FRATRIS
ALFONSI
DE CASTRO ZA-
MORENSIS ORDINIS MI-
NORVM REGVLARIS OBSERVAN-
tiæ, Almæ prouinciæ ſancti Iacobi, aduerſus
omnes hæreſes Libri quatuordecim.

OPVS HOC NVNC DENVO
ab auctore ipſo recognitum eſt, & multis ab eo
locis ſupra omnes ante editiones auctum
atque locupletatum.

CVM INDICE LOCV-
PLETISSIMO.

LVGDVNI,
Apud Ioannem Frellonium,

M. D. LV.

Forkler & Snawker

ILLVSTRISSIMO

ATQVE REVERENDISSIMO

Domino D. Petro Pacceco, S. R. E. Presbytero Cardinali, & Episcopo Giennensi, Frater Alfonsus à Castro Zamorensis, Ordinis Minorum.

S. P. D.

Aulus ille vas electionis, Illustrissime princeps, qui ad tertium vsque cœlum raptus vidit arcana Dei, spiritu quodam prophetico afflatus, quo multa quæ futuris temporibus ventura mala præuidit, hæreses etiam quæ reliqua omnia mala multis parasangis antecedũt, futuras esse prædixit. Oportet (inquit ille) hæreses esse. Quam quidem prædictionem veram fuisse, adeo re ipsa comprobatum est, vt nullum fuerit, prohdolor, à Christi Saluatoris nostri in cœlos ascensione seculum ad hunc, vsque diem, in quo aliquæ non fuerint nouæ ortæ hęreses, aut veteres reuocatæ. Nam primo illo florentissimo, atque aureo seculo, quo certissimam quisque facile poterat fidei tenere doctrinã, quippe quam ab ipsis Apostolis vitæ & doctrinæ Christi Saluatoris nostri testibus oculatis, plenè discere poterat, non defuere hæretici, qui nouis doctrinis variisque hęresibus populo imponere conarentur. Tunc enim Simon ille Magus, cuius in actis Apostolicis meminit Lucas, nouam atque pestilentissimam

tentauit inducere hæresim, quæ ab illo, velut filia quædam à parente nomen deducens, vtinam non apud tam multos in hunc vsque diem perseueraret. Sunt enim hæreses aliquot, quæ, quoniã à vitiis illis ad quæ genus humanum est ex se procliue, suã trahunt originem, nullo nunquam æui senio intereũt, aut obliuione sepeliuntur, quemadmodum nec ipsa vitia, quę illas semper sunt generare parata. Successit deinde Menãder, qui veluti ouo progenitus eodem, similia Simoni docuit, adeo insaniens, vt seipsum virtutem ex supernis à Deo missam, non fuerit veritus dicere. Tunc Hymenæus, & Philetus, teste paulo, resurrectionem mortuorum iam factam esse docebant. Tunc Ebion cæremoniarum veteris legis acerrimus propugnator, Vmbram corpori, figuram veritati adiungere conabatur. Tunc Cerinthus ille, cuius conuersationẽ Ioannes Euangelista adeò exhorruit, vt sub eodem quo ille tecto, vel ad breuissimum tempus persistere nõ auderet, Carnis delitias in regno Dei futuras asserebat, & Iudaicam δευτέρωσιν populo persuadere contendebat. Altero mox seculo, quum Ecclesia genas suas plurimorum sanguine martyrum adhuc ornatas haberet, multæ atque turpissimæ ortæ sunt hæreses, quæ Ecclesiæ venustatem eximiámque illius pulchritudinem, nisi sponsus Christus illam seruasset, quodãmodo obfuscare, atque denigrare potuissent. Valentinus tunc magis Hesiodi fabulas, quàm Apostolorum doctrinam sequutus, noua quædam atque inaudita imaginatur rerum principia, triginta cœlos, trigintáque asserens secula, quæ à triginta, quos ille fabulatur, diis prodire docet. Turpissimas quásque atque nefandas

ſandas libidinis ſoboles Baſilides tũc obnixè commendat. Tunc Martion ponticus pugnantes inter ſe Deos ſomniauit, quorum vnum vetus, alterum nouum condidiſſe Teſtamentum dicebat. Tatianus huius veſtigia ſequitur, & vt aliquid nouum præter magiſtrum, quo clarior haberetur, confingeret, ſaluti primi hominis detraxit, illum prorſus damnatum, & minimè per Chriſtum aſſertum eſſe docẽs. Seculo iſto iam prope finem vergente, Manes quidam Perſa, iuxta nomen ſuum inſaniens, tam horrendas non ſine magno totius Chriſtiani orbis incommodo, huic mũdo ex inferno inuexit hæreſes, vt ſanctiſsima queq; prophanare, & obſcœniſsimas atque execrandas hominũ turpitudines ſacratiſsimis altaris myſteriis miſcere docuerit. Deinde aliud ſuccedit ſeculũ, in quo, pace data Eccleſiæ, quando iam colla principum ſe Chriſto per Conſtantinum ſubdere cæperunt, meliora ſperabamus. Sed ecce tunc Arrii ſcintilla prodit, ex qua (vt Hieronymus ait) quia non ſtatim repreſſa eſt, incendium adeo magnum & potens ortum eſt, vt Orientis & Occidentis Eccleſias grauiſsimis odiis, & velut inteſtino quodam & ciuili bello alternante, Principum fauore (vt moris eſt) multis ſęculis afflixerit. Ab iſto Arrio tanquam ex colubro quodam alia prodiere genimina adeo venenoſa, vt merito de illo, Eſaiam prophetam dixiſſe putemus: De radice Colubri egreditur regulus. Aerius ſi quidẽ, & Aetius, Eunomius, Macedoniuſque ab Arrio ſuorum errorum occaſionem ſumentes, peiora quàm ille docere tentarunt, non ſolùm in Chriſtũ, ſed etiã in ſpiritum ſanctũ impiiſsimas blaſphemias euomentes.

Eodē ſęculo Pelagius Britto gratiæ diuinæ ſe apertum hoſtem oſtendit, dicens in hominis poteſtate, & arbitrio ſitum eſſe à peccatis omnibus cauere, & meritis ſuis gratiæ diuinæ auxilio procul ſemoto, ſalutem aſſequi ſempiternam. Poſt iſtos eodem ferè ſeculo, accedit Neſtorius, vnam Chriſti perſonam in duas diuidere præſumens. Hunc proximè ſequuntur Eutyches, & Dioſcorus, qui Carybdim vitare putantes, in Scyllam inciderunt, duas Chriſti naturas in vnam tantùm verſas eſſe dicentes, vt vel ſic vnam contra Neſtorium perſonam tuerentur. Iſtis omnibus iam ſeneſcentibus, & in interitum vergentibus hæreſibus, quæ per aliquot iam ſecula vixerāt. Ecce Macharius quidam Antiochenus Epiſcopus oritur, vnam tantùm aſſerens in Chriſto voluntatē. Hac ex orbe deleta hæreſi ne non verum dixiſſe putetur Paulus, quum hæreſes futuras eſſe prædixit, aliæ mox per ſua tempora viciſſim ſucceſſerūt, quæ diuerſis ducibus, variisq; argumentorum machinamentis ſemper Eccleſiā vexauerunt. Quas quia intra anguſtum vnius epiſtolæ alueum non poſſum omnes corriuare, ſilentio eas nūc prætereundas cenſui, latiorem Campum illis poſtea daturus. Sed vt ſemel cœptum proſequar inſtitutum, opus eſt vt ad ſeculum hoc noſtrum in quod fines ſeculorum deuenerūt, noſtra percurrat oratio, vt vel inde re ipſa omnes ſibi perſuadere poſsint verum eſſe id quod ſuprà dixeram, nullum fuiſſe ſeculum à Chriſti ſeruatoris noſtri in cœlos Aſcenſione, in quo aliquæ non fuerint nouæ ortæ hæreſes, aut veteres renouatæ. Nam hoc noſtro miſerabili ſeculo tot tàmque peſtilentes natæ ſunt hæreſes, quæ tantùm negocii

viris

viris doctis, atq; adeo toti ecclesię hucusque facessunt, vt vix tot retro actis seculis tā multos, aut tam truculentos Ecclesia vnquā perpessa fuerit hostes. Sub Leonis decimi tempora, quum respirationem aliquam ab hæreticorum infestationibus Ecclesiæ datam esse arbitrabantur omnes, ne hæreses, quæ in aliis multò fœlicioribus seculis inundauerant, huic nostro seculo tot vitiis pleno non deessent, Ecce repentè atque insperato Lutherus velut Cerberus ex orto prodit omnem ferè post se trahens damnatorum hæresum cateruam. Nam multiforme hoc monstrum, & (vt ita dicam) fabulosæ illius multicipitis hydræ serpētinam formam in se vno exprimens, quicquid fermè horrendum est ac perniciosum, turpe, execrandum, abominabile, atque incredibile, id à singulis hæreticis accepit, & seipsum in eos omnes transformauit. Si poetarum more ludere Christiano viro liceret, quemadmodum illi, Pythagoræ animam in Euphorbum trāslatam esse finxerunt, ita & nos multorum, ne dicam omnium hæreticorum animas in vnum Lutherum transfusas esse diceremus. Nam in votorum libera, quam docet, violatione, Turrelupinum se fecit. Sacerdotes omnes Episcopis æquans, in Aerium se transformauit. Ieiuniorum virtutem, & meritum prorsus extenuans, Iouiniani mentem induisse videtur. Begardorum, atque Beguinarum insanum suscepit spiritum, quando superioribus suis obedientiam negandam esse docet. Quando verò Sanctos non esse orandos contendit, Eustachium in Concilio Gangrensi damnatum, & Vigilantium à beato Hieronymo acriter reprehēsum, imitatur. Vt non solùm vi-

uis,ſed etiam defunctis, tortuoſus hic ſerpens potentiſsimè incommodaret,ſuffragia defunctis nihil prodeſſe aſſerit.Qua in re multorum hęreticorum, Valdenſium videlicet & Albigenſium, Græcorum & Armenorum figuram ſuſcepit. Excommunicationes eccleſiæ contemnens,& omnes Eccleſiæ cęremonias ſubſannans,Valdenſem, Vuitclefitam, atq; Huſsitam ſe eſſe apertè demonſtrat. Quum operibus detrahit,vt fidem extollat,in Eunomiũ ſe transformauit. Quãdo mandicitatem liberè pro Chriſto ſuſceptam irridet, Deſyderii Longobardi,& Guilelmi de ſancto Amore,ſpiritu impio ductus apparet. Quando Petri & ſucceſſorum eius primatum tam hoſtiliter inſequitur,in Marſilium Paduanum, aut in Ioãnem Vuitclef,ſeipſum transfigurauit. Rara denique eſt veterum hæreticorum familia, cum qua non habeat aliquid commune Lutherus,pręſertim ex his quæ de moribus diſſerunt. Nec ſolus Lutherus hoc ſeculo prodiit,tanta eſt huius ſeculi infœlicitas,ſed multorum hæreticorum agmine, ceu quodam Satellitio ſtipatus proceſsit,qui illum tanquàm ducem primò egredientem expectaſſe videntur,vt illum deinceps ſequerentur. Illi enim ſtatim adhęſerunt,Philippus Melancton,Conradus Pellicanus,Lambertus,Fabritius capito,Oſiander, Sturnius,Martinus Butzerus,multique alii temporis ſucceſſu cateruatim ſe illius familiæ inſeruerunt. Prodierunt etiã alii,qui & ſi multis Lutheri hæreſibus ſubſcripſerunt,ſub illius tamen vexillo militare dedignati,nouas quaſdam confinxerunt hæreſes, de quibus inter eorum quemq; & Lutherũ minimè cõueniret,vt vel hoc nomine eorum quilibet propriã

inſtit

instituerent aciẽ, cuius ipse dux haberetur. Fuit enim semper atque est omnibus fermè hæreticis insita quædam popularis gloriæ cupiditas, quæ nimiũ eos solicitat nouam aliquam confingere doctrinam, vt rei nouitate alios in sui admirationem trahant. Carolstadius à Luthero diuiditur, Zuinglius ab vtroq; separatur, Oecolampadius his omnibus cõtradicit. Anabaptistæ denique omnium pestilentissimi cæteris omnibus aduersantur. Tot certè atque tanta hoc nostro seculo nata sunt hæreticorum monstra, vt nouo quodam Hercule monstrorũ domitore esset nunc opus, qui illas omnes ex orbe profligaret. Quorum omnium hæreticorum sibilis serpentinis, quã totius ecclesiæ diuinis vocibus magna Germaniæ pars obedire malens in varias hæreticorum factiones diuisa est. Et vtinam pestis hæc intra solos Germaniæ fines se contineret, & non in reliquas Christiani orbis partes tã sæuè atque potenter grassaretur, vt iam rara sit Christiani nominis prouincia, in qua aliqui non sint, qui publicè aut latenter Luthero nomina dederint, & in illius verba iurauerint. Verùm in hoc calamitoso atque adeò miserando seculo, Deo ita disponente, qui Ecclesiæ suę immodicam curam semper habet, non defuere viri bellatores strenui, dexterrimíque milites, qui pro fide catholica viriliter pugnarẽt, & se opponerent pro muro domus Israel. Non enim patitur Deus Ecclesiam suam tentari suprà illius potentiã sed facit cum tentatione prouentũ, bonos constantésque viros, quos ante illa non habebat, illi reddens, & quos in latebris reclusos tenebat, in publicum prodire cogens, vel vt sic Ecclesiam suam, quæ est ve-

lut quædam castrorum acies ordinata, hostibus terribilem & formidabilem faciat. Nam, teste Paulo, ob hanc causam Deus hæreses esse permittit, vt fideles suos probet, mundóque faciat manifestos. Oportet, inquit ille, hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiãt. In tanta igitur hęresum inundatione, duplici ex causa nihil necessariũ fore censui, vt aliquid in communẽ vtilitatẽ ædere, quod ceu antidotũ quoddã, tam latè grassanti morbo aliqua ex parte posset occurrere. Primò quidẽ vt talentum mihi creditũ, Deo à quo acceperam cum vsuris redderem. Deinde vt fidem meã hominibus qui solùm ea quæ foris patent, intuētur, manifesto aliquo testimonio probatum facerem. Ob has causas ante vndecim iam elapsos annos, anno videlicet tricesimoquarto supra millesimum quingentesimũ opus quoddam ædidi quatuordecim libris partitum, in quo omnium hæresum, quæ post Christi in cœlos ascensionem, in Ecclesia fuerant ortæ, certissimam primò rationem reddere curaui, mox contra illas omnes singulari quodam minimeque omnium iudicio, infœlici certamine pugnaui, vt vel hac via omnes istos recentes hæreticos, à fęcibus iam olim ab Ecclesia reiectis, suas hæreses hausisse, apertissimè demonstrarem: & sic illis fidem detrahendam esse conuincerem Quod opus, illi Deo fauente causámque (vt Christianè loquar) suam agente, adeò catholicorum omnium oculis placuit, vt infra septennium fuerit iam quater typis excussum, ter Parrhisiis, semel Coloniæ. Quæ res animum meum vehementer stimulauit, ad opus hoc iterum diligentissimè reuisendum, vt si quid fortè de-

esse

esse conspicerem, addendum curarem. Fateor quidem, nec volo hac in re culpam meam deprecari, qui in plures annos opus hoc premere debuissem, & terque quaterque recognoscere, antequam illud in publicum prodire permitterem. Sed vtcunque hanc tam celerem operis æditionem excusat, quòd amicorũ precibus cõpulsus, qui me quotidie solicitabant, atque ad ædendũ impellebant, abortire coactus sum. Relegi opus semel & iterum & meo ipsius periculo didici secundas curas semper esse meliores, tertiásque meliores secundis. Nam aliquot hæreses deesse comperi, quarum aliquas sciens omiseram, propterea quòd de illarum erroribus non mihi plenè constabat: & nolui in re tam seria temerè quidquã diffinire. Aliæ autẽ multę hæreses, aliud mihi agenti, cùm plurimos euoluerẽ authores, quos intentis semper in hanc rem oculis lego, occurrerunt. Deinde circa priores illas hæreses, quæ in prima editione habebantur, multa quæ ad ipsarum hæresum pleniorem cognitionem, aut faciliorem expugnationẽ mihi visa sunt necessaria, addidi, alia inuerti, alia quãuis paucissima prorsus deleui, vt meliora pro illis substituerem. Tot igitur ac tanta post primam illam Parrhisiensem, & alteram Coloniensem æditionem, addita, & inuersa atque permutata sunt, vt nouum iam opus meritò censeri debeat, quod nouum iustè desideret patronum, præsertim cùm prior ille, cui primò opus hoc olim nuncupaueram, extremum iam egerit diem. Nam cùm primò illud ædidi, Illustrissimo dmino D. Ioanni Taueræ. S. R. E. Presbytero Cardinali, & Archiepiscopo Toletano illud dicaui. Si quis igitur mihi

tur mihi exprobrare voluerit, quòd vnica filia duos assequi generos velim, opprobrium hoc duplici nomine facillimè reiicere valeo. Primò quidem vnicam tantum esse negabo, sed hanc alteram esse illius germanam contendam. Deinde si quis fortè eandē vnicam esse euicerit, viduam tamen illam esse, non poterit inficiari. Nihil igitur obstat, vt dote aucta præsertim cum illa absq; liberis, & absq; vllo manserit fœtu, alteri atque adeo Nobili tradatur marito. Quem cum summo studio, summáque diligentia intra me ipsum cogitabundus inuestigassem, nullus alius prçter te Illustrissime Princeps mihi vnquàm occurrere potuit, cui tanto cum honore illam donare potuissem, qui omni virtutis splendore ornatus, nemini huius temporis Episcopo secundus haberis: sunt enim in te vitæ probitas, morum integritas, rerum gerendarum prudentia, cum sanguinis Nobilitate, quæ in te est clarissima, tam dubio certamine contendentes, vt quæ cui præferatur, non facilè quis discernere possit. Tanta est generosi sanguinis tui claritas, vt siue paternum, siue maternum tuum genus exactissimè quis perscrutari, & antiquissimas illius origines repetere velit, comperiat certo nullum esse in Hispania, aut antiquitate vetustius, aut diuitiis opulentius, aut claris facinoribus Illustrius, nam Paccecorum familiam, à qua paterno sanguine ducis originem, vetustissimā apud Hispanos esse, facilè intelliget, qui Cæsaris Commentarios legerit, in quibus ille (si me non fallit memoria) cum de rebus in Hispania gestis disserit, cuiusdam Pacceci viri tunc nobilis, atque bellatoris strenui apud Lusitanos meminit. Domus autē de Gueuara

uara cui materni ſanguinis cauſa inſertus es, tanta pollet ſanguinis nobilitate, tam longóque ſanguine cenſetur, vt non ſolùm Regiæ antiquitati ſe æquandam putet, ſed ipſis etiam Hiſpaniarum regibus aliqui Hiſtoriographi non vereantur dicere vetuſtiorem. De tuorum autem morum integritate, rerúmque gerendarũ prudentia, non eſt mihi nunc mens diſſerere, ne rem per ſe clariſsimam, aut obſcuram, aut ſuſpectam reddam. Præſertim quòd Chriſtianiſſimus atq; adeo Inuictiſsimus Cæſar Hiſpaniarúmque Rex, tam integrum tuarum virtutum dedit teſtimonium, vt omnium ferè ſenatuum quos ille plurimos ad ſuorum regnorum adminiſtrationem iuſtè exercendam habet, te olim viſitatorem inſtituerit, vt ſi fortè aliqua ex parte apud illos iuſtitiæ deliraret amuſsis, tua bonitate, & prudentia corrigeretur. Deinde ad hoc æcumenicum Tridentinum Cõcilium, & ſi multos Cæſar ex ditione ſua vocauit Epiſcopos, te tamen propter zelum, quẽ ad Eccleſiæ reformationem in te cognouit ardentiſsimum, omnium Corypheum, vel (vt rectius loquar) anteſignanum huc direxit, quem cæteri ſequerentur. Demum ob innumeras atque egregias animi tui dotes, ipſo Cæſare petente, Paulus tertius, qui nũc totius Eccleſiaſticæ nauis clauum, atq; moderationem tenet, ad Cardinalatus apicem te aſciuit, ſplendorem nõ paruum tuo nomine tanto Collegio additurus. Vale illuſtriſsime Princeps, & meum hoc ſtudium, & officiũ erga te meũ agnoſce. Datis Tridenti vltima Nouemb. anno Domini M. D. XLV.

INDEX hæreticorum omnium quorum hæreſes in hoc opere recenſentur, per quem indicem quilibet facillimè reperire poterit cuiuſuis hęretici rationem, ita videlicet vt ſciat quiſnã fuerit hæreticus ille, & quot qualéſq; hæreſes docuerit.

Apoc

INDEX

INDEX materiarũ in sequentes xiiij. libros F. Alfonsi de Castro Minoritæ aduersus omnes hæreses, ordine literario.

Animas

in Car

Crea

muten

Mereri

Mundus

Per

FINIS.

FRATRIS ALPHONSI DE CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM, IN *quatuordecim libros quos aduersus omnes hæreses ædidit,*

PRAEFATIO.

NTER plurima & varia scelera, quæ humanum genus omne, potissimũ Christianum inuadunt atque deuastant, hæresis vnum est, eo cæteris peius, quòd cùm sit pestilentissimum, latius se diffundit, acutius penetrat, tenacius adhæret, atque ideo difficilius curatur. Quantùm enim noxium sit, inde potest censeri, quòd fundamentum impetit totius pietatis, sine quo nihil sunt reliqua omnia profutura. Sine fide namque, vt ait Paulus, impossibile est placere Deo. Per hanc sancti vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum. Hoc est viaticum viæ huius: sicut Propheta inquit, Ex fide iustus viuit. Hæc est denique, sicut dicebam modò, basis & fundamentum totius Christianæ structuræ, super quam velut super firmissimam quãdam petrã Deus fundauit ecclesiam suam. Super quã & nos omnes fundari præcipit Paulus, vt stabiles & immobiles simus in spe euangelii quod audiuimus. Quapropter si ex huius bonitate, hæreseos malitiam metiri cõuenit, dicemus ex opposito hæresim pessimum esse vitium. Tanto enim, iuxta Augustini sententiam, aliquod est peius malum, quanto magis adimit de bono. Hinc patet quàm malè de republica Christiana mereantur ij qui fidem oppugnant, qui hæreses vel inuehunt, vel illatas tuentur: quoniam destructo fundamẽto, necesse est vt quicquid superædificatum fuerat, decidat. Hæretici autem fundamentum hoc, quod à Christo ipso iactum, & ab apostolis eius mundo ostensum est, eruere conatur: quoniam etsi aliis in rebus sæpenumero inter se dissentiunt, in hoc tamen vnum omnes con-

Heb.11 *Aba.2* *Heb.11* *Colo.1*

uenerunt,vt aduersus Christi & Apostolorum doctrinam cristas erigant. Nec qui hoc agerent, pauci fuere: quod est in primis dolendum & graue, siquidem egreßi à nobis. Quod nanque barbaræ nationes aduersus filios Israel olim commotæ sunt, tot, imò plures, contra fidem catholicam & doctrinam euangelicam insurrexerunt. Nec adhuc cessauit hæc oppugnatio. Multa siquidē hostium castra in circuitu eius posita sunt, vallauerunt eam vndique, vt ad terram prosternerent. Ab oriente Simon, Menander, Valentinus, Manes. Ab occidente, Priscilianus, Vigilantius, Petrus Abailardus. A meridie, Tertullianus, Nouatus, Donatus. A Septētrione, vnde panditur omne malum, Pelagius, Ioannes Vitclef, Ioānes Hus, Martinus Lutherus. Cōcussa est igitur à quatuor angulis, machinę ex omni parte contra eam admotæ sunt. O quot sophisticæ collectiones, quot fallaciæ, quot scripturarū tortiones atque dilaniationes appositæ sunt, vt hoc quod Christus iecit fundamentum, videlicet fides, rueret? Verùm post tot bellorum incursiones, post tot iacta aduersus illud tela, fixum & immobile ad finem vsque seculi permanet fundamentum, quoniam dominus promisit se rogaturum pro ecclesia, vt eius fides non deficeret. At
Lu.22 qualiter deficere poterit, illo pro ea rogante, qui semper exauditur? Adiuuat ergo eam Deus vultu suo. In medio eius stat, vt
Ps.45 non commoueatur. Quo fit, vt nusquam hæreticorum acies
Mat.15 aduersus ecclesiam præualere poßint, aduersus quam, domino teste, nec inferorum portæ præualebunt. Nec tamen ab hac infestatione ideo abstinuerunt hæretici, aut in posterū vnquam abstinebunt. Oppugnant etenim semper, quamuis nunquam
Ies.15 expugnare valebunt. Sicut nanque Iebuseus olim semper man-
Iudi 1 sit inter filios Israel, in ipsa etiam Hierosolima, nec vsquam deleri potuit, Deo ita aut permittente aut disponente ad Iudæorum ignauiam repellendam, vt videlicet scirent inter eos habitare, quos timere, & propter quos vigilare eos oporteret: ita etiam nunc quantumlibet ecclesia ab hæreticis expurgetur, semper ad nostrum exercitamentum Iebuseus erit in medio. Oportet hæreses esse, ait Paulus, vt qui probati sunt, manifesti
1.Cor.6 fiant. Quia ergo semper futuros hæreticos præuidit Apostolus, ideo omni, qua potest sedulitate ac solicitudine admonet, vt eos deuitemus, & ab eorum commercio abstineamus: quo-
2.Ti.2 niam sciebat quantum nocumenti habita cum eis communio posset afferre. Sermo enim eorum vt cancer serpit. Hac de
caussa

caussa plures ecclesiastici scriptores moti, anxiè laborauerunt in inquirendis hæreticis, eorúmque erroribus, vt eos nobis describerent: vt inde postmodum forent aliis vel sic noti ii quos iuxta Pauli præceptum deuitare oportebat. Inter quos primus ex his qui extant, est Irenæus Lugdunensis episcopus, Apostolorum temporibus valde vicinus. Hic elegans opus de hæresibus composuit quinque partitum libris, in quorum primo omnes hęreses & illarum authores enumerat, quæ ad suum vsque tempus ecclesiam oppugnauerant. In aliis verò libris aduersus aliquas illarum disputat. Post hunc eodem ferme tempore Tertullianus extitit, qui quanuis ipse postmodum hęreticus, prius tamen cùm catholicus esset, librum composuit de præscriptionibus hæreticorum, cuius appendix est libellus alter de hæresibus. In quo breui compendio hæreticorum omnium qui ante illum fuerant, nomina & hæreses pandit: quanuis non omnes illorum errores descripserit. Philaster Brixiensis episcopus, quem beatus Augustinus testatur se Mediolani cum beato Ambrosio vidisse, maiusculũ opus de hæresibus edidit, nec illas omittens, quæ ante Christi aduentum apud Iudæos olim fuerant. Hoc ferme tempore Epiphanius Cyprus Episcopus volumen de hæresibus græcè scripsit, sex libris, vt Augustinus testatur, distinctum, opus tamen eodem Augustino teste satis paruum. In quo octoginta duntaxat enumerauit hæreses, adiunctis etiam eis quæ olim apud Iudæos fuerant exortæ. Ab istorum duorum episcoporum libris hauriens Augustinus, precibus Quod vult deus impulsus, opus de hæresibus ad eundem Quod vult deum edidit. In quo eas duntaxat descripsit, quæ post Christi in cœlos ascensionem ecclesiam inuaserunt. Quapropter à Simone illo mago, de quo in Actis Apostolorum fit mentio, suam auspicatur historiam. Post illos omnes egregios viros, Guido de Perpiniano Carmelitani instituti, & postea Elnensis episcopus, librum de hæresibus composuit, in quo illas hæreses addidit, quæ post Augustinum fuerunt exortæ, nec illas omittens quæ olim apud Iudæos fuerant. Verùm hic non contentus est hæreticorum nudam narrare historiam, prout Augustinus & Philaster fecere, sed cum singulis hæreticis manus conserere tentauit, & quasi ad singulare prouocat certamen. Quam rem adeò infeliciter agit, vt sæpenumero veritatem dicas succumbere, si ex illius pugna censura

Act. 8

ducenda sit. Omitto quod in ipsa etiam historiæ narratione deficit, velut enim parum diligens historię inquisitor, multas hereses omisit, etiam ex his quæ circa tempora sua pullulare cœperunt, cuiusmodi sunt Albigenses, flagellantes sese, Petrus Abailhardus, Henricus Tholosanus, Almaricus, Durandus de Valdach, aliiq; multi hæretici, quorum errorum nusquam Guido meminit. Aliquando hæreses commutat, tribuēs huic quæ sunt illius. Aliquando etiam errores ex diametro apertissimé pugnantes eidem factioni tribuit, vt facile est apud eum inuenire, cum de erroribus Armenorum loquitur. Demum post istos omnes, quidā frater Bernardus de Luzemburgo, omnium hęreticorum catalogum descripsit, opus certè laboriosum, quamuis in illo sæpe hallucinetur, multos ibidem recensens qui meliori lapillo fuissent notandi, vt est Papias, & alii de quibus inferius dicemus. Alios etiā plures ibidem miscet, qui nullo pacto ad hæreticorum familiam spectare videntur, quoniam Christum per baptismum nunquam fuerunt induti, vt est Auicenna & Auerrois, qui cum nunquam Christo nomina in baptismo dederint, nullo pacto fieri potest vt hæretici dicantur, Nam alioqui omnes gentiles philosophi forent hac ratione sub hæreticorū nomine scribendi. Hi ergo omnes qui hæreticorum historiam texuerunt, in hoc vnum laborauerunt, vt hæreticorum factiones describerent, & sic velut indice aliis ostendisse viderētur hostes fidei, à quorum communione abstinere oportebat, qui labor non parum ecclesiæ catholicæ hucusque profuit, & nūc in dies plus prodest: quoniam primus gradus ad omnem virtutem capessendam, vt regius propheta ait, est declinare à malo. huic autem proximus est, facere bonum. Arator etenim prius agrum à spinis aut quibuscunque noxiis herbis expurgat, & sic terra ex acceptis postmodum seminibus segetes producit. Ad hunc modum medicus præscribens leges infirmo quibus incolumitatem & assequi & tueri possit, prius illum docet cibos à quibus est illi abstinendum. In omni etiam doctrina non minus laborandum est, vt errores extirpentur quàm vt veritas doceatur. Nam extirpatis erroribus, veritas clarius agnoscitur, agnita ardentius amatur, amata denique vehementius defenditur, & cautius custoditur. Quòd si hoc in qualibet doctrina obseruatur, multo salubrius id fiet in theologia, hoc est in doctrina euangelica, in qua, vt est apud Augustinum, nullibi periculosius erratur, aut fructuosius aliquid

Psal. 33.

qui d

quid inuenitur. Bene ergo nostris commodis prospexerunt, qui hæreticorum historiam texuerunt, vt inde cognosceremus eos à quorum commercio nos abstinere oportebat. Verùm etiamsi hic eorum labor vtilis valde fuerit, multo tamen magis mea sententia nostræ vtilitati cõsuluissent, si plus laborassent vt ostenderent hæreses & errores, à quibus erat præcipuè abstinendum, quàm hæreticorum nomina, qui illarum hæresum fuerũt authores. Nam ex hęresi cognita facillimè quisque cognoscet pertinacem eius authorem aut fautorem esse aut fuisse hereticũ. At hæretico proscripto, & velut tali diffamato, non sic cognoscitur quid vitandum sit in eo. Plerique etenim norunt Arrium Sabellium & Nestorium fuisse hæreticos, & velut tales ab ecclesiæ communione eiectos atque damnatos: nõ tamen perinde Arrianos, Sabellianos, aut Nestorianos agnoscunt, quia videlicet ignorant quid fuerit in causa vt ecclesia Arrium aut Sabelliũ aut Nestorium tali iusserit nota. Omitto quod in Catalogo plures hæretici nomine describũtur, quorum tamen nulla citatur hæresis propter quam constet eos merito sic fuisse notatos, vt sunt Adelbertus Gallus, Clemens Scotus, Petrus Constantinopolitanus, Petrus Olerii, Valdemarius, Nicostratus, Euagrius Ponticus, aliique multo plures. Quid quæso iuuat scire hos fuisse olim hæreticos, ignorata caussa propter quam tam tristis sit in eos dicta censura, pręcipuè cum istorum libri non extent, qui hac occasione forent ab idiotis vitandi? Cum igitur ob hæresim quam quisque docet aut tuetur, sit hæreticus vitandus, & nõ vice versa propter hæreticum hęresis ab eo asserta: videtur mihi, quod citra inuidiam & eorum suggillationẽ dixerim, consultius illi fuisse facturi, si plus laborassent in hæresibus prodendis, quàm in hæreticorum nominibus recensendis. Qua in re neminem hucusque, ex his quos legi, video exactè laborasse: quoniam etsi Augustinus, aut Philaster, aut Tertullianus, aut Guido, aut Catalogus, omnium hæreticorum factiones descripsissent, nullus tamen eorum omnes cuiuslibet hæretici errores recensuit, imò eorum quilibet plures omisit. Aliquas si quidẽ tribuit hęreses Cataphrygibus aut Gnosticis Philaster, quarum nec meminit Augustinus de eisdem hæreticis loquens. Aliquas item Augustinus impingit Manichæis, quas nullo pacto commemorat Philaster. Guido autem cùm August. sequi videatur, nec alium præter Augustinum circa ueteres hæreticos enarrãdos cum vidisse appa-

reat, cum de qualibet hęreticorum factione disserit, non plures illi errores impingit, quam apud Augustinum legit: quamuis apud alios authores, si eos legisset, potuisset plures reperire. Vnde apertissimè conuincitur eos in hoc tantum laborasse, vt hæreticos nobis velut indice ostenderent. Quæ omnia mihi presius intuenti, visum est opus aggredi, in quo non tantùm studebo vt omnes recenseam hæreticos, quantum vt omnes describam hæreses, quæ ad nostrum vsque tempus, scriptorum quos potui habere, memoria cõseruauit, supplens ex vno, quod alium omisisse videro. Quo facto, fiet vna omnium hęresum congeries, à qua quemlibet catholicum abstinere oportebit. Et sic facilè quisque agnoscet toxicum quod vitandum est, & semitam à qua declinare debet. Vt autem ex hoc nostro labore facilius quilibet proficere valeat, hæreses ipsæ non iuxta tempora in quibus ortæ sunt, disponentur, sed iuxta rerum materias circa quas versantur. Quapropter res ipsæ de quibus tractant, per dictiones iuxta alphabeti ordinem digestas distribuentur. Sub qualibet verò dictione hæreses illæ disponentur, quæ ad rem per dictionem illam significatam spectare videbuntur. Quo ordine obseruato, facillimum cuique erit, proposita semel quacunque materia, scire hęreses quæ iam circa illam exortæ sunt, & quas vitare oportet. Cum verò vnamquamque hæresim pertractabo, hunc tenebo ordinem. Primò post enarratam hæresim, hæresiarcham prodam, velut illius factionis ducem: qui postmodum sub eo duce militauerunt: qui etiam deinde errorem iam emortuum ab inferis reuocarũt. Tum contra ipsum errorem aliquibus argumentis, eisque breuissimis disputabo, quibus hæresis, mea quidem sententia, reuinci possit. Exequentur hoc alii doctores fortius & efficacius, ego pro modulo meo pręstabo quod potero. Nolui fusius spaciari, quanquam forsan sępe id agere facillimè potuissem, in campo latissimè patenti, sed in Arctum omnia congessi, strictius omnia expendi, consultius fore iudicans, pauca idonea afferre, quam multorum animos loquacitate mea prægrauari. Quòd si de omnibus hæresibus esset latè disputandum, fieret necessariò vt modum vnius voluminis etiam magni, nostrum excederet opus: quoniã nec in tribus aut quatuor voluminibus, ne dicam in vno, possent omnes hæreses coaceruari. Iccirco breuitati studere decreui, & in compendii formam omnia redigere. Quæ verò restabunt, ad alios scriptores, si quos scierim, remit

Ordo que se-
qts author

remittam, vnde vberius haurire quisque posſit. Postremò ſi quod celebratum fuerit concilium, quod de illa re quoquo pacto definierit, definitionem & decretum ſubiungam. Quantus autem hic noſter labor fuerit, lector candidus & à liuore alienus facilè iudicabit, cum ad ſolas hæreſes recenſendas oportuerit plurimos authores euoluere, plurima luſtrare volumina, præſertim quòd cum inter recentiores ſæpenumero non conueniat, oportuit ab alijs vetuſtioribus veritatem petere. Quo labore transacto, cum viderem mihi reſtare maiorem, videlicet aduerſus tot ſerpentes pugnare, tot monſtra domare, deterrebar ab incepto, pondere tantarum rerum preſſus: quoniam conſiderabam me ſumpſiſſe materiam meis viribus minimè (vt iuxta Horatij præceptum decebat) æquam: retraxiſſémque pedem, niſi dominum audiſſem dicentem, Vnus ex vobis fugabit mille. Non eſt enim nunc manus domini aut infirmior, aut impotentior ad me roborandum contra hæreticos, quàm olim fuit ad præſtandum auxilium & robur Sampſoni contra Philiſteos, quorum mille vna aſini mandibula interemit. Quapropter etſi conſiſtant aduerſum me omnium hæreticorum caſtra, nunquam timebo: quoniam in domino confido quòd à dextris mihi erit, ne commouear. Hac ergo fiducia munitus, in campum deſcendo, contra omnes & ſingulas hæreſes pugnaturus. Sed antequàm ad pugnam accedamus, prius pro certamine neceſſaria parare oportet, vtpote oſtẽdere ſymbolum eorum hoſtium cum quibus pugnandum eſt, & arma quibus præliari oportet, iudices ſub quibus certaminis periculum eſt ſubeundum. Nam ſi nullus ſit iudex, nullus erit certandi finis, præſertim aduerſus pertinaces. Verum ne dum falſos aliorum errores exagito, in aliquem ipſe, dæmone inſtigante, & Deo permittẽte incurram, illud in primis teſtor, & teſtatum eſſe ſemper volo, me nolle vnquam ab ea fide quam catholica tenet eccleſia, vel latum pilum diſcedere. Quòd ſi fortè aliquid ſimile deprehendatur, non ex induſtria dictum eſſe volo, ſed per incuriam aut ignorantiam ab homine qui errare potuit, elapſum, & iam nunc pro recantato haberi peto. dicam etenim cum Auguſtino, quòd errare potero, ſed hæreticus nunquam ero.

Deut.32.

Iud.15.

FRATRIS ALPHONSI DE CASTRO, MINORITAE ADVERSVS HAERESES, LIBER PRIMVS.

Quid sit hæresis. Caput I.

Heresis.

E hæresibus tractaturus, ab hęresis definitione auspicandum cẽsui. Prius enim oportet, iuxta Aristotelis præceptum, hæresis definitionem statuere, ad quam velut ad gnomonẽ sit quæuis assertio de hæresi examinanda. Hæresis iuxta nominis veram & integram significationem electio dicitur, quòd scilicet eam vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem: venítque à verbo græco αἱροῦμαι, quod latinè sonat eligo. Inde philosophorum sectæ aut opiniones, hæreses appellatæ sunt. ex qua vocis significatione alicui fortasse videretur doctrinam euangelicam hæresim fore appellandam, cùm eam plurimi errores alios deserentes, sibi eligant, eò quòd existiment esse veriorem. Verùm hoc statim dissoluet quisque, si consideret euangelicam doctrinam non ab homine proditam, aut aliqua humana ratione inuentam, sed sola Dei inspiratione & reuelatione agnitam, ac ideo non ex nostra electione obuenisse alicui, sed sola Dei voluntate eam manifestante. Nullus enim suæ tantùm innixus prudentiæ, illi assentire posset. Quo fit, ut prius à Deo edoctum esse oporteat, quisquis hanc verè & tenaciter (vt decet) amplectatur disciplinam. Sic enim dicit ipse veritatis magister, Nullus venit ad me, nisi pater meus traxit illum. Quapropter iuxta vocis proprietatem quantumlibet extensa dictione, minimæ hæresis appellari potest. Cui sententiæ fauet Theophylactus super illud ad Colos. 2. Videte ne quis vos seducat per philosophiã, & inanem fallaciã secundum traditionẽ hominum. sic enim ait, Vides queadmodum per varia, humana quædam, hominum sensus & cogitatus, captiones eiusmodi emanarint. Eóque hæreses dicũtur, quòd hominum sint variæ sentientium opinio

Ioan. 6.

opiniones. Sed Christianorum hæc fides nequaquam humano aliquo sensu vel iudicio constat, & ideo nec nomen aliquod sortita est istiusmodi, vt hæresis diceretur. Hæc ille. Sentẽtia ergo quam pro suo arbitrio sibi quisque eligit, hæresis appellatur. Hinc (mea sententia) viri catholici nomen hæreseos contrahentes, assertionem à vera fide deuiantem, hæresim appellauere, quasi non à Deo habitã aut reuelatam, sed hominũ electione inuentam, nec sacris literis conformem, sed veritati fidei repugnantem. Omnis enim veritas ad fidem spectans, cui credere tenemur lege diuina, à Deo ipso reuelata est, nec ex hominum electione pẽdet. Alioqui si ex hominis electione pẽderet, quisque impunè illi dissentire valebit: cui manifestè obuiat Paulus, qui in prima ad Corinthios epistola, capite secundo sic ait, Sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Si ergo aliquid humana ratione inuentum est, illud minimè fides est. Quò fit, vt si res se offerat, ad cuius alterã ex oppositis partem tuendam fides nos cogat, ibi assertionem contrariam, hæresim appellemus. Sic igitur euenit, ut hoc nomẽ hæresis, quod Ethnicis promiscuum est, omni opinioni, siue veræ, siue falsæ: theologis, qui eo paulò contractiore significato vtuntur, sit infame, eò quòd in fide, in qua oportet captiuare intellectum in obsequium Christi, proprij iudicij sententia prçfertur sacris literis, aut ecclesiç definitioni, aut consiliorum traditionibus. Qui autem sacris literis, aut ecclesiæ definitionibus contradicit, spiritui sancto huius rectori & illarum authori cõtradicit. Qui vos (inquit Christus) spernit, me spernit; qui autẽ me spernit, spernit eum, qui misit me. Et alibi, Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Qui ergo ecclesia contempta, aut sacris literis posthabitis, soli suæ prudentiæ innititur, adeò arrogans est, vt huic verè tribui posit quod dicit Paulus, Qui extollitur supra omne quod dicitur Deus. Quam superbiam idem gentium doctor alibi clarius exprimit dicens, Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum. Nolle etiam acquiescere (vt est in primo regnorum) quasi peccatum ariolandi est. Grauissimum ergo peccatum est, propriæ sententiæ adeò tenaciter adhærere,

Luca 10. *Ioan*.12. 2.*Thes*.2. 1.*Tit*.6. 1.*Reg*.15.

vt præ illa quis eccleſiam contemnat, quæ à Deo regitur. Vnde Gregorius, Cùm nequiſsimi ſpiritus vniuſcuiuſque animam in prauis operibus inuoluunt, ſed inregritatem fidei vitiare non poſſunt, quaſi adhuc inferiora membra polluunt. Qui autem in fide corrumpuntur, vſque ad verticem conſtuprantur. Malignus enim ſpiritus ab infimis membris, quaſi ad ſumma pertingit, cùm actiuam uitam polluens, caſtam celſitudinem fidei, diffidentiæ morbo corrumpit. Hæc ille. Vides hic vt quemadmodum fides eſt baſis totius Chriſtianæ virtutis, ita hæreſis ſit totius nequitiæ complementum. Hac ergo de cauſa, & non immeritò, hæreſis nomen Chriſtianis famoſum eſt, quod Ethnicis eſt promiſcuum: quòd apud hos liberum ſit cuique pro ſuo iudicio ſentire: apud illos verò, quantumlibet rationes vrgeant, nunquam licebit aliud quàm eccleſia ſentire. Oſtenſa ergo nominis ratione, ſupereſt vt rei definitionem ſtatuamus. Hæreſis eſt dogma falſum fidei orthodoxæ repugnans. Dicimus hic dogma falſum omnem enunciationem falſam, ſiue illam quis dogmatizet, ſiue illam ſecum tacitus affirmet. Nam vtrunque hæreſis eſſe poteſt. At præter enunciationem hæreſis nequit inueniri. Sola enim res efſecta, abſque iudicio intellectus definientis peccatum eſſe poteſt, hæreſis autem minimè. Qui enim furatur, etſi contra ſcripturam id fieri vetantem agat, non eſt hæreticus, niſi credat furtum non eſſe peccatum. Fornicationem ſacra ſcriptura prohibet: at qui [redacted] fornicatur, niſi hoc impunè fieri credat, non eſt cenſendus hæreticus. Opus ergo ſolum ſine intellectus errore, hæreſis non eſt, quantumlibet opus ſit ex ſcriprura prohibitum. Propter quod admonere oportuit, vt cùm ſimoniam aliquando hæreſim appellari audieris, intelligas, non opus ipſum quo ſimonia committitur, eſſe hæreſim, ſed errorem quo credit ſpiritualia eſſe venalia. Sic enim vocatur à Gregorio Nazianzeno, in fragmento quodam à Gratiano poſitum, prima quæſtione prima, capite, qui ſtudent.

Hæreſis quid

Sed obſtabit quiſpiam, ſi res acta, intellectu minimè circa eam errante, hæreſis non eſt quare deprehenſus in exercitio Iudaicæ cæremoniæ, aut alicuius ritus Sarracenorum. vtputà quia ſabbatum obſeruat, aut agnum Paſchalem comedit, velut hæreticus punitur. Quòd ſi ex facto dicas ſuſpicionem oriri, vt id quod facit, ita eſſe faciendum credat: cur non eadem ratione fur aut fornicator anſam ſuſpicionis

tionis præſtat, vt ſuſpicemur illum ſic facere, quia ſibi licere credit? Cui obiectioni reſpondetur, magnum eſſe inter hęc & illa diſcrimen. Sunt enim aliqua peccata ad quæ homines ſunt natura procliues, vt ſunt carnis illecebræ, auri ſacra fames, honoris appetitus. Hæc ergo cùm talia ſint, vt in illa præcipites feramur, etiam repugnante conſcientia agimus. Sunt & alia peccata, quæ ſecus ſe habent, ad quæ voluntas non fertur, eò quòd nihil habent quo poſsint allicere voluntatem. Quapropter cùm ad illa voluntas indifferens ac dubia ſit, intellectum conſulit, vt ſciat quid facto opus ſit: neque in his repugnante conſcientia aliquid agere tentat. Eſt enim intellectus voluntati à conſiliis. Sæpenumero autem accidit, vt rex, inconſultis omnibus, imò omnium conſilio poſthabito, in id ad quod pronus eſt, præceps ruat, & quod libuerit agat: cùm tamen ſæpiſsimè in reliquis, conſulentibus cedat, & ex eorum conſilio fieri omnia præcipiat. In his ergo ad quæ voluntas non eſt prona, nuſquam intellectus iudicio ſpreto aliquid operatur. Ad cęremonias autem has vel illas obſeruandas, nulla eſt à natura pronitas in voluntate, niſi fortè ex conſuetudine exequendi eas, quæ altera eſt natura. Iccirco vehemens eſt ſuſpicio, vt ibi voluntas regatur ab intellectu, ita vt quod facit, ſic credat eſſe faciendum. Sic enim Saluator ait, Matthæi ſeptimo, A fructibus eorum cognoſcetis eos. Nam (vt Ariſtoteles tertio Ethicorum ait) qualis eſt vnuſquiſque, talia dicit & operatur. Ex hac ſola (vt opinor) ratione ſimoniacus appellatur hæreticus à Gregorio in Regiſtro dicente, Quiſquis per pecuniam ordinatur, ad hoc vt hæreticus fiat ordinatur. Nam ex hoc quòd impreciabile licetur, veriſimile eſt eum malè ſentire de ſanctitate eccleſiæ, quaſi credat eam velle ſpiritualia liceri, quam tamen eccleſiam credere tenetur ſanctam immaculatam, ſine macula & ſine ruga. Eccleſia igitur de his, quæ foris patent iudicat, quæ non eſt dubium eſſe mala. An autem intellectus ſit concors operi necne, Deus nouit, qui intuetur cor. Homines autem neſciunt niſi quæ foris patent, quanquam vehemens eſt ſuſpicio, vt in illis magna ſit intellectus ad opus conuentio. Et hac de cauſſa punitur ex facto iſtorum velut hæreticus, qui propter alia opera quantũlibet per ſacram ſcripturam prohibita, minimè vt talis punietur eò quòd ibi

ſuſpic

ſuſpicari non liceat, vt quod facit, ſic credat eſſe faciendum. Vt ergo ad propoſitam hæreſis definitionem redeamus: colligamus, nullibi hæreſim reperiri poſſe ſine errore intellectus. omnis enim hæreſis dogma falſum eſt: at non omne dogma falſum hæreſis eſt, cũ multi ſint errores, in quibus (etſi pertinacia adeſſet) nullum peccatum eſt. Fuiſſet tamen graue peccatum (vt iam diximus) ſi hæreſis eſſet. Non eſt ergo omnis error cenſendus hæreſis: quia nec omnis veritas ad fidem catholicã pertinet. Non enim exigitur à Chriſtiano, vt ſciat numerũ & vim elementorum, motum & ordinem & effectus ſyderum, naturas animalium, fruticum, fontium, lapidum, & alia innumera: quæ etſi Chriſtianus ignoret, aut circa illa erret, falſum pro vero aſſerendo, nullum peccatum eſt. Vnde Auguſtinus in Enchiridio cap. 21. In his atque huiuſmodi falſitatibus, ſalua fide quæ in deo nobis eſt, fallimur: & via non relicta quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam ſi peccata non ſunt, tamen in malis huius vitæ deputandi ſunt, quæ ita ſubiecta eſt vanitati, vt approbentur hic falſa pro veris, reſpuãtur vera pro falſis, teneantur incerta pro certis. Quanuis enim hæc ab ea fide abſint, per quam ad veram certámque atque æternam beatitudinem tendimus, ab ea tamen miſeria non abſunt in qua adhuc ſumus. Hæc Auguſtinus. Iam vides qualiter non omnis error appellandus eſt hæreſis, ſicut nec omnis veritas fides appellatur. Error ergo ille qui fidei catholicæ obuiat, hæreſis dicitur. Meritò ergo hæreſim ſuperius definiuimus quod ſit dogma falſum, fidei orthodoxæ repugnans. Propter quod meritò quærendum erit, quæ ſint illa quibus fidem adhibere tenemur. Oppoſita enim ex mutua collatione facilius cognoſcuntur. Sic enim poſtquam cognouerimus quæ ſint illa quæ ad fidem catholicam ſpectant, manifeſtè colligitur, vt omne quod illis repugnare certò ſciuerimus, hæreſim eſſe decernamus. Inde etiã oſtendetur, quibus armis vtendum erit ad hæreſes expugnandas. Fides autem catholica, quam indubie tenere oportet, eſt ea quam ſacræ literæ produnt. Et non ſolùm hæc, ſed quicquid (etiam ſine ſacris literis) ſancta mater eccleſia vniuerſali traditione nobis credendum proponit. Si ergo quodlibet horum diuina lege credere tenemur: fit neceſſariò, vt quicquid alicui horum repugnat, hæreſis eſſe credatur. Ideo oportet vt ſingula hæc ſingulis capitulis diſſeramus. Et primo quæ ſunt ſcripturæ quæ pro canonicis habendæ ſunt, inquiramus.

De ſcrip

De scripturis canonicis quibus hæreses reuincendæ sunt. Cap. II.

Vm ergo aduersus hæreticos sit nobis pugna designata, expediens mihi videtur vt arma quibus dimicandum erit, prius aßignentur. Sic enim in carnali militia videmus, vt prouocanti ad singulare certamen & prouocato simillima sint arma. Non enim fas est cuique pro libito armis vti, sed ea oportet vtrique esse paria simillimáque. Quo fit, vt ante congressum prodantur arma quibus certaminis periculum subeundum est: in qua re sæpenumero euenit, vt non modica sit ante pugnam de telis eligendis dissensio, cum inter eos de hac re non conuenit. Neque multum ab hoc instituto, distat disputandi ratio. Sunt enim in vnaquáq; scientia, principia in ea notißima, tanquam communia omnibus arma, quibus sublatis (vt Aristoteli placet) nullus disputationi relinquitur locus, nullúmq; telum quo configere poßis aduersarium. Ne ergo in posterum pluries disceptandum esset de scriptura, oportuit primum statuere quæ canonica sit, cui credere quisque teneatur. Nam sicut in alijs scientijs, prima earum principia, nullus qui eas profitetur, negat: ita in negocio fidei, pro vnico & indubitato principio, à quolibet qui se pro Christiano gerit, haberi debet, verum esse quicquid in sacris codicibus continetur. Credi enim par est nõ solùm à Christiano, verum & ab Ethnico vel mediocriter pio, & de deo ea solùm quę naturali ratione haberi possunt, sentiẽti: Deum adeò veracem esse, vt mentiri nequeat. Si ergo Deus mentiri non potest, scriptura ab eo condita, falsa périnde esse nequit. Et quicquid per aliorum ora Deus nobis insinuare voluit, erit périnde verum, ac si ab ore ipsius Dei prodijsset. Loquutus est nánque dominus Deus Israël (vt ait Zacharias apud *Luc.1.*
Lucam) per os sanctorum qui à seculo sunt Prophetarum eius. *Psal.44.*
Et Propheta regius testatur linguam suam calamum esse scribæ velociter scribentis. Hoc epitheto spiritum sanctum designans, cuius gratia (ex Ambrosij sentẽtia) tarda molimina nescit. Hoc etiam vel ipsorum Prophetarum testimonio euidenter patere potest, cùm solenne sit apud eos hæc addere, Hæc di-
cit dominus Deus. Cui sententiæ adstipulatur Paulus. Multifa *Heb.1.*
riam, inquit, multísque modis olim loquens Deus patribus in Prophetis, nouißimè diebus istis locutus est nobis in filio. Ecce qual

æqualiter Pauli testimonio Deum ore Prophetarũ locutum
fuisse constat. Et beatus Petrus eandem sententiam docet, di-
2. Pet. 1. cens. Non enim voluntate humana allata est aliquando Pro-
Hier. 15. phetia, sed spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei ho-
mines. Et ipse dominus Deus cuidam Prophetæ dicit: si sepa-
raueris speciosum à vili, quasi os meum eris. Denique domi-
nus in Euangelio, quum discipulos ad prædicandum mittit, fi-
duciam eis quasi parum ad loquendum audacibus præbens, di-
Mat. 10. cit: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri
qui loquitur in vobis. Ex quibus omnibus manifestè colligi-
tur scripturas aliquas diuinas esse, illas scilicet quas homines
aliqui Deo inspirante scripserunt: imò (vt verius dicam) quas
Deus ipse manibus hominum scripsit. his omnibus fidem inte
gram præstare debemus, nec eis magis quàm Deo illarum au-
thori refragari licet. Harum ergo scripturarũ testimonia, tan-
quam prima in hac scientia principia, & velut arma omnibus
communia suscipienda sunt, quibus & hæreticum se tueri opor
tet, & nos aduersus eundem pugnare. Est enim sacra scriptu-
ra, turris Dauid cum propugnaculis munita, ex qua mille cly-
pei pendent, omnísque armatura fortium. Hæc est etiam tor-
rens vnde Dauid lapides sumpsit, quibus superbum Goliath
Can. 4. prostrauit. arma Saulis, quæ magis grauant quàm iuuant, ra-
1. Re. 17. tiocinationes sunt ex humana prudentia manantes. Nam (vt di
cit Hieronymus in epistola ad Theophilum Alexandrinum)
fides pura, & aperta confessio, non quærit strophas & argumen
ta verborum. Vnde patet miserè errasse Felicianum hæreticũ
Arrianum dicentem, in causa fidei magis rationibus quàm
scripturarum testimonijs vtendum esse. Illa enim circa quæ no
stra fides versatur (vt aliâs longiori tractatu differemus) supra
omnem rationem sunt, nec ad ea inuestiganda nostri intelle-
ctus lucernula sufficit lumen effundere sufficiens. Vnde Basi-
lius in expositione Psal. 115. sic ait: Denique in quolibet studio,
quod ordine in finem procedit, impossibile est primorũ sub-
iectorum demonstrationes inquirere, sed necesse omnium ar-
tium quæ probatione nituntur, principia sine vestigatione aut
ratione posita, reliqua quæ deinceps sequuntur, cum ratione
ostendere. Sic & theologiæ mysterium ex fide minimè ratio-
nibus probata ædificium quærit. Hæc Basilius. Velle igitur ra
tionibus conuincere, sacram scripturam esse veracem: tanta
mihi videtur dementia, ac si quis vellet rationibus fulcire pri-
ma ali

ma alicuius ſcientiæ principia. Sacram ſcripturam eſſe veracem axioma eſt cuilibet ſe pro Chriſtiano gerenti, contra quē ſolum arma ſumpſimus. Non enim aduerſus Ethnicos & Saracenos eſt nobis ſermo, ſed aduerſus eos qui ſe Chriſtianos iactant, cum nihil minus ſint. Qui omnes velut primum in hac diſciplina principium credere tenentur ſacram ſcripturam eſſe veracē. An verò talis ſcriptura diuina ſit vel humana, quiſpiam fortè vertet in dubium. Idcirco videndum eſt quinam ſunt hi libri qui pro canonicis habendi ſunt, quorum dictis velut diuino oraculo refragari non licet, & quorum teſtimonio reuincendi ſunt hæretici. Vt ergo ſciamus libros quos pro canonicis habere oportet, audiamus quid in hac parte concilium Laodicenum in ſuorum decretorum cap. 59. definierit. CONCILIVM LAODICENVM. Non oportet ab idiotis pſalmos compoſitos & vulgares in eccleſijs dici: neque libros qui ſunt extra canonem, legere, niſi ſolos canonicos noui & veteris teſtamenti. Quæ autem oporteat legi, & in authoritatem recipi, hæc ſunt: Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Ieſu Naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Eſdræ, Liber pſalmorum numero centum quinquaginta, Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cantica canticorum, Iob, Heſter, Duodecim Prophetarum libri, id eſt, Oſee, & Amos, Ioel, Abdias, Ionas, Michæas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Eſaias, Hieremias, Rzechiel, Daniel. Noui teſtamenti, id eſt Euangelium ſecundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecūdum Lucam, ſecundum Ioannem, Actus Apoſtolorum, Canonicæ epiſt. ſeptem, Iacobi vna, Petri duæ, prima, & ſecunda: Ioannis tres, prima, ſecunda, & tertia: Iudæ vna: Epiſtolæ Pauli numero 14. ad Romanos, ad Corinthios, prima & ij. ad Galat. ad Epheſ. ad Philippenſes vna, ad Coloſſ. vna, ad Theſſalonicenſes duæ, prima & ſecunda, ad Timotheum duæ, prima & ſecunda, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebr. Hæc concilium Laodicenum. Sed iam video quantum exultet hæreticus ex ratione librorum in hoc catalogo aſsignata, cum videat pleroſque ibi omitti, qui paſsim pro canonicis habentur. Nam & hoc maximè cupiunt hæretici, vt omnes quos potuerint libri à canone auferantur, neque in catalogo ſacrorum voluminum connumerentur. Vident enim non licere authoritati cuiuſcunque ſcripturæ ſacræ repugnare: quapropter ſummopere nituntur ſcripturas minuere, ne

Concilium Laodicenum.

re, ne arma habeamus quibus eos confingere possimus. Cuius rei vel hoc testimonium efficacissimum esse potest, quòd si fortè contra suam assertionem afferatur ex quopiam sacræ scripturæ libro locus aliquis tam apertus, vt non patiatur adulterinam aliquam expositionem, sicq; claudat hæreticum, vt nullam illi rimulam qua elabi possit, relinquat: statim ad hoc eis commune asylum confugiunt, vt non vereantur inficiari librum illum esse canonicum, aut vllo modo ad sacram scripturam pertinere. Dicet ergo hæreticus quispiam. Ecce Laodicenum concilium in spiritu sancto congregatum de libris canonicis definit, nec tamen inter eos cōmemorat librum Tobiæ, aut Iudith, aut Sapientiæ, aut Ecclesiasticum, aut Machabæorum libros, aut Apocalipsim: non sunt ergo hi pro canonicis habendi. Hæc collectio cuicunque vel parum docto logico est infirma. Nam etsi sufficiens argumentum ad probandum aliquid sit, quia iste aut ille idē dicit, non tamē sufficiens est ad aliquid negandū, quia ille non dicit. Quo fit vt ex hoc, quòd libri pręfati à concilio Laodiceno prętermissi sunt in ratione sacrorum librorum reddenda, non oporteat libros illos à sacro instrumento reiiciendos. Cæterùm fieri potuit, vt tunc de libris illis fuerit ab eis dubitatum, & in re tam seria noluisse temerè quicquam definire, donec plenius fuissent edocti. Sed instat hęreticus. Si dubitatum est ab illis in spiritu sancto congregatis, qualiter nos audemus uelut certi asserere, de quo illi dubij fuerunt? O forte argumentum. Quid cogit vt perpetuò dubitetur, quod semel dubitatum est? Respondeat vel parum eruditus logicus, sintne sufficientes hæ collectiones? Olim dubitatum est de hac re, ergo nunc dubitatur. olim licuit vertere in dubium, nunc ergo licebit. Prima collectio clarè ostenditur infirma ex hominis profectu in addiscendo, vt continuò discendo proficiat quo fit vt plura nunc certò sciat, quæ olim vel sibi erant dubia vel penitus ignota. Cur non idem dicendum de ecclesia in membris eius? Eritne ecclesia semper in eodē statu, vt nunquàm proficiat? Absit. Proficit enim vt in virtutibus & bonitate, ita in scientia & doctrina, Deo eam quotidie plenius illustrante. Propter hoc in Canticis Ecclesia comparatur auroræ. Quæ est ista, inquit, quæ progreditur quasi aurora consurgens? Aurora autem temporis successu magis splendet, vehementius rutilat. Sic etiam si velimus ecclesiam à calce (vt dicitur) ad carceres reuocare, quàm parua lux in principio na-
scentis

ſcentis eccleſiæ? ſiue eam ad Abel vſque iuſtum referas, ſiue ad mortem Chriſti, quando noua ſurgit è cęlo: tunc enim paucisſimis notum myſterium illud abſconditum. Illi etiam quibus noſſe datum eſt (Apoſtolos excipio) non tam plenè & perfectè ſicut poſteri. Nimirum progreditur aurora, conſurgitque ſol, effunditque ob oculos noſtros lucis ſuæ vberiores radios. Quo fit vt multa nunc ſciamus, quæ à primis patribus aut dubitata, aut prorſus ignorata fuerunt. Secunda collectio oſtenditur debilis, imò inanis, ex mutatione rerum, ex qua oritur etiam decretorum variatio & mutatio: vnde euenit vt quod olim licebat, iam non liceat. Cæterùm cum res quæ ad fidem pertinent, nunc ſtatæ ſint & fixæ, neque ex hominum pendeant voluntate, in hac re, vt aliàs dicemus, decretorum innouationes non proueniunt ex nouitate rerum, ſed ex noua illarum rerum ſcientia: quibus compertis, eccleſia à ſpiritu ſancto edocta definit. Qua definitione data, non licebit dubitare, de quo antea licebat. Beatus Cyprianus in epiſtola ad Donatum inter multa mala quæ numerat, hoc vnum eſt, auditu fieri poſſe quod factum eſt. Alioqui ſi liceret omnia vertere in dubium, quę olim dubitata ſunt: licebit perinde dubitare an obligemur ad obſeruantiam legitimorum, an baptizati ab hæreticis rebaptizandi ſint. Nam hæc olim ab illuſtribus viris eccleſiæ dubitata ſunt, Nec tamen ideo nunc dubitare licet, eccleſia illud fieri vetante. Ad hunc modum olim ab aliquibus dubitatum eſt de libro Sapientiæ, an eſſet Salomonis. Ab aliis de libro Tobiæ, an eſſet canonicus. Ab aliis de libro Iudith, eadem ratione. Ab aliis de libris Machabeorũ ſimili de cauſſa. Ab aliis de epiſtola ad Hebræos an eſſet Pauli. Ab aliis de epiſtola, quę ſub nomine Iacobi circunfertur. an ſit eius. Ab aliis denique de libro Apocalypſis. Nunc verò iam nulli de hac re dubitare licet, quia eccleſia poſtmodum diuino ſpiritu amplius illuſtrata, cenſuit libros præfatos meliore quàm antea lapillo numerandos: quod patet ex concilio tertio Carthaginenſi in ſuorum decretorum canone quadrageſimoſeptimo, ſic definiēte: Concilium Carthaginenſe. Item placuit vt præter ſcripturas canonicas nihil in eccleſia legatur ſub nomine diuinarum ſcripturarum. Sunt autem ſcripturæ canonicæ Primus Geneſis, Secundus Exodus, Tertius Leuiticus, Quartus Numeri. Quintus Deuteronmiũ, Sextus Ieſu Naue, Septimus Iudicum, Octauus Ruth, Nonus Regum libri quatuor Paralipomenon libri

Conſilium Carthaginenſe.

duo Iob vnus, Psalterium Dauidicum, Salomonis Regis libri quinque,Libri duodecim prophetarum, Esaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hester, Esdræ libri duo, Machabęorum liber vnus, Noui autem testamenti vigintiseptem, Euangeliorum libri quatuor, Actuum apostolorum liber vnus, Pauli apostoli epistolæ quatuordecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri apostoli duæ, Ioannis apostoli tres, Iudæ apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis liber vnus, qui sunt vigintiseptem. Hæc concilium Cartaginense tertium, cui interfuit beatus pater Augustinus. Vides hîc nullum librum prætermissum eorum qui in sacro volumine passim circunferuntur, præter duos Esdræ reliquos autem omnes sacris scripturis connumeratos. Hanc eandem rationem sacrorum librorum reddit Innocentius papa huius nominis primus in epistola ad Exuperium Tholosanum episcopum circa finem quæ epistola habetur in libro conciliorum, sub hoc titulo, Decreta Innocentii papę. Is enim pontifex sanctus perinde ac doctus sic ait: Qui verò libri recipiantur in canone sanctarum scripturarum, breuis annexus ostendit. Hæc sunt ergo quæ desiderata moneri voce voluisti, Mosi libri quinq;, id est Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deutronomium, necnon & Iesu Naue, & Iudicum, & Regnorum libri quatuor, simul & Ruth. Prophetarum libri sedecim. Salomonis libri quinq;, Psalterium. Item historiarum Iob.1. Hæster.1. Iudith.1. Machabeorum.2. Esdrę.2. Paralipomenon.2. Item noui testamenti euangeliorum libri quautor, Pauli apostoli epistolæ.14. Epistolæ Ioannis tres, Epistolæ Petri duæ, Epistola Iudę, Epistola Iacobi, Actus apostolorum, Apocalipsis Ioannis. Hęc Innocentius. Ecce eosdem libros a pontifice summo, sancto simul & docto, inter canonicos annumeratos, quos concilium Carthaginense tertium illo ferme tempore sacros & canonicos censuit. Beatus Augustinus libro secundo, de doctrina Christiana, capite octauo, eundem etiam librorum catalogum recenset. Ex quo Augustini loco scrupulus tollitur, qui fortè quempiam vrgere poterat ex catalogo librorum sacrorum superius citato ex concilio Cartaginensi, & Innocentio papa. In vtroque siquidem loco adscribuntur quinque libri Salomoni: quod fieri nequit nisi Ecclesiasticus tribuatur Salomoni, quem constat non esse Salomonis, sed Iesu filii Sirach. Verùm hic scrupulus tollitur per ea quę Augustinus dicit illo octauo capite secun

secundi libri de doctrina Christiana. Sic enim sacros libros enumerans ait, Salomonis tres, Prouerbiorum, Cantica canticorum,& Ecclesiastes. Nam illi duo libri, vnus qui Sapientia, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Iesus filius Sirach eos scripsisse constantissimè perhibetur. Qui tamen quoniam in authoritatem recipi meruerunt inter propheticos numerandi sunt. Hęc Augustinus. Verum de eo quod dixit librum qui dicitur sapientia, esse Iesu filii Sirach, postea recantat in secundo libro Retractationum, capit. quarto, sic inquiens: In secundo sanè libro de authore libri quem plures vocant sapientiam Salomonis, quòd etiam ipsum, sicut Ecclesiasticum, Iesus filius Sirach. scripserit, non ita constanter sicut à me dictum est, postea didici,& omnino probabilius comperi nō esse hunc eius libri authorem. Hęc Augustinus. Qui etsi dicat librū Sapiētię non esse Iesu filii Sirach, nec tamen dicit esse Salomonis, nec etiam retractat id quod alibi dixerat, vtrunque librum. Sapientiam scilicet & Ecclesiasticum propter quandam similitudinem cum libris Salomonis, dictos esse illius. Atque ita siue Sapientia sit Salomonis, siue non, intelligimus quo pacto fieri possit vt Salomonis libri sint quinque, quemadmodum concilium Carthaginense refert: quoniam Ecclesiasticus etsi sit à Iesu filio Sirach editus, tamen propter similitudinem cum aliis Salomonis libris sępe dicitur esse Salomonis. Et meritò meo iudicio Salomonis dici potest, cum multa sint in libro illo ex Salomonis libris mutuata. Post istas iam enumeratas scripturas, non est alia quæ canonica scriptura aut diuina mereatur appellari. Nam quamuis aliæ multę sint quę magnam habeant authoritatem, multo tamen prænumeratis imparem. Canones siquidem apostolorum numero quinquaginta per beatum Clementem (vt dicitur) aut collecti, aut trāslati, primum post scripturas sacras tenent locum. Quapropter beatus Damascenus in quarto libro de fide orthodoxa, recensito canonico librorum catalogo, continuò pòst subiungit & canones apostolorum per Clementem. & beatus Isidorus in eo volumine quo omnium conciliorum decreta congessit, canones apostolorum ante omnium conciliorum decreta locauit, non quòd maior sit illorum authoritas, quàm cuiuscunque concilii vt decet congregati, sed propter apostolorum, vt su-

ſpicor maiore reliquis omnibus & ſanctitatem & dignitatem. Conciliorum ſiquidem omnium probè congregatorum decreta, vt poſtmodum oſtendemus, firmiſsimam habent authoritatem, quibus nemini licet repugnare. Nec tamen ideo conciliorum decreta, ſicut nec apoſtolorum canones, pro ſcripturis diuinis habenda ſunt, cum diuinas præceptiones nulli liceat euertere aut immutare: apoſtolorum autem canones, & conciliorum decreta, nouis ſuccedentibus cauſsis in multis antiquata ſunt. Poſt conſiliorum decreta proximum locum tenent decretales epiſtolæ a ſummis pontificibus emiſſæ: longè tamen in his quæ fidem catholicam ſpectant, à conciliorum definitionibus earum authoritas abeſt. Sed quia ex hac mea aſſertione quiſpiam fortè anſam ſuſpicionis accipiet, me hoc loco velle docere papam eſſe concilio inferiorem, decreui hāc ſuſpicionem tollere: quoniam cum de hac re variæ ſint theologorum non infimæ ſortis ſententiæ, nolo in præſentiarum aut vni aut alteri ſubſcribere. Non eſt enim intentionis meæ varias hominum opiniones in hoc opere diſcutere, in quo ſolam catholicam & ſynceram fidem pertractandam ſuſcepi. Siue igitur papa ſit ſuperior reliquo Chriſtianorum concilio, ſiue inferior, aliis & in alium locum diſputandum relinquens, hoc vnum conſtanter aſſeuero, eas fidei definitiones, quæ a pleno & integro concilio, & rectè, vt decet, congregato datæ ſunt, hoc eſt quibus papa & reliqui in concilio congregati ſubſcripſere, maioris eſſe roboris & momenti, quàm illas quas ſolus pontifex definiuit. Nam hoc tale concilium quod papæ authoritate & conſenſu rectè congregatum eſt, non poſſe in fide errare, ab omnibus veris Chriſtianis firmiſsimè huiuſque creditum eſt; & nos alibi, deo duce, apertiſsimè ex ſacris literis conuincemus. Ad papam ſolum abſque congregatione concilii poſſe in iis quæ ad fidem ſpectant, errare, multi non contemnendæ authoritatis theologi aſſeruerunt: imò aliquos pontifices ſummos in fide erraſſe compertum eſt. Deinde ſi tanta eſſet ſolius papæ authoritas, quanta totius concilii plenè & rectè congregati, fruſtra tantus labor pro conciliorum congregatione ſumeretur. At cum ſemper iudicatum fuerit conciliorum congregationes maximi eſſe momenti ad lites, quæ de rebus fidei emergere ſubinde contingit, tollendas: conuincitur inde aliquid magis eſſe authoritatis penes totum

tum concilium rectè, vt decet, congregatum, quàm penes solum pontificem. Vnde manifestè error Gratiani deprehenditur, qui in volumine decretorum in exordio distinctionis vicesimæ ita dicit. Decretales itaque epistolæ canonibus conciliorum pari iure exæquantur. Hoc autem vel ex eo conuincitur esse falsum, quòd nulla recta ratio patitur vt regula quæ a rectitudine deuiare potest, vllo pacto æquetur rectissimæ atque certissimæ infallibilique regulæ. Quód si forte in Gratiani excusationem quis dixerit dictum illius ad solas caussarum definitiones esse referendum, in quibus decernendis, excepta semper fidei caussa, non minor est papæ potestas, quàm totius concilii: hæc interpretatio etsi verum habeat sensum, nescio tamen an verè scriptoris mentem exprimat, quoniam idem author distinctione decimanona eiusdem libri capite, in canonicis scripturis, dicit decretales epistolas esse scripturis diuinis annumerandas, & in earum ordinem referendas: motus authoritate Augustini malè intellecta, corruptéque citata. Sic enim eam citat Gratianus. In canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum quamplurium diuinarum scripturarum solertissimus indagator authoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sint quas apostolica sedes, & ab ea alii meruerunt accipere epistolas. hæc ibi. Quam literam si Augustinus legeret, validissimè oppugnaret tantum abest vt sit Augustini. Ex ea enim plurima Christianæ fidei incommoda obuenirent. Primò vt litera illa habet, oportet diuinis scripturis annumerare nō solùm epistolas quas pontifices aliis dedere, sed quas ab aliis recepere. Hæc autem adeò manifesta est ineptia, vt non sit opus eam oppugnare. Quod autem ex ea litera hoc habeatur, quis non videt? Sic enim ait, Inter quas, scilicet scripturas diuinas, sanè illę sint quas apostolica sedes & ab ea alii meruerunt accipere epistolas. Præterea decretales illæ epistolæ per alios posteriores pontifices, aut per eosdem à quibus missæ sunt, reuocari possunt, sicut de multis factum esse constat, pro qua re commune est eorum prouerbium, Par in parem non habet imperium. Qua sententia significare volunt priorum pontificum decretis non teneri pontifices posteriores, quin liberum sit eis, cum viderint, ea reuocare Quo solo argumento satis edocent eorum decretales epistolas non esse scripturas diuinas, cum has toti ecclesię nedum pontifici non liceat

Gratiani error

vllo pacto infringere. Rursus plurimæ pontificum epistolæ decretales per contrariam consuetudinem abrogantur, quod nullo pacto canonicis diuinæ scripturæ libris conueniri potest, cum illis nulla quantumlibet inueterata consuetudo obesse possit. Accedit huic quòd magna ruditas est, eas epistolas, quæ sæpe ob res temporales easque parui momenti editæ sunt, diuinis scripturis, vel de longinquo conferre, tantum abest vt in earum ordinem referantur. Quòd si fortè Gratianus decretales illas epistolas commendare volebat, per vera testimonia, quæ non desunt, eáque efficacissima, id faciendum erat, non per falsa: quoniam falsa & conficta testimonia plus authoritati derogant, quam arrogent. Nam vt cæteras decretalium epistolarum laudes prætereamus, quæ decimanona distinctione leguntur, vel ista sufficit, quòd vniuersalis ecclesiæ consensu probantur: quoniam inter cæteros Ioannis Vuitclef errores condemnatos in concilio Constansiensi, sessione octaua, is vnus est, quo sic ait: Decretales epistolæ sunt apocryphæ, & seducunt à Christi fide, & clerici sunt stulti, qui student eis. Verùm vt dictis nostris pleniorem quisque fidem adhibeat, cognoscátque Augustinum perperam à Gratiano intellectum, corruptéque citatum, operæprecium est Veram Augustini literam in medium afferre, eiúsque veram intelligentiam edocere. Is enim beatissimus pater in secundo libro de doctrina Christiana capite octauo (nam ex eo libro sumptum est id fragmentum quod Gratianus citat) sic ait: In canonicis autem scripturis, ecclesiarum catholicarum quamplurium authoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sunt quæ apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Hæc Augustinus. Quæ longissimè distant ab his, quæ Gratianus adducit. Nam eo loco beatus pater Augustinus de libris canonicis scripturæ differens, hanc regulam nobis assignat, vt illi libri pro canonicis habeantur, qui à pluribus catholicis ecclesiis recipiuntur, inter quas ecclesias Augustinus firmiter credit eas esse computandas, quæ apostolicas sedes habuerunt: de eis scilicet ecclesiis intelligens, quas apostoli velut earum episcopi rexerunt. Illas enim Augustinus præcipuas esse catholicas ecclesias credit, quæ epistolas apostolicas accipere meruerunt, id est quibus apostoli

suas

suas dederunt epistolas, vt Romanæ ecclesiæ, Corinthiorum, Thessalonicensium, Collossensi, Ephesinæ, Hierosolymitanæ, Antiochenæ, aut Alexandrinæ, quas omnes apostoli aut uerbis docueruut, aut scripto. Quare Augustinus putabat eas copiosius in fide illustratas esse oportere, quòd firmiorē ac pleniorem apostolicum habuissent sermonem. Nec immeritò tunc id credebat beatissimus pater, quoniam nondum ab hostibus Christianæ religionis prouinciæ illæ captæ populatæque fuerant. Putauit autem Gratianus illud pronomen relatiuum, videlicet quas, vbi dicitur, inter quas sanè illæ sunt, quæ &c. ad scripturas debere referri: quod non ita se habet, sed ad ecclesias referendum est: quod ex sequentibus maximè patet quibus illa minimè cohærere possunt. nam scripturę diuinæ non habuerunt sedes apostolicas, nec recipere possunt epistolas apostolicas. Verum vt litera suo sensui cohærere possit, literam Gratianus mutare decreuit, & loco alterius relatiui ab Augustino nominatiuo casu positi, scilicet quæ, ille posuit accusandi casum, & dixit quas. vbi Augustinus dixerat apostolicas sedes in accusatiuo, ille dixit apostolica sedes in nominatiuo. Sed quoniā his permutatis literę sensus adhuc minimè constabat, aliquid addere, aliquidq; minuere ei visum est: nā ex litera Augustini abstulit hoc verbum habere, addiditq; ex suo cerebro hæc tria verba, scilicet, ab ea alij. Atq; vt semel dicamus, vbi litera Augustini sic habet, Inter quas sanè illę sunt, quę apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerūt. Gratiani litera ad scripturas diuinas relata sic habet, Inter quas sanè illę sint, quas apostolica sedes, & ab ea alij accipere meruerunt epistolas. Quarum literarum differentiam facilè quisq; agnoscet. Ex quo loco quisq; facilè colliget quantum intersit vtrum ex ipsis purissimis fontibus aquā haurias, an ex turbulētis riuis, aut putridis lacubus. Nam si Gratianus illum locum in Augustino legisset, vir alioqui (vt puto) doctus, clarè errorem deprehendisset, etiam si litera vitiata fuisset in eo codice quo vtebatur: prçcipuè si considerasset beatum Augustinum, qui libros de doctrina Christiana se componere ob sacrarum literarū intelligentiā profitetur, nullo pacto de summorum pontificū decretalibus epistolis fuisse locutum, nec vllam ante illa verba aut postmodum de illis fecisse mentionem. Dictorum siquidem intelligentia (vt beatus Hilarius. iiij. de trinitate docuit) ex caussis dicendi sumenda est. Cum ergo beatus Augustinus in

toto illo tractatu de doctrina Christiana semper versetur circa doctrinæ diuinitus reuelatæ intelligentiã, vel inde colligere potuisset literam illam nullo pacto ad decretales epistolas esse referendam. Hoc etiam ex ipsismet verbis Augustini in eodem capite post relata verba, subiunctis plenè cognoscere potuisset. Nam post assignatas iam regulas ad scripturas canonicas dignoscendas, deinde expressis omnes eas nominibus propriis appellans, ait: Totus autem canon scripturarum in quo istam considerationem versandam dicimus, his libris continetur: quinque Moseos, id est Genesi, Exodo, Leuitico, Deuteronomio, & vno libro Iesu Naue. Atque ita per omnes libros, qui in communi biblia deferuntur, discurrens, nullas recenset decretales pontificum epistolas, cùm tamen illum dixerat esse totum canonem scripturarum, in quo capienda erat cauta illa quam prædixerat consideratio. Nec mirari quisquam debet quòd pro hoc Gratiani errore conuincendo tantùm sudauerimus, quoniam sermo erat de capite, & non de vmbra, vt dicitur, asini. Non est quidem res parui momenti, an talis scriprura pro diuina sit recipienda, an pro humana.* Oportebat igitur hunc errorem omnibus palàm facere, ne aliis deinceps errandi occasionem Gratianus præberet, prout hactenus multis magni nominis viris præbuit, qui sola Gratiani authoritate freti, verba illa augustini in suis scriptis citarunt corrupta & lacerata, quemadmodum in Gratiani decreto legerant. Nam Ioannes de Turre Cremata (vt alios multos prætercam) hunc Augustini locum prout Gratianus illum corruperat, citat libro quarto de summa ecclesiæ, parte secunda, capite nono. Thomas de Vio Cardinalis Caietanus in libro de primatu Romanæ ecclesiæ cap.xiiij. Hæc Augustini verba prout à Gratiano corruptè citantur, affert ad probandum Romanæ ecclesiæ primatum. Si autem literã illã in ipso Augustino Caietanus legisset, vir certè longè doctissimus, & ingenij acumine præditus, facilè agnouisset nec verbum vllum illhic Aug. dixisse, quod primatui Romani pontificis vtcunque fauere posset.

Quòd solus librorum canonicorum sensus literalis efficax est ad hæreticos uincendos, & quis sit dicendus literalis sensus.

Caput III.

CAeterùm hoc admonere oportet, sacram scripturam sæpenumero multiplicem pati intelligentiam in vna eadémque

démque litera. Eſt enim ibi hiſtoria, quæ res geſtas loquitur, quam literalem ſenſum vſitato ac vulgari nomine appellant. Allegoria, in qua aliud ex alio trahentes, quid de diuinitate & humanitate, de Chriſto & eccleſia ſit credēdum oſtenditur. Tropologia, in qua figuratiua quadam locutione de moribus ordinandis diſſeritur. Anagogia, per quam de cæleſtibus diſſerentes ad ſuperiora ducimur. gratia exempli, Si de Hieroſolyma tractare velimus, dicimus iuxta hiſtoriam eſſe quandam ciuitatem in Iudæa ſitam. Iuxta allegoriam ex nominis interpretatione dicimus ſignificari eccleſiam, propter pacem nimiam in ea exiſtentem, quam Chriſto nato angeli nunciarunt, quam Chriſtus moriens diſcipulis obnixè commendauit, quam diſcipuli ipſi ſic cuſtodierunt, vt ſpiritu nondum recepto, in eius expectatione ſuſpenſi habuerint cor vnum, & animam vnam. Quid putas nunc poſt receptum ſpiritum, niſi id quod Chriſtus eis precatus eſt, vt vnum videlicet eſſent, ſicut ipſe & pater vnum ſunt? Secundum tropologiam ſignificat animam cuiuslibet iuſti, cui beſtiæ vitiorum pacificæ ſunt, vt iam nihil ſit in quo eum accuſet conſcientia, ſed in pace ſit tabernaculum eius, vt ait Iob. Denique iuxta anagogiam deſignat ſupernam illam Hieroſolymam matrem noſtram, quæ (teſte Paulo) libera eſt: cuius pax tanta eſt, vt exuperet omnem ſenſum: quæ vtinam cuſtodiat corda & corpora noſtra à conturbatione hominum. Sunt & alia id genus tam multa in ſacris literis, vt operoſum eſſet recenſere, imò verius dixerim, mihi impoſsibile. Cùm ergo tot poſsint eidem literæ ſenſus accommodari, hoc aduertendum eſt, nullum eorum ſenſuum in argumentationem adducendum, niſi qui verè & germanè literam explicat, quem literalem ſenſum, vt dixi, noſtri theologi appellitant. Nam cùm alij ſenſus intra literæ corticem magis lateant, oportet vt ratiocinatione & diſcurſu, & per quaſdam rerum ſimilitudines deducantur. In quibus deducendis facilis eſt error, cùm per humanam inquiſitionem hoc fiat. Sic enim Donatus & ei ſuccedens Rogatus dicentes intra illos ſolos, & eorum aſſeclas eccleſiam contineri, volentéſque errorem ſuum ſacræ ſcripturæ teſtimonio fulcire, adducunt illud Canticorum: Indica mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie? Per hoc efficere volentes eccleſiam ad ſolam meridionalem plagam, quam ipſi incolebant, redactam eſſe. Futile ſatis argumentum, & ex

Iob. 5.

Gal. 4.

Can. 1.

falsa intelligentia, vt patet: nempe ex sensu mystico satis abstruso, & infideli minimè patenti. Sic etiam Lutherus volens ostendere omnem hominem cuiuscunque status aut sexus esse sacerdotem, assumit illud: Vos autem genus electum, regale sacerdotium &c. At literalis sensus patentior est, cùm vocum significatione aut ex eius coniunctissimo vicino hauriatur: quo fit vt solus sensus literalis efficax sit ad dogma aliquod destruendum aut fulciendum. Sic enim ait Augustinus in epistola ad Vincentium Donatistam, quæ est in ordine quadragesimaoctaua. Quis autem non impudentissimè nitatur aliquid in allegoria positum, pro se interpretari, nisi habeat & manifestissima testimonia, quorum lumine illustrentur obscura? Hæc ille. Beatus Hieronimus in secundo libro commentariorum super Matthæum, pertractans de fermento à muliere absconso in farinæ satis tribus, postquàm retulit quorundam expositionem applicantium parabolam illam ad trinitatem personarum, & vnitatem essentiæ hæc verba subiungit: Pius quidem sensus, sed nunquam parabolæ, & dubia ænigmatum intelligentia potest ad authoritatem dogmatum proficere. Hæc ille. Cùm ergo nullus sacræ scripturæ sensus alius quàm literalis efficax sit ad hæresim reuincendam, operæprecium erit inquirere quis pro literali sensu habendus sit. Sensus literalis multiplici via habetur. Aliquando ex ipsarum vocum nuda significatione. Aliquando capitur non ab ipsis vocibus, sed à re per voces significata. Non enim fieri potest, vt semper iuxta primam vocum significationem sensus literæ capiatur: alioqui multa absurda, & quæ piæ aures horrent, reperirentur in sacris codicibus tam in nouo, quàm in veteri instrumento: qualia sunt omnia illa, quæ Deo membra corporalia videntur tribuere, aut cùm Deus dicitur agnus, leo, petra, vitis, vermis, & id genus plura, quæ omnia dicit Christus per similitudinem, non per proprietatem. Et vt breuissimo compendio vtar, vbicunque metaphora, aut translatio aut figurata aliqua locutio inuenitur, ibi non est dicendus sensus literæ is, quem voces prima significatione exprimunt, sed is qui deducitur ex similitudine quam res vocibus significata cum alia re habet: qualia sunt multa in nostra communi locutione, vt si voracem aliquem appellare volueris, lupum dixeris: si auarum, talpam: non quòd hæc sint verè, sed magis illa quorum

1. Pet. 2.

rum dicuntur istæ similitudines. Augustinus libro tertio de doctrina Christiana capite quinto. In principio cauendum est ne figuratam locutionem ad literam accipiamus. & infra, Qui enim sequitur literam, translata verba sicut propria tenet, nec illud quod proprio verbo significatur refert ad aliam significationem. Sed si sabbatum audierit verbi gratia, non intelligit nisi vnum diem de septem, qui continuo volumine repetuntur. Et cùm audierit sacrificium, non excedit cogitatione illud quod fieri de victimis pecorum terrenisque fructibus solet. Ea demum est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non posse. Et in eodem libro capite decimo. Huic autem obseruationi qua cauemus figuratam locutionem, id est translatam, quasi propriam sequi, adiungenda etiam illa est, ne propriam quasi figuratam velimus accipere. Demonstrandus est igitur prius modus inueniendæ locutionis, propriáne an figurata sit. Et iste omnino modus est, vt quicquid in sermone diuino neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas. Morum honestas ad diligendum Deum & proximum, fidei veritas ad cognoscendum Deum & proximum pertinet. Hæc August. Cùm ergo iam constiterit de locutione figuratam esse, hoc cauẽdum est, ne præscriptum esse putetur, vt quod semel res aliqua per quandam similitudinem significauerit, hoc eam semper & in omni loco significare credatur. Vna siquidem & eadem res multis proprietatibus gaudet, propter quas plurium rerum similitudinem, ac ideo significationem gerit. Quò fit vt eadem res aliquando diuersa, aliquando opposita repræsentet, propter diuersas proprietates in ea repertas, per quas non tantùm diuersis rebus, verum etiam oppositis, similis inuenitur. Leo enim propter constantiam & fortitudinem Christum repræsentat, vt ibi, Vicit leo de tribu Iuda. Idem & propter voracitatem dæmonem significat, vt apud Petrum, Aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. De figuratis locutionibus satis me dixisse arbitror pro breuitate quam tenere decreui. Sit ergo ex antedictis hæc regula, Eum esse literalem sensum, quem voces aut res vocibus expressæ significant. Nec tamen omnis talis, sed ille solus, quem spiritus sanctus intendit. Quod vel ex eo manifestè

Apoca. 5.

1. Pet. 5.

collig

colligitur, si recolamus id quod paulò antè diximus, sacrorum scilicet librorum authorem esse spiritum sanctum. Ille enim verè germanus literæ sensus est, quem scriptor intendit. Ille verus vocis sensus, quem vocis prolator per eam intelligi voluit. Scripturis enim perinde ac vocibus affectus & cogitatus nostros testamur. Cum ergo spiritus sanctus sacræ scripturæ sit author, ille pro vero eiusdem scripturæ sensu haberi debet, qui à spiritu sancto intenditur. Omnis autem alius adulterinus est, aut nothus. Vnde Hieronymus super Epistolam ad Galatas. „Quicunque scripturam aliter interpretatur quam sensus spiritus sancti efflagitat, licet ab ecclesia non recesserit, hæreticus appellatur. Hæc Hierony. Cæterùm de sensu parabolarum, qui eum intra literalem circunsepire voluerit, non ab re faciet. Si autem nollet, non obsto. Verùm circa parabolas ipsas quarum frequens est vsus in Euangelijs, hoc admonendum cēsui, quòd (vt Augustinus dicit) sic accipendæ sunt, non vt essent, sed vt esse possent: vt cum (gratia exempli) dicitur, Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias qui exijt primo mane conducere operarios. Quod si forte nusquam id contigit, vt per illas easdem temporum vicissitudines iret atque rediret paterfamilias, ociosósque quos semper inueniebat, in vineam suā mitteret, id tamen fieri potuisse nihil prohibet: quod satis est parabolæ. Sed quoniam sæpenumero contingit vt eidem literæ plures accommodentur sensus literales seclusis alijs qui de mystica rerum significatione hauriuntur: hoc casu cauendum est, ne vllus eorum reijciatur, dummodo ex alijs sacræ scripturæ locis testimonium habeat, voces illas alicubi id quod nunc eis tribuitur, significare: & sensus qui ex tali vocum significatione illi literæ accommodatur, si veritati fidei catholicæ minime obstet, vterque eorum tanquam germanus & verus literæ sensus censebitur. Quid enim obstat scripturam sacram esse adeò fertilem, vt binos fœtus edat? Sic enim de ecclesiæ doctoribus qui sciunt quantumlibet abstrusos literæ sensus eruere, Can. 4. mystica significatione dicitur, Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas. Hoc autem testimonio beati Augustini tertio lib. de doctrina Christiana capite 27. comprobatur. Sic enim ait. „Quando autem ex eisdem scripturæ verbis nō „vnum aliquid, sed duo vel plura sentiuntur, etiam si lateat quid „senserit ille qui scripserit, nihil periculi est si quodlibet eorum

congruere

congruere veritati ex alijs locis sanctarum scripturarum doceri potest: id tamen eo conante qui diuina scrutatur eloquia, vt ad voluntatem perueniatur authoris per quem scripturam illam sanctus operatus est spiritus, siue hoc assequatur, siue aliā sententiam de illis verbis quæ fidei rectæ non refragatur, exculpat, testimonium habens à quocunque alio loco diuinorum eloquiorum. Ille quippe author in eisdem verbis quæ intelligere volumus, & ipsam sententiam forsitan vidit. Et certe Dei spiritus qui per eum hæc operatus est, etiam ipsam occursuram lectori vel auditori sine dubitatione præuidit, imo vt occurreret, quia & ipsa est veritati subnixa, prouidit. Nam quid in diuinis eloquijs largius & vberius potuit diuinitus prouideri, quàm vt eadem verba pluribus intelligantur modis, quos alia non minus diuina contestantia faciant approbari? Hæc Augustinus. Et de hac re hæc dicta sufficiant.

Quòd sacrarum scripturarum interpretatio quam quisque fidelis amplecti tenetur, ad solam ecclesiam pertineat. Cap. IIII.

Vanquam regulam prescripsimus per quam cognosci valeat, quocunque sensu signato, sit ne verus sacræ scripturæ sensus, an non, multi tamen illa abutuntur: liberéque ac pro libito scripturā interpretātur, vt eam in sui erroris testimonium trahant. Vt enim inquit Augu. in lib. 83. quæstionum quæstione sexagesimanona, Non potest error oriri palliatus nomine Christiano nisi de scripturis non intellectis. Sic enim à principio nascentis ecclesiæ vsque ad seculum nostrum factum esse reperimus. Nam & beatus Petrus testatur Paulinas epistolas ab aliquibus perperam intellectas, qui eas in suum errorem detorquere conabantur. Sic enim ait, Sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis loquens in eis de his in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Arrius plures admodum sacræ scripturæ locos in sui erroris comprobationem attulit, omnes tamē male intellectos. Fecerunt & hoc ipsum Nouatiani, Donatistæ, Pelagiani, Nestoriani, & qui non? Omnibus enim hoc commune fuit, vt scripturis perperam intellectis, pestilentérque expositis, suos tutati sint

Aug. Heresis origo scriptura non intellecta. 2. Pet. 3.

ti sint errores. Et hanc, proh dolor, hodie incursionem à Lutheranis patimur quibus adeò frequens est Euangelium, & Paulinæ epistolæ, vt nihil aliud spirare videantur. Verùm Deo immensæ agendæ sunt gratiæ, qui omnes has ecclesiæ infestationes, ad suam & ecclesiæ gloriam vertit, quæ ictibus percussa, ad meliora prouehi cogitur. Nam huiusmodi hæreticorũ causa factum est, vt relictis quibusdam nugis, quibus à trecentis annis hucusque homines sese dedidere, ad meliora studia se transtulerint. Quo fit vt multo plures viros doctos nunc ecclesia possideat, quàm à quadringentis retroactus annis hucusque habuerit. Oportet enim (vt ait Paulus) hæreses esse, vt probati manifesti fiant. Quod exponens Augustinus in libro super Genesim contra Manichæos, ait. Ideo diuina prouidentia multos diuini erroris hæreticos ipse permisit, vt quum insultant nobis, & interrogant nos quæ nescimus, vel sic excutiamus pigritiam, & diuinas scripturas nosse cupiamus. Propterea apostolus ait: Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant. Hi enim Deo probati sunt, qui bene docere possunt: sed manifesti esse hominibus non possunt, nisi quum docent: docere autem nolunt nisi eos qui quærunt. Multi autem ad quærendum pigri sunt, nisi per molestias & insultus hæreticorum quasi de somno excitentur. Qui homines si bonæ sint fidei, non credunt hæreticis, sed quid illis respondeant, diligenter inquirunt. Nec eos deserit Deus, quin petentes accipiant, & quærentes inueniant, & pulsantibus aperiatur. Hæc Augustinus. Si ergo hæreses sunt, & ex peruersa sacræ scripturæ intelligentia (vt infrà longius dicemus) oriuntur, oportet penes aliquem esse potestatem interpretandi sacram scripturam, cui interpretationi quilibet fidelis assentire teneatur. Alioqui nulla patet via conuincendi hæreticum, si cuiq; liceat pro suo arbitratu eam interpretari. Verùm quia possibile est vt hoc ab aliquo negetur, sic rationibus illud fulcire oportet, vt vel impudentissimus sit qui obstet. Qua de causa vnum quemlibet hæreticum conuenio, & rogo an credat aliquem esse aut vsquam fuisse hæreticum à vera fidei regula deuiantem? Nullus (opinor) inficiabitur aliquem fuisse vsquam, qui à recta fidei regula discesserit, nisi fortè ex secta rhetoricorum fuerit: qui (vt Philastro placet) æstimarunt omnes hæreses veras esse, hæreticosque semper bene sentire. Quod adeò magna est dementia, vt Augustino lib. hæres. cap. 72, impossibile videatur hominem vllum adeò stupuisse, vt hoc

1. Cor. 11.

hoc asseuerarit. Non dubito quin Arrianus hæreticum censeat Sabellium, Sabellius vice versa Arrianum. Pelagius si superstes esset, iudicaret Lutherum à vera fide deuiare, Lutherus hoc idem impingit Pelagio. Sunt enim eorum assertiones adeò pugnantes, vt altera alteri minimè cohærere queat. Si ergo (vt par est) concedat aliquem fuisse hæreticum, percontabor tunc an pateat via qua homo ille doceri possit, vt nisi malitia obstet, excitari possit ab errore? Quod si abnuit, fateatur necesse est nullam culpam esse imputandam hæretico quòd ab errore non discedat, vtpote quia immedicabili ignorantia laborat. Dominus enim (vt ait Augustinus in quodam sermone) seruum pigrum non damnaret, si ea quæ fieri nullo modo poterant, imperaret. Si verò concedet aliquam viam patere qua homo ab errore auocari possit, docerique perperam sacram scripturam intellexisse, quæro à quo docendus erit? Non ab alio homine, quia de quolibet homine causabitur illum decipi, nolletque ob id interpretationem eius amplecti. Omnis enim homo errare potest in fide, etiam si papa sit. Nam de Liberio papa refert Platina illum sensisse cum Arrianis, & Anastasium secundum huius nominis pontificem fauisse Nestorianis, qui historias legerit, non dubitat. Cælestinum papam etiam errasse circa matrimonium fidelium quorum alter labitur in hæresim, res est omnibus manifesta. Neque hic Cælestini error talis fuit, qui soli negligentiæ imputari debeat, ita vt illum errasse dicamus velut priuatam personam, & non vt papam, qui in qualibet re seria definienda consulere debet viros doctos: quoniam huiusmodi Cælestini definitio habebatur in antiquis Decretalibus, in ca. Laudabilem, titulo de conuersione infideliũ: quam ego ipse vidi & legi. Si ergo nulli homini iure tenemur in interpretatione sacrarum literarum credere, propterea quòd quilibet homo solus errare potest, erit necessariò iudicium interpretationis penes totam ecclesiam, penes quam ius fuerat discernendi sacras scripturas ab humanis. Nam hæc errare non potest, quum à spiritu sancto sit edocta. Nullus enim verius scripturam aliquam interpretari potest, quàm qui mentem & spiritum scriptoris habet. At certum est ecclesiam spiritum Dei habere. Sic enim Christus promisit. Alium paracletum dabo vobis, qui suggeret vobis omnem veritatem. Et alibi de seipso dicit. Ego vobiscum sum vsque ad consumm

Ioan. 14.

Papa errare potest. hic autor o [illegible]

[illegible] Judex

Mat. 27. consummationem seculi. Si ergo Deus ecclesię semper adstat, & spiritus eius suggerit illi omnem veritatem, quî fit vt falli possit, aut scripturam interpretari nesciat, quæ ab authore scripturæ quotidie edocetur? Adde quod ecclesia sponsa est Christi, in qua cor viri eius maximè confidit, vt dicitur in lib. Prouer. At non bene in ea confidere diceretur, si illi scripturas offerret, quarum claues apud se retineret. Hoc autem eueniret si scripturis ecclesiæ traditis, earum intellectum non traderet, sed penes se retineret Deus. Nunquid celare potero Abraham, ait Deus, quæ facturus sum? Si ergo Abraham Deus celare noluit quæ facturus erat, quãto minus celabit ecclesiam scripturarum intelligentiam? Propterea ecclesia hoc habet, vt verbum Dei possit à verbis hominum discernere: nam aliâs nesciremus hoc esse Euangelium Matthæi, illud verò Marci vel Lucæ nisi testimonio ecclesiæ id asserentis didicissemus. Certum est autem hanc potestatem discernendi scripturas diuinas ab humanis ecclesiam non aliunde habere, quàm à Deo: nec ob aliam causam, quam ne in his erraret ecclesia, in quibus non errare maximè oportebat. Vnde manifestè conuincitur, vt si penes ecclesiam sit discretio verborum Dei à verbis hominum, sit etiã penes ipsam ecclesiam potestas discernendi sensum diuinum ab humano. Alioqui enim nihil profuisset si ecclesia Deo docente sacram scripturam veram discernat à falsa, & in scriptura vera nesciat falsum sensum à vero separare. Non enim minor erat iactura si falsum sensum ecclesia pro vero susciperet, quàm si scripturas hominum pro diuinis amplecteretur. Hieronymus super epistolam ad Galatas. Non putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Hæc Hieronymus. Quo fit vt qua lege credimus ecclesiæ dicenti hanc esse scripturam diuinam, eadem lege credamus ei dicenti hunc aut illum esse sensum scripturæ diuinæ. Nam parum referebat scripturas tenere, si vera earum intelligentia ecclesia fraudata esset. Non enim contentio est in verbis, sed in rebus. Constat alijs verbis Græcos vti, alijs Latinos. Aliud est Hispanis idioma, aliud Gallis, aliud Germanis, aliud Britannis. Non est terra iam vnius labij, cum tamen eadem sit res de qua loquuntur. Nihil interest an verba Christi hoc aut illo idiomate proferas, modò eundem referas sensum quem ille intelligi voluit. Ad eundem modum minimum refert eadem

Pro. 31.

Ge. 18.

Hieronimus

tenere

tenere verba, si oppositis seeúmque pugnantibus sensibus à diuersis exponantur. Nos etenim Christum adorantes, & coram eo procidentes dicimus. Aue. Iudæi eidem illudentes dicebant, Aue. Verba sunt eadem: quis tamen nesciat inter nostra & illorum verba magnum esse discrimen ex vario sensu, variáque intentione? Iudęi enim illusionem, nos autem reuerentiam eisdem verbis significamus. Cum ergo tãtum intersit, vt hoc aut illo sensu verba capienda sint maximè oportuit penes ecclesiã esse ius scripturas interpretandi, non aliter quàm diuinas scripturas ab humanis discernendi. Alioqui nulla pateret via qua hæresis reuinci potest. Nam cum omnes hæretici, vt diximus, suos errores scripturis confirment, qui ex scriptura minimè oriũtur, sed ex adulterino eius sensu: quo pacto sensus ille reiici poterit, si illum hæreticus velut germanum literæ sensum recipere velit? Aut à quo reiicietur, si penes nullum sit authoritas sacram scripturam interpretandi? Dices fortè rationibus & argumentis & coniecturis præcedentium & sequentium verborum contextu, verum literæ sensum elici posse. Fateor hæc plurimùm iuuare, nec tamen rem omnino absoluẽt: quoniam nec semper coniecturæ cogunt, nec argumenta euidenter colligunt, præcipuè in rebus fidei, vbi minima est argumentorum vis. Adde quòd multa sunt quorum verus sensus longissimè à litera discedit, tantum abest vt ex ea coniici possit. Sed ecce dum ad bellum accingimur, & arma paramus ad cõgressum, signo adhuc minimè ad pugnam dato, inuadit nos vnus ex his quos expugnare decreuimus, nempe Lutherus. Quisnam is sit, quum de hæresibus sigillatim agetur, enarrabimus. Is enim in suo libro de captiuitate Babylonica, quum de sacramento eucharistiæ disserit, sic ait: Verbis diuinis non est facienda vis, neque per hominem, neque per angelum, sed quantum fieri potest, in simplicissima significatione seruãda sunt: & nisi manifesta circunstantia cogat, extra grammaticam & propriã accipienda nõ sunt, ne detur aduersariis occasio vniuersam scripturam eludendi. Hæc Lutherus. O fomentum plurimarum hæresum. Iam Lutherum percontari vellem, an semper iuxta simplicissimã significationem, & iuxta solam grammaticam verba accipienda sint, an aliquando licebit extra grammaticæ limites diuagari? Quòd si id licere neget, in vanum ergo laborauerunt tot illustres viri in eruendis veris sacrę scripturę abstrusissimis sensibus: nec tantum oporteret circa eam laborem im-

pendere, si sola grāmatica sufficiat, & verborū simplicissima significatio. Adde quòd multa tunc in sacris literis reperientur, quę vel parum pius homo aut rideret, aut abominaretur: quale est illud, vt vnum aut alterum ex multis afferam: Ego dispono
Lu. 22. vobis mensam, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mēsam meam in regno meo. Cui alludere videtur illud Esaiæ, cùm de retributione iuxta vniuscuiusque opera singulis donanda disserens, ait his qui in luxu & fastu vitam hanc transegerunt, Serui mei comedent, vos autem esurietis: serui mei bi-
Esa. 65. bent, vos autem sitietis &c. Quæ si iuxta solam verborum simplicissimam significationem, vt Lutherus ait, accipiēda essent, quis non videt ex hoc ansam præberi Cherinto fouendi suam impiam hæresim, qua ait in illa expectata beatitudine futuras esse carnis delicias? Omnibus etiam vel illud notissimum est
Io. 14. quod Christus ait: Pater maior me est. Si nulla ibi requiratur interpretatio præter illam quæ ex verborum simplissima significatione hauritur, certū est inde arma gratis donari Arrianis, quibus suam excitent iandiu sepultam hæresim. Si nulla alia expositio est adhibenda sacris literis præter illā quæ ex grammaticæ regulis hauriri potest, satis exultabunt inde Marcion hæreticus, & Manichęus eius imitator, dicentes legem veterem
Ro. 5. fuisse malam: quoniam Paulus ait. Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum. Et idem Manichæus se triumphasse de catholicis credet, cùm ait prophetas omnes errasse, quoniā Christus ait. Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones. Ex
Ioan. 10. his ergo luce clarius ostenditur, vt si Lutherus nolit consentire Cherinto, aut fauere Arrio interpretationem sacrarum literarum extra grammaticę alueum non solùm admittat, verumetiam exigat. Quid, quòd Lutherus sæpissime sui instituti immemor, sacram scripturam quæ a catholicis obiicitur, expositione minimè regulis grammaticæ conuenienti detorquet, & in alienum sensum trahit? vt facile est videre cùm verba Christi quibus panem in suum corpus vertit, dilacerat. Sic enim exponit, hoc, id est hic panis, est corpus meum. Verum vt vbique tyrannidem exerceret, noluit legem quam tulerat, pati. Vult enim Lutherus, vt verè se Pharisæorum fermentum habere ostendat, nobis onera importabilia imponere, cùm tamen ipse nec digito velit ea mouere. Cùm enim prius legem statuisset de inhibenda scripturæ interpretatione, in eam quam vidistis expositionē prorupit, de qua infrà in titulo de eucharistia disseremus

ſeremus. Si ergo tibi Luthere tribuis poteſtatem ſacram exponendi ſcripturam quæ tibi obiicitur, cur non permittes tot ſapientibus facultatem exponendi eas quas nobis obiicis authoritates? Tibi temere licebit pro tuo arbitratu deprauare ſcripturas, & catholicæ eccleſiæ non licebit aliquid exponere? Vis enim has quibus inniteris authoritates nō exponi, nec ſummis digitis tangi, ſed iuxta literam accipi: nefaſq; eſſe ais à literæ cortice vel tantillum diſcedere: cùm tamen has quæ nobis & veritati fauent, mira libertate contrectes, detorqueas, alienes. Eſtne forte tibi alia ſcriptura quàm nobis, ita quòd illa exponenda non ſit, hæc autem etiam à canibus dilaniari permittatur? Aut ſi fortè tibi eadem eſt ſcriptura ſacra quæ & nobis, vnde hæc tibi & tuis complicibus audacia, vt quàm nobis adimitis interpretādi poteſtatem, vobiſipſis arrogetis? Eſtne forte à nobis ablatum regnum dei vt daretur vobis? Si hoc ita eſſe aſſeritis, oſtendite vos eſſe eam gentem facientem fructus, cui Chriſtus regnum hoc ſe daturum ſpopondit, & credo. Eos tamen fructus neque vidimus, neque ſpero videbimus, niſi deus ſua begniſsima pietate veſtros miſeratus errores, à tenebris in lucem vos aliquando reducat. Quòd ſi forte Luthero vexatio iam dederit intellectum, vt vobis perinde ac ſibi permittat ſacras ſcripturas interpretari: hinc iam eueniet, vt cùm inter nos & illum de vera literæ intelligentia non conueniat, ſit penes alium iudicium, qui omni contentione ſublata, verum & catholicum ſenſum oſtendat. Is autem talis ſit oportet, vt falli nequeat. At omnis homo falli poteſt, vt paulò ante oſtendimus. eccleſia autem falli non poteſt, in his maximè in quibus multum intereſt non falli. Conuincimus ergo penes eccleſiam eſſe poteſtatem & diſcernendi ſcripturas diuinas ab humanis, & in eiſdem ſcripturis diuinis ſenſum diuinum ab humanis ſeparandi, cuius diſcretioni, & iudicio quilibet fidelis tenetur obtemperare in vno perinde, ac in altero.

Mat. 21

pendere, si sola grãmatica sufficiat, & verborũ simplicissima significatio. Adde quòd multa tunc in sacris literis reperientur, quę vel parum pius homo aut rideret, aut abominaretur: quale est illud, vt vnum aut alterum ex multis afferam: Ego dispono
Lu. 22. vobis mensam, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mẽsam meam in regno meo. Cui alludere videtur illud Esaiæ, cùm de retributione iuxta vniuscuiusque opera singulis donanda disserens, ait his qui in luxu & fastu vitam hanc transegerunt, Serui mei comedent, vos autem esurietis: serui mei bi-
Esa. 65. bent, vos autem sitietis &c. Quæ si iuxta solam verborum simplicissimam significationem, vt Lutherus ait, accipiẽda essent, quis non videt ex hoc ansam præberi Cherinto fouendi suam impiam hæresim, qua ait in illa expectata beatitudine futuras esse carnis delicias? Omnibus etiam vel illud notissimum est
Io. 14. quod Christus ait: Pater maior me est. Si nulla ibi requiratur interpretatio præter illam quæ ex verborum simplissima significatione hauritur, certũ est inde arma gratis donari Arrianis, quibus suam excitent iandiu sepultam hæresim. Si nulla alia expositio est adhibenda sacris literis præter illã quæ ex grammaticæ regulis hauriri potest, satis exultabunt inde Marcion hæreticus, & Manichęus eius imitator, dicentes legem veterem
Ro. 5. fuisse malam: quoniam Paulus ait. Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum. Et idem Manichæus se triumphasse de catholicis credet, cùm ait prophetas omnes errasse, quoniã Christus ait. Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones. Ex
Ioan. 10. his ergo luce clarius ostenditur, vt si Lutherus nolit consentire Cherinto, aut fauere Arrio interpretationem sacrarum literarum extra grammaticę alueum non solùm admittat, verumetiam exigat. Quid, quòd Lutherus sæpissime sui instituti immemor, sacram scripturam quæ a catholicis obiicitur, expositione minimè regulis grammaticæ conuenienti detorquet, & in alienum sensum trahit? vt facile est videre cùm verba Christi quibus panem in suum corpus vertit, dilacerat. Sic enim exponit, hoc, id est hic panis, est corpus meum. Verum vt vbique tyrannidem exerceret, noluit legem quam tulerat, pati. Vult enim Lutherus, vt verè se Pharisæorum fermentum habere ostendat, nobis onera importabilia imponere, cùm tamen ipse nec digito velit ea mouere. Cùm enim prius legem statuisset de inhibenda scripturæ interpretatione, in eam quam vidistis expositionẽ prorupit, de qua infrà in titulo de eucharistia disseremus

ſeremus. Si ergo tibi Luthere tribuis poteſtatem ſacram exponendi ſcripturam quæ tibi obiicitur, cur non permittes tot ſapientibus facultatem exponendi eas quas nobis obiicis authoritates? Tibi temere licebit pro tuo arbitratu deprauare ſcripturas, & catholicæ eccleſiæ non licebit aliquid exponere? Vis enim has quibus inniteris authoritates nō exponi, nec ſummis digitis tangi, ſed iuxta literam accipi: nefaſq́; eſſe ais à literæ cortice vel tantillum diſcedere: cùm tamen has quæ nobis & veritati fauent, mira libertate contrectes, detorqueas, alienes. Eſtne forte tibi alia ſcriptura quàm nobis, ita quòd illa exponenda non ſit, hæc autem etiam à canibus dilaniari permittatur? Aut ſi fortè tibi eadem eſt ſcriptura ſacra quæ & nobis, vnde hæc tibi & tuis complicibus audacia, vt quàm nobis adimitis interpretãdi poteſtatem, vobiſipſis arrogetis? Eſtne forte à nobis ablatum regnum dei vt daretur vobis? Si hoc ita eſſe aſſeritis, oſtendite vos eſſe eam gentem facientem fructus, cui Chriſtus regnum hoc ſe daturum ſpopondit, & credo. Eos tamen fructus neque vidimus, neque ſpero videbimus, niſi deus ſua begniſsima pietate veſtros miſeratus errores, à tenebris in lucem vos aliquando reducat. Quòd ſi forte Luthero vexatio iam dederit intellectum, vt vobis perinde ac ſibi permittat ſacras ſcripturas interpretari: hinc iam eueniet, vt cùm inter nos & illum de vera literæ intelligentia non conueniat, ſit penes alium iudicium, qui omni contentione ſublata, verum & catholicum ſenſum oſtendat. Is autem talis ſit oportet, vt falli nequeat. At omnis homo falli poteſt, vt paulò ante oſtendimus. eccleſia autem falli non poteſt, in his maximè in quibus multum intereſt non falli. Conuincimus ergo penes eccleſiam eſſe poteſtatem & diſcernendi ſcripturas diuinas ab humanis, & in eiſdem ſcripturis diuinis ſenſum diuinum ab humanis ſeparandi, cuius diſcretioni, & iudicio quilibet fidelis tenetur obtemperare in vno perinde, ac in altero.

Mat. 21

Quòd aliqua sunt quibus ex vniuersalis ecclesiæ definitione fides integra adhibenda est, etiam si expressis sacræ scripturæ testimoniis non valeant comprobari. Cap. V.

T multa sunt hæreticorum dogmata, quæ testimonio scripturarũ minimè refelli possunt, sed solùm vniuersalis ecclesiæ traditione reiiciuntur. Hanc autem ecclesiæ traditionem plurimi hæreticorum subsannant, deridentq;. Nã & ea se
Iob.31 ab eis derideri queritur apud Iob, dicẽs: Nũc autẽ ridẽt me iuniores tempore quod exponens beatus Gregorius, ait: Omnes hęretici ætati vniuersalis ecclesię comparati, iuniores tempore congruè vocantur, quia ipsi ab ea, non autem ipsa egressa est
1. Ioan. 2 ab illis. Vnde rectè quoq; per Ioannem dicitur: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nã si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum. Iuniores ergo tẽpore sanctam ecclesiam irridẽt, quum hi qui ab ea egressi sunt, doctrinę eius verba despiciunt. hæc Gregorius. Ideo iaciendũ est solidissimum fundamentũ quo tanquam firmissimo præsidio aduersus hæreticos sæpissime in posterum nos munire oportebit. Vniuersalis ecclesiæ traditiones aut definitiones in his quæ fidem spectant, etiã si aperta scriptura in earũ comprobationem desit, non minoris sunt authoritatis quàm ipsa sacra scriptura. Hanc autem assertionem, vt non facile ruat, pluribus oportet rationibus fulcire. Prima, quia non minus efficax est ad docendũ fidẽ & mores vox docentis, quàm scriptura: imò lõgè efficacior: quod vel authore Hieronymo in epistola ad Paulinũ de omnibus sacrę scripturę libris satis constat. Sic enim ait: Habet nescio quid latentis energiæ, viuę vocis actus, & in aures discipuli de authoris ore transfusa, fortius sonat. Dic ergo an prębeas fidẽ euangeliis, eò quòd ab hominibus scripta fuere; an quia à deo ipsis hominibus inspirata, qui & corda & manus eorum ad scribendum mouebat? Non dubito te hac ratione ad eorum fidẽ adduci, quòd credis eos in scribendo diuino afflatos spiritu. Quid ergo prohibet diuinum spiritum astare ecclesiæ loquenti, per-
Mat. 10 inde ac euangelistæ scribenti? Cum ipse dicat apostolis: Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Nunquid destituit deus iam ecclesiam suã spiritu suo, vt
Mat. 28 per os eius loqui dedignetur vt antea? Absit. Nã ipse dicit, Ego vobiscũ sum vsq; ad consummationẽ seculi. Si ergo credis scripturæ diuinę per manus euangelistarũ & apostolorum scriptę

cur

cur non credis voci diuinę per os ecclesiæ prolatę? At dicis fortè te scire hanc scripturam esse diuinam, ac ideo te illi præbere aurem: nec tamen ita scis vocem illam esse diuinam, ac ideo non credis, crediturus autē si tibi aliqua ex parte innosceret vocem illā ecclesię hoc aut illud asserētis esse diuinam. Dic obsecro, vnde scis hunc librū esse Matthæi, illū Marci, illum verò Lucæ, aut illum Ioānis? Num adsedisti scribentibus? Quòd si dicis te hoc scire ex titulis qui eorum scriptis appositi sunt, erit hac ratione vt nō tenacius adhæreas vt credas primū ex quatuor euangeliis esse Matthæi, quàm vt credas librū de ciuitate dei aut de trinitate esse Augustini. quod si annuis, certè vacillat fides tua & baculo tenerrimo innititur. Quis enim nescit quā sępissime errent titulorū inscriptiones, adeò vt eundē librum duorum aut triū authorum diuersis titulis inscriptū reperias? Quo fit vt pro talibus inscriptionibus defendendis rarò velim contendere. Ne autē negem primum euangelium esse Matthęi, aut epistolam ad Romanos esse Pauli, ceruicē libentissime gladio opponā. Verùm fortè dices (vt par est) te credere hoc euangeliū esse Matthęi, illud verò Lucę, quia ecclesia ita testatur. Si ergo credis ecclesiæ dicenti hoc euangeliū esse Matthæi, illud verò Lucæ, quę res est tam seria, vt ex ea cætera ferme omnia pendeāt: cur non credis eidem ecclesię dicenti reliqua, etsi scripturis ea minimè confirmet? Nunquid vt crederes ecclesię dicenti hoc euangelium esse Matthęi, exigis ab ea testimoniū ex scriptura diuina, sine qua minimè crederes? Nunquid oportuit vt Matthęus testaretur de Luca eū scripsisse euangelium, aut Lucam hoc idem testari per scriptū de Matthęo? Si hoc ita est, vt semper scriptura quęlibet in sui comprobatione alterius scripturæ testimonium exigat, quis non videt hac ratione abeundum esse in immēsum sine fine? Quo fiet vt nunquam scire quis possit certò de scriptura aliqua, esset ne diuina, an humana. Si verò hoc non exigitur, cur ecclesiæ absque vllo diuinę scripturę testimonio dicenti tibi hoc esse euangelium Matthęi, credis: in aliis autem sine scripturæ diuinę testimonio nō vis credere? Nonne eadē est ecclesia quę hoc asserit & illud? Nonne scripturarū discretio est res adeò seria, perinde ac quęuis alia? Cæterùm vt fortius agamus, & clarius hominē conuincamus, hoc vnò gratis donamus, te absq; scripturæ sacrę & ecclesię testimonio, sed sola sancti spiritus illustratione edoctum scire euangeliū esse huius vel illius, ac ideo dicas te credere illi: 2

Dic ergo, cur credis euangelistę, & non ecclesię, cuius ipse euangelista membrū vnum fuit, cum ecclesia tanto euāgelistas excellat, quanto integrū corpus singulis pręstat mēbris? Si vni fidis, cur diffidis cunctis? Si membro tribuis tantū, cur toti nihil tribuis corpori? Prętcrea non legimus Christū aliquid scripsisse, sed solū verbo docuisse, ex cuius verbis multa prętcrierunt euangelistæ, quorum nullam prorsus fecere mentionem. Vnde Ioannes euangelista in vlt. euan. sui cap. ait: Sunt & alia multa quæ fecit Iesus, quę si scriberentur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros. Pari ergo ratione credendum est, nec eos omnia quæ Christus dixerit, scripsisse: quale est illu[d], Beatius est dare quam accipere: quod Paulus testatur Christū dixisse, cùm tamē nullus euangelistarū illius dicti meminerit. Et Lucas ca. [1.] Actorum apost. refert de Christo domino nostro, quòd post resurrectionē suā præbuit seipsum discipulis suis viuu in multis argumentis, per quadraginta dies apparens eis, & loquens de regno Dei, ex quibus verbis vix vnum & alterū scriptum reperies. Credendum est tamen apostolos aliis verbo narrasse tam facta quàm dicta, atque ita ex ore in os, & ex pectore in pectus transfusa ad nos vsque peruenisse sine alio quouis scripturæ testimonio. Insuper multa fuerunt apostolorum dogmata & præcepta de regimine ecclesiæ, quæ scripto minimè fuerunt mandata. Nam Actorum apostolicorū. cap 15. dicitur quòd Paulus electo Syl la profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autē Syriam & Ciliciā confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta apostolorū & seniorum. Et sequēti capitulo dicitur de Paulo & eius discipulo Timotheo in hūc modū, Cùm autem pertransirent ciuitates, tradebāt eis custodire dogmata quę erant decreta ab apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis. Hæc parum nostro proposito conducunt, quoniam apostolorum canones reperimus quos ipsi ad regimen tunc nascentis ecclesiæ ediderunt. Hos per quadraginta & octo capita digestos, Isidorus in principio conciliorum collocauit. Quos à Clemente papa & martyre (vt dicitur) translatos, Zepherinus & Leo summi pontifices & sexta synodus approbarunt. Damascenus tantùm illis tribuit, vt in fine decimioctaui capitis quarti libri de fide orthodoxa, videatur eos in numerum canonicorum librorum referre. Nam cùm de canonicis libris disserit, eorum catalogo recensito, nulla prorsus distinctione fact

ne facta, subnectit canones Apostolorum per Clementem. Sed
his dimissis, vel illud maximè nostram assertionem cõfirmat,
quod Paulus ait in.2.ad Thessa.epist. Itaque fratres state, & te- 2. Thes.2.
nete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epi-
stolam nostram. Et in secunda ad Timotheum epistola. Tu er 2.Tim.2.
go fili mi confortare in gratia quæ est in Christo Iesu: & quæ
audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus homi
nibus qui idonei erunt alios docere. Ex quibus duobus locis sa-
tis clarè ostenditur Paulum aliqua verbo solo tradidisse, quæ
nusquam scripto mandauerat. Tunc peto an præcepta habeãt
vim & robur suum à scriptura, an ab animo obligantis? Si ex
animo solùm pręcipientis pendent, quum voces æquè animum
testentur, ac scripturæ: quî fit, vt verba ab vno ad alterum trans
missa, non habeant æquam vim obligandi sicut scripturæ? At
dices verbis non esse tantam fidem adhibendam, quanta debe-
tur scripturis, eò quòd verba citius faciliúsq; permutantur, mi-
nuuntur, augentur, deprauantúrque, quàm scripturæ. Esto, sed
nunquid ideo semper diffidẽdum erit verbis, vt nunquam ali-
cui credatur, nisi scripturis comprobet? Absit. Hoc enim mo-
do omnis conuictus humanus peribit: non crederem me ince-
pisse aliquando, non crederem talem esse patrem meum, & ta-
lem matrem meã. Nulli credere, ac omnibus, summæ demen-
tiæ est. Nonne testes sunt efficacissimi ad rei comprobationẽ?
In ore duorum vel trium, inquit Christus, stat omne verbum. Ioan.8.
Quis autem efficacior testis esse potest, quàm ecclesia, quæ ocu
latus testis est, & spiritu veritatis afflata, mendax esse nequit?
Ecclesiam verò oculatum esse testem eorum quæ refert, sic con
uincimus, quoniam ecclesia ex omnibus fidelibus constat, non
solùm præsentibus, verumetiam præteritis, & in posterum fu-
turis. Aliàs tot oporteret ecclesias fingere, quot secula fluxis-
sent. Cui tamen sententiæ manifestè ipse ecclesiæ sponsus ob-
uiat dicens. Vna est columba mea, vna est amica mea. Et Apo Can.6.
stolus: Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Chri 2. Cor.11.
sto. Virginem dixit, non virgines. Si ergo vna est, fieri oportet
vt hæc eadem ecclesia quæ nunc est, audierit Christum prædi-
cantem, viderit morientem, congratulata fuerit resurgenti,
conspexerit in cœlos ascendentem, assederit Euangelistis &
Apostolis scribentibus, astiterit docentibus. Si ergo horum o-
mnium ecclesia est testis oculatus, erit per omnia ei creden-
dum, cum certum sit eam neq; mẽtiri velle, neq; ignorare quæ

aſſerit. Prætereà in primordiis eccleſiæ naſcentis, cum primò oriebatur, poſt receptum ſpiritum ſanctum aliquod temporis ſpacium interiectum eſt vſque ad primam euangelij conſcriptionem: quo tempore nulli dubium quin credendum eſſet eccleſiæ circa credenda & agenda à Chriſto mandata, etiam ſi tunc eccleſia omni ſcripturæ præſidio careret. Eritne fortè dicendum vt breuior ſit nunc eccleſię authoritas, quàm tunc? Aut detrudemus eccleſiam in tam anguſtos limites, ut eam nunc ex ſcripturæ teſtimonio pendere dicamus, quæ olim minimè pendebat? Erit ergo ſine vlla hæſitatione tenendum, vniuerſalis eccleſiæ traditionibus & definitionibus, etiam ſi hæc nullis ſcripturæ ſacræ teſtimoniis comprobentur, tantam fidem eſſe adhibendam, quanta ipſiſmet ſcripturis ſacris debetur, quum illis linguam æquè nunc moueat ſpiritus ſanctus in locutione earum rerum in quibus noſtra ſalus pendet, ſicut olim mouit manus ſcriptorum ad ſcripturas ſacras ſcribendas. Sed ne hæc noſtris ſolũ rationibus ductus dixiſſe videar, expedit vt oſtendam hanc eandem fuiſſe mentem probatiſsimorum quorunCunque virorum, qui de hac re fecere mentionem. Auguſtinus in epiſtola ad Ianuarium, quæ eſt in volumine epiſtolarũ eius 118. Illa quæ non ſcripta ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto orbe terrarum obſeruantur, datur intelligi vel ab ipſis apoſtolis vel plenariis cõciliis (quorum eſt in eccleſia ſaluberrima authoritas) cõmendata atq; ſtatuta retineri. Vnde hęc quin ita facienda ſint diſputare, inſolentiſsimę inſanię eſt. Hæc ille. Et in epiſtola ad Caſulanum presbyterum: In his rebus de quibus nil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt. Hæc Auguſtinus. Alia ſunt quamplurima eiuſdem beatiſsimi patris huic propoſito conducentia teſtimonia, quorum omnium vel illud præcipuum eſt, quod aduerſus Creſconium grammaticum ſcribens ait: Proinde quanuis huius rei certum de ſcripturis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, quum hoc facimus quod vniuerſæ iam placuit eccleſię, quam ſimul ipſarum ſcripturarum commendat authoritas, vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat.

Hęc

Hæc Augustinus. Hoc etiam confirmatur testimonio Ioannis Damasceni, qui in 12.ca.4.libri de fide orthodoxa, docens qualiter Deum adorare debeamus ad orientem, dicit. Non scripta est autem hæc apostolorum traditio: nam multa sine scripto, nobis tradita sunt. Idem quoque in 17.eiusdē libri cap. Est autem hæc traditio non scripta, perinde ac adorationis ad orientem adorare scilicet crucem, & alia plurima hisquę dicta sunt similia. Hæc Damascenus. Sed Origenes etiam in hanc manibus (vt dicitur) ac pedibus it sententiam. Is enim homilia quinta supra librum Numerorum sic ait: In ecclesiasticis obseruationibus sunt nōnulla quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod, verbi gratia, genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solam orientis partem conuersi orationem fundimus, non facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicādæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum gestorúmque, & ordinū, atq; interrogationum ac responsionum quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, quū ita implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice & eius filiis tradita & commendata suscepimus. Hæc Origenes. Vides hic qualiter Origenes testatur aliqua esse quæ nobis facere est necessarium, etsi eorum nulla ex scripturis ratio pateat, sed sola ecclesiæ obseruatio. Irenæus etiam Lugdunensis episcopus & martyr, martyrísque discipulus, huic sententiæ subscribit in cap.4.tertij libri aduersus hæreses, dicens: Tantæ igitur ostensiones quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facilè est ab ecclesia sumere, quum apostoli quasi in depositorium diues plenissimè in eam contulerint omnia quæ sunt veritatis, vt omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus: omnes autem reliqui fures sunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos: quæ autem sunt ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? & siquando de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nónne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli cōuersati sunt, & ab eis de præsenti quęstione sumere quod certum & rei liquidum est? Quid autem si neq; apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus

committebant ecclesias? Hęc Irenæus. Huius authoritas non parui est momenti, nam præter sanctitatem & doctrinam qua polluit, discipulus fuit Polycarpi martyris, quē Ioannis euangelistæ discipulū fuisse plures testantur historię. Abeant ergo Ioannes Vvitclefus, & Ioānes Hufs, & Mart. Luthe. eorūq; complices, & quibus volēt suas iactent insanias, erogentq; quantū voluerint ecclesię authoritati. Nam mihi horum per tot secula probatissimorum virorum suffecisset authoritas, etiam si nulla ratione superius euicissem. Dicamus ergo in omnibus quę aut credenda aut agenda sunt, ecclesię esse obediendū, etiam si scripturæ authoritas desit, quāuis hæc ei deesse nō possit, quū hanc ei authoritatem ipsęmet scripturæ tribuāt. Nam alioqui qualiter asseremus Mariæ perpetuam virginitatem, aut filium dicemus patri consubstantialem, quum hęc minimè in sacris literis reperiantur? Mariæ siqudem perpetua virginitas in sacris literis nusquam clarè inuenitur, nisi fortè in figuris multis & ænigmatis, quæ (vt tertio capite diximus) minimè ad dogma aliquod adstruendum sufficiunt. Filij autem consubstantialitas etsi ex euangelio conuincatur, nusquam tamen (vt Arrius Athanasio opponebat) expresse in euangelio reperitur. Vtrunque tamen ecclesiæ vniuersalis traditione tenemus, cuius firmissima est authoritas. Sunt & alia id genus multa quæ operosum esset recensere: quæ etsi non sunt scripturis expressa, eorum tamen aliqua ecclesia spiritu sancto afflata ex collatione scripturarnm colligit, alia per sola verba ab vno in alterum
Psal. 132. per tot secula transfusa retinuit: cui illud regij prophetæ alludere videtur: Sicut vnguentum in capite quod descēdit in barbam, barbam Aaron, & in oram vestimenti eius. Ita vt à Christo capite in apostolos transmissa verba, sint iterum ab ipsis apostolis in vestimentum effusa, vsque in oram vestimenti, id est in finem vsque ecclesiæ, quæ tunica est inconsutilis quam hæretici scindere conantur. Præterea si nihil asserendum est nisi ex scripturis expressis probari possit, vt ait Lutherus, qualiter ipse testatur se credere purgatorium esse, cùm tamen alibi dicat purgatorium non posse ex sacris literis probari? Verùm nec mirum, quoniam Lutherus sæpissimè tanquam turdus (quemadmodum dicitur in prouerbio) sibi malū cacat.

Quòd

Quòd ecclesiam uniuersalem concilia generalia ritè congregata sufficienter exprimant ac repræsentent: quorum cõciliorum definitionibus & traditionibus ea erit præstanda fides, quæ uniuersali ecclesiæ debetur. Caput VI.

Stendimus satis, vt opinor, manifestè, vniuersalis ecclesiæ traditionibus & definitionibus esse sine vlla hæsitatione obtemperandum. At dubitabit quispiam fortè, vbinam vniuersalis ecclesia vnquam congregata fuerit ad aliquid definiendum, aut quo pacto vnquam congregari possit, cùm sit toto terrarum orbe diffusa? Nam hæretici quidã sunt, nempe Vvitclefuitę, Hussitę, Lutherani, horũ historias enarrabimus cùm inferius ad singulas eorum hæreses deuentum fuerit, qui ne ecclesiam aperto Marte inuadere videantur, negant quicquam eam vnquam sanxisse, & ideo fingunt nobis quãdam ecclesiam inuisibilem, verèque mathematicam, ab omni sensu abstractã. Quæ etsi visibilis esset, nihil vnquã definire posset, quod cùm tam latè pateat, minime, vt dicunt, ad aliquid definiendum tota vnquam insimul cõgregari valuit. Et quoniam hoc est validissimum eorum scutum quo muniuntur, quum eis ecclesiæ authoritas obiicitur, ideo ad eius extenuationem, imò verius dixerim destructionem, ante omnia annitendum erit. Nam in posterum cùm aduersus singulas hæreses pugnabimus, frequẽs nobis admodum erit ecclesiæ authoritas, qua tanquam acutissimo telo hæreticos configemus. Quapropter vt nullũ eis in hac parte reliquerimus scutũ quo se tueri possint, hoc prius ostendendũ fuit, ecclesiã visibilẽ esse, sensibusq; hominum obiectã, alicubi iam sępe congregatã, sępeq; olim congregabilẽ. Sed ante omnia prius oportebit iuxta Aristot. pręceptũ ostẽdere quid sit ecclesia, ne ex re perperã intellecta, vt sępe cõtingit, sit disceptatio. Ecclesia de qua nũc agimus, quę militãs dicitur, est fideliũ omnium cõgregatio, quę corpus vnũ est cuius caput est Christus: nos autẽ singuli, alter alterius mẽbra. Nam quod oẽs nos vnũ corpus sumus, cuius corporis caput est Christus, testatur Paulus in epi. ad Ro. Sicut enim, inquit, in vno corpore multa membra habemus, omnia autẽ membra non eundẽ actum habent, ita multi vnũ corpus sumus in Christo. Et iterum in prima ad Corinthios epist. idem cõfirmat dicẽs: Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt: Rom. 12. 1. Cor. 12.

ita

ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi. Iam vides quomodo ex Pauli sententia omnes fideles qui semel Christo in baptismo dedicati sunt, vnum corpus efficiāt, cuius ipse Christus sit caput. Quòd autem corpus ipsum ex omnibus fidelibus compactum sit ecclesia, testatur idem Paulus in epistola ad Ephesios, vbi loquens de Christo redemptore nostro ait: Et omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius. Et iterum ad Colossenses quasi eandem repetit sententiā, Adimpleo, inquit, ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est ecclesia. Cum ergo singuli fideles qui sunt velut membra corporis huius, quod est ecclesia, visibiles sint, & oculis hominum obiecti atque patentes, quî fit vt ecclesia quæ totum est corpus, inuisibilis sit? Non est enim verisimile, aut rationi consentaneum, vt id inuisibile sit, cuius omnes partes ex quibus coalescit, visibiles sunt & conspicuæ. Verum iam video eos aduersus quos agimus, id negare quod assumpsimus, omnes scilicet huius corporis partes visibiles esse, cum caput ipsum, quod Christus est (vti ipsi asserunt) inuisibile sit. Sed hoc cauillum ita reijciemus, vt nullus tergiuersationi pateat locus. Nam siue loquaris de eo ante gloriam resurrectionis, siue postmodum, vtrobique eum per carnis assumptæ dispensationem visibilem reperies. Nonne Baruch Propheta de eo dicit: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus? Si enim de eo quum doloribus & morti obnoxius erat, loquaris, quid prohibet vt qui esurit, sitit, lassatur, tristatur, crucifigitur, non etiam videatur? Nonne ad illud tempus refertur quod Esaias de eo ait: Vidimus eum leprosum, & cuius non erat aspectus. Si verò post susceptam immortalitatis stolam id dicas, vel illo solo Actuum Apostolorum testimonio conuinceris: Quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis. Qualiter autem potuit multis argumentis ostendere apostolis se vitam recuperasse, nisi apostoli eum vidissent? Præterea discipuli in castellum quod dicitur Emaus euntes (etsi oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent) nonne Christum viderunt? Insuper Thomæ prius incredulo, postmodum verò fideli, dicit ipsummet caput iam glorificatum: Quia vidisti me Thoma, credidisti. Alij etiam condiscipuli

[Margin notes: Ephe.1. — Colo.1. — Baru.3. — Esa.53. — Act.1. — Io.20.]

[Handwritten margin notes: oēs eccl(es)iæ partes visibiles sūt — caput eccl(es)iæ eius visibile est]

discipuli dicunt eidem Thomæ. Vidimus dominum. Et Paulus in prima ad Corin. epist. testatur de pluribus qui Christum post resurrectionem suam viderunt. Sic enim ait, Visus est Cephæ, & post hoc vndecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent vsque adhuc, quidam autem dormierũt. Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus. At dices fortè tunc ideo visibilem fuisse, eò quòd suæ claritatis radios continuerit, inuisibilis futurus si omnem glorificatæ carnis splendorem effudisset. Id esse falsum tribus testibus cõuincitur, Petro scilicet, Iacobo & Ioanne, vt in ore duorum vel trium stet omne verbum. His enim ab eo in montem excelsum ductis, transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies eius sicut sol. Ipsum verò sic transfiguratum discipuli viderunt. Nam si non viderunt, quomodo postmodũm testes eius rei esse possunt? Et si Petrus non vidit, quo ergo allectus dicit: Bonum est nos hic esse? Si ergo Petrus & alij duo Christum transfiguratum viderunt, qui fit vt nunc eum stola immortalitatis indutum videre non possumus, quantalibet claritate fulgeat? Nam transfiguratus symbolum quoddam futuræ immortalitatis dedit, & in ea fuit refulgentia, in qua nunc ad dexteram patris residet. Sic enim ait glossa communis quæ ordinaria appellatur, Marci nono: In ea fuit claritate in qua erit peracto iudicio. Et Beda ibidem, Transfiguratus saluator non substantiam veræ carnis amisit, sed gloriam futuræ vel suæ vel nostræ resurrectionis ostendit. Qui qualis tunc apostolis apparuit, talis post iudicium cunctis apparebit electis. Hæc Beda. Est ergo caput ecclesiæ Christus, omni tempore visibile: & cum de alijs ecclesiæ membris non sit qui dubitet ea esse visibilia, colligitur inde, totum corpus esse visibile. Adde quòd eadem ecclesia aliquando vocatur grex, iuxta illud Petri, Pascite qui in vobis est gregem. Huius autem gregis oues singulæ sunt singuli fideles, quos eidem Petro vt verbo & doctrina pasceret, commisit dominus dicens, Pasce oues meas. At quomodo erit grex inuisibilis, cuius omnes oues conspicuæ sunt? Aut quomodo pastor pascet gregem quem non videt, nec eum vllo modo cognoscere potest? Vt enim oportet pastorem vultum cuiusque pecoris sui cognoscere, ita etiam totum gregem, vt sciat suum gregem ab alieno discernere. Oportet ergo vt grex qui à pastore debet pasci, sit ei visibilis: & corpus cuius singula membra sunt visibilia, ipsum quoque corpus integrum

1. Cor. 15. *Mat. 17.* *1. Pet. 5.* *Ioan. 21.*

sit visi

ſit viſibile. Nam quanuis fides qua ipſum corpus ſolidatur, & charitas qua viuificatur, & ſpiritus ſanctus quo regitur, omnes inuiſibiles ſint, nihil tamen obſtat vt corpus ipſum ſit viſibile: quemadmodum nihil prohibet hominem viſibilem eſſe, quãuis anima qua corpus eius vegetatur, inuiſibilis ſit. Verum quia in cauſa fidei efficaciora ſunt ſacræ paginæ teſtimonia (vt capite ſecundo diximus, & infra in titulo fides, longius diſſeremus) quàm omnes quantumuis vrgentes rationes, ideo ad huius rei confirmationem aliqua afferam tam clara teſtimonia, vt niſi malitia eum iam excæcauerit, apertè videat ea non niſi de viſibili eccleſia poſſe accipi: Cum ſacra hiſtoria deſcribit dedicationẽ templi à Salomone extructi, inter cætera ait: Con-
3. Reg. 8. uertit Rex Salomon faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ
ecclia viſibilis Iſrael. Omnis enim eccleſia Iſrael ſtabat. Sed ſi eccleſia eſſet inuiſibilis, qualiter ad eam Salomon faciem ſuam conuertiſſet? Præterea Chriſtus docens gradus per quos fraterna correctio debeat incedere, tertio loco iubet dicendum eſſe eccleſiæ. Si autem eccleſia eſt inuiſibilis, nulla patet via vt quis eccleſiã cognoſcere valeat ad aliquid ei denunciandum. Huic accedit,
Act. 29. quòd Paulus maiores natu eccleſiæ Epheſi, Mileti congregatos ſic admonuit. Attendite vobis & vniuerſo gregi in quo vos poſuit ſpiritus ſanctus regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Qualiter autem homo mortalis poterit regere id quòd minimè videre poteſt? Rurſum idem Paulus in pri-
1. Cor. 15. ma ad Cor. epiſt. Ego enim ſum minimus apoſtolorum, qui
Gala. 1. non ſum dignus vocari apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam Dei. Et iterum ad Galatas. Audiſtis enim conuerſationem meam aliquando, quoniam ſupra modum perſequebar eccleſiam Dei, & expugnabam illam. At minimè fieri poteſt vt corporalis perſecutio qualis illa erat, inferri poſsit in eum qui inuiſibilis eſt. Quòd ſi id fieri contendas per id quod Chriſtus
Act. 9. eidem Paulo dixit: Ego ſum Chriſtus, quem tu perſequeris: nec tamen Paulus tunc Ieſum videbat, vtpote ad dexteram patris reſidentem: quis non videt illud ea ratione ab eo dictum qua
Mat. 25. alias dixerat, Amen dico vobis, quandiu feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis? Quam ergo perſecutionem ſe eccleſiæ intuliſſe poſtmodum Paulus fatetur, hanc eandem ſe paſſum Chriſtus quæritur, eò quòd naturale eſt capiti, vt reliquis corporis membris compatiatur. Satis iam pro hac re vtcunq; paucis dixiſſe arbitramur: ſi quæ fortè dicenda reſtabũt,

inferius

inferius in titulo, Ecclesia differentur. Nunc ad reliquum accingamur, vt ecclesiam videlicet quam iam visibilem esse ostendimus, alicubi iam congregatam, & aliquãdo congregabilem (quãtumlibet latè pateat) comprobemus. Hoc autem satis (vt existimo) comprobabitur, si ostenderimus concilium generale ritè congregatum sufficienter ecclesiam vniuersalem repræsentare. Nam eo ipso ostensum erit toties vniuersalem ecclesiam in locum vnum coisse, quoties generalis synodus ecclesiæ ritè congregata fuerit. Quòd autem concilium generale repræsentet vniuersalem ecclesiam: si ipsius concilij in hac parte valet testimonium, citò propositum nostrum efficiemus. Concilium nanq; Constantiense, quòd non dubito in spiritu sancto fuisse congregatum, vt rei exitus docuit, inter cætera quæ quarta sessione definita sunt, hoc primum decernit: Et primò quòd ipsa synodus in spiritu sancto congregata, legitimè generale concilium faciẽs, ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem à Christo immediatè habet, cui quilibet cuiuscunq; status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur in his quæ pertinent ad extirpationem dicti schismatis, & reformationẽ generalẽ ecclesię Dei in capite & in membris. Hæc concilium. Ecce vides qualiter concilium Constantiense testatur se repræsentare ecclesiam catholicam militantem. Verùm scio non defuturos qui huic testimonio obijciant id quod Pharisæi Christo obiecerunt. Tu de te ipso testimonium perhibes, testimoniũ tuum non est verum. quibus respondere idem concilium meritò posset id quod Christus eisdem Pharisæis respondit, Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meũ, quia scio vnde veni, & quò vado: vos autem nescitis vnde venio, aut quò vado. Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam. & si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego (Christus dixit) & qui misit me pater. Concilium autem dicere posset, Ego, & qui docet me spiritus sanctus, qui suggerit nobis omnem veritatem. Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Sed hæc licet aduersarium non conuincant, bene tamen affectũ docere possunt. Aliter ergo assertionem nostrã firmemus. Primò sic, quia vsu communi & vniuersali hominum locutione reperimus, vt quoties primates omnes alicuius reipublicæ, quibus à populo ius decernendi commissum est, in vnum quemlibet cõuenerint locum, dicamus

Ioan. 8.

Ibidem

dicamus rempublicam congregatam esse, eò quòd ab his cæteri omnes pendent. Ad hunc modum cum in concilio generali omnes episcopi, quos solos Deus posuit regere ecclesiam suam, conueniant, dicitur tunc respublica Christiana, hoc est catholica ecclesia congregata. Hoc manifestè ostenditur in eo
3.Reg.8. loco tertij Regum, quem superius alteri negocio aptauimus, Postquam enim sacra illa historia descripsit magnificam illã templi constructionem, sic ait, Tunc congregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum Israel ad Regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcã fœderis domini de ciuitate Dauid, id est de Sion. Et postquam dixerat arcam illatam esse in oraculum templi, subnectit, Conuertitque Rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel. Omnis enim ecclesia Israel stabat. Hæc ibi. Quo ex loco clarè patet conuentum illum in quo fuerant congregati maiores natu Israel, & principes tribuum, & duces familiarum, geminata vice appellari omnem ecclesiam. Rursus concilio coacto Hierosolymis pro magnifica illa quæstione decidenda, an scilicet legitima essent simul cũ Euangelio obseruanda: postquam dixerat conuenisse apostolos & seniores vi
Act.15. dere de verbo hoc, & in ea re definisse, dicit: Tunc placuit apostolis & senioribus cũ omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam. Vides hic iterum conuentum illum apostolorum & seniorum vocari vniuersam ecclesiam. Et beatus Gregorius hoc idem asserit, qui loquens de quatuor illis illustribus nec vnquam satis laudatis concilijs, videlicet Niceno primo, Constantinopolitano primo, Ephesino & Chalcedonẽsi etiam primis, sic ait, Cunctas vero quas præfata veneranda concilia personas respuunt, respuo: quæ venerantur, amplector: quia dũ vniuersali sunt constituta consensu, se, & non illa destruit, quisquis præsumit absoluere quos ligant, aut ligare quos absoluũt. Hæc ille. Ecce qualiter Gregorius asserit in concilijs decreta, vniuersali consensu esse constituta: quod minimè verum esset, nisi censeret idem beatissimus pater generale concilium vniuersam ecclesiam repræsentare: præcipuè cum proprium episcoporum ac aliorum prælatorum munus sit docere, quod ad
1.Pet.5. subditos minimè pertinet. Solis enim prælatis dicitur, Pascite qui in vobis est gregem. Et cum Christus Petrum reliquis omnibus prætulisset, nihil aliud dixit quàm, Pasce oues meas.
Ioan.21. Prælatorum ergo est docere & iubere, subditorum est discere & obtem

& obtemperare. Pastorem oportet pascere oues, ouium autem solum est pasci. Hoc enim Malachias propheta testatur, qui ait, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus domini exercituum est. Si ergo sacerdotes sunt a quibus scientia exquiritur, non autem subditi: non erit necessarium, vt in conuentum qui fit pro re aliqua differenda, subditi cum prælatis conuocentur. Quòd si dicas subditos omnes esse membra huius corporis, & ideo debere simul cum prælatis, conuocari: respondetur per id quod ait Paulus in. 1. ad Conrinth. epi. Et si dixerit auris, quoniam nõ sum oculus, non sum de corpore: non ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus, vbi auditus? Pręlati siquidem, quorum partes sunt docere & regere, oculorum funguntur officio, quoniam hi pro reliquis membris vident, eaq; quò mens voluerit, dirigunt. Subditi verò, quorum est obedire, aurium exercent officium, quoniam hæ sunt per quas doctrina quælibet & fides habetur. Fides nanque est ex auditu. Non ergo subditi excluduntur à corpore, eò quòd ad id officium non admittuntur, quod non est illis in corpore dispensatum. Nonne dicimus corpus aliquod humanum videre si eius oculi videant, quãuis cætera membra non videant? Nunquid ideo dicemus corpus non audire quia multa in corpore membra non audiant, quãuis aures opus sibi commissum debitè exequãtur? Tunc enim reuera totum corpus id exequi dicitur, cum membrũ id quod sibi ex officio incumbit, operatur. Quo fit vt tunc ecclesiam quæ vnum corpus est, aliquid definisse interpretemur, cum illud omnes illi ad quos spectat, congregati, atque consentientes decreuerint. At cum ii omnes ad concilium generale conuocentur, consequẽs est, vt in ea re definienda dicamus generale concilium ecclesiam vniuersalem repræsentare, cum id agant quod ad nullum alium spectare dignoscitur. Quòd si adhuc fortè contendas, fideles omnes ad eum conuentum esse conuocandos, in quo est aliquid de fide definiendum: tam claris id scripturę testimoniis reiiciemus, vt nullus amplius scrupulus vrgeat. Primum enim concilium ab Apostolis congregatum describitur Actuum. 6. In diebus autẽ illis (inquit) crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eò quòd despicerẽtur in ministerio quotidiano viduæ eorum. Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorũ, dixerũt, Non

Mat. 2

1. Co. 12

Ro. 10

est æquum nos derelinquere verbum dei,& ministrare mensis. Considerate ergo fratres,viros ex vobis &c. Vides ibi minimè conuocari plebem,aut promiscuam multitudinem,sed pręcisè multitudinem discipulorum. Multo autem efficacius nostrum propositum confirmat id quod in 15.cap.eiusdem libri scribitur,in quo nobis conciliorum effigies ad viuum depingitur. Sic enim ibi dicitur, Et quidam ascendentes de Iudæa docebant fratres, quia nisi circuncidamini secundum legem Moysi,non potestis saluari. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos,statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis ad Apostolos & pręsbyteros in Hierusalem super hac quæstione. Et parùm infrà, Conueneruntq; Apostoli & seniores videre de verbo hoc &c. Et tandem inquisitione facta inter eos,lata est ab Apostolis & senioribus sententia in hunc modum, Visum est spiritui sancto & nobis,nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria,vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum,& sanguine,& suffocato,& fornicatione, à quibus custodientes vos bene agetis. Hæc ibi. Ecce apertam celebrandi concilii regulam: ex qua,temporum successu,cũ ecclesia iam liberata esset à persecutione tyrannorum, reliqua generalia concilia modum & formam suæ celebrationis sumpserunt. Vides tamen ibi minimè conuocari omnem populi Christiani multitudinem, sed solùm Apostolos & seniores conuenisse, diligentiq; examinatione ex collatione scripturarum facta,sententiam tulisse,quam vsque in hodiernũ diem catholica ecclesia amplexata est. Si ergo nõ oportet ad aliquid in fide definiendum promiscuæ plebis multitudinem conuocari, sed solùm maiores ecclesiæ,quòd hi sunt quorum interest in ea re definire, & qui ad eam rem agendam vniuersalem reprę sentant ecclesiam, consequens est,vt generale concilium ad quod primores ecclesiæ omnes conuocantur, vniuersam etiam repræsentent ecclesiam. Ex quo etiam colligitur, conciliorum generalium ritè congregatorum traditiones, tanquam ab vniuersali ecclesia emanantes, esse ab omnibus recipiendas. Præterea si concilia generalia minimè vniuersam repræsentarent ecclesiam, ac ideo ab eis sustollatur potestas in caussa fidei decernendi, omnia prorsus erunt in ecclesia ambigua,nec via aliqua patebit qua hæreses extirpari posśint, imò inexhausta suggeretur fidei

tur fidei oppugnandæ materia, cuicunque libuerit nouas excitare hæreses, aut suscitare sepultas. Nisi enim publica astitisset Niceni concilii definitio aduersus Arrium,& Constantinopolitani aduersus Eunomium & Macedonium,& Ephesini aduersus Nestorium, & Chalcedonensis aduersus Eutychem, adhuc eorum hæreses viuerent, nec deessent qui sub earum authoribus militarent, quum quicquid ex eis scripturis obiiceretur, praua interpretatione in alienum sensum detorquerent. Hac enim sola caussa factum est,vt tempore illo quo ecclesia tyrannorum rabiem perpessa est, Christianismus fuerit in plurimarum hæresum scissuras diuisus: quia scilicet episcopi catholici in vnum conuenire non poterant, vt eis obstarent, vsque ad tempus Constantini, à quo cœperunt concilia congregari, ex quorum frequentatione plurimis hæresibus itum est obuiam. Rursus de filiis Israel hoc legimus, vt quicquid inter eos dubitationis oriebatur, ad Moysen,vt ab eo decideretur,deuoluebatur. Deinde quum Moyses in montem subiit legem recepturus, si fortè aliquid interea ortum fuisset, de remedio prouidit. Habetis(inquit) Aaron & Hur vobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos. Insuper ne post eorum mortem Synagoga remedio careret ad quæstiones finiendas, vide qualiter dominus prouiderit. Sic etenim ait in deuterono. Si difficile & ambiguũ apud te iudiciũ esse perspexeris inter sanguinẽ & sanguinem inter caussam & caussam, lepram,& nõ leprã, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniésque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem,qui fuerit illo tempore, quærésque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit dominus,& docuerint te iuxta legem eius: sequerisq; sententiam eorum,nec declinabis ad dexteram vel ad sinistram. Hæc ibi. Vides igitur quæstionem dubiam minimè ad plebem esse deducendam, aut ad reges aut duces, sed ad sacerdotes Leuitici generis, quorum definitioni obtemperare præcipit. Vides etiam quantum Deus synagogæ prospexit, qui in omnem euentum de remedio ei prouidit. Quod benè per Esaiam prophetam insinuat dicens, Quid potui facere vineæ meæ, quod non feci? Quid ergo putas eum fecisse ecclesiæ suæ?

Ex. 24

Deu. 17

Esa. 5

Nonne credendum erit æquè prospexisse ecclesiæ ac synagogæ? Imò multo magis, quum de ea dicat alius propheta,
Agg. 2 Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ. Erit ergo dicendum perinde ac de veteribus patribus enarratum est. Si difficile atque ambiguum iudicium esse perspexerit quispiam, ueniat ad primores ecclesiæ, qui concilio coacto, réque (vt decet) maturè discussa, docebunt eum iuxta legem Dei, sequetúrque sententiam eorum, non declinans ad dexteram neque ad sinistram. Hinc patet quàm inani labore fatigatur Guido Carmelita, qui in suo primo libro de hæresibus cõuertit se ad probandum ea quæ in quatuor illis primis conciliis definita sunt: ad quem modum oportebat eum etiam probare omnia quæ in reliquis conciliis decreta fuere: quod opus fuisset immensum. Quapropter consultius esset conciliorum authoritatem, eorúmque in definiendo certitudinem comprobare: quo facto, breui compendio omnes conciliorum definitiones roborantur.

Quòd aliorum hominum quantumlibet sanctorum scripturæ non sufficiant ad heresim reuincendam. Cap. 7.

HActenus disseruimus de hæresi, & de his quibus hæresis reuinci potest: verum sunt multi qui alios habent gnomones quamuis fallaces, & ad munus id exequendum minimè certos, ad quos tamen volunt omnes assertiones de hæresi examinare, ac ideò facillimè de hæresi pronunciant, nulla prorsus habita ratione qua id euincere possint. Sunt enim plerique qui sic afficiuntur aliquorum hominum scriptis, vt si fortè quempiam viderint, qui vel digito transuerso ab eorum sententia discedat (oculatus testis loquor) hæresim statim inclament. Quapropter hoc oportuit etiam ostendere, nullam videlicet scripturam, cuiuslibet hominis quantumlibet docti, quantumlibet etiam sancti, esse efficacem ad hæresim reuincendam, nisi ex sacræ scripturæ testimonio, aut ex ecclesiæ definitione id esse constiterit. Hoc autem facilè quisque perpendet, si prius hoc apud se discutiat, quale oporteat esse testimonium, vt nos cogat ad fidem alicui rei præstandam. nam id solum

solum efficax erit ad reiiciendum quicquid illi rei clarè dignoscatur repugnare. huiusmodi verò testimonium quod nos alicui credulitati faciat obnoxios, oportet vt à tali persona habeatur, de qua constet eam nec posse falli, nec fallere velle. Quòd si falli potest aut fallere, quocunque eius testimonio adducto, citra fidei iniuriam, aut hæresis labem reiiciet: caussabitur enim statim eum in illa re deceptum, aut decipere voluisse: quòd vtrunque horum euenire poterat. Nam quid obstat, vt eum qui falli potest, falsum fuisse dicamus? At omnis homo ex peccato primorum parentum adeò obtusum traxit ingenium, vt ad veram rerum notitiam minimè penetrare valeat, quo fit vt sæpe in discernendo fallatur. Nam inter incommoda quæ in hac vita patimur (teste Augustino) est fallax iudicium. Atque ita propheta dixit, omnis homo mendax: & (vt est in prouerbio) quandoque bonus dormitat Homerus. Non est ergo æquum, aut rationi consentaneum, vt ei qui aut falli aut fallere potest, qualis est quis purus homo, sub interminatione gehennæ credere teneamur. Nam inde eueniret vt sæpissime falsa pro veris recipere teneremus, & vera pro falsis: quod nefas est dicere. Præterea quum sæpe inter doctissimos atque sanctissimos viros de eadem re non conueniat, erit necessarium ab aliquo eorum discedere, neque tamen cum fidei iniuria, aut hęresis nota, cum id fieri nullo modo possit, vt oppositis secumq; pugnantibus assertionibus quis assentiat. Hieronymus ait Paulum simulatione tantum & non verè reprehendisse Petrum. Augustinus autem ait Petrum verè iustéque à Paulo reprehensum. Hyeronymus ait eũ qui ante baptismum duas habuerit vxores, suscepto postmodum baptismo posse ad sacerdotium promoueri: cui assertioni refragantur Ambrosius, Augustinus, cæteriq; omnes. Augustinus, vniuersi mundi fabricam ait fuisse à Deo etiam quo ad varietates formarum vno eodemque temporis momento extructam, nullámque prorsus admittit in ea re temporis successionem, sed illa dierum volumina interpretatur angelicæ cognitionis alternationes. Cui interpretationi adeò contradicitur, vt nullũ vnquam ex sacris scriptoribus viderim qui illi in hac parte assentiat. Sunt & id genus multa. Quis ergo tam demens erit, vt ei qui alterutram partem harum assertionum amplecti velit, hæresis notam impingat, quòd alicui doctori sacro repugnet? Nõ erit

ergo vnquam citra temeritatem aliquid appellandum hæresis eò quòd sanctorum dictis repugnat, modò non obuiet scripturæ sacræ, aut ecclesiæ definitioni. Vnde Augustinus in Epistola ad Hieronymum quæ est in ordine aliarum epistolarum 19. sic ait, Ego enim fateor charitati tuæ. Solis eis scripturæ libris, qui iam canones appellãtur, didici hũc timorem, honoréq; deferre, vt nullũ horum auctoré scribendo errasse aliquid firmissimè credã: aut si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nil aliud quàm mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, vel me minimè intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate vel doctrina polleant, non ideo verum putem quia ipsi illa senserunt, sed quia mihi per alios authores canonicos, scilicet sacrę scripturæ, aut probabili, id est euidenti ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere poterunt. Nec te frater mi arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam prophetarum & Apostolorum, de quorum scriptis quòd omni errore careant, dubitare nefarium est. Absit hoc de pia humilitate & veraci de temetipso cogitatione Hæc Augustinus. Quare fateor me nõ posse cohibere iracundiam quoties video aliquos ita addictos hominum aliquorum scriptis, vt impium autument, si vel in modica re quis ab eorum sententia discedat. Volunt enim hominum scripta velut diuorum oracula recipi, illúmque honorem illis exhiberi, qui solis sacris literis debetur. Non enim iurauimus in verba hominis, sed in verba dei. Ego enim miserrimam hãc dicerem seruitutem, sic esse humanæ sententię addictum, vt non liceat vllo modo illi repugnare: qualem patiuntur hi qui se tantum beati Thomæ, aut Scoti, aut Ocan dictis subiiciunt, vt ab eorum placitis, in quos iurasse videntur, nomina sortiantur, quidam Thomistæ, alii Scotistæ, alii Ocanistæ appellati. Paulus quidem iussit captiuare intellectum nostrũ, sed in obsequium Christi, non autem in obsequium hominis. Quo fit vt hi qui tam leuiter de hæresi pronunciant, non expẽdentes de qua re loquantur, sæpe sua ipsorum feriantur sagitta, incidantq; in eam foueam quam aliis parabant. Nam velle humanas scripturas in diuinarum ordinem connumerare, hoc verius ego dixerim hæresim: quod faciunt hi qui humanis scriptis dissentire impium autumant, perinde ac diuinis: quales ego vidi in tantam insaniam deuenisse, vt non sint veriti in publica

2. Co. 10.

blica ad populum concione hoc effundere, Quiſquis à beati Thomæ ſententia diſceſſerit, ſuſpectus de hæreſi eſt cenſendus. O fortes verbi Dei, imò, verius dixerim, verbi Thomæ prædicatores. Erit ergo beatus Bonauentura ſuſpectus de hæreſi putandus, quòd in multis obuiet beato Thomæ? Erit ergo beatus Anſelmus ſuſpectus de hæreſi dicendus, quòd contra beati Thomæ ſententiam non putat amatorem virginis, qui feſtum Conceptionis celebrare reſpuit? Nec tamen iſta ſic à me dicta velim, vt quiſpiam putet his verbis omnes illius inſtituti aut ordinis homines velle mordere. Noui enim ex eis plures doctos, & cordatos, ac verè pios, quibus, cum iſta aguntur, aut ab alijs vt plurimum indoctis dicuntur, valde diſplicent. Valde enim diſplicet etiam mihi, quòd & noſtrum ſodalitium in verba Scoti ferè iuraſſe videatur. Ego quidem beati Thomæ ſanctitatem veneror, eius doctrinæ multum tribuo, quòd multum eccleſiam illuſtrauerit: non tamen puto adeò eſſe illi fauendum, vt per omnia oporteat cum illo ſentire. Neq; hoc ego vnquàm de beati Thomæ humilitate crediderim, vt velit quempiam ſuis dictis ſic eſſe addictum, cum nec ipſemet eiſdem adeò fuerit addictus, vt meliora oſtendenti non fuerit paratus obtemperare. Nam ſæpe ſuam ipſe reuocauit ſententiam. Beatus nanque Auguſtinus optat ſuorum operum lectorem non eſſe dictis eius prorſus deditum. Sic enim ait tertio de Trinita. capitu. 1. Sanè cum in omnibus literis meis non ſolùm pium lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſiderem, multo maximè in his, vbi ipſa magnitudo quæſtionis vtinam tam multos inuentores habere poſſet, quàm multos contradictores habet. Veruntamen ſicut lectorem meum nolo mihi eſſe deditum, ita correctorem nolo ſibi. Ille me non amet amplius quàm catholicam fidem. Ille ſe non amet amplius quàm catholicam veritatem ſicut illi dico, Noli meis literis quaſi ſcripturis canonicis inſeruire, ſed in illis & quod non credebas, quum inueneris, incunctanter crede: in iſtis autem quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmè retinere: ita illi dico, Noli meas literas ex tua opinione vel contentione, ſed ex diuina lectione vel inconcuſſa ratione corrigere. Hæc Auguſtinus. Verùm non eſt hic prætermittendum quod gloſſator voluminis decretorum ait, vt ſaltem hac ratione vel illius ineptiæ miſereamur, vel eius audaciam irrideamus. Is enim exponens hanc proximè

citatam Augustini authoritatem, quæ ponitur in eo libro distinctione 9. cap. Noli sic ait, Loquitur hoc secundum ea tempora cùm adhuce scripta Augustini & aliorum sanctorum patrum non erant authentica, sed hodie iubentur teneri vsque ad vltimum iota, vt infra 15. distinct. capite vltimo. Hæc glossator. Quis iam ferat vt hominem tam apertè mendacem non insectetur? Vbinam 15. distinctione, capite vltimo iubetur sanctorum patrum dicta vsque ad vltimum iota teneri? Aut qualiter præcipi potest, cùm sanctorum patrum sententiæ sæpe (vt superius ostendimus) inuicem repugnent? Non potest certè Deus contradictoria præcipere, tantùm abest vt papa præcipiat. Quòd si omnia sanctorum patrum dicta iubentur vsque ad vltimum iota teneri, quis non videt hac ratione contradictoria præcipi, cùm illorum sententiæ inuicem contradicant? Ecce quales sunt decretorum glossatores, quibus tanta fides adhibetur. Nunc etenim vel hoc solo argumento apparet esse verum quod isti glossatori Ioannes Dunus Scotus impingit, dicens: Mittunt & remittunt, & tandem nihil ad propositum. Sed scio vndénam bonus homo ansam erroris acceperit. Nam illo vltimo capite, 15. distinc. Gelasius papa, cuius est decretum illud, recensens libros catholicorum virorum qui legi possunt, illis annumerat epistolã Leonis summi pontificis ad Flauianum, in cuus commendationem talia subiungit verba, Cuius textum aut iota si quisquam disputauerit, & nõ eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. Hęc ibi. Bonus autem glossator quod de sola illa epistola dictum est, parum rem circunspiciens, putauit ad omnes iam enumeratos libros esse referendum. Quantum autem fallatur, vel grammaticam sciens probè deprehendet. Colligamus quòd sanctorum ecclesiæ doctorum scripta non sunt sic suscipienda vt nobis liberum non sit aliter sentire quàm ipsi senserunt, præcipuè cùm inter eos de re eadem non conuenit, aut aliundè illorum assertio non comprobatur. Quòd verò in eodem loco Gelasius papa plurimorum sanctorum virorum scripta approbat, sic accipiendum est, vt intelligamus hac ratione probari, quòd catholicæ fidei minimè repugnent, vt nihil scilicet in eorum scriptis reperiatur quod à fide orthodoxa discedat: non tamen sic vt omnia illorum dicta pro lege suscipienda sint. Sunt enim multa, quę etsi fidei non repugnent, non tamen ad ea credenda catholica fides nos constringit: vt gratia

exem

exempli quòd cælum habeat materiam huic inferiori simillimam, nec repugnat fidei catholicæ, nec etiam est fides catholica, sed liberum est cuique quam voluerit sententiam amplecti. Sic etiam illa sacrorum virorum opera quæ à Gelasio papa probantur, aut quæuis alia à quouis summo pontifice in posterum probata, probantur velut cum fide catholica couenientia, quòd scilicet ab ea minimè discedant: non tamen pro fide catholica nobis traduntur, aut pro fide à nobis suscipi illo pontificio decreto iubentur. Non est ergo scriptis cuiuscunque hominis quantalibet sanctitate & doctrina pollentis, adeò tenaciter adhærendũ, vt si & ratio adsit, non liceat discedere. Nec tamen ideò illustrium virorum & per multa secula probatorum dicta sunt reiicienda aut floccipendenda. Nam hoc esset maximæ audaciæ atque superbiæ, qualem se habere ostẽdunt hoc nostro calamitoso tempore Lutherani, & olim ostenderunt Vuitclefuitæ, ac longè antè Petrus Abailardus, vt beatus Bernardus testatur in epistola 190. Hi enim non erubuerunt, nec nunc erubescunt, omnium sanctorum dictis repugnare. Nam si obiiciantur eis quoruncunque illustrium virorum quantumlibet etiam sanctorum testimonia, statim proclamant. Homines sunt & nos. Fateor, homines sunt, verumtamen homo homini nihil præstat? Nónne stulto intelligens aliquid interest? Nunquid non inter prophanum & sanctum erit aliquis ordo? Vide quid propheta Ezechiel reprehẽdat, Inter sanctũ, inquit, & prophanũ non habuerunt distantiam. Habenda est certè ratio vitæ, perinde ac doctrinæ, quoniam, vt inquit Ecclesiasticus, anima viri sancti enũciat aliquando vera, magis quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandum. Et beatus Ioãnes in epistola, Vnctio eius docet vos de omnibus. Est etiam aliquid deferendum antiquitati, non quòd velim rerum æstimationẽ à solis annis sumi, quoniam hoc stultissimũ est, cum hac lege oporteret etiam vitia comprobare, quæ antiquissima reperiuntur: sed quòd antiquitas vitæ & doctrinæ accedens, magnum pondus efficiat. Nam qui virum per multa secula laudatum contemnit, eoipso contemnere visus est eos omnes à quibus ille laudatus fuit, & in precio habitus. Si ergo vni viro docto simul atque sancto, ac per multa secula probato, tantùm tribuendum est, vt citra impudentiam non liceat ab eo, nisi ratione adducta, & hoc cum reuerentia discedere, quantum erit tribuendum omnibus illis in eadem re consentientibus?

Eze. 33.
cap. 37
1. Ioan. 3.

Tunc certè temerarium erit aduersus omnes sentire, cùm inter omnes de eadem re conuenit. Nam etsi errare & labi in aliquibus potuerunt, vt homines: in rebus tamē arduis ad fidem spectantibus vt concorditer errauerint, nunquam credam: quoniam hoc Christi pollicitationi & perpetuæ spiritus præsentiæ maximè repugnat. Ipsius enim Christi verba sunt hæc, Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabo vobis, vt ma-
Ioan.14 neat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Et infrà: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Quòd si hęc ad solos apostolos dicas esse referenda, qualiter verū erit quod dicitur, Et maneat vobiscum in æternum? aut quare apostolis hæc promittuntur? Nunquid propter ipsos solos apostolos? Non certè, sed propter ecclesiā, quæ tunc apostolorum doctrina illustranda erat. Si ergo propter ecclesiam dicta illa, & promissiones illæ factæ, cum eadem sit nunc ecclesia, quæ tunc, nec minus etiam egens spiritu illustratore quàm tunc, fit vt ecclesiæ omni tempore dati sint à Deo doctores, quos spiritus sanctus edocet omnia ad salutem necessaria, & suggerit illis interpretationem eorum, quæ Christus dixit, vt istorum doctorum interpretationibus ecclesia illustretur: sicq; fiet, vt spiritus in ea maneat in æternum:
Ephs.4 quod etiam apostolus manifestè ostendit dicens, Et ipse quosdam quidem dedit apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autē pastores & doctores. Ecce qualiter præter Apostolos dominū dedisse doctores & prophetas Paulus testatur. Prophetas autem beatus Ambrosius declarat esse sacrarum literarum interpretes. Verùm si hoc neget Lutherus, de doctoribus non potest negare quin eos dixerit à Deo datos fuisse ecclesiæ. Ad quid antem dederit ipse Apostolus declarat subiungens, Vt videlicet iam non simus paruuli fluctuantes, & circūferamur omni vento in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris: veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Hæc Paulus. Si ergo ad hoc dati sunt, vt non circunferamur omni vento doctrinæ ad circunuentionē erroris, non est possibile vt omnes simul errauerint, qui vt nos nō erraremus, missi sunt. Quapropter etsi vni aut alteri ex doctoribus sacris refragari liceat, omnibus tamen in eadem re concordibus contradicere minimè licebit. Quo fit vt concors omnium sacrorum doctorum

ctorum tam præsentium quàm præteritorum de aliqua re sententia, æquè efficax sit argumentum ad hæresim reuincendam, sicut ecclesiæ in concilio congregatæ definitio: quoniam nullo pacto credibile est vt Deus illos omnes errare permitteret: imò non est credibile eos in vnam eandemque venisse sententiam, nisi à spiritu sancto vno eorum omnium magistro fuissent edocti. Hoc enim argumento beatus Augustinus libro 18. de ciuitate Dei, capite 41. probat scripturæ sacræ veritatem aduersus Ethnicos: quoniam in illa numerosa philosophorum multitudine vix reperietur vnum aut alterũ dogma, euidentibus exceptis, quod inter omnes conuenerit. Nam posteriores etsi præcessorum scripta perlegerint, illis tamen assentire contempserunt. Quo factum est, vt priorum philosophorum discipuli inter se pugnauerint, & suorum magistrorum dogmate posthabito proprias sectas docere curauerint, quo quisque alio & sapientior & acutior videri posset. Aristoteles discedit à Platone, & Socrate, Socrates à Pythagora. Hoc autem non alia ex caussa venisse putandum est, vt magistris discipuli repugnauerint, discipuli inuicem contenderint, nisi quia proprio ducebantur spiritu. Quapropter nisi spiritus ille sacer, qui vnus semper & vbique est, sanctorum virorum mentem mouisset docuissetq;, fieri minimè poterat vt concorditer quicquam sentirent, præcipuè cum ex his plures coæui, longoq; terrarũ spatio separati, idiomateq; diuisi fuerint, atq; ita aliorum libris minimè lectis, sed diuino spiritu suggerente, eidem subscripserint sententiæ. Omnium ergo sacrorum doctorum de aliqua re ardua concors sententia, cui nunquam ab ecclesia, aut ab aliis viris catholicis impunè contradictum est, pro vera ecclesiæ definitione tenẽda erit, atque illi tanquam ecclesię definitioni firmissimè credendũ: quoniam ecclesia corpus vnum est, ex populo patribúsque collectum. Patres voco episcopos, pontifices, ac alios quoscunque præsules, & magistros aut doctores, qui nos fidem edocentes, spiritualiter generant. Ad istos patres spectat docere plebem, è quibus aliqui nempè præsules ex officio id facere tenentur, alij à charitate vt id faciant impelluntur, velut reliqui doctores ac magistri. Ad plebem autem reliquam non spectat docere. Nam vt dicit Apostolus, Diuisiones gratiarum sunt: nunquid omnes apostoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? Si ergo homines quorum interest in ecclesia docere, 1. Cor. 12.

docere,aliquam certam assertionem sine repugnantia docuisse cõstiterit, erit proculdubio talis assertio velut catholica etiã si scripturæ locus ad eius comprobationem deesset. Nam id quod inter omnes conuenit, etiam si locorum aut temporum spatijs distent, censendum est totius ecclesiæ esse fidem. Non enim à plebe fides discenda est, sed à patribus. Ea ergo quam omnes patres tradunt, fides catholica est iudicanda, quoniam id sonat catholica græce, quod vniuersalis latine. Hoc autem expresse colligitur ex tertia synodo, quæ vna est ex his quatuor quas beatus Papa Gregorius fatetur se velut sancta quatuor euangelia recipere. Illa nanque synodus quæ Ephesina prima est, in epistola à toto concilio ad Nestorium hæreticum destinata, quæ ante eiusdem concilij decreta est, sic eidem Nestorio loquens ait, Non autem sufficit vel tuæ religioni tantummodo fidei symbolum confiteri quod expositum est per idem tempus spiritu sancto largiente, & venerando & magno concilio apud Nicæam congregato. Hoc enim non intellexisti, nec rectè interpretatus es, quinimo peruerse, licet sono vocis eadẽ verba protuleris. Sed consequens est etiam iureiurando fateri te quòd anathematizes quidem tua prophana & polluta dogmata, sentias autem & doceas quæ nos vniuersi per orientẽ seu occidentem episcopi & magistri præsulésque populorum credimus & docemus. Hæc concilium. Quibus verbis nullã aliorum fecit mentionem quàm episcoporum, magistrorum, & præsulum, quorum fidem censet concilium esse necessariò recipiendam. Quòd si dicas illa verba esse referenda ad eos qui concilio congregato intersunt: hæc adeò futilis est responsio, vt non esset opus aduersus eam pugnare, nisi aduersus homines ageremus quibus manifestissima etiã probanda sunt. Congregatio siquidem in vnum locum non exigitur vt vera dicatur ecclesia, sed animorum adunatio per iuncturas charitatis, qualem habuerũt illi de quibus dicitur, Erat eorum cor vnum, & anima vna. Non enim ecclesia ex loci vnitate pendet, vt vna esse dicatur, sed ex animorum in Christo concordia. Hanc autem concordiam satis conuincitur esse inter eos qui etsi locorum spatijs & temporum interuallis separati fuerint, eidem tamen vnanimes subscripsere sententiæ. Quòd si Vuitcleff aut Lutherus, aut quiuis alius eorum in hac parte imitator, his rationibus nõ mouetur, vt credat se teneri ad sacrorum omnium doctorum concordem de fide sententiam amplectendã, etiam si expres

Act.1.

si expressus sacræ scripturæ locus illis minimè suffragetur, hoc saltem haud negare poterunt, illorum dicta pro hac re esse valida, vt ex illis constet illam esse ecclesiæ sententiam, quæ per tot tempora penes illos sacros authores seruata reperitur. Nam si in re ardua Cyprianus errauit, correctus postmodum fuit ab Hieronymo, Augustino, cæterisque sequacibus. Hieronymus etiam in quibus hallucinatus est, à posterioribus notatur. Idem etiam contigit Augustino, sicubi lapsus est. At cum Cypriani sententiam confirmat Hieronymus, multo eo posterior eidem subscribit Ambrosius, eandem amplectitur Augustinus, eidem adhæret beatus Gregorius, Cassiodorus, Beda, Bernardus: satis arguitur hinc, hanc fuisse ecclesiæ vniuersalis sententiam, cum horum assertioni per tot secula protractæ nunquàm ecclesia contradixerit. Satis enim rem probat (de arduis loquor, in quibus nihil per indulgentiam præterire licet) qui non contradicit quum potest. Nunquàm siquidem verius dici potest, vt qui tacet, consentire videatur, quam cum res est adeò seria, vt tacere perniciosum sit: loqui vero, & vtile & necessarium. Si ergo ecclesia ad illorum virorum communem sententiam per tot secula tacuit, certè vel hoc argumento visa est illorũ omnium sententiam probasse, idémque cum illis sensisse. Eadem ergo ferè lege coercendus est, qui sacris doctoribus de re ardua sine vlla vnquam repugnantia concordibus contradicit, ac si vniuersalis ecclesiæ traditioni contradiceret. Arrogantissimus ergo iure censebitur, qui sibi tantum tribuit, vt tot sacris doctoribus posthabitis, tot sapientibus, quorum doctrina fulget ecclesia vt Sol & Luna, contemptis, propriæ hæreat sententiæ. Hunc enim talem in figura repræsentauit Ismael ille hæreticorum typus, de quo dicitur, Manus eius contra omnes, manus omnium contra ipsum. *Gen. 16.* Meritò enim omnium manus contra eum leuantur, cuius manus aduersus omnes insurrexerũt. Ideo dicitur à Salomone. Ne innitaris prudentiæ tuæ. & iterum, Ne sis sapiens apud temetipsum. *Pro. 3.* Et beatus Paulus ait, Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. *Ro. 12.* Quod exponens Theophylactus ait, Hoc est, nolite vestræ prudentiæ vel viribus ita confidere, vt existimetis nemine vos indigere consultore, & quæ recta sunt suggerente. Moses enim etsi Dei colloquio iuuaretur, opus tamen habuit quem consuleret socero. Hæc Theophylactus. Huic accedit, quòd semper sacræ literæ ad alios nos mittunt, vt ab eis doceamur. In Deutero. nanque dicitur, Interroga patrem *Deu. 32.*

ga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent
Iob.8 tibi. Et apud Iob, Interroga generationem priſtinam, & diligenter inueſtiga patrum memoriam. Et in Actibus Apoſtolorum Paulo iam parato ad legem Dei ſuſcipiendam, percontantíque dominum de ſua voluntate, ac dicenti, Domine, quid
Act.10 me vis facere? reſponſum eſt ei à domino, Surge, & ingredere ciuitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere. Et tandẽ mittitur ad eum Ananias, qui eum baptizet & doceat. Poterat quidem dominus ſuam per ſeipſum Paulo inſinuare voluntatem, & de lege ſua docere eũ: noluit tamen, ne ex hoc anſa pręberetur alicui ſic ſuperbiendi, vt ab alio doceri nollet, aſſerẽs ſe iam à domino edoctum. Hac igitur ratione & Paulum mittit ad Ananiam, & Cornelium ad Petrum. Non erubeſcit Paulus, vir alioqui doctus & cui dominus apparere dignatus eſt, ire ad Ananiam vt ab eo doceatur, & erubeſcet Lutherus ire ad Hieronymum, aut Ambroſium, aut Auguſtinum, vt ab eis aliquid diſcat? Libentiſsimè ſuſcipit Paulus quæ per Ananiam dicuntur, quanuis nihil ei de Anania dictum fuerit à domino: & Lutherus duriſsimum reputabit, Cypriani, Chryſoſtomi, Hieronymi, Auguſtini, Ambroſij, cæterorúmq; illuſtrium virorum
Gal.2 ſuſcipere doctrinam? Paulus poſt 14. annos à reuelatione ſuſcepta aſcendit Hieroſolymam, vt conferret euangelium quod prædicabat in gentibus, cum his ſignanter qui videbantur aliquid eſſe: & hoc quidem, ne fortè in vanum curreret, aut cucurriſſet: & dedignatur Lutherus aut Vuitclefus conferre euangelium ſuum cum Hieronymo, Ambroſio, Auguſtino, Cypriano, Hilario? Niſi fortè Lutherus cauſetur certiorem ſe eſſe de ſuo quod prædicat euangelio, quàm Paulum de ſuo, ac ideo Paulo opus eſſe vt quærat cum quo euangelium ſuum conferat, Luthero autem id facere non eſſe opus? Adde quòd ſacra concilia (quorum ſuprema eſt in eccleſia poſt ſacram ſcripturam circa fidem authoritas) non dedignantur in ſuarum definitionum robur, ſanctorum patrum teſtimonio vti: & dedignabitur Vuitcleff aut Lutherus omnibus viris clariſsimis ſimul etiam in vnum conſentientibus cedere? Concilium ſiquidem Toletanum quartum, in capite nono ſuorum canonum citat Cyprianum & Hilarium in ſuæ ſententiæ comprobationem & concilium Conſtantinopolitanum, quod ſexta ſynodus appellatur, in quo condemnatur Macharius epiſcopus Antiochenus, aſſerens in Chriſto eſſe tantum vnam voluntatem, vnicámque

cámque operationem, plurimum vtitur testimonijs sanctorũ virorum, scilicet Athanasij, Ambrosij, Cyrilli, Augustini, quibus plena est adhibita fides. Et cum expressa scripturæ sacræ testimonia pro illa re deessent, visum est toti concilio sufficiens testimonium esse ad illam hæresim reuincendam concors, illorum sanctorum virorum testimoniũ. Quid ergo dicam, nescio, nisi quòd Lutherus plus sibi tribuit quàm omnibus concilijs, quum nolit his credere, quibus suprema concilia propter vitæ sanctitatem, & doctrinæ eminentiam, integerrimam præstitere fidem. Quòd si fortè Luthero aut Vuitclefo nõ persuasero hunc honorem deberi sacris authoribus, & per multa secula laudatis, vt non facilè & pro libito liceat ab eorum sententia discedere, saltem his coram quibus causa agitur, satis esse persuasum arbitror. Neque his vltrà aliqeid dicam præter id quod M. Aemilium Scaurum dixisse narrat Valerius Maximus, quod huic proposito mihi maximè conducere videtur. Is enim vitæ clarissimæ & exploratæ probitatis vir, quum à Vario Sucronensi homine parum syncero accusaretur apud populum, & accusator oratione longa perorasset: ille maximo compendio vsus, eò quòd sua & populi erat fretus conscientia, dedignatúsque oratione contendere, Quirites (inquit) Varius Sucronensis ait, Aemilius Scaurus negat: vtri potius credẽdum censetis? Quibus verbis applaudente populo, vir illustris futilem hominis accusationem euasit. Quæ percõtatio nulli proposito mihi magis congruere visa est, quàm huic. Nam si Lutherus ait, Cyprianus negat: Lutherus ait, Hieronymus abnuit: Lutherus ait, Augustinus contradicit: Lutherus ait, Ambrosius obstat: Lutherus ait, Gregorius repugnat: vtri parti potius credendum censetis? Non dubito vos tacitam pro his viris clarissimis laturos sententiam, sicut & tunc pro Marco Aemilio lata est. Satis tamen hinc honoris habebit Lutherus. Nam etsi victus tandem, cum tot illustribus viris certasse dicetur.

Lib. 3. de fiducia sui.

Quòd ad solam sedem apostolicam aut generale concilium spectat de hæresi censere. Cap. VIII.

Vanuis regulæ præscriptæ sint, sacra, s. scriptura, & ecclesię definitiones, ad quas quęuis assertio de hæresi examinanda est, multi tamen in pluribus assertionibus conniuent, nec sciunt discernere an sint hæreses, an non, quòd sacram scripturam

aut eccl

aut ecclesiæ definitiones non integrè retinent: aut si recordantur, non penetrant scripturæ sensum, ac ideò minimè aliquid colligere possunt, vt ex ea hæresim conuincant. Nam cùm varij sint hominum sensus, variè etiam iuxta ingenij sui qualitatem scripturam interpretantur. Quo fit, vt sæpe inter doctos ac pios viros non conueniat in re etiam valdè seria: conueniret tamen si possent facilè regulis vti, easq; cuilibet propositioni applicare. Cùm ergo sæpe tales contentiones eueniant, oportet vt penes aliquem sit iudicium qui in ea definiat, & lites tollat. Alioqui dabitur ansa nouas pro libito excitãdi hæreses, cùm non deficiant scripturæ, etsi malè intellectæ, quibus innitantur, sicut nunquã defuere hæreticis. Pelagius enim dicit hominẽ sola liberi arbitrij potestate posse & vitare peccata, & gloriã mereri. Nã si non potest, inquit, vitare peccata, iam nõ sunt ei peccata, quia nullus peccat in eoquod vitare non potest. Et iterũ, Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri, his qui credũt in nomine eius. Si ergo in nostra est potestate filios Dei fieri, filius autem nõ dicitur nisi ad hæreditatem spectet: in nostra ergo dicit esse potestate assequi illam æternam gloriæ hæreditatem. At Hieronym. & Augu. cæteriq; catholici obiiciunt Pelagio ex innumeris sacræ scripturæ locis illud Pauli, Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ecce ergo caussa agitur, & nõ de vmbra, vt dicitur, asini, sed de capite. Iudex ergo requiritur, qui sententiam dicat cui obtemperare oporteat. Talis autem iudicandi potestas non est aliquo inferiori episcopo, aut in collegio cui præest. Quod vel inde manifestum euadet, si prius fidei quàm amplecti tenemur, qualitatem & modum ostenderimus. Hoc autem est fidei peculiare, vt vna sit omnium vbique terrarum existentium. Non enim alia est fides ecclesiæ Salmanticensis, nec alia permittitur ecclesiæ Zamorensi, aut alia ecclesiæ Barchinonensi. Sicut enim vna est vniuersalis ecclesia, ita vna omnium fides, Paulo teste qui ait, Vna fides, vnum baptisma. Hinc fides catholica dicitur, quod latinè sonat vniuersalis, quia vna est totius vniuersalis ecclesiæ. Quo fit, vt caussa quæ de fide ventilatur, res sit talis, quæ vniuersam tangat ecclesiam. Quod ergo omnium interest, ab omnibus approbari debet, vel ab eo, qui omnium loco præest. Qualiter ergo inferior aliquis episcopus, aut totum collegium cui pręest, poterit sententiam ferre in caussa fidei, quæ est res talis, vt ei vniuersa ecclesia sit obnoxia?

Ioan. 1. *Ephes. 2.* *Ephes. 4.*

Hac

Hac eadem ratione nec vniuersitas alicuius academiæ quantalibet literarum eminentia polleat, potest sic de hæresi censere, vt eius censuræ teneantur omnes obtemperare, quamobrem rectè dici solet articulos Perisienses non transire montes. Non ideo assertio aliqua pro hæresi ab omnibus habenda est, quia hæc aut illa academia censuit esse hæresim. Nil enim obstat quin totus ille cõuentus conniuere posit, cum ille non sit pro quo Deus rogauit vt fides eius non deficeret. Hac etiam lege conuincimus prouincialia concilia non habere plenum & integrum ius definiendi in caussa fidei, cùm eorum sentẽtiæ cæteri prouinciales non astringantur: præcipuè cùm talia cõcilia posint etiam in fide errare, sicut de multis talibus conciliis errasse compertum est. Cõcilium nanque Cartaginense, in quo cum sancto martyre Cypriano 80. episcopi cõuenientes concordi animo definierunt, hæreticos, & ab hæreticis baptizatos, fore, cum resipiscerent, rebaptizandos: nullus est qui dubitet errasse. Hæc tamen prouincialia concilia si quando contingat errare, per generalia concilia corriguntur. Vnde Augu. lib. 2. contra Donatistas ait, Et ipsa concilia quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum authoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedere cum experimento eorũ aperitur. Hæc ille. Cùm ergo errare posint prouincialia concilia, quoniam ecclesiam vniuersalem non repræsentant, iustum est, & rationi consentaneum, vt penes ea non sit potestas integra, & fixa authoritas in re tam seria qualis est fides, definiendi. Hoc ipsum plurima pontificum decreta confirmant. Symmachus papa ait, Cõcilia sacerdotum ecclesiasticis legibus quotannis decreta per prouincias quoniã præsentiam papæ non habeut, valitudinem perdiderunt. Et plurima alia decreta testantur concilia sine papæ authoritate congregata, esse irrita, & nullius roboris, quæ ponũtur in volumine decretorum dist. 17. Adde quòd omnia iura tam pontificum quam generalium conciliorum, quæ prouincialibus aut permittunt aut indicunt conciliorum celebrationem, ad hos tantùm limites eam authoritatem extẽdunt, vt scilicet ibidem simultates amputentur, querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non tamen vt de fide ibidem aliquid decernatur. Concilium siquidem Nicenum sic ait de prouincialibus conciliis, Habeatur semel concilium ante dies quadragesimæ, vt omnibus (si quæ sunt) simultatibus amputatis, mundum ieiu-

Dis. 17, ca. Concilia

nium & solenne deo possit offerri. Hæc ibi. Cæterùm etsi episcopus aut collegiũ, aut prouinciale concilium de rebus fidei non possit definire in his quæ meritò dubitari possent: potest tamẽ in his quæ iam definita sunt, aut euidentissimis scripturę sacrę testimoniis absq; vlla tergiuersatione deprehẽdi possunt, ius dicere, & aduersus eosdẽ assertionis pertinaces defensores animaduertere. Illud nãque non est sententiã ferre, sed sententiam pridem latam exequi. Huc enim tendit id quod in ca. ad abolendam. dicitur, extra, de hæreticis. excommunicatos esse omnes hæreticos, quos Romana ecclesia, aut episcopi in suis ęcclesiis declarauerint hæreticos. Nam id de deprehensis in manifesta hæresi intelligendum est. Cùm autẽ res fuerit dubia, ad sedem apostolicam est caussa deuoluenda. Potest etiam episcopus aut prouinciale concilium inhibere prædicationem, aut qualẽcunque publicam assertionem alicuius certæ propositionis propter suspicionem hæresis de tali propositione conceptam, aut propter scandalum quod ex tali prædicatione possit oriri. Quòd si qui fortè huiusmodi prohibitioni rebelles fuerint, poterit eos (vt decet) pro criminis qualitate punire, & non quidem quantum hæresis meretur, sed quantũ inobedientia. Si ergo penes aliquẽ est iudicium in caussa fidei, & non penes singulos episcopos, nec penes prouincialia concilia, eò quòd fides res sit omnibus cõmunis, quibus nec singuli episcopi nec prouincialia concilia præsunt, consequens est vt talis potestas censendi: sit penes totã ecclesiam. At cum generalia concilia (vt superius disseruimus) vniuersam ecclesiam repręsentent, colligitur illa habere potestatem definiẽdi in his rebus quæ ad fidem attinent. Sedes autem apostolica quoniam ecclesiam tanquàm caput repræsentat, primum post generalia cõcilia in definiendo tenet locũ. His ergo exceptis, nulli permittitur ius definiendi de his rebus quæ ad catholicam fidem spectant. De conciliis generalibus neminem arbitror, cui præterita capita fuerint explorata, dubitaturum. Superest ergo vt de sede apostolica disseramus. Hanc qui concesserit totius ecclesiæ esse caput, facilè erit ei persuasum. Nam quę omnibus præest, omnes poterit iudicare, & de rebus quæ omnes tangunt, definire. Huius rei plurima sunt sanctorum patrum testimonia. Innocentius. 3. sic ait, Maiores ecclesiæ caussas præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri fidem referendas intelligit, qui eum quærenti domino quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabat,

Extra de bapti. & eius effectu. ca. Maiores. Dist. 17. c. Mul-

Tu es

Tu es Christus filius dei viui, & pro eo dominum exorasse ne deficiat fides eius. Hæc ille. Et Pelagius papa scribens episcopis qui conuenerant ad vocationem Ioannis Constantinopolitani, ferè eadem verba ait, Maiores verò (inquit) & difficiliores quæstiones (vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur apostolicam. Innocentius primus, Quotiens ratio fidei ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authoritatem referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quòd per totum mundum possit ecclesiis omnibus prodesse. Hæc ille. Beatus Cyprianus in epistola ad Corneliũ papam ait, Neque enim aliunde hęreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti dei non obtemperatur nec vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa: nemo aduersum sacerdotũ collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam episcopi, sed dei faceret, nemo dissidio vnitatis Christi ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens seorsum foris nouam hæresim cõderet. Hæc Cyprianus. Vnde patere clarè potest Lutherum hac sola ratione primatum Romani episcopi negare, vt facilior ei pateret via ad hæreses introducendas. Et beatus Hieronymus ad Damasum papã, Hæc est (inquit) fides papa beatissime, quàm in catholica didicimus ecclesia, quámque semper tenemus: in qua si minus peritè aut parum cautè fortè aliquid positum est, emẽdari cupimus à te, qui Petri sedem & fidem tenes. Si autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare voluerit, se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non catholicum, sed hæreticum comprobabit. Hæc ille. Huic accedit quòd plurima sunt etiam sanctorum patrum testimonia asserentia sedem apostolicam nũquam à recta fidei regula deuiasse, quæ ponuntur in volumine decretorum. 24. q. 1. videat qui volet. Verùm hic animaduertendum est nomen sedis apostolicæ non pro solo summo pontifice accipi, quum hic in fide errare possit, vt superius de Liberio & Anastasio & Celestino ostendimus: sed sedes apostolica, quæ nunquam errauit, comprehendit tam collegium, cuius concilio iuuatur pontifex, quàm ipsum pontificem. De hac autem sede non constat eam

tn. 24. q. 1. ca. Quotiens.

aliquando erraſſe. An autem totum collegium cardinalium errare poſsit,non diſſero : tamen credo quòd dominus nunquã permittet totum collegium hæreſi maculari. Quapropter iuſtum eſt,vt in re tanti momenti,qualis eſt fides catholica, conſulat fratrum ſuorum collegium antequàm quicquã definiat, adiunctis etiam ſi,id poſsibile foret,viris aliis ſanctitate perinde ac doctrina eminentibus. Lutherus tamen hic cum videat neceſſarium eſſe iudicem pro lite circa fidem orta dirimenda, dicit verum iudicem eſſe ſacram ſcripturam , ad quam omnis prouocatio facienda eſt. At in veteri lege lex ipſa non erat iudex,ſed ſolùm ſacerdotes Leuitici generis , quorũ iudicio ſtandum erat. Præterea ſi de ipſa ſcriptura eſt contentio , qualiter ipſa ſcriptura erit iudex? Vt gratia exempli peto, an Pauli epiſtolas recipias? Si eas negas eſſe Pauli, non eſt aliquod ſcripturæ ſacræ teſtimonium per quod reuinci poſsis. Caueant ergo hæreticæ prauitatis inquiſitores, ne facilè de hæreſi pronuncient. Si hæreſis eſt iam olim damnata,aut euidentiſsimis ſcripturæ teſtimoniis depræhenditur , & non humano ratiocinio cui poſsit obuiari, tunc executores ſunt vt exequantur id,quod circa hæreticos decreta pontificum fieri iubent. Si autem res eſt dubia an ſit hæreſis , an non, non eſt eorum munus ſententiam ferre, nec poſſunt cenſere de hæreſi , cùm hoc ſit ſolius ſummi pontificis. Hoc etenim caſu illud eis incumbit ex officio,quod nomen eorum prætendit: inquirere, ſcilicet,de aſſertione prædicata, aut quomodolibet publicata , qualiter ab aſſerente fuerit dicta,quibus verbis,qualiter ab eo intellectis,qua ratione fuerit motus ad id aſſerendum, aut quibus ſcripturæ teſtimoniis innitatur. quibus actis,ſi euidentiſsimis teſtimoniis minimè conuinci poteſt, ſed res manet dubia , & ſuſpicionis labe maculata, conſulenda eſt ſedes apoſtolica,nec ea inconſulta (quantumlibet docti conſulãtur)licebit quicquàm definire. Cùm autem ſedis apoſtolicæ definitionem receperint , eis incumbet exequi id quod à pontifice ſummo decretum fuerit. Admonere tamen hic oportet, quòd quãuis apoſtolica ſedes aut generale concilium de hæreſi cenſere poſsit, non tamen ideo aſſertio aliqua erit hæreſis quia eccleſia definiuit,ſed quia fidei catholicæ repugnat. Eccleſia ſiquidem ſua definitione nõ facit talem aſſertionem eſſe hæreſim,cum etiam ſi ipſa nõ definiuiſſet,eſſet hæreſis: ſed id efficit eccleſia,vt nobis per ſuam cenſuram pateat illud eſſe hæreſim,quod antea nos latebat an

meritò

meritò hęresis dici posset. Ecclesia enim tota (secludo primum eius caput) nedum solus summus pontifex non potest nouum articulum fidei condere, posset tamen, si aliquam assertionem valeret hæreticam efficere. Ecclesiam autē non posse nouum articulum fidei efficere, manifesta ratione conuincitur. Omnis nanque assertio ideo catholica dicenda est, quia à deo reuelata, vel quia in instrumēto scripturæ. diuinæ continetur, aut ex eo quòd vniuersalis ecclesia eā recipit. Quòd si nullū horum est, saltem euidenti deductione colligitur ex eorum altero, vel ex vtroq;, vel denique (vt nihil desit) quia eā summus pōtifex approbat. Nec alia certè patet via qua aliquid posit dici catholicū. Si ideo dicatur veritas aliqua catholica, quia à deo reuelata, cū reuelatio diuina nō pēdeat ex pōtificis arbitrio, aut ex ecclesię approbatione, qui fit vt pōtificis approbatio faciat catholicū quod à Deo reuelatū est? Faciet quidē vt credamus illud esse reuelatum à deo, quia cum angelus Satanæ transfiguretur sæpe in angelum lucis, & immisiones fiant per angelos malos, dubitari posset fortè an Deus reuelet, an dæmon illudat. Decernit ergo ecclesia illam esse Dei reuelationem, non tamen facit reuelatum esse verum. Si autem talis veritas catholica dicatur eò quòd in sacris literis continetur, cum talem veritatem contineri in sacris literis, non pendeat ex humana aliqua volūtate, sed ex solo deo illarum scripturarum authore, constat etiam hac ratione, ecclesiam nihil prosus efficere posse vt veritas illa ad fidē pertineat. Hoc enim ex ecclesia habemus, vt sciamus quæ sit scriptura diuina, iuxta ea quæ cap. 4. superius disseruimus. At cum scripturā esse diuinam nobis constiterit, iam ex seipsa habet vt ei per omnia credere teneamur: perinde ac si adducerentur testes ad comprobationem alicuius instrumenti quo Petrus tenetur reddere Ioanni centum aureos, hi testes non efficiunt Petrū teneri Ioanni. nam etsi Petrus negaret, & testes defuissent, reuera Petrus erat debitor, sed id efficiunt, vt per scripturam couuinci posit tanquā debito obnoxius. Quòd si dicatur veritatem illam esse catholicam, quia iam vniuersalis ecclesia recepit: tūc percontabor quo pacto Ecclesia eā receperit, an quia illi à deo fuerat reuelata, an quia in sacra scriptura reperta? neutrū autē horū pēdere ex ecclesiæ arbitrio ostendimus: aut ecclesia recepit, quia per experiētiā, aut per rationē naturalē eā cognoscit, quod nō est aliquo modo tribuēdū ecclesię, eò ꝙ tūc fides nostra soli experientię & rationi naturali in-

2. Co. 11
Psal. 11

1. Cor. 2 niteretur: cui manifestè repugnat Paulus dicẽs, Sermo meus & prędicatio mea nõ in persuasibilibus humanæ sapiẽtiæ verbis, sed in ostẽsione spiritus & virtutis, vt fides vestra nõ sit in sapiẽtia hominũ, sed in virtute Dei. Quòd si alia ratione dicatur veritatem esse catholicam, quia e reuelatis aut in scriptura contentis manifesta collectione deducitur, cum ecclesiæ definitio non efficiat collectionem esse firmam, vt notum est vel parum docto logico, consequens est vt neque in hoc casu ecclesia efficiat veritatem aliquam esse catholicam Vltimum ergo superest inuestigandum, si assertio dicatur catholica quia a pontifice determinata, tunc petam an pontifex sic definiens, alicui scripturæ diuinæ innititur, aut reuelationi diuinæ: & tunc constat iam esse catholicã ex scriptura diuina, aut reuelatione aut innititur propriæ prudentiæ & voluntati, quo euentu constat nõ esse hac ratione tanquam catholicam recipiendam, cum fides nostra neque ex voluntate, nec ex sapientia hominum dependeat. Nõ est ergo veritas aliqua catholica censenda à sola pontificis aut ecclesiæ definitione: sed id quod erat catholicũ, nos tamen latebat, fit deinceps per ecclesiæ definitionem notũ, esse catholicum: quemadmodum in lite super debitum, iudex ferens iustam sententiam, non facit eum debitorem, cum etiam ante iudicis sententiam verè ille fuisset debitor ex re precaria quam denegat: sed iudex facit vt pateat esse debitũ, quod prius fortè latebat, ídq; iudicis sententia efficit, vt per eam pertinax reuincatur. Ideo enim iudex iustè dixit talem esse debitorem, quia verè erat debitor: & non ideo talis est debitor, quia iudex iustam sententiam protulit. Nam si ille non erat debitor, iniustam sententiam tulisset. Sic etiam ecclesia definiens aliquid esse fide tenendum, quanuis certò definiat, nec falli possit, non tamen sua definitione efficit veritatem illam esse catholicam. Nam ideo certò definiuit veritatem illam esse catholica, quia veritas illa catholica erat: quòd si catholica non fuisset, ecclesia definiens eam esse catholicam erraret. antè ergo erat catholica, quàm ecclesia censuisset. Nullo ergo modo id fieri potest, vt ecclesia nouum articulũ fidei condat: sed id quod antea erat vera fides, nos tamen latebat, ecclesia efficit vt per suam censuram nobis innotescat. Vnde patet miserè errasse dominũ Abbatem, qui exponens cap. quod incipit, Cùm Christus. quod in volumine Decretalium epistolarum habetur in titulo de hæreticis, dicit papam posse condere nouum articulum fidei. Verum parc

rùm parcendum est ei ignoranti, nec bene expendenti de qua re loqueretur: hoc solùm video esse illi impingendum, quòd vltra crepidam iudicauerit. Non enim est canonistarum munus de hæresi aut de fide iudicare, sed theologorum, quibus diuinum ius committitur. Canonistarum partes sunt de iure pontificio disserere. Videant ergo ne dum vtraque sella sedere cupiunt, vt est in prouerbio, vtraque excludantur. Quòd suam sententiam colligunt ex illo capitulo, Cùm Ghristus, non rectè faciunt. Nam Alexander tertius, cuius est illa sententia, non condidit articulum fidei, quia nec fecit talem propositionem, videlicet, Christus secundùm quòd homo est aliquid, esse veram, nec per consequens catholicam, cùm veritas à re ipsa pendeat, & nō ex affirmatione pontificis. Propter nostrū enim affirmare vel negare nihil mutatur in re. Sed papa definiēs fecit vt non liceat asserere aut opinari contrarium illius, cū tamen ante pontificis determinationem fortè liberè quis asserere potuisset circa hæresis notam, eò quòd veritas illa nō innotuisset (quanquàm non video qualiter potuisset aliquem nisi prorsus indoctum aut malè affectum latere) & ideo olim citra pertinaciam asserens oppositum non cēseretur hæreticus, ac ideo nec excōmunicationis reus. Sępenumerò enim contingit, vt inter viros pios atq; doctos nō conueniant de eadē re, in qua alterū eorum errare necessariū est, nec ideo tamē error ille statim hęresis cēsetur: vt gratia exēpli quidā dicunt personas diuinas cōstitui in esse (vt ipsi loquūtur) personali per respectiua, aliis affirmantibus cōstitui per absoluta. Alij rursum dicunt non constitui per aliqua, sed se ipsis esse personas. Quis non videt aliquē horum errare, cū tamen quilibet eorū suæ adhæreat opinioni impunè, & sine hæresis nota? Nec tamē ideo talis error non est hæresis, quia ei nō impingitur. Nā si omnis error catholicę fidei obuiās, hęresis dicēdus est iuxta id quod superius disseruimus, certū est tamē errorē esse hęresim, quia oppositus veritati fidei cathalicę, quāuis nobis ignotæ. Veritas enim cui error ille repugnat, necessaria est, nos tamen latet an veritas sit, atq; ideo minime obligamur ad assentiendū ei, nec ad dissentiendū errori repugnāti. Quo fit, vt liberum sit cuique suā tueri sententiā. Si tamen ecclesia à spiritu sancto edocta de illa re definiret, absq; vlla dubitatione ecclesia nō efficeret sua definitione vt persona sic aut sic constituatur: sed doceret nos id quod etsi ab æterno verū fuerat, nos tamen latebat. Post quam ecclesię definitionē iam non

licebit asserere quod ante licuisset. Erit ergo necessariò vt sicut ecclesia sua definitione non efficit nouam fidei veritatem, ita nec oppositam esse nouam hæresim. Verum quoniam aliquando ecclesia verbis claris & manifestis exprimit aliquam assertionem, quam ex aliis abstrusis reconditisq; scripturæ sacræ locis elicit, etsi nullibi ita manifestè reperiatur, hac ratione eueniet aliquando vt ecclesia dicatur condere articulum fidei, non quòd efficiat esse fidem quod non erat fides, sed quia id expressit aliquibus certis verbis quibus antea nusquam fuerat expressum: sicut dicimus Nicænum concilium condidisse symbolum fidei, quia filij consubstãtialitatẽ expressit, quam nusquã sacræ literæ hoc nomine expresserant. Ad hunc modum etiam dicitur hæresis aliqua esse noua, non quòd anteà non fuisset hæresis, sed quòd nullus eam antea asseruerit. Hoc enim modo
24.q.1.c. ait Gelasius papa: Achatius non fuit factus inuentor noui er-
Achatius. roris, sed veteris imitator. Multi quidem sunt errores qui antequàm habeant protectores, à doctoribus sacris reprobantur, vt præcaueãt aliis: quòd si quis iam eos defendere incepis-
Act.17. set, dicerentur hac ratione noui errores. Sic enim in Act. Apostolicis refertur de quibusdã dicẽtibus de Paulo quòd nouorũ dæmoniorum annũciator esset. Noua quippe appellabant dæmonia, eò quòd à Paulo essent nouiter prædicata. Fusius in hoc capite egimus, quòd videbamus rem esse necessariam longa admonitione, ne quisque credat sibi esse commissum de hæresi pronunciare.

Quis dicendus sit hæreticus. Cap. IX.

Ti huius capitis solam superscriptionem inspexerit, superfluũ ei fortè videbitur quod hoc capite pertractãdum est. Dicet enim apud se, Cùm hæreticus is sit dicendus qui hæresi adhæret, quid autem sit hæresis, superius ostensum est, quid igitur de hæretico oportebat repetere sermonem? Quod non ita est vt primò obiicitur. Nam subindè euenit vt hęresim asserat, qui tamen verè catholicus dicendus est, vt de Cypriano & aliis dicemus. Quapropter vlteriorem oportebit facere inquisitionem, vt cõperiamus quis meritò censendus sit. Quæ res cùm nõ sit leuis, ne leuis etiã imò matura exigitur examinatio antequã aliquid definiatur. Nam cùm nomen hæreseos graue sit & inuisum christianis auribus, turpè est id temerè cuiquam impingere. Non enim est alia durior aut acerbior, quam christiano

viro

viro pofsis inferre,contumelia,quàm si eum hæreticum appelles.Sunt tamen multi nil magis habentes in promptu,quã hæresis notam, quam pro libito obiiciunt,nõ expendentes de qua re,aut de quo loquantur. E quibus multis non potui calamum temperare quin vnũ fratrem Bernardũ de Lucẽburgo notarẽ, qui in suo hæreticorum catalogo plures in hæreticorũ numerum retulit,dignos qui meliore calculo numerarentur : quales sunt Papias Hieropolitanus episcopus, Præpositiuus,Gilbertus cognomento Porretanus.Hunc autem cùm ipse fateatur errori suo renunciasse,miror quid hominem impulerit vt illũ hæreticorum catalogo inseruerit. Quis enim vnquã docuit eum esse dicendum hæreticum , qui errorem sic tenuit , vt monitus & conuinctus non erubuerit palinodiã cantare ? Taceo de Berengario,quem postquam hęreticorum ordini intexuit,fatetur eum ab errore sic discesisse,vt nunquã ad eum redierit (quod quantum ueritatis habeat,aliàs disseremus)ideoq; dicit ibidẽ annumeratũ,non quòd hęreticus fuerit,sed quòd sententiã tenuerit aliquãdo hæreticam. At cùm librum appellauerit nomine catalogi hæreticorũ,quid cogit,vt qui semel alicui hęresi adhęserunt,hac nominis ratione in eundem alueũ corriuentur cũ cæteris qui pertinacisimè suos tutati sunt errores?Quòd si hoc nomine illi proscribendi erant , cur alios tã multos prętermisit?Nónne frater Matthęus Grabon hęresim sectatus est, cui in Constantiensi concilio,Ioanne Gersone teste, renunciauit?Verũ hic Dominicanus erat,quem fortè,vt alios eiusdẽ instituti qui pertinaciter hæresi adhæserunt,sciens præteriit , ne Dominicano instituto quod profitetur , contumeliã fecisse videretur:tanquam si aliquid deperisset de gloria ordinis prædicatorũ,quòd ex eo sedalitio vnus aut alter hęreticus prodierit. Non certè magis quã de illa sancta societate deperiit,de qua dicitur,Ex nobis prodierunt,sed ex nobis nõ erant.Nusquã enim I.Ioan.2. ecclesiæ venustas diminuta est , aut color obfuscatus eò quòd tot ex ipsa hæretici exierint.Propter quod nõ possum nõ stomachari in eos qui,vt suũ institutũ laudent,nõ verantur coram populo iactare & dicere,eũ qui semel habitũ illius ordinis susceperit,nõ posse in fide errare aut deficere.Nónne hoc aperta est blasphemia, cũ per hoc magis tribuere videatur habitui quo induitur,quã fidei aut gratiæ Dei?Est ne fortè potẽtior pannus ille quã Dei gratia aut fides?Absit tãta demẽtia, At ne fides nec gratia in baptismo suscepta sic hominem seruat quin in hære-

ſim labi poſsit. Quî fit ergo vt habitus ſeruet? Quòd ſi hoc ad profeſsionem quis referre velit, & non ad habitũ, vt profeſsio quam de illo inſtituto emiſit, hanc vim habere dicatur: quis nõ videt in baptiſmo omnes profiteri chriſtianiſmum? nec tamen illa quam tunc emiſimus profeſsionẽ, immunes nos ab hæreſi reddit. Nec tamen vllus erit adeò impudens, vt neget illuſtriorem multo eſſe atque efficaciorem profeſsionẽ illam, quã quęuis alia poſtmodũ facta. Abeant ergo, & illas nænias poëtis cantandas relinquant, & populo meliora prædicẽt. Teſtor Deum, non mentior: nam me præſente quidam in concione publica ad populum prædicans in die quo agitur ſolennitas ſancti, qui ordinem inſtituerat, dixit, fraternitatem ſuam ac ſocietatem laudibus extollere volens, eum qui habitũ illius ordinis ſemel induerit, non poſſe eſſe hæreticum. Et ab aliis pluribus accepi, ſe eadem verba audiuiſſe ad hominibus eiuſdem ordinis cùm de eadem re ſermo populo fieret. Ego quidem cùm audirem, abominatus ſum hominis audaciam atque impudentiam, execratus autem prælati patientiam, qui illa audiens tolera ſſet, minimé q; puniſſet. Ob quam cauſſam ſuſpicio mihi non parua orta eſt, vt crederem ex eius mente verba prolata. Ne hoc toti ordini aut ſocietati impegiſſe videar, nomen ordinis ex induſtria ſubticui, vt magis admonere viderer prout chriſtiana charitas poſtulat, quàm traducere prout inuidia ſuggerit. Libenter quidem audio ſanctorum laudes, modò eos Deo non æquent. Gaudeo cùm quis inſtitutum quod profeſſus eſt, laudat. Nam hoc ſymbolo demõſtrat ſe à prima intẽtione minimè defeciſſe. Modus tamẽ & laudibus apponendus, ne quis conuentũ aliquẽ particularẽ illuſtriorẽ aut ſpecioſiorẽ putet, quã conuentus ille qui eccleſia vniuerſalis dicitur quę ſine macula eſt: ex ea tamẽ cũ multi hęretici exierint, nihil vnquã de eius pulchritudine periit. Atq; ideò Deũ teſtor quòd nemini in hoc libro parcã cuius hęreſim alicubi reperero, etiã ſi Franciſcani inſtituti fuerit, cui me à duobus & viginti retroactis annis adſtrinxi. Nã etſi beato Frãciſco tanquã patri tenear, & eius fraternitati velut matri, quę me aluit atq; educauit, plus tamẽ me debere fateor Chriſto, qui pro me mortuus eſt, & verè omniũ matri eccleſię catholicę, in qua per baptiſmũ renati ſumus. Sed iam opus eſt vt ad noſtrũ ſcopum reuertatur oratio. Cùm ergo res ſit tam acerba quempiam hæretici nota inurere, anxiè examinanda eſt, oporte tq; lapidem, vt dicitur, ad filum referre, antequam cenſeamus,

mus,& non leuiter quicquam pronunciare. Plurima ergo exiguntur vt meritò aliquis dici poſsit hæreticus. Primò vt fidem catholicam ſemel in baptiſmo ſuſceperit. Nam qui nunquam fuit chriſto dedicatus,is infidelis,aut paganus, aut Iudæus, aut Saracenus,aut alio quouis nomine cenſebitur, non tamen dicetur hæreticus. Vnde patet miſerè erraſſe Bernardum de Lucemburgo, qui hæreticorum catalogum deſcribens, aliquos ibidem recenſet qui nunquam in fide catholica fuerunt initiati,atque ideò nec hæretici nominādi erant,quales ſunt Auicenna & Auer. quos hæreticorum catalogo inſeruit, cùm tamen nihil minus quā hęretici dici poſſunt.Conſtat ſiquidem eos ſectam Mahumet.fuiſſe amplexos. Quòd ſi ideo inter hæreticos numerandi erant,quia fidei Chriſti aduerſi fuerūt,cur non etiam appoſuit Photinum, Libanium, Lucianū, Plutarchum, Apuleium,alióſque philoſophos,qui fidei chiſtianę maximè repugnant? Deinde poſt fidem ſuſceptam requiritur error in fide,quòd aliquam,ſcilicet hæreſim, amplectatur. Propter quod ſchiſmaticus ex ſolo ſchiſmate non propriè hæreticus cenſendus eſt,niſi hæreſim confingat propter quam ab eccleſiæ vnitate diuidatur. Verùm quia (Auguſtino teſte) nullum ſchiſma eſt niſi aliquam hæreſim confingat,vt rectè videatur ab eccleſia diſceſsiſſe, hic eſt quòd ſchiſmaticus appellari ſolet hæreticus: non quòd ſchiſma ipſum hæreſis ſit, ſed quia diſponit ad hæreſim. Vt enim primo capite diſſeruimus,nunquàm opus exterius dicendum eſt hæreſis, niſi ei adiungatur credulitas intellectus.ideo ſchiſma hæreſis dici non poteſt,niſi ei addatur error intellectus. Vnde Hiero ſuper epiſt.ad Gala. Inter hæreſim & ſchiſma hoc eſſe arbitror,quòd hæreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma verò ab eccleſia pariter ſeparat. Hæc ille. Verùm hic admonere oportet duplicem eſſe vnionem. Vna quæ fit per charitatem,per quam tanquam per iuncturas membra iunguntur,vt capiti ſuo,ſcilicet Chriſto cohæreant,& per hanc cōſtituitur corpus illud quod dicitur eſſe ſine macula.Et hoc modo vnitas eccleſiæ conſiſtit in vnitate charitatis,qua membra inuicem ſe diligunt,& Deum. Alia eſt eccleſię vnio per fidem,per quā omnes fideles ſunt grex ſub vno paſtore.Sic enim ait Hugo de ſancto Victore,per fidem accipi vnionē,per charitatē viuificationē. Hęc ille. Et hęc eſt illa eccleſia,quę in euāgelio aliquādo cōparatur ſagenę miſſæ in mare,& ex omni genere piſciū congreganti. aliquādo decem vir- *Matth.13* *Matth.25*

ginib

ginibus,è quibus quinq; erant fatuæ,quinq; prudentes. Schiſ-
ma,quod latinè ſonat ſciſſura aut diuiſio,opponitur primæ v-
nioni quæ fit per charitatem. Nam ſæpenumerò euenit vt ali-
quis ſchiſmaticus dicatur,qui tamen eccleſiam credit eſſe om-
nium matrem, & fidem tenet, quam catholica tenet eccleſia:
ſed ſola hac ratione ſeparatur,quòd negat pontificem rectè &
vt decebat, electum, atque ideò non vult ei ſubeſſe tanquam
ei quem non credit verum eſſe pontificem:quale ſciſma hiſto-
riæ recentes memorant per quadraginta fermè annos perman
ſiſſe in eccleſia,quæ tres ſe pro pontificibus gerentes tunc paſſa
eſt,quod in concilio Conſtantienſi ſub Sigiſmundo Romano-
rum rege finitum eſt. Quis tamen hic audeat alicui eorum, qui
ſe pontifices dicebant,aut eis qui illis parebant, hæretici nomē
impingere,cùm ipſum conciliū nunquam alicui eorū hoc ob-
iecit,niſi fortè Benedicto,qui reclamāte concilio in ſchiſmate
permāſit? Quāuis enim credere teneamur ex fide,verū Petri ſuc
ceſſorē eſſe ſupremū totius eccleſiæ paſtorē, nō tamē tenemur
eadē fide credere Leonē aut Clementē eſſe verū Petri ſucceſſo-
rē : quoniā nō tenemur ex fide catholica credere eorū quēlibet
rectè & canonicè fuiſſe electū. Quo fit vt qui obedientiā dene-
garet Clementi aut Leoni hac ratione,ſ.quòd dicit eū nō fuiſſe
rectè electū,etſi ſciſmaticus dicendus ſit,non tamen hęreticus
cenſendus,cū per hoc nulli veritati catholicæ obuiet. Nō enim
ad fidem catholicam ſpectant ea quæ ex facto nunc pendent,
ſed ea quæ ex iure. Alioqui ſi ea ad fidem catholicam pertine-
rent,fieri oporteret neceſſariò vt eccleſia aliquādo in fide de-
ciperetur,quod nullus ſanæ mentis vnquā admitteret. Non eſt
ergo aliquis hæreticus cenſendus,niſi errorem in fide ſuſcipiat.
Quapropter hęreticorū fautores & defenſores, et ſi aliquando
hęretici nominētur,ſi tamē ſolas perſonas defendūt, & nō er-
rores,nō ſunt hęretici cenſendi,pœnis tamē canonicis ſubiace-
bunt. * Tertiò vt quis verè dici poſsit hęreticus,iuxta quorun-
dam opinionē,requiritur,vt nō prorſus totā deſerat fidē catho
licam,ſed aliquē duntaxat aut aliquos illius articulos. Nam ſi
vniuerſam fidē deſereret,dicūt illi non hęreticū ſed apoſtatam
eſſe appellandū. Hanc ſententiā docet Guido Carmelita in ſua
ſumma de hæreſibus,qui hæreticū ab apoſtata hac ratione diſ-
cernit quòd hæreticus aliquem particularē fidei articulum de-
ſerit, apoſtata verò toti fidei catholicæ contradicit. Eandem
tuetur opinionem Ioannes de turre cremata,in ſumma eccle-
ſiæ lib.

ſiæ lib.4.parte 2.cap.13.Idem docet Silueſter de Prierio in ſua ſumma in dictione,hæreticus. Et ego aliquando ita ſenſi,atq; ita in prima huius operis æditione docueram. Nam iſtorũ doctorum veſtigia ſequutus in eandem in quam illi cecidi foueã. Nunc igitur profundius (vt opus erat) rem contemplatus deprehendi clariſsimè illos & me erraſſe. Non eſt enim rationi conſentaneum, vt hæreticus hæreſes augendo deſinat eſſe hæreticus. Quis ſanæ mentis dicet hominem album, per albedinis additionem deſinere eſſe album, Si albedo reddit hominẽ album, neceſſarium eſt vt quo plus habuerit albedinis, eo albior fiat:tantum abeſt vt albus tunc deſinere eſſe poſsit. Si ob vnam tantum rem furto ſublatam, aliquis dicitur fur & latro, qui omnes aliorũ poſſeſsiones furto ſurripuerit multo iuſtius cenſebitur latro. Ad eundem modum de hæretico mihi neceſſario dicendum videtur, vt ſi articulus vnus fidei deſertus ſufficit illius deſertorem reddere hæreticum, articuli omnes fidei deſerti efficiant illorum deſertorem nõ ſolùm hæreticum ſed hæreticiſsimum. Apoſtata igitur non eſt aliquid ab hæretico ſic ſeperatum, vt idem non poſsit eſſe apoſtata & hæreticus, prout præfacti doctores ſentire videntur, ſed apoſtatæ nomen eſt velut ſpecies quædam infidelitatis ſub hæretici nomine contenta. Omnis itaque apoſtata eſt hæreticus, non tamen econtrario omnis hæreticus eſt apoſtata. Et hanc ſententiam docet beatus Thomas qui in ſecunda ſecundæ, quæſt.10.articu.5.ſolas tres dicit eſſe infidelitatis ſpecies, videlicet, Paganos, Iudæos, & Hæreticos, & ſub hæreticorum nomine contineri dicit quot quot à fide catholica quam ſemel ſuſceperũt, quomodolibet recedunt. Et expreſsius id docet eodem libro quęſt.12. artic.1. in reſponſione ad tertium, vbi dicit quòd apoſtaſia non importat aliquam ſpeciem infidelitatis, ſed quandam circunſtantiam aggrauantem. Eidem ſententiæ ſubſcribit Guillielmus Ocham prima parte ſuorum dialogorum lib.4.capit.12. Quod conſummatum facit hæreticum, eſt, ſi errori adiungas pertinaciam. Auguſt.contra Manichæos. Qui in eccleſia Chriſti morbidum aliquid prauúmque quid ſapiunt, ſi correcti vt ſanum rectúmque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuáque peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici ſunt. Hæc Auguſtinus. Sæpenumero enim fit, vt quod ſemel vtcunq; prodiderit definiendi temeritas, confirmet, imò augeat tuendi pertinacia. Quapropter optimè hæreticis

Ezec.2 reticis dici poteſt id quod dominus per Ezec. prophetam dicit, Patres eorum præuaricati ſunt pactum meum vſq; in die hāc, & filij dura ceruice & indomabili corde ſunt, ad quos ego mitto te. Tanta eſt enim hæreticorum pertinacia, vt ſæpe non dubitent caput opponere gladio, ne à ſuo errore diſcedāt: quibus
1. Cor. 13 bene illud Pauli conuenit: Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodeſt. Pertinacia ſublatā quantumlibet quis erret, non eſt dicendus hæ-
24. q. 3 reticus. Vnde Auguſt. in epiſt. ad Glorium & Eleuſium, quæ eſt
dixit Apo in volumine eius Epiſtolarum. clxij. Qui ſententiam ſuā quā-
ſtolus. uis falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis pepererint, ſed à ſe ductis atq; in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquàm ſunt inter hæreticos deputandi. Hæc ille. Si enim aliquis idiota qui apud ſe firma voluntate decerneret eam fidem amplecti ſemper quam ei ſancta mater eccleſia inſinuabit, audiret prædicatorem cui ſimplici animo afficitur, dicentem ſpiritum ſanctum procedere à patre nō tamen à filio, & ei aſſentiret, non ideo hæreticus cenſendus eſt: quia etſi erret, non tamen ex malitia, cum paratus ſit eccleſiæ monenti obedire. Ideo enim prædicatori credit, quia arbitratur prædicatorem ea dicere quæ à catholica eccleſia approbantur, non crediturus ſi aliqua ex parte illi innoteſceret prædicatorem à vera fide deuiaſſe. Vnde Auguſt. in lib. de baptiſ. contra Donatū: Si aliquis hoc idem ſentiat de Chriſto quod Fotinus opinatus eſt, & in eccleſia catholica baptizatur, & hoc credit eſſe fidem catholicam, nondum dico eſſe hæreticum, niſi manifeſta doctrina catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Hæc ille. Imò non ſolùm hæreticus non eſt, ſed nec in hoc peccat, ignorantia eum excuſante, quoniā ſicut neſciebat, ita nec ſcire tenebatur. Nō enim omnes æqua lege tenentur ad credendū. Plebi indoctæ ſatis eſt eos fidei articulos tenere, qui in Apoſtolorū ſymbolo explicantur, paratæ ſuſcipere reliqua quæ ei eccleſia credenda obtulerit. At nō idē eſt in prælatis & prædicatoribus, quos ignorantia nō excuſat, eò q̄ tenentur ſcire ea quæ ad officiū ſuum pertinent, vt nihil prædicent quod nō ſit eis perfectè exploratū: ideóq; peccant ſi ignorant. Si tamen parati ſunt corrigi cum eccleſia aliud docuerit, quāuis peccant ignorātes quæ deberent ſcire, nō tamē hæretici

ſunt

sunt censendi magis quàm indoctũ vulgus, eò ꝙ pertinaces nõ sunt. Pertinacẽ dicimus eũ qui adeò tenaciter propriæ adhęret sententiæ, vt ecclesiæ quantũlibet monenti paratus sit resistere. Quæ pertinacia etiã in his quæ ambigua sunt, & vbi adhuc ecclesia nihil definiuit, tam peruersa est, vt ea sola sufficiat homi nem hæreticũ reddere. Si quis enim credat ignẽ inferni esse similem aut dissimilẽ huic quẽ apud nos hic cernimus, nõ cẽsebitur hæreticus, eò ꝙ lis est adhuc sub iudice. Quòd si alteram partẽ tali animo amplectatur, vt quãuis ecclesia oppositã definiret, sit paratus aduersus ecclesiæ censurã, partẽ suã tueri, hæreticus censendus est: nõ quia hãc aut illã sententiã tuetur, quæ fortè vera est, sed propter pertinaciã adiunctã, quæ hoc efficit, vt quoniam paratus est ecclesiæ aliud docenti resistere, eo ipso credit ecclesiã errare posse: quòd hæreticũ est. Cæterũ circa ea quæ expressa sunt, & extra omnẽ cõtrouersiam deducta, quæ, s. per ecclesiã semel definita sunt hæc erit regula tenẽda. Qui in his expressis & semel definitis repugnat & cõtradicit, etiã si dicat se paratum corrigi per ecclesiã aut per conciliũ, hæreticus censendus est: quoniam eo ipso ꝙ ecclesiæ definitioni cognitæ cõtradicit, pertinax est. Nã etsi dicat se paratũ corrigi, nõ tamẽ est ita. Quî.n. fit, vt quis sit paratus corrigi ab eo quẽ tũc manifestè oppugnat? Atq; ideo ecclesia nõ cõsueuit, quæ semel definita sunt, iterũ in quæstionẽ vertere. quapropter qui ecclesiam definisse audit, obtẽperare debet. ꝙ si repugnat, pertinax meritò censetur, atq; ideo hæreticus. Vnde Gelasius papa, Maiores nostri diuina inspiratione cernẽtes, necessariò præcauerunt, vt quod cõtra vnamquãq; hæresim coacta semel synodus pro fidei cõmunione & veritate catholica & apostolica promulgasset, nõ sineret nouis post hæc retractationibus mutari, ne prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerunt statuta, pulsandi, sed authore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore dãnato, sufficere iudicauerũt, vt quisquis aliquando huius erroris communicator existeret, principali sententia dãnationis eius esset obstrictus. Sic Sabelliũ dãnauit synod⁹, nec fuit necesse vt eius sectatores postea dãnarentur, sed pro tenore cõstitutionis antiquæ, qui vel prauitatis illius vel cõmunionis extiterãt participes, vniuersalis ecclesia duxit esse refutandos. Sic Arriũ, sic Eunomiũ, Macedoniũ, Nestoriũ, synodus semel gesta cõdẽnans, vlterius ad noua cõcilia venire nõ sinit. Hæc ille. Et Felix papa: Achatius nõ fuit noui vel proprij inuẽtor erroris, vt in eum 2.4.q.1

noua

noua ſcita prodirent, ſed alieno facinori ſuam communionem miſcuit. itaq; neceſſe eſt vt in illā recideret iuſta lance ſententiam, quam cum ſuis ſucceſſoribus per cōniuentiā ſynodalem ſuſceperat author erroris. Hæc ille. Et Leo papa epiſtola vigeſimaſecunda ſcribēs Martiano Auguſto de his quæ in cōcilio Chalcedonenſi tractanda erāt ſic ait, Per dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, qui regni veſtri eſt author & rector, obteſtor & obſecro clementiam veſtrā, vt in præſenti ſynodo fidem quam beati patres noſtri ab Apoſtolis ſibi traditam prædicarunt, nō patiamini quaſi dubiam retractari: & quæ olim maiorum ſunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hæc Leo papa. Et epiſtola 52. eadem ſcribit Leoni Auguſto. Taceat ergo Lutherus, & erubeſcat concilij definitionem petere in rebus quæ per multa concilia definitæ ſunt. nam cum conſtet eius errores ex officinis prodijſſe Eriorum, Lamperianorum, Valdenſium, Vuitcleuiſtarum Huſsitarum, quos plura concilia damnauerunt, quid nouas definitiones petit, vbi tot habentur antiquæ? Scit tamē callidus ſerpens quid agat. nam quia difficilè ſperabat his temporibus propter ſimultates ingruentes concilium congregari poſſe, ad concilium appellat: cui, ſi congregaretur, minimè obtemperaturus eſſet. Nec mirū quòd ſic tenaciter ſuo errori adhæreat, quoniam vt ait Sapi. Aquæ furtiuæ dulciores ſunt. Nónne aquæ furtiuæ ſunt hæreticorum placita atque errores? Sic enim alibi dicitur, Aqua profunda, ſapientia in corde viri. ſed hæc furtiua eſt, cum ſacræ ſcripturæ authoritate vtitur contra intentionem & voluntatē ſancti ſpiritus, eiuſdem ſcripturæ authoris. Sed hæ, quoniam furtiuæ, dulcius eis ſapiunt, quàm ſi ab alijs mendicaſſent, atque ideo tenacius eis adhærent. Quilibet enim proprijs magis delectatur inuentis quàm alienis. Hac ergo de cauſa monebat Iacobus Apoſtolus dicens: Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo. quaſi dicat, Si ab alio quàm à Deo cupit, furtiuè habebit, quoniam omnis ſapientia à Domino Deo eſt, & cum ipſo fuit ante æuum.

Pro. 9.
Pro. 18.
Iaco. 1.
Eccl. 1.

Quòd dubius in fide, dicendus eſt hæreticus. Cap. X.

DE eo qui pertinaci animo ſuum errorem tuetur, proximo capite diſſeruimus. Supereſt vt de eo diſſeramus qui nulli errori adhæret, ſed tantum in fide hæſitat, ita quòd anceps eſt & dubius ad quā partem ſe vertat. an talis meritò dici debeat hæreticus?

reticus? Cui quæstioni facilè respondetur, si prius attendatur qualem oporteat esse fidē, vt fides meritò dici possit. Vt enim aliquid fides verè appelletur, certitudinem exigit & firmitatem in eo qui eā tenet: Alioqui si certitudo aut firmitas absit, & scrupulus aliquis vrget, ea non fides, sed opinio aut dubitatio censebitur. Hac enim sola ratione fides separatur ab opinione, quòd qui credit, tenaciter adhæret: à nullo impellitur vt eū in oppositam partem deflectere valeat. Qui autem opinatur, sic accedit suæ sententiæ, vt aliquantulum hæsitet, & mobili intellectu assentiat. Quo fit vt fides & opinio minimè in vnum coire possint: multò ergo difficilius coibunt fides & dubitatio, cum hæc magis pugnent inter se. ideo apostolus Iacobus ait, Postulet aūt in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris qui à vento mouetur, & circunfertur. non ergo æstimet homo ille quòd aliquid accipiat à domino. Colligitur ergo manifestè, eum qui dubitat, minimè credere. At in his in quibus oportet captiuare intellectum in obsequium Christi, nolle captiuari vt credat, est apertè pugnare aduersus fidē. Eum autem qui aperto marte fidei repugnat proximo capite ostendimus esse hæreticum Hæreticus ergo dicendus est quisquis dubitat ea quæ ad fidem spectant. Vnde Steph. papa ait, Dubius in fide, infidelis est. Huic accedit, quòd omnis in fide dubitans errat. At cum proximo capite ostenderimus omnem, qui pertinaciter errat in fide, hæreticum esse dicendum, conuincitur ergo manifestè vt omnis qui in fide dubitat, hæreticus etiam dicatur. Quòd in fide dubitans erret, testimonio Augustini probatur, qui in enchirid. cap. 17. sic ait: Errare est approbare falsa pro veris, aut improbare vera pro falsis, aut habere incerta pro certis, aut certa pro incertis, aut certa pro incertis. Hæc ille. Eadem fermè verba repetit c. 19. Ea quæ ad fidē pertinent, certissima sunt. Cùm autē illa quæ dubitantur, pro incertis teneantur, colligitur inde, eū qui in rebus fidei dubitat, errare: omnis autem pertinaciter in fide errans, hæreticus est: omnis ergo in fide dubitans, pari modo hæreticus censendus erit. Hoc etiam pluribus scripturæ testimoniis comprobatur. Nam post resurrectionem cum dominus apparuisset discipulis, tempore quo Thomas ibidem non erat, quam ob caussam cùm credere idē Thomas noluisset, nisi prius missis manibus in fixuras clauorum, post dies 8. dominus omnibus vndecim apparens dixit Thomæ, Infert digitum tuum huc, & vide manus meas: & affer

Iaco. 1

Ioan. 20

manum tuam,& mitte in latus meum,& noli esse incredulus, sed fidelis. Ecce hic dominus impingit Thomę incredulitatem & infidelitatem ob dubitationem quam de resurrectione eius habuit. Quod autem Thomas dubitauerit, testatur Grego. in homilia huius lectionis dicens, Nunquid casu gestum creditis, vt electus ille discipulus tunc deesset, post autem veniens audiret, audiens dubitaret, dubitans palparet, palpās crederet? Non hoc casu, sed diuina dispensatione gestum est. Egit namque miro ordine superna clementia, vt discipulus dubitans dū in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Hæc Grego, Et Cyrillus exponens eundem locū, libro scilicet. 12 capite vero Commentariorum suorum. 59. sic ait: Præ gaudio autem magis quàm infirmitate mentis dubitasse Thomam diximus, quoniam & de aliis dixisse Lucam nō
Luc. 24 ignoramus. Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio. Verùm cū visus omnē dubitationis caussam tollat, rectè Tho. statim clamauit, Dominus meus, & Deus meus. Hæc Cyrillus. Vides iam Thomā dubitantem, quem ob eam solam caussam dominus incredulum appellat. Præterea quum Petrus ex præcepto Christi super aquas ad eum iret, cœpissetq; mergi, auxiliumq; imploraret diuinum, dictum est ei à domi-
Mat. 14 no. Modicæ fidei, quare dubitasti? Quod exponens Theophylactus, ait: Non omnino autem dubitabat Petrus, sed secundū quid, hoc est ex parte: nam iuxta id quod dubitauit, incredulus fuit: iuxta id autem quod clamauit, Domine serua me, curauit incredulitatem: ideo paruæ fidei dicitur, non incredulus. Hæc
Ro. 4 ille. Et Paulus in epistola ad Romanos, cōmendans eis fidem Abrahæ, ait: In repromissone etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide. Ex quibus verbis manifestissimè ostendit Paulus eum qui hæsitat, minimè fidem habere. Rursum Theophylactus exponens illud ad Romanos. 1. Iustitia dei in eo reuelatur ex fide, sic ait, Cùm enim ea quibus à deo donati sumus, mortales nequeant cogitatione complecti, meritò nobis est fides hæc necessaria: quam si scrutari hæsitando cœperimus, omnium proculdubio patiemur iacturam. Hęc ille. Pro re ergo tam clara hæc sufficiat adduxisse testimonia. Sunt tamen hæc quæ diximus, ad eum solum referenda, qui pertinaci animo dubitat, quomodo superius diximus de eo qui pertinaciter dissentit. Nam si quis dubitat aut ex infirmitate quadam, velut contingit in primis motibus, & in his qui à natura

tura

tura hoc habent vt sint in qualibet re ancipites, & assiduis vrgeantur scrupulis: aut si dubitat ex ignorantia, quia scilicet nescit tale aliquid pertinere ad fidem catholicam, paratus tamen vtroque euentu absque vlla hæsitatione assentire cum fuerit ab ecclesia monitus aut edoctus, non erit talis dicendus hæreticus, ac ideo nec excommunicationi nec cæteris pœnis canonicis erit subiectus. Quòd si adeò pertinaciter dubitat, vt ecclesiæ docenti nollet assentire, iam hæreticus est duplici ratione: & quia dubitat de his quibus integram fidem & firmam præstare tenebatur, & quia ecclesiæ monenti non credit: nam ex hoc suspicio oritur eum opinari de ecclesia quòd possit errare in fide: quod impium est. Verùm hic admonendum censui: quòd quamuis non liceat alicui de rebus quæ ad fidem spectant, dubitare, licebit tamen de earum intelligentia dubitare. Sæpissime enim contingit vt viri quantumlibet docti & pii circa plures sacræ scripturæ locos hæreant, dubitantes scilicet quidnam sub illo verborum inuolucro lateat, cum tamen firmissimè credant verum esse quicquid verbis illis Deus nobis insinuare voluit. Certissimè enim & absque vlla hæsitatione credunt sensum illius literæ verum esse: quis autem sit verus illius literæ sensus, meritò dubitant. Ad hunc modum virgo deipara etsi annuncianti angelo futurum conceptum credidit, modum tamen, quo id fieri possit, petit, & de eo dubitans interrogat: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Illa siquidem virginis aut quæstio aut dubitatio nihil de eius integerrima fide minuit. Vnde beatus Ambrosius, exponens illud, ait: Quo ergo modo fieri possit vt Zacharias, qui non crediderat, silentio condemnaretur, Maria autem si non credidisset, spiritus sancti infusione exaltaretur? Sed neque non credere Maria, neque tam temere debuit vsurpare, non credere angelo, vsurpare diuina. Neque enim facile erat scire mysterium absconditum à seculis in domino, quod nec superiores potestates scire potuerunt: & tamen nō fidem renuit, non officium refutauit, sed accommodauit affectum, spopondit obsequium. Etenim quum dicit, quomodo fiet istud, non est de effectu dubitauit, sed qualitatem ipsius quæsiuit effectus. Quanto temperatior ista responsio quàm verba sunt sacerdotis? Hæc ait, Quomodo fiet istud? Ille respōdit, Vnde hoc sciā? Hęc iam de negocio tractat, ille adhuc de iudicio dubitat. Negat ille se credere qui negat

Luc. 1

ſcire,& quaſi fidei adhuc alium quærit authorem. Iſta ſe facere profitetur, nec dubitat eſſe faciendum quod quomodo fieri poſsit, inquirit. Hæc Ambro. Ad hunc etiam modum interpretandæ ſint illæ ſcholaſticorum theologorum aſsiduæ quęſtiones, quibus quærunt, an deus ſit vnus: num pluralitas illa perſonarum poſsit conſtare vnitati eſſentiæ: vtrum ſpiritus ſanctus procedit à patre & filio. Non quòd ita eſſe dubitant, ſed vt modum quo id eſſe poſsit, oſtendant: de quo modo nō video quin aliquis citra hæreſis notam poſsit dubitare, modò id eſſe credat, ſicut virgo deipara de modo, quo deum conceptura erat, dubitauit. Quærunt etiam illa, & quæſtiones excitant, vt exerceantur velut in palæſtra, vt promptiores poſtea inueniantur ad hæreticos debellandos, vt parati ſcilicet ſint reddere rationē de ea, quę in illis eſt fide. Aliter enim quærit Arrius an filius ſit patri per omnia æqualis, aliter quærit Thomas vel Scotus, aut alii catholici. Ille nanque quærit, quia non credit filium æqualem patri, quærit vt peruertat. Hi verò quærunt vt conuertant, quærunt, vt viam inueniant qua Arrianorum technas euadere poſsint: quærunt vt ad veram fidei cognitionem perueniant. Hoc autem ita fieri admonet beatus Cyrillus, tantum abeſt vt prohibeat. Is enim lib. 4. ſuper Ioannem cap. 13. ſic ait: Probus auditor ac ſapiens quæ intellexit, nulla intelligentia remoratus, mentis ea theſauro ſtatim commēdabit. Si qua verò ardua videntur, ſæpe ac multum inueſtigans atque interrogans tandē aſſequitur, venatrices apprime canes imitatus, quæ huc atque illuc percurrunt feras quærentes. Sic affectum eſſe ſapientem
Eſa.38 propheticus quoque ſermo denotat dicens, Conquirens quære, & apud me habita. Quærendū enim ita ſemper eſt, vt apud eū habitemus, & ad alienas ſententias non deferamur. Hæc Cyrillus. Vides hic qualiter quęrere admonet, verùm hoc fine, vt diſcant, vt verā fidem habeant, vt non ſeducantur, & ad alienas à deo ſententias deferantur. Hæretici quærentes ſunt velut Nicodemus dicens Ioan. 3. Quomodo hæc fieri poſſunt? & Iudęi
Ioan.6 Capernaitæ diſcipuli domini dicentes, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Hi quærunt quia non credunt: quod patet, quia abierunt retrorſum. Catholici quærentes quærunt velut virgo glorioſa, quæ credens quærit vt doceatur. Hæc ideo in medium ducere decreui, quòd video quoſdā ſine cauſſa hoc ſcholaſticis doctorib. impingere, quòd talia quærunt, in quibus hæſitare impium ſit, ac ſi quotieſcunque pro

que proponant aliquid per vtrum, credendum sit eos in ea re dubitare, nutantemq; fidē habere. Absit. Non attendunt quòd licet effectum credant, de qualitate effectus, & de modo quo id fiat, meritò dubitare possunt. Dubius ergo in his quæ ad catholicam fidem spectant, hæreticus censendus est, modò pertinaci animo dubitet, vt ecclesia etiam monente & docente dubitare non desinat. Alioqui si citra pertinaciam id faciat, hæreticus minimè dicetur: cum etiam si illo modo dissentiret, nequaquā verè hæreticus appellari posset.

De quibusdam caussis ex quibus hæreses oriuntur.
Cap. XI.

T facilius hęresibus obuiari posit, ne (sicut dicit Apostolus) vt cancer serpant, caussas & radices à quibus oriūtur, ostēdere decreui, vt illis sublatis citò hæreses submoueantur. Ad incolumitatem siquidem recuperandam is primus est gradus, cognoscere, scilicet causam à qua orta est mala valetudo, quoniā vt medici dicūt, difficilius illis morbis mederi possumus, quorum caussæ latentes sunt: his autem quorum caussæ patent, etsi graues admodum morbi sint facilius potest occurri. Prima omnium hæresum radix est illa quam Augu. dicit esse omnium malorum vnicam radicem, immodicus, scilicet amor sui. nam hic, Augu. teste, ædificauit ciuitatem diaboli. Et Apostolus id clarissimè in 2. ad Tim. epist. exprimit dicens: Hoc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes &c. Cum enim ibi Apostolus malorum chiliadem enumerare vellet, amorem sui ante omnia pręmisit, vel hoc argumento ostensurus cæterorum esse causam. Sic enim Theophylactus locum illum, scilicet seipsos amantes, exponens, ait: Statim malorum omnium causam produxit in medium, quòd suis quisque magis prospiciat quàm proximi commodis. ei nanque qui sui ipsius duntaxat trahitur charitate, accidit sæpe vt nec ipse se amet. Et exponens illud verbū cupidi,

2. Tim. 3

ait: Cum malorum explicasset rationem, & ramos sigillatim enumerat. Hæc ille. Ex hoc immodico sui affectu oritur vt sua semper sibi placeant, proprijs inuentis delectetur, inde nascitur obstinatio & pertinacia, quæ portæ sunt latissimæ ad hæresim inducendam. Præter hanc principem omnium malorum radicem est alia peculiaris, omnibus tamen hæresibus communis, gloriæ, scilicet cupiditas. Hoc enim est hæreticis omnibus genuinum, vt gloriam popularem captēt, cupiantq; ab omnibus pro doctissimis haberi. At quum via regia gradientes hoc assequi nequeant, deuia quæq; requirunt vt ad scopum perueniant. Hoc ait Gregorius exponens illud Iob 6. Respondete quæso absq; contentione. Neq; enim, inquit ille, hæretici inquisitionibus suis veritatem conantur assequi, sed victores videri. Cumq; se foris ostendi sapientes appetūt, intus per stultitiam elationis suæ vinculis ligantur. Vnde fit vt contentionum certamina exquirant, & de Deo (qui pax nostra est) loqui pacificè nesciant, atq; ex pacis negocio rixæ inuentores fiant, quibus be-
1.Cor.11 ne per Paulum dicitur: Si quis autem videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinem nō habemus, neq; ecclesia Dei. Hæc Gregorius. Ex hac gloriæ cupiditate proximè oritur pertinacia, nusquàm flexibilis, adeò etiam vt quum in certamine succubuerit, cedere tamen nolit. Malunt enim cuiuscunq; doctrinæ euersionem, quàm fateri se victos, ne hac videlicet occasione vel minima pars gloriæ quàm captant, depereat. Vt autem non videantur populo in certamine succubuisse, apud quem & non apud Deum gloriam habere volunt, nihil intentatum relinquunt, adeò vt etiam ipsas sacras scripturas, quas suis assertionibus apertè repugnare cognoscunt, peruertant, deturpent, & mancas faciant: non tantum in alienum sensum detorquentes, sed radentes ex eis id quod propter clarissimum testimoniū nullam patiatur adulterinam expositionem. Hoc expressè asserit Eusebius Cæsariensis fecisse quondam Asclepiodorum, Theodotum, Apollonidem, Hermophylu, Artemonistas. Sic enim ait: Sed hæc faciunt, quia nec vicini facti sunt fidei. Propterea & diuinas scripturas absq; vllo timore contemerant, & corrumpentes eas emendare se dicunt &c. Et idem de Nestorianis dicit Theophylactus expones illud ad Hebræ. 2. Vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. sic enim ait: Nestoriani verò scripturā hanc Pauli deprauantes, nō gratia Dei dicūt, sed sine Deo, id est sine diuinitate pro omnibus mortem gustaret: vt

ret: vt quod ipsi pessimè sentiunt, Christo scilicet cruci affixo diuinitatem astruant non affuisse, vtpote quæ non substantialiter illi inesset, sed affectione quadam vnita. Hæc Theophylactus. Cùm ergo ad hoc deuentum sit, vt illud solùm habeant asylum, scripturas radere quibus conuincendi erant, vel hoc argumento conuincuntur, propriam eorum conscientiam aduersus eos pugnare, aperteq; cognoscere sacram scripturā illis esse contrariā. Nam si nō deprehenderent repugnātiam scripturarū manifestam nunquā scripturas raderent, quas aliquo pacto in suum sensum trahere possent. Quare ergo non fatentur veritatem? Quare non cantant palinodiam cum scripturā deprehēderint, quæ ad hoc faciendū eos cogat? Nil certè obstat nisi illa quā diximus gloriæ cupiditas. dicūt enim apud semetipsos illud Pauli: Si enim quæ destruxi, iterum hæc ędifico, præuaricatorem meipsum constituo. Quæ si dici possent in eos qui resipiscentes veritatem quam prius oppugnabant, prædicant, in ipsum Paulum primitus dicerentur, in quo ecclesię Christi magnificabant Deum, audientes quòd euangelizaret fidem, quam aliquando vastabat. nō enim possibile est vt ab errore ad veritatē, aut à graui peccato ad gratiā sine pœnitentia transeatur: quam qui facere erubescit, hoc agit, vt dū erubescit corrigere errorē, nō erubescat permanere in errore: quod magis erubescendum erat. de quo optimè dicitur per Ecclesiast. Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriā. Confusio adducit peccatū, cùm erubescit quisq; prauā mutare sententiam, ne aut inconstās putetur, aut diu errasse, se iudice teneatur. Confusio autē adducit gratiā, cùm erubescens de proprio errore, pœnitendo ad lumen veritatis se transfert. Ideo Apostolus volens Philippensibus persuadere veram fidei vnitatem, primū quod eis suggerit, est vt ab omni inani gloria fugiant, quòd hæc plurimum veræ fidei possit obesse. Sic enim ait: Vnanimes id ipsum sentientes, nihil per contentionem, neq; per inanē gloriam. Vnde Augu. in libro de vtilitate credendi: Hęreticus est qui pro alicuius temporalis cōmodi & maximè gloriæ principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur. Hæc ille. Quibus verbis Augu. magis hæresis caussam quā definitionē explicat. Nam qui cupidus est gloriæ, quid pro hac assequenda facere nō audebit? Ad illam metam omnes gressus dirigit, ad hoc loquitur, pro hac re scribit, hac de caussa contentionem excitat. Quòd si iam alia non pa-

Gal. 2 *Eccle. 4* *Phil. 2*

tet via vt videatur, vt digito monstretur, vt vocetur ab hominibus rabbi, nouam oportet confingat doctrinam, vt rei nouitate alios in admirationẽ trahat. Qua de caussa videntur mihi hæretici similes illi, qui eò quòd obscurus esset, nec potens vt rebus magnificè gestis memoriam sui posteris relinqueret, pessimo facinore clarũ se futurum sperauit, atque ideo templum Dianæ Ephesinæ, mirabili opificio extructum, igni succendere tentauit, quod & fecit. Sunt enim sæpissimè maiores hominibus vires ad vitium, quàm ad virtutem. Sic enim hæreticis con tingit, qui cùm in vera fidei regula manentes obscuri fuissent omnino, ecclesiam Dei inuadere, & igni succendere non erubescant, vt inde clarissimi euadant. Qua de caussa iustum est vt easdem pœnas luant, quas aduersus illum clarissimum, facinorosum fuisse decretas historiæ produnt: ne scilicet scriptor qui illud facinus memoriæ commendaret, vllam de homine illo faceret mentionem, nomenq; illius nulli memoriæ mandaretur. Sicq; euenit vt in eo puniretur, quod ei peccati materiam suggesserat. Hoc etiam modo ecclesia spiritu Dei afflata dispo nit vt hæreticorum libri igni comburendi tradantur. Iustum est enim vt eam gloriam inanem, quæ tanti facinoris genitrix & parens esse dignoscitur, libris combustis deperdat: nec sit vnquam qui eorum libros legat, vt eis neglectis, non sit à quo glo riam captare possit, quam vnicè cupiebat. ideo de eis dici potest illud Pauli ad Ro. Euanuerunt in cogitationibus suis. Verùm obstabit aliquis hanc pœnam minimè esse infligendam, hac ratione quòd illa punitio magis obest fidelibus qui libris hæreticorũ carent, in quibus etsi sint aliqua errata, sunt tamen alia multa egregiè dicta, quæ vix apud alios fideles reperiãtur, quibus iniustum esset carere. Cui respondemus, quòd timendũ est ne amore eorum quæ hæretici bene dicunt, allecti lectores, in subscriptionem trahantur cæterorũ peruersè dictorũ. quapropter ecclesia à spiritu sancto edocta satius existimat vtroq; carere, quã vtrunq; glutire. Sic etiã legimus apud Lucam, quòd quum dæmonia à corporibus hominum Christi virtute eiecta clamarent & dicerent, Quia tu es filius Dei, Christus increpans non sinebat ea loqui. Nónne vera dicebant? vt quid ergo prohibet? Certè ne hac occasione iterum eis falsa dicentibus crederetur. Sic enim ait Beda: Quare autem dæmonia dominus se loqui prohibeat, Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas per os tuum?

Luc. 4

Psal. 49

tuum?ne quis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris, sæpe permiscet, vt specie veritatis testimonium fraudis obtexat. hæc Beda. Si ergo dominus illa occasione prohibet dæmonia clamantia, quid obstat vt ecclesia dæmoniorū progeniem prohibeat scribentem? Nónne æquè scripturæ possunt obesse vt voces? imò multò magis. Nam etsi verbum efficacius sit, tamen cùm euolauerit, reuocare nequis: scriptura verò per multa secula durat, atque ideo pluribus aut obesse aut prodesse potest. Iustè ergo ecclesia istorum scripturas vetat, & discerpit si haberi possint, sicut Christus illorum verba prohibuit, etsi vera erant quæ ab illis dicebantur. Ita etiam hæretici etsi multa vera & subtilia disserant, tamen falsa admixta aliis veris fidem derogāt. Vnde Grego. libro 5. moralium exponēs illud Iob, Et venit super me indignatio, sic ait, Habent quippe hoc hæretici proprium, vt malis bona permisceant, quatenus facilè sensui audientis illudant. Si enim semper praua dicerent, citius in sua prauitate cogniti, quid vellent, minimè persuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profectò hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad vtraque deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala vt recipiantur abscondunt: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit; dūque hoc quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permiscent recta peruersis, vt ostendendo bona auditores ad se trahant, & exibendo mala latenti eos peste corrumpant. Hactenus Grego. Prudenter ergo ecclesia timens hæreticorum libros prohibet, ne id eueniat quod Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Quòd si aliqua fortè sunt quæ subtili indagatione apud eos digesta reperiantur, ea satius erit ab aliis orthodoxis requirere, quàm ab hæreticis. Quòd si adhuc talia sunt vt apud neminem orthodoxum inueniātur (quod vix credam) ea tamen semper mihi erunt suspecta, quod à tali homine scilicet hæretico dicta. Sic enim refert Diogenes Laertius in lib. de vitis philosophorum, quod cùm ab Aristo. percontaretur quispiam quam mercedem haberet mendax, respondisse eundem ait, Vt cùm vera, inquit, dicat, nulla ei præstetur fides. Cùm ergo hæreticus semel aut iterum in hæresi depræhendatur, qui fit vt postmodum fidatur ei? Non est ergo æquum vt sacræ scripturæ expositionem ab hæreticis recipiamus, cùm

Iob 3

Eccle. 13

eam aliàs contemerasse comperimus. Non auderes cibum corporeum sumere ex illius manu, qui semel aut iterum venenum propinauerit, & vis doctrinam fidei ab hæreticis sumere, qui toties dogmata venenosa miscuerunt? Nullus vnquam ab inimico suo aut domini sui cibum recipit, nullus milles ab hostibus regis stipendium captat, nisi planè desertor & transfu-
Luc.15 ga. Mulier illa apud Lucam drachmam quęrens, intra domum quærit, non extra. Sic etiam intra ecclesiam quærendum est, si quid inuenire cupis, quod ad veram fidem pertineat. Qui pa-
Luc.11 nes petit apud Lucam, vicini ianuam pulsat, non alicuius extranei. A vero christiano quærenda est vera doctrina. Vicini siquidem omnes christiani sunt, intra vnam eandémque ciuitatem commorantes. Ab hæreticis autem, quòd extra-
1.Cor.5 nei sunt, nihil petendum. Si cum his (vt dicit Paulus) non licet nec cibum sumere, multò minus licebit ab eis cibum petere. Adde quòd hæretici non habent ius sacras literas interpretandi, nec ad eos quouis pacto spectat de eis disserere. Nam cùm filij non sint quibus hæreditas in testamento legata sit, nullum prorsus habent ius inspiciendi testamenti paterni, quod sacra est scriptura. Si non erit hæres filius ancillæ cum filio
Gal.4 liberę (vt ait Apostol.) multò minus erit hęres alienigena cum filio liberæ. Si ancilla cum filio suo eiicienda est, scilicet synagoga, multò fortius eiicienda erit ecclesia malignantium cum filiis suis, scilicet hæreticis. Exclusis ergo hæreticis à testamēto paterno, neque etiam illi ius habebunt inspiciendi testamenti quod est sacra scriptura. Si ergo non habent ius inspiciendi, qui fit vt habeant ius interpretandi? Nullo ergo modo ab eis licebit sacræ scripturæ interpretationem recipere, nisi aliundè haberi possit. Vnde Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum ait, Non christiani nullum ius capiunt christianarum literarum, ad quos meritò dicendum est, Qui estis, quādo & vnde venistis? Quid in meo agitis nō mei? Quo
Versus Homerici. denique Marcion iure syluam meam cædis? Qua licentia Valentine fontes meos transuertis? Qua potestate Apelles limites meos commoues? Quid hic cæteri ad voluntatem vestram seminatis & pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsis authoribus quorū fuit res. Ego sum hęres Apostolorum, sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei cōmiserunt, sicut adiurauerunt ita teneo. Vos certè exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extraneos & inimicos. Vnde autem

autem extranei & inimici Apostolis hæretici, nisi ex diuersitate doctrinæ, quam vnusquisque de suo arbitrio aduersus Apostolos aut protulit, aut recepit? Illic igitur & scripturarum & expositionum adulteratio deputanda est, vbi diuersitas inuenitur doctrinæ. Hæc Tertullianus. Verùm quia ex occasione nobis oblata paululum digressi sumus, opus est vt ad primum intentum nostra reuocetur oratio. Ex illa ergo pessima radice, gloriæ scilicet cupiditate, sicut oritur pertinacia, ita & iudicij fallacia: vt propter peccatū Deus permittat eos in errorem duci. Sic enim ait Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde. Lumen veritatis, teste Gregorio, elatis mentibus absconditur, & omne peccatum cæcitas quædam est mentis, iuxta illud: Malitia eorum excæcauit eos. Et alibi dicitur: Ambulabunt vt cæci, quia domino peccauerunt. Et de superbis dicitur per Apostolum ad Romanos: Obscuratum est insipiens cor eorū. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Beatus Anselmus exponens illud Pauli ex epistola ad Ephesios, Vt non circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, sic ait, In nequitia hominum, dixit: quia hæresis non est nisi in anima subdita peccatis: quia peccata commissa sunt caussę vt Deus permittat eos errare in barathrum hæresis. Hæc ille. Adde quòd non propter solam iniquitatem propriā permittit Deus hominem decipi, sed etiam propter peccatum interrogantis aut discentis, doctorem alioqui bonū Deus permittit falli, vt inquirentem iniquum decipiat. Sic enim legimus apud Ezechielem prophetam. Et factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam. Nunquid interrogatus respondebo eis? Propter hoc loquere eis, & dices ad eos. Hæc dicit dominus Deus: Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum, vt capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt à me in cunctis idolis suis. Propterea dic ad domum Israel, hæc dicit dominus Deus: Conuertimini, & recedite ab idolis vestris, & ab vniuersis contaminationibus vestris auertite facies vestras: quia homo ho

Esa. 6
Sap. 2
Soph. 1
Rom. 1
Eph. 4
Eze. 14

mo homo de domo Israel, & de proselytis quicunque aduena fuerit in Israel, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam, vt interroget per eum me: ego dominus respondebo ei per me, & ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eum in exemplum & in prouerbium, & disperdam eũ de medio populi mei, & scietis quia ego dominus. Et propheta quum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetam illum: & extendam manum meam super eum, & delebo eum de medio populi mei Israel: & portabunt iniquitatem suam. Iuxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit. hæc ibi. Ex quo scripturæ loco apertè colligitur populo iniquo propter sua demerita hæreticos doctores à Deo dari: vel, vt verius dixerim, permitti. Quod fortè hoc nostro tempore euenit in partibus Germaniç, quibus factus est Lutherus propheta falsus & pseudo Apostolus. Nam illorum manifesta sunt opera carnis, quorum Deus venter est, atque ita gloria eorum qui terrena sapiebant, versa est in confusionem. Quapropter euenisse oportebat quod dominus per prophetam minatus est, vt videlicet iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ fuisset. Quòd si ab errore auocandi sunt, non patet via nisi quam dominus ostendit, vt scilicet conuertantur à via sua mala, & malè actorum eos pœniteat, vitámque commutent in melius: tandem si dominum orauerint vt eis veritatem ostendat, promissionem suam implebit, qui dixit: Petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis. Quòd si tantum obest prophetæ, peccatum interrogantis, vt causa sit deceptionis illius, quantum putas oberit peccatum ipsiusmet doctoris? Erit ergo sine vlla dubitatione causa efficacissima, vt sæpe in sacris literis conniueat, errétque. Si ergo hæretico literas scienti sacra scriptura offerretur, dicere deberet, nescio literas. Verùm quum gloriæ cupiditate ducatur, nũquàm ignorantiam fatebitur, imò potius dicens se esse sapien-
Esa. 58 tem, in insipientia sua deprehendetur. Hos tales per Esaiã prophetam dominus irridet dicens: Mea etenim de die in diẽ quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, & quæ iudicium Dei sui non dereliquerit. Quibus verbis apertè dominus insinuat nec illum inuenire, nec vias eius scire posse, qui iustitiam non fecerit, aut iudicium Dei sui dereliquerit.
Mat. 12 Hoc idem apud Matthæum expressius Christus dicit: Progenies vip

nies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, quum ſitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Quo fit vt vel hoc argumento perſuadeamus, ſanctis viris qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adeptique ſunt iam repromiſsiones, eſſe magis credendum, quàm alijs, etſi multo doctioribus, quorum vita non eſt tot argumentis probata: quoniam, vt dicit Eccleſiaſticus, Anima vnius ſancti viri enunciat aliquando vera magis quàm ſeptem circunſpectores qui ſedent in excelſo ad ſpeculandum. Hoc etiam argumento probatur ſacræ ſcripturæ expoſitionem non eſſe ab hæreticis recipiendam, niſi alia via eius interpretationem verã eſſe conſtiterit. Quid enim ſcimus an demeritis hæretici exigentibus Deus illum ibidem, vt in cæteris, errare permiſerit? Vt ergo non fallamur, oportet vt iuxta Iacobi conſilium ſapientiam à domino poſtulemus, nihil hæſitantes in fide: deinde eos conſulamus viros qui ab eccleſia tam vita quàm ſcientia probati ſunt. Hæretici autem minimè conſulendi ſunt, quoniam ſuſpecti multis nominibus haberi debent, primùm quia ſemel in mendacio deprehenſi fuerunt, deinde quia peccatis ſunt obuoluti, propter quæ Deus illos in ſcripturis errare permittit, aliterque quàm oportet illas interpretari. Vnde Gregorius lib. 20. moralium exponens illud Iob, Qui rodebãt in ſolitudine, &c. ſic ait: Rodi ſolet quod comedi non poteſt. hęretici autem quia ſcripturam ſacram intelligere ſua virtute moliuntur, eam proculdubio apprehendere nequaquam poſſunt, quam dum non intelligunt, quaſi nõ edunt. Et quia per ſupernam gratiam non adiuti, hanc comedere nequeunt, quaſi quibuſdam illam niſibus rodunt. Exterius quippe illam contrectant, cum quidem conantur, ſed non ad eius interiora perueniunt. Qui quia ab vniuerſalis eccleſiæ ſocietate diſiuncti ſunt, non quolibet loco rodere, ſed in ſolitudine memorantur. Hactenus Gregorius. Poſt hanc gloriæ cupiditatem omnibus hæreticis communem, peculiaris deinde cuiuſlibet hæreſis cauſa ſuccedit. Hæc autem erit vitium cuilibet hæretico peculiare: illud nempe in quod à natura quiſque procliuis eſt. Ineſt nanque ſingulis hominibus à natura pronitas quædam ad aliquod vitium, etſi non omnibus ad idẽ. Quidam genuinam habent cupiditatem, alij ad carnis illecebras ſunt proni, alij rurſum honores appetunt, primos accubitus deſiderant. Quum autem affectio (vt Ariſtoteli placet) ad ſe trahat iudicium rationis, fit vt in eandem ſententiam manibus

Ecc. 37

Iac. 1

Iob 30

(vt dic

(vt dicitur) ac pedibus sæpe eat intellectus, in quam eum direxerit voluntas, vel in quam partem senserit voluntatem flecti. Hinc illæ philosophorum sectæ emanarunt in diuersis valde inanibus atque fallacibus rebus felicitatem humanam constituentes. Illud quisque optimum existimabat, quòd magis appetebat iudicio cedente voluntati. Quòd si fortè intellectus non approbet id quod voluntatem appetere cognoscit, tamen id approbare se simulat, quò facilius occultetur, vel saltē adūbretur vitium quo laborat: vt si fortè in hoc vel in illo vitio deprehensus fuerit, hoc pallio contegatur, quòd ignorans fecit. Cuius ignorantiæ vel hoc esse poterit argumentum, quòd sæpe testatus sit illi rei nullum inesse crimen, mallet nanq; ignorantiæ nota inuri, quàm re illa carere cui iam se vendicauit. Hoc enim experientia cognoscimus, & fama quam ex historijs habemus, neminem videlicet vnquam vitium illud probasse cui hominis complexio repugnaret: aut virtutem illam insectatum fuisse, ad quam à natura pronus fuisset. Est quidam fortè graue admodum reputans alterius voluntati subesse, & durum existimat ex alterius pendere arbitrio: hinc euenit vt obedientiæ iugum quod semel susceperat, excutiat, & inde ad vlteriora progrediatur, vt obedientiam ipsam insectetur, monachatum conuitijs afficiat & scommatis: vt errorem suum hoc pallio tegat, quòd scilicet ab aliquo quem putabat ignominiosum & irreligiosum locum, se exisse alijs ostendat. Huius rei tot sunt apertissima exempla, vt enarrare pigeat. Quòd si aliquis pecuniam immodicè cupiat, ex impotenti & effrænata huius rei adhæsione fit vt pro illa acquirenda omnes conatus adhibeat, omnémque (vt dicitur) moueat lapidem, nihil intentatum relinquat quod huiusmodi rei possit vel in modico suffragari: adeò vt illuc etiam, si opus fuerit, sacras trahat literas. Diogenes Laertius refert Menippum quendam philosophum laqueo se suspendisse propter pecuniam insidijs ereptam. Vide quantus rei præcesserat amor, cui tantus post deperditam successerit dolor. Quid non tentasset, qui seipsum interimere non dubitauit? Quid etiam non effecisset, qui Deum vendere

Mat. 15 non abhorruit? Nónne ex hoc fonte ille etiam error à Christo

1. Ti. 6 reiectus, quo pharisæi docebant Iudæos, melius esse aliquid in templo offerre, quàm parentibus egentibus distribuere? Nec in his diutius immorari oportet, quum id apertissimè explicet Paulus in prima ad Timot. epistola dicens: Qui volunt diuites fieri

fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hæc ibi. Et beatus Gregorius exponens illud Iob, Radix iuniperorum erat cibus eorum, sic ait: Quid per *Iob 30.*
radicem iuniperi nisi auaritia designatur, ex qua peccatorum omnium spinæ producuntur? De qua per Paulum dicitur: Radix omnium malorum est cupiditas. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, cũ subdit: Quam quidam appetentes errauerunt a fide & inseruerunt se doloribus multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata in radice verò iuniperorum quid aliud quàm auaritiã, id est, materiam intelligimus peccatorum. Quia igitur plerunque hæretici sola in verbis suis exteriora lucra sectantur, nec ignorant quia peruersa astruunt, sed erroris prædicamenta nõ deserunt, dum sumptus percipere quasi doctorum volunt, bene de eis, sancti viri nunc voce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mẽtis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur, de quo nasci proculdubio peccatorum sequentium punctiones solent. Hactenus Gregorius. De illecebris verò carnis quòd illæ sint hæresum radices, testatur Pau. in epist. ad Ro. Rogo autem vos fratres vt obseruetis *Ro. 16*
eos qui dissensiones & offendicula pręter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. huiusmodi enim Christo domino nõ seruiunt sed suo ventri. Et Theophylactus ibi: Ex hac igitur vẽtris ingluuie & vitiorum seruitute omnes eruperunt hæreses. Et iterum ad Philip. scribens, eandem senten- *Philip. 3*
tiam refert: Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram. multi enim ambulant quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusionem ipsorum qui terrena sapiunt. Quod carnis illecebræ obtundant intellectum ne secreta fidei mysteria carnalis homo intelligere posſit, apertè docet Esa. sic inquiens: Quem intelligere faciet auditum? Cui quæstioni ipse propheta respondens ait, Ablactatos à lacte, auulsos

ab vber

ab vberibus, hoc est, à carnis delitijs separatos. Si hos solos Deus intelligere facit mysteria fidei quæ illis dicũtur, ergo qui non sunt ablactati à carnis illecebris, non intelligent, quæ audierint. Huius rei plurima sunt exempla. Ex hoc fonte prodijt Cherintus carnis delicias sperans in illa promissa beatitudine. Ex hac radice Adamitarum & Fraticellorum conuenticula. Ex eadem radice hæresis illa promiscuum vagúmq; concubitum hominibus indulgens. Hinc illa Aerianorum hæresis ieiunia prorsus reijciens, nulliúsque esse valoris asserens. Inde alia hæresis Iouiniani matrimonium æquans virginitati, aliæque id genus plures quæ suis locis narrabuntur. Cęterùm de ambitione quis nescit eam multarum hæresum parentem? Nam sicut nascente mundo initium omnis peccati fuit superbia, ita renascente eodem per Christum, initium omnis hæresis fuit etiam superbia. Quid enim aliud Simonem Magum impulit (nam hunc primum fuisse hæreticum tradit Euseb. Cæsariensis) vt pecuniam offerret pro qua donum Dei possideret, nisi superbia? Quum vidisset autem Simon (inquit Lucas in actibus Apostolorum) quia per impositionem manus apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam dicens. Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat spiritum sanctum. Nisi enim gloriæ & honoris appetitu duceretur Simon, suffecisset illi pro se petere spiritum Dei. Sed quia parum æstimabat possidere, nisi & hoc alijs esset notum, ideo potestatem communicandi petijt, vt vel hac occasione plures ad illum pro impetrando Dei dono confluerent, plurésque illum venerarentur, tanquam Deum, quod maximè optabat, vt rei euentus ostendit. Nam & se populo pro Deo mentitus est, & à populo decepto honores diuinos accepit, vt beatus Iustinus martyr refert in Apologetico quem pro fide nostra ad imperatorem Antoninum scribit. Hoc ferme tẽpore fuit Theobutes quidam, de quo Euseb. in ecclesiastica histo. refert, quòd quia repulsam meruit episcopatus, ipse cœpit initio perturbare omnia & corrumpere, erátque ex septem hęresibus in populo Dei constitutis. Et de Aerio quodam narrat Augu. in lib. de hæresi quòd ambiens episcopatum quem obtinere nõ potuit, vt par nihilominus episcopis videretur, asseruit sacerdotes pares esse episcopis. Ex hac radice prodierunt postmodum Vuitclefuitæ, Hussitæ, & fortè nostro tempore Lutherani: qui eò quòd ad episcopatus dignitatem peruenire non poterant, ne in aliquo

Ambitio

Euseb. lib. 2. histo. ecclesi. cap. 13

Act. 8.

Lib. 4 cap. 22

aliquo episcopis minores esse viderentur, episcopos curarunt reliquis omnibus sacerdotibus pares efficere. Sufficienter arbitror pro huius rei comprobatione hæc manifestissima exempla, ex quibus apertè ostenditur hæreses quæ circa mores versantur, eos habere inuẽtores, qui in vitia illa à natura sunt procliues: quæ quoniam sæpe in illis labuntur, fit vt intellectus cedat voluntati, & id iudicet esse bonum, cui voluntas effrenatè adhæret: id etiam malum, à quo voluntas discedit. Cùm enim eadem virtus duo habeat opposita vitia, si in alterum eorum quispiam à natura sit pronus, nusquam id fiet vt alterum illi oppositum probasse reperiatur. Fuere inquam qui omnẽ coitũm damnarent, nec tamen defuere qui omnem coitum admitterent atque probarent. Si tamen historias requiras, nunquam reperies eum qui expers fuerit muliebris consortii, aliis omnẽ coitum indulsisse: aut qui carnis illecebris deditus fuerit, omnẽ coitum damnasse. Vnde Augustinus 3. lib. de doct. christiana. cap. 10. Quando procliue est humanum genus non ex momentis ipsius libidinis, sed potius suæ consuetudinis æstimare peccata, fit plerumque vt quisque hominum ea tantũ culpanda arbitretur, quæ suæ regionis & temporis homines vituperare atque damnare cõsueuerunt, & ea tantum probanda atque laudanda, quę consuetudo eorum cum quibus viuit, admittit: eoq; contingit, vt si quid scriptura vel præceperit quod abhorret à consuetudine audientium, vel quod non abhorret culpauerit, si animum eorum iam verbi vinxit authoritas, figuratam locutionem putent. Hæc Augustinus. In quibus verbis sanctissimus & doctissimus pater aptissimè, & ad viuum (vt dicitur) depinxit huius temporis hæreticos: quibus si aliquid obiiciatur ex sacra scriptura quod eorum sectæ apertè repugnet, statim dicunt figuratam esse locutionem.

De quibusdam aliis duabus caussis à quibus etiam hæreses oriuntur. Cap. XII

PRæter has quas diximus hęresum radices, est alia multarum hæresum radix, quę à se nullam prorsus habet malitiam, si modus adest, sed tantũ ex malè vtentiũ vitio. Hæc est assidua in libris prophanorum hominum, nempe gentilium, lectio. Et hoc maximè si illis ab infantia sine vlla rerum discretione imbutus est Horatius nãque ait: Quo semel est imbuta recens Hie. 13
seruabit odorẽ Testa diu. Et per quendam prophetam domi-

nus dicit: Si mutare potest Aethiops pellē suā, & pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cùm didiceritis malum. Tam efficax est enim consuetudo, vt ferè transeat in naturam, præcipuè ætate tenera, qua facilius res quęlibet imprimitur, & impressa tenacius adhæret. In libris gentilium multa reperies quæ cum fide catholica velut ex diametro pugnant, multa quæ ad vitia alliciunt, à virtute reuocāt, apud poetas maximè, apud quos vitia sunt in precio & maxima laude, quum illa non dedignentur suis diis asscribere. Ibi fratrum discordias irreconciliabiles reperies, ibi parentū in filios acerbissimas animaduersiones, ibi filiorum pertinacissimas inobedientias, ibi deorum obscœnissimos amores, adulteria, stupra, & rapti Ganymedis honores. Propter quod nō immeritò Plato huiusmodi poetas à sua Repu. abigit, genus hominū ad nocendū paratissimū & efficacissimū. Quòd si ad philosophos atq; eorum sapientes te vertas, inuenies apud illos etiā multa quę pietati & veræ religioni obstent. Quid enim magis veræ fidei repugnare potest, quā deorum multitudo, quam eorū plurimi posuerunt? Quid magis iniurium est deo, quàm ei coactionē impingere, omnemq; prorsus libertatem in rerum productione ab eo separare? Hoc tamen ei Aristoteles totáque Peripatetic. schola tribuit. Apud eos mundum æternum reperies, omni principio omniq; fine carentem. Illorū est ista sententia, Ex nihilo nihil, in nihilū nil posse reuerti. Sunt & alia id genus multa, ad quę recensenda oporteret catalogū texere. Quapropter Apostolus pręmonuit nos vt à philosophia caueremus, quam ipse pulchrè nouerat, quòd Athenis fuisset inter philosophos aliquando versatus.
Colo. 2 Videte, inquit, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanē fallaciam. Vnde Tertul. in lib. de præscrip. hæreticorū ita sentit, dicens: Ipsæ denique hæreses à philosophia subornantur. Inde Aeones & formę nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum, Platonicus fuerat. Inde Marcionis deus melior de trāquillitate, à Stoicis venerat. Et vti anima interire dicatur, ab Epicureis obseruatur. Et vt carnis restitutio negetur, de vna omnium philosophorum schola sumitur. Et vbi materia cum deo æquatur, Zenonis disciplina est. Et vbi aliquid de igneo deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eædem materię apud hęreticos & philosophos volutantur, iidem retractatus implicantur. Hæc Tertullianus. Adde quòd ex eis qui posteriores Christo eiusq; apostolis fuere, non solùm cum Christiana religione

pugnant,

pugnant, sed quod est omnium pestilentissimũ, eam derident, subsannāt, insectantur quoque. Vnde sæpe euenit vt infirmi & debiles scrupulos & suspiciones inde capiant de Christiana religione: qui quum semel vehementer pungere animũ cęperint, difficiles discedunt ac tardi. A philosophis enim nascitur mira dicendi libertas, adeò vt nunquã cedant alicui nisi manifestis argumentis & euidentibus id cõprobetur: vnde euenit vt quæ eorum iudicio nõ conueniunt, statim reiiciant. At fides talem argumentorum euidentiã non patitur, sed exigit captiuitatem intellectus in obsequiũ Christi. ideo meritò ait Paulus: Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt, nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Christum dei virtutem & sapientiam: quia quod stultum est dei sapientius est hominibus. Cùm ergo talia apud Ethnicos sint, non est iam cur dubitet aliquis assiduam illorum lectionẽ valde nocere Christianis, maximè incautis & infirmis. Si libri pietate pleni prosunt legentibus, cur non & impii libri obesse poterunt eisdem? Sic enim ait propheta regius: Cũ sancto sanctus eris, & cũ peruerso peruerteris. Si consuetudo & conuictus vertit hominum mores, trahitq; ad se, in confesso est illud idem efficere posse librorum lectionem, imò sæpe multò efficacius: quia licet verbum fortius moueat, vehementius trahat, celerius rapiat quàm scriptura, eò quòd viua vox acutius penetret: tamen ea quæ scribuntur, quum ex longa meditatione veniant, melius digesta esse oportet, accuratiúsque ordinata quàm in cõmuni colloquio: eóque euenit vt sæpe efficacior sit scriptura, quàm vox: quòd plures habeat neruos oratio præmeditata, quàm ex tempore dicta. Vnde Basilius nepotes suos edocens qualiter gentilium libri, maximè poetarum, legendi sint, ait: Quando verò ad infames & nefarios homines veniant, hęc omnino vitare, his aures obstruere, non minus quàm Vlyssem ad cantus Sirenarum dicunt, oportebit. Nam prauis assuescere sermonibus, via quædam est ad rem ipsam. Hæc Basilius. Accedit huic quòd in re qualibet disserenda magnum habẽt ornatum, elegantiam, splẽdoremq; sermonis: quæ omnia vires sunt efficacissimæ ad animos hominũ alliciendos. Ideo Paulus in epist. ad Col. ait: Hoc autẽ dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonis. Quod exponens Theophylactus ait: Idcirco enim id dixerim, quia vniuersa soli Christo & notiora sunt &

1. Cor. 2

Esa. 17

Bas.

Col. 2

aperta, vt nemo vos decipiat verborum lenocinio & sublimitate, ornatu scilicet & comitate, & elegantia quadam dicendi. Quid enim si afferat quispiã quę ad persuadendum plurimùm valeant, ipse verò sit omniũ prorsus, id est veritatis ignarus? Id sanè nihil est aliud nisi captiunculis quibusdã & sophismatibus niti. Hæc Theophilactus. Hoc etiã hæreticos fecisse, vt scilicet sermonis elegantia homines incautos deciperent, testatur
Ro. 16 Pau. in epist. ad Ro. vbi postquã eos ab hæreticis cauere pręcepit, adiungit: Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentiũ. Vnde Origenes homil. 2 super. Hiere. expo-
Hie. 51 nens illud Hiere. Calix aureus Babylon in manu dei inebriãs omnem terrã, sic ait: Nabuchodonosor volens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in vase fictili quod parabat potari, sed neque in paulo meliore & æreo vase vel stanneo, & quod ista præcellit, argẽteo: verùm eligens vas aureum, in eo poculũ temperauit, vt quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hęret in specie, non consideret quid intrinsecus latitet, & accipiens calicẽ bibat, nesciens calicem Nabuchodonosor. Intelliges autẽ calicem aureũ in præsenti nominatũ, si animaduertas pessimorum dogmatũ verba mortifera qualẽ habent compositionem, qualẽ decorem eloquentiæ, qualem rerũ diuisionem cognosces quomodo vnusquisque poetarũ qui putantur apud nos disertissimi, calicem aureũ temperauerit, & in calicẽ aureum venenũ iniecerit idololatriæ, & venenum turpiloquii, venenum eorũ quæ animã hominis interimũt dogmatum, venenum falsi nominis scientiæ. Sed meus Iesus cõtrà fecit, sciẽs aureum calicem Zabuli: & præcauẽs ne aliquis ad fidem suam veniens suspicaretur etiam Christi talẽ esse calicem qualẽ esse requirat, & per similitudinẽ materię formidaret errorem, ideo curauit vt haberemus thesaurũ istum in vasis fictilibus. Sæpe vidi aureum calicẽ in pulchro sermonis ornatu, & dogmatum venena considerans deprehendi calicem Babylonis. Hactenus Origenes. Nec tamen velim vt quispiam arbitretur me ista dixisse quòd putẽ elegantiã sermonis pugnare cũ Christiana religione, vt aliquo pacto obesse fidei catholicę. Fateor quidẽ illa simul coire in vnum posse, vt verè Christianus sit & eloquens, quales fuere ex Græcis Basilius, Grego. Nazianzenus, Chrysostomus: ex nostris Hieronymus, Cyprianus, Ambrosius, Hilarius. Atquem vtinam ego talis essem, vt propter sanctitatẽ primùm

mùm deinde propter eloquentiam in eorum ordinem meritò annumerari possim. Est enim elegantia sermonis, orationísque cultus res talis, vt bonis & malis, hæreticis catholicísque communis sit, qua & bene & malè vti quisque potest. bonis enim catholicísque viris maximum est ornamentũ ad virtutum persuasionem, in sectationémque vitiorũ vtilissima. Quòd si hæc alicui hæretico contigerit, eum ad fallendũ potentiorem reddet. Nam venustate sermonis quasi quibusdam blanditiis lectoriis animũ in suam sententiã trahit. Atque ideo hæc dixi, ne scilicet, solo sermonis splendore tanquam aureo poculo allectus dogma venenosum ebibat. Ideo Sapiens ait: Ne intuearis vinum quãdo flauescit, quũ splenduerit in vitro color eius. Ingreditur blandè, in nouissimo mordebit, & tanquàm coluber & regulus venena diffundet. Sed quum legerit id, attendat potius quid scriptura referat, non qualiter referat. Nullus enim (vt credo) est adeò demens, vt malit in aureo vase venenum, quàm in vase fictili optimum vinum. Parum quidem refert ad corporis incolumitatẽ, hoc an illo vase bibas, modò id cõmoditatẽ aliquam afferat quũ in stomachum traieceris: iuuat tamen ad oculorũ oblectamentũ mundis vasis, ornatis, iisdemq; preciosis vti. Sic etiã mirum in modũ delectant sermonis splendor, orationísque cultus: verùm minimè reficiunt nisi sub illo verborum fuco aliquis solidus veræ doctrinæ cibus lateat. Nã sermonis elegantia videtur mihi velut condimentũ, vt cibus auidius sumatur. Ad solũ còdimentũ in cõuiuio apponere, est irritare famẽ, nõ prandium parare, Quòd si oratio fuerit rebus & verbis copiosa & ornata, opiparũ certè erit cõuiuiũ, cui adstare nullus meritò dedignari poterit. Ex his ergo omnibus satis iam (vt opinor) manifestũ relinquitur, quantũ veræ pietati & catholicæ fidei obesse poterit librorũ gentiliũ lectio, in quibus multum est veneni ad interimendũ, plurimũq; mellis ad alliciendum. Verùm hic admonere oportet ne hac occasione omnino gentiliũ libri deserantur, quoniã in multis nos docere possunt, quorũ cognitio est admodũ necessaria ad sacrorũ librorũ intelligentiã. Diffinitiones & diuisiones habemus à logico & metaphysico. Rerum caussas, origines, & proprietates ostẽdit physicus, ex quarũ cognitione multa in scripturis abscondita nobis reuelãtur. De moyse dicitur ꝙ doctus fuerit in omni sapientia Aegyptiorũ. Augu. quidẽ asserit in lib. 2. de doct. Christiana cap. 28. gẽtiles historias plurimũ cõferre ad intellectum scri-

Pro. 23

Act. 7

pturæ sacrę, ostēditq; ex earū ignorantia aliquos circa scripturas errasse. Et lib. 2. eiusdē tractatus cap. 29. ostēdit troporū & figurarū cognitionē esse omnino ad scripturarū intellectū necessariā, quæ à grāmaticis & oratoribus petēda est. Demū lib. 2. cap. 40. de omniū philosophorum doctrina sic ait: Sicut enim Aegyptii nō solùm idola habebant, & onera grauia quę populus Israel detestaretur & fugeret, sed etiā vasa & ornamenta de auro & argento, & vestē, quę ille populus exiēs de Aegypto sibi potius tanquàm ad vsum meliorem clanculò vendicauit, non authoritate propria sed præcepto Dei, ipsis Aegyp. nescienter cōmodantibus ea quibus nō bene vtebātur: sic doctrinę omnes gentiliū nō solùm simulata & superstitiosa figmenta, grauesq; sarcinas superuacanei laboris habēt, quę vnusquisq; nostrū duce Christo de societate gentiliū exiēs debet abominari atque deuitare, sed etiā liberales disciplinas vsui veritatis aptiores, & quædā morū præcepta vtilissima continēt, deq; ipso vno deo colendo nōnulla vera inueniuntur apud eos, quod eorū tanquā aurum & argentū, quod non ipsi instituerūt, sed de quibusdam quasi metallis diuinæ prouidentiæ, quæ vbiq; infusa est, eruerunt, & quo peruersè atq; iniuriosè ad obsequia dæmonū abutuntur, cū ab eorū misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad vsum iustū prædicādi euāgelii. Vestem quoq; illorū, id est hominū quidē instituta, sed tamē accommodata humanæ societati, qua in hac vita carere nō possumus, accipere atq; habere licebit in vsum cōuertenda Christianū. Hucusq; Aug. possunt etiā prodesse illorū doctrinæ ad ipsos gētiles expugnādos: vt quum aduersus eos pugnamus, suo
1. Re. 17 ipsorū gladio eos iugulemus, vt Dauid occidisse Goliath sacra testatur historia. His nāq; armis Iustinus martyr aduersus gentes pugnat in Apologetico quē de eadem re fecit. Ideo Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa ca. 18. ait: Si autē ab his qui foris sunt, decerpere quippiā vtile valuerimus, nō aspernabile est. Efficiamur probati trapezitæ, legitimū & purū aurū aceruātes, adulteratū autē refutantes. Sumamus sermones optimos, deos autem ridiculos & fabulas alienas canibus proiiciamus. Nam plurimum ex ipsis contra seipsos fortitudinem habere valebimus. Hæc Damascenus. Sed hic consideratione tanta opus est, vt quum per gētiliū libros spatiamur, caueamus, ne dum flores in eorū cāpo legere volumus, à spinis pungamur. Quapropter oportebit nos more apum facere, quæ vt sua mella concinnēt,

aluear

aluear exeunt, per campos volitant, hac illac discurrunt, floribus insidunt, neque tamen omnibus, sed quos cognoscant commodiores: neque ex eis quibus hærent, omnia auferre opinantur, sed quantum eis ad opus necessarium fuerit capientes, reliquũ dimittunt. Sic etiã nec omnes gentilium libri legẽdi sunt, sed hi tantùm à quibus aliquid vtilitatis decerpi potest: nec ex his omnia sumẽda, sed id tantùm quod pietatem iuuare potest, & catholicæ fidei deseruire. Alia est demum hæresum parens & origo, zelus, scilicet: sed nõ secundũ iustitiã & discretionem. verũ hæc ad alias relata sterilis quodãmodo videri potest. Nã cùm aliȩ de quibus iam diximus, tam multã habeant hæresum progeniem, hæc autem paucissimas hucusque quod sciam procreauit: sunt tamen aliquæ, vt olim Nouatiani, de quibus refert historia tripart. lib. 8. cap. 9. quod Nouatus illorũ dux se ab ecclesiæ Romanæ communione subtraxit, quia Cornelius papa fideles, qui sacrificauerant tẽpore persecutionis factæ à Decio, in communionem recepisset. optabat quidem omnes fortes & constantes fore in confessione, quapropter visum est ei, his, qui in tormentis defecissent, etiam si pœniterent, non esse dandam remissionem. Quòd optaret eos non deficere, zelus erat laudandus: quòd indulgentiam pœnitentibus negaret, dura nimis atq; amara sententia, & à benignitate diuina nimis aliena. Ex eadem occasione (vt testatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum) lapsus est Ioannes Huss, & fortè hoc nostro seculo Martinus Lutherus. Hi enim zelo & odio malæ vitæ clericorũ, & quorundam monachorum cœperunt debacchari in clerum, in pontificem Romanum, in ecclesiasticos ordines, in monachos omnes. Et cùm aliquibus ignaris fortasse ac vitiosis maledicere possent, in omnes sacerdotes absque vllo discrimine latrare cœperunt, omnem monachatum euertere, omnes cæremonias ab ecclesia procul abigere, omnem ecclesiasticũ ordinem confundere tentârunt. Materiam quidem reprehensionis habuerunt. nam malitia abundabat, & nunc proh dolor intantum abundat, vt euenisse experiamur quod propheta Oseas dicit: Maledictũ & mendaciũ, & homicidium, & furtum, & adulteriũ inundauerũt, & sanguis sanguinẽ tetigit. Huic tamẽ morbo aliter obuiandũ erat. Admonendus erat clerus atq; corripiẽdus, nõ tamen tollẽdus: laborandũ erat pro monachorum reformatione, nõ tamen monachorũ ordines tollẽdi. Edocẽdus erat populus, vt nõ poneret spẽ in cȩremoniis, nõ tamẽ à cȩre- Osee 4

moniarum cultu omnino separãdus. Malè quidẽ medetur, qui infirmũ iugulat, etiã si de salute desperet. Ideo de talibus dicit Paulus: Testimoniũ enim perhibeo illis quòd ęmulationẽ quidem Dei habẽt, sed nõ secundũ scientiam. ignorantes enim iustitiã Dei, & suam volentes statuere, iustitiæ Dei nõ sunt subiecti. Veri catholici & zelũ habẽt multò certè ardentiorẽ, quàm Lutherus: tamen secundũ scientiã: quia cognoscentes iustitiam Dei, & suã nequaquã quærẽtes statuere, iustitiæ Dei subiiciũtur, quæ nõ permittit minus malum per quoddã aliud maius tolli. Quapropter etsi feruentius & syncerius ecclesiæ reformationẽ optauerint, & nunc optẽt, patienter tamẽ tolerãt, dissimulãtq;, tanquam periti & experti medici: qui cùm vident morbum inualuisse, totasq; occupasse medullas, nihil tentare audent, sed naturæ curandum relinquũt, timẽtes ne medela vires præbeat morbo, qui parum auctus infirmũ interimat. Sic etiam viri & boni & docti, zelantes pro domino exercituũ, videntes ecclesiã in pluribus eius mẽbris grauissimis laborare morbis, Deo qui verus est medicus, curandam cõmittunt, atque ideo orant sine intermissione, ingemiscunt, deprecantur cum improbitate, fiduciã in eius verbo habẽtes, qui dixit: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quid autem verius in Christi nomine potest peti, quàm cũ pro ecclesiæ reformatione petimus, quã ipse acquisiuit sanguine suo? Quod si non tam citò impetrant, nec ipsi desperant, neque alij diffidere debent: quoniam sæpe Deus donare differt, vt feruentiores in petitione faciat. Sic fecisse legimus Chananææ, cui bis petenti negare visus est, tamen tertiò petenti, & se canem fatenti, seipsum minimè denegauit. Mariam etiam Magdalenam, etsi diu propè monumentum plorantem tulit, tandem seipsum illi manifestans, eam consolatus est. Quid ergo prohibet vt non idem ecclesiæ suæ nunc facturum speremus? Nónne olim æquè deiecta fuit synagoga? Nónne tunc æquè præuaricatores diuinarum legum fuerunt pontifices, vt nunc papæ? sacerdotes illi, vt nunc isti? pharisæi tunc, vt tunc monachi? imò multò magis, vt sacra testatur historia, præcipuè libri Regum & Machabæorum. Sæpe tamen desperatis iam rebus, Deus synagogæ suæ magnificè prouidit, in meliorem statum reuocans. Nam semel ex captiuitate Babylonica asserit, iterum per Mathatiæ manus Antiochum eiicit, ciuitatem recuperat, templum purificat. Quid ergo putamus eũ nunc facturum? Deest fortè nunc Hieremias, qui ecc

Rom. 10 · *Ioan. 14* · *Matth. 15* · *Ioan. 20*

qui ecclesiam squalidã & penè solam deploret? aut deerit ecclesiæ suę alter Mathatias vel Helias zelotes, qui pro domino zeletur? Audi quid dominus dicat Heliæ credenti se solum mansisse in Israel, Reliqui mihi septem milia virorum, qui 3. Reg. 19
non curuauerunt genua sua ante Baal. Quid ergo dicemus? Nunquid abbreuiata est maus domini, vt non posit eadem nunc præstare ecclesiæ quæ olim synagogæ? Aut fortè benignitas eius diminuta est, vt quæ pro synagoga egit, nunc pro ecclesia quã acquisiuit sanguine suo, facere dedignetur? Absit, cùm ipse per quẽdam prophetã promiserit maiorem futuram gloriam domus istius nouissimæ priusquã primæ. Hæc igitur Agg. 2
omnia cùm viri sancti, quibus ecclesia minimè caret, hodie cognoscant, gemunt, Deumq; orãt vt pręsentibus malis medeatur, quibus si impares se esse cognoscunt, atque ideo medelam apponere negligunt, timentes ne id eueniat quod olim Romæ ex noua lege Agraria per Gracchos promulgata contigisse referunt historiæ. Hi enim legem dicere ausi sunt de agris diuidundis quos perperã occupauerat nobilitas. Sed (vt dicit beatus Augúst.) tam vetustam iniquitatem audere conuellere, periculosissimũ, imò verò, vt ipsa res docuit, perniciosissimũ fuit. Lib. 3. de ciuitate Dei ca. 24
Nam re infecta, magna vtriusque ordinis populi Romani multitudo pro hac re interfecta est, & ipsi etiam Gracchi, qui seditionis caussa fuerant, in ipsa seditione sunt occisi. Satius ergo esset mala, quæ nunc ecclesia patitur, tolerare, quàm pro his tollendis seditionẽ in ecclesia excitare, quæ maius sit malũ, cũ ex ipsa multò peiora nascãtur, vt nũc proh dolor iam experimur. Ecce ergo ostendimus omnes (vt arbitror) hæresum intrinsecas caussas, è quibus aliquæ omnino vitiosæ sunt, imò vitia ipsa, videlicet immodicus amor sui, gloriæ cupiditas, carnis illecebra, auaritia, ambitio. Aliæ indifferẽtes sunt, quoniam nunquã malæ sunt nisi ex malè vtentium vitio, vt est librorum gentilium lectio, zelus. Nam hic si discretione regatur, maximè in Dei honorem cedit: illa verò, si cauta adsit eorum, quæ leguntur examinatio, valdè adiuuare potest. Qui ergo ab hæresibus discedere vult, primùm omnium Deum oret vt suum intellectũ illuminet: deinde vitia illa extirpare nitatur. Quòd si casu in aliquod vitium ex infirmitate lapsus fuerit, non ita illi adhæreat voluntas, vt ad se trahat intellectum. Si per campos librorum Ethnicorum spatiari contingat, caueat ne dum solamen quærit, à colubro incautus mordeatur: aut dum flores colli-

git,ſpinis pūgatur. Demū ſi Dei aut religionis in ſe ſenſerit zelum,frę nū imponat,ne dū effrę natus currit,ſe & alios obruat.

De aliis tribus cauſsis,iiſque externis,vnde hæreſes oriuntur. CAP. XIII.

PRęter has omnes,quas iam enumerauimus hæreſum cauſſas atque origines, aliæ adhuc tres ſuperſunt, aliis tamen præfatis aliquantum diſsimiles: quoniam illæ de quibus hucuſque locuti ſumus eidem hæretico adſunt:quapropter cauſſę intrinſecæ meritò appellari poſſunt:quoniã ſunt cauſſæ vt illa eadem perſona cui inſunt,aut hæreſes excitet, aut iam exortas tueatur. At iſtæ dequibus nunc loqui paramus,non eiſdē perſonis quibus adiacent,ſed aliis prębent cauſſam & occaſionem hæreſes ſuſcitandi:atque ideò extrinſecarum cauſſarum nomen illis tribuimus, quoniam extra illam perſonam, quæ hæreſes tuetur ſunt. Prima igitur harum eſt prælatorum negligentia, qui adeò ſunt ſocordes & ignaui, vt gregi ſibi commiſſo nequaquam intendant,ſed aliis rebus quæ ab eorum officio longiſsimè abſunt.Prælatorum ſiquidem munus eſt vigilare ſuper gregem ſibi commiſſum, ne ſcilicet aliquid ſuperueniat quod gregi poſsit nocere.Vnde cùm Crhiſtus verus & bonus omnium paſtor naſcitur,dicit Lucas quòd paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Quod exponens Ambroſius,ait: Videte eccleſiæ ſurgentis exordium. Chriſtus naſcitur,& paſtores vigilare cœperunt,qui gentium greges pecudum modo antè viuentes, in caulam domini congregarent, ne quos ſpiritualium beſtiarum per effuſas noctium tenebras paterentur incurſus. Et bene paſtores vigilant, quos bonus paſtor informat. Grex igitur populus, nox ſeculum, paſtores ſunt ſacerdotes.Hæc ille. Et Paulus ſacerdotes & epiſcopos alloquens ait: Attendite vobis & gregi veſtro, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.Hoc enim eſt paſtoris munus, videlicet gregi ſibi commiſſo proſpicere, eius curam ſolicitam gerere. quod ex eius nomine facilè eſt colligere. Epiſcopus enim græcè, ſuperintendens dicitur latinè:ab ἐπὶ præpoſitione græca,quæ latinè reddita valet tantùm ac ſuper: & σκοπὸς græcè valet tantùm vt latinè cuſtos aut ſpeculator. Hinc epiſcopus dicitur, qui ſuper aliorum cuſtodiam vigilat. Hac ratione iuxta Paulum tenemur

Marginal notes: [handwritten: prælatorum negligentia]; *Lucæ 2*; *Act.20*

mur obedire prælatis, quia videlicet illi tenentur vigilare pro nobis. Obedite, inquit, præpositis vestris, ipsi enim vigilant pro vobis reddituri rationem. Qualiter ergo pastor aut episcopus dici potest, cui nulla est cura de ouibus? qui nec vidit vnquam gregem sibi commissum, sed per curias principum diuagatur? Ego, inquit Christus, sum pastor bonus. Sed quare bonus pastor? Quia ego, inquit, cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Quibus verbis apertissimè conuincitur pessimum eum esse pastorem, qui nec oues cognoscit, nec à suis cognoscitur ouibus. Istorum autem adeò multus est numerus, vt boni pastores ad eos relati sint tanquàm gemmæ ad aliorum vilium lapidum numerum comparatæ. Vnde euenit vt si fortè hæreticus aliquis suum venenum spargere populo cœperit, tanto audacius & liberius vltrà grassetur, quanto longius videt pastorē deesse, qui ouibus prospiciēs, illi obstare conetur, & antidotum contra sua venena præbeat. Scit enim non esse pastorem, sed mercenarium: quapropter etiam si videat lupum venientem, fugit, quia non est illi cura de ouibus: quapropter lupus rapit & dispergit oues. Quis autem verius dispergit, quàm hæreticus? qui eos quos decipit, ab illo vnico ecclesiæ ouili separat: quare meritò lupi nomine hæreticum intelligere possumus. Si ergo videns lupum venientem fugit, quid putas eum facturum qui nusquam oues vidit, nec scit an lupus eas vnquam inuaserit, aut morbidum quid susceperint? De hoc ego non dubitarim eum potius lupum quàm mercenarium appellare: quoniam hæc est illi vnica cura & solicitudo, vt decimet & tondeat, vt sanguinē eius sugat, nō autem vt pascat. Isti sunt illi multi pastores qui demoliti sunt vineam domini, id est ecclesiā. Nimia siquidem pastorum negligentia est in caussa vt nō solùm liberū sit cuiq; pro libito sentire, sed etiā ea quæ senserit, impune docere. Nam vt est in parabola seminantis apud Matthæum, dum dormirēt homines, inimicus homo superseminauit zizania in medio tritici. Semen bonum quid sit, ipsamet veritas exponit, dicens esse verbum Dei, quod seminatū est primò ab ipso Christo, qui nobis veram & sanā doctrinam dedit. Ad huius autē seminis custodiam deputati sunt episcopi & sacerdotes, quibus est creditum verbum Dei, quorum interest docere. Sed isti homines, episcopi scilicet, & sacerdotes, dormiunt, voluptati inseruiunt, nullámque prorsus suarum ouium curam gerunt. Quapropter inimicus homo occasione inde sumpta superseminat zizania

Heb. 13
Ioan. 10
Ioan. 10
Iere. 12
Matth. 13

zizania falsæ doctrinæ: superseminat quidem, sed in medio tritici, quia hoc est solenne hæreticis, quò facilius atque securius noceant, vt semper suam hæresim & erroneam doctrinam quibusdam alijs veris & catholicis permisceant. Huius autem superiacti peruersi seminis causa est pręlatorum somnus tam altus, vt stertere videantur. De hac re cũ tot possint narrari exempla, vnicum tamen referam duntaxat, quod nunc quasi oculis nostris aspicimus, quanuis eius origo sit aliquanto vetustior. Narrat enim Aeneas Syl. in lib. de origi. Bohemorum cap. 35. quòd Hussitarum hæresis (cuius author extitit quidam Ioannes Huss. Bohemus) cæpit sub Vuenceslao Bohemorum rege circa annum domini 1400. Huic autem calamitati episcopus Pragensis obuiam ire studuit priusquàm præfatus Ioannes Huss amplius debaccharetur. Qui quum esset consilio & animo illustris, libros Ioannis Vuitclefi, à quibus Ioannes Huss suum venenum hauriebat, ad se ferri, omnésque doctorum virorum adhibito consilio publicè concremari iussit. supra ducenta volumina fuisse traduntur, pulcherrimè conscripta, tegumentis preciosis ornata. Ioanni Huss prædicatio est interdicta, adiectæque insuper minæ siquando priores in populũ errores vulgare auderet. Qua de caussa Ioannes Huss ex Praga, vbi publicum est Bohemorum gymnasium, recessit, & in villa Huss, vbi illi origo fuit, & à qua cognomen sumpserat, se recepit. Nec tamen ibi insaniam deposuit: quia quantũ antea diligentia Pragensis episcopi Ioanni obstitit, tantum postea aliorum episcoporum & secularium dominorum negligentia, ad quorum dominia confugit, illius dementiæ vires auxit. Permittente enim domino illius oppidi Huss, ad quod tanquam ad refugium venerat Ioannes, vocare plebes, ac docere non destitit, multa in Romanum pontificem, multa in reliquos ecclesiæ pontifices maledicta congerens. Vt autem populi animos sibi magis ac magis conciliaret, decimas non aliter quàm eleemosynas sacerdotibus debitas adstruebat. Quum antem hoc malũ in dies grassaretur, & totam penè vastaret Bohemiam, nunciatum est Vuenceslao regi vt huic calamitati mederetur: quam quum facillimè tollere posset, per socordiam & ignauiã neglexit: quo factum est, vt postea etiam quum voluit, non potuerit: quoniã iam totum ferme regnum hac peste laborabat, & nunc proh dolor laborat. Pro cuius hæresis defensione totum regnum ad hunc vsque diem obedientiam ecclesiæ Romanæ subtraxit.

Quot

Quot autem bella pro huiuſmodi hæreſi extirpanda fuerint commiſſa, non eſt opus nũc enarrare: ea tamen ſatis longè perſequitur Aeneas Syluius. Quòd ſi aliorum epiſcoporum & regis Vuenceſlai tanta fuiſſet diligentia in opprimenda hæreſi quum oriebatur, vt fuerat epiſcopi Pragenſis, nec ad tot bella & tam cruenta vnquam fuiſſet deuentum, nec regnum totum fuiſſet tam diu illo veneno infectum. Secunda hæreſum cauſſa eſt defectus prædicationis verbi Dei, quanquam hæc etiam ad ſuperiorem referri poſſet. Nam quòd populus careat prædicatione verbi Dei, culpa eſt prælatorum, ad quos ex officio ſpectat docere populum. His enim dicitur: Prædicate euãgelium omni creaturæ. his præcipitur vt oues verbo doctrinæ paſcant. Petro ſiquidem dictum eſt, Paſce oues meas. Et idem Petrus omnibus prælatis ait: Paſcite qui in vobis eſt gregem. Quis autem verior animæ paſtus, quàm verbum Dei, quod animam non ſolùm nutrit, verumetiam impinguat? Et ideo non ſine cauſſa Hieremias plorat, dicens: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Ad prælatos etiam ſpectat illuminare populum qui in tenebris ignorantiæ iacet. Quod autem aliud lumen ab eis adhiberi poteſt, niſi prædicatio verbi Dei? Lucerna, inquit Pſaltes, pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Et iterum: Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ergo ab aliquo lumen quo dirigitur, ſubtrahas: nónne in tenebris ambulans offendet ſæpiſsime? Non ergo mirum ſi ſubtracta verbi Dei prædicatione à populo, populus erret: imò potius mirandum eſſet ſi non audito vnquam verbo Dei populus rectè ſemper ſentiret in fide: quoniam cum ea quæ credimus, humani intellectus fragilitatem excedant, ad ea percipienda aſſurgere ex ſeipſo nemo poteſt. Oportet enim prius credere, vt poſtea intelligatur. Niſi enim credideritis, inquit Eſaias, non intelligetis. Credere autem ſine prædicante non eſſe poſsibile teſtatur Paulus. Quomodo, inquit, credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Et paucis interiectis colligit: Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Huius rei non eſt opus multa exempla proponere, cum vbique terrarum & vbique gentium ſit expertum plurimos verſari errores apud ruſticos & paganos homines, maximè apud eos qui deſerta incolunt, qui à communione hominũ longiſsimè abſunt. Quod non ob aliam cauſſam euenire conſtat, quàm quòd verbum

Mar. vlt. *Ioan. 21* *1. Pet. 5* *Thr. 4* *Pſal. 118* *Ibidem* *Eſa. 6* *Ro. 10*

Dei non

Dei non audiunt, vnde doceri poſſent: quo deficiente adſtat illico malignus ille hoſtis, ſemper ad nocendum paratus, eorúmque affectus primò, poſtea verò intellectus peruertit, & in plures detrudit errores. De hac re teſtimonia locupletiſsima poteſt nobis noſtra miniſtrare Hiſpania, in qua citra decem annos in ea parte Cantabriæ quæ nunc Nauarra dicitur, & Biſcaia, apud eos homines qui montana incolunt, varij inuenti ſunt errores, multæ ſuperſtitiones, varia idololatriæ: adeò vt dæmonem ipſum in figura capri ſe illis oſtendentem venerarentur. Quod per multos ante annos inter eos ſecretò factum eſſe compertum eſt. Qua in re plures ſunt inuentæ fœminæ, quàm viri. Nouit enim ille malignus hoſtis ab homine condito facilius fœminam ſeduci poſſe, quàm virum: tenaciúſque amplecti malum cui ſemel inhæſerit. Hoc idem, etſi nõ æquale malum, apud alia Hiſpaniæ montana eueniſſe comperimus, vt apud Aſtures & Gallecos, alióſque ſimiles, quibus rariſſimè verbum Dei prædicari contingit. Sunt enim apud illos ſuperſtitiones multæ, ritus gentilitij, non aliam certè ob cauſſam, niſi propter defectum prædicantium. Qui defectus in eorum prælatos & paſtores erit partim reijciendus. Nam illi etſi peccent ſic errantes, eorum tamen peccatum aliquam admittit excuſationem, eò quòd nemo illos conduxit, nemo eos vnquàm docuit. Verùm quantumlibet prædicator deſit, ſi ipſi Deum (vt decet) colerent, eúmque orarent, nunquam eos Deus falli permitteret: quoniam aut ipſe interius doceret, aut illis
Act.10 aliquem mitteret qui doceret eos exterius, ſicut miſit Petrum ad Cornelium. Quia tamen alijs magnis criminibus ſunt immerſi, eorum peccatis exigentibus Deus permittit vt nullus ad eos docendos prædicator accedat. Tertia demum hæreſum parens & origo eſt ſacrarum literarum in linguam vulgarem tranſlatio: vnde euenit vt ab hominibus ſine vllo perſonarum diſcrimine legantur. Vt autem conuincamus hanc eſſe & ſæpe fuiſſe hæreſum cauſſam, illud in primis ſtatuere oportet, hæreſim nunquàm ex ſacris literis, ſed ex illarum peruerſa intelligentia oriri. Vnde Hilarius in lib. de Trinitate: Extiterunt plures qui cæleſtium verborum ſimplicitatem, non veritatis ipſius abſolutionem ſuſceperunt, aliter interpretantes quàm dictorum virtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de ſcriptura eſt, & ſenſu: non ſermo fit crimen. Hæc ille. Si ergo ex peruerſa ſcripturæ intelligentia hæreſis oritur, quis facilius in hæreſim

hæresim incidet quàm vulgus legens id quod minimè intelligere potest? Difficile certè est creditu, vt indoctum vulgus id intelligat, quod doctissimi viri longo studio, diuturna examinatione vix capere possunt. Quapropter Iudæis (teste Hieronymo) non licebat citra trigesimum annum librum Geneseos & Cantica canticorum legere, quia multa in eis intellectu difficilia continebantur: ad quæ legenda periculum esset nisi doctos discretósque viros accedere, ne ex praua intelligentia distortum quid saperent. Libri Sibyllini in tanta apud Romanos habiti sunt reuerentia, vt (quemadmodum testatur Fenestella de magist. loquens libr. 1. cap. 13.) solis Duumuiris eos libros inspicere liceret. Verùm in posterum cum id Duumuirorum sacerdotium ad decem vsque protractum fuisset, qui Decemuiri appellati sunt, ab eis demum solis Decemuiris Sibyllini libri legi permittebantur. Multo ergo magis Christianos decebat sacris literis illam exhibere reuerentiam, vt non passim omnibus legendæ traderentur, sed eis duntaxat qui fide & aliquanta cæterarum rerum scientia probati sunt. Nam de fide dicitur apud Esaiam: Nisi credideritis, non intelligetis. Et de *Esa. 6* scientia rerum humanarum quòd hæc sepe sit necessaria ad sacræ scripturæ intelligentiam, iam aliàs docuimus. Vtrunq; dominus vno orationis contextu insinuauit dicens: Nolite san- *Mat. 7* ctum dare canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpãt vos. Quod exponens Theophylactus ait: Canes sunt infideles, porci autem vitam porcinam agentes. Mysteria igitur incredulis non sunt prodenda. Porci enim conculcant quæ dicuntur, canes autem conuersi lacerant eos: quod fecerunt philosophi quum audirent crucifixum Christum. Dilacerant autẽ vos ratiocinando impossibile esse cauillantes. Hæc Theophylactus. Quapropter laudandum meritò venit edictum illustrissimorum catholicorumq; Hispaniæ regum, Ferdinandi videlicet, eiúsq; coniugis Helisabetæ, quo sub grauissimis pœnis prohibuerunt ne quis sacras literas in linguam vulgarem transferret, aut ab alio translatas quoquo pacto retineret. Timuerunt nanque prudenter plebi suæ quam regendam susceperant, ne vlla occasio illi daretur errandi: nec tamen gratis & sine caussa timuerunt: quoniam longa experientia compertum fuerat plures hac occasione hæreses fuisse olim suscitatas. Ex hac siquidẽ radice prodierunt Valdenses, qui alio nomine pauperes de Lugduno

gduno appellantur. Valdo etenim eorũ princeps à quo Valdenses dicti sunt, cùm homo idiota esset, aliquos sibi transferri procurauit libros, quos legens, & non intelligens, in plurimos lapsus est errores. Ex fonte eodem exierunt Begardi, Turelupini, omnes homines indocti, & prorsus literarũ ignari. Hic tamen obstat Lutherus dicens scripturã sacram esse apertissimam, maximè nouum testamentũ, eámq; esse facillimam intellectu: quapropter dicit tali lingua habendam esse scripturam sacram, vt ab omnibus legi & intelligi possit. Verùm in hac re delirare Lutherum, & reliquos omnes, qui illi in hac parte fauent, expressis scripturæ testimoniis, argumentísque efficacissimis conuincemus. Primò igitur beatus Petrus de Paulinis epistolis loquens ait: In quibus sunt quædam intellectu
2. Pet. 3 difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Et Paulus de hu-
1. Tit. 1 iusmodi hominibus loquens, in prima ad Timotheum epistola dicit eos non intelligere, neque quæ loquũtur, neque de qui-
2. Cor. 4 bus affirmant. Et in secunda ad Corinthios epistola dicit suum euangelium fuisse opertum in his, qui pereunt. Quòd si Petrus dicit in epistolis Paulinis esse multa intellectu difficilia, & Paulus ait suum euangelium esse opertũ his qui pereunt, qualiter Lutherus persuadebit scripturam sacram esse facillimam intellectu, eámque apertissimam, adeò vt ab omnibus intelligi possit? Præterea si scripturæ tam apertæ sunt, qualiter errauit Arrius? Macedonius? Nestorius? præcipuè cùm hi omnes ex scriptura perperam intellecta sui erroris occasionẽ sumpserunt? Quòd si in scripturarum intelligentia isti errauerũt, indéque hæreses suscitarunt, quî fit vt vulgus indoctum non etiam erret? Qualiter vulgus sciet cognoscere parabolas, quarum frequens est vsus in vtroque testamento? Qualiter aptabit similitudines? Qualiter distinguet figuratas locutiones à non figuratis? Qualiter rerum proprietates considerabit, ex quarum cognitione sæpissimè literæ sensus pendet? Quo pacto sciet conferre præcedentia sequentibus, & media vtriusque, vt inde coniiciat veram literæ intelligentiam populus, qui nihil conferre nouit, sed nulla prorsus rerũ collatione facta censere solet? At singula hæc maximè sunt necessaria ad cuiuslibet, ne dicam diuinæ scripturæ intelligentiam. Sunt multa præterea in sacris literis quæ in speciem velut ex diametro pugnare videntur: in quibus diligente interprete, eoq; docto est
opus

opus, vt ea conciliet, & cōcordia esse ostendat: vt gratia exēpli, Christus apud Ioannem ait: Pater maior me est. Et idem apud eundem dicit: Ego & pater vnum sumus. At vbi vnitas est, ibi neque maius neque minus quicquam esse potest. Item illi dicto Pauli, Regnum dei non est esca & potus, repugnare videtur Christus dicēs: Ego dispono vobis regnū, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Propheta etiam regius ait, Irascimini & nolite peccare. quibus verbis aliquam præcipit iram, quā dicit esse sine peccato. Huic autem cōtradicere videtur Paulus, dicens: Omnis indignatio & ira tollatur à vobis. Hæc autem quum vulgus indoctum legit, putabit esse contraria: quo eueniet vt aut dubitet aut vacillet in fide, aut temere censeat, alterā scripturæ partem reiiciens, sicut cōmune est hęreticis: aut si quā forte scripturam deprehenderint suo errori contrariā, eam statim velut nō canonicā reiiciant. Rursum Latherus dicit Hieronymum hallucinatū fuisse in sacrę scripturæ intelligentia, Augu. errasse in eadē, Ambro. Cypria. Hilariū, Basil. Chrysosto. sępe deceptos fuisse, de quibus tamen idem Lutherus in pręfatione libri sui de captiuitate Babylonica fatetur eos in vinea domini egregiè laborasse, diligentiā in scripturis illustrandis adhibuisse. Si ergo isti doctissimi viri post diuturnam in sacris literis exercitationē, post longam meditationē, post orationem feruentem atque prolixam decepti sunt illo teste, qualiter eas scripturas dicet esse clarissimas, in quibus tot talésque viri post longam, attentamq; earū inspectionem decepti sunt? Quòd si illi errauerunt in vno aut altero, verisimile est vt vulgus indoctum erret in mille, præcipuè cum non tantā adhibeant diligentiā vt illi, nec tantum in ea meditentur, nec talis sit illorum vita, vt affectus illuminet intellectū, aut vnctio dei doceat eos. Posibile certè est vt vnus homo quantumlibet idiota longa oratione exercitatus, feruēti contemplationi assuetus, quem deus in cellaria sua introduxit, interpretationem sermonum, veramq; sacrarum scripturarum intelligentiam inde hauserit, quàm alius quantúmuis doctrinis hominum assuetus consequi non valet? At quòd nebulones, ebrii, voratores carniū, potatores vini, quorum deus venter est, sine vlla meditatione, sine vllo orationis exercitio penetrent scripturas quas deus tot sapientibus & sanctis viris absconderit, non est cuiquam credibile. Confiteor, inquit Christus, tibi pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reue-

Ioan.10 *Ioan.14* *Ro.14* *Luc.22* *Psal.4* *Eph.4* *Mat.11*

laſti ea paruulis. Paruulis inquam, non ſuperbis, non ſibiipſis fidentibus. Paruulis inquam, id eſt humilibus, qui humi repunt ſua æſtimatione, qui non ambulant in magnis & in mirabilibus ſuper ſe, qui terrena omnia, veluti ſtercora arbitrantur, ideóque ea contemnentes pro cæleſtibus ſuſpirant. His certè paruulis reuelat Deus ſua myſteria, non voratoribus, nõ compotatoribus. Vinum nanque & panis corpus impinguant, carnem ſanguinem nutriunt, non autem animam. At caro & ſanguis nõ reuelat Petro Chriſtum eſſe filium dei, ſed ſpiritus dei qui eſt in cælo. Deinum vt hominẽ vndique vallemus, ne vllus illi pateat exitus, nonne ipſi Lutherani à ſe inuicem diuiſi ſunt? Carloſtadius à Luthero, Oecolãpadius ab vtroque iam eſt ſeparatus. Verùm qua ratione diuiſi? nõ alia certè, niſi quòd quilibet alteri impingit eum conniuere ad ſcripturæ intellectum. Si ergo inter eos qui populi duces videri volunt, diſsidia ſunt, & quilibet ait alterum minimè intellexiſſe ſcripturam: qui fit vt populus non erret in pluribus quàm eorum quilibet? præcipuè quum vulgus non ſola lectione ſit contentus, ſed de earum intelligentia etiam diſputet, adeò vt de earum intelligẽtia non vereantur nebulones doctiſsimos quoſque viros ad certamen prouocare, cum illíſque contẽdere. Et quod omnibus peius eſt, non ſolùm hæc à viris fiunt, verumetiam à fœminis. Paulus certè non permittit mulierem docere, & tamen his temporibus Luthero illis maximè fauente, mulieres docere & diſputare de fide non verentur: atque adeò proteruè, vt facilius centum viros ab errore reuoces quàm mulierem vnam. Ex quibus clariſsimè quiſque colliget Lutherum hac ſola occaſione ſcripturas ſacras in vulgarem linguam vertiſſe, quòd facilem perſpiciebat eſſe hanc viam ad populi lapſum, quem errore deceptum ex litera perperam intellecta, facilius poſſet in ſuas tenebras detrudere. Non poſſum meipſum continere, quin hic etiam inferam quæ in eius rei fauorem adducit Eraſmus Rotero. vir longè doctiſsimus, de boniſque literis bene meritus. Is enim quum in pluribus ab eo editis libris dixiſſet, ſe cupere ſacras literas in omnes verti linguas, vt poſsint legi ab agricola, à fabro, à latomo, à muliere, fuit de hac re inter alias à facultate theologiæ Pariſiis notatus atque reprehẽſus. quorum cenſuræ Eraſmus reſpondens, nec tamen ſuam ſententiam recantans, in ſuæ ſententiæ confirmationem adducit aliqua, quæ parum ſuum propoſitum ſtabiliunt. Primò dicit olim ſacras literas

Margin notes: Mat. 16 (beside "nem ſanguinem nutriunt"); 1. Tim. 2 (beside "eſt, non ſolùm hæc"); handwritten: Erasmus notat'

teras

teras in linguam vulgarem fuisse versas, & Chrysostomum commendare laicis studium diuinorum voluminum,& Hieronymum laudare idem in fœminis:de quo etiam refert quòd Dalmatica lingua sacros verterit libros. Quod si tunc factum est cum tanta laude,videtur Erasmo idem etiam nunc fieri debere. Hæc autem collectio satis apertè conuincitur esse mala, eò quòd sæpenumero contingere videmus,vt de aliqua re aliquid statuatur ad mores hominum corrigendos, quod quum postea experientia docente cognoscatur illud alia ex parte posse multo magis nocere,& iam sæpe nocuisse, abrogatur lex in totum. Olim in nocturnis vigiliis currebant ad sepulchra martyrum viri,vxores,puellæ pueri,monachi, virgines sacræ,nullumque hominum genus nõ veniebat.Cui rei quum olim detraheret Vigilãtius,scripsit aduersus eum beatus Hieronymus tam acerbè, vt ipse Erasmus in argumento illius libelli per eum edito,cogatur desiderare modestiam in beato Hieronymo.Id autem quod tunc beatus Hieronymus tam vehementer laudabat, flagitia quæ sub vmbra pietatis admittebantur, persuaserunt vt prorsus tolleretur. Neque hoc per solam desuetudinem abrogatum est,sed per cõcilii definitionem.Concilium siquidem Elibertinum cap.35.suorum decretorum sic ait:Placuit prohiberi ne fœminæ in cœmiterio peruigilent,eò quòd sæpe sub obtentu orationis scelera lateuter committant. hæc concilium. Cur non etiam Erasmus innouare vult illas nocturnas vigilias,cũ videat eas olim fuisse tam celebres,tanquæ ex animo ab Hieronymo laudatas?Hoc autem non facit, imo potius censet meritò fuisse sublatas. Olim etiam corpus domini dabatur in manus,quod secũ quisque domũ portabat: vt quum vellet,domi acciperet.Hoc ex libro 6.ca.33. historiæ Ecclesiasticæ Eusebii facillimè colligitur. At quum deprehensi fuerint multi qui tractarent indignè,& ad artes magicas abuterentur,abrogata est cõsuetudo.Nullus,vt opinor,est nunc homo verè catholicus prudensq;,qui consulere velit vt eucharistia iterum laicis detur in manus domum suam deportanda, quamuis olim vsque ad tempora Cornelii papæ sic factum esse constet.Fatemur ergo olim sacros libros in linguam vulgarem fuisse translatos, beatúmque Hieronymum in linguam Dalmaticam eos vertisse, nec tamen ideo simile fieri expedit,quoniam experientia docente didicimus hac de caussa plures idiotas fuisse lapsos in multos execrandos errores. Nam

etsi pauci fuerunt idiotæ hæresum authores, multi tamē fuerūt & nunc hodie sunt hæresum fautores. Lutherus certè etsi hæresis author & princeps existat, vnus tamen homo erat qui facile à potestate seculari cōpesci poterat: ideò curauit enixè populi animos sibi cōciliare, quò securius rem agere posset. Vt autem hoc assequeretur, nulla fuit ei visa facilior via, quàm si libros sacros & sua dogmata in linguā vulgarē vertisset: & ita vt credidit, euenit. nā hæc occasio inter alias non parua fuit, vt totius penè populus illi adhæreret. Secundo in sui propositi cōfirmationē addit Erasmus dicēs, quòd quicquid est hęreseon in orbe, totum ferè natū est, vel ex philosophia, vel ex ipsis sacris literis perperā intellectis. Et à philosophorum libris nullus arcetur, nullus ergo à sacris literis debet submoueri. Quis nō videt latissimum esse discrimen etiā in re de qua loquimur, inter gentilium libros, & sacras literas? Sacras enim literas omnis fidelis sic legit, vt diuina oracula: quapropter nec illis cōtradicere, nec de illis dubitare audet, sed constanti animo tenet quicquid ibi legerit. quapropter si aliquid perperam intellexerit, nō minus constanti animo credit quàm reliqua, quoniā iuxta sensum quē ille accepit, putat illa verba esse accipienda: & ita errorē suum ita tenaciter defendit, velut id quod credit esse diuinum oraculum. At philosophorū libros nullus Christo initiatus ita legit vt diuina oracula, nisi fortè quis demens sit: sed legit vt libros hominum, qui quantūlibet fuerint docti, potuerūt tamen errare, & ita nō timet ab illis dissentire, aut de eorum sententia dubitare. Verùm quoniam contingit sæpissimè, vt propter argumenta bellè disposita, quæ apud eos leguntur, aut propter eorum elegantem dicendi stylum, in illorum philosophorum trahantur errores, ideo non sine caussa iam superius monuimus libros gentilium cum magna cautela esse legendos. Cùm ergo plus nocumenti inferatur ex libris sacris in linguam vulgarem versis, quā ex lectione gentilium philosophorum, meritò illud inhibetur, etiam si de alio nulla fiat prohibitio. Puto Erasmum boni consulturum, quòd ab illo in hac parte discessimus. Nam & ipse non semel docet liberum esse cuique ab hominis cuiusque sententia discedere, etiam si sanctus ille fuerit, modò cum reuerētia & aliqua ratione adductus id faciat. Siue autem bene siue malè accipiat, ego ab instituto meo quo pro catholica fide pugnare decreui, nunquam discedam.

De hære

De hæreticis agnoſcendis. Cap. XIIII

On parua res eſt, hæreticos à veris catholicis diſcernere, quum propter rei vtilitatem, tum etiam propter eiuſdē difficultatē. Vtilitas certè eſt maxima, propterea ꝙ multi pallio nominis Chriſtiani operti, ſuas hæreſes ſpargunt, ſuaq; venenoſa dogmata populo venditant: quē tanto facilius decipiunt, & in ſuos trahunt errores, quātò ipſi magis à populo reputantur fideles, & verè catholici. Ideo Chriſtus ſolicitā noſtri curā gerens, ac præuidens plures hæreticos ſub nomine Chriſtiano venturos, admonet dicens, Attendite à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et Ioā. in ſua prima catholica epi. ait, Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus an ex deo ſint, quoniā multi pſeudoprophetæ exierunt in mundū. Difficultas autem inde cognoſcitur, quòd hæretici nō eundem modū obſeruant, ſed ſuus cuiq; mos, & mille eorum ſpecies, & rerum diſcolor vſus. Quidā enim eorum occultantur vt ſanctiores appareant, vt facilius mentes ignorātium decipere poſsint: vnde de illis Iob dicit. In deſertis habitabant torrentiū, & in cauernis terræ. In cauernis hæretici habitāt, quia plerunque errorem ſuum nō audentes publicè prædicare, ne à ſapientioribus, illis reſiſtatur, procurant latenter & clanculo ſe imperitis ingerere, vt illos ſecurius in ſuum errorem trahant. Hinc eſt quod apud Salomonem mulier quæ typum hæreſeos tenet, dicit, Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſcōditus ſuauior. Quòd tantò periculoſius, quanto occultius fit, quia difficilius illi veneno poteſt mederi. Quidam hoc publicè, & adeo licentius faciunt, quantò magis ſibi perſuadent ſuum poſſe errorem melius tueri. Quidam vt facilius ſuum aliis perſuadeant errorem, curant ſanctiores apparere, & multa mirabilia operari, vt quanto meliores exiſtimantur, tanto facilius illis credatur. Quidam vice verſa, aliorum exſtimationem cōtemnentes, nec de ea vllo pacto curantes, hominibus peſsimæ vitæ iunguntur, vt ad optata vitia pertingant, & ſuorum errorum faciles & libentes habeant miniſtros, Nam qui vitia pro virtutibus commendat, aut qui virtutes velut vitia reiicit, nullos inueniet in eum propenſiores, quàm eos qui ſunt ad illa vitia quæ ille laudat, procliues. Cum tot ſint ergo hęreticorum mores varii, ingeniaq; diuerſa, difficile eſſet certam præſcribere regulam, qua cognoſci valeant,

Mat. 7

1. Ioā. 4

Iob 30

Pro. 9

De Haereticis agnoscendis.

nisi Saluator nobis eam reliquisset. Is enim summus & optimus pastor atque magister, cum præmonuisset nos vt à falsis prophetis caueremus: modum quo eos cognosceremus, adiunxit, dicens: A fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor malos fructus facit. Nō potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Cum tamen hæreticorum fructus, vt iam diximus, sint varij, nec omnibus ijdem, restat vt eadem semper maneat difficultas, Verùm quanuis tot sint hæreticorum mores varij, si tamen est aliquis fortè modus illis omnibus communis, velut eorum omnium genius, ab eo facilè cognosci poterunt. Ego autem re (vt decebat) attentius considerata, tres aut quatuor hæreticorum mores inuenio, illis omnibus cōmunes, ex quibus facilè quisq; coniiciet an quiuis doctor in suspicionem hæretici incidere meritò debeat, an nō. Prima ergo, & nescio an omnium maxima coniectura est, velle res nouas, & quæ parum conducunt, prædicare aut docere. Qui enim rerum nouarum est amicus, & eas semper quærit vt prædicet aut doceat, signum est quòd placere vult, quòd existimationem sui in populo quærit, quòd seipsum vult prædicare, non Iesum Christū: ex quo conuincitur eum à semetipso loqui, & non à Deo: quoniam vt est apud Ioannem, Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem propriam gloriam quærit, eámque per nouæ doctrinæ prædicationem captandam sperat, etiā si quid erroneum inuenerit, ipsa nouitate delectatus probabit, & sperans se inde gloriam habiturum, non solùm prædicare non metuet, imò tanquàm preciosam gemmam populo venditabit. Præterea ipsa doctrinæ nouitas est de se suspecta, quoniam Christus & apostoli eius sufficientem doctrinam ad vitā æternam consequendam dederunt. Nec post legem à Christo datam est alia lex iterum à Deo danda, quoniam testamentum hoc est æternum. Si ergo aliquid noui nunc prædicatur, cuius nec vestigium habetur in ecclesia relictum ab apostolis vsque ad hunc diem, ipsa rei nouitate est suspectū, quoniā tunc oporteret fateri apostolos non perfectè aut sufficienter prædicasse euangeliū, ecclesiamq; quam docendam spiritus sanctus suscepit, tam longo tēpore fuisse in tenebris ignorātiæ. Beatus Aug. in libro de ratione animæ ad Optatum, multas de anima opiniones enarrans, de quadam earū, quam credit esse erroneā, nec

Margin notes: Mat. 7. Quomodo hæretici cognoscantur. Hæreticorum mores 3. 1. Prima hæretici coniectura. Ioan. 7. August.

tamen

tamen illā se posse expugnare cōcedens, ait, Ipsa tamē sola nouitate displicet. Et Aeneas Syluius loquēs de Ioanne Huss Bohemorū hęresiarcha, lib. de origine Bohem. cap. 35. dicit quòd peregrinas semper & nouas opiniones amabat. Rursus, beatus Paulus sæpe hāc doctrinarū nouitatē condēnat, & velut dānatam fugiendā esse pręcipit. vnde in prima ad Timoth. epist. dicit, O Timothee depositū custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quā quidam promittentes circa fidem exciderūt. Deinde qui nouam conatur inducere doctrinā, eam debet efficacissimis eisque euidētissimis argumētis probare, & quod maius est, si doctrina talis est, vt ad vitā æternā consequendā necessaria esse prędicetur, debet eam euidētissima miraculorū operatione cōfirmare. Sic enim factum esse reperimus quoties à Deo noua doctrina populo est mādata. Primò enim cū Moses mittitur ad Pharaonē, non audet ire, eò quòd timebat ne illi propter rei nouitatem quam erat Pharaoni dicturus, non crederet Pharao, aut reliqui Aegyptij. Quapropter illi Deus concessit potestatem miracula faciendi corā Pharaone & Aegyptiis, vt visa miraculorū euidentissima operatione, persuaderentur ad credendum his, quę Moses illis dicturus erat. Deinde dominus & nouam mundo prędicans legē, ac veteris legis nouam & verā intelligentiam pandēs, miraculis certissimis suā doctrinā cōfirmat. Postquā enim sermonem prolixum coram discipulis suis aliisque hominibus fecit dominus in monte, in quo sermone docuit eos præcepta decalogi iuxta verū eorū sensum, cōtinuò pòst sermone finito miraculū operatus est: cùm videlicet leproso petenti atque dicenti, Domine si vis, potes me mundare: respōndit, Volo, mundare. Et confestim mundatus est à lepra. Neque hoc casu factum esse putes, vt finito sermone illico dominus coram populo, qui eum audierat, sanet leprosum. Caussam enim huius facti Hieronymus super octauum cap. Matthæi assignat dicens, Rectè post prędicationem atque doctrinam, signi offertur occasio, vt per virtutum miracula, præteritus apud audientes sermo firmetur. Hæc Hieronymus. Quòd si talia miracula Christus nō fuisset operatus, per quæ homines allicerētur in eius doctrinam: ipsis Iudęis tunc nō credentibus, nulla fuisset propter hoc culpa imputata. Ipse enim Christus ait, Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent. Vnde clarissimè cōuincitur esse necessariam miraculorum operatio-

Marginal notes: Aeneas Syluius. — 1. Tim. 6 — 2ª Haeretici cōuincuntur miraculis & fidei [illegible] — Exod. 3 — Matth. 8 — Hieron. — Ioan. 15

De Haereticis aggrediendis

nem ad tam excellentis doctrinæ, vt est euangelica, confirmationem. Prædicato insuper per Christum euangelio, & plurimis ab eo miraculis confirmato, cùm Apostoli post Christi in cælos ascensionem per diuersas nationes euangelium prædicant, diuersorum miraculorum operatione confirmant. De illis enim ait Marcus, Illi autem profecti prædicauerunt vbique, domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Beatus Ambrosius exponens illud ad Romanos primo, Per quem accepimus gratiam &c. sic ait, Testis enim doctrinæ virtus est, vt quia quod prædicatur incredibile mundo est, gestis fieret credibile. Hæc ille. Et Beda libro 3. super Lucam capite 7. Cõcessa (inquit) primò potestate signorum misit prędicare regnum Dei, vt promissorum magnitudini attestaretur etiam magnitudo factorum, fidemq; verbis daret virtus ostensa, & noua facerent, qui noua prædicarent. Hæc Beda. Ex his ergo omnibus colligimus, nouam de fide doctrinam debere certissimis euidentissimísque miraculis confirmari. Quod si quid nouum sine talium miraculorum confirmatione prædicatur, ipsa nouitate est suspectum. Et qui talibus nouitatibus delectatur, easque inquirit anxius, vt inde inanem captet gloriam, hac sola ratione coniicio eum esse hęreticum, aut in hæresim pronum, & qui facilè in eam labetur. In hac parte adeò nobis fauet Lutherus, vt in seipsum verterit manus non considerans fortè quod loquebatur. Is enim volens astruere nulli homini quantumlibet docto, quantumlibet etiam sancto debere fidem adhiberi, nisi suam doctrinã apertissimis sacræ scripturæ testimoniis comprobauerit, in procemio sui libri de captiuitate Babylonica sic ait: Legimus in Actis Apostolorum quòd ij, qui cum omni auiditate verbum Pauli audierãt, quotidie scrutabantur scripturas, si hæc ita haberent. Si ergo Pauli euangelium ceu nouum testamentum oportuit probari per veterem scripturam an ita haberet, qui tamen habuit authoritatem à Deo sibi datam sicut Apostolus, vt eius verbo crederetur, quid nos facimus, qui patrum dicta quorum nulli fuit authoritas noua docendi, sed tantùm accepta per Apostolos conseruandi, nolimus ad scripturæ iudicium vocari? Hæc Lutherus. Nullus est (vt opinor) adeò demens, qui renuat cuiusuis hominis dicta vocari ad iudicium scripturæ, quoniam non iurauimus in verba hominis, sed in verba Dei: neque captiuare oportet intellectum nostrum in obsequium hominum, sed in

Marci vlt.

Ambros.

Beda

Luther

ſed in obſequium Chriſti. Permittimus ergo ſanctorum dicta vocari ad iudicium ſcripturæ, non autem ad iudicium Lutheri: ad iudicium quidem ſcripturæ, ſed non vt à Luthero intelligitur. Iudicium enim ſcripturæ, hoc eſt interpretatio ſacrę ſcripturæ, vt aliàs iã docuimus, non manet penes Lutherũ, ſed penes totã eccleſiam. Quòd autem ait non licere alicui noua docere, conſentimus ei. Verùm ſi nulli ſanctorum licuit noua docere, ſed tantùm accepta per Apoſtolos conſeruare, quare tibi Luthere licebit tot nouitates excitare? Nunquid nõ eſt nouum dogma omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes? Nunquid non eſt noua doctrina qua aſſeris, ad Euchariſtiæ ſumptionem nõ eſſe neceſſarium, prius animum per contritionẽ & peccatorũ confeſſionem expurgari? Nónne nouũ eſt dogma ſeruum eſſe & nõ liberũ hominis arbitriũ? Nónne noua eſt hęc ſententia, nulla bona opera eſſe neceſſaria, ſed ſolã fidẽ ſufficere ad vitã ęternã conſequendã? Nũquid nõ eſt etiã nouũ dogma, cõcilia generalia probè (vt decet) cõgregata poſſe in fide errare, atq; ideò eorũ decretis nos minimè obligari? Noua certè ſunt hęc omnia, niſi fortè dicas ideò non eſſe noua, quia alij ante te hęretici illa confinxerũt. Hoc enim eſt tibi peculiare, vt raró ex vino defęcato, ſed ex fęcibus ab eccleſia reiectis ſæpiſsime haurias. Verùm etſi hoc ita ſe habeat, ea tamen, quæ ſemel antiquata ſunt, incipiũt aliquãdo eſſe noua, quia tũc renouantur. Sic quãuis errores tuos plures ex Valdenſibus, Vuitclefuitis, aliiſque huiuſmodi farinæ hominibus hauſeris, quia tamen eos iam diu ab eccleſia reiectos atq; exploſos reſumpſiſti & velut iam diu ſepultos ab inferis ſuſcitaſti, ideò errores tui noui nũc ſunt ac dicuntur. Si ergo hæc noua, & tamen aſſeris, pertinacitérque tueris, quæ nunquam per Apoſtolos tradita, neque ab eorum ſucceſſoribus conſeruata ſunt, nunquid non incidiſti in foueam, quam feciſti, & in laqueũ quem paraſti aliorum pedibus, cùm dixiſti nemini licere noua dogmata prædicare, ſed tantùm ab Apoſtolis accepta conſeruare? Tibi ergo, qui nouas inducis doctrinas, incumbebat probare quę aſſeris, eáque miraculis apertiſsimis confirmare, prout fecit Chriſtus, & eius Apoſtoli fecerunt. Nobis autem, qui tam vetuſtam totius catholicæ eccleſiæ fidem tenemus, non incumbit probare, cũ iam non ſit noua dicenda doctrina, quæ per tot ſecula eſt ad hunc vſque diem conſeruata, & tot miraculis confirmata: quapropter non eſt opus vt nunc probemus quę iam olim probata atque confirmata ſunt.

Secunda coniectura ex qua ſubodorari poſsimus hęreticum, eſt nimia libertas in pronunciando, ad quã ſunt aliqui adeò procliues, vt nõ dubitent quicquid in buccã venerit aſſerere. Quod autem ſemel prodidit definiẽdi temeritas, ſuperbia poſtmodum tuetur, & ſæpiſsime auget pertinacia: quoniã ſuperbia ſuadente fit, vt quod ſemel temere dictũ eſt, recantare nolit: quapropter errori adiuncta pertinacia, conſummatũ facit hęreticum. Qui ergo ita liberrimè de rebus ſeriis & ad fidẽ ſpectantibus pronunciat, & quacunq; facillima ratione perſuaſus, ſine vlteriore inueſtigatione, aut doctorũ aliorũ virorũ conſilio, ſtatim decernit ſibiipſi fidẽs, hic certè meritò ſuſpicionẽ hęretici incurrit vt hęreticus eſſe putetur, vel in hęreſim eũ citiſsimè lapſurũ credatur. Vnde beatus Iac. ait,

Iac. 1 Si quis putat ſe religioſũ eſſe nõ refręnãs linguã ſuã, ſed ſeducẽs cor ſuũ, huius vana eſt religio.

Ibidem 3 Et iterũ, Lingua inquietũ malũ, plena veneno mortifero. Quapropter beatus Greg. exponens illud Iob, Reſpõdete quęſo abſque contentione, & loquentes, id quod iuſtũ eſt iudicate: ſic ait, Qui in dictis ſuis reprobationẽ metuit, ipſe prius debet examinare quod dicit, quatenus inter cor & linguam, æquus quidam diſcretúſque arbiter ſedeat, ſubtiliter penſans, ſi recta verba cor offerat, quæ vtiliter ſuſcipiens ad auditorum iudicium lingua perducat. Beatus igitur Iob, ſua contra amicos agens, ſed contra hæreticos noſtra denũcians, præcipitationem loquentium reprehendit, atque ad eorum mentem verba recolligit dicens, Loquentes, id quod iuſtum eſt iudicate: ac ſi apertè diceret: Si in eo quod nos per egreſſum locutionis exitis, reprehendi nõ vultis, intus iuſtitiæ libram tenete, vt tantũ foris quod dicitur, ex veritatis pondere placeat, quantum hoc interius trutina diſcretionis penſat. hucuſque Gregorius. Tertiũ vnde coniicere licet aliquem eſſe hæreticum, eſt id quod fermè omnibus hæreticis eſt proprium, vt videlicet ſi quis eum correxerit vt ab errore ſuo reuocet, oſtendat illico impatientiam. Qua in re, quantumcunque hypocrita ſit, & ſanctus videri curet, eorum hypocriſis inde detegitur, quod ſimul atq; à quopiam fuerit admonitus, ſtatim pro benefacto regerit maledictum, conuitiis & contumeliis inſaniens, impatiens ab alio doceri. Si enim commonefacis vt ab errore reſipiſcat, non emandatior, verùm deterior & peſtilentior euadit. De his ait Paulus,

Tim. 3 mali homines & ſeductores proficient in peius, in errorem mittẽtes, & ipſi errantes. Huius rei apertiſsimum ſe nobis prębuit exemplum

plum Lutherus, qui cum pauculos quosdam à principio effutisset errores, de eis admonitus à pluribus doctis viris, tantum abfuit vt recantare vellet, vt peiores multò plures addiderit errores. Deinde verò cùm à serenissimo Anglorum rege per scripturam fuisset correctus, cúmque regratiari illi debuisset, aut saltem modeste respondere, conuiciis & iniuriis eum affecit. Demum cùm à summo pontifice Leone decimo admonitus obedire nollet, bonus pastor, ne ouis putrida, reliquas attactu inficeret oues, ab ouili ecclesiæ procul abegit. Huius autem censuræ Lutherus impatiens, cœpit debacchari in pontificem Romanum, & reliquos omnes ecclesię ordines. Hoc igitur manifestum est hæretici signum, medicinam nullam ferre, nullam manum medicantis admittere: vnde euenit, vt insanabilis permaneat. Quomodo enim curari potest, qui se tractari non patitur? Aut quomodo tractari potest, quem si quid doces, nugatur? si quid mones, irascitur, si quid hortaris, obnititur? si quid placas, incenditur. Efficacissima igitur est coniectura ex correctionis impatientia coniicere aliquem esse hæreticum, quia ostendit pertinaciam, quæ consumatum efficit hæreticum.

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSVS hæreses, in librum secundum,

PRAEFATIO.

Aactenus de his, quæ ad reuincendas hæreses necessaria erant, disseruimus. Arma nanque ostendimus vtrisque communia quibus & nos aduersus hęreticos pugnare debemus, & hęretici aduersus nos. Iudices signauimus, sub quibus certaminis periculum subeundum erit, penes quos potestas sita est de victoria cēsendi, quod maximè etiā necessariū fuerat, quoniā his subditis nullus vnquā foret belli finis. Nā cū glorię cupiditate omnes tāgamur, nullus erit, qui hastā in certamine abiicere velit, aut herbā porrigere hosti: atq; ideò hac ratione esset sine fine bellandū, nisi ecclesia iudice alter cedere cogatur arenę: pręcipuè cū ij cōtra quos acturi sumus, filij dura ceruice & indomabili corde sint. Omnibus ergo (vt decebat) ad bellū paratis, opus est iam vt in campū descēdamus, manusq; inter nos conserere incipiamus. Nō tamē aduersus omnes hęreses simul, nec aduersus omniū hęreticorū aciē pugnare decreui, sed ad singulare certamē quālibet seorsum hęresim prouocare. Hęreses aūt ipsæ non iuxta tempora in quibus ortæ sunt (vt in præfatione

totius

totius operis statuimus) sed iuxta rerum materias circa quas versantur, distribuentur. Vt autem ex hoc nostro labore facilius lector proficere posit, talis seruabitur ordo, vt rebus circa quas ortæ sunt hæreses, iuxta alphabeti ordinem dispositis, sub vnaquaque dictione illæ cōstituantur hæreses, quæ ad rem per vocem illam significatam pertinere videbuntur. Cùm ergo prima alphabeti litera sit A, eas primum oportebit pertractare res, quarum nomina ab ea litera initium capiunt. Ab adoratione igitur auspicandum censui, vt primum omnium, tanquàm de primo Dei præcepto, quid nos intereri aut adorare oporteat, sciamus.

ADOR

ADORATIO.

NTER omnes quæ hucusque ortæ sunt hæreses, duas tantùm apud omnes quos euolui authores (qui Deo teste satis magno sunt numero) reperio quæ sub hac inscriptione meritò collocari debeant. Prima hæresis est, quæ adstruit crucem dominicam nullo pacto esse adorandam. Huius erroris dux atque magister fuit Claudius quidam Taurinensis episcopus, vt testatur Thomas Vualden. in lib. de sacramentalibus titu. 2. cap. 16. adducto pro hac re testimonio ex chronicis Iuonis Carnotensis, quæ fateor me non vidisse. Quo autem tempore hæc pestis viguerit, cum ille subticuerit, apud alium inuenire non potui. Hanc eandem hæresim iam sepultam, ab inferis suscitauit post aliquot annos quidam Ioannes Vuitclef, vt testatur idem Thomas Vualden loco proximè citato. Hic Ioannes Vuitclef Anglicus fuit, sacerdos, magistérque in artibus, vir ingenio acer, & eloquens, quantum temporis illius penuria valebat (floruit nanque circa annum domini 1380.) multa volumina scripsit, quibus ecclesiam catholicam persecutus est. Nā in illis multa & impia dogmata sparsit, de iure diuino, de humano, de ecclesia, de monachis, de ceremonijs, de decimis, de obediētia, & de alijs multis, quæ suis locis dicentur. Tempus autem illud cuicunq; crimini committendo opportunum fuit, cùm ecclesia tunc in tres partes fuerit scissa, à tribus se pro summis pontificibus gerentibus. Nunquā verò facilius quodcunq; crimen proficit, quàm bellorum tempore, quo omnia licent, omniáque impune fiunt. Tandem Deo miserante coactum est generale concilium apud Cōstantiam pro totius ecclesiæ vnione atque reformatione: in quo inter cætera ibidem acta, 45. articuli ex eius libris excerpti, condemnati sunt. Et quoniam tunc Ioannes Vuitclef iam defunctus erat, facta prius diligenti examinatione de eius finali impœnitentia ac pertinacia, concilium censuit præfatum Ioannem fuisse hæreticum, corpúsque illius & ossa (si possent ab alijs fideliū corporibus discerni) iussit exhumari, & extra ecclesiā iactari. Hæc omnia acta sunt in octaua eiusdem concilij sessione. Verùm etsi inter articulos in eo concilio damnatos, iste de adoratione crucis minimè reperiatur, non ideo mirum videri debet alicui, aut ideo credere debet non esse hæreticum, quia à concilio inter illos

Claudius.

I. Vuitclef

ter illos minimè connumeratus est. Nam postquam concilium illos 45. articulos recensuit, hæc verba subnectit: Compertum est etiam libros eius plures alios articulos continere similium qualitatum, doctrinámque in Dei ecclesia insanam, & fidei ac moribus inimicam inducere. Hæc concilium. Post ista autem verba immediatè sequitur condemnatio tam præfatorum 45. articulorum ibidem expressorum, quàm aliorum eiusdē qualitatis quæ in libris illis reperiri dicuntur. Ducenta nanque librorum volumina eum scripsisse refert Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum cap. 35. Credimus autem Thomam Vualden virum doctum perinde ac religiosum, libros eius ad vltimum inspexisse, quòd Anglicus esset ipse vt alter, ideóque eos legisse, vt patriam quam ab Vuitclefuitarum errore infestatam videbat (nam ferè coæuus Ioanni Vuitclefo fuit) expurgare posset. Sit ergo huius Ioannis Vuitclef hic semel enarrata historia, quoniam sæpissime deinceps in iudicium vocandus erit. Ostensis ergo istius hæresis patronis, superest vt de ipso errore discutiamus. Dubium est mihi in primis an inter hosce hæreticos de hac re omni ex parte conueniat. Nā etsi de Vuitclefuitis constet eos asserere crucem ipsam in qua verè Christus pependit, minimè adorandam esse, multóque minus alias ad illius imaginem factas esse adorandas: de Claudio tamen Taurinensi nō constat an prohibuerit has solùm imagines crucis Christi adorari, an ipsam etiam crucem in qua Christus nostram operatus est salutem: quoniam ex illo nihil aliud reperire potui præter fragmentum quod ex Iuone Carnotensi à Thoma Vualden citatur. Quicquid tamē asserat, certum est illum eodem gladio feriēdum, quo Ioanne Vuitclef, cum hic vtrunque prohibuerit. Nunc ergo solum præsenti proposito conuenit probare crucem illā in qua dominus pependit, meritò adorandam esse. Nam quòd imagines illius adorari debeant, ad aliud spectat negocium, quando inferius in titulo imago, de omnibus simul imaginibus disseremus, qualiter tolerentur, & ad quid earum vsus in ecclesia prosit. Adorationem hāc crucis, quam nunc inquirimus, propheta explicat dicens, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quod autem verius scabellum Christi, quàm crux, cui pedes illius affixi sunt? Nam etsi alia sint quæ meritò scabellum Christi dici posint, vt humanitas eius, nil tamen obstat quin crux etiam scabellum eius dicatur, quod adorare propheta præcipit. Vnde Hieronymus

Psal. 98

exponens

exponens locum illum Psalmi, sic ait, Multæ opiniones de scabello sunt, sed hoc propriè corpus dixit dominicum, in quo maiestas diuinitatis tanquàm super scabellum stetit. Quòd autem adorari debeat, eo ascendente docuerunt apostoli, cũ adorantes regressi sunt in Hierusalem. Ad crucem dominicam, & ad animam sanctam hæc referenda sunt. Hæc ille. Vides hic qualiter ex Hiero. sententia scabellum sit corpus dominicum, scabellum sit anima, scabellum etiam sit crux dominica. Hæc autem adorari vna voce præcepit Psal. dicens, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Idem etiam propheta alibi eandem sententiam replicat dicens, Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Quem locum pertractans Cassiodorus, postquam eum iuxta allegoriam exposuit, ait, Quod si hoc & ad historiam piè velis referre, significat fortè sanctam crucem, vbi corporaliter stetit quando in ea cõfixus apparuit In qua stetisse rectè dicitur, vbi corpus eius infixum fuisse monstratur. Meritò ergo hunc propheta locum dicit adorandum, qui nobis & fidei signum præstitit, & salutem. Hæc Cassiodorus. Hinc patet Cassiodorum asserere crucem dominicam adorandam, nec tamen ex suo tantum sensu, sed prophetico innixum testimonio. Ne autem causeris ex sensu mystico non esse sumendum argumentum, vide quid dixerit, eam scilicet expositionem esse iuxta historiam. Verùm ne Cassiodoro in hac parte velut vnico testi diffidas, producam eiusdem rei alium, vt in ore duorum stet omne verbum. Damascenus nanque in lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 12. de crucis dominicæ ligno disserẽs sic ait: Ipsum nimirum preciosum, & perquàm verè venerandum, in quo semetipsum in hostiam pro nobis Christus obtulit, vt sanctificatum tactu sancti corporis & sanguinis, decenter adorandum, clauique & lancea, & indumenta, & sacra ipsius tabernacula, quæ sunt præsepe, spelunca, Golgotha salutaris, viuificum sepulchrũ, Sion ecclesiarum propugnaculum, & similia, vt Dei parens ait Dauid, Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Quòd autem crucem dicat, ostendit quod sequitur. Resurge domine in requiem tuam. Sequitur enim crucem resurrectio. Si enim amatorum desiderabilis domus, & amictus, & lectus, multo magis domini & saluatoris nostri, per quæ & saluati sumus. Hucusque Damascenus. Ex quo inter multa hoc vnum habes, crucem scilicet adorandam, & hoc eod

Psal. 131

Psal. 131

hoc eodem prophetæ testimonio adiutus, quo Cassiodorus, Ne verò Ioannes Vuitclef subterfugiat ad quandam crucem spiritualem quam fingit, ad quam authoritates detorquet, vide quid Damascenus dixerit: In quo ligno semetipsum in hostiam pro nobis Christus obtulit. At non obtulit se nisi in materiali ligno, eoq; ad portandum grauissimo. Præterea hanc ipsam adorationem confirmat totius vniuersalis ecclesiæ ritus, & consuetudo, quæ statuit vt in feria sexta Parasceuæ post decantatum ex Ioanne Euangelista nobilem illum triumphum, quem per crucis mortem Christus illa die acquisiuit, eleuetur crux à sacerdote, vt à populo adoretur: deinde cruce ipsa in loco honesto collocata, sacerdos eam genibus flexis adoret, post quem ministri alij altari deseruientes, post quos cæteri quoque officio adstantes similiter adorent. Ecclesiæ autem vniuersalis traditio (vt suprà longius disseruimus) tanti est ponderis, vt qui illi obstet, non minus censeatur hæreticus, quàm si expressè scripturæ contradiceret, præcipuè in rebus grauibus, & in quibus errare magnum esset periculum. At vbi magis interest nõ errare, quàm circa cultum exhibendum? Nihil enim Deus magis abominatur, quàm idololatriam, adeò vt nomine abominationis sæpe in sacris literis idolum designetur. Non est ergo verisimile vt per tot secula ecclesia vniuersalis pro qua dominus rogauit vt fides eius non deficeret, idololatriæ labe macularetur, quemadmodum illi impingit impius & blasphemus Vuitclef. Accedit huic omnium sanctorum de hac re sententia. Nam pręter Hieronymum Damascenum & Cassiodorum, quos iam citauimus, sunt alij multi, qui de hac re testimonium præbent. Augus. super Ioannem tract. 36. sic ait, Quid seruat fideli suo, qui talem honorem dedit supplicio suo? Deniq; modo in pœnis reorum non est apud Romanos. Vbi enim crux domini honorata est, putatum est quod reus honoretur. Hæc Augustinus. Non est iam cur nos irrideat Vuitclef propter honorem quem cruci exhibemus, cùm illum Deus illi dederit, dicẽte August. Quid seruat fideli suo, qui talem honorem dedit supplicio suo? Chrisostomus super Matth. homil. 54, sic ait, Hæc enim crux orbem terræ saluauit, errorem abegit, veritatem reduxit, terram cęlum fecit, hæc homines angelos fecit, propter hanc dæmones non adhuc terribiles, sed contemptibiles, neque mors, sed somnus profert. Propter hanc omnia in terram proiecta sunt & conculcata quæ impugnabant nos. Si ergo tibi dixerit

xerit quis, Crucifixum adoras?& si deriserit, lachrymare, quoniam insanit. Hæc Chrysostomus. Lachrymemur ergo pro Vuitclefuitis, compatiamurq; illis, quoniam ex dicto Chrysostomi insaniunt. si insaniunt, iustius esset eos catenis vincire, quàm argumentis. Quem teipsum ergo Vuitclef facis, vt contemptis Hieronymo, August. Chrysosto, Damasceno, Cassiodoro, tuæ tantum prudentiæ innitaris? Cùm enim tam graue crimen, quale est idololatria, toti ecclesiæ impingere non erubescis, quare vel vnicum testem in robur tuæ criminationis nõ adducis? Vis vt credatur tibi sine vllo scripturę testimonio magis quàm tot illustribus viris? quàm etiam totius vniuersalis ecclesiæ traditioni & consuetudini? Cæterùm quòd ecclesiam de idololatria notas, hoc discutiamus, & videamus quàm ob caussam id dicas. An fortè quia Christi fideles coram dominica cruce genua flectunt, nudatúmque inclinant verticem? Leuis certè caussa pro qua tantum crimen obiiciatur ecclesiæ. Nã cùm exterior adoratio, vt quæcunque exterior operatio, non sit bona aut mala censenda nisi quatenus ab interiori procedit, talem oportet bonitatis & malitiæ denominationem suscipiat, qualem retinet operatio interior à qua deriuatur. Hac enim sola ratione Iudæorum illudentiũ genuflexiones adorationesq; culpantur, quòd ex mala radice nempe irrisione procedebant. Propter quod id inquirendum est, à qua scilicet radice talis exterior cultus oriatur. Si ideo quispiam coram cruce flectit genua, aut inclinat caput, quòd eam credat esse aliquod numen, aut aliquod supremum bonum, meritò talem criminaberis, neque ob istam caussam à te discedemus. Sin verò ideo genua flectit, quia visa cruce recordatur in illa aut alia simili Christum pro nobis pependisse, gratiasq; illi pro tam immenso beneficio nobis exhibito genua flectendo reddit, quid hic criminaris vbi nulla est criminandi caussa? Nónne tu credis Christũ cruci fuisse pro nobis affixum? Aut si credis, cùm id in memoriã reducis, nõne amantẽ redamas? Quòd si istorum alterum negas, vel hoc solo argumento conuinceris. Sin autem vtrunque istorum præstas, cur non accusas quòd illa præstamus? Nã illæ prostrationes, capitum nudationes, manuũ eleuationes coram cruce factæ, nil aliud significant, quàm quòd per illa testamur nos credere Christum in alia simili pro nobis pependisse: atq; ob tantũ beneficium, cuius memoria per crucis aspectũ innouatur, seruitutem & obsequiũ genu flectendo profitemur.

Exterior adoratio neq; bona neq; mala nisi quatenus ab interiori procedit.

Quæ omnia cum sint ab omnibus,& ab ipso etiam Vuitclefuo comprobata,hoc argumento conuincitur,nō solùm eam crucē meritò adorandā,in qua dominus pepēdit,sed reliquas omnes quæ illius veræ sunt imagines. Nam ad aspectum earum æquè intellectus noster in memoriam reducitur crucifixi, quem per talem genuflexionē verè adoramus. In hoc tamen omnes reliquæ ab illa in qua Christus pependit,superātur,quòd illa contactu carnis & sanguinis Christi quodammodo sanctificata fuit. Nec tamen ideo aliæ adorandæ non sunt. Vnde Damascenus loco superius allegato, Adoramus etiā figuram preciosæ & viuificæ crucis,tametsi ex alia materia facta est:non materiam venerantes(absit enim)sed figuram tanquàm Christi signum, Dixit enim discipulis suis cōtestans. Tunc apparebit signū filii hominis in cælo,crucem dicens. Et paucis interpositis subiungit dicens, Adorandū est igitur signum Christi. vbi enim fuerit signum eius,illic & ipse erit. Materia autem ex qua figura crucis exprimitur,siue sit aurum,siue lapides preciosi,aut alia quęuis materia,post figurationem si contingat dissolui,nō est adoranda. Omnia igitur quæ deo adiacuerunt, adoramus,ipsi reuerentiam pietatisq; cultū exhibentes. hactenus Damascenus. Hinc iam manifestè patet qualiter ex ea adoratione quā cruci exhibemus,nulla idololatriæ suspicio manare potest. Nam cū omnia quæ deo adiacuerunt,adoramus, deo soli in hoc reuerentiam ac pietatis cultū exhibemus. Hoc etiā confirmat Aug. in lib. de visita. infirmorū inquiens, Habent siquidem Christianorum arcana,illius dominicæ crucis quoddā venerabile monimentum,quod de crucis ipsius imaginatione crucem cognominant,quod nos etiam omni veneratione dignissimum fatemur,& ad recordationem Crucifixi nostri veneramur. Habetur enim in cruce quædam hominis verbera patientis imago, per quam salutifera nobis Iesu Christi renouatur passio. Hanc complectere humiliter, venerare simpliciter. tamen hæc ad memoriam tibi reduces.

Mat. 24

Lib. 3 Cap. 3

Nec deus est,nec homo,præsens quam cerno figura:
Sed deus est & homo,quem signat sacra figura:
Verus homo,verusq; deus,tamen vnus vterque,
Probra crucis patitur,mortem subit,& sepelitur,
Viuit & is crucis hæc per signa triumphat ab hoste,
Id notum vobis crucis huius littera reddit,
Scilicet ipsius nota sunt crux & Cruxifixus.

Hactenus

Hactenus Augu. Ex his dictis, qui minimè cæcus est, iam perspicere valebit qualis sit ipsa genuflexio, & alia quæuis adoratio corã cruce facta, & cui exhibetur. nam ipsi deo, in cuius memoriam venimus per crucis aspectum, atque ideo gratos nos quodammodo cruci ostendimus, quòd tanti beneficij nobis exhibiti memores nos efficit. Nec mirũ quòd ipsius Christi cognitionem crucis aspectus innouet, cũ illã Christus voce propria appellauerit signum filij hominis. Nam loquens de aduentu suo in iudicium ait, Tũc parebit signum filij hominis in cælo. quod exponens Theophylactus ait, Crux tunc apparebit in cælo supra solẽ fulgens ad arguendos Iudæos. Veniet enim Christus cõtra Iudæos habens crucem vt magnã iustificãdi materiã & testimoniũ, veluti si quis lapide percussus ostendat lapidẽ. Signũ autẽ dicit crucẽ tanquã trophæũ & insigne regium. Hæc Theophylactus. Vides hic crucẽ signũ dictã: quod etsi eo modo dicat Theophyl. signũ, quo Trophæum, aut vexillũ, aut insigne, nil obstat. nam hęc etiam quodãmodo ducũt in notitiã eorũ ad quos attinent. Verùm hoc clarius beatus Cyrillus explicat. Is enim lib. 6. cõtra Iulianum respondẽs, illi irridenti Christianos quòd crucis lignũ adorant, postquã enumerauit beneficia a Christo nobis in cruce exhibita, ait, Hæc omnia recordari nos facit salutare lignũ, & suadet vt cogitemus quòd sicut dicit diuus Paulus, vnus pro omnibus mortuus est, & resurrexit. Hæc Cyrillus. Hæc iam de hac re dicta sufficiant: quum ex eis constet crucẽ dominicã, reliquasq; ad eius imaginem factas, meritò adorãdas esse. Nec tamen ex hoc idololatrię scrupulus vrgere debet, cũ in ea adoratione nihil aliud cruci tribuamus, quã quòd credimus Christũ dominũ in ea aut alia simili pro nobis omnibus mortem subiisse, tantúmq; beneficiũ cognoscentes, quod ex crucis aspectu recordamur, genibus flexis, nudatoq; vertice, seruitutẽ profitemur. Deniq; adoratio ipsa etsi corã cruce fit, mẽs tamẽ nostra ad id solũ fertur quod crux ipsa repræsentat, dei scilicet filiũ olim in cruce pẽdentẽ. Cõtra hãc hęresim scripsit vir diligẽtissimus Thomas Vualden. lib. de sacramẽtalibus tit. xx. Ab ipso certè fateor me aliqua accepisse, plurima etiã cõtuli. Scripserat etiã olim Ionas quidã Aurelianensis episcopus de hac re cõtra Claudiũ Taurinensem episcopum, primũ huius hęresis parentẽ. Hoc tamẽ opus nõ vidi, sed sola historiæ relatione habeo ex fragmẽto chronicorũ Iuonis Carnotensis per Thomam Vualden. citato.

Mat. 24

Secunda de hac re orta est hæresis asserens sacratissimam eucharistiam non esse vllo pacto adorandam, crimen idololatriæ impingens cuicunque eam adoranti. Huius hæresis author est Ioannes Oecolampadius natione Germanus, vir trium linguarum, & omni genere bonarum literarum apprime doctus, sed tandem spiritu elationis ductus, sapere voluit plus quàm oportebat, atque ideo factū est, vt deo permittente in insipientia sua deprehenderetur. Hic primùm Lutheranæ factioni adhæsit, exemplóque Lutheri cum monachus ordinis sanctæ Brigittæ fuisset, monachatu reiecto, continentia quàm in religione vouerat, posthabita, velut canis ad vomitū reuersus, vxorem duxit, vt vel eo argumēto nobis suos errores persuaderet. Demum impatiens (vt arbitror) sub Lutheri vexillis militare, aliquid ipsa Lutherana factione magis impium atque blasphemum e cogitauit, quò clarior appareret, & proprium leuare posset vexillum. Dicit nanque Christum in eucharistia minimè contineri, atque ob id idololatras nominat eos qui sacratissimam eucharistiam venerantur adorántque. Cùm autem Lutherus in hanc non posset trahi blasphemiam, diuisus est hac ratione Oecolampadiu à Luthero, factúmque est vt qui nomina Oecolampadio dederunt, ab eodem nomen receperint, nempe Oecolampadiani dicti. Vt autem hunc errorem reuincamus, prius oportet ostendere, verum Christi corpus sub præteriti panis accidentibus verè & realiter contineri. Nam hac sola ratione (quod sciam) prohibent adorationem eucharistiæ, non prohibituri si veram Christi carnem sub illorum accidentium inuolucro latere crederent. Hoc autem (Deo adiutore) inferius in titulo, Eucharistia, ostendemus: quapropter vsque ad locum illum erroris huius impugnatio differatur. Ostenso enim ibidem verum Christi corpus sub panis accidentibus contineri: inde manifestum euadet eucharistiam meritò adorari. Quod si fortè aliquis tam ingratus est humanitati Christi, quam deus dispensatiue assumpsit tanquam instrumentum pro nostra redemptione facienda, vt eum etiam adorare dedignetur, hoc erit nunc solum comprobandum, & id breuibus, quoniam vix credere possum de homine qui se per Christi humanitatem redemptum agnoscit, vt illam adorare refugiat. Nam licet illa suapte natura indigna sit vt adoretur, vt tamen coniuncta est diuinitati cōiunctione tali quę omnem excedit humanum angelicúmque intellectum, omnem certè

Ioan. Oecolampadius.

venera

venerationem meretur. Huius rei manifesta sunt testimonia. Primum illud psalmi quod supra diximus de cruce, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, vt enim ibi patuit ex Hieronymi authoritate, inter multa quæ scabelli nomine intelligi possunt, corpus dominicum præ cæteris omnibus meritò scabellum dici potest, quoniam in eo maiestas diuinitatis, tanquam super scabellum stetit. Hieronymi expositioni consentit Augustinus exponens eundem locum psalmi. Sic enim ait, Exponens mihi scriptura quid sit scabellum pedum eius, dicit, Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum. Timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum domini mei, quia Psalmista mihi dicit, Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura, Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariç carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnē ad manducandum ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Hæc Augustinus. Plurima hic præter intentionem ex Augustino habemus. Primò quod carnem suam ad manducandum dedit. nusquam autem alibi dedit quàm in eucharistia. est ergo mēs Augustini, Christi carnem in eucharistia contineri. verùm de hoc alias longius. Deinde ipsam carnem adorandam ostendit dicens: Nemo illam carnem manducat nisi prius adorauerit. Nemo Augustine? Quid dices de Oecolāpadio, qui manducans dedignatur adorare, timens in idololatriam incidere? Verba mea (inquit Augustinus) ad solos Christianos referenda sunt: è quibus nullus est qui manducet, quin adoret. Nam si adorare recusat, vel hac ratione minimè Christianus dicetur, sed hæreticus. ideo enim dixi quòd peccamus non adorando. Hieronymo & Augustino consentit etiam Cassiodorus in expositione eiusdem psalmi, inquiens, Nunc dicendum nobis est quid in isto versu pedes eius significare videantur, scilicet stabilitatem diuinitatis, quæ semper in naturæ suæ omnipotenti gloria, tanquam pedum

Psal. 98

Esa. 66

indefecta stabilitas perseuerat. Huius ergo verbi assumptum corpus, quamuis gloriosum, quamuis magnum, quamuis admirabile tamen propter humilitatem humanitatis scabellum pedum competenter accepimus. Nam cùm ipse dicat, Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: corpus terrenum quod de Maria virgine sumpsit, bene (vt opinor) eadem similitudine scabellum pedum eius probatur intelligi. Hæc Cassiodorus. Quod autem dixit, vt opinor, non hoc dixit quasi expositioni diffidens, sed tanquam homo fragilitatem humani intellectus agnoscens, qui facilè decipi potest. Quapropter in his, quæ non sunt expressa, viri sancti verentur iudicium suum ac reformidant, ne fortè errent, qui longissimè ab errore esse volunt. Non sic hæretici, non sic, quoniam hi sententias suas adeò mordicus tenent, vt auelli nequaquàm possint. Verùm de hac re admonere oportet, vt licet humanitatem Christi propter coniunctionem adorandam dicamus cum diuinitate, longè tamen minus si seorsum cõcipiatur. Non enim humanitati cultus latriæ tribuitur, quoniam is soli Deo debetur. Denique adoramus aut veneramur humanitatem, non propter se tantùm, sed causa diuinitatis cui coniuncta est, ad quam diuinitatẽ adoratio ipsa referenda est tanquam ad vltimam illius caussam. Quod si fortè cultu latriæ adoretur humanitas, hoc erit ea ipsa adoratione vnica, qua adoratur Christi persona in qua humanitas subsistit, qua vna adoratione omnia in ipso subsistentia adorantur. Vnde Damascenus libro quarto de fide orthodoxa, cap. 3. Caro igitur Christi secundum ipsius naturam (si subtilibus cogitationibus, quod videtur, ab eo quod intelligitur, cogitationéque humanitatem à diuinitate præscindas) inadorabilis est, vt creatura. Vnita autem Deo verbo, propter ipsum, & in ipso adoratur. Eo nanque modo quo rex & nudus adoratur & indutus, & purpura & nuda purpura & conculcatur & proiicitur, facta autem regis amictus honoratur & glorificatur, & si quis illam proterere præsumpserit, persæpe morte multatur: & quemadmodum lignum nudũ non est tactu inaccessibile, atqui igni coniunctum, & carbo factum, non propter seipsum, sed propter coniunctum ignem inaccessibile fit, & non vt ligni natura tactu inaccessibile est, sed vt carbo, id est quando ignitum est lignum: sic & caro secundum sui naturam non est adorabilis, adoratur autem in incarnato Deo verbo, non propter seipsam, sed propter

Esa. 66

pter coniunctum ipsi secundum hypostasim Deum. Et non dicimus quod carnem adoramus nudam, sed carnem Dei, id est incarnatum Deum. hucusque Damascenus. Quapropter Cassiodorus postquam exposuit scabelli tropum, subiungit: Et nota quia non dixit quoniam sanctus est, sed quoniam sanctum est, scilicet vt corpus à deitate, mentis contemplatione nō discerneres, sed ad vnam personam referres, id est ad verbū quod caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc Cassiodorus. Sicut ergo caro Christi non per se subsistit, sed in verbo, eandémque cum illo habet hypostasim: sic etiam nec per se adoratur, sed in verbo: atque eadem vnica adoratione, qua Christum colimus, veneramur humanitatem, quæ in illius est hypostasi. Neque hoc mirum videri debet alicui, quoniam sunt multa, quæ propter coniunctionem quam ad alia multò illis nobiliora habent, aliqua ab illis mutuantur, quæ per se consequi non possent, nec tamen eis aliquid de sua nobilitate vice versa mutuant: vt (gratia exempli) corpus si ab anima separes, non mouetur, non audit, non videt, non gustat, non nutritur, non augetur, non denique viuit, ex animæ tamen coniunctione hæc omnia habet, viuens enim corpus dicitur anima illi vitam præstante, nec tamen eadem ratione anima aliquid de corporis corruptione recipit: sic etiam fieri potuit, vt caro humana propter verbi vnionem hoc ab illo recipiat, vt vna cum illo adoretur. Verùm de his satis. Adeò nanque ista sufficiūt, vt superflua fortasse alicui videantur: quoniam si Christi caro sub illis præteriti panis accidentibus latet, vt infra Deo adiutore me ostensurum promisi, erit etiam eadem ratione quadam peculiari existentia, ibidem filij Dei persona, cùm hic carnem humanam quam semel assumpsit, nusquam à se postmodū separauerit. Quòd si totus est ibi Christus in duabus naturis subsistens, erit proculdubio sacratissima eucharistia meritò adoranda, siue humanitas eius adorabilis sit, siue non. Non enim colimus illa panis accidentia, quæ videmus, sed illud quod sub illis latet, nempe Christum Dei filium, & per illa quæ foris videmus, consurgit animus ad cultum eorum quæ non videt. Vnde Augustinus libro tertio de doctrina Christiana sic dicit, Qui verò aut operatur aut veneratur vtile signum diuinitus institutum, cuius viui significationem intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius quò talia referenda sunt. Hæc dicit Augustinus.

Alia est hæresis, quæ aliquo modo ad hanc materiam pertinet, de imaginibus scilicet omnino tollendis. sed de hac re inferius proprius erit tractatus in titulo, Imago.
Aliç insuper plures sunt hæreses quç meritò hîc locari possent, omnes scilicet quæ idola colunt, verùm his commodiorẽ præstabimus locum, cùm infrà de idololatria vitãda agemus, ideò vide eas in titulo, Idololatria.

ABSOLVTIO.

Circa absolutionem quæ in sacramento pœnitentiæ peccatoribus confessis impenditur, paucissimæ exortæ sunt hæreses, eæq; recentes.

Prima igitur hæresis est, quæ asserit quòd credens se absolutum, absolutus est quantumlibet contritio desit, & quòd absolutio censenda est efficax: non quia fit, à quocunq; tandem fiat, erret vel non erret, sed quia creditur. Huius erroris dux atque magister factus est hoc nostro tempore quidam Martinus Lutherus. Quisnam is sit, operç precium erit semel enarrare, cùm sæpe de eo in posterum facienda sit mentio. Lutherus hic natione Germanus, patria (vt opinor) Saxo, sub instituto fratrum eremitarum beati Augustini aliquandiu vixit, tandem à patre scilicet Augustino degenerans, qui hæreticorum acerrimus hostis fuit, hic filius degener hæreticus factus est, ab indulgentiis suorum errorum auspicium sumens. Nam cùm rabulas quosdam indulgentiarum prædicatores audisset, qui tot ac tanta (vt huius farinæ homines solent causa maioris quæstus effutire) de indulgentiis dixerunt, vt illis obuiandum fore decerneret: zelo & non secundum discretionem motus, in publicum prodiit, nõ veram indulgentiarum intelligẽtiam edocens, sed eas omnino euertens, dixit eas nullius esse momenti. Cui cùm à quibusdam doctis viris contradiceretur, suadereturq; ei vt palinodiã cantaret, tantum abfuit vt id faceret, vt insaniam auxerit, multò peiora quàm prius effundens. Sæpe quidem fit, vt ex modica ad paruum lapidem offensione, in alium maiorem caput impingat, ac pereat. Hic postmodum ducis Saxoniæ præsidio munitus, tantùm inualuit, vt totam fermè Germaniã infecerit. Perspiciens igitur summus pontifex Leo decimus, qui tunc vniuersæ ecclesiæ præerat, hominem obstinatum in malo, nec vllis aut rationibus aut monitionibus posse mederi, vidensq; malũ in dies augeri, ouem putridã, ne reliquas attactu inficeret oues, ex ecclesiæ ouili procul abegit. Lutherus autem sentiens se à

Lutherus.

comm

communione fidelium eiectū, non solū non ingemuit, aut plan xit casum suum, sed vt impius in profundum peccatorū demer sus cōtempsit: & diaboli membrū effectus, vt caput suum imitaretur, qui diabolus, hoc est calumniator dicitur, calumniari etiam ipse cœpit pontificem summum, totamq; ecclesiam. Omnem ecclesiasticum ordinem euertit, monachatū omnem ab ecclesia procul esse iubet, liberam monachis viuendi facultatem tribuens. Cui pesti nisi Deus sua benignitate citò succurrat, timendum est ne vlterius grassetur, & reliquū id modicum quod è Germania superest, inficiat. Hanc Lutheri præscripsimus rationem, quæ etsi toti huic seculo notissima sit fabula, nō tamen prætereunda erat, quoniam non solùm præsentibus, sed etiam in posterum futuris scribimus. Is ergo inter alios plures errores hunc quem de absolutione narrauimus, edocet. Vt autē clarius eius insana mens agnoscatur, verba eius referam: Si per impossibile confessus non esset cōtritus, aut sacerdos non serio sed ioco absolueret, si tamen credat sese absolutum, verissimè est absolutus. Et paucis interiectis seipsum declarās subiungit: Dixi autem per impossibile, quia satis supradictum est, fidem sine contritione esse non posse, quum gratia nō infundatur nisi cum magna concussione animæ. Volui enim fidei virtutē declarare & commendare, quæ sola faciat ad remissionem peccatorum, & iustificationem pacis. Hæc Lutherus. Ex quibus verbis duo Lutheri dicta colligimus, quorum vnū fluit ex alio, tanquam fluuius corruptus ex fonte vitiato. Primò quidem asserit solam fidem iustificare, motus quibusdam authoritatibus quæ nullo pacto suam assertionem vel tantillum confirmant: quoniam etsi aliquæ sint authoritates scripturæ sacræ dicentes fidem iustificare aut purificare, nulla est tamen quæ asserat solam fidem iustificare hominem: imò ex eis oppositum conuincitur, cùm omnes tales authoritates intelligēdæ sint de fide formata per charitatem, quæ forma est omnium virtutum. Nam fides informis non iustificat. beatus enim Iacobus ait, Dæmones credunt & contremiscunt. Hi autē cùm non sint iusti, planum est fidem informem non iustificare, sed formatam. At fides formata nunquam est sola, sed simul cum ea est charitas: nunquam ergo fides sola iustificat. Præterea sacerdos absoluit & remittit peccata per potestatem sibi à Deo collatam: non est ergo verum quod per solam fidem sit pœnitens absolutus. Sacerdotem autē remittere & absoluere, patet per id quod Chri- Iac. 3

Ioan.20 ſtus apoſtolis dixit, Quorũ remiſeritis peccata, remiſſa erunt: & quorũ retinueritis, retenta ſunt: Ecce planiſsimis verbis Chriſtus dicit Apoſtolos remittere. Tunc quæro à Luthero, aut Chriſtus illis verbis aliquam poteſtatem contulit Apoſtolis, aut nullam? Si dicat Chriſtum nullam poteſtatem contuliſſe, apertè Chriſtum facit hypocritam & fallacem, quum aliud fecerit quàm verbis demonſtrauit. Si aliquam dedit, cùm non ſit alia quàm poteſtas remittendi, prout verba ſonant, oportebit tunc fateri pœnitentiam non per ſolam fidem eſſe abſolutum, cùm ſacerdos etiam abſoluat. Rurſus, ſacerdos verba abſolutionis in propria perſona & ſuo nomine dicit, aut mentitur. Ego te abſoluo. aut ergo ſic proferens verum dicit, aut mentitur. Nullus erit tam impius vt dicat per verba fallacia miniſtrari ſacramentum. Quod ſi vera loquitur, & ita res ſe habet vt ſacerdos profert, neceſſarium erit concedere ſacerdotem per illorum verborum ſignificationem aliquid operari. Vnde manifeſtè patet Lutherum miſerè errare cùm dicit ſolam fidem iuſtificare & abſoluere pœnitentem: cùm ex prædictis pateat ſacerdotem verè abſoluere. Vt autem Lutherus non poſsit citra magnam impudentiam huic catholicæ ſententiæ aduerſari, operæ precium erit oſtendere hanc fuiſſe ſacrorum virorum ſententiam, vt omnes concorditer ſenſerint ſacerdotes poteſtatem à Deo recepiſſe pœnitentes abſoluendi, & peccata remittendi. Vnde beatus Ambroſius libro primo de pœnitentia, *Amb.* capite ſeptimo, aduerſus Nouatianos negantes vllo modo fieri poſſe vt ſacerdos peccata dimittat, ſic loquitur: Cur baptizatis, ſi per hominem peccata dimitti non licet? In baptiſmo vtique remiſsio peccatorum omnium eſt. Quid intereſt vtrum per pœnitentiam an per lauacrum hoc ius ſibi datum ſacerdotes vendicent? vnum in vtroque miniſteriũ eſt. Sed dices, quia in lauacro operatur miniſteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nónne Dei nomen operatur? Quid ergo? vbi vultis vendicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Hęc Ambroſius. In quibus verbis apertè ſatis docet, talem habere poteſtatem ſacerdotes in adminiſtratione ſacramenti pœnitentiæ, qualem habent in adminiſtratione ſacramenti baptiſmi. Cùm ergo conſtet ſacerdotem verè baptizare, nulla manet cauſſa cur *Chry.* Lutherus iam neget ſacerdotes etiam verè abſoluere. Chryſoſtomus in homilia octogeſimaquinta ſuper Ioannẽ, eandẽ ſententiam cõfirmat, dicens, Non erraret quiſpiam ſi tunc eos poteſta

testatem quandam & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen vt mortuos suscitarēt, & virtutem ostenderent, sed vt peccata dimitterent. Differentes enim sunt gratiæ spiritus. quare addidit, Quorum remiseritis &c. ostendens quod genus virtutis largiatur. Hæc Chrysostomus. Quibus verbis clarissime expressit sacerdotem peccata dimittere. Cyprianus vir & martyrio & doctrina clarissimus, in libro de lapsis sic ait, Confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dū adhuc qui deliquit, in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dū satisfactio & remissio facta per sacerdotes, apud dominum grata est. hæc Cyprianus. Vides iam Luthere Cyprianum dicentem remissionem peccatorum fieri per sacerdotes. Quòd verò Hieronymum pro sua sententia adducit, ex praua intelligentia procedit. Vt autem clarius id pateat, operæprecium est vt verba Hieronymi recitemus. Is enim exponens illud Matthæi, Tibi dabo claues regni cœlorum, sic ait, Istum locum episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de pharisæorum assumunt supercilio, vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leprosis vbi iubentur vt ostendant se sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à sacerdote immundi fiant. non quò sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quò habeant notitiam leprosi & non leprosi, & possint discernere qui mundus, quíve immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit, sic & hic alligat vel soluit episcopus vel presbyter, non eos qui insontes sunt vel noxij, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit quis ligandus sit, quísve soluendus. hucusque Hieronymus. Quæ verba bene discutere oportebit, vt eorum clarior sensus appareat. Primum ergo admonere oportet, quod Hieronymus dixit, videlicet quòd sacerdos pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quíve soluēdus: non autem dixit, Scit qui ligatus sit, quive solutus: sicut prius de sacerdote veteris legis dixerat eum discernere qui mundus quíve immundus sit. Ex quibus verbis apertissime conuincitur beatum Hieronymum aliquod discrimen posuisse inter sacerdotem discernentem de lepra, & sacerdotem euangelicū absoluentē à peccato, quoniam sacerdos veteris legis nō mundabat leprosum, sed solum iudicabat eū fuisse mundatū: sacerdos autem euan

Cyprianus.

Hiero.

Mat. 16

Le. 14

tem euangelicus pœnitentem qui ſua peccata coram eo confitetur, per clauem ſcientiæ & diſcretionis iudicat an talis ſit dignus abſolutione,vel non:non tamen adhuc eſt abſolutus,antequam ſacerdos verba abſolutionis proferat: ſicut leproſus poſt munditiam aſſecutam verè erat mundus antequam ſacerdos iudicaret eum mundum. Quapropter beatus Hieronymus de ſacerdote nouæ legis loquens , non dixit, ſcit qui ligatus ſit, quíve ſolutus: ſed dixit,ſcit quis ligandus ſit,quíve ſoluendus: quoniam ex cognitione peccatorum,& diſpoſitione ipſius pœnitentis agnoſcit vtrum abſoluere vel ligare debeat. Nam ſi cognouerit peccatorem obſtinatum in malo,taliter vt ſuſpicetur illum eſſe in propoſito redeũdi ad vomitum, iudicat illum indignum,qui abſolutionem recipiat. Cùm ergo Hieronymus dixit de ſacerdote quòd ſcit qui ligandus ſit , quíve ſoluendus, ſatis apertè innuit, poſt inſpectionem ſacerdotis,id eſt poſt audientiam peccatorum,aliquid adhuc reſtare quod operandum ſit à ſacerdote circa ipſum pœnitentem , nempe ligare vel ſoluere. Quod autem Hieronymus dixit , quòd apud Deum non ſententia ſacerdotum,ſed reorum vita quęritur,intelligendum eſt,non quòd ſola quæratur reorum vita,ſed quòd principalius quæratur tanquam fundamentũ totius ſtructuræ,cui quodammodo innitatur quicquid à ſacerdote poſtea operatum fuerit. nam ſi peccator fuerit in voto peccandi , quantumlibet ſacerdos verba abſolutionis proferat,nunquàm peccator erit abſolutus. Aliquid ergo magis operatur ſacerdos euangelicus circa pœnitentem, quàm olim ſacerdos veteris legis circa leproſum operabatur. Deinde ipſa verba Saluatoris clariſſimè illud exprimunt. ſic enim ait, Quorum remiſeritis peccata , remiſſa erunt. Non dixit,quorum declaraueritis peccata fuiſſe remiſſa,
Ioan.20 remiſſa erunt: ſed dixit, Quorum remiſeritis peccata remiſſa erunt. Quibus verbis apertiſsimè oſtenditur , illum contuliſſe ſacerdotibus nõ tantùm poteſtatẽ declarandi peccata fuiſſe remiſſa , ſed poteſtatem verè remittendi peccata. Cùm ergo ex ſupradictis conſtet ſacerdotem verè abſoluere, & peccata remittere, conuincitur manifeſtè falſum eſſe id quod Lutherus dixit,ſolam fidem iuſtificare. Secundum quod Lutherus ait, ex illo corrupto fonte deductum eſt, illum videlicet eſſe verè abſolutum,qui credit ſe eſſe abſolutũ,etiam ſi illi deſit contritio, etiam ſi ſacerdos non ſerio ſed ioco abſoluerit:quoniã fide illa qua credit ſe eſſe abſolutum (vt ille ait) iuſtificatur. Vt autem clarius

clarius pateat quibus tenebris sit inuolutus Lutherus, percontari oportet ab eo, quid per absolutũ intelligat. Aut enim intelligit eum super quem sacerdos dixerit verba absolutionis, aut eum qui iam liber est à reatu gehennæ, & solutus est à nexibus peccatorum. Si eum dicat absolutum super quem sacerdos dixerit verba absolutionis, falsum est quòd ait illum esse absolutum. Nam possibile est vt aliquis in proposito peccandi existens, super quem sacerdos verba absolutionis dixerit, credat se absolutum, quoniam credit verba absolutionis dicta super illum. quis tamen diceret hunc esse iustificatum? Similiter possibile est vt sacerdos aliquis erraret in forma absolutionis, vt videlicet nõ tenuerit formam vllam sed solùm diceret aliquid aliud huic negocio impertinens, & tamen pœnitens confessus credat sacerdotem vera absolutionis verba dixisse, eò quòd nõ intellexerit quid sacerdos dixerit. tunc ille pœnitens credit se absolutum, quia credit verba absolutionis super eum fuisse dicta, nec tamen est verè (iuxta dictam interpretationem) absolutus, quoniam talia absolutionis verba non fuerunt super eum dicta. Si autem eum dicat Lutherus absolutum, qui vltra absolutionis verba, quæ super se dicta recepit, liber est à nexibus peccatorum: tunc assertionis eius talis erit sensus, vt videlicet ille sit absolutus, id est à peccato liber, qui credit se esse à peccato liberatum. Qui etiam sensus conuincitur esse falsus, per id quòd Paulus ait, Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. Non enim ex eo quòd aliquis credit se esse sine peccato, ideo oportet vt sit sine peccato. Fortè Lutherus dicet talem esse suæ assertionis sensum, vt videlicet dicat quòd ille sit absolutus, id est à peccato liber, qui credit se esse absolutum, id est qui credit vera absolutionis verba super eum dicta fuisse. Hæc autẽ assertio sic intellecta quàm sit falsa, apertè ostendemus: quoniam etsi demus Luthero solam fidem iustificare, de ea erat capiendum, quæ à quolibet fideli exigitur, sine qua impossibile est placere Deo, vt est de his quæ Christus docuit. At circa absolutionem non exigitur à pœnitente vt credat sacerdotem dixisse verba absolutionis, quoniam ea res in solo facto sacerdotis consistit, qui errare potuit sed id exigitur à pœnitente, vt credat verba absolutionis à sacerdote prolata vim habere à Christo talem, vt peccatorem à peccato soluãt. Quapropter etiam si daremus Luthero primum quod proponit, videlicet solam fidẽ iustificare: solùm inde colligere liceret, pœnitentem

1. Cor. 4

nitentem

nitentem esse absolutum cum crederet sacerdotem talem habere potestatem, vt verbis absolutionis ab eo prolatis, pœnitentem absoluat. Quòd si aliquis ideo dicendus esset absolutus, id est à peccato liber, quia credit se esse absolutũ, id est verba absolutionis super eum dicta, sequeretur inde eum qui haberet in voto peccatum, esse liberum à peccato si verba absolutionis super eum dicat sacerdos. nam talis quanuis proponat se in posterum peccaturum, bene tamen credit se esse absolutum (iuxta præfatam interpretationem) quia credit sacerdotem super eum dixisse verba absolutionis. Verba ergo Lutheri vt aliquã habeant apparentiam, sic accipiẽda sunt. Is vere est absolutus, id est à peccato liber, qui credit se esse absolutum, id est qui credit talem potestatem in sacerdote, vt verbis absolutionis ab eo super pœnitentem prolatis pœnitens ipse maneat absolutus, ita scilicet vt pœnitens vtrunque credat, videlicet sacerdotem dixisse absolutionis verba super eum, & credat vt illis dictis à sacerdote supra pœnitentem, pœnitens sit absolutus. Et de hac fide dicit quòd ea sola iustificat. Vt autem hoc manifestè falsum esse appareat, cõsiderare oportet, quòd prius sacerdos verba absolutionis profert, quàm pœnitens credat se esse absolutum. Nam si verbis nondum finitis crederet se esse absolutum, falso crederet, quoniam nondum absolutus est. Nisi forte Lutherus tantum credulitati pœnitentis arroget, vt in vniuersum verbis absolutionis à sacerdote prolatis deroget. Quòd si Lutherus dixerit totam absolutionis vim ex sola pœnitentis credulitate pendere, fateatur necesse est, vt is apud eum absolutus dicatur, qui credit se absolutum etiam si nulla verba super eũ dicta sint, atque ita verba illa omnino superfluerent, & frustra dicerentur. Quòd si non frustra dicuntur, & aliquid in pœnitente operantur, tũc quæram quid operantur. Si iustificationem aut absolutionem, falsum est ergo quòd sola fides iustificat, vt Lutherus dixit, imo nunquam esset possibile fidem iustificare: quoniam is qui credit se esse absolutum, aut vere credit, aut falso. Si falso credit, ergo non est absolutus, quia non ita est vt credebat: credebat autem se esse absolutum, non est ergo absolutus. Si autem vere credit se esse absolutum, quum prius verba absolutionis dicantur, & postea pœnitẽtis credulitas succedat, petam ab eo quando hic pœnitens fuit absolutus, vtrum finitis verbis absolutionis antequàm credulitas accedat, an post adhibitam pœnitentis fidem. Si tunc est absolutus quando ver

ba fini

ba finiuntur antequàm fides accedat, clarum est pœnitentem tunc non iustificari per fidem, sed per sola verba absolutionis. Si verò tunc est absolutus quando verbis absolutionis iam prolatis fides pœnitentis accedit, qua credit se esse absolutum: tunc peto à Luthero quid talis pœnitens credit, quando dicit illum ex sua credulitate fuisse absolutum. Aut enim solùm credit ipsum fuisse absolutum, id est verba absolutionis super ipsum fuisse dicta, & hoc nihil est, neque hanc credulitatem sufficere vt quis iustificetur, iam clarè ostendimus. Aut credit quòd finitis absolutionis verbis fuerit absolutus à peccato, & tunc falso credit, quoniam (vt dicit) nondum est absolutus etiã finitis absolutionis verbis, quousq; fides accedat. ergo cum credit se iam fuisse absolutum, falso credit. At per falsam fidem nemo iustificatur. Si autem credit se absolui per suam fidem, oportebit dicere quod tunc sit absolutus quando credit se fuisse absolutum per suam fidem, ergo vt quis dicatur quòd credit se esse absolutum, opus est fide quadam reflexa, vt videlicet credat sacerdotẽ dixisse verba, eumq; habere potestatem a Deo sibi collatam: & deinde iterum credat per priorem fidẽ quam habuit, se fuisse absolutũ. Nec antea vnquam poterit dici quòd credit se absolutum. Non est enim possibile, imo nec intelligibile, vt per eandem fidẽ per quam aliquis absoluitur & iustificatur, per eandem credat se iam fuisse absolutum. Quòd si est alia fides per quam absoluitur, & alia per quam credit se esse absolutum, falsum esse etiam oportet quod dixit, vt videlicet is solùm sit absolutus, qui credit se esse absolutum: quia si per priorem fidem absoluitur, etiã si secunda fides non accedat, nihilominus erit absolutus. Attende bene obsecro, lector, & diligenter circũspice hæc omnia, & clarè videbis quantis se tenebris Lutherus inuoluat, & quibus sit laqueis implicitus, ita vt explicari eum sit impossibile. Demum vt huic negocio finem imponamus, inter assertiones Lutheri condemnatas à Leone decimo, hæc de qua hucusq; disputauimus, vna est. Contra hunc Lutheri errorẽ scripsit Ioannes Roffensis episcopus, vir doctus simul atque religiosus, in eo libro quem cõtra omnes articulos Lutheri composuit. Scripsit etiam longius Iacobus Latomus in ea assertione quam composuit damnationis factæ ab vniuersitate Louaniensi super articulis Lutheri. Alium autem vidi neminem qui de hac re tractauerit, quanuis plures legerim qui contra Lutherum scripserunt. Iaco.

Secunda

Ecunda de hac re hæresis est quæ dicit puerum ac mulierem æquè absoluere vt papam. Huius hæresis autor est Martinus Lutherus, is de quo nunc proximè rationem dedimus. Vt autem clarius eius insana mens pateat, verba eius referam: & sunt quæ sequuntur. In sacramento pœnitentiæ, ac remissione culpæ, non plus facit papa, episcopus, quàm infimus sacerdos: imò vbi non est sacerdos, æquè tantum quilibet Christianus, etiam si mulier, aut puer esset. Hæc Lutherus. His verbis duo miscet Lutherus, Primò quidem dicit in pœnitētis absolutione omnes sacerdotes esse pares, ita scilicet vt omnes sacerdotes parem absoluendi potestatem habeant. Secundò dicit omnes Christianos posse absoluere, etiam si fœmina sit. Primũ istorum si rectè intelligatur, illi concedimus, videlicet omnes sacerdotes quantum ad absolutionem culpæ parem habere potestatem. Cùm enim iuxta Augustinum impium sit à Deo dimidiam sperare veniam, nunquam est dicendum quòd aliquis sit absolutus ab vno peccato, & non ab alio. Quapropter oportet fateri sacerdotem qui pœnitentem absoluit, absoluere ab omnibus, aut à nullo. Et ita quando absoluit simplex sacerdos, tantùm absoluit de culpa sicut papa. Non est enim imaginandum quòd maiorem partem culpæ deleat papa per suam absolutionem, & minorem partē deleat infimus sacerdos, sed vterque eorũ à tota culpa absoluit, aut penitus non absoluit. Quod autem adducitur de casibus reseruatis, à quibus infimus sacerdos absoluere non potest, nullo modo tollit nostrum propositum, quia quòd non absoluat, non est ex defectu potestatis, sed ex defectu iurisdictionis, quia videlicet pœnitens non est illi subiectus, quod maximè requiritur ad hoc vt sacerdotis sententia super eum lata sit valida. Sententia siquidem à non suo iudice lata, nulla est. Papa ergo latiorem habet potestatē quàm infimus sacerdos, quia plures habet subditos quam infimus sacerdos. Infimus autem sacerdos circa suum subditum si plenè illi subditur, parem habet absoluendi potestatem cum papa, quia æquè à tota absoluit culpa, sicut papa. At non sic est de pœna quia vltra absolutionem, de pœna quæ restabat persoluenda, potest papa vel partem, vel totam relaxare, sicut circũstantia se offert. Infimus autem sacerdos, vltra absolutionem à culpa nunquàm propria authoritate potest in vniuersum à pœna absoluere. De paritate sacerdotum quantum ad absolutionem cul

Luthe.

nem cul

nem culpæ, hęc dixisse sufficiat. Iam opus est vt de reliquo disputemus quòd Lutherus ait, quélibet Christianũ etiã si mulier aut puer esset in absentia sacerdotis æquè bene absoluere sicut quilibet sacerdos. Hęc auté eius assertio ex prima hæresi, quam de hac materia narrauimus, atque oppugnauimus, fluit. Superius nãque diximus Lutherũ sentire totã vim ad culpã delẽdã, asscribẽdam esse fidei credẽtis, & nullo pacto ministro. Quapropter ex isto fonte colligit quòd etiã si mulier, aut puer hæc verba proferat, peccator hæc audiẽs & credens statim absolutus est. Vt auté clarissimè conuincamus hoc esse falsum atque hæreticũ, percuntari oportet à Luthero, an si penitẽs audiret à Psittaco illa verba absolutionis, vtrũ Psittacus absolueret, & pœnitens esset absolutus. Si dicat Psittacũ absoluere, quid absurdius dici potest, & magis impium? Sin verò neget Psittacũ absoluere quãuis dicat verba absolutionis, oportet eum fateri aliquã esse potestaté in ministro proferente verba, qua deficiente in prolatore verborum, nihil fit. Nam si nulla esset in ministro virtus aut potestas, nihil prorsus referret quis esset prolator verborum, modò verba integrè proferret. Hæc auté quàm sint absurda, nullus est qui nõ videat. Quòd si potestas necessariò exigitur in ministro prolationis, & hanc cõstat nõ fuisse à Christo collatam mulieri, cõuincitur inde mulieré nõ posse absoluere. Verùm hic scio Lutherum negare talẽ potestatem minimè collatã fuisse mulieri, imò constantissimè affirmat Christum illã potestaté dedisse omnibus Christianis. Hoc autem constat esse falsum, quoniam talis potestas fuit à Christo collata per illa verba quæ Christus post resurrectionem dixit discipulis suis, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: & quorũ retinueritis, retẽta sunt. Cũ auté Christus illa dixit, ibi nõ erat aliqua mulier ad quã possent illa verba spectare, sed solũ erant apostoli ad quos solùm illa verba dirigebantur. Quòd si Lutherus dicat potestatem illam fuisse à deo collatam per illud quod habetur apud Matthæum, Quæcunque ligaueris super terram, erũt ligata & in cælo: etiã si hoc daremus Luthero, eadem pro nobis militat ratio, quoniã tunc cũ illa dicebãtur, nulla etiã erat mulier (vt ex historia euangelij patet) sed soli erãt apostoli atque alij discipuli quibus illa verba dicebantur. Vnde colligere oportet, solos Christi discipulos, eorúmque successores, videlicet sacerdotes, illam potestatem à Christo accepisse. Quòd si Lutherus adhuc contendat verba illa quæ so-

Ioan.20

Matth. 18

lis discipulis suis Christus dixit, ad omnes Christianos esse referenda, oportet tunc eum fateri, mulierem etiam posse consecrare corpus Christi: quia cum Christus dixit discipulis suis, Hoc facite in meam commemorationem: oporteret etiam illa verba ad omnes Christianos referre. Similiter oporteret concedere mulierem posse prædicare, quia apostolis dicitur, Ite prædicate euangelium omni creaturæ. Et tamen Paulus dicit se non permittere mulierem prædicare. Rursum vt hominem vndique vallemus hoc oportuit discutere, quod Lutherus dixit mulierem posse absoluere vbi sacerdos non est. Hęc autem dicta alteri eiusdem Lutheri assertioni maximè repugnant. Lutherus nanque ait (vt infrà longius disseremus) omnes Christianos esse sacerdotes. Si ergo iuxta Lutherum omnes Christiani sunt sacerdotes, non est certè possibile vt mulier sit vbi sacerdos non est. Vides iam lector quot laqueis seipsum Lutherus inuoluit. Demum inter plures Lutheri assertiones à Leone decimo damnatas, hæc vna est, aduersus quam hucusque disputamus. De hac re amplius disputare nolo, quoniam infrà in titulo de Sacerdotio hæresi prima, longius de illa agetur.

ADAM ET HEVA

DE primis humani generis parentibus, Adam scilicet & Heua, variæ olim tractatæ sunt hæreses. Prima hæresis est asserens primos parentes esse damnatione perpetua in infernum detrusos propter eorum primum inobedientiæ peccatum. Huius erroris author fuit Tatianus quidam discipulus Iustini martyris, qui fuit temporibus Antonini imperatoris, & papæ Iulii huius nominis primi. Is Tatianus donec Iustinus eius magister vixit, nihil malè sentire vnquā ostendit (vt testatur Eusebius Cæsariensis in ecclesiastica historia) postea verò quàm ille martyrio vitam finiuit, à veritatis tramite deuiauit, & doctoris nomen ambiens, maluit magister fieri erroris, quàm discipulus veritatis. Secutus est autem in multis prædecessorum hęreticorum errores, videlicet Valentini, Marcionis, Saturnini: alios etiam plures errores ex proprio cerebro eduxit. Nam & hæresis Encratitarum authorem ac principem eum fuisse testantur beatus Irenæus libro primo aduersus hæreses, capite trigesimo: & beatus Hieronymus in commentariis super prophetam Amos & beatus Epiphanius libro primo contra octoginta hęreses, in fine tertii Tomi. Inter cæteros igitur huius

Tatianus

Encratitæ.

tur huius Tatiani & Encratitarum errores vnus hic est, quo asserunt Adam scilicet & Heuam damnatione perpetua esse propter peccatum punitos. Cæterùm vt hanc sententiam hæreticam esse conuincamus, quanuis ego eam talem esse credam, tamen (vt ingenuè fatear) mihi nullus sacræ scripturæ locus succurrit apertus, quo id efficere valeamus: neque aliquis eorũ apud quos hæc assertio tanquam hæretica recitatur, & velut talis ab eis exploditur, affert aliquem scripturæ sacræ locũ apertum quo id refellat. Irenæus siquidem lib. 1. aduersus hæreses cap. 31. cum propter hanc assertionem Tatianum nota hęretici inurat, nullum tamen adducit locum scripturæ, quo id euincat. Eusebius Cæsariensis lib. 4. Ecclesiasticæ historiæ hunc errorem impingens Tatiano, nullum pro hac re adducit scripturæ sacræ testimonium. Philaster Brixiensis in libello, quem de hæresibus edidit, Tatiani hæreses enumerans, hanc etiam illi tribuit, nec vllum pro hac re affert scripturæ sacræ testimoniũ. Ad eundem modum se habet Epiphanius, qui contra Tatianũ disputãs, nullo illos sacrę scripturæ testimonio redarguit. Beatus etiam Augustinus in lib. de hęresibus ad Quod vult deum, cap. 25. de Tatiano loquens, dicit illum saluti primi hominis contradicere; nullum tamen proponit scripturæ testimonium, quo illam sententiam probet esse hæreticam. Omitto Guidonem Carmelitam, quoniam, is & si aduersus omnes hæreses se scribere instituat, multas tamen recẽset, quas nullo testimonio scripturæ reiicit, sed suo tantum iudicio, ad quem modum etiã hic lusit fabulam. Nam Tatianorum & Encratitarum errores differens, hunc eorum esse errorem asserit, nullo ad hoc citato scripturæ sacræ loco, quo id euincat; sed mittit nos ad Anselmũ in li. Cur deus homo. & ad beatũ Hieronimum, in epistola ad Euagriũ, in quibus nil tale reperi, vt ille testatur. Propter quod credo ipsum nec legisse loca illa, ad quæ nos mittit. Nã si legisset inuenissétque aliquid huic proposito cõducens, libentissime (vt assolet) ab illis fuisset mutuatus. Nam in refellẽdis aliis hæresibus vbi apertissima sunt contra illas testimonia, mirum quàm molestus citator est, omnia quæ potest testimonia vndelibet adducens. Hic tamen vbi maximè opus esset aliquo scripturæ testimonio, ne illi videretur deesse, mittit nos ad alios. Verùm etsi nulla sit pro hoc errore refellendo aperta scriptura, non ideo non est censenda talis assertio hęretica: quoniam efficacissimum est testimonium (vt longius suprà di-

ſeruimus)omniū ſacrorū doctorū cōcors de aliqua re ſententia. Non enim eſt poſsibile vt omnes concorditer errēt,qui vt nos non erraremus,à deo miſsi ſunt. Sic enim ait Paulus in ea
Eph.4 quæ eſt ad Epheſios epiſtola: Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos,quoſdam autem prophetas,alios verò euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores,ad cōſummationem ſanctorum in opus miniſterii,in ædificationē corporis Chriſti,donec occurramus omnes in vnitatem fidei. Ad quid autem eos dederit,ſubiungit dicens, Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ,in nequitia hominum,in aſtutia ad circunuentionem erroris. Vides qualiter ex Pauli ſententia dati ſunt à deo doctores, vt non circunferamur omni vento doctrinæ ad circunuentionem erroris. Quapropter fieri nequit vt omnes concorditer errent, qui ne alii errarent, miſsi ſunt. Omnium autem ſacrorum doctorum concors eſt ſententia, Adam fuiſſe ſaluum,fuiſſeq; ex eorum numero quos Chri-
Zach.9 ſtus ad infernum deſcendens(iuxta Zachariæ vaticinium)eduxit vinctos qui erant in lacu. Sed ne hoc gratis & ſine vllà coniectura dixiſſe videamur, beatus Irenæus lib. . aduerſus hæreſes repetens iterum hunc Tatiani errorem,aliquas eáſque elegantes adducit contra eum perſuaſiones:quas etſi ex aperta ſcriptura non colligat,optimè tamen ex ea conicit. Has ergo non dedignabor huic operi inſerere, breuiſsimè tamen,quum ille vberiorem dicendi ſtylum nactus longius ſpatietur. Aliquas etiam ex me ipſo addam, quò res ipſa magis firmetur. Primò ergo omnium id ſtatuere oportet, genus humanum per Chriſtum redemptum ſaluatúmque eſſe, dicente Paulo: Sicut in
1.Cor.15 Adam omnes moriuntur,ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Si ergo homo ſaluatur, oportet vt ſaluetur is, qui primò plaſmatus eſt homo. Non eſt enim æquum vt qui primò ab inimico captus eſt,captiuus adhuc maneat liberatis filiis,quos in captiuitate genuerat. Si enim quiſpiam ab hoſte captus,in captiuitate generet filios,quem alius miſeratus, hoſtem qui illum cepit captiuúmque tenet,inuadat, expugnétque:is qui hoſtem inuaſit,iniuſtè faceret ſi filios à captiuitate liberaret,parentibus in captiuitate manentibus,propter quos hoſtem inuaſerat. Cùm ergo Adā captus teneretur à dæmone, propter quem deus carne indutus dæmonem expugnârit, non eſt vero ſimile vt filii Adam liberentur ipſo parente manente captiuo,
propter

propter quem dæmonem inuasit, vt pro illo vindictam sumeret. Rursus. Si is qui prior factus est à deo homo vt viueret, impleretque ex eis (iuxta prophetam) angelicas ruinas, in ipsa perpetua mensisset morte propter serpentis læsionem, nulloq; pacto reuerteretur ad vitam ad quam & propter quam creauit eum, iam oporteret dicere deum quodammodo victum à serpente, cùm res successerit iuxta serpentis nequitiam, & non iuxta voluntatem dei. Deinde si Adam morte perpetua propter peccatum punitur, qualiter Paulus morti insultat dicens: Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Quòd si peccatum Adæ adhuc manet, nec expiatum est vsquam, necesse est etiam vt maneat stimulus mortis: quoniam (iuxta eundem Paulum) stimulus mortis peccatum est. Ad nullum aliud peccatum fuit mortis stimulus, quàm peccatum Adę: quoniam per illud mors intrauit in orbem terrarum, Per vnum hominem, inquit Paulus, mors intrauit in orbem terrarum, eáque non ob aliam causam, quàm propter primum eius peccatum. Peccatum ergo Adæ stimulus fuit mortis. Si ergo Tatianus dicit peccatum Adæ manere, fateatur necesse est stimulum mortis alicubi esse. malè ergo Paulus morti insultat eam victam denuncians. Verùm hæc Tatianum nihil mouebunt, quoniam inter alias eius insanias, vna est qua Paulo apostolo detrahit, eum etiam damnatum asserens, quo fit vt nullam eius epistolam admittat. Sed de his infrà longius disseremus libro 13. in titulo de scriptura sacra. Præterea non est dubitandum deum carne indutum pro homine congressum fuisse cum dæmone, eúmque vicisse: quod præter alia scripturæ testimonia illud ostendit, vbi dominus parabolicè (vt assolet) loquens ait: Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ posside. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. Qua parabola manifestè suum de dæmone triumphum ostendit, quod ex præcedentibus manifestè conuincitur. Nam quum à Iudæis obiiceretur illi quòd in Beelzebuth principe dæmoniorum eiecisset dæmonium illud quod erat mutum, respondit se in digito dei, cui cuncta subsunt, eiecisse dæmonium, pro cuius confirmatione hanc assumpsit parabolam. Christus ergo dæmonem vicit, armáque illius atque spolia abstulit. Primum autem diaboli spolium primáque eius possessio fuit Adam quem tenebat captiuum sub sua po-

Psal. 109

1. Cor. 15

Ro. 5

Luc. 11

testate. Vt ergo victus clarè agnoscatur diabolus, hæc præcipua sunt spolia quæ ab eo capienda sunt, propter quæ bellum tam durum commissum est. Semper enim insultaret inimicus si vetera illa spolia mansissent apud eum. Præter hæc omnia valde nostrum propositum roborat illa peccati Adæ punitio, ex qua colligi apertè potest quid illi in posterum Deus decernat: quoniam puniens deus Adã non ita eum maledixit, vt vocaretur maledictus quemadmodum hi qui æterno igni destinati sunt: sed terram maledixit in operibus eius, in punitionem illi infligens tædia, & terrenum laborem, & comedere panem in sudore vultus sui, & conuerti in terram ex qua assumptus est. Similiter etiam mulier punita est per tædia, labores, gemitus, tristitias, dolores partus. hoc autem dispensatiuè à deo factum est, vt neque maledicti à Deo in totum perirent, neque sine punitione viuentes Deum contemnerent. Omnis autem

Gene. 3 maledictio in serpentem peruenit, qui eos seduxerat: vnde dixit Deus serpenti, Quoniam fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus animantibus, & omnibus bestiis terræ. Similiter quum postea Cain peccaret fratrem suum occidendo maledictionem accepit à Deo: quoniam ad se peccatum attulit, neque Deum reueritus est. Nam interrogatus à Deo vbi esset Abel frater eius, respondit se nescire, quasi posset frustrari Deum. Et vt ipsam irreuerentiam augeret, quasi cum quadam animi indignatione ait: Nunquid custos fratris mei sum ego? In Adam nihil tale euenit. Ab altero seductus est, nempe à muliere: mulier autem à serpente. Postquam peccauit, statim timore ac tremore concutitur: absconditúrque, non vt

Psal. 110 credat se posse frustrari Deum, sed mente confusus præ rubore & verecundia mali commisi, non audet venire in conspectum & in colloquium eius. Initium autem sapientiæ timor domini. Cognitio verò peccati maximè ad pœnitentiã stimulat, pœnitẽti autem Deus peccata dimittit. Adæ ergo peccatum dimissum est, quoniam ex facto pœnituisse eum coiicitur. Foliis siquidem ficulneis, quæ delectationem nullam præstãt, sed quodammodo mordẽt ac pungunt: corpus cõtexit, cum tamen alia plurima essent folia blãdiora, quæ minus corpus eius affligere potuissent. Atq; ideo nullã in se portat maledictionem, quoniã Deus præuidit eã quam acturus erat pœnitentiã. Quòd autẽ illa sint pœnitẽtiæ signa, inde conuincitur, quòd statim dominus per illud flectitur ad misericordiã, tuni-

cas pelli

cas pelliceas pro folijs ficulneis eos induens. Atque(vt solenne est Deo peccatorē ad pœnitentiā stimulare, stimulatúmque in melius prouehere) Adam quē mēte compūctum vidit postquā eum eiecit de paradiso, noluit eum longè à paradiso habitare, sed è regione paradisi(vt ait scriptura) eum posuit, vt per aspectum, & continuam loci memoriam, vnde propter peccatum eiectus fuerat, maior illi continui doloris suggereretur occasio. De hac re nullam ecclesiæ in concilio factam definitionem inuenio, quod tali (vt opinor) euenit caussa, quoniam tunc eo tempore quo pestis illa orta est, sæuiente persecutione imperatorum, concilia non potuere congregari vsq; ad tempus Constantini maioris, sub quo pax data est ecclesiæ Dei. Cùm autē post Tatianum à nullo reperiatur errorem hunc fuisse suscitatum, præterquam à Seuero eius discipulo, à quo Seueriani dicti sunt: hæc vt arbitror fuit caussa, vt in concilijs quæ longo pòst tempore celebrata sunt, nihil de hoc errore definitum sit. Post primam huius operis editionem, reperi apertum scripturæ sacræ testimonium ad hanc hæresim reuincendā: quòd nunc addere oportuit. Nam Sapiens de diuina sapientia loquēs, ita ait: Hæc illum qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarū quum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo. Quæ verba satis apertè docent Adam fuisse saluum.

Gen.3 *Seuer.* *Sap.10*

SEcundus de hac re ortus est error, asserens Adā post peccatū perdidisse imaginem Dei. Hunc errorē tribuit Origeni Epiphanius episcopus Salaminæ in quadā epistola ad Ioannē episcopū Hierosolymitanū, quā beatus Hieronymus è Græca in latinā linguā vertit, quæ & ideo inter epistolas beati Hieronymi cōtinetur, tomo earū secundo. Quis autē hic fuerit Origenes, nō oportet longā enarrare historiā, cū nomē illius adeo celebre sit, vt toti penè orbi innotescat, quapropter de eo tacēdū censui. Qui autē eius gesta ad plenū nosse cupit, legat Eusebiū Cæsariensem in Ecclesiastica historia lib. 6. que ferè integrum in hac cōsumit narratione. An autē propter hūc & alios errores, de quibus suis locis dicetur, cēsendus sit hæreticus, an non, lōga ab aliquibus texitur quæstio. Ruffinus siquidem aduersus Hieronymū pro Origene olim egit causam. Ioānes Hierosolymitanus episcopus cōtra, Epiphaniū Salaminæ vrbis in Cypro episcopū Origenē tuebatur. Extat etiā Pāphili martyris (modò titulus verus sit) pro Origene apologia, quā Ruffinus presbyter latinā fecit. Deniq; Ioānes Picus Mirandulanus, vir non

minus pius quàm doctus & eloquens, inter multas cōclusiones quas disputādas ac defendēdas Romæ suscepit tēpore Innocentij papę huius nominis octaui, hāc vnam miscuit. Magis pium est credere Origenem fuisse saluū, quàm damnatū. Quam conclusionē cùm aliqui velut hęreticam cū aliis duodecim explodere vellet: pro huius & aliarū duodecim defensione luculentam composuit apologiam. Post tot illustres viros ego nihil definire audebo quoniam id temerarium esset, maximè cùm res sit valde dubia. Illud tamen dicam, me scilicet de Origene, & de cæteris quibuscunque id sentire, quod sciuero catholicam ecclesiam sentire. Cùm ergo iam de persona dictum sit, superest vt de errore discutiamus. In primis illlud mihi dubium est, an Origenes senserit hominem per peccatum aliquid de sua substantia perdidisse, an solùm qualitates animæ aliquas, vel vt sub aliis verbis dicam, an imaginem perdiderit, an solam similitudinē. Nam Victorinus Afer, à quo Hieronymus Rhetoricam didicisse fertur, in ea disputatione, quam aduersus Arrium scripsit, lib. 1. edisserens illud Gene. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram, sic ait: Aliud igitur est, iuxta imaginem esse, quod quidem substantia est: aliud autem iuxta similitudinē esse, quod non est substātia, sed in substantia nomē qualitatis declaratiuū. Sed sicuti Deū, sic & imaginē, hoc est Christū substantiā accepimus, perfectionē autem iuxta quale significatiuū intelligimus: & si simile quale significat necessariò. quomodo dicimus animā rationalē esse, & perfectè rationalē iuxta similitudinē perfectionis in Deo? Perfectā ergo esse animā iuxta imaginē, nunc, & in mūdo: iuxta similitudinē autē, postea fide in Deū & in Iesum Christū, qualis esset futura, si Adam non peccasset. In quo igitur rationalis, & ad rationem iuxta imaginē est, in quo futura perfecta est secundū similitudinem. Hactenus Victorinus. Ex quibus verbis patet secundū eum imaginem maximè distare à similitudine, Adamq; similitudinem perdidisse, non autem imaginem. Hanc eandē imaginis & similitudinis differentiam assignat Eucherius Lugdunēsis episcopus, vir certè nō minus doctrina quā sanctitate clarus, qui lib. 1. super Genesim exponens eundem scripturæ locum, sic ait: Inter similitudinem & imaginē hoc interest: Imago Dei, omniū: similitudo, paucorū. Hæc nanq; imago Dei, ab excellentia diuinæ similitudinis distat, quòd imago Dei, anima peccatrix esse non desinit: ad Dei autem similitudinē, nisi anima sanct

Victo.

Euche.

ma sancta fuerit, non perueniet, quia illa anima creata est per naturam: hæc dabitur consummari per gratiam: quoniam si nihil aliud est imago Dei, quàm mens naturaliter animæ humanæ collata, quid aliud erit similitudo, nisi fœliciter beatitudo conferenda? Et ideo quidem est magnum quòd hominis mens facta ad imaginem data sit in natura, cuius priuilegio carent animalia cætera: sed illud est multò præstantius, quod ei similitudo danda sit sui creatoris in gloria, vt ibi sit suo creatori similis, vbi erit sanctis angelis æqualis. Hæc Eucherius. Si ergo Origenes dicat Adam post peccatum perdidisse Dei imaginem, accepto imaginis nomine iuxta eam, quam prædiximus significationem, vt imago in natura consistat: manifestus est error, iustéque eum ob hanc caussam accusat Epiphanius: quoniam de dæmonibus, quorum peccatum multò fuit grauius, dicit beatus Dionysius Areopagita, Naturalia in eis mansisse integra: quantò magis id factum esse in homine putandum est? Rursus, si peccatum aliquid subtraheret de natura, crebrescentibus peccatis tandem aliquando ipsa peccata totam animæ consumerent naturam, quod nefas est dicere. Testimonia scripturæ, quæ pro hac re Epiphanius adducit, mihi parum videntur ipsius propositum roborare, quamuis ille iactet se pro tribus testimoniis, quæ Ioannes Hierosolymitanus petebat, septem testimonia protulisse: quoniam omnia testimonia, quæ ex scriptura ille citat, præter vnum & alterum, solùm probant hominem, primò ad imaginem Dei factum, aut conditũ: quòd autẽ post peccatum in ipsa permãserit imagine, hoc nunquam exprimunt, præter vnũ ex Apostolo Paulo, & aliud ex Psalmis, quæ etiam fortè non conuincunt, quãuis vehementer persuadeant. Testimonia autem eius hæc sunt. In Genesi legitur, Vixit autem Adam centum triginta annis, & genuit filium ad imaginem & similitudinem suam, vocauítque nomen eius Seth. Hoc testimonium nihil conferre proposito, est adeo apertum, vt non sit opus refellere: quoniam ibi dicitur Seth fuisse genitum ad imaginem & similitudinem Adæ, non autẽ ad imaginem & similitudinem Dei. Neq; etiam Adam iuxta similitudinem Dei filium gignere poterat, retenta illa quam suprà posuimus similitudinis significatione. Secundum testimonium est ex libro eodem sic dicens: Ne comederis carnem: ego enim vlciscar sanguinem vestrum de manu omnis hominis effundentis illum, quia ad imaginem Dei

Gen. 5

Gen. 9

fecit hominē. Ex hac authoritate nihil apertè cōuincitur nisi hominem ad imaginem Dei factum, non autem in ea perseuerasse. Idem etiam penitus sonat testimonium ex sapientia Salomonis: Creauit Deus hominem inexterminabilē, & ad ima-
Sap.2 ginem similitudinis suæ creauit eum. Neque aliud etiā probat testimonium ex epistola beati Iacobi dicētis, Lingua inquietū
Iac.3 malum, plena veneno mortifero: in ipsa benedimus Deū & patrem, & in ipsa maledicimus homines, qui ad imaginē & similitudinem Dei facti sunt. Quòd autē hæc authoritas homines dixit, nō hominē, videtur ex illa colligi, non solū Adam, sed cęteros homines post peccatū genitos, factos ad similitudinem Dei. Cui responderi posset, alios homines tunc dici esse factos, quia tūc ille plasmatus est, à quo omnes erant deducendi. Neq;
Gen.2 hunc modum loquendi horrent sacræ literæ. Nam in Genesi legimus post perfectam mundi fabricam secundum specierum & formarum diuersitatem. Hæ sunt generationes quas fecit dominus in die quo creauit Deus cælum & terram. Tunc enim omnes generationes factas esse asserit scriptura, cū tamen posteà per dierum volumina & successus factas esse referat, quasdam primo die, aliquas secundo, & sic vsq; ad septimum diem. Dicuntur tamen omnes creaturæ factæ in die quo creauit Deus cælum & terrā, quia illo die facta est vniuersalis massa, ex qua omnes corporeæ substantiæ deriuatæ sunt. Ad quē modū posset etiam dici, quamuis aliquantulo coactius omnes homines tunc dici esse factos, quando Adam factus est: nam tunc sicut
Psal.38 ipsum Adam, sic etiam cæteros omnes ad imaginem Dei fa-
1. Cor.9 ctos esse. Illud autem Psal. in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur, atque illud Pauli in pri. ad Corin. epistola, Vir non debet velare caput, quia imago & gloria Dei est: hæc duo magis vrgent, quoniam non solū ad primum hominem referri quouis modo possunt, sed de quocunque homine dicta esse constat. Verùm imaginis nomen non semper scriptura capit iuxta eam differentiam quam suprà posuimus, ita vt imago semper tribuatur nudæ naturæ: sed aliquando iuxta animæ
Coloss.3 qualitates: vt patet in epi. ad Colossen. Expoliantes vos (inquit Paulus) veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius qui creauit illū. Ex quo hoc loco manifestè patet hāc esse datā à Paulo differentiam, inter veterem & nouū hominem, vt vetus homo, qui ad peccatū pertinet, non habeat imaginem Dei,
quia

quia ſcilicet bonitate caret,nouus autem homo,qui ad gratiam per Chriſtum recuperatam pertinet,gerat Dei imaginē. Iuxta quod oportet vt ibi imago non ſolùm conſiſtat in nuda animę ſubſtantia,ſed in gratia etiam,per quam homo deiformis fiat. Et beatus Ambroſius ſuper epiſtolas Pauli,exponens hunc locum ex epiſtola ad Coloſſenſes, proximè citatum, ſic ait: Imago hæc in cōuerſatione bonæ vitæ intelligēda eſt: ſicut dicit ad Corinth. in epiſtola prima: Quemadmodum portauimus imaginem eius qui de terra eſt,ita & portemus imaginem illius,qui de cælo eſt. Ipſe eſt ergo creator hominis,cuius imaginem portare nos iubet in ſanctitate & bonis operibus, quæ de filij Dei agnitione deſcendit. Hæc Ambroſius. Ex quibus manifeſtè colligitur,imaginis nomen non ſolùm capi in literis ſacris iuxta id quod in natura ſitum eſt, quod etiam nunquam perditur, ſed aliquando etiam capi iuxta quaſdam animæ qualitates. Quòd ſi fortè ita Origenes cepit imaginis nomen, vt imaginem pro ſimilitudine vſurpauerit: quis non videt ibi nullam eſſe hæreſis ſuſpicionem? Hæc tamen dixi non vt quiſquam putet me partes Origenis ſumere velle. Nam fateor me de Origene eiúſq; doctrina ſentire id quod ſancta mater eccleſia ſentit: propter quod firmiſsimè hoc aſſero, ſi eccleſia alicubi de hac re cenſuit,id eſſe tenendum. Verùm non reperio aliquem qui hoc impingat Origeni,præter vnum Epiphanium. Nam Theophilus Alexandrinus epiſcopus, qui in libro illo ſuo cui Paſchalis nomen indidit,Origenis errores recenſet, nullam de hoc facit mentionem. Beatus etiam Hieronymus,cùm in pluribus locis de erroribts Origenis mentionem faciat, nuſquam huius meminit. Quòd fortè ideò factū puto, quòd verba illa, quæ Epiphanius Origeni tribuit,etiam ſi in libris Origenis reperirentur, aliquem pium & catholicum patiebantur ſenſum, quem videlicet proximè retulimus. Sunt tamen aliqui zelo & non ſecundum diſcretionem impulſi, qui omne illud quod à ſenſu ſuo abeſt, ſtatim hæreſim eſſe clamant, qualis fortè fuit Epiphanius,vt ex illa eiuſdē epiſtola ſuperius citata facilè eſt cognoſcere,quoniā ibi teſtatur ſe rupiſſe velum quoddā quod in tēplo reperit,hac ſola occaſione,quòd imaginē Chriſti, aut alicuius ſancti gerebat in ſe. Nā teſtatur ſe nō meminiſſe cuius fuerit imago,aſſeritq; eſſe cōtra ſcripturā ſacrā,imaginē cuiuſcunque hominis in eccleſia pendere. Hoc tamen an ita ſe habeat, vel parum doctus poteſt intelligere,& inferius in titulo,

Amb.

1. Cor. 15

Imago

Imago, nos amplius disseremus. Sunt tamen multi, qui multa ab alijs exigunt, quæ tamen ipsi non præstant: & qui multa per indulgentiam condonant amicis, & sibi condonari volunt, qui tamen in alios duram faciunt censuram. cùm ergo Epiphanius aliqua habeat in quibus indulgẽtia sit opus, iustum erat vt ipse etiam per indulgentiam aliqua condonaret Origeni, & non semper se illi exiberet Catonem.

Tertius error in hac materia exortus est, quo docetur Adã & Heuam si permansissent in iustitia, nõ coituros vnquã: nec humanam speciem per commixtionem propagandam. *Arme.* Hic error ab Armenis inuenitur, vt testatur Guido Carmelita in sua summa de hæresibus. Nam hic est apud eum vndecimus error Armenorum. Hi Armeni Asiam incolũt, in ea parte quæ est inter Taurum & Caucasum montes sita. Horum patria Armenia dicta à Cappadocia vsque ad Caspium mare protenditur. Hi Armeni cum primum catholicam fidem fuissent edocti: tandem veram fidei regulam dimittentes in multos errores prolapsi sunt. Proprium habent primatem, quem catholicum, appellant: huic velut summo pontifici obediunt. Romanum siquidem antistitem contemnunt, dicúntque eum non esse cæteris superiorem. Quo autem tempore, aut quam ob caussam ab ecclesia defecerint, mihi hucusque non est notum. Hoc certum est, tempore Philastri Brixiensis episcopi, atque tempore beati Augustini, eos ab ecclesia nondum fuisse separatos, quoniam vterque istorum, hæresum authores recensens, nullam de Armenis fecere mentionem. Quod autem ego ex pluribus conijcere possum, est Armenos fuisse ab ecclesia separatos propter decreta concilij Chalcedonensis sub Leone primo & Martino imperatore celebrati: quoniam in eo concilio damnati sunt Eutices Abbas Constantinopolitanus, & Dioscorus Alexãdrinus episcopus illius imitator. Armeni autem his hæreticis fauentes, decreta concilij Chalcedonensis recipere contempserunt. Inter alios ergo Armenorum errores is vnus est, quo asserunt Adam & Heuam nunquam carnali copula iungendos si in statu illo in quo illos Deus condidit, permansissent: humanam speciem aliter propagandam asserentes. Hunc *Alma.* errorem suscitauit postmodum impius Almaricus, vt testatur Bernardus de lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum. Nã apud alium neminem errores istius inuenio. quanuis enim in lib. Epistolarum Decretalium, titulo de summa trinitate & fide cathol

de catholica, condemnetur præfatus Almaricus cum suis erroribus: nullus tamē ibidem illius error recitatur, nec glossa ibidem aliquid addit. Is itaque Almaricus Parisiensis doctor, qui tempore Innocentij tertij fuit, ab eodem in cōcilio Lateranensi damnatus, Armenis in hac parte consentit, eorúmque auget insaniam: quoniam non solùm in illo statu negat copulam carnalem, verumetiam sexuum differentiam nullam fuisse futuram asserit. Hoc autem vltimum adeò manifesta est insania vt non sit opus eam oppugnare. Nam Genesis primo legitur: Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos. Nec potest dicere illam sexus differentiam esse post peccatum, cum dicat, masculum & fœminam creauit eos. Hoc etiam clarius exprimitur à Christo redemptore nostro, qui apud Matthæum ait: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos? sed quoniam non dicit eos fecisse masculum & fœminam ab initio, necessarium est Marcum etiam citare, qui hæc clarius expresit dicens, ab initio autem creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus. Iam de altero communi istorum errore discutiamus. Primò quidem eorum fundamentum inualidum est. Nam ideo Armeni in statu illo negant copulam futuram, quia nuptias illicitas esse putant, earúmque vsum dicunt esse peccatum. Hoc quàm falsum sit, inferius Deo duce, ostendemus. Quod ergo asserūt de copula carnis minimè futura in illo statu, conuincitur esse falsum, ex eo quod dicitur in Genesi: Postquam enim Deus creauit Adam & Heuam ad imaginem suam, atq; masculum & fœminam eos fecit: statim benedixit illis, & ait, Crescite & multiplicamini, replete terram. Verùm quia dicunt genus humanū aliter quàm per coitum multiplicandum: fortè alicui videbitur hūc locum non multum eos vrgere: ideo aliunde petamus arma. In eodem libro immediatè post quàm Heua describitur ex latere Adæ formata, verba ipsius Adæ subiunguntur dicentis, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hæc autem verba dicta sunt ab Adam antequam peccaret, vt patet ex historiæ decursu. At nusquam vir & vxor fiunt vna caro nisi per coitum, per quem fit seminum mixtio ad vnum hominis corpus generandum. Si verò dicāt ideo

Mar. 10

Gen. 2

Adam

Adam & Heuam dici vnam carnem, quia caro Heuæ sumpta est ex carne Adæ: qua ergo ratione vir qui nunc est cum vxore sua, dicitur vna caro, cum caro vxoris non sit repetita ab illo? An fortè verba illa Adæ tanquam ad solam Heuam dicta, sic erunt accipienda, vt ad posteros coniuges nullo modo referantur? Absit: quoniam per illa verba Deus pharisæos conuincit, ostendens non licere dimittere vxorem nisi caussa fornicationis: quod non faceret si verba illa Adæ nō essent ad omnes coniuges referenda. Præterea Adam nec patrem neq; matrem habuit, sed ex terra formatus est à Deo. ergo illa verba Adæ non ad ipsum Adam, sed ad alios referri debent, cùm ait, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem &c. Quòd si, vt necessarium est, fatentur illa verba Adæ ad omnes posteros applicanda, dicúntque ideo virum quemlibet esse vnam carnem cum vxore sua, quia licet caro vxoris non semper sumatur ex carne sui viri, sufficit tamen vt olim in primis parentibus sic factum fuerit, quoniam ad eorum imagines reliqui facti sunt: hac ergo ratione erit etiam quilibet vir cum qualibet fœmina vna caro, cùm quælibet fœmina ad imaginem primæ sit facta, quæ ex latere viri sumpta fuit. quod absurdum est fateri. Eadē etiam lege erit fatendum Adam & Heuam ante copulam fuisse vnam carnem, quod tamen ex eiusdem verbis patet non ita esse. Nam formata ex eius latere Heua, statim in hæc verba prorupit, Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Non enim dixit, sunt duo in carne vna, sed erunt (inquit) duo in carne vna. Quòd si nulla alia re esset opus vt vna caro efficerentur, dicturus erat, Et sunt duo in carne vna. Cùm ergo dixit, erunt duo in carne vna, significauit aliquam aliam rem esse necessariam, nempe coitum, vt caro vna dicantur vir & vxor etiam post primam coniunctionem animorum verbis expressam, per quam solam coniuges fiunt. Nam de coniugibus iam animo coniunctis loquitur Adam quando ait, & erunt duo in carne vna: quòd patet ex eo quòd prius dixerat, Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et postquàm iam expresserat nomē vxoris, subiunxit: Et erunt duo in carne vna. Quòd si quis adeò insaniat, vt pro hac defensione dicat Adam inconsideratè fuisse locutum: attendat illa non tantum esse verba Adæ, sed verba Dei per os Adæ loquentis. Hoc autem manifestum euadit ex his quæ apud Matthæum Christus retulit.

Mat. 19

Nam

Nam phariſæis quærentibus an liceret homini dimittere vxorem ſuam quacunque ex cauſa, reſpondit, Nō legiſtis quia qui fecit ab initio, maſculum & fœminam fecit eos, & dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna: itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro? Vides ex verbis Saluatoris qualiter is qui maſculum & fœminam fecit eos ab initio, hoc eſt Deus, dixit, Propter hoc &c. Vnde Theophylactus ſuper Matth. ait, Quomodo autem in Geneſi ſcriptum eſt, Adam dixit, Propterea deſeret homo patrem ſuum. Hoc autem dicit Chriſtus, Deus dixit: propterea deſeret homo ac cętera. Dicimus igitur quòd & id quod Adam dixit, ex Deo dixit: atque ita ſermo Adæ, Dei eſt. Igitur quia vna caro facti ſunt, & propter coitum & naturalem amorem cohærentes, ſicut impium eſt ſuam carnem diuidere, ita & coniuges diuellere. Hæc Theophylactus. Ex quibus patet verborum conſonantia: quoniam ſermo ille tribuitur Adæ tanquam inſtrumento: Deo autem tanquam artifici, aut linguæ illius motori. Patet etiam ex verbis Theophylacti, tunc virum & vxorem dici vnam carnem, quando ſcilicet per amorem & per coitum carnalem copulantur: quod ex ipſis etiam ſcripturæ verbis apertè conuincimus. Nam in priore epiſtola ad Corinth. Paulus ait, An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt (inquit) duo in carne vna. Ex quibus Pauli verbis apertè conuincitur, per coitum ſolùm virum & fœminam fieri vnam carnem, non tantum in coitu coniugum, verùm etiam in fornicario. propter quod meritò doctores definiũt ex fornicario etiam coitu oriri affinitatem veram, adeo vt illa etiam efficax ſit cenſenda ad impediendum cōtractum matrimonij iuxta eccleſiaſticas ſanctiones. Taceant ergo Armeni inſanientes, & eccleſiæ catholicæ obediant. *1. Cor. 6*

QVartus qui in hac materia repertus eſt error, à Pelagio monacho ſuſcitatus eſt. Hic enim dixit (vt ait beatus Auguſtinus in libro de Hæreſibus ad quod vult Deũ) quòd Adam foret mortuus etiam ſi non peccaſſet, & quòd mortuus eſt non ex culpæ demerito, ſed ex conditione naturæ. Hic Pelagius ex magna Britannia oriundus, monachúſq; exiſtens in partibus Orientis, tandem in patriam reuerſus, poſtquã errores ſuos alibi etiam ſparſerat, totam penè patriã ſuo infecit errore. Cùm autem Angli pro hac re fauorem & auxilium peterent à Gallicanis epiſcopis, eò quòd clarior apud eos eſſet doctrina, Ger *Pelagius.*

na, Germanum & Lupum episcopos & fratres (vt ait Beda in libro de ratione temporum) catholicæ fidei defensores accipiũt, qui antistites insulam ab hæresi Pelagiana expurgârunt, eam confirmantes in fide & verbo veritatis, & miraculorum signis. Vixit sub Honorio & Theodosio iuniore. Contra hunc Pelagium fuerunt duo concilia celebrata, vnum Carthaginense, & aliud Mileuitanum. Inter alios ergo huius Pelagij errores is vnus numeratur quo asserit Adam mortuum non propter culpam, sed ex naturali conditione qua cõditus est, in qua etsi mansisset, nec à Dei mandato recessisset, nihilominus (vt ille ait) moreretur. Hic autem error ex eo fortè videbitur alicui conuinci posse, quod dicitur in Genesi, In quacunque die comederis, morte morieris. signũ est ergo quòd si non comedisset ex ligno vetito, non moreretur. Cui argumentationi respondebitur, quòd etsi collectio illa efficax esset & valida, nihil propositum firmat, quoniam ille scripturæ locus de morte spirituali, quæ est peccatum, intelligendus est: vt optimè cõuincit Eucherius Lugdunensis episcopus in libro suo 1. super Genes. sic ait: Mortem dicit animę, non corporis: quia non eo tempore mortui sunt quando comederunt. Ergo hanc quam Deus homini minatus est mortem, non eam tantùm debemus accipere, qua caro separatur ab anima, sed hãc qua hæc alienatur à Deo, qui est vita sua. Sicut enim corpus viuit ex anima, ita anima vt beatè viuat, viuit ex Deo. Ergo deserta à Deo anima, iure dicitur mortua Ex qua tres postea secutę sunt mortes, prima in anima, secunda in carne, tertia in damnatione. Sed vt istæ sequerentur, prima præcessit desertio Dei. Hæc Eucherius. Et eodem modo hunc locum interpretatur beatus Gregorius in quadam epistola ad Narsi comitem, quæ est quartadecima libri quinti epistolarum illius. Hoc ergo scripturæ loco præterito, aliunde sunt nobis arma sumẽda. Primò ergo hic error clarissimè conuincitur per id quod ait Apostolus in ea, quæ est ad Romanos epistola, Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et in eadem epistola iterum ait, Corpus mortuum est propter peccatum. Hic scripturæ locus adeo apertè Palagium oppugnat, vt nulla possit ratione ab eo defendi, quoniam in eo clarissimè loquitur de morte, quæ distinguitur à peccato, & hanc dicit fuisse propter peccatum introductam. Rursus Deus qui mortem non fecit, nec

Gen. 2 *Eucherius.* *Ro. 5.* *Ro. 8.*

nec lætatur in perditione viuorum, vt dicitur in lib. Sapientię, *Sap.1*
creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem simili- *Sap.2*
tudinis suæ fecit illũ. Si ergo inexternabilẽ fecit, ergo in tali naturæ cõditione fecit, in qua si perseuerasset, non moreretur. Demum ipse ordo rei gestæ circa Adam, ostendit eum in pœnam peccati incurrisse mortem. Primò quia tunicas pelliceas illi fecit, quæ fieri non possunt nisi ex animali mortuo. Hæc ergo tunica illi tanquã iam mortuo datur ex pelle animalis mortui. Deinde cum ei maledictio terræ pro pœna infligitur, dicente domino, In sudore vultus tui vescêris pane tuo, donec reuerta- *Gen.3*
ris in terram de qua sumptus es, quia puluis es & in puluerẽ reuerteris. Hoc autem constat illi iniunctum esse propter peccatum. Et nunquam homo reuertitur in terrã de qua sumptus est, nisi mediãte morte: signũ est ergo mortem pœnam fuisse peccati. Postremò cum Adam eiicitur de paradiso, dicit Deus, Ne forte comedat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Ex quo videtur per ligni vitæ eum à morte præseruandum. Contra hũc errorem est concilium Mileuitanum sub Innocentio primo, & temporibus Arcadii & Honorii Imperatorum celebratum. In *Conciliũ*
huius siquidem concilii gestis cap. primo sic dicitur, Placuit *Mileuitanum.*
ergo omnibus episcopis qui fuerunt in hac sancta synodo, constituere hæc quæ in præsenti concilio definita sunt, vt quicunq; dicit Adam primum hominem mortalem factum ita, vt siue peccaret, siue nõ peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret, nõ peccati meritò, sed necessitate naturæ: anathema sit. Cùm ergo ecclesia finem huic liti iam imposuerit, non est quod amplius de hac re disputemus.

Quinta hæresis de hac re orta est quæ asserit primos parentes Adam & Euam fuisse cæcos ante peccatum, ac tũc primum eos videre cœpisse, cũ de cibo ligni vetiti comederũt. Ad quod asserendum ex eo mouetur, quod post illorum peccatum sacra scriptura refert, oculos eorum fuisse apertos, & sic suam considerasse nuditatem. Quis autem huius hæresis fuerit author, & quo tempore fuerit orta, mihi non constat: quoniam solũ Philastrum huius hæresis meminisse video, qui cum dicat, talem fuisse aliquando ortam hæresim, non tamen expressit, quo tempore aut loco, aut quo authore fuerit orta. Hæc hæresis facillime conuincitur. Nam antequam illi peccassent, de muliere loquens sacra scriptura, dicit: Vidit igitur mulier quod bonũ esset *ibidem.*
lignum ad vescendũ, & pulchrum oculis, aspectuq; delecta-

Hæc aditio sequitur vsque ad titulũ Angelus. Gene.3

bile,& tulit de fructu illius & comedit. Si cęca illa fuisset, lignũ videre non potuisset: Vidit, vt sacra retulit scriptura, nõ igitur fuit cęca. Neq; opus est vt in re tã aperta amplius cõtendamus, Quod autem pro se afferunt, ex ignorantia procedit: quoniam si recte, vt decet, literam illam intelligerent, nullo modo sibi fauere plane agnoscerent. Audiant igitur beatum Augustinũ, qui lib. 14. de ciui. Dei cap. 16. interpretatur quomodo illud sit intelligendum, sic inquiens: Patebant oculi eorũ, sed adhuc nõ erant aperti, hoc est, nó attẽti vt cognoscerent quid eis indumẽto gratiæ pręstaretur, quãdo mẽbra eorũ voluntati repugnare nesciebãt. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecẽs nuditas, & fecit attentos reddiditq; confusos. Hinc est quod posteaquã mandatum dei aperta transgressione violarũt, scriptum est de illis Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici & fecerunt sibi cãpestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, nõ ad videndum nam & antea videbant, sed ad discernendnm inter bonum quod amiserant, & malum in quod ceciderant. Hactenus August Ad eundem modũ interpretantur Chryso. & Eucherius in cõmentariis super Genesim, quorum verba in pręsentiarum citare nolui, ne in re tam manifesta testimoniorum multitudinem, velut parum necessariam, lector fastidiret.

Sexta hæresis est quæ docet Euam cunctarũ gentium matrem non esse ex costa Adæ formatã, prout historia libri Genesis iuxta faciem literæ refert, sed tunc simul Euam à deo de limo terræ, & non de costa Adæ formatam esse asserit, eodem puncto quo Adam de limo terræ formauit. Huius hæresis autor & primus inuentor fuit Thomas de vio Caietanus. Quis autem is fuerit quãuis sit nunc toti orbi notum, quia tamen non solis præsentibus sed etiam futuris scribimus, operæprecium fore existimaui, plenè declarare. Fuit hic Thomas de vio religiosus ex ordine fratrũ pręedicatorũ, ex Caieta oriundus, quã ob causam vulgo Caietanus nuncupatur. Fuit in theologia scholastica tam insigniter doctus, vt nulli ex his qui suo tẽpore floruerunt, secũdus fuerit. Ob literarũ eminentiã & morum probitatem, cõmuni fratrum sui ordinis consensu, fuit in generalẽ eiusdem ordinis magistrum electus, & inde à Leone x. fuit ad præsbiteri Cardinalis dignitatem exaltatus. Quo loco cum per xx. annos vixerit, nullam tamen, vt cæteris mos est, humanorum vitio

rum vitiorum sinistram de se opinionem dedit. Multa & varia opera ædidit: sed multa scribenti contigit quod Salomon ait: In multiloquio non deerit peccatum. Nam quamuis multa vtilia scripsit, quia tamen suo ingenio multum fidebat, in aliquos lapsus est errores, è quib' vnus est iste de quo nūc disquirimus, quo asserit, Euam non esse formatam ex costa Adæ. Quæ autē sacra scriptura in libro Genesis de formatione Euæ narrat, dicit ille non esse iuxta literam intelligenda, sed iuxta mysterium: non quidem per allegoriam, sed per parabolam. Somnus enim ille quem dominus misit in Adam (vt inquit) similitudinem gerit defectus virtutis virilis, vnde naturaliter producitur homo: quia homo dormiens semihomo est, & similiter principium generans mulierem semiuirile est, Ablatio costæ ex viro ad formandam mulierem quatenus costa est os (vt ait) similitudo est diminutionis roboris ex animo viri ob vxorem: quatenus vero est costa, similitudo est socialis vitæ inter virum & vxorem, ita quòd nec superior viro, nec serua viri sed collateralis esset viri. Quatenus autem costa est vna, dicit esse similitudinem minimi roboris tum corporis tum animi mulieris, & perinde vt proportio virium muliebrium ad vires viriles, sit quemadmodū proportio vnius costæ ad reliquas costas omnes. Restitutionem vero carnis pro costa, dicit esse similitudinem repræsentationis quæ fit viro dando illi carnalem generationem ac propagationem filiorum, loco diminuti roboris animi ex coniugio. Hæc sunt quæ ille de hac re docet in commentariis super Genesim. An autem propter hunc & alios eius errores ille sit hęreticus censendus, an non, aliorum esto iudicium. Ego siquidem de doctrina in præsentiarum dissero, non de persona. Potuit quidem errare (vt in primo huius operis libro diximus) & hæreticus non esse: præsertim si nō pertinaci animo suę sententiæ adhæsit. Hæc iam enarrata assertio conuincitur esse hæretica, quia apertè oppugnat scripturam sacram, & totius ecclesiæ consensum. & in illa non solum vnus continetur error sed plures. Nam (vt Aristoteles ait) vno falso admisso, multa deinceps falsa sequuntur. Primo quidem (prout ego ex illius dictis coniicio) ille sentit Euā simul cum Adam à deo formatam esse. Ad quod dicendum mouetur per id quod ibidem scriptura ait: Masculū & fœminam creauit eos. Ex quibus verbis ille colligit simul à Deo illos fuisse formatos, Sed hāc sentētiam aperte oppugnat Sapiens qui de diuina sapientia loquens, sic ait:

Hæc, illũ qui primus formatus est à deo pater orbis terrarum, Sapi. 1 cum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illũ à delicto suo. In quibus verbis, id maxime aduertere oportet, quod ait: cum solus esset creatus. Aliquod ergo tempus, iuxta Sapientem, fuit in quo solus erat Adam creatus: quo fit vt non ambo simul. 1. Tim. 2 Præterea, Paulus in priore ad Timotheum epistola ait: Adam primus formatus est deinde Eua. Et certè de hoc errore nõ est quod amplius contendamus, cum tam apertè illi sacra contradicat scriptura. Ad secundum igitur errorem accedamus, quo asserit Euam non esse de costa Adæ formatam vt litera sacræ scripturæ in facie sonat. Contrarium huius erroris docet Paulus, qui Atheniensibus in medio Areopagi loquens, hæc ait: Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt hic cæli & terræ cum sit dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omni bus vitam & inspirationem & omnia: fecitq; ex vno omne genus hominum inhabitare super vniuersam faciem terræ. In quibus verbis id annotandum est quod vltimò dixit: Fecítque ex vno omne genus hominum. Si Eua (vt iste asserit) nõ est educta de costa Adę, consequens est vt non omne genus hominum Deus ex vno fecerit. Et iterum in priore ad Corinthios episto. eandem sententiam docet, sic inquiens: Mulier gloria viri est. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Ecce audis mulierem esse factam ex viro: nunquam autem alibi legitur ex viro facta, nisi cum Eua fuit ex costa Adæ formata. sentit ergo Paulus iuxta id quod historia libri Geneseos refert, Euam de costa Adæ fuisse formatam. Et ecclesiasticus hoc ipsum apertius ostendit, qui postquam dixerat hominem à deo de terra fuisse creatum, postea de muliere loquẽs, dicit: Creauit ex ipso adiutorium simile sibi. Præterea iuxta illam parabolicam literæ interpretationem quam hæc hæresis docet, nihil prorsus de formatione Euæ habetur: sed solum modus declaratur quo deinceps aliæ mulieres essent generandæ, & causa exprimitur, cur potius fœmina quàm masculus generetur. Si illo loco, videlicet secundo capite libri geneseos, scriptura sacra nihil de formatione Euæ disserit, quando igitur & vbi Euæ formationem expressit, vt nos plenè & clarè discere possimus materiã ex qua illa formata sit? Mirum certè est quòd Adæ formationem tam aperte declarauerit, dicens illum esse à deo de limo terræ formatum, & de Euæ formatione nihil prorsus dixerit.

Nunquam

Nunquam siquidem scriptura quidquam de formatione Euæ dixit præter id quod habetur in illo secundo Geneseos capi. Si dic s, de illius formatione tunc disseruisse, cum primo capite dixit: masculum & fœminam creauit eos. Fateor quidem tunc de creatione fœminæ & maris dixisse. Sed per illa verba constare non potest, ex qua materia alter illorum fuerit effectus, quia solum dicit illos esse à Deo creatos, non tamen vnde fuerint ab illo producti. Nam ob hanc causam Moyses cap. 2. hominis formationem clarius & apertius docere decreuit: quippe qui bene intellexerat non posse illam cognosci per ea quæ primo capite disseruerat. Si dicas tunc de Euæ formatione Mosem tractasse, quum secundo Geneseos cap. dixit: formauit dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuenté. Quia enim hæc vox, homo, cōmunis est generis, quæ tam fœminam quam marem significat, fortè inde suspicari posset illo loco de formatione fœminæ agi perinde ac maris. At, non ita esse vt dicitur, vel ex eo conuinci potest quod pro hac voce, homo, hæbraica litera hoc loco habet, Adam. Vnde colligitur, de sola viri formatione Mosem tunc fuisse loquutum, Vbi ergo Euæ formationem docuit Moses si tunc non docuit quando illam de costa Adæ formatam esse dixit? Vel quomodo Thomas de vio scire potuit Euam perinde ac Adam de limo terræ fuisse formatam, si nunquam hoc sacra expressit scriptura? Nam & si pluries dicat Adam de limo terræ formatū, nunquam tamē hoc dixit de Eua, Nam in libro Genesis (vt modo diximus) de Adam loquitur & non de Eua. Et Tobias Iunior Deum orans, *Tob. 8* ait: Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistíque ei adiutorium Euam. Ecce audis Adam de limo terræ factum, sed non Euam. Et Salomō de primo homine patre orbis terrarum in lib. Sapientiæ loquēs, sic ait: Eduxit illū de limo terræ, & dedit illi vir *Sap. 10* tutem continendi omnia. Ecce dicit Adam de limo terræ formatum, de Eua autē nihil tale dicit. Iste ergo qui negat Euam fuisse de costa Adæ formatā, ostendat nobis scripturam sacram quæ apertè nos doceat, illā aliunde fuisse factā, & cædimus illi. Quod cum illa facere non posit, oportet vt ille ecclesiæ aliud docenti cedat. Rursum, si illo secundo Geneseos capite, vbi dicitur Euam fuisse eductam de costa Adæ, scriptura sacra, vt iste dicit, nō tractat de productione Euæ, vnde Salomon scire potuit, Adam aliquando fuisse solum? Et Paulus vnde didicit

Adam primum fuisse formatum & postea Euam? Nullus est enim alius sacræ scripturæ locus vnde hoc Paulus discere potuisset, nisi iste. Deinde, ipsa Adæ verba, quæ cum formatam vi
Gen. 2 disset mulierem, dixit, hoc apertissimè ostendunt. Hæc, inquit ille, vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Ex quibus verbis constat Adam iuxta rei euentum mulieri nomen imponere voluisse, vt quemadmodum à viro mulier educta fuerat, ita à viri nomine nomen mulieris duceretur. Nam vir hebraice dicitur, Ise, mulier vero dicitur Isca: quam analogiam si nos sequi vellemus, à viro, vira diceremus. Quod quia latinus sermo hanc vocem, vira, non admittit, beatus Hieronymus quantum latini sermonis lex patiebatur, expressit, dicens, Virago. His ergo sic prænotatis opus est diligenter aduertere quid dixerit Adam. Hæc vocabitur virago, inquit ille, quoniam de viro sumpta est. In quibus verbis nomen mulieri imponens, illius ethimologiam, & deriuationis rationem expressit. Nā Isca ab ise, deducitur: causam verò quare tale nomen mulieri tribuerit, statim reddidit, dicens: Quoniam de viro sumpta est. Præterea, liber Geneseos historicus est, & ideo quæ ibi dicuntur iuxta historiam in faciem literæ sunt intelligenda. Nam etsi in sacris historijs ea quæ gesta narrantur, mysteria alia sub literæ cortice sæpe contineant, semper tamen in illis veritas historiæ prius iuxta grammaticam significationem accipienda est, deinde quærendus est mysticus sensus. Nisi forte in ipsomet historiæ contextu scriptor expresse moneat parabolicum esse quòd refert, tunc enim ipsemet author cogit nos dicta sua parabolice intelligere. Tale est illud quod in libro Iudicum dicitur de lignis quærentibus sibi regem, quod postquam Ioatham dixerat, statim ostendit fuisse ab eo parabolice dictum, cum parabolam ipsam declarauit. At cum liber Geneseos historicus sit, & nullam in hoc loco de parabola admonitionem faciat conuincitur hæc omnia de Euæ formatione non esse parabolice accipienda. Accedit ad hæc, cōcors omnium sacrorum doctorum sententia, quæ, vt in primo huius operis libr. cap. 7. docuimus, tanti est momēti, vt pro ecclesiæ definitione sit tenēda. A Christo autē nato vsq; in hodiernū diem omnes fideles cōcorditer senserunt Heuam cunctarū gētium matrē fuisse de costa Adę formatā. Et quia sic omnes sensisse res est manifestissima. decreui illorū pro hac re testimonia non afferre, ne in re minime necessaria cartas implerē, & nimia pro lixitate lectorē onerem.

rem. Si quis autē aliquorū pro hac re testimonia desiderat, ostē dam illi loca vnde capere possit. Aug. lib. 9. super Gen. ad literā cap. 19. & lib. 12. de ciui. Dei. cap. 2. Chryso. 15. homil. super Gen. Greg. lib. 30. moraliū, cap. 24. Theophilact. super Paulū ad Ephes. 5. & prima ad Corinh. 11. Anselmus super eadē Pauli loca. Eucherius super Gen. cap. 20. & 21. Petrus Lombardus 2. sententiarū dist. 18. Et omnes scholastici Theologi qui post Petrum Lombardū scripserunt. Neq; apud solos fideles christianos hæc semper est recepta doctrina sed etiam apud doctos Iudæos. Nā Iosephus Iudæus vir quidē hebraicè & græcè doctissimus lib. 1. de antiquitatibus, cap. 2. de hominis productione disserēs, sic ait, Videns autē Deus Adam non habentē societatem ad fœminā neq; cohabitationē, cū vtiq; nō esset delectatus vt in aliis animalibus, quæ copulata videbantur, vna die eo dormiente, auferens costam eius, finxit ei mulierē: & Adam sibi coniunctā cognouit de se fuisse plasmatam. Isca verò Hebraica lingua mulier appellatur. Hæc Iosephus. Miror ergo tantam esse huius Thomæ Caietani audaciam, vt contra omnium Christianorum & Iudæorum concordem sententiam, docere non vereatur, quasi ille solus reliquis omnibus cæcutientibus, veritatem ipsam intelligere potuerit. Misera igitur ecclesia, quæ per tot secula in tanto errore permanserit, vt nō intelligeret quo pacto fuerit Eua formata. Scilicet expectandus erat Thomas de Vio, cui soli huius rei intelligētia fuerat à Deo seruata, vt per illā ecclesia ab errore quo hactenus fuerat infecta reuocaretur. Si hoc ita esse credidit, oportebat vt aperta miraculoru operatione tam noua doctrina cōfirmaretur, quatenus nos illi obnoxios faceret. Et crederemus hoc esse illi à Deo reuelatū: At cū nullū tale miraculu in huius nouæ doctrinę testimonium fecerit, etiā si nihil aliud esset quo tale dogma reuinci posit, sola nouitate viris doctis displicere debuisset. Adde, quòd hæc assertio à viris sanctis ante multos annos fuit hæreseos nota signata, & hæretici ab illis censentur, qui tali adhęserint sententiæ. Beatus Hieron. super epistolam ad Philem. interpretans locum illū ex libro Exodi, Credit populus Deo & Moysi seruo eius, sic ait: Vna atq; eadē credulitas in Moysen refertur & in Deū: vt populus qui credebat in dominū, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem nō solùm Moyse, sed in omnibus sanctis eius est: vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere non queat, nisi credat & in sanctos eius. Non Exod. 19

eſt enim in Deũ perfecta dilectio & fides, quæ in miniſtros eius odio & infidelitate tenuatur. Quod autem dico, tale eſt. Credit quiſpiam in conditorẽ Deum, non poteſt credere, niſi prius crediderit de ſanctis eius, vera eſſe quæ ſcripta ſunt: Adam à Deo plaſmatum, Euã ex coſta illius & latere fabricatã: Enoch trãſlatum, Noe naufrago ſolũ orbe ſeruatum. Et poſtquã multa alia ſimilia opera retulit, tandem ſubiungit. Hęc & cætera, quę de ſanctis ſcripta ſunt, niſi quis vniuerſa crediderit, in Deũ ſanctorum credere non valebit. Hæc Hieronymus. In quibus verbis id annotandum eſt, quod inter illa quæ dicit neceſſariò credenda eſſe, miſcuit formationem Euæ ex coſta Adæ, & ſi quis hoc non crediderit, illum non poſſe in Deum credere, dixit. Demum Innocentius tertius huius nominis pontifex, decernẽs diuino iure prohibitum eſſe, plures ſimul habere vxores, huic ſententiæ tanquam firmiſsimo fundamento innititur, quod ab initio vna coſta in vnam fœminam ſit conuerſa. Habetur autẽ hoc Innocentij decretum in cap. gaudemus, extrà, de diuortiis. Sed opus eſt vt diſcutiamus rationes quibus ad hanc hæreſim aſſerendam Thomas de vio Caietanus fuit motus, & illas nullius eſſe roboris oſtendamus. Primò quidem obiicit, quod inuitabile abſurdum incurritur (verba ſunt illius) vel quòd Adam fuerit monſtrũ ante ſublatã ex eo coſtã, vel quòd fuerit mancus poſt ſublatã ex eo coſtam: quorum vtrunq; manifeſtè abſurdum: nihil autem abſurdi in prima rerum productione aſſerendũ eſſe, confeſſum eſt ab omnibus. Et patet ſequela (inquit ille) quia ſi coſta illa erat ſuperflua homini, ergo monſtruoſus homo: Si verò coſta illa nececeſſaria erat homini, cõſtat quòd illa ſublata redditus eſt homo mancus. Hæc ille. Diſcutiamus ergo quantum momenti hæc ratio habeat. Si nos concederemus Adam ante ablatã ab eo coſtã eſſe mõſtruoſum hominẽ, ille hanc ſententiã refellit per hoc quod cõmunis omniũ conſenſus contrariũ docet. Sic enim ait: Nihil autẽ abſurdi in prima rerum productione aſſerendum eſſe, confeſſum eſt ab omnibus. Si hæc argumentatio ex communi omnium conſenſu, tam valida eſt, vt ſola illa ad euincendum ſibi fuerit ſufficiens, ſuo ipſius gladio illum facilè confodimus. Nam concors omnium ſententia eſt (vt iam oſtendimus) Euã de coſta Adæ fuiſſe formatã, Fateatur igitur oportet ſe erraſſe, cũ contra omniũ ſententiam dixit, Euam non fuiſſe de coſta Adæ formatã. Nã ob eandem coſtam nos fateri renuimus Adam fuiſſe monſtruo-

ſum hominem ante ablatam ab eo coſtam, quia contra communem omnium doctrinam ſentire non audemus. Sed tunc ille nos inuadit, vt cogat nos fateri fuiſſe monſtruoſum hominem, quia coſta illa erat homini ſuperflua, cùm non eſſet neceſſaria ad humanæ conditionis ſubſiſtentiam, aut ſi neceſſaria erat oportebit concedere ipſum Adam poſt ablatam ab eo coſtam fuiſſe mancum. Hunc nodum diſſoluit beatus Thomas in prima parte, queſt. 92. articulo 3. dicens coſtam illam fuiſſe de perfectione Adæ, non prout erat indiuiduum quoddam, ſed prout principium ſpeciei: ſicut ſemen eſt de perfectione generantis, non quidem vt homo, quia aliàs homo poſtquàm ſemen fudit & ſemine exhauſto non eſſet homo: ſed eſt de perfectione generantis inquantum generans eſt. Ita etiam coſta illa fuit in Adam ad modum ſeminis, quia fuit materia vnde formanda erat mulier, & ſic illa fuit de perfectione Adæ quatenus ille erat principium totius humanæ naturæ. Sed ille adhuc vrget dicens: Si non fuit Adam ante coſtam ab eo ablatam moſtruoſum principium, quia coſta illa in ratione principij erat illi neceſſaria, ſaltem oportebit concedere illum fuiſſe monſtruoſum hominem, quia in ratione hominis non erat illi neceſſaria. Neque hoc aportet concedere, ſicut nec homo ſemen habens dicitur monſtruoſus, quamuis ſemen illud non ſit de perfectione hominis. Nam etſi ad conſiſtentiam indiuidui non ſit neceſſarium, eſt tamen neceſſarium ad conſeruationem ſpeciei: & hoc ſatis eſt ne monſtruoſus homo dicatur. Quoniam indiuidua non ſolũ id retinent quod ad ſuã conſiſtentiam eſt neceſſariũ, ſed etiam illud quod eſt neceſtariũ ad conſeruationem ſpeciei. Secundò ſic arguit: Poſtquã ſcriptura dixerat Adam appellaſſe cuncta animantia nominibus ſuis, & vniuerſa volatilia cæli & omnes beſtias terræ, ſtatim ſubdit, Adæ verò nõ inueniebatur adiutor ſimilis eius. Ex hac litera ille ſic arguit: Si ſecundum literam hic locus intelligatur ridiculã inquiſitionẽ ſignificat. In cuius enim mẽte, inquit ille, verti poterat indubium, an inter aues inueniretur adiutor correſpondens Adæ? Vnde huiuſmodi diuina inquiſitio introducta à Moſe, dicendo: & non inueniebatur: ad hoc introducta eſt, vt intelligeremus formationem ſubſequutã mulieris ex coſta viri, non eſſe iuxta ſonum literæ intelligendam. Hactenus ille. O ridiculum argumentum & ex mero ſomnio & litera conficta deductum. Sacra ſiquidem ſcriptura non dicit Deum quæ-

fuisse inter aues aut bestias adiutorem Adæ,sed solum ait, Adæ non inueniri adiutorem similem eius.Fortè dicet per verba illa scripturam innuere, Deum quæsiuisse adiutorem similem Adæ,quia nihil inuenitur nisi quod prius quæsitum est.Esto, vt iuxta veram & legitimam vocis significationem , quicquid inuentum fuerit prius sit quæsitū,non tamen inde consequēs est, vt quod dicitur non fuisse inuentū,sit etiā ante quæsitum. Nam sicut ea quæ non fuerunt quæsita,falso dicuntur iuxta grammaticorum regulas inueniri,ita verè dicuntur non inueniri : quia duo contradictoria de eodem negari non possunt. Si scriptura dixisset Deum inuenisse adiutorium simile Adæ,fortè inde colligi posset,Deum quæsiuisse prius tale adiutorium. At cùm dixerit , Adæ non inueniri adiutorium simile eius , nescio qua fronte inde colligere nititur Deum quæsiuisse adiutorem Adæ?Quod ergo scriptura post nominatas bestias & aues, ait: Adæ verò nō inueniebatur adiutor similis eius , idē est ac si dixisset,Adam nō habebat adiutorē similem eius , quāuis aues omnes & bestiæ fœminas ex sua specie haberēt quibus possent ad aliorū generationē adiuuari. Et,vt illius argumētatio magis eneruetur,ostendā sacrā scripturā nō semper vti illa tam exacta vocis significatione:quoniam apud illam, multa dicuntur inueniri ab his,qui nullo modo ea quæsierunt. Et ex multis vnū & alterū scripturę locū proferā.Dauid in Psal.118.ait:Tribulatio & angustia innenerunt me.Certū enim est,tribulationem & angustiam & reliqua homini incommoda quę minimè sentiunt,aliquem quærere non posse. Nullus siquidem quærit nisi id quod sentire potest , an ad quod naturalem habet inclinationem.Sed illud est multò manifestius quod dominus per Esaiam prophetam de Gentibus loquens ait. Quæsierunt me, qui ante me non interrogabant,inuenerunt,qui nō quæsierunt me.Tertiò iterum vt suum errorē nobis persuadeat Caietanus, arguit sic inquiens: Accedit ad idem textus Mosi de sexto die, in quo manifestè scriptum est,Masculū & fœminā creauit eos. Ex hoc enim quòd Moses scripserat mulierē creatam esse sexto die, & postea translato homine in paradisum describit eam ex costa viri formatam,aditum intelligēdi huiusmodi formationem ex costa,non propriè sed secundum similitudinem,dedit. Producta siquidem sexto die mulier , non esse intelligendum putauit quòd iterum produceretur.Hactenus nec vno mutato verbo Caietanus. Non possum certè nō mirari hominē alioqui doct

Esa.65

qui doctum tantùm desipuisse, vt nodum hunc dissoluere nesciuerit. Nam ex ignorantia cõsuetudinis scripturarũ hic error illi obrepsit, Mos siquidem scripturæ sacræ est, sępe aliqua breui compendio narrare, & postea ad eadem latius disserenda redire. Nisi enim hunc esse sacrę scripturæ morẽ fateamur, multa incõmoda & fidei catholicæ repugnantia cogemur asserere. Oportebit quidẽ asserere, vt Philaster Brixiensis propter huius obseruationis ignorantiam asseruit, spiraculũ illud vitæ quod Deus in faciẽ Adæ inspirauit, nõ esse animã Adę: quoniã 1. Gene. cap. dictum erat Adam creatum esse à Deo ad illius imaginem & similitudinem, vnde sequitur illum iam habere animã, quia iuxta illam & non iuxta corpus, erat Dei imago. Cùm ergo iam tunc Adam animam habuisset, fieri non posse videbitur spiraculum illud quod postea dicitur Deum illi inspirasse, esse animam. Oportet igitur iuxta hanc Caietani argumentationem, spiraculũ illud nõ iuxta literam, sed parabolicè intelligere, ne anima bis producta esse dicatur. Verũ hoc nõ ita esse nos Deo duce, infrà ostendemus in titulo de anima, hæresi. 2. Oportebit etiam concedere si illa Caietani argumentatio valeret, hominis formationem de limo terræ, non esse vt litera sonat intelligenda, ne Adam bis creatus esse dicatur. Nã sicut capite 1. libri Geneseos Mosis dixerat fœminam esse creatam. ita etiã dixerat virum esse à Deo creatum. Masculũ, inquit ille, & fœminã creauit eos. Et cap. 2. sicut de Euæ formatione disserit, dicens illam esse eductam de costa Adæ, sic etiam de Adę productione tractat, docens illum de limo terræ fuisse formatum. Ne igitur Adam bis productus esse dicatur, oportebit, iuxta Caietani argumentationem, dicere illa in Adæ productionem esse parabolicè intelligenda. Nos tamen hos & plures alios similes nodos facilè dissoluimus attendentes ad sacræ scriptuæ morẽ, quę sæpe ad ea, quæ iam semel sub cõpendio dixerat, redit vt apertius & fusius illa narret. Fatemur quidẽ Euam sexto die à Deo fuisse creatam sicut Adã. Sed quia vtriusq; formationẽ, hoc est, viri & mulieris cũ varia fuisset, Moses illo primo capite nõ expresserat, ideo iterũ 2. cap. sigillatim vtriusque sexus productionem dicere decreuit. Non igitur bis productam mulierem dicit Mosis, quamuis verba illius iuxta literę sonum accipiãtur: sed quæ semel obscurius ab illo dicta fuerãt, iterum eadem repetit vt apertius & plenius illa referantur. Hanc autem esse veram & gratam illius literæ expositionem confirmo

testim

testimonio beati Augustini, qui libro sexto super Genesim ad literam cap. 2. ita inquit: Iam ergo de limo formatus erat, & illi iam soporato mulier ex latere iam facta erat, sed hoc tunc commemoratum non erat, quod nunc recapitulando commemoratum est. Neque enim sexto die factus est masculus, & accessu temporis postea facta fœmina: sed fecit eum, inquit, masculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos. Quo modo ergo iam homine in paradiso constituto, mulier ei facta est? An & hoc prætermissum scriptura recoluit? Nam sexto illo die etiam paradisus plantatus est, & ibi homo collocatus est, & soporatus est vt Eua formaretur, & ea formata euigilauit, eique nomen imposuit. Sed hæc nisi per temporales moras fieri non possent. Nō itaq; ita facta sunt, sicut creata sunt omnia simul. Hactenus Augustinus. Ex his igitur omnibus clarissimè patet quàm vana & futilia sint argumenta quæ Caietanum mouerūt vt contra omnes catholicos doctores sentiens in hunc pestiferum incideret errorem. Et certè prudentius ille egisset si suam fateretur ignorantiam dicens se nescire talibus argumentationibus respondere, quàm propter illa contra omnium concordem sententiam præsumere.

ANGELVS.

Circa angelorum materiam vnum præcise errorem apud eos quos euolui authores inuenio, qui asserit angelos non esse creatos à Deo, siue bonos, siue malos. Huius erroris primus author ex eis qui Christum semel professi sunt in baptismo (nam aduersus hos solos arma sumpsimus) fuit Hermannus Rissuich. Hic (vt refert Bernardus de Lutzēburgo in suo catalogo hæreticorum) homo Batauus, siue (vt vulgari vocabulo vtar) Hollandrinus fuit, qui in multos errores lapsus est: tādem cum pœnitentia duceretur, & palinodiam cantaret, misericordiam cum aliqua iustitia consecutus est, perpetuo carceri damnatus, anno domini 1502. Verùm cum postmodum carceres euasisset, in priorem demētiam relapsus est, & multa etiam peiora quàm prius effutiuit. Propter quod iterum captus anno domini 1512. per inquisitores prauitatis hæreticæ damnatus est, & curiæ seculari traditus, & ex eius mandato combustus est. Ex his ergo erroribus in quos Hermannus iste prolapsus est, hic est vnus quo asserit angelos siue bonos siue malos à Deo non esse creatos, quia (vt inquit) nusquam hoc scriptura asserit. Hic manifestus est error: quoniam de angelo malo clarè dicitur in

Hermannus Rissuich.

libro

libro Iob, Ecce Behemoth, quem feci tecum. At nomine Behemoth, vt Hieronymo & Gregorio placet, nullus alius intelligitur quàm dæmon. Et in eodē libro de eodē dicitur, Ipse est principiū viarum Dei. Quod exponens beatus Gregorius ait, Quid enim vias Dei nisi eius actiones accipimus, de quibus per prophetam dicit, Non enim sunt viæ meæ sicut viæ vestræ. Et principium viarū Dei Behemoth dicitur, quia nimirum cū cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorē fecit. Hæc ille. Et apud Ezechielem prophetā sub nomine Assur regis de eodē dæmone dicitur: Omne lignū paradisi nō est assimilatum illi, & pulchritudini eius quoniam speciosum fecit eum in multis condensisq; frondibus. Qui in multis condensisq; frondibus speciosus esse factus describitur, quia multis supernorū spirituū legionibus superior creatus est. Præterea de omnibus angelis dicitur, Qui facit angelos suos spiritus. Per hæc enim prophetę verba beatus Paulus in ea quæ est ad Hebræos epistola ostendit Christum Dei filiū esse angelis superiorem, quod scilicet Deus angelos fecerit, Christus autem factus non sit. Sic enim ait: Et ad angelos quidē dicit, Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem, Thronus tuus Deus in seculum seculi. Quæ verba exponens Theophylactus, Angeli, inquit, creati sunt, & ad eos illud refertur, qui facit. Filius verò nequaquam creatus est, nec de eo illud, qui facit, est dictum: quia potius rex ille & dominus & Deus est, quod planè thronus iste testificatur, qui principatus est & imperij argumentum. Hæc Theophylactus. Accedit ad hæc quod dicitur apud Ioannem, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Aut ergo angelos esse factos à Deo concedat, aut ipsos esse nihil fateatur oportet. Ex manifesta igitur scripturæ ignorantia prouenit dicere non posse colligi ex scriptura, angelos esse factos à Deo. Deniq; contra hanc hæresim est expressà ecclesiæ definitio. Nam concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, talem protulit definitionem, Vnum vniuersorum principium, creator omniū visibilium & inuisibilium, spiritualium & corporaliū, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtranq; de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam. Hæc concilium Lateranense. quæ verba habentur in volumine Decretalium titu. de summa trini. & fide catho. cap. firmetur.

Iob. 4 *Ibidem. 3* *Esa. 55* *Ezec. 31* *Psal. 103* *Heb. 1* *Ioan. 1*

ANIMA.

ANIMA.

INter illa quæ in hac luce sub cælo nobis incognita sunt & magis abstrusa, anima nostra est, adeò vt verè propter illã dicat beatus Bernardus, Ex meipso cognosco quòd Deus incõprehensibilis est, quia meipsum non comprehendo. Cui dicto Bernardi quodammodo assentire videtur illud regij prophetæ, Mirabilis facta est sciẽtia tua ex me. Miratur quidem propheta Dei sapientiam quàm magna sit, ex seipso. Ex hoc enim quòd seipsum homo nõ cognoscit, qui tamen se credit aliquid scire, iustum est vt miretur scientiam illius qui omnia nouit, & nihil absconditum est ab oculis eius. Ex hoc ergo tam obtuso intellectu animæ circa seipsam cognoscendam, euenit vt plures de eius substãtia eiúsq; qualitatibus orti sint errores. Omitto eos quos philosophi gentiles amplexati sunt: non enim contra eos nunc agimus, sed contra eos qui Christianam philosophiam doctrinámque euangelicam sectari se iactant. Qui errores non iuxta ordinem temporum quibus orti sunt, sed prout materia ipsa iuxta ordinem doctrinæ exigit, describentur. Primus ergo error est, qui negat animam rationalem esse formã corporis humani, non absolute, sed inquantum rationalis est. Concedit quidem animam rationalem esse formam corporis: non tamen sub hac ratione qua rationalis est, quia per hanc rationem non potest informare corpus. Huius erroris patronus esse dicitur quidam Petrus Ioannis, qui multos errores abbatis Ioachim, de quo postea dicemus, suscitauit. Tempore Clementis papæ huius nominis quinti. Ad istum ergo errorem oppugnandum, quoniam de re non in vniuersum theologica est sermo, ne in ambiguo laboremus, id primum scire oportet, quid sit forma. Forma est quę dat esse rei, quæ, scilicet adueniens materiæ, dat esse ipsi substantiæ, & iuxta quam fit specierum differentia, quoniam materia vna est eadémque specie in omnibus substantijs corporeis. Quòd ergo vna res ab alia differat specie, varietas formæ est in caussa, quoniam ab illa præcipue res capit esse, perfectióque ipsius iuxta illam pensatur. Secundum hanc ergo formæ assignatam rationem manifestus est error, negare animam rationalem esse formã corporis humani etiã inquantum rationalis est. Ex eo nãq; sequitur hominem ipsum minimè rationalem esse quod est hæreticum. Nam quòd homo rationalis sit, aut habet à forma, aut à materia. non enim aliunde illi aduenire potest, cum esse rationalem non acciden-

taliter

Psal. 138

Petrus Ioannis.

Forma

taliter illi adsit, sed essentialiter. partes autem essentiales nullas alias habet præter materiam & formam. A materia certum est non oriri quòd homo rationalis sit, cū hac ratione omnes substantias quæ similem habent cum homine materiam, oporteret esse rationales. Prouenit ergo à forma sua quòd homo rationalis sit. nam illa est, iuxta definitionem datam, à qua res suam habet perfectionem. At iuxta Petri Ioannis dictum anima rationalis inquantum rationalis est, non est forma corporis. ergo ab illa homo non habet quòd sit rationalis, quia sub illa ratione, vt inquit, non est forma. A nulla ergo sua parte essentiali habet quòd sit rationalis, postquam nec à materia, nec à forma. nō esset ergo simpliciter iuxta dictum illius, homo censendus rationalis. Rursus. Si anima inquantum rationalis est, non est forma corporis humani, ergo nec pars aliqua essentialis hominis: quoniam cum non sit materia, non est aliqua quæ esse posit. Quod si sub hac ratione pars hominis non est, erit ergo ab homine necessario separandum quicquid perfectionis sub hac occasione illi tribui solet, quoniam ab exteris non capit perfectionē suam. Propter hanc enim caussam homo imago Dei dicitur, quia imaginem in anima impressam esse ab omnibus conceditur hac sola ratione, quàm rationalis est. Non esset ergo homo imago Dei dicendus. Non esset etiam dicendus liber, quoniam sublato ab homine eo quòd rationale dicitur, etiam oportet separare ab eo id quod est liberum, quoniam libertas sine ratione esse nequit Quod si libertatem ab homine tollas, nulla est via per quam mereri aut demereri posit: quoniam id quod liberum non est, nunquam à Deo imputatur siue ad pœnam, siue ad gloriam. Erit ergo necessario cōcedendum animam rationalem etiam inquantum rationalis est, esse formam corporis humani. Hic error damnatus est in concilio Viennensi sub Clemente 5. Cuius concilij definitio ponitur in lib. epist. Clementinarum tit. de sum. tri. & fide catho. cap. vnico, sub his verbis: Porro doctrinam omnem seu positionem temere asserentem aut vertentem in dubiū quòd substantia animæ rationalis seu intellectiuæ, verè ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati catholicæ fidei inimicam prędicto sacro approbante concilio reprobamus, definientes, vt cunctis nota sit fidei syncerae veritas, ac præludatur vniuersis erroribus aditus, ne subintrent, quòd quisquis deinceps asserere, defendere seu tenere pertinaciter præsumpserit, *Conciliū Viennēse.*

quòd

Anima.

quòd anima rationalis seu intellectiua non sit forma corporis humani per se essentialiter, tanquàm hæreticus sit censendus. hucusque concilium Viennense.

SEcundus error, si modo error dici meretur, est, docens spiraculum quòd Deus spirauit in Adam, esse ipsam animam. Hæc assertio recitatur à Philastro inter hæreses, nullo tamen nominato illius assertionis authore. Tamen salua
Gen. 1 eius reuerentia, non video cur hanc assertionem hæresis nota signauerit. Primò quidem reperio hanc esse doctrinam plurium verè catholicorum doctorum asserentium spiraculum illud quod spirauit in faciem hominis, esse animam hominis, quam tunc aut insufflando creauit, aut creando corpori infudit. Vnde Chrysostomus homil. 11. super Genesim ait, Et vt doceat nos quòd formatum illum de terra misericordia domini, & rationalem animæ essentiam habere voluerit, per quam animal hoc absurdum & perfectum fieret: Inspirauit (inquit) in faciem eius spiraculum vitæ. Vitalem dicere vult operandi efficaciam, ei qui de terra formatus est, spiraculum datum esse, & hoc substantiam animæ constitutam. vnde subdit: Et factus est homo in animam viuentem. Hæc Chrysostomus. Hoc etiam expressius dicit Eucherius, qui libro primo super Genesim sic ait, Ideo dicta est spiraculum vitæ, quia & iste aër plerunque dicitur spiritus: sed tamen spiritus vitæ non dicitur, quia caret vita. Quæritur autem vtrum Deus animam insufflando fecit: an eam quam fecerat, corpori dando potius insufflauit? Vtrunque enim puto esse, nec habere aliquid quæstionis, quomodo siue insufflādo fecerit animam, siue creando donauerit, nec de aliquo flatu suo, nec de seipso, sed ex nihilo, aut sufflando creauit, aut creando corpori insufflauit: non quia illud spiraculum conuersum est in animam viuentem, sed operatum est animam viuentem. Hucusque Eucherius. Hoc idem dicunt Hugo cardinalis & Nicolaus Lyranus in suis expositionibus super Genesim: quorum dicta nolui hic inserere, quia eorum libri passim habentur. Hi tamen omnes viri catholici sunt. Iam opus est vt respondeamus his quæ pro se Philaster adducit. Primò enim ait inspirationem esse diuini spiritus quandā gratiam, ac propterea dicit spiraculum illud esse gratiam datam animæ Adæ
Ioan. 20 post eius creationem, quemadmodum, vt ait, Apostolis post resurrectionem insufflans, dixit: Accipite non animam, sed spiritum sanctum, Deinde adducit ex scriptura, nomine spiritus gratiam

gratiam Dei designari, vt in primo Regum legitur de Saul 1.re.16
quòd recessit ab eo spiritus Domini,& immundus spiritus fa- Sapi.1
tigabat eum. Et quod alibi legitur, in malignam animam non intrare spiritum sapientiæ. Certe hæc omnia parum vrgent, & in æquiuoco laborat. Ex ignorantia siquidem multiplicis significationis huius nominis spiritus procedit. Aliquãdo enim aer in scriptura vocatur spiritus, vt ibi, Spiritus procellarũ pars calicis eorum. Et alibi, Dixit & stetit spiritus procellarum. Et Psal. 10
iterum in tertio Regum, Ecce dominus transit,& spiritus gran Psal. 106
dis & fortis subuertens montes,& conterens petras ante Domi- 3.Re.19
num, non in spiritu Dominus. Aliquando etiam omnis anima, siue ea rationalis sit, siue irrationalis, vocatur spiritus, vt in Genesi legitur, Mortua est omnis caro quæ habebat in se spiritum vitę. Aliquãdo sola anima rationalis vocatur spiritus. Sic enim Ioan.20
de Christo legimus, Inclinato capite emisit spiritum, id est ani Ioan.10
mam, quam ipse propria potestate emisit, sicut prius dixerat, Potestatem habeo ponendi animam meam,& iterum sumendi eam. Aliquando etiam sumitur spiritus pro tertia persona diuina. hoc autem rarissime inuenitur, vt absolute nomen spiritus pro deo sumatur, nisi cum quadam contractione, vtputa dicendo, spiritus Domini, aut spiritus sanctus. Adæ ergo datum est spiraculum vitæ id est, anima. quod manifestè conuincitur per id quod subiungitur, & factus est homo in animam viuentem. Per hoc enim homo factus est animal viuens, quòd Deus spirauit in faciem eius spiraculum vi- Ioan.2
tæ. In Apostolis autem, cum insufflat & dicit, Accipite spiritum sanctum: non addit scriptura,& facti sunt in animas viuentes, sicut de Adam dixerat. ideo flatus ille non ad vitæ naturalis donationem referendus est, quemadmodum cum spirat in faciem Adæ, sed ad vitæ spiritualis, hoc est gratiæ cuiusdam largitionem. Magnum est ergo discrimen inter eum flatum quo spirat Deus in faciem Adæ,& eum quo in Apostolos spirauit: quoniam hic ad spiritualem quandam vitam, ille vero ad vitã naturalem quæ per animam fit, referendus est. quod ex beati Pauli verbis apertè coniicere licet, qui ait, Factus est primus 1.Cor.15
homo in animam viuentem, nouissimus autem Adam in spiritum viuificantem. Ibi enim Paulus discrimen ponit inter primum & secundũ Adam scilicet Christum. Quod si spiraculũ illud quo primus homo factus est in animã viuentẽ, esset quędam spiritualis gratia, esset etiam primus homo factus in spi-

ritum viuificantem:atq; ita non esset tale inter eos quale Paulus asignat discrimen. Si autem adhuc contẽdat per hoc quòd scriptura asserere videtur hominem integre formatum antequam inspirasset in faciem eius Deus, ergo ante spiraculum illud oportet quòd homo habeat animam, eò quòd homo sine anima esse nequit. Sic enim scriptura ait, Formauit Deus hominem de limo terræ. ecce hominem iam formatum: & cõtinuo subditur, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Ex quo videtur aliud esse spiraculum, aliud autem anima. Quibus respondemus concedentes hominem sine anima esse non posse: his tamen non obstantibus, quotidiani quadam lege sermonis dici solet. talis homo est in gloria, cum tamen sola anima ibi nũc quiescat. hoc aut illo loco homo ille sepultus est, cum tamen hoc ad solum corpus referri posit. Nec istum modum loquendi abhorrent sacræ literæ. Nam animam sæpe interiorem hominem vocant, corpus verò exteriorem, tanquam duo sint homines, cum simul vtrũque vnus sit homo. Ex hoc igitur negocio argumentum sumere licet, non esse facilè de hæresi pronunciandum, etiam si testimonium adsit alicuius viri quantumlibet docti. Nam beatus Augustinus in prologo sui lib. de hæresi. ad Quod vult Deum, testatur hunc Philastrum multas assertiones inter hæreses annumerasse, quæ minime hæreses censendę sunt. Et quantum ad hanc assertionem spectat, in lib. 13. de ciui. dei cap. 24. irridet eos qui credunt spiraculum quod spirauit Deus in faciẽ Adæ, esse quandam gratiam animæ Adę collatam, & non potius ipsam animam.

Gene. I

Tertia de hac re hæresis est quæ docet hominis animã esse prius formatam quã corpus. Hunc errorem beatus Hieronymus tribuit Ioanni episcopo Hierosolymitano in quadam epistola quam scripsit ad Pammachium aduersus errores præfati Ioannis. In eundẽ errorem lapsus est Philaster Brixiensis, qui tã firmiter illi adhæsit, vt in suo libello de hæresi. dicat esse hæresim, asserere prius esse corpus Adę formatum, deinde animam creatam & illi insertam. Et hanc suam sententiã Philaster persuadere conatur per id quod in lib. Geneseos cap. 1. dicitur: Et creauit Deus hominem ad imaginem suam. Quia enim iuxta animam homo est imago Dei, & non iuxta corpus, putauit Philaster tunc de animæ creatione solum agi. Cum autẽ in 2. cap. eiusdem libri dicitur, Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, tunc credit de sola corporis formatione

Mosem

Mosem loqui. Et hac ratione motus censet fide tenendum esse, prius animam creatam esse, & corpus deinde plasmatum. Ex praua ergo scripturæ intelligentia hæc hæresis, sicut aliæ, oritur. Non enim intellexit bonus ille homo, quòd vtroque illo loco scriptura loquitur de totius hominis formatione: & scripturæ sacræ morem esse, aliqua per anticipationem semel sub compendio dicere, & postea ad illa longius differenda redire. Dixerat enim prius hominē esse à Deo ad sui imaginem creatum: sed vnde factus fuerat, an ex nihilo, non dixerat. Ideo 2. ca. iterum hominis formationem repetit, vt largius & expressius de ea loquatur. Nam quod .1. cap. non de solius corporis, sed de totius hominis formatione fiat sermo, ipse verborum ordo satis apertè indicat. Sic enim ait: Et creauit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem dei creauit illum: masculum & fœminā creauit eos. Ecce vides sexus distinctionem, masculum videlicet & fœminā. At hæc sexus diuersitas in corpore sita est, non in anima: quo fit, vt tunc sit corpus formatū, cum sexus distinctio exprimitur. Quòd autem prius sit corpus formatum, deinde anima creata, verba quæ in secundo cap. narrantur, satis aperte ostendunt. Hæc enim referunt. Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ: & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ: & factus est homo in animam viuentem. Cùm dixit hominem formatum de limo terræ, corpus hominis expressit: quoniam anima non est facta de limo terræ, sed corpus. Dicens, inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, animam declarauit: quoniam hæc (vt in præfata hæresi docuimus) est spiraculum vitæ quod Deus inspirauit in faciem Adæ. Cum ergo constet ex ipsius literæ decursu, prius fuisse hominem formatum de limo terræ, & postea in faciem illius Deum inspirasse spiraculū vitæ, conuincitur inde, corpus fuisse prius plasmatum, & deinde animam fuisse à Deo creatā. Hanc eandem sententiam confirmat beatus Hieronymus in præfata epi. ad Pammachium, sic inquiens: Si fuit anima antequàm Adā in paradiso formaretur, in quolibet statu & ordine & vixit, & egit aliquid (neq; enim possumus incorporalem & æternam in modū glirium immobilem torpentemq; sentire) necesse est vt aliqua caussa præcesserit, cur quæ prius sine corpore fuit, postea circundata sit corpore. Et si animæ est naturale, esse sine corpore, ergo contra naturā est esse in corpore. Si contra naturā est esse in corpore, ergo resurrectio corporis contra

naturã erit. Sed non fiet resurrectio contra naturam, ergo iuxta sententiam vestram, corpus quod contra naturam est resurgẽs, animam non habebit. Hæc Hieronymus, qui non solùm quæ diximus asserit, sed argumentis pluribus nostram, hoc est catholicam sententiam confirmat. Deniq; Leo papa huius nominis primus de hac re sententiam protulit. Nam in quadam epistola ad Astorigensem episcopum, quæ est in ordine 71. in qua errores Priscilianistarum damnat, postquã decimo loco recensuit quendam illorum errorem, quo dicunt animas hominum prius in cælo fuisse, & inde propter sua peccata fuisse delapsas, & humanis corporibus insertas, hæc verba subnectit: Quã impietatis fabulam, ex multorum sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos catholica fides à corpore suæ vnitatis abscidit, constanter prædicans atq; veraciter, quod animæ hominum priusquam suis inspirarentur corporibus, non fuere: nec ab vllo incorporantur, nisi ab opifice deo, qui & ipsarũ est creator, & corporum. Hæc Leo papa, vir quidem sanctus iuxta ac doctus. Et de hac re pro illius qualitate satis me dixisse arbitror. Aduersus hanc hæresim nullum alium scriptorem reperi præter beatum Hieronymum in ea epistola quam suprà citauimus: quo loco non plura aduersus illam dicit quàm paucula illa quæ proximè præfati sumus.

Gnostici. Quartus error astruit animam esse aut dei substantiam, aut ex dei substantia. Hoc monstrum inuentum est quorundã hæreticorum, qui Gnostici sunt appellati vocabulo à scientia, quã iactabant, confícto. Horũ principem alii alium tradunt. Philaster siquidẽ asserit eos à Nicolao diacono, de quo in Actis apostolicis fit mentio, duxisse originẽ. Irenæus autem in lib. 1. aduersus hæreses cap. 24. eorum authorem fuisse Carpocratem asserit: de quo postea dicemus. Irenæo magis crediderim, eò quòd doctior, diligẽtior, atq; vicinior illis tẽporibus fuerit. Hũc eundem errorẽ postea suscitarunt Manichæi, quorum dux fuit.

Manichæi. Manes quidam, iuxta nomẽ suum insaniens, nã μαίνεσθαι Græcis insanire significat. Quare discipuli eius in Græcia (vt ait August.) nomen insaniæ, quasi doctiores, & eo ipso mendaciores, vitantes, geminata n, Mannicheum, quasi manna fundentem, pro Manichæo, id est insano appellauerunt. Hic igitur Manes natione Persa, vita & moribus barbarus fuit, tam acer ingenio, vt insanire, vel dæmone adimpleri videretur: atque instinctu dæmonis agitatus inuisam & execrabilem omnibus hæresim

resim docuit. Christum se esse mentitus est, ipsum etiam paracletum se esse aliquando dicebat. Elatus itaque hac insania, ad similitudinem Christi, 12. discipulos eligens, ad prędicandum mittebat. dogmata stulta & impia, à diuersis hæreticis qui iam prius extincti fuerāt, mutuata, seminauit, & nostro orbi Persica venena propinauit. Ex hoc ergo Manete, Manichæorum hęresis orta est, tempore Probi Imperatoris, & Felicis papæ: quæ hæresis valde ecclesiā infestauit, & longo tempore durans plures prouincias infecit. Ab his enim numerosa hæreticorū colluuies progreditur: Multi namq; hæretici sub hac hæresi militarunt, quāuis aliis nominibus appellati sunt. Ad Manichæos siquidem pertinent Audiani, ab Audeo Syro sic dicti, de quo agitur memoria lib. 7. hist. tripartitæ, cap. 11. Apocaritæ, Brachitæ, Decartitæ, Tascogrogitæ, Tesalitæ, Tetraditæ, de quibus omnibus fit mentio. C. de hæreticis & Manichæis. alii etiā plures viri alioqui docti, vt Faustus, Felix, contra quos diuersas habuit beatus Aug. disputationes, diuersósque scripsit tractatus. Hi ergo Manichæi cōuenerunt in vnum cum Gnosticis aduersus dominum, & aduersus fidem, quam ille per Apostolos & prophetas nos docuit: dicentes, animam hominis esse dei substantiam. Contra hunc errorem est primo illud, quod paulo ante pertractauimus ex lib. Geneseos, Formauit Deus hominē de limo terræ, & spirauit in eo spiraculum vitæ. quod spiraculū superius ostēdimus esse animam ipsam, per id quod subditur, Et factus est homo in animā viuentem. Si anima ergo est illud spiraculum quod spirauit Deus in faciem Adæ, sequitur eā non esse de dei substantia, quēadmodum flatus ex ore hominis prodiens non est de substantia hominis, sed ex aere circunfuso. Sicut ergo nos possumus non de nostra natura qua homines sumus, sed de isto aere circunfuso, quē inspirando & respirando trahimus & expellimus, flatū facere cum sufflamus: ita omnipotens Deus, nō de sua natura, neq; de subiacenti materia, sed etiā de nihilo potuit facere flatū, quem corpori hominis inserendo, inspirasse vel insufflasse conuenientissime dictus est. Quod si forte ex hoc cōtendant animam esse æqualē cum Dei sapientia, de qua dicitur, Ego ex ore Altissimi prodii: huic obiectioni respondemus quòd non dicitur sapientiam ore Dei efflatam fuisse: sed ex ore eius prodiisse. Deinde non omnia quæ ex Dei ore prodeunt, oportet ea æqualia esse. Nam in Apocalypsi legimus Dominum dicētem cuidam, Vtinā frigidus aut calidus

Audiani. Apocaritæ Brachitæ. Decartitæ Tascodrogitæ. Tesalitæ. Tetraditæ

Eccle. 24

Apo. 3

esses: sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Præterea si animam Deus ex sua substantia fecisset, sitq; anima eiusdem substantiæ cuius est Deus, necessarium est vt easdē habeat proprietates quas Deus: quēadmodum pater & filius, videlicet Ioannes & Petrus, quoniam eiusdem sunt substantiæ, in eadémq; sunt specie, easdem etiam habent proprietates, præcipuè eas quæ naturaliter adsunt, & minimè separari possunt: vt gratia exempli si vnus rationalis, & alter: si vnus risibilis, & alter: si vnus mortalis, & alter. At multæ sunt proprietates quas Deo necessario tribuimus, quę animę nullo pacto conuenire possunt. Deus enim est omnipotēs, anima autem nostra non solùm non potest omnia, verum paucissima sunt quæ potest. Deus est immutabilis, iuxta illud, Ego
Mal.3 Deus, & non mutor. & alibi, Apud quem non est transmuta-
Iaco.1 tio, nec vicissitudinis obumbratio. In anima autē nostra quot sunt bone Deus mutationes? Modo hilaris, modo tristis: modo iracunda, modo mansueta: aliquando vult: aliquando idem nō vult: modo aliquid amat, postmodùm illud idem odio prosequitur: nunc vitijs dedita, nunc virtutibus studens. Non enim immeritò dixit Iob, nunquam in eodem statu hominem per-
Iob.13 manere: quod non minus verùm est de anima, quàm de corpore. Si ergo hæc animæ conueniunt, quæ necessario Deo repugnant, consequens est animam non esse eiusdem substantiæ cū Deo, nec aliquo modo ex substantia diuina procedere. Verùm post hæc omnia audiamus quid ecclesia in hac re definierit, quoniam iuxta superius dicta, ecclesiæ definitioni velut diuino oraculo obediendum est. Concilium siquidem Braccaren. primum ca.5. suorum Decretorū sic definit: Si quis animas humanas vel angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Ne ergo cū Manichæis & Priscillianistis anathemati aliquis subiaceat, ecclesię obediat oportet, dicenti animas à Deo creatas esse non ex Dei substantia, aut ex subiacenti materia. sed ex nihilo. Et Leo primus huius nominis pontifex epistola septuagesimaprima cap. 5. sic ait: Quintò autem capitulo refertur, quod animam hominis diuinæ asserant esse substantiæ, nec à natura conditoris sui conditionis nostræ distare naturam. Quam impietatē ex philosophorum quorundā & Manichæorum opinione manantē, catholica fides damnat, sciens nullam tam sublimem támque præcipuam esse facturam, cui Deus ipse natura sit. Hæc Leo

papa.

papa. Et multa alia ad hanc rem pertinentia eo loco dicit, quo de Priscillanistarum erroribus tractat.

Quintus error est qui docet animas non creari à Deo. Hic autem error adhuc diuisus est, sicut solenne est hæreticis nusquàm tenere vnitatem. Quidam enim dicũt animas factas esse ab angelis, factasque ex igne & spiritu. Huius erroris authores fuerunt Seleucus & Hermias Galatæ, vt ait Philaster, à quibus Messalianorum hæresis orta est, vt dicitur in 7. lib. histo. tripartitæ. cap. 11. Alij autem dicunt animam filij fieri ab anima patris, quemadmodum corpus ex corpore. Huius erroris author extitit Tertullianus, vt ait beatus Aug. in lib. de hæresibus. ad Quod vult Deum. cap. 86. Quis autem is fuerit, qualisque eius doctrina, cùm ex aliis, tum etiam ex lib. illustrium virorũ beati Hieronymi plenius discere potes. Huius sententia est, animã hominis esse corpoream, quamuis immortalem & ex anima patris velut corpus ex corpore generari. Hunc errorem docuit Apollinaris quidam Alexandrinus, de quo fit mentio in 5. lib. historiæ tripartitæ, cap. 44. Hunc eundem errorem tenent Luciferiani, à Lucifero quodam Caralitano episcopo eorum principe sic nominati, de quo in x. libro historiæ ecclesiasticæ per Ruffinũ addito fit mentio, nec tamẽ iste error illic ei tribuitur. Verùm Guido carmelita dicit hunc errorem esse Luciferianorum: nescio tamen quos authores in hac parte secutus sit: quoniam beatus Augustinus in libro de hæresi. ad Quod vult Deũ. cap. 81. de eis disserens, dubius est in primis an sit hæc eorum assertio. Deinde etiam dubitat an dato quòd eam tenuerint, propter illam censendi essent hæretici. Et de Tertulliano loquens loco proximè citato, cúmque errorem hunc illi tribuat, dicit tamen non propter assertionem hanc esse clamatum hæreticum, sed quia ad Cataphrygarum sectam accedens, secundas nuptias velut adulteria damnauerit. Nam idem beatus pater Augustinus sæpissimè anceps est & dubius, quid de animæ origine sentiendum sit. Credit enim (vt ipsemet fatetur in epistol. de hac re ad Heronymum per Orosium presbyterum missa, & in epistola ad Optatum) animas à Deo creari, & non ex traduce velut corpus generari: an autem ad hoc credendũ fides catholica nos cogat, ipse dubitat: quoniam (vt ait) nullus est sacræ scripturæ apertus locus, qui hoc conuincat. Si enim quis afferat illud Psalmi: Qui fingit spiritum hominis in ipso: & illud, Qui finxit sigillatim corda eorum: his

Seleucus. Hermias. Messaliani. Tertullianus. Apollinaris. Luciferani. Psal. 32

duobus testimoniis responderi potest, quòd fingere dicimus eũ qui ex præexistenti materia aliquid facit: sicut solemus appellare figulos eos artifices, qui ex massa terrea vasa conficiunt. ac proinde quãuis ex illis authoritatibus optimè cõuincatur hęresis dicẽs animas nõ creari à Deo, sed ab angelis, vt dixerunt Seleucus & Hermas: non tamen conuincitur eas à Deo produci ex nihilo, quoniã fingere id nõ sonat. Magis siquidem est creare quàm fingere, & tamen nõ semper creare in sacris literis sumitur pro eo quod producere ex nihilo: quod vel ex eo loco psal-
Psal. 50 mi patere potest vbi dicitur, Cor mundũ crea in me Deus. Nã
Psal. 103 ibidẽ creari petit anima, quæ iã existit. Et in alio loco dicit: Emitte spiritũ tuũ, & creabũtur. Si ergo iã existẽs creatur, per nouæ iustitiæ receptionẽ: quid prohibet vt iã existẽs fingi dicatur, eò quòd aliquid nouũ acquisierit? Quod autẽ in Ecclesiast. legi
Eccle. 12 tur, Et reuertetur puluis in terrã suã sicut erat, & spiritus reuertetur ad dominũ suũ, qui dedit illũ: hic locus etiã manifestissimè conuincit animã produci à Deo, sed quòd anima ab eodem ex nihilo producatur, nõ ostẽdit, imò (vt Augu. ait) facilè huic obiectioni respondetur, corpus in terrã, de qua factũ est primũ hominis corpus, reuerti: sed spiritũ ad Deũ, à quo facta est prima hominis anima. Dicẽt enim hi, qui hũc tutãtur errorẽ quòd sicut nostrum corpus quãuis ex illo primo corpore propagatum sit, eò tamẽ redit vnde ipsum primũ corpus effectũ est: sic anima nostra quãuis ex prima anima propagata, non ad nihilum, quia immortalis est, sed ad Deũ redit, à quo prima anima facta fuerat. Vnde Aug. in epi. ad Hierony. superius memorata de hac sententia loquẽs, sic ait: Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptũ est, Qui finxit spiritũ hominis in ipso, &, qui finxit sigillatim corda eorũ. Aliquid fortissimum atq; inuictissimũ requirendum est, quod nos non cogat Deũ credere vllarũ animarũ sine culpa aliqua damnatorẽ. Et parũ infra. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptũ est: Tunc conuertetur in terram puluis sicut fuit, & spiritus reuertetur ad dominum, qui dedit illum. istam cõfirmat sententiam, quã volumus esse nostram. Hæc Aug. in epi. ad Optatũ de origine animarum sic ait: Sed vbi res naturaliter obscura nostrum modulum vincit, & apertè diuina scriptura nõ subuenit: temerè hinc aliquid definire humana coniectura præsumit. Secundum vitas autem, quas proprias habere incipiunt, nouos homines dicimus nasci, siue anima siue corpore. At verò secundum originale

ginale peccatū veteres nascuntur, ideò baptismate renouantur. Aliquid ergo certum de animæ origine nondum in scripturis sanctis reperiri. Nam hi, qui nouas sine vlla propagine asserūt animas fieri, inter testimonia, quibus id nituntur ostendere, ponunt etiam illa duo, quę paulo ante commemoraui. Qui fingit spiritum hominis in ipso: &, Qui finxit sigillatim corda eorū, de quibus vides quemadmodum possit à resistentibus responderi. Hucusque Augustinus. Quamuis ergo Augustinus credat animas non fieri ex traduce, sed ex nihilo à Deo produci, ad hoc tamen credendum dicit nullam esse sacræ scripturæ cogentem authoritatem. Et beatus Eucherius Lugdunensis episcopus, qui Augustino centum annis & aliquanto amplius posterior fuit, lib. 1. super Gene. exponens illud, Et ædificauit dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierem: sic ait: Quæritur vtrum fœmina de latere viri formata, ex eius anima acceperit animā? Et vtrū sicut caro nascentium ex carne, sic animæ ex animabus procreentur? An nouæ semper creētur à Deo ex nihilo? Quæ quæstio in definiēdo difficilis est, quia nihil est à sanctis viris, vel scripturarum authoritate manifestius pronunciatū. Hęc Eucherius. Cęterùm beatus Thomas in sua summa contra Gentiles lib. 2. cap. 86. hanc materiam pertractans, dicit esse errorem animas ex propagine velut corpora deriuari: post cuius erroris oppugnationem subnectit hunc fuisse Apolinaris errorem. Nec tamen is à præcedentibus sanctis viris aliqua ex parte recedit, nec aliquid certius de anima affert. Nam quamuis beatus Thomas dicat esse errorem, non tamen dicit esse hæresim. Lata est differentia inter hæresim & errorem: quoniam etsi omnis hæresis sit error, non tamen viceuersa oportet vt omnis error sit hæresis censendus, vt in principio huius operis docuimus. Atque hoc ipsum sensisse visus est sanctus doctor cum appellauit errorem, quia aduersus illum disputans, solùm argumentationibus merè philosophicis agit, nullas scripturæ authoritates afferens, quoniam contra Gentiles in illo operis libro agebat, non contra hæreticos. Hinc ergo colligere hoc vnum valebimus, hanc assertionem Tertulliani & Apollinaris, si aliquis sit sacræ scripturæ locus apertus, aut ecclesiæ definitio, cui repugnare ostendatur, esse hæresim censendam: si autem nullus scripturæ locus, aut ecclesiæ definitio in hac parte reperiatur cui repugnet, etsi non sit hæresis appellanda, dicetur tamen error: cùm consistet ex physica ratiocinatio-

Gen. 2

ne eam longißimè à veritate distare. Ad quod persuadendum post eas quas beatus Thomas affert argumentationes loco proximè citato, vnam ex meo capite in medium producam, quæ maximè ad rem confirmandam facit. Si anima ex anima propagatur, vt corpus ex corpore, aliquod semen oportet à parentibus decidere in coitu vnde anima seruetur, sicut semen decidit ad corporis formationem: alioqui dicetur anima ex nihilo produci, & non ex propagine, si nihil à parentibus decisum est vnde ipsa formetur. At cùm sæpe eueniat, vt semina sine vllis conceptibus irrita permaneant, & coitus sine vlla prolis generatione frustrati succedant: quærendum tunc est quid de animæ semine factum sit, an pereat, an maneat? Si illud perire asseris, animam oportebit etiam te dicere esse mortalem: quia impoßibile est vt cuius caussa & semen mortale est, ipsum immortale sit. Quod si illud perire negas, quin potius manere contendis: quare anima non generatur, cùm semen illius decisum sit vnde propaganda erat? Nunquid dicendum erit sicut de corpore, ideò animam non generari, quia qualitates disponentes ad eius generationem requisitæ defuere: ita vt sicut ex nimia frigiditate mulier quamuis semine viri recepto non concipit, ita etiam anima quantumuis eius semine in ventre matris recepto, ob defectum alicuius similis qualitatis requisitæ nõ producatur? Quo concesso erit necessariò dicendum animæ substantiã ex aliquibus qualitatibus pendere tam in generatione, quã in eius cõseruatione, ita vt illis semini eius adhibitis subsequatur animæ generatio: illis semotis anima nec generari nec subsistere queat. At cùm qualitatibus illis aliquæ reperirentur contrariæ (quoniam alioqui nihil obstaret quo minus semine deciso, ex semine ipso cui maximè animæ conueniunt, orirentur, si nihil aliud esset illarum ortui repugnans) oporteret qualitates illas corruptioni esse subiectas, quibus corruptis necessariò tũc anima corrumperetur. Atque ita oporteret animam fateri esse mortalem. Verùm etsi hæc collectio maximè persuadeat, vehementerq; vrgeat, non tamen cogit vt ex ea oporteat dicere istorum assertionem esse hæreticam: quoniã in caussa fidei efficaciores sunt authoritates, quã quęcunq; physicę argumẽtationes dicẽte Hiero. in epi. ad Theophil. Alexãd. Fides pura & aperta cõfeßio nõ quęrit strophas & argumẽta verborũ. Quod verò ait Tertullianus animam esse corpus, si ita intelligat, esse corpus, vt partes habeat, in partésq; scindi poßit, quarum vna

in vno

in vno ſit loco, altera in altero: hoc manifeſtè conuincitur eſſe hæreticum, per hoc quòd ſacræ literæ docent animam eſſe ſpiritum. Ad quod ſpiritus eſt, corpus non eſt, nec eſſe poteſt. Dominus ſiquidem poſt reſurrectionem ſuam diſcipulis apparẽs, illiſque exiſtimantibus eum ſpiritum eſſe, dixit, Videte manus meas, & pedes: quia ego ipſe ſum. Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Animam autem eſſe ſpiritum, pluribus ſcripturę teſtimoniis comprobatur. Salomon enim in Eccleſiaſte ait: Quis nouit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum? Et Dominus animã ſuã in morte commendans Patri ait: In manus tuas domine commẽdo ſpiritum meum. Et liberam promptamq; voluntatẽ ſe habere ad paſſionem ſubeundam oſtendens, ait: Spiritus promptus eſt, caro autem infirma. vbi nomine ſpiritus ſignauit animam. Et Paulus carnis & animæ pugnam deſcribens, ait: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ. Anima ergo nõ poteſt eſſe corpus, cùm ſit ſpiritus. Sed opus eſt iam vt contra Maſſalianos aperta ſacrę ſcripturæ teſtimonia proferamus, quibus conuincamus animã hominis non ab angelis (vt illi dicunt) ſed à Deo creatam fuiſſe. Primo illud eſt manifeſtum quod de creatione hominis Moſes refert dominum dixiſſe. Deus enim dixit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et poſt pauca dicit Moyſes. Creauit itaque Deus hominem ad imaginem ſuam. Fortè dicent Meſſaliani quòd per illud verbũ, faciamus, Deus loquitur ad angelos quos voluit eſſe participes creationis animarum. Sed hoc facilè conuincitur eſſe falſum: quia ad quorum imaginem factus eſt, illis dicit faciamus. Non eſt autem factus homo ad imaginem angelorum, ſed ad imaginem Dei, ergo nõ angelis, ſed aliis perſonis diuinis dicit Deus pater, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Præterea, illud eſt manifeſtius quod poſtea in eodem libro de creatione hominis diſſerens Moyſes ait: Inſpirauit (inquit ille) in faciem eius ſpiraculum vitæ. At ſpiraculum illud fuiſſe animã quam Deus corpori Adę infuderat, iã ſuprà hęreſi ſecũda ex ſacris doctoribus oſtẽdimus. Deinde, plurima ſunt ſacræ ſcripturæ teſtimonia, quæ docent Deum eſſe omniũ creatorem: ergo etiam animarum. Salomon ait: Creauit Deus vt eſſent omnia. Et Paulus ad Hebr. ait: Qui omnia creauit Deus eſt. Et vigintiquatuor ſeniores in Apocalypſi Ioannis adorãtes Deũ, dicunt: Dignus es domine Deus noſter accipere gloriã & honor

Lucæ 24 *Eccle. 3* *Lucæ 2* *Matth. 21* *Gala. 5* *Gen. 1* *Sap. 1* *Heb. 13* *Ap. 4*

honorem & virtutem,quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam sunt & creata sunt. Demum contra hanc hæresim sunt plures ecclesiæ definitiones. Leo papa in epistola ad Toribium Astoricensem episcopum ait:Animę hominum priusquàm suis inspirarentur corporibus, non fuere:nec ab vllo incorporantur nisi ab opifice Deo qui & ipsarũ est creator & corporum. Hæc ille. Symbolum Nicæni concilij ait:Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem omnium visibilium inuisibiliúmque factorem. Eidem sententiæ subscribit Constantinopolitanum concilium. Eadem sententia apertius declaratur in concilio Lateranensi sub Innocentio 3.celebratum, cuius decretũ quia iam supra in titulo de angelo,citauimus,ideo non est opus vt hic iterum repetatur.

SExta hæresis est quæ asserit animas sceleratorum hominũ post mortem conuerti in dæmones, & in quæcunq; animalia bruta suis meritis congrua. Hanc hæresim recitat Philaster, nullo tamen illius nominato authore. Et Guido carmelita longo satis tempore posterior in suo lib.de hæresibus,cap.76.inter hæreses innominatas, quarum non est certus author, eam recenset. Verùm de hoc Guidone valde miror, quòd eam sine nomine posuerit,præcipuè cum legerit(vt credi par est)Augu. in lib.de hæresibus ad Quod vult Deum. Hic enim etsi cap. 78.istum errorem sine nomine authoris scribat, sequens Philastrum in illa parte: postea tamen eas recensens hæreses quæ nec à Philastro nec ab Epiphanio commemorantur, cap.86. de Tertulliano differens ait:Tertullianum sensisse animas hominum pessimas post mortem in dæmones verti. Et idẽ Guido cap.63.de erroribus Tertulliani scribens,hunc errorem illi tribuit: quâpropter miror qualiter postmodum inter innominatas hæreses eam locauerit. Tertullianus ergo sensit animas hominum,non omnes, vt Guido indifferenter illi tribuit, sed animas hominum pessimas post mortem conuerti in dæmones. An autem ipse dicat eas conuerti etiam in pecudes, Augustinus tacet, & mihi non est certum. Quod si neget,erit in hac sola parte hæc hæresis sine nominato patrono. Quid autẽ Tertullianum mouere posit vt in hunc errorem laberetur, certè
Ioan.8 non video:nisi fortè illud quod dominus apud Ioannẽ Iudæis pessimis loquens ait,Vos ex patre diabolo estis. Et de transmutatione in pecudes, qui eam tutantur, fortè mouentur ex illo
Mat.3 quod Ioannes Baptista ait,Progenies viperarum,quis monstrauit vos

uit vos fugere à ventura ira? Verùm hæc parum mouere deberent virum vel mediocriter doctum: præcipuè si consideraret non omnia sacræ scripturæ verba sumenda esse iuxta solam grammaticæ nudam significationem. Sacra etenim scriptura plena est metaphoris, alijsque figuratis locutionibus, in quibus propter aliquarum rerum inter se conuenientiam, nomē vnius pro nomine alterius ponitur: vt cùm Christus vocatur Leo, aut agnus: non quòd vtrunq; horum sit, imo cùm neutrum eorum sit, vtrunq; tamē dicitur ex quadam similitudine, eo quòd vtrique eorum aliquid simile habet. Sic etiam homines aliquando vocantur iumenta propter eorum mores quos iumentis similes habent. Progenies ergo viperarum vocantur Iudæi à Ioanne Baptista, eo quòd sicut illæ deuorantes matres suas nascuntur, similiter illi postquàm patres, hoc est magistros & prophetas occiderant, tunc pœnitentiam agentes spiritualiter nascuntur. Ad hūc etiam modum accipiendum est quod dicitur, Vos *Ioan. 8*
ex patre diabolo estis: vt non iuxta naturam esse diaboli filios intelligatur, sed iuxta mores, in quibus filij parentes imitātur. Nam cuius opera quisque facit, eius & filius vocatur. Quod ex eo manifestè conuincitur, quòd Iudæis dicentibus patrē suum Abraham, Christus respōdit, Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Ad hunc autem errorem reuincendum vel illud testimonium satis est efficax, vbi Matth. 25. Christus hominibus parum misericordibus minatur se dicturum in die iudicij, Ite maledicti in ignem æternū, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Ex quibus verbis ostenditur discrimen esse inter animas malorum hominum, & dæmones. Itē in lib. Sapientiæ di- *Sap. 11*
citur, Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod ad te vocatū nō est, cōseruaretur? Parcis autem omnibus quia tua sunt, qui amas animas, eas conseruans. At quomodo conseruaret animas, si eas in dæmones aliquādo verteret? Nam id quod vertitur in aliud, perire necesse est, vt in aliud vertatur. Quapropter ex eadem ratione oporteret fateri animam esse mortalem: quod tamen Tertullianus, teste Augustino, negat. Nam id quod in aliud conuertitur, tunc corrumpitur cum vertitur in aliud: vt vinum cum vertitur in acetum, aut aer cū conuertitur in aquam, desinit esse vinum, & desinit esse aer. Si ergo anima in dæmonem conuertitur aut in pecudem, necesse est vt in hac versione anima desinat esse, atq; ideo erit mortalis: quod esse erroneum nunc proximè ostendemus.

Septima

SEptima hæresis est quæ dicit animam hominis simul cum corpore in morte hominis corrumpi. Et hæc in duas adhuc sectas partita est, quibusdam dicentibus eas cum corporibus simul interire, sed postmodum in resurrectione iterum cum corporibus suscitari. Hic error (vt ait Eusebius lib. 6. historiæ ecclesiasticę cap.) 26. exortus est in partibus Arabię. Sed hos hæreticos, quoniam nullum eorum Eusebius nominat authorem, beatus August. lib. de hæresibus cap. 83. dicit quòd possumus Arabicos nominare, quo nomine à posteris qui de hæresibus scripserunt, nominantur. Hi disputatione Origenis præsentis, & eos alloquentis, teste Eusebio, cito resipuerunt. Alij autem dicunt animam sic in morte hominis cum corpore perire, vt nusquam postea redeat, quo facto videtur etiam hi negare resurrectionem. Verùm de hoc aliâs inferius longius pertractabimus cùm de resurrectione agemus. Hic fuit error Saducæorum: quem errorem omisissem, nisi alius illum postmodũ suscitasset: quoniã solas illas hæreses pertractare decreui, quæ post Christi aduentum exortæ sunt, non illas quæ ante Christi aduentum extiterunt, prout beatus pater Augustinus in suo lib. de hæresibus etiam fecit. Hermannus igitur Kissuich Hollandrinus, de quo iam supra fecimus mentionem, post Saducæos hunc suscitauit errorem. Hi ergo etsi inter se diuisi in hoc tamen conueniunt, vt dicant animam per hominis mortem simul cum corpore perire. Quapropter vno eodémq; gladio feriendi sunt. Primò ergo ante omnia annotandum decreui, immortale aliquid bifariã dici: vno modo vt solùm neget actũ moriendi, ita vt illud dicatur immortale, quod nunquam morietur, quanuis mori posset: quomodo aliqui dicunt Adam si in iustitia perseuerasset, immortalem futurum, sic quòd nunquam moreretur, quãuis potentiam (vt dicunt) haberet ad mortem. Alio modo aliquid dicitur immortale, vt non solùm neget actum, sed potentiam mortis, ita vt sicut nunquam morietur, ita nec mori posit, quomodo dicimus Deum immortalẽ, Hoc vltimo modo cõuincere animam esse immortalem, maius requirit opus quàm Enchiridion nostrum patitur: quapropter nunc omittere decreui, præcipuè cum ad istos hæreticos reuincendos satis est probare animam hominis quantumlibet corpore pereunte nunquam perituram. Hoc autem euidentissime conuincitur ex præmio bonorum & malorum, vbi dicitur de vtrisque, Ibunt hi, scilicet iusti, in vitam æternam: illi autem, id

Hermannus Kissuich (margin)

Mat. 25 (margin)

tem, id est peccatores, in ignem æternum. Aeternum autem esse non potest quod aliquando finietur. Et de iustis in particulari dicitur, Spes illorum immortalitate plena est. Præterea, di- Sap.3
uersa hominum in hoc seculo vita, cui indignum sæpe pro nũc contingit præmium, adeo efficax mihi videtur argumentum, vt etiam si scripturæ testimonium deesset, sufficeret ad conuincendum, animam post mortem hominis manere: quoniam videmus in hac vita præsenti peccatores sceleratissimósque homines sæpissime prosperari, nullásque suis meritis dignas hic luere pœnas: econtrario iustos aduersis vexari, morbis cruciari, plurimáque pati incommoda. Quod si animæ nunquam post hominis mortem manerent, posset mundi gubernator, cui hæc omnia subsunt, velut iniustus accusari, & iniustitiæ reprehendi, quòd iustos puniret, sceleratósque homines præmio afficeret. At cum nullo pacto Deus tanquam iniustus sit accusandus, quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit: hinc conuincitur animam post mortem hominis aliquam habere vitam, in qua vnusquisque recipiet congrua suis meritis præmia. Præter hæc tamen, scripturæ sacrę est apertissimum testimonium. In libro siquidem Sapientiæ legitur: Excæcauit illos malitia sua, & ne- Sap.11
scierunt sacramenta Dei, neq; mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum suarum, quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem: ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Ex quo loco apertè conuincitur animã esse inexterminabilem, id est incorruptibilem & immortalẽ, quoniam vt ex litera patet, de homine disserit iuxta animã, & non iuxta corpus, iuxta quã in homine imago Dei sita est. Sic enim ait: nec iudicauerunt honorem animarum suarum. & caussam subdens ait, quoniam creauit Deus hominem inexterminabilem. Et in eodem lib. de animabus iustorum Salomon loquens Sap.3
ait: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & nõ tanget illos tormentũ malitiæ. Visi sunt oculis insipientiũ mori, illi autẽ sunt in pace. De eisdem etiã animabus iustis dicitur in Apocalipsi, Apo.6
Vidi sub altare Dei animas interfectorũ propter verbũ Dei & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna dicentes, Vsquequo domine verus & sanctus non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant terrã? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictũ est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicũ donec cõpleantur cõserui eorũ: & fratres eorũ qui interficiendi sunt sicut illi. Et in eodem lib. alibi dicitur:

Apo.7 Vidi turbam magnam,quam dinumerare nemo poterat,ex omnibus gentibus,& tribubus,& populis,& linguis,ſtantes ante thronum,& in conſpectu agni, amicti ſtolis albis,& palmæ in manibus eorum : & clamabāt voce magna dicentes,Salus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum,& Agno. Qui autem ſint iſti de quibus loquitur,vnus ex ſenioribus explicuit dicēs , Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna , & lauerunt ſtolas ſuas,& dealbauerunt eas in ſanguine agni:ideo ſunt ante thronū Dei,

Luc.1 & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius &c. Rurſus,apud Lucam anima iuſti Lazari deportatur ab angelis,& collocatur in ſinu Abrahæ : & anima diuitis epulonis poſt eius mortem ſepelitur in inferno,vbi cruciatur, atq; inde loquitur cùm Abraham. Anima ergo poſt hominis mortem manet. Deinde domi

Mat.10 nus apud Matthæum ait : Nolite timere eos qui occidunt corpus,animam autem nō poſſunt occidere. Si autem anima mortalis eſſet,& ſimul cùm corpore periret : occidens corpus ſimul etiam occideret & animam , ſicut fit in bruto,cuius anima ab interficiente corpus occiditur. Accedit ad hæc quod dominus

Mat.22 apud eundem Matth. ait Saducæis reſurrectionem negantibus: De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum

Exo.3 eſt à Deo dicente vobis, Ego ſum Deus Abrahā,& Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum,ſed viuentium. Anima ergo mortuo quantumlibet corpore viuit : nec ſimul cum corpore perit. Contra hāc hæreſim extat expreſſa eccleſiæ definitio data in concilio Lateranenſi ſub Leone decimo,celebrato,quæ talis eſt:Leo epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam ſacro approbante cōcilio. Apoſtolici regiminis ſolicitudo nos aſsiduè pulſat vt medendis animarum langoribus,quarum nos ex alto omnipotens author curam habere voluit,his potiſsimùm qui inſtantius fideles nunc vrgere cernūtur ſalutifero olei & vini medicamine ad inſtar Samaritani in euangelio ſolicitam operam impendamus. Ne nobis illud Hieremiæ obijciatur: Nunquid res noſtra non eſt in Galaad,aut medicus non eſt ibi. Cùm itaque diebus noſtris(quod dolenter ferimus)zizaniæ ſeminator antiquus,humani generis hoſtis nonnullos pernitioſiſsimos errores à fidelibus ſemper exploſos in agro domini ſuperſeminare & augere ſit auſus de natura præſertim animæ rationalis,quod videlicet mortalis ſit aut vnica in cunctis hominibus : & nonnulli temere philoſophantes ſecundum ſaltē philoſophiam verùm eſſe aſſeuerant,

contra

contra huiusmodi pestē opportuna remedia adhibere cupientes. Hoc sacro approbante concilio damnamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertētes, cum illa non solum vere per se & essentialiter humani corporis forma existat sicut in canone felicis recordationis Clementis papæ quinti prædecessoris nostri in generali Viennensi concilio edito continetur. Verum & inmortalis & pro corporum quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis & multiplicata & multiplicanda sit quod manifeste constat ex euangelio, cum dominus ait: Animam autem occidere nō possunt, & alibi. Qui odit animam suam in hoc mundo in vitam æternam custodit eam. Et cum æterna præmia & æterna supplicia pro merito vitæ iudicandis repromittit aliàs incarnatio & alia Christi mysteria nobis minime profuissent nec resurrectio expectanda foret ac sancti & iusti miserabiliores essent (iuxta Apostolum) cunctis hominibus. Cúmque verum vero minime contradicat omnem assertionem, veritati illuminatæ fidei contrariam omnino falsam esse diffinimus: & vt aliter dogmatizare non liceat districtius inhibemus. Omnésque huiusmodi erroresa ssertionibus inhærentes veluti damnatissimas hæreses seminantes per omnia vt detestabiles & abhominabiles hæreticos & infideles, & catholicam fidem labefactantes vitandos & puniendos fore decernimus. Insuper omnibus & singulis philosophis in vniuersitatibus studiorum generalium, & alibi publice legentibus districte pręcipiendo mandamus, vt cum philosophorum principia aut conclusiones in quibus à recta fide deuiare noscuntur auditoribus suis legerint: seu explanauerint. Quale hoc de animæ mortalitate: & mundi æternitate, ac alia huiusmodi, teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadēdo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere atq; resoluere. Et cum non sufficiat aliquando tribulorum radices pręscindere, nisi & ne iterum pullulent funditus euellere, ac eorum semina originalésque causas, vnde facile oriuntur remouere. Cum præcipue humanę philosophiæ studia diuturniora, quam Deus secundum verbum Apostoli euacuauit, & stultam fecit, absque diuinæ sapientiæ condimento, & quem sine reuelatæ veritatis lumine in errorem quandoque magis inducunt,

quàm in veritatis elucidationem. Ad tollendam omnem in præmissis errandi occasionem, hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quisquam decætero in sacris ordinibus constitutus, secularis vel regularis aut alias ad illos à iure arctatus in studiis generalibus, vel alibi publicè audiendo, philosophię aut poesis studiis vltra quinquennium post grammaticam & dialecticam sine aliquo studio theologiæ, aut iuris pontificii incubat. Verùm dicto exacto quinquennio, si ex illis studiis insudere voluerit, liberum sit ei, dum tamen simul, aut seorsum, aut theologiæ aut sacris canonibus operam nauauerit vt in his sanctis & vtilibus professionibus sacerdotes domini inueniant, vnde infectas philosophiæ & poesis radices purgare, & sanare valeant. Et hos canones per ordinarios locorum vbi generalia studia vigent, & rectores vniuersitatis eorundem studiorum singulis annis in principio studii in virtute sanctę obedientiæ publicari mandamus. Nulli ergo omnino &c.

Octaua hæresis est quæ asserit animas transire de corpore in corpus, ita vt post vnius hominis mortē anima illius ad aliud corpus vegetandum atque fouendum trāseat. Hæc Pythagoræ philosophi fuit olim sententia, cui impii Albanenses post modum adhæserunt. eandem hæresim amplexati sunt Albigēses hæretici, sic dicti quoniam ex comitatu Albigensi prope Tholosam orti sunt anno Domini 1200. tempore Innocentii papę huius nominis tertii Quam sententiam seclusa adhuc fide, sed sola ratione naturali ductus facilè quisque deseret, si cōsideret quòd nihil omnino eorum quæ ante fuerunt, meminerint animæ. Oportebat siquidem eas meminisse eorum quæ ante facta sunt. Neque verisimile est vt hoc imputetur corpori, ita vt corporis admi tio vniuersam ipsorum quæ antè habita erant, in totum extinguat memoriā. Sicut enim nunc soporato & quiescente corpore, quæcunque anima apud se sola videt, horum plura reminiscitur, atque sæpe post multum temporis ea quæ per somnium viderat, vigilans annuntiat: sic etiam reminisceretur illorum quæ antequam in hoc corpus veniret, in alio corpore egerat. Quod si quis forte neget vllam esse soporis similitudinem, pro eo scilicet quòd corpore soporato anima adhuc suam operationem corpori communicat: ita quòd non est illa sola quæ operatur, sed ipsa instrumento corporis vtens: ideo aliam congruentiorem afferam similitudinem. Paulus siqui-
2. Cor. 11 dem in tertium cælum raptus vidit arcana Dei quæ non licet
hominis

hominiloqui:in quo raptu,quamuis ipse dubius sit an eius anima in corpore fuerit,an extra corpus: hoc tamen est certum, animam tunc minime corporeis sensibus vsam sed ipsam solam sine vllo corporis adminiculo in illa,fuisse arcanorũ contemplatione:quoniam corporei sensus ad illa contemplanda minime valerent,& tamen postea illorum quæ vidit, reminiscebatur.Si ergo huius quod in breuissimo tempore extra visum est,cum ad corpus rediit,reminiscitur:multo magis anima illorum reminisceretur,in quibus per tot tempora in alio corpore viuẽs remorata est.Quòd si quis forte Platonem imitatus dicat,cum in aliud corpus animæ transfunduntur,eas obliuionis quoddam poculum à nescio quo dæmone oblatum bibere, quo euenit(vt ait Plato)vt præteritorum non recordentur:hoc certe magis videtur poetarum figmentum, quàm philosophorum,& multo minus theologorum doctrina.Si enim obliuionis poculum anima bibit, quod in ea omnium rerum deleat memoriam,percontabor tunc Platonem aut eum qui illum in hac parte sectatur,vnde ille scit animam suam à dæmone potatam fuisse,cum sit nunc in corpore anima eius,& per hoc ex illo obliuionis poculo potasse oporteat,vt etiam illius poculi perdiderit memoriam,& per consequens se potatam fuisse non recordetur.Quod si poculi illius obliuiscitur,vnde ergo nunc scit se olim fuisse potatam?Si enim dæmonem & poculum & introitum in corpus reminiscitur, cur non etiam reliquorum commemoratur?Ex quo aperte conuincitur hanc doctrinam non solum à fide catholica, sed etiam à vera philosophia esse alienam.Et beatus Athanasius in libro qui dicitur de beatitudine filii Dei,libro 6.regulas fidei ostendens,ait.Si quis confitetur animas hominnm in reuolutionem rursus in mundo,aut in hominibus,aut in pecudibus, aut in serpentibus, verti anathema illi. Hæc Athanasius. Verum ne quis me incuset quòd propositi mei immemor cõtra Etnicos philosophos disputem: attendat me non pugnare aduersus hanc sententiam eò quòd Pythagoræ aut Platonis fuerit,sed quia Albanẽses & Albigenses qui Christo nomina in Baptismo dederunt, eandem postmodum amplexati sunt. *Athanasius*

Nona & vltima quã in hac materia inuenio,hæresis est,quæ asserit animas ante infusionẽ corporis peccasse,& in pœnã peccati in corpora tanquã in carcerẽ fuisse inclusas. Huius erroris author est Origenes vt illi impingit Epiphanius in epistola ad *Orige.*

Ioannē Hierosolymitanū episcopum, quæ inter opera Hieronymi reperitur tomo 4. eò quòd in latinā linguam ille eā verterit. hoc idē illi tribuit Theophilus Alexandrinus in suo Paschali. lib. 1. quod opus etiam Hieronymus in latinum vertit, & habetur in eo volumine quod dicitur Antidotum hæresum, Eandē hæresim postea tutatus est Priscillianus Hispanus Abilæ episcopus, qui ex omnium hæreticorum sentina hæreses hausit, vt dicit Leo papa in epistola ad Astorigensem episcopum, & beatus Augustinus in lib. de hæresibus ad Quod vult Deum cap. 70. Sed circa nomen ciuitatis cui hic Priscillianus præfuit, Erasmus Roterodamus vir alioqui longe doctissimus deceptus fuit. Nam in scholiis suis quibus libru beati Hieronymi de viris illustribus ornauit, cum de illo beatus Hieronymus dixisset fuisse Abilæ episcopum, ille interpretās hæc Hieronymi verba, dicit Abilā esse ciuitatem phenices in syria. Qua in re valde hallucinatus est: quoniam licet, sit ciuitas in phenicia hoc nomine dicta, tamē Abila cui Priscillianus præfuit notissima ciuitas est in vlteriore hispania, & nō ex minimis illius. Priscillianum autem fuisse hispanum constat ex Augustino in libro de hæresibus, & Leone papa in epistola ad Toribiū Astoricensem episcopum. Et inde euenit vt consilium Bracarense contra illum hispania celebrauerit. Contra hanc hæresim illa eadem argumenta militant, quæ aduersus proxime recitatam hæresim adduximus. Primo ergo de anima Christi patet quòd nunquā peccauit, nec per consequens dicēdum est eam propter peccatum in corpus velut in carcerem fuisse detrusam. Nam vt est in prima Petri epistola, Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qualiter enim ipse liberare omnes poterat à peccato, si anima eius peccato obnoxia, in pœnam peccati carceri fuisset mancipata? Præterea cum iuxta Apostolum, in resurrectione mortale hoc corpus induat immortalitatem, vt corpus sicut & anima congruum suis meritis præmium accipiat: quæ est hæc dementia dicere corpus esse animæ carcerem, datum illi in pœnam? tunc enim resurrectio non esset animæ beatæ in requiem, sed in pœnam, cum per illam cogeretur iterum redire ad carcerem vnde semel liberata fuerat. Et ita frustra esset corporū resurrectio, si expediret animabus absq; grauitate corporum ad cœlum leuius subuolare. Rursus, si corpus esset animæ in carcerem & in pœnam: nullo pacto illud anima diligeret, nec ab eo separari doleret, nec vllo modo ad illud redire

Marginalia: *Priscil.* (beside "Deum cap. 70."); *1. Pet. 2* (beside "est dolus in ore eius"); *1. Cor. 15* (beside "ti carceri fuisset mancipata")

redire vellet: quæ omnia experimento comprobantur eſſe falſa: & horum vltimum improbat Paulus dicens, Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. vbi corpus magis Paulus appellat veſtem, quam carcerem: & naturalem animæ ad illud inclinationem docet, cum ait, Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Hoc eſt, refugimus & horremus corporis miſeram conditionem, nõ autem ipſum corpus, quapropter nolumus ſimpliciter corpore carere, ſed corporis miſeriis & calamitatibus. vellemus auté corpore nouato veſtiri, quale erit in reſurrectione. Deinde ſi animæ antequam corpus intrarent peccauerunt, & non in corpore, ſed in pœnam peccati quod extra corpus fecerunt, in corpus velut in carcerem fuerunt incluſæ: oportebat vt Saluator ipſe qui pro hominibus liberandis venerat, corpus non aſſumpſiſſet, cum animæ ſine corpore peccauerint. oporteret etiã vt animas de corporibus liberaret eo tempore quãdo in baptiſmate peccata dimittit, ſtatímque baptizatum de carcere corporis liberaret, cum dicat corpus ſolum in peccati pœnam fuiſſe productum, animæque datum. iniuſtum eſt enim vt anima à peccato liberata, nihilominus adhuc carceri mancipetur. Adde quod Beatus Paulus de germanis in vtero Rebeccæ exiſtentibus ait, Cum enim nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, Quia maior ſeruiet minori: ſicut ſcriptum eſt, Malach. I. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Ex qua apoſtoli ſententia patet illos fratres nihil boni aut mali egiſſe antequam naſcerentur. Verũ in his non eſt amplius immorandum, cum de hac re eccleſia olim ſuam addiderit definitionem, Concilium ſiquidem Braccarenſe primum capite ſuorum Decretorũ ſexto ſic ait, Si quis animas humanas dici prius in cœleſti habitatione peccaſſe, & pro hoc in corpora humana in terram deiectas, ſicut Priſcillianus dixit, anathema ſit. Ro. 9

ANNVS.

DE hac re ſolum reperi quandam ſententiam quæ à Philaſtro inter hæreſes annumeratur, quę meo quidem iudicio hæreſis nomenclaturam nequaquam meretur. Is enim in ſuo libro de hæreſibus dicit eſſe hæreſim, aſſerere incertum eſſe numerum annorum ab origine mundi. Miror quidem virum doctum qui tam leuiter de hæreſi pronunciauerit, cum ſit res tam ſeria de hæreſi cenſere, vt longo ſubtilíque examine ſit opus

antequam aliquid definiatur. Certum est enim varias esse de hac re supputationes: quapropter certum est nullã earum esse certam, præcipuè cum nullam earum ecclesia hucusque reiecerit. Eusebius quidem, quem in temporum computatione Augustinus imitatur, libro duodecimo de ciuitate dei capite decimo, numerat quinquies mille sexcentos vndecim annos à condito mũdo vsque ad tempus quo Roma capta est à Gothis. Beda in libro de ratione temporum vsque ad principatũ Theodosii iunioris, quo tempore ait Vrbem à Gothis fuisse captam, quater mille quadringentos & duos annos numerat. Quæ diuersitas prouenit ex diuersa instrumenti veteris translatione: quoniam septuaginta interpretes in computatione annorum qui per diuersas generationes in libro Genesis distribuuntur, valde discrepant ab Hebraica veritate, quam nobis tradidit beatus Hieronymus. De qua dissonantia beatus Augustinus libro quintodecimo de ciuitate Dei per multa capitula disputat. Eusebius & Augustinus sequuntur in sua computatione septuaginta interpretes. Beda Hebraicam veritatem sequitur. Philaster verò nescio quam translationem sequitur, cum nullam istarum sequatur. nam in annorũ computatione ab vtraque istarum recedit. Ponit siquidem ab origine mundi vsque ad tempus quo illud opus scripsit, quinquies mille trecentos septuaginta annos. Philaster autem Paulo prior fuit Augustino quoniam beatus Augustinus in prologo libri de hæresibus ad Quod vult Deum, testatur se illum Mediolani cum Beato Ambrosio vidisse. Quapropter nescio quo pacto nos efficiet obnoxios supputationi, cum aliæ extent quæ ab illa maxime distant, æque virorum non contemnendæ authoritatis. Accedit ad hæc, quod ipsemet Philaster non constat sibi, diuersis supputationibus vtens. Nam in eo capite vbi de hac re differit, ab Adam vsque ad Heber sanctum, sub quo confusum est labium vniuersæ terræ, supputat octingentos quadragintaduos supra duo millia annorum & tamen parum antea de varietate linguarum disputans, & capite sequenti volens conuincere Iudæorum linguam non fuisse primam, tunc numerat ab Adam vsque ad Heber bis mille septingentos annos duntaxat. Nulla est ergo hæresis, asserere (vt Philaster ait) numerum annorum ab origine mundi esse incertum, cum nunquam de hac re ecclesia definierit, nec præcedentium aliquam opinionem vsquam respuerit.

Apostoli

APOSTOLI.

DE Apoſtolis,eorúmque vita, ſtatu, & conditione,aliquæ ſunt exortæ hæreſes, quarum vna eſt quæ aſſerit Apoſtolos non prædicaſſe euangelium Chriſti iuxta ſpiritualem intelligentiam, ſed tantum ſecundum literam. Hic eſt error abbatis Ioachim,& Petri Ioannis,vt illis impingit Guido carmelita. Hic Ioachim ex Calabria oriundus fuit: monachúſque ordinis ſancti Benedicti,atque in Florenſi cœnobio eiuſdem ordinis abbas. hic multa ſcripſit, in quibus meo iudicio ſuum leue ingenium oſtendit, quoniam in omnibus ferme libris ſuis, vt ſe futurorum præſcium oſtenderet, conſueuit miſcere prognoſtica,quòd maximæ leuitatis & gloriæ cupiditatis indicium eſt: maximè cum aliter ſe in poſterum res habuit, quàm ipſe prædixit. Nam vt de cæteris taceam,Fredericum imperatoré, hoſtem eccleſiæ futurum, ſicut forte ſomniauerat, prædixit, quem omnes hiſtoriæ tradunt vſq; ad mortem in pace & tranquillitate eccleſiæ permanſiſſe. Claruit ſub Alexandro tertio huius nominis pontifice & Henrico ſexto imperatore. Quod autem ad præſens dogma ſpectat, de quo nunc fit mentio, in eius ſcriptis quæ legi, non reperi, ſed tantum à Guidone carmelita inuenio eum de hac re notatum. De qua re valde miror, quoniam cum in concilio Lateranenſi ſub Innocentio tertio celebrato, condemnatus ſit quidam alius error huius abbatis Ioachim, de quo poſtea dicemus, mirandum eſt quòd nullius alterius erroris concilium illud fecerit mentionem: cum tamen plures alios errores habuerit, quemadmodum illi impingit Guido. Verùm poſsibile fuit errores illos tunc ſic latuiſſe,vt in aures concilij non deuenerint. Quapropter fidamus in hac parte Guidoni. Hic ergo Ioachim inter cæteras fabulas quas populo Chriſtiano ingerere voluit, hæc eſt vna,qua dicit tres hominis ſtatus. Primus ſtatus eſt in quo homines ſecũdum ſtatum carnis vixerunt, quem ſtatum ab Adam perducit vſque ad Chriſtum. Secundus ſtatus eſt in quo mediam inter carnem & ſpiritum vitam homines duxerunt: & hunc ſtatum à Chriſto vſque ad beatum Benedictum protendit. Tertius ſtatus eſt in quo viuitur (vt dicit) & viuetur ſecundum ſpiritum: & hic ſtatus protenditur à beato Benedicto vſque ad finé mundi. His autem tribus ſtatibus adaptat tres ordines,videlicet coniugatorum,clericorum,& monachorum. Ordo cõiugatorum incepit ad Adam,&(vt ipſe ait)fructificare cœpit ab Abraham. Ordo

Ioachim abbas.

Pet. Ioan.

ſacerdotalis incepit ab Ozia,qui de tribu Iuda incenſum obtu-lit,ſed fructificauit à Chriſto qui eſt rex & ſacerdos.Ordo monachorum incepit à Benedicto,qui fuit vir ſanctus. ſed hic ordo cœpit fructificare temporibus abbatis Ioachim , vt ipſemet ait:Primo ergò ſtatu data eſt lex carnalis.Secūdo ſtatu etſi data ſit lex ſpiritualis,puta euangelium,nō tamen fuit prædicata per Apoſtolos niſi tantum ſecundum literā.Sed in tertio ſtatu, quem ponit,dicit fore prædicandum iuxta ſpiritalem eius intelligentiam,& hoc per monachos illos ſancti Benedicti·Omnibus his etiam aſſentit Petrus Ioannis,præterquā in tertio ſtatu,quem iſte,eò quòd ordinis eſſet minorū , dicit capere ſuum initium à beato Frāciſco,& quòd per fratres ſui ordinis ſit ſpiritualis vita reformanda,& euangelium ſpiritualiter prædicandum.Atq; ita factum eſt vt ſuo quiſque inſtituto ſub quo militabat,fauere conaretur. Vt ergo omnia ordinatè ſubuertamus, primò oſtendamus ſtatum quē dicunt primum,ab Adam ſcilicet vſque ad Chriſtū,non fuiſſe vitam ſecundum carnem. Pau-

Rom.8 lus nanq; in ea quę eſt ad Rom.epi.ait: Qui in carne ſunt,Deo placere non poſſunt.Illos autem Apoſtolus dicit in carne eſſe, qui ſecundum carnem viuunt. Alioqui qualiter verū eſſet quod ſubditur,Vos autem non eſtis in carne,ſed in ſpiritu? Vnde beatus Amb.exponens hæc verba ait,In carne poſiti,dicuntur non eſſe in carne,ſi aſſentientes Ioanni apoſtolo mundana non diligant.Sententia enim homini ſua,fingit naturam , vt hoc appelletur quod ſentit.Hæc Amb. Ex quibus colligitur homines primi ſtatus in carne omnes fuiſſe:cùm iuxta iſtos,omnes ſecūdum carnem vixerunt.Qui autem in carne ſunt, iuxta Paulum

Rom.8 Deo placere non poſſunt.Colligitur hinc nullum hominē primi ſtatus Deo placuiſſe. Præterea in eodem loco Paulus iterū expreſsius ait,Si ſecundum carnē vixeritis,moriemini.Hoc autem de morte ſecunda , ſcilicet gehenna intelligendnm eſt , vt Theophylactus ait. Nam aliter quæ ſequuntur, cohęrere non poſſent.Sic enim ſubditur:Si autem ſpiritu facta corporis mortificaueritis,viuetis.Omnes autē ſpiritu viuentes,corpore mortui erunt,ſed viuent in æternū. Si ergo qui ſecundū carnem viuunt,iuxta Paulum oportet eos mori in gehenna : oportet fateri omnes homines primi ſtatus ſic mortuos eſſe,vt nulla illos ſpes vitæ æternæ maneat.Dicere autem nullum hominem ab Adam vſq; ad Chriſtum placuiſſe Deo,omnéſque fuiſſe damnatos,manifeſta eſt hæreſis,quæ pluribus eiſque apertiſsimis ſa

cræ ſcripturæ locis repugnet. De Abel ſiquidem legitur quòd Gen.3
reſpexit dominus ad Abel,& ad munera eius. Nec aliter reſpexit quàm acceptãdo, quomodo non reſpexit ad Cain: quia iſte non placuit Deo, ille autem placuit. Hoc enim modo exponit Paulus in epi. ad Hebr. dicens: Fide plurimam hoſtiam Abel, Heb.11
quàm Cain obtulit Deo: per quam teſtimonium cõſecutus eſt eſſe iuſtus: teſtimonium perhibente muneribus eius Deo,& per illam defunctus adhuc loquitur: Abel ergo iuſtus inuentus eſt apud Deum. ſic enim voce diuina proclamatus eſt. Vt veniat (inquit Chriſtus) ſuper vos omnis ſanguis, qui effuſus eſt à ſan Lucæ 2
guine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ prophetę. Pręterea de Enoch eodem loco ait Paulus, Fide Enoch translatus Heb.11
eſt ne videret mortem,& non inueniebatur, quia tranſtulit illũ dominus. Ante mortem enim teſtimonium habuit placuiſſe Deo. Rurſum ſatis conuincitur Dauid placuiſſe Deo, per id quod Deus de eodem Dauid dixit: Inueni hominem ſecundum cor meum. Quod autẽ efficacius teſtimonium adduci poteſt, quàm de Ioanne Baptiſta, qui diuino præconio ſic axaltari meruit, vt nullus eo maior inter natos mulierum ſurrexiſſe dicatur? huic certè ego non auderem poſt virginem Dei matrem aliquem ſanctorum præferre. Qualiter inquam dicemus Ioan- Matth.3
nem Baptiſtã ſecundum carnẽ vixiſſe, qui vinũ & ſiceram non bibit? qui locuſtis veſcebatur? qui mollibus nõ induebatur, ſed veſte ex pilis camelorũ texta? hęc enim inimica ſunt carni. Apertiſsimũ ergo eſt mendacium dicere, omnes homines ab Adam vſque ad Chriſtum ſecundum carnẽ vixiſſe. Ad ſecundum ergo ſtatum deueniamus, in quo dicunt datam fuiſſe legem ſpiritualem, puta euangeliũ, ſed hoc aiunt non fuiſſe ſpiritualiter & ſecundũ veram intelligentiã prædicatũ, ſed tantũ iuxta literã, & in ſuperficie. Hic ergo, vt iſtorũ temeritas clarius pateat, percontari illos oportet, vtrũ ideo Apoſtoli nõ prædicauerunt ſecundum ſpiritualẽ intelligentiã euangeliũ, quia illud ſic non intellexerũt? an quia cum intellexerint, prædicare noluerũt, ſibiipſis verã intelligentiã ſeruantes, aliis autẽ ſolũ denunciantes literam? Nullus diceret Apoſtolos ignoraſſe euangelium iuxta ſpiritualem illius intelligentiam, cùm dominus dicat, Omnia quæ habui à patre meo, nota feci vobis. Et alibi, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. Quòd ſi myſterium, non ergo Ioan.15
ſolam literam. Deinde quis audeat dicere beatum Ioannem e- Lucæ 8
uangeliſtã ignoraſſe intelligentiã ſpiritualẽ euangelij, cui ſu-

pra pectus domini in cœna recumbēti reuelata sunt secreta cœlestia? Et de Paulo etiā quis audebit hoc dicere, qui in tertiū vsque cœlum raptus vidit arcana Dei, quę nō licet homini loqui? qui etiam euangelium non ab hominibus, sed ab ipso Deo, vt ille ait, accepit? Præterea si Apostoli ignorauerunt spiritualem euangelij intellectu, malè Paulus improperaret Iudæis quòd solū literæ cortici adhærentes, literæ spiritū nō tenerent. Posset quidē illi obiici illud poetæ, Loripedē rectus derideat, Aethiopem albus. De Iudæis autem Apostolus loquens ait, Vsq; in hodiernum diē velamen positū est super cor eorum. Cum autem conuersus fuerit ad Deum, auferetur velamē. Dominus autem spiritus est. Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Nos verò omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginē transformamur tanquā à domini spiritu. Accedit ad hæc quòd Christus prope mortem ab Apostolis discessurus, eis dixit, Paracletus autē, inquit, ille quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Quid autem est suggeret illis, nisi declarabit, exprimet, quæ fortè obscurius à Christo dicta non intellexerant propter eorū tunc obtusum ingeniū, sed aduenienté spiritu sancto omnia fuerunt illis aperta? Si autē Apostoli verum & spiritualē euangelij intellectū habuerunt: oportet fateri eos ita prædicasse prout intellexerūt. Alioqui peiores fuissent quā si ignorassent, quoniā scientes, & iuxta scientiam docere nolentes, aut inuidiæ, aut alterius similis criminis meritò accusarentur, nulla eos excusante ignorantia. Nec in hac re meo iudicio est amplius morandū: cū de illa iam Apostolus Paulus sententiā apertā dixerit. Sic enim ait, Idoneos nos fecit ministros noui testamenti, nō litera, sed spiritu. litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Nihil quidē contra istos expressius dici potuit. Abeant ergo & suas fabulas vetulis prope ignem narrent, & non viris doctis qui sciunt triticum discernere à lolio.

2. Cor. 12

2. Cor. 3

Ioan. 14

Secunda hæresis est, quæ asserit Apostolos nec habuisse nec recepisse pecuniā, neq; aliquid in crastinū seruasse: &, quod peius est, docet etiam hęc hęresis nihil horum Apostolis licuisse. Quapropter spem salutis tollit omnibus pecuniā recipiētibus, aut aliquid in crastinū seruātibus. Huius hæresis authores fuerunt quidā dicti pseudoapostoli, qui fuerūt circa tēpus Bonifacij papæ huius nominis 8. Istorū dux fuit quidā Gerardus Sagarellus de Parma, qui captus in errore, damnatus & cōbustus fuit

Pseudoapostoli.

Gerardus.

fuit. Hunc velut discipulus magistrum sequutus est quidam Dulcinus Nouariensis, qui cum vxore sua Margareta eiusdem criminis conscia similem suo magistro passus est mortem. De his dici potest illud Apocalyp. Tentasti eos, qui se dicunt Apostolos & non sunt, & inuenisti eos mendaces. Nam isti iactabant se vitam apostolicam habere, eò quòd sicut Apostoli, vt dicebant, sic & ipsi pecuniam non recipiebant, neque aliquid in crastinum seruabant. Ad quod asserendum mouebantur ex eo quòd Christus redemptor & magister omnium Apostolis dixit, Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. Et iterum, Nolite soliciti esse in crastinum. Et alia huiusmodi quæ dominum dixisse Apostolis suis euangelistæ referunt. Verùm hæc hæresis ex prauo literæ intellectu, vt sæpe euenire solet, oritur. Quapropter contra hanc hæresim hoc ordine procedemus, vt primò illā de hæresi conuincamus, deinde verū illius euangelicæ scripturæ sensum doceamus. Primò ergo, Apostolos pecuniam habuisse, eámq; secum portasse satis conuicitur per id quod dicitur apud Ioannem: Cùm venisset Iesus in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichem, ipso manente prope fontem extra ciuitatem, discipuli eius abierunt in ciuitatem vt cibos emerent. Rursus apud eundem Ioannem euangelistam dicitur, cùm dominus Iudæ traditori dixisset. Quod facis, fac citius: hoc neminē Apostolorum intellexisse: eò quòd putabant, quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei Iesus, eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis vt aliquid daret. Quæ verba pertractans Theophylactus super Ioannem ait, Et quomodo, quia alios admonet ne portent peram nec æs, ipse autem marsupium ferebat? Ostendit quòd & possessione carentem, & crucifixum mundo, magnam oportet eius partis, videlicet pauperum, curam habere. Hæc Theophylactus. In quibus verbis illud aduertere oportet, quod Theophylactus sentit verbum Christi de non portanda pecunia esse inter admonitiones & consilia computandum, & non inter præcepta. Qualitercunq; tamē hoc se habeat: illud semper est certum, Christum & eius apostolos pecuniam, secum portasse: sicut duo, quæ proximè citauimus testimonia apertissimè ostendunt. Quapropter non est de hac re amplius contendendum: cùm hæc sententia de non portanda pecunia, his testimoniis efficacissimè conuincatur. Ad aliam ergo huius hæresis particul

Sagarellus.
Dulcinus.
Apo 2
Ioan. 4
Ioan. 1

ticulam procedamus. Nam quod isti pseudoapostoli aiunt de reseruatione in crastinum, eam non esse licitam, quoniam (vt dicunt) ita apostolis prohibitum est aliquid in crastinum seruare: hoc est falsum perinde ac reliquum. Christum siquidem & apostolos aliquid seruasse in crastinum bene cõuincitur per
Ioan. 6 id quod habetur apud Ioannem. Cùm enim dominus ex quinque panibus & duobus piscibus satiasset quinque milia hominum, dixit postea apostolis, Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. collegerũt autem duodecim cophinos fragmentorum. Vides hic aliquid reseruatum. Apostolus etiã collectas fieri ordinauit per vnam sabbati, vt inde egentibus distribuerent: nec tamen omnia quæ vno die colligebant, tunc diuidebant: sed prout necessitas & egestas pauperũ exigebat. oportebat ergo inde aliquid seruare pro tempore. Similiter (vt in
Act. 11 lib. Actuum Apostolorum patet) multa procurata sunt necessaria indigentiæ fratrum propter famem instantem, quæ per Agabum prædicta fuerat, & sub Claudio postea euenit. Deinde Paulus nauigans cum ad Cæsarem appellasset, ad quẽ missus est, nónne aliquid alimenti pro via recepit? nec tamen pro vno tantùm die prouidit, quia non vna die solet nauis ex Asia Romam peruenire: quinimo multis diebus in via moram fe-
Act. 25 cit. Verùm licet hæc clarissima sint, oportet tamen vt eorũ obiectionibus respondeamus. Primò ergo adducunt illud Mat-
Mat. 10 thæi, Nolite portare aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris. Huic dupliciter respõdemus. Primò quòd aliqua fuerunt Apostolis prohibita vno tempore, quæ postea eis licuerunt: vnde liquet prohibitionem talem non fuisse absolutam & sempiternam, sed temporariam ad aliquod certum tẽpus restrictam, quales sunt multæ ex his quæ habentur Matthæi decimo capite cum à domino ad prædicandum mittuntur: vt gratia exempli ibidem dicitur, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: quod certum est referendum esse ad illud tempus quo ad prædicandum mittebantur, vt tunc nõ accederent ad loca gentilium: non autem absolute, vt scilicet nunquam accederent ad ea loca quæ
Mat. 15 gentes inhabitant. Nam in eodem Matthæo postmodum dicitur quòd secessit Iesus in partes Tyri & Sidonis, quæ oppida
Ioan. 4 ad gentes pertinebant. & apud Ioannem habetur quòd accessit ad Samariam. Apostoli etiam post ascensionem Christi relicta Iudæa conuerterunt se ad gentes. Petrus siquidem fuit An-
tiochiæ

tiochiæ,& Romæ,vbi & mortuus & sepultus est. Adhuc etiam modum de non portanda pecunia in zonis, fuit fortè præceptum apostolis pro illo solo tempore quo mittebantur. Volebat enim Christus docere apostolos qualiter iactare deberent cogitatum suum in domino,& in illo collocandam esse spem: quo facto ipse illos enutriret. vt autem hoc experientia cognoscerent,misit illos iubens eis vt non portent pecuniam, qua reiecta experiri tūc possent quomodo nihil illis deesset,quoniam ij quibus prædicabant,eos alere tenebantur. Dignus est (inquit) mercenarius cibo suo. Quapropter cum aliâs docens eosdem Mat.10
de hac re etiam disseruissent,ait: Quando misi vos sine sacculo Luc.22
& sine pera,nunquid defuit vobis aliquid in via? Vnde videtur hac ratione tunc illis fuisse prohibitum portare pecuniam, vt tunc experiri possent dominum habere curam illorū,nihilque illis deesse,etiam si pecuniam reijcerent, qua ratione conuincere eos non debere spem suam figere in pecunia aut auro vel argento, sed in Deo. Aliter etiam dici potest iusta beatum Augustinum, qui in pluribus locis ait illud non fuisse præceptum, sed consilium. In secundo etenim libro de consensu euangelistarum capite trigesimo dicit, Cùm dominus diceret apostolis,nolite possidere aurum,neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris,&c. continuo subiecit, dignus est operarius mercede sua. Vnde satis ostēdit cur eos hæc possidere aut ferre noluerit: non quia necessaria non sunt sustentationi huius vitæ: sed quia sic eos mittebat, vt eis deberi monstraret ab eis quibus credentibus euangelium nunciarent, tanquam stipendia militantibus. Vnde apparet hoc non ita præcepisse dominum,tanquam euangelistæ aliunde viuere non debeant, quàm ab eis credentibus quibus euangelium annunciant: alioquin contra hoc præceptum fecisset Paulus, qui victum de manuum suarū laboribus transigebat,ne cuiquam grauis esset: sed apparet dominum potestatem dedisse apostolis in qua scirent ista sibi deberi. Cùm autem à domino aliquid imperatur, nisi fiat, culpa inobedientiæ est. Cùm verò potestas datur,licet cuiq; non vti, & suo iure cedere. Hoc ergo ordinans dominus,quòd qui euangelium annunciant, de euangelio viuant: illa apostolis loquebatur,vt securi non possiderent nec portarent huic vitæ necessaria. Hucúsque Augustinus. Et eandem sententiam repetit in libro contra Adimantum hæreticum cap.20. Idem prorsus dicit in libro de mendacio cap.22. Quod autem afferunt ex euangelio

Mat.6 gelio Matthæi, videlicet, Nolite soliciti esse in crastinum, ex hoc conuincere volentes non licere aliquid in crastinum seruare: nullo pacto suam sententiam confirmat. Primò quidem
Cras (vt ait beatus Hieronymus super Matth.) cras in sacris literis non solùm denotat diem proximè futurum post præsentem, sed omne tempus futurum, & incertum, vt illud dicatur cras
Gen.30 futurum, quod aliquando eueniet, vt in Genesi dicit Iacob. Respondebítque mihi cras iustitia mea, quando placiti tempus aduenerit coram te. vbi clarè patet hoc aduerbiũ cras poni pro tempore futuro. Et in Samuelis phantasmate Phitonyssa loquitur ad Saulem, Cras tu & filij tui mecum eritis. Nec tamen die proximo Saul & filij eius sunt defuncti, sed aliquot transactis diebus moritur Saul cum tribus filijs. Et ita iuxta hãc interpretationem posset dici, per illam literam non prohiberi reseruationem pro crastina die, hoc est proximè sequẽti, sed prouisionem pro toto tempore futuro. Secũdo & melius & clarius respondemus, non prohiberi reseruationem pro crastino: sed solicitudinem: ne scilicet adeo soliciti sint, vt solicitudo ipsa separet nos à Deo cui seruire debemus. Hoc autẽ & verba ipsa sonant, & ex præcedentibus facilè colligitur. Non enim dixit, nihil seruabitis in crastinum: sed dixit, Nolite soliciti esse in crastinum. At sine solicitudine quis potest in crastinum seruare, imo cùm iam seruarit pro crastino, solicitudo ipsa tollitur,
1.Tim.6 vt non sit ei iam cura de crastino, sed cogitet de Deo. Apostolus nanque ait, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Vnde Theophylactus exponens illa verba apud Matthæum, ait: Sufficit enim tibi quòd hodierna afflictione obrueris, quòd si & pro crastino solicitus fueris, quando vacabis Deo, semper temetipsum crucians pro corporalibus? Hæc Theophilactus. Vides ibi solicitudinem nimiam prohiberi, & nõ solam reseruationem, aut rerum pro crastino detentionem. Errant ergo pseudoapostoli dicentes nihil in crastinum licere seruare.

AQVA.

DE hac re duas solùm reperio hæreses. Prima est quæ dicit aquam non esse creatam à Deo: sed esse illi coæternam. Hanc hæresim recitat Philaster, nullo illius nominato authore: & beatus Augustinus in lib. de hęresibus septuagesimosexto loco inter hæreses eam recenset, nec etiam authoris meminit. Quicunq; illius fuit inuentor, nescio vnde sui erroris occasionẽ sumpserit,

sumpserit, nisi fortè quòd in libro Geneseos in quo de creatione rerum agit Moyses, cùm de creatione cœli & terræ mentionem fecerit, nusquam tamen de creatione aquæ meminit, sed solùm dixit quòd spiritus domini ferebatur super aquas. Hæc autem hęresis facilè conuincitur per id quod dicitur in Psalmo octogesimooctauo, Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti. Gen.1
& psal. 34. Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cœlo & Eccl.1
in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Si ergo Deus creauit mare, & aquas creasse etiam oportet, quoniã cõgregationes aquarum appellauit maria. Et (vt ait Ecclesiastes) omnia flumina intrant mare. Quod autem eorum nomine obijcitur, de creatione aquæ nullam factam esse à Mose mentionem in lib. Geneseos: hoc falsum est, & ex falsa scripturæ intelligentia procedens. Nam cum dixit, In principio creauit Deus cœlum & terram ibi nomine terræ omnia corporea quæ sub cœlo sunt significantur. Hoc etenim nomen terra dupliciter accipitur in sacris literis præcipuè in illo primo capite libri Geneseos. Aliquando nanque terra sumitur pro massa illa ex qua omnes creaturæ corporeæ deriuatæ sunt: de qua dicitur quòd erat inanis & vacua, id est informis, tanquam rudis quædã & indigesta moles, ex qua partes diuersæ sumptæ sunt ad diuersarum formarum susceptionem. Et hæc est de qua dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram, hoc est massam illam ex qua omnes res corporeæ deriuatæ sunt, & per consequens aqua. Et hanc terram philosophi vocant materiam primam, eò quòd prima sit materies, ex qua per susceptionem diuersarum formarum cæteræ corporeæ substantiæ digestæ sunt. Aliquando capitur terra, idq; vsitatius, pro vno ex quatuor elementis, & sic capitur in eodẽ loco cum dicitur, Congregentur aquæ quæ sub Gen.1
cœlo sunt, in locum vnum, & appareat arida. Et factum est ita, & vocauit Deus aridam terram, cõgregationésq; aquarum appellauit maria. Cùm ergo arida vocatur terra: contractius est nomen terræ quàm cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram: quoniã hic terra ad materiã omniũ substãtiarũ corporearum se extẽdit, & ita ad materiam aquæ. Quapropter de aqua ibidem nomine terræ fit mentio. Quod si nulla ibidem fieret de aqua memoria, nusquam inde colligere liceret aquam non esse creatam: cum hoc ex alijs scripturæ locis non minus canonicis quàm est liber Geneseos, apertè conuincatur.

Contra

Contra hanc hæresim est symbolum concilij Niceni,& symbolum concilij Constantinopolitani quorum vtrunq; fatetur Deum esse omnium creatorem visibilium & inuisibilium. Et idem docet concilium Lateranense sub Innocentio . celebratum,cuius decretum habetur in cap. Firmiter. De sum.trin.& fide catholica.

Secunda hæresis est, quæ dicit aquam benedictam nihil plus habere virtutis aut efficaciæ quàm non benedictam. Huius erroris primi,quod sciam,authores fuere quidam , qui flagellantes sunt appellati. Hi circa tempus Gregorij papæ huius nominis decimi surrexerũt in Italia:atque inde in Gemaniã & Galliam processerunt,qui ad 40.annos vel circa semetipsos flagellando per mundum transierunt:& ita ab eorum opere nomen sortiti,vt flagellantes sese appellarentur:quoniam nodosis flagellis in quibus aculei inserti erant,seipsos flagellabant,dicentes quòd hæc flagellatio potior sit ad delenda quæcunque peccata,quàm quæcunque confessio:imò comparabãt ipsam martyrio,vel præferebant:quoniam vltro ipsi,vt dicebant, sanguinem proprium fundebant:martyres verò ab aliis hoc pati cogebantur. Ex ista secta pessimi errores deriuati sunt: inter quos hic vnus est quem diximus. Post istos in eodem errore successerunt quidã hæretici in Anglia dicti Lollardi, ex secta Vuitclefuitarum originem trahentes,sed in hoc suo magistro Vuitclefuo nõ adhærentes: nec mirum,quoniam hoc est hæreticis peculiare,vt nesciant tenere vnitatem. His Lollardis in eodem errore successit quidam germanus dictus Ioannes de Vuestfalia superiore,tempore Federici imperatoris huius nominis tertij: cuius libri eodem tempote ob multas alias hæreses ibidem repertas Moguntiæ ex sententia inquisitorum hæreticæ prauitatis combusti sunt. Hi ergo omnes concordi animo asserunt aquam benedictam nullius esse virtutis maioris, quàm sit nõ benedicta:quia non possimus,vt dicunt, benedictionibus nostris res facere meliores quàm Deus eas per naturã condidit. Quapropter impij Lollardi dicunt omnes benedictiones factas super vinum,panem,aquam,oleum,& sal,& ceram,ecclesiæ muros aut pauimenta, vestes, mitram,calices , & alia similia,esse merè opus necromantiæ potius quàm veræ & Christianæ pietatatis:quoniam,vt aiunt,per tales exorcismos & benedictiones creaturæ honorantur,credendo de ipsis quòd sint maioris virtutis quàm sint in natura propria , cùm tamen in creatura sic benedi

Flagellantes se.

Lollardi.

Ioan. de vuestfalia

benedicta nulla videatur mutatio facta, sed sola falsa fides, quod est principale in arte diabolica. Verum quantum spectat ad exorcismos & benedictiones, alibi ostendemus ea omnia nō esse futilia & inania, nec à Christiana pietate separata. Nūc ergo de aqua solū & specialiter disseramus. Primo quidem patet eius benedictionē non esse dæmonum inuocationem, vt Lollardi mentiuntur, per id quod in libro Numerorum scribitur de zelotypia mariti aduersus vxorem. Sic enim dicitur, Si spiritus zelotypię concitauerit virum contra vxorem suam, quę vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ ordeaceæ. Non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos: & statuet eam coram domino: assumetq; aquam sanctam in vase fictili: & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cúmque steterit mulier in conspectu domini, discooperiet caput eius: & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotipiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cū execratione maledicta congessit: adiurabitque eam, & dicet, Si non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro: non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ in quas maledicta congessi: Si autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum alieno viro: his maledictionibus subiacebis. Det te dominus in maledictiones, exemplúmque cunctorum in populo suo. putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur. Ingrediantur aquę maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur tuum. Et respondebit mulier, amen, amen. Scribétque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis in quas maledicta congesit, & dabit ei bibere. Hæc ibi. Quid ad hæc respondebunt Lollardi? est ne ille exorcismus maledictionis & diabolicus, an potius diuina pietate plenus vocéque diuina prolatus? Quomodo ergo illa aqua habet virtutem & efficaciam? nunquid per artem diabolicam? Absit, sed per virtutem diuinam: & tamen ibi nulla videtur post exorcismum facta in aqua mutatio, vt ipsi petunt. Quid ergo latrant? Si hoc fecit Deus tempore illo, cur non etiam erit paratus & alia similia nunc operari per creaturas ad sui nominis inuocationem? Quapropter vetustissima ecclesiæ consuetudo fuit, ab ipsis etiam aposto-

Titulo, Exorcismus.

Nu. 5

Contra hanc hæresim est symbolum concilij Niceni,& symbolum concilij Constantinopolitani quorum vtrunq; fatetur Deum esse omnium creatorem visibilium & inuisibilium. Et idem docet concilium Lateranense sub Innocentio . celebratum,cuius decretum habetur in cap. Firmiter. De sum.trin.& fide catholica.

Flagellantes se. Secunda hæresis est, quæ dicit aquam benedictam nihil plus habere virtutis aut efficaciæ quàm non benedictam. Huius erroris primi,quod sciam,authores fuere quidam ,qui flagellantes sunt appellati.Hi circa tempus Gregorij papæ huius nominis decimi surrexerūt in Italia:atque inde in Gemaniā & Galliam processerunt,qui ad 40.annos vel circa semetipsos flagellando per mundum transierunt:& ita ab eorum opere nomen sortiti,vt flagellantes sese appellarentur:quoniam nodosis flagellis in quibus aculei inserti erant,seipsos flagellabant,dicentes quòd hæc flagellatio potior sit ad delenda quæcunque peccata,quàm quæcunque confessio:imò comparabāt ipsam martyrio,vel præferebant:quoniam vltro ipsi,vt dicebant, sanguinem proprium fundebant:martyres verò ab aliis hoc pati cogebantur.Ex ista secta pessimi errores deriuati sunt: inter quos hic vnus est quem diximus.Post istos in eodem errore successerunt quidā hæretici in Anglia dicti Lollardi,ex secta Vuitclefuitarum originem trahentes,sed in hoc suo magistro Vuitclefuo nō adhærentes:nec mirum,quoniam hoc est hæreticis peculiare,vt nesciant tenere vnitatem. His Lollardis in eodem errore successit quidam germanus dictus Ioannes de Vuestfalia superiore,tempore Federici imperatoris huius nominis tertij: cuius libri eodem tempote ob multas alias hæreses ibidem repertas Moguntiæ ex sententia inquisitorum hæreticæ prauitatis combusti sunt. Hi ergo omnes concordi animo asserunt aquam benedictam nullius esse virtutis maioris, quàm sit nō benedicta:quia non possimus,vt dicunt, benedictionibus nostris res facere meliores quàm Deus eas per naturā condidit. Quapropter impij Lollardi dicunt omnes benedictiones factas super vinum,panem,aquam,oleum,& sal,& ceram,ecclesiæ muros aut pauimenta, vestes , mitram,calices , & alia similia,esse merè opus necromantiæ potius quàm veræ & Christianæ pietatatis:quoniam,vt aiunt,per tales exorcismos & benedictiones creaturæ honorantur,credendo de ipsis quòd sint maioris virtutis quàm sint in natura propria , cùm tamen in creatura sic benedi

Lollardi. *Ioan. de vuestfalia*

benedicta nulla videatur mutatio facta, sed sola falsa fides, quod est principale in arte diabolica. Verum quantum spectat ad exorcismos & benedictiones, alibi ostendemus ea omnia nõ esse futilia & inania, nec à Christiana pietate separata. Nũc ergo de aqua solũ & specialiter disseramus. Primo quidem patet eius benedictionẽ non esse dæmonum inuocationem, vt Lollardi mentiuntur, per id quod in libro Numerorum scribitur de zelotypia mariti aduersus vxorem. Sic enim dicitur, Si spiritus zelotypię concitauerit virum contra vxorem suam, quę vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ ordeaceæ. Non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos: & statuet eam coram domino: assumetq; aquam sanctam in vase fictili: & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cúmque steterit mulier in conspectu domini, discooperiet caput eius: & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotipiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cũ execratione maledicta congessit: adiurabitque eam, & dicet, Si non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro: non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ in quas maledicta congessi: Si autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum alieno viro: his maledictionibus subiacebis. Det te dominus in maledictiones, exemplúmque cunctorum in populo suo. putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur. Ingrediantur aquę maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur tuum. Et respondebit mulier, amen, amen. Scribétque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis in quas maledicta congesit, & dabit ei bibere. Hæc ibi. Quid ad hæc respondebunt Lollardi? est ne ille exorcismus maledictionis & diabolicus, an potius diuina pietate plenus vocéque diuina prolatus? Quomodo ergo illa aqua habet virtutem & efficaciam? nunquid per artem diabolicam? Absit, sed per virtutem diuinam: & tamen ibi nulla videtur post exorcismum facta in aqua mutatio, vt ipsi petunt. Quid ergo latrant? Si hoc fecit Deus tempore illo, cur non etiam erit paratus & alia similia nunc operari per creaturas ad sui nominis inuocationem? Quapropter vetustissima ecclesiæ consuetudo fuit, ab ipsis etiam aposto-

Titulo, Exorcismus.

Nu. 5

lorum tēporibus ad nos vsque deriuata vt aqua benediceretur, sale exorcizaretur: vt per orationes quæ in eius benedictione ad Deum funduntur, dignetur Deus similia operari per eius aspersionem in nobis, qualia orãdo aut benedicendo prius petita sunt. Non quòd ex ipsa benedictione aqua ipsa habeat necessario illam virtutē, quia nec aqua baptismatis (iuxta veriorem opinionem) habet hanc virtutem: sed quod Deus assistit & operatur verbis super aquam dictis: differenter tamen, quia in baptismate Deus ex promisso assistit, atque ideo nunquam non operatur: quia cœlum & terra transibunt priusquàm verbum vnum eius transeat. quapropter nisi ipse baptismate ablutus obstaculum peccati opponat, semper Deus in baptizatum gratiam infundit. At non sic est de aqua benedicta, nec sic (vt ita dixerim) obligatus est, quia nec ipse promisit, nec ipse hoc signum instituit, sed confidendum est de eo quòd dabit & efficiet id in nobis, quod in aqua postulatum est cum benediceretur, vtputa dicendo, Virtutem tuæ benedictionis infunde, vt quicquid in domibus fidelium vel locis hæc vnda resperserit, careat omni immunditia, liberetur à noxa: non illic resideat spiritus pestilens, non aura corrumpens: discedant omnes insidiæ latentis inimici, &c. Quod si hæc omnia non semper aqua aspersa operatur, inde conuincitur eam non esse sacramentum, quia scilicet non est efficax signū. Quia tamen per eius aspersionem multa mirabilia deus operatus est, conuincimus quòd etsi non sit sacramentum, hoc tamen habet, quòd maioris sit multo virtutis, quàm non benedicta: quoniam ad eius aspersionem multa deus operatur quæ per aspersionem alterius aquæ non benedictæ nullo modo operaretur. Nam vt de cæteris taceam, illud est manifestum quod in nono libro historiæ tripertitæ capite tricesimo tertio Theodoritus vnus ex tribus authoribus à quibus tripertitæ nomen accepit, ait. Refert enim quòd cum Theodosius Imperator piissimus iuberet templa idolorū destrui, quidam præfectus Apamiæ ciuitatis accedens vt templum Iouis destrueret, quod se posse facere diffidit, propterea quòd ædificium esset adeo robustum, lapides in eo locati adeo magni, ita tenaciter sibi inuicem adhærentes, vt impossibile iudicaret lapidum iuncturas posse dissoluere. Cúmque superuenisset quidam qui se hoc facturum promisit, puta suffodiens tres per circuitum columnas quibus præcipuè totum ædificium innitebatur, & sub earum basibus ligna

Theodoritus.

fortiss

fortissima supponens immisit ignem, nec tamen ignis accendebatur: quoniam dæmon quidam teterrimus apparuit qui flammam secundum vires suas prohibebat operari. Cúmque frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non possent, nunciauerunt Marcello illius ciuitatis episcopo, qui ecclesiam accedens vasculum aquæ sub altari poni præcepit. ipse verò in terram prostratus dominum orabat vt dæmonis tyrannidem pelleret: ne ex hoc infidelibus maior exultationis occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quendam diaconum suum Equitium, fide & zelo munitum, sumere iussit aquam, & velociter currere, & cum fide aspergere, ignémque supponere. Quod cum fuisset factum, dæmon aufugit, non ferens aquæ virtutem. Quid ad hæc impij Lollardi dicent? Nonne aqua illa per episcopi sancti orationem mutauit naturam, vt ignem non solùm non extingueret, sed potius accenderet? Propter hæc & alia similia quæ experta sunt à fidelibus, ecclesia illam aquæ benedictionem approbat, eámque fieri præcipit, nec tamen ab heri & nudiustertius, sed ab ipsis apostolorum temporibus procedens, ad nostra vsque tempora deriuata est. Alexander siquidem papa huius nominis primus, qui quartus à beato Petro pontifex Romanus extitit, in suis decretis quæ in libro conciliorum passim circunferuntur, sic ait, Aquam sale consperfam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur ac purificētur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua sale aspersa diuinisq; precibus sacrata populū sanctificat atq; mundat. Et si sale asperso per Elisæum prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus sterilitatem aufert rerum humanarum, & coinquinatos sanctificat atq; mundat, & expurgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis hominem defendit? Nam si tactu fimbriæ vestimenti Saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elemēta, quibus sanitatē corporis & animę humana percipit fragilitas? Hęc Alexāder Papa. Ex cuius dictis patet nō esse nouū huius aquę benedictę vsum, quē nunc ecclesia tenet: magnā illius esse virtutē nō ex natura aquæ, sed virtute benedictionis aut orationis super eam factæ. Nō est ergo claua infernalis, aspersorium aquæ benedictæ, vt

Alexāder papa. *De consec. dist. 3. cap. Aquam.* *Leu 4.* *4. re. 2.* *Mat. 9*

lorum tẽporibus ad nos vſque deriuata vt aqua benediceretur, ſale exorcizaretur: vt per orationes quæ in eius benedictione ad Deum funduntur, dignetur Deus ſimilia operari per eius aſperſionem in nobis, qualia orãdo aut benedicendo prius petita ſunt. Non quòd ex ipſa benedictione aqua ipſa habeat neceſſario illam virtutẽ, quia nec aqua baptiſmatis (iuxta veriorem opinionem) habet hanc virtutem: ſed quod Deus aſsiſtit & operatur verbis ſuper aquam dictis: differenter tamen, quia in baptiſmate Deus ex promiſſo aſsiſtit, atque ideo nunquam non operatur: quia cœlum & terra tranſibunt priuſquàm verbum vnum eius tranſeat. quapropter niſi ipſe baptiſmate ablutus obſtaculum peccati opponat, ſemper Deus in baptizatum gratiam infundit. At non ſic eſt de aqua benedicta, nec ſic (vt ita dixerim) obligatus eſt, quia nec ipſe promiſit, nec ipſe hoc ſignum inſtituit, ſed confidendum eſt de eo quòd dabit & efficiet id in nobis, quod in aqua poſtulatum eſt cum benediceretur, vtputa dicendo, Virtutem tuæ benedictionis infunde, vt quicquid in domibus fidelium vel locis hæc vnda reſperſerit, careat omni immunditia, liberetur à noxa: non illic reſideat ſpiritus peſtilens, non aura corrumpens: diſcedant omnes inſidiæ latentis inimici, &c. Quod ſi hæc omnia non ſemper aqua aſperſa operatur, inde conuincitur eam non eſſe ſacramentum, quia ſcilicet non eſt efficax ſignũ. Quia tamen per eius aſperſionem multa mirabilia deus operatus eſt, conuincimus quòd etſi non ſit ſacramentum, hoc tamen habet, quòd maioris ſit multo virtutis, quàm non benedicta: quoniam ad eius aſperſionem multa deus operatur quæ per aſperſionem alterius aquæ non benedictæ nullo modo operaretur. Nam vt de cæteris taceam, illud eſt manifeſtum quod in nono libro hiſtoriæ tripertitæ capite triceſimo tertio Theodoritus vnus ex tribus authoribus à quibus tripertitæ nomen accepit, ait. Refert enim quòd cum Theodoſius Imperator piiſsimus iuberet templa idolorũ deſtrui, quidam præfectus Apamiæ ciuitatis accedens vt templum Iouis deſtrueret, quod ſe poſſe facere diffidit, propterea quòd ædificium eſſet adeo robuſtum, lapides in eo locati adeo magni, ita tenaciter ſibi inuicem adhærentes, vt impoſsibile iudicaret lapidum iuncturas poſſe diſſoluere. Cúmque ſuperueniſſet quidam qui ſe hoc facturum promiſit, puta ſuffodiens tres per circuitum columnas quibus præcipuè totum ædificium innitebatur, & ſub earum baſibus ligna

Theodoritus.

fortiſs

fortissima supponens immisit ignem, nec tamen ignis accendebatur: quoniam dæmon quidam teterrimus apparuit qui flammam secundum vires suas prohibebat operari. Cúmque frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non possent, nunciauerunt Marcello illius ciuitatis episcopo, qui ecclesiam accedens vasculum aquæ sub altari poni præcepit. ipse verò in terram prostratus dominum orabat vt dæmonis tyrannidem pelleret: ne ex hoc infidelibus maior exultationis occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quendam diaconum suum Equitium, fide & zelo munitum, sumere iussit aquam, & velociter currere, & cum fide aspergere, ignémque supponere. Quod cum fuisset factum, dæmon aufugit, non ferens aquæ virtutem. Quid ad hæc impij Lollardi dicent? Nonne aqua illa per episcopi sancti orationem mutauit naturam, vt ignem non solùm non extingueret, sed potius accenderet? Propter hæc & alia similia quæ experta sunt à fidelibus, ecclesia illam aquæ benedictionem approbat, eámque fieri præcipit, nec tamen ab heri & nudiustertius, sed ab ipsis apostolorum temporibus procedens, ad nostra vsque tempora deriuata est. Alexander siquidem papa huius nominis primus, qui quartus à beato Petro pontifex Romanus extitit, in suis decretis quæ in libro conciliorum passim circunferuntur, sic ait, Aquam sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur ac purificētur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua sale aspersa diuinísq; precibus sacrata populū sanctificat atq; mundat. Et si sale asperso per Elisæum prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus sterilitatem aufert rerum humanarum, & coinquinatos sanctificat atq; mundat, & expurgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis hominem defendit? Nam si tactu fimbriæ vestimenti Saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elemēta, quibus sanitatē corporis & animę humana percipit fragilitas? Hęc Alexāder Papa. Ex cuius dictis patet nō esse nouū huius aquę benedictę vsum, quē nunc ecclesia tenet: magnā illius esse virtutē nō ex natura aquæ, sed virtute benedictionis aut orationis super eam factæ. Nō est ergo claua infernalis, aspersorium aquæ benedictæ, vt

Alexāder papa. *De consec. dist. 3. cap. Aquam.* *Leu 4.* *4. re. 2.* *Mat. 9*

pessimi Flagellantes mētiuntur: nec benedictiones aut orationes super eā dictæ sunt dæmonū maledictiones, aut necromātiæ incantationes, vt impii Lollardi murmurant. Quod autem Lollardi obiiciunt, quòd nos volumus per nostras benedictiones, res efficere meliores, quàm Deus eas per naturam condiderit: hoc adeo est manifeste verū: vt etiam ipsi quantumlibet renitantur, concedere teneantur. Deus siquidem quotidie nouas creat animas, quæ etsi bonæ sint per naturam, non tamen eas bonas creat in gratia: alioqui nullum esset in aliqua earū peccatum originale cū primo creata corpori adhæret: tamen postmodum per bonorum operum exercitium proficiunt in moribus, in quibus creatæ à Deo non fuerant. Quod si nullo pacto meliores effici possunt quàm Deus eas per naturam condiderit, frustra docentur, frustra illis bonitas persuadetur, frustra illis prædicatur. Accedit ad hæc, quòd culpandæ nō essent, si meliores non fiunt: quia hoc eis impossibile esset, & ita totus illarum defectus in Deum reiiciendus erit, qui illas meliores non creauerit. Quæ omnia absurdissima sunt, & impietate plena. Non ergo debēt mirari impii Lollardi quòd dicamus creaturas per hominum benedictiones meliores reddi quàm à Deo creatæ fuerint per naturam: hoc tamen non ab ipsis hominibus fit, sed à Deo propter merita benedictionum & orationū præcedentium. Huius autem benedictionis traditio specialis (vt ait Augustinus) in synagoga permāsit, & in ecclesia celebratur in nuptiis: vbi Dei creaturæ sub Dei benedictione iunguntur, & ibidem meliores fiunt, non tamen à benedicente aut orante, sed à Deo, vt multiplicētur super terram. De hac re, scilicet de aqua benedicta, eiusq; virtute & efficacia, scripsit librum Ioannes de turre cremata Cardinalis sancti Sixti, ordinisq; fratrum prædicatorum, quē fateor me non vidisse, nec inuenire potuisse: quod doleo: quoniam cum virum doctū eum existimem, magnas mihi suppetias (vt credo) tribuisset. Verùm Ioannes Tritemius in libro de ecclesiasticis scriptoribus refert hunc Cardinalem scripsisse librum de hac re.

F. ALF

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSUS hæreses, liber tertius.

BAPTISMVS.

PLVRA sunt quæ in baptismo tenere & firmiter credere oportet, scilicet baptismum esse sacramentum, materiam baptismi esse aquam, verba quibus baptizandus est quisque, esse, in nomine patris & filii & spiritus sancti, &c. ipsius baptismi virtutem & efficaciam, vt per illum deleatur peccatum originale, & gratia à deo infundatur. His autem omnibus contrariæ hæreses ortæ sunt, quas tali ordine disponemus, vt prius de his dicamus quæ substantiæ baptismi aduersantur: deinde eas pertractabimus, quæ efficaciā virtutemq; illius oppugnāt. *Prima hæresis*

Prima ergo hæresis est, quæ errat in materia (prout recētiores theologi loquūtur) nō enim baptizant in aqua, sed in igne. Hic est error Seleuci & Hermiæ Galatarum, de quibus iam supra diximus. Aug. in lib. de hære. cap. 59. de Seleucianis & Hermianis loquens, dicit illos non baptizasse in aqua, non tamen expressit in qua re baptizabant. Verum Philaster de illis disserens, expressit eos bapizasse in igne: occasionem inde sumentes quòd ait Ioannes Baptista apud Matthæum, de Christo loqueus, Ipse vos baptizabit in spiritusancto & igne. Quanquam & illa vox, igne, (vt doctissimus vir Eras. admonet) in exēplaribus Græcorum nō habetur: tamen Hieronymus & Hilarius ita legunt, & Chrysostomus qui Græcus fuit, ita legit, & Cyrillus etiam Græcus in lib. de recta fide ad reginas, ita hunc locū citat. Quapropter locū illū admittētes prout citatur, dicimus Christū baptizaturū in spiritu sancto & igne, quia spiritus sanctus est ignis: vel quia hic baptizamur in spiritu & aqua, in futuro autē baptizamur igne: iuxta illud Apostoli, vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et hac duplici interpretatione exponit illū locū Hieronymus, similiter Hilarius: & hos sequitur Christianus Druthmarus. Et hæc expositio de baptismo ignis pro tēpore futuro satis apparet esse literę germana, per id quod immediatè subiungit, Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili. Ex quibus verbis patet illum fuisse locutum de igne futuri iudicii. Verùm

Seleucus. *Hermias.* *Matth. 3* *1. Cor. 3*

Nicolaus Lyranus ideo putat dictum, in spiritu sancto & igne, quia in primitiua ecclesia spiritus sanctus descendebat in figura ignis. Mihi (vt ingenue loquar) magis arridet prior expositio. Superest vt hæresim ipsam expugnemus, in quo negocio parum demorari conuenit, cum res sit apertissimè sacris literis
Mat.28 contraria. Euntes (inquit dominus) in mundũ vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti &c. Baptizare autem græcè idem est quòd immergere latinè, & baptisma idem quod immersio aut lotio. Nullus autem lauat igne, sed adurit, aqua autem lauamur. Præterea Apostolus Paulus de baptismo mentionem faciens, lauacro aquæ Christum nos mundasse ait non autem
Eph.5 adustione ignis. Sic enim ait: Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, vt illã sanctificaret, mundans eã lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã, non habentẽ maculam neq; rugã. Ecce Apostolus dicit ecclesiã mundatã lauacro aquæ, nõ
Mat.3 autem adustã igne. Rursus ipsimet Apostoli baptizantes, vt ex pluribus locis Actorũ Apostolicorũ patet, in aqua baptizabãt, non tamen in igne. Accedit ad hæc ꝙ ipsemet dominus noster Iesus Christus in Iordane baptizatus est à Ioãne, vt cõtactu suę mũdissimæ carnis aquas sanctificaret, vt instrumentũ esse possent diuinæ bonitatis ad expiãda peccata, & vt nobis exemplũ præberet ꝙ in aqua essemus baptizandi. Demũ quoties vetus testamẽtũ de hoc sacramẽto figuratiue, vt solet, loquitur, nomi
Zac.13 ne aquæ illud designat: vt apud Zachariã prophetã dicitur, In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitãtibus Hierusa-
Eze.36 lem, in ablutionẽ peccatoris & mẽstruatæ. Et apud Ezech. dicitur: Effundã super vos aquã mũdã, & mũdabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mũdabo vos. Apertissimũ est ergo ex sacris literis baptismũ in aqua fieri & nõ in igne. Deniq; cõtra hãc hæresim est definitio cõcilij florẽtini sub Eugenio quarto celebrati, quod de sacramẽto baptismi loquens hæc ait. Materia huius sacramenti est aqua vera & naturalis nec refert, frigida sit an calida. Hæc concilium.

SEcunda hæresis est circa formam huius sacramenti, hoc est circa verba quibus baptismus conficitur: quoniam nõ illis vtitur quibus catholica vtitur ecclesia, & quę Christus Apostolos suos docuit. Verùm hæc hæresis partita est in plures, iuxta varias formas quibus diuersi hæretici vsi sunt. Quidam enim

enim sic baptizant, In nomine ignoti patris omnium, & veritate omnium matre, & in eo qui descendit, in Iesu. Hi sunt Marcitæ, discipuli Marci cuiusdã magicæ artis periti, qui circa tempora Apostolorum fuit: de quo mentionem facit Irenæus libro primo aduersus hæreses capite 8. & Eusebius libro 4. historiæ Ecclesiasticæ capite 11. Hic enim Marcus inter alios, quos docuit errores, dixit quòd is qui in lege & prophetis prædicatus est Deus, non esset pater domini nostri Iesu Christi: Cerdonem & Marcionem in hac parte sequutus: quia ille quidem, vt dicebat, ignotus esset: hic autem notus. de quo errore, alibi disseremus. Quapropter ab hoc errore, discipuli huius Marci procedẽtes, sic baptisma conficiebant, In nomine ignoti patris omnium &c. Alij verò ex eisdem sectatoribus Hebraica nomina ad pauorem audientium super eos, quos initiant, terribiliter loquuntur. De Paulianistis & Cataphrygibus dicitur quòd in nomine trinitatis minimè baptizant, vt habetur prima quęstione. cap. Paulianistę. Quapropter in Nicenæ concilio præceptum est, vt cùm ad ecclesiam catholicam aliqui ex illis redierint, rebaptizentur, quoniam veram baptismi formam non tenuerunt, atque ideo nec verum baptisma. Quali autem forma vtebantur, nunquam legi, neque apud Philastrum, neq; apud Augustinum aut Guidonem, qui omnes de hac re loquuntur. Qui autem sint Cataphryges & quo tempore cœperint, in sequenti hæresi declarabitur. De Paulianistis verò, infra in titulo de Christo, hæresi prima dicetur. Aduersus istos omnes eisdem armis pugnabimus. Ostensa siquidem vera baptismi forma, manifestũ euadet reliquas omnes inanes esse. Vera baptismi forma quam Christus docuit, ponitur in Matthęo, Euntes (inquit Christus) in vniuersum mundum, prædicate euangelium omni creaturæ: baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ex quibus verbis duo colliguntur esse necessaria ad formam baptismi, videlicet expressa trinitatis pronunciatio, tribus scilicet personarum nominibus explicata, & verbum exprimens actum ipsum baptismi. baptizantes, inquit, eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. De primo dicitur in canonibus Apostolorum, canone 49. Siquis episcopus aut presbyter iuxta præceptum domini non baptizauerit in nomine patris & filij & spiritus sancti: sed in tribus sine initio principiis, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, abiiciatur. Hæc ibi. Vt autem actus ipse bapti-

Marcitæ.

Paulianistæ.

Cataphryges.

Marci vlt.

zandi conformis sit verbis, præcipitur etiã vt in ipso baptismo trina sit mersio, quod ab ipsis etiam Apostolis statutum fuisse reperimus. Nam canon Apostolorum quinquagesimus sic ait, Si quis episcopus aut presbiter nõ in trina mersione vnius mysterij baptisma celebret, sed semel immergat in baptismate, quod dari videtur in domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis dominus, in morte mea baptizate: sed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Hæc ibi. Ecce quanta fuit Apostolis cura de expressione trinitatis in baptismate, vt non essent cõtenti verborum explicatione, nisi trinæ mersionis ostensione cõfirmaretur. Verùm quod ibi dicitur de trina mersione, non est sic accipiendũ, vt sine ea verus baptismus esse non possit, quoniam siue semel, siue bis, siue ter mergat, verus erit baptismus, si reliqua ad baptismum necessaria adsint. Minister autem tenetur baptismũ exequi in vna aut tribus mersionibus, iuxta consuetudinem loci in quo habitat. Nam de hac re iam definitum fuit in concilio Toletano quarto, cap. 5. quòd quælibet ecclesia suam teneat cõsuetudinẽ. Hispania autẽ ad tollẽdas occasiones hæresum, quę ex trina mersione oriebãtur, elegit in illo concilio vnicã mersionẽ, ne videlicet quispiã putaret triplicẽ esse personarũ diuinarum substantiã, sicut trina erat mersio. Siue tamẽ vnica, siue multiplici mersione baptizet, verba tamen semper debent esse eadem, vt videlicet tres personę propriis earum nominibus exprimantur. Quod si quis obiiciat Apostolorum factum, qui in Christi nomine solùm baptizarunt, nõ expressis aliarum personarũ nominibus, vt apostolica historia narrat, quòd ad prædicationẽ Philippi Samaritani conuersi sunt, & baptizati erant
Act. 8 in nomine Iesu: huic obiectioni primò respondetur id quod beatus Ambr. ait, in nomine Iesu Christi totam designari trinitatem. Nam cùm Christus idem sonet latinè quod vnctus, hoc ipso nomine quadam rerum connexione denotatur & ipse, qui vnctus est, scilicet filius, & à quo vnctus est, videlicet pater, & vnctio ipsa qua vnctus est, videlicet spiritus sanctus. Quapropter cùm in nomine Iesu Christi tota trinitas designetur, potuerunt (vt ait) Apostoli in nomine Iesu baptizare. Aliter respondetur & fortè exactius iuxta recẽtiorum theologorum communem sententiam, Apostolos tunc id egisse ex diuina quadam dispensatione illis insinuata, propter exaltationẽ nominis Iesu Christi, quod Iudæis erat scandalum, gentibus autem stultitia. Qua

occa

occasione sublata, cùm videlicet iam nomen domini Iesu esset exaltatū, nulli licet hoc solo nomine inuocato baptizare. Quòd si secus aliquid attentatum sit, vt videlicet quis in solo Christi nomine baptizare tentaret, varia est inter doctores sētētia, an baptismus esset inanis & infrugifer. De secundo autē videlicet quòd requiratur verbū exprimens actū baptizationis, & tertio similiter, si persona baptizata, patet ex ipsis Christi verbis, Baptizentes (inquit) eos in nomine patris &c. Vbi ponitur participium baptizantes, exprimens actū ipsum: & pronomen eos, exprimens personas baptizatas. Quod autē actus baptizandi exprimatur per verbum indicatiui aut alterius modi, puta imperatiui, non est definitū quid necessariū sit, quoniā nec bene definiri posset, cū Christus in suis verbis actū baptismi participio expresśit, & nō verbo. Baptizantes (inquit) eos &c. Quapropter ecclesia Romana quantū ad hoc, permittit ac tolerat Græcos, qui in alia forma baptizant, quàm Latini. Sic enim dicunt, baptizetur seruus Christi in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quia enim in principio nascentis ecclesiæ tale schisma ortum est, vt quilibet æstimaret illum ad se pertinere, qui ab illo baptizatus esset, ita vt vnus diceret, Ego sum Cephæ, alius ego sum Pauli, quos Apostolus reprehendens ait, Nunquid Cephas pro vobis mortuus est, aut Paulus? Ad tollendum hoc schisma ordinatum est inter Græcos, vt nullus baptizaret dicens, Ego te baptizo in nomine patris &c. sed diceret, Baptizetur seruus Christi in nomine patris, &c. ne vllo modo verbis aliquibus ostenderet se baptismi auctorem, sed solum ministrum. Quod autem ibi sit integra baptismi forma, patet quia ibi est manifesta trinitatis expresśio, ibi exprimitur actus baptizandi, quamuis in imperatiuo modo, quod nō refert, & persona baptizata, quamuis in tertia persona: nihil ergo deficit. Non ergo propter hoc Græci iudicantur hæretici, quia sic baptizāt: sed quia sic baptizantes, credūt Latinos alia forma vtentes, nō conficere baptisma, & propter hoc hęretici iudicātur, cū dicendo, Ego te baptizo in nomine patris &c. omnia etiam ponantur ad debitam formam & Christi verbis conformē necessaria. Et quia Græci hac occasione sicut & aliis ab ecclesię Rom. obediētia separati sunt, ideo schismatici appellantur. Cæterùm quod Alexander tertius huius nominis Pontifex ait in cap. primo titulo, de baptismo & eius effectu in libro Epistularū decretalium, Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine patris & filij & spi-

1. Cor. 1

ritus sancti, Amen: & non dixerit, Ego baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti, non est puer baptizatus. Hoc mea sententia, saluo meliori iudicio, & ecclesiæ definitione seclusa. cui me semper summitto, ita intelligendum est, vt quantumlibet quis ter mergatur in aqua, non credatur baptizatus, etiam si talis immersio sit facta in nomine patris & filij & spiritus sancti, nisi cum hoc etiam exprimatur actus ipse baptizationis. Siue autem exprimatur actus ipsius baptismi in indicatiuo modo, siue in imperatiuo: de hoc nõ definit ibi pontifex, quia nec de illa re questio ibi agebatur: ad quod maximè aspiciendum est. quoniã beatus Hilarius dicit ex circunstantia scripturarum pẽdere sæpenumero verum illarum sensum. Quod si illa essent omnino exacta & necessaria vt à pontifice ibidem describuntur, esset etiam necessariò illud pronomen ego semper exprimendum, vt dicatur semper, ego te baptizo in nomine patris &c. & tamen Glossa ibidem dicit omissionem illius pronominis ego, nullo pacto obesse baptismo, quin verum baptisma conficiatur. Hoc idem colligitur ex quadam responsione Zachariæ papæ, quæ ponitur in volumine Decretorum de consec. distinc. 4. cap. retulerunt. Nam cuidam quærenti an rebaptizandus esset qui his verbis fuerat baptizatus, videlicet, baptizo te in nomine patrias, & filias, & spiritus sanctias. Papa respõdet quòd si sic baptizãs, huiusmodi verba protulit ex ignorantia linguæ latinæ, & non vt errorem aliquem per illa verba induceret, verè baptizauit: nec est iterato baptizandus ille sic ab eo baptizatus, Et tamen in illis verbis, vt constat, non ponitur illud pronomen ego. Vnde patet pronomen non esse necessarium. Et hoc ipsum fatentur theologi omnes. Dicimus ergo Græcos in sua forma conficere, quamuis sic conficientes peccent, quòd ecclesiæ Romanæ subesse contemnunt. Nam hoc apertissimè definiuit concilium Florentinum sub Eugenio quarto celebratum, sic inquiens: Non negamus quin & per illa verba: Baptizetur talis seruus Christi in nomine patris & filij & spiritus sancti: vel, Baptizetur manibus meis talis in nomine patris & filij & spiritus sancti, verum perficiatur baptisma: quoniam cum principalis caussa ex qua baptisma virtutem habet, sit sancta trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum: si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum cum sanctæ trinitatis inuocatione, perficitur sacramentum. Hæc concilium Florentinum.

tinum. Ostendimus ergo veram baptiſmi formam & exactam, quam Chriſtus docuit, quæ tam ex euangelio quàm ex canonibus Apoſtolorum patuit, in qua tria ſunt neceſſaria, videlicet verbum explicans actū baptizandi, & nomen exprimens perſonam baptizatā, & totius trinitatis per propria perſonarū nomina expreſsio. Quòd ſi vel minimum horum deſit, ſicut nec eſt vera forma, ita nec verus baptiſmus. Ex quibus conuincimus, Marcitas, Paulianiſtas, Cataphryges in baptiſmo conficiendo errare. Quapropter meritò concilium Nicenum ſtatuit eos, cùm ad eccleſiæ fidem redirent, fore iterum baptizandos.

Tertia hæreſis eſt quæ reſpicit perſonam baptizatam. Sunt enim qui mortuos baptizant, & iſti ſunt Cataphryges, vt Philaſter ait. beatus tamen Auguſtinus in lib. de hære. nihil tale illis impingit. Hi Cataphryges aut Cataphrygij ſic dicti ſunt, quia ex Phrygia prouincia originem traxerunt. Horum authores fuerunt Montanus, qui dixit ſe fuiſſe paracletum, & duæ eius propheti ſſę, videlicet Priſca & Maximilla, quas ipſe Montanus tanquam ex ipſius inſpiratione factas iactabat. De quo qui plura noſcere cupit, legat Euſeb. in 5. lib. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, à cap. 15. vſque ad 19. nec tamen toto illo ſui operis decurſu vſquam hunc errorem illis impingit: quum tamen plures alios eorundem errores recenſeat. Aduerſus hos Cataphrygas, vt ibidem Euſeb. refert, ſcripſerunt Apollinaris Hierapolites, Maltiades, Apollonius. Alia eſt hæreſis huic ſimilis, aut fortè eſt eadem, quoniam de Cataphrygis Philaſter, dicens eos baptizare mortuos, non diſſerit qualiter id faciebant. De Marcioniſtis autem Theophylactus exponens illud primæ ad Corinthios 15. Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? ſic ait: Mos eſt Marcioniſtis hæreticis, cùm aliquis apud eos ſine baptiſmo diſceſſerit, eius qui vita functus eſſet, feretro viuum aliquem ſubmittere hominem. proinde feretrum ipſi adeuntes, à mortuo ſciſcitantur, vtrum ei libeat baptizari: móxque qui latitat viuus, de loco inferiori reſpondens, ſe velle inquit: aſſerentemq; demortui loco baptizabant. Hi itaque prauæ huius conſuetudinis inſimulati, Apoſtolum dictitant eam rem iniunxiſſe, producéntque dementes illi & veſani id dictum, videlicet, Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui nō reſurgunt? Hæc Theophylactus. Quę ideo citaui, quòd neminem

Cataphryges. Mōtanus. Priſca. Maximilla.

1. Cor. 15

neminem ex his qui de hæresibus scripserunt, de hac re fecisse mentionem reperio. Philaster siquidem & Augustinus & Guido quanuis de Marcione eiúsque erroribus disserunt, nihil tamen huiusmodi illum sensisse referunt. Sed neq; Eusebius, qui in quarto libro historiæ Ecclesiasticæ de illo scribit, vnquam de hoc errore eum accusat. Neque etiam Tertullianus in libro de hæresibus, Marcionis errores recensens, vnquam huius mentionem fecit. Denique Irenæus libro primo aduersus hæreses cap. 29. & lib. quarto cap. 57. de erroribus Marcionis disputãs, nihil tale illi impingit. Quapropter mirari non desino, vndénam Theophylactus qui his post multa secula successit, acceperit hunc Marcionis fuisse errorem. Verùm si rem plenius circunspiciamus, Theophylactus non ait hunc fuisse Marcionis errorem, sed Marcionistarum. At solēne est hæreticis, qui aliorum hæreticorum vestigijs adhærent, vt nunquam suorum magistrorum erroribus sint contenti, sed semper illorum insaniã, aliquid impietatis addentes, augere nitantur. Quapropter possibile fuit, vt Marcionis sectatores, erroribus illius hanc hæresim coniungerent, atque ita primi illi scriptores de ea non fecerunt mentionem. Theophylactus autem qui posterior fuit, de Marcionistis hæc dixisse potuit, non tamen de Marcione. Cùm ergo de Marcione fecerimus mentionem, nunc operæprecium erit disserere quis hic fuerit. Marcion (vt Irenæus & Tertullianus scribunt) Ponticus natione, temporibus Antonini Pij, prius in doctrina philosophorum maximè Stoicorum imbutus, deinde ad fidem Christi cõuersus, Cerdonis dogma secutus, multa ex philosophica doctrina catholicę religioni inserere conabatur: Romámque veniens, plures ibi seduxit. hic cum ibidem Polycarpum postea martyrem inuenisset, salutans eum dixit, Agnoscis me? Cui Polycarpus, Agnosco primogenitum Satanæ. Hic præter euangelium Lucę, idq; ab eo circuncisum, nullum euangelium recepit. Similiter & epistolas Pauli Apostoli abscidit, auferens ab eis quicquid suæ impietati repugnare videbatur. Contra hunc plures grauissimi auctores scripserunt, Dionysius Corinthiorum episcopus, Philippus Creten. Hippolytus episcopus Africanus, Rhodon Asianus, Irenæus Lugdunen. episcopus, Tertullianus. E quib⁹ hi duo vltimi (quod sciã) solùm extant. Hæc ergo semel dicta in posterum sint. Iam ad errorem tam Marcionistarum quàm Cataphrygum deueniamus, quoniam inter vtrosq; de hac re conuenit, vt mortuis prodesse

Marcion

desse baptisma existiment. Quod ex eo cõuincitur esse falsum, quòd post mortem non est tempus nec bene nec malè operandi. Vita hæc nobis à Deo conceditur in qua laboremus, qua finita iuxta id quòd quisq; in vita gesserit prçmiabitur. Sic enim Sapiens ait: Ad quancunque partem lignum ceciderit, siue ad austrum, siue ad aquilonem, ibi manebit. Ligni nomine hominem designauit, qui tunc cadit cum moritur. Cadit autem ad austrum, qui ventus est calidus & humidus, cum homo in gratia decedit. illo enim vento flante, aqua per quam gratia designatur, descendit. Rursum, ille ad aquilonem cadere dicitur, qui in peccato moritur, quod per aquilonem merito figuratur, quoniam ventus ille frigidus est & pluuias dissipat. Et idē expressius iterum ait: Viuentes enim sciũt se esse morituros: mortui verò nihil nouerunt amplius, nec habent vltrà mercedem, quia obliuioni tradita est memoria eorũ: amor quoq; & odiũ & inuidiæ simul perierunt, nec habent partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur. Si ergo non habent vltra mercedem nec partē in opere quod sub sole geritur, qualiter mortuo poterit prodesse baptismus qui confertur viuo in demortui locum submisso? Præterea si à mortuo velut qui non est, perit confessio (vt ait alius Sapiens) quare etiam non peribit baptismus, qui cæterorum sacramentorũ est ianua? Rursus, Cùm dominus baptismi necessitatem manifestauit, & Apostolis cōmendauit prædicandum, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Vbi non dixit quòd baptizaretur vnus pro alio, sed quisque pro se. baptizantes (inquit) eos. Et expressius apud Marcum dicitur, Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò nō crediderit, condemnabitur. Qui ergo sine baptismo discedit, quantumlibet in eius locum submissus eius nomine baptizetur, ille tamen mortuus nunquam dicetur baptizatus: quo fit vt eum perire sit necesse, quia baptizatus non fuit. Deinde percōtabor ab istis, quò peruenisse credunt eum qui sine baptismo discessit? Necessarium est vt ad infernum vadat, aut ad gloriã, vel sit in via ad gloriam, puta in purgatorio. Non est dicēdum eum peruenisse ad gloriam, nec esse in via ad gloriam: alioqui baptismus non esset necessarius, cùm sine illo posset salus haberi. Erit ergo in inferno, quia iuxta euangelium, qui baptizatus non est, condemnabitur, ac si iam non crediderit. Si ergo est in infer

Ecc. 11

Ecc. 9

Ecc. 17

Mat. vltimo.

Mar. vltimo.

in inferno, vt quid alius pro eo baptizatur, cùm hoc nihil illi prodesse poterit? In inferno siquidem, vt canit ecclesia, nulla est
Ecc.19 redemptio. Et Sapiens ait: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas. Et dominus
Ioan.9 apud Ioan. ait: Venit nox, quando nemo potest operari. noctem vocans tempus post mortem, vt beatus Aug. ait, in quo nemini operari licet. ideo dixit, Operamini ergo donec dies est, id est dum estis in hac vita, quia post mortem nihil poteritis agere. Impiè ergo vesani Marcionistæ & Cataphryges mortuos baptizare tentarunt. Quòd autem pro se adducunt illud Pauli, Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui omnino non resurgunt? suo proposito minimè conducit. ex fal-
Theophyl. sa siquidem intelligentia prouenit. Vnde Theophylactus illũ locum exponens ait: Porrò qui erant baptismum accepturi, integra pronunciabant fide symbolum, móxque & illud, Credo mortuos resurrecturos. Inquit itaque Paulus, qui futuram credunt mortuorum corporum resurrectionem, sub spéque eiusmodi sunt baptizati, quídnam sint, cum eis Christus sit occursurus, acturi? Quid præterea resurrectionis gratia prorsus homines baptizantur, hoc est pro resurrectionis expectatione, si mortui non resurgunt? Hæc Theophylactus. Iuxta quem tantum valet pro mortuis baptizantur, ac si diceret pro resurrectionis expectatione baptizantur. Verùm quoniam hæc expositio nimis coacta est, multúmq; à litera recedens: ideo aliter iu-
Ambr. xta sententiã beati Ambro. respondetur: qui meo iudicio multo melius & literæ proximus exponit. Sic enim exponit: Alioqui quid facient pro mortuis baptizantur, si omnino mortui non resurgunt? Quid & baptizantur pro illis? Ambrosius. In tantùm ratam & stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, vt exemplum det eorum qui tam securi erant de futura resurrectione, vt etiam pro mortuis baptizarentur. Si quem fortè mors præuenisset, timentes ne aut malè aut non resurgeret, aut qui baptizatus non fuerat, viuus nomine mortui tingebatur. vnde subiecit, Quid & baptizantur pro illis? exẽplo hoc non factum illorum probat, sed fixam fidem in resurrectione ostendit. Quid & nos periclitamur omni hora? quotidie morior pro gloria vestra quàm habeo in domino. Dicendo quid & nos periclitamur? discreuit personas, ostendens non catholicos esse qui pro mortuis baptizabantur. Deniq; supra dixit, vt quid
baptiz

baptizantur pro illis? nũquid dixit & baptizamur pro illis? Hucusq; Ambro. Ex huius itaq; præclara expositione patet cõsuetudinem illam quàm Theophylactus asscribit Marcionistis, vt viuus pro mortuo baptizaretur, tempore Pauli esse iam ab aliquibus introductam, quanuis nõ approbatam. Vnde iterũ magis miror quòd eã Theophylactus Marcionistis tribuat, quoniam Marcion qui illorũ fuit dux, centũ ferme annis fuit beato Paulo Apostolo posterior: quoniã hic tẽpore Antonini Pij floruit: Paulus autẽ sub Nerone moritur. Occasione vitãdæ huiusmodi hæreseos, Conciliũ Carthaginẽse tertium, cap. 6. tale statuit decretũ. Itẽ placuit vt corporibus defunctorũ Eucharistia non detur. Dictũ est enim à domino, Accipite & edite. Cadauera autẽ nec accipere possunt, nec edere. Cauẽdũ est etiam ne mortuos baptizari posse fratrũ infirmitas credat, quibus nec Eucharistiam dari licitum est. Hæc concilium Carthaginense. *Cõcilium Carthaginense.*

QVarta hæresis est circa baptismi vim & potestatẽ, quàm quidã sic minuere conantur, vt nullã baptismo virtutem tribuant. Diuersis tamẽ vijs ad hũc finẽ diuersi hæretici tẽdũt. Psalliani etenim, qui & Euchitæ, id est orantes appellantur, nõ autẽ Euchidiæ (vt corruptè catalogus hæreticorum eos nominat) tantam vim orationi tribuunt, vt illam sufficere dicant ad omnia peccata delenda, quapropter ευχῖται, id est orantes appellantur. Hac de caussa baptismo derogant dicentes nullam vtilitatem ex sacro baptismate baptizatis accedere, sed solam studiosam orationẽ, dæmonẽ inhabitantẽ effugare. Hi etiam vocantur Messaliani & Enthusiastæ, id est afflati & diuini, aut sacrificatores, vt vertit interpres Theodoriti in historia tripertita. Catalogus autem hæreticorũ titulo Messaliani, vocat eos Anthvatistas, corrupte tamen, nesciens quid diceret, quoniã sic fortè scriptũ apud aliquẽ reperit: quapropter ex putrido lacu putridã hausit aquã. Errat etiã in titulo Elpulius, vbi loquitur de quodã sene huius pestiferę factionis, à quo Flauianus quidã præsul Antiochenus miro artificio & per blãditias extorsit, vt illorum sectã illi reuelaret. hunc senẽ Catalogus vocat Elpulium: cum tamẽ in septimo libro historię tripertitę, cap. 11. vbi hæc omnia narrantur, Adelphius vocetur, nõ Elpulius. Neque hoc vitiũ asscribere potui impressori: quoniã ille hæreticorum nomina digerit iuxta ordinẽ alphabeti: positũ est autẽ inter nomina quæ à litera E incipiũt. Huius factionis principes fuerũt (vt refert historia tripertita loco proximè citato) Dadoes & Sabas, *Psalliani. Euchitæ. Messaliani Enthusiastæ. Dadoes.*

Sabas. *Adelphius* *Symeones.* Sabas,& Adelphius,Hermas, & Symeones. Cæterùm quantum ad præsentem errorem spectat, beatus Augustinus in lib. de hæresibus.cap.57.de Psallianis differens, huius erroris non meminit: Guido autem eo multò posterior nullam prorsus de Psallianis aut Messalianis aut sub alio quouis nomine facit mẽtionem. Nos autem ex historia tripertita hæc desumpsimus. *Albanenses.* Post illos alij in eorum locum subrogati sunt, videlicet Albanenses,qui etiam dicunt baptismum nullius esse efficaciæ. *Albigenses.* Albigenses autem omnino baptismum respuunt:quos meritò hic inseruimus:quoniam probata aduersus alios eius virtute & necessitate,cogentur Albigenses baptismi sacramentum recipere. *Armeni.* De his autẽ qui sint, iam superius diximus. Demùm Petrus Ioannis,de quo iam aliàs loquuti sumus,(vt Guido Carmelita illi impingit) ait in baptismo gratiam & virtutes quas vulgò theologicas vocant,minimè infundi. Armeni autem ab omnibus sacramentis virtutem conferendi gratiam remouent. his *Luthe.* in hac parte consentit Martinus Luther, qui cùm paucissima admittat sacramenta,in vniuersum tamen de eis dicit nullam gratiam conferre. In libro etenim suo de captiuitate Babylonica sic ait, Hæretica est,sed vsitata sententia,sacramenta nouę legis conferre gratiam iis,qui non ponunt obicem. Cùm ergo de omnibus sacramentis dicat,etiam ad baptismum referri debet. Quapropter hæc eius assertio his adiungenda fuit. Contra hos omnes hæreticos simul agendum est,cùm inter eos de hac re conueniat. Primò ergo hæc hæresis conuincitur per id quod dicitur Marci vltimo, Qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit. At cùm sine gratia iustificante nemo saluetur,fieri oportet vt baptismus ipse conferat gratiam per quam baptizatus iustificetur,iustificatúsque saluetur. Nam si iustus vix saluatur, iniustus vbi apparebit? Huic alludere quodammodo videtur bea*1 Pet.3* tus Petrus in sua prima canonica,dicens, Expectabant Dei patientiam in diebus Noe,cùm fabricaretur arca. In qua pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquã:quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma. Vbi beatus Petrus similitudinem inter figuram & figuratum explicans, dicit, quemadmodum hi qui erant tempore Noe, salui facti sunt, quantum ad corporalem vitam per aquam: sic nunc saluamur,quantum ad spiritualem animæ vitam per aquam baptismi,peccatorum mundatricem. Habet ergo baptismus hanc vim & potestatem vt homines saluet. Salus autem ista sine gratia Dei esse nequit,

dicente

dicēte Apostolo, Gratia enim Dei saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, quia Dei donum est. Præterea apud Ioannem dominus ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnum Dei. Talis autem renascentia ex aqua & spiritu sancto, non fit nisi per aquam baptismi, in quo gratia spiritus sancti confertur. Nunquam siquidem spiritus sanctus spiritualem renascentiam donat sine gratiæ suæ infusione: quoniam charitas dei toties in cordibus hominum diffunditur, quoties spiritus sanctus datur eis. Rursus beatus Petrus in die Pentecostes loquens ad Iudæos eius prædicatione compunctos, ait, Pœnitentiam agite: & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum spiritus sancti. Ex quibus verbis duo patent. Primum, quòd baptisma prodest ad remissionem peccatorum: quod etiam ex symbolo concilii Niceni patet, vbi dicitur: Credo vnum baptisma in remissionem peccatorum. At sine gratiæ collatione remissio peccatorum non fit. Secundum est, quod per baptisma recipitur donum spiritus sancti. Accipietis (inquit) donum spiritus sancti. Donum autem spiritus sancti, est gratia & fides, quæ in baptismo infunduntur, sicut & gratia: quoniam sine fide imbossibile est placere Deo, ait Paulus. Baptizatus autem si non placeret Deo, non saluaretur. Confert ergo baptismus fidem, sicut & gratiam. vtraque enim Dei donum est. Deinde ex dictis Pauli hæc etiam sententia comprobatur, qui in epistola ad Rom. sic ait, An ignoratis fratres quòd quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Hæc ibi Paulus. Ex quibus verbis constat illum tribuere renouationem vitæ baptismo. Talis autem nouitas pertinet ad gratiam, quoniam sicut vetustas refertur ad peccatum, ita nouitas ad gratiam. Et in epistola ad Galatas ait, Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Quid autem est Christum induere, nisi gratiam eius habere, qua velut vestimento tegimur? Sic enim Hierony. exponens illa verba, ait, Si quis hoc corporeū, & quod oculis car-

Ioan. 3 *Actu. 2* *Heb. 11* *Ro. 6* *Gal. 3*

nis aſpicitur, aquæ tantum accipit lauacrum, non eſt indutus Dominum Ieſum Chriſtum. Nam & Simon ille de Actibus Apoſtolorum, acceperat lauacrum aquæ, verum quia ſanctum ſpiritum non habebat, indutus non erat Chriſtum. Hæc Hieronymus. Et Theophylactus eadem verba exponens dicit, Confirmat quemadmodũ Dei filii ſimus & baptiſmi ob gratiam. Neque enim dixit, quotquot eſtis baptiſmo abluti, filii eſtis Dei effecti, ſicuti ſubſequẽs ordo poſcebat: ſed quod magis tremendum, Chriſtum induiſtis. Nam ſi Chriſtum induimus Dei filium, eique ſumus aſsimiles redditi, in vnam haud dubie ſumus & conſanguinitatẽ deuecti & ſpeciem: gratia id aſſecuti, quod illum conſtat eſſe natura. Hæc Theophylactus. Et in epiſto. ad

ad Tit. 3 Titum, iterum Paulus eandẽ confirmat ſententiam, dicens; Cũ autẽ benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtris Dei: non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quam effudit in os abunde per Ieſum Chriſtũ ſaluatorẽ noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundũ ſpem vitæ æternæ. Hæc ibi Paulus. Nihil autem his verbis expreſsius quicquã dici potuit: quoniam dicit nos ſaluos feciſſe per lauacrum regenerationis: lauiſſe autem vt iuſtificati gratia ipſius, hęredes efficeremur vitæ ęternæ. His ergo tã claris ſcripturæ teſtimoniis manifeſtum eſt baptiſmũ habere vim & poteſtatem peccata delendi, & gratiam conferendi. Contra hanc hæreſim eſt decretum concilii Florentini ſub Eugenio 4. celebrati quod de ſacramẽto baptiſmi loquẽs, ſic ait. Huius ſacramẽti effectus eſt remiſsio omnis culpæ originalis, & actualis, omnes quoq; pœnæ quę pro ipſa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniũgenda eſt ſatisfactio: ſed morientes antequã culpã aliquã cõmittãt, ſtatim ad Dei viſionem & regnum cœlorum perueniunt. Hæc concilium Florentinũ. Per quę verba non ſolum Meſſalianorũ ſed etiam Petri Ioãnis error conuincitur, quia dicit per baptiſmum deleri peccatum, & regnum cœlorum donari, quorum neutrum ſine gratia fieri non poteſt. Verum quoniam Petrus Ioannis (vt ait Guido) hoc concedens de adultis, de paruulis negat quòd paruulis conferatur gratia aut aliqua virtus, aliqua oportet adducere ſacrorum conciliorũ teſtimonia quibus hæc

Concilium Lateranẽ. impia hæreſis reiiciatur. Concilium Lateranenſe ſub Innocentio. 3. celebratum, cuius decretũ ponitur in libro Epiſtolarum

Decreta

Decretalium titulo de summa trinita.& fide catho.ca. firmiter credimus,sic ait,Sacramentũ baptismi,quod ad Dei inuocationem,& indiuiduæ trinitatis, videlicet patris & filii & spiritus sancti,cõsecratur in aqua,tam paruulis quàm adultis in forma ecclesiæ à quocunque collatum fuerit,proficit ad salutem. Hęc concilium Lateranense. Præterea conciliũ Viennense sub Clemente 5.celebratum,cuius decretum ponitur in libro Clementinarum titulo de summa trini.& fide catho.cap.fidei catholicæ,sic ait,Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerans,est sicut vnus Deus, ac fides vnica ab omnibus fideliter confitendum:quod celebratum in aqua in nomine patris & filii & spiritus sancti,credimus esse tã adultis quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem. Verum quia quantum ad effectum baptismi in paruulis, reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse,quibusdam ex ipsis dicentibus,per virtutem baptismi paruulis quidem culpã remittti,sed gratiam non conferri:aliis econtrario asserentibus quòd & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes & informans gratia infunduntur quo ad habitum,etsi non pro illo tempore quo ad vsum:nos attendentes generalem efficaciam mortis Christi,quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis:opinionem secundam quæ dicit tam paruulis quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam & virtutes, tanquam probabiliorem,& dictis sanctorum,& doctorum modernorum theologiæ magis consonam & concordẽ, sacro approbante concilio duximus eligendam. Hucusque concilium Viennense. Quod autem vocat opiniones vtrasque,hoc est referendum ad tẽpus ante concilii definitionem:tunc enim erant opiniones. Quapropter dixit de tempore præterito doctores theologos contrarias opiniones habuisse. At nunc post cõcilii definitionẽ,nõ est opinio,sed fides,cũ illam partẽ totũ suscepe rit conciliũ. Paruulis ergo & adultis proficit baptismus, vtrisq; gratiã & virtutes cõferẽs. Quod autẽ Pet. Ioan.& eius sequaces negãt paruulis virtutes cõferri,eò ꝙ in actũ exire nõ possunt: ex ignorantia prouenit,ꝙ nesciãt distinguere inter habitũ virtutis,& eius actũ. Nã cũ aliquæ sanctorum authoritates sonant paruulos nõ habere fidẽ:de actu fidei intelligendũ est. Paruuli siquidẽ cũ non habeant vsum rationis,actu credere nõ possunt: his tamẽ nõ repugnat quin fidei habitum retineãt,quo cum ad annos discretionis peruenerint,ad actum credẽdi peruenient.

Cõcilium Viẽnense.

Quinta hęresis est circa ipsius baptismi vnitatem. Sunt enim aliqui qui rebaptizant eos qui iam semel baptismum susceperunt. Horum autem variæ adhuc sunt sectæ. Donatistæ siquidem (prout August. in lib. de hæresibus refert) rebaptizant eos qui ab ecclesia catholica ad eos veniunt: quoniam (vt aiunt) extra ecclesiam baptismus conferri non potest. Ipsi autem asserebant ecclesiam penes solos ipsos esse. Quapropter ad illos ab ecclesia deficientes, rebaptizabant, dicentes prius non suscepisse verum baptisma. Hi Donatiani vel Donatistæ primùm propter Cæcilianum contra suam voluntatem ordinatum ecclesiæ Carthaginensis episcopum, schisma fecerunt, obiicientes ei crimina quæ probare non potuerunt. Sed postmodum falsitatis rei deprehensi, schisma in hæresim pertinaci defensione verterunt, tanquam ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, siue vera, siue falsa, toto terrarum orbe perierit vbi fortuna promissa est, atque in Aphrica Donati parte remanserit, in aliis autem terrarum partibus quasi contagione communionis extincta fuerit. Donatistæ autem a Donato quodam dicti sunt, qui tempore Constantii Imperatoris, & Liberii Papę floruit. De quo plura dicimus infra in titulo de Ecclesia, hæresi prima.

Ca. 69

Donatistæ

Armeni

Hunc eundem errorem tenent Armeni (vt ait Guido Carmelita) qui venientes ad ipsos ex ecclesia Romana, rebaptizant, dicentes in ecclesia Romana nō esse verum baptisma, eò quòd (vt ipsi aiunt) apud Latinos non est vera & catholica ecclesia, sed solum apud ipsos Armenos. Vides hic apertissimè impletum quod prædixit Christus apud Matthæum: Si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Ista certè iam videmus impleta, multos pseudachristos & pseudoprophetas audiuimus. Donatistæ dicunt, ecce apud nos est Christus, & non alibi. Armeni dicunt, ecce apud nos est Christus. Sed iuxta monitionem Christi oportet vt non credamus illis, sed maneamus in catholica ecclesia, quæ vna est omnium mater. Ad hunc locū etiam pertinet error Cypriani, & aliorū Aphricæ Episcoporum, qui concilio apud eos de hac re celebrato definierunt, hæreticos cum ad ecclesię communionem rediissent, fore rebaptizandos, quia (vt asserebant) inter hæreticos non

Mat. 24

potest

potest conferri baptisma. In hac autem parte zelo vt suspicor, & non secúdum discretionem moti, & odio quod aduersus hęreticos conceperant, ducti, errauerunt. Nec tamen propter hunc errorem Cyprianus aut alii ei consentientes iudicádi sunt hæretici, quia illum pertinaci animositate minimè defenderunt: quinimo parati ab aliis meliora docentibus corrigi, sententiam suam dixerunt. Quod ex ipso facto patuit, quoniam à summis ecclesiæ pontificibus, videlicet Cornelio, Lucio, Stephano edocti, contraria prioribus ipsi Aphri decreuerunt. Qui error non primum in Aphrica, sed in pluribus antea locis, velut in Iconio, vt Eusebius in 7. lib. historiæ Ecclesia. cap. 6. refert, fuit tractatus. Nouissimè autem diebus istis in partibus Germaniæ superioris surrexit quidam Baltasar, qui homines docet rebaptizare, dicens paruulis non prodesse baptisma: quapropter cum ad annos discretionis peruenerint, debere iterum baptizari. quod in multis fecisse perhibetur, multósque in suum impium errorem seduxisse, adeo vt huius factionis homines Anabaptistæ, hoc est rebaptizatores vocentur. Contra hunc Baltazarem & eius sequaces nó est quod amplius agamus, quoniam cum iam ostenderimus paruulis sicut adultis prodesse baptisma: fundamento eorum subuerso, totius erroris structura corruet. Cótra alios autem omnes hoc ordine procedemus, vt primo ostendamus ministri malitiam nullo modo mouere baptismi veritatem: quin à quocunque ministro conferatur, dummodo cætera quæ sunt necessaria teneat, verus sit baptismus. Primò probatur per illud quod habetur apud Ioannem, videlicet quòd discipuli Christi baptizabant, inter quos erat Iudas, qui quamuis non proditor, tamen fur erat & latro: nec tamé de baptizatis ab ipso legitur quòd rebaptizati vnquam fuissent. Præterea hoc ipsum expressius confirmat dictum Ioannis Baptistæ, Vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo: & mansit super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Hæc ille in Euangelio Ioannis. Ex quibus verbis patet eum qui baptizat, esse Christum filium Dei. Nam quamuis minister exterius corpus abluat, Christus tamen est qui interius mundat animam. Hic ergo est solus qui baptizat in spiritu sancto, reliqui autem vt ministri. Hic est, inquit, qui baptizat in spiritu sancto: cum tamen ipse tunc non

Baltasar.

Anabaptistæ.

Ioan. 4

Ioan. 1

baptizaret, ſed potius à Ioanne baptizabatur: per quod innuere voluit ipſum Chriſtum eſſe qui ſemper baptizat, quantumlibet varietur miniſter. Si ergo ille eſt qui baptizat, quid malus
1.Cor.3 miniſter poterit obeſſe? Nam & Paulus ait: Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui incrementum dat Deus. Vnde conuincitur quòd nihil poteſt obeſſe miniſter malus, cum dominus qui baptizat, ſit bonus. Hoc etiam B. Auguſtinus elegantiſsime comprobat dicens, Si ſuperbus fuerit miniſter, cum diabolo computatur: ſed non contaminatur donum Chriſti. Quod per illum fluit, purum eſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas. In canali lapideo nil generatur: ſed hortus fructus plurimos affert. Et lib. 10. de vnico baptiſmo, ſic ait: Cùm tantum valeat baptiſmus per hominem contemptibilem, quantum per Apoſtolum datus: ita nec illius, ſed Chriſti eſſe cognoſcitur. Item inuenimus dictum ab Apoſtolis, & gloriam meam, quanuis vtique in domino: & miniſterium meum, & prudentiam meam, & Euangelium meum: quanuis vtique à domino impartitum ſit atque donatum: baptiſmum autem meum nemo eorum dixit omnino. Neque enim omnium æqualis eſt gratia: nec miniſtrant omnes æqualiter, nec æquali prudentia vel ſcientia ſunt omnes prædití: & in euangelizando alius alio melius operatur: & ideo dici poteſt alius alio doctior in ipſo, ſalutari doctrina. Alius autem alio magis minúsve baptizatus dici non poteſt, ſiue ab inferiore ſiue à maiore baptizetur. Et Zacharias Papa Bonifacio Epiſcopo ſcribens ait, Enimuerò quoſdam baptizatos abſque interrogatione ſymboli ab adulteris presbyteris & indignis faſſus es. In his tua dilectio teneat antiquum morem eccleſiæ: quia quiſquis in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, baptizatus eſt, rebaptizari minime liceat. Non enim in nomine baptizantis, ſed in nomine trinitatis, huius gratiæ donum percepit. Et teneatur quod Apoſtolus ait: Vnus Deus, vna fides, vnũ baptiſma. Hæc ille. Ex his ergo tam apertis ſcripturæ & ſacrorum doctorum teſtimonijs apertè conuincitur, miniſtri malitiam nequaquam obeſſe baptiſmo, quin per illum baptiſma verum conferri queat. Verùm dicet aliquis, has authoritates bene ſufficere ad probandum de quocunque alio crimine, vtputa adulterio, homicidio, &c. quòd illud in miniſtro nõ obſit quin verum conficiat baptiſma: de hęretico tamen hoc nõ probant. Sed ſi bene inſpiciantur, æquè probant de hæretico, ſicut de

cuiuſque

cuiusque alterius criminis reo: quoniam siue minister sit adulter, siue homicida, siue hæreticus: qui baptizat in spiritu sancto, Christus est. Vnde Augustinus in libro de baptismo. Cur hæretici foris baptizare non possunt? An quia peiores sunt eo ipso quod foris sunt? Sed nihil interest ad integritatem baptismi quanto peior id tradat. Neque enim tantùm interest inter malum & peiorem, quantum inter malum & bonum: & tamen cùm baptizat malus, non aliud dat, quam ille qui bonus est: ergo cùm baptizat peior, non aliud dat, quam ille qui minus malus est. Hæc Augustinus. Et idem cōtra Cresconium grammaticum ait: Si inter bonos ministros, cùm sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur: nullo modo malus est, qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur. Et ideo per ministros dispares Dei munus æquale est, quia non illorum, sed eius est. Hæc ille. Præterea baptizatus a Iudæo aut Pagano rectè verba proferente, & intentionem habente faciendi quod Christiani faciunt, verè baptizatus est, nec iterum debet baptizari. ergo baptizatus ab hæretico, verè etiam erit baptizatus. Assumptum probatur per illud quod Nicolaus papa respondet ad consulta Bulgarorum, & ponitur in volumine Decretorum. de consecratione. distinctione 4. A quodam, Iudæo nescitis an Christiano, an Pagano, multos in patria vestra baptizatos esse asseritis: & quid inde sit agendum, cōsulitis. Hi profectò si in nomine sanctæ trinitatis, vel tantùm in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legitur, baptizati sunt: vnum quippe idemque est (vt sanctus Ambrosius exponit) quia non illorum sed eius est, rebaptizari non debent. Hæc ibi Nicolaus papa. Ex his ergo testimoniis conuincimus, ministri malitiam, etiam si hæresis sit, nullo pacto obesse baptismo, quin hæreticus verum baptismum conferat, si ea faciat quæ ad baptismum sunt necessaria. Verū hic admonere oportet, ministri malitiam, etsi baptismo non obsit quin verus sit baptismus, obesse tamen baptizato, vt scilicet gratiam per talem baptismum nō recipiat, quia posuit obstaculū culpæ, quam sic à tali malo ministro baptismū recipiendo, committit. Qui enim à malo ministro, præcipuè hæretico, ex certa scientia baptismum recipit, peccat: tum quia cōmunionem cum hæretico habet in his in quibus maximè conueniebat nullam communionem habere: tum etiam quia circa hoc expressa facta est per ecclesiā prohibitio. Vnde inter Ca-

Nicolaus papa.

nones apostolorũ,canone quadragesimosexto dicitur, Episcopum aut presbyterum,hæreticorũ suscipientẽ baptisma, damnari præcipimus. Quæ enim conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Hæc ibi. Peccat ergo ab hæretico scienter & industria baptismum recipiens: quapropter licet verum baptismum recipiat, non tamen effectum baptismi. Si tamen necessitate cogente id faceret, vtpote quia mors instat, nec alius adest à quo baptismum recipere possit, præter hæreticum hominem, potest ab eo baptismũ recipere: modo id nõ faciat hac intẽtione, vt illius hæresi assentiat, sed tanquã verã fidem catholicam suscipere volens. Vnde beatus Augustinus, & ponitur in volumine Decret. de consec. dist. 4. cap. Quomodo. sic ait: Potest peiori tradere separatus, sicut potest habere separatus: sed quã perniciosum est habere, tã perniciosum est tradere. Ille autẽ cui tradidit, potest salubriter accipere, si ipse nõ separatus acceperit, vrgente mortis necessitate. Hæc Augustinus. Excepta ergo necessitate vrgente, quisquis à malo præcipuè hęretico ministro baptizatur, peccat. Verum ergo baptismum recipit, effectum baptismi non recipit, quia culpa eius impeditus est baptismus, ne suum circa illum haberet effectum. Et hinc ait Augustinus loco proximè citato, sui erroris originem sumpsisse Cyprianum, & cæteros apud Aphricam episcopos. Non ob aliud, inquit, visum est à quibusdam etiam egregiis viris & antistitibus, inter quos præcipuè beatus Cyprianus eminebat, non esse posse apud hæreticos, vel schismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebant sacramentum ab effectu, vel vsu sacramenti. Et quia eius sacramenti vsum atque effectum in liberatione à peccatis, & rectitudine cordis apud hæreticos non inueniebant: ipsum sacramentum quoque illic non esse putabant. Hæc Augustinus. Si ergo, vt iam plenè ostendimus, ministri qualiscunque malitia non obest quin ab eo baptizatus verum suscipiat baptismum: consequens est vt ab eo baptizatus, rebaptizari minimè debeat. Et hoc est secundũ quod discutere promisimus. Verùm quoniam Armeni, vt diximus, Latinos rebaptizant, alia tamen ratione ducti, quàm Aphri illi episcopi & Donatistæ, contra quos modò egimus: quia videlicet dicunt Romanam ecclesiam non habere iustam baptismi formam: ideo contra istos aliter agendum est, ostendere videlicet ecclesiam Romanam veram baptismi tenere formam, quo facto verus erit etiam baptismus: & ita non erit cur ab eis

Augustinus.

Latini

Latini rebaptizētur. Quòd autem vera ſit apud Latinos baptiſmi forma, ex ſecūdo errore de baptiſmo ſuperius improbato patuit. Nam forma quā Chriſtus docuit, apud Matthæum deſcripta, tria exprimit neceſſaria, quæ ſunt, verbum exprimens actum baptizandi, nomē deſignans perſonam baptizatam, inuocatio trinitatis expreſſæ. Baptizantes, inquit, eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Baptizantes, ecce primum: eos, ecce ſecūdum, ſcilicet perſona baptizata: In nomine patris & c. ibi oſtenditur tertium. Forma autem quam eccleſia Romana tenet, hæc omnia complectitur. Ea enim ſic habet: Ego te baptizo in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. In qua cùm omnia ſint neceſſariò requiſita, non eſt cur impij Armeni negēt apud nos eſſe verum baptiſmum. Contra inpios autem Anabatiſtas, qui pro libito rebaptizant non ſolùm ſemel & iterum, ſed tertio, quarto, & quinto, quoniam baptiſmum, velut pœnitentiam, quoties placet iterant: contra iſtos inquam aliter agendum eſt. Primò eorum hæreſim expugnat id quod ait Paulus, Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma. Si ergo, Paulo teſte, vnum eſt baptiſma: quomodo impij Anabatiſtæ tria & quatuor baptiſmata vni & eidem conferre præſumunt? Præterea hoc ipſum plenius & expreſsius confirmat Paulus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola. An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmū in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hæc Paulus ibi. Ex quibus & aliis eiuſdem loci verbis patet baptiſmum eſſe velut quandam mortis Chriſti figuram. Sicut enim in morte Chriſti peccatum mortuū eſt: ita & in baptiſmo etiam peccatum noſtrum perit, per meritum tamen paſsionis eius. Cùm autem ex aqua emergimur, reſurrectionem Chriſti figuramus. At Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, non autem bis aut ter: ergo etiam nos pro peccatis noſtris ſemel tantum baptizari oportet. Chriſtus etiam reſurgēs ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur: ergo & nos ex aqua ſemel emerſi, non oportet ad aquæ lauacrum iterum redire. Impij ergo Anabaptiſtæ, qui rebaptizare præſumunt, rurſus ſibimetipſis, vt ait Paulus, crucifigunt filium Dei. Nam de illis expreſsè loquebatur Paulus, & non de aliis. Qui enim ſecundo baptizat, quantum in ipſo eſt, ſecundo etiam

Rom. 6

Heb. 6

Christum cruci affigit: quoniam cùm baptismus figura sit, quędam mortis Christi. qui secundo baptizat, hoc ipso ostendit Christum secundo mortuum fuisse. Rursus hoc ipsum, sacrorum conciliorum definitiones confirmant. Nam in symbolo edito à concilio Niceno dicitur, Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Concilium Carthaginense primum, capite suorum Decretorum primo sic ait: Gratus episcopus concilio præsidens dixit. Ergo si vobis placet, consideremus primum titulum rebaptizationis, vnde sanctitatem vestram postulo, vt mentis vestræ placita producatis ad descendentem in aquam, & interrogatum in trinitate secundum euangelij fidem, & Apostolorum doctrinam, & confessum bonam conscientiam in Deum de resurrectione Iesu Christi, si liceat iterum interrogari in eadem fide, & in aqua iterum tingi. Vniuersi episcopi dixerunt, Absit, absit Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à sincera fide, & catholica disciplina. Hæc concilium Carthaginense. Et concilium Vienense, sub Eugenio quinto celebratum ait: Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerans, est sicut vnus Deus, ac fides vnica, ab omnibus fideliter confitendum. Hæc consilium Vienense: & habentur in Clementina, Fidei catholicæ, de summa trinitate, & fide catholica. Concilium etiam Florentinum, sub Eugenio quarto celebratum eandem sententiam docet, sic inquiens: Inter hæc sacramenta tria sunt, baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum imprimunt, in anima indelebile. Vnde in eadem persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hæc concilium Florentinum. Quod si quis his conciliorum definitionibus obiicere vellet alterius Carthaginensis concilij decretum Cypriano præsente celebratum, quod ait ab hæreticis non conferri verum baptismum, atque ideo ab eis baptizatos debere iterum baptizari, huic responderi potest, non esse pares omnium conciliorum definitiones. Conciliorum namque prouincialium authoritas non est tanta, vt eius definitioni omnes obtemperare cogantur: quoniam prouincialia concilia (vt in principio huius libri docuimus) errare possunt. Non enim pro illo conuentu Deus rogauit, vt eius fides non deficeret: neque illis Deus se affuturum semper promisit. Concilia

Concilium Carthaginense.

lia autem generalia legitimè congregata minimè errare possunt. Quapropter si quid in prouinciali concilio decretum est, quod à vera fide deuiare videatur, per generale concilium (vt beatus Augustinus lib. 6. contra Donatistas cap. 1. docet) corrigi debet. Quod in casu factum esse comperimus. Concilium siquidem Africanum, septuaginta & vnius episcoporū, in quo decretum est hæreticos non posse verum baptismum conficere, prouinciale fuit, & non generale: quapropter errare potuit, & corrigitur à Cornelio tunc Romano pontifice, aliisq; Italiæ episcopis, vt refert Eusebius septimo libro historiæ ecclesiasticæ, & postmodum corrigitur per concilium Carthaginense primum in decreto quod proximè citatum est. hoc autem concilium vniuersalis accepit ecclesia, & ita eius definitionem omnes amplecti tenentur. Contra hunc errorem scripsit beatus Augustinus librum de vnico baptismo, atq; iterum tractatum de baptismo contra Donatistas septem partitum libris. hoc nostro tempore scripsit Ioannnes Faber volumen grande contra Anabaptistas. contra eosdem Leopoldus quidam Germanus.

Sexta hæresis est circa ipsius baptismi sacramentalia, hoc est circa illa, quæ baptismum in eius collatione circunstant ex quodam ritu matris ecclesiæ. Armeni enim (vt ait Guido, quem in historia Armenorum sequimur, quia nullum alium teperire potuimus) dicunt non posse conferri baptismum alicui nisi eidem conferatur Eucharistiæ sacramentum. Secundo dicunt chrisma adeò esse exactum ad verum baptismum perficiendum, vt nisi baptizatus chrismate vngatur, non sit baptizatus. Harum autem duarum assertionum vtraque est erronea & hæretica. Nam quod primo dicunt de eucharistia, conuincitur manifestè ex eo quòd dominus discipulis suis præcipiens vt docerent omnes gentes, & baptizarent eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, nullam de eucharistiæ sumptione fecit memoriam, fecisset tamen si ea ad baptismi collationem exigeretur. Deinde eucharistiæ sacramentum multò post baptismum est institutum: quoniam in die cœnæ dominicæ, feria scilicet quinta pridie quàm pateretur, instituit eucharistiæ sacramentum. Baptismus autem longè ante fuerat institutus. Nam Ioannis quarto dicitur quòd discipuli Christi baptizabant: ergo tunc baptismus iam fuerat institutus, quamuis non sub interminatione gehennæ

Armeni.

gehennæ præceptus, sicut post Christi resurrectionem. Alioqui baptizati ab apostolis, iterum postea fuissent baptizandi: quod nunquam factum fuisse legimus. Quare ex hoc melius colligi posset, eucharistiam non posse dari nisi præeunte baptismate, vtpote prius instituto. Quod autem baptismus non possit dari sine eucharistiæ sacramento, nulla prorsus ratione fulcitur: sed mere voluntarie dicitur. Quapropter eadem facilitate qua dicitur, meretur vt contemnatur: quanuis nos id facere iam non valemus: nam si cõtemnimus, valida ratione ducti id facimus. Secunda etiam assertio non minus est erronea: quoniam etsi chrisma exigatur in baptismo, non tamen illud exigit baptismus: sed ecclesia illud exigit à ministro cõficiente baptismum: ita vt si chrisma non adhiberetur, extrema necessitate seclusa, minister peccaret, quoniam ecclesiæ præceptum prætermisit: baptismus tamen nihilominus esset adeo perfectus (si cætera adsunt) vt non sit opus illum sic ablutum iterato baptizare. Christus nanque baptismum instituens, nullum de chrismate adhibendo dedit præceptum. Per hanc eandem rationem reijcitur alius error huic similis, cuiusdam Claudij Taurinensis episcopi, de quo iam supra diximus. Is enim dixit baptismum esse nullum si fronti ipsius baptizati signum crucis non infigeretur. Hic autem manifestus est error: quoniam si ea peraguntur quæ Christus præcepit, constat baptismum esse perfectum. Constat autem, Christum cum institueret baptismum, nunquã de signo crucis meminisse.

Claudius.

Septima hæresis est huic penitus opposita. Vualdenses enim dicunt (vt Aeneas Syluius libro de origine Bohemorũ cap. 35. testatur) baptismum aquæ, nulla interiecta sacri olei mixtura fore recipiendum. Vualdenses autem isti sic appellati sunt, quoniam Vualdo quidam ciuis Lugdunensis fuit author eorũ. Vocantur etiam pauperes de Lugduno, quoniam Vualdo ille Lugdunensis, à quo originem traxerunt, cum diues admodum esset, opibus relictis, pauperibúsque erogatis, euangelicam paupertatem se seruaturum prætendit: sub cuius velamine multos impios errores se tegere credidit. Nam cum idiota esset, quosdam libros vulgari ac materna lingua sibi conscribi fecit, cum aliquibus sanctorum testimonijs. Quos libros cum non sane, vt decebat, intelligeret, suo tamẽ inflatus spiritu, apostolorum officium prædicando vsurpauit. Cœpit hæc Secta Vualdensium (vt ait Guido) circa Annum Domini M.CLXX. quę, vt

Vualdenses.

idem ait,fuit Romæ in Generali Cōcilio damnata.Inter alios ergo istorum Vualdensium errores,is vnus est,quo asserūt nullo pacto oleum sacrum in baptismo debere misceri. Quem errorem postea secutus est Ioannes Vuitcleff, de quo iam diximus. Pro huius ergo erroris clariori discussione,annotare prius oportet, pluries sacrum oleum aut chrisma dari. Aliquando enim datur post ipsum baptismum iam susceptum , aliquot etiam dierum aut annorum spatio interiecto:& hoc est sacramentum à baptismate distinctum,vel,vt verius dicā ,est ipsius sacramenti materia , quod confirmatio appellatur. Et de hoc non est præsens sermo. Aliquando etiam datur oleum in ipsamet baptismi collatione. Ibi enim vnguntur chrismate in pectore & scapulis , & in fronte. Hoc autem fit ad designandam misericordiam quam nobis Deus exhibet condonando peccata per baptismi susceptionem. Oleum nanque in sacris literis sæpissime misericordiam significat. Vnde beatus Damascenus libro quarto de fide orthodoxa capite decimo ait, Oleum in baptismate assumitur , vnctionem significans , & Christos , id est vnctos nos efficiens, & misericordiam Dei nobis annunciās per spiritum sanctum , quia & ramum oliuæ ijs qui ex diluuio saluati sunt,columba tunc attulit. Hæc Damascenus. Est etiam alia non minor caussa : quia videlicet per baptismum in certamen quoddam spirituale descendimus , & in luctam quādam. Sicut enim in agone positus , luctámque aggrediens , vngebatur,quo minus ab hoste posset capi,sed potius facilè ex eius manibus elabi posset : sic etiam spiritualem hanc luctam aggressurus,sacro prius oleo vngitur per quod baptizādus ad luctam præparetur , ne dæmon eum comprehendat , sed ex eius potestate elabatur. Vnde beatus Ambrosius lib. j. de sacramētis ait: Quemadmodum dicit apostolus sanctus , Sit in te fidei deuotionísque plena flagrantia. Venimus ad fontem , ingressus es, considera quos videris , quid loquutus sis. Considera,repete diligenter , occurrit tibi leuita,occurrit tibi presbyter. Vnctus es quasi athleta Christi , quasi luctamen huius seculi luctaturus. professus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur , habet quod speret : vbi certamen , ibi corona. Luctaris in seculo , sed coronaris à Christo,& pro certaminibus seculi coronaris. Nam etsi in cœlo prēmium,hic tamen meritum præmij collocatur. Hæc ibi Ambrosius. Ex quo patet non esse recentem ecclesiæ adinuentionem , vt oleum sacrum baptismo misceatur. Verùm vt

Vuitcleff.

Damascenus

Ambr.

rùm vt rem adhuc multo vetuſtiorem eſſe oſtendamus, citare oportet Dionyſium Areopagitam Pauli apoſtoli diſcipulum. Is enim in ſecundo capite eccleſiaſticæ hierarchiæ, de ritu huius ſacramenti diſſerens ait: Deiformis quidam hierarcha incipit ſacram vnctionem, ſacerdotes autem in ipſo perficiunt vnctionis miniſtrationem, ad ſacros in typo eum qui perficitur agones euocantes, ſecundum quos athleta Chriſto affectus eſt, quia vt Deus athletiæ conditor eſt, vt ſapiens autem leges ipſius poſuit. Hæc Dionyſius. Quæ verba commentator aut illius expoſitor enarrans, ita ait: Solebant athletæ agonizaturi vnguento odorifero & confortatiuo vngi, vt vnguenti lubricitas efficeret eos irretrahibiles, & non impedibiles ab aduerſarijs: & odor cerebrum, & per conſequens ſenſus cōfortaret, & ipſius penetratio neruos & oſſa irrigaret, & ſpiritus mortuos multiplicaret, & ſic athletam roboraret. Hæc ibi. Hunc ergo ritum Romana tenet eccleſia, non nouum, ſed antiquum, & ab ipſis apoſtolis ad nos vſq;, vt oſtendimus, deriuatum. Quod oleum ſi omitteretur, nihilominus ſi cætera adeſſent, verus eſſet baptiſmus: quanuis ſic illud præter vrgentem neceſſitatem omittens, peccaret. Apoſtoli enim ſola aqua abſque oleo baptizabant, vt patet ex actibus apoſtolorum. Nunc autem id fieri non liceret, eccleſia vetante. Quid ergo impij Vualdenſes murmurant, cum oleum appoſitum nihil baptiſmo nocere oſtendatur? Quapropter obediendum erit conſuetudini catholicæ eccleſiæ, quæ à ſpiritu ſancto regitur, maximè in ſacramentis decernendis, adminiſtrandíſque.

Dionyſi. Areopagita.

Octaua hæreſis eſt aſſerens pueros non egere baptiſmo ad deletionem peccati originalis, quia videlicet negat pueros ante baptiſmum vllum peccatum originale habere. Hic eſt error Pelagij, vt ait beatus Auguſtinus libro de hæreſibus, cap. 88. Eſt etiam Armenorum, vt illis impingit Guido Carmelita. Verùm pro hoc errore expugnando infra commodior erit locus, cum videlicet de peccato agemus. Oſtendemus enim tunc paruulos ante baptiſmum peccati originalis eſſe reos, & ob id gehennæ obnoxios. quo facto manifeſtum euadet eos egere baptiſmo ad eiuſdem peccati originalis deletionem.

Pelagius. Armeni.

Nona & vltima, quod ſciam, de hac re hæreſis eſt quorūdam qui dicti ſunt flagellantes ſe, de quibus iam ſupra diximus. hi dixerunt baptiſmum aquæ iam ceſſaſſe, mutatúmque eſſe in baptiſmum ſanguinis. Quod ex quadam inepta allegoria ſcri

Flagellantes ſe.

pturæ

pturæ comprobant. Dicunt enim quòd quando Christus in Cana Galilææ circa finem nuptialis conuiuij aquam mutauit in vinum, designauit quod circa finem mundi baptismus aquæ in baptismum sanguinis mutari deberet. Et sicut vinum rubeum omni vino prius posito conuiuantibus magis placuit & commendabatur: ita noua lex baptismi sanguinis præ cunctis ante datis legibus à Deo gratissima acceptabitur quapropter dixerunt quod post ipsorum in mundum aduentum, nemo potuit saluari & verus existere Christianus, nisi in proprio sanguine cū flagello de corpore suo excusso baptizaretur. Quod non solùm hæresis, sed potius ineptia aut dementia dici deberet. Nam quod primo dicunt baptismum cessasse, ostendemus esse falsum, cum aduersus eos infra sub titulo euangelium, conuincemus euangelicam legem fore æternam, post quam nulla alia sit futura. Quod autem aiunt baptismum aquę esse mutatum in baptismum sanguinis, sine quo nemo saluari possit: si id ostenderent ad literam ex euangelio, cederem: sed allegoricus scripturæ sensus (vt supra in principio huius libri docuimus) nullo modo est efficax ad aliquod dogma stabiliendum. Præterea qui dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: non dixit, Qui se flagellauerit, saluus erit: qui vero non se flagellauerit, condemnabitur. Si ergo dominus hoc non dixit, qui occidit & viuificat, & qui potest corpus & animam mittere in gehennam: qua authoritate eos qui non se flagellant, audent condemnare? Rursus etsi baptismi vicem (vt ait beatus Augustinus) suppleat sanguinis pro Christo effusio: non tamen eius vim & potestatem omnino eneruat. satis est enim vt eius vicem tenere possit. Deinde sanguinis effusio quæ baptismi locum tenere meretur, talis esse oportet, vt ab alio sit illata, quam ipse patienter tolerans, efficit vt baptismi vicem tenere possit. Verùm cum quis sibi ipsi infert mortem aut læsionem corporis talem ex qua corpus circa vitam periclitetur, vt impij flagellantes fecisse dicuntur, non solùm non tenet baptismi vicem, sed valet ad gehennam.

BEATITVDO.

DE hac re est vna hæresis Armenorum asserentium beatos non videre essentiam Dei, sed claritatem quandam illius essentiæ, in qua visione dicunt beatitudinem consistere. Hunc eundē errorē postea suscitauit quidā Petrus Abailardus dicēs, Deum

Armeni. *Petrus Abailardus.*

Deum non videri per essentiam à beatis. Hic Petrus natione Gallus fuit, tempore Innocentij papæ huius nominis secundi, qui suo confisus ingenio, omnium sanctorum doctorum sententias contemnere cœpit, & velut alter Ismael manus suas contra omnes leuauit. Quapropter iustum fuit, vt manus omniũ contra ipsum leuarentur. Ex hac igitur nimia sui confidentia euenit, vt in multos laberetur errores, quos alij eum secuti defendere conabantur, præcipuè quidam Italus dictus Arnaldus Brixiensis, à quo (vt opinor) dicti sunt Arnaldistæ hæretici, qui singulis annis Romæ in cœna domini excommunicantur: & in cap. excommunicamus, extra de hæreti. Contra hunc Petrum Abailardum surrexit sanctus Bernardus, qui vt cum eo disputaret, & ad veram fidem reuocaret, è suo monasterio in Burgundia sito ad ciuitatem Remensem venit: Petrus tamen veritus ne à beato Bernardo vinceretur, noluit cum eo congredi. sic enim ipsemet B. Bernardus refert in quadam epistola, quæ est in ordine aliarum 190. Inter alios ergo errores quos docuit, is vnus fuit, quo ait, Deum non videri à beatis per essentiã suam. Post hunc Petrum surrexit quidam Almaricus, de quo iam superius diximus, qui hunc tutatus est errorem, dicens Deũ non videri vllo pacto in se, sed in suis creaturis. Inter hos ergo omnes de hoc conuenit, quia omnes asserunt Deum nec etiam à beatis vllo pacto videri. Hanc autem assertionem esse hæreticam, expresßis scripturæ testimonijs apertißime conuincemus. Paulus siquidem in 1. ad Corint. epist. discrimen aßignãs inter eam cognitionem quam in hac vita de Deo habemus, & eam quam postmodum in gloria habituri sumus, ait: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ecce apertè Paulus promittit pro alio sæculo facialem Dei visionem. Quòd si Deus per creaturas tantum videretur, & non amplius: quis nõ videt illam esse visionem per speculum? Nam in creaturis quædam Dei imago apparet: quapropter creatura ipsa speculum quoddã est per quod Deum videmus. Quo fiet, vt beati solùm in creaturis Deum videntes (prout isti hæretici asserũnt) adhuc videant per speculum, & ita non clariorem habeant notitiam, quàm hi qui in hoc seculo degunt. Præterea beatus Ioannes in Apoca. loquens de statu cœlestis patriæ sub nomine & figura nouę Hierusalem, ita dicit, Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei & agni in illa erunt: & serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius. Rursus dominus Iesus

Arnaldus Brixiẽsis.

Almaricus.

1. Cor. 13

Apoc. 22

Iesus Christus paruulos qui in illũ credunt, commendans, ita apud Matthæum, loquitur, Videte ne cõtemnatis vnum ex his Mat. 18
pusillis: Dico enim vobis quia angeli eorum in cœlis semper vidẽt faciem patris mei qui in cœlis est. Ecce ex Saluatoris nostri sententia, angeli semper vident faciem Dei. Qualiter ergo hi hæretici non verentur dicere Deum nunquam videri in se? Apparet certe eos conuenisse in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Quod si forte dicant se de hominibus solum dixisse, & non de angelis, ita vt angelis permittant Dei visionem, hominibus autem negent: attendant quod per eundẽ Saluatorem dicitur, In resurrectione enim neq; nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cœlo. Ex quibus verbis Matth. 22
apparet Christum æquasse homines angelis pro alia vita. Verum hæc authoritas (vt ingenue fatear) solum æquat homines angelis in hoc quòd nullum matrimonii vsum habebũt, sicut nec angeli: non tamen ibidẽ facit eos pares quantum ad facialem Dei visionem. Tamen esto ibidẽ non dicat, negare nõ possunt Paulum & Ioannẽ in locis proximè citatis de hominibus expresse loqui. quapropter si ad solos homines suã assertionem restringunt, illa duo scripturæ loca illis obiicimus. His etiam accedit quod regius propheta petit dicens: Ostende faciem tuã, & salui erimus. Non autẽ petit id quod donari erat impossibile: alioqui audire mereretur id quod dominus duobus fratribus Psal. 79
per matrẽ petentibus dixit, Nescitis quid petatis. Hoc etiã petiit Moses dicens, Si inueni gratiã in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt videam te. Ecce apertissima sunt testimonia Mat. 20
quibus ostendimus Deum à beatis videri per essentiam suam. Ex. 34
Quid autem hos hæreticos mouerit vt sic errarent, à nemine citatum reperi. Nam & Guido qui hunc Armenorum errorem discutit, nihil adducit vnde ansam sui erroris acceperint, sicut nec in vniuersum in vllo vnquã errore facit. Sic enim aliorum errores reiicit, vt nunquam illorum argumentis respondeat, quod tamen necessarium erat perinde ac alterum. Nam vt ait Aug. in lib. de doctrina Christiana, valde bonum est, vt quicquid cõtradici potest, si occurrerit, refutetur: ne ibi occurrat vbi non erit qui respondeat: aut præsenti quidẽ & tacenti occurrat, & minus sanatus abscedat. De hac ergo re (vt opinor) ansam erroris ceperunt, quia in plerisq; locis scripturæ dicitur, Deum non videri ab aliquo. In Exodo nãq; dicitur, Non videbit me Exo. 34
homo & viuet. Et Iob de sapientia diuina loquens ait, Abscon- Iob. 28

dita est ab oculis omnium viuẽtium, volucres quoq; cæli latet.
1. Tim. 6 Et paulus in prima ad Timoth. epistola ait, Qui lucẽ habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, nec videre potest.
1. Ioan. 4 Et beatus Ioan. in 1. sua catho epi. dicit, Deum nemo vidit vnquam. His ergo scripturæ locis male intellectis mihi visum est hos hæreticos posse adduci in præfatum errorem, quæ in medium proponere oportuit, eisq; respondere, ne alii forte legentes & non intelligentes, in eundem labantur errorem. Fatemur quidem Deum in hac vita mortali à nemine videri, immò nec videri posse iuxta legem datam ab homine viuente vita hac corruptibili: quoniam aut videret visu corporeo, aut per intellectum. Corporeus sensus (vt manifestum est) non est capax visionis diuinæ. Anima verò cum intra corpus mortale est, ministerio sensuum vtitur: quapropter necessarium est vt non excedat operationem illorum: quoniam artifex non potest subtilius opus operari quã patitur natura instrumẽti quo mediante operatur. Cùm ergo anima vtatur sensibus tanquam instrumento ad suas operationes, non poterit vltra euagari, quã circa illa quæ vis sensitiua pertingit Sensus autem non potest Deum videre. Nec ergo anima cum intra corpus mortale existit, vtens ministerio sensuum, poterit Deum videre. Et ad hunc sensum
Exo. 33 spectant quę Deus loquitur in Exo. dicens, Non videbit me ho-
1. Ioan. 4 mo & viuet. Et quod Ioan. ait, Deum nemo vidit vnquam, vt videlicet Deũ nemo videat dum viuit hac vita mortali. Quod autem dicitur Paulum cum raptus fuit ad tertium cælum, Deũ vidisse, huic sententiæ non repugnat. Nam quamuis paulus viderit, hoc factum est educta prius anima extra vsum & ministerium sensuũ. Etsi enim anima intra corpus fuerit (quod dubium est ipsi Paulo) tamẽ à ministerio sensuum fuerat separa-
2. Cor. 12 ta, Hoc autem inde colligitur, quod Paulus ait, Siue in corpore, siue extra corpus fuerim, nescio. Quod si ministerio sensuum tunc vsa fuisset eius anima, sciuisset certò Paulus se in corpore tunc fuisse. De aliis autem quos scriptura refert vidisse Deum, sic accipiendum est, vt intelligamus eos vidisse quosdam angelos claritate magna fulgentes, qui cum à deo missi fuerant, diuinitatem ipsam quodammodo repræsentabant: quapropter
Gene. 32 qui eos videbant, dicebant se Deum vidisse. Sic enim dixit Ia-
Exo. 38 cob, Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Hoc etiã dicitur de Mose. Loquebatur Dominus ad Mo-
Exo. 33 sen facie ad faciẽ, sicut loqui solet homo ad amicũ suũ. Quod si Moses

si Moses clare Deum vidisset, frustra Deũ orasset dicẽs, Si inueni gratiã in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuã, vt videã te. Hi ergo omnes & alii quotquot vidisse Deũ in scriptura sacra reperiuntur, in imagine Deũ viderunt: quanquam de Mose aliqui sentiãt Deũ clare vidisse, anima tamen eius à ministerio sensuũ tunc abstracta. Sic enim intelligitur quod eidem Mosi à Domino dicitur. Nõ videbit me homo, & viuet. Et quod Iob ait, sapientiam esse absconditam ab oculis omniũ viuentium, eorũ scilicet qui viuunt hac mortali vita. Verũ tunc iam vrget idquod Paulus dixit, Qui habitat lucẽ inaccessibilem: quẽ nullus hominum vidit, sed neq; videre potest. Cui respondemus Paulum dixisse lucem diuinã esse inaccessibilem: non tamen simpliciter, & omnibus inaccessibilẽ, sed homini. Nã ad huius confirmationẽ statim subiunxit, quem nullus hominũ vidit. Inaccessibilis est ergo, sed homini. Inuisibilis est, sed ab homine, sed ab humana sapientia. Sacra siquidem scriptura omnes qui secundũ carnem viuunt, homines vocare solet, & humanitatis nota inurere. Vnde in. 1. ad Corint. epi. Paulus ait, Cum sit inter vos zelus & cõtentio, nõne carnales estis, & secundũ hominẽ ambulatis? Et infra, Nonne homines estis? Hinc est quod cũ in eadẽ epist. testimoniũ Esa. protulerit dicentis, ꝙ oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽderunt quę prępārauit Deus iis qui diligunt illũ: postea Paulus subiecit, nobis autem reuelauit Deus per spiritũ suum. Quibus vebis manifestè se ab hominis nomine separauit, eò ꝙ non secundũ carnem viuebat. Nullus ergo eorũ qui propter vitã secundum carnem, homines appellãtur, Deũ vidit, sed neq; videre potest. De aliis autem quòd Deũ in posterũ clare vidẽbunt, non potuit Paulus apertius testari, quàm dicens, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciẽ. Vnde patet homines aliquando habituros facialẽ Dei visionẽ. De angelis autem apertissime veritas dixit, Angeli eorũ semper vident faciem patris mei qui in cœlis est: Neque huic Saluatoris dicto obuiat quod beatus Pet. dicit, In quẽ desiderant angeli prospicere. Nã angeli & vident, & videre desiderãt, sicut & alii etiã homines beati, videntes desiderãt, & desiderãtes vident. Beati siquidẽ videntes Deũ satiãtur, iuxta illud psalmi, Satiabor cũ apparuerit gloria eius. Satietatẽ autẽ solet sequi fastidiũ. Desideriũ etiã sine cõsecutione eius quod desideratur, anxietatẽ habet. & anxietas pœnam. Beati verò omni anxietatis pœna carẽt: quia pœna & bea-

Ibidem.
Iob. 38
1. Tim. 6
1. Cor. 3
Es. 64
1. Cor. 13
Mat. 18
1. Pe. 2
Psal. 16

titudo nunquã cohærere possunt. Quapropter ab vtroq;, videlicet à satietate & desiderio, si remoueamus omne illud quod pœnam inferre videtur scilicet fastidium & anxietatem, dabimus beatis satietatem & desiderium, ita vt remouendo à desiderio anxietatem, dicamus eos desiderantes satiari: & separando à satietate fastidium, dicamus eos satiatos desiderare. Bene ergo dicit Petrus, in quem desiderant angeli prospicere: quia etsi vident, videre tamẽ desiderãt: hoc est, sic dei visione fruuntur, vt quamuis satiari nullum tamen inde fastidium habeant. Pro huius ergo hæresis confutatione satis me dixisse arbitror, iuxta eam quam promisi tenere breuitatem.

Secunda hæresis est, quæ asserit beatitudinem consistere in carnis deliciis. Hic error fuit olim apud quosdam Iudæos repertus, qui omnia quæ à prophetis de Christi regno dicuntur, carnaliter intelligebant. Ex quo errore videtur processisse illa
Mat. 15 petitio matris filiorum Zebedæi petentis à Christo, Dic vt sedeant hi duo filii mei, vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram in regno tuo. Nec tamen propter istos sic errantes, hanc hæresim hic collocassem, cum à principio operis statuerim eas solum recensere hæreses, quæ post Christi in cœlos ascensionẽ exortæ sunt, nisi quòd plures inuenio ex eis qui Christo nomi-
Cerinthus na in baptismo dederunt, in hũc errorem fuisse lapsos. Primus ergo qui hunc errorem suscitauit, fuit Cerinthus quidam, pessimis moribus assuetus. Cuius nationis aut gentis fuerit, mihi non constat: hoc solum scio illum fuisse coæuum Beato Ioanni euangelistæ. Nam beatus Irenæus libro 3. aduersus hæreses cap. 3. de beato Policarpo loquens sic ait: Et sunt qui audierunt eum dicentem, quoniam Ioannes domini discipulus in Epheso iens lauari, cum vidisset intus Cerinthũ, exilierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat, cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis. Hęc Irenęus. Inter alios ergo Cerinthi errores, is vnus est quo asserit post resurrectionẽ terrenum futurum esse regnum Christi, & homines in carne concupiscentiis & libidinibus subiectam vitam acturos. Hunc eun-
Papias dem errorem aliqui impingunt Papiæ Hieropolitano episcopo, qui fuit discipulus beati Ioannis euangelistæ. Qui autem illi impingunt, mouerentur ex quodam dicto beati Hierony. qui in suo libro de ecclesiasticis scriptoribus de hoc Papia loquens sic ait, Hic dicitur mille annorum Iudaicam edidisse δευτέρωσιν, quem sequuti sunt Irenæus & Apollinarius, & cæ-

cæteri

teri qui post resurrectionem aiunt in carne cum sanctis dominum regnaturum. Hæc Hieronymus. Verum ex verbis Hierony. nihil tale habetur Papiam sensisse, quale est id quod nūc de Cerintho retulimus. Solū enim ex Hieronymi verbis habetur Papiæ sententiam fuisse Christum iterum in terris secundum carnem regnaturum: & hoc quidem verum est illum sensisse: vt ex aliis plurimis authoribus constat. Sed non asseruit illum sensisse tale regnum Christi futurum in carnis deliciis, prout Cerinthus dixit. Nec docuit etiam Papias, regnum Dei, quod alio nomine beatitudinem aut gloriam dicimus, perpetuas habiturum carnis voluptates. Nihil enim vnquam tale sensit: Cerinthus autem omnia hæc docuit. Quapropter videtur mihi inter Cerinthum & Papiam latum esse discrimen, quamuis in aliqua erroris parte conueniant. Vterque enim istorum sensit post resurrectionem dominum cum sanctis mille annis regnaturum in terra. In hunc autem errorem lapsus est Papias motus ex illo quod beatus Ioannes dicit in Apocalypsi, vbi de iustis loquens ait, Et vidi animas decollatorū propter testimoniū Iesu, & propter verbū Dei, & qui non adorauerunt bestiā, nec imaginē eius, nec acceperunt inscriptionē in fronte aut in manu sua, & regnauerūt cū Iesu mille annis reliqui eorum nō vixerūt donec finiantur mille anni. Propter hæc verba Apocalypsis male intellecta, credidit Christū in terra cū sanctis secūdum carne mille annis regnaturū: quia illa verba Apocalypsis credidit iuxta literæ corticem, & non iuxta mysticum sensum esse intelligenda. Vnde Euseb. lib. 3. historiæ ecclesiasticæ cap. 39. de hoc Papia loquens sic ait, Dicit autem & alia plurima à maioribus sibi tradita miracula, & nouas quasdam parabolas Saluatoris, & doctrinā incognitā, magisq; fabulosam, mille annos futuros post resurrectionem, quibus corporaliter regnū Christi in hac terra futurū sit. Sed ego puto eum spirituales & mysticas apostolorū traditiones corporaliter & secundum literam suscepisse, nec potuisse discernere ea quæ illi in figuris velut lactentibus & paruulis loquebantur, qui & reuera etiam ex ipsis quæ conscripsit opusculis, exigui sensus vir & minus capacis ostenditur. Multis tamen post se ecclesiastiris viris erroris huius prębuit caussas, authoritatē dogmatis tantū ex vetustate tribuens, non etiā ex ratione dictorū, sicut Irenæo, & siquis alius eum in hac parte visus est sequi. Hęc Eusebius. Quāuis ergo in hac parte Papias errauerit, non tamen propter hoc aliquis an-

Apocalyp. 20

tiquorum illum nota hæretici inusit: quia nec pertinax forte fuit, vt meliora docenti obtemperare noluerit, Pertinacia verò est præcipua pars quæ hæreticum efficit, vt iam supra docuimus. Propter quod non possum cohibere memetipsum quin succenseam fratri Bernardo de Luzemburgo, qui in suo catalogo hæreticorum non veritus est hunc Papiam aliis hæreticis annumerare, præcipue cum hoc apud nullum antiquorũ fuisse factum repererit. Beatus enim August. in suo libro de hæresi. ad Quod vult Deum, cum omnes hæreticos recenseat, nunquam huius Papiæ meminit. Philaster Brixiensis episcopus nullam in suo libro de hæresibus de hoc Papia fecit mentionem. Isidorus etiam in 8. libro Etymologiarum, cum omnes quos potuit scire hæreticos enumerauerit, nec de Papia vllam fecit memoriam. Omitto Guidonem, quoniam is recentior est quam vt in vetustis hæreticis enumerandis fides ei adhibeatur. Quod si aliqua illi fides debetur, nunquam etiam ille huius Papiæ meminit. Si ergo nullus istorum illustrium virorum Papiam inter hæreticos recensuit, vnde habuit frater Bernardus de Luzemburgo vt eum hęreticum censuerit? Si enim propterea quòd Hieronymus dixit Papiam mille annorum Iudaicam edidisse δευτέρωσιν, statim erat inter hæreticos collocandus, quare etiam eadem ratione non annumerauit inter eosdē Irenæum, Appollinarem, Lactantiũ, Victorium Pictauiēsem, cum de his omnibus referat Hieronymus eodem loco quòd secuti sunt Papiam in hac parte? Aut ergo Papias non est hæreticus censendus: aut alii qui eum in hac parte sunt secuti, eadem ratione dicentur hæretici. Hæc omnia in medium placuit afferre, vt videant hi qui facilè de hæresi pronunciant, quàm facilè etiam ipsi errent, & intelligant non esse tam leuiter de hæresi censendum, præcipue cum non sit peius crimen quod viro Christiano possit impingi, quàm si hæreticus appelletur. Papias ergo, & qui eum secuti sunt, hoc senserunt, Christum videlicet post resurrectionem regnaturum cum iustis mille annis in terra. Et sic sentitntes, græco vocabulo χιλιασταὶ appellati sunt. Quod verbum è verbo exprimentes latine dicere possumus millenarii. Cerinthus autem de regno Christi per mille annos in terra sentiens, carnales quasdam voluptates in illo regno futuras ponit, & vitia quædam portentosa cuslibet libidinis. Præter hoc sensit etiam regnum Dei post istos mille annos in terra, futurum in cœlis, in volupta

oluptatibus carnis, in gula & luxuria. Qua in re latissime abest à sensu Papiæ, & aliorum qui Papiam sunt secuti. Quod autem Cerinthus hæc duo asseruerit, apertissimè ostendit Eusebius in libro tertio Ecclesiasticæ Historiæ capite vigesimooctauo. Sic enim de Cerintho loquens ait: Post resurrectionem terrenum dicit futurum esse regnum Christi in Hierusalem, & homines in carne iterum concupiscentijs & vitijs subiectam conuersationem habituros. Contra fidem quoque scripturarum, quosdam mille annos designat: in quibus multa quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarum festiuitates dicit futuras, ad eos qui libidini sunt dediti, decipiendos. Sed & Dionysius cum de Ioannis reuelatione dissereret, & quædam secundum ea quę antiquitus ecclesię tradita fuerant, disputaret, mentionem facit huius ipsius viri in his verbis: Cerinthus (inquit) à quo Cerinthiana hæresis oborta est, figmentis suis authoritatem magni nominis acquirere secundum scripturæ huius prauam intelligentiam gestiebat: quippe cuius hæc erat hæresis, vt affirmaret terrenum futurum esse Christi regnum. Et quia erat ventri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ sibi propria libido dictabat. Ventris, & eorum quæ sub ventre sunt, incitamenta, cibis, potibus, nuptijs prædicabat explenda. Et vt aliquid sacratius dicere videretur, legales aiebat festiuitates rursus celebrandas, & hostias carnales iterum iugulandas. Hæc Eusebius. Ex cuius verbis, & alijs quæ supra de Papia ex eodem Eusebio attulimus, constat latum esse discrimen inter Papiæ & Cerinthi errorem: quoniam de Papia nihil aliud habemus pręterquam quod ait Christum mille annis regnaturum in terra cum sanctis post resurrectionem. An autem Papias senserit in illo mille annorum regno futuras esse delicias carnales, an spiritales, mihi non constat. Quod si eas futuras dixit spiritales, non erat grauis error. Nam beatus Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei capite septimo de hac sententia disputans, non audet appellare errorem, sed opinionem. Sic enim loco præallegato ait: Quæ opinio esset vtcunq; tolerabilis, si aliquæ deliciæ spiritales in illo sabbato affuturæ sanctis per domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquãdo. Hæc Augustinus. Ex quo iterum patet male sensisse fratrem Bernardum de Luzemburgo, cum recensuit Papiam inter hæreticos: quoniam beatus Augustinus ait tolerabilem esse opinionem illam mille annorum,

ſi in illis annis ſpirituales & non carnales ponantur deliciæ. At Cerinthus, vt modò enarrauimus, carnales dicit futuras delicias non ſolùm in illo mille annorum regno, ſed etim in poſterum, quoniam ea in illo Dei regno futura dicebat, quæ propria libido dictabat: & in illis fœlicitatem ſummã figebat: & propter hanc cauſſam, hunc ipſius Cerinthi errorem ſub titulo Beatitudinis locauimus. Nec miretur lector quod tam longam in enarranda huius hæreſis hiſtoria fecimus diſputationem: quoniam video plures in hoc erraſſe, vt errorem Cerinthi cum errore Papiæ confundant, credentes vnum eſſe vtriuſque errorẽ: quapropter oportuit eorum diſcrimen oſtendere. Supereſt iam vt oſtẽdamus in illo regno beatitudinis nullas eſſe futuras carnis delicias, quemadmodum Cerinthus fabulatur. Primo omnium, Paulus huic ſententię apertiſsimè obuiat, dicens, Regnũ Dei non eſt eſca & potus: ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Præterea ſi regnum Dei, hoc eſt beatitudo, in carnis deliciis conſiſteret, nulla eſſet rectior via ad illud regnum, & beatitudinem aſſequẽdam, quàm vita in carnis voluptatibus expleta: quoniam nulla eſt rectior via ad beatitudinem, quàm illa quæ ſimillima eſt termino viæ, ipſi videlicet beatitudini. Hinc veri catholici & fideles qui ſuam beatitudinem figunt in Dei cognitione & amore, nullam etiam aliam breuiorẽ & certiorem viam ad beatitudinem aſſequendam docent, quàm veram Dei cognitionem & perfectam illius dilectionem. Si ergo beatitudo in carnis voluptatibus ſita eſt: carnis voluptas certiſſima erit via ad beatitudinem adipiſcẽdam. At nihil magis impedit beatitudinis conſecutionem, quàm carnales delicię. Paulus enim apoſtolus recenſens eos quibus regnum Dei eſt interdictũ, inter eos enumerat carnis voluptatibus deditos. Sic enim ait, Neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neq; maſculorum concubitores, neque fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſsidebunt. Et iterum, Sicut portauimus imaginẽ terreni, portemus imaginem cœleſtis. Hoc autem dico fratres, quia caro & ſanguis regnum Dei poſsidere non poſſunt. Nomine autem carnis & ſanguinis deſignauit vitam ſecundum carnis & ſanguinis inſtinctũ: quod patet ex eo, quia per illa declarauit imaginẽ terreni hominis. Et alibi, in ea videlicet quæ eſt ad Gal. epiſt. poſtquã enumerauit opera carnis, ſubiungit: Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Si ergo opera carnis aduerſantur conſecutioni

Rom. 14 — 1. Cor. 6 — 1. Cor. 15 — Gala. 5

ipſius

ipsius regni Dei: quî fit vt ipsum regnum Dei in eisdem operibus carnis consistat? Rursum ipse veritatis magister hunc errorem propria voce damnat: quoniam Saduceis de resurrectione disputantibus respondens ait, In resurrectione neque nubēt, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei. Si in resurrectione non sunt nuptiæ, iuxta dictum Saluatoris, oportet necessariò fateri, vt non sit ibi fornicatio, aut aliusquicunque concubitus. Et quoniā dicit homines futuros sicut sunt angeli Dei, oportet etiā concedere nullum illis futurum cibi corporalis gustum. Vnus enim ex his qui astant coram domino, videlicet Raphael, Thobiæ loquens ait, Cùm essem vobiscum per voluntatem Dei, videbar quidem vobiscum manducare & bibere, sed ego cibo inuisibili, qui ab hominibus videri non potest, vtor. Hic autem cibus qui ab hominibus videri non potest, Deus ipse est: quem videntes & amantes gustant. vnde regius propheta ait, Gustate & videte quàm suauis est Dominus. Si enim ipse Deus non esset cibus animæ nostræ, nunquam Propheta præciperet vt gustaremus eius suauitatem. Non enim gustatur nisi quod comedi aut bibi potest. Et de hoc spiritali cibo & potu intelligēdæ sunt authoritates illæ, quæ in vtroque scripturæ sacræ instrumento promittunt in illa futura beatitudine cibum & potum, vt apud Esaiam dicitur, Serui mei comedent, vos autem esurietis: serui mei bibent, vos autem sitietis. Tunc enim satiabuntur, vt ait regius Propheta, cùm apparuerit gloria Domini. Sic etiam accipiendum est quod ait Saluator, Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mēsam in regno meo. Quemadmodum enim Christus filius Dei satiatur per visionem essentiæ suæ, quam accepit à patre suo per generationem: sic etiam nos satiari oportet per visionem essentiæ diuinæ: quā visionē vt nos assequeremur, Christus obtinuit per merita suæ passionis: & tunc disposuit nobis mensam, cùm meruit vt nobis daretur gloria, in qua videntes Deum, satiamur eius visione. Cerinthus cùm esset carnis voluptatibus deditus, non credidit alium esse cibum spiritualem animæ, & alium corporis: quapropter omnes authoritates quæ de cibo & potu, de conuiuio, de cœna, pro illa futura beatitudine loquuntur: putauit iuxta literam carnaliter intelligendas. Non attendit enim alium esse cibum præter eum, qui oculis carnis videtur, & dentibus atteritur. Si enim verbum Dei, iuxta dictum Saluatoris, est cibus animam nutriēs, quanto magis nutriet & reficiet ipse-

Mat. 22 *Tho. 12* *Psal. 3[illegible]* *Esa. [illegible]* *Psal. [illegible]* *Lucæ 1[illegible]* *Ma. 4*

met Deus? Moyses nanq; solo Dei colloquio quadraginta diebus absque alio corporali cibo nutritur. Hos duos cibos, videlicet corporalem & spiritualem, & eorum discrimen, Saluator descripsit dicens, Operamini non cibum qui perit: sed qui permanet in vitam æternam. Hæc aduersus Cerinthi errorem dicta sufficiant: omissis aliis argumentis, quæ in scholis pertractari solent ad probandam beatitudinem in sola Dei visione, & illius dilectione consistere. Vbi nanque apertissima sunt scripturæ sacræ testimonia, superfluum est argumenta plura superaddere, velut si quis velit lumen addere fulgentissimis solis radiis. Alter etiam Papiæ error, de mille annorum regno, quibus ait Christum post resurrectionem regnaturum secundum carnem, ex supradictis conuictus est. Nam Saluator dixit, In resurrectione neque nubent, neque nubentur. sed erunt sicut angeli Dei. Ex quibus apertè conuincitur, post resurrectionem non esse futurum vllum maris & fœminæ coitum, nullum etiam cibi & potus vsum: & per consequens, nullam secundum carnem vitam. Illud autem quod in suæ sententiæ confirmationem ex Apocalypsi producunt, minimè intellexerunt, & propterea in errorem lapsi sunt. Sic enim dicitur in Apocalypsi: Et vidi animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter verbũ Dei: & qui non adorauerunt bestiã, neq; imaginem eius, neq; acceperunt caractere eius in frontibus, aut in manibus suis: vixerũt & regnauerũt cũ Christo mille annis. Cęteri verò mortuorũ non vixerunt donec consummentur mille anni. Hęc est resurrectio prima. Beatus & sanctus qui habet partẽ in resurrectione prima. In his verbis Apost. ostẽdit discrimẽ inter bonos & malos. Boni etenim qui non adorauerunt bestiam, id est dæmonem, vixerunt, quia etsi corpora eorum nunc mortua sint, animæ tamen eorum viuunt per gratiam & gloriam quã nũc possidẽt. Et hæc vocatur resurrectio prima, quæ ad gratiam & gloriã animarũ pertinet. Quapropter beatus Ioannes dixit: Beatus & sanctus qui habet partẽ in resurrectione prima. Alia est resurrectio secũda, quę erit cũ corpora resurgentia ad vitam accipient stolam immortalitatis. Et per oppositũ, mors etiam est duplex. quædam dicitur prima, & est peccatũ, quod est mors animæ: de qua morte Saluator ait, Sine mortuos sepelire mortuos suos: vt videlicet in anima mortui sepelirent mortuos in corpore. Secunda mors, est damnatio perpetua. In quã mortui pręcipitabũtur, qui à prima quæ est mors peccati, non

Marginal notes: Ioan. 6 (beside "tor descripsit dicens"); Mat. 22 (beside "dum carnem"); Apo. 20 (beside "psi: Et vidi"); Luca 9 (beside "sepelire mortuos suos").

non resurgunt. Et ideo merito beatus qui habet partem in resurrectione prima. Sancti ergo viri qui propter testimoniũ Iesu, & propter verbum Dei decollati sunt, & qui non adorauerunt bestiam, id est dæmonem, vixerunt: quia etsi eorum corpora nunc mortua in sepulchris iaceant, tamen eorũ animæ habent vitã gratiæ & gloriæ, & nũc regnant cũ Christo mille annis, id est omnibus annis qui sunt futuri vsq; ad iudicium. Nam vsque ad illud tempus sancti habebunt præcisè vitam animæ, & resurrectionem primam: post illud verò tempus habebunt resurrectionem secundam, id est vitam corporum simul & animarum. Quod autem millenarius numerus capiatur pro vniuersitate, manifestè cõuincitur per id quod dicitur in Psalmo: *Psal.104*
Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes: id est in omnes. Et in Ecclesiastico, Melior est vnus timens Deum, quam mille filij impij, id est quàm omnes filij impij. Præterea denarius numerus aliquãdo etiam ponitur pro vniuersitate, vt apud Matthæum dicitur regnum *Ecc.16*
cœlorum, quod militans est ecclesia, assimilari decem virginibus, quo numero omnes homines tam boni quàm mali designati sunt. At denarius numerus, radix est millenarij numeri, qui quadratum solidum est. Nam denarius numerus si per seipsum ducatur, efficit centum. Quod si rursus decem ducas per centum, efficient mille. Si ergo denarius numerus pro vniuersitate ponitur, millenarius qui ex denario bis ducto consurgit multo rectius pro vniuersitate ponetur. Cùm ergo beatus Ioannes de sanctis iam defunctis loquens dixit quod vixerunt & regnauerunt cum Christo mille annis, sic accipiendum est, vt intelligatur eos vixisse & regnare cum Christo omnibus annis futuris vsq; ad diem iudicij. Quibus annis etsi mortui sint corpore, viuunt tamen anima, & regnant cum Christo. De peccatoribus defunctis loquens apostolus Ioannes dixit, Cæteri verò mortuorum non vixerunt donec consumentur mille anni: Quia peccatores defuncti, toto hoc tempore vsque ad diem iudicij nullam habent vitam: quoniam eorum corpora mortua iacent, & animæ eorum mortuæ etiam sunt per peccatũ. Trãsactis autem his mille annis, id est toto illo tempore vsque ad diem iudicij, aliquam vitam habebunt, quia etsi animę eorum per peccatum mortuæ sint, eorum tamen corpora per resurrectionem vitam quanuis miseram recuperabunt. Vel fortè ibi ponitur millenarius numerus pro vniuersitate temporis futuri etiam

Mat.25 (margin, beside "cœlorum, quod militans est ecclesia")

etiam post diem iudicij, ita vt sit sensus, sancti vixerunt & regnauerunt cum Christo mille annis, id est semper, quia etsi nō semper vixerint corpore, post mortem tamen corporis semper vixerunt, & semper viuent in anima. Cæteri verò mortuorum, id est peccatores, nō vixerunt donec consummentur mille anni, id est nunquam vixerunt: quia veram vitam animæ & corporis amiserunt. Nec ibi illa dictio donec, dicit alicuius temporis finem. Sic enim sæpe ponitur in sacris literis, vt nullum
Psal. 109 dicat finem temporis: vt patet in Psal. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum. Nunquam enim erit tempus, quo filius Dei nō sedeat ad dexteram patris: & tamen dixit eum sedere donec ponat inimicos illius scabellum pedum suorum. Vnde conuincitur illud aduerbium donec, positum esse sine aliqua temporis limitatione. Ad hunc etiam modum capitur quod dixit Ioannes euangelista, Cæteri verò mortuorum non vixerunt donec finiantur mille aani, id est donec finiatur temporis vniuersitas: hoc est, nunquam vixerunt. Aliam expositionem horum mille annorū assignat beatus Augu. lib. 20. de ciuita. Dei cap. 7. legat qui voluerit. ego nolui in medium afferre, quoniā mihi illa non placuit. Hæc autem quam modo retulimus, ab eo etiā assignatur: & mihi verior videtur. Aduersus hos χιλιαστάς, id est millenarios, scripsit olim Gennadius presbyter Massiliensis: vt testatur Ioannes Tritemius in suo libro de ecclesiasticis scriptoribus: quo vtinam frui liceret: magnū quidem (vt opinor) nobis adiutorium præbuisset.

Origenes. Tertia hæresis est quæ asserit nec beatitudinem nec miseriam esse perpetuam. Huius hæresis author est Origenes. hic enim (si Augustino & Theophylo Alexandrino credimus) quasdā alternationes beatitudinis & miseriæ ponit: ita vt trāsactis aliquot annorum curriculis, animas beatas dicat iterum in corpora mortalia reuerti, & in eis corporis molestias pati, & inde iterum ad beatitudinem euocari: & à beatitudine rursum ad miseriam deflecti. quo pacto fiet perpetuus quidam beatitudinis & miseriæ circulus. Et eodem modo sentit etiam de miseris, vt illos dicat aliquando ad hoc seculum redituros: & inde iterum ad beatitudinem euocari. Vnde euenit vt dicat dæmones aliquando fore saluandos. Hæc sententia apertissimè conuincitur esse hæretica, & ratione, & scripturæ sacræ testimonijs. Ratione prius aggrediamur, & percōtemur Origenem, vtrum

anima

anima quæ iam beatitudinem adepta est, sciat suam beatitudinem aliquando finiẽdam: an prorsus ignoret? Si penitus nescit suam beatitudinẽ aliquando finiendã, oportebit tunc Origenẽ fateri, nos in huius seculi miseria existentes peritiores esse, quã beati sint in illa futura beatitudine: quoniam in hoc seculo existentes, noscimus finiendam esse aliquando beatitudinẽ: beati autem ignorant futurã miseriam. Nos etiã in hoc seculo vitam agentes, scimus (iuxta Origenis sententiam) beatorũ felicitatẽ aliquando desituram: quod cũ ipsi ignorent, consequens est vt peritiores simus illis. Si autem finem suæ fœlicitatis scit anima beata, hac sola ratione misera esse conuincitur, quoniam semper erit cum metu amittendi quod amat. At metus pasio quędam est animæ: & qui timet, quodammodo patitur, & quãdam miseriam sustinet. Præterea metus ille vim amoris quodammodo remittit. Tepidus enim quisque amat id quod scit se aliquando deserturum. quapropter fiet vt beatus sciens suam beatitudinem aliquando finituram, remisse ac tepide amet eandẽ. Hoc enim vnico & fortissimo argumento Christus ab amore diuitiarum separare nos voluit, quòd aliquãdo perituræ essent. Nolite (inquit) thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur: & vbi fures effodiũt atq; furantur. Rursum. Si beatus scit suam fœlicitatem desituram: multo beatius & quietius viuet hic anima in hoc seculo, quàm illic in illa beatitudine: & tanto beatius, quanto melior est spes certa boni acquirendi, quàm metus mali imminẽtis. Miser siquidem in hoc seculo viuens, spem habet futuræ beatitudinis: beatus autẽ metum patitur futuræ miseriæ, ad quam (iuxta Origenẽ) post aliquot annorũ curricula est reuocandus. Omissis autẽ argumentationibus, scripturarum sacrarum testimonijs agamus: quoniam hæc vehementius vrgent. Scriptura siquidem sacra non tantùm semel aut iterum dicit beatitudinem & miseriã damnatorum esse perpetuas. Vnde Salomon in lib. Sapiẽtiæ ait: Iustorum animæ in manu Dei sunt: & non tanget illos tormentum mortis. Quod si à beatitudine ad miseriam, & à miseria ad beatitudinẽ per continuas alternationes sine cessatione circumeunt, necesse est vt illos tangat tormentũ mortis. Et iterũ assignãs diuersum beatorum & damnatorũ statum, postquàm de damnatis disseruerat, de beatis dicit, Iusti autẽ in perpetuũ viuent, & apud dominum est merces eorum. Præterea apud Danielem dicitur, Et in tempore illo saluabitur populus tuus omnis

Mat. 6

Sapi. 3

Sapi. 5

Dan. 12

mnis qui inuentus fuerit ſcriptus in libro: & multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabũt: alij in vitã æternam, alij in opprobriũ, vt videãt ſemper. Qui autẽ docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplẽdor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiũt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Ecce hic bis vno cõtextu beatorũ ſtatũ propheta declarauit eſſe perpetuũ. Rurſum Gabriel angelus de filio Dei incarnãdo Mariam virginẽ alloquens ait: Regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius nõ
Luc.1 erit finis. Domus autẽ Iacob illa eſt quæ alibi appellatur dom⁹ Iſrael, ſcilicet gloria cœleſtis, cuius magnitudinem propheta vnus admiratur dicẽs, O Iſrael quàm magna eſt domus tua. Ia
Baruch 3 cob ſiquidẽ ille eſt idẽ qui & Iſrael. eadẽ ergo domus Iacob, & domus Iſrael. In hac domo dicit angelus Chriſtũ regnaturũ in æternũ. At qualiter poterit in illa domo regnare in æternum, ſi domus nõ eſt æterna? Oportet ergo vt domus illa beatitudinis ſit æterna, vt in illa poſsit Chriſtus regnare in ęternũ. Regnum
Apo.5 etiã Chriſti beati ſunt, qui in Apocalypſi clamant. Feciſti nos Deo noſtro regnũ. Hoc eſt enim illud regnũ quod corã Pilato
Ioan.15 Chriſtus cõfeſſus eſt nõ eſſe de hoc mũdo. Et merito, quoniam alibi de iuſtis loquens dixerat, Si de mũdo eſſetis, mũdus quod ſuum erat diligeret: propterea mundus vos odit, quia non eſtis de mundo. Si ergo beati regnum Dei dicũtur, quomodo regni Chriſti nõ erit finis, ſi à beatitudine ad miſeriam beati aliquando reuocantur? Oportet ergo beatitudinem fateri æternam, vt regnum Chriſti verè dicatur eſſe ſine fine. Cæterùm quod de damnatis dicitur, apertiſsimè conuincitur per id quod apud
Mat.25 Matthæum dominus minatur ſe dicturum peccatoribus in die iudicij, Ite maledicti in ignẽ æternum, qui præparatus eſt dia-
Luc.16 bolo, & angelis eius. Et apud Lucam, pater Abraham diuiti epuloni in inferno ſepulto ait: Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſsint: nec inde huc tranſmeare. Quibus verbis nihil apertius dici potuit ad Origenis inſaniam reuincendã. Contra hunc errorem ſcribit beatus Aug. in lib. 12. de ciuitate Dei, cap. 20. quo in loco ſolùm agit argumentis, nullum ſcripturæ ſacræ aſſerens teſtimonium. Quod inde veniſſe conſtat, quia tunc contra Ethnicos philoſophos agebat, quos ſacræ ſcripturæ teſtimonium parum mouere poterat. Contra eundem errorem etiam diſputat beatus Grego. in Moralibus ſuper illud Iob 40. Aeſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem.

Quarta

Quarta de hac re hæresis est, quæ asserit hominem in hac præsenti vita posse consequi finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis quem habebit in patria. Hanc hæresim suscitarunt quidam homines in Alemania, dicti Begardi,& quædã mulieres dictæ Beguinæ,qui omnes modo quodam honesto & religioso incedunt. Nam hodie in Germania inferiori vidi ipsemet mulieres sic nominatas Beguinas,quæ in societate quadã honesta viuunt,sine tamen alicuius voti expressi emissione,& cùm propriæ supellectilis retentione: quæ cùm volunt,& modus viuendi eis displicet, liberam recedendi habet facultatem:& in toto possunt societatẽ relinquere. Secus autem se habent Begardi quoniam hi cœnobia habent,& tria vota, vt alij monachi, Domino reddunt. Hanc rationem Begardorum & Beguinarum hic reddere placuit: quoniam hæc nomina aliis nationibus suntprorsus ignota, vtpotè Hispanis & Italis, & magna ex parte Gallis. Hi ergo Begardi & Beguinæ, inter alios, quos tenuerunt errores,hunc docere tentarunt,Hominem videlicet in hac vita posse cõsequi finalem beatitudinem, quam habebit in patria. Vt autem hunc errorem conuincamus, prius oportet beatitudinem definire:ne forte de voce contendamus,& non de re. Sed quoniam iuxta Aristotelis præceptum,æquiuocum prius est in sua distincta significata partiẽdum,quàm definiatur, ideo multiplicem beatitudinis significationem prius ostendere oportet. Beatitudo siquidem in sacris literis aliquando & sæpe capitur pro via ad beatitudinẽ consequendam. Beatus vir (inquit Propheta regius) qui non abiit in consilio impiorum,& in via peccatorum non stetit,& in cathedra pestilentiæ non sedit: sed in lege domini voluntas eius. Et alibi, Beatus vir qui timet dominum: in mandatis eius cupit nimis. Et ipse dominus apud Matthæum assignat octo beatitudines, id est octo vias quibus peruenitur ad beatitudinem. Beati, inquit, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. In illa autem vita beata, in qua perfecta est felicitas, nullus erit luctus. Ibi enim absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum. Vocatur autem luctus, beatitudo: quoniam certa via ad beatitudinem futuram, est in hac vita lugere,& nolle hic prosperari. Vocatur etiam fides vita æterna, eò quòd via quædam est ad vitam æternam. Sic enim dicit Christus, patrem pro nobis rogans, Hæc autẽ est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum,& quem misisti IeChristum

Begardi. Beguinæ. Psal. 1 Psal. 3 Matth. 5 Ioan. 17

Christum. Quem locum beatus Cyrillus pertractans, ait, Radicem atque originem æternæ vitæ, fidem, & veræ pietatis virtutem esse affirmat. Veram autem pietatem illam esse asserimus, cui alieni falsiq; cultus crimen inuri nō potest. Hæc Cyrillus. Quapropter maximè miror quòd quidā theologi scholastici illum locum Ioannis afferunt ad probandum beatudinis præcipuam partem esse Dei visionem, minorem autem esse dilectionem: pro qua re nullum aliud afferunt scripturę testimonium, quàm illud Ioannis quo Christus ait, Hæc est vita ęterna, vt cognoscant te solum Deum verū, & quē misisti Iesum Christum. Omitto qualiter hunc locum interpretentur alij qui partem tutantur aduersam. nam eorū interpretatio merè voluntaria est, & ex eorum cerebro prodiens, non autem ex literæ ordine. Quod si à sacris doctoribus illius loci intelligentiā peterent non tantum operis in ea re consumpsissent. Nec tamen hæc ideo dicta esse volo, vt quis existimet me velle contendere potissimam partem beatitudinis non esse visionem: quoniam neque pro hac parte neque pro aduersa certare volo: cùm hic non pertractem hominū variè sentientiū opiniones, sed solam catholicam fidem. Hæc tamen ideo dixi, vt ij qui docent beatitudinis præcipuam partem esse visionem, agnoscant quàm debili fundamento innitantur, cùm constet illum locum Ioannis, de fidei cognitione, quæ via est ad beatitudinem, esse intelligendum. Et hoc ex ipsius literæ decursu facillimè colligi potest. Nam Christus illo loco non orat patrem vt illum per claram suæ essentiæ visionem clarificet, sed per fidei cognitionem. tunc enim Christus clarificatus est, cùm clarè cognitus est per fidem quòd sit filius Dei. Tunc clarificatus est, cùm homines crediderunt illum esse filium Dei. Cùm ergo Christus orat patrem, vt clarificet filium suum, hoc petit, vt fidem suæ diuinitatis hominibus donet, per quam credant illum esse Dei filium. Et propterea vt ostenderet quòd non sibi soli consulens, sed hominibus prospiciens petit, subdit: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Hoc est, Vitam æternam habebunt, si in te & in me crediderint. Nec mirari debent, quod dicamus fidem vocari vitam æternam, cùm apud Ioannem etiam dominus dicat, Qui credit in me, habet vitam æternam. Non dixit habebit, sed habet: vt clarè ostenderet fidem dici vitam æternam, eò
Ioan. 3 quòd via quædam est rectissima ad vitam æternam cōsequendam

dam. Hanc autem expositionē docet beatus Cyrillus(vt osten dimus) super Ioannem. Et in libro de fide ad reginas, hunc locum idem Cyrillus citans, vt inde conuincat Christum esse Deum, sic ait, Si cum agnitione solius & veri Dei iunctam esse necesse est & adesse agnitionem Iesu Christi, & vitam hoc æternam parit, quomodo non omnibus manifestum est quòd Deus verus est Christus? Hæc ibi Cyrillus. In quibus verbis id aduertendum est quod dixit, vitam æternam parit: vnde clare patet quod Cyrillus sentit illum locum esse intelligendum de cognitione fidei: quam ideo dicit vocari vitam æternam, quia parit vitam æternam. Beatus Augustinus etiam hanc interpretationem innuit, non tamen ita expresse vt Cyrillus, sed per quasdam verborum ambages: ideo eius verba omitto, contentus indicasse lectori. Beatus Hilarius in libro de patris & filii vnitate, cum illa eadem Christi verba citasset ad probandam Christi diuinitatem, statim hæc verba subiungit, Vitæ æternæ fidem vel loqui hæretice disce credere, & separa à Deo Christum, si potes à patre filium, à Deo vero super omnia Deum, à solo vnum: vnus enim Dominus est Christus Iesus. Si vita æterna est, in Deum solum verum credidisse sine Christo, confitendum est solum verum Deum salutem non dedisse. Hæc Hilarius. Cum ergo tot clarissimi viri doceant illum locum Ioannis esse intelligendum de cognitione fidei, quæ est via ad æternam vitam: conuincitur eos falso fundamento inniti, qui illud citant ad probandum præcipuam beatitudinis partem esse visionem. Hæc per occasionem diximus. Nunc autem ad primū huius caussæ caput reuertamur, dicentes, viam ad beatitudinē aliquando appellari in sacris literis beatitudinem. De ista beatitudine sic dicta, nō est intentio nostra nunc loqui, quoniam de hac nulli dubium est quòd in hac vita habeatur. Aliquando capitur beatitudinis nomen pro fœlicitate summa, quam in alia vita speramus. Et de hac dicitur in psalmo: Beati qui habitant in domo tua domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Et de hac beatitudine præsentem facimus sermonem: ideo definitionem eius prius statuamus. Diuus Seuerinus Boëtius sic eam definit. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et conuenit cum eo quod dicit Augustinus, Beatus est qui habet quicquid vult, & nihil mali vult: hoc est, Beatus est ille qui habet omne bonum quod potest rectè velle. Ex quo sequitur illum esse beatum, qui Deum perfectè posside-

Cyrillus.

Psal. 83

det. tunc enim nostra voluntas satiata est, quoniam Deo habito
Psal.102 habetur omne bonum. De illo namq; dicitur, Qui replet in bonis desiderium tuum: renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Tunc siquidem replebitur in bonis desiderium nostrum, quando per resurrectionem renouabitur iuuentus nostra. Tunc erit satiata nostra voluntas, iuxta id quod propheta ait, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Beatitudo ergo non habetur nisi satiata volũtate, & repleto desiderio. At desiderium nostrum in bonis, nullus potest replere nisi solus Deus. Deũ autẽ nemo habet nisi qui
1. Ioan. 4 eum perfectè amat. Qui manet in charitate, inquit Ioã. in Deo manet, & Deus in eo. Deus autem nõ potest perfectè amari in hac vita: quia nõ potest in eadẽ perfecte cognosci. Quæ enim minus cognoscimus, minus etiam amari necesse est: quoniam ea quę non cognoscuntur, amari non possunt. At Deus non potest de communi lege in hac vita, clara & faciali notitia cogno
Exo. 33 sci, iuxta id quod dicitur in Exodo. Non videbit me homo &
1. Co. 13 viuet. Et Paulus ait, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Si ergo in hac vita nõ potest Deus perfectè & clare videri, ergo neque amari perfectè: & per consequens neque possideri: ex quo sequitur voluntatem nostram non posse hic satiari, neque desiderium repleri. ex quibus colligitur non posse fieri vt homo hic sit beatus ea beatitudine de
Iob. 7 qua loquimur. Præterea militia quædam est, vt ait Iob, vita hominis super terram. Si ergo vita cuiusque hominis super terrã, quędam militia est: necessariò sequitur, vt ibi beatitudo esse nõ posit, quoniam beatitudo & quietem & tranquillitatem & securitatem habet annexam: quæ omnia longissime absunt à militia. Ibi siquidem labor, ibi metus. Quapropter nullus militãs se fœlicẽ clamat, nisi postquam victoriã fuerit adeptus. Neq; in ipsamet militia quis coronatur: sed post trãsactum certamẽ. Cum ergo beatitudo quasi quædam sit beatorum corona, conuincitur vt beatitudo non possit haberi in hac vita, quæ est militia quædam. Rursum, idem Iob describens vitam hominis
Iob. 13 quam agit in hoc sæculo, ait, Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Si miseriis repletur, qui fit vt beatus esse posit? Miseriis, inquam, repletur hæc vita, laboribus plena, cibi & potus indiga, cibo & potu defatigata. Hãc humores tumidant: dolores exterminant: ardores exsiccant: aer morbidat: cibi inflant, ieiunium macerat: ioci soluunt, tristitiæ consumunt: solicitudo coarctat, securitas hebetat: senectus incuruat

curuat: infirmitas frangit: mors omnino tollit. Quæ omnia velut ex diametro cum beatitudine pugnāt: quò fit vt in hac vita beatus homo esse non posfit. Demum præter hęc omnia tam aperta testimonia, extat ecclesiæ de hac re definitio. Concilium namque Viennense sub Clemente quinto celebratum, inter octo errores Beguinarum & Begardorum quos damnauit, hūc quarto loco statuit: cuius decretum ponitur in libro Clementinarum titulo de hæreticis, cap. ad nostrum. Contra hunc Beguinarum errorem nullum scio authorem scripsisse ex professo: propter quod valde miror Guidonis Carmelitæ, qui cum summam de hæresibus scripserit, nunquam harum Beguinarum neque errorum illarum meminit, cum tamen parum ante ipsum fuerint, & in concilio Viennensi, vt diximus, damnatæ. Propter quod oportuit vt ipsum non lateret, præcipue cum Viennense concilium quadraginta aut fortè paucioribus annis Guidonem præcesserit. Alios tamen Beguinos & Beguinas recenset Guido in fine sui operis: qui (vt ex dictis Guidonis constat) longissime absunt ab istis de quibus nos modo locuti sumus. Nam errores istorum Beguinorum, de quibus loquitur Guido, nullo pacto conueniunt cum illis qui in concilio Viennensi damnati sunt.

Quinta hæresis est quæ docet omnem intellectualem naturam seipsa naturaliter esse beatam, & hæc etiam à Begardis & Beguinis inuenitur, & quinto loco collocatur inter eas octo quas proxime narrauimus esse damnatas in concilio Viennēsi. *Begardi.* Nec immerito à concilio damnatur, cum expressa sint scripturæ testimonia, Paulus nāque ait: Gratia dei vita æterna. Et iterum. Iustificati gratis per gratiam Dei. Si ergo gratis iustificamur, multo magis & gratis beatificamur. Et iterum: Nō est volentis neq; currentis, sed dei miserentis. Non ergo in seipsa naturaliter est beata quælibet intellectualis creatura. Præterea, Si (vt Christus ait) nemo bonus nisi solus Deus, quia ipse natura bonus, nos autem non sumus boni natura, sed sua tantū voluntate: multo magis oportebit dicere, vt nemo beatus ex sua natura, nisi solus Deus. Rursum, si quælibet intellectualis natura seipsa est beata, nulla ergo intellectualis natura potest esse misera: quoniā ea quæ à natura insunt, nullo modo deseri possunt. Hanc etiā hæresim oppugnant ea quæ aduersus proxime narratā hæresim diximus: quoniam si in hac vita nullus potest beatitudinem assequi, cōsequens est vt homo nō sit naturaliter

Margin notes: *Begardi.* *Beguini.* *Ro. 6* *Ro. 3* *Ro. 9* *Matth. 19* *Mat. 10*

beatus. Valeant ergo Beguinæ,& colum & fusum exerceant,& nullo modo scripturas diuinas pertractent.

Sexta hæresis docet,nullam animam ante diem iudicii esse beatam,quoniam(vt ait)nulla anima ante illum diem videt Deum. Huius hæresis authores sunt Armeni. eandem etiam tuentur Græci. Verum hi(teste Guidone)multo magis delirant,quoniam sicut negant beatitudinem dari iustis ante diem iudicii,ita etiam negant pœnam dari peccatoribus ante illum diem. Post istos surrexit Ioannes vigesimussecundus huius nominis pontifex. Sed ne verbis meis aliquis in hac parte fidem deroget,verba Adriani papæ referam,qui in suo quarto Sententiarum in calce cuiusdam quęstionis de sacramento confirmationis ita ait, Nouissime fertur de Ioanne vigesimosecundo quod publicè docuit,declarauit & ab omnibus teneri mandauit quod animæ purgatæ ante finale iudicium non habent stolam,quæ est clara & facialis visio Dei:& vniuersitatē Parisiensem ad hoc induxisse dicitur,quòd nemo in ea poterat gradum in theologia adipisci,nisi primitus hunc errorē iurasset se defensurum,& perpetuo ei adhæsurū. Hæc Adrianus. Præter hos sunt adhuc alii huius erroris patroni,viri quidem illustres,sanctitate perinde ac scientia clari:Irenæus videlicet beatissimus pro Christo martyr,Theophylactus Bulgariæ episcopus,beatus Bernardus. Nec mirari quisquā debet si tanti viri in tam pestiferum errorē sunt lapsi:quoniā(vt beatus Iacobus apostolus ait)qui non offendit in verbo,hic perfectus est vir. Admonere tamen hic oportet lectorem , ne putet hunc errorem aliquid tantorum virorum sanctitati aut doctrinę detrahere,nam cum illo tempore nunquam ecclesia de hac re quidquam diffinisset, nec res illa fuisset vnquam in quæstionem vocata, nec tam expressa fuissent sacrę scripturę pro illius diffinitione testimonia, vt non possent in alium sensum vtcunq; detorqueri: potuerunt eo tempore alterutram partem citra hæresis notam docere: præsertim cum non deessent aliqua scripturæ testimonía, quæ illis quodammodo fauere viderentur. Vt autem fidem meam nulli suspectam in hac parte relinquam : volo illorum verba impręsentiarum afferre , vt candidus lector agnoscat ita illos docuisse quemadmodum nos de illis testari sumus. Irenæus in calce libri quinti aduersus hæreses,hæc scribit verba:Cū enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit,vbi animæ mortuorum erant,post deinde corporaliter resurrexit, & post resurre-

ctionem

Armeni. *Græci.* *Iaco.3.* *Irenæus.*

ctionem assumptus est, manifestum est quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibũt in inuisibilem locum, diffinitum eis à Deo: & ibi vsq; ad resurrectionem cõmorabuntur sustinentes resurrectionem: pòst recipientes corpora, & perfecte resurgentes: hoc est corporaliter quemadmodum & dominus resurrexit, sic venient ad conspectum Dei. Hæc Irenæus. In quibus verbis cum dixit, sic venient ante conspectum Dei, indicauit aperte animas ante corporum resurrectionem nõ recipi in gloriã cœlestem. Theophylactus autem exponens illud Apostoli ex vndecimo capite ad Hebræos: Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, sic ait: Cur, inquit, pusillo animo estis si certando exagitati nondũ sitis pro susceptis laboribus mercedem adepti? quandoquidẽ quos diximus sancti, etsi testimoniũ per fidem sunt nacti Deo perplacuisse, nil tamen adhuc cœlestium promissorum sint consecuti: tametsi fuisse constat nonnullos, vt Dauidem regem, his terræ bonis affectos: haud tamen præsentia hæc ipsi inquirimus, sed quæ in cœlo sunt, certiores & veras promissiones. Hæc Theopylactus. Et post hęc paucis interiectis subdit: Nonne erga hos nil æquum Deus se exhiberet, & his ipsis videretur inferre iniuriam: si quidem qui intolerandis laboribus fuissent priores, in coronis tamen & præmiis capiendis nos operiantur necesse sit? Atqui pergrata est illis huiusmodi expectatio: vt cum fratribus perfectionem & gloriam adipiscantur. Et quibusdam interpositis iterũ ait: Obtulit pater his qui prius operi insudassent, aliquid degustandum, operiri hos interea iubens, & fratres alios, vt vnà cũ his opipare & vbertim vescantur. At hi vt fraterna charitate tenentur, læti expectant, vt inter epulas illas instructiores, gaudio inter se ineffabili expleantur. hactenus Theophylactus. Et idem dicit super vigesimum tertiũ caput Lucæ, pertractans illud quod Saluator noster dixit latroni, Hodie mecũ eris in paradiso. Et miror quòd cum de quibusdam aliis illius sententiis chalcographus in calce expositionis euangeliorum lectorem admonuerit, istam tamen intactam reliquerit. forte non aduertit. Beatus Bernardus sermone tertio in festo omnium Sanctorũ, hæc verba scribit, In illam enim beatissimam domũ nec sine nobis intrabũt, nec sine corporibus suis: id est nec sancti sine plebe, nec spiritus sine carne. Hæc ibi. Et sermone proxime sequenti, qui quartus est de eadem festiuitate, de sinu Abrahæ loquens, sic ait, In hunc

Teophylactus.

ergo locum Saluator descendens contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit, eductósque vinctos de domo carceris, sedentes quidem, hoc est, quiescentes, sed in tenebris & vmbra mortis, iam tunc quidem sub altari Dei collocauit, abscondens eos in tabernaculo suo in die malorum, & protegens eos in abscondito tabernaculi sui donec veniat tempus in quo procedat completo iam numero fratrum, & percipiant regnum quod eis paratum est ab origine mundi. Hæc Bernardus. In quibus verbis id aduertendum est quod ait sanctos non percipere regnum quod eis paratum est, donec compleatur numerus fratrum. sed manifestiora multo sunt quæ subiungit. nam paucis interiectis, exponens illud Apocalypseos: Vidi sub altare Dei &c. sic ait: Porrò altare ipsum de quo nobis habendus est sermo, ego pro meo sapere nil aliud arbitror esse quàm corpus ipsum domini Saluatoris. credo autem quòd & ego super hoc sensum eius habeam, præserim cùm audiam eum in euangelio promittentem: Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Interim ergo sub Christi humanitate fœliciter sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam angeli ipsi prospicere, donec veniat tempus quando iam non sub altari collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Nunquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel angelorum assequi poterit quis, nedum superare? Quoniam igitur modo super altare dixerim eos exaltandos, qui nunc sub altari quiescunt? visione vtique & contemplatione, non prelatione. Ostendet enim nobis filius, vt pollicitus est, semetipsum non in forma serui, sed in forma Dei: ostendet etiam nobis patrem & spiritum sanctum, sine qua nimirum visione nihil sufficeret nobis: quoniam hæc est vita æterna, vt cognoscamus patrem Deum, & quem misit Iesum Christum: & in eis, in quod non est dubium, etiā spiritum vtriusq;. Hucusq; Bernar. Ex cuius verbis luce clarius cōstat illum sensisse sanctorū animas ante diē iudicij in sola visione humanitatis Christi quiescere, & post illum diem fore exaltandas vsque ad visionem diuinitatis. Precor hic lectorem ne existimet horum sanctorum dicta me ideo hoc loco citasse, vt illorum gloriam & honorem hac occasione vel tantillum minuerem: absit enim à me tam maleuolus animus: nam etiam si id optassem, tantus ego non sum vt id assequi potuissem, præsertim quòd (vt proximè suprà admonui, ecclesia illo tempore nil vnquam diffinierat:

Marginal notes: Apo. 6 (beside "ctis, exponens illud Apocalypseos"); Mat. 24 (beside "tentem: Vbicunque fuerit corpus"); Ioan. 17 (beside "Deum, & quem misit Iesum Christum").

finierat: quapropter liberum tunc illis fuit sic citra hæresis labem sentire. sed ideo istorum sanctorum dicta hoc loco apposui, vt lector admoneretur, ne si illa in illorum operibus legeret, illorum sententiam incautus sequeretur. Si autem aliter illos quàm ego existimo sensisse aliunde constiterit, precor lectorem vt me magis inscium & ignorantem, qui illorum dicta non intellexerim, quàm maleuolum censeat. Sed iam opus est vt ostendamus animas sanctorum quæ ex corporibus purgatæ discedunt, aut post corporis dissolutionem alibi purgatæ sunt, esse iam beatas, & clarè Deum videntes. Primum omnium illud profero ex psalmis testimonium vbi propheta ad Christũ loquens ait: Ascendisti in altum: cepisti captiuitatem: accepisti dona in hominibus. Psal. 68 Quæ verba beatus Paulus in epistola ad Ephesios repetens, ait: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Ephe. 4 Quid aliud erãt iusti in sinu Abrahæ detenti, quàm captiuitas quædam? Hos enim hic Paulus prophetã imitatus, captiuitatem dixit, eo loquutionis modo, quo militiam dicere solemus eos qui militant. Hos itaq; iustos qui à dæmone propter primi parentis peccatum capti tenebantur, Deus sua morte liberauit, & in aliam dulcem & optabilem captiuitatem transtulit, vt sicut antea à diabolo captiui tenebantur cui aliquando seruierant, sic postea à Deo capti sint, vt illius seruiant iustitiæ. Nam propter hoc ipsum (vt arbitror) captiuitatem ipsam dixit captiuam, quia fœlici & desiderabili captiuitate sic detinentur in gloria, vt sicut antea nõ licebat illis ab inferis repedare: sic etiam modo non sit illis liberum ab illa beata vita vel ad modicum diuertere. De hac igitur captiua captiuitate propheta loquens ait, Captiuam duxit captiuitatem. sed quò duxit? Profectò in nullum alium locum duxit, quàm in illum in quem ipse ascendit: quoniam ipso ascendente secum duxit. Ascendit autem in cœlũ: ergo in cœlum duxit captiuã illã captiuitatem. Ascendens (inquit) in cœlum, captiuã duxit captiuitatẽ. Nec in cœlũ ducuntur vt ibi sine Dei visione maneant, pro qua tot secula ingemuerant. Nã alioquin quod esset illis solatiũ, aut quã meliorem haberent conditionẽ per Christi mortem iam redempti, si solã locorum transmutationẽ haberent? Cùm ergo in cœlum, quò ipse ascendit, illos duxerit, in beatã vtiq; vitam quã diu desiderauerant transtulit. Sic enim beatus Hierony. in cõmentarijs super psalmos exponens illũ versum, ait: Cœlorum excelsa conscendens, eos qui in captiuitate dia-

boli tenebantur, absoluit: ac post se tanquã captiuos deductos æternæ vitæ restituit. Hæc Hieronymus. Præterea illud est manifestissimum, quod Saluator noster in cruce pendens, latroni se illi commendanti, dixit: Hodie mecum eris in paradiso. Si animæ purgatæ non vident Deum ante diem iudicij, quis est ille paradisus in quo simul cum Christo illo die latro futurus esse promittebatur? An forte in cãpis Elysiis aut in insulis fortunatis illum detineri dicemus? Absit hoc à fidelium cordibus. Non est enim vero simile vt Saluator noster, qui legem spiritualem iam dederat, & suo ore prædicauerat, & illam tunc sua morte confirmabat, ad terrenas veteris legis promissiones nos reuocaret. Spiritualia nobis promisit: regnum quippe cœlorũ: & hoc ipsum est quod nunc appellat paradisum, cùm latroni ait: Hodie mecum eris in paradiso. Deinde in posteriori epistola ad Corinthios Paulus adhortans illos ad labores omnes pro Christo tolerandos etiam vsque ad mortem, sic ait: Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, sed æternam in cœlis. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super epistolas Pauli, sic ait: Prædicatores ecclesiæ postquam de corporibus transeunt, nequaquam per morarum spatia (sicut antiqui patres) cœlestis patriæ perceptione differuntur: sed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cœlesti sede requiescunt, sicut in hac sententia demonstratur, Non enim dicitur, habebimus domum æternam in cœlis, sed habemus: quia videlicet protinus habetur illa domus ex quo ista dissoluitur. Prius autem quàm redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam qui cœlestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: nõ vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdũ intercessio mediatoris aduenerat, ab ingressu regni reatus primæ culpæ prohiberet. Nunc autem perfecti quiq; mox in regnum suscipiuntur. Hactenus Anselmus. Rursum beatus Paulus Philippēsibus scribēs ait: Cupio dissolui, & esse cum Christo. At inane esset & inutile hoc desiderium, si ipso mortuo anima nondum posset ad cœlum peruenire in quo constat Christum esse. Cupit ergo dissolui, quia sine vlla hæsitatione credit statim post suam dissolutionem ad Dei visionem peruenire. Vnde beatus Ambrosius in cõmentariis hæc Pauli verba pertractans, ait: Habet enim desiderium

Lucæ 23 · *2. Cor. 5* · *Phil. 1*

ſiderium excedere,& cum Chriſto eſſe,multo melius æſtimans vt iam præſens ſit apud Deum,vt exoptatis & promiſsis fruatur. Hæc Ambroſius. Ex cuius verbis conſtat ſanctos ſtatim poſt mortem frui optatis & promiſsis. At viſio Dei & optata & prómiſſa eſt,imò maxima omnium quæ nobis promiſſa ſunt. & illud eſt expreſsius quod in Apocalypſi dicitur (ſi tamen iuxta veram ſanctorum intelligentiam ſumatur) vbi de animabus eorum qui propter verbum Dei interfecti ſunt,& ſub altari Dei clamant, beatus Ioannes loquens ait: Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ ,& dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tempus modicum donec complerentur conſerui eorum & fratres eorum qui interficiendi ſunt,ſicut & illi. Quæ verba pertràctãs beatus Auguſtinus homilia ſexta ſuper Apocalypſim ait, Aram Dei eccleſiã dicit,ſub cuius oculis martyres effecti ſunt: & licet animæ ſanctorum in paradiſo ſint,tamen quia ſanguis ſanctorum ſuper terram funditur, ſub ara clamare dicuntur. Hæc Auguſtinus. Et Ambroſius Ansbertus lib.4. ſuper Apoc. hæc eadem verba pertractans ait: Quid itaque hoc loco per albas ſtolas niſi merces baptiſmi,niſi præmium martyrij,niſi retributio malorum,niſi gaudia cœleſtis patriæ deſignãtur? Vbi etiam intelligimus quia ſanctorum animæ quæ nunc ſingulas ſtolas acceperunt,binas quandoque accipient, id eſt dupla gaudia. Ante reſurrectionem quippe ſtolas ſingulas accepiſſe perhibentur electi:quia in ſola adhuc anima æternis beatitudinibus perfruuntur. binas autem in reſurrectione accepturi ſunt, quando cum animarum perfecto gaudio etiam corporis incorruptione veſtientur. Hæc Ambroſius Ansbertus. Eodem modo hunc Apocalypſeos locũ interpretatur B. Gregorius, qui in expoſitione ſeptem Pſalmorum pœnitentialium exponens illud ex quarto Pſalmo pœnitentiali, Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, hæc quæ ſequuntur ſcribit. Sancti enim viri mundi gloriam mentis deſpectu calcantes,omnes in ſe mortales voluptates mortificant,vt in Deo poſtmodum perenniter viuant:qui quoniam mũdi miſerias pro Deo pati minimè refugiunt,beatitudinis æternæ retributionem acquirunt:quæ nimirum beatitudo & animabus eorum ante reſurrectionem tribuitur,& corporibus nihilominus poſt iudicium conferetur: ſicut in Apocalypſi Ioannes Apoſtolus ſcribit dicens: Vidi ſub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei,& teſtimonium quod habebant ,& clamabant voce magna dicentes,

Apoc. 6

Apoc. 6

Vsquequo Domine sanctus & verax non vindicas sanguinem nostrum de his qui sunt in terra? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis vt requiescerent tempus adhuc modicum donec cōpleatur numerus conseruorū & fratrum ipsorum qui interficiendi sunt sicut & illi. Quid namque est singulas illis stolas albas tribuere, nisi animabus eorū beatitudinis ęternæ immortalitatē cōferre? Quid verò est donec electorū numerus impleatur requiescere, nisi futuræ resurrectionis gloriā expectare? In qua nimirum iterū singulas stolas albas accipiēt: quia immortalia & incorruptibilia corporū suorū vestimenta resument. Hactenus Gregorius. Cuius verba tam apertè catholicam fidē exprimunt, vt nihil amplius posit desiderari. Eandem sententiam refert Beda, qui in cōmentariis super Apocalypsim præfata verba interpretās, sic ait: Singulas modo stolas habent animæ sanctorum de sua beata immortalitate gaudentes: resurgētibus autē corporibus (iuxta Esaiam) in terra sua duplicia possidebunt. Hæc Beda. Ad eundem modū interpretantur Haymo & Ricardus de sancto victore in cōmentariis quæ ediderūt super Apocalypsim. Horum verba prudens omisi, ne prolixitate nimia grauarē lectorē. Pręter hęc tam clara testimonia, hanc nostram & totius ecclesiæ sententiam confirmat, quòd contra iustitiam videtur esse differre per tot secula mercedem mercenario: propter quod in lege olim pręceptū erat, Non morabitur apud te opus mercenarij. Omnes autem iusti quasi mercenarij sunt in vinea domini laborantes. Mercenarij inquam, qui cùm domino vineæ, hoc est, cum Deo patre, ex denario diurno, clara scilicet Dei visione, conuenerunt: & ex huius mercedis expectatione omnes suos labores quamlibet duros libenter tolerant. Cùm ergo in morte omnes labores sic finiantur, vt iam nō sit amplius ad meritorū cumulum laborandum: oportet vt illis animabus quæ iam purgatæ sunt, statim merces suorū laborū: æterna scilicet beatitudo, tribuatur: alioqui iniustitia illis fieret, si illis fideliter laborātibus merces nō statim daretur, nulla in illis existente caussa quo minus statim reddatur. Deinde peccatori agenti quod potest, Deus statim dat gratiam: ergo iusto vsque ad mortem agenti quod potuit, Deus statim donabit gloriam. Accedit ad hæc quòd (iuxta sapientis dictū) spes quę differtur, affligit animū: quo fiet vt animæ quantumlibet sanctæ in expectatione futuræ beatitudinis suspensæ, sint in continua afflictione. At nō est æquum vt pœnam

Esa. 61 *Leu. 19* *Prouer. 3*

nam toleret,qui peccatū si quod cōmisit, iam dignè purgauit. Prçterea peccatoris anima statim post mortē tolerat suppliciū: ergo anima iusti statim etiā post mortē habebit præmiū:præsertim cū Deus citius ad misericordiā flectatur quàm ad vindictam,& propensius & libentius iustos afficiat præmio, quàm peccatores pœna. De pœna peccatorū statim post illorū mortem semper inflicta,testatur Iob sic inquiens: Ducunt in bonis dies suos:& in puncto ad inferna descendunt. In puncto dixit, quia continuo post mortem sine vlla quiete descendunt ad inferos,vt ibi dignas pro peccatis suis luāt pœnas.Etillud est apertissimum quod de diuite illo epulone apud Lucā dicitur:Mortuus est diues,& sepultus est in inferno.Si peccatoribus dignam statim infligit Deus pœnam, non est vero simile vt iustis non statim debitum reddat præmium. Demum inter ecclesiastica dogmata, quæ in libro de ecclesiasticis dogmatibus numerantur,septuagesimumoctauum ad hanc rem pertinens,sic ait: Post ascensionem Domini ad cœlos, omnium sanctorum animæ cum Christo sunt, & exeuntes de corpore ad Christum vadunt,expectantes resurrectionem corporis sui, vt ad integrā & perpetuam beatitudinem cum ipso pariter immutentur:sicut & peccatorum animæ in inferno sub timore positæ expectant resurrectionem sui corporisvt cum ipso ad pœnā detrudantur æternam.Hæcibi.Superest autem vt aduersariorū obiectionibus respōdeamus. Primo enim nobis obiiciunt Paulū qui in epistola ad Hebrços enumeratis pluribus sanctis qui per fidem vicerūt regna,postea subdit: Et hi omnes testimonio fidei probati,non acceperunt repromissionē,Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur. Ex quibus verbis colligitur nullam animam ante diem iudicij esse beatam,quousq; omnes iusti simul beatificentur:quia dixit quòd non acceperunt repromissionem.Fatemur enim illos nō accepisse repromissionem:quoniam resurrectio corporum quā Deus sanctis suis repromisit,adhuc differtur : vt simul omnes resurgamus,quatenus in communi gaudio omnium,maius fiat singulare.Et ita expectant donec omnes resurgamus, Deo ita sapienter ordinante,vt non sine nobis consummarentur, hoc est,vt non sine nobis perciperent consummatam beatitudinē animæ & corporis.Et propter hoc non dixit,vt non sine nobis bearentur:sed dixit,vt non sine nobis cōsummarentur:quia licet sine nobis beatitudinem animæ sint consecuti,tamen perfectam

Iob.21

Luc.16

Ecclesiasticum dogma.

Heb.11

ctam & consummatam animæ & corporis beatitudinem non sine nobis assequentur. Cùm ergo sancti iam in anima beati, nos ad suam consummationem expectent, ardentius nostram cupiunt liberationem, & propter se, & propter nos: atq; pro nobis interpellant, vt citius omnes à præsentis seculi miseria liberemur. Ipsi enim planè norunt se non sine nobis consummandos: quoniam cum ipsi pro suorum corporum resurrectione
Apo. 6 quam summe optant, preces supplicationésque ad Deum funderent, acceperunt diuinum responsum vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus cōseruorum & fratrum eorum qui interficiendi sunt sicut & illi. Hanc igitur repromissionem quæ de corporis immortalitate data est, sancti nondum acceperunt, vt integram & perfectam beatitudinem sine nobis non haberent: alias tamen promissiones quæ videlicet de animarum gloria datæ erant, iam acceperūt, quoniam iam Deum vident, iam adimpletæ sunt lætitia cum vultu Dei: in illo exultant, illo fruuntur. Alioqui sibi non constaret
Heb. 11 Paulus, quoniam paulò superius de eisdem sanctis loquens dixerat, Per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Plures & variæ sunt dignitates quas animæ iuxta suorum meritorum varietatem iam receperunt: sed præter has omnes promissiones superest adhuc vna de suorum corporum incorruptione: & de hac dicit quòd non acceperunt repromissionem: & ob hanc causam donec hanc etiam repromissionem accipiant, perfectam & consummatam non habēt lætitiam. Sanctis ergo suorum corporum resurrectionem desiderantibus, & à Deo petentibus, tali modo respondet Deus, quo aliquis paterfamilias habēs plures filios, singulisq; de agro reuertentibus, & rogantibus vt cibum sibi tribuat, respondet: Cibus vobis omnibus iam paratus est: sed præstolamini fratres vestros: vt cum in vnum positi fueritis, omnes in commune comedatis, & epulemini gaudentes. Secundò nobis obijciunt
1. Ioan. 3 illud ex prima Ioannis epistola: Nunc filij Dei sumus: sed nondum apparuit quid erimus: scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. At ante iudicij diem non apparebit quid erimus. ergo ante illum diem non videbimus Deum sicuti est. Huic autem obiectioni nos respondemus quòd licet Ioannes dicat nos futuros esse similes Deo, & visuros illum cum apparuerit quid erimus, non tamen dicit nos non visuros illum antea quàm appareat quid erimus: hoc tamen

hoc tamen oportebat esse dictum, vt collectio argumenti esset bona: quod cum dictum non sit, dicimus malam esse illius syllogismi collectionem. Potest etiam aliter responderi, vt dicamus iam in animabus sanctorum apparuisse quid in illis futurum erat: quoniam iam habent hæreditatem ad quam adoptatæ erant: iam vident Deum, iam fruuntur illo. Nunc, inquit Ioannes, filij Dei sumus. Filij inquam adoptiui, ad cœlestē gloriam adoptati, sed nondum apparuit quid erimus, quia nondū manifestū est nobis id ad quod adoptati sumus: nescimus quāta sit hæreditas nobis seruata scimus autem quoniam cum apparuerit hæc adoptio, cum reuelata nobis fuerit hæreditas ad quam fueramus destinati, tūc videbimus Deum sicuti est. nam ipsamet visio hæreditas est ad quam adoptati sumus. quapropter fieri nequit vt appareat id quod nobis destinatū erat, quin Deum videamus. Sicut ergo dicimus sanctorum animas ante diem iudicij Deum videre: ita dicimus iam in illis apparuisse quid futuræ erant. Hæc sunt testimonia scripturæ quæ aduersarijs in faciem fauere videntur. cùm ergo tam parum moueāt hæc scripturæ testimonia, & tam aperta sint quæ nos supra citauimus, & tantorum patrum authoritate confirmata: oportet vt firmissimè credamus, & nullatenus dubitemus sanctorum animas, quæ ex hoc mundo purgatæ discedunt, aut post earum à suis corporibus separationem alibi purgatæ sunt, iam vsque ad facialem Dei visionem peruenisse, & æternam beatitudinē esse iam assecutas. Sed vt huic negocio finem imponamus, opus est vt ecclesiæ definitionem proferamus. Innocentius papa huius nominis tertius, vir prętér pontificalem dignitatem omni veneratione dignus, respondens episcopo Cremonensi quærenti de quodam presbytero non baptizato & iam defuncto, an potuit sine baptismo saluari, ita ait: Inquisitioni tuæ respōdemus, presbyterum quem sine vnda baptismatis extremum diē clausisse significasti: quia in sanctæ matris ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseuerauit, ab originali peccato solutū, & cœlestis patrię gaudium esse adeptum asserimus incunctanter. Hæc Innocentius Papa: & ponuntur hæc verba in volumine epistolarum decretalium, titulo de presbytero non baptizato, in capitulo quod incipit, Apostolicam. Post hanc Innocentij definitionē Benedictus vndecimus huius nominis pontifex aliam multo vberiorem & expressiorem de hac re dedit definitionem: cuius verba, quia raro illa decretalis inuenitur,

ad vlt

Extrauagans. benedicti.

ad vltimum vsque verbum hic inseram: & sunt quæ sequuntur. Benedictus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Benedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui sacrosanctam Romanam catholicam & apostolicam ecclesiam quam vt vineam plantauit dextera sua, quámque vt præcipuam in ecclesiarum omnium caput erexit vt victricem, dicente domino ad Petrum: Tu es Petrus, & super hāc Petram ædificabo ecclesiam meam: sua miseratione non deserit, sed per beatos Apostolos suos præcipuè Petrum & Paulum singulares eiusdem ecclesiæ defensores, pia benignitate & continua pietate custodit, quatenus eisdem rectoribus gubernata, in se stabilis maneat fundata supra firmam petram, omnésque Christianæ fidei cultores illi obediant, illi pareant, illi intendant, sub illius magisterio degant, sub eius disciplina & correctione consistant: non illis dogmatizetur improuidum, inseratur incautum, in fide temerarium ingeratur: sicque declinent homines à malo, & faciant bonum, ambulent per vias rectas, & ad meliora per sancta desyderia proficiscantur, sperent iustorum propinquas æternæ vitæ retributiones, timeant malorum inferni calamitates non remotas: nam scriptum est, Ecce venio cito, & merces mea mecum est reddere vnicuique iuxta opera sua. quod si secus à quoquam fuerit attentatum, id protinus sua authoritate pœnis etiam adiectis prout expedire viderit, prorsus euellat. Pro qua vt in se ipsa subsistens alios informaret, passionis suę tempore saluator noster Iesus Christus patrem exorasse perhibetur, dicens: Simon, ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem pro te rogaui vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Sanè dudum tempore fœlicis recordationis Ioannis 22. prædecessoris nostri, inter nonnullos etiam theologicæ facultatis magistros, super visione animarum iustorum hominū post mortem suam, in quibus nihil erat purgabile cum de hoc seculo decesserunt, vel si fuerat, iam purgatum fuerat ex toto, an diuinam essentiam videant ante corporum suorum resumptionem & iudicium generale, & super nonnullis alijs orta materia quæstionis, ipsorum aliqui negatiuam, aliqui affirmatiuam, alij verò secundum suas imaginationes, de visione diuinæ essentiæ ab animabus huiusmodi, diuersa & diuersimode ostendere nitebantur: prout ex dictis & scriptis ipsorum noscitur apparere: super reiectis suis verò concertationibus, quas hic

causa

causa breuitatis omittimus, quia ita ex nostris determinationibus inter se etiam decidebant. Cúmque idem præcessor noster ad quem prædictorum determinatio pertinebat, ad decisionē concertationum huiusmodi se pararet, in suo consistorio publico tam fratribus suis sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, quàm prælatis & magistris in theologia qui multi aderant præsentes, iniungendo districtius & mandando vt super materia de visione prædicta quando requirerentur ab eo, deliberate vnusquisque diceret quod sentiret. Tamen morte præuentus sicut domino placuit, perficere illud nequiuit. Defuncto itaque prædecessore præfato, nos diuina dignatione ad apicem summi apostolatus assumpti, diligentius attendentes quanta ex præmissis eorum concertationibus non solutis, animarum imminent pericula, quanta exinde possunt scandala suboriri: vt ipsorum varietas pereat, & veritatis soliditas innotescat, habita prius super prędictis solita examinatione & diligenti deliberatione cum fratribus nostris dictę Romanæ ecclesiæ cardinalibus, de ipsorum fratrum consilio, hac in perpetuum valitura constitutione, authoritate apostolica diffinimus, quòd secundum communem Dei ordinationem, animæ sanctorum omnium qui de hoc mundo ante domini nostri Iesu Christi passionem decesserunt, necnon sanctorum apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, & aliorum fidelium defunctorum post sacramentum baptismi ab eis susceptum, in quibus nihil purgabile fuit quando decesserunt, nec erit quando decedent etiam in futurum, vel si tūc erit aliquid purgabile in eisdem, tamen post mortem suā purgabunt, atq; animæ puerorum eodem Christi baptismate renatorum, & baptizandorū, cum fuerint baptizati, ante vsum liberi arbitrij decedentium, mox post mortē suam, & purgationem præfatam in illis qui purgatione huiusmodi indigebant, etiam ante resumptionem suorum corporum, & iudicium generale, post ascensionem domini nostri Iesu Christi in cœlum, fuerunt sunt & erunt in cœlo, cœlorum regno, & paradiso cœlesti, cum Christo sanctorum angelorum cōsortio aggregatæ, ac post Christi Iesu passionem & mortem viderūt & vident & videbunt diuinam essentiā immediate se bene & clarè & apertè illis ostendentem: quódq; sic videntes eadem diuina essentia perfruuntur: nec non quòd tali visione & fruitione eorū animę qui iam decesserunt, sunt vere beatæ, & habent vitam æternam &

nam & requiem, & omniũ illorum qui postea decedent, cùm eandem diuinam videbunt essentiam, ipsaq; perfruentur ante iudicium generale, ac quòd visio huiusmodi eiúsq; fructus actũ fidei & spei in eis euacuant, prout fides & spes propriè theologicæ sunt virtutes: quodq; postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiua & facialis visio, & fruitio in eisdem, eiusdem visio & fruitio sine aliqua intermissione seu euacuatione prædictæ visionis & fruitionis continuata existet, & continuabitur vsq; ad finale iudicium & tunc vsque in sempiternum. Diffinimus insuper quòd secundum Dei ordinationem communem animæ decedẽtium in actuali peccato mortali, mox post mortem suam ad inferna descendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur: & quòd nihilominus in die iudicij omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum: Decernentes prædictas nostras diffinitiones seu determinationes, & ipsarum singulas ab omnibus fidelibus esse tenendas. Quicunque autem deinceps prædictarum nostrarum diffinitionum seu determinationũ, ac singularum ipsarum contrarium scienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere verbo vel scripto prĉsumpserit, cõtra eum, sicut cõtra hĉreticũ modo debito procedatur. Nulli ergo hominũ liceat hanc paginã nostræ constitutionis &c. Datũ Auinione 4. Cal. Februarij, pontificatus nostri anno secundo. Hactenus Benedictus papa. Sed ad maiorem eiusdem rei confirmationem, proferam de eadem re vniuersalis ecclesiæ diffinitionem. Nam Concilium Florentinum sub Eugenio quarto celebratum, per hæc verba diffinit.

Conciliũ Florent.

Concilium Florentinum. Diffinimus illorum animas qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clarè ipsum dominum trinum & vnum sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius: illorum autem animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. Hæc Concilium Florentinum. Et quidem pro hac re satis me dixisse arbitror. Aduersus hanc hæresim scripsit satis diffusè Guillermus Ocham parte secunda Dialogorum tractatu

ctatu primo:& beatus Thomas in quodam opuſculo quod inſcribitur, Contra Græcos & Armenos, Capite nono, aduerſus hanc hæreſim paucula quædam affert.

Septima hæreſis aſſerit omnes beatos eſſe pares in gloria, neque vllam eſſe in cœlis præmiorum differentiam: quoniam nullam eſſe ait meritorum in hac vita diſparitatem: ſed omnes iuſtos pares eſſe aſſerit in meritis & in præmiis, & omnes peccatores pares etiam eſſe dicit in peccatis, & in pœnis. Huius erroris dux & magiſter fuit Iouinianus quidam Romanus, prius monachus, poſtea monachatu reiecto ad mundum quem olim deſeruerat, reuerſus. Fuit temporibus Damaſi, & Siricii papæ: ſub Damaſo monachus, Sub Siricio monachatũ reiiciens, hanc inter alias hæreſes docuit. Nunc de diuerſitate meritorum & varia illorum retributione dicemus: quoniam de peccatorum differẽtia, infra in titulo de peccato habendus eſt ſermo. Meritorum & præmiorũ varietatem apertiſsime conuincit id quod dominus apud Ioannẽ ait, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Domum patris dixit regnum cæleſte, cuius domus magnitudinem propheta quidam admiratus dixit: O Iſrael quàm magna eſt domus tua, & ingens locus poſſeſsionis tuæ. Hæc eſt illa domus Iacob de qua angelus ad virginem loquens ait: Et regnabit in domo Iacob in æternum. Niſi enim de domo illa cœleſti in æternum duratura loqueretur, verum eſſe non poſſet quod ait: & regnabit in domo Iacob in æternũ. Nã in eo quod æternũ non eſt, ille in æternum regnare non poſſet. Hanc ergo domum Iacob, in qua ipſe in æternum regnabit, nunc domum patris ſui appellat. Quod autem de hac domo in qua iam regnat, loquatur: & non de illa in qua per membra ſua nunc militat, hoc eſt, eccleſia iſta inferiore, verba quæ ſequuntur, aperte declarant. Si quo minus, inquit, dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum: & ſi abiero, & parauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad me ipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Nullus dubitat locum quem præparare ſe dicit Chriſtus apoſtolis, in cœlo eſſe, in regno cœlorum: non in terra in qua præſens apoſtolos relinquebat. locus ergo ille quem ſe apoſtolis paraturum dicit, ille idem domus eſt patris, de quo ait, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Si ergo domus eſt regnum cœlorum, quid erit varietas manſionum, niſi varietas præmiorum quæ in illo regno habetur iuxta varietatem meritorum? Præterea in priore epiſtola ad Corinthios Paulus ait:

Iouinianus. *Ioan. 14.* *Baru. 3* *Luc. 1* *Ioan. 14* *1. Cor. 15*

Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificantur: vnusquisque autem in suo ordine. si vnusquique in suo ordine resurget, diuersa ergo erunt merita resurgentium: alioqui si vnum est omnium resurgentium meritum, omnes in eodem ordine resurgent, & non vnusquisque in suo. Et in eodem loco iterum Paulus ait, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. stella enim à stella differt in claritate. sic & resurrectio mortuorum. Sed hunc locum Iouinianus, teste Hieronymo, ita interpretatus est, vt diceret stellam differre à stella, quia spirituales differunt à carnalibus. Carnales ergo iuxta Iouiniani interpretationem stellæ erunt, & in cœlestibus simul cum spiritualibus erunt. Absit tamen à fidelium cordibus hęc sentẽtia. Non enim stellarum nomine Paulus totum genus humanum comprehendit, sed solos iustos: quoniam peccatores ipsi tenebræ sunt: tantùm abest vt aliis lucere posſint. De solis ergo iustis eum locutum fuisse constat cùm dixit, Alia claritas solis, alia claritas lunæ: vt maiores in
2. Co. 9 claritate solis sint, & qui in sequenti gradu sunt lunæ splendore rutilent. Ac rursum in alio loco. Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vides hic varietatem mentium iuxta varietatem seminantium. seminantes autem hic dicuntur omnes bene operantes, iuxta illud prophetæ: Qui seminant in lachrymis, in
Psal. 125 exultatione metent. Euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Et illud est manifestum quod apostoli orantes
Luc. 17 dicunt, Domine adauge nobis fidem. Si vna est omnium fidei mensura, quomodo orant apostoli augeri suam fidẽ? Et Christus Saluator noster de Ioanne Baptista testimonium ferens
Matth. 11 ait inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, sed qui minor est in cœlo, maior est illo. Audis in cœlo minorẽ sed vbi minor est, necesse est esse maiorẽ. Similiter de præceptorum suorum adimpletione & transgresſione Christus lo-
Mat. 5 quens ait: Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorũ. qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Vbi autem magnus & minimus, oportet vt non omnes eadem mensura metiantur. Eandem etiam differentiam
Hiere. 31 maximi & minimi per Hieremiam prophetam explicat dicens: Ecce dies veniunt dicit Dominus, & feriam domui Israel
& domui

& domui Iacob fœdus nouum, non ſecundum pactum quod pepigi cum fratribus veſtris. Et paucis interiectis ſubdit. Dabo legem meam in viſceribus eorum:& in corde ſcribam illam: & ero eis in Deum:& ipſi erunt mihi in populum:& non docebit vir vltra proximum ſuum, & vir fratrem ſuum, dicens: cognoſce dominum. Omnes enim cognoſcent me à minimo vſque ad maximum. Ex quorum verborum contextu apertiſſime cognoſcitur, prophetam de futuro Chriſti in cœlis regno fuiſſe locutum:cum tamen de illo loquatur, ait:Omnes cognoſcent me à minimo vſque ad maximum. Si omnes ſunt futuri æquales, quomodo ibi erunt maximus & minimus? Rurſus in poſteriore ad Corinthios epiſtola Paulus ait: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti:vt recipiat vnuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Deinde per Eſaiam prophetam de eunuchis dominus loquẽs ait:Dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius à filiis & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit. In quibus verbis apertiſsime virginem præpoſuit coniugatis. nam de illis ſolis eunuchis loquitur qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorũ:quos illis qui in filiis generandis coniugalis vitæ meritum ſeruant, hic prætulit dicens: Dabo eis nomen melius à filiis & filiabus. Cum ergo ait, dabo eis nomẽ melius: oſtendit & coniugatis dari in domo ſua locum bonum, ſed multo inferiorem:& nomen bonum, ſed minus quam virginibus. Sed ne quis forte carnalis exiſtimaret ex hac promiſsione aliquid temporale ſperandum, continuo ſubiicit, nomen ſempiternum dabo eis. Verum quia hæreticus adhuc elabi poterat dicens ſempiternum hoc loco pro diuturno accipi, ſicut ea quæ largiſsimæ ſunt durationis, ſempiterna aut æterna dicere ſolemus:ideo vt omnem rimulam hæretico obſtrueret, addidit, quod non peribit. Quid ergo amplius Iouinianus quærit? Quid ſerenitati veritatis nebulas ſuæ peruerſitatis offundit? Quid in tanta ſcripturarum luce nebulas vnde inſidietur inquirit? Sempiternum hoc nomen quod non peribit, quidquid illud eſt, gloriam certe quandam excellentem ſignificat, quæ propria ſpadonibus Dei fore promittitur, nec cum aliis qui filios procreauerunt, erit communis. non ergo omnes in illo regno patris ſunt meriti. Accedit ad hæc quòd ſpiritus illi angelici non omnes eiuſdem ſunt conditionis, neque omnes eiuſdem ſunt meriti. Nam ex eis quidam dicuntur angeli, alii

2. Cor. 5

Eſa. 56

archangeli, alii throni, dominationes, potestates, cherubim, & seraphim. At frustra esset tanta diuersitas nominum, si nulla esset diuersitas meritorum. Si hæc meritorum diuersitas est in angelis, cur non eadem reperietur in hominibus· præsertim cũ
Mat.22 iustis hominibus Saluator promittat quòd erunt sicut angeli Dei? Præterea diuersitatem pœnarum iuxta peccatorum diuersitatem apertissimè ostendit Saluator dicens: Filius qui nouit voluntatem patris, & non fecit secundum illius voluntatem,
Luc.22 vapulabit multis. Filius autem qui non nouit voluntatem patris, nec fecit secundum eius voluntatem, vapulabit paucis. Vides hic apertum discrimen non quidem iusti & peccatoris, sed peccatoris & peccatoris. vterque enim peccator: quapropter vterque vapulat, alter tamen altero durius: nam vnus vapulat paucis, quia leuius peccauit: alter autem multis, eò quòd grauius deliquit. Cùm ergo alius alio grauius puniatur iuxta peccatorum suorum varietatẽ: oportet vt alius etiã alio iuxta meritorum suorũ diuersitatem maiori præmio donetur. Sed iam superest vt videamus quid sit illud quo Iouinianus suam tuetur hæresim. Omnibus, inquit, in vinea domini laborãtibus æqua
Mat.20 merces fuit data à iusto patrefamiliâs: vnus quippe denarius. Quidã enim ex illis ab hora diei prima vsq; ad vltimam laborarunt, alii autẽ sola vna hora fecerunt: in mercedis autem receptione omnes pares sunt facti: quoniam omnes vnum dumtaxat denarium receperunt. Huic obiectioni respondet beatus Augustinus in lib. de sancta virginitate cap. 26. per hæc verba: Quid vtiq; denarius ille aliud significat, nisi quod omnes cõmuniter habebunt? sicuti est ipsa vita æterna, ipsum regnum cœlorum, vbi erunt omnes quos Deus prædestinauit, vocauit, iustificauit, glorificauit? Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Hic est ille denarius merces omnium. stella tamen à stella differt in gloria. sic & resurrectio mortuorũ. Hæc sunt merita diuersa sanctorum. Si enim cœlum significaretur illo denario, nónne in cœlo esse, omnibus est commune sideribus? & tamen alia est gloria solis, alia lunæ, alia stellarũ. Si denarius ille pro sanitate corporũ poneretur, nõne cum rectè valemus, omnibus membris cõmunis est sanitas, & ipsa si vsq; in mortem permaneat, pariter & æqualiter omnibus inest? Et tamen posuit Deus membra, singulũ quodq; eorum in corpore prout voluit, vt nec totum sit oculus, nec totum auditus, nec totum odoratus: &

quicquid

quicquid est aliud, habet suam proprietatem, quãuis æqualiter habeat cum omnibus sanitatem. Ita quia ipsa vita æterna pariter erit omnibus sanctis æqualis, denarius omnibus attributus est: quia verò in ipsa vita æterna distinctè fulgebunt lumina meritorum, multæ sunt mansiones apud patrem: ac per hoc in denario quidem non impari, non viuet alius prolixius: in multis autem mansionibus honoratur alius alio clarius. Hactenus Augustinus. Alia adhuc multa nobis obiicit Iouinianus, verùm hæc tam friuola sunt, & tam parui momenti, vt illa recensere pigeat, & illis respondere dedignemur. si quis tamẽ ea scire desiderat, legat beati Hieronymi librum secundum aduersus Iouinianum, quoniam eo loco ille omnes Iouiniani nænias irridet, & illis respondet. Sed iam opus vt ecclesiæ de hac re diffinitionem audiamus. Consilium Thelense authoritate Syricii papæ in Africa celebratum sic ait, Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem reseruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cœlestium remunerationum inducere: quasi Christo vna sit palma, quã tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Hæc concilium thelense. Eandem sententiam docet concilium Florentinum sub Eugenio.4. celebratum. Nam in illis verbis, quæ ex concilio Florentino ad confutationem proxime præcedentis, hoc est sextæ hæreseos supra citauimus, postquam dixit sanctorum animas iam ante diem iudicii clare Deum videre sicuti est, statim subiugit, pro meritorum tamen diuersitate aliũ alio perfectius. Et illos qui ad infernũ descẽdunt, dicit pœnis dispa ribus puniri. Aduersus Iouin. scripsit Beatus Hiero. duos libros: & in.2. aduersus hanc hæresim disputat beatus Augusti. in lib. de sancta virginitate aduersus eũdem errorem disputat. Alios non vidi.

Concilium thelense.

Consilium Florentinum

BELLVM

DE hac re fuit vnus error Manichæorum dicentium nullo pacto licere gerere bellum: atque ob hanc caussam (vt testatur August. lib. 22. contra Faustum cap. 74.) reprehendunt Moysen, quòd bella gesserit. Hunc errorem velut iam sepultũ, ab inferis suscitauit hoc nostro æuo Ioannes Oecolampadius, qui in hoc à Manichæis differt, quòd Moysen belligerantem non reprehendit quoniam eo tempore Dei aut iussu aut permissione licebat bellare. Nunc autem Christo, vt ait, bellum

Manichæi.

Ioan. Oecolãpadius.

prohibente,iam non licet Christianis vllo pacto bellare. Eandem sententiam docet Cornelius Agrippa in lib.de vanitate scientiarum. Nã de scientia artis militaris disserẽs,posteaquàm illam multis iniurijs lacessiuit, & scommatis affecit, hæc ait: Atq; nihilominus laudauit eam diuinus ille Plato,ipseq; Aug. & Bernardus catholici in ecclesia doctores,hanc alicubi probauerunt,& pontificia decreta illã non improbant, licet Christus & apostoli longè aliter sentiant. Tandẽ vel repugnãte Christo non infimũ in ecclesia gradũ obtinuit. hæc Agrippa. In quibus verbis apertè docet Christũ prohibuisse bellum. Cõtra Manichæorum sententiã qua reprehendũt Moysen bellantem,piget disputare:cum ex scripturæ testimonio pateat Moysen ex præcepto domini bellasse cõtra nationes barbaras & infideles. Aut ergo Deũ etiã reprehendant,aut Moysi bellanti calũniari desinant. Si longiorẽ de hac re disputationẽ optas,lege b. Aug.contra Faustũ lib.22.cap.74.& per alia quatuor sequentia capita. De reliquo autẽ in quo Oecolampadius & Agrippa assentiunt Manichæis arcentibus homines ab omni belloru genere, opus

Luc.3 est vt diligenter inquiramus. Lucas enarrans Ioannẽ in deserto prædicantẽ & baptizantẽ,ait: Interrogabant autẽ eũ & milites dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminẽ cõcutiatis, neq; calumniã faciatis,& cõtenti estote stipendijs vestris. Si autem bellũ esset prorsus illicitum : respondere debuisset beatus Ioãnes, Arma abijcite,militiam istã deserite,neminem percutite, neminẽ vulnerate. Cùm autẽ nihil eorum dixerit,sed calumniã prohibuerit, & vt suis stipendijs contenti forent,præcepit : eoipso visus est bellũ approbare. Præterea cũ Centurio

Mat.8 Christo diceret, Et ego homo sum sub potestate cõstitutus,habens sub me milites:& dico huic vade, & vadit : & alij veni, & venit:& seruo meo fac hoc,& facit. Christus hæc audiẽs, fidem Centurionis laudauit: militiæ verò desertionem nõ imperauit: imperaturus autẽ si bellum nullo pacto liceret. Rursum Hero

Mat.22 dianis quærentibus vtrũ liceret censum dari Cæsari, respondit Christus, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari : & quæ sunt Dei, Deo. Hac autem de caussa tributa redduntur,vt inde militi ad

Ro.13 pacis conseruationẽ necessario,stipendium soluatur. Sic enim ait: Paulus cũ de obedientia principi præstanda disserit, Ideóq; necessitate subditi estote nõ solum propter iram, sed etiã propter cõscientiam. Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Deinde si nullo pacto bellare licet:

lare licet:sequeretur inde quòd peccatorem sceleratum se à iudice defendentem, vt ab eo non capiatur ad punitionem, si iudex inuadat vt capiat & puniat, malè aget. hoc autē fateri, esset nimis absurdum, & totius humani conuictus destructiuum, & sacris literis apertissimè contrarium. Beatus enim Paulus in ea quæ ad Rom. est epist. ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. & parū infrà, Si autem malum feceris, time. Non enim sine caussa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Quæ autem pro se afferunt, parum propositum suū confirmant. Primo quidem obiiciunt id quod Dominus apud Matth. ait: Ego autem dico vobis non resistere malo, sed siquis percusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alterā. Huic enim obiectioni August. respondet illud non esse operis præceptum, sed affectus: vt videlicet animus noster ita patienter toleret vnius maxillæ percussionem, vt paratus sit, si in alia iterum percuteretur, patienter etiam ferre. Potest etiam aliter responderi. Quid enim obstat eandem obiectionē duplici modo reiicere? Potest enim & nō immerito dici, illā Saluatoris sententiā non pertinere ad præceptorum numerum, sed esse inter cōsilia connumerandā. Quod autē ita sit, ex immediatè sequētibus facilè censeri potest, quoniam quę immediatè sequuntur, nullo modo ad præceptorum numerum spectare videntur, sed ad cōsilia: vt sunt illa, Et ei qui vult tecū in iudicio contendere, & tunicam tuā tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque angariauerit te mille passus, vade cum illo & alia duo. Quæ duo, nullus nisi mentis inops concedet esse præcepta, sed solū consilia viris perfectis data. Si ergo consiliū est illud, inde conuincitur dictu illud, nullo modo Manichæorū sententiæ fauere. Secundo obiiciunt, virum Christianū debere præliari orationibus & precibus ad Deum fusis, vt Deus illorū misereatur, & iniuriam illis illatā ab eis repellat, & offendentes a sua mala intentione reuocet. Cui obiectioni respondemus concedentes iustum bellatore debere orationibus ad Deum emissis præliari. quoniā (vt dicitur in 1. Mach. lib.) nō in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est. Nec tamen ideò abstinendū est à bello, & in vniuersum reiicieda sunt arma, quoniā Moyse orante in monte, Amalech vincitur gladio Iosue.

Ibidem. *Mat.* 5 1. *Mach.* 4 *Exod.* 17 *Lutherus.*

Secunda hæresis est Martini Lutheri: & nescio an paulò mitior, vel potius durior aut atrocior quàm præcedens, dicen-

da ſit. Is nanque ait, non licere Chriſtianis bellare in Turcas, quoniam, vt dicit, eſt repugnare voluntati Dei viſitanti & corrigenti iniquitates noſtras per illos. Itaque Lutherus non ab omni bello arcet Chriſtianos, ſed à bello in Turcas gerēdo qua in re videtur mihi durior hæc, quàm Manichæorum ſententia. Si enim Chriſtiano licet aduerſus Chriſtianum pugnare, qui fit vt aduerſus Turcam nō liceat? In bello nanq; vt iuſtū ſit, cauſſa potiſsimum exploranda eſt, à qua belli iuſtitia pendet. quòd ſi eadem cauſſa & multo vrgentior eſt in bello aduerſus Turcā, quàm in bello aduerſus Chriſtianum: ſequitur inde vt iuſtius ſit bellum quod in Turcam mouetur, quā id quod aduerſus quēlibet Chriſtianum geritur. Cauſſa autem propter quam princeps mouere poteſt bellum, eſt vt inde pax perfecta habeatur. Vnde Auguſt. in epiſt. ad Bonifacium comitem, ait: Non quæritur pax vt bellum exerceatur, ſed bellū geritur vt pax acquiratur. eſto ergo bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Hæc Augu. At pacem nihil magis conſeruat & fouet quàm iuſtitia, & nihil magis perturbat quàm iniuſtitia. Iuſtitia, inquit Propheta, & pax oſculatæ ſunt. Cauſſa ergo propter quam quis poteſt iuſtè bellare, eſt iuſtitiæ exequutio, & illius conſeruatio. Quo fit, vt ſi quis te occidere aut percutere iniuſtè velit, tu iuſtè poſsis ei obuiare: & ſi quis per vim & violentiā res tuas vellet à te rapere, tu iuſtè poſſis illi reſiſtere. Et ſi fortè iam ſurripuit aut clanculo, aut alio quouis modo, & non patet alia via recuperandi niſi bello, tu iuſtè potes mouere bellum vt recuperes: modò in te ſit authoritas & poteſtas bellum congregandi. non enim ad quemuis ſpectat exercitum cogere, & bellum inire, ſed vt ait Augu. contra Fauſtum, hoc eſt ſolius principis munus. Cùm ergo eadem ſit cauſſa aduerſus Turcam ineundi bellum, & authoritas & poteſtas in Imperatore & aliis regibus Chriſtianis non deſit, ſequitur vt æquè iuſtum, imò & multo iuſtius poſsit aduerſus eos bellum moueri, quàm aduerſus Chriſtianos, cùm multo iuſtior illic ſit cauſſa, quàm hic. Si enim Chriſtianus Chriſtianum inuadit vt cædat & ſpoliet, & ob hoc alter iuſtè reſiſtit, nónne Turca Chriſtianos inuadit vt occidat & ſpoliet? imò certè vt multo peiora agat, vt videlicet eos fidem negare cogat, & Chriſto & eius euangelio renunciare, vt nomen Chriſtianum, ſi poſſet, ex orbe deleat. Nónne hæc peiora ſunt? Si ob recuperandum patrimonium ab alio Chriſtiano raptum, licet eum aggredi bello: cur

Pſal. 84

loquitur non licebit etiam aduersus Turcam pugnare, qui tot ciuitates & oppida, ne dicā regna & imperium à Christianis rapuit cū magno eorū dedecore, & maxima illata iniuria? Si ergo aduersus aliquem præliari licet, licere autem iam suprà ostendimus, aduersus nullū æquè licebit, vt aduersum Turcam. Machabæus pugnat aduersus Antiochum, & alios reges infideles pro religione & fide & ceremoniis, & in hoc facto laudatur. Cur non etiam laudabitur Christianus pugnans aduersus Turcam pro fide & religione? De hac re plurimę extant ecclesię definitiones, nō per verba quæ docuit, sed per opera quæ exercuit quibus nos verius exemplo quàm verbo instruxit. In concilio siquidem apud Clarum montem sub Vrbano secundo celebrato decretum est vt bellum aduersus Turcas fieret, in quo mirificè Vrbanus profecit. Post cuius mortem Paschalis secundus succedens, vt testatur Platina, bello cœpto fauit. Calixtus quoque secundus habito Laterani nongentorum patrum concilio, ex eorum assensu decreuit vt primo quoque tempore supplementa militiæ iam deficientis, Christianis in Asia bellum gerentibus subministrarentur. Qua spe, vt idē Platina scribit, erectus Balduinus Hierosolymorū rex, Gazin regē Turcarum minorem Asiam incolentiū bello superauit, & in vincula coniecit. Lucius etiam tertius, eodem Platina teste, habito Veronæ concilio, principes Christianos adhortatus est vt Christianis pro fide in Asia laborantibus subueniretur. Quid ergo Lutherus contra tot testimonia verborum & exemplorum præsumit docere, non licere Christianis bellum inferre Turcis? Certè vt coniicere valeo ex eius vita & operibus mundo notis, hac sententia se inimicum esse Christi, & diaboli ministrum declarauit: quoniam hæc docens, visus est velle nomen Christianū funditus delere: quoniam nisi Christiani Turcis hucusque restitissent, iam actū esset de re Christiana. Sed gratias Deo, qui melius suo populo consuluit, quàm Lutherus optasse videtur. Iam videamus quo argumento suam sententiam confirmet, quia videlicet, inquit, sic aduersus Turcas bellare, est resistere Deo, visitanti iniquitates nostras per illos. O fortem argumētatorem. Túne es ille Luthere, qui scholasticos theologos irrides, eos sophistas appellans? Nónne tu hic sophistam merum agis? Quænam obsecro est ista collectio, Deus visitat iniquitates nostras per bellum quod à Turcis contra nos geritur, ergo nō licet resistere? Ad hunc modum non liceret nobis vllam prouisionem

facere contra famem, vllam medicinam sumere contra morbos, vllum antidotum percipere contra pestem. per hæc enim omnia Deus etiam visitat iniquitates nostras. Tamen & si visitet, non inhibet vt remedio aliquo adhibito illis obuiemus. Ita etiam etsi Deus visitet iniquitates nostras per Turcas, non tamen inhibet defensionem. Ita enim Deus visitat suos, vt non

Psal. 88 derelinquat: Misericordia nanq; quã erga nos semper exercet, exaltat iudiciũ illius. Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Contra hunc errorem scripsit Ioannes Roffensis episcopus in eo opere quod contra captiuitatem Babylonicam Lutheri edidit, toto vno integro articulo, videlicet tricesimoquarto. Scripsit etiam ante septuaginta annos Dionysius Riskel Carthusianus libellum quendam de bello Turcis inferendo, in quo suadet bellum Turcis debere fieri.

BENEDICTIO.

OMnes benedictiones quas ecclesia facit aut dicit super vinum, panem, aquam, oleum, sal, ceram, incensum, arbores oliuarum & palmarum, vestimenta, calices, aut alias quascunque res ad vsum ecclesiasticarum rerum necessarias, impij

Valdenses. Valdẽses pro sua solita temeritate & impietate irrident & subsannant, dicentes illas omnes nullius esse momenti. Hos Valdenses hic, vt alibi semper, imitantur Vuitclefistæ: qui, vt parẽtum suorum insaniam augerẽt, dicunt tales benedictiones esse veram practicam necromãtiæ potius quam sacræ Theologię: tantum abest vt illas alicuius virtutis esse credãt. De hoc errore iam supra nonnihil diximus cùm de virtute aquæ benedictæ disputauimus, in titulo de aqua, hæresi secunda: & infra in titulo exorcismus, multa amplius dicemus: quapropter vsq; ad illum locum disputationem differimus.

BESTIA ET BRVTVM.

DE hac re vnam duntaxat reperio hæresim, eamque à solo Philastro citatam, quæ asserit bestias omnes rationis esse capaces, omniaque bruta animalia, æquè vt hominem, non solùm sentire, verumetiam intelligere. Hanc hæresim Philaster

Gnostici. Manichæi tribuit Gnosticis & Manichæis. Augustinus autem in libro de hęresibus ad Quoduultdeum, de Gnosticis & de Manichęis cũ disserit, nunquam hunc errorẽ illis impingit, nec Irenæus multo vetustior Augu. & Philastro, libro primo de hæresibus, cap. tricesim

tricesimoquarto recensens Gnosticorum errores, vnquam huius erroris meminit. Sit autem hæc Gnosticorum sententia aut Manichæorum, aut secus res se habeat, non multùm curo, cùm certum sit talem assertionem esse erroneam, & sacris literis apertissimè contrariam. Nolite, inquit Propheta, fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Falsum est ergo omnia bruta esse rationis capacia. Et idem Propheta iterum ait: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. In quo autem similis factus sit, declarauit, cùm dixit eum non intellexisse. Per hoc enim quòd nõ intellexit, assimilatus est iumẽtis, quoniã illa non intelligunt. Siquidem bruta intelligunt, in quo quæso assimilatus est iumentis, cùm honorem in quo eum Deus constituit, non agnouit? Ex his ergo duobus scripturæ sacræ testimoniis apertissimè conuincimus bestias non esse rationis capaces.

Psal. 31

Psal. 48

FINIS LIBRI TERTII.

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSVS hæreses, Liber quartus.

CALCEAMENTVM.

DE hac re vnam hæresim citant Philaster & Augustinus, quæ docet non licere homini calceamenta portare. Huius autem erroris nullum assignant patronum: eam tamen tenentes, ab opere ipso Discalceati sunt nominati. Verùm hic admonere oportet, hos non damnari velut hæreticos quia calceamẽtis non vtuntur, sed ideo damnantur, quia credunt non licere illis vti. Calceamentis nanq; carere, & discalceatos incedere, bonum est & meritorium, tantum abest vt sit hæreticum. Nudis siquidem pedibus ambulans affligit carnem suam, & corpus castigat, ne animæ resistat, sed obsequatur vt decet. At carnis macerationem quis dubitat esse bonam? Bonum est ergo & vtile, nudis pedibus incedere. Quapropter beatus Franciscus Minorum pater, monachis sub suo instituto degentibus, è quorum numero ego sum, & vtinam

Discalceati.

vtinam bonus, pręcepit vt nisi necessitate cogente, calceamenta non portarent. Credere tamen nullo pacto licere portare cal
Exo.12 ceamenta, hoc est hæreticum. Dominus enim assignans Iudęis modum iuxta quem debeant agnum Paschalem comedere, dicit: Calceamenta habebitis in pedibus vestris. Propter quod, vt veritas figuræ, & corpus vmbræ assimilaretur, sacerdotes solenne sacrum celebrantes, in quo verus ille agnus, videlicet Christus benedictus comeditur, calceamenta in pedibus tenent, etiã qui aliâs non essent portaturi, vt fratres minores, qui etsi aliâs nudis pedibus incedant, cum tamen missam celebrant, calcea-
Eze.24 menta in pedibus tenent. Et dominus ad Ezechielem ait: Calceamenta tua erunt in pedibus tuis. Et Christus redemptor noster cum Apostolos suos misit binos ante faciem suam, misit il
Mar.6 los (vt Marcus ait) calceatos sandalijs. Prӕterea, quòd nũquam reperitur denegatum, intelligitur esse concessum. Si ergo portare calceamenta nunquàm fuit omnibus prohibitũ, inde conuincitur esse nobis cõcessum. Verùm hic fortè aliquis obijciet,
Mat.10 quòd portare calceamenta dominus prohibuit. Nam (vt Matthæus testatur) cum misit duodecim Apostolos ad prædicandum, inter alia quæ illis præcepit, hoc quoque dixit, Nõ peram in via, neq; duas tunicas, neq; calceamenta, neq; virgam. Ecce calceamenta ibi prohibita. Fatemur ibi calceamẽta fuisse prohibita, sed non omnibus. Solis enim Apostolis tunc loquebatur, ad quos solos illa præcepta spectasse dignoscitur, vt aliâs docuimus. Nec etiam Apostolis in perpetuum & semper fuerunt data illa præcepta, sed solùm pro illo tempore quo mittebantur. Ibi siquidem dicitur, In viam gentium ne abieritis.
Luc.22 Et tamen in posterum illis mandatur: Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturę. Illic etiam prohibuit portare peram: tamen postea dicit, Quando misi vos sine sacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui nõ habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Ex quibus cõstat, illa quæ apud Matthæum referuntur, solùm pro illo itinere peragendo esse data Apostolis præcepta, nõ autem pro tempore sequenti. Multo ergo minus ad nos iam pertinere possunt. Cùm ergo nulla sit facta de portandis calceamentis prohibitio, apertissimè conuincitur, licitum esse omnibus calceamenta portare, nisi illis fortè qui se ad hoc per votum obligauerunt.

CANTVS

CANTVS.

VNam dũtaxat de hac re inueni hæresim, quæ irridet cantus qui dicuntur in ecclesia. Huius erroris primus auctor (vt opinor) fuit quidã Hilarius, de quo beatus Augustinus lib. II. Retractationum cap II. mentionem facit, illiusq; errorem prodit. Et nescio an Hilarius iste ex Arrianis fuerit, qui cantibus sacris etiam detraxerunt, quia in illis audiebant Christi laudes, quem ipsi vehementer cupiebant deprimere. Vnde Ambrosius in quadam oratione contra Auxentium de basilicis tradendis inuehens, quæ ponitur in quinto libro suarum epistolarum, sic ait, Itaque & hodie cum laudatur Christus, Arrianorũ amentia verberatur. Geraseni præsentiam Christi ferre nõ poterant: isti peiores Gerasenis, nec laudationem Christi sustinere possunt. Vident pueros Christi gloriam concinentes, quia scriptum est: Ex ore infantium & lactẽtium perfecisti laudem: irrident istam ætatulam fidei plenam, cum dicunt, ecce quid clamant? Sed respondet ijs Christus, Si hi tacuerint, lapides clamabunt, hoc est fortiores clamabunt: clamabũt & iuuenes, clamabunt & maturiores, clamabunt & senes. Hæc Ambrosius. Ex cuius verbis patet Arrianos detrahere laudibus Christi in ecclesia decantatis. Tamen (vt existimo) non ideo detrahebãt, quia cantabãtur laudes, sed quia laudabatur Christus vltra eorum opinionem, quoniam credebant Christum esse purã creaturam, quapropter inuidebant laudibus quibus Christus extollebatur vt verus Deus. quas laudes moleste tulissent etiam si summissa voce & non cum cantu dicerentur. Hæc dixi propter Thomam Vualden, qui Arrianis videtur hunc errorem tribuere, motus hac Ambrosij auctoritate, male (vt opinor) perspecta. Hilarius tamen (vt ex Augustini verbis patet) simpliciter cantibus detrahebat. Hunc errorem suscitarunt Valdenses, qui dixerunt frustra tempus teri in cantibus ecclesiasticis. Hos postmodum secutus est Ioannes Vuitcleff Anglicus, qui adeo cantibus ecclesiasticis detraxit, vt cantantes in ecclesia, vocauerit sacerdotes Baal, quibus cum clamore orãtibus Helias propheta dixit, Clamate voce maiore: Deus enim vester forsitan cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certè dormit: vt excitetur. Quapropter dicit Ioannes Vuitcleff, eos qui in ecclesia canunt, esse sacerdotes Baal, quoniam sic clamãt ac si Deus dormiens eos non audiret, & eorum vocibus esset excitandus. Vt autem hunc errorem clarius conuincamus, admonere

Hilarius. *Psal. 8* *Luc. 19* *Valdẽses.* *Ioannes Vuitcleff.* *3. Reg. 8*

monere prius oportet, duplicem esse orationem quæ corã Deo fit, Vnam priuatam, quæ à singulari persona fit. Aliam publicam, quæ ab hominum conuentu in vnum congregato fit. Primam orationem expedit magis esse cum silentio quàm cum clamore: quia sic cum clamore orãs impedit alium ne ita quiete apud eum orare possit, quia suis vocibus, alterius sensum ad suos sermones rapit. Deinde sic publicè cum clamore orãs, suas secretas petitiones, quas fortè nõ expediebat alium scire, in auribus bonorum & malorum audiendas committit, & ita contingit, vt ab hominibus, quibus sua secreta reuelauit, derideatur. Et propter hoc laudatur Anna Samuelis mater, de qua o-
1. Reg. 1 rando dominũ pro impetrando filio, dicitur in primo lib. Reg. Porrò Anna loquebatur in corde suo, tantúmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Et de hac oratio-
1. Cor. 14 ne intelligendum est id quod Paulus ait: Si nõ fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. Si tamen quis ex impatienti quodam ac feruenti desyderio clamauerit orans etiam priuatè, loco tamen vbi alios non perturbet, & sui cordis secreta non prodiderit sic orans, nec crediderit Deum magis audire cum fortius clamatur, quàm cum basse, iste sic orans cũ clamore nõ malè agit, imò bene, si fortè ad id intẽdit, vt alius
Psal. 19 oratione audita excitetur ad Deum laudandum. Vnde Propheta ait: Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Ne autem subterfugiant hæretici dicentes illud debere intelligi de clamore cordis, & non de clamore oris, afferamus in medium Christum saluatorem nostrũ, cuius operibus nullus nisi
Ioan. 11 impiè detrahere potest. Is enim (vt ait Ioannes) Lazarũ suscitaturus, eleuatis sursum oculis dixit, Pater gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circunstat, dixi, vt credãt quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Ecce hic vides Iesum voce magna clamantem, qui tamẽ voce summissa poterat audiri, imò qui sine vlla voce poterat
Mat. 27 suscitare. Et vt fortius nostra sententia confirmetur, vide quid Matthæus dicat, Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicens. Heli heli lamazabathani. hoc est, Deus deus meus, vt quid dereliquisti me? Demum vt hominem tribus testibus conuincamus, afferamus Paulum, qui de Christo loquẽs
Heb. 5 sic ait: Qui in diebus carnis suæ preces supplicationésque ad illum qui posset eum saluum facere à morte, cum clamore va-

lido &

lido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Quid ergo dices impiè Vuitcleff ad ista tam clara testimonia quæ tibi obijciuntur? Sed certè vereor ne etiam audeas Christũ criminari, qui non dubitasti sponsam eius ecclesiã & contẽnere & accusare. Alia est oratio publica in qua non tantum cõsulitur propriæ cuiuslibet orantis vtilitati, sed cõmunibus cõmodis prospicitur. Et in hac oratione expedit orare alte, vt orantes inuicem audiantur, & se inuicẽ audientes, de Dei laude sancta quadam æmulatione contendant. Duo nãq; Seraphim clamabat alter ad alterum, Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus Sabbaoth. Plena est omnis terra gloria eius. Ad quorum similitudinem duo chori in ecclesia fiut, qui per vices alternas cantant, & tanquam duo Seraphim alter ad alterũ clamant. Expedit etiam orationẽ clamorosam in comuni fieri, vt alij hoc audientes excitentur ad Dei laudem. Vnde dominus apud Matthæum ait: Luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificẽt patrẽ vestrum &c. Et de oratione ipsa & laude ait Propheta: benedicã dominũ in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur. Magnificate dominũ mecũ, & exaltemus nomẽ eius in idipsum. Ecce ergo cui rei deseruit illa publica & alta laudum decantatio. Vnde Rabanus in lib. de Institutis clericorum, cap. 76. ait: Psalterium idcirco cum melodia cantilenarum suauium ab ecclesia frequentatur, quò facilius animi ad compunctionem flectantur. Perfecta autem vox est alta, clara, suauis. Alta vt sufficiat, clara vt aures adimpleat, suauis vt animos audientium suauiter demulceat. Si autem aliquid ex his defuerit, perfecta vox non erit. Hæc Rabanus. Eandem sententiã confirmat beatus Isidorus lib. j. de Officijs, cap. 6. dicens, Itaque & in hymnis & psalmis canendis, non solum prophetarum, sed etiam ipsius Domini & Apostolorum habemus exemplum, & præcepta de hac re vtilia ad mouendum pie animum, & inflammandum diuinæ dilectionis affectum. Hæc Isidorus. Cùm ergo cantus vtilitas non parua iam pateat, opus est vt illum comprobemus testimonio scripturarum. Propheta Regius ait: Cantate ei canticum nouum, bene psallite ei in vociferatione. Et ne posset Vuitcleff subterfugere, detorquens scripturam ad orationem mentalem, dixit, bene psallite ei in vociferatione. Præterea Christo nato facta est cũ angelo multitudo militiæ cœlestis laudantiũ Deum, & dicentiũ, Gloria

Esa. 6 — *Mat. 5* — *Psal. 32* — *Psal. 32* — *Luc. 2*

Gloria in excelsis Deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Rursum, cum Christus intrabat ciuitatem Hierosolymam, cœperunt(vt Lucas ait)omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus quas viderant virtutibus, dicentes, Benedictus qui venit rex in nomine domini,pax in cœlo,& gloria in excelsis.Et quidam Pharisæorum de turba dixerunt ad Illum, Magister increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait: Dico vobis quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.Hæc Lucas.Ex quibus verbis cõstat Vuitclefitas similes esse Pharisæis reprehendentibus discipulos cum clamore laudantes Deum. Deinde vt cantus magis comprobaretur, ipse dominus cum discipulis suis cantare dignatus est.nam instante morte sua,post cœnam vltimam hymno dicto cum discipulis suis, exijt in montem Oliueti.Vt autem hoc factũ nobis maximè fauere clarius dignoscatur,oportet declarare quid sit hymnus.Hymnus græca vox est,græcè ὕμνος, latinè autem valet tantum ac canticum siue laus quæ Deo tribuitur. Vnde Augustinus super psal.72.in expositione tituli sic ait: Hymni laudes sunt Dei cum cantico. Hymni,cantus concinentes laudem Dei.Si sit laus,& non est Dei,non est hymnus. Oportet ergo vt sit hymnus,vt habeat hæc tria,& laudem,& Dei, & canticum.Hæc Augustinus. Eidem sententiæ subscribit Isidorus, qui lib.6.Etymologiarum cap.34.sic ait:Hymnus est canticũ laudantium Deum proprie,aut hymni sunt concinentes laudẽ Dei,quòd si sit laus,& non est Dei, non est hymnus.si sit & Dei, & laus,& non cantetur, non est hymnus.Hæc Isidorus.Si ergo iuxta Matthæum & Marcum Christus dixit hymnum cum discipulis suis, ergo cantauit. Et confirmat hoc propositum,factum Pauli & Silæ,qui in carcere positi,clamantes Deum laudabant. Sic enim dicitur, Media nocte Paulus & Silas adorantes laudabant dominum:& audiebant eos qui in custodia erãt. Subito verò terræmotus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia,& vniuersorum vincula soluta sunt.Si ergo non licet alte & cum clamore & cum cantu orare, quomodo ad orationem clamorosam Pauli & Silæ tot miracula facta sunt? Postremò hanc catholicam sententiam confirmat totius ecclesiæ vsus,nõ nouus, sed ab ipso ecclesiæ nascentis exordio vsque ad nostra tempora conseruatus.Et vt cætera de hac re testimonia omittam,vnũ citabo, eo cæteris efficacius, quòd ab homine extraneo & nostræ relig

Ibid.19 · Mat.26 · Mar.14 · Act.16

ſtræ religionis inimico prolatum eſt. Plinius namque ſecundus *Plinius*
in quadam epiſtola ad Traianum de Chriſtianis tūc (vt ſic dicam) naſcentibus loquens, ait, Adfirmabant autem hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ vel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carménque Chriſto, quaſi Deo dicere ſecū inuicē. Hęc ille. Et vt rem magis confirmemus, aliud producemus teſtimonium hominis etiam exteri ſed multum laudati. Philo enim Iudęus, qui tempore Apoſtolorū fuit, & Chriſti tempora attigit, de Chriſtianorū cantibus apertiſsimū perhibet teſtimoniū. *Philo.* Nam Euſebius Cæſarien. lib. 2. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap. 17. enarrans qualiter Philo Iudæus omnia eccleſiaſticæ inſtitutionis initia, & originem Apoſtolicæ traditionis deſcripſerit: dicit illum hoc etiā de Chriſtianis narraſſe, quòd vnus ex omnibus conſurgens in medio, pſalmū honeſtis modulis concinebat, & præcinenti ei vnū verſiculū omnis multitudo reſpondebat. Poſt iſta tam manifeſta teſtimonia quibus impium Vuicleff erraſſe conuincimus, extat eccleſiæ de hac re definitio. Conciliū nāque Agathenſe cap. 30. ſuorum Decretorum ſic definit, Et quia cōuenit ordinem eccleſiæ ab omnibus *Cōcilium Agathēſe.* æqualiter cuſtodiri, ſtudendū eſt vt vbiq; (ſicut fit) & poſt antiphonas, collectionęs per ordinē ab epiſcopis vel presbyteris dici, & hymnos matutinos vel veſpertinos decantari diebus omnibus, & in concluſione matutinarum vel veſpertinarum miſſarū poſt hymnos capitella de pſalmis dici, & plebē collecta oratione ad veſperam ab epiſcopo cum benedictione dimitti. Hæc concilium. In quibus verbis præcipitur aperte, vt hymni omnibus diebus decantentur. Sed iam videamus quo argumento ſuum propoſitum confirmare nitantur, vt illi reſpondeamus. Sic enim aiunt: Chriſtus prohibuit orare cum clamore & cantu, cum prohibuit publicam orationem, præcipiēs vt ſecreto oraretur ab omnibus. Apud Matthæum nanq; ſic ait. *Mat. 6* Tu tamen cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio tuo, ora patrem tuum in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Cui obiectioni reſpōdemus, Chriſtum per illa verba non prohibere opus, ſed intentionem. non enim prohibuit publice orare, ſed prohibuit ne hac intētione & hoc animo aliquis oraret in publicò, vt ab aliis videretur. Hoc autē ita eſſe colligitur ex præcedentibus eiuſdem Chriſti verbis. Præcedentia ſiquidem & ſequentia verum ſenſum literæ manifeſtant. Præcedentia autem Chriſti verba ſunt hæc, Et cum

oratis, non eritis sicut hypocritæ qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Et statim subiungit, Tu autem cum oraueris &c. Præcedentibus autem verbis prohibuit intentionem malam, quæ est cùm quis orat vt videatur ab hominibus. Sequentibus autem præcipit bonam intentionem, vt videlicet oret hac sola intentione, vt videatur à Deo. Quod si quis hac intentione etiam publicam orationem faciat, intẽtio sua est secreta, id est vt secretè fiat, quia ad solum Deum eam dirigit, quamuis opus fuerit publicum. Et in hoc bene agit, immo sępe necesse est vt sic fiat, quoniam (vt ait beatus Augustinus) si non habuerimus inspectores, nullos etiam habebimus imitatores. Si vero orans optat ab aliquo videri, quantumlibet claudat ostium cubiculi in quo orat: iuxta tamẽ Christi intentionem in publico orat: quoniam Christus magis animum attendit quàm opus. Et opus ipsum nunquam bonum aut malum censetur, nisi quia à bono aut à malo animo procedit. Secundo obiiciunt per id quod propheta Helias ad prophetas Baal ait, Clamate voce maiore. Deus enim vester forsitan cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, vt excitetur. Propter quod arguit Ioannes Vuitcleff, non licere orare cum clamore, quia (vt dicit) sic orantes sunt sicut prophetæ Baal qui reprehenduntur ab Helia. Fatemur prophetas Baal fuisse reprehensos, aut potius derisos ab Helia, nec tamen hac sola ratione quòd clamabant, sed quia clamantes credebant Deum altiores voces magis audire quàm bassas. Ideo sic credentes clamabant orantes, vt facilius eorum voces Deus audiret, Helias ergo eorum errorem deridens ait: Clamate voce maiore &c. Non quòd reprehendat clamorem, sed reprehendit errorem quo credunt Deum egere altioribus vocibus vt audire possit. Qui autem orat cum clamore & cantu, credens Deum æque audire voces bassas ut alias, immo, quod maius est, audire clamores cordis, iste sic credens etsi orans clamet ex quodam feruenti & impatiente desiderio, non errat. Superius nanque ostendimus Christum cum clamore orasse, & pueros clamantes approbasse. Ad hunc modum Christus reprehendit prolixitatem verborum in oratione, non simpliciter & absolute, sed sicut Ethnici faciunt. Sic enim ait, Orantes autem nolite multum loqui sicut Ethnici faciunt. Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Quæ

3. Reg. 18

Mat. 6

verba

verba exponens Rabanus, ait. Reuera omne multiloquium à gentibus venit, qui exercendæ linguæ potius quam mundando animo dant operam, & hoc nugatorii studii vel rogatorii genus, etiam ad prece Deum flectendum transferre conantur arbitrantes sicut hominem iudicem, ita verbis Deum adduci in sententiam. Nolite itaque similes esse illis, dicit vnus & verus magister. Hæc Rabanus. Itaque illis verbis non absolute prohibuit Christus multiloquium & prolixam verborum orationem: quoniam ipse prolixe & prolixius orauit. Sed prohibuit multiloquium in oratione quemadmodum Ethnici faciunt, qui putant quòd in multiloquio suo exaudiantur. hoc est, prohibuit ne crederemus Deum per multiloquium nostrum magis flectendum, sed per maiorem animi feruorem. Contra hūc errorem scripsit satis diffuse & copiose frater Tho. Vualden in lib. suo de Sacramentalibus, titulo secundo, à quo fateor me aliqua decerpsisse, plura etiam contuli. *Luc. 22*

CAPVT.

Vnus est error dicens non esse vnum caput ecclesiæ in terris, videlicet Papam, Sed de hoc infra longius dicemus in titulo Papa.

CHARACTER.

INter plures Lutheri errores, is vnus numeratur, quo dicit, in nullo sacramento imprimi characterem, sed hoc asserere, ait esse meram nouorum theologistarum fictionem. Hoc autem quàm sit falsum, plurium sacrorum doctorum testimoniis conuincemus, quos Lutherus nec nouos theologistas vocare poterit, nec sententiarios. His enim nominibus sæpissime alios notat, quorum non est dignus corrigias calceamentorum soluere. Sed ne forte de nomine contendamus, prius oportet ostendere quid sit character, de quo nostra est hæc præsens disputatio. Character vox græca est, & latine sonat tantum ac signum vel figura. Character ergo, de quo nunc loqui paramus, figura quædam est (siue autem illa sit qualitas siue relatio, parum interest) quam Deus animæ imprimit in signaculum quo suum gregem discernit ab aliis. Oues enim vt ab ouibus distinguantur, signo quodam illis impresso notantur. Milites etiā à militibus in bello signo quodā distinguuntur. Portari etiam aliquando solet signū quoddam tanquā symbolum nobilitatis cuiusdam, per quod à plebe, aut ab aliis mediocris status ho- *Lutherus.*

minibus distingui quis valeat, vt in Hispania quidam portant in pectore spatham ex serico aut panno rubro factam. Alibi aliqui portāt vellus aureum pendens ex catenula collo circū-fusa. Iuxta hunc modū in tribus sacramentis imprimitur character, id est quædam figura in anima, qua ab aliis nō sic signatis distinguatur. Per baptismum siquidē gratiam recipimus, & inter oues dominicas connumeramur, & ouile eius intramus. Vt ergo ab aliis non baptizatis, qui tāquam oues diaboli sunt, distinguamur, charactere quodam signamur à Deo in anima.
Iob. 7 Et quoniam militia est vita vita hominis super terram (vt ait Iob) & ecclesia ista quæ nunc in terris est, militans appellatur, quia in ea militamus aduersus dæmonē, carnem, & mundum: ideo grādiores effecti sacramentū confirmationis accipimus, in quo gratia nobis præstatur, qua roboremur in militia, & fortiores simus in prælio cōtra hostes nostros. Et ideo tunc Christus dux noster nos charactere suæ militiæ notat, vt ab hostibus distinguamur, & ab aliis etiā nostrarum partiū qui ad hanc militiam nunquā peruenerunt, vt saltē hoc signaculo separemur. In ordinis vero sacramēto, qui eum recipit, ad altiorem quendam statum extollitur, & velut ex plebeio ad nobilium statum euehitur, quapropter quasi quoddā sui status signū tunc à Deo illi imprimitur. Sed ne Lutherus dicat nos in allegoriis tēpus terere, oportet vt singula percurramus & testimoniis compro-
Eph. 4 bemus. Et primo de baptismo dicamus. Beatus Hieronymus exponens illud Pauli ad Ephes. Nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis, sic ait, Signati autem sumus Spiritu Dei sancto, vt & spiritus noster & anima imprimantur signaculo Dei, & illam recipiamus imaginem & similitudinem ad quam in exordio conditi sumus. Hoc signaculum sancti Spiritus (iuxta eloquium Saluatoris) Deo imprimente signatur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis patet nostram animam signari signaculo Dei, quod signaculum nos characterem appellamus. de nomine nanque non contendimus, sed de re. Verùm si de nomine adhuc contendit, audiat Augustinum, qui non semel aut iterum characteris nomen exprimit. Is enim contra Cresconium grammaticum dicentem rebaptizandum esse eum qui ab hæreticis baptizatus fuerat, lib. 1. cap. o. sic ait: Neque enim propterea immutandus vel improbandus est regius character in homine, si erroris sui veniam & militādi ordinem à rege impetrauerit, quia eundem cha

dem characterem quo sibi satellites congregaret, desertor infixit: aut propterea signa mutanda sunt ouibus cum dominico gregi sociantur, quia eis dominicum signum fugitiuus seruus impressit. Hæc Augustinus. Quibus verbis bis characterem, bis signum nominauit. Et de baptismo contra Donatistas eandem causam agens, libro sexto, cap. primo sic ait, Habere & dare & accipere sacramentum baptismi, satis eluxit pastoribus ecclesiæ catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarii cōcilii auctoritate originalis consuetudo firmata est, & ouem quæ foris errabat, & dominicum characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ vnitatis salutem ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen dominicum in ea agnosci potius quàm improbari, quandoquidem ipsum characterē multi & lupi & lupis infigunt: qui videntur quidem intus esse, veruntamen ad illam ouem quæ etiam ex multis vna est, non pertinere, morum suorum fructibus cōuincūtur, in quibus in finem vsque perdurant. Hæc ibi Augustinus. Et in quodam sermone de gestis cum Emerito Donatistarum episcopo, sæpenumero characterem baptismi nominat. breuitati studens, nolui in medium afferre. qui voluerit legat ibi, & inueniet eum in septimo tomo operum Augustini. Iam vides Luthere qualiter testimoniis Hieronymi & Augustini probauimus characterem imprimi in baptismo, & istos non poteris dicere nouos theologistas (vt assoles) nec sententiarios, cum eorum quilibet plusquam sexcentis annis magistrum sententiarum Petrum Lombardum præcesserit. Sed iam ad confirmationis sacramētum pergamus. *Innocentius primus.* Innocentius papa huius nominis primus, vir doctrina & sanctitate clarus, Decentio Eugubino episcopo scribens, cap. 3. sic ait, De consignandis vero infantibus, manifestum est ab alio fieri quàm ab episcopo non licere. Nam presbyteri licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem nō habent. Hæc autem pontificibus solis deberi, vt vel consignēt, vel paracletum spiritum tradant, non solùm consuetudo ecclesiastica demonstrat, verū illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum. Hæc Innocentius. Ex quibus verbis duo colligimus. vnum est, confirmationem non posse nisi ab episcopo conferri. Alterum est, quòd in tali consignantur eam recipientes. Sic enim appellauit eam, videlicet consignationem, Sed quia forte

hoc testimonium aliò detorquebit quàm oportet, vno iam argumento de omnibus his tribus sacramentis, videlicet baptismo, confirmatione, & ordine, concludamus. In his enim sacramentis sancto docente spiritu, didicit ecclesia non patiendam iterationem, non ob aliam caussam, quam quod in eis characteris confertur signaculum, quod deleri nullo modo potest. Quāuis enim peccatores sępenumero illud maculent, & è candido reddant atrum, è purissimo reddant impurum, nunquam tamen ita poterūt eradere, quin illo charactere consignati, orbi toto maneāt in die iudicii noti ad gregem dominicum pertinere, cuius signaculo impressi sunt. Cum ergo ille character qui per talia sacramenta imprimitur, sit indelebilis, ideo non iterantur sacramenta quæ illum imprimunt. Quòd autem sacramenta illa iterari nō possint, testatur Augu. de baptismo & ordine, ad hunc modum loquens. Vtrunq; enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrunq; homini datur, illud cum baptizatur, illud cum ordinatur. ideo non licet in ecclesia catholica vtrunque iterari. Hæc augustinus. Eidem sentētiæ subscribit Gregorius, qui lib. 2. sui registri, epistola. 32. sic ait, Illud autē quod dicitis, vt is qui ordinatus est, iterum ordinetur, valde ridiculum est, & ab ingenii vestri consideratione extraneū, nisi forte quod exemplum ad mediū deducitur, de quo & ille iudicandus est, qui tale aliquid fecisse perhibetur: absit autem à fraternitate vestra sic sapere. Sicut enim baptizatus semel, iterum baptizari nō debet: ita qui consecratus est semel, in eodem iterum ordine consecrari nō debet. Sed siquis forsitan cum leui culpa ad sacerdotium venit, pro culpa pœnitētia indici debet, & tamen ordo seruari. Hæc Gregorius. Et vt iam cōcludamus, cōciliorum definitiones expedit adducere Concilium Carthaginense quartum sic definit: Non licet fieri rebaptizationes, neque reordinationes, vel retrāslationes episcoporum. & ponuntur hæc verba in volumine Decretorū de consecra. dist. 4. cap. non licet. De cōfirmatione autem Cōcilium Tarrāconense sic ait, Dictum est nobis quod quidam de plebe bis vel ter, vel eo amplius, episcopis ignorantibus tamen, ab eisdem episcopis confirmentur. Vnde nobis visum est eandem confirmationem sicut nec baptismum iterari minime debere. Hæc ibi. Quæ verba adducit Gratianus in volumine Decretorum de consecra. dist. 5. cap. dictum est. Tamen vt ingenue fatear, cum recurrissem ad volumen cōciliorum, vt ibi ex fonte haurirē, nihil tale ibidem

Augu.

Grego.

Cōcilium Chartagi.

Consilium Tarrac.

ibidem reperi quale Gratianus citat sub illis titulis. Quo fit vt mea sententia dicere oporteat, vel titulum illum qui est in Gratiano, incuria scriptorum fuisse corruptum: aut illorum conciliorum decreta, quæ nunc apud nos sunt, esse mutila & manca, nec adeo integra vt Gratiani tempore existebant. Sed iam ad rem. Ex supradictis testimonijs constat illa tria sacraméta esse initerabilia. hoc auté non ob aliud euenit, nisi quia in illis imprimitur character, qui est indelebilis: qui character cũ in alijs sacramentis non imprimatur, talia sacramenta iterato recipi possunt. Denique vt sententiam nostram plenè confirmemus, operæprecium erit concilij Florentini de hac re definitionem proponere, quoniam apertissimè insanam Lutheri sententiam damnat. Sic enim ait: Inter hæc sacramenta, tria sunt, baptismus, confirmatio, & ordo: quæ characterem, id est spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum imprimunt in anima indelebile. Vnde in eadem persona non iterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt: & reiterationem admittunt. Hæc concilium Florentinum. Et de hac re hæc dicta sufficiant. Contra hunc errorem nemo ex ijs qui aduersus Lutherum disputarunt (quod sciam) aliquid scripsit, præter vnum Angliȩ regem, qui in eo opere quod pro defensione sacramentorum ecclesiæ scripsit, succincte satis & perfunctoriè hunc errorem tangit. *Concilium Florẽtinũ.*

CARDO ET CORPVS HVMANVM.

HIc est vnus error Manichæorum dicẽtium corpus suapte natura malum, & ideo à malo principio factum. Hic est etiã error Patricianorũ, à Patricio quodã Romano (vt ait Philaster) sic appellatorũ. Hi dicunt carnẽ à diabolo factã, & ideo insequendã, & morte plectendã. Qui adeo carnẽ suã odiebant (sicut idem Philaster & Augustinus testantur) vt vltro mortẽ sibi inferre nõ dubitauerint, vt vel sic carne carere possent. Hũc eundẽ errorẽ ex parte tenent alij dicti Paterniani, qui alio nomine vocantur (vt Augustinus ait) Venustiani. Hi dicunt inferiores partes corporis humani, nõ à Deo, sed à diabolo esse factas: quapropter licentiã tribuentes omniũ flagitiorum ex illis partibus, impurissimè viuũt. De reliquis autẽ superioribus corporis partibus nihil tale asserunt sicut Patriciani di erunt. ideo tamen in vnũ eos cõiungere placuit, quia vno eodémq; gladio feriendi sunt. Nam ostenso quòd totum hominis corpus à Deo factum sit, inde etiam manebit probatum, inferiores corporis *Manichæi.* *Patriciani.* *Paterniani.* *Venustiani.*

partes esse à Deo factas, cùm illæ etiam sint de substantia corporis humani. Quo autem tempore aut Patriciani aut Paterniani cœperint, neque ex Augustino, neque ex Philastro cōstat.
Gen. 1 Primo ergo obiicimus id quod in Gen. dicitur, Et creauit Deus hominem ad imaginem suam. Ad imaginem Dei creauit illū, masculum & fœminam fecit eos. Ad hæc sexus distinctio non est in anima sita, sed in corpore, nec alibi quam in inferioribus corporis partibus. Si ergo Deus masculū & fœminam fecit eos, sequitur quòd non tantu creauit animam, cùm iuxta illam nulla sit sexus distinctio, sed etiam fecit corpus: quod est cōtra Patricianos. Et non solū fecit superiores partes corporis, sed etiā inferiores, in quibus est potissima sexus diuersitas, & per hoc cōuincuntur Paterniani. Præterea in eodem libro postea dicitur,
Gen. 2 Immisit ergo dominus Deus soporem in Adam: cumq; obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnē pro ea. Et ædificauit dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierem. Ecce hic vides Dominum pro costa fecisse carnem: & ex costa iterū fecisse mulierem. non autem eam fecit ex costa quantum ad animam, quoniam illa creatur, & cùm sit spiritualis, ex nihilo fit, nec ex costa fieri poterat. reliquum est ergo vt
Psal. 118 secundum corpus à Deo factam esse ex costa fateantur. Rursum, Propheta regius ait: Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me. Corpus autem æquè est de substantia hominis vt anima: dicente Athanasio, anima rationalis & caro vnus est homo. Cùm ergo scriptura sæpe testetur Deum fecisse hominem, nulla corporis & animæ in hac re facta distinctione, conuincitur vt etiam fecerit corpus sicut animam. Et vt nulla
Iob 10 possit tergiuersatione hic error celari, Iob expressè de corpore loquitur dicens, Sicut lac me coagulasti, non autem coagulatur
Eccle. 18 iuxta animam, vt liquet, sed iuxta corpus. Et ecclesiasticus ait: Deus de terra creauit hominem. Quod etiam ad corpus referri
Gen. 2 oportet, cùm anima ex nihilo sit creata. Deinde cùm Deus creauit hominem, & masculum & fœminam fecisset, benedixit eis, dicens, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Quibus verbis (vt alias docuimus) generationem præcepit, quæ per corporum coniunctionem fit, & non per qualcūq; corporis partes (vt omnibus notum est) sed per inferiores, in quibus potissima sexus distinctio consistit. ergo partes illas quibus generatio faciēda est, à Deo factas esse oportet, à quo generatio præcipitur. Et hoc contra Paternianos. Confirmat nostram sententiā manifest

nifestius Paulus dicens, Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos ipsos Deo tanquā ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Cùm ergo arma iustitiæ corpus & eius membra Paulus appellet, conuincitur inde vt suapte natura non sit malum, cùm possit illud ad arma iustitiæ conuerti. Postremo Christus nostrā assumens naturam, factus est verus homo, sicut vnus ex nobis. voluit enim (vt ait Paulus) per omnia fratribus assimilari. Et Ioannes eius incarnationem describens, vno verbo dixit: Et verbum caro factum est. Et paulus iterum ait: Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. Si ergo caro hominis aut corpus humanum à diabolo sit factū, vt Patriciani fabulantur, aut inferiores tantùm corporis humani partes, vt Paterniani mentiuntur, diabolus fecerit: oportebit tunc dicere Christum Dei filium aliquid diabolicum retinere. Absit autem vt in tantam blasphemiam incidamus. Quæ enim societas lucis ad tenebras? aut quæ conuentio Christi ad Belial? Et ipsemet Christus Dei filius de dæmone ait: Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Sed iam audiamus ecclesiæ de hac re definitionem. Leo papa huius nominis primus, in epistol. 71. in qua errores Priscillianistarum damnat, cap. 8. hęc ait: Octauum eorum est plasmationem humanorum corporum diaboli dicere esse figmentum, & semina conceptionum opere dæmonū in mulieris vteris figurari: propterea resurrectionem carnis non esse credendam: quia creatio corporis non sic congruens animę dignitati. Quæ falsitas sine dubio opus diaboli est: & talia prodigia opinionum, figmenta sunt dæmonum, qui non in fœminarum ventribus formant homines, sed in hæreticorum cordibus tales fabricant errores. Quod immundissimum virus de Manichęę impietatis specialiter fonte procedens, olim fides catholica deprehendit atque damnauit. Hæc Leo papa. Concilium Braccarense primum capite tertio suorū decretorum sic definit: Siquis dicit creationem vniuersæ carnis non opificiū esse Dei, sed malorum angelorum, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Reliquum autem Patricianorum errorem, quo credunt seipsos debere occidere, vt vel hoc medio carne priuentur, inferius in tit. de occisione, expugnabimus. De alio etiam Paternianorū errore, quo putabant omnia flagitia quę per partes corporis inferiores committi possunt, esse licita: inferius in tit. de coitu disputabimus.

Rom. 6 *Ioan. 1* *Rom. 1* *2. Cor 6* *Ioan. 13* *Leo papa.* *Conciliū Brac.*

Secunda hæresis docet imaginem Dei ad quam homo à Deo conditus esse dicitur, esse in hominis carne sitam, & non in anima. Verùm de hoc errore infra Deo duce, in titulo de imagine disputabimus.

CIBVS.

Tatianus. Encratitæ. DE hac re est vnus error dicens non licere vesci carnibus. Hic est error Tatiani & Encratitarũ, quos supra diximus à Tatiano fuisse exortos. De quibus Irenæus lib. 1. cõtra hęreses, cap. 30. mentionẽ facit. Hunc errorẽ postea suscitarunt Manichæi. *Manichæi. Aerius. Cathari.* Eidem adhæsit Aerius, vt Philaster ait: Augu. tamen dicit Epiphaniũ hoc illi non impingere. Cathari autẽ insaniã hanc auxerunt, dicentes non licere comedere oua, caseum, lac, etiã si necessitas adsit. Hũc errorẽ Catharis impingit Guido Carmelita. Hi autem Cathari qui ista docent, nõ sunt illi qui aliàs dicuntur Nouatiani, sed alij Nouatianis posterioris, qui ad Manichæorum familiã pertinent, quos Augu. non Catharos, sed Catharistas appellat. Nam Aug. in lib. de hæresibus cap. 46. de Manichæis disserens, dicit illos in tres partes esse diuisos. Quidam dicti sunt Manichæi, nomen authoris seruantes: Alii Macarij, Alij Catharistæ, hoc est, mundatores siue purificatores, propter quasdam horrendas & execrandas purificationes quas faciebant. Isti aliquandiu extincti, tandem post aliquot secula surrexerunt in Alemania, sub Imperatore Frederico 1. & vocati sunt Cathari, & melius vocarentur Catharistæ vt Aug. eos appellauit: quia illi non mundati sed mundatores erant. *Priscillianus. Græci.* Priscillianus etiam carnes tanquam immundas escas deuitauit. Græci etiã (vt Guido illis impingit) damnant eos qui comedunt de suffocatis, aut alias carnes in lege veteri prohibitas. Contra hos omnes clamat scriptura sæpissimè. Primo Dominus ad Mosen loquitur, quæ suo nomine filiis Israel dicturus sit, in hunc modum, *Exod. 12* Decima die mensis huius tollat vnusquique agnũ per familias & domos suas. Sin autẽ minor est numerus vt sufficere possit ad vescendum agnũ, assumet vicinũ suũ, qui coniunctus est domui eius, iuxta numerũ animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni. Ecce vides qualiter Dominus præcipit comedere agnũ. Quod si carnes malę essent & immũdę, Deus nullo pacto præcepisset. Præterea, Deus præscribens leges eorũ, quæ co- *Leuit. 11* medere poterant filij Israel, per Mosen loquitur dicens, Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ. Omne quod habet diuisam vngulam, & ruminat in pe-

coribus, comedetis. Eandem sententiã in reiteratione legis, hoc est in Deut. replicat dicẽs: Hoc est animal quod comedere debetis: Bouẽ & ouẽ & caprã & ceruũ, capreã, bubalũ, tragelaphũ, pygargũ, orygẽ, camelopardalu. Omne animal quod in duas partes findit vngulã, & ruminat, comedetis, Sed quoniã impij Manichæi vetus testamentũ reiiciũt, dicentes illud a quodã malo Deo esse factũ, de quo errore alias disputabimus, ideò testimoniis noui testamenti opus est vt nostrã rẽ firmemus. Et primo omniũ tuba Aposto. videlicet Paulus pro nobis clamat in ea quæ est ad Rom. epist. dicens, Scio & cõfido in domino Iesu, quia nihil cõmune per ipsum, nisi ei qui existimat quid cõmune esse, illi cõmune est. Cõmune hic vocat Apost. cibũ immundum, & lege diuina prohibitũ: sicut alibi dixit Petrus Apostol. Cõmune & immundũ nunquã mãducaui. Et post prędicta, Paulus eodẽ loco subiungit, Omnia quidẽ mũda sunt, sed malũ est homini, qui per offendiculũ manducat. Hoc autẽ dicit Paulus, quia propter vitandũ scandalũ in proximo, debet homo à carnibus abstinere, si videt aliũ scandalizari ex esu carnium, sicut alibi ait: Si fratrẽ meum scandalizo, carnes nõ comedã in æternum. Et in eodem priori loco eandẽ persequens sententiã Paulus subiungit: Qui autẽ discernit, si mãducauerit, damnatus est, quia nõ ex fide. Tatianus ergo & Manichæus & Priscillianistæ & Cathari damnati sunt iuxta Paulũ, quia mãducantes discernunt cibos, putãtes aliquibus nõ esse vescendũ. Præterea in epi. ad Timoth. hoc clarius exponit dicens, Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedant quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorũ, in hypocrisi loquentiũ mẽdacium, & cauteriatam habentiũ suam conscientiam, prohibentiũ nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendũ cum gratiarũ actione fidelibus, & his, qui cognouerunt veritatẽ: quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarũ actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationẽ. Iam quæso, quid his verbis apertius dici poterat? Rursum confirmat hanc sententiam visio Petri, de qua sic dicitur in actibus Apostolorum, Et cùm esuriret Petrus, voluit gustare. Parantibus autẽ illis, cecidit super eum mentis excessus. Et vidit cœlum apertũ, & descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis submitti de cœlo in terrã, in quo erant omnia quadrupedia & serpẽtia terræ, & volatilia cœli. Et facta est vox ad eum, Surge Petre,

Deut. 14 — Rom. 14. — Act. 10 — 1. Cor. 8 — Rom. 4 — 1. Tim. 4 — Act. 10

Petre, occide & mãduca. Ait autem Petrus, Absit domine, quia nunquam manducaui omne commune aut immundũ. Et vox iterum secundo ad eum, Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris. Hoc autem factum est per ter. Et statim receptũ est vas in cœlum. Hæc ibi. Deinde ipse Christus (vt omnes euangelistæ testantur) comedit agnum paschalem. Si autem carnes ex se essent immundæ & illicitæ, Christus totius perfectionis & virtutis exemplum, nunquã comedisset. Accedit ad hæc omnia ecclesiæ in hac parte definitio. Concilium nanq; Braccarense primum, capite quartodecimo suorum Decretorũ sic definit. Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in vsu hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quia immunditiam putauerit, ita abstineat ab eis, vt nec olera c cta cum carnibus pergustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit. Hæc Concilium. Post tam expressa scripturæ sacræ & ecclesiæ testimonia, non est quòd iam amplius de hac re disputemus. Verùm superest vt respõdeamus cuidam obiectioni quæ pro errore Græcorum fulciendo adduci posset. In concilio siquidem ab Apostolis Hierosolymę celebrato, de quo in quintodecimo capite Actuum Apostolorum fit mẽtio: cum de hac re fieret disputatio, sic lata est sententia, Visum est enim spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hęc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene agetis. Hæc ibi. Quę verba nullo modo nostræ sententiæ repugnant, quoniam illa ab Apostolis pro tunc prohibita sunt, & non quia ex se mala, aut quia lege diuina interdicta: sed prohibita sunt propter Ethnicos qui nouiter conuertebantur ad fidem. Iudæi enim maxime horrebãt comedere immolata simulacrorum, siue idolothyta, & suffocatũ. Apostoli autem timentes ne Iudæi conuersi occasione cibi quẽ horrebant, separarentur à communione fidelium, præceperunt fidelibus vt ab illis cibis abstinerent, ne occasione cibi perderẽt fratres, quos fortè ad dominum possent conuertere, à talibus cibis abstinendo. Hoc autem ita esse facilè conuincimus. Nam vt de cęteris taceam, inter cibos illic annumeratos sunt immolata simulacrorum, de quibus Apostolus dicit esse licitum comedere modo non sit conscientia idoli: id est dummodo hoc propter idoli reuerentiam nõ faciat, credens fortè aliquid numinis esse in idolo. Sic enim ait in prima ad Corinthios epistola.

1 Cor. 8

stola: De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia ni-
hil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus nisi vnus. Nã si sunt qui dij dicantur siue in cœlo siue in terra (siquidem sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus dominus Iesus Christus, per quẽ omnia, & nos per ipsum. Sed non in omnibus scientia. quidam autem cum conscientia vsq; nunc idoli, quasi idolothytum manducant, & conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducauerimus, abundabimus: neque si non manducauerimus, deficiemus. Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculũ fiat infirmis. Hæc Paulus. Ex quibus verbis clare patet licitum esse comedere ea quæ immolata fuissent idolis, modo conscientia idoli non adesset. Verùm etsi hoc ei esset licitũ: si videret alium ex hoc scandalizari, à cibo aliâs licito deberet abstinere, ne fratrem suum occasione cibi perderet. Nullus est ergo cibus nobis diuina lege prohibitus: sed iuxta licentiam nobis à Saluatore datam, de omnibus cibis qui apponũtur nobis, licebit manducare.

Secũda est hæresis huic proximæ opposita, quæ asserit quoslibet cibos, quolibet etiam die, omnibus, sine vllo discrimine esse licitos, quantumlibet per ecclesiasticas sanctiones fuerint prohibiti. Hæc est hæresis Iouiniani, vt patet ex Augustino libro de hæresibus, ad Quod vult Deum cap. 82. Hic Iouinianus monachus fuit Romæ tempore beati Hieronymi, cõtra quem idem Hieronymus scripsit. Est etiam error Valdensiũ, qui tempore quadragesimæ carnem & oua & reliqua prohibita comedebant, dicentes nullum esse peccatum hoc facere, imò dicebãt ecclesiam non posse talem ciborum abstinentiam præcipere, & in tali abstinentia à carnibus dicebant nullum inesse meritum. Hunc eundem errorẽ hoc nostro tempore amplexati sunt Lutherani, qui omni feria sexta & sabbato, & in omnibus diebus quadragesimæ carnes effrænatè comedunt. Audiui ipsemet hoc mense quo hæc scribo, videlicet in mense Maio anno domini M.D.XXXIII. à quodam viro probo Coloniensi, quòd ipso eunte ad nundinas quæ habentur Francfordiæ, quæ ciuitas est superioris Germaniæ, tempore quadragesimæ in quolibet ferme oppido ante Francfordiam nullus cibus illi aut socijs eius, aut quibuslibet alijs aduenientibus dabatur ab hospitibus præter carnes, quas si aliquis respuebat ob temporis reuerentiam

Iouinianus. *Valdẽses.* *Lutherus.*

rentiam,& ecclesiæ statutum, nullo modo illi volebant aut panem aut vinum venale tribuere. Francfordiæ autē dicebat mihi rem mitius agi propter nundinas quę tunc tempore quadragesimæ ibi habebantur, vt libentius ad illas quisq; veniret. Dicebat enim toto tempore quadragesimæ carnem simul & pisces omnibus propinari: neminem tamen ad aliquem cibū cogi, sed liberam cuique manere facultatem edendi quod libuisset. De eadem autem hæresi suspicionem non modicā præbuit multis Erasmus Roterodamus, vir vtinam tam pius quam doctus: & nescio an plenè & rectè ab hac se purgauerit suspicione. Nam in multis suis scriptis apertissimè hanc videtur docere sententiam: è quibus vnum & alterum indicabo lectori: vt ex illis conijciat quid ille velit. In epistola pręposita paraphrasi primæ ad Corinthios, sic ait: Mihi purioris Christianismi videtur, magísque consentaneum euangelicæ & apostolicæ doctrinæ, si nullum certum cibi genus præscribatur: sed admoneantur omnes, vt quisq; pro corporis habitu vescatur quæ maximè conducunt bonæ valetudini: nō ad luxum, sed ad sobrietatem, cum gratiarū actione, ac studio bonæ mentis. Hęc Erasmus. Et in paraphrasi octaui capitis primæ ad Corinthios, sic ait: Approbo quod dicis, Esca non commendat nos Deo. Cùm enim Deus vniuersa creauerit ad vsus humanos, neque quicquā à nobis exigat præter vitæ pietatem, quid illius refert, piscium an quadrupedum an volatiliū carnibus vescamur? Nihil enim pietati quicquam vel addit vel adimit horum delectus: superstitiosum facere potest, pium nequaquam. Christus nullum horum discrimen docuit. Proinde temeritatis sit, si quis homunculus conetur quenquā huiusmodi constitutionibus onerare. Pro suo quísq; corporis affectu vescatur quibus velit, modo sobrie parcéque, super omnibus gratias agens Deo. Hucusque Erasmus. Candidum lectorem obtestor per Christi passionem, & illius supremum iudicium, vt omni affectu procul semoto consideret quid ex his Erasmi verbis colligi possit. Nónne hic apertissimè & luce clarius docet, nullum esse meritum in ciborum delectu? in abstinentia à carnibus & lacticinijs? imo dicit esse puriorem Christianismum, & magis euangelicæ & apostolicæ doctrinæ consentaneum, à nullo cibi genere abstinere. De hac re fuit à Parisiensibus theologis communi illorum censura notatus. Sed illorum censuræ sic ille respondit, vt mihi videatur de huius hæresis suspicione se male purgasse. Nam etsi fatetur

Erasmus Roterodamus.

se nolle

ſe nolle præpoſitorum eccleſiæ obedientiam lędere,neq; velle vt quiſque pro libito contra eccleſiæ ſtatuta veſcatur carnibus aut alijs cibis tempore quo ab eccleſia ſunt interdicti:tamen in ea ſententia perſiſtit,vt dicat nihil proficere ad pietatem ciborum diſcrimen : & eſſe magis Chriſtianæ doctrinæ conforme, ſi talis ciborũ delectus ſtatuto eccleſiæ tolleretur : quoniam(vt ait) Chriſtus nullũ ciborũ delectũ docuit. Admittit etiam carnium abſtinentiã, ſed hanc liberã eſſe optat:vt quiſq; ſuo arbitrio & nõ lege cogente à carnibus abſtineat. Nã in reſponſione ad primã de hac re Pariſienſiũ cenſurã,ſic ait : Arbitror autem puriorem fuiſſe Chriſtianiſmũ tẽporibus apoſtolorũ ac martyrũ,quàm nunc,quando ſic refrixit hominũ charitas. At illis temporibus , quũ nullũ eſſet præſcriptũ de ciborũ diſcrimine, plures vltro abſtinebant à carnibus,quàm nunc faciunt coacti lege. Hæc Eraſmus. In quibus verbis ſatis apertè indicat bonũ eſſe abſtinere à carnibus:ſed malũ eſſe alios ad hoc faciendum lege cogere. Et ſi ita ſentit,in alium errorẽ labitur ſimilẽ errori Aerij,qui dixit nõ eſſe bonũ hominẽ ad ieiunium cogere:ſed liberũ fore cuiq; cũ voluerit ieiunare. Sed de hoc Aerij errore infra in titulo de ieiunio hæreſi ſecunda diſputabimus. Hoc ergo errore dimiſſo, ad priorẽ hæreſim de ciborũ delectu reuertamur. Huius hæreſis expugnatio, ex alio quod infra diſcutiemus pendet , videlicet an eccleſia poſsit aliquam legẽ de nouo ſtatuere : de qua re dicemus infra in titulo de eccleſia. Verùm quantũ pro nunc poſſumus diſſeremus. In veteri inſtrumento reperimus laudatã abſtinentiã aliquorũ ciborũ & potuum,qui etiã lege diuina nõ erant prohibiti. In libro nãq; Numerorum talis deſcribitur lex Nazaræorũ:Vir ſiue mulier cũ fecerint votum vt ſanctificentur,& ſe voluerint domino cõſecrare,à vino, & omni quod inebriare poteſt,abſtinebunt. Acetũ ex vino & ex qualibet alia potione,& quicquid de vua exprimitur,nõ bibet. vuas recentes ſiccáſq; nõ comedent cũctis diebus quibus ex voto domino conſecrantur.quicquid ex vinea eſſe poteſt ab vua paſſa vſq; ad acinum , nõ comedent. Sed ad hoc,& ad alia quæ de veteri teſtamento afferri poſſunt,reſpondebunt fortè,in veteri lege fuiſſe licitam imo meritoriam talium ciborũ abſtinentiam , quia per illã obedientia præſtabatur domino illam præcipienti:in lege autẽ euãgelica nõ licere iam talẽ ciborum differentiã facere, cũ dominus omniũ ciborũ eſum cõceſſerit. Sed hoc facillimè reijcimus, ſi conſideret quiſq; nõ minus eſſe licitum

Nume. 6

licitũ in veteri lege bouis & ouis esum, quàm nũc in lege euangelica. Sicut enim nunc oẽs cibi sunt à Deo permisi, ita & tũc bos & ouis & capra & alia animalia quæ ruminãt, & vngulam
Leuit.11 habent diuisam, erant concessa, vt patet ex Leuitico & Deutero
Deut.13 nomio. Sed non obstante tali indulgentia & concesione illorum ciborum, tunc in veteri lege ante promulgationem euangelij, licitè quis imò meritoriè ab illis cibis abstinebat, ergo & nunc ab eisdem licitè & meritoriè abstinebit: cùm par sit vtrobique ratio, & æqua pro vtroque tempore illorum ciborũ concesio. Quod autem diximus pro tempore veteris legis meritoriè aliquẽ à carnibus abstinuisse, satis cõuincitur per id quod
Mat.3 Matthæus de Ioanne Baptista ait: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceã circa lumbos suos. Esca autẽ eius erat locustæ, & mel syluestræ. Ecce iam vides Ioannem Baptistã à carnibus abstinuisse: nec in hoc errasse dicere poterunt, quem constat ex vtero matris sanctificatum fuisse. Quod si per hoc non meritoriè egit, cur de hac re tantopere eum euangelista laudauit? Preterea post datũ & prædicatum à Christo euangelium, in quo omniũ ciborum esum Christus concesit, Apostoli in vnum congregati Hierosolymis, prospicientes tranquillæ conuersationi eorum qui ex Iudæis & gentibus conuertebantur, decretum quoddam ediderũt
Act.15 in hunc modum: Visum est spiritui sancto, & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene agetis. Tunc iam percontabor Valdenses & Lutherum, an Apostoli sic decernentes errauerint, an iustè definierint? Absit vt dicant Apostolos post receptum iam sanctum spiritum in re tam seria omnes concorditer errasse, maximè spiritu sancto illis tũc asistẽte: sic enim dicunt: Visum est spiritui sancto, & nobis. Si ergo Apostoli tũc in vnum congregati, iusta quidam de caussa moti prohibere potuerunt esum suffocati & sanguinis: cur etiam modo ecclesia, aut concilium generale illam repræsentans, illos eosdẽ aut alios similes cibos ob aliquas caussas iustas prohibere non poterit? Nunquid detrudemus nunc ecclesiam ad angustiores limites quàm antè, vt ea nunc non posit, quæ ante iustè poterat? Quòd si hoc dicunt: ostendãt literas à Deo de cœlo missas, per quas reuocauit authoritatem & potestatem quam olim ecclesię suæ concesserat. Rursum inter ecclesiastica dogmata per beatum

tum Augustinum collecta, vnum habetur in hũc modum, Sacratæ virginitati nuptias coæquare, aut pro amore castigandi corporis abstinentibus à vino vel carnibus nil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est. Hæc ibi. Adde quòd ab ipsis ecclesiæ nascentibus primordiis talis fuit Apostolicorum virorum consuetudo, vt à pluribus cibis abstinerent. Philo siquidem sapientissimus vir Apostolis coæuus, de Christianorum vita loquens, hæc dicit, vt eum citat Eusebius secundo libro historiæ ecclesiasticæ, cap. 17. Atque in ipsis diebus in terra recumbentes, sicut antiqui moris fuisse dicitur, vinum quidem nemo omnino ne gustu quidem contingat, sed nec quamlibet carnem: tantum autem aqua sit eis poculum, & panis cum sale vel hyssopo cibus. Hæc ibi Eusebius. Postremò iam audiamus ecclesiæ definitionem. Concilium siquidem Toletanum octauum, cap. ix. sic definit: Et etiam quicunque quadragesimæ dies, quæ anni totius decimæ putantur, quæ & in oblatione ieiunii domino consecrantur, quibus etiam saluberrime conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, & quatuor elementis formatur, & propter trãsgressionem decalogi, quatuor decies conuenienter affligitur, illi qui temerarie hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem frenant, & quod peius est, pascalia festa illicitorum esuum perceptione prophanant: quibus ex hoc adeo acerrime interdicitur, vt quisquis sine ineuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidente languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnium pręsumpserit attentare, non solum reus erit resurrectionis dominicæ, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Hæc Concilium. Cuius definitioni quemlibet Christianum magis oportet obedire, quàm cuiusuis concilio malignantium Valdensium aut Lutheranorum. Sed iam videamus quæ nobis obiectant. Primò enim obiiciunt id quod dominus dixit discipulis suis cum eos ad prędicandum misit, In eadem, inquit, domo manete, edentes & bibentes quę apud illos sunt. Et rursum, In quãcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis. Cui obiectioni respondemus illa verba Christi nõ ad omnes Christianos pertinere, sed ad Apo-

Philo.

Luc. 10

stolos solum: nec illis pro toto tempore futuro sunt dicta, sed pro illo duntaxat tēpore, quo ad illud iter mittebantur. Quibus enim tunc dicitur, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: postea dicitur, Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ. Deinde illis verbis, vt Theophylactus admonet, solum docet Apostolos & Apostolorū nomine reliquos prædicatores euangelii, vt contenti sint cibo & potu qui offertur ab iis apud quos diuersantur, neque eos debere quærere delicatiores cibos quam sint ii qui offeruntur ab iis quibus prædicant. Adde quòd etsi ad omnes illa verba pertinerent, nihil ex eis colligitur, nisi quòd nobis iam permittebatur aut indulgebatur quilibet cibus etiā qui antè in lege erat prohibitus: non autem est præceptum ibi, sed libera quædam facultas concessa. Quod si per hoc quòd sub imperatiuo modo posita sunt, contendis esse præceptum esse, & non indulgentiam: ad hunc modum oportebit te etiam fateri præceptum esse quod dominus in Leuitico dixit: Omne animal quod habet vngulā diuisam, & ruminat, comedetis. quod si concedis: concedas etiam oportet Ioannem Baptistam peccasse, quia iuxta præceptum non fecit, cum nullum tale animal comedit. Certum est ergo illud esse intelligendum iuxta indulgentiam: vt sit sensus, Omne animal quod habet vngulam diuisam & ruminat, comedetis, id est, poteritis comedere. Et hoc modo exponit Beatus Augustinus illum locum in libro de opere monachorum cap. 6. Ad hunc etiam modum capienda sunt illa euangelii verba, In quancunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quę apponūtur vobis, id est, licitum erit vobis manducare de omnibus quæ apponuntur vobis: vt videlicet intelligatis nullum iam per me esse vobis prohibitum cibum, nisi vos ipsi pro libito ab eis abstinere volueritis, aut in posterum à meis successoribus vobis interdictum fuerit. Secundo obiiciunt id quod dominus apud Matthæum ait, Quod intrat in os, non coinquinat hominem, sed quod exit de ore, id coinquinat hominem. ergo comedens carnes in quadragesima, non peccat. Respondemus, fatentes cibum nullum ex sua natura posse maculare animæ substantiam: sed voluntas deprauata, qua contra præceptum ecclesiasticum carnes comedit, illa est quæ coinquinat hominem. Illa autem praua voluntas solicitans ad inobedientiam, est intima homini, & exit de corde, & inde peruenit ad os per praui operis executionem. Ad hunc

Leuiti. 11

Mat. 15

hunc modum dicimus etiam, vt Paulus ait, quòd esca nos non commendat Deo. Esca enim ipsa nec meliores nec peiores facit: sed obedientia, qua obedientes præcepto ecclesiæ abstinemus ab aliquibus cibis, commendat nos Deo, & meliores facit: inobedientia autem peiores. Sed iam discutere etiam oportet id quod pro se adducit Erasmus: Christus, inquit ille, nullum docuit ciborum discrimen, ergo purioris Christianismi erit si nullus habeatur ciborum delectus. Quātum hæc collectio valeat, vel mediocriter doctus si bene consideret, intelliget. Nam ad hunc modum oporteret etiā colligere quòd purior esset Christianismus si omnes procul ab ecclesia abigerētur ceremoniæ, quoniam Christus aut nullas aut paucissimas docuit ceremonias. Eadem ratione fatendum etiam erit, quòd purioris Christianismi esset si corpus dominicum daretur cœnatis quàm si daretur ieiunis: quoniam Christus Saluator noster nec verbo nec exemplo docuit dare ieiunis: cùm ipsemet corpus suum Apostolis cœnatis dederit. Non enim consequens est, vt quia Christus redemptor noster hoc aut illud non docuit, ideo longe sit à puro & verò Christianismo. Ille purior est Christianismus, qui propius accedit ad vitam & imitationem Christi & apostolorum eius. At Erasmus ipse in responsione ad Parisienses fatetur tempore Apostolorum cum nullum erat præscriptū de ciborum delectu, plures abstinuisse à carnibus quàm nunc. Purioris ergo Christianismi erit abstinere à carnibus ad domandam carnis rebellionem, quàm vesci carnibus quæ corpori vires nimias ministrant vt suam posit exercere tyrānidem. Cæterum quod Christus nullum docuerit ciborum delectum, forte Iudæorum imbecillitas fuit causa. Iudæi siquidem putabant cibos quos lex Mosaica interdixerat, esse natura malos & immundos, ac proinde vetitos: & si Christus Saluator noster adhuc pergeret carnes & alios cibos prohibere, in suo forte cōfirmati fuissent errore, & in alium ducerentur, vt crederent etiā carnes esse natura malas, quemadmodū Manichæi impiè sentientes opinati sunt. Vt igitur ab hoc errore Christus Saluator noster Iudæos auocaret, noluit vllum ciborū discrimen docere. Postea vero cū ecclesia ex gentibus collecta, spiritu sancto suggerente fuit satis edocta nullū cibum esse natura malum, sed omnem creaturam bonam esse, nihilque esse reiiciēdum quod cum gratiarum actione percipitur, Christus qui nobiscum est vsque ad consummationem seculi, ecclesiam suam docuit le- 1. Cor. 8

ges ſtatuere, quibus aliqua ciborum genera certis aliquibus temporibus interdiceret: vt pabulo nimis nutriente corpori ſublato, cogatur animę nutui deſeruire. Nam domitores equorum non verbera ſolum adhibent ad domandum, ſed cibum etiam aut cibi fortioris genus ſubtrahunt, fœnum pro hordeo tribuentes: vt fame debilitetur equorum nimis effrænata vis. Sunt enim eſcæ quædam, quæ non ſolum nutriunt corpus ad vitam, ſed inflammant ad libidinem. Ab his abſtinere, non parum conducit ad veram pietatẽ augendam. Qui plura de hac re videre optat, legat Iodocum Clichthoueum in propugnaculo eccleſię, quod cõtra Lutheranos edidit, in quo ſatis diffuſe hanc rem pertractat.

CIRCVNCISIO.

VNus eſt error aſſerẽs adhuc in noua lege debere paruulos circuncidi, verum de hoc errore inferius dicemus in titulo, Lex, vbi probabimus omnia legalia iam ceſſaſſe: quo facto, actum etiam erit de circunciſione.

CHRISTVS.

CHriſtus, nomen eſt vnius perſonæ duas naturas habentis, diuinam videlicet & humanam. hanc enim eſſe fidem rectam Athanaſius ait, & catholica prædicat eccleſia, vt credamus & confiteamur, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantia patris ante ſecula genitus, & homo eſt ex ſubſtantia matris in ſeculo natus. Cùm ergo plures exortæ ſint circa perſonam Chriſti hæreſes: hoc ordine eas pertractabimus, & primo de illis dicemus quæ circa naturam eius diuinam verſantur, deinde illas pertractabimus, quæ ſolũ naturam humanam tangere videntur. Poſtremo de illis diſſeremus quæ totam reſpiciunt perſonam in duabus naturis exiſtentem.

Prima ergo de hac re hæreſis eſt, quæ negat Chriſtum fuiſſe Deum, ſed ſolam naturam habuiſſe humanam. Huius hæreſis primus author (quod ſciam) fuit Ebion quidam apoſtolis coæuus, quoniam anno Domini octogeſimo ſub Domitiano Cæſare & Cleto papa floruit. Contra hunc Ebionem, vt dicit beatus Hieronymus lib. de eccleſiaſticis ſcriptoribus, Ioannes omnium nouiſſimus ſcripſit euangelium, rogatus ab Aſiæ epiſcopis. ideo compulſus eſt diuinam edicere natiuitatem. Poſt hunc Ebionem, vel vt verius dicam eodẽ tempore quo Ebion,

Ebion

Cerinthus

Cerinthus eundem tenuit errorem. Philaster tamen hunc erro rem Carpocrati cuidam tribuit, tanquam primo illius patrono, & post illum Cerintho, & deinde Ebioni, quem dicit fuisse Cerinthi discipulum. Post istos, vt idem Philaster ait, hunc errorem tutatus est Theodotus quidam Bizantinus, qui in persecutione positus, Christum saluatorem negauit, à quo tempore cæpit docere Christum esse purum hominem, & non Deum. Hoc autem fecit credens hoc medio, negationis opprobrium à se reiicere. cogitauit enim apud se quòd si quis illi negationis crimen impingeret, responderet quòd hominem negauerat, non Deum. Beatus tamen Augustinus hæc omnia tribuit cuidam Theodotioni. nescio tamē vbi litera sit corrupta, an apud Philastrum, in cuius libro hic hæreticus vocatur Theodotus: an apud Augustinum, vbi vocatur Theodotion. certum est enim ex Eusebii historia ecclesiastica, fuisse quendam hæreticum Theodotum nomine, qui docuit Christum fuisse purum hominem, & ob id à Victore papa fuisse ab ecclesia eiectum. An autem Theodotion alius hoc etiam senserit, me latet. Fuit etiam iste error cuiusdam Artemonis, de quo Eusebius libro. 5. cap. 28. historiæ ecclesiasticæ. Post istos eundem errorem amplexatus est Paulus Samosatenus in Syria, qui dixit Christum fuisse quidem hominem iustum, non autem Deum. Hic sub Seuero Imperatore vixit, & Victore papa huius nominis primo. Cui successit in eodem errore velut discipulus magistro Photinus quidam, qui errorem iam deficientem sic instaurare & confirmare nitebatur, vt ille errorem defendentes Photiniani & non Pauliani dicerentur. Istorum ergo omnium communis fuit error, Christum purum hominem fuisse ex vtroq; sexu natum, nec ante Mariam eius matrem extitisse. Arriani autem etsi credant Christum non ex vtroq; sexu natum, eum tamen puram esse creaturam arbitrantur, dicuntq; illum non natura, sed adoptione filium Dei. Verum cum istis obiicitur ex sacris literis conuinci Christum esse filium Dei, fatentur, cum hoc tamen dicunt illum esse creaturam, quia filium Dei ipsi dicunt esse quandam Dei creaturam, & spiritū sanctum aliam creaturam productā à filio. Ideo contra istos Arrianos nihil nunc agemus, sed ad aliū locū differimus, quando de Deo: & vnitate illius essentiæ, & trinitate personarum disseremus. Cum ergo hoc sit vnū ex præcipuis nostræ fidei fundamentis, Christū videlicet esse verū Deum Dei filium, illud oportet ostendere esse

Cerinthus *Carpocrates.* *Theodotus.* *Artemon.* *Paulus Samosatenus.* *Photinus.*

firmissimum, & pluribus sacræ scripturæ testimonijs roboratum. A primo ergo euangelio, videlicet Matthæi, incipientes, per reliquos noui instrumenti libros discurramus. Baptizatus
Mat. 3 autem Iesus (ait Matthæus) confestim ascendit de aqua: & ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritũ Dei descẽdentẽ sicut columbam, & venientẽ super se: & ecce vox de cœlo dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui. Vides hic non solũ de
Ibid. 16 terra, sed de cœlo testimoniũ, qualiter Christus est filius Dei. Et iterũ apud eundẽ, Venit autẽ Iesus in partes Cæsareæ Philippi, & interrogabat discipulos dicens, Quẽ dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt: Alij Ioannẽ Baptistã, alij autem Heliam, alij verò Hieremiam, aut vnũ ex prophetis. Dicit illis Iesus, Vos autem quẽ me esse dicitis? Respondẽs autem Simon Petrus, dixit, Tu es Christus filius Dei viui. Et hic vocatur à Petro filius Dei viui, nec tamen pro hoc dicto reprehensus est, imò potius laudatus. Postquàm etenim Petrus sua verba finiuit, statim Christus subiũgit, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis
Mat. 17 est. Rursum idem Matthæus enarrans Christũ in monte transfiguratum, & Petrum petentem ibidem manere, ait: Adhuc eo (videlicet Petro) loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos: & ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo
Mar. 9 mihi bene complacui: ipsum audite. Hoc etiã narratur à Mar-
Luc. 9 co & Luca. Præter hoc tamen Marcus aliud expressius habet
Mar. 14 testimonium. describẽs siquidem examinationem quam summus sacerdos de Christo faciebat, ait: Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi, Ego sum. Nullum certè expres-
Luc. 1 sius testimonium potest afferri pro hac fide confirmanda. Lucas verò enarrans Gabrielem angelũ de cœlo ad virginẽ missum, verbáq; eiusdẽ angeli ad virginem referẽs, sic ait: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur: & dabit illi domin[9] Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius nõ erit finis. Iam vides eũ vocatũ ab angelo filium altissimi. Sequitur, Dixit autẽ Maria ad angelum, Quomodo fiet istud, quoniam virum nõ cognosco? Et respondens angelus dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: ideóq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et Elizabet cum visitatur à Virgine Maria habente iam in vtero Iesum, exclamat voce magna, & dicit, Be-

nedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde mihi hoc, vt veniat mater domini mei ad me? Adhuc Iesus est in vtero paruulus corpore, & vocat eum Elizabet dominum suum. Qualiter quæso dominus illius esse potest, si præter humanam naturam non haberet diuinam, secundum quam & dominus est Elizabet, imò omnium creaturarum? Iam opus est vt audiamus aquilam illam sublimem, Ioannem euangelistã, qui supra pectus domini in cœna recubuit, cui & reuelata sunt secreta cœlestia. In principio (inquit) erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sequitur, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum vocat filium Dei, quẽ & vocauit Deum dicens, & Deus erat. hunc filium Dei factum esse hominem declarauit dicens, Verbum caro factum est. Rursum, cùm dixisset Iesus Iudæis, Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauisus est. dixerunt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis Iesus, Amen amen dico vobis, Antequam Abraham fieret, ego sum. Si Christus ante carnis natiuitatem non extitit, quomodo verum est quod ait, antequam Abraham fieret, ego sum, cùm Abraham præcesserit Christum iuxta carnis natiuitatẽ plusquã mille annis? Et alibi vocatur filius Abraham. non est ergo possibile vt filius sit ante patrem, nisi aliam habeat naturam, nempe diuinã, secundum quam filius Abrahæ non sit, & prior illo sit. Præterea idem Iesus Christus Lazarum mortuum suscitaturus, Marthã sororẽ Lazari alloquens ait, Ego sum resurrectio & vita: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vita viuet: & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in ęternum. Credis hoc? Ait illi, Vtiquẽ Domine, ego credidi quia tu es Christus filius Dei, qui in hunc mundum venisti. Paulus etiam vas electionis, qui vidit arcana Dei, non semel tantũ aut iterũ de hac re præbet testimonium, sed frequentissimè. In epistola siquidem ad Romanos sic eos alloqui incipit: Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus segregatus in euangelium Dei, quòd ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prędestinatus est filius Dei in virtute secundũ spiritũ sanctificationis ex resurrectione mortuorũ Iesu Christi domini nostri, per quẽ accepimus gratiã & apostola. &c. Obserua hic quòd primo dixit

Ibidem. Ioan. 1 Ibid. 8 Math. 1 Ioan. 11 Rom. 1

prædicationem Christi esse euangelium Dei: ex quo satis apertè conuincitur Christum esse Deum. Deinde subiungit Christum esse prædestinatū siue declaratum aut manifestatū filium Dei ex resurrectione mortuorum. per hoc enim quòd seipsum suscitauit, declaratus est Deus. Nam etsi multi ex mortuis suscitati sint, nullus tamē propria virtute surrexit: sed ab alio suscitatus est, nēpe ab ipso Deo, & ab aliis sanctis ministerio quodam, hoc est precibus ad Deū fusis, quas Deus exaudiens, mortuū pro quo sanctus orat, suscitat. Christus autē cū seipsum suscitauit à mortuis propria virtute, per hoc declaratus est filius
Rom. 2 Dei. Et iterū idē Paulus ait, Secundū duritiē tuā, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; secundū opera eius. Ecce vides hic iudicium Christi vocatū iudiciū Dei. Beatus enim Paulus Apostol. dicit oportere nos omnes manifestari ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisq; prout gessit in corpore suo, siue bo-
Rom. 14 num, siue malum. Et cùm pater omne iudicium dederit filio, &
Ioan. 5 cū iuxta beatū Iacobum vnus sit legislator & iudex, conuinci-
Iac. 3 tur inde vt Christus sit Deus, cū non sit aliud futurū iudicium, quàm illud quod Christus in fine facturus est: hoc autē Paulus vocat iudicium Dei: Christus ergo Deus. Et in eadē epist. iterū
Rom. 9 ait: Optabam enim ego ipse anathemata esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundū carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamētum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amē. Nihil poterat ad ostendendā Chri-
1. Cor. 8 sti diuinitatem expressius dici. Rursum in epist. 1. ad Corinth. sic ait, De escis autē quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur Dij, siue in cœlo siue in terra, siquidē sunt Dij multi, & domini multi, nobis tamē vnus est Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Hæc ibi Paulus. Si ergo vnus solus est Deus, & nullus alius præter illū, & coassumitur in vnam deitatis naturā dominus Iesus Christus, per quē Paulus ait fa-
2. Cor. 3 cta esse omnia: ergo Christus est Deus. Et in 2. epist. ad Corin. ait: Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus, manifestati quoniā epistola estis Christi ministrata à nobis, & scripta nō atramento,
sed

ſed ſpiritu Dei viui,non in tabulis lapideis,ſed in tabulis cordis carnalibus.Epiſtolã Chriſti vocat Apoſtolus Corinthios, quia illi Chriſti mandata & leges apud ſeipſos tanquã apud aliqua literarum monumenta conſeruabant.hanc autẽ epiſtolã dicit Paulus à ſe miniſtratam:vt ſicut legis veteris Moſes olim fuerat miniſter,ſic etiã ad legẽ euangelicam vulgandã & prædicandam miniſter fuit.& hanc ſcriptã non atramento , ſed ſpiritu Dei viui.Scripta eſt ergo à Deo in cordibus noſtris, quemadmodum per Hier.prophetã dixerat. Poſt dies illos,dicit Dominus,dabo legẽ meã in viſceribus eorũ, & in corde eorũ ſcribam eam.Si ergo Corinthij ſint epiſtola Chriſti,& hęc eſt ſcripta à Deo,Chriſtus igitur Deus.Illius ſiquidẽ eſt epiſtola à quo ſcribitur,niſi cùm fortè quis miniſter eſt alterius, vt alio dictãte quis ſcribat:tunc enim epiſtolam dicemus eſſe eius qui dictauerat,etſi ipſe non ſcribat.hic autẽ idem eſt dictare & ſcribere,idẽ dictans & ſcribens.Cũ enim ſcripta ſit epiſtola à Deo, non autẽ ſcribit Deus alio quopiam dictante, epiſtola verò dicitur eſſe Chriſti:manifeſtè conuincitur Chriſtum eſſe Deum. Et in epiſt. ad Philip.ſic etiam ait:Hoc ſentite in vobis , quod & in Chriſto Ieſu:qui cùm in forma Dei eſſet,non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo.Quid clarius expectari poteſt,quã quod Paulus hic dicit ad confirmandã Chriſti diuinitatem ? Et epiſtola ad Titũ ſic admonet dicens , Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe,in omnibus placentes,non contradicentes, non fraudantes,ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes , vt doctrinã Saluatoris noſtri Dei honorẽt in omnibus.Hæc Paulus ibi,vbi apertiſsimè vocat Saluatorem Deum. Ex omnibus reliquis epiſtolis Pauli poteram ſimilia afferre teſtimonia : verũ ne tædio afficiam lectorem,& vt breuitatem quam à principio operis tenere ſtatui , non excedam: omnibus illis prætermiſsis , ad epiſtolam quam ad Hebreos miſit accedamus,quoniam in illa videtur Paulus velut ex profeſſo & inſtituto hanc rem diſſerere.Sic etenim ait, Cui enim dixit aliquando angelorum , filius meus es tu,ego hodie genui te?Et rurſum,Ego ero illi in patrẽ, & ipſe erit mihi in filium?Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ,dicit,Et adorẽt eum omnes angeli Dei. Et ad angelos quidẽ dicit,Qui facit angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos flammã ignis.Ad filiũ autẽ,Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi : virga æquitatis,virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam,& odiſti iniquitatem : propterea vnxit te Deus Deus tuus

Hier.31 *Phili.2* *Tit.2* *Heb.1*

oleo exultationis præ particibus tuis. hæc & alia multa ibi Paulus de Christo loquitur, quibus & diuina & humana eius demonstratur natura. Verũ prędicta plenius discutiamus. Si ergo Christus adoratur ab angelis, oportet vt sit Deus, cùm solus ille sit adorandus. Deinde si factor est angelorum, & sedẽ habet in seculum seculi, oportet vt Deus sit, quoniam nullus alius angelos fecit, nisi solus Deus. Rursum, qui iuxta humanam naturam paulò minor angelis est factus, quomodo poterat esse angelorum conditor, si aliam non haberet naturam præter humanã? Christus igitur Deus. Quod autem vnctus dicitur præ participibus suis, hoc iuxta humanam naturam capiendum est: vt videlicet vnctio non referatur ad diuinam naturã, sed ad humanam. Deus igitur & homo Christus: Deus natura, homo verò dispensatione quadam, similis nobis per omnia factus, quando factus est ex muliere secundum carnem. Vt Deus angelos cõdit, vt homo vngitur oleo exultationis præ participibus suis. Et ista quidẽ adeò aperta sunt, vt nullo modo possint subterfugere dicentes Christum esse filiũ Dei adoptione: sed oportet eos dicere eũ esse filiũ Dei natura. Nam filius Dei adoptione est omnis iustus, qui prædestinatus est à Deo in adoptionẽ filiorũ in hæreditatẽ gloriæ. At nullus purus homo quantumlibet iustus, quantũlibet adoptatus, condit angelos, nec adoratur ab angelis, nec sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Quæ omnia cùm soli illi qui natura Deus est, conueniant: conuincitur Christum esse verum filium Dei, & verũ Deum. Beatus etiam Petrus huius rei testimonium sæpe repetit. In priore siquidem episto. dicit Christum sedere in dextera Dei, profectum in cœlũ subiectis sibi angelis, & potestatibus & virtutibus. Et in 2. epist. sic ait: Non enim indoctas fabulas secuti, notã facimus vobis domini nostri Iesu Christi virtutem & præscientiã, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriã, voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Et hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto. Hæc ibi Petrus. Beatus Ioannes apostolus & euangelista in sua 1. canon. epist. de hac re apertissimũ profert testimonium, dicens: Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus Deum verum, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna. Quid hic garrire possunt hæretici, dicentes Christũ esse filium

1. Pet. 3 — *2. Pet. 1* — *1. Ioan. 5*

filium Dei non natura, sed adoptione? Vide quoties vno contextu eos reiiciat Aposto. Vocat enim Iesum Christũ verũ filium Dei. At qui sola adoptione est filius, non est verè filius, sed filius cũ additamento, videlicet adoptione filius. Et ne vllus tergiuersationi pateret locus, addidit, Hic est verus Deus, & vita æterna. Quibus verbis nihil obiici potest. Præterea ipsemet Christus ait: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Videamus ergo opera eius, & discutiamus num ex eis poterimus cõuincere Christum esse Deum. *Ioan. 10.*
Primo quidem peccata dimitttit. Cùm enim paralyticũ quendam Christo offerrent aliqui, vt ab illo sanitate donaretur, eorum fidem vt vidit Iesus, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua. Remittere autem peccata soli Deo conuenit. Nam etsi sacerdotes peccata dimittant, hoc faciunt ministerio quodam, non authoritate vt Saluator fecit. Præterea cogitationes hominum cognoscit. Hoc autem duplici testimonio comprobamus. *Luc. 5* *Luc. 5*
Cùm enim Pharisæi & Scribæ audissent Christum paralytico dicentem, Remittuntur tibi peccata tua: cœperunt cogitare dicentes, Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Vt cognouit autem Iesus cogitationes eorũ, respondens dixit ad illos, Quid cogitatis in cordibus vestris &c. Et iterum, cùm eiecisset ab homine quodam dæmonium mutum, quo eiecto cùm loqueretur mutus, & admiraretur turbæ, quidã ex eis dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et alij tentantes, signum de cœlo quærebãt ab eo. Ipse autẽ vt vidit cogitationes eorũ, dixit eis, Omne regnũ in seipsum diuisum desolabitur &c. Iã vides Christũ inspicientẽ cogitationes hominum. At solus Deus est, qui illas inspicere valeat. Homo enim, vt in 1. Regum, videt ea, quæ foris patent, dominus autẽ intuetur cor. Et propheta regius ait: Scrutans corda & renes Deus. Rursum, miraculorũ claritas quæ Christus operatus est, eandẽ astruit naturæ diuinæ in Christo fidem. A seculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati: qualiter Christus aperuit, imponens lutum super oculos eius. Qui postmodum in vtroque homine iam sanus, dicebat, Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquam. Veriorẽ habet fidem de Christo hic cæcus, quàm Cerinthus, aut Ebiõ, aut Paulus Samosatenus, aut Photinus, & reliqui eiusdem farinæ. Et vt alia miracula omittamus, de mortuis ab eodem suscitatis dicamus. Suscitauit Lazarum verbo solo dicens, Laza- *Luc. 11* *1. Reg. 16* *Psal. 7* *Ioan. 6*

re veni

re veni foras. Suscitauit filium viduæ etiam solo verbo dicens, Luc.7 Adolescens tibi dico surge. Et filiam archisynagogi nō solùm Mat.9 verbo, sed tactu manus. Sic enim ait Matth. Et cùm eiecta esset turba, intrauit, & tenuit manum eius, & dixit, Puella surge. Et surrexit puella. Iam quo pacto nō est vita secundum naturam, cui mortui obediunt? qui non solùm sermone mortem potuit repellere, sed tactu manus? ostendens per hoc viuificum esse suum corpus: quod esse non poterat nisi quia coniunctum erat vitæ, scilicet diuinitati, in qua omnes viuimus, mouemur, & sumus. Iam videamus, quis est qui potest solo imperio & sermone à morte reuocare ad vitam, nisi solus Deus? quoniam etsi homines quoque suscitauerint mortuos, non in sua tamen virtute hoc fecerunt, sed in Christi nomine. Aliud siquidem est rogare, aliud imperare. Aliud est mereri, aliud donare. Helias quidem suscitat, sed orans, non imperans. Helisæus etiam cum fi- 4.re.4 lium Sunamitis suscitat, prius clauso ostio orat. Quòd autem mortuo configuratur, & tactu corporis suscitat, factum est vt typus esset & figura venturi, qui in carne humana existēs etiam Act.9 mortuus ipse & sepultus, mortuos suscitare posset. Petrus etiam cum Tabitam suscitauit, prius positis genibus orauit, & postea conuersus ad corpus, dixit, Tabita surge. Et cum Aeneam paralyticum ab annis octo iacentem in lecto, sanauit, sic illi loqui- Ibidem. tur, Aenea, sanet te dominus noster Iesus Christus. surge, sterne tibi. Et continuo surrexit. Vides ibi expressam deprecantis vocem, non imperantis: sed de sua virtute & potestate diffidentis, & in potestate domini Iesu Christi confidentis. Et cum claudi pedes in ingressu templi eleemosynam petentis consolidasset, Act.3 ait: Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Vides qualiter non in suo nomine facit, sed in Christi nomine. Quapropter etsi verbo imperatiuo vsus est, non vt præsumens de sua potestate hoc facit, aut de authoritate suæ præceptionis, sed confidens, de merito, & Christi promissionibus, qui illis dixit, Si quid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Quid Ioan.13 ergo hic hæretici respondere possunt? Si in nomine Christi Petrus imperat: nónne multò meliùs idem Christus suo nomine imperare poterit? Sed obstat, quia Christus etiam rogat patrē, & hoc non tantùm semel aut iterum, verum sæpissimè facit. Fatemur quidem quòd obijciunt. Rogat quidem Christus vt homo: imperat vt Dei filius. Rogat etiam propter circunstantes, cum

tes, cum videlicet aliquid coram eis acturus erat, ne sinistrum quid suspicarentur de eo, sicut alias Pharisęos de eo dixisse cõstat: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Ne quid ergo tale de eo suspicarentur cum aliquid coram eis magnificum & illustre operaturus erat, rogat patrem: vt crederent illa, Dei virtute operari. Rogat ergo patrem vt homo, qui poterat imperare vt filius Dei. Demum vt iam concludamus, ipse Christus spiritum sanctum se daturũ apostolis promittit. Qui ergo spiritum sanctum, qui etiam Deus est (vt infra Deo duce conuincemus) mittit, & Apostolis donat nónne oportet vt ipse etiam sit Deus? Alioqui Deus à pura creatura & mitteretur & daretur: quod impium esset asserere. Christus ergo verus filius Dei, non adoptione, sed natura: verã habet diuinitatis substantiam. Opera nanque eius testimonium perhibent de ipso. Vnde ipsemet Iudæos redarguens ait: Si opera nõ fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Præter hæc omnia tam aperta scripturæ sacræ testimonia, extant etiam plurium conciliorum de hac re definitiones, per quas catholica ecclesia quid nos secundum veram fidem de Christo sentire oporteat, manifestauit. Verùm has conciliorum definitiones vsq; ad sequentis hæresis expugnationem differimus. Ibi enim ostendemus contra alios hæreticos veritatem naturæ humanę in Christo, & tunc adijciemus conciliorum definitiones, confitentium duas naturas in Christo, videlicet diuinam & humanã in vnitate personæ. Contra hanc hæresim plurimi ex antiquis scripsere. Ambrosius fecit volumen de fide ad Gratianum, quinq; libris partitum, in quo ostendit Christum verum Deum patri æqualem. Beatus Cyrillus fecit librũ de recta fide ad reginas, in quo idem probat. *Ioan. 15*

Secunda hæresis est, quæ negat Christum habuisse naturam humanam, sed vnam tantum in eo ponunt, naturam videlicet diuinam, sicut & vnam personam. Hæc autem hæresis in multas adhuc factiones scinditur. Solenne est enim hæreticis, vt nunquam sciant tenere vnitatem. Quidam enim ex eis simpliciter & absolute negauerunt Christum humanam habuisse naturam. Huius erroris author fuit Cerdon, vt Augustinus ait in libro de hæresibus, cap. 21. Irenæus tamen lib. j. aduersus hæreses, cap. 28. de hoc Cerdone loquens, quem dicit fuisse tempore Higinij papæ, qui fuit nonus à beato Petro, & eiusdem Cerdonis errores ibidem recensens: nunquam hunc errorem illi impingit. *Cerdon*

impingit. Augustinus verò refert Cerdonem ita docuisse, vt dixerit Christum neque natum ex fœmina, neque habuisse carnem, neque verè mortuum, neque quicquam passum, sed simulasse passionem. Hũc errorem longo post tempore secuti sunt Proclianitæ, quos Philaster dicit fuisse Galatas. hi, vt Philaster & Augustinus testantur, dixerunt non venisse in carne. Apelles autem, de quo Eusebius lib. 5. cap. 13. mentionem facit, docuit, sicut Augustinus & Philaster testãtur, Christum carnem suam non de matre sumpsisse, sed eam ex elementis accepisse, quam resurgens ex mortuis, mundo reddidit, & ita sine carne (vt ait) in cœlum ascendit. Manichæi huic simillimum errorem tutantur, dicentes Christum nõ fuisse verum hominem, sed phantasticum, & phantasma quoddam, nec ex vtero virginis prodijsse. Hunc Manichæorum errorem amplexatus est Priscillianus, qui (vt constat ex quadam epistola Leonis papæ huius nominis primi) nec natalem domini secundum carnem, nec diem resurrectionis illius piè venerabatur: propterea quod Christum verum fuisse hominem non credebat. Alij autem dixerunt Christum verum fuisse hominem, non tamen eiusdem naturæ nobiscum, quia (vt dicunt) Christus à patre missus, corpus cœleste secum traxit, nihílq; de virgine accepit, sed per illam tanquam per rimam quandam aut per fistulam sine vlla carne de ea assumpta transijt. Huius erroris dux & magister fuit Valentinus, qui floruit tempore eodẽ quo Cerdon, vt ait Irenæus lib. 3. aduersus hæreses cap. 4. Apollinaris (vt Augustinus ait) etiam dixit Christum non assumpsisse carnem ex virgine: neque tamen ideo negabat Christum carnem habuisse: quoniam dicebat in ipso incarnationis opere aliquid verbi in carnem esse conuersum. Hic ex Laodicea Syriæ fuit ortus, floruítque sub Constantio filio Constantini maioris. Qui de illo plura nosse cupit, legat historiam tripartitã lib. 5. cap. 49. Hi ergo omnes quos enumerauimus hæretici conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius, quoniam illi omnes etsi diuersis semitis incedant, ad hunc tamen scopum omnes tendunt, vt Christum verùm & perfectum hominem, cuiusmodi nos sumus, negent: quapropter humanam naturam quæ sit eiusdem speciei cum nostra, ab illo separare contendunt. Contra hos ergo omnes simul pugnare oportebit. Cùm enim ostenderimus ex sacris literis Christum veram carnem ex virgine matre & non aliunde assumpsisse, quam carnem in sua propria substantia

Proclianitæ. *Apelles.* *Manichæi* *Priscillianus.* *Valentinus.* *Apollinaris.*

ſubſtantia manentem, ſuæ deitati vniuit,ſalua vtriuſque naturæ proprietate: omnes tunc hæretici præfati victi remanebunt. Sed ante omnia opus eſt, ne forte in vanum laborauerimus,vt vnum hoc iaciamus fundamentum, veritatem humanæ naturæ in duabus ſubſtantijs conſiſtere,corpore videlicet & anima rationali,nec aliud eſſe hominem quàm corpus & animā.Hoc ergo iacto fundamento, ſic hoſtes noſtros aggredimur. Chriſtus eſt ex ſemine Abrahæ.non eſt autem ſemen Abrahæ ſecundum diuinitatem, vt clariſsimè patet.erit ergo ſecundum humanitatem. At in humanitate nihil eſt aliud quàm corpus & anima.cum ergo anima non fiat ex propagine,vt ſupra contra Apollinarem euicimus:reſtat vt iuxta carnem ſit ſemen Abrahæ.Si ergo caro eius eſt ſemen Abrahæ: conuincimus vt caro eius non ſit de cœlo, quemadmodum Valentinus fabulatur.Si enim de cœlo ſecum corpus traxiſſet, fieri nequiret vt eſſet ſemen Abrahæ. Quod autem Chriſtus ſit ſemen Abrahæ, & ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem natus: oſtendit id quod in Geneſi legimus dictum eſſe Abrahæ à Deo per angelum, Per Ge.22 memetipſum iuraui, dicit dominus, quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigenito:benedicam tibi & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam quæ eſt in littore maris.Poſsidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Vt autem de intellectu horum verborum non contendamus,audiamus apoſtolum Paulum,qui in epiſt. ad Gala.illa verba in hunc modum declarat: Abrahæ dictæ Gala.3 ſunt promiſsiones, & ſemini eius.Non dicit & ſeminibus eius, quaſi in multis,ſed quaſi in vno,& ſemini tuo,qui eſt Chriſtus. Præterea in epiſt.ad Roma.Paulus vocat Chriſtum ſemen Dauid. Ro.1 Sic enim ait:Paulus ſeruus Ieſu Chriſti,vocatus apoſtolus, ſegregatus in euangelium Dei,quod antè promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecūdum carnem. Vides hic expreſſe Chriſtum iuxta apoſtoli ſententiam factum eſſe ex ſemine Dauid. In eo autem quòd addidit ſecundū carnem,innuere voluit aliam eſſe Chriſti naturam,nempe diuinam, ſecundū quam nō ſit factus ex ſemine Dauid. Nam ſi ſola fuiſſet in Chriſto humana natura,ſufficiebat dicere,qui factus eſt ei ex ſemine Dauid. Verū ne quid ſimile opinandi præbuiſſet occaſionē,dixit:qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundū carnem,vt per hoc daret intelligere

aliam esse in Christo naturam secundum quam non est factus ex semine Dauid. Si ergo Christus est semen Abrahę, & factus est ex semine Dauid secundum carnem, ergo Christus veram carnem habuit contra Cerdonem & Manichæum: & nõ de cœlo, vt Valentinus dixit: aut ex elementis, vt Apelles: quoniam si de cœlo traxit, aut ex solis elementis conflauit, non ergo de semine Abrahæ, aut Dauid. Eodẽ argumento conuincitur Apollinaris dicens aliquid diuinitatis conuersum fuisse in carnem. Omitto pro nunc quòd illud fieri nullo pacto poterat, vt ostendemus. Sed si fieri posset, factumq; fuisset, tunc Christus secundum carnẽ non esset factus ex semine Dauid, sed ex aliquo deitatis quod in carnem fuisset conuersum. Quando enim aliquid conuertitur in aliud: illud aliud in quod cõuertitur dicitur fieri ex illo quod in aliud conuersum est: vt gratia exempli cùm vinum vertitur in acetum, dicimus acetum factũ ex vino præexistente. Si ergo aliquid diuinitatis conuersum fuit in Christi carnem, necessarium erit vt dicatur carnem Christi factam esse ex diuinitate: non ergo ex semine Dauid. Rursum beatus Matthæus euangelista humanam Christi generationem edisserens
Mat.1 sic ait: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abrahã. Abraham genuit Isaac, &c. Sequitur infrà: Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Si Christus carnem veram nõ habuit, vt dixit Cerdon: aut carnem phantasticam habuit, vt mentitus est Manichæus: aut de cœlo traxit, vt somniauit Valentinus: aut de solis elementis conflauit, vt fabulatus est Apelles: quomodo Christus erit filius Dauid, & filius Abrahæ, si carnem non habuit deriuatam ab illis? Præterea si Christus nihil accepit ex virgine Maria, sed per eam (vt ait Valentinus) quasi per fistulam transiit: quomodo verum erit quod ait Matthæus, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus? & quod ait angelus Mariæ virgini iuxta Lucam: Ecce
Luc.1 concipies & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum? Filius siquidem substantiam carnis accepit à matre, alioqui nec de ea nasci diceretur, nec filius eius iure vocabitur. Quòd si solus per illam transitus sufficeret vt filius illius dicatur, vocabimus eadem lege & menstruum mulieris filium eius, & vrinam, aliáque superflua, quæ mulier ex se emittit. hoc autem fateri, apertissima esset ineptia. Christus ergo qui & natus est de virgine gloriosa, & filius eius vocatur, substantiam carnis habuit ex
Gala.4 ea. Sed clarius apostolus Paulus in ea quæ est ad Galatas epist.

hos

hos hæreticos reiicit dicẽs,Cũ venit plenitudo temporis, misit Deus filiũ suum factũ ex muliere.Si factus est ex muliere, ergo non ex cælesti materia, aut ex elementorũ adunatione corpus accepit,sed ex ipsa muliere ex qua factus est.Nam si ex ea nihil accepit,qualiter ex ea fieri potuit? Accepit ergo corpus ex muliere ex qua factus est. Accedit ad hoc, quòd sæpissime sanguinem Christi audimus nominatum in nouo instrumento: quod vere dici nõ posset,nisi Christus veram carnis substantiam habuisset.Paulus enim ait in ea quæ est ad Ephesios epistola, Vos eratis lõge,facti estis prope in sanguine Christi.Et in epist.ad Hebræos ait,Si enim sanguis hircorũ & taurorum,& cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi,qui per spiritũ sanctum semetipsum obtulit immaculatũ Deo,emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendũ Deo viuenti? Beatus etiã Petrus ait,Nõ corruptibilibus auro & argento redẽpti estis de vana vestra cõuersatione paternæ traditionis,sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi. Et beatus Ioan.dicit:Sanguis Iesu Christi filii Dei emũdat nos ab omni peccato.Necesse est ergo,vt verã carnis substãtiã habeat, qui verũ dicatur sanguinẽ habere.Deinde ipsius Christi opera apertissime verã carnis substantiã testantur.Esurire, sitire, lassari,dormire,tristari,dolere,pati,crucifigi,mori,resurgere,euidenter humanũ est.His autẽ omnibus Christum fuisse obnoxium,clarius est quã vt testimonio aliquo egeat, quod nunc in medium afferri oporteat.Præterea,cùm passio sua instaret,ex tædio & horrore illius dixit,Spiritus prõptus est, caro autẽ infirma.Quibus verbis apertissime testatus est se carnem habere, cuius infirmitas in passionis tolerãtia declarata est.Post resurrectionem etiam ob nullã aliã caussam quadraginta dierũ spatio in terris demoratus est,& cum discipulis conuersatus est colloquens,coãbulans,conuescens,quã vt ostenderet veram carnis substantiam,& eundem quẽ crucifixum & mortuum viderant, resurrexisse cognoscerent. Vnde Lucas ait, Quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suã in multis argumentis,per dies 40.apparens eis & loquens de regno Dei. Hac de caussa dicit Thomæ de resurrectione incredulo,Infer digitum tuum huc,& vide manus meas:& affer manum tuam, & mitte in latus meum,& noli esse incredulus, sed fidelis. Vulnus lateris, fixuras clauorum,& omnia recentissimæ passionis signa mon-

Ephes. *Heb.9* *1.Pet.1* *1.Ioan.1* *Mat.26* *Act.1* *Ioan.20*

ſtrabat,& palpanda præbebat,vt per hoc veritatem carnis poſt reſurrectionem agnoſcerent,quā moriēdo cognouerant. Manifeſtiſsimis ergo ſcripturæ ſacræ teſtimoniis oſtenditur Chriſtum verā carnem habuiſſe. Eos autem qui illam in Chriſto negant,beatus Ioan.euangeliſta vocat Antichriſtos. Omnis ſpiritus (inquit) qui non cōfitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo nō eſt,& hic eſt Antichriſtus. Cæterū quoniam Appollinaris dixit aliquid diuinitatis cōuerſum fuiſſe in carnem,hoc eſſe impoſsibile fieri opus eſt vt oſtendamus, quāuis per ſuperiora argumenta ſufficiēter hæc hæreſis reuincatur. Deus enim immutabilis eſt,ſemperque in vno eodémq; ſtatu permanens, ipſo atteſtante, qui per quendam prophetam ait, Ego Deus, & non mutor. Et Paulus de Chriſto loquens ait, Et tu in principio Domine terram fundaſti,& opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt,tu autem permanebis, & omnes vt veſtimentum veteraſcent, & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur tu autem idem ipſe es,& anni tui non deficient. Eſt ergo ſimplex & incommutabilis natura deitatis tota ſemper in ſua eſſentia, nec damnum ſui recipiens,nec augmentum: ita vt nulla additione poſsit fieri maior, aut alicuius partis detractione minor. Si ergo (vt Apollinaris ſomniauit) aliquid deitatis conuerſum fuiſſet in carnem,iam per illā cōuerſionem deitas eſſet minor, quoniam illa conuerſione,facta aliquid deitatis deperderetur, illud videlicet quod in carnē fuiſſet conuerſum. Nā id quod in aliud vertitur,non manet in ſua natura poſt talem verſionem factam: vt cum vinum vertitur in acetū,poſt talem conuerſionem non manet vinū in ſua ſubſtantia. Quapropter eſſet neceſſario iuxta Apollinarem dicendū,in incarnatione verbi diuinitatem fuiſſe diminutam. Quòd autē Apollinarius pro ſui erroris confirmatione affert illud Ioannis, Verbum caro factū eſt,volens per hoc probare verbi ſubſtantiā conuerſam fuiſſe in carnem,ex mera ignorātia procedit. Non enim opus eſt, vt quoties aliquid fit qualicunq; (vt ita dicā) factionis aut facturæ modo,vnū conuertatur in aliud: potiſsimum quando illud quod fit,nō ſimpliciter & abſolute fit, ſed aliquale tūc fit, quale prius non erat: vt gratia exempli,ſi lignum aliquod nunc albere incipit,dicimus tunc lignū fieri album,non quòd lignum vertatur in albedinem,ſed quòd ligno manente eodem in ſua ſubſtantia,recipiat in ſe albedinem, per cuius acceſsionem lignum eſt albū. Similiter ſi corpus humanū alias frigidum accedat

1.Ioan.4 Mala.3 Heb.1 Ioan.1

cedat ad ignem,& calefiat,dicimus illud corpus fieri calidum, nec tamē ideo dicimus corporis humani substantiā verti in calorem,sed quòd ipsa corporis humani substantia manēte corpus ipsum recipiat in se calorē, per cuius inhæsionem corpus ipsum dicatur calidū. Ad hunc modū(si aliqua tam ineffabilis mysterii potest adaptari similitudo)cū dicimus, Verbum caro factū est,sic accipiēdum est qualiter dicimus,corpus fit calidū, ita vt nō intelligamus verbū aliquo pacto conuerti in carnem, sed quòd verbi substantia sine vlla sui mutatione manēte: suscepit in se nostræ carnis substantiā,per cuius accessionē verbū factū est caro,id est,carneū,vt ita loquar. Nam aliàs si per hoc quod dicitur verbū caro factū est,esset intelligendū quòd verbi substantia sit conuersa in carnē,oportebit eadē lege dicere Dei substantiā cōuersam fuisse in maledictionē:quia Paulns dicit, Christus nos redemit de maledicto legis,factus pro nobis maledictum. Hoc autem nefas est & horrendum fateri. Dictus est autem Christus factus maledictum,nō per talē cōuersionem, sed quia in cruce pependit,in qua omnis qui pendebat,maledictus vocabatur. Sed iam opus est vt de hac re ecclesiæ definitiones afferamus. Conciliū Nicenū trecentorum & decem & octo patrum sub constātino celebratum,sic ait,Credimus in vnum Deū patrē omnipotentē,omniū visibiliū & inuisibilium conditorē,Et in vnū dominū Iesum Christū filiū dei de patre natū vnigenitū,hoc est de substātia patris,Deū verū de Deo vero,natum nō factū,homousiō patris,hoc est eiusdē cū patre substātiæ:per quē omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terra:qui propter nos & propter nostrā salutē descēdit,& incarnatus est. Homo factus,passus est,& resurrexit tertia die , & ascendit in cœlos,inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Eos qui dicunt,erat quādo nō erat,& antequā nasceretur nō erat,& quia ex nullis subsistētibus factus est,aut ex alia subsistentia vel substantia dicunt esse,aut conuertibilē filium Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Hæc Concilium Nicenum. Ex cuius decreto omnes hæretici in præsenti errore & in præcedenti nominati,colliduntur & corruunt. Conciliū Ephesinum primum ducētorum episcoporum sub Theodosio iuniore & Valentiniano principibus celebratum, in principio,hoc est in ea epistola quam Nestorio misit,sic ait, Sequētes itaque omnium sanctorum patrum cōfessiones, quas loquēte in eis sancto spiritu protulerunt, & intentioni quæ est in eorum intellectibus,

Gala.3
Deu.21
Cōcilium Nicenum.
Cōcilium Ephesinū.

æquis vestigiis inhærentes,itaq; iter ambulantes regium,profitemur quòd ipsum vnigenitũ Dei verbum natum ex ipsa patris essentia,de Deo vero Deus verus,lumẽ de lumine, per quẽ omnia facta sunt siue in cœlis siue in terra,salutis nostræ caussa descendens,ad exinanitionẽ sese dignatus est inclinare:natus autem & homo factus id est,carnem de virgine sancta susci piens,eamq; propriam faciens,natiuitatem nostram ex vulua sustinuit,homo de muliere procedens,nec quod erat abiiciẽs. Nam licet factus est in assumptione carnis & sanguinis,tamen etiam quod erat Deus natura scilicet & veritate persistens. nec carnem itaq; dicimus in naturam deitatis esse cõuersam,nec in substantiã carnis inseparabilem Dei essentiã cõmutatam. Hęc Concilium Ephesinũ. Et eandem sententiã profert Concilium Chalcedonense sub Martiano imperatore & Leone papa huius nominis primo:qui quidẽ Leo in epistola quadam ad Asto rigensem episcopũ,quæ est septuagesima prima,in qua Priscillianistarum errores dãnat,sic inquit: Quarto autem cap.continetur,quòd natalem Christi,quẽ secundum susceptionem veri hominis catholica ecclesia veneratur,quia verbum caro factũ est,& habitauit in nobis:non vere isti honorent, sed honorare se simulent,ieiunantes eodẽ die , sicut & die dominico, qui est resurrectionis dies:quod vtiq; ideo faciunt,quia Christum dominum in vera hominis natura natũ esse non credunt, sed per quandam illusionem ostentata videri volunt quæ vera nõ fuerint,sequentes dogma Cerdonis atque Marcionis, & cognatis suis Manichæis per omnia concordãtes:qui,sicut in nostro exa mine detecti atque conuicti sunt,dominicum diem, quem nobis saluatoris nostri resurrectio consecrauit,exigunt in mœrore ieiunii:soli(vt proditum est)reuerentiæ hanc continentiam deuouentes,vt per omnia sint à nostræ fidei vnitate discordes: & dies qui à nobis cum lætitia habetur,ab illis in afflictione du catur. Vnde dignũ est,vt inimici crucis Christi & resurrectionis,talem accipiant sententiã,qualem elegere doctrinam. Hactenus Leo papa,vir quidem sanctus iuxtà ac doctus. Conciliũ Ispalense secundum,cap.13.decretorũ suorum ac gestorũ eandem definitionem de hac re profert. Quorum duorũ conciliorum verba nunc prætereo:quoniam pro expugnatione quartæ hæresis,quã de hac materia prodemus,iterũ à nobis erunt repetenda. Quapropter qui huic negocio voluerit adaptare,legat quartum huius tituli errorem,& eius expugnationem,quoniam

niam valde vicinus eſt huic. Sed opus eſt vt aduerſariorũ obiectionibus reſpõdeamus. Valentinus nanque ideo ait Chriſtum de cœlo carnẽ traxiſſe, quia Paulus ait, Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cæleſtis. Cui obiectioni reſpondemus, fatẽtes id quod Paulus ait, Chriſtũ videlicet hominem cæleſtẽ eſſe & fuiſſe, nec tamen ideo dicendũ eſt carnem eius eſſe cæleſtẽ. Ad hoc enim vt vere homo cæleſtis dicatur, ſufficit vt natura diuina, in qua ſubſiſtit, cęleſtis ſit, ſicut ex oppoſito ad hoc vt filius Dei paſſus & mortuus dicatur, ſufficit vt natura humana, in qua etiam cũ natura diuina ſubſiſtit, paſſa fuerit & mortua. Propter vnionem ſiquidẽ illarum duarũ naturarum in vno ſuppoſito, quicquid de qualibet illarũ ſeorſum prędicatur, illud idem dicitur de ſuppoſito, in quo ambæ ſubſiſtunt, quãuis non eodem prędicationis modo: quia ſi aliquid de natura dicitur in abſtracto, nõ oportet ſic dici de ſuppoſito, ſed in cõcreto: vt gratia exẽpli, Chriſtus non vere dicitur humanitas, ſed vere dicitur homo. Quapropter Chriſtus dicitur omnipotens, quia illud naturæ diuinæ competit: dicitur infinitus, eadem ratione: dicitur etiam infirmus, dicitur finitus, quia hæc naturæ humanæ ſunt propria. Hac ergo de cauſſa Chriſtus dicitur homo cæleſtis, quia ſecundũ naturam diuinam eſt cæleſtis: quomodo Adam dictus eſt terrenus, quãuis anima eius ex qua etiam ſicut ex corpore cõponitur, ſit cæleſtis. Itaq; Paulus Chriſto dedit nomẽ à principaliori natura, cum vocauit eum cæleſtem: Adæ vero dedit nomen à minus principali, vocans eum terrenum. Manichæus autem ſic obiicit, Paulus de Chriſto loquens ait: In ſimilitudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo. Si Chriſtus in ſimilitudinẽ hominũ factus eſt: ergo nõ eſt verus homo. Quæ argumentatio omnino eſt inanis, & ex falſa imaginatione procedens, ex hoc videlicet quòd credit vnũ hominem non eſſe alteri ſimilem etiã ſecundũ ſubſtantiam: quod maxime falſum eſt, & à modo loquendi ſacræ ſcripturæ valde alienum: quoniã etſi Ariſtoteles dicat ſimilitudinem fundari in qualitate, & nõ in ſubſtantia, tamen ſacra ſcriptura nõ eſt alligata regulis Ariſtotelicis, quæ ſæpenumero vocat ſimilia illa quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Sapiẽs nanq; ait: Omne animal diligit ſibi ſimile, Et iterum: Omnis caro ad ſimile ſibi coniungitur. Et expreſsius de homine dicit Deus, Faciamus adiutoriũ ſimile ſibi, de Eua loquẽs quæ ſimilis eſt Adæ, eò quòd eiuſdẽ ſpeciei eſt cũ illo. vterq; enim homo. Et in eodem libro

1. Cor. 15 — *Gal. 4* — *Eccle. 15* — *Gene. 2* — *ibidem. 5*

parum infra: Vixit autem Adam 130. annis, & genuit filium ad imaginem & similitudinem suam, vocauitq; nomen eius Seth. Cùm ergo Seth factus sit ad similitudinem Adæ, oporteret iuxta argumentationem Manichæorum, vt Seth homo nõ esset, quia similis est homini. Illa ergo quæ eiusdem speciei sunt, similia esse dicuntur: qui modus loquendi etiam ab ipsa philosophorum doctrina non est omnino alienus. Iuxta hunc ergo modum Christus cum sit verus homo, dicitur in similitudinẽ hominum factus, quia humanam suscepit naturam, quæ eiusdem est speciei cum nostra. Contra hunc errorem scripsit beatus Athanasius vnum librũ de incarnatione verbi, in quo duas Christi naturas ostendit. Beatus Ambrosius scripsit alium librum de incarnationis dominicæ sacramento, in quo ferme omnes quos hic enumerauimus errores commemorat, & expugnat. Beatus etiam Cyrillus Alexandrinus episcopus librũ elegantem fecit, quem prætitulauit de recta fide ad Theodosium principem, in quo varios hæreticorum errores de incarnatione Domini recenset & conuincit.

Tertia hæresis de incarnationis dominicæ mysterio est, quæ duas ponens in Christo naturas, duas etiam dicit esse personas, vnam diuinitatis, aliam humanitatis: nec vnum Christum in deitate & humanitate sentit, sed separatim atq; seiunctim alterum docet esse filium Dei, alterum filium hominis, quem dicit etiam appellari Christum: quapropter virginem Mariã nõ Dei, sed hominis tantum matrẽ appellat. Deniq; Christũ esse tantum hominẽ dicit, non autem Deum, sed in quo Deus speciali quadam prærogatiua habitaret: atq; ideo Christum dicit vocari Emmanuel, quòd interpretatur nobiscũ Deus: non quia simul sit Deus & homo, sed quia in humanitate diuinitas habitaret: quapropter Christum non Deum, sed deiferum appellat. *Nestorius.* Huius hæresis authorem omnes produnt fuisse Nestoriũ Constantinopolitanũ episcopum, qui, vt Genadius ait: & ex lib. 12. historiæ tripartitæ cap. 4. cõstat, fuit tempore Theodosii iunioris. Verùm beatus Ambro. in lib. de incarnationis dominicæ sacramento cap. 6. huius erroris mentionẽ facit tacito illius erroris authore. At beatus Ambrosius nõ paruo tempore Nestoriũ præcessit, quoniã beatus Ambrosius tempore Theodosij maioris archiepiscopus fuit Mediolanensis: nam Theodosiũ propter crudelitatem Thessalonicæ ab eo factam excommunicauit, & illi ingressum ecclesiæ prohibuit. Hic autẽ Theodosius,

pater

pater fuit Arcadij imperatoris. Arcadius verò pater Theodosij iunioris fuit, sub quo fuit Nestorius: quapropter miror quod omnes hūc errorē tribuāt Nestorio tanquā primo illius authori. Fieri tamē potuit, vt quāuis alius ante eū hoc asseuerauerit, nō tamen ita publicè vt Nestorius, quapropter latius sub Nestorio hæc hęresis fuerit diffusa, & ab illo nomē hac ratione suscipiens, Nestoriana hęresis fuerit appellata. Post Nestoriū iam defunctū, atq; in cōcilio Ephesino condemnatū, suscitauit eūdem errorē Petrus Gnaphęus Antiochenus episcop. qui duas personas in Christo ponens, ausus est in angelico hymno, qui trisagion à Græcis vocatur, quartā superaddere vocem dicens, Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis, sanctus qui crucifixus est. vt sanctum forté, quo nomine filius Dei designatur, alium faceret ab eo qui crucifixus est. Hic autē Petrus Gnaphæus condemnatus est in quinta Synodo Constantinopolitana. Hæc hæresis satis iam cōfutata relinquitur ex confutatione primæ hęresis quā de hac re narrauimus & reiecimus: quoniam vt satis patet, Nestorij hæresis coincidit cum errore Pauli Samosateni & Photini & aliorum impiè sentientium Christum fuisse purum hominem, & virginem eius matrē fuisse matrem puri hominis. Quapropter cùm illic ex apertis scripturæ testimoniis ostenderimus Christum verum fuisse Deum, & in secūdæ hæresis expugnatione docuerimus Christum esse verum hominem: satis inde (vt existimo) reiicitur Nestorius. Verùm quoniam duas nobis contendit facere personas, vnam quæ sit Deus, aliam quæ sit homo: & quæ propria sunt Deo, vni personæ attribuit in sola natura diuina existenti: & quæ propria sunt hominis, personæ in sola humana natura existenti accommodat: ideo hoc nobis probandum restat, eundem esse Christum, qui sit Deus, & qui sit homo: ita vt vnus & idem sit Deus, & homo. Primo ergo, virgini Mariæ petenti ab angelo modum iuxta quem conceptura esset filium, angelus respondit, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideóque & quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei. Quibus verbis apertissimè eiusdem Christi humanam diuinamque naturam expressit. Cum enim dixit, ex te nascetur, proprietatem humanæ naturæ de matre sumendam declarauit. Cùm autem dixit sanctum, ostendit quòd sine contagione carnalis cōcupiscentiæ gigneretur. Dicens verò, vocabitur filius Dei, clarissimè ostēdit naturæ diuinæ pro-

Petrus Gnaphæus.

Luc. 1

prietatem. Quæ omnia cùm angelus dixerit virgini gloriosæ de filio quem ipsa conceptura & paritura erat, constat filium virginis eundem esse qui & filius Dei: constat etiam illam, matrem Dei meritò dici debere. Nam si filius virginis Mariæ, filius Dei est, & Deus, fieri vllo pacto nequit vt virgo mater Dei non sit. Præterea cùm virgo gloriosa iam prægnãs Elizabet cognatam suam visitaret, eadem Elizabet spiritu sancto repleta
Ibidem. exclamat dicens: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Vides hic qualiter Elizabet vocat virginem gloriosam matrem Dei? Nam quis alius dominus præter Deũ? Ille enim solus dominus, ille solus altissimus. Magis ergo oportet credere Elizabet spiritu sancto repletæ, quę virginẽ matrem Dei nominat, quã Nestorio, qui spiritu diabolico agitatus negat eã
Ioan.3 matrem Dei. Rursum, ipsemet Christus ait: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlis. Quibus verbis vtranque naturam in vna persona expressit, quoniam cũ se filium hominis dicat, de cœlo tamen se descendisse asserit: quia iuxta naturam diuinã à patre qui est in cœlis originẽ trahens, ad nostræ humanitatis susceptionẽ se inclinauit. Deinde Paulus plurimis in locis hoc clarissimè docet. In epist. siquidem ad Rom. ait: Paulus seruus Iesu Christi, vocatus
Rom.1 Apostolus, segregatus in euangeliũ Dei, quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secũdũ carnẽ. Ex quibus verbis duo colliguntur notatu digna, nostro proposito deseruientia. Primò,
2.Cor.4 Paulus dixit euãgeliũ Dei. Et cũ alibi dicat, Nõ enim nos ipsos
1.Cor.2 prædicamus, sed Christũ Iesum. Et alibi, Non enim me iudicaui aliquid scire inter vos nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixũ: conuincitur inde, Christum esse Deum. Paulus prædicat euangelium Dei, & non prædicat nisi Iesum Christũ crucifixũ, Iesus Christus ergo Deus. Quòd si adhuc cõtentiosè veritati resistẽs, dicat aliũ esse qui sit Deus, & aliũ qui sit crucifixus: videat secũdũ quod Paulus dicit de filio Dei. Qui factus est, inquit, ei ex semine Dauid secundũ carnem. Nã illud pronomẽ relatiuũ qui, facit vt quæ sequuntur, eidẽ accõmodentur personæ quã significat nomen illud cuius fecit relationẽ. Si enim diceres, Aristoteles docuit mundũ caruisse initio, qui dixit etiã eum cariturũ fine: quis adeò demens est, vt per hæc verba duos Aristot. intelligat, vnũ qui docuerit mundũ sine initio, aliũ qui dixerit mundum sine fine? Eundẽ enim Aristotelẽ fuisse, qui illa docuerit,

illis verbis designatur. Relatiuum nanq; est quasi quędā eiusdem nominis repetitio. Cū ergo Paulus dixit de filio Dei, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, non potest alicui alteri adaptari, quā eidē filio Dei. Est enim ac si dixisset, Et ille idem filius Dei factus est ex semine Dauid secundū carnem. Vna est ergo eadem persona, quæ filius Dei est iuxta naturam diuinam, & facta est ex semine Dauid secundum carnē. Eadem consequentia conuincit id quod in epistola ad Philippenses ait: Hoc sentite in vobis quod in Christo Iesu: qui cùm in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus est esse æqualē Deo. Certum est illud pronomē qui vnam Christi personam referre, nō duas. Nam si duas referret, numeri esset pluralis, & verbū illi responderet pluralis numeri: cùm autem verbo singularis numeri iungatur, constat vnam illud tantùm personam referre, non duas. Si vnam refert: quæro vtrum diuinam, aut humanam? Si humanam, tunc sequitur vt humanitas Christi æqualis sit diuinitati: quia Paulus ait: Qui cū in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo. Quòd si personam illam quæ in sola natura diuina existit, dicas pronomen referre: tunc qualiter conueniunt quæ Paulus vno orationis contextu, subiungit dicens: Sed semetipsum exinaniuit formā serui accipiens, in similitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortē, mortem autem crucis? Tunc enim oporteret vt natura diuina crucis mortē sustinuerit, quod aperta est blasphemia. Vt autem hæc omnia incōmoda euitemus, necessàrium est iuxta veram fidē fateri duas esse naturas in Christo in vnitate personæ, quæ persona iuxta naturam diuinam æqualis est patri, secundū quā ait: Ego & pater vnum sumus, secundum humanā naturam minor est patre, secundum quam ait: Pater maior me est. Secundū diuinā est immortalis, Secundūquā ait: Ego sum resurrectio & vita. Secūdū humanā fit obediēs vsq; ad mortē, mortē autē crucis: secundū quā ait: Veruntamē nō sicut ego volo, sed sicut tu. Et epi. ad Gal. ait: At cùm venit plenitudo tēporis, misit Deus filium suum factū ex muliere. Ecce hic apertissimè Paulus dicit filium Dei factum ex muliere. idem ergo filius Dei est, & filius mulieris, quoniā ex ea factus esse dicitur. Et in priore epist. ad Corinh. hoc expressius decet, dicens, Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Nihil apertius contra Nestorium dici potuit: cùm dicat Dominum gloriæ, hoc

Phili. 2 | Ioan. 10 | Ioan. 14 | Ioan. 11 | Mat. 26 | Gal. 4 | 1. Cor. 2

est Deum fuisse crucifixum. Vnus ergo idem est qui crucifixus est,& mortuus est,& qui Deus & dominus gloriæ est. Multa alia scripturæ testimonia possem afferre, quæ breuitati studens omitto.Sed vno tantùm argumento iam aduersus Nestorium agam.Et percontor ab eo,an credat filium Dei incarnatū fuisse, an prorsus neget?Si negat filium Dei incarnatum, contradicit Ioanni dicenti,Verbum caro factum est, & contradicit fidei
Ioan.1 Niceni concilij dicentis de filio Dei, Qui propter nos & proprer nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus,passus est. Si verò(vt decet)concedit filium Dei incarnatum:ipso incarnationis nomine duas innuit apertè naturas,vnam quæ incarnata est,& aliam qua incarnatus est. Non enim seipsa natura deitatis incarnata est, sed natura carnis incarnatā esse oportet.Vt ergo filius Dei incarnatus dicatur, oportet vt filius Dei carnem in se habeat.Quòd si alia esset persona carnis, alia deitatis,nullo pacto posset dici incarnatus. Nunquā enim aliquid dicitur tale per qualitatem existentem in alia persona. Quis adeò esset demens,vt diceret Petrum esse album propter albedinem inhærentem Ioanni?Sic etiam fieri non potest,vt filius Dei dicatur incarnatus propter carnem existentem in alia persona,sed propter carnem quam habet in vnitate sui suppositi sibi vnitam. Nunquam etiam diuersarum naturarum nomina dicuntur de se inuicem nec in concreto,nec in abstracto, nisi illæ duæ naturæ insint eidem personæ: vt gratia exempli, nisi albedo & frigiditas insint eidem supposito, nunquam albū diceretur frigidum, Quamuis enim albedo inhæreat lacti, & frigiditas ferro,nunquam album diceretur frigidum.Si tamen albedo & frigiditas reperiantur in niue, tunc meritò dicimus album esse frigidum.Sed homo dicitur Deus,& in ea quæ sunt propria hominis, dicuntur de filio Dei: & ea quæ sunt propria Dei,dicūtur de filio hominis.ergo filius hominis, & filius Dei,
Ioan.1 vna est persona.De illo enim dicitur,In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum,& Deus erat verbum:per quod natura ostenditur diuina.De eodem etiā dicitur,Et verbum caro factum est:vt per hoc natura demonstraretur humana.De illo dicitur.Omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factum est nihil.quod proprium est Dei. De eodem dicitur quòd factus sit ex muliere, quod proprium est hominis. Magi eum adorant, quod soli Deo debetur:sed in præsepio reclinatum inueniunt, & matris vbera sugentem, quod ad hominem pertinet.Infantia

tia paruuli ostenditur humilitate cunarum, maiestas diuinitatis declaratur vocibus angelorum. Quem sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem tanquam Deo angeli ministrant. Qui lassatus ex itinere velut homo sedit supra puteum, idem clamat & dicit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Qui sitiens velut homo, petit à Samaritana potum, idem velut Deus dicit, Si scires donum Dei, & quis est qui petit à te bibere, tu forsitan petisses ab eo, & daret tibi aquam viuam, de qua qui biberit, non sitiet iterum. Qui esurit velut homo, idem velut Deus de quinque panibus & duobus piscibus satiauit quinque millia hominum. Qui miserationis affectu velut homo deflet amicum mortuum, idem sublato lapide quatriduanæ sepulturæ velut Deus excitat rediuiuum. Is qui velut homo cruci affixus erat, idem velut Deus latroni paradisum promittit, lucem in tenebras conuertit, & omnia elementa tremere facit. Licet tamem vnus & idem sit in duabus naturis, aliud est quod illi debetur iuxta maiestatem diuinitatis, aliud quod dispensatiuè habuit iuxta humilitatem humanitatis. In vno coruscat miraculis, iuxta aliud succumbit iniuriis. Et sicut secundum diuinitatem ab æqualitate paternæ gloriæ non recessit, ita iuxta humanitatem, naturam nostri plasmatis non reliquit. & licet aliquando nominetur vnius tantùm naturæ nomine, non propterea intelligendum est alteram ab illo excludi, vt gratia exempli si dicatur, filius hominis tradetur gentibus ad illudendum, flagellandum, & conspuendum: quia ibi solùm nominatur filius hominis, non propterea credendum est filium Dei non fuisse traditum, sed personam in sola humana natura existentem. hoc enim esset absurdum. Nam & filius Dei patitur, & filius hominis patitur: quia idem est filius Dei, & hominis. Cùm autem dicitur filius Dei, aut filius hominis: & si ibi in qualibet voce vna tantùm exprimatur natura, duæ tamen dantur intelligi duplici ratione. Vna, quia vox illa filius hominis, aut illa filius Dei, non est nomen naturæ, sed nomen suppositi, in quo cùm sint duæ naturæ, ambæ dantur intelligi, quia per nomen suppositi datur intelligi totum suppositum prout est. At cùm sit in duabus, & si non explicetur nisi vna, tamen per hoc separatur ab altera. Altera ratio est, quia sæpe nomine partis da-
tur

Ioan. 4 *Ioan. 6* *Ioan. 11* *Luc. 13*

tur intelligi totum , & nomine vnius naturæ datur intelligi totum suppositum in duabus naturis subsistens: vt gratia exempli, homo res quædam est ex duabus naturis admodum diuersis composita, corpore videlicet & anima, & tamen nomine vnius illarum sæpe totus homo denotatur, quem modum loquendi non abhorrent sacræ literæ. In Genesi etenim cum numerantur omnes qui cum Iacob ingressi sunt in Aegyptum, sic legimus, Cunctæ animæ quæ ingressæ sunt cum Iacob in Aegyptum, & egressæ sunt de femore eius, absque vxoribus filiorum eius, sexaginta & sex. Et post pauca iterum, Omnes animæ domus Iacob quæ ingressæ sunt in Aegyptũ, fuere septuaginta. Ecce hic vides nomine animæ totum hominem designari. Vide etiam eum nomine carnis significatum. Non permanebit (inquit Deus) spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. At caro nomen est proprium alterius tantum naturæ duorum ex quibus homo componitur. Quod si hoc bene considerasset Nestorius, nunquam in tam impiam lapsus fuisset hæresim, duas personas distinguens propter duas quas cognoscebat naturas. Nam ex rebus creatis posset quodammodo in tã admirabilis sacramenti cognitionem peruenire. Nã homo etsi duas naturas habeat valde diuersas, vna tamen est persona, diuersas denominationes suscipiens propter diuersitatem naturarum, quoniam mortalis dicitur, & hoc propter solùm corpus quod moritur, quãuis anima immortalis sit. Dicitur etiam intelligens ratione animæ, quæ sola in homine intelligit. Dicamus cum catholica ecclesia sentientes, Christum Dei filium duas habere naturas, diuinam videlicet & humanam, inconfusas in vnitate suppositi, sine vlla earum mixtione vnitas, ita vt vnus & idem sit Dei filius, & hominis filius. Qui verò aliter sentit, vt duos faciat filios, vnum hominis, alterum Dei, est Antichristus, vt Ioannes Euangelista ait: Omnis (inquit) spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Quãquam in codicibus Græcis nõ sic habeatur, sed sic, Omnis spiritus qui non confitetur Iesum in carne venisse, ex Deo non est. Verùm hæc lectionis varietas vt alia sit apud Latinos, quàm apud codices græcos nunc reperiatur, inde euenit, quòd, vt ait historia tripertita lib. 12. cap. 4. hęretici hũc sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui volebant separare ab hominis dispensatione diuinitatem, itaq; raserũt id quod illis apertissimè obuiabat, sicut aliâs sæpissimè eos fecisse constat. Sed Erasmus Roterod

Gen. 46 — Gen. 6 — 1. Ioan. 4 — Erasmus.

Roterodamus vir certè ad nauseam doctus,& de bonis literis bene meritus, in suis Annotationibus super nouum testamentum editis, suspicatur hanc particulam quæ nunc in latinis codicibus habetur,aduersus hæreticos esse additam, quorum alij Christo sic tribuebant humanam naturam,vt adimerent diuinam:alij sic tribuebant diuinam,vt adimerent humanā.Hanc autem suam suspicionem cum aliquo modo cōfirmauerit Erasmus, non tamen sic eam mordicus tenet, quin liberum dimittat cuilibet suum iudicium,vt sentiat prout velit. Quapropter iuxta libertatem ab eo donatam loquens, dico magis consonū esse particulam illam non esse additam. Primo,quia etsi ecclesia hanc habeat consuetudinem,vt propter nouas hęreses insurgentes, nouas effingat voces, nunquam tamen reperietur vt in sacris literis aliquid addiderit minuerítve. Sed fortè dicet hoc non ab ecclesia additū,sed ab aliquibus doctis viris,quod postea successu temporum sic ab omnibus susceptum est. Esto. Verùm hoc negari non potest, authores illos à quorum fragmentis in vnum consarcinatis historia illa tripertita nomen accepit, Græcos fuisse, & græcè scripsisse, qui è græco in latinum per Epiphanium Scholasticum hortatu Cassiodori versi sunt. At author ille vnde hoc sumptum est, dicit in antiquis exemplaribus sic haberi, Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo nō est. Non ergo apud solos Latinos sic habetur, sed apud Græcos sic tunc habebatur. Fieri ergo potuit vt antiqua e emplaria perderentur, & superfint illa sola quæ ab hæreticis deprauata sunt, & quæ ab illis exemplaribus fuere transcripta. Præterea idē author historiæ dicit veteres interpretes hoc ipsum defignasse,quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem à Deo volentes. Authorem verò illum vnde hoc sumptū est,constat esse Socratem, quoniam à principio vndecimi libri vsque ad finem duodecimi, in quo ista narrantur, nullus alius intitulatur quàm Socrates,qui,vt constat ex vltimis verbis historiæ,tempore Theodosij iunioris fuit,quo tempore etiā fuit Nestorius. Rursus,beatus Leo papa huius nominis primus, in epistola ad Flauianum Constantinopolitanum episcopū, contra Euticetem hęreticum agens,verba illa adducit,Omnis spiritus qui soluit Iesum,ex Deo non est. Leo autem hic valde vicinus fuit Nestorio,imò(vt conijcere possum)coæuus,quanuis fortè non fuerit Papa tempore Nestorij: quoniam Nestorius tempore papæ Cœlestini fuit,sub quo celebratum est cōsilium

Ephesi

Ephesinum, in quo damnatus est Nestorius. Cœlestinus autem (vt Platina testatur) præfuit ecclesiæ annis octo, mensibus decem. Post Cœlestinum præfuit eidem vniuersali ecclesiæ Sixtus tertius, annis octo. Post istū succesit Leo, de quo nunc agimus, qui particulā illam, prout nos nunc habemus, citat. Quòd si illa fuisset tunc addita, non fuisset adeò demens vt contra hæreticū agens testimonio suppositio aut addito vteretur. Quapropter mihi magis placet, vt dicamus illam esse veram literā quam nunc codices Latini retinent, & Græcos codices fuisse, prout historia tripartita refert, ab hæreticis deprauatos. Et ita hoc testimonio Ioannis adiuti, dicimus Nestorium de spiritu Antichristi fuisse, quoniam omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Quis autem est qui verius soluit Iesum, quàm Nestorius, qui diuinam à Christo separat naturam, duas ponens personas, vnam deitatis, aliam carnis? dissoluens illum admirabilem nexum vtriusq; naturæ in vnitate suppositi. Contra hanc hæresim est concilij Ephesini definitio, in quo post multa quæ illic conrra Nestoriū ex sacræ scripturę testimonijs definiuntur, sic decernitur. Igitur quia Deum carne vnitū iuxta subsistentiam, sancta virgo corporaliter peperit, idcirco eam Dei genitricem esse profitemur, non quòd verbi natura existēdi principium de carne sortita sit, erat enim in principio verbum, & Deus erat verbum, & verbū erat apud Deum, & ipse conditori seculorum patri coæternus, & vniuersitatis conditor, sed quòd vt superius diximus, iuxta subsistentiā sibimet vniens humanam naturam, natiuitatem sustineret ex ipsa vulua corporea. Hæc concilium Ephesinum. Contra hanc hęresim scripsit beatus Cyrillus in libro de recta fide ad Theodosium, in quo libro contra plures hæreticos disputat, præcipuè tamen contra hanc Nestorij hæresim. Gelasius Papa scripsit etiam aduersus Nestorium & Euticetem librum de duabus naturis in vna persona. Ioannes papa alium paruum libellum de eadem re edidit. Gennadius etiam scripsit aduersus Nestorium, sed huius opus nō vidi. Ioannes Cassianus etiam scripsit opusculum de incarnatione verbi contra Nestoriū, quod nunc recens est in Germania excusum.

Quarta hæresis est huic præcedēti omnino opposita, & quodammodo declinat ad secundam hæresim. Hæc autem quarta hæresis dicit vnam esse personam Christi, & in hoc bene cōtra Nestorium: sed sicut Nestorius propter duas quas videbat in

Christo

Christo naturas, duas etiam dixit personas, ita etiam hęc hæresis propter vnam quam fide tenebat esse Christi personam, cogitur ex ignorantia vnam tantum in Christo ponere naturam, videlicet diuinam. Quia tamen videbat aperta sacræ scripturæ testimonia probantia Christum veram carnem habere, secundum quam natus sit de virgine, & pro nobis passus & mortuus, dicit & fatetur filium Dei esse incarnatum, sed in ipso incarnationis momento carnem fuisse cōuersam in diuinitatem. Huius erroris author extitit quidam Eutices abbas cuiusdā monasterij in Constantinopoli tempore Leonis Papæ huius nominis primi, & Martiani Imperatoris. Hic Eutices dixit Christū vnam tantum habuisse naturam, videlicet diuinam, sicut vna erat persona: quia etsi fateretur verbi incarnationem, post illā tamen vnionem dicebat carnem fuisse conuersam in deitatem, & ita secundum eum factum est vna carnis deitatisq; substantia: quapropter coactus fuit concedere Christum fuisse passum secundum naturam diuinam, quia per incarnationem carnis substantia, vt dicebat, fuerat in substantiam diuinitatis cōuersa. Hanc hæresim cum Flauianus Constantinopolitanus Episcopus damnasset cum Eutice te illius authore, ortum est hac de causa aliquod dissidium inter Christianos orientales, quibusdam defendentibus Euticetem, alijs eum damnantibus. Quapropter annuente Imperatore Theodosio iuniore Synodus Ephesina indicitur, in qua præsidēte Dioscoro Alexandrinæ vrbis episcopo, eodem Euticetis errore, vt postea patuit, infecto, Eutices restituitur, & Flauianus damnatur. Et hæc vocatur secunda Ephesina synodus, quæ à catholicis omnibus velut execranda & maledicta reijcitur, quoniam nec summi pontificis authoritate celebrata, nec ad eam ex ecclesia catholica factus est generalis conuentus, sed solis hæreticis conuenientibus definitum est tale venenosum dogma. Post hunc Euticetem, & Dioscorum illius fautorem, paruo tempore elapso surrexerunt alij hæretici dicti Acephali, sic nominati quoniam simul insurgentes, nullus repertus est qui illorum esset princeps atque magister. Hi duas in Christo negabant naturas, sed vnam tantum affirmātes, videlicet diuinam, eandem dicebant fuisse crucifixam. Et quoniā in Chalcedonensi cōcilio huius oppositum fuerat definitum contra Euticetem & Dioscorum, hi nolunt acquiescere definitionibus eiusdem Chalcedonensis concilij. Hæc hæresis, si benequisque considerauerit, ab expugnatione

Eutices.

Dioscorus

Acephali.

trium

trium præcedentium hæreſum manet expugnata. Probato ſiquidem, vt iam probauimus, in Chriſto duas eſſe naturas, diuinam videlicet & humanam in vnitate perſonæ: concluſum tūc eſt contra iſtos qui vnam tantum naturam aſtruunt. Sed quoniam modum & rationem vnius tantum naturæ aſſerunt, dicentes ſubſtantiam carnis fuiſſe conuerſam in diuinitatem, & diuinitatem dicunt paſſam in cruce eſſe: hæc duo ſunt à nobis pro viribus Deo duce explodenda, vt tam nefanda blaſphemia non audiatur. Si Chriſtus vnam tantùm habet naturam, aut illa natura eſt omnino ſimplex ſine vlla cōpoſitione, aut eſt natura compoſita. Si natura illa vnica quam dicunt eſſe in Chriſto, eſt ſimplex ſine vlla compoſitione, & illa natura eſt diuina, erit ergo Chriſtus tantum Deus, & non homo. nō enim fieri poteſt vt homo dicatur, qui naturam non habet humanam, ſicut album non poteſt dici quod non habet albedinem. Hoc autem in expugnatione ſecundæ hæreſis reiecimus, vbi probauimus Chriſtum verum fuiſſe hominem. Et reuera hæc Euticetis hæreſis valde conformis eſt hæreſi Valentini aut Apellis aut Manichæi, quoniam is Eutices (vt Flauianus Conſtantinopolitanus epiſcopus ait in epiſtola quam Leoni papæ huius nominis primo miſit prodens Euticetis errores) dixit carnem domini non eſſe nobis conſubſtantialem tanquàm ex nobis ſuſceptam, & coadunatam Dei verbo, ſed dicebat virginem quæ eum genuit, ſecundum carnem conſubſtantialem nobis eſſe, ipſum autem dominum non ſuſcepiſſe carnem ex ea conſubſtantialem nobis. Quæ omnia iam impia & abſurda eſſe ſuperius conuicimus. Si autem illa natura quam in Chriſto ponūt, non ſit ſimplex, ſed compoſita, vtputa tertia quædam ex duabus coalita, tūc ſequeretur patrem & ſpiritum ſanctum eſſe incarnatos, & virginem Chriſti matrem eſſe Deum & hominem ſimul: quæ omnia ſunt hæretica. Quòd tamē oporteat eos iſta concedere, ſic conuincimus, quoniam Chriſtus Dei filius, vt catholica confitetur eccleſia iuxta definitionem Niceni concilij, conſubſtantialis eſt patri, id eſt eiuſdem cum illo ſubſtantię & naturæ. Si ergo filius Dei, vt iſti hęretici dicunt, per vnicā quam ſolum habet naturam, incarnatus dicitur, & homo appellatur: ergo pater, qui eandem habet naturam quam filius incarnatus etiam dicetur, & homo vocabitur. Et eodem modo poteſt argui de ſpiritu ſancto, quia ſpiritus ſanctus, vt in concilio Conſtantinopolitano primo eccleſia definiuit, eiuſdem eſt cum pa

tre &

tre & filio substantiæ: quapropter eadem ratione dicetur spiritum sanctum fuisse incarnatum, & esse hominem. Quæ omnia esse erronea, nullus est fidelis qui non videat. Et quoniam (vt suspicari possum ex dictis Gelasii papæ contra Euticetem scribentis) hoc modo posuit Eutices vnam in Christo naturam quasi compositam, & velut tertiam ex duabus resultantem, quoniam Eutices dicebat ante incarnationem duas fuisse naturas, sed post incarnationem vnā tantū mansisse naturam, quia tunc quædam veluti confusio aut cōpositio facta est naturarū: & affert Gelasius papa exemplum eorum: quo suum errorem confirmare nituntur. Quemadmodum (inquiūt) homo vna est natura ex duabus aliis composita, qua compositione & vnione facta, tertia resultat, quæ nulla illarū est: sic dicunt esse in incarnatione verbi, vt ante incarnationem duæ fuerint naturæ, post incarnationem vna tantum manserit, duabus illis in vnam (vt aiunt) coeuntibus. Ideo aduersus hanc compositionem secūdo arguamus. Sic exponentes, nunquam Christum faciunt duas naturas habentem. Non enim eas habuit ante vnionem, quia tunc secundum omnes vnius tantum erat naturæ, puta diuinę. Neque post incarnationem, quia tunc secundum ipsos vnius est tantùm naturæ compositæ. Præterea, quid est quod ait ante incarnationem fuisse duas, post incarnationem vero vnam? Quomodo enim ante incarnationem poterant esse duæ naturæ, cum tunc verbum non esset incarnatum? Aut enim dicis humanam naturam quam Deus sibi vniuit, ante vnionem per se substitisse, & tunc dices filium Dei sibi vniuisse personam humanam, & nōn naturam: & tunc duas facies cum Nestorio personas: & sic à Nestorio fugiens, ad eundem confugies. Aut forte dicis quòd etsi non tota humana natura præcesserit ante incarnationem, tamen anima eius antea in cœlo fuerat, aut in terris conuersata, & tunc in incarnatione fuerit carni à Deo assumptę infusa. Quod si hoc fateris, incidis in Origenis errorem de animabus primo creatis in cœlo, & postea corpori infusis. quem errorem iam supra Deo duce euicimus. Alio autem modo non possum suspicari quo pacto dicas ante incarnationem fuisse duas. Rursum, si ante incarnationem erant duæ, & post non manet nisi vna, ergo per incarnationem aut fit alterius illarum deperditio, aut fit vtriusq; mixtio & confusio: sicut cum vino miscetur aqua, ante mixtionem erant duæ naturæ, post mixtionem est vna tātum natura. Si per incarnationem fit car-

nis deperditio, iam non incarnatio, sed potius (vt ita dicam) decarnatio dicenda esset. Si est vtriusque naturę mixtio aut compositio, ita vt tertia resultet ex illa compositione natura, tunc oportet vt neutrius naturæ illarum ex quibus componitur, denominationem suscipiat. Homo enim (vt illorum exéplo vtar) qui tertia quędam est natura, ex duabus valde differentibus naturis constans, corpore videlicet & anima, neq; animæ neque corporis denominationẽ suscipit, quoniã nec anima nec corpus dicitur, sed solum dicitur homo. Ita ergo oporteret quòd Christus nec Deus diceretur, neque homo, postquam naturam quãdã habet ex illis duabus cõpositam. Quod si fortè exemplũ per me adductũ magis placet de vino mixto aquæ, quod post mixtionem retinet nomen vini, aqua conuersa in vinum: & ita forte dicas, carne conuersa in deitatẽ per incarnationem, mansisse in Christo nomen Dei. tunc considera ibi etiam non manere nomẽ aquæ, sed solum vini, eò quòd per mixtionem aqua fuit versa in vinum: & ita post incarnationem oporteret te concedere Christum nõ esse hominem, eò quòd humanitas fuerit in diuinitatem conuersa. Deinde si vna tantùm est in Christo natura, quomodo secundum illam poterit tam oppositas suscipere denominationes? Impossibile enim est, vt vna eadémque natura substantiales suscipiat differentias contrarias, quia opposita non possunt dici de eodem secundum idem. Quod si opposita de eodem dicantur, oportet vt diuersa in se contineat, secundum quæ diuersas suscipit dictiones: vt homo quia corpus habet & animam, potest dici corporeus secundũ corpus, incorporeus secundum animam: mortalis secundũ corpus, immortalis secundum animã. At cum Christus dicatur mortalis & immortalis, passibilis, & impassibilis, finitus & infinitus, oportet vt diuersas habeat naturas, iuxta, quarum diuersitatem diuersas istas suscipiat denominationes. Non est ergo in Christo vna natura composita, sed duæ simplices quarũ quælibet suis est determinata proprietatibus. Error autem iste Euticianorum (vt Damascenus. iii. lib. de fide Orthodoxa ait) & similiter Nestorianorum, vt mihi videtur, inde ortus est, quòd nescierunt distinguere inter naturam & personã. & ideo Nestorius duas cognoscens naturas, duas credebat esse personas. Eutices autem ex opposito, quoniã vnã fatebatur & fide credebat esse Christi personã, inde credebat oportere vnã etiam tantũ esse naturam. Vterque tamen eorũ facilè, si malitia nõ eos excęcasset, potuisset cogno-

scere

ſcere & videre in vno hominis ſuppoſito duas eſſe naturas,in quo nec pluralitas naturarum concludit pluralitatem perſona rum,nec vnitas perſonæ,arguit vnitatẽ naturæ. Hoc ergo hominis exemplũ,quantum ad hoc ſolùm ſpectat, commodiſsimum eſt,quãuis in aliis maxima ſit diſsimilitudo: quoniam in homine eſt naturarũ pluralitas in vnitate perſonæ per naturalẽ compoſitionem vnius ex pluribus:in Chriſto autem eſt pluralitas naturarum ſimplicium ſine vlla earum compoſitione aut mixtione.Et ita in homine tres ſunt naturæ, duæ duarum partium,videlicet corporis & animæ,& tertia ex illis reſultans,ſcilicet ipſe homo qui nulla illarum eſt.In Chriſto verò duę ſunt tantùm naturæ,diuina & humana,ex quibus nulla alia tertia conſtituitur.Sed iam opus eſt vt alium Euticetis & Acephalorum communem errorem & impiam blaſphemiã reiiciamus, qua dicunt diuinitatem in cruce paſſam fuiſſe.Quis hoc feret? Cuius aures non horrent audire diuinitatem aut dolere aut pati potuiſſe? Deus ſiquidem cum ſummè perfectus ſit,&quoddam infinitæ perfectionis pelagus,talibus miſeriis ſubiici nequit. Ego Deus(dicit ipſemet) & non mutor.Si nõ mutatur,fieri neceſſe eſt, vt aut ſemper doleat & ſemper patiatur,quod ſumma eſſet miſeria:aut nunquam doleat,immo nec dolere poſsit nec pati.Nam ſi ſemel gaudens,& carens omni paſsione,poſtea dolet & patitur:neceſſarium eſt vt tunc mutetur.Præterea Petrus Apoſtolus ait,Chriſto igitur paſſo pro nobis in carne,& vos eadem cogitatione armamini.Carne paſſum dixit,nõ deitate. Et Paulus Apoſtolus ait, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Qui non infirmatur,ſed potens eſt in nobis. Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate,ſed viuit ex virtute Dei. Paſſus eſt ergo Chriſtus & mortuus, ſed ex noſtræ humanitatis infirmitate. Viuit autem impaſsibilis & immortalis, ſed ex ſuæ diuinitatis virtute,quæ tanta eſt,vt in ſe nec mortem ſubire,nec paſsionem aliquam ſuſtinere poſsit.Ipſe etiam Chriſtus Ieſus ſe in carne fuiſſe paſſum teſtatur.Nam Iudæis dicentibus & petentibus ab eo, Quod ſignum oſtendis nobis,quia hæc facis? reſpondit Ieſus, & dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. ille autem dicebat de templo corporis ſui, quod ſolutum fuit in morte, excitatum in reſurrectione. propter quod Euangeliſta quaſi hoc declarans ſubiunxit, Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt Diſcipuli, eius quia hoc dicebat: &

Mala. 3

1. Pe. 4

2. Cor. 14

Ioan. 3

crediderunt scripturæ & sermoni quem dixit Iesus. Vides hic passionem ad corpus relatam, non autē ad deitatem, quoniam illa pati non poterat. Prophetiæ etiam quæ de Christi passione

Psal.21 præcesserant, de passione in carne loquuntur. Vnde in psalmo sub persona Christi dicitur, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Et Esaias ostendens

Esa.50 voluntariam fuisse Christi passionē, sub persona eiusdē Christi ait, Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellētibus. Et vt alia multa prætercam, quid aliud significāt illæ an-

Esa.64 gelorum voces ad Christum, quibus eum interrogabant dicentes, Quare rubrum est vestimentū tuum? Nomine vestimenti carnem designantes, qua vestita fuit dininitas in incarnatione. Hæc autem caro cum fuisset suo sanguine intincta, quęrebant, quare rubrū est vestimentum tuum? Et iterum, Quis est iste qui

Ibidem. venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Aduersus tam apertā blasphemiam piget plura afferre testimonia. Eius certe narratio pro expugnatione suffecisset, nisi aduersus homines duræ ceruicis & indomabilis cordis ageremus, cuiusmodi sunt omnes hæretici. Contra hanc hæresim sunt plurimorū conciliorū

Cōcilium Chalcedonense. definitiones. Concilium nāq; Chalcedonense sic ait, Consentientes sanctis patribus, vnum eundemq; filium confiteri Dominum nostrum Iesum Christum consona voce edocemus, pariter perfectum eundem in deitate Deū, & hominem eundem ex anima rationali & corpore secundum diuinitatē vnius cum patre naturæ, secundum humanitatem eundem vnius naturę nobiscum, per omnia similem nobis absq; peccato, ante secula quidem ex patre natū secundum diuinitatem, in nouissimis vero diebus eundem propter nos & propter nostram salutem hominem factum: hunc vnum eundemq; Christum filium Dei vnigenitum in duas naturas inconfusè, immutabiliter, indiuisè, inseparabiliter cognoscendum, in nullo naturarum differentias propter vnitatem perimendas, magis autem salua vtriusq; naturę proprietate, & in vna coeunte persona, vnoq; statu concurrente, non in duabus personis partiendum vel diuidendum, sed vnum eundemq; filium vnigenitum Deum verum Dominum Iesum Christum. Hæc concilium Calcedonense: cuius decreto non minus Nestorii quàm Euticetis & Acephalorum hæresis corruit. Sed quia impii Acephali & maledicti non recipiunt Calcedonense concilium, ideo ad priora & posteriora concilia confugiamus. Hæc namque hæresis ante Euticetem &

Acephalos

Acephalos fuit. Nam Philaster, qui longo tempore ante eos fuit, refert quandam hæresim quæ dixit diuinitatem in cruce doluisse, & passam fuisse. Eãdem etiam recitat Augustinus etiã Acephalis vetustior, quamuis nullus eorum authorem hæresis prodat. Concilium Ephesinum, quod tertia synodus dicitur, circa finem suorum decretorum sic ait, Sic illum diximus passum esse, & resurrexisse, non quia Deus verbum in sua natura passus sit, aut plagas aut clauos & transfixiones, aut alia vulnera susceperit (Deus nãque incorporalis & extra pasionem est) sed quia corpus illud quod ipsi proprium factum est, hoc sustinuit: ideo hæc omnia pro nobisipsis dicitur passus. inerat enim in eo corpore quod patiebatur, Deus qui pati nõ poterat. Hæc Concilium Ephesinum. Et concilium Ispalense secundum .xiii. suorum Decretorum capitulo sic ait: Ergo sicut immaculata fides, & sancta Dei ecclesia docet, confitemur dominum nostrum Iesum Christum intemporaliter ex patre Deum natum, temporaliter ex vtero gloriosæ virginis Mariæ hominem editum, & ob hoc in vna existẽte persona duas naturas habentem: deitatis, qua ante secula genitus: & humanitatis, in qua diebus vltimis editus est: in illa secundum formam Dei, in ista secundum formam serui consistens. In illa patri manens æqualis, in ista sine peccato similis nostræ conditioni. In illa inuiolabilis, in ista pasibilis. In illa ex qua mori nõ potuit, in ista in qua mortem suscepit. Hæc concilium Ispalense expresè contra Acephalos. Quibus verbis omnes hæreses præfatæ circa Christi personam exortæ colliduntur. Contra hanc hæresim scripsit Gelasius papa eodem libello quo scripsit contra Nestorium. Scripsit etiam Boetius aduersus eandem hæresim vnum librũ de duabus naturis. Et beatus Damascenus libro tertio de fide orthodoxa per singula capitula contra singulas præfatas hęreses disputat.

Cõcilium Ephesinũ.

Cõcilium Ispalense.

Quinta hæresis est quæ asserit Christum solum corpus habuisse, non autem animam. Huius auctor fuit Arrius, vt testatur Augustinus in libro de hæresibus ad Quod vult Deũ, cap. 49. sic de Arrianis loquens: In eo autem quòd Christum sine anima solam carnem suscepisse arbitrantur, minus noti sunt, nec aduersus eos ab aliquo inueni de hac re fuisse certatum. Sed hoc verum esse & Epiphanius non tacuit, & ego ex eorum quibusdam scriptis & collocutionibus certisime cõperi. Hæc Augustinus. Verum quia ex his verbis non constat an Arrius

Arrius

hoc venenum repererit, an sequaces illius de suo cerebro postea addiderint ideo pro nunc de Arrio tacemus. Apollinaris, de quo iam aliâs diximus, hûc errorem postea suscitauit, qui communiter dicitur illius erroris auctor. Philaster hanc hæresim recitat nullo nominato illius auctore. Hæc hæresis satis conuincitur per ea quæ in expugnatione secundæ hæresis dicta sunt. Si enim Christus veram habuit naturæ humanæ substantiam, ergo & habuit animam, quoniam sine ea perfectus homo esse non potest. Verùm etsi hoc apertissimè eum conuincat, particularibus argumentis non pigebit contra eum agere. Christus passionis suæ tempore iam appropinquante ait: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et antè dixerat, Ego sum pastor bonus, & animam meam pono pro ouibus meis. Et iterum, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumēdi eam. Aperta satis sunt hęc, neque vllam parabolam redolentia. Verùm his auctoritatibus (vt Augustinus ait) Apollinaris respondebat, dicens Christum animam habuisse non rationalem, sed solùm eam quæ corpus viuificaret: & verbum ipsum loco rationalis animæ extitisse. Sed per hoc nō effugit quin dicat Christum non fuisse integrum & perfectum hominem eiusdē substantię nobiscum. Sed vt nullum illi pateat effugium, consideremus quid Lucas de eo dicat, Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines. Quomodo autem profecerit sapientia, sequentia verba declarant, quoniam addidit, & ætate. Iuxta id ergo profecit sapientia, secundum quod profecit ætate. At cum secundum solam naturam humanam profecerit ætate, consequens est vt iuxta eandem profecerit sapientia, quoniam secundum naturam diuinam, quæ immutabilis & infinitè sapiens est, nullo modo proficere poterat. Profecit ergo sapientia secundum humanitatem. Sed si humanitas quam suscepit, animam rationalem non habuit, ergo secundum humanitatem nihil sapuit, quoniam secundum animam rationalem sapere debuisset, & non secundum corpus, aut secundum animam præcisè vegetantem corpus. Rursum propter hoc filius Dei nostram suscepit naturam, vt per naturam ab eo susceptam nostris succurreret defectibus, & is qui sine peccato erat, nostra peccata dissolueret. Nihil ergo profuisset nobis solùm carnem sine anima suscipere, quia peccata nostra in anima erant, & non in carne, quæ peccare non potest. Sed Christus totum hominem redemit, qui ait: Totum hominem

Mat. 26
Ioan. 10
Luc. 2

minem ſanum feci in ſabbato. Totum ergo hominem Chriſtus aſſumpſit, qui totam hominem redemit. Demum iſte error plurimorum conciliorum definitionibus damnatur. Concilium Romæ habitum ſub Damaſo papa, ſic ait: Anathematizamus eos qui pro hominis anima rationali & intelligibili dicunt Dei verbum in humana carne verſatum, cum ipſe filius ſit verbum Dei, & pro anima rationali & intelligibili in ſuo corpore fuerit, ſed noſtram, id eſt rationalem & intelligibilem ſine peccato animam ſuſceperit atque ſaluauerit. Hæc concilium Romanum. Cuius cōcilij decreta ponuntur in libro Conciliorum generalium, non inter ipſa concilia, ſed poſt inter decreta Damaſi papæ. Concilium Epheſinum cap. xiij. ſuorum Decretorum ſic ait: Non enim dicimus quòd Dei natura conuerſa vel immutata ſit, ſed magis quòd carnem animatam anima rationali ſibi copulauerit, verbúmque ſubſtantialiter & ineffabiliter factus ſit homo. Hæc Concilium Epheſinum. Concilium Chalcedonenſe ſic ait, Conſentientes ſanctis patribus vnum eundemq; filium confiteri dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, conſona voce edocemus pariter perfectum eundem in deitate Deum, & hominem verum eundem ex anima rationali & corpore &c. Hæc concilium Chalcedonenſe. Contra hanc hæreſim nō vidi nec hucuſque ſciui aliquem qui ſcripſerit præter beatum Ambroſium, qui in libro de incarnationis dominicæ ſacramento, per totum ſeptimum capitulum contra eam agit.

Ioan. 7

Conciliū Romanū.

Conciliū Epheſinū.

Conciliū chalcedonenſe.

Sexta eſt hæreſis quæ aſſerit in Chriſto tantùm vnam fuiſſe voluntatem, videlicet diuinam. Huius hæreſis auctor fuit Macharius Antiochenus epiſcopus, qui condēnatus eſt in ſexta ſynodo Conſtātinopolitana ſub Agathone papa celebrata. Huius hæreſis fautores dicti ſunt Monothelitæ, non, vt quidā corruptè dicunt, Monoſelitæ: & quidam, cuius nomen ſciens prætereo, deriuationem nominis aſsignare volens, nō minus impudenter quā imprudenter dixit, Monoſelitæ dicuntur à Monoſo illius hæreſis auctore. Monothelitæ dicti ſunt ab vna tantùm voluntate quā Chriſto tribuebant: quoniam μόνος grece, valet latine tantū ac vnus. θέλησις idem eſt quod volūtas. Hinc ab illis duabus dictio eſt cōpoſita μονοθέλητι, quaſi vnam aſſerentes voluntatē. Contra hāc hæreſim ſic agimus, & primo ab illius patrono quęrendū eſt an duas in Chriſto fatetur naturas. Si vnam tantū dicit in Chriſto naturā, ſicut vnam voluntatem,

Macharius.

Monothelitæ.

tunc ad aliquam prædictarum hæresum reducendus est, quę in Christo duas negauerunt naturas. Si verò duas in Christo fatetur naturas,ergo & duas oportet eum fateri voluntates:quoniam sicut vnius naturæ vna est voluntas, ita plurium naturarum plures sunt voluntates.Ideo enim dicimus patris & filij & spiritus sancti vnam esse voluntatem , quia vna in illis tribus personis est deitatis substantia.Ita ergo in Christo,in quo sunt duæ naturæ diuersæ,diuinitatis videlicet & humanitatis,oportet vt duæ sint etiam voluntates,vna quæ pertinet ad diuinitatem , altera quæ spectat ad humanitatem.Præterea si vna tantùm est in Christo voluntas , ergo vna tantùm in Christo erit natura,quoniam sicut vna natura vnam infert voluntatem,ita ediuerso vna voluntas vnam arguit naturam. Vna siquidem voluntas nō potest esse duarum naturarum.Rursum si vna tantùm est voluntas, aut illa erit diuina,aut humana,aut tertia ex illis composita,sicut suprà Eutices dixerat. Si diuina tantùm est voluntas,ergo Christus non habuit integram & perfectam humanitatem eiusdem speciei cum nostra, quoniam perfecta humanitas sine voluntate esse non potest,Si autem illa vna voluntas est tantùm humana,ergo Christus non erit Deus , quoniam non potest esse Deus sine voluntate diuina. Vtrunque autem horum duorum probauimus esse hæreticum. Si verò dicat illam vnam Christi voluntatem esse tertiam ex illis duabus compositam , tunc sequitur quod illa voluntas nec diuina sit nec humana,quoniam compositum nō suscipit denominationem alicuius suarum partium ex quibus componitur: & ita secundum ista oporteret dicere Christum nō esse verum Deum, nec verum hominem,quia nec voluntatem habet diuinam(secundum istos)nec humanam.Sed omissis his argumentis,scrutemur scripturas sacras,quoniam(vt Christus ait)illæ testimonium perhibent de illo.Marcus euangelista ait, Venit Iesus in partes Tyri & Sydonis:& ingressus domum , neminem voluit scire,& non potuit latere. Quomodo non potuit latere cùm voluit?Nónne voluntas diuina omnipotens est?Nónne omnia quæ voluit Dominus fecit in cœlo & in terra? Ergo secundum id quod non potuit latere,secundum id voluit neminem scire. At constat eum secundum humanitatem non potuisse latere, quia secundum illam non erat omnipotens,ergo secundū eandem voluit neminem scire & secundum diuinam voluntatem non ita voluit.ergo alia est voluntas diuinitatis,& alia humanitatis

Ioan.5
Mar.7

nitatis

nitatis. Præterea, cùm Christus esset proximus passioni, dixit Pater si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamē non mea voluntas, sed tua fiat. Vides hic expressè duas Christi voluntates nominatas, vnam diuinitatis aliā humanitatis? Nam si vna tantùm esset Christi voluntas, videlicet diuina, quomodo fieri posset quod Christus patrem oraret dicens, non mea sed tua voluntas fiat? Non enim est possibile vt voluntas patris impleatur, voluntas autem filij nō, cùm vna sit patris & filij voluntas. Sed quia duæ sunt in Christo voluntates, vna diuinitatis quæ eadem est cum volūtate patris, secundū quam nihil à patre petit: alia humanitatis, secundum quam quodammodo passionem nolebat: ideo suam voluntatem, id est humanam postponas diuinę, dicit, Non mea voluntas, sed tua fiat. Rursum, beatus Apostolus Paulus de Christo loquens ait, Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Non fuit autem obediens secundum naturam diuinā, quia obedientia subiectionem quandam denotat. Secundum autem naturam diuinam non erat subiectus patri, quia secundum illam non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Secundū humanam ergo naturam factus est obediēs. Obedientia autem volūtaria quædam est subiectio, & sine volūtate obedientia esse nequit. illud enim quod per vim & coactionem fit, non fit per obedientiam. Cùm ergo Christus secundum humanitatem factus fuerit obediens patri vsque ad mortem, oportet necessariò vt secundum eandem voluntatem habuerit secundū quam pati voluit. Contra hanc hęresim celebratum est concilium Constantinopolitanum, quod sexta synodus appellatur, sub Agathone papa. Post longas ergo de hac re collationes, & disputationes in hoc concilio habitas, tandē actiōe decimaseptima sic definitur, Iuxta quod olim prophetæ de eo: & ipse nos dominus Iesus Christus erudiuit, & sanctorum patrum nobis tradidit symbolum, duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes, indiuisè, inconuertibiliter, inseparabiliter, inconfusè, secundum sanctorū patrum doctrinam adæquè prædicamus, & duas naturales voluntates, non contrarias (absit) iuxta quod impij asseruerunt hæretici, [illegible] sequentem humanam eius voluntatem, & non resistentem vel reluctantam, sed potius subiectā diuinæ eius atq; omnipotenti voluntati. oportebat enim carnis voluntatem moueri, subiici verò voluntati diuinæ, iuxta sapientissimum Athanasium. Sicut enim eius caro Dei verbi dicitur & est: ita & na-

Luc. 22 · *Phil. 2* · *Cōcilium Constātinopolitanum.*

turalis carnis eius volũtas,propria verbi dicitur & eſt:ſicut ipſe
Ioan.3 ait:Quia deſcendi de cœlo non vt faciam voluntatem meam,
ſed eius qui miſit me patris. ſuam propriam dicens voluntatem,quæ erat carnis eius. Hæc concilium Conſtantinopolitanum. Contra hanc hæreſim nullum reperi ſcriptorem præter Damaſcenum,qui tertio lib.de fide orthodoxa cap.14.de hac re diſputat,non nominato(vt ſolet)erroris auctore. Vnde ſuſpicio mihi oritur Macharium illũ Antiochenum epiſcopum non fuiſſe primum huius hæreſis inuẽtorem,ſed alium quempiam multo illo vetuſtiorẽ,fuiſſeq; ſtatim ſepultam ac poſtea per Macharium ſuſcitata.Nam Ioannes Damaſcenus qui cõtra hanc hæreſim diſputat, per aliquot ſecula præfatum Machariũ pręceſsit. Vixit enim Ioannes Damaſcenus(ſi Ioanni Tritemio credimus)ſub Theodoſio Iuniore circa annum domini 450. Macharius autem hic floruit ſub Agathone papa huius nominis primo,&,vt diximus, damnatus eſt in ſexta ſynodo, quæ, iuxta computationem Mariani Scoti, celebrata eſt anno domini 698.Et Petrus Lombardus.iii. lib.Sentẽtiarum diſtin. xvij.de hac re agit,quamuis breuiter & perfunctoriè. Qui autem plenius de hac re edoceri cupit,legat acta ſextæ ſynodi, in qua ſatis diffuſè hoc negocium inquiritur. Huius hæreſis nunquàm meminit Guido Carmelita in ſua ſumma de hæreſibus, quod valde miror,cùm ſit viris doctis notiſsima. Vnde conuincitur eum non legiſſe acta ſextæ ſynodi. Apparet etiam quod aliàs diximus,eum in veteribus hæreſibus recenſendis nullum alium legiſſe præter opuſculum Auguſtini de hæreſibus,aut capitulum quoddam Iſidori in ſuis Etymologiis,in quo enumerat hæreſes quæ ad ſuũ vſque tempus præceſſerunt.Cùm enim neque Auguſt.neque Iſidorus hanc hæreſim enumeret,vtpote vtroq; poſteriorem,ideo Guido illius non meminit.

Septima hæreſis nimis ingrata eſt Chriſto redemptori noſtro,quoniam non agnoſcit beneficium ab eo nobis collatum. negat enim Chriſtũ crucifixum fuiſſe, ſed Simonem Cyrenæũ
Baſilides. qui angariatus ſuſtulit crucẽ. Huius erroris auctor fuit impius Baſilides Apoſtolorũ tempore,de quo Euſeb.lib.4.hiſtorię eccleſiaſt.cap.8.loquitur.Poſt hunc pauco tempore elapſo Mar-
Marcus. cus à quo Marcitæ hæretici dicti ſunt,eidẽ adhæſit errori,dicẽs Chriſtum non verè ſed putatiuè paſſum fuiſſe. Contra hunc errorem piget teſtimonia ſcripturæ afferre, cùm vtrunque teſtamentum plenum ſit teſtimoniis paſsionis Chriſti.Et dimiſ-

ſo vet

ſo veteri, in quo ferè omnia per figuras & ænigmata dicta ſunt, quatuor euāgeliorum apertiſsima eſt hiſtoria enarrans Chriſti paſsionem. nullius autem eorum ait Cyrenęum fuiſſe paſſum, ſed ſolùm portaſſe crucem, cui poſtea fuit Chriſtus affixus. Et Paulus hoc ſæpiſsimè in ſuis epiſtolis docet. In priore enim Epiſtola ad Corinthios ait: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum. Et iterum, Nihil me ſcire iudicaui inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Et vt omnia alia omittam, Petrus Apoſtolus eo die quo ſpiritum ſanctū recepit cum aliis, prædicans populo ait: Viri Iſraelitæ, audite verba hęc, Ieſum Nazarenum virum approbatum à Deo in verbis, virtutibus, & prodigiis & ſignis quæ fecit Deus per illum in medio veſtri, ſicut ſcitis, hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes, interemiſtis. Et infrà, Certiſsimè ſciat ergo omnis domus Iſrael, quia & dominū eum & Chriſtum fecit Deus hūc Ieſum, quem vos crucifixiſtis. Qui ergo per paſsionem ſuam mortuus eſt, quomodo non verè ſed putatiuè paſſus eſt? Quod ſi non verè paſſus eſt, falſa eſt prædicatio Pauli. Contra talem inſaniam non eſt opus plura afferre: quia, vt à principio ſtatuimus, contra eos ſolos nunc agimus, qui Chriſto nomina per baptiſmum dederunt. Qui verò hæc aſſerunt, aut Ethnicos aut Iudæos ſe eſſe oſtendunt, quoniam (vt ait Paulus) prædicare Ieſum Chriſtum crucifixum, Iudæis eſt ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia.

1. Cor. 1 *Ibidem. 2* *Act. 2* *1. Cor. 1*

Octaua hæreſis eſt non minus ingrata ipſi Chriſto, nō agnoſcens etiam beneficium tam immenſum, quale nobis contulit, videlicet redemptionē noſtram. Huius hæreſis auctor eſt quidam Baſſus nomine, ſub apoſtolorū temporibus, de quo apud ſolùm Philaſtrum reperio mentionem factam fuiſſe. Hic Baſſus dixit non ſeparari ſalutem neque in Chriſti maieſtate, neq; in eius præſentia corporali. Hunc errorem longo poſtea tempore ſuſcitauit Petrus Abailardus, qui dixit non ideo filiū Dei fuiſſe incarnatum, vt hominem liberaret. Et vt clarius eius ſtulta mens appareat, verba illius hic inſeram, quæ beatus Bernardus ponit Epiſtola 190. Ideo, inquit, ſicut dicunt doctores, hac neceſsitate incarnatus eſt filius Dei, vt homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, nec diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, niſi fortè Deo permittēte, vt carcerarius:

Baſſus. *Petrus Abailardus.*

rarius: nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Hæc Petrus Abailardus. Ecce nouum alterum Goliath, qui omnibus catholicis doctoribus exprobrat, omnes eos errasse dicens. Verùm hic Deo duce petra catholicæ fidei percussus corruet. Primùm ergo quod dicit diabolum nullum ius aut potestatem habere in homine: manifestè conuincitur per id quod
Ioan. 14 dominus apud Ioannem ait: Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Si nullam potestatem habebat in homine, quomodo princeps mundi vocatur? Et apertius ostendit id quod sequitur, videlicet, & in me non habet quicquam. Quod si in alijs hominibus nullum etiam ius aut potestatem habebat: quid opus erat addere, & in me nõ habet quicquam? Quia tamen per verba præcedentia dixerat diabolũ habere potestatem super homines, ne quid simile de eo putari posset, addidit, & in me non habet quicquam. Vt autem nulla nostra expositione aut argumentatione sit opus, audi beatum Pau
2. Tim. 2 lum expresse hoc dicentem. Nequando (inquit) det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Vides hic laqueos diaboli nominari à Paulo: & captiuos homines à diabolo teneri ad eius voluntatem. Præterea si homines capti non erant à dæmone per peccatũ, nihil ergo Christus sua morte operatus est: quoniam si nos captiui non eramus, certè oportet vt nec redempti etiam simus. Non enim redimitur nisi qui captus est. Verùm hoc ingratus & blasphemus Petrus Abailardus concessit, dicens filium Dei non ideo carnem assumpsisse vt hominem liberaret. Sed error iste plurimis sacræ scripturæ testimonijs damnatur. Et vt vetus testamentum omittam, ad nouum accedo. Apud Matth. legimus angelum dixisse Ioseph
Matt. 1 de virgine Maria sponsa eius, Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à
Ioan. 3 peccatis eorum. Et apud Ioan. idem Christus ait: Nõ enim misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et in cœna vltima carnem suam dans in cibum discipulis suis, ait: Hoc est corpus meum, quod
Luc. 20 pro vobis tradetur. Et calicem porrigens ait: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.
Gal. 4 Et beatus Paulus ait: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factũ ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Et alibi,

alibi, Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiã charitatem suam qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati. Et in alio loco, Et vos cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in seipso. Et Beatus Petrus apostolus ait: Scientes q̄ non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi. Postremo illa quatuor animalia & vigintiquatuor seniores quos Ioannes vidit cecidisse coram agno, cantabant dicentes, Dignus es accipere librũ, & aperire signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione. Ecce isti qui redemptione per Christum facta iam fruebantur, agnoscunt redemptionẽ. Petrus autem Abailardus, quoniam per peccatum in captiuitate diabolica detinebatur, non agnoscebat redemptionem. Contra hoc sunt plurium conciliorum definitiones. In symbolo fidei edito in concilio Nicæno sic de Christo filio Dei dicitur, Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est, atq; homo factus passus mortuus est, & resurrexit tertia die, ascendit ad cœlos, venturus iudicare viuos & mortuos. Hęc cõcilium Nicænum. Et eadem ferè verba ponuntur in symbolo facto in cõcilio Constantinopolitano, quod secunda synodus dicitur. Cõcilium Ephesinum, quod tertia synodus dicitur, in vltimo capitulo suorum Decretorum sic ait: Est enim ineptum & stultum hoc dicere, q̄ is qui ante omnia secula est consempiternus patri, secundæ generationis eguerit vt esse inciperet: sed quia propter nostram salutem, naturam sibi copulauit humanam, & processit ex muliere, idcircò dicitur esse natus carnaliter. Hæc concilium Ephesinum. & idem dicit concilium Chalcedonense, quod quarta synodus dicitur. Ecce contra Petrum Abailardum omnia quatuor cõcilia quæ beatus Greg. dicit se venerari tanquam 4. euangelia. Obmutescat ergo Petrus Abailardus, & suam compescat superbã arrogantiam, qua non est veritus contra omnium sacrorũ doctorum concordem doctrinam sentire. Contra hunc errorem nullum

Ephe. 2
Colo. 2
I. Pet. I
Apo. 5

nullum reperi scriptorem præter beatum Bernardum, qui in quadam epist. ad Innocentium papam, quæ est in ordine 190. de hac re disputat, à quo aliquid hausimus. Huius hæresis etiam nō meminit Guido, imò nec ipsius Petri Abailardi vllam vnquam mentionem facit.

Nona hæresis negat in Christo fuisse spiritum timoris domini. Et hoc venenum etiam est à Petro Abailardo inuētum, quemadmodum illi impingit beatus Bernardus illa eadē epistola, videlicet 19 . quanuis contra illum nō disputat. Sed eam redarguit & conuincit Esaias propheta, qui de Christo loquens ita ait: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eū spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Hæc virga quæ de radice Iesse orta est, virgo est Maria de genere Dauid, qui filius fuit Iesse, vt Matth. narrat. Flós autem est Christus, qui ait: Ego flos campi, & lilium conuallium. Super hunc florem requieuit ille septenarius spiritus quem Esaias expressit, id est septem eiusdem spiritus sancti dona, inter quæ spiritus timoris domini numeratur. Præterea quid trepidat ponere in Christo spiritū timoris domini? An fortè quia timor est imperfectorum, secundum quòd Ioan. ait: Perfecta charitas foras mittit timorem? Et ideo fortè Petrus Abailardus timēs negare in Christo fuisse perfectam charitatem, negauit in eo fuisse spiritum timoris. Quod si ita est, trepidauit certè timore vbi non erat timor. Nesciuit enim multiplicem esse timorem domini. Quidam nāq; est timor domini seruilis, cū videlicet quis propter odium pœnæ quā timet, fugit peccatum: qui timor seruilis dicitur, quia serui talem timorem consueuerunt habere. Dicitur etiam initialis, quia via quędā est & initium ad bonū. Vna enim pars iustitiæ est declinare à malo, ad quā introducit hic seruilis timor, & ideo initialis vocatur, de quo dicitur, Initium sapientiæ est timor domini. Hic timor est imperfectorū, quia perfecta cuiuscūq; operis executio à charitate ortū habere debet. Hic autem timor nō oritur à charitate, sed ab odio pœnæ. Hunc timorē perfecta charitas foras mittit: quoniā qui sic iam Deum diligit, vt ex amore eius cuncta operetur, tunc iam desinit agere propter odium pœnę. Qui enim ex odio pœnæ agit, quasi coactus à pœna quā timet agit: quā si sciret nunquā fore infligendā, desisteret ab actione. Qui verò ex amore agit, mere libere

Pet. Abailardus. *Esa.* 11 *Can.* 2 1. *Ioan.* 4 *Psal.* 110

libere agit. Hunc timorem Christus non habuit, quia perfectissimam habuit charitatem, quę illum nō permittebat. Alius est timor domini filialis, cum quis, scilicet fugit malū ex solo amore patris, ne videlicet offendat patrem: qui ideo dicitur filialis, quia tali timore bonus filius timere debet patrem. Et hunc nō solum nō expellit charitas, imo eum producit charitas, & ab ea ortum habet. Et hunc timorem habuit Christus, quia à multis, imo ab omnibus malis declinauit, & non timore alicuius pœnæ, sed ex solo Dei amore: ergo fuit in eo timor filialis. Quod si adhuc contendas dicens hunc timorē filialem habere immixtam quandam pœnā, & ob hoc illum dicas nō fuisse in Christo, cuius anima fuit beata ab origine suæ cōceptionis: hoc nihil obstat: quia etsi eius anima fuit beata, nihilominus tristabatur in passione, quæ tristitia multo grauior fuit pœna, quàm illa quæ est immixta timore filiali. Ergo qui potuit tristari cum esset beatus, timere etiam potuit præcipuè timore filiali, cuius si aliqua est pœna, mitissima certè est. Rursum, beati qui iam extra omnē pœnam sunt, timent dominū: vt propheta ait: Timor domini sanctus permanet in seculū seculi. Christo ergo nihil sua beatitudo obstare potuit quin Deū timuerit. Verùm hoc prophetæ dictum de quodā alio timore interpretātur, quē vocant reuerentialē, qui nō est aliud quàm quædam ipsius Dei reuerentia: & hūc dicunt habere beatos. Quod si hic sit à timore filiali distinctus, & timorem filialē negent inesse beatis, sed solùm quē appellant reuerentialē, nō tamē per hoc euadet Petrus Abailardus, quin aliquis spiritus timoris domini (vt Esaias dixit) fuerit in Christo: quoniā cum Christus præ omnibus reueritus sit Deum, adeo vt propter illam reuerentiam Paulus dicat eum à Deo fuisse exauditum: consequens est, vt etiā supra omnes Deum timuerit hoc timore quem vocant reuerentialē. Non est ergo cur Petrus Abailardus trepidet Christo tribuere timorem: quoniam etsi non habuit timorem seruilem, quem perfecta charitas foras mittit, habuit tamen timorem filialem aut reuerentialem, quem perfecta charitas producit.

Psal. 18

Heb. 5

Decima hæresis asserit Christum substinuisse vulnus lanceæ cū adhuc viuus esset. Huius erroris auctor fuit quidā Petrus Ioannis, vt Guido carmelita illi impingit. Et certè miror ꝙ homo qui vel parū latine sciat, & legat euāgeliū Ioānis, in hūc incidat tā apertū errorē: nisi fortè superba eius malitia illū excęcante: quoniam beatus Ioannes enarrans passionē Christi, post

Pet. Ioan.

multa

multa tormenta quæ Christo illata esse dicit, de morte eius sic
Ioan.19 ait: Cùm ergo accepisset Iesus acetũ, dixit, Cõsummatũ est. Et inclinato capite tradidit spiritũ. Iudæi ergo, quoniã parasceue erat, vt nõ remanerẽt in cruce corpora sabbato, erat enim magnus dies ille sabathi, rogauerũt Pilatũ, vt frãgeretur eorũ crura, & tollerẽtur. Venerũt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cùm venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militũ lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit, vt & vos credatis. hucusq; beatus Ioannes in euangelio. Ex istorum autem verborum ordine clarissimè patet Christum fuisse iam mortuum cùm latus eius fuit lancea percussum. Et si ergo angelus de cœlo aliud annunciaret nobis, non esset credendus. Neque caussa deuotionis aut contemplationis licet mendaciũ fingere. Iste autem vt augeret dolores passionis Christi, dicebat licitè posse dici & contemplari Christum fuisse percussum lan-

Conciliũ Viennẽse.

cea cùm adhuc viuus esset. At Deus non indiget mendacio nostro. Ideo meritò error iste damnatus est in concilio Viẽnensi sub Clemente papa 5. Huius autem concilij definitio habetur in volumine Clementinarum Decretalium, titulo de summa trinita. & fide catholica. vbi postquam citauit illũ locum Ioannis quem nos proximè narrauimus, sic definitur: Nos igitur ad tam præclarum testimonium, ac sanctorum patrum & doctorum communem sententiam, apostolicæ considerationis, ad quam duntaxat hæc declarare pertinet, aciem conuertentes, sacro approbante concilio declaramus prædictum apostolum & euangelistam Ioannem, rectum in præmissis factę rei ordinem tenuisse, narrando quod Christo iam mortuo vnus militũ lancea latus eius aperuit. Hæc concilij Viennẽsis definitio, cui magis quemlibet credere oportet, quàm phantasticis hæreticorum imaginationibus.

Vndecima hæresis est quæ negat Christum surrexisse. Huius

Cerinthus

hæresis magister est Cerinthus, de quo iam aliàs diximus. hic vt Augustinus testatur, dixit Christum non surrexisse, sed aliquando surrecturum. Hæc hæresis adeo faciliter reuincitur, vt qui eam tutari velit, cogatur negare omnia quatuor euangelia, quæ consona vòce affirmant Christum surrexisse. Nam matthęus vltimo sui euãgelij cap. & Marcus etiam vltimo, & Lucas

vltim

vltimo, & Ioannes penultimo sui euangelii capite, omnes hi vnanimes testantur Christum surrexisse. Præterea, si Christus non resurrexit, ergo ipse mēdax est inuentus, qui apostolis suis prædixerat se post passionem suam & mortem resurrecturum. Falsa etiam oportuit esse argumenta & sophistica, quibus, vt Lucas ait, suam resurrectionem probare voluit. Sic enim ait, Quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno dei. Rursum, Si Christus nō resurrexit, ait Paulus, inanis est prædicatio nostra, inanis & fides vestra. Inuenimur & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quòd suscitauerit Christum, quem non suscitauit. In re igitur tam aperta superfluum esset longam texere disputationem. *Act. 1* *1. Cor. 1*

Duodecima & vltima, quam de hac re reperio hæresim, est quæ asserit Christum in cœlos sine carne ascendisse. Hanc hęresim docuit Apelles, & cum ipso Apelle, quod sciam, sepulta fuit. Hic, vt Augustinus ait, dixit Christum sine carne resurrexisse, & sine eadem in cœlum ascendisse. Quid hac sententia fabulosius dici potest? Nulla siquidem ratione mouetur, nullo argumēto fulcitur, nulli fundamento innititur: sed merū somnium aut pura fabula apparet. Si Christus sine carne resurrexit: quis fuit ille quem in medio discipulorum constitutū octaua resurrectionis die Thomas tetigit? Cuius erant illæ manuū cicatrices, & lateris vulnus, quæ Thomæ ostendit, & palpanda præbuit? Diuinitas siquidem nec oculis corporeis videri poterat, nec manibus tangi, nec cicatrices sustinere. Præterea, discipulis apparens Christus post resurrectionem, illisque conturbatis & conteritis, eò quòd existimarent se spiritum videre, dixit, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Adhuc autem illis non credētibus, & mirantibus præ gaudio, dixit, Habetis aliquid quod manducetur? At illi obtulerūt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis sumens reliquias dedit eis. Quomodo ergo sine carne resurrexit, qui resurgens, manus & pedes habet, & fauum mellis comedit? Rursum, si Christus sine carne ascendit in cœlum, quis est ille quem Stephanus in persecutione positus vidit, di- *Apelles.* *Ioan. 20* *Luc. vl.* *Act. 9*

cens, Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei? At filius Dei, ſi carnem ſecludas, non amplius dicetur filius hominis. Accedit ad hęc, quod Chriſto aſcẽdente in cœlum, angeli dixerunt Apoſtolis: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. At cum Ieſus in forma humana ſit iudicaturus, conuincitur vt in forma etiam humana aſcenderit. Aduerſus tã apertum mendacium, & tam claram dementiam, non eſt opus plura afferre. Et certè puderet me iſta narrare, ſi illos hæreticos fuiſſet puditum illa aſſerere. Sed cum eorum inſaniæ iam vulgatæ ſint, & per multos ſcriptores qui de illis mentionem fecerunt, narratæ: neceſſe fuit eas hic inſerere, vt cum aliis hęreſibus Damnarentur.

Act. 1

CONCILIVM.

DE hac re vnum ſolum reperio errorem omnibus ferme hæreticis communem. Omnibus namque hæreticis ſemper fuit, & hucuſque eſt proprium, conciliorum authoritati detrahere, eámque pro viribus imminuere: quoniam vident nihil eſſe adeo efficax ad eorum effrænatam audaciam reprimendam, ſicut eſt concilii generalis authoritas. Quapropter cum hæretici omnes obſtinate ſuos tueantur errores, euenit vt ſi forte eorum aliquis error per concilium fuerit damnatus, ad hoc eis commune aſylum confugiant, dicentes concilium in tali definitione erraſſe. Hoc egit Arrius. cum enim damnatus fuiſſet in concilio Niceno, ille & eius ſequaces acquieſcere nolentes definitioni concilii, dixerunt concilium erraſſe. Ad eundem modum ſe habuit Neſtorius in concilio Epheſino damnatus, vt ille & eius fautores ſuam ſententiam concilii Epheſini decreto præponerent. Nec aliud fecere Eutices & Dioſcorus in concilio Calcedonenſi damnati. Notiſsima eſt etiam hiſtoria de Ioanne Huſs Bohemo, qui cum amplexus fuiſſet doctrinam Ioannis Vuitcleff, & eam vidiſſet in concilio Conſtantiẽſi damnari, nec tamen propter hoc deſtitit ſuum mordicus tenere errorem, dicens concilium Conſtantienſe erraſſe in cõdemnatione Ioannis Vuitcleff. Poſtremus omnium Lutherus cum à principio prædicationis ſuorum errorum, concilium appellaſſet, timens poſtea ne forte concilio congregato ſua venenoſa dogmata damnarentur, addidit hoc aliud venenum, dicens concilium

Arrius
Neſtorius.
Eutices.
Dioſcorus
Ioannes Huſs.
Lutherus.

concilium generale quantumlibet probe, vt decet congregatum: posse in fide & moribus errare, & concilium Cōstantiense errasse in condemnatione Ioannis Hus. Aduersus ergo horum omnium hæreticorum dementiam hoc probandum est, concilium generale recte congregatum non posse errare in fide. De conciliis autem particularibus, quæ in singulis prouinciis fiunt, non est mens nostra disputare, quoniam illa talia errare possunt, & aliqua eorum errasse compertum est. Concilium certe Carthaginense octoginta episcoporum, cui interfuit beatus Cyprianus martyr, errauit, definiens hæreticos & ab hæreticis baptizatos fore rebaptizandos. & alia multa celebrauerunt Donatistæ concilia, in quibus ipsi iactabant se habere multas Episcoporum centurias. & de his quod errauerint non dubitamus: verum etsi hæc aut alia similia prouincialia concilia errauerint, eorum error non obest toti ecclesiæ, cum huiusmodi error per definitionem generalis concilii corrigatur, quemadmodum docet beatus Augustinus libro secundo contra Donatistas, sic dicens, Et ipsa concilia quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt: plenariorum conciliorum authoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, cum experimento rerum aperitur. Hęc Augustinus. De solis ergo conciliis generalibus recte congregatis dicimus ea errare non posse. Vt autem hoc clare comprobemus: oportet eos percontari, vtrum sit aliquis certus modus quo errans in fide doceri possit, vt reuocatus ab errore, certam teneat fidei regulam. Si dicant nullum talem modum esse certum, duo sequuntur inconuenientia. Primùm, quòd non recte & sufficienter Deus ecclesię suæ prouiderit. Secundum, quòd nullus quantumlibet in fide errauerit, per hoc peccabit: quia videlicet immedicabili ignorantia laborat. Impium enim est dicere vt Deus obligauerit aliquem ad id quod sibi impossibile est. Si ergo nulla patet via certa qua ab errore reuocari possit, erit ergo illi impossibile certam tenere fidei regulam: quapropter cum ea caruerit, non peccabit. Si autem dicant aliquam esse viā certam qua doceri possit vt relicto errore ad rectam fidem redeat, hæc nō erit hominis cuiuslibet particularis doctrina, quoniam quilibet particularis homo errare potest in fide etiā si papali dignitate fulgeat. Erit ergo via certa cōcilii generalis recte cōgregati definitio. Quod si ipsum cōciliū etiā errare posset, nec ista esset certa via: adhuc essemus dubii an concilium

ipsum rectè senserit, an malè. Quo facto, semper essemus hęsi-
Iacob.1 tantes, & similes, vt ait beatus Iaco. fluctui maris qui à vento mouetur & circũfertur. Verũ hic Lutherus & sui complices viã certissimam esse aiunt scrutinium scripturarum, penes quas dicunt esse iudicium omne ad contentiones de fide summouen-
Ioan.5 das: quoniam Christus dixit, Scrutamini scripturas, quoniam illæ testimonium perhibent de me. Quibus obiicimus, quòd ex illa authoritate solum habetur scripturas locum tenere testium, & non locum iudicis. Non enim dixit, Scrutamini scripturas, quoniam illæ iudicium ferunt de me, sed dixit, Scrutamini scripturas, quoniam illæ testimonium perhibent de me. At testium officium non est ferre sententiam, sed solum testimonium dicere. Ad iudicem vero spectat testium dicta audire & scrutari: quibus auditis, iuxta eorum testimonium sententiã dicit. Quapropter fatemur, iuxta scripturæ sacræ testimonium sententiam esse dicendam: verum opus est iudice qui testium dicta inquirat, audiat, scrutetur: quo sublato, etiam ex scripturę sacræ testimonio non potest certitudo fidei haberi, quoniam ipsam eandem scripturam quisque pro suo arbitratu interpretabitur. Arrius certe plures scripturæ locos pro sui erroris confirmatione afferebat. Nestorius, vt Gennadius in cathologo scriptorum ecclesiasticorum ait, sexaginta scripturæ testimoniis suam hæresim confirmare nitebatur. Et quis hæreticus suã hæresim non conatus est scripturæ authoritatibus probare? Si enim quempiam hæreticum noua docentem interroges, vnde hoc probas, quòd catholicæ ecclesiæ antiquã fidem dimittere debeam? statim ille mille testimonia, mille exempla, mille affert authoritates, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus perperam interpretatis suum venenosum dogma confirmet. Quo pacto ergo tunc scriptura erit iudex, cum ea pro libito hęreticus iuxta ac catholicus vtatur? Arrius & Atha-
Ioan.14 nasius contendunt de consubstantialitate filii. Arrius pro se affert illud Christi dictum, Pater maior me est. Athanasius suam & catholicam fidem confirmat per illud quod Christus dixit: Ego & pater vnum sumus. Vterque eorum dicit se scrutatum fuisse scripturas, & quòd illæ testimonium perhibent de sua doctrina. Non est ergo sufficiens & certa via scrutinium scripturarum, quoniam eas quisque pro libito interpretatur. Opus est ergo iudice, qui sententiam dicat de interpretatione illarum scripturarum, quis sit verus earum sensus. Is autem iudex, vt

dex,vt nos certos sua sententia reddat, oportet vt talis sit qui falli non possit. Particularis autem homo,quicunque is sit,falli potest. Erit ergo necessariò generale concilium talis iudex qui falli non potest,& nos certos de vera fide per suam sententiam faciat. Aut ergo nullus est iudex infallibilis cui certò credere teneamur,aut concilium generale erit talis iudex qui falli non possit. Quod si nullum esse talem iudicem dicas cui certò credere teneamur,qualem,bone Deus,tũc haberemus Ecclesiam? quàm inconstantem, quàm dubiam, quàm hæsitantem? ipso certe Proteo mutabiliorem. Quomodo non vacillabit omnis Christianorum fides,si non est certum cui credere teneamur? Et certe si quisque bene consideret, fomentum omnium hæresum validissimum est, dicere quòd concilium generale recte congregatum errare possit: quoniam illo admisso, omnes hæreses per conciliorum authoritatem damnatæ resurgent,& nulla inuenietur via qua illas ab ecclesia reiicere valeamus. Nam si scripturis sacris contra eos agatur, statim eas aut omnino reiicient,eas esse canonicas negantes,aut perperam interpretabuntur,& ad suum sensum detorquebunt, sicut eos fecisse, & nunc facere experientia docet. Et ita ecclesiæ facies esset omnino confusa,& turpis,& misera. Præterea, in conciliis generalibus recte,vt decet,congregatis,adest spiritus sanctus eorũ moderator & rector,qui eos in fide instruat, quapropter sicut nec spiritus illis assistens errare potest,ita nec ipsa concilia quæ ab eo diriguntur. At Deum assistere ipsis generalibus conciliis recte congregatis,conuincitur per id quod Dominus ait,Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacunque petierint,fiet illis à patre meo qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo: vbi sum in medio eorum? Quod si hoc promissum vides duobus aut tribus in nomine Christi congregatis,quid futurum putas cum totum generale concilium fuerit congregatum? Hoc etiam ex concilio Hierosolymæ ab Apostolis celebrato clarius patet, vbi Apostoli in vnum congregati vt de cessatione legalium definirent, sic sententiam proferunt: Visum est spiritui sancto & nobis &c. Rursum ecclesia habet spiritum sanctum illi assistentem, & eam gubernantem. Sic enim Christus promisit: Paracletus autem spiritus sanctus,quem mittet pater in nomine meo,ille vos docebit omnia,& suggeret vobis omnia quæcũque dixero vobis.

Mat. 18

Act. 15

Ioan. 14

Nec enim hæc verba ad ſolos apoſtolos referenda ſunt, nec illa ſpiritus ſancti miſsio, vt ait Bernardus, propter ſolos Apoſtolos facta eſt. Ad quid enim neceſſariæ erant Apoſtolis omnium gentium linguæ, niſi quia omnes gentes docendæ erant? Et
Mat. 28 ipſamet veritas ait: Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſęculi. Quod verbum nequaquam ad ſolos Apoſtolos referendum eſt, cùm illi non eſſent permanſuri in hac miſera vita ad finem vſque mundi. Sed toti eccleſiæ dictum eſt illud, cui Deus promittit ſe ad finem vſque affuturum. Hoc autem antea ſub nomine Chriſti Salomon loquens præ-
Cant. 8 dixerat: Vinea, inquit, mea coram me eſt. Chriſtus ergo ſemper eccleſiæ adſtat tanquam ſponſus ſponſæ ſuæ cohabitans, tanquam caput membris ſuis hærens, vt ea vegetet atque regat. At cõcilium generale, vt in principio huius operis docuimus, eccleſiam vniuerſalem repræſentat. concilio ergo generali in quo vniuerſa eccleſia repræſentatur, Deus ipſe aſsiſtit, illud docens omnia ad ſalutem neceſſaria. Deinde ſi concilium generale, vt diximus, vniuerſalem eccleſiam repræſentat: ſequitur concilium errare non poſſe in fide & moribus, quia eccleſia quæ per concilium generale repræſentatur, non poteſt
Mat. 16 errare in fide aut moribus. De eccleſia nanque ipſamet veritas ait: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Portę inferi ſunt ſingula mortalia peccata, per quæ fit introitus ad infernũ. Quod ſi vniuerſalis eccleſia in fide aut moribus errare poſſet, portæ inferi præualerent aduerſus eam. Et apud Ioannem ea-
Ioan. 14 dem veritas iterum ait, Ego rogabo Patrem & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum. Quæ verba non ad ſolos Apoſtolos referenda ſunt, ſed ad vniuerſalem eccleſiam, cui promittit ſpiritus ſancti præſentiam ad finem
Ephes. 5 vſq; ſęculi. Et beatus Apoſtolus Paulus dicit, Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Si ergo Chriſtus exhibuit eccleſiam ſine macula & ſine ruga, qualiter eã inficere poterit hæreſis labes, aut peccati macula? Rurſum, idem Paulus
1. Tit. 3 in alia epiſtola vocat eccleſiã columnã & firmamentũ veritatis: ex quibus verbis cõuincitur vt ipſa errore aliquo inuolui nõ poſsit.

possit. Non enim est possibile, vt ea quæ columna & firmamentum est veritatis, erret. Ex his ergo & alijs plurimis quæ possunt afferri, conuincimus generale concilium rectè (vt decet) congregatum, non posse in fide aut moribus errare. Dicimus autem concilium tunc esse generale, & rectè congregatum, quando pontificis summi authoritate cõuocantur omnes quorum interest de re illa definire. Sine summi pontificis authoritate concilium generale celebrari non potest. Hinc non est mirum si Ariminense concilium errauerit: quia ab hæreticis Arrianis, fauente Constantio imperatore, & ipso Arriana hæresi infecto, congregatum est, contradicente tamen Liberio papa. Quapropter omnia in hoc concilio gesta, Damasus papa, conuocato postmodum Romam concilio, rescidit prorsus. Eadem ratione concilium Constantinopolitanũ sub Constantino & Gregorio tertio celebratum, inane est & pestiferum, quia renitente Gregorio rertio congregatum fuit, & contra illius mentem & aliorum catholicorum lata est ibi sententia de imaginibus omnino ab ecclesia tollendis: & ideo hoc fuit postea in septima synodo quæ Nicena fuit, sub Hirene imperatrice damnatum. Nec oportet ad hoc vt concilium dicatur generale, quòd omnes Christiani conuocentur, sed solum illi ad quos spectat docere & regere, quales sunt maiores ecclesiæ, vt episcopi & similes. Ad hos enim spectat docere, & ad alios non. Et hoc valde consonum est rationi. Si enim omnes possent docere, omnes definire, ad omnes spectaret de fide sententiam dicere: tunc totum corpus vnum membrum esset: Paulus tamen ait: Nam & corpus non est vnum membrum, sed multa. Si dixerit pes, quoniam non sum manus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore: & si dixerit auris, quoniam non sum oculus, non sum de corpore: non ideo non est de corpore. Si totum corpus oculus, vbi auditus? Si totum auditus, vbi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra vnumquódque eorum in corpore sicut voluit. Quòd si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus. Et aliquibus interiectis subiungit: Nunquid omnes apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Ex quibus Pauli verbis conuincimus quosdam esse in ecclesia ad hoc à Deo destinatos, vt doceant & definiant: aliorum autem munus esse, doceri, & aliorum documenta

1. Cor. 12

suscipere. Hi ergo omnes quorum interest docere, regere, definire, ij soli cõuocandi sunt, non autem promiscuum vulgus.
Act.15 Cùm enim dissensio esset in ipso ecclesiæ nascentis exordio de ceremoniis veteris legis, quibusdam dicentibus eas simul cum lege euangelica debere seruari, aliis autem cõtrarium affirmãtibus, congregatum est Hierosolymę hac de caussa concilium: ad quod solũ conuenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc: & tamẽ quæ ibi determinanda erant, omnes concernebãt. Cui simillimum est id quod in veteri lege Dominus pręcepit.
Deut.17 Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinẽ & sanguinem, caussam & caussam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniésque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽ qui fuerit illo tempore, quærésque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius: sequerísque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neq; ad sinistram. Vides hic qualiter ad omne dubitationis vulnus amputandum mittit nos Dominus non ad reges, non ad duces, non ad promiscuam plebem, sed ad sacerdotes Leuitici generis: & præcipuè ad summum tunc temporis sacerdotẽ, ad quem magis quàm ad quemlibet alium spectat, vt aliàs in principio huius operis diximus, de fide definire. Maiores ergo ecclesiæ ad conciliũ vocandi sunt, & non promiscuum vulgus. Quòd si aliquis quantũlibet deiectus ex plebe, etiã nõ vocatus ad conciliũ accesserit, & velit toti cõcilio aliquid proferre, dicens se habere aliqua quæ ad communẽ omniũ vtilitatem spectant, is proculdubio nõ est contẽnendus, sed audiẽdus, & postea ad maiores spectabit definire. Vnde Paulus in 1. ad Corint. epist. ait:
1.Cor.14 Si non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo: prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Ex quibus Pauli verbis constat eos esse audiendos, & non contemnẽdos, qui id quod sibi reuelatum fuerit, docere voluerint. Cùm ergo omnes quorum interest, conuocati sunt, & summi pontificis authoritate congregati: tunc concilium generale rectè congregatum dicetur. Quòd si omnes sic congregati, vnanimes & concordes, aut eorum maior pars cum summo põtifice consentiat: illa erit certa sententia, & pro infallibili concilij generalis definitio

finitione tenenda. Pro hac re potuissem sacrorum doctorū testimonia, & conciliorum decreta afferre, sed omisi quoniam contra damnantes concilia agimus, qui eidem concilio de se definienti dicent, Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. De hac re scripsit, satis tamen breuiter, Ioannes Episcopus Roffensis in eo opere quod contra captiuitatem Babylonicam Lutheri fecit, duobus articulis, scilicet vicesimooctauo & vicesimono. Scripsit etiam vir doctissimus Iodocus Clichthoueus in eo opere quod composuit pro assertione veritatum in concilio Senonensi contra Lutherum definitarum capite tertio. Dionysius Riskel Carthusiensis ante istos per annos sexaginta, scripsit de authoritate Concilij libros tres. Huius autem opus non vidi, sed testimonio Ioannis Tritemij in suo libro de Ecclesiast. scriptoribus hoc habui. Gulielmus Occam in libris dialogorum de hac re pertractat fusius quàm oportebat, & nescio an ita sanè vt veritas postulat: quoniam omnia quæ ibidem pertractat, adeò indecisa reliquit, vt nescias quas partes tenere velit. Ioannes Gerson etiam plures edidit tractatus, in quibus de potestate Ecclesiæ & de Conciliorum authoritate disserit. Ioannes de turre Cremata in libro de summa Ecclesiæ: Ioannes Eckius & alij complures de hac re locupletissimè tractant. *Ioan. 8*

COITVS.

De hac re fuit quidā bestialis & turpis error. Nam Simon ille Magus, de quo in actibus Apostolorum fit mentio, docuit promiscuum fœminarum vsum esse licitum, ita vt quisq; qua vellet vti sine peccato posset. Eādem turpitudinem eodem ferè tempore docuit Saturninus quidam in Syria. In eodem errore fuerunt Nicolaitæ: quapropter de illis dicitur in Apocalypsi, Hoc habes bonum, quòd odisti facta Nicolaitatum, quę & ego odi. Hi Nicolaitæ à Nicolao qui vnus fuit ex septem diaconis qui cum Stephano in ministerium viduarum deputati fuerant, occasionem sui erroris sumpserunt. Ille nanque cum ab Apostolis increparetur de zelotypia vxoris, quam valdè pulchrā habebat: vt se de zelotypia coram Apostolis purgaret, vxorem in publicum produxit, dicens, vt qui vellet, ea vteretur: ostendere volens hoc facto se non esse adeo zelotypum, vt ipsi impingebatur. Ex quo facto alij occasionem sumentes, crediderunt hoc licitum esse, vt quisque qua vellet fœmina vteretur: *Simon magus.* *Saturninus.* *Nicolaitæ.* *Apoc. 2*

qui ab isto Nicolao originem se habere iactantes, Nicolaitæ sunt appellati. Si quis tamen de hoc amplius nosse cupit, legat Eusebium libro tertio ecclesiasticæ historiæ cap.29. Philaster etiam narrat talem fuisse Florianis consuetudinem, vt in ecclesia post occasum solis, extinctis lucernis, promiscuè quas vellent mulieres accipientes cum eisdem miscerētur. Sed hunc errorem Augustinus his Florianis non tribuit, quamuis de illis loquitur in libro de hæresibus.cap.66.nisi fortè alij sint de quibus Philaster loquitur, quoniam illi vocantur à Philastro Floriani: at ij quorum Augustinus meminit, vocantur ab eo Floriani, à Florino quodam illorum magistro sic dicti. Quis autem fuerit istorum Florianorum dux, & quo tempore vixerit, Philaster non expressit neque ego apud alium inuenire potui. Hunc eundem errorem promiscui concubitus suscitarunt in Bohemia quidam dicti Adamitæ, quorum princeps & dux fuit quidam Picardus ex Gallia Belgica. Hic enim (vt Aeneas Syl.in libro de origine Bohemorum refert) in Bohemiam sub Sigismundo Romanorum rege penetrauit, qui præstigiis quibusdam numerosam virorum ac mulierum plebem ad se traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas vocauit, se autem filiū Dei dixit, & Adam vocari pręcepit. Suis Adamitis connubia promiscua permisit: quamuis sine illius assensu nefas esset mulierem cognoscere, sed vt quisque libidine vrente in aliquem exarsit, eam manu apprehendit, & adiens principem, dicebat se illam appetere. Quo audito, ille Picardus eorum princeps respondebat, Ite, crescite & multiplicamini. Hanc eandem hæresim, sed cùm magis obscœna & nefanda turpitudine docuerunt Valdenses. illi enim (vt Guido carmelita de illis narrat) dixerunt quòd vrente carnis libidine, omnis carnalis commixtio tam inter viros quàm inter fœminas est licita. Et certè miror quòd in cogitationem hominum venire possit, non dico vt tale quid faciant, sed vt licitè illud fieri posse credant. Certus enim sum aliquos fuisse masculorum concubitores, quoniam hoc scripturæ sacræ testantur: sed vix credere possum, vt sic facientes, se malè facere non credant, aut saltem non timeant, conscientia sua illos accusante. Lex enim naturalis quæ omnium cordibus est insita, & nemine docente scitur: docet hoc nefandum & pessimum scelus esse fugiendum. Hi omnes hæretici de mendacio conuincuntur, si ex sacris literis ostenderimus nullum coitum esse licitum

Floriani.

Adamitæ.

Valdēses.

citum

citum præter eum, qui coniugio mediante inter virum & propriam vxorem habetur. Vt autem hoc clarius apparet, hoc prius supponendum est, omnem coitum posibilem haberi, esse triplicem tantùm, videlicet aut cum iumento, aut cum homine masculo, aut cum fœmina. Coitus cum iumento lege naturali damnatus est, & eum Deus lege scripta damnauit, dicens: Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei, quia scelus est. Et in eodem libro iterum ait: Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo. Sanguis eorum sit super eos. Coitum cum homine masculo, eadem lex damnat. Nam & Sodomam & Gomorram ciuitates incendio destruxit, ita vt egresso Loth, à maximo vsq; ad minimum omnes comburentur propter peccatum hoc. Et in Leuitico Dominus ait: Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Et iterum, Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas, morte moriantur. Sit sanguis eorum super eos. Et Apostolus Paulus de Gentibus loquens ait: Propter hoc tradidit illos Deus in pasiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum mutauerunt naturalem vsum in eum vsum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt in desideriis suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes. Et voco hic coitum cum masculo, etiam si cum fœmina coeat tanquam cum masculo. nam coitus ille cõtra naturam etiam est, & ideo damnatus. Omnis enim coitus, secundum cuius speciem aut modum generatio non potest haberi, iure naturæ reprehenditur. Finis nanque ad quem natura coitũ ordinauit, est generatio, & multiplicatio speciei: propter quod omnis coitus qui tali modo fit quali imposibile esset generationem ad fœtum ex illo habere, naturali lege damnatur. Hoc ergo contra obscœnisimos Valdenses sufficiat. Restat ergo solus coitus qui est viri cum fœmina. Hic autem coitus tripliciter fieri contingit. Aut enim aliquis coit cum illa quæ sibi coniugio copulata est, aut cum illa quæ etiam coniugio copulata est alteri, aut coit cum soluta, quæ videlicet non est alicui nupta. Si coit cum vxore alterius, talis coitus vocatur adulterium, & est lege diuina damnatus. Sic etenim lex diuina ait: Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium

Le.18
Le.20
Gen.19
Leuit.18
Ibidem 20
Rom.1

adulterium perpetrauerit cum cōiuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera. Et ipsa veritas in euangelio inter opera mala quæ coinquinant hominem, enumerat adulteria. De corde enim exeunt (inquit) cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta. &c. Coitus verò cum soluta, quæ nulli lege matrimonij est alligata, vocatur fornicatio: & hic coitus etiam diuina lege damnatur, vt patet ex dicto Saluatoris proximè citato, vbi inter ea quæ coinquinant hominem, post adulteria enumerauit etiam fornicationes. Græci tamen (vt Guido illis impingit) dicunt simplicem fornicationem nō esse peccatum. Martinus de magistris in suo lib. de temperantia: quæstione secunda de luxuria, dicit se fateri fornicationem simplicem esse peccatum mortale: tamen dicit insuper quòd oppositum credere non sit hæreticum, quia (vt dicit) testimonia scripturæ sacræ nō sunt expressa, quoniam etsi in pluribus locis prohibeatur fornicatio, tamen possunt dicta illa interpretari quòd nomen fornicationis sumitur generaliter pro luxuria in communi: & quia illius multæ sunt species malæ, ideo dicit fornicationem hoc nomine sumptam esse damnatam, quia luxuria ex genere suo est mala. Sed cum pace illius dixerim, ego credo Martinum alioqui virum doctum, in hac parte errasse, quoniam vt aliâs diximus, beato Hieronymo nobis suffragante, in sensu literæ consistit euangelium, & non in nuda litera. quapropter diximus non ad quemlibet spectare interpretationem scripturæ, sed ad solam ecclesiam: aut si in aliqua particulari persona talis potestas residet, ea est in solo summo pontifice. Ecclesia ergo quæ habuit ius & potestatem discernendi scripturas sacras à prophanis, illa habet potestatem discernendi verum & legitimum sensum à non vero. Nihil certè profuisset scire quænam sit scriptura diuina, si postea in eadem scriptura reciperemus sensum falsum pro vero. Sicut ergo credimus ecclesiæ dicenti hanc aut illam esse scripturam diuinam: ita etiam oportet credere eidem dicenti hunc aut illum esse eiusdem scripturæ sensum. At ecclesia catholica docet simplicem fornicationem esse peccatum, & contra legem diuinam, ergo tenendum est fornicationem esse lege diuina prohibitam: & ita necessarium est vt hæreticus sit qui pertinaciter dixerit simplicem fornicationem non esse peccatum. Præterea concors omnium sacrorum doctorum de eadem re sententia, fidem facit, quoniam etsi in aliquibus plures eorum errauerint, fieri tamen

[Margin: Mat. 15 — beside "dia, adulteria, fornicationes"; Græci. — beside "post adulteria enumerauit"]

men nequit vt omnes concorditer errent. Quomodo enim possibile est vt omnes errent, qui (vt Paulus ait) ne nos erraremus, à Deo dati nobis sunt? Aut concors est omnium sanctorum doctorum sententia, simplicem fornicationem esse peccatũ mortale, nec vllus vnquam ex his qui ab ecclesia probati sunt, oppositum asseruit. Sed iam videamus vtrum fornicationis nomen possit semper in sacris literis pro luxuria in genere accipi. Primo certè constat in illo Saluatoris dicto, quod paulò antè citauimus, nullo modo sic accipi posse, nisi ineptam Christo tribuerimus locutionem. Sic enim ait: De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes. Ecce post adulteria subiunxit fornicationes. Quis autem nisi ineptè loquens, post enumeratam speciem addit postea genus illius speciei? Species autem congruè post genus additur. Nullus enim aptè loquens sic diceret, De domo ista multa sublata sunt, videlicet vestes, vasa, arietes, pecora. Nã eo ipso quòd arietes nominati erant, pecora intelligebantur, quia arietes pecora sunt. Cùm ergo Christus post adulteria subiunxerit fornicationes: signum est fornicationem ibi non posse capi loco generis, vt omnem carnis libidinem significet: nec pro adulterio, quoniã esset inanis eiusdem rei repetitio. Præterea hoc eodem ordine vitia illa carnis enumerat Paulus. Sic enim in epistola ad Galatas iuxta Ambrosij lectionem dicitur, Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt adulterium, fornicatio &c. Vbi iterũ post adulterium reperitur fornicatio, & ideo oportet vt nec pro adulterio ponatur, nec pro genere carnalis libidinis, sed pro specie distincta ab adulterio. Rursus in episto. priore ad Corinthios sic ait: Nolite errare: neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnũ Dei possidebunt. Vides hic fornicarijs expressè denegatum esse regnum Dei. At nullus rationis capax à regno Dei excluditur nisi propter peccatum mortale. Neq; hic etiam potest dici quòd fornicatio ponatur pro genere cuiuslibet libidinis carnalis: quoniam tunc superfluè adduntur reliquæ libidinis species, videlicet adulteri, molles, masculorum concubitores: quoniam negato genere, negantur omnes generis species: velut si dixeris, nullum animal esse in illa domo, eo ipso negasti ibi esse hominem, aut equum, aut aliud quòduis brutũ. Præterea si ibi nomen fornicarij pro genere ponitur, & nõ pro speciei

Ephe. 4

Matt. 15

Gal. 5

1. Co. 6

ſpecie,& cuilibet fornicario regnum Dei interdicitur:ſequitur, vt qui fornicationem(quemadmodum illi loquuntur)ſimplicem commiſit, ſit prohibitus à regno Dei quoniam fornicatio ſimplex, ſpecies quædam eſt luxuriæ. negato ergo genere, negatur etiam ſpecies. Ex his ergo ſatis patet coitum ſoluti cum ſoluta, qui fornicatio dicitur, eſſe lege diuina prohibitum. Solus ergo coitus qui eſt viri cum propria vxore, licitus eſt. Deinde promiſcuus concubitus expreſsè lege diuina prohibetur. Nam quis verius poteſt dici promiſcuus concubitus, quàm quem meretrices ſuſtinent? quoniam paratæ ſunt cum quocunque volente coire. Et ille meretricius coitus propriè fornicatio dicitur, à
Deu.23 fornicibus in quibus meretrices degere ſolebant. Talis autem coitus lege diuina prohibetur. Non erit (inquit) meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filijs Iſrael. Sequitur infra, quia abominatio eſt vtrunque ad dominum Deum tuum. Accedit ad hæc, quòd ſi promiſcuus concubitus eſſet licitus,& (vt turpes & obſcœni Floriani faciebant) in eccleſia extinctis lucernis, mulieribus promiſcue miſcerentur viri, contingeret ſæpe vt filius coiret cum matre, & pater cum filia, quod natura horret,& lex diuina damnat. Aduerſus ergo omnes præfatos hæreticos hæc dicta ſufficiant.

Secunda hæreſis eſt omnino præcedenti oppoſita, quoniam omnem coitum damnat, dicẽs omnem coitum eſſe illicitum. Et de hac ſententia inter plures hæreticos conuenit. Verùm de hac re inferius agemus in titulo de nuptijs, vbi probabimus Deo duce nuptias eſſe licitas,& à Deo probatas.

Tertia hæreſis docet carnalem coitum vrente carnis libidine non eſſe peccatum, ſed bene oſculum: quia(vt dicũt) ad hoc non inclinat natura, ad illum autem eſt naturalis quædam inſtigatio. Et hæc eſt vna ex hæreſibus quas Beguinæ & Begardi aſſeruerunt. Hic autem error duos in ſe complectitur. Vnus eſt quòd inſtigante carne carnalis coitus non eſt peccatum, & de hoc conuenit inter hos & Valdenſes, quos iam in prima hæreſi euicimus. Alius eſt quòd oſculum ſit peccatum.& ſi de aliquo oſculo loquantur, verum dicunt, quoniam oſculum per quod fit ſolicitatio ad coitum, peccatum eſt, ſicut & ipſe coitus. Omnis enim operatio, à fine ad quem dirigitur, ſumit denominationem, ita vt ſi finis ſit bonus, & reliqua adſint, operatio erit bona. Si finis eſt malus, operatio erit mala. Omne ergo oſculum quod ad ſolicitandam carnem dirigitur. peccatũ eſt.

Si verò

Si verò de quolibet osculo loquantur, quòd omne tale sit peccatum, manifestus est error, quoniam osculum quod in signum pacis & veri amoris præstatur, tale non solùm non est peccatum, sed potius est actus virtutis, sicut & ipsa pax cuius est signum. Christi enim discipuli se inuicem osculãtes, signum pacis & veri amoris osculo præbebant. Quapropter Iudas hoc signum Iudæis dederat dicens, Quemcunq; osculatus fuero, ipse est, tenete. Nam cum discipuli Christi alicunde remeabunt ad Christum, osculũ ori illius in signum pacis infigebant. Hoc fecit & Iudas, vt tali signo proderet Christum. Ideo Christus dixit illi, Osculo filium hominis tradis? Præterea, nec omne osculum quod caussa solicitandæ carnis præstatur, peccatũ est, præcipuè si coitus ille ad quem dirigitur, licitus est, vt in coniugibus contingit. Si enim vxor exigat à viro vt coeat cum ea, & vt hoc debitum vxori præstet, vir osculatur vxorem, vt videlicet per hoc excitetur caro ad reddendum debitum quod aliàs reddere non posset: non solum non est peccatum tale osculum, sed virtutis actus, sicut & ipse coitus est actus iustitiæ, cum per illũ vir reddat vxori quod illius est. Postremo hæc sentẽtia Beguinarum damnata est in concilio Viennensi sub Clemente 5. celebrato: cuius concilij definitio habetur in libro Clementinarũ titulo de hæreticis, cap. ad nostrũ, vbi condemnantur octo Beguinarum errores, & is de quo agimus, septimo loco annumeratur per hæc verba: Septimo quòd mulierum osculum, cũ ad hoc natura non inclinet, est mortale peccatum: actus autẽ carnalis, cum ad hunc natura inclinet, peccatum non est, maximè cum tentatur exercens. Hæc ibi. qui error cum alijs septẽ ibidem numeratis simul damnatus est.

Mat. 27

Mat. 27

CONFESSIO.

Res quædam valde difficilis est confessio peccatorum, per quã peccator sacerdoti omnia peccata sua in aurem dicit, qua re nihil durius aut grauius in tota lege euangelica reperitur: ideo propter operis difficultatem, multi hæretici nec saluti suæ nec saluti aliorũ cõsulẽtes, conati sunt eã funditus tollere, diuersis tamẽ vijs id aggredi tentarunt. Primus ergo de hac re error est, qui negat eã esse à Deo institutã, sed dicet sola humana cõstitutione stabilitã. Hũc errorẽ docuit in Hispania quidã Petrus Osmensis doctor theologiæ Salmãtinus. Et hũc errorẽ dominus Alfonsus Carillo archiepiscopus Toletanus & Hispaniarũ primas, habito prius cũ plurimis doctis viris cõsilio, damnauit,

nauit, & hæreticũ declarauit authoritate Sixti 4. tunc pontificis maximi. ad hãc caussam illi specialiter delegata. Quam definitionẽ idẽ Sixtus postea confirmauit: cuius cõfirmationẽ in fine huius hæresis, nec vno verbo mutato, referemus. Hic est etiã error Lutheri: imò ante Lutherum huic errori ansam præbuerũt aliqui iuris canonici periti. Nã glossator decreti in principio distinctionis quintæ de pœnitentia dicit quòd melius est credere illam cõfessionem peccatorum auricularem esse institutam ex quadam vniuersalis ecclesiæ traditione, quàm ex noui aut veteris testamenti authoritate. Secundus error est qui dicit non esse necessariũ confiteri sacerdoti, sed sufficit soli Deo peccata confiteri. Hic est error quorundã orientalium hæreticorũ qui dicuntur Iacobitæ, & hos sequitur Lutherus dicens non esse necessariam hanc clanculariam confessionem, quæ in aurem sacerdotis fit, sed sufficit si soli Deo confiteatur. Hunc enim errorem ex primo deducit velut putrem aquam ex fonte corrupto. Nam cùm afferrentur testimonia scripturæ confessionem peccatorum præcipientis: interpretatus est ea de confessione quæ Deo fit, quam dicit esse diuino iure præceptam, eamq; sufficiẽtem. Tertius error dicit confessionem esse superfluam & inutilem si contritio adsit: & huius hæresis auctor est Ioannes Vuitclef. Quartus error dicit non esse necessariam omnium peccatorum examinationem, nec esse omnia peccata mortalia confitenda, quoniam, vt Lutherus ait, dum volumus omnia purè cõfiteri, nihil aliud facimus, quàm quòd misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum. Quintus error omnino tollit confessionem, & iste est error Valdensium, qui coincidit cum errore qui est Iacobitarum & Lutheri. Sextus error est dicens in confessione non conferri gratiam qua homo iustificetur: & ita negat confessionem posse dici sacramentum. Et hunc errorem etiam docet Lutherus. Hos omnes errores sic ex industria coniunxi, caussa prolixitatis vitandæ, quoniam testimonia quæ contra illos citaturi sumus, aliquando duos errores, aliquando tres eorum simul conuincunt. ideo ne eandem authoritatem bis aut ter repeteremus, hos errores simul cõiunximus, vt citato alicuius testimonio, in eo tunc omnia quæ contra errores pugnant, annotemus. Omitto pro hac re testimonia, quæ ex veteri testamento afferri possunt, quoniam omnia, quæ inde afferri possunt pro hac re, adeò obscura sunt, vt quamuis nostro proposito faueant, illud tamẽ apertè ostẽdere nequeũt.

Lutherus. *Iacobitæ.* *Lutherus.* *Ioannes Vuitclef.* *Valdenses*

Omitto

Omitto etiam illa quæ in nouo testamento sub quadam figura & sub quodam velamine dicta sunt. Verbi gratia, Christus dixit decem leprosis salutem ab eo petentibus: Ite, ostẽdite vos sacerdotibus. Et leproso quem descendens de monte tactu suæ manus purificauit, dixit, Vide, nemini dixeris, sed vade ostende te sacerdoti, & offer munus. Ex quibus verbis etsi satis congrue dici possit confessionem designari, quoniam per lepram peccatum figuratur, quapropter per ostensionem lepræ sacerdoti faciendam, ostenditur peccatorum confessio sacerdoti facienda: & quòd mundatus à lepra adhuc debeat ostendi sacerdoti, significat quòd mundatus à peccato per contritionem, adhuc debet ostendere peccatorum suorum maculas remanentes per confessionem sacerdoti faciendam: hæc inquam etsi satis pie dicta sint, non tamen sunt efficacia ad hæreticum reuincendũ: quoniam nullus sensus sacræ scripturæ (vt in principio huius operis docuimus) efficax est ad fidem roborandam, & hæreticos reuincẽdos, nisi ille literalis sit ex sensu enim mystico nunquam potest sumi argumentum efficax contra hæreticos. At quòd ille sensus datus sit mysticus in illa litera, apertissimum est. Simile etiam est illud quod Lazaro resuscitato Christus dixit apostolis, Soluite eum, & sinite abire. Ex quo etiam colligi posset, quòd peccator quãuis per gratiam à Deo in contritione collatam sit à morte peccati suscitatus, nihilominus ligatus sacerdoti traditur, vt absoluatur à vinculo quo tenetur ad certam pœnam pro peccati satisfactione soluẽdam. Hęc certe pia sunt, & multum ecclesiæ catholicæ fidem iuuant: sed quia non tam aperta sunt, ideo non sunt adeo efficacia vt oporteret. Quod ex toto sacro instrumento (mea quidem sententia) efficacius & fortius potest afferri, est illud verbum quod Christus post resurrectionem suam discipulis dixit, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quæ verba subtili sunt examine discutienda, quoniam multa ex illis verbis nobis suffragantia colligere possumus. Primo ergo dicitur, quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis. Quibus verbis iuxta sententiam omniũ sacrorum doctorũ potestatem dedit sacerdotibus absoluendi homines à peccatis. At sacerdotes non possunt peccata remittere, nisi prius ea cognouerint: quoniã qui sententiam de re aliqua laturus est, oportet vt plene rem eandem prius agnoscat, sicut Sapiens ait, Qui iudicat quæ nouit, iudex iustitiæ est.

Luc. 17 — *Mat. 8* — *Ioan. 11* — *Ioan. 20* — *Pro. 12*

Pro. 12 Peccata autem aliorũ, maxime quę secreto, & intra cordis latebras cõmissa sunt, sacerdotes non possunt agnoscere, nisi ipsimet peccatores sacerdotibus peccata sua reuelẽt. Qui ergo sacerdotibus potestatẽ remittendi peccata dedit, illis eisdem verbis peccatoribus obligationem confitẽdi sua peccata iniunxit. Verũ huic argumentationi fortasse respondebit quispiã, quòd ex verbis saluatoris solũ haberi potest confessionẽ esse sub cõsilio tanquã bonum quoddã opus, & ad salutem maximè conducens: qua cõfessione facta, sacerdotes habent potestatem absoluendi, sibi per illa verba à Christo collatã. Sed hæc responsio facilè reiicitur per id quod post illa verba immediate subiungitur, Quorũ retinueritis, retenta sunt. Nihil certè aliud est sacerdotes retinere peccata, nisi non remittere. Sensus ergo literæ est, Quorũ non remiseritis peccata, illa nõ sunt remissa. Si ergo ad hoc vt peccata sunt remissa, oportet vt ea sacerdos remittat: ergo ad hoc vt peccata sint remissa, oportet etiã vt peccator illa sacerdoti manifestet. Quòd si iterũ forte quis dicat ex illis verbis non haberi necessitatẽ confessionis clancul ariæ, quæ nunc in aurẽ sacerdotis fit: de hac re non contendo, modo concedant ex illis verbis haberi necessitatem confessionis, siue illa clãcularia sit, siue publica: quoniã (vt late aduersus Lutherum disputat Iaco. Latomus) in vtraq; earũ potest consistere sacramentũ pœnitentiæ. Non est enim sic de necessitate sacramenti pœnitẽtiæ, quòd cõfessio fiat secretè, vt si publicè fieret, non esset sacramentũ: quãuis male ageret qui publice confiteretur, nisi aliqua particulari iusta caussa vrgente. Præterea ex illis verbis, Quorũ remiseritis peccata, remissa erunt, conuincitur gratiam per absolutionẽ sacerdotis infundi à Deo. Sacerdote enim remittente ministerialiter, Deus vere peccata tunc remittit. At cum peccatorum remissio nunquam sine gratia gratum faciente habeatur: sequitur vt quoties sacerdos pœnitentem à peccatis absoluit, toties Deus gratiã infundat. Quòd si per illã gratia infunditur à Deo, sequitur eã rectè dici posse sacramentum, quia post verba sensibilia significantia absolutionẽ peccatorum, si peccator obicẽ non ponat, efficaciter sequitur gratiæ infusio. Ex his ergo verbis multa colligimus, videlicet confessionem esse necessariam, cõtra Valdenses: eamq; non debere fieri soli Deo, sed etiã sacerdoti qui absoluturus est pœnitentem à peccatis, & hoc contra Iacobitas. Habemus etiã per confessionem infundi gratiam, & ita esse sacramentũ, & hoc cõtra Lutherum.

Lutherum. Rursum si confessio sola humana inuẽtione est introducta, & non præcepto diuino, ostendant qui hoc dicunt, illã primæuam ecclesiæ institutionem: quam cùm non sciant nec possint ostendere, oportet vt fateantur illam esse à Deo. sicut enim isti exigunt à nobis apertum scripturę testimonium, quo probemus confessionem fuisse à Deo institutam: sic nos exigimus ab eis apertam & veracem historiam, qua doceant primã ecclesiæ institutionem de confessione facienda. Nos pro nostra fide protulimus testimonium ex euangelio Ioannis. Ipsi autem vt doceant fuisse ab ecclesia institutam, nunquam ostendent primam ecclesiæ institutionem. Quòd si quis dicat eam fuisse institutam in concilio Lateranensi, in quo facta est Decretalis illa nimis vulgata quæ incipit, Omnis vtriusque sexus: hoc si ad confessionem annuatim faciendam referatur, facilè crediderim, quoniam ante illam Decretalem nescio an fuissent homines obligati ad confessionem quolibet anno faciendam. Sed si de confessione simpliciter dicatur eam cœpisse in ecclesia à tempore illius concilii: constat illud esse falsum, quoniam Innocentius Papa huius nominis tertius, sub quo illud concilium Lateranense celebratum est, & decretalis illa edita (vt Platina ait) adeptus est summum pontificatum circa annum domini. MCC. ante quem per multas annorum centurias fuere Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, & alii plures, qui dicunt confessionem esse necessariam: & constat eam tempore apostolorum fuisse exercitam. In actis siquidem Apostolorum dicitur, Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos. Deinde ecclesia catholica errare non potest in his quæ ad fidem & bonos mores spectant. At concors omnium sacrorum doctorum de aliqua re sententia (vt in principio huius operis docuimus) manifeste ostendit eam esse mentem & definitionem ecclesiæ: quoniam cum plures fuerint doctores sanctitate perinde ac scientia præcellentes diuersis temporibus diuersísque locis existentes qui eidem sententiæ subscripsere, quorum sententiam nunquam ecclesia damnauit, sed ad eorum assertionem tacuit, quæ nunquam ad hæreses damnandas tacere solet, conuincitur inde illam sentẽtiam cui omnes doctores subscribunt, esse veram ecclesiæ catholicæ mentem, & veram fidem. Cum ergo omnium sacrorum doctorum sit concors sententia confessionem omnium peccatorum mortalium de quibus peccator recordatur, esse necessariò sacerdoti faciẽdam, Act. 19

& sine ea saluari non posse,eamq; à Christo esse institutam: constat inde hanc esse catholicæ ecclesiæ fidem, confessionem videlicet peccatorum esse diuino præcepto & non humano introductam. Horum autem sacrorum doctorum aliqua pauca testimonia afferam ex quibus hoc perspicuum euadet. Omitto in hac re Bernardum, Hugonem de sancto Victore, & Richardum, Bedam, Rabanum, Isidorum, atque etiam Gregorium, quoniam horum notissima sunt testimonia. Ad vetustiores accedo. Leo papa huius nominis primus, in epistola ad Theodorum episcopum Foroliuiensem, quæ est in ordine 69. sic ait, Multiplex misericordia dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non solum per baptismi gratiam, sed etiã per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, & qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum peruenirent. Sic diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis vt indulgentia Dei nisi supplicatione sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum, homo Christus Iesus, hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent: cui vtique operi ipse Saluator interuenit, nec vnquam ab his abest quæ ministris exequenda commisit, dicens, Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. vt si quid per seruitutem nostram bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per spiritum sanctum fuisse donatum. Hæc Leo Papa. In quibus verbis multa sunt notatu digna quæ nostro proposito deseruiunt. Cùm enim dixit diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, innuit nõ esse humana constitutione introductam, sed diuino iure ordinatam. Cùm vero ait veniam non posse aliter haberi nisi supplicatione sacerdotum, ostendit cõfessionis necessitatem. Dicens autem Deum semper assistere absolutioni & ministerio sacerdotum, satis aperte declarauit huius sacramenti efficaciam. August. in lib. 50. homiliarum homilia 49. sic ait, Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in ecclesia, vt oret pro vobis ecclesia. Nemo sibi dicat, occulte ago, apud Deũ ago: nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine caussa dictum est, Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cœlo? Ergo sine caussa sunt datæ claues ecclesiæ Dei? frustramus

Leo papa. *Mat. 28* *Mat. 18*

euangelium

euangelium Dei?frusttamus verba Christi? promittimus nobis quod ille negat?nonne nos decipimus? Hæc Augustinus. Quibus verbis aperte dicit esse necessariam sacerdotis absolutionem, & non sufficere vt secretò Deo confiteatur pœnitens. Quod si necessaria est sacerdotis absolutio, ergo necessaria est peccatoris confessio,quia sacerdos absoluere non potest peccata quę non nouit. Et cum in pluribus aliis locis hoc idem dicat, expresius tamen super Ioannem tractatu 49.eandem sententiam explicat. Videat qui volet. Satis etenim mihi est, qui breuitatem tenere promisi, vt lectorem admonuerim. Hieronymus exponens illud Ecclesiast.10. Si mordeat serpens in silentio &c.sic ait:Si quem serpens diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est,& non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri,magister qui linguam habet ad curandum,facilè ei prodesse non poterit.Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri,quod ignorat medicina, non curat. Hæc ibi Hieronymus. Quibus verbis apertissime ostendit confessionis necessitatem, vt sine ea vulnus peccati curari non possit. Ambrosius libro primo de pœnitentia cap. 7.disputans aduersus Nouatianos negantes pœnitentiam posse peccantibus proficere, sic ait: Cur baptizatis,si per hominem peccata dimitti nō licet?In baptismo vtiq; remissio omnium peccatorum est. Quid interest vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc ius sibi datum sacerdotes vendicent? Vnum in vtroque ministerium est. Sed dices quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia?nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis,vēdicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Hæc Ambrosius. In quibus verbis beatus Ambrosius clarissime docet, in pœnitentia perinde ac in baptismo gratiam per sacerdotum ministerium conferri. Nunquam autem per ministerium sacerdotum pœnitentia completur,nisi cum peccatorem sua peccata confitentem sacerdos absoluit. Ergo per pœnitentiæ sacramentum,hoc est per confessionem,homo recipit gratiam:cuius oppositum dicit Lutherus in sexto errore suprà nominato. Huius autem sacramenti necessitatem docet idem Ambrosius lib.ii de pœnitentia cap. vii.cuius verba caussa prolixitatis vitandæ relinquo,satis putans lectorem dirigere. Beatus Cyprianus sermo.v.de lapsis, loquens de illis qui corde solum peccauerunt,sic ait,Hi quāuis

Ambrosius

Cypria.

nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti ſunt, quoniã tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confiteãtur, exomologeſin conſcientiæ ſuæ faciant, animi ſui pondus exponãt, ſalutarẽ medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirant. Et parum infrà. Confiteantur ſinguli. quæſo vos fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit, in ſeculo eſt, dum admitti eius confeſsio poteſt, dum ſatisfactio & remiſsio facta per ſacerdotes, apud Dominum grata eſt. Hæc Cypr. Ex his Cypr. verbis duo colligimus. Vnũ, quod videlicet confeſsio faciẽda eſt apud ſacerdotes Dei, & non ſolũ coram Deo. Alterum, quòd illa non ſit facienda ſolùm de publicis, ſed etiam de occultis quæ intra cordis latebras commiſſa ſunt. Cuius oppoſitum docet Lutherus. De aliis autem occultis peccatis, quę ſic occulta ſunt, vt ipſum peccatorem lateant, vel quia eorum non recordatur, vel quia firmiter credit, excuſabili ignorantia, non eſſe peccata. de his, inquam, non diſputamus quod ea confitenda ſint. Nullus enim fuit vnquàm tam demẽs, vt putaret illa etiam ſacerdoti in aurem fore narranda, quorum pœnitens non recordatur. Quod verò Lutherus pro ſe adducit, dicens non oportere omnia cõfiteri, quia vt dicit, ſic facientes nihil relinquunt miſericordiæ Dei ignoſcendum: tale eſt ac ſi diceret non oportere etiam laborare vt omnia opera noſtra bona & bene facta ſint, cùm ſic facientes, multò minus velint aliquid relinquere miſericordiæ Dei ignoſcendum: quapropter illo argumento Lutherus etiam perſuaderet hominibus vt nolint omnia bene operari. Adde quòd etiam ſi omnia confiteantur peccatores, adhuc omnia relinquunt miſericordiæ Dei ignoſcenda: quoniam etſi peccatores omnia confiteantur peccata, immenſam tamen exercet miſericordiam Deus, cùm omnia remittat: cùm etiam ſi omnia opera quamtumlibet exactè fecerimus, magnam nobis exhibet miſericordiam cùm ea ad vitam acceptat æternam: quoniam non ſunt condignæ paſsiones huius ſeculi ad futurã gloriam quæ reuelabitur in nobis. *Rom. 7* Sed ne ex ſolis doctoribus latinis teſtimonia ſumpſiſſe videantur, operæprecium erit aliquorum Grę̨corũ teſtimonia proferre. *Cyrillus.* Cyrillus lib. iij. ſuper Leuiticum exponẽs illud, Si peccauerit vnum aliquid de iſtis, pronunciet peccatum quod peccauit, ſic ait: Eſt aliquod in hoc mirabile ſecretum, quòd iubet pronũciare peccatum. Etenim cuiuſuis generis pronunciãda ſunt & in publicũ proferẽda cũcta,

quæ

quæ gerimus: si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri. Proferri autem à nobis, aut ab illo qui accusator peccati est & incentor. Hæc Cyrillus. Vides hic qualiter omnia proferri iubet, & nullum celari permittit, si volumus diaboli accusationem euadere. Chrysostomus homilia 3. super Matthæum loquens de illis qui baptizabantur à Ioanne confitentes peccata sua, sic ait: Confessio peccatorum, est testimonium conscientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri. Qui autem erubescit, non timet. Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus quia confessio peccatorum habet pudorem, & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideo magis iubet Deus confiteri peccata nostra, vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij. Hæc Chrysostomus. In quibus verbis hoc aduertere oportet, quod dicit iussisse Deum vt confiteamur peccata nostra, vt vel sic verecundiam patiamur tanquam pœnam pro peccatis nostris susceptam. quæ verba nullatenus ad confessionem quæ soli Deo fit, referri possunt. Plura certè de hac re afferre possem sacrorum doctorum testimonia, verùm ne nimia prolixitate grauarem lectorem, omitto. Sed inter tam multa testimonia vel vnum esse debet (mea quidē sententia) efficacissimum, quòd nulla humana authoritate populus vnquam potuisset adduci, vt occultissima scelera, quorum tacitam conscientiam horrebant, in alienas aures, tanto cum pudore, tanto cum periculo, sine vlla cunctatione effunderet. Nec simile est vero fieri potuisse vt tot presbyteri promiscuæ multitudinis confessiones audientes, secretum seruarent, etiam hi qui aliàs nihil cōtinere possunt, nisi Deus ipse qui sacramentum instituit, rem tam salubrem speciali gratia defenderet. Confessio ergo peccatorum quę sacerdoti fit, est à Deo instituta, in qua omnia sunt peccata reuelanda, quorum pœnitens recordatur: quibus reuelatis in cōfessione, & data à sacerdote absolutione, pœnitenti Deus peccata dimittit, & gratiam infundit: quæ omnia diuersis testimonijs probata iam sunt. Sed de institutione cōfessionis quòd illa sit à Deo, testatur Sixtus quartus pontifex maximus, qui de hac re definiuit per hæc verba quæ nunc subiiciuntur.

Chrysostomus.

Extrauagans Sixti quarti.

SIxtus episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuã rei memoriam. Licet ea quę de nostro mandato ritè fiunt, plenam obtineant roboris firmitatem: tamen illis interdum nostri muniminis robur adiicimus: vt eò firmius illibata persistant, quò magis nostro fuerint præsidio communita. Dudum siquidem ad audientiam nostram deducto, quod à modico tunc decurso tempore citra in Hispaniarum regnis, & præsertim in vniuersitate studij Salmanticensis, fuerant & adhuc erant nonnulli iniquitatis filij, qui quasdam falsas, sanctæ catholicæ fidei contrarias, erroneas, scandalosas & malè sonantes propositiones, prę sertim circa peccatorum confessionem, & ecclesiastica sacramenta in studio huiusmodi, & in frequentissimo hominũ cœtu veras esse publicè affirmare, & pertinacissimè sustentare, ac defendere: apertissimas sacræ scripturæ authoritates eorum erroribus repugnãtes, earum rectum, clarum & apertum sensum falsis eorum interpretationibus impudenter violando refellere: huiusmodi quoque eorum falsa dogmata manifestè hæreticæ prauitatis labem continentia in aliorum mentes inserere, & simpliciũ animas illaqueare: & vt illa in plurium notitiam peruenirent, & vt in perpetuum de illis memoria haberetur, libros componere, & in publicum, vt illos legendi omnibus esset facultas, tradere præsumpserant eatenus, & præsumebant: Nos tunc venerabili fratri nostro Alphonso Archiepiscopo Toletano per alias nostras literas cõmisimus, vt assumptis secum aliquibus in Theologia magistris, & aliis viris literatis (vocatis his qui propositiones ipsas veras esse affirmare nisi erant, & nitebantur in dies: & auditis quæ ipsi pro illarum veritate, & alij Christi fideles ad dilucidandam earũ falsitatem deducere vellent) an quæ in propositionibus huiusmodi continebantur, falsa, & fidei præfatæ contraria, erronea, & malè sonantia existerent, auctoritate nostra declararet, & decideret: & declaratione huiusmodi facta, illos quos in præmissis culpabiles esse reperiret, si iuxta sanctorum patrum instituta & canonicas sanctiones se emendare, & depositis de cordibus eorum totaliter erroribus prædictis, ad ecclesiæ vnitatem, hæretica labe huiusmodi abiurata, redire, & iuxta declarationem suam tales propositiones esse scandalosas, falsas, & hæreticas, ac malè sonantes fateri, & desuper confectum librum huiusmodi retractare, & cum effectu refutare recusarent, & in illis, eorúmque erroribus pertinaciter insistere vellent: hæreticos, ac censuris & pœnis in tales à

iure promulgatis irretitos esse decerneret: plena sibi desuper auctoritate concessa, prout in nostris inde confectis literis plenius cõtinetur. Postmodum verò sicut accepimus, præfatus Archiepiscopus ad executionem dictarum literarum, earum forma seruata ritè procedens, dilectos filios Petrum de Prexanoo, & Petrum de Ocanna, ac Petrum de Caloca, necnon Didacum de Betonno, Martinum quoque Alfonsum Delatorre, magistros, & Petrum Didaci de Constana, ac Ioannem de Quintanapalla, licentiatos in theologia: necnon Tellium de Buendia Toletanum, & Vascun de ribera, & de Talauera, in eadem ecclesia archidiaconos, Thomam de Cuenca, & Ioannem de Medina decretorum doctores: ac Garsiam Fernandi de Alcala, in eisdem decretis licentiatum, & alios quamplures magistros in Theologia: ac doctores & licentiatos in eisdem decretis: alios quoque quamplurimos doctos & literatos viros ex diuersis regnorum prædictorum locis: pariter & dilectum filiũ Petrum de Osma propositionum prædictarum auctorem, eiúsque sequaces, coram se ad suum oppidum de Alcala Toletanensis diocesis euocari fecit: ac dicto Petro de Osma & sequacibus minimè comparentibus, debito tempore expectatis: matura super omnibus propositionibus prædictis deliberatione præhabita, de vnanimi consilio & assensu magistrorum & prædictorum doctorum declarauit illas propositiones, per quas Petrus de Osma, & eius sequaces prædicti pertinaciter affirmare non verebantur, confessionem peccatorum in specie, ex vniuersalis ecclesiæ statuto, non diuino iure compertam fore: & peccata mortalia, quo ad culpam, & pœnam alterius sęculi, absque confessione, sola cordis contritione: prauas verò cogitationes sola displicentia deleri: & quòd confessio secreta sit, necessario non exigi: & non peracta pœnitentia confitentes absolui non debere: & Romanum pontificem purgatorij pœnam remittere, & super his quæ vniuersalis ecclesia statuit, dispensare non posse: sacramentum quoque pœnitentiæ quantum ad collationem gratiæ, naturæ, non autem institutionis noui, aut veteris testameti existere: & alias quas propter earum enormitatem, vt illi qui de eis notitiam habent, obliuiscantur earum: & qui de eis notitiam non habent, ex præsentibus non instruantur in eis, silentio prætermittendas ducimus: falsas, sanctæ fidei catholicæ contrarias, erroneas, & scandalosas, ac à fidei veritate alienas, ac sanctorum patrum decretis & apostolicis constitutionibus

contrarias fore, manifestam hæresim continere, dictarum literarum & per illas sibi concessæ facultatis vigore declarauit:& pro talibus haberi & reputati debere decreuit: prout in quibusdam authenticis scripturis desuper confectis plenius continetur. Et demum (præmissis sic vt præfertur gestis, & propositis in consistorio coram nobis) nos dilectis filiis nostris Stephano tituli sanctæ Mariæ in transtiberim:& Ioanni tituli sanctæ Praxedis, presbyteris cardinalibus, vt de præmissis gestis per ipsum archiepiscopum, diligenter se informarent:& quæ inuenirent, nobis & aliis fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus referrent, qui tam zelo fidei, quàm vt nostris parerent mandatis, onus huiusmodi prompta volútate suscipientes, cuncta diligenter rimarunt:& quæ inuenerút, nobis & aliis fratribus nostris memoratis fideliter retulerunt: propositiones præfatas erroneas fore pluribus authoritatibus & rationibus, præter illas quas in archiepiscopi processibus inuenerút, etiam demonstrantes zelo fidei memoratæ. Nos igitur, ad quem spectat errores huiusmodi extirpare, habita eorundem sanctæ Mariæ in transtiberim & sanctæ Praxedis Cardinalium relatione prædicta, ipsius Archiepiscopi solertiam & diligentiam in præmissis plurimum in Domino commendantes, ex certa nostra scientia archiepiscopi declarationem, & decretum huiusmodi, & prout illa concernunt, omnia & singula in scripturis prædictis Archiepiscopi super præmissis confectis contenta, auctoritate apostolica, tenore præsentium, de eorundem referétium & aliorum fratrum nostrorum vnà cum consilio & assensu, laudamus, confirmamus, & approbamus, ac præsentis scripti patrocinio communimus: supplentes omnes & singulos defectus si qui forsan interuenerunt in eisdem. Et nihilominus pro potioris cautelæ suffragio omnes & singulas propositiones prædictas, falsas, sanctæ catholicæ fidei contrarias, erroneas & scandalosas, & ab euangelica veritate penitus alienas, sanctorum quoque patrũ decretis, & aliis apostolicis constitutionibus contrarias fore, ac manifestam hæresim continere, dicta auctoritate declaramus. Præfato quoque archiepiscopo scientia & auctoritate prædictis committimus & mãdamus, vt contra dicti Petri de Osma sequaces prædictos, si huiusmodi hæresim, in quã prolapsi sunt, abiurare, & eundem Petrum prout errantem secuti sunt, errores suos abiurantem & se emandantem sequi recu

sauerint,

sauerint, aut malitiosè distulerint, iuxta prædictarum aliarum nostrarum literarum continentiam, tanquam hæreticos procedere non omittat. Et vt gesta per eum probè & laudabiliter zelo fidei de mandato nostro, & per nos meritò approbata, ad omnium incolarum illarum partium notitiam facilius perueniant: qua habita possint seipsos ne in prædictos prolabantur errores, liberius custodire, præsentes nostras literas cùm processu per eum habito, ac dicti Petri abiurationem, singulis illarum partium episcopis significare non omittat: qui post significationem eandem, clero & populo suarum ciuitatum & diœcesum ea publicari procurent: & generaliter omnia faciat, quæ pro huiusmodi hæresis extirpatione necessaria fuerint, seu ei quomodolibet opportuna videbuntur, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac omnibus illis, quę in dictis literis voluimus non obstare, cæterísque cõtrariis quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat &c. Quòd verò confessio sit necessaria etiam si contritio adsit, præter testimonia adducta testatur Concilij Constantiensis definitio. In quo Concilio, sessione octaua damnati sunt 45. articuli Ioannis Vuitclef: & inter cæteros is vnus septimo loco assignatur, sub his verbis: Si homo debitè fuerit contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua & inanis. Quę sentẽtia simul cum aliis ibidem condemnata est. De hac materia confessionis contra Lutherum scripsit Ioannes Roffensis episcopus, in eo opere quod contra Lutheri captiuitatem Babylonicam edidit. Scripsit etiam satis diffusè Iacobus Latomus in eo opere quod pro assertione determinationis facultatis Louauiensis contra Lutherum composuit. Scripsit etiam frater Gaspar Sagerus ordinis minorum. Alios autem, qui multi referuntur, non vidi. *Concilium Constantiense.*

Alius est error ad hanc rem quodammodo spectans, qui dicit omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint, posse audire confessiones, & pœnitentes absoluere. Hic error est martini Lutheri dicentis omnes Christianos esse sacerdotes. Verùm de hoc errore inferius disputabimus in titulo de sacerdotibus, vbi, Deo duce, probabimus non omnes Christianos esse sacerdotes. *Lutherus.*

CONFIRMATIO.

Hæresis Græcorum est, vt ait Guido, confirmationem non esse sacramentum. Frater Bernardus de Lutzemburgo in suo *Græci.*

contrarias fore, manifestam hæresim continere, dictarum literarum & per illas sibi concessæ facultatis vigore declarauit: & pro talibus haberi & reputati debere decreuit: prout in quibusdam authenticis scripturis desuper confectis plenius continetur. Et demum (præmissis sic vt præfertur gestis, & propositis in consistorio coram nobis) nos dilectis filiis nostris Stephano tituli sanctæ Mariæ in transtiberim: & Ioanni tituli sanctæ Praxedis, presbyteris cardinalibus, vt de præmissis gestis per ipsum archiepiscopum, diligenter se informarent: & quæ inuenirent, nobis & aliis fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus referrent, qui tam zelo fidei, quàm vt nostris parerent mandatis, onus huiusmodi prompta volútate suscipientes, cuncta diligenter rimarunt: & quæ inuenerũt, nobis & aliis fratribus nostris memoratis fideliter retulerunt: propositiones præfatas erroneas fore pluribus authoritatibus & rationibus, præter illas quas in archiepiscopi processibus inuenerũt, etiam demonstrantes zelo fidei memoratæ. Nos igitur, ad quem spectat errores huiusmodi extirpare, habita eorundem sanctæ Mariæ in transtiberim & sanctæ Praxedis Cardinalium relatione prædicta, ipsius Archiepiscopi solertiam & diligentiam in præmissis plurimum in Domino commendantes, ex certa nostra scientia archiepiscopi declarationem, & decretum huiusmodi, & prout illa concernunt, omnia & singula in scripturis prædictis Archiepiscopi super præmissis confectis contenta, auctoritate apostolica, tenore præsentium, de eorundem referẽtium & aliorum fratrum nostrorum vnà cum consilio & assensu, laudamus, confirmamus, & approbamus, ac præsentis scripti patrocinio communimus: supplentes omnes & singulos defectus si qui forsan interuenerunt in eisdem. Et nihilominus pro potioris cautelæ suffragio omnes & singulas propositiones prædictas, falsas, sanctæ catholicæ fidei contrarias, erroneas & scandalosas, & ab euangelica veritate penitus alienas, sanctorum quoque patrũ decretis, & aliis apostolicis constitutionibus contrarias fore, ac manifestam hæresim continere, dicta auctoritate declaramus. Præfato quoque archiepiscopo scientia & auctoritate prædictis committimus & mádamus, vt contra dicti Petri de Osma sequaces prædictos, si huiusmodi hæresim, in quá prolapsi sunt, abiurare, & eundem Petrum prout errantem secuti sunt, errores suos abiurantem & se emandantem sequi recusauerint,

sauerint, aut malitiosè distulerint, iuxta prædictarum aliarum nostrarum literarum continentiam, tanquam hæreticos procedere non omittat. Et vt gesta per eum probè & laudabiliter zelo fidei de mandato nostro, & per nos meritò approbata, ad omnium incolarum illarum partium notitiam facilius perueniant: qua habita possint seipsos ne in prædictos prolabantur errores, liberius custodire, præsentes nostras literas cùm processu per eum habito, ac dicti Petri abiurationem, singulis illarum partium episcopis significare non omittat: qui post significationem eandem, clero & populo suarum ciuitatum & diœcesum ea publicari procurent: & generaliter omnia faciat, quæ pro huiusmodi hæresis extirpatione necessaria fuerint, seu ei quomodolibet opportuna videbuntur, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac omnibus illis, quę in dictis literis voluimus non obstare, cæterísque cõtrariis quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat &c. Quòd verò confessio sit necessaria etiam si contritio adsit, præter testimonia adducta testatur Concilij Constantiensis definitio. In quo Concilio, sessione octaua damnati sunt 45. articuli Ioannis Vuitclef: & inter cæteros is vnus septimo loco assignatur, sub his verbis: Si homo debitè fuerit contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua & inanis. Quę sentẽtia simul cum aliis ibidem condemnata est. De hac materia confessionis contra Lutherum scripsit Ioannes Roffensis episcopus, in eo opere quod contra Lutheri captiuitatem Babylonicam edidit. Scripsit etiam satis diffusè Iacobus Latomus in eo opere quod pro assertione determinationis facultatis Louauiensis contra Lutherum composuit. Scripsit etiam frater Gaspar Sagerus ordinis minorum. Alios autem, qui multi referuntur, non vidi. *Conciliũ Constantiense.*

Alius est error ad hanc rem quodammodo spectans, qui dicit omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint, posse audire confessiones, & pœnitentes absoluere. Hic error est martini Lutheri dicentis omnes Christianos esse sacerdotes. Verùm de hoc errore inferius disputabimus in titulo de sacerdotibus, vbi, Deo duce, probabimus non omnes Christianos esse sacerdotes. *Lutherus.*

CONFIRMATIO.

HAeresis Græcorum est, vt ait Guido, confirmationem non esse sacramentum. Frater Bernardus de Lutzemburgo in suo *Græci.*

in suo catalogo hæreticorum de Græcis loquens, dicit eos sacramentum confirmationis paruulis statim post baptismum conferre, & hoc per simplices sacerdotes. Itaque hi duo contraria videntur Græcis tribuere, & nescio vtri eorum credam. Vt autem ingenuè verum dicam, nulli istorum in hac re fido, quoniam neutrum video exactè rem inuestigasse, sicut ex alijs pluribus conijcere licet. Siue ergo hoc Græci teneãt siue illud, hoc

Valdẽses. certum est Valdenses hunc errorem docuisse, quanuis Guido de eorum erroribus differens, nunquam hoc illis tribuat. Tamen Aeneas Syluius, qui postea summus pontifex effectus, & Pius secundus dictus est, in libro de origine Bohemorum capite tricesimo quinto errores Valdensium recensens, hunc inter alios illis impingit.

Ioannes Vuitclef Post istos Ioannes Vuitclef Valdẽsium instaurans sectam, dixit confirmationem posse à quolibet presbytero dari: non tamen (quod sciam) negauit confirmationis sacramentum, quoniam Thomas Valden, qui diligentissime huius errores perscrutatus est, in suo primo tomo doctrinalis fidei libro secundo capite quinquagesimoseptimo solùm hoc impingit Vuitclefo, quòd videlicet dixerit confirmationẽ conferri posse à quocunque sacerdote, & quòd sola lucri temporalis cupiditate est reseruatũ episcopis.

Lutherus. Martinus Lutherus dogmata sua à lacubus putridis & infectis (vt solet) hauriens, Valdensibus consentit, dicens confirmationem neque esse sacramentum, neque gratiam cõferre, sed esse meram ceremoniam, & ritum quendam. Vt autem hoc esse falsum cõuincamus, memores esse oportet illius quod in principio huius operis suprà docuimus: multa videlicet esse fide tenenda etiam si per scripturas sacras expresse probari nõ possint. Deinde ne in posterum de nomine solum contendamus, hoc prius admonere oportet, vt quæ à recentioribus scriptoribus confirmatio vocatur, illa eadem sit quæ ab antiquis & vetustioribus vocatur consignatio. Veteres siquidem ex ritu & ceremonia quæ in illius sacramenti collatione obseruatur, consignationem appellauere, eò quòd chrismate, hoc est oleo consecrato, episcopus hoc sacramentum conferens, frontem pueri iam baptizati vnxit, facto super frontem ex eodem chrismate signo crucis, quo tanquam validissimo & impenetrabili scuto muniatur aduersus dæmonis iacula. At recentiores ad effectum ipsius sacramenti aspicientes, confirmationem appellauere, quoniam in hoc sacramento donatur gratia per quam fortior quilibet & firmior esse valeat

ſe valeat ad pugnam cum dæmone ſuſtinendam: & ideo meritò confirmatio dicitur, quia per illam firmior efficitur. His ergo ſuppoſitis, facilè probabimus confirmationem eſſe ſacramentum conferens gratiam, quod à ſolis epiſcopis miniſtrari poteſt. In actis Apoſtolorum legimus quòd cum apoſtoli qui erant Hieroſolymis, audiſſent quia recepit Samaria verbum Dei, per prædicationem Philippi diaconi, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum veniſſent, orauerunt pro ipſis vt acciperent ſpiritum ſanctum. Nondum enim in quenquam illorum venerat, ſed baptizati tantum erant in nomine Domini Ieſu. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant ſpiritum ſanctum. Ecce hic vides ad impoſitionem manuum apoſtolicarum ſpiritum ſanctum ſuper iam baptizatos deſcendiſſe. Vnde conuincitur confirmationis ſacramentum gratiam ſuſcipientibus conferre, quoniam hoc modo per impoſitionem manuum orationi coniunctam apoſtoli tunc conferebant confirmationem, ſicut illum locum plures ſacri doctores & vetuſtiſsimi interpretantur: & ſummi pontifices ſancti ſimul & docti, & antiquitate reuerendi, ſic illum locum declarant: & concilii generalis definitio de confirmatione locum illum eſſe intelligẽdum decernit. quæ omnia mox ſubiiciemus. At, ſicut in principio huius operis docuimus, ille pro vero & indubitato ſacræ ſcripturæ ſenſu recipiendus eſt, quem eccleſia nobis pro vero ſenſu ſcripturæ dederit. Nam ſicut ad eam ſpectat ſcripturas ſacras à prophanis diſtinguere, ita ad eam ſpectat verum ſcripturæ ſenſum à falſo ſeparare. Cum ergo eccleſia nos doceat illum ſcripturæ locum de confirmatione aut frontis conſignatione eſſe intelligendum, non eſt quòd amplius de illo dubitemus. In illo autem loco apertiſsime dicitur per manuum impoſitionem ſpiritum ſanctum conferri: ergo per confirmationẽ præſtatur gratia nouiter confirmato. Quòd autem in illo loco Actorum Apoſtolicorũ nulla fit mentio de vnctione chriſmatis, ſed de ſola manuum impoſitione, nihil mouere debet, quoniam etſi hoc ibi ſubticeatur, nihilominus tamen certum eſt Chriſtum ita iuſsiſſe vt confirmandus chriſmate vngeretur, & Apoſtolos ita feciſſe vt Chriſtus illis præceperat. Nam Fabianus Papa & martyr in epiſtola ad Orientales epiſcopos, reprehendens eos epiſcopos, qui non quolibet anno in feria quinta, quæ dicitur eſſe in cœna Domini, conficiebant chriſma, ſed chriſmate duorum aut trium annorum

Act. 8

Fabianus papa.

ſæpenum

ſæpenumero vtebantur, ſic ait: Errant enim qui talia excogitant, & mente væſana potius quàm recta ſentiunt. In illa enim die dominus Ieſus poſtquam cœnauit cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes: ſicut à ſanctis Apoſtolis prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt, chriſma conficere docuit. ipſa enim lauatio pedum noſtrorum ſignificat baptiſmũ, quando ſancti chriſmatis vnctione perficitur, atque confirmatur. Hæc Fabianus papa. Quem Lutherus nec velut recentem aut trecentenarium, vt ſolet, reiicere poteſt, quoniam ante mille & fermè trecentos annos ſub Decio Imperatore martyrio

Act. 19 coronatus eſt. Præterea in eodem libro Actorum Apoſtolicorum reperimus iterum à beato Paulo ſimile quid fuiſſe factũ. Hic enim cum diſcipulos quoſdam ſolo Ioannis baptiſmate baptizatos reperiſſet, illos vero baptiſmo in nomine Ieſu baptizauit, quo facto impoſuit illis manus, & venit ſpiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Ecce iterum vides gratiam per manuum impoſitionem dari. Quod ſi gratia infallibiliter ibidem confertur ſub aliquo ſigno ſenſibili exterius apparente: nil obſtat quin ſacramentum dicatur. Sed hic vnum aduerte, quòd nunquam illa manuum impoſitio facta eſt niſi per ſolos Apoſtolos, & nunquam reperietur ab aliis diſcipulis facta: vnde ſacri & vetuſti doctores colligunt hoc ſacramentum non poſſe ab aliis quàm ab epiſcopis conferri, quoniam epiſcopi ſuccedunt Apoſtolis, reliqui vero preſbyteri repręſentant diſcipulos, & illis ſuccedunt. Hoc autem teſtimoniis ſacrorum doctorum & vetuſtorum comprobare

Damaſus papa oportet. Damaſus papa in epiſtola de coepiſcopis ſic ait: Quòd autem ſolis Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus proprij ſit officij tradere ſpiritum ſanctum, liber Actorum Apoſtolorum docet, præſertim cum nullus ex ſeptuaginta diſcipulis, quorum iſti, de presbyteris loquitur, in eccleſia ſpeciem gerunt, legatur donum ſancti ſpiritus per manus impoſitionem, vt pręðictum eſt, tradidiſſe. Hæc Damaſus papa doctus ſimul & ſanctus, qui

Innocentius. ante mille & plus quàm centum annos obiit. Innocentius papa homo eiuſdem farinæ cum Damaſo, quoniam ſanctus & doctus fuit, in epiſtola ad Decentium Egubinum epiſcopũ cap. tertio ſic ait: De conſignandis verò infantibus manifeſtum eſt ab alio fieri quàm ab epiſcopo non licere. Nam presbyteri licet ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem pontificibus ſolis deberi, vt vel conſignent, vel ſpi-

ritum

ritum paracletum tradant, non solùm consuetudo ecclesiastica demonstrat, verùm illa lectio Actorum Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos qui iam baptizatis traderent spiritum. Nam presbyteris seu extra episcopum, seu præsente episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis cum tradunt spiritum paracletum. Hæc Innocentius. Ex istis verbis patet confirmationem, siue consignationem conferre gratiam suscipienti, & talem confirmationem non posse ab alio quàm ab episcopo conferri. & dicit id esse non solùm ex cõsuetudine ecclesiastica, sed ex lege diuina, quæ in Actis Apostolorum fundatur. Idem sub eisdem ferme verbis quibus Damasus, dicit Leo papa huius nominis primus in epistola ad vniuersos Germaniæ & Galliæ episcopos, quæ est in ordine sexagesimasexta. videat qui volet, quoniam in volumine Conciliorum generalium insertæ sunt hæ Leonis epistolæ. Melchiades papa & martyr in epistola quadam ad Hispaniæ episcopos, expressius huius sacramenti virtutem explicat, sic inquiens: Spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam. In baptismo abluimur, post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiat regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat mox in pace beati seculi recipiendos: cõfirmatio autem armat & instruit ad agones mundi huius, & prælia reseruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia nõ potest peccare post mortem. Hæc Melchiades papa. Deinde Eusebius papa, qui hunc Melchiadẽ in põtificatu præcessit, quiq; sub Diocletiano pro Christi nomine gloriosum sustinuit martyriũ in Epistola tertia, quę est ad Episcopos Tusciæ & Cãpagniæ, de hac re apertius reddit testimoniũ, sic inquiens: Hæreticos omnes quicũq; Dei gratia cõuertuntur, & in sanctæ trinitatis nomine credentes baptizati sunt, Romanę ecclesię regulã tenentes, per manus impositionẽ
reconcil

reconciliari præcipimus. Manus impositionis sacramentū magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest nisi à summis sacerdotibus. Nec tempore Apostolorū ab alijs quàm ab ipsis apostolis, legitur aut scitur peractum esse: neque ab alijs (sicut iam dictum est) quàm ab illis qui eorum locum tenēt, vnquàm perfici potest, aūt fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquam reputabitur sacramenta. Hæc Eusebius papa & martyr. In quibus duo sunt annotanda quæ nostro proposito deseruiunt. Primùm quidem ait: confirmationem esse sacramentum, quod Lutherani negant. Deinde dicit illud non nisi ab Episcopis posse conferri, quod negauit Ioannes Vuitclef. Vrbanus papa & martyr Apostolorum temporibus vicinus in Epistola de communi vita, & oblatione fidelium, ad omnes episcopos scripta sic ait: Omnes fideles per manus impositionem episcoporum, spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt plene Christiani inueniantur: quia cum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Hæc Vrbanus papa, & martyr, qui apertè asserit per confirmationem aut manus impositionem spiritum sanctum infundi. Clemens etiam papa & martyr, qui quartus à beato Petro fuit, in quarta epistola sua hoc dicit idem circa finem epistolæ. Epistolæ autem istius habentur in illo volumine in quo omnium conciliorum decreta coaceruata sunt, in principio illius voluminis. Quòd autem Hieronymus in libro aduersus Luciferianos ait esse magis propter honorem sacerdotij quàm ex legis necessitate decretum, vt solus episcopus per impositionem manus spiritum sanctum conferat, hoc me non mouet, nec quenquam mouere debet, quoniam præstat credere magis Damaso & Innocentio, & alijs sanctis perinde ac doctis quos citauimus, quàm soli Hieronymo, qui aliâs etiā opinatus est inter presbyterum & episcopum nullum esse ex lege diuina discrimen. Nec in hoc aliquid detrahimus Hieronymo (absit) nec propter hoc aliquid gloriæ illius deperit, quoniam ipsemet beatus Hieronymus catholicè, vt decet, sentiens, ad eundem Damasum Papam scribit, dicens se illam solam velle tenere fidem, quam illum Romanus pontifex & verus Petri successor docuerit. Nec etiam mouere debet factum beati Gregorij, qui scribens Ianuario episcopo, permittit vt presbyteri

sacram

sacramentum confirmationis baptizatis conferant: quoniam vt ex illa eadem epistola patet, ipse prius hoc illis presbyteris ne id facerent prohibuerat: quia tamen inde scandalum nasci cognouit, permisit vt presbyteri illud conferrent ad scādalum & maius aliud malum euitandum. sic enim ex eadem epistola patet esse permissionem, & non concessionem. An autem malè fecerit sic permittendo vel non, ego non disputo, nec ad me spectat, qui nunc de casibus particularibus non ago. Si tamen cogor sententiam meam prodere, credo virum sanctum simul & doctum neq; errasse voluisse, neq; id quod faciebat ignorasse. Sed iam opus est vt de hoc concilii definitionem audiamus. Concilium Ispalense secundum, cui interfuit beatus Isidorus, recensens ea quæ presbyteris sunt interdicta, & solis episcopis reseruata, cap. 7. suorum Decretorum inter alia etiā annumerat confirmationem, dicens, Siquidem nec benedicere eis ecclesiam, vel altaria consecrare, neq; per impositiones manuum fidelibus baptizandis vel cōuersis ex hæresi spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare. Hæc concilium Ispalense. Præterea inter quadragintaquinque articulos Ioannis Vuiclef in concilio Constantiensi damnatos, is vnus vigesimooctauo loco constituitur, sub his verbis: Confirmatio iuuenum, & clericorum ordinatio, locorum consecratio, reseruantur papę & episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris. Qui articulus cum aliis eiusdē Ioannis Vuitclef ibidem vna super omnes lata sentētia dānatus est.

Cōcilium Ispalense.

Cōcilium Constantiense.

CONTRITIO.

Ecce iterū nobis occurrit Lutherus, qui præsto est vt omnes bene agere volentes impediat, & à bono opere deterreat. Is enim ait, contritionem, & peccati detestationem quæ abhorrore gehennæ incipit, esse peccatum: tātum abest vt illam probare velit. Vt autē eius insana mens omnibus pateat, verba eius referam. Contritio (inquit) quæ paratur per discussionem, collectionē & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionē æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ dānationis: hæc contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem. Hæc Lutherus. Ex quibus duo colliguntur Lutheri errores. Vnus quo dānat contritionem quæ oritur ex consideratione & odio gehennæ, & dicit talem cōtritionem esse peccatum. Alter quo dicit nō opor-

Luthe.

tere ad parandam veram contritionem, discutere & colligere omnia peccata, recogitando grauitatem, multitudinem & fœditatem eorum. Primo ergo manifeste errat damnans cõtritionem quæ oritur ex consideratione & odio gehennæ: quoniam etsi talis peccati detestatio, quæ ex solo gehẽnę odio oritur, perfecta & meritoria non sit, non tamen ideo est mala. Nam si talis peccati detestatio mala est, aut talem malitiam habet ex seipsa, aut eam contrahit ex caussa vnde oritur, videlicet odio gehennæ. Nullus est tam demens qui dicat talem detestationem peccati esse malam ex se, quoniam tunc quocunque fine præfixo esset mala: ita vt etiam si talis detestatio fiat propter Deum, sit futura mala. Illa enim operatio quæ ex natura sua mala est, qualẽcumque finem respiciat, mala erit. Quia enim velle furari malum est, propter quemcunque finem illud fiat, semper male fiet. Cùm ergo talis detestatio peccati non sit mala ex se, oportet vt sit mala propter caussam vnde oritur, videlicet propter odium gehennæ. Ad odium gehennæ nõ est malum. potest enim quis licite odisse gehennam, quoniam ad hoc ipsum inclinat natura etiam nõ vitiata. Adeo enim tenaciter inhæret naturæ illud gehennæ odium, vt prorsus gehẽnam diligere nequeat. Quòd si detestatio peccati ex se non est mala, nec odium gehennæ ex se est malum, quî fit vt detestatio peccati quæ ex odio gehennæ oritur, sit mala? Præterea si talis detestatio peccati sit mala, sequitur inde timorem dei seruilem esse malum, quoniam constat talem peccati detestationem procedere ex timore seruili. Verum hoc Lutherus concedit, ideo hoc expugnare oportet: quo facto, de Luthero vtrobiq; triumphabimus. Antequã tamen eum aggrediamur, oportet bene scire de qua re contra eum pugnare velimus. Pro quo admonere expedit dupliciter cõtingere posse vt aliquis timore pœnę fugiat peccatum. Fieri enim potest, vt quis sic peccatum timore pœnæ fugiat, vt si pœnã minime imminuere conspiceret, peccatum nũquam relinqueret. Et iste quãuis peccati opus effugiat, peccandi tamen voluntatẽ retinet. Quapropter eum qui sic timore pœnæ peccatũ detestatur, male agere dicimus, & in hoc non est verus Dei timor etiã seruilis, quoniã qui verè Deum timet etiã timore seruili, ab omni peccato declinat. vnde beatus Ambro. sermone. 15, super psal 118. sic ait, Carnes animæ sunt carnales cogitationes. Cõfigat has carnes timor domini, & iudiciorũ eius, & seruituti redigat. Quòd si carnes istæ reijciunt

clauos

clauos diuini timoris, haud dubie dicitur, Nō permanebit spiritus meus in hominibus, quoniam carnes sunt. Nisi igitur affigantur cruci hæ carnes, & configantur clauis à timore domini, non permanebit in his spiritus Dei. Hæc Ambro. De hoc ergo timore, & de huiusmodi peccati detestatione, non disputamus aduersus Lutherũ: quinimmo conuenit inter nos de hac re. Aliter cōtingit detestari peccatũ timore pœnæ: sic videlicet, quòd timore pœnę, & peccati opus, & peccādi volūtas prorsus abiici tur. Contingit enim vt quis consideret gehennā, & grauissimā eius pœnam, quā maximè odit, & inde ascēdat ad cōsiderationem Dei, qui potest talē pœnā infligere, & sic considerās timet Deũ velut potentē talem pœnā infligere. Et hic timor Dei dicitur seruilis, quādo timetur Deus propter solā eius potentiam. Et hunc vt nos habeamus, & persuadet & incitat dominus ipse qui dicit: Eũ timete qui potest corpus & animā mittere in gehēnā. Deinde peccator hoc timore percussus progreditur ad cōsideratione peccati sui, quod caussa est vt talis pœna irrogetur peccatori: quapropter cōsiderat quāta sit peccati grauitas, quāta eiusdē fœditas, quanta etiā enormitas, quæ talē exigit pœnā. Ex cōsideratione tandē huius grauitatis & fœditatis peruenit vt absolute & simpliciter sic fugiat peccatũ, quòd nulla in eo peccādi maneat volūtas, sic videlicet ꝙ etsi iam pœnā nunquā fore infligendā certò sciret, nunquā peccare vellet, quoniā iam peccati enormitatē plene agnouit, ad quā tamen cognoscendā ex cōsideratione & odio pœnæ surrexit. Talis ergo detestatio peccati, quæ, vt patuit, ex timore dei seruili oritur, & ex cōsideratione & odio gehēnæ procedit, bona est. Talis etiā timor dei seruilis bonus est: immo donũ est spiritus sancti: quod patet ex eo, quod proxime citauimus Ambrosii testimonio. Nisi, inquit affigantur cruci hæ carnes, & cōfigātur clauis à timore domini, nō permanebit in his spiritus Dei. Vides hic timorem domini pertinere ad spiritũ dei. Sed ꝙ de timore seruili loquatur, conuincitur ex eo quod parũ infra in fine eiusdē sermonis ait. Ille enim, inquit, dignus est qui habet Christi timorē, vt crucifigat carnale peccatũ. hũc timorē sequitur charitas. Hæc ille. Ex cuius verbis patet aliquē esse timorē domini bonũ ante charitatē, quod tamē negat Lutherus per quē timorē expellitur peccatum. Nec illũ qui sic peccatũ ex illo timore deserit, Ambro. reprehēdit: quinimò laudat. Prętera si ille timor dei seruilis malus est, quis est ille timor qui est initiũ sapientiæ? Non certè

Gene. 6 · *Mat. 10* · *Psal. 110*

timor filialis,quoniam iste posterior est ipsa vera sapiētia,cum ex charitate oriatur,non autem charitas ab illo. Qui fit ergo vt malus sit,qui totius boni initium est,& primus gradus ad virtutem capessendā? Rursum, Dauid hoc timore fuit à somno peccati excitatus,neque in hoc reprehēditur, quinimmo laudatur. Nam & peccatū illi dimissum est per hanc detestationem:tantum abest vt faceret magis peccatorē,prout Lutherus ait. Cùm enim Nathā propheta comminatus esset Dauid ex parte Dei afflictiones & angustias pro peccato cōmisso,Dauid peccatum
2. Reg.12 agnoscens ait,Peccaui. Et Natham propheta statim subiunxit, Dominus quoq; transtulit peccatū tuum a te. Quod etiā timore illo fuerit excitatus,ipsemet Dauid testatur dicens, Circun-
Psal.17 dederunt me dolores mortis,& torrentes iniquitatis conturbauerunt me,dolores inferni circundederūt me, præoccupauerūt me laquei mortis. Deinde Esaias propheta ait, Domine in angustia requisierūt te,in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sicut quæ concepit,cū appropinquauerit ad partum,dolēs cla-
Esa.26 mat in doloribus suis,sic facti sumus. A facie tua domine concepimus,& quasi parturiuimus spiritū. Et vbi nos habemus,à facie tua domine,trāslatio L X X. dicit à timore tuo,& Hieronymus ait esse idē à facie tua,& à timore tuo. Propheta etiam regius peccatores ad pœnitentiā excitat, hoc timore eos com-
Psal.7 pungens. Nisi couersi fueritis(inquit)gladium suū vibrauit,arcum suum tetendit,& parauit illum. Hunc etiā timorem incu-
Luc.3 tiebat peccatoribus Ioannes Baptista dicēs,Genimina viperarum,quis ostēdit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitētia. Et paulo post,Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor nō faciens fructum bonū excidetur,& in ignē mittetur. Et vt finem imponamus,quoties Christus redēptor noster hunc timorem peccatoribus incussit? Quoties eos per hunc timorem ad pœnitentiam inducere voluit? Nisi pœnitentiam(inquit)egeritis,omnes simul peribitis. Per timorem etiam illius vltimi atq; terribilis iudicii excitat ad bonum. Nam cū de iudicio disseruisset,dixissetq; illum diē esse incertum, subiunxit: Vigilate ergo,quia nescitis qua hora dominus vester vēturus sit. Vides hic aperte qualiter timore iudicii compungit,vt ad bene agendū perducat. Quòd si hoc malum esset,vt Lutherus ait,Saluator ipse non tam ex animo hoc persuaderet. Parabola etiam Publicani nihil aliud prætendit quā in contritionē quæ per considerationem peccatorū,& cōsiderat

derationem enormitatis eorum paratur, bonā esse. Nam de Publicano illo dicit veritas quòd descendit iustificatus. Verùm quare iustificatus? Quia videlicet in templo orans, à longe stabat, neq; audebat oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Quare non audebat oculos ad cœlum leuare. Cognoscebat certe grauitatem & multitudinem peccatorum suorū, & ideo indignum se iudicabat qui propius accedere posset, aut oculos in cœlum leuare: ideo percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Ecce vides contritionē huius Publicani quam parauit per discutionem, collectionē & detestationem suorum peccatorum. Et per illam cōtritionem iustificatus est, qui antè non fuerat iustus: quoniā ipsamet veritas ait, Amen dico vobis, descendit hic iustificatus. Verū cum ascendisset in templū oraturus, nō erat iustus, sed descendit iustus. Postremo illa filii prodigi parabola ad quid aliud spectabat, quàm vt doceat nos ex odio pœnæ ad Deum conuerti, talemq; conuersionem esse deo gratā? Filius siquidem ille cum omnē substātiā quā a patre acceperat, malè consumpsisset, in tantam redactus est inopiam, vt porcos pasceret: & tanta fame premeretur, vt cuperet saturari de siliquis quas porci manducabant: & nemo illi dabat, Ecce vides stimulum pœnę grauis excitantem à somno peccati. Vide qualiter excitatur, quia cùm fame periret, in se reuersus dixit. Quid autem fecit eum ad se reuerti? certè fames maxima quā patiebatur, fecit eum, qui extra se & patrē suum abierat in regionem longinquā vitiorū, vt rediret ad se & ad patrē suum, id est ad considerationē suæ fœditatis, & bonitatis paternæ. Felix necessitas, quæ illum ad bene agendum compulit. Ad se ergo reuersus dixit, Quanti mercenarii patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Surgam & ibo ad patrem meū, & dicam ei, Pater peccaui in cœlu & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus &c. Quòd autem contritio huius bona fuerit, patet, quoniā receptus est a patre, & datur illi stola prima, videlicet prima gratia, qua per peccatū exutus fuerat, & gaudium fit cū eo: & meritò, quoniam magnum gaudiū fit in cœlo super vno peccatore pœnitentiā agente. Hic ergo filius etsi postmodū patrem diligebat, tamen initiū totius suæ conuersionis, & primus gradus ad illā dilectionem fuit cognoscere suā miseram cōditionem, & statum in quo erat. ad hanc autem cognitionē incitauit & impulit fames quā patiebatur.

Luc. 18

Luc. 15

Quid ergo obgannit Lutherus,& nouum vult nobis condere euangelium? Hæc enim tā aperta sunt testimonia, vt eū vndiq; transfigant. De hac re scripsit ante 40. annos Frater Stephanus Brulifert tractatum insignem de timore domini seruili, aduersus quendam innominatum prædicatorem, qui tunc temporis populo prædicans, eadem docere tētauit de timore seruili, quæ nunc Lutherus docet. Scripsit etiam nunc Ioannes episcopus Roffensis in eo opere quod contra Lutheri captiuitatem Babylonicam edidit: cui rei totum vnum articulum videlicet sextū tribuit. Iacobus Latomus in opere quod pro assertione facultatis Louaniensis contra Lutherum scripsit, multo fusius quàm Roffensis de hac re tractat. Alium autem non vidi.

CORRECTIO.

DE hac re est vnus error dicens quòd populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere, sed de hoc infra disputabimus in titulo de subditis.

CREATVRA.

PRima de hac re hæresis est dicens creaturas ab alio quàm à Deo esse factas. Verum hæc in plures adhuc sectas diuiditur. Quidam enim dixerunt totū hunc mundum fuisse ab angelis factū. & huius erroris princeps fuit Simon ille Magus, de quo in actis Apostolorū fit mentio, quem secutus est Menāder illius discipulus, & Saturninus, à quo Saturniani dicti sunt. qui ait solos septem angelos fecisse mundum præter conscientiam Dei patris. & Cerinthus. Alii dixerūt creaturas factas esse à malo deo. hi enim, vt infra dicemus, duos posuerunt deos. Vnum bonum, qui nihil rerum harum creauerit: alium malum, à quo omnes creaturas processisse dicunt. Huius hæresis authores fuerunt hi qui appellati sunt Gnostici. Hos secutus est impius Manichæus. August. tamen in lib. de hæresibus cap. 46. de Manichæis loquens dicit illos asserere mundum fuisse factum à bono Deo, sed habere in se cōmixtionem mali. Sed Theophylactus Manichęos dicit asserere creaturā esse à malo deo factam. Exponens enim miraculū illud quod est apud Ioānem quādo de quinq; panibus satiauit dominus quinq; millia hominum, sic ait, Confundantur Manichęi dicentes quòd panis & omnes creaturæ factæ sint à malo deo: propterea si quis dederit eis panem, non accipiunt illū de manibus illius, sed procul quidē illū abiici iubent: stātes autem & maledicentes ei qui dedit, dicūt, Qui seminauit te, dispergatur: & qui pinsuit te, pinsatur carne, & similia.

Simon magus. Menāder. Saturninus. Cerinthus. Gnostici. Manich. Theophylactus. Ioan. 3

& similia. Confundantur itaq; dicẽtes ꝙ boni Dei filius Christus panes multiplicarit. Nam si mala fuisset creatura, beatus Deus illam vtiq; nõ multiplicasset, vt taceam interim ꝙ ipse panes comedit. Hęc Theophylactus. Et concilium Braccarẽse primũ cap. 13. hoc idẽ tribuere videtur Manichæo, quod illi tribuit Theophylactus, sicut infra patebit. Eundẽ etiam errorem cum Manichæo docuit postea Priscillianus. Hæc ergo istorum omnium hæreticorum communis hæresis conuincitur per id quod dicitur Genesis primo. In principio creauit Deus cœlum & terram. non ergo angeli, aut aliæ virtutes. Et Salomon ait: Creauit Deus vt essent omnia. Et ecclesiasticus idem expresse asserit dicens, Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Verùm hoc testimonio non conuincitur Manichæus, quoniã dicit malum Deum esse æquè æternum sicut bonum: quapropter illum Ecclesiastici locum de suo malo Deo interpretabitur. Sed audiat Malachiam dicentem, Nunquid non Deus vnus creauit nos? Ecce Manichæe Dei vnitatẽ, & illum vnũ Deum creatorẽ omnium nostrũ. Non ergo creaturæ sunt ab angelis, vt Simon aut Menander aut Valentinus dixerunt. Non etiã à malo Deo, vt impius Manichæus dixit, & illius sectator Priscillianus. Sed quoniã Manichæus (vt alias dicemus) vetus testamentũ reiicit, ad nouum confugiamus instrumentũ. Ioannes de filio Dei loquens ait: Verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbũ. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Et paulò post, In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Et Paulus apostolus ait: Qui autem omnia creauit, Deus est. Et particularem sermonem de cibis alibi faciens, reprehendénsque eos qui ab illis abstinere docent, ait illos habere cauteriatam conscietiam, qui prohibent nubere, & prohibent abstinere à cibis quos creauit Deus ad percipiẽdum cum gratiarum actione. Et xxiiij. seniores procidentes ante thronum in Apocalypsi dicebant, Dignus es domine Deus noster accipere gloriam & honorẽ & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter volũtatem tuam sunt, & creata sunt. Et concilium Nicenum ad reprimendam hanc Manichęorum insaniam adiecit in suo symbolo credendũ esse in vnum Deũ factorem cœli & terræ, visibilium omniũ & inuisibiliũ. Deniq; conciliũ Lateranense sub Innocentio papa huius nominis tertio, postquã tres omnes summæ trinitatis personas vnicã esse substantiã dixerat, hæc verba subdit. Vnũ vniuersorum principiũ, creator omniũ visibilium & inuisibiliũ, spi-

Priscillianus. *Sapi. 1* *Ecc. 18* *Mal. 2* *Ioan. 1* *Heb. 3* *1. Ti. 4* *Apo. 4*

ritualium & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam: ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Hæc Concilium. Quæ verba habentur in volumine decretalium primo de sum. tri. & fi. catho. Deinde concilium Braccarēse primum, cap. 13. sic definit: Si quis dicit creationem vniuersæ carnis non opificium esse Dei, sed malorum angelorum, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt; anathema sit. Hæc Concilium Braccarense. Cōtra Manichæos cùm alias pluries scripserit Augustinus, tamen de hac re signanter scripsit super Genesim contra Manichæos.

Manichæus. Secunda hæresis quā ex priore Manichæus dedúcit, est quòd creaturæ sunt malæ ex se & generatione sua, quia (inquit) à malo Deo creatæ sunt. Cui sententiæ postea subscripsit Priscillianus. Hæc autem hæresis adeò est aperta, vt non esset opus aduersus eam pugnare, nisi contra homines effrontes & duræ ceruicis ageremus. Sed suo eos telo configamus. Omnis creatura ex se bona est, quia (vt iam proximè conuicimus) omnis creatura ab vno Deo qui summè bonus est, facta reperitur. Præterea, descripta per Mosen omnium rerum creatione, statim addidit, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erāt valdè bona. Quid

Gen. 1 ergo insanit Manich. dicens ea omnia esse mala? Rursum Sap.

Sap. 2 ait, Diligis Domine omnia, & nihil odisti eorū quæ fecisti. Sed si creaturæ ex se malæ essent, Deus id quod malum est diligeret. Sed iam ad testamentum nouum recurramus oportet, quia contra Manichæos agimus. Paulus ait in priore ad Timotheū epist. Omnis creatura Dei bona est. Postremo, concilium Brac

1. Tit. 4 carense primum cap. 7. suorum decretorum sic definit, Si quis

Conciliū Braccarēse. dicit diabolum non fuisse prius angelum bonum à Deo factū, nec Dei opificium fuisse naturam eius, sed dicit eum ex tenebris emersisse, non aliquem sui habere authorem, sed ipsum esse principium absq; substantia mala, sicut Manichęus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Et cap. 8. iterum, Si quis credit quòd aliquas immundas creaturas diabolus fecerit, & tonitrua, & fulgura, & tempestates, & siccitates ipse diabolus authoritate sua facit, sicut Priscillianus dixit, anathema sit. Hæc concilium Braccarēse. Nec opus est plura afferre in re tam aperta. Contra hanc hæresim scripsit beatus Augustinus in pluribus locis, præsertim in libro primo de libero arbitrio, quo loco

ostendit

ostendit nihil esse malum nisi à nostro libero arbitrio,& in libro 2.de moribus ecclesiæ.

CRVX.

DE hac re est vnus error qui nullo pacto permittit crucem adorari,sed dicit esse idololatrem eum , qui crucem aut adorat,aut quomodolibet reueretur.Sed de hoc errore iam supra disputauimus in titulo de adoratione,errore primo.

F. ALFONSI DE CASTRO ADuersus hæreses,Liber quintus.

DECIMAE.

Ecimas non esse sacerdotibus soluendas quidam hæretici docuerunt : quamquam ad hoc docendum nō eadem ratione omnes persuadebantur.Fuerūt enim quidam dicti Pseudoapostoli,quorum dux & magister fuit quidam Gerardus Sagarellus de Parma circa annum Domini 1260.qui captus & iudicio ecclesiæ damnatus,igni traditus est.Hi ergo Pseudoapostoli(vt Guido ait) dixerunt decimas non debere dari sacerdotibus Romanæ ecclesiæ, quia non sunt pauperes sicut Apostoli. Post istos successit in eodem errore Ioannes Vuitcleff, alia ratione motus. Dicebat enim quod decimæ sunt puræ eleemosynæ,& parochiani possunt propter peccata suorum prælatorum ad libitum suum eas auferre. Sed hæc sententia conuincitur esse hæretica per hoc quod nulli licitum est transgredi præceptum diuinum.Pręceptum autem diuinum est de decimis soluendis. Omnes (inquit Deus)decimæ terræ,siue de frugibus,siue de pomis arborum,Domini sunt,& illi sanctificantur.Hæ autem decimæ multiplici ratione præcipiuntur à Deo.Prima, vt sit cibus in pomo Domini. Sic enim per Malachiam prophetam Dominus ait: Inferte omnem decimam in horreum meū , vt sit cibus in domo mea, hoc est ad sustentationem eorum qui in domo mea sunt. Iuxta quod dictum fuerat in lege:Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti,quas in vsus & eorū necessaria separaui. Secunda caussa est vt seruiant in templo,& orent Deum pro populo. Et hæc caussa assignatur in libro Numerorū. Filiis,inquit,Leui dedi omnes decimas pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis , vt non accedant vltrà filij Israel ad taber-

Pseudoapostoli. *Ioā.Vuitcleff.* *Leuit.7* *Mala.3* *Nume.18* *Ibidem.*

naculum: solis filiis Leui in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. Cui consonat id quod Apost. ait: Qui altario
1. Cor. 9 deseruiunt, cum altario participant. Tertia caussa est, vt
1. Par. 31 vacent legi Dei, & populũ doceant. quæ caussa describitur in 2. libro Paralip. vbi dicitur, Præcepit etiam habitantibus in Hierusalem, vt darent partem sacerdotibus & leuitis, vt possent vacare legi Domini. Cui consonat Paulus dicens, Si seminamus
1. Cor. 9. vobis spiritualia, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Quarta caussa est pauperum egestas. Non enim propter solos ipsos sacerdotes decimæ illis redduntur, sed etiam propter pauperum necessitatem. Vnde August. ait: Decimæ ex debito requiruntur. Qui eas dare noluerit, res alienas inuadit: & quanti pauperes in locis suis vbi ipse habitat, illo decimas non dante mortui fuerint: tantorum homicidiorum reus ante æterni iudicis tribunal apparebit, quia rem à Deo pauperibus delegatam, suis vsibus reseruauit. Hæc August. Ecce vides Deum sæpissimè præceptũ de decimis soluendis repetere. non sunt ergo puræ eleemosynæ, cũ illo iure debeantur. Quid ergo Pseudoapostoli & Vuitcleff aduersus Dei præceptũ docere tentant? Sed dicunt Pseudoapostoli: Pauperes nõ sunt sacerdotes: habẽt vnde aliàs viuãt: non ergo eis debentur, quia iam panis sufficiẽs est in domo Domini. Esto. Sed nunquid hæc sola fuit caussa vt decimæ illis darentur? Sed istis patrocinatur Vuitclef. dicens, multi ex eis nec seruiunt in tẽplo, nec Deũ pro peccatis populi orant, sed ipsi peiores populo sunt, nec plebẽ sibi cõmissam docẽt: nõ est ergo cur illis decimæ persoluantur. Concedimus plures è sacerdotibus tales esse, vt prorsus indigni sint sacerdotis nomine. Sed nunquid propter solos sacerdotes decimæ persoluutur eis? Pauperum enim egestatem ostendimus esse caussam propter quam decimæ debeant persolui. Et propter hanc caussam docent peritissimi theologorum, sacerdotes etiam aliàs abundantes in diuitiis, posse decimas recipere tanquam earum dispensatores, vt eas videlicet pauperibus distribuant. Et qui hoc non faciunt, iniustè eas retinent. Sed esto, nec sacerdos qualis oportebat sit, nec decimas pauperibus diuidat, nunquid ideò quod illi iure debetur, est illi denegandum? Hac enim lege fieret, vt cũ quilibet etiam laicus necessaria victui & vestitui haberet, si vltra hoc aliquis alius pecuniam quam mutui lege aut alicuius rei venditione illi debebat, illi deneget nolens debitum soluere, iustè hoc faciat, quoniam communis omnium sanctorum senten

sentẽtia est, vt qui vltra necessitatẽ sibi aliquid reseruat, rapere dicatur. Ambrosius inquit, plus quàm sumptui sufficit, violenter detentum est. Et Hieronym. ait: Aliena rapere conuincitur, qui vltra necessitatem sibi reseruare probatur. Augustin. idem sæpissimè repetit. Iustè ergo, iuxta Vuitclefi & pseudoapostolorum sententiam iste debitor posset negare debitum creditori superflua habenti, quia illa superflua iniustè habet. Verùm absit vt hoc concedamus, quia etsi ille malè agit retinendo, iste nõ ideo bene agit debitum negãdo, quoniã non ad quemlibet spectat vt malè agentem puniat. Ita etiam quamuis sacerdotes non rectè officium sibi commissum exequantur, non tamen ideo plebs bene agit decimas illis denegando, quia nõ ad plebẽ spectat sacerdotum peccata punire, sed ad superiores, puta ad episcopos, aut archiepiscopos, aut summum põtificem, qui deberent sacerdotes malè viuentes officio & beneficio priuare, & in eorum locum alios bonos subrogare. Quod si non fecerint, relinquendi sunt iudicio diuino puniendi. Nec opus est in hac re amplius morari, cùm sit de hac re expressa definitio. Nam inter 45. articulos Ioannis Vuitclef in concilio Constantiensi condemnatos, is vnus decimo octauo loco constituitur, sub his verbis: Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & parochiani possunt propter peccata suorum prælatorum ad libitum suum auferre eas. Qui articulus simul cum aliis vna super omnes lata sententia per concilium Constantiense damnatur. Verum hic admonere volo lectorem, vt non existimet me sentire, vt ex præcepto diuino sit nunc omnibus iniunctum decimas sacerdotibus tribuere iuxta veram & præcisam decimæ partis assignationem. Quod ideo dico, quia etsi ab omnibus receptum sit aliquid deberi sacerdotibus offerri, & hoc non solùm iure diuino, verum etiam lege naturæ, tamen vtrum id quod debetur, sit iuxta veram decimæ taxationem computandum, de hoc est controuersia inter doctores: Canonistis dicentibus etiam illam decimæ taxationem esse iure diuino adhuc sacerdotibus debitam: Theologis verò dicentibus talem decimæ taxationem fuisse veteris legis cæremoniam, atque ideo fuisse per mortem Christi abrogatam, sicut & cæteræ veteris legis cæremoniæ. Quapropter dicunt aliquid deberi sacerdotibus de iure diuino & naturali: quod autem tale quid sit sumendum iuxta veræ decimæ taxationem, illud dicunt esse nunc in lege euangelica ex solo iure humano. De qua re impræsentiarum non est mentis meæ

Cõcilium Constantiense.

tis meæ

tis meæ aliquid definire, quoniam non suscepi onus tractandi opiniones, sed veram fidem contra hæreticos, contra quos satis esse arbitror ostendisse sacerdotibus decimas deberi ex præcepto diuino, quod nemini transgredi licet. An autem talis decima sit verè decima totius pars, an non: parum refert, quia etsi præcepto diuino non esset indicta, iure tamen pontificio præcipitur, cui omnes Christiani subesse tenentur.

DEVS.

SEcretißima res est Deus, & quæ omnium intellectus maximè fugiat: adeò vt propheta quidam fuerit coactus dicere,
Esa. 45 Verè tu es Deus absconditus. Nec mirum, quoniam (vt ait Pau
1. Ti. 6 lus) habitat lucem inaccessibilem, quam nullus oculus ferre potest. Hinc cum dominus pertransiret coram propheta Elia, &
3. Re 19 ante dominum spiritus grandis & fortis, subuertens montes, & conterens petras, Elias operuit vultum suum pallio, quia videlicet sciebat tantum diuinæ maiestatis splendorem humanos oculos ferre non posse. Nam si filij Israel non poterant inten-
Exo. 34 dere in faciem Moysi, eo quòd cum domino in monte habuisset colloquium, quid putas faciet intellectus humanus, si intendere velit in faciem Dei, vt illum proprij ingenij acumine pe-
Pro. 25 netret? Certè necessarium est vt fiat quod Sapiens ait: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Quapropter nulla est res, in cuius cognitione perfecta magis oporteat captiuare intellectũ nostrum in obsequium Dei, quàm ipsemet Deus, quoniam ad inuestigandum supremum illud vnitatis & trinitatis mysteriũ nullus intellectus fide destitutus sufficit. Hinc tot de hac re ortæ sunt hæreses (omitto Gentilium & Paganorũ errores) quoniam suis viribus innitentes, de suo ingenio confisi, magis humanis argumentationibus quàm fidei tribuerũt. Et ita factum est vt maiestatem diuinam perscrutari volentes, oppreßi sint à
Exo. 19 gloria, & in multas hæreses lapsi sint. Quia ergò posuerunt in cœlum os suum, & montem illum qui super omnes montes est tetigerunt: oportet vt lapidibus ora eorum obstruamus, iuxta præceptum domini dicentis, Omnis qui tetigerit montem, lapidabitur. Ad has ergo hæreses refellendas hoc ordine aggrediemur, vt primo illæ pertractentur, quæ ipsam diuinitatẽ absolute sumptam respiciunt. Deinde illas discutiemus, quæ ad singulas diuinas personas spectant.

Prima ergo hæresis est quæ asserit plures Deos. Et hęc in plures factiones diuisa est. Hoc enim hæreticis est commune, vt

nunquam sibi constent. Quidam enim dixerũt duos esse Deos, vnum bonum, à quo omnia bona: alterũ malum, à quo omnia mala procedere dicebant. Huius hæresis primi authores fuere ij qui Gnostici appellati sunt: de quibus iá aliâs diximus. Post istos Apelles quidam (de quo Eusebius lib. 5. histo. ecclesi. cap. 13.) eundem tutatus est errorem de duobus dijs, vno bono, altero malo, quamquàm aliquantum in hoc à Gnosticis differt, qui (vt Augustinus de hæresibus cap. 23 refert) nõ dixit illos duos Deos esse duo rerum principia, sed vnum tantũ dicit esse principium, Deum scilicet bonum, & ab illo factum alterum Deũ, qui cum malignus esset, mũdum in sua malignitate fecit. Hos Gnosticos post aliquot annos imitatus Manichæus, eundẽ docuit errorem, & sub hoc magis præualuit quàm sub Gnosticis: adeò vt ab illo nomen acceperit, & Manichæorum iam appelletur. Verùm hic Manichęus (vt commune est hæreticis qui sepultas iam hæreses suscitant, & quò clariores appareant, insaniam augere procurant, ex suo cerebro nonnihil addentes) vltra Gnosticos hoc dixit, duo videlicet scripturæ instrumenta à duobus illis diis processisse. testamentum vetus dicit esse factũ à malo Deo, testamentum autem nouum à bono, & hunc conditorem noui testamenti dicit esse patrem domini nostri Iesu Christi, non autem illum qui fecit vetus testamentum. Hunc errorem post multa secula ab inferis reuocarũt Albanenses. Hoc enim illis impingit Guido. Et catalogus hæreticorum idem tribuit Albigensibus. Alij autẽ hæretici dixerunt duos esse Deos, sed non dixerũt vnum bonum esse, alterum verò malum. Huius erroris author fuit quidam nomine Cerdon, quanuis Philaster dicat Cerdonem sensisse duos Deos, vnum bonum, & alterum malum. Beatus tamen Augustinus lib. de hæresib. cap. 21. dicit Cerdonem posuisse duo principia sibi aduersantia, & Deum legis ac prophetarum non esse patrem Christi, nec esse bonum, sed iustum: alium vero Deum esse patrem Christi, & hunc esse bonum. Ecce ex Augustini sententia Cerdon non posuit aliquem Deum esse malum, quoniam dicit illum esse iustum, quanuis non sit bonus. Vt autem beati Augustini sententia confirmetur, in medium producam Irenæum, multo vetustiorem Augustino & Philastro. Is enim Irenæus lib. 1. aduersus hæreses cap. 28. de hoc Cerdone loquens ita ait: Et Cerdon autem quidam ab his qui sunt erga Simonem occasionem accipiens, cum venisset Romam sub hoc Hygino, qui nonum locũ

Gnostici. Apelles. Manichæi. Albanenses. Albig. Cerdon

episcop

tis meæ aliquid definire, quoniam non suscepi onus tractandi opiniones, sed veram fidem contra hæreticos, contra quos satis esse arbitror ostendisse sacerdotibus decimas deberi ex præcepto diuino, quod nemini transgredi licet. An autem talis decima sit verè decima totius pars, an non: parum refert, quia etsi præcepto diuino non esset indicta, iure tamen pontificio præcipitur, cui omnes Christiani subesse tenentur.

DEVS.

SEcretissima res est Deus, & quæ omnium intellectus maximè fugiat: adeò vt propheta quidam fuerit coactus dicere,
Esa. 45 Verè tu es Deus absconditus. Nec mirum, quoniam (vt ait Pau
1. Ti. 6 lus) habitat lucem inaccessibilem, quam nullus oculus ferre potest. Hinc cum dominus pertransiret coram propheta Elia, &
3. Re. 19 ante dominum spiritus grandis & fortis, subuertens montes, & conterens petras, Elias operuit vultum suum pallio, quia videlicet sciebat tantum diuinæ maiestatis splendorem humanos oculos ferre non posse. Nam si filij Israel non poterant inten-
Exo. 34 dere in faciem Moysi, eo quòd cum domino in monte habuisset colloquium, quid putas faciet intellectus humanus, si intendere velit in faciem Dei, vt illum proprij ingenij acumine pe-
Pro. 25 netret? Certè necessarium est vt fiat quod Sapiens ait: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Quapropter nulla est res, in cuius cognitione perfecta magis oporteat captiuare intellectũ nostrum in obsequium Dei, quàm ipsemet Deus, quoniam ad inuestigandum supremum illud vnitatis & trinitatis mysteriũ nullus intellectus fide destitutus sufficit. Hinc tot de hac re ortæ sunt hæreses (omitto Gentilium & Paganorũ errores) quoniam suis viribus innitentes, de suo ingenio confisi, magis humanis argumentationibus quàm fidei tribuerũt. Et ita factum est vt maiestatem diuinam perscrutari volentes, oppressi sint à
Exo. 19 gloria, & in multas hæreses lapsi sint. Quia ergò posuerunt in cœlum os suum, & montem illum qui super omnes montes est tetigerunt: oportet vt lapidibus ora eorum obstruamus, iuxta præceptum domini dicentis, Omnis qui tetigerit montem, lapidabitur. Ad has ergo hæreses refellendas hoc ordine aggrediemur, vt primo illæ pertractentur, quæ ipsam diuinitatẽ absolute sumptam respiciunt. Deinde illas discutiemus, quæ ad singulas diuinas personas spectant.

Prima ergo hæresis est quæ asserit plures Deos. Et hęc in plures factiones diuisa est. Hoc enim hæreticis est commune, vt

nunquam

nunquam sibi constent. Quidam enim dixerũt duos esse Deos, vnum bonum, à quo omnia bona: alterũ malum, a quo omnia mala procedere dicebant. Huius hæresis primi authores fuere ij qui Gnostici appellati sunt: de quibus iá aliâs diximus. Post istos Apelles quidam (de quo Eusebius lib.5. histo. ecclesi. cap. 13.) eundem tutatus est errorem de duobus dijs, vno bono, altero malo, quamquàm aliquantum in hoc à Gnosticis differt, qui (vt Augustinus de hæresibus cap. 23 refert) nõ dixit illos duos Deos esse duo rerum principia, sed vnum tantũ dicit esse principium, Deum scilicet bonum, & ab illo factum alterum Deũ, qui cum malignus esset, mũdum in sua malignitate fecit. Hos Gnosticos post aliquot annos imitatus Manichæus, eundẽ docuit errorem, & sub hoc magis præualuit quàm sub Gnosticis: adeò vt ab illo nomen acceperit, & Manichæorum iam appelletur. Verùm hic Manichęus (vt commune est hæreticis qui sepultas iam hæreses suscitant, & quò clariores appareant, insaniam augere procurant, ex suo cerebro nonnihil addentes) vltra Gnosticos hoc dixit, duo videlicet scripturæ instrumenta à duobus illis diis processisse. testamentum vetus dicit esse factũ à malo Deo, testamentum autem nouum à bono, & hunc conditorem noui testamenti dicit esse patrem domini nostri Iesu Christi, non autem illum qui fecit vetus testamentum. Hunc errorem post multa secula ab inferis reuocarũt Albanenses. Hoc enim illis impingit Guido. Et catalogus hæreticorum idem tribuit Albigensibus. Alij autẽ hæretici dixerunt duos esse Deos, sed non dixerũt vnum bonum esse, alterum verò malum. Huius erroris author fuit quidam nomine Cerdon, quanuis Philaster dicat Cerdonem sensisse duos Deos, vnum bonum, & alterum malum. Beatus tamen Augustinus lib. de hæresib. cap. 21. dicit Cerdonem posuisse duo principia sibi aduersantia, & Deum legis ac prophetarum non esse patrem Christi, nec esse bonum, sed iustum: alium vero Deum esse patrem Christi, & hunc esse bonum. Ecce ex Augustini sententia Cerdon non posuit aliquem Deum esse malum, quoniam dicit illum esse iustum, quanuis non sit bonus. Vt autem beati Augustini sententia confirmetur, in medium producam Irenæum, multo vetustiorem Augustino & Philastro. Is enim Irenæus lib. j. aduersus hæreses cap. 28. de hoc Cerdone loquens ita ait: Et Cerdon autem quidam ab his qui sunt erga Simonem occasionem accipiens, cum venisset Romam sub hoc Hygino, qui nonum locũ

Gnostici. *Apelles.* *Manichæi.* *Albanenses.* *Albig.* *Cerdon*

episcop

episcopatus per successionem ab Apostolis habuit, docuit eum qui à lege & prophetis annunciatus sit Deus, non esse patrē domini nostri Iesu Christi. Hunc enim cognosci, illum autē ignorari: & alterum quidem iustum, alterum autem bonū esse. Hæc Irenæus. Ex cuius verbis nil tale habetur, vt Cerdon senserit duos esse Deos, quorum vnus sit bonus, alter malus. Hunc Cerdonem secutus est Marcion Ponticus Cerdonis discipulus. Eodem tempore quo fuit præfatus Cerdon (vt Irenæus lib. 3. aduersus hæreses cap. 4. ait) extitit quidam hæreticus Valentinus nomine, qui cū Platonicus esset (vt Tertullianus in lib. de hæresibus ait) Platonis sectam religioni Christianæ miscens, multa figmenta fabulosa docuit. Is enim duo omnium rerum principia esse dixit, quæ appellauit profundum & silentium: & profundum dixit esse patrem, & ex coniugio profundi & silentij processisse intellectum & veritatem, & protulisse in honorem patris æonas octo, id est octo secula. De intellectu autem & veritate processisse verbum & vitam, & protulisse æonas decem. De verbo & vita processisse hominem & ecclesiam, & protulisse æonas duodecim, quæ omnes simul sunt triginta, id est triginta secula. De tricesimo seculo dicit diabolum genitum, & à diabolo alios natos qui fecerunt hunc mundum. Itaq; omnia ait processisse ex illis duobus principiis, profundo videlicet & silentio. Quæ omnia sunt mera figmenta, & meræ fabulæ, quę nulla prorsus ratione fulciri possunt, sed ex cerebro delirantis aut somniantis hominis deriuata. Has fabulas indoctas secuti sunt Secundus, à quo Secundiani: & Ptolemæus quidam, & Marcus, huius Valentini sectatores. Contra omnes hos hæreticos non est operosum disputare: cum apertissima sint scripturæ sacræ testimonia, quæ docent vnum tantum esse Deum: eúmque esse summe bonum, à quo cuncta procedunt. In Deuteronomio dicitur, Audi Israel, dominus Deus tuus vnus est. Et in eodem libro iterum, Videte ꝙ ego sim solus, & non sit alius præter me. Naamam ille à lepra animæ pariter & corporis sanatus ait: Verè scio quòd non sit alius Deus in vniuersa terra, nisi tantum in Israel. Propheta regius, qui & ipse Israelita erat, dicit, Quis Deus præter dominum? aut quis Deus præter Deum? Et iterum, Quoniam magnus es tu, & faciēs mirabilia, tu es Deus solus. Sapiens Salomon eandem etiam fidem docet. Nec enim (inquit) est alius Deus quàm tu, cui cura est de omnibus. Esaias etiam eandem fidem commendat, qui Deum describit ita loquentem,

Marcion. *Valentinus.* *[Se]cundus.* *Ptolemæus.* *Marc.* *Deu. 6* *Ibi. 27* *4. Re. 5* *Psal. 17* *Psal. 85* *Sap. 12* *Esa. 45*

quentem,

quentem, Ego dominus, & non est alius: extra me nõ est Deus. Et in eodẽ loco, Ego Dominus, & nõ est alter. Et iterum ibidẽ, Ego Dominus, & non est alius. Et in eodem loco. Nunquid nõ ego Dominus, & nõ est vltra Deus absq; me? Eandem sententam iterũ ibidem repetit dicens, Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ, quia ego Deus, & nõ est alius. Sed quoniam & Cerdon & Manichæus vetus testamentum non recipiunt: vt nulla illis ad fugam pateat via, testimoniis noui instrumenti illos configere oportet. Paulus in priore ad Corin. epist. sic ait: Scimus ꝙ nullus est Deus nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo siue in terra, siquidẽ sunt dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus est Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo. Et in episto. ad Galatas ait: Mediator vnius nõ est, Deus autem vnus est. Et alibi, Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Omitto hic rationes philosophicas adducere, quoniã non disputamus aduersus gentiles, sed aduersus eos qui Christo nomina in baptismo dederunt, & qui se Christianos iactant, cũ nihil minus sint. Aristoteles sæpissime demonstrare contendit vnũ tantum esse omnium rerum principium. Verùm cũ scripturæ sint adeo apertæ, nõ est opus nostris argumentationibus. Quod ait Cerdon, Deum videlicet legis & prophetarum nõ esse patrẽ domini nostri Iesu Christi, cui subscribit Manichæus, addens Deum noui testamenti non esse eũ qui dedit & vetus. Hęc impietas vnico Pauli verbo conuincitur. Multifariam (inquit) multisq; modis olim Deus loquens patribus in prophetis: nouissimè autem diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredẽ vniuersorum, per quem fecit & secula. Quòd si aliud adhuc testimonium requiris, aperiat os suũ ille mutus Zacharias, & dicat, Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Patet ꝙ loquitur de patre domini nostri Iesu Christi, quia nõ aliter visitauit & fecit redemptionẽ plebis suæ, nisi mittendo filium suũ, vt saluaretur mundus per ipsum. De hoc ergo patre cum loquatur, addidit, Sicut locutus est per os sanctorũ qui à seculo sunt prophetarum eius. Ecce manifestè patet, Deum qui locutus est per prophetas, esse etiam locutum in nouo testamento in Euãgelistis, & fecisse redemptionem nostram per filium suum. Quod si tertium adhuc petunt testem, petamus & nos auxilium à beata virgine Maria, vt pro nobis de hac re

1. Cor. 8
Eph. 4
Gala. 3
Heb. 1
Luc. 1

testimonium dicat:nec deerit petitioni nostræ. Illa siquidem magnificans Deum eò quòd respexerit humilitatẽ ancillę suę, & fecerit illi magna qui potens est,& alia multa quæ ad Patrẽ
Luc.1 domini nostri Iesu Christi necessariò referenda sunt : tandem ait,Suscepit Israel puerum suum,recordatus misericordiæ suę: Sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula.Ille ergo Deus qui fecit nobiscum misericordiam:ille in quā locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius.Non est ergo alius veteris,alius noui testamenti Deus:nec alius qui locutus est per prophetas , & alius qui est pater domini Iesu Christi.Verum hoc Paulus expressius docet,qui in epistola ad
Rom.3 Romanos ait:Quoniam quidem vnus est Deus qui iustificat circuncisionem ex fide,& præputium per fidem. Quid ergo insanit Manichæus?Nónne in circũcisione vetus,& in pręputio nouum testamentum designatur?Sed iam videamus reliquũ quod aiunt:vnum videlicet ex duobus diis quos ponunt malum esse. Quæ vlla vnquam maior potuit esse blasphemia? Quæ aures hoc ferre possunt , aut quis intellectus hoc cogitare potest , vt Deo malitiam impingat? Non possunt hæc vllo pacto cohærere,vt Deus sit,& malus:quoniam si Deus est,necessariò bonus est:& si bonus non est, Deus certè non est. His certè hæreticis aptissimè cõuenit id quod Paulus de gentibus loquens ait: Cũ
Rom.1 cognouissent Deum,non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt,sed euanuerunt in cogitationibus suis , & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Ecce qualiter isti impij & blasphemi hæretici Deum glorificant, qui eum malum dicũt.Vide quales illi gratias reddunt,qui supremam illi malitiam impingunt.Cùm ergo omnium cordibus à natura insitũ sit , vt Deum esse bonum agnoscamus:pro re tā aperta piget testimonia scripturæ afferre:quoniā & si quis ea desideret,apertissima sunt:adeò vt ipsum euangelium,cui soli isti hæretici credunt,dicat : Nemo bonus
Luc.18 nisi solus Deus. Cõtra hos hæreticos non esset agendũ argumẽ
Leuit.24 tis,sed lapidibus,iuxta pręceptũ Domini dicẽtis,Homo qui maledixit Deo suo,portabit peccatum suum : & qui blasphemauerit nomen Domini,morte moriatur. Lapidibus opprimet eũ omnis multitudo populi,siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomẽ Domini morte moriatur. Quis autem verius Deo maledicit , quàm qui dicit Deum esse malum? hic ergo lapidibus opprimendus venit à tota multitudine.

Secunda

Secunda hęresis est quæ docet Deum esse corporeum. Huius hęresis primus, vt existimo, author extitit Tertullianus. Quanquam hunc Tertullianum de hac re quodammodo excusat beatus Augustinus in lib. de hæresibus cap. 86. dicens non propter hoc dicēdum esse hæreticum Tertullianum, quia potuit ita de Deo sentire, vt diceret eum esse corpus quoddam, non quidem tale quod partes habeat quarum aliæ maiores, aliæ minores existant, quod etiam loco sit circunscriptum, & certis limitibus conclusum: sed ideo potuit nominare corpus, quia videlicet nō est inane, sed est aliquid, qui vbique totus est. Sed re vera nescio an talis res quæ partes non habet, congrue & apte posset vocari corpus. Verum beatus Augustinus mitissima vsus censura excusauit quod potuit. considerauit nanque nullum esse acerbius & grauius crimen quod Christiano possit obiici, quàm crimen hæreseos: ideo antequā illud alicui impingamus, oportet prius rem anxie examinare, & lapidem ad filum reducere. Discant ergo ab Augustino eximio fidei zelatore, hi qui tam leuiter de hæresi pronunciant, vt si forte quispiam docuerit aliquid quod ab ęorum placitis vel digito transuerso discedat, statim hæresim inclament, nullam prorsus hominis excusationem admittentes etiam cum facilè excusari potest. Cùm ergo beatus Augustinus Tertullianum de hac re excuset, nolo ego aduersus eundem seuerior esse iudex. Malo enim, iuxta beati Chrysostomi sententiam, de misericordia Deo rationem reddere, quā de crudelitate. Sed quamuis Tertullianus fuerit excusatus, non tamen ideo pugnare desinam aduersus iam narratam hæresim, quoniam non aduersus homines est nobis colluctatio, sed aduersus hæreses, præcipuè quòd huic hæresi non desunt fautores, qui illam tutati sunt etiam absque Tertulliano. Fuerunt enim quidam hæretici appellati Vadiani, qui dixerunt Deum esse corporeum, & habere membra vt homines habent: moti ex eo quòd sæpenumero in sacris literis, potissimum in veteri instrumento, Deo membra tribuuntur, & Adam factus esse dicitur ad imaginem & similitudinem Dei, vnde colligūt Deum habere membra quemadmodum Adam. Hi hæretici à suo errore nomen sortiti, vocati sunt Anthropomorphitæ, quia anthropos græce, idem est quod homo latine. Hæc autem hæresis orta est in partibus Aegypti tēpore Damasi papæ, & Theodosii senioris: contra quam scripsit & eam confutauit (vt dicitur in historia tripartita libro 10. cap. 7.) Theophilus Alexan-

Tertullia.

Vadiani.

Anthropomorphitæ.

testimonium dicat:nec deerit petitioni nostræ. Illa siquidem magnificans Deum eò quòd respexerit humilitaté ancillę suę, & fecerit illi magna qui potens est,& alia multa quæ ad Patré
Luc.1 domini nostri Iesu Christi necessariò referenda sunt : tandem ait,Suscepit Israel puerum suum,recordatus misericordiæ suę: Sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula.Ille ergo Deus qui fecit nobiscum misericordiam:ille in quã locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius.Non est ergo alius veteris,alius noui testamenti Deus:nec alius qui locutus est per prophetas, & alius qui est pater domini Iesu Christi.Verum hoc Paulus expressius docet,qui in epistola ad
Rom.3 Romanos ait:Quoniam quidem vnus est Deus qui iustificat circuncisionem ex fide,& præputium per fidem. Quid ergo insanit Manichæus?Nónne in circũcisione vetus,& in prępυtio nouum testamentum designatur?Sed iam videamus reliquũ quod aiunt:vnum videlicet ex duobus diis quos ponunt malum esse. Quæ vlla vnquam maior potuit esse blasphemia? Quæ aures hoc ferre possunt, aut quis intellectus hoc cogitare potest, vt Deo malitiam impingat? Non possunt hæc vllo pacto cohærere,vt Deus sit,& malus:quoniam si Deus est,necessariò bonus est:& si bonus non est, Deus certè non est. His certè hæreticis aptissimè cõuenit id quod Paulus de gentibus loquens ait: Cũ
Rom.1 cognouissent Deum,non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt,sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Ecce qualiter isti impij & blasphemi hæretici Deum glorificant, qui eum malum dicũt.Vide quales illi gratias reddunt,qui supremam illi malitiam impingunt.Cùm ergo omnium cordibus à natura insitũ sit, vt Deum esse bonum agnoscamus:pro re tã aperta piget testimonia scripturæ afferre:quoniã & si quis ea desideret,apertissima sunt:adeò vt ipsum euangelium,cui soli isti hæretici credunt,dicat : Nemo bonus
Luc.18 nisi solus Deus. Cõtra hos hæreticos non esset agendũ argumé
Leuit.24 tis,sed lapidibus,iuxta pręceptũ Domini dicẽtis,Homo qui maledixit Deo suo,portabit peccatum suum : & qui blasphemauerit nomen Domini,morte moriatur. Lapidibus opprimet eũ omnis multitudo populi,siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomé Domini morte moriatur. Quis autem verius Deo maledicit, quàm qui dicit Deum esse malum? hic ergo lapidibus opprimendus venit à tota multitudine.

Secunda

Secunda hęresis est quæ docet Deum esse corporeum. Huius hęresis primus, vt existimo, author extitit Tertullianus. Quanquam hunc Tertullianum de hac re quodammodo excusat beatus Augustinus in lib. de hæresibus cap. 86. dicens non propter hoc dicẽdum esse hæreticum Tertullianum, quia potuit ita de Deo sentire, vt diceret eum esse corpus quoddam, non quidem tale quod partes habeat quarum aliæ maiores, aliæ minores existant, quod etiam loco sit circunscriptum, & certis limitibus conclusum: sed ideo potuit nominare corpus, quia videlicet nõ est inane, sed est aliquid, qui vbique totus est. Sed re vera nescio an talis res quæ partes non habet, congrue & apte posset vocari corpus. Verum beatus Augustinus mitissima vsus censura excusauit quod potuit. considerauit nanque nullum esse acerbius & grauius crimen quod Christiano possit obiici, quàm crimen hæreseos: ideo antequã illud alicui impingamus, oportet prius rem anxie examinare, & lapidem ad filum reducere. Discant ergo ab Augustino eximio fidei zelatore, hi qui tam leuiter de hæresi pronunciant, vt si forte quispiam docuerit aliquid quod ab eorum placitis vel digito transuerso discedat, statim hæresim inclament, nullam prorsus hominis excusationem admittentes etiam cum facilè excusari potest. Cùm ergo beatus Augustinus Tertullianum de hac re excuset, nolo ego aduersus eundem seuerior esse iudex. Malo enim, iuxta beati Chrysostomi sententiam, de misericordia Deo rationem reddere, quã de crudelitate. Sed quamuis Tertullianus fuerit excusatus, non tamen ideo pugnare desinam aduersus iam narratam hæresim, quoniam non aduersus homines est nobis colluctatio, sed aduersus hæreses, præcipuè quòd huic hæresi non desunt fautores, qui illam tutati sunt etiam absque Tertulliano. Fuerunt enim quidam hæretici appellati Vadiani, qui dixerunt Deum esse corporeum, & habere membra vt homines habent: moti ex eo quòd sæpenumero in sacris literis, potissimum in veteri instrumento, Deo membra tribuuntur, & Adam factus esse dicitur ad imaginem & similitudinem Dei, vnde colligũt Deum habere membra quemadmodum Adam. Hi hæretici à suo errore nomen sortiti, vocati sunt Anthropomorphitæ, quia anthropos græce, idem est quod homo latine. Hæc autem hæresis orta est in partibus Aegypti tẽpore Damasi papæ, & Theodosii senioris: contra quam scripsit & eam confutauit (vt dicitur in historia tripartita libro 10. cap. 7.) Theophilus Alexan-

Tertullia.

Vadiani.

Anthropomorphitæ.

drinus episcopus. Frater Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hęreticorũ dicit hanc hęresim cœpisse sub Agapeto papa, & Berengario imperatore. & constat eum loqui de Agapeto huius nominis secundo, quoniã Agapetus huius nominis primus (vt Platina refert) fuit sub Iustiniano imperatore, ad quem videndum è Roma vsq; ad Constantinopolim accessit, vbi & mortuus est. oportet ergo vt is Agapetus de quo catalogus loquitur, sit secundus. A Damaso autẽ sub quo pestis hæc orta est, vsq; ad Agapetum ferè sexcenti anni intercessere: quapropter nescio apud quem legerit eam cœpisse sub Agapeto & Berengario. Et quod magis miror, in eodẽ loco de eisdem Anthropomorphitis loquens, postquã dixerat eam cœpisse sub Agapeto & Berengario, subiunxit quòd Theophilus Alexandrinus condemnauit hæresim Anthropomorphitarum: pro cuius rei confirmatione affert testimonium ex collationibus Cassiani. Et certè hæc duo minime cohærere possunt, vt heresis cœperit sub Agapeto, & eam Theophilus Alexandrinus condẽnauerit, & sic sentientes disputatione confunderit: quoniã à Theophylo Alexandrino, de quo Casianus mentionem facit, vsque ad Agapetum papam secundum ferè sexcenti elapsi sunt anni, & vsq; ad Agapetum primũ ferè trecenti anni, quoniã Theophilus iste (vt patet ex historia tripartita lib 10. cap. 10.) tempore Damasi papæ fuit. nam ad eum misit Isidorũ quendã episcopũ legatum. Vnde coniicere licet fratrem Bernardum de Lutzemburgo ex centonibus pluribus male cõsutis illud opus conflasse, nulla rerum coniectura facta. Apud vnum authorẽ fortè legerat hanc hæresim sub Agapeto incepisse, & nihil amplius ibi legit. apud Casianum legit aliud, videlicet quòd Theophilus eam disputatione cõuicerit. & iste illa duo, non considerans an simul cohærere possent, in vnum coniunxit. Quid quod rerum consonantia omissa, facillimum erat deprehendi ab homine versato inter eruditos authores, falsum esse quòd sub Agapeto inceperit? quoniã præter id quod historia tripartita refert, Augustinus qui vtrunque Agapetum per aliquot secula præcessit, in lib. de hæresib. cap. 50. huius hæresis meminit sub nomine etiam Anthropomorphitarũ. Hæc coactus sum digito ostẽdere, partim amore veritatis allectus, partim calore iracundiæ accẽsus: cum videam quosdam adeo futiles & profusos in pronunciando & in scribendo, vt quicquid legerint, etiam apud quencumque, nulla facta rerum indagine, statim transcribant,

bant, & coram tota multitudine magna cum fiducia pronuncient. satis sibi esse putantes quod apud alium quempiam legerint. Hæc ergo Anthropomorphitarum sententia apertè hæreseos conuincitur. Si Deus corporeus est, & figuram habet humanam, & membra, & partes vt homo, oportet vt finitus sit, & certis limitibus concludatur, quoniam id quod infinitum est, nullius potest esse figuræ, cum ad figuram perficiendam necessariò requiratur vt termino vel terminis claudatur. At Deus qui infinitus est, nullo potest limite concludi, ergo nec figuram habere, nec loco claudi. Excelsior est enim cœlo (vt est apud Iob) & super stellarum verticem collocatur. Et propheta ait, Magnus dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Quòd si magnitudinis eius nullus est finis. nulla etiam illius erit figura. Præterea si corporeus est Deus, & membra vt homo habet, sequitur quòd non sit totus vbique, sed pars eius in vno loco, & pars alia in alio loco, & ita erit per partes in loca diuisus, quod summæ illius perfectioni maxime obuiat. Rursum, oporteret etiam in Deo fateri compositionem, & dicere ea quæ in Deo sunt, non esse omnia infinitæ perfectionis, quoniam quælibet illarum partium ex quibus componitur, minor est suo toto: & ita non æquè perfecta vt totum: quapropter necessariò erit finita, quoniam quod infinitum est, excedi non potest. Multa alia similia possunt fieri argumenta sumpta ex imperfectionibus quæ corporibus adiacent: sed ea, prolixitatem euitans, omitto, quoniam sine illis ex sacra scriptura apertissimum habemus testimonium. Ipsa enim veritas apud Ioannem ait, Spiritus est Deus. Si spiritus est Deus, ergo non est corporeus, & membra humana habens, quoniam eadem veritas apud Lucam ait, Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Quod autem Anthropomorphitæ pro se afferunt, parum momenti habet, & ex praua scripturæ intelligentia procedit. Quamuis enim scriptura sacra sæpe nominet Dei membra, vtputa caput, oculos, linguam, aures, manus, brachia & his similia, non tamen sunt illa iuxta literam sumenda, sed iuxta mysterium latens per res illas designatum. Sunt enim pleraque in sacris codicibus, maxime in veteri instrumento, quod carnali populo & adhuc rudi datum est, quæ nullo modo iuxta literæ primam significationem accipienda sunt, nec accipi possunt, sed in illis quid res ipsa per literam significata vlterius portendat, aspiciendum est. Res

Iob 22.
Psal. 144
Ioan. 6
Luc. 6

namque ipsæ sæpe etiam significant,& aliquid ingerunt sensibus,æquè vt voces. Quod in omnibus metaphoricis locutionibus contingere est manifestum,in quibus propter similitudinē inter aliqua repertam,vnum alterius nomine appellatur,vt si voratem lupum dixeris,aut auarū talpam:non quòd hæc sint, sed illa quibus similia esse reperiuntur. Ad eundē modū oportet multa in sacris literis interpretari,& non secundū primam vocum significationem,testāte Apostolo, quòd litera occidit,
2.Cor. 3 spiritus autē viuificat. E quibus multis hoc vnum & præcipuū est,quotiēscunq; Deo aliquod membrū aut aliqua effigies tribuitur,tunc membro audito intelligas illo nomine Deo tribui vim illam & virtutem quæ perfectior in illo membro reperitur:vt cum audis in Deo caput,intellige diuinam essentiā,quæ omnia pręcedit. Et cum dicitur caput respectu corporis mystici,quod est ecclesia:intellige influxum in reliqua mēbra,quæ nos sumus. Cùm audis oculos,intellige virtutem videndi talē,
Heb. 4 vt nihil eū latere possit. Sic enim ait Apostolus: Nulla cratura ei inuisibilis est,omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Aures habere dicitur,quia talis est in eo vis,vt verbum quantumlibet summisse prolatum, latere eum non possit,de quo Sapiens
Sapi. 1 ait, Auris cœli audit omnia, & tumultus murmurationis non abscondetur. Quod si in hanc expositionem hi hæretici non flectuntur,sed omnia contendunt iuxta literæ primam significationem intelligi debere,cogentur fateri Deū esse monstrum quoddam,immo tale aliquid quod nihil sit,cum aliquādo nominetur leo,aliàs vermis,aliàs locusta. Vnde manifeste cōuincitur hæc non esse accipienda iuxta primam literæ significationem,sed iuxta id quod res ipsæ per illas voces designatæ significant. De quorum omnium mystica significatione extat liber beati Anselmi,cui titulus est de mēbris Deo attributis: in quo exponit quid singula mēbra Deo attributa significent. Est etiā de eadē re alius tractatus sub nomine Hieronymi inscriptus, quem velut nothum,& beatū Hieronymum minimè redolentem,vir doctissimus Erasmus Rotherodamus in quarto tomo operum illius collocauit, in quem locum reiecit omnia quæ hucusq; falsò asscripta erant Hieronymo. Cōtra hos Anthropomorphitas scripsit Theophilus Alexandrinus, cuius proxime fecimus mētionē. Scripsere etiā (vt testatur Ioā. Tritemius in suo catalogo scriptorū ecclesiasticorū) Faustus episcopus Regiensis,& Ratherius monachus,sed nullū istorum operū vidi.
Tertia

Tertia est hæresis, quæ potius dicenda est blasphemia, asserens Deum esse mendacem. Hæc est Armenorũ hæresis, quemadmodum illis impingit Guido. Dicunt enim Deum dixisse Caim, quòd à nullo homine occideretur, & tamen, vt ipsi aiũt, Caim occidit seipsum, & ita cõuincunt Deũ dixisse falsum, cũ ab homine fuerit occisus. Et certe, vt ingenue fateat, vix possum credere, etiã si Guido testetur, quòd Armeni in tam graué errorem sint lapsi, vt Deũ esse mendacem fateãtur, quoniã hoc nõ potest in sensum hominis cadere, vt veritatem dicat esse mendacium, præcipue cum Armeni etsi hæretici sint, scripturas tamen sacras non reiiciant. nam hoc nunquã illis impingit Guido. Si ergo scripturas sacras recipiunt, quomodo poterunt dicere Deum esse mendãcem, cũ ipsæ scripturæ toties Deũ prædicent veracissimũ? Non enim, inquit scriptura, est Deus quasi homo, vt mentiatur. Et propheta Hiere. ait, Dominus autem Deus verus est. Et ipsemet Deus ait, Egò sum via, veritas, & vita. Si ergo veritas est, quomodo mentiri poterit? Certe non magis quã frigus calefacere, aut nigredo albefacere. Præterea quomodo Deus mentiri posset, qui tãtum abominatur peccatum? qui toties homines à mẽdacio deterret, tanquã à vitio pessimo? Abominatio est domino, inquit Sapiens, labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei. Et alibi, Os quod mentitur, occidit animam. Rursum si Deus semel mẽdacii conuincitur, restat vt nunquã ei in posterũ credatur. hoc est enim, teste Aristotele, mendãcis hominis præmiũ, vt illi veritaté dicenti non credatur. quod si Deo non est credendum, peribit omnis lex, omnis conuictus, nulla erit fides. Et non est certe quod de hac re amplius contendamus, cum sit tam aperta dementia, vt quiuis etiã infidelis & paganus eam agnoscat. Non est enim natio tam barbara, quæ nõ horreat mendacium. Quæ de Caim afferunt, nõ reperiuntur in sacris literis. Scriptura enim sacra non dicit Caim seipsum occidisse, imò nec vllam mortis illius facit mentionem, quãuis aliqui doctores opinentur Caim fuisse virum illũ quem Lamech credens esse feram occidit. Cæterum etsi scriptura dixisset Caim fuisse occisum à Lamech, aut seipsum præcipitasse, non ideo Deus arguendus erat mẽdacii, quia Deus non dixerat quòd Caim non esset occidendus ab aliquo homine, sed dixit, Omnis qui occiderit Caim, septuplũ punietur. Quibus verbis solum prohibuit omni homini occisionem Caim: non tamen negauit eam futuram.

Armeni. | Nu. 2 | Hie. 10 | Ioan. 10 | Pro. 12 | Sapi. 1 | Gen. 4

Quarta hæresis minuit Dei omnipotentiam. Nam Petrus Abailardus (vt illi impingit beatus Tho.) dixit quod Deus non potest facere res aliter quam facit. quapropter dixit omnia de necessitate absoluta euenire. Sed de hoc errore inferius disputabimus cùm de futuro contingenti agemus.

Petrus Abailardus.

Quinta hæresis est quæ negat in diuinis personarum numerum. huius hæresis author fuit Noetus quidam, à quo Noetiani dicti sunt. De hoc Noeto beatus Epiphanius disserens in libro octoginta hæresum, hæresi 57. ita ait: Alius post Bardesanen, Noetus nomine surrexit, non ante multos annos, sed ante hoc nostrum tempus centum triginta plus minus annis, Asianus vrbis Ephesi existens, qui alieno spiritu ductus, voluit à seipso, quæ neque prophetæ neque apostoli neque ecclesia ab initio obtinuit neque cogitauit, dicere ac docere. Hic à seipso insaniæ elationibus elatus, ausus est dicere patrē passum esse. Insuperq; ad maiorē fastū ac demētiam delatus, seipsum dixit esse Mosen & fratrem suum Aaron. Et aliquibus interiectis, addit Moritur autem idem paulò post vnà cum proprio fratre, non velut Moses in gloria: neque ipsius frater Aaron ille sepultus est in honore. Abiecti enim sunt velut transgressores, & nemo ex piis ipsos cooperuit. Postea verò sequaces eius mente corrupti, corroborarunt hoc dogma, per ea subducti quibus etiam præceptor ipsorum ab initio. Hæc Epiphanius. Hunc sequutus est Sabellius, eiusdem Noeti (vt Philaster ait) discipulus, à quo Sabellio Sabelliani dicti sunt, & sub hoc nomine nota est magis hæc hæresis, quàm sub nomine Noeti. Orta est hæc pestis apud Ptolemaidem Aegypti, sub Gallieno Imperatore, & Sixto papa huius nominis secundo. Hi ergo dixerunt in diuinis vnam tantùm esse personam, diuersis tamen nominibus nominatam Ex quo fonte corrupto hunc etiā vitiatum riuulum deducūt, patrem videlicet esse passum, quemadmodum & filium: quod fateri fuit illis necessariū, cùm dicerent patrem & filium eandem esse personam. Et ita ab hac doctrina nomen sortiti, vocati sunt Patripasiani: quia patrem passum esse docebant. Eundē errorē (vt Augu. ait libro de hæresibus capite 70.) docuit postea Priscillianus. Istorū hæresis inde orta est (vt ait Eusebius Cæsariensis. 10. lib. historiæ ecclesiasticæ cap. 26.) ꝙ nesciunt distinguere inter essentiam & personā: vel (vt verbis Eusebij vtar) inter substantiam & subsistentem: cum tamen latum sit inter illa discrimē. Substantia quidem aut essentia, aut natura, quo vocabu-

Noetus.

Sabel.

Priscillianus.

lo theologi scholastici magis vtuntur, est cōmune aliquid pluribus singularibus in quo indiuidua singula conueniūt,& quod totum cuiuslibet singularis perfectionem explicat. Persona verò est singulare quoddam, vnumque numero, mente & ratione prædìtum, à cæteris eiusdem naturæ indiuiduis singulari proprietate discretum: vt cum dicis hominem in communi, naturam explicas humanam omnibus hominibus communem: cōmunem dico non re, sed sola vocis dictione. cum verò dicis Petrum, Ioannem, Franciscum, personas nominas quæ in illa natura humana conueniunt. Conueniunt inquam sola (vt dixi) vocis dictione, quia quilibet eorum dicitur & est verus homo. Aut si mauis, conueniunt in definitione explicante rei perfectionem, quæ in quolibet singulari reperitur. In Deo ergo substantia aut essentia est ipsa deitatis natura, quæ totam deitatis perfectionem dicit. Persona verò, est singulare quoddā in quo deitas existit, ab alio singulari realiter separatum, realiter inquam non per naturam, sed per proprietatem personalem: vt cùm dicimus Deum, substantiam explicamus naturæ diuinæ omnibus personis communem. Communem inquam non, vt diximus de homine, sola vocis dictione, sed verè & realiter cōmunem. Cùm verò dicimus patrem, aut filium, aut spiritū sanctum: vnum singulare, aut vnam personā dicimus, in qua deitas subsistit. Cùm ergo hoc trinitatis & vnitatis mysteriū tam altum sit, vt humanum & angelicum superet intellectum, hic oportet captiuare intellectum nostrum in obsequiū fidei. Quapropter superfluum est, imò ridiculum, rationibus & argumentis hoc agere, sed solis scripturarū testimoniis, ex quibus apertè demonstrabimus, Deo duce, eiusdem Dei vnitatem, & personarum trinitatem. In libro Genesis, descripta omnium aliarum creaturarum productione, cum de homine creando Deus decernit, sic dicit, Et vidit Deus quod esset bonum, & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit &c. Et paucis interpositis subiungit: Et creauit Deus hominem ad imaginem suam. His verbis, & diuinitatis vnitas, & personarum pluralitas apertè ostenditur. Sic enim dixit, Vidit Deus quod esset bonum, & ait: Faciamus hominem &c. Cùm verò post nomen singularis numeri quale est Deus, subiunxit verbum pluralis numeri, videlicet faciamus, declarauit pluralitatem personarum: quoniam si vna tantum esset persona, non dixisset in plurali numero, faciamus. Deinde etiā my- Gen. 1

ſterio non caret id quod ſequitur. Dicens enim, faciamus in plurali, addidit imaginem, & non imagines: ad ſimilitudinem dixit, non ad ſimilitudines, per hoc innuens quod etſi pluralitatẽ perſonarum denotauerit plurali numero loquens, non tamen per hoc credendum eſſet in Deo eſſe plura exemplaria, ſed vnũ tantũ, ad cuius imaginem & ſimilitudinẽ homo factus eſt. Addens inſuper noſtram, iterum pluralitatem perſonarum oſtendere voluit, vt reſponderet verbo faciamus. Si enim tantũ vna eſſet perſona, vt Sabellius mentitus eſt, meam dixiſſet, non noſtram. Præterea in eodem libro cùm de ſubuerſione Sodomæ & Gomorrę agitur, ſic dicitur, Igitur Dominus pluit ſuper So-
Gen.19 domam & Gomorram ſulphur & ignem à Domino de cælo, & ſubuertit ciuitates has. Si tantùm eſt vna perſona in diuinis, quis eſt hic dominus qui pluit à Domino? Cũ enim dixit, Dominus à Domino, filium oſtendit, per quẽ (vt ait Ioannes euangeliſta) facta ſunt omnia: qui & à domino pluere dicitur, quia à
Ioan.1 quo habet eſſe, ab illo habet & operari. Dicens ergo Dominus à Domino, patrem & filiũ oſtendit. Dominus enim filius eſt, & à Domino, quoniam à Patre genitus. Pater autem dominus eſt, ſed non à domino, quoniam ingenitus eſt. Rurſum propheta re-
Pſal.2 gius de Chriſto loquens, vocem patris ad Chriſtum dictam refert in hunc modum: Flius meus es tu, ego hodie genui te. Et
Pſal.109 iterum idem, Ex vtero ante luciferum genui te. Quæ verba apoſtolus Paulus de Chriſto filio Dei eſſe dicta teſtatur, qui de
Heb.1 Chriſto loquens in hunc modum ait, Cui enim dixit aliquando angelorum, ego hodie genui te? Non eſt autem poſsibile vt idem gignat ſeipſum vt ſit: nec intellectus hominis poteſt hoc capere, vt idem ſit pater ſuiipſius, & filius ſuiipſius. Alius eſt ergo qui gignit, & alius qui genitus eſt: alius pater, alius filius. Deinde ipſa ſumma veritas ſæpiſsimè hanc docuit veritatẽ. Nã obiicientibus illi Phariſæis, quòd de ſeipſo teſtimoniũ diceret, ac propterea teſtimonium illius non eſſet verum, reſpondit: Et ſi iudico ego, iudicium meũ verum eſt: quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me pater. Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia
Ioan.8 duorum hominum teſtimonium verum eſt. Ego ſum qui teſti-
Deut.17 monium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater. Nihil certè apertius quicquam dici poterat contra Sabellium. Si enim pater & filius vna eſt perſona (vt Sabellius ſomniauit) filius ſolus eſſe dicitur, etiam ſi cum illo ſit pater: quemadmodum dicerem ſolũ Tullium ſcripſiſſe Tuſcu-

lanas

lanas quæstiones, etiam si Cicero scripserit eas, quoniam Tullius & Cicero vna est persona quamuis diuersa sunt nomina. Quod verò sequitur, apertius adhuc est. Volens enim probare testimonium suum esse verum, citauit pro se legem dicentem duorum hominum testimonium esse verum. Cùm ergo ipse & pater illud testimonium perhiberent, oportet vt illud sit verum. Ecce quo argumento Pharisæos conuincit. Si verò pater & filius vna esset persona, malè argumentaretur, nec bene pro se legem citaret: quia lex testimonium duorum probat, non testimonium vnius. oportet ergo vt pater & filius duæ sint personæ, si Christi argumentum alicuius est valoris. Et iterũ ipsamet veritas eisdem Iudæis ait: Ego & pater vnum sumus. Dicens sumus in plurali, manifestè declarauit se & patrem duas esse personas: quoniam alioqui sum dicturus erat, non sumus. Dicens verò, vnum sumus, declarauit earundem personarum vnam esse deitatem. Et iterum ad patrem orans eadem veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Quorum verborum sensus non est, Deum patrem esse solum verum Deum, vt à deitate excludamus Christum, quoniam iam suprà cùm de persona Christi ageremus, probauimus cõtra alios hæreticos Christum esse verum Deum. Sensus ergo est, vt cognoscant te & quẽ misisti Iesum Christum, esse solum verum Deum. Cùm ergo patrem & Iesum Christum coniunctione copulatiua numerasset, eos dixit esse verum Deum. Ex quibus verbis etiam & personarum pluralitas, & diuinitatis vnitas manifestatur. Verum etsi hæc scripturę testimonia efficacia sint ad probandum personarum pluralitatem cum deitatis vnitate, non tamen ostendunt veram trinitatem, quoniam ex illo dicto, faciamus hominem &c. conuincitur plures esse personas, nõ tamen conuincitur esse tres. Vt autẽ hoc conuincamus, alia oportet afferre testimonia. Et primo illud est omnium efficacissimum, quãuis sub quadam figura latens, quod Abrahæ ad ilicẽ Mambræ sedenti contigit. Cùm enim eleuasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum. quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra, & dixit, Domine, si inueni gratiã in oculis tuis, ne trãseas seruũ tuũ &c. Vides hic tres primũ apparuisse, & his tribus Abraham loquens quasi vni, ait: Domine, quo verbo & personarum trinitas, & diuinitatis vnitas declaratur: quoniam etsi certum sit illos tres

Ioan. 10

Ioan. 17

Gen. 18

angelos fuisse, tamen Abraham non tam ad angelos, quàm ad illum cuius imaginem illi gerebant, verba sua dirigẽs ait, Do-
Psal. 66 mine si inueni gratiam in oculis tuis &c. Dauid etiam propheta & rex, vt ostenderet Deum trinum in vnitate, ait: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Cùm enim ter Deum nominasset, ne fortè inde occasionem aliquis caperet suspicandi tres esse Deos, relationem postmodum faciens, in singulari numero dixit, & metuant eum omnes fines terræ. Ter enim nominans Deum, tres declarauit personas. Addens autem, & metuant eum &c. declarauit omnes tres vnũ esse Deũ. Esaias etiam exprimens voces Sera-
Esa. 6 phim laudantiũ Deum, ait: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed ne ex eo quòd ter sanctus dixerat, vnitatẽ diuinæ substantiæ scissam esse aut diuisam aliquis suspicaretur, subiunxit, Dominus Deus sabbaoth. Cũ ergo ter sanctus dixit, trinitatẽ personarũ ostendit. Addens autẽ postea dominus Deus, in singulari, eiusdẽ trinitatis vnitatẽ declarauit. Ipsa etiam veritas, Christus videlicet
Mat. 28 redẽptor noster, cũ rediuiuus iam surrexerat, ascensurus in cœlum apostolis ait: Eũtes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ecce hic vides omnes tres personas propriis nominibus appellatas. Sed cũ omnes tres nominaret, in nomine dixit, nõ in nominibus, vt per hoc ostẽderet omnes tres vnũ esse Deũ, & vnam habere deitatis substãtiã. Beatus Ioannes in sua canonica epist. hanc rem apertissimè docet. Tres sunt (inquit) qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Hoc autem testimonium adeo est clarum, vt nulla possit tergiuersatione celari. Ibi enim audis tres, & vnum. Tres contra Sabellium, vnum contra Arrium: quemadmodum postea dicemus, Paulus
Rom. 11 quoque vt indiuisam sanctæ trinitati operationem ostenderet, ait: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, amen. Cùm enim ter ipsum explicuit, personarum trinitatẽ manifestauit. Sed addens postea, ipsi, &
1. Cor. 13 non ipsis, ostendit illas tres personas vnum esse. Et alibi, Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti spiritus, sit cum omnibus vobis. Vide ibi tres expressè personas nominatas, quamquam ibi non denotetur earundem vnitas. sed præsenti proposito satis est hoc, quoniam nunc contra Sabellium agimus negãtem in diuinis plures esse personas. Postremo Ioannes in Apocalypsi, postquam descri-

pferat illa præclara quatuor animalia, de illis adhuc loquēs ait, Et requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Quæ verba simillima sunt illis quæ ex Esaia proximè citauimus. Cùm ergo tot sint de hac re clarissima scripturæ sacræ testimonia, non est quod aliquis Sabellio deliranti credat: sed captiuet vnusquisq; intellectum suum in obsequium huius fidei, credens Deum esse trinū & vnum, trinum in personis, & vnum in essentia. Si enim sola ratione humana hoc mysterium perscrutari aliquis voluerit, opprimetur à gloria tanti mysterij. Huic enim dictum esse videtur illud canticorum, Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt. Quia quanto magis nititur ad hoc mysterium sola ratione inuestigandū, tanto minus cognoscimus, & ob hoc ipsum Deum à nobis auolare facimus. Hanc hæresim damnat Leo papa huius nominis primus. Nam epistola septuagesimaprima, quæ est ad Astorigensem episcopum, in qua Priscillianistarum errores reiicit, sic ait: Primo itaque capitulo demonstratur quā impiè sentiant de trinitate diuina, qui & patris & filij & spiritus sancti vnam atque eandem asserunt esse personam, tanquam idem Deus nunc pater, nunc filius, nunc spiritus sanctus nominetur: nec alius sit qui genuit, alius qui genitus est, alius qui de vtroq; processit: sed singularis vnitas in tribus quidem vocabulis, sed non tribus sit accipienda personis. Quod blasphemiæ genus de Sabellij opinione sumpserunt, cuius discipuli etiam Patripassiani meritò nuncupantur: quia si ipse est filius qui & pater, crux filij, patris est passio: & quicquid in forma serui filius patri obediendo sustinuit, totum in se pater ipse suscepit. Quod catholicæ fidei sine ambiguitate contrariū est, quæ trinitatem vnitatis sic ὁμοούσιον confitetur, vt patrem & filium & spiritum sanctum sine confusione indiuisos, sine tempore sempiternos, sine differentia credat æquales. Hæc Leo papa, vir præter pōtificalem dignitatem sanctus simul & doctus. De hac re scripsit diuus Hilarius Pictauorū episcopus in duodecim libris de trinitate, in quibus contra omnes hæreticos de ea malè sentientes, disputat: quamuis præcipuè agat contra Arrium. Scripsit beatus Augustinus quindecim libros de trinitate, in quibus multo clarius & expressius quàm Hilarius rem ipsam pertractat. scripsit etiam iterum de trinitate & vnitate Dei librum vnū. Richardus de sancto Victore, post istos, eorū

Apoc. 4

Cantic. 6

dicta

dicta & precipuè Augustini perstringens,& quodammodo exponens,composuit sex libros de trinitate.Specialem autē scriptorem qui cōtra Sabellium solum de hac re scripserit,hucusque non vidi.

Sexta hæresis est circa personarum diuinarum æqualitatē, quoniā etsi plures fateatur personas in diuina natura subsistentes, eas tamen dicit esse inæquales. Prius ergo de filij persona pertractemus,deinde de spiritu sancto dicemus.De persona ergo filij est vna hæresis,quæ dicit filium esse minorē patre,neq; esse eiusdem substantiæ cum patre,sed esse meram creaturam.

Arrius. Huius blasphemiæ author primus(quod sciā) fuit Arrius quidam presbyter Alexandrinus,tempore Constantini maioris,& Siluestri papæ:cuius rei historiam qui plenè scire desiderat,legat decimum librum historiæ scholastice per Ruffinum additum, & primum librum historiæ tripartitæ à capite duodecimo vsq; in finem. Verùm aliqui sunt qui hunc errorem impingunt Origeni, qui plus quàm per centum annos præcessit Arrium:à quo Origene Arrium hausisse ferunt.Beatus enim Augustinus in libro de hæresibus capite quadragesimotertio de Origene loquens sic ait:Dicit præterea ipse Origenes, ꝙ filius Dei sanctis hominibus comparatus, veritas sit: patri collatus, mendacium:& quantum distāt Apostoli à Christo, tantum filius à patre. Vnde nec orandus est filius cum patre,quia non est author indulgendarum petitionum, sed supplicator. Hæc de Origene Augustinus. Hoc etiam impingit Origeni Theophilus Alexandrinus episcopus in suo paschali per beatum Hieronymum è græco in latinum traducto, qui libro secundo eiusdem paschalis dicit Origenem docuisse filium non esse orandum,neq; cum filio patrem. Epiphanius in quadā epistola ad Ioannem episcopum Hierosolymitanum,quam Hieronymus latinam fecit:ait Origenem fuisse patrem Arrij,innuere volēs Arrij doctrinam ab Origene fuisse deductam.Ad hunc eundē errorem accedit proximè Metangismonitarū heresis.Hi enim dicebant(vt Augustinus libro de hæresibus capite quinquagesimooctauo ait)sic filium esse in patre,sicut vas paruum in vase maiore,filium minorem patre faciētes.Et ita à doctrina sua

Metangismonitæ. nomen acceperunt,Metangismonitę vocati.ἀγγεῖον græce,vas dicitur latine,μεταγγισμὸς dictio composita idem est quod infusio vnius vasis in aliud.inde metangismonitæ,id est, si ita licet loqui,transuasantes vel inuasantes.Quis autem fuerit isto-

rum dux,

rum dux, & princeps, Augustinus subticuit. Huius hæresis tot extitere post Arrium fautores, vt longū esset & difficilè omnes enumerare. Nulla enim fuit vnquam hæresis quæ tantum inualuerit, quoniam valde diffusa, lōgo tempore durauit. Ab ortu siquidem solis & meridie, videlicet ab Aegypto veniens, per Græciam transiuit in Aquilonem, & inde Gothi egressi totum penè occidentem hoc veneno infecerunt, quoniam illi Arrianis maximè fauebāt. Durauit autem hæc pestis ferè per trecentos annos, aut fortè amplius. Nam Hispaniam hoc morbo laborasse tempore Gregorij papæ, ipsomet Gregorio narrante cognouimus: qui tertio libro dialogorum capite trigesimoprimo refert Ermigildum primogenitum filium Leonigildi regis Hispaniarum, qui à Gothis originē duxerat, & Arrianus erat, fuisse ad veram fidem à Leandro Ispalensi archiepiscopo conuersum. Qui Ermigildus ob hoc à patre in vincula & carcerē coniectus, cum in die paschatis à quodam episcopo Arriano eucharistiam sumere nollet, ex mandato patris interfectus est, & verus Dei martyr effectus. Mortuo patre successit illi alius filius secundus nomine Recharedus, qui & ipse Arrianus erat: sed hic mortuo patre à Leandro conuersus est ad fidem catholicam, quemadmodum & frater eius Ermigildus. Hic Recharedus paulatim omnes Arrianos eiecit ab Hispania: nec permisit vnquam aliquem sub eo militare qui Arrianus esset. A Cōstantino autem, sub quo Arrius insanire cœpit, vsq; ad Recharedum ferè tercentum anni interiecti sunt. Hæc narraui vt videatur quanto tempore hæc pestis ecclesiam vexauerit. Cuius hæresis fautores etsi non omnes, enumerabo tamen præcipuos, eos videlicet qui famosiores fuere. Post Arrium successit in eadem secta Aetius quidam post Aetium Eunomius alter: post istos Acacius, eodē ferè tempore. Hi tres videlicet Aetius, Eunomius, Acatius, tempore Constantij Imperatoris filij Constantini maioris, fuerunt. Qui autem plura de illis nosse cupit, legat quintum librum historiæ tripartitæ. Varimandus quidā, contra quem scripsit Idacius clarus Hispanus. Maximinus episcopus, contra quem Augustinus scripsit, & publicè disputauit, quę disputatio habetur in sexto tomo operum Augustini in impressione Parisiensi. Felicianus alius, cum quo disputauit publicè idem pater Augustinus, quę disputatio habetur in eodem tomo operum Augustini. Pascentius quidam comes, cum quo etiam disputauit idem pater, & ad quē pro hac re aliquot misit epistolas,

Gothi.

Aetius.
Eunomius
Acacius.
Varimandus.
Maximinus.
Felicianus
Pascentius.

epistolas, quæ disputatio reperitur inter epistolas Augustini, epistola 178. Secutus est Petrus Abailardus etiam hunc errorē, quoniam, vt illi impingit beatus Bernardus epist. 190. posuit gradus in trinitate, dicens personas esse inæquales: qui etsi verbis voluerit differre ab Arrio, re tamen assentit illi. Fuere alij multo plures, qui Arrianam hæresim tutati sunt, sed hi fuere clariores. Hæc hæresis ex his quę iam alibi diximus, facilè conuinci potest. Superius quidem cùm de Christi persona ageremus, ostendimus ex scripturis Christum filium Dei esse verum Deum. Ostendimus etiam in huius tituli, quem modo pertractamus, hæresi prima, tantum esse vnum Deū. Aut ergo Christus filius Dei non est Deus, aut si est Deus, oportet vt sit vnus cum patre Deus, quoniam ipse Deus pater per Esaiam prophetam loquens ait: Ante me non est formatus Deus, & post me nō erit. Ego sum, ego sum dominus, & absq; me non est saluator. Si ergo ante Deum patrem nō fuit alius Deus, nec post illum, vt ille ait: erit alter, ergo filius non est Deus. quod si Deus est, oportet vt sit ille idem Deus qui pater: quia nec ante nec post ipsum est alius Deus. Præterea si filius est Deus, quomodo potest pater filium aliquo tempore præcedere, vt ait Arrius, cùm dicat Deus pater, post me nō erit alius Deus? Si filius est Deus, ergo patri coæternus. Nam si patri non est coæternus, sed posterior patre, ergo non est Deus: quia pater ait: post me nō erit alius Deus. Vides quibus angustiis premitur Arrius dicens filiū minorem patre, nec eiusdem substantiæ cum eo, nec coæternū patri, sed posteriorem patre, & ab eo creatum. Hęc enim dicēs, cogitur negare filium Dei esse Deum, aut si fatetur esse Deum, cogitur ponere duos Deos, cùm dicat illum non esse eundem Deum qui & pater, sed alium. Si ergo pater est vnus Deus, & filius alter Deus, iam duo erunt dij. Sed contradicit pater dicēs, Ego dominus, & non est amplius. Extra me non est Deus. Si filius est Deus, & non de substantia patris, vt ait Arrius, iam extra patrem esset Deus. Et certè tam efficax mihi videtur hæc argumentatio, vt quem libet Arrianum conuincat. Sic enim eum concludit, vt nulla rimula pateat illi qua elabi possit. Nihilominus tamen plura aduersus eum citabimus testimonia. Ioannes nanq; euāgelista de filio Dei loquēs ait: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Aut ergo filius Dei nihil est, aut factus nō est. Quod si aliquid est, & factus est, vt Arrius fatetur, ergo per verbum Dei, hoc est per filium factus est: ergo

Petrus Abailardus.

Esa. 43

Esa. 45

Ioan. 1

ergo filius Dei per seipsum factus est, & ita erat antequam fieret. quæ omnia de nulla re vllus intellectus capere potest, tantum abest vt de filio Dei verè dicantur. Rursum, si filius Dei est, ergo æqualis patri, & eiusdem naturæ cum eo, quoniam nõ est aliter possibile vt filius sit, qui non est de substantia patris. Non est enim possibile vt filius hominis sit, qui non sit homo: multò ergo minus filius erit Dei qui nõ est Deus. Si Deus, aut ergo idem Deus cũ patre, & est quod fides catholica docet: aut alter Deus, & tunc erunt plures dij. Non est etiam possibile vt filius hominis sit, qui non est de substantia hominis genitus: sic ergo non erit possibile vt filius Dei sit, qui non est de substantia diuina genitus. Quod si ex eadem substantia patris genitus est, & Deus est vt pater, oportet vt æqualis sit patri, alioqui nec de substantia patris erit, nec Deus erit. Propterea (inquit Ioannes) magis quærebant eũ Iudæi interficere, quia nõ solùm soluebat sabbatum, sed & patrem suũ dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Peiores sunt Iudęis Arriani, & obtusiores ingenio illis: quoniã Iudæi bene intellexerunt Christũ prædicantem se æqualem patri per hoc solum quod dixit se filiũ Dei. Videbãt enim non posse aliter fieri vt filius Dei esset, quin esset etiam Deus, & per consequens æqualis patri, & eiusdẽ naturæ cum eo. Præterea, Behemoth ille qui diaboli figurã gerit, principium viarum, hoc est operum Dei, in libro Iob prædicatur: eò ꝙ prima sit Dei creatura. Oportet ergo hac ratione, vt filius Dei non factus esse credatur, aut illũ post Behemoth factũ esse putetur: quoniã alioqui non erit possibile vt Behemoth sit principium viarum Dei. Deinde ipsemet filius Dei de hac re testimonium perhibet, dicens, Ego & pater vnũ sumus. Qui locus (mea quidem sententia) apertissimè Arriũ conuincit: quamquàm Erasmus Roterodamus, vir de bonis literis optimè meritus, aliter sentiat, dicens hoc loco parum agi cõtra Arrianos: qua de re eũ nunc in contentionẽ voco, nõ ꝙ cũ Arrianis eũ sentire credam (quod absit & illũ sentire, & me de illo credere) sed vt ostendã ꝙ malè locũ illũ Ioãnis circũspexerit: nec mirũ, quia quãdoq; (vt est in prouerbio) bonus dormitat Homerus. Credo certè eũ aliter nunc sensurũ, si locũ reuisat, & diligenter scrutetur. Vt autem clarius agamus, verba eiusdẽ Erasmi referã. Is enim doctissimus vir in annotationibus super primã catholicã epistolam Ioannis exponẽs illud, Tres sunt qui testimonium dant in cœlo &c. sic ait: Dominus Ioãnis decimo dicit, Ego & pater vnum sumus.

Ioan. 5
Iob 40
Ioan. 10
Erasmus
1. Ioan. 5

ſumus. Hoc teſtimonio quomodo proſternetur Arrianus? niſi doceas vnum in literis ſacris non appellari, niſi quæ ſunt eiuſdem ſubſtantiæ. Nunc cùm innumera loca ſuppetant quæ docent intelligi de conſenſu mutuáque beneuolentia, ad confirmandam opinionem orthodoxi valebit: ad retundendam hæretici pertinaciam non video quantum valeat. Quòd autem Chriſtus ibi loquatur de concordia quam habet cum patre, probabili coniectura colligitur quòd Chriſtus non reſpondet ad id quod dixerat ſeſe vnum cum patre, ſed quòd Deum appellabat patrem ſuum, ſeq; ſingulari quodam modo vocabat filium Dei. Hucuſque Eraſmus. Sed ſalua huius viri doctiſsimi reuerentia, hic locus apertiſsimè Arrium conuincit. Vt autem hoc oſtendamus, video à nobis hoc exigi vt probemus locum illum nullo pacto poſſe de animorum cõcordia intelligi. Pro qua re plenè exhibẽda illud eſt ante omnia aſpiciendum, quid eſt in eo loco ſubiecta materia, de qua ſermo fiebat: & quis ſcopus ad quem Chriſti verba dirigebantur. hoc enim eſt maximè neceſſarium ad cuiuslibet ſcripturæ intelligentiam, videlicet eiuſdem ſcripturæ circunſtantias ſcrutari, ex quarum ſcrutinio facilè ſcripturæ intellectus hauritur. Chriſtus ſiquidẽ in eo loco cùm de ouibus ſuis diſſereret, dixit, Et non rapiet eas quiſquam de manu mea, hoc eſt de poteſtate. ſolenne eſt enim in ſacris literis poteſtatẽ nomine manus deſignari. Et vt alia multa teſtimonia omittam, illud eſt apertum vbi dicitur, Factum eſt
Agg. 1 verbũ Domini in manu Agg. prophetę. In manu, i. in poteſtate eius. Sic etiam hic accipiendum eſt cùm Chriſtus dicit, Et non rapiet eas quiſquam de manu mea: niſi fortè velimus Deum cum Anthropomorphitis corporeum credere: quoniam etſi de Chriſto poſſet iuxta literã dici quòd habeat manus iuxta naturã humanã, de patre tamen hoc non poteſt dici, de quo poſtea dicitur, Nemo poteſt rapere de manu patris mei. Chriſtus ergo volens oſtẽdere oues ſuas eſſe tutas, dicit, Et nõ rapiet eas quiſquam de manu mea. Vt autem hoc probaret, addidit ſequentia, dicens, Pater qui dedit mihi, maior omnibus eſt. Sic enim ibi legit Eraſmus, Et nemo poteſt rapere de manu patris mei. Vt enim probet Chriſtus neminem poſſe rapere oues ſuas de manu ſua, hoc aſſumit, quòd videlicet nemo poteſt rapere de manu patris ſui. vnde colligit quòd nemo poſsit etiã de manu ſua aſſumere. Quod ſi quis de collectione dubitauerit, tanquam malè collegerit, addidit, Ego & pater vnum ſumus, quo dicto
probauit

Probauit bene collegisse in argumentatione sua. Nam si ille & pater vnum sunt, non magis poterit rapere de manu sua, quàm de manu patris. Et quòd ille sit verborũ ordo, ex litera ipsa patet, & Augustinus & Theophylactus sic eam distribuunt. Cùm ergo ad hunc finem verba illa Christus dixerit, constat apertissime, nullo pacto posse intelligi de vnitate animorum, sicut alibi dicitur, Erat eorum cor vnum, & anima vna. Nam si de vnitate & consensu animorum verba illa interpretentur, collectio Christi erit nullius valoris, vt clarissime patet. Sic enim argumentatur, Nemo potest rapere de manu patris mei, ergo nemo potest rapere de manu mea. Si quis neget eum bene collegisse, probat dicens, Ego & pater vnũ sumus. vnum inquam potestate, de qua tunc erat quæstio, vnum inquam natura. Vnam certe oportet esse manũ patris & filii, vt bene colligat filius neminẽ posse rapere oues de manu sua, per hoc quòd nemo potest rapere de manu patris sui. At si de vnitate animorum & mutua beneuolentia loqueretur, qualis erat illa collectio? Quis nõ videt illam esse prorsus inualidã? Ad hunc enim modũ posset quis in gratia existens dicere & argumentari, Nemo potest hunc calamum rapere de manu mea, quia nemo potest rapere de manu patris omnipotentis qui in cœlis est. Quod si quis dicat collectionem esse prorsus inutilem, in eiusdẽ collectionis probationem subiiciet id quod Christus dixit, Ego & pater vnũ sumus. Iam (vt opinor) satis aperte ostendimus quã efficax sit hoc scripturæ testimoniũ aduersus Arrianos. Quod si Erasmus bene circumspexisset, certò scio quòd rectius intellexisset. Verũ ille (vt patet) nõ aspexit ad præcedentia, sed solum ad sequentia, per quæ Christus respõdit Iudæis. Iudęi nanq;, audito illo verbo, melius quàm Arriani illud intellexerunt, ex illo colligentes Christum se dicere Deum, quia dixerat sese vnum cum patre, quod dictum per sequẽtia verba quodãmodo confirmat. Accedit ad hæc, quod Paulus de eodem filio Dei loquens ait, Qui cum in forma dei esset, non rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo. Vides hic æqualitatẽ dei. cur ergo Arri audes dicere Deum patrem maiorem, filium vero esse minorem? Aduerte etiã quod hic Paulus de Christo loquens secundum expressam diuinitatem dixit, cum in forma Dei esset: non autem dixit, cũ in forma Dei factus esset, sicut aliàs de eo iuxta humanitatem dictum est, Verbũ caro factum est. Non ergo sic dixit, sed ita, cum in forma Dei esset, quia esse est proprium Dei, iuxta illud,

Act. 4

Philip. 2

ſumus. Hoc teſtimonio quomodo proſternetur Arrianus? niſi doceas vnum in literis ſacris non appellari, niſi quæ ſunt eiuſdem ſubſtantiæ. Nunc cùm innumera loca ſuppetant quæ docent intelligi de conſenſu mutuáque beneuolentia, ad confirmandam opinionem orthodoxi valebit: ad retundendam hæretici pertinaciam non video quantum valeat. Quòd autem Chriſtus ibi loquatur de concordia quam habet cum patre, probabili coniectura colligitur quòd Chriſtus non reſpondet ad id quod dixerat ſeſe vnum cum patre, ſed quòd Deum appellabat patrem ſuum, ſeq; ſingulari quodam modo vocabat filium Dei. Hucuſque Eraſmus. Sed ſalua huius viri doctiſsimi reuerentia, hic locus apertiſsimè Arrium conuincit. Vt autem hoc oſtendamus, video à nobis hoc exigi vt probemus locum illum nullo pacto poſſe de animorum cõcordia intelligi. Pro qua re plenè exhibẽda illud eſt ante omnia aſpiciendum, quid eſt in eo loco ſubiecta materia, de qua ſermo fiebat: & quis ſcopus ad quem Chriſti verba dirigebantur. hoc enim eſt maximè neceſſarium ad cuiuslibet ſcripturæ intelligentiam, videlicet eiuſdem ſcripturæ circunſtantias ſcrutari, ex quarum ſcrutinio facilè ſcripturæ intellectus hauritur. Chriſtus ſiquidẽ in eo loco cùm de ouibus ſuis diſſereret, dixit, Et non rapiet eas quiſquam de manu mea, hoc eſt de poteſtate. ſolenne eſt enim in ſacris literis poteſtatẽ nomine manus deſignari. Et vt alia multa teſtimonia omittam, illud eſt apertum vbi dicitur, Factum eſt
Agg. 1 verbũ Domini in manu Agg. prophetę. In manu, i. in poteſtate eius. Sic etiam hic accipiendum eſt cùm Chriſtus dicit, Et non rapiet eas quiſquam de manu mea: niſi fortè velimus Deum cum Anthropomorphitis corporeum credere: quoniam etſi de Chriſto poſſet iuxta literã dici quòd habeat manus iuxta naturã humanã, de patre tamen hoc non poteſt dici, de quo poſtea dicitur, Nemo poteſt rapere de manu patris mei. Chriſtus ergo volens oſtẽdere oues ſuas eſſe tutas, dicit, Et nõ rapiet eas quiſquam de manu mea. Vt autem hoc probaret, addidit ſequentia, dicens, Pater qui dedit mihi, maior omnibus eſt. Sic enim ibi legit Eraſmus, Et nemo poteſt rapere de manu patris mei. Vt enim probet Chriſtus neminem poſſe rapere oues ſuas de manu ſua, hoc aſſumit, quòd videlicet nemo poteſt rapere de manu patris ſui. vnde colligit quòd nemo poſsit etiã de manu ſua aſſumere. Quod ſi quis de collectione dubitauerit, tanquam malè collegerit, addidit, Ego & pater vnum ſumus. quo dicto
probauit

Probauit bene collegisse in argumentatione sua. Nam si ille & pater vnum sunt, non magis poterit rapere de manu sua, quàm de manu patris. Et quòd ille sit verborũ ordo, ex litera ipsa patet, & Augustinus & Theophylactus sic eam distribuunt. Cùm ergo ad hunc finem verba illa Christus dixerit, constat apertissime, nullo pacto posse intelligi de vnitate animorum, sicut alibi dicitur, Erat eorum cor vnum, & anima vna. Nam si de vnitate & consensu animorum verba illa interpretentur, collectio Christi erit nullius valoris, vt clarissime patet. Sic enim argumentatur, Nemo potest rapere de manu patris mei, ergo nemo potest rapere de manu mea. Si quis neget eum bene collegisse, probat dicens, Ego & pater vnũ sumus. vnum inquam potestate, de qua tunc erat quæstio, vnum inquam natura. Vnam certe oportet esse manũ patris & filii, vt bene colligat filius neminẽ posse rapere oues de manu sua, per hoc quòd nemo potest rapere de manu patris sui. At si de vnitate animorum & mutua beneuolentia loqueretur, qualis erat illa collectio? Quis nõ videt illam esse prorsus inualidã? Ad hunc enim modũ posset quis in gratia existens dicere & argumentari, Nemo potest hunc calamum rapere de manu mea, quia nemo potest rapere de manu patris omnipotentis qui in cœlis est. Quod si quis dicat collectionem esse prorsus inutilem, in eiusdẽ collectionis probationem subiiciet id quod Christus dixit, Ego & pater vnũ sumus. Iam (vt opinor) satis aperte ostendimus quã efficax sit hoc scripturæ testimoniũ aduersus Arrianos. Quod si Erasmus bene circumspexisset, certò scio quòd rectius intellexisset. Verũ ille (vt patet) nõ aspexit ad præcedentia, sed solum ad sequentia, per quæ Christus respõdit Iudæis. Iudęi nanq;, audito illo verbo, melius quàm Arriani illud intellexerunt, ex illo colligentes Christum se dicere Deum, quia dixerat sese vnum cum patre, quod dictum per sequẽtia verba quodãmodo confirmat. Accedit ad hæc, quod Paulus de eodem filio Dei loquens ait, Qui cum in forma dei esset, non rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo. Vides hic æqualitatẽ dei. cur ergo Arri audes dicere Deum patrem maiorem, filium vero esse minorem? Aduerte etiã quod hic Paulus de Christo loquens secundum expressam diuinitatem dixit, cum in forma Dei esset: non autem dixit, cũ in forma Dei factus esset, sicut aliàs de eo iuxta humanitatem dictum est, Verbũ caro factum est. Non ergo sic dixit, sed ita, cum in forma Dei esset, quia esse est proprium Dei, iuxta illud,

Act. 4

Philip. 2

Exo.3 Ego ſum qui ſum. Ex eodem etiam ſcripturę teſtimonio conuincitur Sabellius. Nam qui par eſt & æqualis, alterum habeat oportet cui collatus ęqualis reperiatur. Ex illa ergo æqualitate duæ oſtenduntur perſonæ. Sed iam opus eſt vt contra dictum Origenis oſtendamus filium dei orandum. Hoc autem non eſt
Pſal.96 magnum negocium, cum apertiſsima ſint ſcripturæ teſtimonia. Propheta ſiquidē de filio Dei loquēs ita, ait: Adorate eum omnes angeli eius. Hæc autem verba Paulus interpretatur eſſe
Heb.1 dicta à patre cœleſti de filio ſuo vnigenito, ſic dicens: Et cū iterum introducit primogenitum in orbē terræ, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei. Quomodo ergo non eſt orandus, quem clare conſtat eſſe adorandum? Quo teſtimonio nō minus pro-
Exo.20 & Deu.5 ſternitur Arrius quā Origenes. Si enim filius Dei eſt creatura, vt Arrius ait, quomodo illum Deus pater adorare iubet, qui alias omnis creaturæ adorationem tam ſtrictè prohibuit? Omitto Magorū adorationem huic etiam incunabilis exiſtenti exhibitam. Præterea, Stephanus cū lapidaretur à Iudæis, Ieſum Chri-
Actu.7 ſtum filium Dei orabat, dicens, Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meū. poſitis autem genibus clamauit voce magna dicens, Domine ne ſtatuas illis hoc peccatū. Petrus etiam vt Aeneā paralyticum à morbo liberaret, ait, Aenea ſanet te Dominus Ieſus
Actu.9 Chriſtus. Vox certe illa deprecantis, eſt, nō imperātis: quia nemo imperat niſi illi quē credit ſibi ſubiectū. Deniq; Paulus ait,
Phil.2 Dedit illi nomē, quod eſt ſuper omne nomē, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtriū, & infernorū. Quòd antè Eſaias prophetauerat, qui Dei nomine loquens ait, Mihi curuabitur omne genu. Talis autem genuflexio cuiuſdā ado-
Eſa.45 rationis & humillimæ deprecationis indicium eſt. Pręter hæc tam aperta ſcripturæ teſtimonia extat Concilii Nicæni defini-
Cōcilium Nicænum. tio, quod ſub Conſtantino maiore celebratum eſt, in quo trecenti & decem & octo patres cōgregati, talem ore proprio ad ſuam & noſtram ſalutē confeſsi ſunt fidem. Fides Nicęni concilii. Credimus in vnū Deum patrem omnipotentem viſibiliū & inuiſibilium cōditorem. Et in vnum Dominū Ieſum Chriſtum filium Dei natū de patre vnigenitum, hoc eſt de ſubſtantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deū verum de Deo vero, natum non factū, conſubſtātialem patri, id eſt vnius ſubſtantiæ cum patre, quod Græci ὁμοούσιον dicunt. per quē omnia facta ſunt quæ in cœlo & in terra &c. Hæc conciliū Nicænum. Eandem fidē protulit concilium Conſtantinopolitanum ſub

Theodoſio

Theodosio maiore celebratum,& concilium Ephesinum sub Theodosio iuniore,& conciliũ Chalcedonense sub Martiano Imperatore,& plurima alia concilia hoc idẽ confessa sunt: de qua re extat liber vnus beati Hilarii de synodis celebratis aduersus Arrianos,in quo libro reddit rationẽ eorũ conciliorum quæ aduersus Arrianos celebrata sunt. Verùm quoniã Arriani aliquot scripturæ loca perperã intellecta adducunt in suæ hæresis testimoniũ, pro illis ferme omnibus dissoluendis sufficit admonere lectorẽ.vt quoniã in Christo duæ sunt naturæ, quædam diuina,secundum quã ęqualis est patri:altera humana,secundum quam minor est patre:quotiescunq; scriptura Christo tribuit infirmitatẽ,aut inæqualitatem patri,aut alia huiusmodi,ea intelligat esse interpretanda iuxta naturã humanam, secundum quã infirmus fuit & debilis,& patre minor. Secundum illã verbũ caro factũ esse dicitur,secundũ quam patrẽ orat, & cum clamore valido & lachrymis preces effundit.reliqua autẽ de illo iuxta diuinitatẽ sunt accipienda. Contra hanc hæresim plures scripsere. In primis Athanasius,quẽ cum eodẽ Arrio disputasse ferunt,scripsit de vnica deitate trinitatis libros duos, Beatus Cyrillus scripsit opus insigne,quod thesaurũ inscripsit, quatuordecim libris partitũ,in quo cõtra plures hęreticos agit, præcipue tamen contra Arrianos. Ex latinis scriptoribus primus,quod sciã.ex his qui extant fuit Hilarius Pictauorum episcopus,qui etsi in libris de trinitate diffuse cõtra Arriũ & alios hæreticos disputet,tamen specialẽ librũ de hac re contra Arriũ edidit de patris & filii vnitate. Victorinus Afert, à quo dicitur Hieronymũ didicisse Rhetoricam,quatuor libris contra Arriũ disputat,quod opus ante annos quinq; est impressum Basileæ inter illa opera quę in antidoto hæresum coaceruata sunt. Beatus Ambrosius scripsit de fide orthodoxa cõtra Arrianos librũ vnum. Beatus Augustinus sæpissime cũ Arrianis,vt iam ostendimus,disputauit,& libros contra eos composuit plures: cõtra sermonẽ Arrianorum librum vnũ. contra Maximinũ Arrianorum episcopũ libros tres. Cõtra Felicianũ librum vnũ. Idacius clarus Hispanus,qui,vt suspicor,eodẽ ferme tempore fuit quo August.scripsit aduersus quendam Varimandum Arrianum insigne opus,quod etiam habetur in eo volumine quod Antidotum hæresum inscribitur. Alios autem non vidi.

Septima hæresis est quæ negat filium Dei esse verbum. Huius hæresis authores, vt Augustinus in libro de hæresibus

Alogiani. capite 30. ait, dicti sunt Alogiani, quasi sine verbo. logos enim græcè, latinè verbum dicitur. Et quia in Euangelio Ioannis expresse hoc habetur quod filius Dei sit verbum patris, hac occasione euangelium illud non recipiebant, dicentes illud nõ esse Ioannis Apostoli. Contra hanc hæresim non est opus disputare, cum sit tam apertum testimonium Ioannis Apostoli, quod nullo pacto negare possunt. Superius enim ostendimus catalogum librorum canonicorũ, in quo insertum est euangelium Ioannis. Quo catalogo assignato, tunc signauimus arma catholicis & hęreticis communia, quibus & hæreticum se tueri & catholicum pugnare oportet. Cum ergo hi hæretici prouocent catholicos ad certamen, non est quod arma iam recepta veluti culpata reiiciant. Sed ne testimoniis carere videar, opus est vt aliunde etiam testimonia petamus ad hanc hæresim reiiciendam. Sapiens nanq; ait, Cum quietum silentium continerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus domine exiliens de cœlo, à regalibus sedibus durus debellator in mediam exterminii terram prosiliuit. Hęc autem verba constat non posse intelligi de sermone prolatiuo, qui verberato aere sonat, quoniam ille omnipotens nõ est, sed solus Deus omnipotens est. Et alibi expressius, Fons sapientiæ verbum dei in excelsis. Et Propheta in persona patris loquens ait, Eructauit cor meum verbum bonum. Constat autem quòd de filio dei loquatur, quoniam de illo sunt illa quæ sequuntur, Speciosus forma præ filiis hominum &c. Et Esaias apertius hoc docet qui ait, Exsiccatum est fœnum, & decidit flos: verbũ autem dei nostri manet in æternum. Verbum autem prolatiuum simul cum ipso sono transit, & minorem durationem quàm fœnum habet: quapropter fieri nequit vt ad illud verba Esaiæ referantur, sed ad filium Dei, cuius aduentus in hunc mundum in illo capitulo prædicatur. Illud ergo verbum quod est æternum & omnipotens, & quod est fons sapientiæ, quodq; pater cœlestis eructauit gignendo, & quod ex ore Altissimi prodiit: illud inquam est filius Dei. Taceant ergo Alogiani, & quæ non intelligunt, venerentur tanquam sacramentum absconditum, & nolint res diuinas ex capacitate sui intellectus metiri.

Sap. 16
Eccle. 1
Psal. 44
Esa. 40

Octaua hæresis est de filii persona malè sentiens. dicit enim filium Dei ignorare diem vltimum. Huius hæresis authores, vt Isidorus libro 8. Etymologiarum cap. 5. ait, dicti sunt Ignoitę, eò quòd ignorantiam impingant Deo. Quis fuerit primus huius hær

Ignoitæ.

ius hæresis inuentor, aut quo tempore cæperit, Isidorus nõ prodidit, neque apud alium ego inuenire potui. Ad hoc autem dicendum moti sunt propterea quòd Christus apud Matthæum Mat.10
dixit, De die illa & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi Mar.13
solus pater. Et apud Marcum expresse nominatur filius, vbi sic dicitur, De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque filius, nisi pater. Sed antequam huic obiectioni respondeamus, oportet vt nostram & catholicam fidẽ prius confirmemus. Propheta regius ait, Omnis consummationis vidi Psal.118
finem. Cum ergo vltimus dies finis sit & consummatio temporis, sequitur quòd illum viderit. Si forte dicas illud Prophetæ dictum non esse filio Dei tribuendum, saltem Esaiæ dictum non poteris hac occasione reiicere: quoniam de Christo filio Dei pro nobis crucifixo loquens, ita sub nomine eiusdem Christi ait, Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecũ. Esa.63
Calcaui eos in furore meo, & cõculcaui eos in ira mea: & aspersus est sanguis super vestimẽta mea, & omnia indumenta mea inquinaui. Dies enim vltionis in corde meo, annus retributionis meę venit. Hic apertè vides filium Dei fatentem se scire diẽ vltimum, quoniam ait, Dies vltionis in corde meo. Quæ verba constat in persona filii Dei esse dicta quoniã qui dixerat Torcular calcaui solus &c. eadem verborum consequentia subiunxit dicens, Dies vltionis in corde meo. Prętereà, Paulus de filio Dei loquens ait, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi. Si omnes thesauri sapientiæ & scientiæ, ergo etiã Colo.2
notitia vltimæ diei. Rursum, Omnia per filium Dei facta sunt, Ioan.1
vt ait Ioannes Apostolus, ergo etiam tempus & omnes dies per illum facti sunt: ergo & vltimus ab illo mente iam factus est, qui nouit omnia quæ facturus est, antequam fiant. Deinde ipsemet filius Dei ad patrem loquens ait, Omnia mea tua sunt, & Ioan.17
tua mea sunt. Aut ergo filius scit diem vltimum quemadmodũ pater, aut pater ignorabit quemadmodũ filius, quoniã alioqui falsum esset quod filius ait patri, Omnia tua mea sunt, Et in alio loco, Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Sed si illius vlti- Luc.10
mæ diei notitiam sibi pater seruauit, oportet vt non omnia filio suo pater dederit. Accedit ad hoc, quòd si vltimum ignorat, omnes etiam qui sunt ante illum, oportet ignorare: quoniam si ignorat diem vltimum, sciet etiam illum solum sibi ignoratũ: & si sciret omnes præcedentes diem vltimum, necessariò sciet diem proxime sequentem esse vltimum, aliàs non esset certus

se scire omnes dies præcedentes. Quod si certò scit omnes dies præcedentes vltimum, tunc iam sciet proximè sequentem fore vltimum, & ita sciet vltimum. Aut ergo vltimum scit, aut si vltimum ignorat, præcedentes eum ignorare erit necesse. Ostenso igitur quòd filius Dei scit vltimum diem æquè bene vt pater, superest vt declaremus quo pacto intelligendum sit cùm ait se diem illum nescire. Pro qua re valdè suffragatur nobis id quod in Actis apostolorũ legimus discipulos interrogasse Dominum dicentes, Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? quibus ille respondit, Nõ est vestrũ nosse tẽpora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Ibi certè filius nõ negat se scire, sed solũ ait non spectare ad illos illius diei scientiã. Vnde colligitur illũ diem esse secretũ, & nulli reuelandũ. quod prudens ipse Dominus fecit, vt nos cautos redderet, & hac occasione vigilare faceret: Ideo dixit, de illa nemo scit. Quòd autẽ hac occasione illud dixerit, ex decursu literæ colligitur, quoniã statim subiũxit, Vigilate ergo, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit. Ne autem fortè crederent labore aut industria aut aliqua humana ratiocinatione se posse illũ diẽ scire, addidit. neq; angeli cœlorũ, vt hoc dicto illos à quolibet huius diei scrutinio deterreret. Sed quia fortè discipuli hoc vellent ab ipso Christo eorũ magistro discere & inquirere, vt eos ab hac inquisitione separaret, vlterius addidit, neque filius, sed solus pater. quasi hoc verbo illis diceret, Nolite soliciti esse de illius diei notitia, quoniã illam nullus habet: neque à meipso petatis, quoniã nec ego etiã scio. Nõ quòd ipse simpliciter nesciat, sed quia etsi sciat, non tamẽ vt illis reuelare debeat: queẽadmodum si aliquid tibi secretè cõmissum est vt nulli alteri reueles, & postea aliquis à te de illa re sciscitetur: respõdebis, & meritò, te nescire, quoniã etsi scias, nõ tamen sic scis vt reuelare possis. Sacra autẽ scriptura, cũ pro hominibus erudiendis facta sit, eodẽ more loquendi vtitur quo homines loqui solẽt. quapropter (vt ait b. Aug. in libris de doctrina Christiana) eisdẽ tropis, figuris, & metaphoris vtitur, quibus in nostra cõmuni locutione vtimur. Filius ergò Dei fatetur se nescire diẽ illũ, quia etsi sciat, non tamẽ sic vt reuelare debeat. Quod manifestè ostendit illa sententia, Nõ est vestrum nosse tempora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate. Noluit autẽ illis dicere apertè, scio, sed nolo vobis reuelare: ne illos hac respõsione tristes redderet, aut minus erga seipsum affectos hac occasione efficeret. De

Act. 1

hac re

hacre longe disputat beatus Hilarius in 9. libro de Trinitate, paulò ante finem.

Nona hæresis etiam filio ignorantiam impingit. Origenes nanq;, quemadmodũ illi tribuit Epiphanius in quadã epistola ad Ioannẽ episcopũ Hierosolymitanũ, dixit filium nõ posse videre patrem, nec spiritũ sanctũ posse videre filiũ. Et certè Epiphanius citat verba Origenis in libris Periarchon, vbi sic Origenem dixisse refert: Sicut enim incongruum est dicere, quòd possit filius videre patrem, sic inconsequens est opinari, quòd spiritus sanctus possit videre filium. Hæc dixisse Origenem refert Epiphanius. Vt verum fatear, miror virum tam doctũ, qualis fuit Origenes, in tam apertum errorem fuisse lapsum, cùm sit tam apertus locus scripturæ ita dicẽs, Nemo nouit filium nisi pater, neque patrẽ quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. In hoc loco tam verè tribuitur filio notitia patris, vt ex eo magis posset quis suspicari spiritũ sanctũ non videre patrẽ. Quãquã & hoc nõ ita se habet, quoniã ea quæ ad se dicũtur, quæ nũc recentiores theologi absoluta & essentialia appellant, tribus personis sunt communia, sicut & ipsa essentia. Quapropter etsi in his locutionibus reperiatur dictio exclusiua, per quã prima fronte excludi videatur aliqua persona: nulla tamẽ earũ excluditur, sed solùm excluduntur illę res quibus essentia diuina nõ sic se cõmunicat. Vt vnũ è multis gratia exẽpli afferã, per Esa. prophetam Deus pater loquitur dicens, Ego dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras. Nunquid ergo dicemus filiũ aut spiritum sanctũ non formare lucẽ, quia dixit pater, non est alter formans lucẽ? Absit. Nã de filio Dei Ioannes ait: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Et cũ aquæ crearentur, spiritus domini ferebatur super eas. Et de eodẽ spiritu Dauid ait: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Ad hunc modum interpretandum est id quod dicitur, Nemo nouit filiũ nisi pater, neq; patrẽ quis nouit nisi filius. Notitia enim res est quæ ad se dicitur, hoc est absoluta, ac proinde essentialis, & omnibus tribus personis cõmunis: quapropter etsi ibi dictio exclusiua ponatur, non est tamen intelligendum aliquam personam diuinã excludi, quin etiã spiritus sanctus cognoscat patrem sicut filius, & in filium æquè perfecte sicut pater. Hoc autem quod de spiritu sancto dicimus, clarius patebit cũ in sequẽtis hæresis expugnatione cõiicerimus ex sacris literis spiritũ sanctũ esse patri & filio con-

Origenes. *Mat. 11* *Esa. 45* *Gen. 1* *Psal. 32*

substantialem, hoc est eiusdem cum illis substantię: quapropter erit necessarium, vt omnia quæ sunt patris & filij sint etiam spiritus sancti, ita vt spiritus sanctus verè dicere posit vtiq; quod filius dixit patri, Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Vnde apertissimè conuincitur spiritum sanctum cognoscere Patrem, quemadmodum filius, & filium quemadmodum pater.

Decima hæresis impetit spiritum sanctum, quoniam ait spiritum sanctū esse minorē patre & filio, & nō esse eiusdem substantię cum patre, sed esse verā creaturā. Huius hęresis princeps fertur Macedonius quidam Constantinopolitanus episcopus, tempore Constantij Imperatoris, & Liberi papæ, à quo Macedonio Macedoniana hæresis appellata est, quamquā & eandem hæresim prius docuerat Arrius, qui sicut dixit filium dissimilē patri, & esse creaturā, ita etiā docuit de spiritu sancto. Sed quoniam Arrij sequaces diuisi sunt, quibusdam affirmantibus filiū quodammodo similem patri, licet non eiusdē essentiæ: quam partem tenuit Eunomius quidā corpore leprosus, & artis dialecticæ callidissimus: aliis autem affirmantibus filiū per omnia similem patri, sed spiritū sanctū esse illis prorsus dissimilē meramq; esse creaturam, & istorum dux fuit Macedonius, ideo ab eo nomen accipit, vt Macedoniana hæresis diceretur: quoniam sub Arrio magis disputatum est de filio quā de spiritu sancto. Hi sic sentientes vocati sunt pneumatomachi, id est spiritus sancti impugnatores. πνεῦμα græcè, est idem quod spiritus latinè. quod si in sacris literis reperiatur præposito articulo τὸ (vt annotat Didymus in lib. de spiritu sancto) semper significat spiritū sanctum. μάχομαι græcè, est idem quod latinè pugno. inde dictio composita πνευματομάχος, id est spiritus sancti oppugnator. Hic non possum continere meipsum quin referam quàm bellam illius vocis etymologiā adferat Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum, vbi sic ait, Et dicuntur à pneuma, id est spiritus, & tocos, id est mater, quia spiritum sanctum ex matre ipsa processisse dicebat, & de filio Dei. Et certè non est mirādum quòd ignorauerit, sed illud valdè miror, esse aliquem tam impudentis arrogantiæ, vt quod prorsus ignorat, nō vereatur tanta cum authoritate docere. Sed hoc non potest vllo pacto tolerari, quòd videlicet vt etymologia quam ex suo cerebro finxerat, proposito negocio conueniret, addidit Macedonium sensisse quòd spiritus sanctus ex matre processerit & de filio Dei, tanquam si filius Dei coiens cū matre genuisset spiritum

Macedonius. *Arrius.* *Eunomius*

ſpiritum ſanctum. Diſperea m ſi vel per ſomnium Macedonius tale dixit, aut ſi frater Bernardus hoc apud aliquem ſcriptorem de Macedonio reperit. Nam beatus Auguſtinus in lib. de hæreſibus cap.52. de Macedonio loquens, nihil tale illi impingit: Philaſter qui hos hæreticos non Macedonianos, ſed Semiarrianos appellat, nunquam huius fabulæ meminit. Eccleſiaſtica hiſtoria in decimo libro, cap.25. de Macedonio loquẽs, nullum tale figmentum illi tribuit. Hiſtoria tripartita lib.5. cap.41. de hæreſibus Macedonij diſſerens, nec vllum matris nomen circa ſpiritus ſancti productionem ibidem poſuit, ſed ſolùm dicit Macedonium ſenſiſſe quòd ſpiritus ſanctus ſit patri diſsimilis, & miniſter illius, & illa dixerit ſpiritui ſancto tribuẽda, quæ de angelis dicuntur. An autem angeli dicantur in ſcriptura habere matres, videat frater Bernardus de Lutzemburgo. Beda in libro de ratione temporũ de Macedonio faciens mentionem, nunquam illum tale ſenſiſſe refert, quale illi impingit Bernardus de Lutzemburgo. Et vt ad recentiores deſcendam, Platina in vita Felicis papæ huius nominis ſecundi, idem dicit de Macedonio, & ſub eiſdem ferè verbis quibus Eccleſiaſtica hiſtoria de Macedonio diſſeruerat. Guido cum ſemper Auguſtinum & Iſidorum ſequatur etiam hic ſui ſimilis, ſolùm Auguſtini & Iſidori de Macedonio cenſuram refert. Vbi ergo Bernardus de Lutzẽburgo inuenit Macedonium dediſſe ſpiritui ſancto matrem, ex qua & filio Dei ſpiritum ſanctũ proceſsiſſe dicat? Certè ego aliud nõ poſſum conijcere, niſi quòd fortè apud alium ſimilis farinæ legit, & nulla adhibita rei indagine, vt aliàs de illo diximus, in ſuum opus tranſcripſerit, aut fortè, quòd magis credo, ipſe appoſuit è ſuo cerebro, vt etymologia per eũ allata ſubiectæ materiæ conueniret, & ita, vt eſt in prouerbio, ad lapidem applicauit amuſsim. Sed iam opus eſt vt ad oppugnationem hæreſis accedamus. Pro qua re memores eſſe oportet eorum quæ ſuperius contra Sabellium attulimus. ibi enim oſtendimus trinitatem vnitatis, patrem videlicet & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deũ. Ipſa enim veritas dixit Apoſtolis ſuis, Euntes in mundum prædicate euangeliũ omni creaturæ, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Mat.28 Cùm in nomine dixit, & nõ in nominibus, apertè oſtendit eorum trium vnum eſſe nomen, vnamq; ſubſtãtiam. ſpiritus ſanctus ergo eſt Deus, & patri conſubſtantialis. Præterea, vt ſuprà de filio ſumus argumentati, cùm vnus tantùm ſit Deus, & non

plures:non potest esse vt spiritus sanctus sit Deus, quin sit vnus cum patre & filio Deus, quoniam alioqui plures essent dij, quod catholica fides abominatur. At quòd spiritus sanctus sit Deus, Paulus apostolus testatur, qui in priore ad Corinthios epistola
1.Cor.6 ait: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quē habetis à Deo? Et ne quisquā ipsum spiritum sanctum negaret Deum, continuò secutus ait: Et non estis vestri, empti enim estis precio magno. glorificate ergo & portate Deum in corpore vestro. Cùm dixit portate Deum in corpore vestro, insinuauit nobis spiritum sanctum esse Deum,
1.Cor.11 cuius templum membra nostra esse prædixerat. Et in eadem epistola iterum, Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarū sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce hic vides spiritum sanctum vocatum dominū & Deū. Præterea nisi spiritus sanctus esset Deus, quomodo esset possibile, vt peccatū in illū sit tam graue, quòd, vt
Mat.12 Christus ait, neque hoc seculo neque in futuro remittatur: Fieri nim potest, vt grauius sit peccatū in creaturā, quàm illud quod aperto Marte fit in Deū. At si spiritus sanctus esset creatura, vt Macedonius ait, grauius esset peccatū in creaturā, quā in Deū.
Act.5 Rursum, Petrus ad Ananiā, qui fraudauerat Apostolos de precio agri venditi, ait: Anania cur tentauit Satanas cor tuū mentiri te spiritui sancto? Vt autē explicet spiritū sanctū esse Deū, subiunxit: Non es mētitus hominibus sed Deo. Quem ergo spiritū sanctū prius dixerat, eundē postea Deū nominauit. Deinde opera spiritus sancti arguūt eum esse Deum, quia ea illū face-
1.Cor.3 re cognoscimus, quæ non nisi à Deo fieri possunt. Gratiam donat, vt Apostolus ait: Diuisiones gratiarum sunt, vnus autē spi-
Psal.83 ritus qui impartitur. Tamen Dauid ait, Gratiā & gloriā dabit Dominus. ergo spiritus sanctus qui gratiā donat, est dominus
Rom.5 & Deus. Charitatē effundit in cordibus nostris. Charitas Dei inquit Paulus, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis. Spiritus sanctus peccata remittit, quod
Ioan.20 soli Deo est proprium. Dominus enim Iesus Christus sanctis Apostolis insufflans ait, Accipite spiritum sanctū: quorum remiseritis peccata, remissa sunt. Apostolis datur spiritus sanctus, vt possint peccata dimittere. Si ergo illi per spiritum sanctum peccata remittunt, multò melius ille, in cuius virtute hęc

faciunt,

faciunt,remittet. Quomodo ergo nõ est Deus,qui peccata propria auctoritate dimittit? Spiritus sanctus loquutus est in prophetis,vt pater & filius. De Deo enim patre Zacharias dixit,Locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt prophetarum eius. *Luc.1*
Et Petrus ait,Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia,sed spiritu sancto inspirãte locuti sunt sancti Dei homines. Et Paulus ait, Omnis scriptura diuinitus inspirata. Si spiritus sanctus in prophetis & Apostolis loquitur,& omnis talis scriptura diuinitus inspirata est, ergo spiritus sanctus Deus est. Spiritus sanctus vbiq; est,vt pater,quod manifestè ostendit propheta dicẽs, Quò ibo à spiritu tuo?& quò à facie tua fugiã? si ascendero in cœlum,tu illic es,&c. Multa alia similia ex scriptura sacra diligens lector colligere potest. Sed iam audiamus ecclesię definitionem. Concilium Constantinopolitanum.150. episcoporum sub Theodosio maiore & Damaso papa damnata hæresi Macedonia,talem protulit fidem,Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem factorem cœli & terræ &c. Sequitur,Credimus in spiritum sanctum Dominum & viuificatorem ex patre procedentem,cum patre & filio adorandum & conglorificandum,qui locutus est per prophetas. Eandẽ fidem docuit Ephesinum concilium, eandem amplectitur concilium Chalcedonense,eandem recepit concilium Lateranẽse sub Innocẽtio papa huius nominis tertio celebratum, cuius definitio habetur in lib. Epistolarum decretalium titulo de sum. trinitate & fide catholica. Contra hanc hæresim scripsit Didymus Alexandrinus duos libros de spiritu sancto, quod opus beatus Hieronymus latinitate donauit. Basilius aduersus Eunomium edidit librum vnum. Beatus Ambrosius omnibus in hac parte copiosior est, qui tribus libris de spiritu sancto ad Gratianum Imperatorem editis strenuè pro fide catholica pugnat.

2.Pet.1 *2.Tit.3* *Psal.138* *Cõcilium Cõstantinopolitanum.*

Vndecima hæresis ait spiritum sanctum esse animam mundi. Huius hæresis magister & doctor fuit Petrus Abailardus. Hoc enim impingit illi beatus Bernar. in quadã epist. ad Innocentium papam,quæ est ordine eius epistol.190. Hæc sententia inde dignoscitur esse hæretica,si animaduertimus illud cõmune atque notissimum omnibus principium,Omne totum maius est sua parte. Quod non solùm verum est de maioritate (vt ita loquar) vel de excessu in magnitudine molis, sed etiam de excessu secundum perfectionem, ita videlicet quòd oportet omne totum esse maius, hoc est perfectius qualibet sua parte

Petrus Abailardus

seor

ſeorſum ſumpta. Quo fundamento iacto, facilè ſuperædificabimus veram fidei doctrinam, quòd ſcilicet ſpiritus ſanctus nec ſit nec eſſe poſsit anima mundi, quia inde ſequeretur ſpiritum ſanctum eſſe minorem mundo, quia pars mundi, cum ſit anima eius. ſequitur etiam ſpiritum ſanctum eſſe mundi limitibus incluſum & circunſcriptum atq; definitum, quòd tamen fateri aperta eſt blaſphemia: quoniam (vt proximè conuicimus) ſpiritus ſanctus eſt Deus. At Deus nullis locorum ſpatiis clauditur.
Iob 22 Nónne cogitas quòd Deus excelſior cœlo ſit, & ſuper ſtellarũ verticem ſublimetur? Cœlum & cœli cœlorum eũ capere non
2. Pa. 2 poſſunt. Et qualiter capere poſſent cœli illum qui menſus eſt
Eſ. 40 pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Si ergo mundus nõ poteſt capere ſpiritum ſanctum, nõ eſt poſsibile quòd ſpiritus ſanctus ſit anima mundi, quoniam omnis anima capitur ab eo corpore quod fouet & viuificat.

Duodecima hæreſis eſt, quæ negat ſpiritum ſanctum proce-
Græci. dere à patre & filio. Hanc hęreſim docuerũt & tutati ſunt Græci per multas annorum centurias, ita vt hæc fuerit vna ex præcipuis cauſsis propter quas à Romana & catholica eccleſia diuiſi ſunt. Eundem errorem tenent Armeni. Dicunt enim ſpiritum ſanctum à patre procedere, ſed non à filio: ad quod inde mouentur, quia in Euangelio ſolum inuenitur proceſſus à patre, nunquam tamen ibi (vt dicunt) reperitur proceſſus à filio. Et in ſymbolo Niceno, & ſymbolo Conſtantinopolitano ſolũ ibi ponitur proceſſus à patre, in quibus nulla fit mẽtio de proceſsione ſpiritus ſancti à filio. Quapropter negant ſpiritũ ſanctum à filio procedere. Sed ne in vacuum laboremus, de ſola voce contendentes, quæramus quid intelligitur per hoc quod eſt procedere ab alio. Et ego non poſſum aliud intelligere, quã eſſe ab alio productum: & deriuatum ab alio, vt fluuius procedit à fonte, quia ab illo trahit originẽ ſuam: calor procedit ab igne, à quo productus eſt: lux procedit à ſole, à quo generatur. ſic etiam filius procedit à patre, à quo genitus eſt: ſpiritus ſanctus procedit à patre & filio, quoniam ab vtroq; productus eſt. Quod ſi aliud illis ſignificat procedere ab alio, quàm produci ab illo, aut deriuari ab illo, tunc de voce contendimus, & ignoramus de qua re loquantur. Si verò nobiſcum ſentiunt de vocis ſignificatione, apertè illis oſtendemus ex ſacris literis ſpiritum ſanctum procedere à filio ſicut à patre, quoniam producitur à filio ſicut à patre. Hoc autem ita ſe habere, ipſa veritas nos docet, quæ

cet, quæ apud Ioannem ait: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Nõ enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet, loquetur &c. Quæ verba exponens Didymus in secundo libro de spiritu sancto, ita ait: Non enim loquetur à semetipso, hoc est non sine me, & sine meo & patris arbitrio, quia inseparabilis à mea & patris est voluntate, quia non ex se est, sed ex patre & me est. hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à patre & me illi est. Ego veritaté loquor, id est inspiro quæ loquitur siquidem spiritus est veritatis. Hæc Didymus. Quem, eò ꝙ Græcus esset, libentius protulimus, vt fortè hac occasione eius expositio facilius à Græcis recipiatur. Quæ sequuntur apud Ioannem, magis adhuc nostram fidé confirmant. Ille (inquit de spiritu sancto Christus) me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quęcũq; habet pater, mea sunt: propterea dixi quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Quid est dicere, de meo accipiet? hoc est, sicut à me per productionem habet essentiam, ita & scientiã omné. Sicut enim filius dixerat aliàs se audiuisse à patre suo, ita nunc dicit spiritum sanctum audire ab eo. Quomodo auté audiat, declarat subdés, quia de meo accipiet, hoc est, quia de mea substantia & à me productus est, & producitur, & producetur. Quòd autem dixi à me illum accepturum, nón miremini, quia sicut accipit à patre, ita accipit à me, Omnia enim quæ pater habet, mea sunt. si ergo de substãtia patris accipit, de mea oportet ꝙ accipiat. Si ergo de substantia patris filius, certè non potest aliter esse quin ab illo procedat. Præterea spiritus sanctus etiam est spiritus filij, sicut spiritus patris, quòd non diceretur nisi à filio procederet sicut à patre. Paulus siquidem ait: Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et alibi, Misit Deus spiritum filij sui in corda vestra. Ecce hic vides nominatum spiritum sanctum esse spiritum filij, qui aliàs dicitur spiritus patris. Ex quo conuincitur vt à filio etiã sicut à patre procedat. Rursum. Spiritus sanctus mittitur à filio sicut à patre: signum est ergo ꝙ etiam à filio sicut à patre procedit. Filius siquidem ait: Si ego non abiero paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Qui ergo à filio mittitur sicut à patre, fieri necesse est vt à filio sicut à patre procedat. Accedit ad hæc, ꝙ Athanasius in symbolo ait: Spiritus sanctus à patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedés. Et hic etiam Græcus est. Sed iam post hæc omnia audiamus ecclesiæ

Ioan. 16 | Ro. 8 | Gal. 4 | Ioan. 16

Conciliū Lateranense. clesiæ definitionem. Conciliū Lateranense sub Innocentio papa huius nominis tertio celebratum, fidem suam per hæc verba protulit: Firmiter credimus & simpliciter cōfitemur, quòd vnus solus est verus Deus, æternus, immensus & incommutabilis, omnipotens, & incomprehensibilis, & ineffabilis, pater, & filius, & spiritus sanctus. Tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filius à patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab vtroque, absq; initio semper ac sine fine. Pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens: consubstantiales, & coomnipotentes, & coæterni. Hæc concilium Lateranense. Ex cuius fidei definitione omnes præfatæ hæreses quas de Deo & de personis eius exortas esse narrauimus, prosternuntur. Hæc autem concilij fides habetur in volumine Epistolarum Decretalium titulo de summa trinitate, & fide catholica. Et concilium Lugdunense sub Gregorio nono celebratum, expressius hanc fidem docuit, ita dicens, Fideli ac deuota professione fatemur quòd spiritus sanctus æternaliter ex patre & filio, non tanquàm ex duobus principiis, sed tanquàm ex vno principio, nō duabus spirationibus, sed vnica spiratione procedit. Et paucis interpositis subiungit, Sed quia nonnulli propter irrefragabilis præmissæ veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi, nos huiusmodi erroribus viam præcludere cupientes, hoc sacro approbante concilio, damnamus & reprobamus omnes qui negare præsumpserint æternaliter spiritum sanctum ex patre & filio procedere, siue etiam temerario ausu asserere quòd spiritus sanctus ex patre & filio tanquam ex duobus principiis, & non tanquā ex vno procedat. Hæc ex concilio Lugdunensi: quod decretum habetur in 6. lib. Epistolarum Decretalium, titulo de summa trinitate & fide catholica. Verùm ne Græci horum cōciliorum definitiones reiiciant hac occasione quòd à Latinis celebrata fuerint, opus est vt alicuius concilij apud eos celebrati definitionē illis obiiciamus. Concilium Ephesinum, quod sub Theodosio iuniore celebratum est, & tertia synodus appellatur, in epistola à toto concilio ad Nestorium missa, circa finem epistolæ sic ait: Quanuis enim in sua sit substantia spiritus eius, & intelligatur in persona proprietas iuxta id quòd spiritus est, & non filius, attamen alienus ab illo non est. Nam spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est vnde & ab isto similiter sicut ex Deo patre procedit. Hæc ibi. Nec possunt calumniari di-

Cōcilium Lugdunense.

centes

centes hanc esse epistolam Cyrilli, & non concilij deffinitionem, quoniam, vt patet, principium epistolæ sic habet, Religioso & Deo amabili consacerdoti Nestorio Cyrillus, & quicunque sunt apud Ephesi synodum, In qua inscriptione præpositus est Cyrillus, quoniam ex commisione Cœlestini papæ in illo præsidebat concilio. Quòd autem Græci dicunt euangelium non ostendere processionem spiritus sancti à filio, iam ostendimus esse falsum: quia etsi ibi non explicetur sub nomine processionis, sub verbis tamen æquipollentibus satis declaratur. Concilium etiam Nicænum & Constantinopolitanum etsi dicant spiritum sanctum procedere à patre, & taceant de filio, non tamen dicunt solùm procedere à patre. Quid, quòd dicentes illum procedere à patre, hoc solo dicto testati sunt illũ processisse à filio? quoniam (vt ait Boetius in lib. de trinitate) exceptis relationibus oppositis, omnia quæ de vna persona dicuntur, dicuntur etiam de aliis. Cùm ergo spiratio actiua non opponatur filiationi, sed solùm spirationi passiuæ, quæ conuenit spiritui sancto, sequitur inde, vt cùm dicitur spiritũ sanctũ procedere à patre, intelligatur inde quòd etiã procedat à filio.

Tertiadecima hæresis omnes personas diuinas impetit, & conuitiis afficit, quoniã ait potentiã esse propriã patris, nõ appropriatã, sapientiã filij, benignitatẽ spiritus sancti. Hũc errorem tribuit etiã Petro Abailardo sanctus Bernardus in illa epistola 190. quam sæpe iam citauimus. Hæc hæresis facilè cõuincitur, si primò supponamus rem illã nõ esse verè alicuius propriam, quæ pluribus cõuenire dignoscitur. At cum cõstet ex sacris literis, potẽtiã, sapientiam, & benignitatẽ, sicut omnia alia quæ ad se dicuntur, omnibus tribus personis cõuenire, sequitur inde, vt nulli personæ aliqua illarũ sit propria. Patrẽ ille fatetur potentẽ, sed audiat de filio dictũ esse, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Et quũ angelorũ ministerio in gloriã ascendit, percontantibus aliquibus quis ille esset, alij respondent, Dominus fortis & potẽs, dominus potẽs in prælio. Et inter nomina quę filio Dei tribuit Esaias, sunt ista videlicet, Deus fortis, pater futuri seculi: quæ non ob aliã caussam quàm propter eius potentiã illi tribuuntur. Sed audi iam filij & spiritus sancti potẽtiã simul. Verbo domini (inquit Psaltes) cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Filij sapiẽtiam concedit Petrus Abailardus: audiat ergo Paulum Deo patri tribuentem sapientiam. Is enim in calce epistolæ ad Romanos

Petrus Abailardus.

Ioan. 1

Psal. 18

Esa. 9

Psal. 32

ita ait,

ita ait: Cogniti ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum. De ſpiritu ſancto ait ipſamet Sapientia diſcipulis ſuis loquens, Cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. At quomodo ſapiens non eſt, qui potens eſt docere omnem veritatem? Et vt reliqua omittam, inter alia ſpiritus ſancti dona Eſaias enumerat ſapientiam, ſcientiam, & intellectum. Non poteſt ergo fieri, vt qui ſapientiam & ſcientiam donat aliis, ſapiens ipſe nō ſit. Sola iam benignitas ſupereſt vt oſtendatur communis tribus. hāc cùm Petrus Abailardus tribuat ſpiritui ſancto, nō eſt opus niſi vt oſtendamus illam cōuenire patri & filio. De patre ipſamet veritas teſtatur quòd benignus ſit. Nam cùm apud Lucam præcepiſſet vt benefaciamus iis qui odiunt nos, ſtatim ſubdidit, Et eritis filij altiſsimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. De filio autem Salomon teſtatur, qui de ſapientia diuina, quæ filius Dei eſt, loquens, ita ait: Eſt enim in illa ſpiritus intelligentiæ ſanctus &c. ſequitur, Suauis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, ſtabilis &c. Si in ſapientia eſt ſpiritus benignus, quomodo ipſa benigna nō erit? Sed expreſsius hoc nos docet Paulus, qui in epiſtola ad Titum ita dicit, Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri &c. Colligamus autem ex his omnibus, nec potentiam eſſe propriam patris, nec ſapientiam filij, nec benignitatem ſpiritus ſancti, ſed omnia quæ ad illos dicūtur, omnibus perſonis eſſe communia. Dicuntur tamē appropriata, quia etſi ſunt omnibus communia, habent tamen aliqualem cum vna perſona conuenientiam & ſimilitudinem: vt potentia etſi omnibus perſonis ſit communis, dicitur tamen conuenire patri, quia ille eſt fons (vt Auguſtinus ait) totius deitatis, à quo reliquæ duæ perſonæ procedunt. Dicitur etiam filius ſapientia, quia etſi pater & ſpiritus ſanctus ſapientes ſint, tamen filius eſt genitus per intellectum patris, & eſt notitia quædam ab illo producta: & propter hanc ſimilitudinem illi appropriatur ſapientia, quæ omnibus eſt communis. Ad eundem modum ſolemus tribuere ſpiritui ſancto bonitatem & amorem, quia ſpiritus ſanctus productus eſt à patre & filio per illorum voluntatem, & eſt amor ab ambobus productus. propter hanc cum illo conuenientiam illi tribuitur amor, quāuis omnibus ſit communis. Huius hæreſis non meminit Guido, ſicut nec aliarum quas docuit Petrus Abailardus.

Ioan. 16 · *Eſa. 11* · *Luc. 6* · *Sap. 7* · *Titum. 3*

DIABOLVS.

DE hac re est vnus Manichæorum & Priscillianistarum error, quo docent diabolum ex sua natura malum esse, nec posse esse bonum. Hæc hæresis etsi iam superius prostrata fuit cum de creatione & creaturis omnibus disputauimus, nihilominus tamen aduersus hanc nō pigebit particularia afferre testimonia. Christus enim de diabolis loquens ait, In veritate nōn stetit, quia non est veritas in eo. Ex quo verbo patet eum creatū fuisse in veritate sed per suam malitiam ab illa cecidisse. nam si in ea nunquā fuisset, nō dixisset, in veritate nō stetit, sed dixisset, nunquā in veritate fuit. Hoc autē alibi expressius docuit dicens, Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadētem. Qui ergo de cælo cecidit, in cælo fuisse necesse est, vbi non nisi boni existunt. Quod etiā clarius ostēditur per illud quod ait diabolum cecidisse vt fulgur: id quod ideò dictū esse constat, quia fulgur lucem in sua origine habet, quæ cum parum duret, & citò extinguatur, simul cum suo casu vertitur in tenebras. Sic etiam diabolus cùm in luce gratiæ & claræ cognitionis à Deo creatus fuerit, parum in ea manens, de cælo cecidit, & in tenebras detrusus est. Ideo ait, Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Esaias etiam de eo sub nomine regis Babylonis ait, Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Qui manè oriebaris dixit, propterea quòd in principio suæ formationis aut creationis lucē habuit. Ezech. etiam propheta sub nomine regis Tyri de eo dicit, Tu signaculū similitudinis Dei, plenus sapientia, & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Sequitur, Tu cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Ecce quàm multis verbis declarat diabolū aliquando fuisse bonum. Quòd si quis dicat verba illa solùm ad regē Tyri esse referēda, quomodo illi conuenire potuit quod dixit, in deliciis paradisi Dei fuisti? Et iterum, Posui te in mōte sancto dei? Hic autem mōs sanctus Dei cœlum est de quo per Prophetam dicitur, Mons Dei mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Et alia multa ibidem referuntur, quæ regi Tyri nequaquā conuenire possunt, prout annotat beatus Hieronymus in expositione Ezechielis. Præter hæc omnia scripturæ sacræ testimonia, est etiam aperta ecclesiæ definitio. Nam Leo papa huius nominis primus in epistola ad Toribiū Asto-

Manichæus. *Priscil.* *Ioan.8* *Luc.10* *Esa.14* *Eze.28* *ibidem.* *Psal.67*

rigensem episcopum, in qua errores Priscillianistarũ damnat, cap. 6. hæc ait, Sexta annotatio indicat eos dicere quòd diabolus nunquam fuerit bonus, nec natura eius opificium Dei sit, sed eum ex Chao & tenebris emersisse: quia scilicet nullum sui habeat auctorem, sed omnis mali ipse sit principium atque substantia: cùm fides vera, quæ est catholica, omnium creaturarũ siue spiritualium siue corporalium bonam cõfiteatur substantiam, & mali nullam esse naturam, quia Deus qui vniuersitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Vnde & diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia male vsus est, & in veritate non stetit, non in contrariam transiit substantiam, sed à summo bono cui debuit adhærere, desciuit: sicut ipsi qui talia asserũt, à veris in falsa proruũt, & naturam in eo arguunt, in quo sponte delinquunt, ac pro sua volũtaria peruersitate damnantur. Quod vtiq; in ipsis malum erit, & ipsum malum non erit substantia, sed pœna substantiæ. Hactenus Leo papa vir quidẽ sactus perinde ac doctus. & concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, hęc ait: Diabolus enim & alii dæmones à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali: homo verò diaboli suggestione peccauit. Hæc concilium. Quæ verba habentur in libro Decretalium, capite 1. de sum. trinitate & fide catholica. Demum concilium Braccarense primũ de hac re definit, quod in cap. 7. suorum decretorum ita ait, Siquis dicit diabolum non prius fuisse angelum bonum à Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam eius: sed dicit eum ex tenebris emersisse, non aliquem sui habere authorem, sed ipsum esse principiũ atq; substantiam malam, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Hæc concilium Braccarense. Quòd autem Manichæi pro se adducunt illud Christi de diabolo dictum, Ille homicida est ab initio, parum mouet: quoniam illud non sic accipiendum est, vt intelligamus diabolum initio suæ creationis fuisse homicidam, quia tunc homo non erat quem occideret, vt homicida vocaretur: sed dicitur homicida ab initio conditionis humanæ, quando statim vt homo conditus est à Deo, diabolus illi mortem propinauit.

Concilium Braccarense.

Ioan. 8

Secunda hæresis est Origenis, dicentis diabolum aliquando liberandum fore à pœna inferni. Hoc enim illi impingit Augustinus in lib. de hæresibus, capite 43. Verùm de hac iam superius cùm de beatitudine ageremus, disputauimus. Ibi enim

Origenes.

ostendimus

ostendimus & beatitudinem & pœnam inferni esse perpetuas, nec vnquam finem habituras. Et præter illa quæ illic de omnibus damnatis dicta sunt, hanc hæresim peculiariter conuincit illud quod apud Matthæum veritas ait se hominibus malis in iudicio dicturum, Ite (inquit) maledicti in ignem ęternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius. Ex quibus verbis satis apertè constat diabolum sicut & homines malos pœna æterna fore puniendos. *Mat. 25*

Tertia hæresis est quæ asserit diaboli suggestiones in nobis fieri cõtractu lapidum, aut herbarum, prout illorum sagax malitia nouit singula singulis vitiis cõuenire. Sed de hac nihil hoc loco dicere placuit, quoniam infra aptiorem illi captabimus locum, videlicet in titulo, tentatio. Illo enim loco, iuuãte Deo, de hac re disputabimus.

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSUS hæreses, Liber Sextus.

ECCLESIA.

HOC nomen ecclesia, græca vox est ἐκκλησία latine idem sonat quod cœtus, aut congregatio, & solet capi pro ipsa hominum congregatione: quæ significatio sæpissime in sacris literis habetur. Aliquando etiam significat locum illum in quo populus congregatur, præcipuè locum in quo congregatur populus vt reddat laudes Deo, qui locus proprio vocabulo dicitur templũ. Sic enim inuenimus in lib. Iudith: Postea verò conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam orauerunt petentes auxilium à Deo Israel. Quo loco (vt apertè cõstat) ecclesię nomen ponitur pro ipso loco in quo congregatur populus. Verùm hæc significatio rarior est in sacris literis. Hac ergo significatione omissa, quoniam de rebus ad illam pertinentibus, infrà sub titulo Tẽpli dissereremus, primã significationẽ pertractemus, de qua aliquas reperio hæreses. Prima est quæ asserit intra ecclesiam non esse bonos & malos, sed solos bonos ad illam pertinere asserit. Huius hæresis author fuit Donatus quidã, a quo Donatistæ appellati sunt. Hic Donatus, vt Augustinus lib. de hæresib. cap. 69. refert, è Numidia, quæ pars Aphricæ est exiens, totam penè Aphricam suo errore infecit. Cuius erroris initium & caussa *Iudith. 6* *Donatus.*

fuit,quia Cæcilianus contra voluntatem Donati fuerat ordinatus ecclesiæ Carthaginensis episcopus. Cui Cæciliano crimina imponens,quæ probare non potuit,à iudicibus,qui optime rem nouerunt,tanquã impostor Donatus indicatus est. Qui volens suã falsitatẽ pertinaci dissensione firmare, schisma in hæresim cõmutauit. Nam ab ecclesia se diuisit,dicens in sola Donati parte esse verã ecclesiam:in aliis autem partibus,quæ Cæciliano fauebant,nõ esse ecclesiã,quia etsi ibi aliqui essent boni,ex cõmunione tamen malorũ maculabantur, & ita ecclesia peribat. Hinc tandẽ Donatus,adiunctis sibi eiusdem factionis episcopis,Maioranũ quendã apud Carthaginẽ ordinauit episcopum,post quẽ Donatus alius succes-it,tãtæ doctrinæ & eloquentię,vt ab eo multi,vt August. ait,putent fuisse vocatos Donatistas. Et hic secũdus Donatus est ille de quo beatus Hiero. in lib. illustriũ virorum facit mentionem , quãuis dicat ab illo Donatianos esse appellatos. Nam opuscula quę Donatũ scripsisse Arriano dogmati cõuenientia refert Hierony. illa Augu. huic secundo tribuit,à quo ait propter doctrinę eminentiã plerosq; putasse Donatianos fuisse vocatos. Et in hac parte magis crediderim August. quòd Apher fuerit, quẽadmodum Donatus,quapropter melius potuit rẽ agnoscere. Nec possum hic tacere quæ hoc loco Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum de Donatistis loquẽs ait, Hic enim cũ dixisset Donatum,primum videlicet,vt ex eius litera facile est coniicere, fuisse tẽporibus constantii Imperatoris,& Iulii papæ,& id quidem bene, Platina illi fauente in vita Liberii papæ,postea subiungit dicens Cyprianum Carthaginensem episcopum scripsisse diuersos tractatus & epistolas aduersus hũc Donatũ. Quis iam ferre poterit hominem toties in eũdem lapidẽ offendentem? Cyprianus siquidẽ tempore Cornelii papæ fuit, & eodem die quo Cornelius Romæ,quãuis non eodem anno, Cyprianus Carthagine sub Valeriano & Galieno principibus,vt Hieronymus ait,passus est. A Cornelii autem passione vsq; ad Iuliũ sub quo Donatus fuit 70. aut plures anni intercesserunt. Quî fit ergo,vt Cyprianus scribat aduersus Donatum, septuaginta annis ipso posteriorem? Et certè,ni memoria me fallit,in omnibus Cypriani operibus nulla est mentio de aliquo Donato, præterquã in secundo libro,cuius secunda epistola est ad quendam Donatum,in qua nec nomen hæreseos positum est,nec de hæresi vlla memoria,sed solum enarrat Donato in illa epistola quali

la qualiter fuerit ex gentibus ad fidem Christi cõuersus:& mundi laqueos illi declarat, vt hac occasione cautum illum redderet. Verùm hic bonus homo forte legens epistolæ solum titulum: putauit illum esse Donatum hæresiarcham, cum tamen constet esse aliũ hæretico vetustiorem. Ad hos Donatistas pertinent Rogatiani, à Rogato quodam dicti, de quibus mentionem facit Augustinus epistola 48. Ad hos etiã pertinent Circuncelliones de quibus aliàs dicemus. Hunc errorem post multas annorum centurias suscitauit ab inferis Ioannes Huss: cui in eodem errore successit Ioannes de Rock sesana, qui concilio Basiliensi astans (vt Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum refert) concilio obedire nolens recessit. Hunc eundem errorẽ vltimus omnium defendit Lutherus. Contra hunc errorẽ est illud Prophetæ, Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscõdissẽ me forsitan ab eo: tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecũ dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Vides hic malum simul cum bono in domo Dei. Domus autem Dei, ecclesia est, quemadmodum Apostolus Paulus testatur dicens, Hæc tibi scribo, sperans me venire ad te cito. Si autem tardauero, vt scias quomodo oporteat in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui. Præterea Paulus Apostolus docet omnes fideles ad ecclesiam Dei pertinere: qui in exordio prioris epistolæ ad Corinthios, sic ait, Paulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui inuocãt nomen Domini nostri Iesu Christi in omni loco ipsorum, & nostro &c. Ex quibus verbis illud est annotandum, quod dixit, ecclesiæ Dei, non autem dicit huius aut illius hominis, vt hęretici faciunt, qui ecclesiam Dei toto orbe terrarum diffusam, ad paruum ipsorum numerum coarctant, sed ecclesiam Dei appellauit. Sanctificatos eos dicit in Christo Iesu, quia per baptismum fuerant in Christo regenerati. Et tamẽ hos ipsos quos appellauit ecclesiã Dei, & sanctificatos in Christo Iesu propter baptismum susceptum, in multis postmodum redarguit. Contentiones inter illos esse asserit, quibusdam dicentibus, Ego sum Pauli: aliis, ego sum Cephæ. Cùm enim, inquit, sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Et postmodum de fornicatione quosdam eorum reprehẽdit. Hos ergo quos de multis pec-

Rogatiani. *Circuncelliones.* *Ioannes Huss.* *Ioannes Rock sesana.* *Luthe.* *Psal. 54* *1. Tim. 3* *1. Cor. 1* *ibidem 3*

catis reprehendit, ecclesiã Dei appellauit, quia sanctificati erãt
1. Cor. 1 in Christo Iesu per baptismum. Et in 2 epistola ad Corinth. iterum illis scribens, vocat eos ecclesiam Dei, cùm tamen eos postmodum arguat, & minetur illis nisi fecerint pœnitentiam.
2. Cor. 1 Rursum, Ecclesia est vnum corpus, iuxta Paulum, cuius corporis caput est Christus. Huius autem corporis membra sunt omnes fideles, è quibus qui iusti sunt, mẽbra sunt viua & sana: qui autem peccatores, membra sunt mortua & putrida, in fine resecanda.
Ioan. 15 Hoc autem ex ipsius Christi verbis patet, qui ait, Ego sum vitis, vos palmites. Et parum ante, Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Aduerte quod non dixit, Palmitem nõ ferentem fructum esse iam sublatum, sed esse tollendum. Ex quo conuincitur fideles adhuc per veram fidem Christo cohærere, qui ab eo tolerantur vsque ad mortem, in qua si cum nullo fructu reperiunt, resecantur omnino tãquam membrum putridum. Deinde ipsamet veritas plurimis parabolis docuit, in ecclesiæ gremio contineri omnes fideles. Simi-
Mat. 13 le, inquit, est regnum cœlorũ sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: quam, cum impleta esset educentes, ac secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autẽ foras miserunt. Sic erit in consumatione seculi. Exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ecce vides hic regnum cœlorum comparatum esse non multitudini bonorum piscium, sed sagenæ, quæ bonos & malos continet. At regnum cœlorum, de quo hic loquitur, cùm constet non esse patriam cælestem, quæ est ecclesia triumphans, sequitur quòd sit ecclesia militans, quæ aliquando
Mat. 22 est in cœlis regnatura. In illis etiam nuptiis, quibus comparatum est regnum cœlorum, nonne inuentus est vnus non habens vestem nuptialem? Talem autem defectum constat fuisse magnum scelus, quoniã propter illud ligatis manibus & pedibus iubetur mitti in tenebras exteriores, vbi erit fletus, & stridor dẽ-
Ibid. 25 tium. Ex decem virginibus quibus regnũ cœlorum iterũ comparatum est quinq; erant fatuæ, quæ acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secũ: & ideo tanquã fatuæ repulsæ sunt. Rur-
2. Tim. 2 sum, beatus Paulus in posteriore epist. ad Timot. ait, In magna autem domo non solũ sunt vasa aurea & argẽtea, sed & lignea, & fictilia, & quædã quidẽ in honorem, quædã autem in contumeliam. In contumeliã videlicet ea quæ sunt fictilia. Magnam autẽ domũ Apostolus appellat ecclesiã, quæ domus Dei est, in
qua

qua aurea vasa & argentea sunt iusti, fictilia autem sunt peccatores. Accedit ad hæc, quòd si ecclesia ex solis prædestinatis (vt Ioannes Huss ait) coalesceret, & illi, iuxta eundē, damnari non possunt, nec membra diaboli esse, ecclesia ista non esset militans dicenda, sed triumphans: quoniam sicut à Deo prædestinati sunt, ita apud Deum, cui omnia sunt præsentia, trimphatores reputantur. Satis enim triūphat, qui prædestinatus est. Nec minus Lutherum conuincit, id quod dominus Saluator noster circa fratrem in nos peccantē facere iussit. Si peccauerit (inquit ille) in te frater tuus, vade & corripe eū inter te & ipsum solū. Si te audierit, lucratus eris fratrē tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecū adhuc vnum vel duos, vt in ore duorū vel trium testium stet omne verbum. Quod si nō audierit eos, dic ecclesię. Si autē ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ecce vides peccantē in nos fratrem, ad ecclesiā pertinere, membrúmq; aliquod illius esse. Nam alioqui nō præciperetur vt peccatum illius denunciaretur ecclesiæ, ab illa corrigēdum: neq; ecclesia illum aut corripere aut quomodolibet punire posset. Quia si non est membrum ecclesiæ, neq; ad illam pertinet, nullā in illo ecclesia habebit potestatem. Dicetur nāq; illi id quod Paulus ait: Quis tu es qui iudicas seruum alienū? Oporteret igitur fateri, iuxta istorum hæreticorū sententiā, vt quisquis mortaliter peccauerit, sit eoipso extra ecclesiæ potestatē & iurisditionem cōstitutus. Hoc autem cōcedere quā sit absurdum, & à vera fide alienum, nemo est vir doctus qui hoc apertè non videat. Accedit ad hæc, ꝙ si ex solis iustis, vt isti hæretici docent, constat ecclesia catholica, oportet necessario fateri ecclesiam esse inuisibilē, vtpote in solo spiritu qui videri nō potest, consistentē. Nemo enim potest agnoscere omnes qui verè sunt iusti, & qui sunt peccatores. Nā in his iudicandis atq; discernendis sæpe homines falluntur, iustos pro iniustis, & iniustos pro iustis iudicantes. Causa huius deceptionis est quia homines non intuentur cor, in quo bonitas aut malitia residet, sed ea sola vident quæ foris patet. Si ecclesiā inuisibilem esse cōcedunt, quomodo fratrē in nos peccantē & audire nolentē, denunciabimus ecclesiæ? Quomodo in rebus dubiis ecclesiam cōsulemus, si illam no videmus? Qualiter ecclesiæ monitis aut præceptis obtēperabimus, si, quæ sit ecclesia, agnoscere nō possumus? Oportet certè ecclesiam visibilem esse, vt illā adire, cōsulere, venerari, & illius pręceptis obedire posimus. Sed de hac re abunde

Mat. 18

Ro. 2

ſuprà libro 1. diſputauimus. quo loco multis ſacræ ſcripturæ teſtimoniis, multíſque vrgentiſsimis rationibus oſtendimus eccleſiam militantem viſibilem eſſe, omnibúſque conſpicuam, ideo non eſt opus nunc aliquid inde repetere. Deniq; in arca Noe, quæ typum geſsit huius eccleſiæ inferioris, quoniam in mari huius ſeculi ambulans, quãuis iactata multis fluctibus, nunquam tamen ſubmergetur: in illa, inquam, animalia immunda ſimul reperiuntur cum mundis. In iſta ergo eccleſia inferiori, quæ hic militat, omnes reperiuntur: ſoli infideles extra illam ſunt: omnes qui fidem orthodoxam firmiter tenent, in illa continentur. Quòd ſi qui inter eos peccatores ſunt, eccleſia eos tolerat vſque ad littus maris, hoc eſt vſque ad finem ſeculi, & tunc fiet ſeparatio per miniſterium angelorum: qui bonos piſces, id eſt bonos homines reponent in vaſa ſua, id eſt in loca illis à Deo præparata: malos autem mittent in caminum
Ephe. 5. ignis, vbi erit fletus, & ſtridor dentium. Qua ſeparatione facta, accipiet eam vir ſuus Chriſtus glorioſam non habentem maculam aut rugã, aut aliquid huiuſmodi, ſed ſanctam & immaculatam. Ante hanc etiam ſeparationem opere complendam, nos mente & ſola cogitatione malos à bonis ſeparantes, vocamus nunc eccleſiam immaculatam, columbã ſine felle, talẽ videlicet eam nunc conſiderantes, qualis poſtmodum eſt futura: non quòd per hoc bonos à malis ſeparemus, quoniam talis ſeparatio in littore maris, hoc eſt in fine ſeculi facienda eſt. Nam illud quod dicit Apoſtol. eccleſiã videlicet eſſe ſine macula & ſine ruga, beatus Hiero. dicit in futuro ſeculo eſſe complendũ. Is enim exponens 31. cap. Hieremiæ in fine capituli ſic ait: Vide quanta habeat loca eccleſia, & quomodo illud Apoſtolicũ, vt ſit ſine macula & ruga, in futuro & in cœleſtibus ſeruetur. Audis angulos, audis ſcabiem, audis ruinas & cineres, & regionẽ mortis & tenebrarũ, & de tua virtute & impeccantia gloriaris? Hęc Hieronym. Quòd verò Donatiſtæ & Rogatiſtæ dicunt bonos ex cõmunione malorũ inquinari, & ob hoc dicebant malos nõ pertinere ad eccleſiam, nec eſſe in eam recipiendos, ne ex eorũ communione boni inficerentur: hoc apertiſsimè conuincitur
Ioan. 13 per illud dictum Chriſti, quod Apoſtolis ſuis ait: Vos mundi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim quiſnã eſſet qui traderet eũ: propterea dixit, non eſtis mundi omnes. Vides hic Iudam mixtum cum Apoſtolis, & tamen eius malitia nihil eis nocuit, quia cùm ille dicatur immundus, alios tamẽ Chriſtus dixit eſſe mũdos.

dos. Quòd autē Iudas communionē ſacramēti cū aliis accepe rit, infra cum de Euchariſtia agemus, Deo duce prouocabimus. Propterea, Dominus per Ezechielem prophetā ait, Et erunt in montibus quaſi columbæ conuallıū omnes trepidi, vnuſquiſq; in iniquitate ſua. Sua dixit, non alterius. Et Paulus de præmio tam bonis quàm malis reddendo loquens ait: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum. propria dixit, non autem aliena. Et alibi, Vnuſquiſque onus ſuū portabit, ſuum dixit. Et iterum de indignè ſumentibus corpus Domini ait, Quicunq; manducauerit panē hunc, & biberit calicē Domini indigne, iudicium ſibi mādueat & bibit. Sibi inquā dixit, non alij. Et Ioannes in Apocalyp. Iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta ſunt in libris, ſecundum opera eorum. Secundū opera eorum dixit, nō ſecundum opera aliorum. Pręter hæc omnia tam clara ſcripturæ teſtimonia extat aduerſus primā erroris partem eccleſiæ vniuerſalis definitio: Nam inter articulos Ioannis Huſs in Conſtantienſi concilio ſeſſione quintadecima condemnatos, plures ſunt ad hanc rē pertinentes. Tertius enim articulus ſic ait: Præſciti non ſunt partes eccleſiæ, cū nulla pars eius ab ea finaliter excidat, eò quòd prædeſtinationis charitas qua ipſa ligatur, non excidit. Articulus quintus ſic dicit, Præſcitus etſi aliquando ſit in gratia ſecundum præſentem iuſtitiam, tamen nunquam eſt pars ſanctæ eccleſiæ. Et viceſimus quartus articulus eiuſdem eſt iſte, Gratia prædeſtinationis eſt vinculum quo corpus eccleſiæ, & quodlibet eius membrum iungitur ipſi capiti inſolubiliter. Qui articuli ſimul cum aliis eiuſdem Ioannis Huſs vna ſuper omnes lata ſententia in cōcilio Conſtantienſi condemnati ſunt. Contra hunc errorem, præter Auguſtinum, non agnoſco alium ſcriptorem. Is enim plures de hac re edidit tractatus. Vnus ad Vincentium Donatiſtam, & eſt in numero epiſtolarum ſuarum, epiſtola 48. Alter contra Fulgentium Donatiſtam, & in hoc magis diſputat contra illam ſecundam partem erroris quo Donatiſtæ docent bonos maculari ex communione malorum. Alius tractatus eiuſdē & hic pręcipuus eſt contra epiſtolā Petiliani, in quo acriter pugnat pro vnitate eccleſiæ toto orbe diffuſæ. De iſtis duobus erroribus Donatiſtarum Guido non facit vllam mētionem: quamuis de Donatiſtis diſſerit. Et miror, cùm Auguſtinus illos tribuat Donatiſtis, quem Guido ſemper ſequitur.

Eze.7
2.Cor.5
Gal.6
Apo.20
Cōcilium Conſtantienſe.

Secundus error est, qui docet ecclesiam errare posse. Hunc errorem docuit (vt catalogus hæreticorum ait) quidam Ioannes de Vuessalia tépore Frederici Imperatoris huius nominis tertij qui propter hunc errorem & alios Maguntiæ damnatus fuit, & eius libri combusti. Hic ergo Ioannes inter alios errores hunc vnum docuit, Ecclesiam videlicet errare posse, & aliquando errasse, nec tantam esse ecclesię in definiendo certitudinem, vt errare non possit. Si de errore earum rerum quæ fidem & bonos mores respiciunt, hic loquitur, constat eius doctrinam esse hæreticam, quam supra iam e pugnauimus, cùm de conciliorum authoritate disseruimus. Si autē loquatur de errore earū rerum, quæ nec fidē nec mores spectāt, doctrina illius nō est hæretica. quoniā certū est in talibus ecclesiā posse errare. Nullū est enim periculū, etiam si omnes quotquot sunt, sentirēt, pertinaciterq; assererēt Carolū Cæsarem huius nominis quintum, Hispaniarumq; regē eiusdē nominis primū, nunquā in Italiam venisse, quamuis certò sciamus eum in pluribus Italiæ oppidis fuisse, & & Bononiæ, quæ Italiæ ciuitas est, à Clemente papa huius nominis septimo imperij coronam suscepisse. Cùm tamen hæc res minimū ad salutē pertineat animarū, nullū esset inde salutis dispendiū etiā si vniuersalis ecclesia de hac re falleretur. Nā omnes catholici viri fatentur ecclesiā posse falli in his maximè quæ non respiciunt ius, sed quæ solā rem gestā concernūt: vel (vt verbis magis vulgatis vtar) potest ecclesia errare in his quæ sunt facti, quemadmodū cōtingit cùm aliquis per verba futuri tēporis cōtrahit cum aliqua muliere, quā postmodum carnaliter cognouit sine vllo maritali affectu: quo facto, cū alia postea cōtrahit per verba præsentis tēporis, vero (vt decet) maritali animo: in tali euentu ecclesia iudicat istū esse alligatū priori fœminæ, & decernit eum esse liberum & solutū a secunda, quia ecclesia credit piè illū coisse cum priore fœmina animo adimplendi & exæquendi quod prius pollicitus fuerat: quo casu vera esset vxor illius, vt ecclesia sentit. Res tamen aliter se habuit, vt prius diximus. Ecclesia certo scit illam esse veram vxorē istius, in quam iste prius verū mariti animum cōcepit, & in hoc nunquam falletur. quòd autem in hanc aut illam animum habuerit, ecclesia non potest certò scire, & per consequens falli potest. An autem iste Ioannes de Vuessalia de hoc an de illo errore docuerit, cùm dixit ecclesiā posse errare, mihi (vt ingenuè fatear) non est certum, quoniā bonus catalogus nō expresit, neq; ego apud

Ioānes de Vuessalia.

Lib. 4. in tit. de concilio.

apud alium inueni. Credo tamen quòd de primo errore sensecit, & propterea meritò condemnatus fuit.

Tertia hæresis est quæ ecclesiæ potestatem minuit. Et huius erroris authores fuerunt Valdenses, siue pauperes de Lugduno. *Valdenses* Quos secutus est postea Ioan. Vuitcleff, dicens decretales epistolas esse apocryphas, & nullius momenti, & stultos vocat eos, *Ioã. Vuitcleff.* qui illis incubunt. Hunc sequutus est præfatus Ioãnes de Vuessalia, *Iaones de Vuessalia.* qui apertè docuit neque apostolos neque eorum successores prælatos ecclesiæ habere à Christo authoritatem condendi canones seu leges. Eundem errorem hoc nostro seculo docet Lutherus. *Lutherus.* Si quis tamen ad hunc errorem pertinere dicat illud quod alij docuerunt, obedientiam non esse præstandam summo pontifici, aut aliis quibuscunque prælatis ecclesiæ, tunc plures habebit hic error protectores. Pseudoapostoli dixerut ipsos non subiici alicui, nisi soli Christo, quemadmodum, inquiunt, *Pseudoapostolu.* Apostoli soli Christo fuerunt subiecti. Begardorum etiam & Beguinarum hæresis fuit, quòd homo in statu perfectionis existens, non tenetur alicui homini obedire. *Begardi. Beguinæ.* Horum ergo hæreticorum, videlicet Valdensium, Pseudoapostolorum, & Begardorum, hæresis pestilentior est quàm Ioannis vuitcleff, & aliorũ: quoniam illi & si negent ecclesiam posse condere leges & statuta ad quorum obseruationem omnes homines teneantur, non tamen negant in vniuersum subditos debere obedientiã suis prælatis. Cùm ergo probauerimus ecclesiam posse aliquid decernere & statuere cui omnes obedire teneãtur, & cuius transgressio sit letalis, actum erit de omnibus his hæreticis. Pro hac *Pro. 6* re Salomon testimonium reddit, dicens, Conserua fili mi præcepta patris tui: & ne dimittas legem matris tuæ: liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo. Quòd si hæc verba ad sola pręcepta Dei, qui & verus & solus est pater noster, dicas esse refereda, non obsisto. Verùm dic mihi, quæ est ista mater cuius legem docet nõ esse dimittendã? Hæc enim duo coniunxit & præcepta patris, & legẽ matris. Quibus verbis docuit pręcepta Dei patris esse conseruãda: & præcepta ecclesiæ matris nostræ, in qua per baptisma quod in ea recepimus, renati sumus, nõ esse contenenda. Et iterũ, Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. *Pro. 22* Ecce hic patres dixit, nõ pater, vnde cõstat illa verba non posse de solis præceptis diuinis intelligi. Quod si dicas verba illa fore interpretãda de patribus veteris testamẽti, quibus permissa fuit à Deo potestas in re dubia

bia decernendi:quare idem non dicetur de prælatis legis euangelicæ?præsertim cum diuinus Psaltes dicat, Pro patribus tuis
Psal.44 nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terrã.
Deut.17 Et ipse Deus in Deutero.ait:Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tẽpore ministrat domino Deo tuo,ex decreto iudicis morietur homo ille,& auferes malum de Israel,cunctúsq; populus audiẽs timebit,vt nullus deinceps intumescat superbia. Quòd si tantum valuit authoritas & potestas sacerdotis legis veteris,vt eius imperium nullus sine mortis periculo contemnere auderet, quanto maior erit authoritas sacerdotis supremi in lege noua?Certè multo maior,cum maius sit sacerdotium huius, quàm sacerdotiũ illius. Verùm huic
Gala.5 obiectioni respondentes obiiciunt nobis Paulum dicentem:Si
1.Cor.7 spiritu ducimini,non estis sub lege. Et iterum,Empti estis precio magno, nolite fieri serui hominum. Quibus verbis volunt nos esse per Christum liberatos à lege Mosaica, quapropter aiunt non oportere amplius hominibus nos subiici. Sed hæc non ita se habent,quoniam etsi Christus nos liberauit à seruitute peccati, & à seruitute legis Mosaicæ,hoc est a iugo cæremoniarum & legitimorum,non tamen sustulit obedientiam prælatorum, imò strictius præcepit. Per illa autem verba Paulus non auertit subditos ab obedientia prælatorum,quã aliàs apertissimè commendasse ostendemus,sed ab illa auertit seruitute qua quisq; illius se esse fatebatur, à quo baptizatus erat:quidã
1.Cor.3 dicens, Ego sum Pauli:alius,ego sum Apollo:atque alius,ego sum Cephæ. Christus enim solus pro nobis passus est,atq; ideo totos nosipsos illi soli debemus. Sed dimisso testamento veteri,in quo multa adhuc exempla nobis suffragantur,accedamus ad nouum, in quo veritas clarius lucet. Christus enim secretò
Mat.18 peccantem, postquàm semel correptus audire noluerit, ad ecclesiæ iudicium deferri præcipit: & si eam non audierit, iubet reputari tanquàm Ethnicum & publicanum,hoc est,vt per excommunicationem segregetur à cæterorum consortio, vt vel sic erubescens resipiscat. Excommunicatio autem non nisi pro crimine letali, eóq; graui & cui est adiuncta pertinacia,infligitur. Constat ergo graue crimen esse ecclesiæ inobedientiã, quæ tam graui pœna punitur. Verùm quia aliqui istorum hæreti-
Luc.10 corum (vt Lutherus) excommunicationes irrident,ideo aliud proferamus testimonium. Discipulis suis Christus loquens, & in eis omnibus prælatis illorum successoribus,ait:Qui vos audit,me

dit,me audit. Qui vos ſpernit,me ſpernit. Quj autem me ſpernit,ſpernit & eum qui miſit me. Ex quibus verbis colligimus obedientiam quæ propter Deum hominibus prę ſtatur,nō eſſe humanam ſeruitutem(vt Lutherus mentitur)ſed eſſe Dei ſeruitutem,quoniam ait: Qui vos audit,me audit. Colligitur etiā inobedientiam eccleſiæ pro inobedientia Dei reputari apud ipſum Deum. Et Paulus in prima ad Theſſalo.epiſtola ait:Sci tis quæ præcepta dederim vobis per dominum Ieſum. Et paucis interiect s ſubdit,Itaq; qui hæc ſpernit, nō hominem ſpernit,ſed Deum,qui etiam dedit ſpiri um ſuum ſanctū in nobis. Hoc etiam Moyſes clariſsimè docuit,cum populo Iſrael mur muranti aduerſus eum & Aaron fratrem eius dixit, Dabit vobis dominus veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate, eò ꝙ audierit murmurationes veſtras quibus murmurati eſtis contra eum. Nos enim quid ſumus? Nec cōtra nos eſt murmur veſtrum,ſed contra dominum. Ex quibus duobus locis ſcripturæ proximè citatis ſatis apertè conuincitur præcepta iuſta præpoſitorum non eſſe duntaxat humana dicenda,cum vim ſuam & robur habeant à præcepto diuino,præſertim cum illorū cōtemptores tanquàm contēptores diuinorū præceptorū coram Deo reputentur. Præterea ipſa veritas iterū apud Matthæū ait: Super cathedrā Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi:quæcūq; di xerint vobis,facite:ſecundū verò opera eorum nolite facere. Vi des hic obedientiam nobis iniunctā,& nō ſolum aliquorū, ſed omnium pręceptorū. Quæcunq; (inquit)dixerint vobis,facite. Quid eſt autē dicere quæcunq;? Nunquid facturi ſumus ſcelera,ſi nobis præcipiantur? Abſit. Per illa enim verba ſolum pręcipitur nobis obedientia earum rerū quæ ad cathedrā pertinēt, hoc eſt earum rerū quæ ad faciliorē obſeruantiam mandatorum Dei conducunt,& viā aperiūt. De aliis autē præceptis quæ ab hac obſeruatione præceptorum Dei homines auertunt, dixit alibi ipſa veritas, Quare trāſgred mini præcepta Dei propter traditiones hominum? Et infra,Populus hic labiis me honorat,cor autē eorum longe eſt à me. Sine cauſſa autem colūt me,docentes doctrinas & mandata hominum. Quibus verbis Chriſtus reprehendit eas hominum traditiones quæ legi diuinæ aduerſantur, & non(vt Lutherus ſomniat)omnes leges humanas. Rurſum Paulus in epiſtola ad Romanos ait: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Nō eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt à Deo,ordinata ſunt. Itaque

I. Theſ. 4

Exo. II

Mat. 23

Mat. 15

Rom. 8

qui re

qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autē resistunt
Titum.3 sibi damnationem acquirunt. Et ad Titum scribēs ait: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire,
Heb.4 ad omne opus bonum paratos esse. Et in epistola ad Hebræos, Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Et quòd de prelatis ecclesiasticis loquatur, conuincitur per id quod in eodē capite antè præmiserat. Mementote prepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei. Suam insuper auctoritatem circa inobedientes declarat Paulus, cum in priore epistola ad
1. Cor.4 Corinthios ait: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in cha-
2. Cor.13 ritate, & spiritu mansuetudinis? Et in secunda epistola iterum: Ideo enim hæc absens scribo, vt non præsens durius agam secundum potestatem quā dominus dedit mihi in ædificationē,
2. Thes.3 & non in destructionem. Et in secunda ad Thessalonicenses, Quòd si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur. Non est autem minor potestas in ecclesiæ prælatis nunc, quàm tunc fuit: erit ergo obediendum prælatis ecclesiæ in his quæ ad obseruationem legis diuinæ conducibilia esse noscuntur. Quid ergo impij Valdenses, pseudoapostoli, & Begardi, & Vuitclefitæ, & Hussitæ oblatrant, & ecclesiæ obedientiam contemnunt, cum tot scripturæ testimoniis sit confirmata? Verùm Lutherus in hac parte eo truculentior bestia quo cautior, admittit ecclesiæ obedientiam, sed negat eam dilatari posse vltra ea quæ expresse in sacris literis habentur. Quòd si ad hunc modū oporteret fabulam ludere, periret omnis cultus, & tota Christianæ reipublicæ religiosa politia destrueretur, imò ipsa Christiana religio tota laberetur, cùm fides, quæ fundamentum est illius, eo ipso prorsus euerteretur. Diei dominicæ festiua solennitas non reperitur iniuncta in sacris literis, tamen ecclesia præcipit diem dominicam obseruari. Neq; hoc centenarium aut trecentenarium est inuentum (prout Lutherus & ei adhærentes obiicere solent) sed ab ipsis nascentis ecclesiæ cunabulis prodiit, & hucusq; à Christianis religiose obseruatum est. Diuorum imagines esse venerandas scriptura nunquam præcepit, & tamē septima synodus quæ in Nicæa fuit congregata, decreuit ab omnibus Christianis digna veneratione suscipi. Scripturæ sacræ nunquā iusserunt vt stantes & erecti audiamus euangeliū cum publice legitur, aut ꝙ leuemus manus cum corpus domini leuatur

uatur à sacerdote, aut ꝙ tundamus pectora, aut ꝙ flectamus genua ante altare dum oramus, hæ inquam atq; aliæ huiusmodi piæ cæremoniæ non sunt expresse in sacris literis earum tamen aliquas ecclesia statuit, alias perpetua consuetudine obseruauit hucusq;. Quæ omnes si sustollantur, quia scriptæ nō sunt in sacro instrumento, statim infra paucissimos dies ea quam vocamus deuotionem, vel (vt melius dicam) sacrorum affectus periret. Nam is cultus qui adhuc in Christianorum pectoribus viget, quamuis minimus sit, his tamen cæremoniis fouetur & nutritur. Et nisi ad has compellerentur Christiani, citissimè aut nullus aut frigidissimus cultus Dei futurus esset. Verùm etsi hæc ita se habent, minima tamen sunt ad ea quæ mox subiiciemus. Perpetuam siquidem virginitatem Mariæ nunquã sacræ literæ apertè expresserunt, nō audeat ergo aliquis Mariam Christi matrem, virginem iam appellare, eò ꝙ sacræ literæ illud non produnt. Nunquam sacræ literæ eandem sacratissimã virginem nomine matris Dei appellauerũt, sed solum matrem Christi, aut matrem Iesu eam nominant: malè ergo concilium Ephesinum contra Nestorium censuit eam theotocon, hoc est matrem Dei verè & meritò esse nominandam. Si ad Lutheri gnomonem, quem nobis præscribit, essent omnia examinanda, nec dicemus patrem ingenitum esse, nec filium asseremus consubstantialem patri, quoniam nullum istorum in sacris literis expresse reperitur, sed ex quadam ratiocinatione infallibili ecclesia collegit, declarans ea quæ erant obscura, & eruens ea quæ erant abscondita. Quòd si hoc in caussa fidei statuere licuit, cur non etiam licebit eos mores statuere, qui ad obseruationem mandatorum Dei maximè conducunt? Nam de cæteris fatemur prælatos ecclesiæ nihil posse statuere, quoniam (vt inquit Paulus) data est illis potestas in ædificationem, non in destructionem. 1. Cor. 10 Deus siquidem præcepit nobis vt illum coleremus, nec tamen expressit quando: Ecclesia autem potestate sibi à Deo tradita vtens, expressit, vt die dominico præcipuè missam audientes Deum coleremus. Præcepit etiam Deus ieiunium, nec id vno aut altero tantum loco dixit, sed ferè innumeris, nunquam tamen expressit diem ieiunij: quapropter ne tale ieiunium perpetuò sine eiusdem obseruatione præteriret, eò quòd nulla certa esset signata dies, ecclesia expressit dies quibus ieiunãdum est. Præcepta ergo ecclesiæ expressiua & declaratiua sunt mandatorum Dei, & quę viam parant ad obseruationem

uationem præceptorum diuinorum. Et ita ecclesia illa sua pręcepta statuens, nõ aliud statuit quàm Deus (vt Lutherus illi impingit) sed eadẽ statuit quæ Deus, cum illa quæ decernit, tendũt ad clariorem intellectum & ad faciliorẽ obseruationẽ manda-
1. Cor. 14 torum Dei. Cùm enim Paulus nonnulla statuisset quæ in scripturis anteà nõ erant expressa, statim subiunxit, Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia
1. Cor. 7 Domini sunt mandata. Præterea idem Apostolus decernit virum fidelem debere permanere cum vxore infideli, & fidelem vxorem cum viro infideli, si alter coniugum infidelis nullum incommodum inferat fidei alterius, & velit cum altero fideli permanere: & si discesserit nolens cum fideli habitare, discedat fidelis manente libero ad susceptionem alterius. Et tamen cùm hæc statuit aut decernit Paulus, fatetur nunquam Dominum hoc dixisse. Nam hoc daturus decretum præmisit dicens,
1. Cor. 11 Dico ego, non Dominus. Rursum, idẽ Apostolus præcepit mulierem velato capite orare, viros autem capite nudato, quod tamen nulla antè scriptura expresserat. Quia tamẽ spiritu prophetico vidit aliquos futuros qui prælatorum statuta damnarent, postquam præceptum illud dedit, subdidit, Si quis autem videtur cõtentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesia Dei. Deinde cùm contentio exorta esset an in lege euangelica obligarentur homines ad obseruationem legitimorum in veteri lege præceptorum, deuoluta est caussa ad Apostolos & seniores qui erant in Hierusalem, qui habito ma-
Act. 15 turo (vt decebat) consilio, & re prius anxiè examinata, talẽ protulere sententiam. Visum est spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorũ, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos bene agetis. Hæc quatuor quæ Apostoli decreuerũt esse necessaria, certum est non esse nobis in lege euangelica à Deo iniuncta, imò nec iam sunt necessaria omnia illa. Verũ Apostoli metuentes ne hac occasione Iudæorum & Gentilium cõmunio impediretur, ne etiam hac occasione aliqui ex Iudæis auerterentur à susceptione legis euangelicæ, inhibuerunt illa quatuor pro illo tẽpore, vt facilius ecclesia ex gentibus & Iudæis coalesceret. Ecce Apostoli statuerunt quæ nec in scriptura repetebantur expressè, nec à Deo vnquàm audiuerant. Quid ergo? Detrudemus ecclesiam in tales angustias, aut concludemus eam intra tam strictos limites, vt di
camus

camus eam nunc minoris esse potestatis ad aliquid statuendũ quod non exprimatur in sacris literis, quàm tunc fuit? Si dicãt ecclesiam nunc non habere tantam potestatem quantam tunc ostendant expresse per sacras literas clarissimè, vt à nobis exigunt, dicentes ecclesiæ potestatem esse nũc minorem, & Deum minuisse potestatem quã semel ecclesiæ dederat: & si id ostenderint, meritò cedam. Cùm autẽ id ostendere non possint, cur volunt ecclesiæ statuta intra limites scripturæ sacræ concludere, quæ olim talibus limitibus, non sepiebantur? Potuissem hic plura sacrorũ virorum testimonia afferre, sed vitandæ prolixitatis caussa omitto, tum etiã quia hi contra quos nunc agimus, videlicet Vuitcleff & Lutherus floccipiẽdunt sanctorum quorumcunq; virorũ dicta. Sed pręter hæc omnia tam clara testimonia, hæc hæreticorum assertio est iam in pluribus conciliis damnata. Nã inter octo errores Begardorũ & Beguinarum, qui in concilio Viẽnensi sub Clemente quinto celebrato damnati sunt, tertius in ordine est quo aiunt illos qui sunt in statu perfectionis, & spiritu libertatis, nõ esse humanæ subiectos obediẽtiæ. Huius autem cõcilii decretũ habetur in lib. Clementinarũ constitutionũ titulo de hæreticis, cap. ad nostrum. Et cõcilium Constantiense condẽnans in sessione octaua plures articulos Ioannis Vuitclefi, hũc inter alios locauit, sub his verbis, Decretales epistolæ sunt apocryphæ, & seducunt à Christi fide, & clerici sunt stulti qui student eis. Qui articulus simul cũ aliis vna super omnes lata sententia dãnatus est. Et in sessione quintadecima iterũ condemnat idẽ concilium plures assertiones Ioannis Huss, inter quas hæc inuenitur sub his verbis: Obedientia ecclesiastica est obediẽtia secundum adinuentionem sacerdotũ ecclesię, pręter expressam authoritatẽ scripturę. Dicamus ergo iuxta catholicã fidem, ecclesiæ statuta non esse contẽnenda, sed strictè obseruãda. An autẽ quęcũq; transgresio illorũ sit mortalis, non differo: quoniã video quosdã, & non ex infima theologorum scholasticorũ sorte, qui asserunt trãsgredientes præcepta ecclesiæ, modo id nõ omittant ex contẽptu, sed ex infirmitate quadam, aut fortè negligentia, nõ peccare mortaliter: alios autẽ scio docere oppositum. Cũ autẽ ego in hoc opere solam fidẽ pertractare statuerim: de opinionibus hominũ variè sentientiũ disputare nolo. Contra hãc hæresim scripsit Ioannes Roffensis episcopus in eo opere quod cõtra captiuitatem Babylonicã Lutheri edidit, articulo 27. Scripsit etiam Iodocus

Cõcilium Viennẽse.

Concilia Constantiense.

Clichthouæus multo diffusius in suo Antiluthero parte prima.

Quarta hæresis est quæ docet ecclesiā ipsam, hoc est ecclesiasticos viros, non posse vllas diuitias possidere, nec agros nec possessiones vllas, quia, vt dicunt, Apostoli quibus primores ecclesiæ successerunt, pauperes fuere, nihil penitus possidentes. Huius hæresis primi inuentores, vt refert August. lib. de hęresi. cap. 50. fuerunt Vadiani siue Anthropomorphitæ: qui hac occasione ab ecclesia separauerunt seipsos, quia dicebant non licere episcopis diuitias possidere, quos tamen diuites esse videbant. Post istos multo tēpore elapso surrexerūt Valdenses, siue pauperes de Lugduno, qui, vt illis impingit Aeneas Syluius lib. de origine Bohemorū cap. 35. dixerūt sacerdotes pauperes esse debere, & sola cōtentos esse eleemosyna. Huius tamen erroris nō meminit Guido cū hæreses Valdensiū recenset. Eundem errorem docuit Marsilius Paduanus vir quidem ecclesiæ toti & ecclesiasticis omnibus odiosè infensus. Vixit hic Marsilius sub Ioanne papa huius nominis xxii. & ab eodē damnatus est. Valdenses imitatus est hoc loco, quēadmodum alibi semper, Ioānes Vuitcleff. Postremus omnium Lutherus hoc nostro seculo eundem tutatur errorem, persuadens principibus vt bona ecclesiæ diripiant, quod & in multis Germaniæ superioris oppidis factum esse audiuimus. Huius hæresis fundamentum superius euertimus, cum de apostolorum paupertate disseruimus. ibi enim docuimus ex sacra scriptura apostolos aliquid possedisse. Similiter supra in titulo, de decimis, ostendimus decimas ex iure diuino deberi sacerdotibus: è quibus decimis primam portionem capere potest sacerdos, & reseruare pro sibi necessariis, victu scilicet & vestitu. Sed præter hæc omnia sunt adhuc alia specialia scripturæ testimonia. Sacerdotes enim legis veteris habuerunt possessiones & agros. Nam postquam populus Israel adeptus est terram promissionis, Leuitica tribus vnde sacerdotes sumebantur, ex pręcepto Domini accepit ab aliis tribubus quadraginta octo vrbes cum suis suburbanis. Decimas etiam omnium terræ nascentium, & omnium pecudum recipiebant Leuitæ. Cur hoc non licebit sacerdotibus nouæ legis, præcipuè cum non reperiatur hoc esse à Christo illis interdictum, quemadmodum supra docuimus cum de apostolorum paupertate disputauimus? Præterea Paulus Apostolus ad Timotheum scribens qualem oporteat episcopū esse, inter cætera exigit ab eo hospitalitatē. At hospitalitas exerceri nequit ab eo qui

Anthropomorphitæ. *Valdēses.* *Marsilius Paduanus* *Ioannes Vuitcl.* *Lutherus.* *Iosu. 21* *1. Timo. 3*

eo qui facultates non habet, quas ministrare possit iis quos hospitio receperit. Dicit etiam ibidem Paulus oportere episcopũ bene regere domum suam: quoniam (inquit) is qui domui suæ præesse nescit: quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Ad bonum autem domus pręposit um spectat, vt prouideat vxori & filiis quos habet, de victu & vestitu, & de illis rebus sine quibus hæc misera vita conseruari nequit. Hæc autem nullus sine facultatibus commodè exequi potest. Rursum Pius papa & martyr in epistola Italicis directa sic ait, Ad sedem apostolicam perlatum est quòd sint inter vos contentiones & æmulationes, & prædia diuinis vsibus tradita quidam humanis applicant vsibus, & domino Deo cui tradita sunt, ea subtrahũt, vt suis vsibus inseruiant. Quapropter ab omnibus illius vsurpationis contumelia depellenda est, ne pręedia sibi secretorum cœlestium dicata à quibusdam irruentibus vexentur: quod si quisquã pręsumpserit, velut sacrilegus habeatur, & sicut sacrilegus iudicetur. Hæc Pius papa: quem non possunt incusare quòd malus fuerit, cum martyrio vitam finierit. Nec vt trecentenarium, quemadmodum facere solet Lutherus, possunt eum reiicere, quoniam decimus à Petro summus põtifex fuit. Quid ergo impius Lutherus suadere audet principibus, vt ecclesias diripiant atque spolient? Nonne videt à papa sanctissimo, velut sacrilegos esse iudicatos qui hoc faciunt? Huic papæ sanctissimo alius eiusdem farinæ homo subscribit, videlicet Vrbanus papa & martyr, qui de hac re tale edidit decretum: Videntes ergo sacerdotes summi, & alii, atque Leuitæ, & reliqui fideles plus vtilitatis posse afferre si hæreditates & agros quos antè vendebant, ecclesiis quibus præsidebant episcopi traderent, eò quòd ex sumptibus eorum tam præsentibus quàm futuris temporibus plurima & elegantiora possent ministrare fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex precio eorum, cœperunt prædia & agros quos vendere solebant, matricibus ecclesiis tradere, & ex sumptibus eorum viuere. Ipsæ verò res in ditione singulorum parochiarum Episcoporum, qui locum tenent apostolorum, erant & sunt vsque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus episcopi & fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam diligere volentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in eis egens inueniatur. Hæc Vrbanus papa & martyr. Post Vrbanum confirmauit eandem sententiam Lucius

Vrbanus.

papa & martyr, qui in epistola ad episcopos Galliarum & Hispaniarum dānat rapientes bona ecclesiarum. Plura alia sacrorum virorum testimonia pro hac re potuissem afferre, quę breuitatis caussa omitto. si quis tamē curiosus lector ea videre desiderat, legat librum decretorū 12. caussa, quęst. 1. & in sequentibus quęstionibus, videlicet, 2. 3. 4. 5. in quibus locis multa huius rei testimonia Gratianus reposuit. Accedit ad hæc, quòd multi ex summis pontificibus relati sunt inter sanctos etiam ab eo tempore quo ecclesia possedit diuitias. Et multorū conciliorum decreta sunt de bonis ecclesiæ nō alienandis, de œconomis ecclesiæ. Et concilium Calcedonense, quod vnum est ex illis quatuor, quæ beatus Gregorius fatetur se recipere, velut sancta quatuor euangelia, cap. 22. districtius inhibet clericis ne post mortem episcopi rapiāt res ad eū pertinentes. Vnde patet concilii authoritate esse permissam rerū proprietatem episcopis. Postremo ex pluribus assertionibus Ioānis Vuiecleffi in cōcilio Constantiensi sessione octaua dānatis, aliquæ sunt quę ad hanc rem pertinent. Decimus enim articulus sic ait, Contra scripturam sacrā est ꝙ viri ecclesiastici habeant possessiones. Tricesimus secundus dicit, Ditare clerum est contra regulam Christi. & in sequenti assertione ait, Siluester papa & Constantinus Imperator errauerunt ecclesiam dotando. & tricesimus sextus articulus est, Papa, cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt hæretici, eò ꝙ possessionē habent, & omnes consentientes eis, scilicet domini seculares, & cæteri laici. Hi omnes articuli simul condemnati sunt in illa sessione octaua concilij Constantiensis. Verùm hic attendant domini ecclesiastici, ꝙ quamuis illis liceat diuitias possidere, non tamen licet eas auarè custodire, aut indebitè expendere. De hac re scripsit Iodocus Clichthouæus in eo opere quod edidit pro declaratione veritatum definitarum in concilio Senonensi.

Cōcilium Chalcedonense.

Cōcilium Constantiense.

ELEEMOSYNA.

Vuitcleff.

DE hac re est vnus error docens non licere eleemosynas tribuere fratribus mendicātibus. Huius erroris dux fuit Ioānes Vuitcleff, qui asseruit eum omnem esse ipso facto excommunicatum, qui eleemosynas fratribus cōtulerit. Ad cuius assertionem duplici mouetur ratione. Vna, quia ille omnem monachorum ordinē damnat, & monachos vitā priuatam degētes asserit non esse de religione Christiana. Et sanctos viros qui diuersos monachorū ordines instituerunt, peccasse in hoc dicit, &

cit,& nisi de hoc eos pœnituerit, contendit eos esse damnatos. Altera ratio qua mouetur, est quia omnem mendicitatem dicit esse fratribus illicitam, quoniã (vt ait) fratres per labores manuum debẽt victum acquirere,& nõ per mendicitatem. Itaque iste Vuitcleff vt vnum protegat errorem, alium affert aut pestilentiorem, aut æqualem, dignum quidem patella operculum. Monachatum quem ille in vniuersum damnat, nõ est præsentis negotij nunc defendere infra Deo duce longiorem suo loco faciemus disputationem. Quòd autem laborẽ manuum è monachis exigit vnde viuere debeant, non damno in vniuersum, nec etiam generaliter probo. Ego quidem etsi monachus sum, cum Euchitis aut Messalianis non sentio qui dicebant monachis omnem manuũ laborem esse illicitũ. vellem enim quosdam manibus laborare, nec tamen omnes. Sed de hac re alibi disseremus sub hac inscriptione aut titulo, Labor. Mendicitatem, Deo adiutore, probabimus suo loco, cum de illa sub eius nomine disseremus, non solùm esse licitam, verũ etiam meritoriam. Sublatis igitur fundamẽtis quibus hæc impia Vuiclefi assertio innititur, necessarium est vt & ipsa corruat. Nam si monachatus licitus est & monachis mendicare licet, aliis etiam licebit illis eleemosynam impendere. Hæc etiam assertio Vuitclefi vna est ex illis 45. quæ in octaua sessione cõcilii Constantiensis danatæ sunt. Articulus enim eius vicesimus ibidem damnatus sic ait, Conferens eleemosynam fratribus, est excommunicatus eo facto. quæ assertio simul cum quadraginta quatuor eiusdem Vuitclefi, ibidem dãnata est. Cum ergo ecclesia huic liti finem imposuerit, non est quod nos de hac re amplius contendere debeamus. *Cõcilium Constantiense.*

De hac re nullum alium errorẽ reperi apud aliquem eorũ qui de hæresibus scripserunt, aut hæreses recensuerunt. Verùm beatus August. lib. 21 de ciuitate Dei cap. 22. dicit se comperisse quosdã putantes eleemosynam tantæ esse virtutis, vt qui eã exercuerit, quantumlibet criminosè & nefariè viuat, æternum tamen suppliciũ non sit habiturus: sed illis duntaxat dicebant perpetuũ supplicium esse destinatũ, qui eleemosynas non fecerunt, aut facere contẽpserunt. Huius hæresis cum Augu. nullũ prodiderit authorem, ego illam hic omittere decreueram: sed quia fortè in posterũ, vt quotidie simile nostris demeritis exigentibus experimur, aliquis exurget qui illã defendere conetur, mutaui sententiã, & illã huic operi intexui, sola narratione

contentus. Ad eius siquidem confutationem apertissimũ & effi-
1. Cor. 13 cacissimum est illud Pauli, Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Si quis autem amplius de hac re videre optat, legat Beatum Augustinum lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 27. quo loco redarguit hunc errorem, quem suprà 22. capite eiusdem libri narrauerat.

EPISCOPVS.

Aerius. DE hac re est vnus error quo docetur episcopum non esse simplici sacerdote superiorem. Huius erroris author fuit Aerius quidam, quamuis Philaster de illo loquens, nunquã hoc illi tribuit. August. tamen in lib. de hæres. cap. 53. de illo loquẽs ait: quòd dolens quia episcopus ordinari potuit, in Arrianorũ hæresim lapsus est, & alia plura addidit dogmata, quorũ vnum fuit hoc, presbyterum videlicet ab episcopo nulla differentia debere discerni. Hunc eundẽ errorẽ post multos annos ab inferis suscitarũt Valdẽses, dicẽtes nullũ esse inter sacerdotes discrimen. His postea subscripsit Marsilius Paduanus. Valdenses (vt aliàs diximus) semper secutus est Ioã. Vuitcleff, & omnes eorũ errores tutatus est: quapropter vt sui similis esset, hunc etiã docere tentauit: quẽ errorẽ ex eodẽ fonte deduxit, ex quo Aerius. Nam Thomas Vualdẽ in suo doctrinali fidei antiquæ, tomo 1. lib. 2. arti. 3. cap. 60. quo loco hãc rem ille pertractat, dicit Ioannem Vuitcleff ambisse episcopatũ Vigoriẽsem, quẽ tamen nõ fuit assecutus, & ideo contẽnere cœpit, quod prius anxiè desiderauerat. Hòc enim sępissime euenire experiẽtia didicimus, vt qui nõ potest cõsequi quod maximè optat, ad contemptũ illius rei & vilipendiũ confugiat, vt vel hoc remedio, suo impotẽti desiderio medeatur, & aliis persuadeat se parũ optasse quod assecutus nõ fuit. Sic etiã quia Aerius & Vuitcleff episcopatum assequi nõ potuerũt, illius dignitatem & eminẽtiæ gradũ se cõtemnere simulârunt. Antè tamẽ quã hanc hæresim oppugnare aggediar, lectorẽ admonere decreui, ne videlicet existimet me sic his hęreticis in hac parte cõtradicere, vt sentiã episcopatum esse aliũ ordinẽ à sacerdotio. Quod ideo præmonui, quia sunt aliqui sentientes episcopatũ differre à sacerdotio, quemadmodum sacerdotiũ à diaconatu, ita videlicet vt alius character imprimatur in episcopi ordinatione, ab illo qui impressus fuerat cùm fuit ordinatus sacerdos. Alij rursum docent, nec alium imprimi characterem, nec alium esse ordinem episcopi & sacerdotis,

Valdenses
Marsilius Paduanus
Vuitcleff.

ſacerdotis,ſed dicunt eſſe eiuſdem ordinis diuerſos gradus, ita vt intra eundem ordinem duo ſint gradus, vnus altero ex ſua primæua inſtitutione ſuperior. De qua re non eſt meũ impræſentiarum definire: quoniam (vt aliâs ſæpe ſtatui) non hic hominum variè ſentientium opiniones pertracto, ſed ſolã catholicam fidem. ideo hanc rem aliis diſcutiendam relinquo. Mei ergo propoſiti eſt, ſolùm oſtendere, inter epiſcopum & ſacerdotem eſſe aliquod diſcrimen, non quod à Cæſare (vt Ioannes Vuitcleff murmurat) emanauerit ſed quod ab ipſo Christo & eius apoſtolis proceſſerit, ita vt epiſcopus ab ipſa diuina inſtitutione ſit alio ſimplice ſacerdote dignitate ſuperior. Hoc autẽ ſic cõuincimus. Oportet enim vmbram ſimilem eſſe corpori, & figuram veritati. Omnia autẽ quæ in veteri teſtamento præceſſerunt, figuræ quædam fuerunt eorum quæ in lege noua futura erant, Paulo teſtante, qui ait: Omnia in figura contingebãt illis. At in lege veteri diſtinctio fuit ſacerdotum. Nam Aaron ſummus fuit ſacerdos, filij autẽ eius minores ſacerdotes. Summus ſacerdos diſtincta habebat ornamenta à minoribus. Summus ſacerdos intrabat in ſancta ſanctorum, quod aliis ſacerdotibus non erat licitum, vt patet ex libro Leuitici, & ex epiſtola Pauli ad Hebræos. Ad ſolum ſummum ſacerdotem pertinebat celebrare feſtum expiationis, vt patet ex eiſdem locis. Cùm ergo tam latum præceſſerit in lege veteri inter ſacerdotes diſcrimen, coniicimus inde vt diuerſum etiam in lege noua ſacerdotium fuerit à Christo inſtitutum. Hoc etiam noſtrum argumentum confirmatur authoritate Leonis papæ, qui in epiſtola 66. quæ eſt ad vniuerſos Germaniæ atque Galliæ eccleſiarum epiſcopos, ſic ait: In diuinis enim literis præcipiente domino ſolus Moyſes in tabernaculo Dei erexit altare, ſolus ipſe vnxit, qui vtique ſummus Dei ſacerdos erat, ſicut ſcriptum eſt de eo, Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius. Ideóque id quod tantum facere principibus ſacerdotum iuſſum eſt, quorum typum Moyſes & Aaron tenuerunt, omnino decretum eſt vt epiſcopi vel presbyteri qui filiorum Aaron geſtant figuram, arripere non præſumant. Hæc Leo papa. Præterea Paulus ad Titum ſcribens, ait: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego tibi diſpoſui. Hoc loco beatus Paulus nomine presbyterorum intellexit epiſcopos, quoniam (vt Theophylactus admonet, & ante illum Chryſoſtomus) nolebat,

1. Cor. 10
Exo. 19
Leu. 16
Heb. 9
Leo papa.
Pſal. 98
Cap. 1

Paulus vniuersam insulam videlicet Cretam vni episcopo demandari potissimũ cùm adeo magna fuisse dicatur, vt centum oppida munita habuerit. ideo Tito scribit vt vnicuiq; vrbi proprium præficiat presbyterum, hoc est episcopũ, credens hoc modo populum melius fore curandum. Præter hoc etiam ipsa literæ series hoc cõuincit. Nã cũ pręcepisset presbyterorũ ordinationem, subiungens postea qualis debeat esse is qui ordinandus est, tunc iam expresit episcopi nomen, quo argumento conuincitur eundẽ appellare episcopum, quẽ prius appellauerat presbyterũ. Hoc iam semel in posterũ dictũ sit. Episcopus ergo (vt ad scopum cõuertamur) presbyteros ordinat: simplex autem sacerdos hoc non potest, quemadmodũ infrà cùm de sacerdotibus agemus, Deo fauẽte, ostendemus. nõ est ergo prorsus idem episcopus & presbyter. Rursum si ex diuina ordinatione idem est omnino presbyter & episcopus, sequitur inde, vt quemadmodum episcopus presbyteros ordinat, ita econuerso presbyter posit ordinare episcopos: quod nunquã factũ esse legimus: quoniã etsi Paulus dicat Timotheo scribens, Noli negli-
1. Tim. 4. gere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cũ impositione manuũ presbyteri: Chrysostomus tamẽ & Theophylactus & reliqui exponunt de episcopo, hoc adiiciẽs Chrysostomus, quòd presbyteri episcopum nõ intronizabãt. Deinde episcopi sunt successores apostol. & eorũ locum tenent, alij autem clerici in locum 70. discipulorum subrogati sunt. At nullus dubitat, quod & ipse Vuitcleff concesit, vt testatur Thomas Vualden, apostolos videlicet singulari quadam prærogatiua fuisse superiores meritò & dignitate cæteris discipulis. Quòd autem apostolorum successores sint episcopi, reliquorum verò discipulorum alij sacerdotes, hoc Vuitcleff negat, sed dicit sacerdotes omnes succedere apostolis, & diaconos reliquis discipulis. Quare ipse inde concludit omnes sacerdotes esse pares. Vt ergo suo telo configamus eum, hoc totis viribus est anniten dum, vt ostendamus omnium testimonio, episcopos solos esse apostolorum successores, sacerdotes verò & reliquos clericos esse successores discipulorũ. Addidi de reliquis clericis, quia video aliquos putantes solos sacerdotes subrogatos esse in locum discipulorum, quod non ita se habere conuincitur ex eo quòd
Act. 6 Philippus diaconus è numero discipulorum fuit, & Stephanus, & alij diaconi. Omisis igitur his recentioribus, quibus nõ tanta fides debetur, primus omnium testimonium pro nobis dicat

Beda

Beda,qui lib.3.super Lucam,cap.15.sic ait:Sicut duodecim apostolos formam episcoporũ exhibere simul & demonstrare nemo est qui dubitet,sic & hos 72.figuram presbyterorũ,id est secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendũ est:tametsi primis ecclesiæ temporibus,vt apostolica scriptura testis est,vtrique presbyteri,vtrique vocabantur episcopi,quorum vnum sciẽtiæ maturitatẽ,aliud industriam curę pastoralis significat. Hæc Beda. Beda.
Eandem sententiam profert Isidorus in quodam sermone in synodo habito,ita dicens:Presbyteri quippe successores & vicarij sunt 70. discipulorum, qui præcedebant dominum Iesum Christum in omnem ciuitatem,& locum quò erat ipse venturus. Ita presbyteri quia adiutores sunt episcoporum,rudes populos initiant,baptizandos vnitati ecclesiæ incorporant,in omnibus sacramẽtis vsque ad manus impositionem populo Dei ministrant,Episcopi verò successores sunt apostolorũ. Hæc Isidorus. Isidorus.
Et beatus Damasus in epistola de coepiscopis,quos solũ sacerdotes esse decernit,postquã dixerat eos non posse confirmationis sacramentum ministrare,ita dicit, Quòd autẽ solis apostolis eorumq; successoribus proprij sit officij tradere spiritũ sanctum,liber Actuũ Apost.docet præsertim cũ nullus ex 70. discipulis,quorũ isti in ecclesia speciem gerunt,legatur donum sancti spiritus per manuũ impositionem(vt prædictum est)tradidisse. Hæc Damasus. Damasus. Act.8
Vides iam tres illustres viros pro nobis dedisse testimonium,qui omnes fatentur episcopos successores esse apostolorum,presbyteros verò locũ tenere discipulorum. Sed quò res firmior reddatur,plures adhuc pro hac re testes adhibeamus. Vrbanus papa & martyr in epistola de communi vita & oblatione fidelium, loquens de rebus ecclesiæ assignatis,à quibus dispensari debeant,sic ait : Ipsæ verò res in ditione singulorum parochiarum episcoporum,qui locum tenent apostolorũ,erãt,& sunt vsq; adhuc,& futuris semper debent esse temporibus. Hæc Vrbanus papa. Vrbanus papa.
Quibus verbis satis apertè dixit episcopos successores esse apostolorum, nulla presbyterorum habita mentione. Anacletus papa & martyr,qui quartus à beato Petro apostolo ecclesiæ catholicæ pręsedit,in epistola de patriarchis & primatibus ac reliquis episcopis,ita ait:Sacerdotum fratres ordo bipartitus est,& sicut dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino apostolos esse electos & constitutos,& postea per diuersas prouincias ad prædicandum dispersos. Cùm verò messis cœpisset crescere, vi- Anacletus

dens paucos esse operarios, ad eorum adiumentũ 70. eligi præcepit discipulos. Episcopi verò, domini apostolorum: presbyteri quoque 70. discipulorũ locum tenent. Hæc Anacletus papa & martyr. In quibus verbis id aduertendum maximè est, quod ait Dominum instituisse bipartitum sacerdotum ordinẽ. Huic Anacleto soli magis crediderim quàm mille Vuitclefitis, imò magis quàm Hieronymo aut Aug. aut cuiuis alij recẽtiori quãtumlibet sancto & docto. Nam præter vitæ sanctitatem, quam martyrium maximè commẽdat, beatos apostolos vidit, &, vt ipse in principio epistolæ quã modò citauimus testatur, à beato Petro apostolo fuit presbyter ordinatus. Vnde credendum est illum veram apostolorum mentem penetrasse, & illorum spiritum tenuisse. Et vt aliquid vltra addamus, beatus Augustinus lib. de hæresibus cap. 53. Aerij errores enumerãs, hunc inter illos recenset, quòd videlicet presbyteros pares episcopis fecerit. Præter hæc omnia tot illustrium virorum testimonia, illud maximè hoc nostrum propositum roborat, quod superius cùm de confirmatione ageremus, docuimus. Ibi enim ostendimus confirmationis sacramentum non posse conferri ab aliquo tantùm sacerdote, sed à solo episcopo, & hoc ex diuina institutione, & non ex ecclesiæ ordinatione. Si ergo confirmationem ministrat episcopus, & illã non potest alius presbyter ministrare, conuincitur inde vt non sit idem presbyter & episcopus. Sed his omnibus obiicit nobis Ioannes Vuitcleff beatum Hiero. qui super epist. ad Titum, exponens illum locũ, Huius rei gatia reliqui te Cretæ &c. ita ait, Idẽ ergo est presbyter, qui episcopus: & antequã diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum concilio ecclesiæ gubernabantur. Postquã verò vnusquisq; eos quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Hæc Hiero. Cui obiectioni respondet Thomas Vualden loco illo superius citato, verum quòd episcopi sint presbyteri. nam hoc sentit Hiero. quòd autem inter episcopum & presbyterum non sit aliqua distinctio, hoc Hiero. non expressit. Sed reuera fallitur Thomas Vualden, quoniam in toto illo decursu post verba proximè citata nihil aliud conatur Hiero. quàm vt ostendat ex diuina institutione non esse differentiam inter episcopum & presby

Hieron. Tit. 1

presby

presbyterum, sed tale discrimen fuisse postea inuentum ad schismata tollenda. Et interpretatur Hieronimus dictum de superpositione episcoporum cæteris presbyteris ab ecclesia inuenta, debere intelligi de sola præsidentia in concilio, ita videlicet quòd toti communi concilio sacerdotum præsit vnus episcopus in edendis canonibus, hoc non tam ex institutione diuina quàm ex humana consuetudine arbitratur euenire. Et de hac præsidentia dicit dictũ Hiero. debere intelligi. Vtrum autem hæc expositio verum sensum Hieronymi & veram eius mentem exprimat, ego nolo nunc discutere, sed lectori relinquo, qui locum illum Hieronymi attentè (vt decet) legens, facilè comprehendet satis alienam esse à mente Hieron. illam expositionem. Sed vt clarius pateat qualis fuerit Hieronymi de hac re sententia, videamus quid in dialogo Orthodoxi & Luciferiani dicat. Ibi enim circa medium dialogi, sub persona Orthodoxi de confirmationis sacramento disserens, ita loquitur: Quod si hoc loco quęris quare in ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi non accipiat spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui, disce hanc obseruationem ex ea authoritate descendere, quòd post ascensum Domini spiritus sanctus ad apostolos descendit. Et multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius sacerdotij, quàm ad legis necessitatem. Alioqui si ad episcopi tantùm imprecationem spiritus sanctus defluit, lugendi sunt qui in vinculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati, antè dormierunt quã ab episcopis inuiserentur. Hæc ibi Hieronymus. Ex quibus verbis clarè patet illum sentire non esse ex necessitate legis quòd episcopus solus per manus impositionem spiritum sanctum conferat, sed hoc esse ex ecclesiæ institutione ad honorem sacerdotij. Ideo aliter Hiero. testimonio respõdere oportet. Sed antequã respõdeã, percõtari expedit Ioan. Vuitclefum, quare Hiero. testimonio cõtra nos nũc pugnet, cũ alibi & Hiero. & omnes alios sacros doctores tam facilè reiiciat & vilipendat? Aut ergo illũ cùm pro nobis citatur, recipiat, aut nullo pacto illum nobis obiiciat. Deinde cur nobis obiicit vnum solum Hieronymum contra tot illustres viros sanctitate perinde ac doctrina insignes? Nũquid vnius Hieronymi dictum præferre vult sententiæ tot clarissimorum virorum? Parũ dixi, nunquid fortè toti ecclesiæ catholicę, aut cõcilio illã reprę̃sentanti, solũ Hiero. præponet. Conciliũ siquidę̃ Ispalense *Cõcilium*

Ispalense Ispalense secundum (vt suprà cum de cõfirmatione ageremus, ostendimus) definit à solis episcopis posse confirmationẽ conferri, & (vt postea ostendemus) idem concilium censet presbyterum nullo modo posse alium in presbyterum aut diaconum ordinare. ꝙ si ordinare attentauerit, eius ordinationem decernit esse nullam, & esse necessariò iterandam ab episcopo, vt sic ordinatus posit aliquid exercere. At si ex institutione diuina illud posset presbyter ministrare, quanuis peccaret contra ecclesiæ decretum faciens, nihilominus eius ordinatio esset valida, quemadmodum dici solet de clerico excommunicato conficiente eucharistiam, qui quanuis peccet sacramentũ consecrãs, nihilominus tamen rata & firma est eius consecratio. Cùm ergo tam expressa sit concilij definitio, quis contra eam opponere audebit solius Hiero. sententiam? Ego certè doctrinam beati Hiero. summè extollo, eius sanctitatem maximè veneror, sic tamen, vt putem eum hominem fuisse, qui cum hic ageret, falli potuit, sic etiam vt eius sententię plurimorum catholicorum doctorum & põtificum, quales fuere Damasus, Vrbanus, Anacletus, decreta illi præferam. Nec mirum debet hoc esse alicui. Nam præter hoc ꝙ illi pontifices sancti fuerunt vt Hiero. & eorum aliqui martyrio clari, & omnes doctrina insignes, ipsemet Hiero. illorum decretis libentissimus suam subiicit sententiam, vt patet ex aliquot eius epistolis ad Damasum papã. Nec etiam mirari quisquam debet, ꝙ beatus Hierony. vir alioqui doctisimus sic deceptus fuerit, quoniam quandoq; bonus dormitat Homerus. Quod maximè euenire potuit tunc, quando adhuc doctrina illa non fuerat in quæstionem deducta, nec tũc ecclesia aliquid de ea definierat: quapropter potuit sine vllo fidei dispendio ita sentire, maximè cũ habuerit aliquot scripturæ testimonia, quæ pro illo sententiam dicere videbantur: quæ oportet vt sigillatim discutiamus. Primò ergo ꝙ narrat, ad tollendum schisma quo vnusquisq; eos quos baptizabat, suos putabat esse, non Christi, decretum fuisse vt vnus de presbyteris electus, superponeretur cęteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret: quo pacto Hierony. hoc probet, ego nescio, imò oppositum ex Actibus apostolorum coniici potest, præcipuè quia remedium illud quod beatus Hiero. dicit fuisse adhibitũ, non erat sufficiens vt schisma tolleretur: quoniam etsi illo modo schisma intra vnam vrbem exortum tollebatur, non tamẽ schisma inter plures vrbes. Per illud siquidẽ remedium nõ tollitur

litur quin omnes vnius vrbis dicantur Pauliani, à Paulo illius ciuitatis episcopo: alij Petriani, à Petro alterius ciuitatis episcopo. Quo facto quis non videt adhuc schismatũ semina manere, cũ dicatur adhuc, ego sum Pauli, ego sum Cephæ? Non erat autem præcisè curandũ vt hoc aut illo modo schisma non fieret, sed vt nullo. Ideo vt ex apostolica historia coniici potest, aliud remedium efficacius illi schismati adhibitũ est, vt videlicet omnes Christo initiati, cõmuni vocabulo Christiani appellarentur, à Christo, qui caput est omnium, qui etiã, vt Ioannes Baptista testatur, est qui verè nos baptizat. Ad cuius rei cõfirmationem, beati Athanasij proferã testimoniũ. Is enim disputans contra Arrium reiicientem hanc vocem ὁμουσιον propter illius nouitatem, ostendénsq; propter nouitates hæreticorũ insurgentiũ, ecclesiam consueuisse noua confingere nomina, ita ait: Et vt quod dico, planius fiat, vtor exemplo, In ipso Christianæ religionis prædicationis initio omnes qui credebant domino nostro Iesu Christo, non Christiani, sed discipuli tantũmodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatũ authores extiterant doctrinæ obuiãtes apostolicę, omnes sectatores suos discipulos nominabãt, nec erat vlla nominis discretio inter veros falsósque discipulos, siue qui Christi, siue qui Dositæ, siue Theodæ, siue Iudæ cuiusdã, siue etiam Ioannis sectatores, qui se quasi Christo ecclesiæ fatebantur, quin potius vno discipulorũ nomine censerentur. Tunc apostoli cõuenientes Antiochiã sicut eorum, Luca narrante, testantur acta, omnes discipulos nouo nomine, id est Christianos, appellant, discernentes à comuni falsorũ discipulorũ vocabulo, vt & diuini per Esaiam oraculi sermo impleretur, quo ait: Seruientibus verò mihi vocabitur nomẽ nouũ. Hucusq; Athanasius. Rabanus super actus apostolorum, exponens locũ illum vbi de impositione Christiani nominis dicitur, sic ait: Omnes sectæ nomen trahebant de suo authore, ideo fundata fide, & firmitatẽ obtinẽte, primũ in Antiochia, vbi præ cæteris locis fides florebat, sumptum est à Christo nomen Christianum. Hęc Rabanus. Et certè hoc remedio verius obuiatum est schismati, quàm constituendo, vt Hiero ait, vnũ ex presbyteris, qui cæteris superpositus, omnẽ ecclesiæ curam haberet. Sed iam reliqua quæ pro se beatus Hieron. affert, videamus. Apostoli ad Philippẽ. verba sunt ista: Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis & diaconibus, gratia vobis & pax,

Ioan. 1
Athanasius.
Act. 1
Esa. 65
Phil. 1

pax,& reliqua. Philippi vna est vrbs Macedonię,& certè in vna ciuitate plures,vt nuncupantur,episcopi esse non poterant,sed quia eosdē episcopos illo tempore quos presbyteros appellabant,propterea,inquit,de episcopis quasi de presbyteris est lo-
Act.20 cutus. Deinde in Actibus Apostolorū scriptum est,ꝙ cùm venisset Apostolus Miletū,miserit Ephesum, & vocauerit presbyteros eclesiæ eiusdē, quibus postea inter cætera sit locutus: Attendite vobis & omni gregi in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiā domini quā acquisiuit per sanguinem suū. Quo loco diligentius obseruare admonet Hiero. quomodo vnius ciuitatis Ephesi presbyteros vocans,postea eosdē episcopos dixerit. Alia etiā pro se citat, quæ quia debiliora sunt,& minus efficacia,omitto. Illud ergo primū non cōstat an sit ita intelligendū qualiter Hiero. interpretatur, quoniā nomine episcoporum Ambrosius ibi intelligit Paulū & Timotheum. Sic enim ait: Cùm episcopis & diaconibus, hoc est cū Paulo & Timotheo,qui vtiq; episcopi erant: simul & significauit & diaconos qui ministrabant eis. Ad plebē enim scribit. Nam si episcopis scriberet & diaconibus,ad personas eorum scriberet: & loci ipsius episcopo scribendū erat, non duobus vel tribus, sicut ad Titum & Timotheū. Hæc Ambrosius. Ex cuius verbis satis patet quàm diuersum à Hieronymo sentiat. Sed quoniā aliud testimonium ex Actibus apostolicis apertius est quàm vt possit eludi,ideo aliter & verius respondendū videtur,nomina illa,videlicet presbyter & episcopus, ex sua primæua institutione latiorem habuisse significationē quàm modo habeāt. Episcopus enim dictio græca est,& composita ab ἐπὶ præpositione græca, quæ idem significat ꝙ latine super: σκοπὸς verò idem est quod intentio: & ita episcopus tantum valet ac superintendens, inde ἐπισκοπεῖν superintendere. Episcopi ergo nomē inde sumptum videtur, ꝙ is qui præficitur aliis, eorū curæ superintendere debet. Iuxta quā nudam interpretationē nulli dubium quin presbyteri parochi, episcopi dici debeant, nam ipsi etiā superintendunt curæ animarum sibi commissarum. Presbyter etiam est vox græca πρεσβύτερος latine interpretatur senior. Presbyter er-
Sap.4 go ætatis est nomen, quæ non iuxta numerum annorum computanda venit,sed iuxta sensus maturitatem,quemadmodū sapiens ait: Senectus venerabilis est non diuturna,neq; annorū numero computata. Cani autem sunt sensus hominis,& ætas senectutis vita immaculata. Vnde Anacletus papa in epistola de or-

dinatione episcoporum sic ait: Porrò Moysi præcipitur vt eligat presbyteros, vnde & in prouerbiis dicitur, Gloria senum canities. Hæc verò canities sapientiam designat, de qua scriptũ est: Canities hominum prudentia est. cumq; non gentos & amplius annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus vixisse annis cõuincitur, non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Hęc Anacletus. Si ergo propter sapientiam, qua insignitus esse debet, presbyter nominatur, apparet vocẽ ex sua institutione plus etiã significare quam nunc significet: nã iuxta illam omnes sapientes presbyteri dici possent, cũ tamẽ multi sint qui modo presbyteri nõ dicantur. Quòd si contendas nomen presbyteri ab annorũ numero esse alicui tribuendũ, oportebit cocedere vt omnes senes verè possint dici presbyteri: quod tamen nunc nõ ita fiet. Nomen ergo presbyteri ex quacũq; deriuatione sumatur, commune est episcopis & cæteris sacerdotibus. Episcopi nomen etiam commune est ex sua prima institutione omnibus sacerdotibus, præcipuè illis quibus animarũ cura cõmissa est. Ecclesia ergo timẽs ne propter vocabulorũ indistinctã significationẽ quis opinaretur res etiam esse prorsus indiscretas, vocabulorum significationes contraxit hoc modo, vt ille solus nominaretur episcopus, qui aliis sacerdotibus superior existens, totius ciuitatis curã haberet: ille autẽ diceretur presbyter, qui corpus domini conficere aut consecrare posset. Itaq; ecclesia hoc statuens, non constituit nouum ordinẽ, aut eiusdẽ ordinis nouum gradum decreuit, sed gradus sacerdotij antiquos, & a Deo institutos, censuit propriis nominibus nũcupari, ne fortè ex cõmunione aut idẽtitate vocabulorũ occasio oriretur existimãdi res etiã ipsas per illa nomina designatas esse prorsus easdem. Hoc autẽ ecclesiã posse nullus meritò dubitare poterit: quoniam si ecclesia propter nouas causas emergentes potuit rebus antiquis noua imponere nomina, quid prohibet vt nouis etiã insurgentibus causis potuerit antiqua vocabula ad contractiorẽ significationem restringere? Quod si aliquis Hierony. plus iusto deditus, adhuc Hieronymi sententiã tenere voluerit, talibus angustiis opprimetur, vt oporteat eum etiã dicere diaconos esse episcopos. Nã Paulus Timotheo qui episcopus erat, scribens, diaconũ eũ nominat, dicens, Ministerium tuũ imple. quo loco græcè habetur

Pro. 20

2. Ti. 4

Διακονίαν, hoc eſt diaconatum: vbi apertè pro officio epiſcopi diaconatum dixit. Et non immeritò, quoniam vox diaconatus, vt de aliis diximus, iuxta ſuam primam ſignificationem miniſterium ſignificat. Epiſcopus autem cùm etiam ſit miniſter, ſicut Chriſtus de ſeipſo dixit, ideo non immeritò epiſcopo ſcribens dixit, Miniſterium tuum vel diaconatum tuum imple. Eccleſia hanc diaconi vocē ad ſolum miniſtrum qui in certo gradu in altari miniſtrat, contraxit. Ne autem iſta ex noſtro cerebro conficta eſſe videantur, huius rei duos teſtes affero. Theophylactus ſuper primum caput epiſtolę ad Philip. declarãs illud, cum epiſcopis, & diaconis, ſic ait: Epiſcopos ſacerdotes dicit. Neque enim plures præter vnum erant epiſcopi, qui ſingulis ciuitatibus præſiderent: quippe cùm nondum eſſent huiuſmodi nomina diſpartita, ſed epiſcopi tantū diaconi & presbyteri dicebantur. Hęc Theophylactus. In quibus maximè aduertere oportet quod ait, cùm nondum eſſent huiuſmodi nomina diſpartita: vbi apertè oſtendit eſſe factam partitionem non rerum, ſed vocabulorum. Eandem ſententiam innuit beatus Auguſtinus in quadam epiſtola ad beatum Hieronymum, quæ eſt in ordine epiſtolarum Auguſtini 19. Sic enim inquit, Quamquam enim ſecundum honorum vocabula, quæ iam eccleſiæ vſus obtinuit, epiſcopatus presbyterio maior ſit, tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis id maximè obſeruare oportet quod dixit, ſecundum honorum vocabula quæ iam eccleſiæ vſus obtinuit: non autem dixit, ſecundum gradus honoris quos eccleſiæ vſus obtinuit. vbi apertè innuit fuiſſe ex eccleſiæ vſu illorum vocabulorum diſtinctiones. His ergo ita digeſtis, reſpondemus Hieronymo, verum eſſe quòd tunc temporis presbyteri etiam dicerentur epiſcopi, quia tunc non erat facta vocabulorū diſtinctio: nec tamen ex eo ſequitur quòd idē prorſus fuiſſet qui epiſcopus. Verùm dicet aliquis, ſi tunc vocabulorum ſignificationes erant indiſcretæ, quo pacto valebimus ex ſacris literis illarum rerum diſtinctionem agnoſcere? Cui quæſtioni reſpondemus, quòd per ratiocinationem. Scimus enim ex ſacris literis, ſolos apoſtolos, quibus epiſcopi ſuccedunt, tribuiſſe ſpiritū ſanctum per manus impoſitionem: quod alij diſcipuli quorum locum alij minores ſacerdotes tenent, nunquam præſtiterūt. Scimus apoſtolos, & epiſcopos eorum ſucceſſores, alios ordinaſſe in ſacerdotes, de aliis autem diſcipulis hoc nunquam legitur.

inde conuincimus, episcopos maioris semper fuisse potestatis, quàm alii sacerdotes. Hoc autem quod de ordinatione dixi, quòd solus episcopus potest ordinare, ipsemet Hieronymus fatetur. nam in epistola ad Euagriũ sic ait, Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter nõ facit? Hęc ille. Et in fine epistolæ iterũ ait, Et vt sciamus traditiones apostolicas sumptas de veteri testamento: quod Aaron, & filii eius, atq; Leuitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, & presbyteri, & diaconi vendicent in ecclesia. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis patet beatum Hieronymum sibi ipsi in hac parte minime constare: quoniam si hoc est in ecclesia episcopus, quod in lege veteri Aaron, & hoc presbyter quod filii Aaron, conuincitur etiam inde vt ex ipsa institutione diuina episcopus sit quouis alio presbytero maior: quoniam, vt iam proxime docuimus, Aaronis sacerdotiũ ex ipsius Dei institutione maius erat quàm sacerdotium filiorum Aarõ. Hãc rem prolixe satis & vltra statutam breuitatem pertractaui, quoniam neminem de illa scripsisse reperi præter vnum Thomã Vualden, qui etsi aliqua ex parte iuuare potuit, rem tamen, vt decebat, minime absoluit. De Guidone pudet dicere, quoniam Aerianorũ hæreses recensens, & hanc illis annumerans, cum contra alios eorum errores testimonia adduxisset, hunc solum intactum reliquit, nullum afferens scripturæ aut sanctorum doctorum testimonium, aut nullum argumentum propter quod se ostenderet illam assertionem de hæresi meritò notasse.

Alius est etiam error circa episcoporũ personas exortus, quo docetur nullum peccatorem aut iniustum hominem posse esse episcopum. Huius erroris authores fuerunt. Valdenses, dicẽtes quòd presbyterum non dignitas, sed vitæ meritum efficiebat potiorem. Hos imitatus est Ioannes Vuitcleff. Et quidem si hi dixissent, vt qui malus est & criminosus, ordinandus non esset in episcopum, id rectè admonuissent, quoniam illud sæpe docet Paulus Apostolus. Sed quoniã docent, eũ qui semel in peccatum labitur, dignitatẽ & officium episcopatus amittere, ita vt hæc duo minime cohærere posint in vna persona vt episcopus simul & malus sit: hoc certe male senserunt. Verũ quoniã sunt alii qui hoc etiã de quolibet sacerdote docuerũt, alii rursum de qualibet etiam laicali potestate hoc idẽ senserunt, ideo vsq; ad alium locum hæc res disputanda differatur, cum videlicet de omnibus simul sub titulo de potestate agemus.

Valdẽses.
Vuitcleff.

G

EVANGELIVM.

Flagellantes. INter alias Flagellantium hæreses hæc vna fuit, qua dixerũt post aduentum suæ sectæ euangelium desiisse. Quem errorem non nisi idiotæ homines, quales fuere Flagellantes, docere potuissent: cum sint tam aperta scripturæ sacræ testimonia testantia euangelium in perpetuum, hoc est in finem seculi duraturum. Sapiens nanq; de lege à Deo hominibus data loquens ait, Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitia & iudicia sua ostendit illis. Vides qualiter vocatur testamentũ æternum, & constat quòd non loquitur de priori testamento, quia illud reuocatum est, vt probat Paulus sæpe, præcipue in epistola ad Heb. & per prophetam Baruch Dominus loquens, hoc clarius expressit. Et statuam illis, inquit, testamentũ alterũ sempiternum, vt sim illis in Deum, & ipsi erũt mihi in populum. Et propheta regius ait: Redemptionẽ misit dominus populo suo: mandauit in æternum testamentum suũ. At non fuit nobis data alia redemptio nisi in aduentu filii Dei, qui verbo & opere prędicans, euãgelium nobis in testamentum suũ reliquit quod in morte sua confirmatum est: & tunc reuocatũ prius. hoc ergo euangelium quod solum vere dici potest testamentum, quia illud solum confirmatum est, hoc inquam testamentum mandauit nobis in æternum: non ergo cessabit vnquam. Et ipsa veritas hoc idem cõfirmat dicens, Amen dico vobis quòd non pręteribit generatio hæc donec omnia fiãt. Quæ verba exponens Theophylactus super Luc. ait. Generationẽ vocat non eos qui tunc aderant, sed omnium fidelium generationem. Solet enim scriptura hoc nominare modo, vt, Hæc est generatio quærentium dominũ. Quia autem turbationes & bella, & alterationes dixit futuras tam elementorum quã rerum, ne quis suspicetur, quòd forte aliquãdo destruẽdus sit Christianismus, dicit, Non. Non enim præteribit hæc Christianorum generatio. Cœlum quidem & terra immutabuntur: sermones autem mei & euangelium meum nõ peribunt, sed manebunt. Tametsi commoueantur omnia: fides tamen in me non deficiet: Apparet autem hoc loco, quòd ecclesiã omni creaturæ præferat. Ecclesia enim eius, & verbum ac euangelium nequaquam peribunt. Hactenus Theophylactus. Præterea in verbis quibus quotidie vinum in sanguinem Christi transsubstantiamus, sic dicitur, Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur &c. Quæ verba etsi non expressè inueniãtur

Eccle. 17

Baru. 2

Psal. 110

Luc. 21

Psal. 23

in euan

in euangello, certò tamen credendũ est ecclesiam illa à Christo recepisse. Verùm vt nulla iam pateat rimula ad fugam, audiant Paulum hoc idem dicẽtem, Deus autem pacis, inquit, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni Dominum nostrum Iesum Christum, aptet vos in omni bono &c. Rursus de quatuor illis animalibus quæ Ezechiel vidit, & Ioanni in visione mõstrata sunt, dicitur quod ibant & non reuertebantur cum ambularent. At quòd per illa quatuor animalia designati sunt quatuor euangelistæ, apertius est quàm vt dubitari debeat, aut probatione indigeat. Quid est dicere quòd semper ibant, nisi quòd euangelia semper manebunt? Tempore procedente & ipsa etiam procedunt. Quod si euangeliu iam, vt isti Flagellantes mentiuntur, cessasset: non vere diceretur de animalibus quòd ibant & nõ reuertebantur. Testamentum siquidẽ vetus quoniam reuocatum est, & iam amplius non obligat, finiuit iter suum, nec dicetur de eo quòd vadit & nõ reuertitur, quẽadmodum de quatuor animalibus dicitur quòd ibant, & non reuertebantur. Vnde beatus Gregorius homilia 6. super Ezech. ait, Testamẽtum nouũ etiam per testamenti veteris paginas testamentum æternum appellatum est, quia intellectus illius nunquàm mutatur. Bene ergo dicitur quòd rotæ euntes ibant, & nõ reuertebantur cùm ambularent, quia nouũ testamentum non rescinditur, dum vetus iam spiritualiter intelligitur. Post se nõ redeunt, quia vsq; ad finẽ mundi immutabilia persistunt. Ambulãt ergo, sed nõ reuertuntur, quia sic spiritualiter ad cor nostrum veniũt, vt eorum pręcepta vlterius nõ mutentur? Hæc Gregorius. Accedit ad hæc, quòd ij qui sentiunt euangelium finitum esse, & aliud loco eius subrogatum testamentũ, aut negãt Christũ mortuum, aut volũt eum iterũ crucifigere. Nã si, vt ait Paulus, testamentũ in morte testatoris confirmatum est, ergo euangeliũ iam confirmatũ est, aut Christus mortuus nõ erit. quòd si Christus mortuus est, & testamentũ eius oportet sic esse firmũ, vt nunquã reuocari possit, & si aliud post istud succedet, vt illud etiã firmetur oportebit testatoris mortẽ accedere: quapropter oporteret vt Christus iterũ moreret, vt per eius mortẽ illud aliud testamẽtũ cõfirmaretur. Quis autẽ hoc fateri audebit? Certe nõ alius quàm ille qui sibi ipsi iterũ crucifigit filiũ dei. Paulus nãq; ait, Christus resurgẽs ex mortuis, iam nõ moritur: mors illi vltra non dominabitur. Aduersus tam insanam & impiam hæresim piget plura afferre.

Heb.13 *Heb.9* *Ro.6*

Alius est etiam error dicens euãgelium non fuisse prędicatum ab apostolis secundum spiritalem intellectum, sed solùm secundum literam. Huius erroris, vt Guido refert, author fuit abbas Ioachim, quem secutus est quidam alius Petrus Ioannis. Verum de hoc errore iam supra disputauimus cum de rebus ad apostolos pertinentibus ageremus.

EVCHARISTIA.

DE hoc mirifico sacramento, omníque sacramentorũ præstantissimo plurimæ ortæ sunt hæreses, quarum omnium authoribus perperam successit, Deo pro sua gloria zelante, ac puniente ingratitudinem erga tantum beneficiũ nobis exhibitum. Omnes quidem aut parentes aut patroni earum hæresum infelicem in hac vita habuerunt exitum: infeliciorem, imo vero infelicissimum retinentes in alio seculo. In disserendis verò huiusmodi hæresibus hoc ordine procedemus, vt primo de his agamus quæ substantiam sacramenti tangunt. Posteà verò eas pertractabimus quæ eiusdem sacramenti efficaciam minuere conantur. Postremo de illis loquemur quæ præparationem animi ad huius sacramenti receptionem exactam tollunt.

Primus de hac re est error dicens nullo modo ex pane posse confici corpus Christi, eò quòd panẽ creaturam diaboli esse dicãt. Hunc errorem Guido carmelita Catharis tribuit, à quo Cathari maxime absunt: nisi forte ipse alios Catharos præter Nouatianos inuenit. Sed video qua occasione homo iste in hũc scopum illiserit. Beatus nanque August. in lib. de hęre. cap. 40. de Manichæis differens qualiter illi dicebant alimenta omnia ęsse immunda propter mali principii commixtionẽ, eámque quibusdam execrandis purgationibus adhibitis purificabant. Nam farinæ ex qua panis pro eucharistia conficiendi erat, humanum semen miscebant, dicentes semine admixto farinam purificari, atque ea sic, vt dicebant, per seminis mixtionem purificata, sacramentum execrandum conficiebant. Propter istas nempe ciborum execrandas purificationes beatus Augustinus vocat ęos non Catharos, quod latinę sonat mundos sed potius Catharistas, hoc est purificatores. Ex quo loco perperam intellecto homo iste, vt puto, deceptus est, vt errorem istum Catharorum factioni tribueret. Nam Manichæos hię vocauit Augustinus Catharistas, propter illam ciborum purificationem, non quòd Manichæi factioni eorum hæreticorum asscribantur, qui vsitato nomine Cathari appellantur. Nihil enim inter Mani-

Cathari. *Manichæi*

chæos & Catharos conuenit. Nouatiani nanque Cathari vocati sunt, vt aliàs dicemus, propter animæ munditiam quam iactabant, propter quam ab ecclesia separati sunt, quòd illa peccatores resipiscentes velut benigna mater amplecteretur. Constat tamen bonum Guidonem putasse hos Catharos esse illos qui Nouatiani dicuntur. Quia de his Catharis differens, dicit iam alias se de illis fuisse loquutum, cum videlicet de Nouatianis tractauerat. Hic error satis, vt arbitror, reiectus est ex his quæ suprà aduersus Manichæos disputantes docuimus, omnem scilicet creaturam bonam esse, omnésq; ab vno principio nempe Deo prodiisse. Quod si panis sua natura bonus est, nō eget illa horrēda purificatione vt ex eo eucharistia confici posset. Quapropter nō est quòd amplius aduersus hunc errorē pugnemus.

Secunda hæresis circa materiam huius sacramenti est quæ asserit non posse hoc sacramentum confici in azymo pane, sed præcise in fermentato. Iste est error Græcorum, qui inter alia peruersa dogmata, propter quę ab ecclesia Romana discessere, hoc vnum tuentur: Romanam ac catholicam ecclesiam suggillantes, quòd in pane azymo conficiat. Latinos omnes hac de re Azymitas vocant, eos anathematizant, vt testatur beatus Anselmus in quadam epistola de fermentato & azymo, & teste Guidone carmelita non permittunt Latinos sacerdotes in eorum altaribus sacrum mysterium cōficere. Quod si ipsis nescientibus aut inuitis celebrare contigerit, lauant altaria, quoniam ea credunt esse polluta ex falso, vt asserunt, sacrificio per sacerdotem Latinum in azymo confecto. Hanc etiam hæresim amplectuntur Armeni, eandem tenent Ruteni. Ne autem gratis id dixisse videantur, hoc argumento suam sententiam confirmant. Eo pane conficiendum est hoc sacramentum à nobis, quo Christus ipse cum illud sacramentum instituit, confecit: ipso etenim opere exemplum nobis dedit, vt quemadmodum ipse fecit, ita & nos faceremus. Christum autem in fermentato confecisse, euangelium Ioannis testatur, dicens eum ante diem festum paschæ cœnasse cum discipulis, in qua cœna sacramentum istud instituit, nobisque illud conficiendi potestatem tribuit. At ante pascha fermētato vescebantur Iudæi, non azymo sicut & in septem diebus Paschæ azymos panes, iuxta legem, comedebant, fermentatos vero edere non licebat. Verum hæc argumentatio futilis est omnino, cum nec verum assumat, neq; bene colligat. Si enim eorum collectio firma esset, illos suo

Armeni. Ruteni.

Ioan. 13

Exo. 12

ipsorum gladio velocissimè confoderemus. Oporteret nanque illa ratione necessariò in azymo conficere, quia Christum in azymo confecisse, si tamen ritu Iudaico eum pascha celebrasse non negetur, clarissimè ex tribus euangelistis cōstat, quibus minime Ioannem repugnare ostendemus. Vt autem clarius omnia manifestentur, ipsorum euangeliorum litera recitetur.
Mat. 26 Matthæus sic habet: Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit, Ite in ciuitatem ad quendā, & dicite ei, Magister dicit: Tempus meū prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & parauerunt pascha. Vespere autem facto discumbebat cum duodecim. Et infrà, Cœnantibus autem eis accepit Iesus panē, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: hoc est corpus meum. Hæc Mat. ex quo manifestè cōuincitur Christum eo tempore quo iam fermentatum comedere non licebat, nempe in cœna primæ diei azymorum, à quo Iudæi festiuitatē Paschę auspicabantur, hoc sacramētum instituisse, discipulisque suis ad comedēdum dedisse. At cùm Christus tunc legem non soluerit, imò eam se velle seruare ostenderit, colligitur illum nec fermentatum comedisse, nec discipu-
Mat. 14 lis suis ad comedendum dedisse. Confecit ergo in azymo. Marci autem historia simillima est huic. Sic enim habet: Et primo die azymorum, quando pascha immolabant, dicunt ei discipuli, Quò vis eamus & paremus tibi vt manduces pascha? Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis, Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans &c. Et infrà, Vespere autem facto venit cum duodecim. Et infrà, Et manducantibus illis accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Hæc Marcus, qui etiam ostendit eo die eáque hora confecisse quando iam Iudæis non
Luc. 22 licebat fermentato vesci. Demum Lucas eadem refert. Venit inquit, dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha, & misit Petrum & Ioannem dicens, Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. Et infrà, Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha. Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim apostoli cum eo. Et infrà, Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens, hoc est corpus meum quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationē. Ecce Lucā per omnia cū reliquis consentientē. Quòd autem

autem Ioãnes ait ante diem festum paschæ hæc acta esse, ipsamet scriptura docente declaratur. Nam Iudæorũ festiuitates à vespera in vesperam computabantur. Et de festiuitate agni paschalis specialiter dicit scriptura, Immolabítque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Et iterum in Leuitico, Mense primo quartadecima die mensis ad vesperã pascha domini est, & quintadecima die mensis huius solẽnitas azymorũ est. Septẽ diebus azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus sanctúsq;. Vnde patet solennitatẽ azymorũ quintadecima luna incipere, eúmq; diẽ qui quintadecima occurrebat, esse celeberrimũ totius solẽnitatis paschalis. qui dies hac rõne pascha appellatur, vt apud Ioan. quũ dicitur, Iudæi nõ intrauerũt prætoriũ Pilati, vt nõ cõtaminarentur, sed mãducarẽt pascha. Nõ quidẽ pascha, id est agnũ paschalẽ, quoniã illũ iam nocte præterita qua Christus cœnauit cũ discipulis suis, Iudæi etiam comederãt, qđ ex Marco cõuincitur, dicẽte, Et prima die azymorum quãdo pascha immolabãt, dicũt ei discipuli, Quò vis eamus & paremus tibi vt mãduces pascha? Ex quib⁹ verbis constat Iudæos eodẽ die comedisse agnũ paschalẽ quo Christum. Cùm ergo Ioãnes ait Iudæos feria sexta qua Christ⁹ passus est, nõ intrasse in prætoriũ Pilati, vt nõ cõtaminarentur, sed mãducarent pascha, nomine paschæ ibi azymos panes nominauit, quos septẽ dieb⁹ cõtinuis comedere tenebãtur, quorũ prim⁹ & celeberrim⁹ dies ille erat quo Christus passus est. At panes illos comedere hominibus immũdis nõ licebat, atq; ideo abstinuerũt à domo gẽtilis hominis, ne hac occasione cõtaminati impedirentur ab esu illorũ. Si ergo quintadecima luna prim⁹ dies azymorũ, ísq; celeberrimus est, qui à vespera diei præcedẽtis iuxta legẽ cõputãdus est, & quartadecima Luna vergẽte iã vespere agnus comedẽdus est, manifestè colligitur eã vesperã quartædecimæ Lunæ qua agnus comeditur, initium esse primi diei azymorum, qui quintadecima Luna celebratur. Quo fit vt tũc in vnũ coeant dies primus azymorum & pascha, aut esus agni paschalis. Atq; ita constat in illa agni paschalis cœna non licere iam Iudæis vesci fermẽtato, quòd iam ab eo tempore primus azymorum dies computabatur. Eum ergo diem quẽ Marcus appellauit primũ diem azymorũ, decimamquartã scilicet lunam, quòd in eius vespera primum panes illi comederentur, Ioannes dixit ante diẽ festum Paschæ, pascha nominãs primũ diem solẽnitatis paschalis, qui quintadecima luna celebrandus

Ioan.13
Leu.23
Exo.12
Leu.23
Ioan.18
Mar.14

erat. Cùm ergo iam ostenderimus inter Ioannem & alios euangelistas de hac re conuenire: non est quod impij ac blasphemi Grçci calumnientur dicentes alios euãgelistas in hoc (vt ipsi asserunt) errasse, atque ideo à Ioanne, qui posterior scripsit, correctos esse. Nã si semel ad sacras literas (ut Aug. verbis vtar) vel minimum admittatur mendacium, nihil amplius in eis solidæ veritatis manebit, qua possit aduersarius cõuinci. Præterea euãgeliorum, sicut & cuiuslibet alterius scripturæ sacræ, author est spiritus sanctus: ipse autem euangelista velut calamus fuit quo mediante spiritus sanctus scripturam sacram in ordinem redegit. Quis verò ita demens erit, vt scripturæ alicuius mẽdacium calamo imputet, qui moueri nequit, & non potius scribæ calamum mouenti? Quo fit, vt qui asserit mendacium quantumlibet paruum in sacra scriptura reperiri, illud crimen Deo illius authori impinguat, & non scriptori. At Deum mendacij nota inurere manifesta est blasphemia. Taceant ergo blasphemi Grçci, & manus ori suo imponãt, desinãtq; Deũ blasphemare, dicentes Mat. Mar. Luc. cœnã dominicã narrantes errasse, atq; à Ioanne correctos fuisse. Neq; enim errauerunt, neq; à Ioanne vllo pacto dissentiunt. Et si dissentirẽt (quod obnixè negamus) nõ esset certè cur plus Ioãni credendũ esset quã aliis tribus cõcordibus, cùm in ore duorũ aut triũ stet omne verbũ. Fateantur ergo necesse est qui pro catholicis haberi volũt, Christũ in azymo pane cõsecrasse. Si ergo collectio Græcorũ valida esset, potius colligeremus in fermẽto nõ posse celebrari, quã in azymo. Si enim necessariò eo pane conficiendũ est hoc sacramentũ quo Christus confecit: cõstat autẽ Christũ in azymo cõfecisse: necessarium erit etiã nos in azymo cõficere. Hoc tamẽ non ita se habet. Nam & in fermẽtato confici potest, sicut & in azymo, quoniam azymũ & fermentatũ sacrificans, verũ panem sacrificat. Et cùm legimus dominũ corpus suum ex pane cõfecisse, legimus panem accepisse: & quamuis certũ sit azymũ fuisse, illud tamen euangelistæ subticuerunt. Et cũ alibi se & carnem suam panem vocauit, nec azymũ dixit nec fermentatũ, fortè sciens præteriit, vt vel hoc argumẽto ostenderet liberũ nobis manere quo pane conficere vellemus. Non enim azymus & fermentũ substantialiter differunt: sicut nec homo nouus ante peccatum, & inueteratus fermẽto peccati. Verũ dices, si Græci in fermentato conficientes rectè conficiunt, quid causamur eos in hoc hçreticos? Cui obiectioni respõdemus eos nõ ideo censendos hæreticos,

reticos, quòd in fermentato conficiant: sed quia sic conficientes putant in azymo nō posse cōfici. quod tamē falsum esse ostendimus, cū in eo Dominū cōfecisse monstrauimus. Præterea cū ipse celebraret, ait: Hoc facite in mei commemorationem. Si Luc.22
autem voluisset vt nos, quibus hoc in apostolis præcepit, in azymo nō cōficeremus, pręmonuisset nos in eis, & dixisset, Ne faciatis hoc in azymo. Cū ergo dicēs hoc facite, azymū non excepit, in quo tamen ipse cōsecrauit: quis audebit excipere quod ipse nō excepit, & prohibere quod nō solū nullo sermone prohibuit, sed etiam opere confirmauit? Nos autem sic cōficientes in azymo, credimus Græcos verè in fermentato conficere, quāuis sic conficientes peccent propter ecclesiæ diuisionem quam faciunt, & à cuius obedientia se separauerunt. Ecclesia siquidē etsi cognosceret in vtroq; legitimè cōfici posse, quibusdā tamē iustis causis ad vnā certā materiā, nempe ad azymū oēs fideles arctauit. Primū quòd Christus in ea cōfecerit, quod efficiēs nō solū non prohibuit vt in azymo cōficeremus, imò potius inuitauit dicens, hoc facite in meā cōmemorationem, supple quod ego facio. Deinde quia in azymo synceritas, in fermēto autem 1.Cor.5
malitia designatur, iuxta apostolū dicentē, Itaq; epulemur nō in fermēto veteri, neque in fermēto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. Et Dominus in euangelio, Ca- Luc.12
uete à fermēto Pharisęorū, quod est hypocrisis. Quapropter in lege pręceptū erat: Omnis oblatio quę offertur Domino, absq; Leu.2
fermēto fiet, nec quicquā fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Nimirū hoc tropo designans in omni opere bono omnem prorsus inanē gloriā vitandā. Cùm ergo fermētum malitiam designet, qualis in Christi humanitate nullatenus valet inueniri, ecclesia meritò censuit in azymo esse celebrandum, vt signū exterius, scilicet panis accidētia, esset signato conformius. Cui præcepto repugnātes Græci etsi verè conficiant, tamen sic conficientes peccant, eò quòd Christū in prælatis ecclesiæ spernunt, ipso dicente, Qui vos spernit, me spernit. Lu.10
Quæ res in Concilio Florentino, quod pro vnione Græcorum sub Eugenio 4. huius nominis pontifice celebratū est, definita fuit. Nā Conciliū illud definit, in azymo siue fermētato pane triticeo corpus Christi veraciter confici: sacerdotésq; in altero ipsum Domini corpus conficere debere, vnumquemq; scilicet iuxta suæ ecclesiæ orientalis siue occidentalis consuetudinem. Et hanc definitionem Græci tunc susceperunt, quamuis postea

illam contempserint. De hac re beatus Anselmus nimis breuem, compendiosum tamen fecit tractatum, qui inscribitur de fermentato & azymo.

Tertia hæresis est circa verba quibus hoc sacramẽtum conficiendum est. Valdenses nanq; (vt ait Guido carmelita cap. 9. de hæresibus Valdensium) cõsecrant sine consueta ecclesiæ forma, qua Christus consecrans, nobis consecrandi modum tradidit: sed dicendo septies pater noster, & benedicendo panem & vinum, se consecrare dicebant. Verùm Aeneas Syluius qui & Pius secundus, pontifex max. vix certè meo iudicio longè diligentior circa inquisitionem historiæ quã Guido, in lib. de orig. Bohe. cap. 35. errores Valdensium ad vnum vsque recensens, nihil tale comminiscitur. Antoninus etiam Florentinus archiepiscopus quarta parte suæ summæ, titulo 11. cap. 7. enumerans errores pauperum de Lugduno, qui & Valdẽses appellantur, nullam huius rei facit mentionem. Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo, nec in titulo pauperes de Lugduno, nec in titulo Valdenses (nã eos hoc duplici nomine bis inter hæreticos annumerat) nihil simile eis tribuit, imò in titulo Valdenses, secutus historiam Aeneæ Syluij in lib. de orig. Bohemorum, aliquid huic assertioni repugnans commemorat. Nam istorum assertiones enumerans Aeneas Syluius, quem & sequitur Bernardus de Lutzemburgo, sic ait: Sacerdotem quocunque loco, quocunque tempore, sacrum Christi corpus conficere posse, petentibúsque ministrare: sufficere vt verba sacramentalia tantũ dicat. Ex quibus verbis plus colligimus eos veram conficiendi formam tenere, quàm omittere. Præterea assertio ipsa adeo est insana, vt vix persuaderi possim aliquem hominem Christo initiatum, & inter christianos nutritum, eam docuisse cùm nullus sit sacræ scripturæ locus vnde huius rei suspicio haberi posset, nisi fortè ansam erroris acceperint ex ea particula quæ in oratione dominica connumeratur, scilicet, panem nostrũ quotidianum da nobis hodie. At cùm isti tantùm dominicæ orationi tribuant, vt nullam aliam præter illam admittant (sicut infrà in titulo de oratione ostendemus) possibile est vt eã arbitrarentur etiam ad corporis Cristi consecrationem efficacem, præcipuè cùm Valdensium secta, vt aliàs diximus, ab homine prorsus literarum ignaro suscitata fuerit. Aduersus hanc hæresim, quòd tam demens ac fatua sit, pugnare dedignamur, cùm tam aperta sint scripturæ testimonia apud Mat. Mar. & Luc. dicentia

Valdenses

Mat. 26
Mar. 14
Luc. 22

tentia Christum corpus suum consecrasse supra acceptum panem dicendo, Hoc est corpus meum. Quorum vnus, scilicet Lucas addidit Christum facta consecratione dixisse, hoc facite in meam commemorationē. Quo elogio & illa facere, & eisdem verbis quibus ipse fecerat, iussit. Et Paulus in prima ad Corinthios epistola eadem commemorat, quæ cùm sint luce clariora, prætereo.

Quarta hæresis est quæ negat verum Christi corpus realiter in sacramento sub panis speciebus, & sanguinem sub speciebus vini contineri: in quo errore conueniunt plures, iique inter se, vt hæreticorum mos est, valde diuersi. Quidam nanque dixerunt ibi esse carnem alicuius hominis, siue iustus ille fuerit, siue peccator, non esse curandum, in quam carnem panis ibi præexistēs conuerteretur, quæ caro, vt asserebant, proficiebat in remissionem peccatorum. Alij rursus dicebant panem illum conuerti in carnem hominis, non tamen cuiuslibet sine discrimine, sed in carnem hominis iusti ac sanctificati, qui templum esset Dei, qui diuinam in se habitationem possideret. Et hunc errorem apparet habuisse Nestorium ex prima synodo Ephesina. Nam Nestorius, vt superius ostendimus, dixit duas personas in Christo: vnam quæ esset homo, & aliam quæ esset Deus in illo homine tanquam in templo habitans. Itaque dicebat in eucharistia contineri veram carnem, sed illam esse carnem puri hominis, non autem Dei. Inter hos ergo errores de hoc cōuenit, ibidem videlicet carnē filij hominis cōtineri, non autē carnē Dei. Sed penes hoc abinuicē discedunt, quòd primi asserūt eā esse carnē cuiuslibet hominis, siue iusti, siue peccatoris. Qui aūt sint huius erroris authores, apud neminē reperi, nisi quòd illū Ephesina synodus cōdēnat. Alij dicūt ibi esse carnē cuiusdā puri hominis, iusti tamē. Vtriq; ergo negāt ibi esse carnē filij Dei. Sunt adhuc alij qui negāt prorsus ibi carnē cōtineri. Hi autē nullam prorsus admittūt carnē ibi realiter cōtineri: dicunt tamē carnē filij Dei ibi esse nō verè & realiter, sed tantū in signo & figura, quemadmodum continebatur in aliis rebus, quæ in veteri testamento Christum repræsentauerunt, vt fuit agnus paschalis, vacca extra portam ciuitatis pro peccatis populi immolata, & petra, quæ virga percussa sitienti populo aquam ministrauit: in quibus omnibus Christus continebatur, non realiter, sed significatiuè, eò quòd signa quædam erant ipsum Christum repræsententia. Quapropter verba illa quibus & Christus tūc panem

nem in ſuum corpus conuertit, & nos etiam nunc ex eius præcepto in eius commemorationē facimus dicendo, Hoc eſt corpus meum, ad hunc ſenſum detorquent, vt dicant eo modo eſſe intelligēda quo Paulus dixit, Petra autem erat Chriſtus. At petram eſſe Chriſtum, non ea ratione dixit Paulus, ꝙ vera eſſet petra, ſed ꝙ petra illa repræſentauit Chriſtum, ac ideo dicitur ab eo Chriſtus: tanquàm ſi expreſsius dixiſſet, id quod petra illa ſignificabat, Chriſtus eſt. Ad hunc modum dicunt intelligendum eſſe quod Chriſtus ait: Hoc eſt corpus meum, non ꝙ ibi ſit verum Chriſti corpus, ſed quoddam ſignum Chriſtum repræſentans. Huius erroris primi duces (vt Guidoni placet) fuerunt Armeni. neſcio tamen quos authores in hoc ſecutus fuerit Guido, vt hanc hæreſim Armenis impingeret, quam nullum alium illis tribuiſſe reperio. Omnes enim quos huius peruerſi dogmatis feciſſe mentionem reperio, aſſerunt hanc fuiſſe Berengarij inuentionem. Hic Berengarius natione Gallus, clericus diaconus eccleſię ſancti Mauricij Andegauenſis fuit, homo parum eruditus (vt Guidmundus teſtatur) ſed dialecticis quibuſdam captiunculis prorſus deditus, per quas fallacem huius mūdi gloriam, quam maximè cupiebat, ſe capturum ſperabat. Qua de cauſa factum eſt, vt in hanc quam modo retulimus inſaniam proruperit. Hac occaſione motus Leo nonus tunc ſummus eccleſiæ pontifex, vir omnium hiſtoricorum teſtimonio vitæ ſanctitate clarus, Vercellis concilium congregauit, quò Berengarium aſcitum, minimèque (vt Lanfrancus ait) venire volentem, cum ſuis complicibus, niſi citiſsimè reſipiſcerent, perpetuo damnauit anathemate. Leo tamen pauco poſtmodū interiecto ſpatio moritur, atque Berengarius in ſua obſtinatione perſiſtens, venenum ſuæ hæreſis per totas diffudit Gallias. Qua de re Victor ſecundus, qui Leoni 9. ſucceſsit, conciliū Turonis per Hildebrandum eccleſiæ Romanæ tunc Cardinalem, ac illius vice concilio præſidentem celebrauit: in quo Berengarius per quoſdam eruditiſsimos viros, & pręcipuè per Lanfrancum Cantuarienſem archiepiſcopum conuictus, ſed minimè emendatus eſt. nam inde exiens ad vomitum velut canis rediit. Quam ob cauſam Nicolaus 2. qui Victori in eccleſiæ adminiſtratione ſucceſsit, Romæ concilium centum & tredecim epiſcoporum congregat, in quo adſiſtens Berengarius, aut emendatus, aut emendatum ſe pœnæ timore ſimulans, palinodiam cantauit, quæ in volumine decretorum recitatur de cōſec. diſt. ij. c. Ego

1. Cor. 10

Armeni.

Berengarius.

ij.c. Ego Berengarius. Berengario succeſsit poſt centum & eo amplius annos impius quidam Almaricus, de quo iam ſupra fecimus mentionem. Hic dicebat non aliter eſſe corpus Chriſti in euchariſtia, quàm in alio quouis pane, aut qualibet alia re. Sic enim de illo refert Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo, citans quendam Cæſarium monachum. Alium autem neminem inueni qui hoc Almarico tribuat. Antoninus nanq; Florentinus 4. parte ſummæ, titulo 11. cap. 7. recenſens errores Almarici, nihil tale commemorat. Et Platina enarrans vitam Innocentij 3. ſub quo in concilio Lateranen. dogmata Almarici condemnata ſunt, cum illius alios errores recenſeat, nec tamen huius meminit Cæſarium quem catalogus citat, nō vidi. Illum catalogum ergo ſecutus, Almaricum hunc inſerere decreui, eò ꝙ iſtius dogma non longe abſit à Berengario: quapropter etiam eodē feriendus ſit gladio quo ille. Poſt iſtos omnes ad centum annos & eo amplius Ioannes Vuitcleff eundē amplexatus eſt errorem, vt patet ex concilio Conſtantienſi ſeſsione octaua. Demum hoc noſtro tempore Ioannes Oecolampadius, cuius vitam iam breui ſupra deſcripſimus, hanc hæreſim à tot annis ſepultā reduxit ab inferis, eamq; quoad potuit ſcripturis muniuit tam ex ſacro inſtrumento, quàm ex dictis ſanctorum, aliquibus male adductis, quibuſdā detruncatis, omnibus tamē malè intellectis. Is enim ea verba Chriſti quibus nos quotidie ſacramentū conficimus, ſcilicet. Hoc eſt corpus meū, ſic exponit. id eſt, hoc ſignificat corpus meum, vel hoc eſt figura corporis mei. Vt autem hoc clarius pateat, verba eius referā. Oecolampadius. Tempus eſt vt accedamus ad id in quo ſtatus eſt ſermonis: nempe vt probemus verba cœnæ dominicæ eodem tropo dicta, quo illa quæ Apoſtolus dixit, Petra autē erat Chriſtus, hoc eſt petra ſignificabat Chriſtum, vel erat figura Chriſti. Nam in hoc totum diſsidium eſt. Si enim ὑπαρκτικῶς & ſubſtantiue abſq; tropo expoſuerimus, eſt: aſſeremus corpus Chriſti in altari non tantū ſacramentaliter (vt vocant) ſed tam vere ac in cœlo eſt, adeſſe. Sin noſtra cōuenit expoſitio, de trāſſubſtantiatione, vel de conſubſtantiatione (vti liceat aduerſariorum verbis) ſuſpicādum nihil. Ita ſæpe ex minimis verbulis ſummæ quæſtiones emergunt. Neq; in hoc contenderim, ſi quis per corpus magis figuram corporis intelligi, quàm verbū eſt, velit per ſignificat interpretari. Nam idipſum mihi arridet: vtrunq; tamen probo, eò quòd eundem ſenſum reddit, ſiue eſt ſignificat

Almaricus

Oecolampadius.

1. Cor. 10

significat interpreteris, siue corpus figuram & sacramentũ corporis. Nos sensum non verba quærimus. Hucusq; Oecolampadius. O illustrem scripturæ expositorem. Si ad hunc modum liceat scripturas exponere, vel potius dixerim alienare aut deprauare: inexhausta suggeretur suscitandarum hæresum materia. Omnis etiam auferetur gladius quo hæreticus configi posit. Nulla quidem scriptura erit quæ non pari facilitate posit corrumpi. Multum quidem hoc nouo tropo exultarent olim Cerdonitæ, & Manichæi, & quisquis negauit Christum verum corpus habuisse, verúmque hominem fuisse. Nec minus hac noua expositione gauderent Arriani, Eunomiani, Aeriani, ac cæteri omnes qui negarunt Christum esse Deum. Nam omnia quæ illis repugnare viderentur, facilè sibi cõciliarent exponendo verbum est per significat: vt si dicatur, Deus erat verbum, id est, figura quædam deitatis fuit verbum. Et illud, Verbum caro factum est, sic exponetur, id est verbum factum est quædam carnis figura. aut sic, verbum carnem per quandam figuram significat. At quis orthodoxus tales ac tam inuitas, tã distortas, tãq; à litera alienas expositiones patiatur? Cæterùm ꝙ plures affert sacræ scripturæ locos in quibus huiusmodi tropi deprehenduntur, non inficior. sæpenumero etenim scripturæ sacræ figuris & tropis vtuntur (sicut Augustinus ostendit in lib. 2. de doctrina Christiana) nec tamen ex eò ꝙ sæpe vtuntur figuris, colligendum est omnem scripturæ locutionẽ esse figuratã. Quapropter ex hoc ꝙ alibi scriptura sacra tropo quodã sit vsa, non bene colligit Oecolampadius vt etiam nunc figurata locutione vtatur. Nam etsi bis mille locos ostẽdat quibus figurata insit locutio, hi tamen omnes nunquam efficient ꝙ istis verbis etiam aliqua adsit figurata locutio, qualem ipse finxit. Nũquid dicet aliquis hanc esse iustam cõsecutionem, Paulus tropo vsus est cum dixit, Petra autem erat Christus: ergo & Christus similiter tropo vsus est quum dixit, Hoc est corpus meum? Atque ideo adhuc Oecolampadio probandum restat, vt in his verbis scilicet, Hoc est corpus meum, aliquis subsit tropus, quod nusquam efficiet. Præterea etsi quasdã figuratas locutiones in scriptura admittamus, non tamen talẽ qualẽ Oecolampadius cõfingit, vt per verbum est, intelligamus significat. Nã quod adducit de Paulo scilicet, Petra autem erat Christus, nullo modo propositum suũ iuuat. Nõ enim Paulus dixit Christum esse petram corporeã, sed spiritualem: quod ex præcedentibus clarè

conuinc

conuincitur. sic nãq; ait: Bibebant autem de spiritali cõsequen- 1.Co.10
ti eos petra, petra autẽ erat Christus. Vides iam quã petrã dixerit esse Christũ, nempe spiritalẽ, de qua bibebant, quæ populi illius comes existens, multis eũ miraculis adiuuit. Quòd si adhuc contendas ad petrã corporeã referendum, dic quæso vbinã inueniatur illam sensibilẽ petram è qua vnda profluit, populũ fuisse secutam quocũq; perrexisset? Huius quidẽ tanti miraculi nullam Moses fecit mentionẽ, quum tamen alia minora recensuerit. Verùm hoc Paulus tribuit illi petræ quam dixit esse Christum. Bibebant, inquit, de spiritali consequente eos petra. At petra nõ eos comitabatur, sed Christus opem illis in omni euentu laturus. Sic enim exponit Ambrosius. Sequens tamẽ petra dicta est, quæ intelligitur esse Christus. Vbi enim deficiebat humanũ eius suffragiũ, aderat Christus: ideo sequebatur, vt vbi defecisset, ille subueniret: nec enim petra aquã dedit, sed Christus. Hæc Ambrosius. Sed multò clarius hæc ex Chryso. discimus, qui illum Pauli locũ explanans ait: Quũ dixisset ꝙ potũ spiritualẽ bibebant, addidit, Petra autẽ erat Christus. Nõ enim ipsius petræ natura aqua scaturiebat, siquidẽ etiã antea scaturiisset: sed alia quædã spiritualis petra omnia operata est, hoc est Christus, qui præsens vbiq; omnia fecit miracula. ideo dixit, consequente. Hæc Chrysostomus. Demũ Theophylactus eodẽ modo locũ illum interpretatur, dicẽs, De esca quidẽ cum meminisset, nulla præterea indiguit assertione, quæ per se satis pateret, nec quicquã esset à sui natura immutata. In potu verò, quia eius dũtaxat subministrandi modus immutaretur, assertionibus vtitur, dicens nequaquã lapidis ipsius naturã potũ hũc præstitisse, qui etsi aliàs scaturisse conceditur, spiritalis tamen alius lapis id omne operabatur, id est Christus. Consequẽti autem eò dixit, vt ostenderet Christũ eundẽ hunc illis vbique affuisse, & miracula huiusmodi factitasse omnia. Hæc Theophylactus. Ex istis clarissimis authoribus manifestũ est iam, Paulũ nõ dixisse Christũ esse illã corpoream petram, ex qua manauit aqua: sed Christũ esse illã petrã spiritalẽ figuratã per aliã corporeã. Atq; ita nõ erit opus exponere est per significat: cũ Christus verè & realiter sit illa petra de qua Paulus loquitur, nẽpe spiritalis. Ad hũc etiam modũ cũ Christus Ioannẽ Baptistam laudaret, non dixit absolute, Ipse est Elias, sed ait: Et si vultis recipere, ipse est Elias ille qui venturus est. Quod & annotauit *Mat.11*
Chrysostomus dicens, Non dixit, Hic est profectò Elias, sed, si *Chrysost.*
vultis

vultis suscipere, hic est, Si mẽte videlicet attenta vtriusq; gesta, & animo facili non contentioso suscipere volueritis. Neque finem hic fecit: sed vt ostendat quanta solertia opus sit, cum dixisset, Elias, addidit, qui venturus est. Et confestim adiecit, Qui habet aures audiẽdi, audiat. Hucusq; Chrysostomus. Et Theophylactus quem nobis idem Oecolampadius latinum dedit, illum Matthæi locum explanans ait: Si vultis (inquit) accipere, hoc est, si sana mente iudicatis, & non inuida, ipse est Elias quẽ dixit propheta Malachias venturum. Etenim præcursor Elias idem sortiti sunt ministerium, & hic quidem prioris aduentus, Elias autem posterioris præcursor. Hæc Theophylactus. Ecce hic etiam clarè patet non esse opus exponere est per significat, cum Ioannes verè & realiter fuerit nõ Elias absolutè, sed Elias ille qui erat venturus. Fateor quidem Eliam Ioannem significasse, atque ideo Ioannes verè & realiter fuit non Elias, sed ille quem Elias significauit. De his duobus locis disserui, quoniã hi inter alios ab Oecolampadio citatos præcipui sunt, quibus ipse innititur, vt probet hoc verbum est, posse exponi per hoc verbum significat: in quibus satis, vt arbitror, clare ostendimus, nõ esse opus tam violenta atque notha expositione. Quod si hoc gratis donare velimus Oecolampadio, vt in his proximè citatis locis ex Matthæo & Paulo, ac aliis pluribus locis opus sit hoc verbum est per significat exponere, nunquid consequens ideo erit necessario in omnibus Christi verbis exponere est, id est significat? Certè vel parum doctus dialecticus videt hanc
1.Cor.10 collectionem esse infirmam, In verbis Pauli cum dicit, Petra
Luc.22 erat Christus, exponi debet verbum est per significat: ergo in verbis Christi quum dicit, hoc est corpus meum, verbũ etiam est, exponi debet per significat. Nam vt hæc collectio valida esset, oportebat eam iuuare per additionem alicuius vniuersalis enũciationis, huius videlicet, In omnibus Christi dictis, & Pauli, hoc verbum est, exponi debet per verbũ significat. Qua vniuersali sublata, nusquam concludes hæc Christi verba esse exponenda per verbum significat, ex hoc quòd illa Pauli verba sic exponenda sunt: imò de quouis alio loco Pauli minime colligetur verbum est ibidem repertum exponi debere per significat, per hoc quòd alibi sic expositum sit, nisi fortè præmiseris vniuersaliter in omnibus illius locis ita fieri oportere. At non credo Oecolampadium adeo insaniisse, vt hanc vniuersalẽ admittat. Cæterùm nec prætereundum censeo quòd Oecolampadius

padius eiusq; sequaces asseuerant literas sacras promiscuo populo lingua vulgari tradendas, vt à quolibet sine discrimine legantur. Nam ex hoc loco eorum temeritas conuincitur: præcipue si quædam Oecolāpadii verba proxime citata repetamus. Sic enim dixit, Ita sæpe ex minimis verbulis summæ quæstiones emergunt. Hæc ille. Si ex minimis verbulis summæ quæstiones (vt ai)emergunt, qualiter ex opposito tam claras asseris scripturas sacras, vt à populo intelligi valeant? Nunquid homo in literis minime versatus, nec spiritu Dei illustratus(non enim omnes hoc Dei spiritu sunt donati) poterit eas quęstiones dissoluere, quas viri in literis exercitatis minime explicare valeāt? Aut forte plebanus homo negociis huius mundi implicitus poterit in his Christi verbis, hoc est corpus meum, deprehendere tropum aliquē, vel figuratam locutionem: quā nullus ex tam ingenti multitudine virorum sanctitate & doctrina clarissimorum, qui à Christo passo vsq; ad hoc tempus fluxerūt, valuit inuenire præter vnum Berēgarium, & alterū Oecolampadium? Quod si tam claræ sunt scripturæ sacræ, vt populo legendæ atq; ab eo intelligendæ sine discrimine tradantur, cum tot sancti viri sanctitate perinde ac doctrina clari hūc tropum nusquam in his verbis deprehenderint, certum est ibi nullum esse. Hucusque id solum egimus, vt ostenderemus Oecolampadii argumentationes futiles esse & inanes, miniméque efficaces ad suum perniciosum dogma stabiliendum. superest ergo, vt nos melius nostrum propositum confirmemus: quod Deo authore, qui semper veritati adstat, facilè, vt spero, efficiemus: quoniam plurima nobis suffragantur pro hac re testimonia, eáque adeo expressa, vt nulla valeant tergiuersatione celari. E quibus aliqua pauca ego afferam: reliqua vero qui habere voluerit, fontes illi vberrimos ostendam, vnde ad nauseam vsque haurire valeat.

Primo ergo illa verba Christi expressa sunt quibus ait, Hoc Luc. 22 est corpus meum. Nil certe expressius quicquā dici potuit: nec in re tanti momenti, qualis est ista, credendū est Christū tropo aliquo aut figurata loquutione vsum fuisse, ne ansam errandi hac occasione nobis præberet. Verùm quū de hac re iam satis dixerimus, opus est vt ex aliis testimoniis ostendamus nullum ibi esse tropum, verumq; ibi esse corpus Christi. quod natum est de virgine, & pro nobis in cruce pependit, iacuit in sepulchro, ac deinde reuixit, ad cœlosq; ascēdit. Hoc autem totum,

illud Ioannis sextum caput confirmat, in quo sæpissime hanc sententiam repetit, vt nulla nobis dubitatio maneret. Ego sum, inquit Christus, panis viuus, qui de cœlo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quē ego dabo, caro mea est, quā ego dabo pro mundi vita. Ecce hic bis positum hoc verbū dabo, vt semel referas ad donationem in modum cibi, iterum autem referas ad passionem, in qua seipsum morti tradidit pro nostra omnium vita: ac si parum expressius dixisset. Panis quē vobis daturus sum ad comedendū, caro mea est, caro inquā illa quā dabo pro vestra omnium vita. Verum forte vt iam cœpisti, etiam hic interpretaberis verbum est, per significat, vt dicas sic esse intelligendum. Panis quē ego dabo, carnem meam significat, aut figura quędam est corporis mei. Quod si ad hunc modū etiam hunc locum peruertis, manifeste iam te illis Iudæis Capernaitis annumeras, qui audito illo Christi verbo quod capere non poterant, litigabant adinuicē, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suā dare ad manducandū? Quapropter oportebit vt verba quæ huic cōtentioni Christus respondit, tibi obiiciamus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ecce iam eandem sententiam Christus repetit, ostendens carnem suam vere esse cibum. & quia prçuidit vnū Berengarium & alterum Oecolampadium exposituros hoc verbum est per significat: ne quid tale suspicari merito possent, iam non repetit hoc verbum est, sed ait, nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ex quibus verbis nihil tale iam potest fingi vt verbum manducare exponatur per significare: nisi forte iterum confugiat exponens carnem per figuram carnis dicens sic debere intelligi, nisi manducaueritis carnem, id est figuram carnis filii hominis &c. Quis non videt hanc esse tam alienam à litera expositionem, vt nulla ex parte illi conuenire valeat? Verum ne quid tale iam fingi possit, manifeste ostendunt verba quæ Christus subnectit dicens, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Ecce iam non dicit solum caro mea est cibus, sed ne vllo pacto exponi valeat est per significat, addidit vere, dicens, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Nihil clarius aut expressius

Ioan. 6

pressius dici potuit, quàm dicendo, caro mea vere est cibus. Quod si caro Christi in eucharistia tantum est significatiue,& per quandam imaginem,non ergo vere est cibus, sed significatiue aut imaginarie est cibus. Quod bene notabis lector,nam hic locus præ omnibus aliis maxime aduersarium configit,nostrumq; propositum confirmat. Caro,inquit, mea vere est cibus,ac si diceret,non significatiue aut figuratiue,sed vere est cibus. Nam si figuratiue tãtum esset cibus,nequaquam vere esset cibus. Nunquam enim imagines aut figuræ dicentur vere esse illa quorum sunt imagines. Quis enim diceret imaginem Dei vere esse Deum? Non credo Oecolampadium hoc dicturum. Si enim hoc diceret, pręter alia incommoda contra omnium fidem, hoc esset aduersus Oecolampadium peculiare, imagines scilicet esse tolerandas,cum imago Dei vere sit Deus. Oecolampadius tamen, vt aliàs dicetur, imagines non sustinet. Si ergo imago aut figura non dicitur vere esse id cuius est imago, sed tantum significatiue: qualiter caro Christi, quæ nullo modo (vt Oecolampadius ait) comeditur, dici poterit vere cibus? Si autem dicas eo modo dicit cibum; quo verbum Dei dicitur cibus, vt ibi, Non in solo pane viuit homo: certum est verbum Dei ibi non dici esse vere cibum, sed per quandam metaphoram, aut similitudinem: vt quemadmodum cibus corporalis in stomachum traiectus, sufficientiq; calore digestus nutrit corpus, vitámque illi confert: sic verbum Dei auditum, memoriæque bene mandatum, calore charitatis sic digestum, vt opere quis compleat quod voce audierat, nutrit animam, vitámque illi spiritualem confert. Si quis, inquit Christus, sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Ex his ergo Christi verbis clarissime conuincitur verum Christi corpus in eucharistia sub speciebus panis,& verum sanguinem sub speciebus vini contineri. Verum quia Oecolampadius per quandam rimulam elabi conatur, dicens illud sextum Ioannis caput nullo pacto tendere ad eucharistiam, sed ad manducationem spiritualem carnis, per quam, vt ipse dicit, habemus vitam æternam: oportet vt ostendamus omnem cateruam virorum sanctitate & doctrina clarissimorum, hoc Ioannis caput sextum de eucharistia intellexisse, atque ita exposuisse. Nam in principio huius libri ostendimus sensum sacræ scripturæ ab ecclesia esse petendum. Nam cuius authoritate scripturas has pro diuinis amplectimur, eadem etiam authoritate

Mat. 4

Ioan. 8

oportet illarum scripturarum sensum tenere. Parum quidem refert verba tenere, sensum autem verborum penitus ignorare. Nec difficultas circa sola verba versatur, quorũ significationẽ grammaticus scire potest, sed circa sensum. Et ipsemet Oecolampadius in verbis superius citatis dixit, Nos sensum nõ verba quęrimus. Si ergo magis quęrendus est sensus quàm verba, cum ex ecclesiæ decreto teneamus hanc aut illã esse diuinam scripturam: ex eius etiam decreto oportebit sensum scripturæ quem illa nobis præstiterit, tenere. Ex sensu certe scripturæ fides nostra pendet, non ex nudis verbis. Oportet ergo adire ecclesiam de hac re, & videamus quid nobis decernat.

Et primum ostendamus sigillatim diuersorum patrum in hac re comunem omnium fuisse sententiam, illud Ioannis caput de eucharistia esse intelligendum. Et primum omnium in acie cõstituo Theophylactum ab eodem Oecolampadio latinitate donatum. is enim exponens illud Ioannis, Panis quẽ ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: sic ait, Manifeste autem nobis hoc loco de mystica cõmunione corporis sui dicit. Nam panis (inquit) quem ego dabo, caro mea est, quã ego dabo pro mundi vita. Porro potestatem suã indicans, quòd non vt seruus & minor patre crucifigendus sit, sed voluntarie, inquit: Ego dabo carnem meã pro mundi vita. Nam quamuis & à patre dicatur esse traditus, attamen & seipsum tradidisse dicitur. & illud quidem est, vt discamus eius cum patre concordiam: hoc autem, vt liberam voluntatem filii non ignoremus. Attende autem quòd panis qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis, sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticã benedictionẽ, & accessionem sancti spiritus, in carnem domini, Et ne quem conturbet quòd credendus sit panis caro. Etenim in carne ambulante domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui mãducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem cõferebat iuxta humanum morẽ. Igitur & nunc panis in carnem domini mutatur. Et quomodo, inquit, non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga cõmunionem. Nũc autẽ condescendẽte domino nostræ infirmitati talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus

Theophylactus.

Ioan. 6

alio qui

alioqui assueti sumus. Hucusq; Theophylactus: quē ideo tam prolixe citaui, quòd maxime nostro negocio fauet, atq; omnes Oecolāpadii captiunculas his solū verbis soluit. Beatus etiam Cyrillus, illa quæ sexto Ioannis capite à Christo dicuntur, de hoc mirifico sacramento exponit, vt quilibet ibidē videre potest. Vt autē hoc lector sine tuo labore videas decreui hic inserere ea quæ ille libro quarto super Ioannē capite sextodecimo differit, in hunc modū. Cyrillus. Distinguit rursus inter mysticam benedictionē, & manna, & aquarū fluenta ex lapide, & calicis sancti cōmunicationē. Iterum eadē repetit, ne magis mānę miraculū admirentur, sed ipsum potius suscipiant, qui cœlestis panis & æternæ vitę largitor est. Patres enim, inquit, vestri mādu cauerunt māna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui de cœlo descendit, vt aliquis ex ipso comedat, & nō moriatur. Mannæ nāq; alimentum non æternā vitā, sed breue famis remedium afferebat. Non ergo erat cibus verus, id est panis de cœlo. Sanctum vero Christi corpus ad immortalitatē & vitam æternā nutriens, cibus est. ita inquit. Sed aquā illi ex petra biberunt: quid igitur inde lucrati sunt, qui mortui fuerunt? Nō erat igitur potus ille verus, sed verus potus est sanguis Christi, quo radicitus mors euertitur atq; destruitur. Nō enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita affectus est. Propterea corpus & mēbra Christi sumus, quia per hanc benedictionē mysterii ipsum filiū Dei suscipimus. Hæc Cyrillus. Ex quo manifeste patet de sacramento eucharistiæ interpretari ea quæ de mystico pane Ioannis 6. reponuntur. In quo admonere pium lectorē decreui, vt quoties apud Cyrillum de pane loquentem repererit mysticā benedictionē, intelligat hoc admirabile sacramentum. hac etenim voce ille sæpissime vtitur, cū in præsentiarum, tum etiā alibi sæpe. Chrysostomus etiā hæc verba de hoc prę stantissimo sacramento exponit homilia quadragesimaquinta super Ioannē: vbi ostendit quę verba huic sacramento cōueniant, quæ autem non. Nā explanans illa verba, Ego sum panis vitæ, sic ait, Iam in mysteriorū traditionē deuenturus est, & primū de diuinitate sua sic disputat. Ego sum panis vitæ. Neq; enim de corpore hoc dictum est, de quo circa finē inquit, Panis quē ego dabo, caro mea est, sed adhuc de diuinitate. Etenim illa propter Deū verbum panis est, quēadmodū hic panis propter aduenientē ei spiritū panis cęlestis efficitur. Hæc Chrysostomus, qui clarissime distinguit in-

Cyrillus.

Ioan. 6

Chrysostomus.

ter ea verba Christi quæ ad suam diuinitatẽ, & ea quæ ad corpus eius, vt sub mysteriis velatur, pertinere videtur. Atque sermonem de his mysteriis, hoc est de hoc sacramento (nam hoc ipse appellat mysteria) inchoari docet ab illo loco, Panis quẽ ego dabo, caro mea est. quod valde notabis lector, quoniã hoc plurimum tibi deseruiet ad obuiãdum huiusmodi hæreticorũ technis. Beatus Augusti. apertissime omnia illa quæ de carne Christi Ioannis sexto dicuntur, ad hoc eucharistiæ sacramentum refert. Quod vt clarissime lector agnoscas, ex multis quæ tractatu. 26. super Ioannem dicit, hoc vnũ afferam. exponens enim illum locum, scilicet, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternã: sic ait, Ad vtrunque autem respondet quod ait æternam. Non ita est in hac esca quam sustentandæ huius corporis vitæ causa sumimus. nã qui eam non sumpserit, non viuet: nec tamen qui eam sumpserit, viuet. Fieri enim potest, vt senio vel morbo vel aliquo casu plurimi & qui eã sumpserint moriantur. In hoc vero cibo & potu, id est corpore & sanguine domini non ita est. Nam & qui eam non sumit, nõ habet vitam: & qui eam sumit, habet vitã, & hãc vtique æternam. Hęc August. Vbi explicans dicta verba Christi de eucharistia asserit apertissime ibi esse verũ Christi corpus, & verũ sanguinem. Sic enim dixit, In hoc vero cibo & potu, id est corpore & sanguine Domini, quo nihil potest expressius dici. Sunt etiam alii plurimi sacri doctores, qui etsi Ioannẽ in vniuersum nõ exposuerunt, tamen inter ea quæ scripserunt aliis locis, partes huius capitis exposuerunt, quæ proposito quod tũc pertractabant, cõducere videbãt. quæ connumerare nõ pigebit, atq; eo maxime quòd nõ tam facilè inueniri queant: quæ nos aliud agentes annotauimus huic negocio postmodum applicanda. Cassiodorus in primis exponens illud psalmi, Tu es sacerdos in æternũ, sic ait, Cui enim potest veraciter & euidenter aptari, nisi domino saluatori qui corpus & sanguinem suũ in panis ac vini erogatione salutariter cõsecrauit? sicut ipse in euangelio dicit, Nisi mãducaueritis carnẽ filii hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ habebitis vitã æternã. Sed in ista carne ac sanguine nil cruentũ, nil corruptibile mens humana cõcipiat: ne sicut dicit apostolus, corpus domini indigne mãducet: sed viuificatricẽ substantiã atq; salutarẽ, & ipsius verbi propriam factam, per quam peccatorũ remissio, & æternæ vitæ dona præstantur. Hæc Cassiodorus, qui manifeste fatetur in eucharista

Ioan. 6 — *Cassiodorus.* — *Psal. 109* — *Ioan. 6* — *1. Cor. 10*

ſtia corpus ac ſanguinem contineri, & hoc probat teſtimonio adducto ex Ioannis ſexto, quòd viderit huic propoſito aptiſsimum. Beatus Gregorius exponens illud Iob 6. Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? ait; Tunc ergo herbam onager inuenit, cum gentilis populus gratiam diuinæ incarnationis accepit. Tunc bos vacuum præſepe non habuit, cum plebi Iudaicæ eius carnem expectanti lex exhibuit quem diu expectatum prophetauit. Vnde & natus dominus in præſepe ponitur, vt videlicet ſignaretur quia ſancta animalia quæ ieiuna diu apud legem inuenta ſunt, incarnationis eius fœno ſatiarentur. Præſepe enim natus impleuit, qui cibum ſemetipſum mentibus mortalium præbuit, dicens, Qui comedit carnem meam, & bibit ſanguinem meum: in me manet, & ego in eo. *Ioan. 6* Hæc Gregorius. Qui aſſerẽs Deum ſe dediſſe nobis in cibum, affert pro hac re teſtimonium ex Ioannis 6. Ambroſius lib. 6. de ſacramentis cap. 1. Sicut verus eſt Dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus, non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtantia patris: ita vera caro, ſicut ipſe dixit, quam accipimus, & verus eſt potus. Sed fortè dicas quod dixerunt tunc temporis etiam diſcipuli Chriſti audientes dicẽtem, Niſi quis manducauerit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. fortè dices, quomodo vera? Qui ſimilitudinem video, non video ſanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de ſermone Chriſti, qui operatur vt poſsit mutare & conuertere genera inſtituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt ſermonem Chriſti diſcipuli eius, ſed audientes quòd carnem ſuam daret manducare, & ſanguinem ſuum daret bibendum, recedebant. Solus tamẽ Petrus dixit, Verba vitę æternæ habes, & ego à te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam eſſet horror cruoris, ſed maneret gratia redemptionis, ideo in ſimilitudinem quidẽ accipis ſacramentum, ſed veræ naturæ gratiam virtutémq; conſequeris. Ego ſum (inquit) panis viuus qui de cœlo deſcendi. Sed caro non deſcendit de cœlo, hoc eſt carnem in terris aſſumpſit ex virgine. Quomodo ergo deſcendit panis è cœlo, & panis viuus? Quia idem dominus noſter Ieſus Chriſtus conſors eſt diuinitatis & corporis. Et tu qui accipis panem diuinæ eius ſubſtantiæ, in illo participaris alimento. Hucuſq; Ambroſius. Vbi aduerte lector quam clare aſſerat nos manducare carnem Chriſti, & qualiter verba quæ habentur Ioannis 6. exponat de

vera Christi carne, quam dicit nos sub panis specie mādūcare.
Hilarius. Hilarius octauo libro de trinitate sic ait, Non est humano aut sęculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atq; impudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati, alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt, legamus, & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectæ fidei fungemur officio. De naturali enim Christi in nobis veritate quæ discimus, nisi ab eo discimus, stultè atq; impiè discimus. Ipse enim ait: Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus. qui edit carnem meam, & bibit sanguinē meū, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis nō est relictus ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atq; hausta hæc efficiunt, vt nos in Christo, & Christus in nobis sit. Hęc Hilar. in quibus apertissimè ostendit nos manducare veram Christi carnem: & bibere verū eius sanguinem, adducto pro hac re testimonio quod putauit conueniens ex Ioannis 6. cap.
Cyprianus. Cyprianus in expositione orationis dominicæ sic ait: Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente,
Ioan. 6 Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Si quis ederit ex hoc pane, viuet in æternum. Panem autem quem ego dedero, caro mea est pro sæculi vita. Quando ergo dicit, in æternum viuere si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communicationis
Ibi. accipiunt, ita contrà timendum est & orandum, ne dum qui abstētus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso & dicēte, Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitā in vobis. Et ideo panem nostrum, id est Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. Hæc Cypryanus. Vides hic lector, qualiter Cyprianus asserit eum qui ab eucharistiæ communione separatus est, esse etiam separatū à corpore Christi, atq; ideo à salute, cui aptat testimonium ex Ioannis 6. nempe illud, Nisi ederitis carnem filij hominis &c. Et in lib. primo aduersus Iudæos eandem sententiam confirmat per testimonia ex illo

loco

loco Ioannis adducta. Demum Origenes homilia 7. super librum Numerorum, sic dicit: Et quæ prius ænigmate designabantur, nunc in specie & veritate complentur. Et ideo ille qui species figurarum & ænigmatum disserebat, dicit: Scimus autem quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari. Et omnes eandem escam spiritualem manducauerunt. Et omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra. Petra autem erat Christus. Vides quomodo ęnigmata legis Paulus absoluit, & species ænigmatum docet, & dicit quia petra in ęnigmate erat apud Moysem antequam iungeretur huic nostræ æthiopissæ. Nunc in specie petra Christus est. Nunc enim os ad os loquitur per legem Deus. Antea in ænigmate fuit baptismus in nube, & in mari: nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus: nunc autem in specie caro verbi Dei est verus cibus: sicut ipse dicit, quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus Hucusque Origenes. Ex quo multa nobis suffragantur. nam cùm disserat de his, quæ prius in figura habebantur, & nunc in veritate habētur, tria adducit exempla, quorum vnum est mannę, qui cibus Iudæis fuerat, sed in figura. figurabat nanque Eucharistiam, in qua nos Christi carne pascimur in veritate & non figura, vt Oecolampadius ait. pro qua re confirmanda, vt vides lector, Origenes citauit testimonium ex Ioan. 6. capite, quod huic proposito vidit esse commodissimū. Patet ergo ex tot virorum clarissimorum testimonio, ea quæ de pane & carne & sanguine Christi Ioan. 6. dicuntur, ad eucharistiæ sacramentum esse referenda. Verum vt hominem authorum testimonio obruamus, ostendamúsq; velut hæreticum ab ecclesiæ vnitate diuisum: alia insuper producam illustrium virorum testimonia, qui manifestè probant in hoc præstantissimo sacramento verum Christi corpus & sanguinem sub speciebus panis & vini contineri. Leo primus sanctitate perinde ac doctrina clarus, in epistola ad Constantinopolitanos ita scribit, In ecclesia Dei omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur, quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impartitur, vt accipientes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus. Hæc Leo. Iuuencus etiam presbyter Hieronymo

Origenes.

1. Cor. 10

Leo primus.

Iuuencus.

antiquior, carmine hexametro euãgelicã historiã describẽs ait:

Hæc vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem:
Diuisumq; dehinc tradit: sanctumq; precatus
Discipulos docuit, proprium se tradere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinóque repletum
Sanctificat gratis verbis, potúmque ministrat,
Edocuítque suum se diuisisse cruorem:
Atque ait, hic sanguis populi delicta remittet.
Hunc potate meum: iam veris credite dictis.

Arnobius. Arnobius super psal. 110. sic ait: Confessio trinitatis, & magnificentia deitatis, opus eius: iustitia eius immutabilis perseuerat in secula seculorum, in qua iustitia memoriam fecit mirabilium suorum dicens, Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriã facietis. Quando hoc dixit misericors & miserator Dominus? Tunc sine dubio, quando escam dedit corporis sui timentibus se. Et hoc testamentum memor erit Dominus in æternum, per quod virtutem operum suorum annunciauit populo suo. Hæc Arnobius. Vides lector qualiter Arnobius asserat Dominũ dedisse nobis escam corporis sui. *Irenæus.* Irenæus in lib. 5. aduersus hæreses hanc etiam fatetur fidem dicens, Quando & mixtus calix, & fractus panis præcipit verbum Dei, fit eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & cõsistit nostrę carnis substantia. Quomodo negant carnẽ capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ & sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius fit, quemadmodum apostolus ait in ea quæ est ad Ephesios epistola, Quoniam membra sumus corporis *Ephes. 5* eius, de carne eius, & de ossibus eius? Non de spiritali aliquo & *Luc. vlt.* inuisibili homine differens hæc (Spiritus enim neque carnem neque ossa habet) sed de ea dispositione quæ est secundum hominem quæ ex carnibus & neruis consistit, quæ de calice qui est sanguis eius nutritur, & de pane qui est corpus eius augetur. Hæc Irenæus: quem Tritemius in libro de ecclesiasticis scriptoribus martyrem fuisse docet, eumq; discipulum fuisse Policarpi martyris testatur Hieronymus, qui & eundem Polycarpum martyrem asserit fuisse discipulũ Ioannis Euangelistæ: ex quo patet hunc Irenæum ab apostolo Christi fuisse edoctum mediante Polycarpo. Quæ idcirco dixi, quòd efficacius sit eius testionium. Ignatius demum discipulus, vt credo, Christi, coæuus saltem apostolis, in quadam ad Romanos epistola sic ait: Panem Dei voco panem cœlestem, panem vitæ, qui est caro Iesu

Christi

Christi filij Dei viui, qui natus est in nouissimo ex semine Dauid & Abrahæ. Et potũ voco sanguinẽ eius, qui est dilectio incorruptibilis, & vita æterna. Hęc Ignatius beatissimus martyr. Plurimos alios authores, eósque illustres, quorum testimonia etiam nobis suffragari possent, prudens omisi, ne onerarem lectorem, & ne breuitatis (quam in principio operis promisi) videar oblitus. ea tamen in posterum aduersus alios errores de eucharistia afferemus: quę cùm legeris, rogo lector attendas plurima ex illis huic seruire proposito. Hæc certè taliũ virorũ testimonia, etiam si locus scripturæ deesset, sufficere deberent ad quancunque fidem confirmandam, etiam si centum Oecolampadij repugnarent. Verũ cùm tot illustres viri Oecolampadio repugnent, qualiter non veretur aduersus tot clarissimos viros, imò aduersus totã ecclesiã collũ exerere? Certè in caussa est id quod Cyrillus dicit de Iudæis litigantibus, ac dicentibus, Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandũ? Sic enim ait Cyrillus: De Deo non sine magna impietate conclamant, nec in mentem venit nihil esse impossibile apud Deum. Nam cùm animales essent (vt ait Paulus) spiritalia intelligere non poterant, sed fatuitas quædam tam magnum sibi videtur mysterium. Hæc Cyrillus. Ita ergo, vt patet, Oecolampadio fatuitas quædam tam magnificum videtur mysterium, nec intelligit quid intus lateat, nec considerat nihil esse impossibile apud Deum. Quare autem non intelligit, in aperto est: quia teste Paulo, animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. At quis magis animalis quàm Oecolampadius, cuius manifesta sunt opera carnis? Nam cùm monachus esset ordinis sanctę Brigittæ, reiecta continentia quam in monachatu vouerat, vxorem duxit: cùm tamen ea esset ætate, qua si in seculo liber maneret, vxore abstinere debuisset, Sarrã imitatus, quæ dixit, Consenui, & quomodo voluptati operam dabo? Verùm hic fortè ex senibus illis erat qui exarserunt in concupiscentiam Susannæ. Cæterùm vt rem penitus absoluamus, superest vt concilia quæ in huius rei confirmationem celebrata sunt, afferamus. Primo tertia synodus ex his quatuor quas beatus Gregorius fatetur se venerari tanquam quatuor euangelia, quæ quidem synodus Ephesina prima est ducentorum episcoporum numero, in quo præsedit summi pontificis vicem gerens Cyrillus Alexandrinus episcopus. In epistola quadam à toto concilio missa Nestorio hæretico Constantinopolitano episcopo, de cuius dogmate

Cyrillus. *1. Cor. 2.* *Gen. 18* *Dan. 13* *Cōcilium Ephesinũ.*

dogmate agebatur, qui dicebat duas esse in Christo personas, aliam Dei, aliam hominis, sicut aliàs iam de hoc disseruimus, ita dicitur: Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi omnium nostrum redemptoris effecti, non vt commu nem carnem percipientes (quod absit) neque vt viri sanctificati, & verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. vita enim naturaliter vt Deus existens, quia propriè carne vnitus est, viuificatricem eam esse
Ioan. 6 professus est: & ideo quanuis dicat ad nos, Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non tamen eam vt hominis vnius ex nobis existimare debemus. Quomodo enim iuxta naturam suam viuificatrix esse caro poterit hominis? sed vt verè propriam eius factam qui propter nos filius hominis est factus & vocatus. Hæc Concilium. Per quod decretum omnes hæretici negãtes veram Christi carnem verúmque sanguinem in eucharistia contineri, qualitercunque id negent, hic apertè reiiciuntur. Verùm quũ hoc viderit Oecolampadius, perpendens quantę arrogantiæ sit faciem toti concilio opponere, ad hoc confugit, vt dicat illud non esse ex actis in concilio, sed esse in epistola à Cyrillo ad Nestorium directa. Hoc autem manifestè conuincitur falsitatis ex titulo eiusdem epistolæ. Sic enim inscriptio epistolæ habet: Religioso & Deo amabili consacerdoti Nestorio Cyrillus, & quicunque sunt apud Ephesi synodum. Ex ista epistolæ inscriptione apertè colligitur epistolam à toto concilio esse ad Nestorium mandatam: quo fit vt quæ in ea continentur, velut acta concilij esse recipienda. Post aliquot deinde annorum centurias Leo nonus, vt diximus, celebrauit concilium Vercellis, in quo hoc impium Berengarij dogma damnatũ est. Deinde sub Victore secundo aliud concilium Turonis celebratum est pręsidente Ildebrando Romanæ ecclesiæ diacono Cardinali: in quo iterũ Berengarij dogma sicut à toto concilio, ita & ab ipso Berengario reiectum est. Demum sub Nicolao secundo concilium Romanum centum xiij. episcoporum coactum est hac de caussa, ꝙ Berengarium ad vomitum rediisse compertũ est, in quo iterum Berengarius concilij decretum suscipiens, suo dogmati renunciauit. Quorum conciliorum acta incuria scriptorum non habemus. Nam in eo volumine cõciliorum quod Parisiis

Parisiis impressum est, à quinta synodo Constantinopolitana vsque ad concilium Constantiense nullum aliud conciliũ interponitur: in quo interiecto temporis spatio cõstat multa concilia celebrata fuisse, eáque non parui momenti. Itaque ex illo Vercellensi, Turonensi, ac Romano conciliis, nihil aliud reperio præter abiurationem, quæ à concilio Romano oblata est Berengario, vt eam coram toto illo conuentu legeret, ac ita esse fateretur. Quæ quidem abiuratio ponitur in volumine decretorum de consecra. distin. 2. cap. Ego Berengarius. Demum post hæc omnia Concilium Constantiense recensens errores Ioannis Vuitcleff, tertio loco istum collocat his verbis, Christus non est in eodem sacramento identice & realiter in propria præsentia corporali. quem errorem cum aliis omnibus eiusdem authoris vna super omnes lata sententia damnat. Contra hanc impiam hæresim olim cum eam primus Berengarius tutaretur, scripsit primus Lanfrancus Cantuariensis archiepiscopus. Post eum Guidmundus ex monacho Auersanus episcopus. Eodem tempore Algerius, ex scholastico monachus Corbiensis in Saxonia. Scripsit etiã aduersus eum teste Ioanne Tritemio quidam Adelmanus, ex clerico Leodiensi episcopus Brixiensis, qui eiusdem Berengarij condiscipulus fuerat. Scripsit etiam aduersus eundem Hildebertus quidam episcopus Cenomanensis, ac postea archiepiscopus Turonẽsis, vt testatur idem Tritemius in lib. de ecclesiasticis scriptoribus. Hos duos vltimos fateor me non vidisse, aliorum tamen opera legi. Post istos omnes hoc nostro tempore contra Oecolampadium scripsit omnibus istis longè diffusius atque acutius Ioannes Roffensis episcopus, vir non minus vita quàm doctrina clarus, qui illis antiquis scriptoribus meritò cõparari valet. Quòd si multos tales episcopos ecclesia in sui regimen retineret, qualis ille est, non sic labentem ploraremus, vt nunc (proh dolor) ingemiscimus. Si omnia ad vnguem quæ ad hoc negocium spectãt, habere vis, lege viri huius ad finem vsq; librum. spero Deo authore si dubius accesseris, cõfirmaberis, & omni scrupulo sublato discedes in firmissima fidei petra fundatus. Scripsit etiam aduersus eundem Oecolampadium Iodocus Clichthouæus. alios non vidi, quanuis plures alios scripsisse audiam.

Concilium Constantiense.

Quinto de hac re orta est hæresis, quæ asserit in eucharistia post factam consecrationem manere eundem panem qui ante consecrationem ibidem erat. Sed hæc hæresis in duas factiones

est scissa.

est scissa. Quidam enim dixerunt panem simul esse cum eucharistia, nec amplius insanierunt. Horum dux fuit Ioannes Vuitcleff, cuius iam sæpe fecimus mentionem. Alij verò insaniam augentes sic affirmant panem ibidem esse, quod asserũt panem esse corpus Christi. Hoc autem recens est inuentum, nempe à Martino Luthero prodiens, qui ait has esse veras: panis est corpus Christi: vinum est sanguis Christi. Inter hos duos. s. Vuitcleff & Lutherum, de hoc conuenit, quòd vterque fatetur post consecrationem superstitem esse panem: moti hac ratione, quod sæpe in nouo instrumento appellatur hoc sacramentum panis, vt in actis Apostolorum dicitur, Vna autem sabbati cum conuenissemus ad frangẽdum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum. Et in prima ad Corinth. epist. Panis quẽ frangimus, nónne participatio corporis domini est? Quoniam vnus panis & vnũ corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Et rursus in eadem epist. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat. De hoc autem inter istos est dissidium, quòd Vuitcleff non admittit panem illum qui ante consecrationem erat, dici posse corpus Christi, Lutherus autem illud concedit, asserens has esse veras, panis est corpus Christi, vinum est sanguis Christi: motus hac ratione, quæ illi est adeo efficax, vt nullus sit qui illi possit obstare. Verba (inquit) diuina accipienda sunt iuxta grammaticæ nudam intelligentiam: ita vt nõ liceat ei per angelum nedum per hominem vim vllam fieri, ne detur occasio aduersariis scripturas eludendi. At vis (vt ait) fit verbis diuinis, si quod Christus dicit panem, hoc nos dicamus intelligi panis accidentia: & quod ille vinum vocat, hoc nos dicamus esse tantum vini speciem. Omnibus ergo modis verus panis (ait) ac verum vinum superest in altari, ne verbis Christi fiat vis, si species sumatur pro substantia. Nullam enim transsubstãtiationis (inquit) euangelistæ fecere mentionem. Sed hoc recens quoddam inuentum est, nempe trecentenarium (vt ait) nec eo amplius. Sic ergo dicit Lutherus esse verba consecrationis intelligenda: Hoc, id est hic panis, est corpus meum. Hic, id est hoc vinum, est sanguis meus. Ecce quibus pręstigiis confidit Lutherus seducere tot sapientes viros quot sunt in ecclesia? Credit fortè omnes nos infantes esse adhuc in cunabulis, vt similibus næniis decantatis valeat nos dementare. Contra hos omnes vno eodémque gladio

Ioannes Vuitcleff.

Luthe.

Act. 20

1. Cor. 10

1. Cor. 11

dio pugnandum est. nam quum ostenderimus facta consecratione nullum panem manere, simul etiam patebit hanc enunciationem, scilicet panis est corpus Christi, nullo pacto esse veram. Primum ergo ostendamus hãc Lutheri interpretationem esse à litera remotissimam: quod vel ex eo constare manifeste potest, quòd articulus hoc, vel pronomen demonstratiuum cũ sit neutri generis, nullo modo potest referri ad panem, quòd panis masculini sit generis. Fortè dices ibi substantiue positum, quemadmodum adiectiuum in neutro genere ex grammaticorum regula in substantiui locum subrogare liceat: atque ita dices hunc esse sensum: Hoc, id est hęc res (pane demonstrato) est corpus meum. Veniamus iam ad verba calicis, in quibus nullum tale reperire poteris subterfugium. Sic enim dicitur ibi, Hic est sanguis meus. Vides qualiter articulus vel pronomen demonstratiuum ibidem positum est masculini generis, cum autem vinum neutri generis sit, qui fit vt pronomen hic, possit demonstrare vinum. Si enim dixisset, hoc est sanguis meus, ansam præbuisset opinandi vinum ibidem manere. At cum dicat, hic est sanguis meus, quis non videt articulum masculini generis nullo pacto ad vinum posse referri, quod neutro genere nominatur? Hæccine est grammatica Luthere, iuxta quam ais verba Dei esse nudè interpretanda? Adeò enim nuda est hæc interpretatio, vt literam à suo vero sensu prorsus denudet, nihílque apud literam de vero eius sensu relinquat? Quòd si ad Græcam linguam ceu fontem noui instrumenti nos reuoces, credens fortè hanc collectionem minimè valere, deciperis. Nam pronomen demonstratiuum quod gręcè ponitur, vtrobique neutrum est. Verba nanque quibus corpus consecratur, sic habent, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Verba autem quibus consecratur sanguis, sic habent, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου. Vides iam vtrobiq; pronomen positũ neutrum esse, nẽpe τοῦτο. Nomen autẽ græcè significãs corpus, scilicet τὸ σῶμα, & nomen significãs senguinẽ. s. τὸ αἷμα, vtrũq; neutrũ est. Ex quo patet vtrobiq; pronomen demonstratiuũ sequenti nomini esse aptandũ, nullo modo autẽ ad præcedẽs referendũ: quia cũ nomen ibi pro pane positũ sit ἄρτος, quod constat esse masculini generis, cõuincitur pronomẽ neutri generis ad panem minimè referri posse. Vinum autẽ græcè dicitur ὁ οἶνος, quod cõstat esse etiam masculini generis. Colligimus ergo Christi verba nullo pacto fauere Luthero, imò potius illi omnino repugnare.

Nullo

Nullo etenim modo expreſsius potuiſſet dicere nihil illic remanere panis, quã cùm dixit, Hoc eſt corpus meum. Nõ enim dixit, hic, id eſt in hoc loco, eſt corpus meum: aut cũ hoc quod videtis, eſt corpus meum, tanquam in pane aut ſimul cum pane conſiſteret: ſed hoc eſt (inquit) corpus meum, nimirum declarans manifeſtè (vt hæreticorum ora obſtrueret) hoc totum quod porrigebat, ipſius corpus eſſe. Cæterùm quò res ſit apertior, & tergiuerſandi nullus pateat locus, euangeliſtarum verba
Mat.27 referamus. Matthæus enim ſic ait, Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit ac fregit, dedítque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes.
Mar.14 Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Marcus verò ſic narrat, Et manducantibus illis, accepit Ieſus panem, & benedicens fregit & dedit eis: & ait illis, Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes. Et ait illis, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Lucæ autem verba ſunt iſta: Et accepto pane gratias
Luc.22 egit, & fregit & dedit eis dicens, Hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit, dicens, Hic eſt calix, nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ex omnibus his euangeliſtarum verbis patet nullum eſſe locũ in quo poſt factam conſecrationem ſacramentum vocetur panis aut vinum, ſed tantùm corpus aut ſanguis. Si enim Chriſtus in pane ſuſcepto nullam feciſſet mutationem, eumq; vt ſuſceperat, minimè variatũ diſcipulis porrexiſſet, dici meritò poſſet merum panem dediſſe diſcipulis. Verũ cùm priuſquam diſcipulis manducandum porrigeret, panem conuerterit in carnem: nequaquam dici poteſt eum panem quem in manus ſuſceperat, diſcipulis tribuiſſe, ſed corpus ſuum in quod cõuerterat. At Lutherus obſtat ſic dicens, Euangeliſtæ referunt Chriſtum in manus ſumpſiſſe panem. Et nos etiam hoc ipſum fatemur. Verũ cùm recipiunt apoſtoli, iam non audis panẽ nominari, ſed corpus: nec vinum, ſed ſanguinem. Quòd autem aiunt Lutherus & eius imitatores, hoc mirabile ſacramentum vocari panem, atque inde colligunt aut panem ibi eſſe, aut ipſum panem eſſe corpus Chriſti, non rectè colligunt. Id enim ſolenne eſt ſacris ſcripturis, vt panẽ appellẽt quod comedi quouis modo poteſt:

quia

quia vt dicit Ecclesiasticus, Initium vitæ hominis aqua & panis. Hoc modo manna dictus est panis, vt apud Prophetam, Panem cœli dedit eis, omne delectamentum in se habẽtem. Ecce panem vocat scriptura quem aliàs dixit esse velut semen coriandri. hoc etiã modo filius Dei secundum diuinitatis substantiam dictus est panis, quòd spiritualiter manducatus mentem intus reficiat. Sic enim dicit ipse, Ego sum panis vitę, qui de cœlo descẽdi. Quæ verba (vt supra admonuimus) minimè ad corpus referenda sunt, sed ad diuinitatis substantiam, quòd hæc de cœlo descenderit, non autẽ corpus. Simili modo nos fatemur Christi corpus panem dici generali ista appellatione, quia videlicet specie panis opertum à nobis manducatur in spiritualem interioris hominis refectionem. Possumus etiam aliã huius appellationis rationem reddere, nec omnino ineptam, quinimo cõformem cõmuni vsui loquentium, & ipsis etiam scripturis sacris. Vsitatissimus siquidem est loquendi modus, vt rẽ eo nomine appellemus, quo res ex qua genita est, vocabatur. Si enim alicui dedisses vinũ, quod ille postmodũ artificio aliquo aut operante natura vertisset in acetum, quod ille iterũ ad comedendum aliquam aliam rem tibi porrigeret, diceret tibi, nec impropriè, ecce tuũ vinum quod largitus es mihi: nimirum hac locutione designans acetum illud ex vino donato fuisse genitum, aut vinũ in acetum fuisse versum, quapropter factum est vt nomine vini gaudeat nunc etiã acetum, quia ex illius materia genitũ est: cũ tamen vere & iuxta nominis propriã significationẽ acetũ nõ possit dici vinum, ꝙ res sint specie substãtiaq; differentes. Nec ab hoc modo loquendi abhorrent sacræ literę. Vide quid dicatur in Exodo, Tulitq; Aaron virgam corã Pharaone & seruis eius, quæ versa est in colubrum. Vocauit autem Pharao sapientes & maleficos, & fecerunt etiã ipsi per incantationes Aegvptiacas & arcana quædã similiter: proiecerũtque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed deuorauit virga Aaron virgas eorũ. Ecce iam vides virgã Aaron versam in colubrum, atq; post eam versionem iterum vocari virgam, cum nihil minus sit quã virga. nam & deuorat aliorum virgas, quod virgæ minimè conuenit. Virga tamen post eam versionẽ vocatur, quod ex illa materia à Deo factus sit coluber ille. Ad hũc modum etiam in sacratissima eucharistia, cum panis vertatur in corpus Christi, fit inde vt corpus in quod vertitur, eodẽ nomine vocetur quo panis commutatus in corpus vocabatur,

Eccle. 29
Psal. 77
Ioan. 6
Exo. 7

non quòd panis sit, sed quia panis loco subrogatus, atque ideo præteriti panis nomen conseruat. Sed circa hoc non erat opus tot argumentis, cum ecclesia huic liti iam finem imposuerit. Verùm hoc fecimus, vt hæreticorum cauillis responderemus, ostenderemusq; rationem de ea quæ in nobis est fide. Concilium Constãtiense sesione octaua enumerans 45. errores Ioannis Vuitcleff, hũc primo loco collocat, sub his verbis, Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, manent sine subiecto in eodem sacramento altaris, quem errorem cum aliis 44. vna super omnes lata sententia concilium dãnat. Verùm etsi hoc sufficienter ostendat panem non manere, non tamen ostendit panẽ transsubstantiari in corpus Christi, quod Lutherus negat, irridetq;, dicens hanc transsubstantiationem esse recens inuentam, nec vetustiorem quàm trecentenariam. Si de vocabulo solo est dissidium, indigna prorsus res est vt pro ea digladiemur, modò cõueniat inter nos de re. Res autem est, panem non manere post consecrationem, ipsumq; conuerti in corpus Christi. siue autem illam versionem appellet transsubstantiationem, siue transmutationem, siue conuersionem, non multum curabo, dummodo fateatur panem non manere post consecrationem, illúmque verti in corpus Christi. Horum primum iam ostendimus cũ ex aliis, tum ex concilii Constantiensis definitione. Alterum ostendere superest, panem scilicet verti in corpus Christi, idque non esse recens theologorum scholasticorum inuentum, nempe trecentenarium, vt Lutherus ait. Pro qua re plurima sanctorum patrum citabo testimonia: quæ omnia, si bene cõsideres lector, videbis etiã aduersus prædictã Berengarii & Oecolãpadii hæresim manifeste pugnare. Primũ omnium Theophylactum illi oppono, quẽ nec scholasticum neque trecentenarium dicere poterit. Is enim exponens illud Ioãnis, Panis quem ego dabo, caro mea est, sic ait, Attende autem quòd panis qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis, sed caro mea est. Trãsformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictione, & accessionem sancti spiritus, in carnem domini. Et neminem cõturbet quòd credẽdus sit panis caro. Etenim & in carne ambulãte domino, & ex pane alimoniã admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & susten

Cõcilium Constantiense.

Ioan. 6.

ſuſtentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem domini mutatur. Hæc Theophylactus. Quibus verbis nihil poteſt apertius dici. nã dixit panem tranſformari in carnem, & iterum mutari in carnem: vocans nempe transformationẽ, quod recentiores theologi dixerunt trãſſubſtantiationem. Quod autẽ dixit quòd credendus ſit panis caro, eodem modo dixit quo ſuperius expoſuimus, quia ſcilicet panis vertitur in carnem, cõſeruato ſcilicet in re poſtera, rei prçcedentis vocabulo. Damaſcenus etiam lib. 4. de fide orthodoxa ca. 14. hanc eandẽ ſententiam quãuis aliis verbis dicit, ſic enim ait, Corpus enim ſecundum veritatem coniunctum eſt diuinitati, quod ex ſancta virgine corpus eſt, nõ quòd ipſum corpus aſſumptum ex cœlo deſcẽderit, ſed quòd ipſe panis & vinum tranſmutatur in corpus & ſanguinẽ Dei. Si autẽ modũ requiris quo nam pacto ſit, ſatſit tibi audire, quoniã per ſpiritum ſanctum, quẽadmodum ex ſancta deipara ſeipſo & in ſeipſo dominus carnẽ ſuſtentauit. Et nihil amplius cognoſcimus, quàm quòd verbũ Dei verum eſt & efficax & omnipotẽs, modus autẽ inſcrutabilis. Neq; eſt hoc etiã dictu promptũ, quomodo naturaliter per comeſtionẽ panis, & vinũ & aqua per potionem in corpus & ſanguinẽ comedẽtis & bibentis trãſmutatur, & non ſit aliud corpus præter id quod prius erat ipſius. Sic & propoſitionis panis vinũq; & aqua per inuocationẽ & aduentũ ſpiritus ſancti ſupernaturaliter tranſmutatur in corpus & ſanguinem Chriſti, & nõ ſunt duo, ſed vnũ & idem. Hucuſq; Damaſcenus. Vides hic ter nominatã trãſmutationẽ panis in corpus, & vini in ſanguinẽ. Quòd autem ad finẽ dixit, Et nõ ſunt duo, ſed vnũ & idem, vt nõ referre poſſes ad panẽ & corpus, quòd illa ſcilicet non ſunt duo, ſed vnũ & idçm, vt nil tale intelligas: ſuperius dicta manifeſtant. Superius nãque dixerat corpus quod ex alimento nutritur, & in quod alimentũ conuertitur, nõ eſſe aliud corpus præter id quod prius erat ipſius ante comeſtionem. Sic etiã panis in euchariſtia nõ aliud corpus Chriſti cõuertitur, quã in id quod ante conſecrationẽ prius habebat, vt ſcilicet nõ ſint duo corpora, vnum quod ante conſecrationem, aliud in quod facta conſecratione panis tranſmutatur. Hunc autẽ Damaſcenum nõ poteſt Lutherus dicere recentem, niſi forte talẽ ſe credit Lutherus, vt illi mille anni ſint tanquam dies heſterna quæ præteriit: quoniã hic, teſte Ioanne Tritemio, fuit tẽporibus deuotiſsimi imperatoris Theodoſii ſenioris, à quo ad noſtrũ hoc

Greg. Nisse, tempus mille cētum anni & eo amplius elapsi sunt. Gregorius etiam Nissenus frater Basilii magni, in libro de mystica vita Moysi, exponēs rationem illius cibi mannæ in deserto dati patribus, sub cuius figura de eucharistia disserit, sic ait, Is igitur mirabilis sine agricultura panis, varietate qualitatis ad suscipientium habitudinem, virtutem suam cōmutat. Nam cum sit panis, ignorat labefieri: sic in carnem vertitur: noluit olus imitari. quicquid denique assumenti conueniens & expetitum sit, vt Apostolus vult, qui hāc nobis mensam prȩparauit, in id commutatur. Hæc ille; quibus verbis semel atq; iterum dicit panē verti in carnem. Neque hunc reiicere merito valebit Lutherus hac occasione quòd trecentenarius sit. Nam plusquā millenarius hic est. Beatus Cyprianus Gregorio plusquā cētum annis vetustior sic ait, Panis iste quem dominus discipulis porrigebat, non est effigie sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas, ita sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia. Hȩc Cyprianus, vbi audis panē verbi omnipotentia mutatum in carnem. Et Irenȩus apostolorum temporibus vicinus, libro 5. aduersus hæreses sic ait, Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit nostræ salutis substantia: quomodo negant carnem capacē esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ & sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius fit? Hæc Irenæus. In quibus verbis aduertere oportet quòd dicit panem & vinū fieri eucharistiam corpori & sanguinis. si ergo panis fit corpus, oportet vt in hac effectione non maneat panis. Cum enim ex aliqua substantia fit alia, nusquam præterita manet. Hæc ergo testimonia sufficiant, vt ostendamus illi transsubstantiatione nō esse nouam, nec trecētenariam, vt ipse asserit, sed multo vetustiorem, nempe ab ipsis ecclesiæ primordiis proditam. Quòd si de vocabulo contendat id esse nouum, nos non verba curamus, sed res: quoniam vocabulorū proprietates inquirere, grammaticorum est munus, non theologorū. Nam si de re constat, vocabuli nouitas non debet orthodoxum offendere, vt beatus Athanasius ait in ea quam habuit aduersus Arriū disputatione. Nouis nāque hȩresibus succedētibus ecclesia nouit vocabula noua confingere ad clarius res exprimendum, & hæresibus obuiandum. Cum enim in ipso nascentis ecclesiæ initio quisque ab eo nomen acci

Cyprianus.

Irenæus.

men acciperet, à quo baptizabatur, aut à quo edocebatur, ita vt dicerent, Ego sum Pauli, ego sum Cephę, ego sum Apollo, factum est hac de caussa ad obuiandū huic pesti, vt omnes Christo initiati communi vocabulo vocaretur Christiani, quod nomen primùm Antiochiæ hac occasione natum esse historiæ produnt. Postea etiam surrexit Arrius docens filium patri inæqualem, nec eiusdem substantiæ: cui hæresi ecclesia obuians effinxit sibi nomen consubstantialitatis, nunquam in sacris literis repertum. Sic etiam videns hęreticos insurrexisse qui dicerent panem manere simul cum corpore: ad denotandum panem minimè post consecrationem superstitē, sed esse versum in corpus, nomen transsubstantiationis confinxit, quod rem, vt apparet, adeo clare explicet, vt nullum iam hæresis vestigium post se relinquat. An autem congruè aut ornatè aut politè explicet, non curo, modo fideliter ac catholicè doceat. Neque video caussam quare non habeat hanc authoritatem ecclesia fingendorum vocabulorum, sicut & quālibet Rempublicam habuisse dignoscitur, ex quorum consensu & fictione concordi vocabula vim accepere significatiuam. Sed iam opus est vt ostendamus ecclesiam de hac re definientē. Concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum sic definit, Vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluator, in qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysteriū vnitatis accipiamus ipsi de suo quod accepit ipse de nostro. Hæc concilium, & ponuntur hæc verba in volumine epistolarum decreta. ti. de summa trini. & fide catolica in capitulo, firmiter credimus. In quibus verbis definiuntur omnia quæ huic negocio videbantur necessaria. *Cōcilium Lateranense.*

Sexta hæresis est quæ asserit pro calicis consecratione non esse apponendū vinum, sed solam aquā. Hic est error quorundam qui ab effectu vocati sunt Aquarii. Sic enim eos beatus Augu. in lib, de hæresibus cap. 64, appellat: nec tamen quā pro se habeant rationem, refert. Verùm ex ecclesiastico dogmate proxime citādo constat eos sobrietatem adeo diligere, vt eius conseruandæ caussa etiā pro calicis consecratione vinū euitandum putent. Quis fuerit huius hæresis autor, & quo tempore cœperit, apud neminem inuenire potui. Aduersus hūc errorem *Aquarij.*

Mat. 26 tres euangelistæ pugnant, Matthæus scilicet, Marcus, & Lucas. Hi enim omnes referentes modũ dominicæ cœnę, dicunt Christum calicem porrexisse discipulis, & vt ostenderent quem illis in calice liquorem præbuerit, addiderunt verba Christi dicentis, Non bibam amodò de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei. Ex quibus verbis satis apertè ostenditur eum liquorem quem Christus discipulis in calice potandum dedit, fuisse genimen vitis, nempe vinum. Quod si quis fortè pertinax contendat de alio quopiam vitis fructu esse illa verba intelligenda, hoc plurimorum conciliorum definitionibus reiicitur, quæ asserunt vinum in calice esse necessarium pro sanguinis consecratione, vt panis pro corporis consecratione. *Concilium Lateranense.* Concilium nanque Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, inter alia sic definit: Vna verò est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur. Hæc concilium. Ex quo patet sub specie vini sanguinem latere, & non sub specie aquæ. Alia sunt insuper concilia quæ hoc exprimunt, quæ quoniam aduersus proximè describendam hæresim iterum citanda sunt, prætereo vsque ad locum illum. Accedit huc etiam quod signa debent esse aliqua ex parte similia signatis. At inter aquam & sanguinem nulla versatur similitudo, præcipuè si philosophis credimus, asserentibus puram aquam nullius esse alimenti. Nõ erat ergo consentaneũ aquam in signum sanguinis institui.

Septima hæresis est quæ cum hac proximè enarrata velut ex diametro pugnat. Nam hæc si vinum in calice apponit quòd nullam penitus miscet aquam, asseritque eam minimè miscendam esse. *Græci. Armeni.* Hic est error Græcorum, à Guidone carmelita vndecimo loco inter errores Græcorum locatus. Est etiam error Armenorum, quem Guido vicesimoquarto ordine recenset. Pro eius erroris reprobatione est vnum hoc iaciẽdum prius fundametum, quòd modica scilicet aqua vino mixta in vini substantiam conuertitur, aut in sua substantia sine conuersione manens, cùm modica sit, minorísq; efficacię quã vinum, non vertit vinum a sua natura. Vtrum autem horum sit verius, non sum adeo demens vt audeam definire quod Innocentius 3. pontifex summus, vir alioqui doctissimus, non ausus est de-

definire, prout in cap. cum Marthæ, tit. de celebratione missarum, patet. Hoc ergo iacto fundamento, facile hoc nostrum, id est catholicum, superædificabimus dogma. Nam hoc sacramentum in memoriam dominicæ mortis fit, Paulo testante, qui ait: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. At Christo mortuo (vt est apud Ioannem) vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Vt ergo sacramentum calicis velut perfectum signum illud repræsentet, oportet vt in calice aqua vino misceatur, quæ aquam de Christi latere simul cum sanguine exeuntem repræsentet. Quod etsi ex Christi institutione non esset, ecclesia nihilominus hoc statuere poterat, quum aqua (vt diximus) vinum cui miscetur, non destruat. Hoc autem ita faciendum esse, atque ita esse factum ab ipsis ecclesiæ primordiis, pluribus edocemur testimoniis. Omitto aliorum sanctorum testimonia, præcipuè beati Cypriani in episto. ad Cæcilium fratrem. Alexander autem primus, apostolis vicinus, nam sub Aelio Adriano imperatore ecclesiam rexit, sic ait in decretis suis, quæ in primo tomo conciliorum generalium inseruntur: In sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter missarum solennia domino offeruntur, passio domini miscenda est, vt eius cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur: ita vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum & vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim, vt à patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrunque permixtum, quia vtrunque ex latere eius in passione profluxisse legitur. Hæc ille. Vides hic papam sanctum simul atq; doctum, vicinúmque apostolorum temporibus, testari se ita à patribus nempe ab apostolis vel eorum discipulis suscepisse. Et inter ecclesiastica dogmata, quæ beatus Aug. vel vt alij volunt, Gennadius, vno volumine colligit 75. loco tale dogma locatur. In eucharistia non debet pura aqua offerri, vt quidam sobrietatis falluntur imagine, sed vinum cum aqua mixtum, quia & vinũ fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum dixit, Non bibam amodo de hoc genimine vitis. & aqua mixtum, non quod post cœnam dabatur, sed quod de latere eius lãcea perfosso aqua cũ sanguine egressa, vinũ de vera ei9 carnis vite cũ aqua expressum ostẽdit. Hactenus ecclesiasticũ dogma. Præterea in collectario

1. Cor. 11
Ioan. 19

quod beatus Martinus Braccharensis episcopus fecit ex cōciliis orientalibus 55.cap.sic habetur, Non oportet aliquid aliud in sanctuario offerri præter panem,& vinum,& aquā, quæ in typo Christi benedicuntur,quia dum in cruce penderet, de corpore eius sanguis effluxit & aqua, hæc tria vnum sunt in Christo Iesu. Hæc hostia & oblatio Dei in odorem suauitatis. Hæc ibi.

Cōcilium Carthaginense. Rursus Carthaginēse conciliū tertiū in suorū decretorū ca.24. sic habet: In sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur,quàm ipse Dominus tradidit. Hoc est panis, & vinum aquæ mixtum. Ex quibus verbis videtur concilium quippiam plus asserere,scilicet Christum ita tradidisse,vt scilicet aqua vino misceretur. Quod etsi textus nō sit scripturæ expressus,mihi tamen valdè probatur,quòd sobrietatis caussa crederem Christum aquam vino miscuisse. Cui alludere videtur

Prouer.9 illud Salomonis,Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem,immolauit victimas suas,miscuit vinum,proposuit mensam suam. Misit ancillas suas vt vocarēt ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. Si quis est paruulus,veniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite,comedite panem meum,& bibite vinum quod miscui vobis. Ex his ergo omnibus constat aduersus schismaticos Græcos & Armenos,aquam vino in calicis consecratione esse miscendam.

Octaua hæresis est,non substantiam sacramenti,sed eius virtutem & efficaciā oppugnans: quæ asserit hunc sacratissimū cibum nec prodesse quicquam,nec etiam lædere. Huius hæresis

Messaliani magistri atque authores fuerunt Messaliani, qui & ἐυχῖται, id est orantes,vel ἐνθουσιάσται,id est afflati aut diuini appellantur,

Armeni. quorum historiā iam suprà narrauimus. Hanc eandē tutantur hæresim Armeni,vt eis impingit Guido carmelita, dicēs hunc esse illorum vicesimumtertiū errorē. Verū hi à Messalianis in hoc diuidūtur,quòd Messaliani asserūt nihil prodesse aut lędere, Armeni autē dicunt soli corporis saluti prodesse. Concordi tamē sententia hi omnes asseuerāt nihil prodesse animæ. Qui-

Mal.1 bus meritò dici posit id quod per Malachiam prophetam Dominus ait: At vos ô sacerdotes qui despicitis nomen meum, & dixistis,in quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum,& dicitis, in quo polluimus te? In eo quod dicitis,mensa Domini despecta est. Hæc ibi. Nónne despectam facit mensam Domini, qui dicit eam nullo vsui esse? Hæc autem assertio manifestæ hæreseos cōuincitur per ea quæ

Ioan.

Ioan.6.à Christo dicta sunt in huius sacramenti approbationem & laudem, in quibus non semel huius pręstantissimi sacramenti virtus ostenditur. Qui manducat (inquit Christus) carnem meam,& bibit sanguinem meum, habet vitam æternam. Nónne satis prodesse tibi videtur quod manducatum vitam præstat æternam? Quod si hæc ad futurum referas, vt scilicet intelligatur eum qui manducauerit, in posterum habiturũ vitam æternam, tunc verò cùm primum manducatur, nihil cõferre: etiam hoc dicto fateris eucharistiam aliquid commodi afferre suscipienti. Nam et si sola futurorum spes non beet hominem, non est tamen dubitãdum multo feliciorem esse eum, qui sperat (etiam si nihil habeat) quàm qui desperat. Nam qui sperat, initium quoddam possessionis habet: quo fit vt ipsa rei priuatione eum alat spes. Sic enim ait beatus Ioannes, Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hãc spem in eo, sanctificat se sicut ille sanctus est. Magnum ergo commodum eucharistiam afferre fateris, cùm admittas ex eius manducatione ius nos quoddam acquirere ad vitam æternam post mortem possidendam. Prætera tale ius ad habendam in posterum beatitudinem, nullus expers gratiæ habere potest. Nam quamuis beatitudo sit donum Dei, vt Apostolus ait, gratia Dei vita æterna, vel vt alia translatio ait, Donum Dei vita æterna: hanc tamen gratiam nunquam de plenitudine Christi recipimus nisi pro alia gratia qua hic nos prius iustificari oportet, vt in eam veniamus indulgentiam qua dicitur, Ibunt iusti in vitam æternam. Necessarium est ergo eum qui dignè suscipit hoc sacramentum, si in posterum hac de caussa habiturus est gloriã, suscipere etiam in pręsenti gratiam. Verùm quò res sit apertior, alia quæ sequuntur Christi verba referamus: quoniam illa expressius nostrum propositum confirmant, Qui manducat (inquit) meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. & vt beatus Ioannes in quadam epistola ait, Omnis qui in eo manet, non peccat: colligitur hinc manifestè, hoc Christi corpus manducatum, omnem prorsus peccati culpam à nobis abigere, quod non paruum emolumentum est. Nũquam etiam aliquis in Deo manet, aut Deus in illo speciali existentia, nisi per charitatem. Qui manet, inquit Ioannes, in charitate, in Deo Deo manet, & Deus in eo. Si ergo qui mãducat carnẽ Christi, & bibit eius sanguinem, in illo manet, ergo in charitate & dile-

Ioan.6

Rom.6

Ioan.1

Mat.25.

1. Ioan.4

ctione manet. Nam si non diligeret, non maneret in illo, quo-
1. Ioan. 3. niam vt beatus Ioan. ait, Qui nō diligit, manet in morte. Qua de caussa Christus nos alibi monebat in dilectione sua manere, vt fructum aliquē afferre possemu . quo fit vt qui hoc sacramentum recipit, charitatem etiam recipiat, per quam in Deo maneat. Vt autem Christus hoc propositum magis confirmaret, tertiò eandem sententiam repetit dicens, Sicut misit me vi-
Ioan. 6 uens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Viuens pater misit filium, quia voluntate patris incarnatus est. viuit propter patrem inquantum Deus, non quòd ipse in se non haberet vitam, sed quia non à se, sed à patre nascens, habuit vitam nascendo, à quo habuit diuinitatē genitus. Viuit etiā propter patrem inquātum homo, quia volū tate patris factus homo, corpus quod assumpsit, viuificauit. Ait ergo, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui māducat me, viuet propter me, i. quemadmodū homo factus sum patris volūtate, & homo factus viuo, corpúsq; meū vita repleo: sic qui carnē meā manducat, propter me viuet, quoniam carnem meam habet, quæ viuificatrix est propter inhabitantem in ea diuinitatem. Ecce ergo manifesta Christi verba, quibus sæpe testatur magnam vtilitatem manducantibus hoc sacramētum successuram, nempe vitam æternā. Rursus ipsum rei vocabulum hoc indicat. vocatur etenim eucharistia, quod latinè dicitur bona gratia, indito ab effectu vocabulo, quòd magnam gratiam sumentibus conferat. Deinde cùm in hoc sacramento recipiatur non solùm corpus aut humanitas Christi, sed ipsa diuinitas humanitati coniuncta: quis credat Deum aliquē inhabitare, cui non magna dona concedat? Quapropter beatus Bernardus hoc sacramētum cæteris præferens ait, In hoc sacramento non solùm gratia, sed ille à quo est omnis gratia, sumitur. Quibus verbis expressit magis esse recipere ipsum totius gratiæ fontem, quod in aliis sacramentis non sic corporaliter fit, quàm recipere gratiam quam omnia sacramenta præstant. Magnam ergo gratiam sacramentum eucharistiæ præstat, pro qua in futuro donat vitam æternā. Ex quibus alia multa oriuntur, vt sancti testantur, quorum vnum alterum solū citabo. Cy-
Cyrillus. rillus lib. 4. super Ioannem cap. 17. sic ait, Pias quæso cogitationes suscipias, studiosè sanctéq; viuas, & benedictiōe participes, quæ (mihi crede) non mortem solùm verumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim cùm in nobis maneat Christus, sæuien

uientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, nec in quibus sumus peccatis cōsiderat, sed ægrotos curat, collisos redintegrat, & sicut bonus pastor, qui animam suam pro ouibus suis posuit, ab omni nos erigit casu. Hæc Cyrillus. Quod autem dixit, nec in quibus sumus peccatis cōsiderat, propter peccata venialia dixit, de quibus dicitur, Septies in die cadit iustus. Et propter peccata quæ nos latent, de quibus etiam alibi dicitur. Ab occultis meis munda me Domine. Hoc autem ex præcedentibus quæ in eiusdem lib. cap. eodem refert, cōstare potest. Beatus Chrysostomus homilia. 45. super Ioan. de hoc sanguine in sacramento nobis exhibito ita ait: Hic sanguis effusus vniuersum abluit orbem terrarum, de quo multa Paulus ad Hebræos prosecutus est. Hic sanguis abdita & sancta sanctorum purgabat. Quòd si eius figura tantam habuit vim in templo Hebræorū, & in media Aegypto liminibus aspersus, longè magis veritas. Hic sanguis aureum altare significauit. Sine hoc princeps sacerdotum in penetralia ingredi non audebat. Hic sanguis sacerdotes faciebat, hic sanguis in figura peccata purgabat. In qua si tantam habuit vim, si vmbra ita mors horruit, quantopere quæso ipsam formidabit veritatem? Hic nostrarum animarum salus est, hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc incenditur. hic igne clariorem nostram mentem reddit, & auro splendidiorem. Huius sanguinis effusio cœlum peruium fecit. Admiranda sanè ecclesiæ mysteria, admirabile sacrarium. Ex paradiso fons scatuiit, à quo sensibiles fluuij emanarent. A mensa hac prodiit fons qui fluuios spiritales diffundit. Iuxta hunc fontem non steriles salices germinant, sed quercus cœlum ipsum attingentes, quæ fructus tempestiuos & solidos semper producunt. Si quis æstuat, ad hunc fontem se conferat, & recreabitur. Mundat squalorem & sordes, æstus mitigat, non solares, sed quos ignitæ sagittæ imprimunt. Etenim ortum suum supernè habet, inde radicem vnde irrigatur. Multi huius fontis riui, quos paracletus diffundit: & filius arbiter est, neque bidente aut ligone viam facit, sed animos nostros aperit. hic fons lucis, diffundens radios veritatis. hic supernæ adstiterunt virtutes, fluctuum eius pulchritudinem inspicientes. Nam manifestius quàm nos illæ propositorum virtutem & fulgorem inaccessibilem intuentur. Hucusque Chrysostomus, quem tam prolixè citaui, vt videant hi hęretici, aut qui eos postmodum sequentur, quantum

Psal. 24
Psal. 8
Chrysostomus.

quantum hic sanctus huic præstantissimo sacramento tribuerit, qui cum multa elegantissiméque dixerit, nec tamen rem absoluit, quoniam id quod laudabat, maius re vera est omni laude.

Nona hæresis, quæ etiã sacramenti efficaci virtuti repugnat. Nam asserit hoc præstantissimum sacramentum, in die cœnæ domini, feria scilicet, quinta maioris hebdomadæ confectum, esse maioris virtutis, quàm alio quolibet die consecratum. Huius erroris duces fuerunt Græci, vt testatur Guido carmelita: qui illorum errores recensens, hunc decimooctauo loco collocat, dicítque eos hac occasione nulla alia die anni quàm die cœnæ conficere, confectúmque illo die sacramentum per totum annum conseruare, vt inde infirmis ministretur. Hos Græcos secuti sunt Valdenses. Sic enim idem Guido illis impingit, qui hunc ait esse nonum illorum errorem, nescio tamen quos authores secutus, quoniam apud nullum alium ex his qui illorum errores enumerant, inuenio vllam de hac re factam mentionem. Aeneas Syluius libro de origine Bohemorum capite 35. recensens Valdensium errores, nihil tale eos dixisse memorat, alios tamen plures recenset, quorũ nunquàm meminit Guido. Quapropter vt in aliis, ita etiam hic valde miror istius boni hominis, nec scire vnquam potui ad cuius exemplar hos errores depinxerit. Hic error manifesta est insania: quoniam nos super verum panem verba Christi proferentes, verè cõficimus corpus Christi, quocunque die id fiat. Non enim sacramentum ex tẽpore pendet, sed ex materia & forma, pane scilicet, & Christi verbis debita intentione prolatis. Christus enim dicens apostolis suis, Hoc facite in meam commemorationem, non dixit vt hac sola die quæ per annorum volumina obuenisset, hoc sacramentum conficerent. Nihil tale dixit, nullam eis temporis legem præscripsit, sed absolutè ait: Hoc facite in meam cõmemorationem. Et beatus Paulus Corinthios edocens, ait se tradere illis quòd à domino acceperat. Quale autem sit illud, inter alia subiungit, Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem domini bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. Non dixit, in die anniuersaria cœnæ dominicæ, sed ait: quotiescunque. Si quocunque die, quacunq; hora verba Christi debita intentione super panem proferãtur, verè conficitur corpus Christi, quî ergo fit vt in die cœnæ domini confectum, maiorem virtutem hoc sacramẽtum habeat, quàm alio quocunq;

Græci. *Valdẽses.* *Luc. 22* *1. Cor. 11*

quocunq; die? Si idem corpus est sub illis panis speciebus quocunq; die conficiatur, ergo quantum ad sacramentum spectat, eadem erit operatio. In operationibus siquidē naturalibus hoc euenit, vt caussa inuariata, subiectóq; manente vniformi, idem semper sequatur effectus. In liberis autem actionibus qualis est ista, variatio actionis à sola voluntatis mutatione oritur. At Deus huius sacramenti vim & virtutem nobis exprimens, absolutè dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Nō dixit, qui manducat me hoc aut illo die, in me manet: sed absolutè dicens, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: immediatè subiunxit, in me manet, & ego in eo. Quod si dierū discrimen statuere voluisset, addidisset certè, Qui autem manducauerit carnem meā hoc die, plus ex me habebit, aut plus gratiæ recipiet, quàm alio quolibet die. Verùm cum nihil tale admonuerit, quid fabulantur insani Græci? Sed non est mirandum, quia hic est Græcorum genius, vt nunquam nugari desinant, semper in anilibus fabulis fingendis operam consumant. Beatus nanque Cyrillus in libro sexto aduersus Iulianum apostatā refert Solonem hoc conuicio fuisse à quodam Aegyptio affectum, Vos Græci quando à pueritia aut infantia discedetis? vsqueadeo eos pueros ac vanos existimauit.

Decimus error est circa præparationem animi ad huius sacramenti receptionem, asserens hanc præparationem nō oportere fieri per peccatorum suorum discussionem, & eorundem confessionem: nec vllam pœnitentiam requiri, sed solam fidē, qua scilicet credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Huius tam pestiferi erroris author factus est Martinus Lutherus, neminem in hac re ducem sui erroris habens, quod vix iterum cōtigit ei. Nulla enim est assertio eius ex his venenosis per Germaniam ab eo diffusis, quæ alium non habuerit authorem ab ecclesia (vt nunc Lutherus est) reiectum, præter hanc quam modo pertractauimus, aut fortè alteram quam cum sua damnatione Lutherus inuenit. Quanquam & hanc etiam ex authoritate Cypriani inferius citanda patebit fuisse olim, nec tamē impune, sicut eam nunc Lutherus docet. Vt autem clarius insana Lutheri mens pateat, eius verba subiungam, quæ talia sunt: Magnus error est eorum qui accedunt ad sacramentum eucharistiæ, huic innixi, quòd sint confessi, quòd non sint sibi conscij alicuius peccati mortalis, quòd præmiserint orationes suas &

Lutherus.

præpar

præparatoria.omnes illi iudicium sibi manducant & bibunt. Sed si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos,hæc sola fides facit eos puros & dignos.hæc Lutherus. Vt autem ostendamus hanc Lutheri assertionem esse hæreticam, considerare prius oportet quid & quale hoc sacramentum sit. Nónne cibus?Certè credo hoc non inficiabitur Lutherus, qui non adeò insanit vt cum Oecolampadio neget veritatem corporis & sanguinis Christi. Quanquam sic insanire optauerit,anxiéq; modum quæsierit quo id faceret, vt ipsemet testatur in quadam epistola ad Argentinenses de hac re missa:quam fateor me nō legisse,præter quoddam eius fragmentum quod dominus episcopus Roffensis citat in penulti.capite totius operis de veritate corporis & sanguinis aduersus Oecolampadium. Roffensi autem,cum ob eius vitæ candorem maximè fidam quòd talia non imponeret Luthero: verba quæ ille ex Luthero citat, hic inserere decreui. Hoc (inquit Lutherus) diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinctum reddidisset.grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum desudabam.omnibus neruis extensis me extricare & expedire conatus sum, cum probè perspiciebam hac re papatui cum primis me valde incommodare posse.Hęc Lutherus. Attende obsecro lector quo spiritu Lutherus ducatur,qua intentione sacramentorum mysteria perscrutetur, vt scilicet papatui incommodaret. Qui alteri nocere cupit,is certe non habet spiritum Dei. At qui spiritu Dei caret,quo spiritu penetrabit adyta sacramentorum, & mysteriorum diuinorum?Suo?nequaquam: quoniam illa iam mysteria esse desissent,si noster spiritus inuestigare ac intime perscrutari ea valeret.Sed iam ad cœptum prius negocium reuocemus orationē. Lutherus ergo fatetur in eucharistia esse verum corpus & verum sanguinem Christi, admittítque hanc sacratissimam eucharistiam cibum esse,nec tamen solum corporis, quin potius animæ,quòd eam nutriat,impinguétque.Nam hac occasione Paulus Corinthios non sine stomacho reprehendit,quòd nullum huius cibi fecissent discrimen ab aliis quæ in solius corporis alimoniam sumuntur. At cum nihil nutriatur nisi quòd viuit,oportet vt quisquis hoc sacramentum perceperit, prius vi-
1.Io.4 tam habeat, vt eo nutriri possit. Omnis autem qui peccat,manet in

net in morte. Omnis ergo qui hoc mysterium suscepturus est, eam oportet faciat diligentiam, quæ vt immunis sit à peccato, est necessaria. Qui autē peccatis fuerat maculatus, nulla postmodum per pœnitentiam expiatione facta, sola fides (vt supra ostendimus, & infra adhuc longius disseremus) minimè eum emundat. Necessarium est ergo vt qui peccauerit, quoniam Deo mortuus est, per pœnitentiam prius vitam recuperet antequam hoc sacramentum recipiat, si illo nutriri atque impinguari vult, quoniam hic cibus est viuorum, & non mortuorum. Præterea beatus Paulus Corinthios reprehendes quòd nullam huius cibi ab aliis differentiam fecissent, docet eos qualiter oporteat eos parari ad huius sacramenti susceptionem, dicens, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quid quæso est seipsum probare, nisi inquirere vitam suam qualisnam fuerit, disquirere de operibus num iusta fuerint, aut aliqua expiatione digna? quemadmodum & alibi dixit, Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Et alibi, Omnia probate, quòd melius est tenete. Probare ergo Paulo est tentare, inquirere, discutere. Præcipit ergo Paulus vt homo seipsum probet, id est discutiat quid intus habeat, qualia sint opera eius, quale propositum in posterum. Hæc autem discussio aut probatio non in cassum fieri præcipitur, nempe vt si discussione præmissa in aliquo eum conscientia mordeat, abstineat quousq; per pœnitentiam præterita peccata diluerit. Sin vero sufficienti discussione atque probata nullus scrupulus vrget, sic de pane illo edat. Quod si non ad hunc scopum examinatio illa tendit, frustra eam præcipit Paulus, si ea nihilominus neglecta digne hoc sacramentum sumeretur. Quod lōge à Pauli sententia esse, eius sequentia verba declarant. Nam quum dixerat, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, subiunxit, Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. quibus verbis expressit illum indigne manducare, qui prius non se probauerit atque discusserit. Hanc autem expositionem esse vere germanam literæ, constat ex ipsius Pauli dictis: imò adeo est germana, quòd non potest censeri expositio, cum nil aliud sit quàm ipsius Pauli verba. Cæterum quò res clarius pateat, Theophylactum Pauli optimum interpretem citabo, qui lo

1. Cor. 11 — *Gal. 6* — *1. Thes. 5* — *1. Cor. 11*

qui locum Pauli exponēs ſic ait, Conſueuit Paulus cum aliqua de re ſibi tractanti, alia opportunè diſſerenda incideret, & hanc ipſam tranſigere, quemadmodū impræſentiarum cùm de mēſa cœptus ſit ſermo, de myſticis etiam rebus incidente ſermone, & myſtica diſputat, vtpotè quemadmodum ſint neceſſaria, & bonorum omnium caput in eo conſiſtere patefecit, vt terſa & nitida conſcientia ad diuina myſteria concedatur: inquitq;, Neminem tibi in iudicem propoſuerim præter teipſum. Tua itaque conſciētia examinata diſcuſſaq; adito ea myſteria, non feſtis modo profeſtiſque diebus, ſed quouis tempore, cùm purum te & dignum compereris. Hæc Theophylactus. Deinde hoc ipſum valdè confirmat, ſi conſideremus rerum ordinem quem Chriſtus ſeruauit cùm diſcipulis ſuis corpus ſuum manducandum præbuit. Antequam enim corpus ſuum apoſtolis exhibuiſſet, legē de eſu agni paſchalis prius impleuit, & poſtea diſcipulorum pedes lauit. Neque id ſine myſterio credendum eſt eum feciſſe, qui aliàs permiſit diſcipulos, vt teſtatur euange-
Mat. 15 lium, illotis manibus manducare. Illo nanq; facto deſignauit, prius animorum affectus, qui pedibus ſignificantur, eſſe pur-
Exod. 30 gandos, quàm quiſpiam ad hoc tam ſublime præſumeret accedere ſacramentum. Cuius rei figura præceſsit in Exodo, vbi dicitur: Et miſſa aqua lauabunt in ea Aarō & filij eius manus ſuas ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonij, & quando acceſſuri ſunt ad altare vt offerāt in eo thymiama Domino, ne fortè moriantur. Sic etiā verus ſacerdos Chriſtus, ſecundum tamen ordinem Melchiſedech, adducturus apoſtolos ſuos ad verum altare, menſam, ſcilicet dominicam, in qua corpus ſuum omni thymiamate precioſius offerendum erat, prius
Ioan. 13 eorum pedes lauit, eorū purgauit affectus. propterea dixit, Vos mundi eſtis, ſed non omnes. vt intelligeret illam pedum lotionem ad animorum affectum eſſe referendam, qua Iudas minimè lotus erat, etſi exteriores eius pedes velut omnium aliorum apoſtolorum Chriſtus lauiſſet. His deinde peractis, porrigens apoſtolis corpus & ſanguinem ſuum, admonuit eos, vt quoties hæc eſſent facturi, memores eſſent tam immenſi atque magnifici beneficij illis exhibiti. Hoc nempe ſermone eos ad mutuā illi exhibendam charitatem excitans, vt ſcilicet hęc agentes redamaremus eum qui ſuam erga nos eximiam dilectionē tanto nobis exhibito beneficio oſtenderit. Poſt hæc omnia euangeliſtæ commemorāt, Iudam, qui parum pio affectu hoc ſacramen

tum

tum sumpserat, vitam cum mala morte cõmutasse, vt scilicet caueremus nobisipsis, ne si indignè sumeremus, quid simile nobis contingeret, sicut & pluribus aliis postmodum accidisse refert Paulus. Nam postquã admonuerat, eum qui indignè manducasset, & bibisset, iudiciũ sibi mãducare & bibere, subiunxit: *1. Cor. 15*
Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. ac si diceret, quia multi indignè sumpserunt, etiam in hac vita, infirmitate, & repentino interitu puniti sunt. Quid ergo futurum speras in alia, nisi quòd multo durius punientur? Ad hæc etiam accedit quod in Leuitico præcipit dominus dicens, Ego *Leui. 22*
dominus. Dic ad eos, & ad posteros eorum, Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israel domino, in quo est immunditia, peribit coram domino. Quod si ad illam futurorũ vmbram aut offerendam, aut tangendã, tantam Deus exigit munditiam, quanto maiorem credendũ est eum exigere ad sui corporis & sanguinis siue oblationem, siue perceptionẽ? Rursus (vt beati Hierony. verbis vtar) Ioseph ille iustus propterea sindone munda inuolutũ in sepulchro nouo corpus domini sepeliuit, præfigurans corpus domini accepturos, tam mundã mentẽ debere habere, quã nouam. Quod si præter hæc scripturæ testimonia, aliqua etiã sanctorum patrũ quis desideret, quòd ea clarius rẽ forte explicent, quàm vt Lutherus possit eludere, ea iam nunc subiicimus. Aug. in epistola ad Iulianũ comitem sic ait, Ab his pietas domini nostri Iesu Christi nos liberet, & seipsum edendũ tribuat, qui dixit, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. qui manducat meam carnẽ, & bibit meũ sanguinem, habet vitam ęternam in seipso. Sed vnusquisq; antequã corpus & sanguinẽ domini nostri Iesu Christi accipiat, seipsum probet: & secũdum Apostoli præceptum, sic de pane illo edat, & de calice bibat: quia qui indignè manducat corpus & sanguinẽ domini, iudiciũ sibi manducat & bibit, non diiudicãs corpus domini. Quando enim eũ accipere debemus, antea ad confessionem & pœnitentiã recurrere debemus, & omnes actus nostros curiosius discutere, & peccata obnoxia, si in nobis senserimus, citò festinemus per confessionem & veram pœnitentiam abluere, ne cum Iuda proditore diabolum intra nos celãtes, pereamus. Hæc Augu. Quibus verbis nihil potest apertius dici ad Lutheri temeritatem conuincendam. Isichius etiã (Ioãne Tritemio authore) Gregorii Nazianzeni quondã auditor, super 26 Leuitici, exponẽs illud, Cu-

stodite sabbata mea,& pauete sanctuarium meum,sic ait,Propter quod sanctuarium eius paueamus,vt nec corpus nostrum polluamus, necad corpus Christi,in quo est omnis sanctificatio,in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis, sine subtili diiudicatione nostri temere accedamus, sed prius nosmetipsos ꝓbemus,reminiscẽtes eius qui dixit, Quicunq; mā-
1.Cor.11 du auerit panẽ aut biberit calicẽ domini indigne,reus erit corporis & sanguinis domini.Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane comedat,& de calice bibat.Qualẽ probationem dicit?Id est,vt in corde mũdo atq; cõscientia,& pœnitentiā eorum quæ olim deliquit,intendẽti,participetur sanctis ad ablutionẽ peccatorum suorũ.Hæc Ilichius,qui nostrā, id est,catholicā apertissimè confirmat sententiā.Gregorius Nissenus frater Basilii magni in libro de mystica vita Moysi,huic sententiæ subscribit,ita inquiens,Illud verò prætermittendum nullo pacto est, quod posteaquā mare trāsierũt,posteaquā amaritudo aquarum sitienti,virtute ligni in dulcedinẽ conuersa est,posteaquā deliciose apud fontes & palmas fuerunt,postea denique quàm ex lapide biberũt,tũc quæ ab Aegypto viatica & cibos sibi assumpserunt,penitus eos defecerunt,tũc omni nutrimẽto quod ab Aegypto ferebant,absumpto,desuper sibi defluit cibus varius simul & simplex.Simplex visu,atque vnicus.Qualiter varius? Ad singulorum cupiditates se vertens. Quid igitur hic discimus? Quòd oporteat videlicet fide,baptismate,labore , omni virtute,omni euāgelica doctrina mũdos purósque animos nostros facere,ita vt omnino alienigeni mores,& Aegyptiaca vita,vitiorũ scilicet omnium turba nos deficiat,& demum depurato defecatoq; animo cęlestem cibum esse suspiciendum,quẽ nulla nobis satio agriculturæ artibus produxit , sed panis est absq; semine , abq; aratione,absque alio humano opere nobis paratus.Hactenus Gregorius ille.Beatus Hiero.in Commentariis super epi.ad Titum,declarans episcopi virtutes ita scribit,Si autem laicis imperatur vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu,quid de episcopo sentiẽdũ est,qui quotidie pro suis populiq; peccatis illibatas deo oblaturus est victimas? Relegamus Regũ libros,& inueniemus sacerdotẽ Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius , nisi interrogasset vtrum mundi essent pueri à muliere, non vtique aliena , sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacasse ab opere coniugali , nequaquam panes quos

nes quos prius negauerat, concessisset. Tantum autem interest inter propositionis panes, & corpus Christi, quantū inter vmbram & corpora, inter imaginē & veritatem, inter exemplaria futurorū & ea ipsa quę per exemplaria præfigurabātur. Quomodo itaq; mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoq; & benignitas, præcipuè esse debent in episcopo, & inter cūctos laicos eminētia: sic & castitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis: vt nō solū ab opere se immundo abstineat, sed etiā à iactu oculi, & à cogitationis errore, mens Christi corpus cōfectura sit libera. Hæc Hiero. qui tamen nihil de fide commemorat, sed hanc præsupponens, vitiorū abstinētiā præcipit, & nō qualēcūq;, sed omnino exactam. Cyprianus itē martyr beatissimus, cuius doctrina cum sanctitate certat, in sermone quinto de lapsis, aduersus hāc insanam Lutheri assertionem strenuè pugnat, dicens, Emersit enim fratres dilectissimi nouum genus cladis, quasi parū persecutionis procella sęuierit, accessit ad cumulū sub misericordiæ titulo malum fallens, & blanda pernicies. Cōtra euangelii vigorem, contra domini ac dei legem, temeritate quorundam laxatur in cautis cōmunicatio, irrita & falsa pax, periculosa dātibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis pœnitentiam, nec verā de satisfactione medicinā. Pœnitentia de peccatoribus exclusa est: grauissimi extremiq; delicti memoria sublata est. Operiuntur morientium vulnera, & plaga letalis altis & profundis visceribus infixa, dissimulato dolore contegitur. à diaboli artis reuertentes, ad sanctum domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorū cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus nunc etiā scelus suū faucibus, & cōtangia funesta redolētibus, domini corpus inuadūt, quum occurrat scriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne salutaris sacrificii, quod est domini, & immunditia eius super ipsum, & peribit anima illa de populo suo. Apostolus itē testetur & dicat, Nō potestis calicē domini bibere, & calicē demoniorū: non potestis mensæ domini cōmunicare, & mensæ dæmoniorū. Idem cōtumacibus & peruicacibus cōminetur & denūciet dicens, Quicunq; ederit panē aut biberit calicē domini indignè, reus erit corporis & sanguinis domini. Spretis his omnibus atq; cōtēptis, vis infertur corpori eius & sanguini eius. plus modo in dominū manibus atq; ore delinquūt, quā

I. Cor. 11

I. Cor. 11

cum dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatã cõſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, ante offenſam placatã indignantis domini & minantis, pacẽ putant eſſe, quã quidam verbis fallacibus venditant. Non eſt pax illa, ſed bellum. Neq; eccleſiæ iungitur qui ab euangelio ſeparatur. Quid iniuriã beneficiũ vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere iugiter, & rogare dominum ſuũ debent, intercepta pœnitentiæ lamẽtatione cõmunicare ſe ſimulant? Hæc ſunt huiuſmodi lapſis, quod grãdo frugibus, quod turbidũ ſydus arboribus, quod armentis peſtilens vaſtitas, quod nauigiis ſæua tempeſtas. Solatia æternæ ſpei adimunt, arborem a radice ſubuertunt, ſermone morbido ad letale contagiũ ſerpunt, nauem in ſcopulos, ne in portum perueniat, illidunt. nõ cõcedit pacem facilitas iſta, ſed tollit: nec communicationem tribuit, ſed impedit ad ſalutem, Hactenus Cyprianus. Ex quo clarè perſpicis lector iam alias fuiſſe qui hanc Lutheri dementiam tutati ſint, quos tam acriter beatus Cyprian. inſectatur, nec minus facturus nunc, ſi ſuperſtes eſſet, aduerſus Lutherũ. Deniq; vt iam fine negocio imponamus, eccleſiaſtica dogmata etiam Luthero in hac parte repugnãt. Nam inter eccleſiaſtica dogmata per beatum Auguſtinũ aut per Gennadium in vnum volumen collecta 53. loco tale dogma locatur: Quotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum ſuadeo & hortor, ſi tamen mens in affectu peccandi non ſit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi grauari magis dico Euchariſtiæ perceptione quàm purificari: & ideo quãuis quis peccato mordeatur, peccãdi nõ habeat de cætero volũtatẽ, & cõmunicaturus ſatisfaciat lachrymis & orationibus, & cõfidẽs de domini miſeratiõe, qui peccata piç cõfeſsioni donare cõſueuit, accedat ad Euchariſtiã intrepidus & ſecurus. Sed hoc de illo dico quẽ capitalia & mortalia peccata non grauãt. Nã quẽ mortalia crimina poſt baptiſmũ cõmiſſa premũt, hortor prius publica pœnitẽtia ſatisfacere, & ita ſacerdotis iudicio recõciliatũ cõmunioni ſociari, ſi vult nõ ad iudiciũ & cõdẽnationẽ ſui Euchariſtiã percipere. Sed & ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina non negamus, ſed mutato prius ſeculari habitu, & cõfeſſo religionis ſtudio per vitæ correctionem, & iugi, imò perpetuo luctu miſerante Deo, ita duntaxat, vt contraria pro his quæ pœnitet agat, & Euchariſtiam omnibus do

bus dominicis diebus supplex & submissus vsque ad mortem percipiat. Hucusque ecclesiasticum dogma: cui cum Lutherus repugnet, toti ecclesiæ, cuius esse dignoscitur, repugnare côuincitur, atque ideo meritò hæreticus censetur, & vt talis euitatur. Reiecto ergo venenoso Lutheri dogmate, salutiferis ecclesiæ traditionibns assentientes, fateamur ei qui non indignè velit hoc sacramentum percipere, contritionem & cõfessionem esse necessariam. Recepto tamen absolutionis sacramento qui accedunt, cognoscentes quã magnus sit is quem suscepturi sunt, dicere eos oportet illud Lucæ, Serui inutiles sumus: quod facere debuimus fecimus. Post quæ omnia orare oportet Deum, à quo sancta desyderia, recta consilia, & iusta sunt opera, vt ipse sibi in anima nostra dignum præparet habitaculum, sine quo nos nihil validum facere possumus. Aduersus hãc hæresim scribit Dominus episcopus Roffensis in eo opere quod aduersus omnes Lutheri errores edidit. Cui rei articulum sui operis quintũ decimum tribuit. A quo præter illam quã proxime citaui Cypriani authoritatem, nihil mutuatus sum, reliqua autẽ sanctorum virorum testimonia, quò rem amplius locupletaremus, ex nostro labore contulimus. Quod ideo te lector admonui, vt etiam si hanc nostram epitomen legeris, non ideo ab illius lectione abstinendum putes, quòd illic multa quę te docere possint reperies. Luc. 7

Vndecima de hoc sacramento hæresis est, asserẽs eos qui aliquibus peccatis fuerint obuoluti, etiam si ad mensam domini eam accedant, & à sacerdote consecratum panem recipiant, nõ recipere corpus domini. Huius hæresis nullum vnquam potui reperire authorem, quanquam reperio illi non defuisse patronum. Nam Petrus Lombardus, qui vulgò Magister sententiarum dictus est, in 4. libro suarum Sentẽtiarum, dist. 9. postquam recensuit quorundam sanctorum testimonia quæ huic errori in specie fauere videntur, hæc verba subiunxit, Hæc verba & alia huiusmodi vbi de spirituali manducatione agitur, quidam obtuso corde legentes, erroris caligine inuoluti sunt, adeo vt præsumpserint dicere corpus & sanguinem Christi à bonis tantum sumi, & non à malis. Hæc Petrus Lombardus. Ex quibus verbis patet fuisse olim aliquos qui hunc errorẽ tuerentur. Nec tamen aliquis ex his omnibus qui super Magistrũ sententiarum commentarios ediderunt, memorat aliquem huius erroris authorem, quod tamen ab eis exigendum erat, cũ com-

mentandi onus susceperint. Sit quiuis huius erroris author, dum tamen constet eum semel fuisse assertum, necessarium est nobis eum expugnare. quod paucis Deo authore absoluemus. Nā
1. Cor. 11 Apostolus dicens, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat: manifestè asserit, quantuncunq; indignum posse manducare corpus Christi, quamuis talis manducatio valdè sit illi incommoda, nempe quæ iudicium damnationis illi inferat. Similiter de Iuda proditore cōstat ex euangelio eum in cœna vltima cum aliis apostolis sumpsisse corpus dominicū, nec tamē dignè, cū iam diabolus misisset in cor, vt traderet eū Iudas. Verū quoniā audio aliquos id vehemēter negare, vt apertius rem hāc colligamus, Euangelistarū verba oportet referre.
Ioan. 13
Mat. 26 Matthæus enim dominicā cœnā enarrans sic ait, Vespere autē facto discūbebat cū duodecim discipulis suis: & edētibus illis dixit, Amē dico vobis quia vnus vestrū me traditurus est. Et infrà Cœnantibus autē eis, accepit Iesus panē, & benedixit ac fregit: deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiēs calicem gratias egit, & dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes. Ad hunc autem modū ferè omnino eisdem verbis referunt Marcus & Lucas ea quæ ad cœnam spectant. Vides hic primò omnes duodecim primùm cœnę adstitisse, & postmodū nulla prorsus adhuc de Iudæ recessu ad principes & sacerdotes mentione facta, subditur, Cœnantibus autem eis, omnibus scilicet duodecim, accepit Iesus panem, deditque discipulis suis. quo loco cùm nullus excipiatur, intelligendum est omnibus discipulis adstantibus dedisse, ac ita dedisse Iudæ. Hoc autem expresius conuincitur ex calicis distributione, vbi dicitur, Bibite ex hoc omnes. ergo & Iudas bibit, cùm eum adfuisse constet. Quòd si bibit ex calice, cur non etiā manducauit panem cùm etiam in calice (vt proximè ostendemus) integra sit Christi substantia sicut in pane? Quòd si adhuc contendas Iudam minimè adstitisse, dicásque eum cœna facta in qua cum vndecim fuerat, continuò ante corporis consecrationem abisse ad principes & sacerdotes, vt de modo proditionis eos conueniret, & cum eis paciscerεtur, atque ita nec corpus nec sanguinē, quod alij receperant, recepisse: hoc ex Ioanne facilè conuincitur. Et vt res sit apertior, hic consyderare oportet qualiter Christus (vt Ioannes testatur) bis ad cœnā sederit, ita vt primò cœnam iuxta ritum Iudaicum agnum paschalem edendo fecerint: huic cœnę nullus dubitare potest Iudam affuisse,

fuisse, quum testentur Matthæus, Marcus, & Lucas, adstitisse duodecim. Hac cœna peracta, surgens à cœna, lauit pedes discipulorum, cuius rei solus Ioannes meminit. Quod cum alij euangelistę prætermiserint, vix poterit quis ab eis edoceri qualiter Christus bis ad cœnam sederit, quum continua narratione de cœna pertractent, nullum prorsus vnius ab altera discrimē signantes. Lotis igitur discipulorum pedibus, iterum Christus rediit ad mensam. quod Ioannes satis apertè expressit dicens, Postquàm ergo lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua: & cum recubuisset iterum, dixit eis, Scitis quid fecerim vobis? Et infra post hæc commemorat buccellam datam Iudæ, quum adhuc in mensa essent. Ex quibus verbis manifestè colligitur Christum bis ad mensam cœnantem recubuisse, semel antequam discipulorum pedes lauerat, atque iterum postquam eorum pedes lauit. Et in hoc secundo mensæ accubitu Christus corpus suum discipulis dedit. De prima cœna est quod Matthæus Marcus & Lucas aiunt vespere facto discubuisse cum duodecim discipulis suis. Ad secundam cœnam post pedum lotionem factam spectat quod dicunt, Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. In hac autem cœna factum est quod Euangelistæ referunt Christum dixisse, Vnus vestrum me traditurus est, atque postmodum vt innotesceret Ioanni traditorē futurum Iudam, dicunt panem intinctū Iudæ porrexisse. Quòd autem hæc in secunda cœna facta fuerint, in qua suū corpus consecrauit, apertè Ioannes & Lucas testantur. Quòd verò alij euangelistæ narrant corporis Christi consecrationē postquàm dixerant Christum dixisse, Vnus vestrū me traditurus est, hoc est ex cōmuni modo loquendi quo sacræ literæ vtuntur, vt postquàm generali locutione aliqua enarrauerint, iterū ad priora quæ restabant clarius differēda redeant. Sic etiā Matthæus, Marcus, & Lucas, de hac cœna differentes sub nomine vnius quasi vna sit, licet lotio pedū fuerit interiecta, continua narratione ea quæ Christus dixit, subiungunt, scilicet, Vnus vestrum me traditurus est, & quæ sequuntur. At his enarratis, ad cœnæ historiam, ex qua aliqua prætermissa fuerant, redeuntes subiungunt, Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem &c. ita vt ab illo loco quandam historiæ retro cessionem factam agnoscas, non autē continuationem: quod ex illa cōiunctione apposita, videlicet autē,

ſuſpicari licet. Nã ſi proſecutio illa eſſet hiſtoriæ, dixiſſet, Cœnantibus eis accepit Ieſus panem. At cùm dixerit, Cœnantibus autem eis, credendum eſt hiſtoriam ad præterita quæ dicenda reſtabant redire. Hęc autem ideo diſſerui, vt inde appareat Iudam vſque ad vltimam cœnam, ſiue vſque ad finem cœnę mãſiſſe cũ aliis vndecim. Quo fit vt ſi Iudas affuerit mãducauerit etiã corpus Domini, & biberit eius ſanguinẽ, pręcipuè cũ Chriſtus dixerit, Bibite ex eo oẽs. Et Marcus ita illos feciſſe queadmodum Dominus præceperat, teſtatur dicens, Biberunt ex eo omnes. Huic autẽ ſententiæ Lucas apertiſsimè fauet: qui poſtquàm verba conſecrationis calicis dixerat, ſtatim ſubiungit: Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa. Ex quibus verbis ſatis patet Iudam fuiſſe præſentem cùm Chriſtus conſecrauit calicem, & tradidit diſcipulis. Et cùm Marcus dicat, biberunt ex eo omnes, conuincitur etiam Iudam bibiſſe. Ne autem hæc ex noſtro cerebro dicta videantur, ſacros producam authores, quibus in hac parte ſubſcripſi. Theophylactus ſuper illud Matth. 26. Cœnantibus autem eis, acccepit Ieſus panem, ſic ait, Appoſuit autem veſcentibus, vt oſtenderet crudelitatem Iudæ, quia in menſa & communione ciborum illius, quando etſi fera fuiſſet, manſuetiorem ſe exhibuiſſet, tunc neq; cùm argueretur intellexit, ſed & corpus illius guſtans non pœnituit. Hæc Theophylactus. Et Chryſoſtom. in homil. de proditione Iudæ, in eãdem ſubſcribit ſententiam dicens, Fuit quidem aliquando paſcha Iudaicum, ſed exemptum & euacuatum eſt paſchæ ſpiritalis aduẽtu, quod Chriſtus tradidit. Nam cùm manducarent (inquit) & biberẽt, accepit panẽ, & fregit, & dixit, Hoc eſt corpus meũ quod pro vobis tradetur. Agnoſcunt quod loquor, qui diuinis ſunt conſecrati myſteriis. Et iterum accepit calicem, & dixit, Hic eſt ſanguis meus qui pro multis effundetur in remiſsionẽ peccatorum. Et præſens Iudas erat iſta Chriſto dicente, Iſte eſt ſanguis, dic Iuda, quem triginta denariis vendidiſti. Iſte eſt ſanguis, de quo ante cum Phariſæis pacta feciſti. O Chriſti miſericordia. O Iudę demẽtia. Ille eũ triginta denariis paciſcebatur vt vẽderet, & Chriſtus ei ſanguinẽ quẽ vendidit offerebat, vt haberet remiſsionẽ peccatorũ. Hęc Chryſoſtomus, qui expreſsè aſſerit Iudam menſæ dominicæ adſediſſe, Chriſtúmq; illi ſanguinem ſuum tribuiſſe. Auguſtinus autem tot locis hanc ſententiam repetit, vt neſciam quem illorum cæteris præferam. nam omnes in medium afferre non patitur cõpendij

Mar. 14 (margin, beside "modum Dominus præceperat")
Luc. 22 (margin, beside "Verumtamen ecce manus tradentis me")

pendij ratio, quam tenere decreui. Super Ioannem tractatu 50. sic ait: Talis erat Iudas, & tamen cum sanctis discipulis intrabat, & exibat. Ad ipsam cœnam dominicam pariter accessit. Conuersari cum eis potuit, eos inquinare nō potuit. De vno pane & Petrus accepit, & Iudas: & tamen quæ pars fidelis cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam, Iudas ad mortem. Quomodo enim ille odor bonus, sic ille cibus bonus. Sicut ergo odor bonus, ita & cibus bonus, bonos viuificat, malos mortificat. Qui enim manducauerit & biberit indignè, iudicium sibi mādúcat & bibit. Hæc August. Quibus verbis nihil potest expressius pro nostra sentētia dici. Ex his ergo doctoribus simul cum euangelij litera, constat Iudam sumpsisse corpus & sanguinem Domini. At cùm hoc sumpsit, iam diabolus (Vt est apud Ioannem) miserat in cor eius vt dominum suum atque magistrum venderet. Colligitur ergo manifestè, eum qui indignè ad mēsam dominicam accedit verum Christi corpus accipere, quāuis nihil illi prosit, imò quammaximè obsit, non ipsius panis natura, sed ipsius accipientis vitio. & hoc est quod sub aliis verbis recentiores theologi dixerunt, scilicet quod talis indignus quamuis manducet sacramentaliter, non tamen spiritualiter, quia corpus manducatum quantumcunque sit bonum, ex accipientis malitia illi obest. Sæpe enim cōperimus quæ valdè bona sunt, aliis ob suam malitiam obesse. Nam si rei bonitas sufficeret accipienti, frustra Dominus præcepisset dicens, Quod iustum est, iustè exequeris. Pro huius ergo rei confirmatione superfluum erit quicquam superaddere, cùm satis ex dictis nostrum propositum constet. *Ioan. 13* *Deut. 16*

Vltima (quod sciam) de hac re hæresis est quæ asserit necessariò sub vtraque specie scilicet panis & vini esse communicandum, ita quòd qui sub vna specie tantùm cōmunicat, etiāsi laicus sit, peccat, quoniā (vt aiunt) contra pręceptum Christi agit, qui præcepit sub vtraque specie communicare. Huius hæresis authores primi fuerunt Græci, hos post modum sequuti sunt Bohemi, in sua adhuc damnatione manētes, atq; occasione hac à Romanæ ecclesiæ obedientia hucusq; diuisi. Nec tamē hunc errorem velut cęteros Bohemorum, Ioannes Huss eorum propheta suscitauit. Nam post inceptam huius Ioannis dementiā paulóque progressam (vt Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum capite trigesimoquinto testatur) attulit Bohemiæ hanc nouam pestem quidam Petrus Dresensis Germa- *Græci.* *Bohemi.* *Petrus Dresensis.*

nus, qui à suis cognitus quòd Valdensium lepra fuisset infectus, patria pulsus est, indeq; fugiens, Pragam Bohemiæ ciuitatem velut hæreticorum asylum petiit. In qua tunc ciuitate Iacobel-
Iacobellus lus quidam Misnensis, moribus perinde ac literis clarus, curam tenebat populi, sua prædicatione edocendi. Hunc Petrus cùm cõuenisset, mirari se ait hominem doctum simul ac sanctum, qui populi instruendi onus suscepisset, non animaduertisse errorem communionis Eucharistiæ, qui iam pridem ecclesiam pessundasset, in qua sub vna tantùm specie dominicum corpus populo ministratur, cùm apud Ioannem sub duplici specie panis vinique sumi iubeatur, dicente Domino, Nisi manducaueritis
Ioan. 6 carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Commotus his Iacobellus præfatus, cũ perquisitis vetustis sanctorum codicibus, communionem calicis aliquãdo vsitatam pleneq; laudatam inuenisset, populum admonet ne deinceps communionẽ calicis, sine qua saluari nemo posset, negligeret. Huic cæteri qui iam in Bohemia aderant hæretici consenserunt, non modicum læti quòd sententiam aliquam inuenissent in sacro vt aiebant euangelio fundatam, per quam Romanæ sedis vel ignorantia vel nequitia argui posset. Hoc pestiferum dogma post centum & eo amplius annos sequutus Lutherus, totam penè Germaniam hoc infecit errore, in qua iam laici vt sacerdotes sub vtraque specie communicant, damnationem (vt aiunt) ni ita fecerint, incursuri. Vt autem omnibus pateat quàm mordicus hoc dogma Lutherus teneat, eius verba referam. Is enim cùm aliàs sanam doctrinam prædicasset, postmodum bene actorum pœnitens, in hæc verba prorupit: Hunc articulum reuocaui libro de captiuitate Babylonica, & iterum his scriptis reuoco, & dico Bohemos & Græcos in hac parte nec hæreticos, nec schismaticos sed christianissimos & euangelicissimos esse, quos & his verbis oro & obtestor in Domino, vt in ea sentẽtia firmiter permaneãt, cũ pro se habeãt expressum textũ euangelij, & longæuũ apud Græcos in hunc diẽ seruatũ catholicũ vsum ecclesiæ. Nec moueãtur tyranni illius Romani & Antichristi va[illegible] [illegible] & impiis decretis, quibus alteram partẽ sacramẽti per vim abstulit ii, quibus Christus ipse donauit. Hæc Lutherus. Pro huius erroris confutatione hoc primum statuere oportet, totum Christum sub qualibet huius sacramenti specie integrè contineri, quoniam ex hoc tota fermè huius caussæ virtus pendet. Hoc autem ex eo maximè

conuin

conuincitur, quod ait Apostolus, Romanorum sexto, Chri Rom.6
stus iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. At
si sub specie panis corpus esset exangue, oporteret necessa-
riò vt esset etiam inanimatum, atque cadauer, quòd anima
corpus exangue minimè vegetare potest. Corpus autem cũ se-
mel assumptum à diuinitate, nunquam postea fuerit ab ea
reiectum, fieret inde vt quoties panis consecraretur, toties
Christus ibi velut in sepulchro mortuus iaceret, totiésque
corpus eius nouum cadauer fieret. vt autem hæc non fiant,
erit necessario concedendum sub specie panis corpus Chri-
sti esse animatum, atque ideò sanguine vegetatum. Quod
cùm à diuinitate nunquam sit separatum, totum etiam Chri-
stum in duabus naturis ibidem esse fateri oportebit. Per-
inde etiam de sanguine dicendum est. nam cùm eum pro no-
bis semel iam in ara crucis effusum, in resurrectione sua
Christus resumpserit, nunquam iterum eum fusurus, con-
uincitur inde etiam nunquam sanguinem verum illius in-
tegrè alicubi esse sine eius corpore vero. Quòd si sub spe-
cie vini solus sanguis maneret, toties sanguinem fundi o-
porteret, quoties vinum consecraretur, quòd vi consecratio-
nis sanguis ibidem constitutus, à corpore tunc separaretur.
Vt autem hæc fugiamus, erit sine vlla hæsitatione conceden-
dum in sacramento Eucharistiæ sub vtraque specie, panis
scilicet, & vini totum Christum integrè contineri. Et licet
hoc de continentia verum sit, non tamen perinde est de si-
gnificatione. Nam quamuis sub illis panis speciebus totus
integer Christus lateat, non tamen totum Christum spe-
cies illæ significant, sed solùm corpus illud pro nobis in
ara crucis oblatum cùm iam scilicet exangue erat, sanguine in
vniuersum à corpore separato. Ad eundem modum species vi
ni etsi totum integrum Christum cõtineant, non tamen aliud
significant quã sanguinem illum effusum cùm à corpore esset
separatus. nec tamẽ eum esse separatum significant, quoniã fal-
sum esset signũ, sed eum solũ significant, qualiter solus erat cũ
separatus erat à corpore, ita vt significatio non ad separationẽ,
sed ad sanguinẽ referatur. Secundũ pro nostri. i. catholici dog-
matis cõfirmatione iaciendũ fundamentũ est, gratiã quę in hoc
sacramẽto cõfertur, nõ tam cõferri virtute signi, quã virtute si-
gnati. Non enim illę species panis aut vini quę exterius patẽt, ta
les sunt quæ ex se animã viuificẽt, quę hominẽ in electorum sor
tem

tem resuscitare valeant, aut quæ nos in Deo esse efficiant, & Deum in nobis: sed hæc omnia fiunt virtute carnis, quæ propter inhabitantem in ea vitam, nempe diuinitatem, viuificatrix esse censetur. Ex his duobus tertium iam clarè consurgit, nihil scilicet, plus gratiæ conferri virtute sacramenti ei qui duplicem speciem sumpserit, panis scilicet, & vini, quàm qui tantum vnam. Nam quum exceptis speciebus quæ gratiam nequaquam conferre possunt, tantum sumat, nempe totum Christum integrè, qui vnam sumit speciem, sicut qui ambas, nō est cur plus gratiæ accipiat virtute sacramenti hic quàm ille, præcipuè cum vnicum sit sacramentum, & non duo, quanuis duæ sint species, aut duo signa. Quum ergo hæc ita se habeant, constat nihil gratiæ laicis deperire propter alterā, id est vini subtractam speciem. Post hæc omnia quartum addendum censui, vt quadrata structura consurgat, nullum esse datum à Christo præceptum de manducatione Eucharistiæ sub vtraque specie. Nam quod in primis adducunt ex Ioannis sexto, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis: admittimus quidem, atque extensis (vt aiunt) brachiis amplectimur illa verba de corporali atque visibili esu Eucharistiæ esse intelligenda. Neque mihi placet quod Gaspar Sagerus vir alioqui doctus & catholicus pro fide aduersus Lutherum strenuè decertans ait: hæc verba de spirituali esu, qui per fidem & charitatem fit, esse intelligenda, motus illis verbis quæ postmodum in eodem capite Christus subiunxit, Spiritus est qui viuificat, caro nō prodest quicquam. verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Ex quibus verbis ille colligit verba illa de spiritali esu esse intelligenda. Verùm hæc non ita se habent, vt patet legenti Theophylactum, Cyrillum, Chrysostomum, Augustinum, qui omnes in expositione super Ioannem fatētur illa ad corporalem & visibilem manducationem esse referenda. Et istorum omnium dicta superius hæresi quarta recensuimus. Quod autem subditur, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam: sic exponunt Theophylactus & Cyrillus, id est caro ista quam dixi viuificaturam eum qui illam sumpserit, suapte natura hoc efficere nō valebit, tamē hoc efficiet propter inhabitantem in ea spiritum filij Dei. nam hic spiritus est qui verè viuificat, caro autem sola nihil prodesse poterat, sed propter coniunctionem cum verbo, ad altiorem quandam dignitatem eleuata est, vt viuificatrix

trix esse posit. Quemadmodum enim si alicui liquori mel infundas ac misceas, totum liquorem dulcem facit, eámque illi tribuit proprietatem, quam aliàs non habebat: sic diuinum verbum carni vnitum, quoniam verbum vita est, carnem ipsam etiam viuificatricem fecit: atque ideo caro ex se non prodest quicquam, sed à spiritu habet vt viuificare posit. Quod verò dixit, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, huc tendit, quòd viderat Iudæos murmurare credentes Christum eis præcepisse vt more ferarum carnem humanam ederent, sanguinémque biberent: atque ideo eos reprehendens de carnali illa suorum verborum intelligentia, edocet eos mysterium quoddam latere, verbáque sua sic esse intelligenda, non quòd crederent corpus suum dentibus atterendum, sed sub sacramento manducandum. Dicimus ergo atque fatemur verba illa, scilicet: Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. de corporali esu esse intelligenda, nec tamen admittimus Christum illis verbis nobis præcepisse vt Eucharistiam sub duplici specie acciperemus. Nulla nanque in illis verbis specierum panis aut vini fit mẽtio, sed solum de signatis scilicet carne & sanguine, quæ sub illis signis continentur. Non enim dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis sub specie panis, & biberitis eius sanguinem sub specie vini, non habebitis vitam in vobis. Non sic dixit, sed sic, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. At cum diximus sub specie panis corpus contineri simul etiam & sanguinem, fit, vt qui Eucharistiam sub specie panis sumit, carnem manducet, sanguinémque bibat, cum sanguinis sumptio verè potus dicatur, sicut & carnis acceptio dicitur manducatio. Nec tamen hac occasione sat erit sacerdoti conficienti vnam sine altera speciem sumere: quoniam sacerdos conficiens & consecrans, ipsum summum sacerdotem Iesum Christum repræsentat, qui pro nobis corpus & sanguinem suum in ara crucis obtulit, sicut ipse Christus expresit dicens, Hoc facite in meam commemorationem. Quid est dicere, hoc facite, nisi, hoc conficite, hoc consecrate? Scio tamen aliquos ex ipsis hæreticis esse qui hoc apertisime negant, imò irrident talem interpretationem, quum dicimus, hoc facite, valere tantum ac si dixisset, consecrate. Nam quidam Ioannes Riuius atthendoriensis in quadam epistola de communione sub vtraq; specie, hanc interpretationem irridet, sic inquiens: Nam quum apud Luc. 22

euang

euangelistam legatur, τοῦτο ποιεῖτε, non poterit. hoc facite, pro sacrificate, accipi. Nam hanc planè græca vox interpretationem respuit. Hęc ille. Non erat opus vt veram literæ interpretationem agnosceremus, literã græcam citare, quæ nihil prorsus hac in parte à latina dissentit, neque interpretationem nostram (vt Ioannes Riuius ait) magis quàm latina litera respuit. Non enim sumus tam rudes, aut latini sermonis, vel græci tam ignari, vt putemus hoc verbum facio, aut hoc verbum græcũ ποιῶ, illi respondens, significare ex sua institutione idem quod consecrare, aut sacrificare. Verùm etsi hoc ita se habeat, tamen quia solenne est, & apud doctissimos viros sæpe vsurpatum, vt nomen aut verbum generale accommodetur ad particulares illius species, hinc euenit vt sæpe illius significatio varietur, iuxta varietatem particularis materiæ de qua fit sermo. Hoc autem verbum, facio, aut græcum illi respondens videlicet ποιῶ, generale verbum est, ad omnem efficientiæ modum explicandum. Nam qui legit, aut scribit, aut pingit, aut cantat, aut bibit, aut saltat, aliquid facere dicitur. Proinde siquis vno saltu trãsiliret aquæ torrentem, & postea diceret aliis, Facite vos hoc, nullus negabit per illa verba illum præcipere aliis, vt similiter transilirent torrentem. Siquis etiam pictor peritus coram discipulis pingẽs diceret postea discipulis suis, Facite hoc, omnes audientes intelligerent, magistrum præcepisse discipulis, vt aliud simile pingerent. Et tamen hoc verbum facere, nec pingere, nec saltare significat ex sua propria & adæquata significatione, quanuis omnia illa signo quodam generali significet. Ad eundem prorsus modum accipienda sunt verba Christi, quum ait: Hoc facite in meam commemorationem. Illis enim verbis præcepit Apostolis, vt quod illum fecisse viderant, ipsi postmodum facerent. At Christus panem in manus suas acceperat, benedixerat, consecrauerat, consecratúmq; eisdem Apostolis distribuerat. Dicens ergo Apostolis, Hoc facite, præcepit illis, vt panem accipientes similiter benedicerent, consecrarent, consecratúmque populo traderent. Non est ergo absurda (vt Ioannes Riuius ait) sed germana literæ interpretatio, quum illa verba Christi, Hoc facite, per ista verba, consecrate, sacrificate, explicamus. Illis nanque verbis potestatem consecrandi illis dedit. tunc enim à Christo ordinati sunt sacerdotes, eis adiungente vt in suæ passionis commemorationem hoc facerent.
1. Cor. 11 quod expressius dixit Paulus, Hic calix nouum testamentum est in

est in meo sanguine. Hoc facite quotiescunq; bibetis, in meam commemorationem: Si facere hic pro cõsecrare ponitur, quod ad solos sacerdotes (vt alias differemus) spectat : constat solis sacerdotibus dictum esse, vt quotiescunque bibunt, in sui commemorationem faciant. Cuius autem rei esset futura cõmemoratio, verba subiuncta manifestant. Quotiescunq; enim inquit, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. Memoriam ergo dominicæ mortis sacerdos in altari agit, non autem ille qui à sacerdote recipit : quapropter sacerdos hac lege deuinctus est, vt quotiescunque celebret, nec panem sine vino consecret, nec vnam speciem sine altera sumat: quoniam etsi sub qualibet specie totus integer Christus lateat, non tamen quælibet species totum Christum significat aut repræsentat, sed species panis solã carnem significat, species vini solũ sanguinem repræsentat, eiúsq; solius memoriam gerit. Quo fit vt si solum panem consecraret, aut solum panem consecratum sumeret, solius oblationis memoriam faceret qua Christus obtulit suum corpus, nulla autem tũc memoria fieret sanguinis effusi, atq; pro nobis à Christo oblati, quòd species panis etsi sanguinem contineat, non tamen sanguinem repræsentat, aut eius memoriã facit. Ad hunc eundem modum si solum vinum consecraretur, aut illud consecratum solum sumeretur, solius sanguinis oblati atq; effusi, & non corporis memoria fieret. At cum sacerdotes consecrantes, in memoriã dominicæ mortis quam pro nobis tulit, consecrare teneantur, colligitur inde vt sub vtraque specie id facere obligentur, quum neutra absq; altera perfectam Christi oblationem repræsentet: quod Christus innuit cũ post panis & vini cõsecrationem dixit, Hoc facite in meam commemorationẽ. *Luc. 22.*
Quidnam est hoc quod facturi sunt in tuam commemorationem? Hoc inquam totum quod ego proximè coram vobis feci. Verùm cum recipienti de manu alterius consecrantis, nihil tale præcipiatur vt in memoriam dominicæ oblationis sumat, nunquam is qui de manu alterius sumit, siue laicus ille sit, siue sacerdos, tenetur in eandẽ memoriã sic sumere, vt vnam sine altera non sumat. Illi enim simul non agunt aliquid circa sacramentum, atq; ideo eis non dictum est, Hoc facite in meã commemorationem. Neq; eis etiã dicitur, Bibite ex eo omnes, sed solum iis quibus dabatur, nempe Apostolis, qui omnium futurorum

rorum ſacerdotum perſonas gerebant,quibus in Apoſtolis hoc ſacramentum in memoriam Chriſti conficere præcipiebatur. His ergo ſolis dicitur,Bibite ex eo omnes.niſi fortè dicatur illa verba ad omnes Chriſtianos eſſe referenda, omnéſque Chriſtianos(vt Lutherus ait)eſſe ſacerdotes.Verùm de his aliâs longius diſputabimus.Quod verò ex hoc colligunt Euchariſtiam eſſe ſumendam ſub vtraque ſpecie,quòd Chriſtus ſub vtraque ſpecie diſcipulis ſuis illam dedit,ineptè quidem colligũt.Nam ſi ex omnibus Chriſti factis in hoc ſacramento (omitto alia eius facta) eſſet ſumendum argumentum ad ſic neceſſariò faciendum, Græci conficientes in fermentato, licitè non conficerent,quum vt ſuperius ſub hoc titulo oſtendimus, Chriſtus in azymo confecerit:eos tamen licitè ſic poſſe conficere diximus. Præterea non liceret ieiuno ſtomacho recipere Euchariſtiam, quũ Chriſtus diſcipulis ſuis non ieiunis, quinimò cœnatis corpus ſuum dederit.Deinde nec liceret in calice aquam vino miſcere, quoniam etſi Chriſtus propter ſuam ſobrietatem ita feciſſe credatur, Euangeliſtæ tamen nihil tale commemorant. At hi contra quos nunc agimus, nihil recipere volunt quod nõ ſit in ſacris literis expreſſum:quo fit vt aquam vino miſcere nõ debeant, quia nullus Euangeliſtarum expreſsit Chriſtum in calice ſancto aquam vino miſcuiſſe.Vides iam ſatis(vt exiſtimo) quàm futile ſit argumentum inde colligere nos eſſe obligatos ad præbendum laicis Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie, quòd Chriſtus ſic porrexit Apoſtolis. Omitto quorundam reſponſionem,aſsignantium diſcrimen, quòd Apoſtoli ordinati ſunt ſacerdotes à Chriſto per illa verba, Hoc facite in meam commemorationem. De his enim verbis non conſtat Chriſtum facta conſecratione immediatè ea dixiſſe antequam Euchariſtiã ſub vtraque ſpecie Apoſtolis dedit, vel poſt.Quòd ſi prius dixit quàm dederit,conſtat eum ſacerdotibus dediſſe.Si verò verba illa Chriſtus poſt datam illis Euchariſtiam dixit, manifeſtum eſt illum non ſacerdotibus tunc dediſſe.Quod mihi ex literæ decurſu magis probatur. Nec tamen ideo(vt diximus)argumentum eſt efficax vt ſic nos facere obligemur.Quòd ſi alicui negocio illud argumẽtum deſeruire poteſt, huic certè erit, vt credamus non eſſe contra euangelicam inſtitutionem, Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie aliis etiam laicis porrigere,quod firmiſsimè fatemur. Nã olim per multa ſecula ſic apud omnes

catholicos vsitatum esse, ex multorum sanctorũ scripturis didicimus. Sother papa qui tertius decimus à beato Petro, summus ecclesiæ pontifex fuit, sic ait, In cœna Domini à quibusdã perceptio Eucharistiæ negligitur, quæ quoniam eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis his quibus pro grauissimis criminibus inhibitum est) percipienda sit, ecclesiasticus vsus demõstrat: cum etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis dominicę sacramẽta reconcilientur. Hæc Sother papa. Quæ verba habentur, de consecrat. distin. 2. Capit. In cœna. Cyprianus martyr Sothere plusquam vno seculo posterior, de eadem re testimonium reddit, qui in sermone de lapsis loquẽs de quadã puella à dæmone obsessa, quæ ad ipsum Cyprianum diuina celebrantem mysteria, adducta fuerat, hæc ait: Vbi verò solennibus adimpletis calicem diaconus offerre pręsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet, de sacramento calicis infudit. Tũc sequitur singultus, & vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit, tanta est potestas domini, tanta maiestas. Hæc Cyprianus. Augustinus Cypriano posterior huius ecclesiastici vsus testimonium reddit, sic inquiens: Quum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm dominici corporis in cruce immolatio eiúsque sanguinis de latere effusio designatur? Hæc Augustinus. Et habentur, De Consecrat. Distin. 2. in cap. Quũ frangitur. Hanc consuetudinem fuisse adhuc in ecclesia tempore beati Gregorii papæ, constat ex his quæ ille in quadam homilia paschali refert, Sic enim ad populum loquens, ait: Quid sit sanguis agni, nõ iam audiendo, sed bibẽdo didicistis: qui sanguis super vtrũque postem ponitur, quãdo non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Hæc Gregorius, & habentur, De consecrat. Distinct. 2. in cap. Quid sit. Et huius rei aliquando in ecclesia catholica factæ, historia tripartita meminit. In huius nanque historiæ cap. tricesimo libri noni, vnus ex iis tribus authoribus ex quorum fragmentis consarcinatis tripartitę nomen accepit, nempe Theodoritus, enarrans verba beati Ambrosii quibus Theodosium excommunicauit propter immensam crudelitatem quam Thessalanonicæ exercue-

rat,& qualiter eũ ab ingressu templi prohibuit,sic ait, Quibu igitur oculis aspicies communis domini tẽplum? Quibus calcabis pedibus sanctum illius pauimentum? Quomodo manus extẽdes,de quibus sanguis adhuc stillat iniustus? Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum domini corpus? Qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies,quando furore verborum tuorũ tantus iniuste est sanguis effusus? Recede igitur,recede,nec altero peccato priora crimina augere contendas. Hæc ibi. Ex quibus verbis duo annotanda sunt. Primũ est,olim laicis Eucharistiã dari in manus: quod cũ ex aliis historiis,tũ etiã ex hoc loco colligitur. Sic enim dixit Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctũ domini corpus? Secundũ est,Laicos sub specie vini Eucharistiã tunc recipere. postquam enim de susceptione corporis dixerat,subdidit,Qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies? Nisi forte quis dicat Theodoritum hunc præsentis historiæ auctorem Græcum fuisse,atque ob id eam more suo narrasse,quòd Grçcis,vt diximus mos sit Eucharistiam sub vtraqne specie sumere. Hoc colligitur ex eis aliquãdo factum fuisse,quod tamẽ ecclesia re postmodum bene circunspecta deleuit,nec immerito,cum ad hoc faciendum nec authoritas nec causa illi deesset. Causæ quidem ad id tollendum plurimæ subsunt. Prima, numerosa fidelium multitudo indies crescens, propter quam cõmunicandã periculum erat effusionis sanguinis,quod in præcedente tempore propter populi paucitatẽ non adeo timendũ erat. Altera huic proxima,delatio vini ad loca distantiora pro communicandis infirmis,quo casu timendũ valde erat ne inopinato deferentis lapsu sanguis effunderetur. Nã ob aliam similem causam,cum olim communio sub vtraq; specie laicis daretur,sanguinẽ domini à diacono fuisse fusum,in vita sancti Donati episcopi & martyris legitur,vbi hæc verba habentur. Cumq; die quadam missam celebrasset populo,& de corpore Christi venerabiliter recrearetur,diaconus sanguinem sacrum populo tradens cecidit,& sanctũ calicem comminuit. Hæc ibi. Deinde ne vinum pro infirmis cõseruatum vertatur in acetum,quod plurimum contingere solet. Quarta ratio est,quòd apud plerasq; gẽtium nationes magna est vini raritas,ob quam difficillimum esset, & aliquando impossibile vt sub vini specie totus populus communicaret: quoniam vinum deesset quod tantæ multitudini sufficeret. Et quod præ his omnibus magis curandum erat,ne

Causæ tollendæ cõmunionis sub vtraque specie.
Prima
Secunda
Tertia
Quarta.

scilicet

ſcilicet homines hac occaſione in eum ducerentur errorem, vt crederent ſub vtraque Euchariſtiæ ſpecie non æque totum Chriſtum contineri, ſicut de quibuſdā, nempe Neſtorianis, dicitur in hunc errorem lapſos fuiſſe. Quo fieret, vt cum laborāti in extremis ſpecies vini propter quaſdam vrgentes cauſas ſubtraheretur, ſuſpicaretur ſe non integre cōmunicatum. Cauſæ ergo ſuppetunt, æque non contemnendæ, nec authoritas defuit. Nam ſi ex hoc quòd Chriſtus communicauit ſemel diſcipulis ſub vtraque ſpecie, fatemur illud licite fieri poſſe, ſi eccleſia non prohiberet: ergo ſi oſtendamus Chriſtum in vna tantū ſpecie euchariſtiam aliquādo diſcipulis communicaſſe, fateri etiam oportebit hoc ipſum etiam licere, Euchariſtiam videlicet ſub vna tantum ſpecie populo cōmunicare, præcipue quum conſtet de Apoſtolis poſt Chriſtū aliàs id factitaſſe. De Chriſto patet. Nam Lucas enarrans hiſtoriam diſcipulorū euntium in caſtellum quod dicitur Emaus, quibus Chriſtus reſurgēs factus eſt obuiam, ait, Et factum eſt dum recūberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipſe euanuit ex oculis eorum. Hunc autem panem fuiſſe Euchariſtiam ex eo conſtare poteſt, quod dicit, benedixit, ac fregit nunquam enim aliter conſecratio illa in euangelio, nec in epiſtolis Pauli nominatur, niſi benedictio. Et cognouerunt eum in fractione panis, quippe quòd viderint modum obſeruantē quem in cœna vltima tenuerat quum apoſtolis ſuum corpus porrigebat. Verum ne iſta ſic dicta noſtræ fallaci ſuſpicioni imputentur, grauiſſimos authores ſic ſentientes citabo. Theophylactus itaq; hunc Lucæ locum exponens ait, Et quando permittit, tunc aperiuntur oculi eorum, & agnoſcunt eum. Inſinuatur & aliud quiddā, nempe quòd oculi eorū qui benedictū panē aſſumūt, aperiuntur vt agnoſcant illū. Magnā enim & indicibilē vim habet caro domini. Hęc Theophylactus. Hoc etiam teſtatur Augu in iii. lib. de cōſenſu euangeliſtarū, ſic inquiēs, Nō incongruenter accepimus hoc impedimentū in oculis eorū à Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus, ſed tamen à Chriſto facta eſt permiſſio vſq; ad ſacramentū panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentū inimici, vt Chriſtus poſſet agnoſci. Hæc Aug. Huius ſentētię eſt Chriſoſto. homilia. 17. ſuper Matth. atq; idē aſſerit Beda ſuper Lucā. Quorū verba vt prolixitatem fugerem, in medium afferre contempſi.

Neſtoriani.

Luc. 24

Cum ergo Christus tunc sacramentum dedit, panem solũ Lucas commemorat dedisse, nullam vini faciens mẽtionem. Esto Christus tunc corpus suum non dederit, quoniã de hac re nihil definire volo, Apostoli tamen hoc idem vsurparunt. Nam in
Act.2 Actis Apostolorum dicitur de his qui conuersi fuerant per Petri prædicationẽ, quod erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione & fractione panis, & orationibus.
Act.20 Vides hic nullam vini factam mentionem. Et alibi in eodem libro dicitur, Vna autẽ sabbati cum conuenissemus in crastinũ ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum. Neque hic aliqua de vino facta est mentio. Si ergo Christus semel discipulis suis in vna tantum specie communicauit: si Apostoli aliis etiam in vna tãtum specie sępe cõmunicarunt, conuincitur, minime ex Christi præcepto Christianos omnes obligari ad sumendũ sub vtraq; specie. Adde quod in Ioannis 6. ca. in quo de hoc sacramento fit mentio, sæpe fit memoria panis, nunquã autem memoria vini. Nam etsi de sanguine fiat mentio, non tamen vt sub specie vini sumendus est. Deinde vna earum petitionum quæ in oratione dominica memorantur apud Matthęum, est de hoc sacramento sub his verbis, Panem nostrum supersubstantialẽ da nobis hodie. in qua nulla de specie vini fit mentio. Prætereo figuras huius sacra-
Mat.6 mẽti, quę cum multæ sint, rarissimè tamen in specie vini, sed omnes fere in specie cibi pręcesserunt, vt de mãna, & agno paschali, & panibus propositionis. Quod autem in Gene. dicitur, Melchisedeh panem & vinum obtulisse, figura quidem fuit hu-
Gene.14 ius sacramenti sub vtraq; specie, non tamen in plebeio homine, sed in vero Dei sacerdote: quoniam intelligendum est, non quòd illa obtulerit Abrahæ. Nam vt ista porrigerentur Abrahæ, non erat necessarius Christi sacerdos. Sed quòd illa obtulit Deo, gratias ei reddens pro victoria quam Abraham de inimicis habuerat. Cum ergo tot testimoniis cõprobetur nullum esse de hac re diuinum pręceptũ, vt omnes videlicet Christiani sub duplici specie Eucharistiã sumant, quid prohibet ecclesiã statuere vt laici ad vnam tantum speciem arctentur, præcipue cum ad id statuendum tot vrgentes causæ subsint, & nullum inde incommodum sequatur? Est ergo constantissimè fatendum ecclesię vsum hactenus obseruatum de communione sub vna tantum specie laicis præstanda, sacris literis minimè difformem, quinimo iustum verèque catholicum esse. Quapropter

propter Græci, Bohemi, & Lutherani oppositum asserentes, hęretici censendi sunt, ac velut tales euitandi. Sed neque in his amplius iam remorari decet lectorem, cum à pluribus concilijs fuerit iam hęc causa definita. Concilium namq; Constanse sessione 13. per hæc verba definit: Et sicut hęc cōsuetudo ad euitandū aliqua pericula & scandala rationabiliter introducta quod licet in primitiua ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque specie, & à laicis tantūmodo sub specie panis susci piatur, cum firmissime credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie pa nis, quàm sub specie vini veraciter contineri, vnde cum huiusmodi consuetudo ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc consuetudinē aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, cēseri debet erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcendi sunt, & grauiter puniendi per dioce sanos locorum. Hæc concilium Constantiense. Et concilium Basiliense in quo longius hæc res cum Bohemis disputata est hanc eandem præfati concilij sententiam sessione trigessima confirmat. Si quis autem à me petat, quando communio sub vtraq; specie inter laicos desierit, ego (vt ingenuè loquar) ignoro, Nam, etsi in re hac inuestiganda omnem adhibuerim diligentiam, apud nullum tamen scriptorem potui huius rei inuenire initium, neque vllam ante concilium Constantiense inuenio de hac re ecclesiæ definitionem. Credere igitur par est ex communi fidelium populorum & orthodoxorum præsulum tacito consensu receptam esse sub vna tantum specie communionem. Quando autem primum incœperit, mihi non constat. Contra hanc hæresim scripsit olim, vt Ioannes Tritemius testatur, quidam Ioannes Hagen Carthusiēsis, Postea hoc nostro tempore multi scripsisse feruntur, è quibus vidi Gasparum Sagerum in suo scrutinio diuinæ scripturę, & episcopum Roffensem, qui in eo opere quod contra omnes Lutheri errores edidit, vnum de hac re integrum fecit articulum: & Iodocum Clichthouæum in eo compendio quod fecit veritatum in concilio Senonensi definitarum. Albertus Pighius in lib. controuersiarum Ratisponę habitarum, controuersia septima.

Cōcilium Constantiense.

Cōcilium Basiliense

EVNVCHVS.

FVit quædam non minus crudelis & temeraria, quàm erronea sententia quorundam dicentium esse necessarium ad Deo bene seruiẽdum, vt quisque castratus & eunuchus sit. Huius hæresis authores, vt August. libro de hæresibus cap. 37. ait, fuerunt quidam nominati Valesii qui non solũ seipsos, sed etiã eos quos hospitio recipiebant, castrabant, credentes sic deo se debere seruire. Hic error satis aperte conuincitur per id, quòd vnum ex legis præceptis est, vt neminẽ occidamus. Quo præcepto non solũ prohibetur (vt ipsamet veritas exposuit) occisio, sed omnis res quæ ad illam quoquo modo tendit. Nã sicut in præceptis affirmatiuis non solum præcipiuntur res illic expressæ, sed illis præceptis etiam mandantur res illæ sine quibus aliæ non possunt haberi: ita in præceptis negatiuis, hoc est in prohibitionibus, non solum prohibentur illæ res ibidẽ expressæ, sed etiam interdicũtur aliæ omnes res quæ ad illas maxime impellunt, & latã viam aperiũt. At certũ est eum qui castratur, adeo periclitari, vt tunc maxime dubia sit eius vita. Vidi enim ego ipse quendam castrari à chirurgo, vt vel sic morbũ alioqui incurabilem depelleret, qui tamen ex ea sola occasione mortuus est. Cum ergo tam periculosum sit castrare aliquẽ, vt veri similiter de morte illius agatur, cũ castrãdus est, cõuincitur inde vt talis castratio eodẽ præcepto sit prohibita, quo prohibetur hominis occisio. Nec erit vnquam licita, nisi causa salutis adipiscendæ, quã alia faciliori via assequi nõ posset. Pręterea si necessarium esset vt omnes castrarẽtur, coniugia perirent, quæ deus approbauit, præcipiens vt nullus dimittat vxorem suam, excepta causa fornicationis. Et Paulus iubet virum reddere debitum vxori, vt videlicet inuicem nõ fraudentur. At quomodo vir castratus poterit vxori debitum persoluere, cum talis debiti solutio non alio modo fiat, quàm per carnalẽ coitum? Rursum, si oporteret omnes viros castrare, citissime humanũ genus finiret, non ex dei pręcepto & voluntate, sed ob defectum propagationis. Sed huic sententiæ obuiat præceptnm domini dicentis, Crescite & multiplicamini. Quod præceptũ in mundi exordio propter generis humani multiplicationem obligauit omnes, nunc autem cum iam sit satis propagatum, & late diffusum, non obligat, nisi necessitas vrgeret, vt si forte humanum genus esset ex aliquibus calamitatibus ad tantam paucitatem redactum, vt necesse esset ad eius conseruationem

Valesii — *Mat. 5* — *Mat. 19* — *Mat. 19* — *1. Cor. 7* — *Gene. 1*

nem homines misceri mulieribus. Eo enim casu instante, tunc præceptum illud de multiplicatione speciei humanæ, vires suas resumeret, & æquè obligaret sicut à principio institutionis humanæ. Nam hac sola ratione filiæ Loth coeuntes cum patre excusantur à peccato incestus, quia videlicet credebant post incendium Sodomæ & Gomorræ omnes homines periisse, neque alium præter earum patrem superstitem esse. Tãtam enim sancti viri putarunt esse illius præcepti vim, vt etiam ad patris cum filia concubitum extendi existiment propter vitandam generis humani deletionem. Beatus siquidẽ Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap. 51. de filiabus Loth loquens, sic ait: Illę quidem filiæ secundum simplicitatem & innocentiam putantes vniuersos homines periisse, quemadmodum & Sodomitæ, & vniuersam terram iracundiam Dei superuenisse, dicebant hæc. Quapropter & ipsæ excusabiles sunt, arbitrantes se solas relictas cum patre suo ad conseruationem generis humani, & propter hoc circũueniebant patrem. Hæc Irenæus martyr. Eidem subscribit Origenes, qui homilia 5. super Gen. ait: Quamuis grande eis crimen videretur furari concubitum patris, grauior eis tamen videbatur impietas si humanæ (vt putabant) posteritatis spem seruata castitate delerent. Propter hoc ergo consilium ineunt, minore (vt ego arbitror) culpa, spe tamen argumentóq; maiore. patris mœstitiam vel rigorem vino molliũt & soluunt. Singulis ingressæ noctibus, singulæ suscipiunt ab ignorante conceptum. Vltra non repetunt, non requirunt. Vbi hic libidinis culpa? Vbi incesti crimen arguitur? Quomodo dabitur vitio, quod non iteratur in facto. Hæc Origenes. Tamen beatus Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 43. aliquam illis fœminis culpam tribuit, dicens, Et potius quidem nunquam esse matres, quàm sic vti patre debuerunt. Sed quanuis illas peccasse censeat Augustinus, tamen illas valde excusat, quia videlicet non ardore libidinis motæ, sed solum propter conseruationem humani generis fecerunt, credentes humanum genus tunc perire si ipsæ patre suo non vterentur. Et hoc quidem pro nostro testimonio satis est: quoniã si illa voluntas conseruandi genus humanum per coitum bona non esset ex se, nullo modo potuisset illas à tanta malitia liberare, quantam illis incestus talis conflare potuisset. Eucherius Lugdunensis episcopus libro 2. super Genesim, Origenis sententiam tuetur, & eisdem verbis quibus Origenes, nec vno mutato verbo. Accedit

Gen. 19

Excommunicatio

ad hæc, quod Dominus in euangelio non commendauit natos
Mat. 19 eunuchos ex vtero matris suæ, nec eunuchos qui facti sunt ab hominibus, sed eos commendauit eunuchos qui se castrauerũt propter regnum cœlorum. Hæc autem castratio non sic est accipienda, quòd membra virilia resecentur, quoniam si tales eunuchos Christus laudasset, eadem ratione etiam laudasset illos qui ab vtero marris nati fuissent eunuchi, aut qui ab hominibus facti sunt eunuchi, quod non fecit. Prçterea illo modo etsi opus venereum omnino abigitur, non tamen tollitur illius operis mala voluntas, quæ maximè vitanda erat: cùm ab ea omnis bonitas aut malitia exterioris operis pendeat. Noui ego hominem à quo membrum virile ob vrgentem infirmitatem fuerat abscissum, qui tamen, vt ipse postea fatebatur, vehementē carnis pruritum patiebatur, & sæpe dolebat se non posse exequi quod caro concupiscebat. Quid ergo illí proderat castratum fuisse? Certè parum proderat animæ suæ saluti, cùm libidinis ardor carnem vreret, & praua voluntas intra secreta animæ adhuc latitaret. Abeant ergo Valesij & animas suas à praua volũtate castrent, & corpora intacta relinquant.

EXCOMMVNICATIO.

QVi semel hostem alicuius se declarauit, quacunque re potest, nocere illi procurat, & omnem illius potestatem minuere, & funditus, si potest, tollere conatur. Quod in Vuitcleffuistis & Hussitis & Lutheranis facilè est agnoscere: quoniam hi omnes, velut viperarum genimina, matris suæ ecclesiç viscera rodere nunquam cessant: & cùm in ea per baptismum fuerint nati, ab ea per hæresim exeuntes, illam occidere volunt, omnem ab illa potestatem auferentes. Inter alia ergo quæ ab ecclesia separare nituntur, est potestas excommunicandi. Dicit
Vuitclef. enim Vuitclef, excommunicationem à papa aut quocunq; alio prælato inflictam, non esse timendam, quia est censura, vt dicit, Antichristi. Et Ioannes Huss asserit clerum suppeditare lai
Ioã. Huss. cos per excommunicationem & alias censuras. Lutherus autem
Lutherus. muros Hierico iam destructæ reædificare tentans, ait excommunicationem non solùm non esse timendam, sed cum gaudio recipiendam & procurandam. Vt ergo istorũ ora obstruamus, ex sacris literis ostendamus ecclesiam habere potestatem excommunicandi: deinde enarrabimus incommoda, quæ excommunicato eueniunt, propter solam excommunicationem, vt vel sic agnoscat Lutherus quantum sit timenda. Potestatem

excom

excommunicandi tribuit Christus ecclesiæ cũ apud Matthæũ ait, Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te Mat.18 & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quid autem est dicere, sit tibi sicut ethnicus? Idẽ certè est ac si dixisset, nullã prorsus cum eo habeto communionem, quoniam communio cum infidelibus est christianis interdicta. Vnde Paulus ait, Quæ pars fideli cum infideli? 2.Cor.6 Et beatus Ioannes in sua secunda epistola ait: 2.Ioan.1 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non habet, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. Ecce prædixi vobis, vt in die Domini non confundamini. Quod ergo fuit populo Israel Chananæus, hoc est homini christiano homo infidelis. Cùm ergo dixit, sit tibi sicut ethnicus: idem est ac si dixisset cũ illo non esse communicandum. Vt autem sententiam ecclesiæ excommunicantis aliquem, ratam & firmam esse nullus dubitaret, addit, Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super Mat.18 terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Quæ verba exponens beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum, ait: Quia dixerat, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio, si me despicis, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia cõdemnaberis: potestatem tribuit apostolis, vt sciant qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari: & quodcunq; ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cœlo. Hæc Hieronym. Vides hic Hieronymum tribuentem ecclesiæ potestatem excommunicandi, & hoc non ex suo cerebro, quemadmodum hę retici fciunt, sed ex verbis euangelij, quæ de illa potestate censet esse intelligenda. Hieronymo cõsentit Chrysostomus, qui exponens illa Matthæi verba, ait: Vide qualiter duplicibus colligauit necessitatibus, & pœna quæ hic est, scilicet proiectione ab ecclesia: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cœlo. Hęc Chrysostomus. Christianus Druthmarus super Matthæum idem dicit, & ferè eisdẽ verbis quibus Hierony. ideo non fuit opus ea repetere, sed sa-

tis est indicasse lectori. Eandem etiam sententiam docet Vrbanus papa & martyr in epistola de communi vita & oblatione fidelium. In ea enim epistola postquam inhibuit ne ecclesiæ facultates caperentur in alios vsus conuertendæ, & cuicunque diripienti excommunicationem minatus, ne talem excommunicationem aliquis vilipenderet, ait: Quod autem sedes episcoporum in ecclesiis excelsæ constitutæ & præparatæ inueniuntur vt thronus, speculationem, & potestatem iudicandi & soluendi atque ligandi a Domino sibi datam materiã docent. vnde ipse Saluator in euangelio ait: Quæcunque ligaueritis super
Mat. 18. terram, erunt ligata & in cœlo. Et quæcunque solueritis super
Ioan. 20 terram, erunt soluta & in cœlo. Et alibi accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Ideò ista prætulimus charissimi, vt intelligatis potestatem episcoporum vestrorum, in eisque Dominum veneremini, & eos vt animas vestras diligatis, & quibus illi non communicat, non communicetis, & quod eiecerint, nõ recipiatis. Hæc Vrbanus papa & martyr, cuius epistola habetur in eo volumine in quo sunt omnium conciliorum decreta coaceruata. Hos autẽ doctores citaui, vt videat Lutherus qualiter illum euangelij locum sacri doctores sint interpretati, ex illo colligentes, ecclesiam habere potestatem excommunicandi. Verùm etsi talem potestatem prælati ecclesiastici habeant: non tamen debent illam temerè & pro leuissima culpa infligere: quoniam cùm sit acerbissima punitio, nullus ea pœna debet plecti, nisi pro crimine letali, nec pro quolibet tali, sed (vt patet ex contextu literæ euangelicæ) pro solo illo cui est admixta pertinacia. Vnde Leo papa huius nominis primus in epist. ad episcopos per Viennẽsem prouinciã cõstitutos, quę est 67. sic ait: Nulli Christianorũ facilè communio denegetur, nec ad indignãtis fiat hoc arbitriũ sacerdotis, quod in magni reatus vltionẽ inuitus & dolens quodammodo debet animus vindicantis. Cognouimus enim pro commissis & leuibus verbis quosdã à gratia cõmunionis exclusos, & animam pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tã sęui supplicij sauciatã, & inermẽ quodammodo exutamque omni munimine, diabolicis incursibus vt facilè caperetur obiectam. Certè siquando causa talis emerserit, vt pro commissi criminis qualitate aliquem iustè faciat communione priuari, is tantũ pœnæ subdẽdus est, quem reatus inuoluit, nec particeps esse supplicij, qui consors non do

cetur

cetur commissi. Hæc Leo papa. Ex cuius verbis multa sunt, quæ postmodum annotabuntur. Quod autem nostro proposito seruit, est, excommunicationem non esse irrogandam alicui nisi pro culpa, eáque graui. Prius enim quàm aliquis excommunicetur, discutienda est criminis qualitas. quod si in eo crimine inuentus fuerit, corrigendus est, & omnibus viis ad pœnitentiam inducendus. Et si monitiones contemnens pœnitere noluerit, nec ad rectum tramitem redire, tunc meritò excommunicandus erit, vt vel sic confusus & erubescens resipiscat. Nam hic est vnus finis propter quem aliquis excommunicari debet, propter suam, excommunicati videlicet, vtilitatem. Vnde beatus Paulus de Corinthio illo loquens qui cum nouerca sua coibat, sic ait, Iudicaui tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Vides qualiter traditur Satanæ, vt scilicet spiritus saluus sit. Et in priore ad Thimotheum epistola dicẽs aliquos circa fidem naufragium passos esse, subdit, Ex quibus est Hymeneus & Alexãder, quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare: Et in posteriore ad Thess. epist. ait: Quòd si quis nõ obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt cõfundatur. Primò ergo per excõmunicationem prospicitur ipsius excommunicati vtilitati, vt videlicet cũ viderit se à cõmunione fidelium eiectũ, vel sic confusus pœniteat malè actorũ. Sæpissimè nanque cõpertum est vt excõmunicatione aliquis coactus, emẽdet quę prius malè gesserat. Cuius rei cũ plurima possint afferri exempla, illud omnium maximum est quod narratur 9. lib. historiæ tripartitæ cap. 30. de Theodosio Imperatore, qui ob crudelem multorũ hominũ cędem Thessalonicæ illius iussu factã, ab Ambrosio Mediolanẽsi episcopo excõmunicatus est, & ab ingressu ecclesię prohibitus. Hãc excommunicationẽ imperator patienter tolerãs, eò ꝙ iustè sibi inflictã cognouit: octo cõtinuis mensibus ab ingressu ecclesiæ abstinuit, domiq; manens, fletibus & gemitibus pœnitentiam pessimi sceleris agebat, veniámq; à Domino postulabat. quod Ambrosius plenè cognoscens, post illos octo mẽses ecclesię communionem illi dedit. Propter hoc autem factum nunquàm imperator fuit aduersus Ambrosium etiã aliis irritantibus indignatus: imò postea de hac re Ambrosium Constantinopoli laudauit. Multum certè profuit Theodosio excommunicatio illa, quæ illum ad peccati sui cognitionem adduxit,

1. Cor. 5.

1. Tim. 1

2. Thess. 3

adduxit,& illius pœnitētiam agere coegit. Fœlix enim eſt neceſsitas quæ nos ad meliora perducit. Et propter hanc cauſam vocatur excommunicatio medicinalis, quia finis eius eſt mederi peccatori morbo peccati laboranti. Erit nanq; medicinalis excommunicatio, ſi eam non contempſerit, ſed potius confuſionem ſuam aſpiciens, emendet quæ malè prius egerat. Si autem contēmnens excommunicationē, pœnitere negligat, tunc excommunicatio nō eſt illi medicinalis, ſed letalis. Verùm etſi letalis ſit, non tamen propter hoc excommunicatio reuocanda eſt, quoniam excommunicans non ſolū conſulit vtilitati ipſius excommunicati, ſed etiam incolumitati totius reliquæ communionis. Quia enim vnum pecus morbidū inficit omne pecus: ideo pecus infectum ſequeſtratur, ne reliquas attactu ſuo inficiat oues. Nec propter hoc paſtor iudicatur crudelis, ſed pius: imò crudelis & ſecors & ignauus eſſet cenſendus, ſi hoc nō faceret. Vnde B. Ambroſius lib. ij. de offic cap. 27. ſic ait: Cum dolore amputatur etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur ſi poteſt ſanari medicamentis. ſi non poteſt, tunc à medico bono abſcinditur. Sic epiſcopi affectus bonus eſt, vt optet ſanare infirmos, ſerpentia auferre vlcera, adurere aliqua, non abſcindere, poſtremo quòd ſanari non poteſt, cum dolore abſcindere. Hæc Ambroſius. Non ergo (vt Lutherus obiicit) crudelis eſt cenſenda mater eccleſia eò quòd filium ſuum tam ſæuo ſupplicio punit, quia ad filij vtilitatem facit, quam ſi filius contempſerit, conſulit incolumitati aliorum, quia videlicet mauult, & rectè, vnum perdere, quàm omnes. Ex his ergo omnibus ſatis patet eccleſiam habere poteſtatem excommunicandi, & in quos, & propter quem finem talis excommunicatio eſt exercenda. Præter hæc omnia ad eandem rem confirmandam, non paruum, imò maximum pondus habet totius vniuerſalis eccleſiæ antiqua conſuetudo, quæ per ſcripta & decreta ſummorum pontificum & ſanctorum & doctiſsimorum cognoſcitur. Deinde plurium conciliorum decreta hodie extāt, quibus dicitur, Siquis tale aut tale fecerit, excommunicetur, aut priuetur communione, aut anathema ſit: quòd idem eſt. Poſtremo in concilij Conſtantienſis ſeſsione octaua condemnantur 45. aſſertiones Ioannis Vuitclef, quarum vna eſt hæc. Nullus prælatus debet aliquem excommunicare, niſi prius ſciat eum eſſe excommunicatum à Deo: & qui ſic excommunicat, eſt hæreticus ex hoc, vel excommunicatus. Et alia aſſertio eius ita habet,

Conciliū Conſtantienſe.

bet, Excommunicatio papæ & cuiuſcunque prælati non eſt timenda, quia eſt cenſura Antichriſti quæ propoſitiones cũ aliis eiuſdem vna ſuper omnes lata ſententia damnatæ ſunt. Nunc ergo opus eſt vt oſtendamus qui ſint huiuſmodi excommunicationis effectus, vt Lutherus agnoſcat illam non eſſe (vt ait) optandam, ſed maximè fugiendam. Primo ergo excommunicatus traditur Satanæ, vt ab eo facilius & liberius torqueatur. Nam etſi propter peccatum ante excommunicationem iam ſit in dæmonis poteſtate, quia ſeruus dæmonis per peccatum eſt factus: tamen per excommunicationem maiorem in eo habet dæmon poteſtatem, vt facilius pro ſua libidine illum torquere poſsit. Ante excommunicationem enim etſi per peccatũ charitatem amiſerat, quapropter Chriſto non eſt viuaciter cõiunctus: non tamẽ ab eo eſt prorſus ſeparatus: quoniam per fidem nonnullam habet vnionem: quemadmodum membrum aridum carens vita, quod corpori per neruos & pellem coniungitur, & aliquantulo fouetur corporis calore. Et propter hãc fidem & coniunctionem particeps eſt orationum communium quæ ab eccleſia fiunt. Et propterea dæmon non tantam poteſtatem in eum habet vt pro ſua libidine illum vexet, quoniam reſiſtit virtus reliquorum membrorum quibus eſt per fidẽ coniunctus. Poſt excommunicationem verò deſtituitur hoc auxilio, & à corpore magis ſeparatur, & ſic dæmon poteſt eum facilius quàm antea torquere. Certum enim eſt quod is qui in ſordibus eſt (vt eſt in Apocalypſi) ſordeſcere poteſt adhuc: quemadmodum qui iuſtus eſt, iuſtificari poteſt adhuc. Ita qui in dæmonis erat poteſtate, poteſt adhuc magis illius poteſtati ſubdi. Ioannes ſiquidem refert dęmonem intraſſe in Iudã poſt acceptam buccellam panis, & tamen ante acceptam buccellam iam diabolus erat in eo, quia Ioannes antea dixerat ꝙ diabolus miſerat in cor Iudæ vt traderet Chriſtũ. Ecce diabolus qui iam Iudam poſſederat, iterum intrat in eum, maiorem in eum accipiens poteſtatem. Sic etiam eſt in excommunicato, qui per peccatum ante excommunicationem iam erat poſſeſſus à dæmone, ſeruus eius effectus: poſt excommunicationem verò maiorem in eum dæmon accepit poteſtatem. Non enim iam fouetur à corpore vt antea, quia nec iam bonorum eccleſiæ eſt particeps, nec illi proſunt cõmunes eccleſiæ orationes, nec pro illo publicas & ſolennes preces fundere licet. Cuius rei hoc manifeſtum eſt teſtimonium, quòd cum in die paraſceues eccleſia oret

Apo.22

Ioan.13

ſia oret pro omnibus, etiam pro Paganis, pro ſolis tamen excommunicatis qui publicè denunciati ſunt, non orat. Quod ſi talibus auxiliis deſtituitur excommunicatus, veroſimile eſt vt maiorem in eum dæmon habeat poteſtatem quàm ante excõmunicationem, etiam ſi in peccato fuiſſet. Hoc autem teſtimo
1. Cor. 5 nio Pauli comprobatur. Nam certum eſt Corinthium illum qui patris vxorem acceperat, tunc poſſeſſum eſſe à diabolo, tamen Paulus iudicauit illum tradere Satanæ. Et de Alexandro & Hymeneo qui à vera fide errauerant, teſtatur ſe illos tradi-
1. Ti. 1 diſſe Satanæ. Vnde clarè patet Paulum tradidiſſe Satanæ eos qui iam à diabolo poſſeſſi erant. Sed ſi ab eo poſſidebantur, quomodo illos tradit dæmoni, & cur? Certè qui poſsidebãtur, non prorſus ſub illius ditione erant, & ideo tradit vt magis ſint illi ſubiecti, & liberius illos poſsit torquere. Vt autem clarius pateat hæc veritas, & hãc eſſe verborum Pauli ſententiam, aliquorum ſanctorum teſtimonia proferam. Pro qua re maximè facit illud quod ſupra ex epiſtola 67. Leonis papæ citauimus. Eius poſtrema verba ſunt hæc. Cognouimus enim pro cõmiſſis & leuibus verbis quoſdam à gratia communionis excluſos, & animam pro qua Chriſti ſanguis effuſus eſt, irrogatione tam ſæui ſupplicij ſauciatam, & inermem quodammodo, exutámque omni munimine diabolicis incurſibus vt facile caperetur obiectam. Hęc Leo. Quibus verba etſi reprehendat eos qui temere excommunicationem inferunt, tamen ſatis apertè declarat hunc quem diximus excommunicationis effectum. Beatus Aug. in lib. de verbis Apoſtoli ſermone 68. eandem docet ſententiam, ſic dicens: Omnis chriſtianus dilectiſsimi qui à ſacerdotibus excõmunicatur, Satanæ traditur. Quo modo? quia ſcilicet extra eccleſiam diabolus eſt, ſicut in eccleſia Chriſtus: ac per hoc quaſi diabolo traditur, qui ab eccleſiaſtica cõmunione remouetur. Vnde illos quos tunc Apoſtolus Satanæ eſſe traditos prædicat, excommunicatos à ſe eſſe demonſtrat. Hæc Auguſtinus. Et Beatus Ambroſius exponens illud quòd de Alexãdro & Hymeneo Apoſtolus ait: videlicet, Quos tradidi Satanę vt diſcant non blaſphemare, ita dicit: Traditio autem hæc eſt, quia commotus Apoſtolus blaſphemiis eorum, ſententiã protulit in eos. Diabolus autem qui ad hoc paratus eſt, vt auerſos à Deo accipiat in poteſtatem, audita ſententia corripit eos, vt intelligerẽt hac cauſa ſe pœnis aſtringi, quia blaſphemauerãt. Hæc Ambroſius. Eandem ſententiã docet Origenes, qui in homilia

milia secunda super librũ Iudicum ita ait: Nõ solùm per Apostolos suos Deus tradidit delinquentes in manus inimicorũ, sed & per eos qui ecclesiæ præsident, & potestatẽ habent nõ solum soluendi, sed & ligandi, traduntur peccatores in interitũ carnis, cũ pro delictis suis à corpore Christi separãtur. Hæc Origenes. Quæ verba in volumine Decretorũ, causa vndecima, quæstione tertia, in capitulo, Audi, sub nomine Hieronymi vitiose citantur, quoniã præter id quòd Hieronymus super lib. Iudicum nõ scripsit, illa verba iuxta eundem literæ ordinẽ prout ibi sub inscriptione Hieronymi ponuntur, habentur in homil. 2. Origenis super librum Iudicum. Sed ad scopum nostrũ redeamus. Hanc sententiã docet etiã Antherus papa & martyr, qui in epistola ad episcopos prouinciæ Beticæ & Toletanæ ita ait: Veteri quidẽ lege habetur, quicunq; sacerdotibus nõ obtẽperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contemptũ expiabat cruore. Nũc verò inobediens spirituali animaduersione trũcatur, & eiectus ab ecclesia rabido dęmonũ ore discerpitur, Hęc Antherus papa. Cuius doctrinam martyriũ pro Christo susceptũ maximè commendat. Lutherus tamẽ pro sui erroris (quem ipse putat verã fidem) cõfirmatione, martyrium subire maximè reformidat, quoniã intra Saxoniæ angustias sic se continet, vt inde exire non audeat, non putans se alibi fore tutum. His omnibus assẽtit beatus Vrbanus papa etiam & martyr in illa epistola superius citata quæ est de communi vita fidelium. Is enim pontifex sanctus prohibens ne bona ecclesiæ in alios vsus conuertantur, ita ait: Hæc fratres valde cauenda sunt & timenda, quia res ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios quàm in præfatos vsus sunt fideliter dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant qui eas inde abstrahũt vbi traditæ sunt, ne pœnam & mortem Ananiæ & Sapphiræ incurrant, & (quod peius est) anathema maranatha fiant, & si non corpore, vt Ananias & Sapphira ceciderunt, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua & alienata à consortio fidelium cadant, & in profundum barathri labantur. Hæc Vrbanus papa & martyr. Quibus verbis dicit excommunicationem esse peiorem morte. Quid ergo Lutherus dicere audet excommunicationem non esse timendam? Nunquid non omnes à natura habent vt mortem horreant, & formident? Multò ergo magis erit horrenda & formidanda excommunicatio, quæ

peior

Excomunicatio

peior est morte. Ex his etiam conuincitur falsum esse quod Lutherus ait excommunicationem esse pœnam præcisè externam, quia cùm excommunicatus, vt iam satis euicimus, tradatur Satanæ, ab illo vexandus, & omni munimine destitutus dæmonis incursibus obiiciatur, & illius anima magis à dæmone possideatur quàm ante excommunicationẽ: colligitur inde excommunicationem esse etiam pœnam internam. Secundus excommunicationis effectus est, separari ab aliorum communi conuictu & contubernio, ita vt illis nec loqui valeamus, nec illos hospitio recipere. Paulus enim in priore epist. ad Corint. ait: Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cùm huiusmodi nec cibum sumere. Et in 2. episto. ad Thessal. Quod si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & nõ commisceamini cum illo: vt cõfundatur. Et beatus Ioãnes in sua 2. catholica epist. ita dicit, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. Ecce prædixi vobis, vt in die Domini non confundamini. Ex his beati Ioannis verbis apertè constat excommunicatum esse priuatum beneficio hospitalitatis & familiari aliorum hominum colloquio. Et beatus Calixtus papa & martyr in epistola ad omnes Galliarum episcopos, has omnes pœnas excõmunicationis quæ externæ sunt, vno literæ decursu complectitur dicens, Excommunicatos quoque à sacerdotibus nullus recipiat ante vtriusq; partis iustam examinationem, nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo cõmunicet, nec Aue eis dicat: quia quicunq; in his vel in aliis prohibitis, scienter excommunicatis communicauerit, iuxta apostolorum institutionem, & ipse similiter excõmunicationi subiacebit. Hæc Calixtus papa. Cuius epist. est inter illas pontificum epistolas, quas B. Isidorus præfixit volumini conciliorum generalium. Et cõcilium Carthaginense quartũ cap. 73. & concilium Braccarense primum cap. 33 inhibent sub excommunicationis pœna ne aliquis communicet excommunicato. Quid ergo tibi videtur Luthere? sunt hæc omnia adeo bona, vt meritò, quemadmodum tu doces, sint optanda? Si illa essent optãda & perquirenda, non illa beatus Paulus infligenda decerneret ad illorum confusionem. Nullus enim confunditur cùm fruitur illis quæ maximè optauerat. Apostoli certè non confundebantur

[Margin notes: Cũ Excomunicatis nõ comunicãdũ. — 1. Cor. 5 — 2. The. 3 — 2. Ioan. 1 — Calixtus — Conciliũ Carthaginense. Cõcilium Braccarense.]

Exorcismus.

bantur contumeliis sibi pro Christo illatis, quia illas maximè optauerant. ideo cum irrogabantur, ibant à conspectu concilii gaudentes, quoniam digni habiti fuerāt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ita si excōmunicatio bona esset, & ob id optanda, cum infertur, nullus deberet confundi. Et tamen Paulus vult peccatorem excommunicari, vt excommunicatus cōfundatur, vt vel sic resipiscat. si episcopus excommunicans alium (vt ex beati Ambrosii sentētia suprà patuit) dolere debet quia alium excommunicat: multo magis oportet vt doleat is qui excommunicatur, quoniam episcopus non dolet propter se, sed propter sæuum, quod alteri irrogat, suppliciū. Verùm hic admonere oportet lectorem, vt non existimet cōmunionem cum excommunicatis esse adeo interdictam, vt non liceat vllo pacto cum illis conferre. Nam si aliquis hac ratione cum excommunicato loquitur, vt illum doceat viam rectam, & à via pessima illum auertat, & reducat ad gremium ecclesiæ, à qua suis demeritis exigentibus est eiectus, tunc rectissimè facit: & si excommunicatum pœnitere, & ecclesiæ se subiicere persuaserit, magnam pro hac re mercedem à deo recipiet, tantum abest vt hoc faciens peccet. Vnde beatus Augustinus enarrans psalmum 54. sic ait, Diligamus inimicos, corripiamus, castigemus, & excommunicemus, cum dilectione etiam à nobis separemus. Videte enim quid dicat Apostolus, Si quis autem non obaudit verbo nostro per epistolam, hunc notate & nolite cōmisceri cum eo. Sed ne subrepat tibi iracundia, & turbet oculū tuū, nō inquit vt inimicū eū existimetis, sed corripite vt fratrē, vt erubescat. A quo indixit separationē, non præcidit dilectionem. Hæc Augustinus. Cū ergo excōmunicatio nō prohibeat dilectionem proximi: sequitur vt nec etiā sit prohibitū colloquium quod ex charitate procedit, & ad charitatem ordinatur.

Anathema licet cū excōicato loqui.

Aug.

Thes. 2. 3

EXORCISMVS.

Valdēses.

VAldenses ad hoc solum nati esse videntur, vt ecclesiam euerterent si possent. Nulla enim re vtitur ecclesia quam non tentarint destruere. omnem (vt dicitur) mouerūt lapidem, vt eam oppugnarent. Exorcismos omnes ab ecclesia tollere conati sunt, dicentes, Omnes benedictiones aquarum, cādelarum, palmarum, ornamentorū, calicum, & patenarum, altarium, cœmiteriorum, esse irridēdas, & nihil prorsus habere momenti. Vuitclefuistæ autem cum in verba Valdensiū iurasse videantur magis quā in verba Christi, aut ecclesię: hic, vt alibi semper,

Vuitclefuistæ.

Valdensium sectam tuentur. Dicunt enim tales benedictiones esse magis deductas ex vera necromantia, quã ex sacra theologia, quia si per tales exorcismos & benedictiones credimus naturam meliorari, vt ipsi dicunt, falsum est. Vt autem istorum calumnias reiiciamus, dicemus prius quid sit exorcismus. Exorcismus græca vox est, & latinè sonat idem quod adiuratio, & proprie exorcismus est inuocatio illa nominis diuini quæ fit super energumenos, hoc est habentes spiritum immundum, adiurando eum per virtutem diuinam, vt egrediatur ab eis. Vnde Beatus Augustinus libro primo de vita beata. Exorcizare est, per diuina immundum spiritum adiurando expellere. Hinc etiam exorcismus dicitur omnis benedictio cuiuscunque rei qua contra dæmones aut contra alia similia toxica vtimur, vt benedictio aquæ, salis, candelarum, palmarũ &c. In his enim omnibus inuocamus nomẽ domini, precãtes vt illæ res sint eo fauente qui solus hoc potest facere, nobis in auxilium & tutamen aduersus dęmonem. Quæ quidẽ inuocatio nescio quo modo posit recte accusari, cum tã aperta sit in literis. Omitto hic quod Beda super 19. Actorũ Apostolicorum refert ex Iosepho, regem Salomonẽ suã gentem docuisse modos exorcismi, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlterius reuerti non

Luc. 10 sint ausi. Ad euãgelium accedamus. Discipuli redeũtes de prędicatione quã illis magister omnium Christus præceperat, dicunt illi, Domine etiã dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Quid est dicere in nomine tuo, nisi ad inuocationẽ tui nominis? Et ipse dominus ascẽdens in cœlũ promisit se nunquam

Mar. vlti. illorum inuocationi defuturum, dicẽs, In nomine meo demonia eiicient. Quod autẽ hoc nõ semper fiat, vt inuocato nomine Iesu, dæmon egrediatur: minima fides ipsius inuocantis est in causa. Nam si perfectè credidisset, hæc & maiora fecisset. Et ad hos solos, videlicet in fide perfectos, Dei promissio pertinere videtur, quia prius dixerat, Signa autẽ eos qui crediderint, hęc

Luc. 17 sequẽtur, & cætera. Et apud Luc. dominus ait, Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis. At arbor morus sensum nõ habet, & iussa fidelis pręcipientis adimplet. non est ergo mirũ quòd dæmones fidelibus obediant, non quidẽ propter ipsorum fidelium naturalem virtutem, sed propter fidem quã habent. Quid ergo? erũnt ne discipuli Christi & eius apostoli dicendi necromãtici aut magici, eò quòd inuocato nomine Iesu dęmones eii-

nes eiiciant à corporibus hominū obſeſſorum? Et quod magis adhuc exaltat hanc nominis inuocationē, eſt, q̄ aliquando etiā per reprobos homines eiiciuntur dæmones ad inuocationē nominis Ieſu, & hoc ad ipſorum inuocātium condēnationem, aut propter videntiū & audientium vtilitatē. Pro vtriuſq; cōfirmatione eſt illud quod in Actis Apoſto. legimus, quòd cū Apoſtoli eiecissent dæmonia, tentauerunt aliqui de circumeuntibus Iudæis exorciſtis inuocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen domini Ieſu, dicentes: Adiuro vos per Ieſum quē Paulus prædicat. Erāt autem cuiuſdā Iudæi nomine Sceuæ principis ſacerdotum ſeptē filii, qui hoc faciebant. Reſpōdens autem ſpiritus nequā, dixit eis, Ieſum noui, & Paulum ſcio: vos autem qui eſtis? Et inſiliēs in eos homo in quo erat dæmonium peſſimum, & dominatus amborum, inualuit cōtra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerēt de domo illa. Hoc autē notū factū eſt omnibus Iudæis atq; Gentilibus qui habitabant Epheſi, & cecidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomē domini Ieſu. Hæc ibi. Ex quibus verbis patet apud Iudæos fuiſſe exorciſtas, de quibus Chriſtus apud Luc. ait, Si ego in digito Dei eiicio dæmonia, filii veſtri, hoc eſt exorciſtæ, in quo eiiciunt? Patet etiā quā potens fuerit nominis Ieſu inuocatio, & per eius virtutem adiuratio, vt etiā per reprobos facta, tanta operetur. Non ergo illa ſunt attribuēda arti magicæ, vt impii & blaſphemi Vuitclefuiſtæ docēt, ſed ſolū Deo, qui inuocatus adeſt prope omnibus inuocantibus eum cū fide & humilitate. Vnde Auguſt. lib. 10. de ciuit. Dei cap. 22. ſic ait, Vera pietate homines Dei aeriā poteſtatem inimicā cōtrariamq; pietati exorcizando eiiciunt, non placando: omnes tentationes aduerſitatesq; eius vincunt, orando nō ipſam, ſed Deū ſuum aduerſus ipſam. Nō enim aliquem vincit aut ſubiugat niſi ſocietate peccati. In eius ergo nomine vincitur qui hominem aſſumpſit, egitque ſine peccato vt in ipſo ſacerdote ac ſacrificio fieret remiſsio peccatorum. Hæc Auguſtinus. De exorciſmis qui fiunt ad dæmonū eiectionem, hæc dicta ſufficiant. Nunc ad aliarum rerum benedictiones accedamus. Benedictiones altarium ex veteri lege ortum habuerunt. Nam Moyſes ex præcepto domini in tabernaculo erexit altare, & ipſe vnxit. Ex quo argumento deducit Leo papa huius nominis primus in epiſtola 66. ſolis epiſcopis, quorum figuram ſummus ſacerdos repræſentauit, licere altaria conſecrare & benedicere. Hoc idem docet Beatus

Act. 19

Luc. 11

Exo. 20

Cōcilium Iſpalenſe. Cōcilium Agathēſe. Damaſus papa in epiſtola de coepiſcopis. Idē cenſet concilium Iſpalenſe ſecundum cap. 7. ſuorum decretorū. Demum concilium Agathenſe cap. 14. ita decernit. Altaria placuit nō ſolùm vnctione chriſmatis, ſed etiā ſacerdotali benedictione ſacrari. De benedictione aquæ ſuprà ſatis diſputauimus, quæ lector nō contemnat videre, quoniā ex eo loco multa hauriet huic propoſito apta. Benedictiones panis & reliquorū fructuum non ſunt nouæ, & ab hominibus inuentæ, quēadmodum eccleſiæ impingunt Vuitclefuiſtæ, ſed ab ipſo Deo proceſſerunt, qui opere & verbo ita nos facere docuit. Nā cum Deus piſces maris creaſſet, benedixit eis. & in Exodo, Nō adorabis Deos eorum, nec coles eos. Non facies opera eorum, ſed deſtrues eos, & cōfringes ſtatuas eorum. Seruietiſque domino Deo veſtro, vt benedicā panibus tuis & aquis. Et in Leuitico dominus præcepit populo Iſrael dicens: Cum ingreſsi fueritis terram quā ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum primitias veſtras ad ſacerdotem. Qui eleuabit faſciſculum corā domino, vt acceptabile ſit pro vobis altero die ſabbati, & ſacrificabit illum. Et in Deuter. præcipit dominus vt de omnibus fructibus primitiæ offerantur domino, & dentur ſacerdoti, vt inuocet nomen domini ſuper eas. Et apud Ezech. expreſsius ait, Primitiua ciborum veſtrorū dabitis ſacerdoti, vt reponat benedictionem domui tuæ. Quem locum exponens Hieronymus ait, Primitiæ ciborū noſtrorum ſacerdotibus offeruntur, vt nihil guſtemus nouarum frugū niſi quod ſacerdos antè guſtauerit. hoc autem facimus vt reponat ſacerdos benedictionem & oblationē noſtram in domo ſua, ſiue vt ad precationem ſuā dominus benedicat domibus noſtris. Grandis dignitas ſacerdotū, ſed grandis ruina ſi peccauerint. Hæc Hieronymus. Quid ad hæc dicetis impii Vuitclefuiſtæ? nunquid Deus docuit populum Iſrael necromantiā, aut magicæ artis peritiā? Abſit à cordibus omniū talis impietas. Deus enim ſtrictiſsime inhibuit, & odioſe nimis abominatur idololatriam, ſuper quam tamē fundatur magia. Sed ad legem nouam accedamus. Chriſtus panē daturus apoſtolis benedixit, ſimiliter & calicem daturus prius gratias egit: & cum cœnaſſet, hymnū dixit, docens nos vt cū comederimus, ſimiliter faciamus. Quod ſi quis reſpōdeat illa de ſolo myſtico pane, & myſtica benedictione verba fieri: audiat apoſtolum Paulum, qui ita in priore ad Tim. epi. ait, Omnis creatura bona eſt, & nihil reiiciendū quod cū gratiarū actione percipitur:

Gene. 1 Exo. 23 Leu. 23 Deu. 26 Eze. 44 1. Tim. 4

ſanctifi

sanctificatur enim per verbū Dei & orationē. Quæ verba exponens Theophylactus ait, Ergo immūdū erit nisi sanctificetur? Nequaquā: sed ex permissu id ponit. Nam primū asseuerando nihil dicit immūdū, deinde cōcedimus, inquit, immundum id fieri: habes tamen quā adhibere possis medelā. Cruce obsigna, laudē Deo & gratias redde, sic immunditia omnis & fœditas dilabetur. Cum enim gratias agimus, omnia emundantur. Hęc Theophylactus. De sacris vestibus & palliis, & vasis quanti sint momenti, & qua reuerētia cōtrectanda, docet Clemēs papa & martyr in quadā epi. ad Iacobū fratrē domini, quæ inscribitur de sacris vestibus & vasis. Legat eam qui de hac re doceri voluerit. De benedictione luminū solum afferā decretum cōcilii 4. Toletani. illud enim cōciliū de benedictione cerei pascalis decernens, cap. 8. suorum decretorū ita ait, Lucerna & cereus infra vigilias apud quasdam ecclesias non benedicitur, & à nobis cur benedicatur, inquirunt. Propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentū hæc solēniter benedicimus, vt sacræ resurrectionis Christi mysteriū quod tēpore huius mortis votiuæ aduenit, benedictione sanctificati luminis suscipiamus. Et quia hæc obseruatio per multarū loca terrarum regionesq; Hispanię in ecclesiis cōmendatur, dignū est propter vnitatē pacis, vt in Gallicanis ecclesiis cōseruetur. Nulli autē impune erit qui hoc cōtempserit, sed patrū regulis subiacebit. Hęc cōciliū Toletanū. Quo in loco hoc solū admonere oportet, vt licet talis cerei benedictionem omittere nō sit contra fidē, erit tamen cōtra fidē, vilipendere, & credere nullius valoris & momenti, imò mortifera esse quæ ecclesia cōgregata statuit obseruāda. Valeāt ergo impii Vuitclefuistæ, & vereātur appellare magicos & necromanticos tot sanctos viros, quorū doctrina & sanctitate fulget ecclesia vt sol & luna. Ipsi enim potius dicēdi sunt necromantici & incātatores qui diabolica astutia homines idiotas & simplices demētāt & incantāt, illos à veritate fidei auertētes, & ad impia dogmata cōuertētes. Sed opus est vt eorū obiectioni respōdeamus. Obiiciūt. n. nobis Vuitclefuistæ, ꝙ nos volumus benedictionibus nostris creaturas facere meliores quā Deus eas ꝑ naturā fecerit. Talis autē creaturarū profectus, vt meliores efficiātur, nulla, vt aiunt, experiētia cognoscitur. ridiculū est ergo eas benedicere. O forte argumentū, Dic nōne ex euāgelio constat eum qui habuerit fidē sicut granū sinapis, habere tantam virtutem, vt si dixerit arbori moro, trāsplātare, trāsplātetur statim?

Cōcilium Toletanū.

Luc. 17

At cùm ante fidem susceptam hoc non posſit, cōuincitur vt per fidei accesſionem fiat melior. Quid ergo prohibet vt idem dicamus de aliis rebus quæ benedictionem suscipiunt, vt meliores fiant, quàm per naturam fuerint? Non quòd homo eas meliores faciat, sed Deus ad preces ipſius benedicentis. Sed de hac re iam suprà in titulo de aqua fecimus longiorem disputationem: quapropter ad illum locum mittimus lectorem.

PRAEFATIO IN VII. LIB.

VANDO hoc opus aggresſus sum, decreueram in tot libros illud partiri, quot sunt literæ in alphabeto. Credebam enim sub vnaquaque alphabeti litera tot reperiri dictiones ab illa incipientes, quæ significarent res de quibus aliquando fuissent hæreses ortæ, vt sufficerent ad vnum iustum librum absoluendum. Verùm cùm ad hunc locum perueni, agnoui nō ita vt decreueram, fieri posse: nisi fortè iustā vnius libri mensuram minuere vellem: quoniam sub hac sexta litera alphabeti, videlicet f. solas tres dictiones, eásque nimis steriles reperi, de quarū significatis aliquæ pertractentur hæreses. Quare cùm in hoc loco agnoscerem me frustratum esse spe mea: antequàm aliquid scribere cœpissem, processi ad sequentis literæ explorationem faciendam, timens nequid simile postea accideret. Ea igitur probè, vt decebat, explorata, vnicam duntaxat sub ea reperi dictionem de cuius significato fuisset aliqua hæresis pronunciata. Hoc idem reperi in aspirationis nota videlicet h. Quapropter nutabundus hoc loco hæsi, nesciens quò me verterē: quoniam si iuxta id quod primò decreueram, prosequi vellem, in inanis gloriæ notam meritò incurrissem, eò quòd ex multitudine librorum in opere, gloriam fuissem visus captasse. Omnia igitur mihi circunspicienti, visum est prudentius fore sententiam semel decretam mutare, quàm malè definitā pertinaciter tueri: præsertim cum lex diuina doceat modū ad cuius imitationem

Act.12 *id corrigere valeamus. Deus nanque olim præcipiens populo Iudaico esum agni paschalis, mandauit vt vnusquisque tolleret agnum per domos & familias suas. Verùm considerans multas esse pauperes domos, intra quarum lares minimè posset vna nocte integer agnus deuorari: remedium adiecit, vt quisque talis iungat sibi vicinum qui coniunctus est domui eius, quousque tot sint animæ quæ sufficere posſint ad esum totius agni. Quælibet præcedentium literarum alphabeti adeò diues fuit, & tantā habuit dictionum familiam, vt sufficiens fuerit ad perficiendum vnius libri iustum volumē. At hæ tres quæ nunc proximè sequuntur, adeò pauperes sunt, & tam modicam habent familiam, vt duæ illarum, ne dicam vna, vix sufficiant ad vnum integrum absoluendum. Idcirco decreui omnes has tres alphabeti literas intra vnam domum concludere: vt librum quem earum quælibet sola absoluere ob suam penuriam non poterat, simul iunctæ absoluant. Quòd si fortè in posterum aliquid simile deprehendero, idem me facturum decerno.*

F. AL F

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERsus hæreses, Liber Septimus.

FATVM.

VM variæ fuerint de hac re philosophorum sententiæ, nullam tamen earum hic pertractabo, sed iuxta meum primum institutum, solũ enarrabo quid senserint hi qui se Christianos profitentur & iactãt, etsi nihil minus sint. Fuit ergo de hac re quidam error asserens fato conuersationes hominum esse imputandas. Huius erroris author (vt Augu. lib. de hæresibus cap. 35. ait) Bardesanes quidam Syrus, vir doctus: quem Augu. dicit prius fuisse catholicũ, & postea in Valentini errores fuisse lapsum, addidisseque de suo hũc quem diximus errorem. Verùm Eusebius Cæsariensis lib. 4. historiæ ecclesiasticæ cap. vlti. de hoc Bardesane loquens, aliter quàm Augu. de illo sentit. Dicit enim illum in schola Valentini nutritum, postea verò cum magistri errores notasset, ad veram fidei regulam rediisse, quanuis nõ omnes illius errores reliquisse asserat. Dicit etiam illum scripsisse cõtra Marcionem, & alios hæreticos, & ad Antoninum imperatorem dialogum de fato, quem dialogum Eusebius de nullo errore notat, sed potius eum appellat dialogum potentissimum. An autem ita senserit vt Aug. illi impingit, ego non possum definire. Sed credamus Aug. & Epiphanio quẽ Aug. in hac parte secutus est. Epiphanius episcopus in libro octoginta hæresum, hæresi 56. de hoc Bardesane disserens, aliter quàm Eusebius & Augu. de illo sentit. Sic enim ait: Post hos deinceps sequitur Bardesianus quidam sic vocatus. Bardesianus autem hic, ex quo hæresis Bardesianistarum orta est, ex Mesopotamia secundum genus erat, ex inhabitantibus ciuitatem Edessenorum. Qui primum quidem optimus vir fuit, & libros nõ paucos conscripsit, quãdo sanam mẽtẽ habebat. Nam ex sancta Dei ecclesia procedebat, doctus existens in duabus linguis græca & Syrorũ. Augaro autẽ Edessenorũ principi viro sanctissimo familiaris erat primum & simul eius adiutor & ipsius eruditionis particeps. Durauit post illius obitũ vsq; ad tẽpora Antonini Cæsaris, non Pij appellati, sed Veri. Et multa in Abidan astronomum cõtra fatũ disserẽs, collegit. Sed & alia eius scripta secundũ piam fidẽ circũferuntur. Apollonio vero Antonini amico cõtradicebat, admonenti

Bardesanes.

vt negaret seipsum Christianum dicere. Hic autem fermè in confessionis loco constitutus erat, sermonésque prudentes respondit, pro pietate viriliter defensionem suscipiens, mortem se non formidare dicens, quā necesse sit affore, etiam si regi nō cōtradiceret. Et sic vir hic per omnia magnoperè ornatus erat, donec in errorē sectæ suę incidit, factus instar pulcherrimæ nauis, cui incomparabile onus immittitur, & quæ iuxta ripas portus tracta est, & totū mercimonium perdidit, & aliis qui nauē ascenderunt mortem induxit. Corrumpitur enim hic per Valentinianos, & ex ipsorum improbitate, venenum & zizania horum haurit. Multa autem & ipse alia principia emisionésque ac productiones narrauit, & abnegata mortuorum resurrectione suam hæresim docuit. Hactenus de Bardesane, siue Bardesiano sanctus Epiphanius, qui & si dicat illum in Valentini errores fuisse lapsum, apertè tamen dicit illum contra hæresim de fato loquentem scripsisse. Verùm etsi hic Bardesanes hanc hæresim non fuerit tutatus, non defuit tamen qui illi impensè fauerit. Hunc enim errorem docuit Priscillianus, qui dixit homines esse fatalibus stellis alligatos, & ipsum corpus nostrum secundum duodecim signa cœli esse compositum, constituens in capite Arietem, Taurum in ceruice, Geminos in humeris, Cancrum in pectore, & hoc modo alia signa per cæteras corporis partes distribuit vsque ad plantas, quas Piscibus tribuit: quia hoc vltimū esse signū astrologi docent. Et huius erroris non meminit Guido cùm de Priscilianistis loquitur: quod valdè miror: cùm apertè illum prodiderit Aug. quem Guido semper imitatur. Hæc ergo doctrina facilè conuincitur hæreseos, quoniam apertè tollit hominis arbitrium, vt nullam prorsus in eligendo habeat libertatem: quoniam si homo liber est in eligendo, ita vt res aliter agere posit quàm agit, consequens est vt homo non sit fatalibus astris alligatus. Quod si ex astrorum virtute pendet quicquid acturus est homo, & non ex sua electione: non est ergo hominis arbitrium liberum. At hominem esse in suis electionibus liberum, infrà Deo præstante ex sacris litteris ostendemus. Præterea si fato omnia reguntur in homine, non erit quod laudemus in homine aut vituperemus. In his enim quæ à natura insunt, nec laudamur nec vituperamur. Rursus si homines à fato ducūtur, nulla cōsultatione erit opus, quoniā in his quę nō possunt aliter euenire, superflua est omnis consultatio. Nullus enim erit adeò demēs, vt de crastino

solis

ſolis ortu vel de hodierno occaſu conſultet, quia quocũq; adhibito conſilio non eſt in noſtra poteſtate quin hodie ſol occidat,& cras oriatur. Nõ erit etiam opus pugnare aduerſus vitia: imò inanis eſſet talis pugna, ſed expectandum erit quò fata ducant, quibus homo nõ poteſt repugnare: cùm ſit (vt dicunt) fato ſubiectus. Fruſtra igitur perſuadetur boni amor & proſecutio, & diſſuadetur vitiũ. Fruſtra dixit propheta: Declina à malo,& fac bonum. Fruſtra etiam dixit Paulus: Fugite fornicationem. Quis ergo ſuadebit alicui illa quæ non ſunt ſub eius poteſtate? Nullus niſi demens ſuadebit alicui vt ordinem cœli euertat. Deinde ſi fato homines ſubiiciuntur, non erit opus legibus. Vt quid præcipitur mihi pax, ſi me fata impellunt ad bellũ? Iniuſtè mihi interdicitur furtũ, ſi me furari fata cogunt. Peribit etiã hac ratione iuſtitia, quæ vult vt bonis pręmium, malis autem & dyſcolis pœna irrogetur. Iniuſtè fur aut adulter punitur, ſi à fato vterque ſic cogitur, vt neque adulterium hic, neq; ille furtum euitare vllo modo poſsit. Nulla certè erit cauſſa propter quam bonũ agens pręmio potius donetur, quàm malum agẽs: quare hic puniatur, non autem ille, cùm vterque ex neceſsitate & non ex libertate agat. Quod ſi alicui bonum aut malum imputandum venit, imputabitur fato, quod ad bonum aut malũ impellit. At cùm tale fatum ſit iuxta iſtos certus ordo aſtrorum in cauſando aut influendo, qui certus ordo ſit à Deo ordinatus,& illis ſideribus tributus: conuincitur vt in Deum etiam mala hominum referantur, qui fatum ſic diſpoſuit, vt hominẽ ad malè agendum cogeret. Hoc autem adeò eſt impium, vt aures horreant audire, Deum eſſe authorem præcipuũ noſtrorum vitiorum. Accedit ad hæc id quod experientia & aliorum teſtimonio cognouimus. Sæpe enim contingit geminos ex eodẽ vtero naſci valdè diſparis ingenij, vt clarè patet de Iacob & Eſau, quorum quãta fuerit diſsimilitudo, liber Geneſis apertiſſimè oſtendit. Quod ſi fortè dicas ex illis geminis vnum prius fuiſſe natum quam alterum,& ita per illius temporis interuallum quod fuit inter ortum vnius,& ortũ alterius, fuiſſe alium, & aliũ ſiderũ aſpectũ,& ita aliud & aliud fatum: tunc petam ab eis, cùm in vno & eodem vtero eſſent, à quo fato fuit ordinatũ, vt prior vnus quàm alter naſceretur, cũ tamen ſæpe contingat vt ſimul ex eodem ſemine,& ex vno coitu, ambo gemini concipiantur? Cùm ergo ex eodem ſemine, & ex eodẽ coitu cõcepti ſint, conuincitur vt ſaltẽ intra vterũ vnũ & idẽ ſit vtriuſq; fatũ.

Pſal. 33
1. Cor. 6

Quod si idem erat, quo pacto fieri potuit vt à fato ductus aut impulsus vnus prior exiret quàm alter? Hæc omnia adeò aperta sunt, vt non sit opus in re tam aperta plura expendere: sed solùm audiamus ecclesiæ de hac re definitionem. Conciliũ Braccarense primum cap. suorum decretorum sic ait, Siquis animas & corpora humana fatali signo credit astringi, sicut Pagani & Priscillianus dixerũt, anathema sit. Et cap. 10 iterum ait, Si qui duodecim signa, id est signa quæ mathematici obseruare solét, per singula animæ vel corporis membra dissipata credunt, & nominibus patriarcharũ ascripta dicunt, sicut Priscillianus dixit, anathema sit. Hæc concilium Braccarense. Leo papa huius nominis primus etiam hanc hæresim damnat. Nam in quadã epistola ad Astoricensem episcopũ, quæ est in ordine 71. in qua errores Priscillianistarum condemnat, sic ait: Vndecima ipsorum blasphemia est, qua fatalibus stellis & animas hominum & corpora opinantur astringi: per quam amentiam necesse est vt omnibus paganorum erroribus implicati, & fauentia sibi (vt putant) sydera colere, & aduersaria studeant mitigare. Verùm ista sectantibus nullus in ecclesia catholica locus est: quoniam qui se talibus persuasionibus dedit, à Christi corpore totus abscessit. Hæc Leo papa vir quidem sanctus pariter & doctus. De hac re scripsit beatus Thomas Aquinas opusculũ de fato, quod est 28. in ordine opusculorum eius. Sed in illo tractatu parum aut ferè nihil contra hunc errorem disputat, ad alia se diuertés. Beatus Gregorius Nissenus scripsit de fato paruum libellũ, sed elegantem. Qui autem copiosius & exactius hanc rem (meo iudicio) discussit, est beatus Augustinus in quinto libro de ciuitate Dei, à primo capite vsque ad finem vndecimi. quo loco obsecro te lector vt legas etiam commentarios doctissimi viri Ludouici viuis, quoniam multùm te ille iuuabit ad philosophorum de fato varias sectas intelligendas.

Cõcilium Braccarense.

Leo papa.

FIDES.

Ex omnibus hæreticis solus Petrus Abailardus caussam potissimam suarum hæresum prodidit. Certum est enim maximam hæresum partem, imò verius dixerim, totam hæresum colluuiem inde esse ortam, quia videlicet volunt hæretici concludere fidem intra limites nostri intellectus, vt illa non putent credenda, quæ intellectus noster non potest ratione comprehédere. Hic autem morbus cùm fuerit omnibus hæreticis communis

Petrus Abailardus.

Fides

munis, solus tamen Petrus Abailardus morbũ aperuit. Is enim (vt beatus Bernardus illi impingit epist. 190.) dixit nihil esse credendum, quod excederet virtutẽ nostri intellectus. Pro qua re affert illud Sapient. Qui citò credit, leuis est corde. Credere autem cito (dicit ille) est adhibere fidem ante rationem. Hunc autem errorem Paulus apertè reiicit, dicens, Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Quę Pauli verba siue ad fidei definitionẽ spectent, siue (vt Erasmo in annotationibus placet) laus quędam fidei, & non definitio dicenda sint, hoc certum erit Paulum vera de fide pronunciasse. Quid ergo est dicere argumentum non apparentiũ, nisi quod Chrysostomus exponit, conuictio earum rerum quæ non videntur? Quasi fides sit quæ cogat nos credere ea etiam quæ non videmus, nec ratione inuestigare possumus. Verùm hic admonet Erasmus Paulum non loqui de ea fide qua ea quæ credẽda sunt credimus, sed de fide qua alicui fidimus, hoc est de fiducia. Sed ignoscat mihi obsecro: quoniam aliter esse ipsamet Pauli verba conuincunt. Nam post illud fidei siue encomium siue definitionem subiungit: multa quæ ad fiduciã minimè referri possunt: vt est illud, Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei. At fiducia non propriè respicit præterita, quemadmodum futura. Deinde de Enoch loquens ait, Ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Vt autem apertius innueret de qua fide loquebatur, subdidit, Credere enim oportet accedentẽ ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. At credere Deum esse, nõ video quo pacto ad fiduciam possit referri. Basilius magnus in expositione psal. 115. interpretatur illum locum Pauli de vera fide qua credimus & non de fiducia. Beatus Augustinus in libro quinquaginta homiliarũ, homil. 32. exponit illud Pauli de fide, & nõ de fiducia. Beatus Bernardus in illa epistola proximè citata etiam de fide exponit hoc Pauli testimonium, citans aduersus Petrum Abailardum. Et Theophylactus in commentariis super Paulum etiã de fide exponit. Quapropter spero Erasmum non malè consulturum si nos ab eo hic dissentimus: cũ ipse dissentiat Ab Augustino, Basilio, & aliis. Sed iam ad huius caussę caput nostra reuertatur oratio. Paulus apostol. in ea quæ est ad Romanos epistola, de Abraham loquens, ait: Qui contra spem in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium. Sed quomodo in spem contra spem? Quia videlicet

Haeresis prima

Eccle. 19

Heb. 11

Erasmus.

Rom. 4

delicet ex natura nulla erat ſpes vt iam gignere poſſet, eò quòd ipſe multa eſſet ætate confectus, quia ferè centenarius, & vxor eius Sarra, ex qua fuerat illi ſemē promiſſum, duplici erat mortificatione affecta, videlicet ſenio, & ſterilitate. ideo iuxta naturam non erat ſpes neq; veriſimile vt Sarra & ſenex & ſterilis ex homine ſene conceptura foret. Verum etſi hoc ratio non ſuggerebat, ſpem tamen habuit credens poſſibilia eſſe quæ illi Deus promiſerat. Quòd ſi non ſunt credenda ea quæ ſunt ſupra rationem, immeritò Paulus laudauit Abrahā quia cōtra ſpem
Luc. 1 in ſpem credidit. Immeritò etiam Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ fuiſſet punitus quia partum vxoris ſuæ, quā ſenem & ſterilem ſciebat credere noluit. Hic enim iuxta Petrum Abailardum potius fuiſſet præmiandus quàm puniendus, quoniam (vt ille pro ſe citauit) qui cito credit, leuis eſt corde. In priore epiſtola ad Corinthios Paulus ait: Sermo meus & prædicatio mea
1. Cor. 2 non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Quid hic reſpondebit Petrus Abailardus? Si non ſunt credenda (vt ille ait) niſi ea quæ ratione cōprehendi poſſunt: tūc noſtra fides pendebit ex humana ſapientia. Paulus tamen dicit fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Et beatus Gregorius ait: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et beatus Auguſtinus in libro quinquaginta homiliarum, homilia 42. eandem oſtendit doctrinam, dicens, Arcana & ſecreta regni Dei prius quærunt credentes, quò faciant intelligentes. Fides enim gradus eſt intelligendi: intellectus autem, meritum fidei. Apertè hoc propheta dicit omnibus præpropere & præpoſtere intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus.
Eſai. 7 Ait enim, Niſi credideritis, non intelligetis. Habet ergo & fides ipſa quoddam lumen ſuum in ſcripturis, in prophetia, in euangelio, in Apoſtolicis lectionibus. Et paucis interpoſitis ſubdit, Videtis ergo fratres, quandiu ſint peruerſi, & properādo vitioſi, qui tanquàm immaturi conceptus, ante ortum quærunt abortum: qui nobis dicunt, quid me iubes credere quod non video? Videam ego aliquid, vt credam. Iubes credendum quod nō videam? Ego videre volo. & videndo credere, non audiendo. Dicat propheta, Niſi credideritis, non intelligetis. Aſcendere vis, & gradus obliuiſceris. Vtique peruerſe homo, ſi iam tibi poſſem oſtendere quid videres: non hortarer vt crederes. Hucuſque Aug

que Augustinus. Quibus verbis apertè satis impetit Petrum Abailardum, & videtur verba sua dirigere Augustinus in aliquem qui fortè similiter vt hic Abailardus senserat. Beatus Basilius exponens Psalm. 115. in exordio Psalmi sic ait: Fides supra omnem rationem scientiarum disciplinarúmve animam sublimem trahit. Fides denique non geometricis aut necessariis nititur probationibus. In nomine domini Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Hanc enim vocem continuò per spiritum sanctum subsecutus est statim effectus. Ex prodigio nanque diuinitatis vnigeniti, manifestatio necessaria videntibus est orta. Dic quæso quid ad fidem faciendam, veritatémq; persuadendam vehementius? an dialecticæ propositiones secum symperasmata consequentia trahentes, an potius tale tantúmque ostentum ab omnibus clarissimè visum, omnémque virtutem excedens? Et parum infra, Denique in quolibet studio quod ordine in finem procedit, impossibile primorum subiectorum demonstrationes inquirere: sed necesse omnium artiū quæ probatione nituntur, principia sine vestigatione aut ratione posita, reliqua quæ deinceps sequuntur, cum ratione ostendant. Sic & theologiæ mysterium ex fide minime rationibus probata ædificiū quærit. Hæc Basilius. Sed dicet mihi aliquis, vt quid tandiu moraris hominum testimonia citans? quoniam Petrus Abailardus omnium hominum quantumlibet sanctorum & doctorum sententias aspernatur, & pro libito refellit. Fateor: pro hac causa in primo huius operis libro illum in iudicium vocaui: verum etsi illum non moueant, mouebunt tamē lectorem pium. Et si ille non recipit alios doctores, recipiet tamen Paulum, ex quo conuincimus fidem esse supra humanam intelligentiam. Illud autem quod Petrus Abailardus ex ecclesiastico pro se citauit, videlicet, Qui cito credit, leuis est corde: non de fide in Deum, est accipiendum, sed de mutua inter homines ipsos credulitate. Nam alioqui virgo gloriosissima leuitatis arguenda veniret, eò quòd credidit angelo dicenti Deum fore ex illius carne concipiendum, nulla ad hoc petita aut exhibita ratione qua id futurum possibile conuinceretur. Captiuemus ergo nos intellectum nostrum in obsequium Christi, vt Christo & veris eius discipulis credamus: & sic credentes, intelligemus facilius ea quæ antea intelligi à nobis nō poterant.

Basili.

Eccl. 19

Alia est hæresis quæ sic extollit fidem, vt bonis operibus detrahat. Hunc errorem (vt Augustinus refert libro de hæresibus

secunda hæresis

cap. 54.

Eunomius cap.54.) docuit primo Eunomius quidam Arrianus, qui dixit omnes qui fidem quam ille docebat, teneret, fore saluos etiam si quantumlibet grauia peccata committerent, & in illis perseuerarent. Hunc errorem iamdiu sepultum spiritu pythonico

Lutherus. aut potius diabolico instinctus Lutherus suscitauit ab inferis, dicens solam fidem iustificare: quapropter opera ait non esse necessaria ad assecutionem vitæ æternæ: quòd si fiant, ea nullo pacto iustificare asserit. Sed hoc secundum vsque ad alium locum differimus. Nunc ergo de solo primo disputabimus, probantes non solam fidem sufficere, sed etiam exigi à nobis bona opera. Nam aliâs oportebit fateri, neque homicidium, neque periurium, neque adulterium, neque furtum fore homini imputanda, modò ille credat se saluandum per virtutem promissionis in baptismate factæ. Hanc enim fidem sufficere docet Lutherus. Sic enim ait: Iã vides quàm diues sit homo Christianus siue baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas. Hęc Lutherus. O vocem impiam, & totius nequitiæ fomentum. O serpentis sibilum venenatum. Nouerat quippe callidissimus serpens Deum iuxta operum qualitatem singulis redditurum siue bonum siue malum, prout in corpore gessit. ideo excogitauit quo pacto posset homines securos operum facere, vt præmio frustraretur. Attendite obsecro, & videbitis quot venenosi riuuli ex hoc vitiato fonte scateant. Si sola fides iustificat, nunquam ergo per alicuius sacramenti susceptionem homo iustificabitur. Ecce iam vides omnem sacramentorum virtutem perisse. Pœnitentia enim nihil prodest peccatori, si sola fides iustificet. Cõfessio peccatorum nihil iuuat, sed sola fides. Eleemosyna, ieiunium, oratio, & reliqua huiusmodi nullius sunt momenti, quia sola fides iuxta Lutherum iustificat. Nullum quantumlibet letale crimen obest, modò credat, quia sola fides sufficit ad salutem. Quis hæc ferre poterit? Non certè Christianus homo, imò vel parum pius philosophus ethnicus tolerare non poterit. Quis enim ethnicus nõ abominatur furtum? Quis non horret homicidium qualecunque? Quis non execratur parricidium? Quis nõ odit adulterium? Quis vnquam periurus non malè audiuit? Quis vnquam laudauit iusti fœderis violationem? Omnia tamen hæc, & siquæ sunt alia peiora, habenti fidem Lutherus permittit. Excommunicatio ideo ab eo contem

contemnitur, quia solam fidem sufficere putat: quapropter si credit, quantumlibet & quomodolibet excommunicetur, nihil putat illi obesse excommunicationem. Sæpe enim contingit homini aberranti, rectámque viam relinquenti, intrare per syluam densam, credens illic esse verum & rectum iter: cui paulò progredienti obsistunt densi rami arborum: ille autem ne retrocedat, rumpere nititur. quod si vlterius aliquod aliud impedimentum fortius se opponat, quicquid illud sit, omnino aut frangere aut euellere, aut quoquo modo tollere conatur, ne inceptam semel viam deserat. Sic mihi videtur Lutherus fecisse: Nam cum hunc quem diximus tutari cœpisset errorē, obiiciebatur illi sacramentorum efficax virtus, prosternit omnia sacramenta. opponebatur contritio, deiicit contritionem. obsistebat satisfactio pro peccatis, tollit prorsus satisfactionē. Hęc autem omnia, ne illum priorem errorem deserat: sicq; factum est, vt quod semel prodidit definiendi temeritas, conseruauerit postea & auxerit tuendi pertinacia. Frangas (inquit Quintilianus) citius quàm corrigas quæ in prauum indurauerunt. Verùm ad nostrum institutum reuertamur, & omissis argumentis ad scripturæ iudicium accedamus. Dominus ad Cain ait: Si bene egeris, recipies: si autem malè, statim in foribus peccatū tuum aderit. Ecce hic bono operi promittitur præmium, malo autem pœna: non ergo sola fides iustificat, sed etiam opera: quoniam si opera non iustificarent, non redderet illis retributionem dominus. Et sapiens ait: Bonorum operum gloriosus est fructus. Et iterum, Reddet Deus iustis mercedem laborum suorum. Et propheta cum petisset à domino quis in illius tabernaculo esset habitaturus, respondit statim dicens, Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Operatur dixit: & cum postmodum aliqua virtutum opera enumerasset, subdit claudens psalmum, Qui facit hæc, non mouebitur in æternum. Non dixit qui credit hæc, sed qui facit hæc, vt ostenderet operum virtutem & necessitatem. Præterea dominus per Esa. prophetam bona opera nobis commendat, his verbis, Quiescite agere peruerse, discite bene facere. Quærite iudiciū, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Sed quid opus est tot afferre testimonia, cum omnes libri prophetarum pleni sint admonitionibus quibus nos ad bona opera hortantur, alliciunt, & impellunt? Quod si nouum testamentum appellas, reiiciens fortè in hac parte vetus: ad nouum instrumentum

Gen. 4
Sap. 10
Psal. 14
Esai. 1

tum volo mecum accedas,& audi Christum apud Matthæum
Mat. 7. dicentem, Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Multi dicet mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus,& in nomine tuo dæmonia eiececimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nũquam noui vos, Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Quis auté est qui dicit Christo, Domine, Domine, nisi qui fidem habet qua credit eum esse verum Dominum? nec tamen omnis talis intrat in regnum cœlorum: nõ ergo sola fides iustificat hominem. Quod autem talia Christi verba sint intelligenda de fideli non habente opera charitatis, testantur omnes sacri huius loci expositores, è quibus aliquos citabo, vt vel inde nostram sententiam firmiorem faciamus, ostendentes illam fuisse sanctorum virorum doctrinam.

Theophylactus. Theophylact. exponens illum Matthæi locum sic ait, Hoc loco ostendit seipsum Dominum, quãdoquidem dicit, Domine, Domine. nam ita se & Deum dicit. Docet autem nos, si fidem absque operibus habuerimus, nihil nobis eam profuturam. Nã dicẽdo, qui facit voluntaté, non dixit, qui semel fecit, sed qui vsq; ad mortem facit. Hæc Theophylactus. Et Christianus Druthmarus super Matthæum exponens illa eadem verba ait: Non in hoc cõfidat aliquis, quia Christianus est: si non facit opera Christianitatis, non intrabit in vitam æternam: quia qui se dicit nosse Deum,& mandata eius non custodit, mendax est. Hæc ille.

Hieronymus. Beatus Hieronymus in libro primo commentariorum super Matthęum, hoc modo illa verba pertractat. Sicut suprà dixerat eos qui haberent vestem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc è contrariò asserit ne his quidem accommodandam fidé, qui cùm polleant integritate fidei, turpiter viuunt,& doctrinæ integritatem malis operibus destruũt. Hæc Hieronymus. In cuius verbis aduertere oportet quod dixit integritaté fidei non sufficere.

Basilius. Beatus Basilius in regula monachorum capite nonagesimoquarto inducit monachos petentes in hunc modũ: Quomodo potest quis sine charitate tantam fidem habere, vt montes transferat, aut substantiam suam diuidat,& corpus suum tradat vt ardeat? Huic autem monachorum quæstioni respondet Basilius huiusmodi verbis. Basilius, Si memores sumus Domini dicẽtis, Faciunt enim omnia vt videan

deantur ab hominibus. sed & illud quod respondit illis dicentibus, Domine nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? cum ait ad eos, Nescio vos vnde sitis. Non quia mentiti sunt, sed quia Dei gratia abusi sunt ad proprias voluntates, quod vtique alienum est à charitate Dei. Hæc Basilius. Sufficiunt hæc virorum sacrorum testimonia quibus comprobauimus verã esse ac literæ germanam expositionem eam quam nos prius proposueramus. Patet etiã ex eorum omnium testimonio concordi, fidem solam sine operibus non sufficere. Sed reliqua testamenti noui percurramus testimonia. Apud Ioãnem Dominus Iesus Christus ait, Omnẽ palmitem in me nõ ferentem fructum, tollet eum pater meus. Tollere autem eum, vt infra ipsemet ait, est mittere illum in ignem vt ardeat. Cum ergo non ob aliud condemnatur quàm quòd fructum non fecerat, conuincitur inde opera esse necessaria. Rursum de vltimo iudicio dominus disserens, vitã æternam promittit his qui opera pietatis in paupetes & egenos exercuerunt, & ignem æternum decernit illis qui eiusmodi opera facere contempserunt. Veniat ergo Lutherus, & extollens se supra omne quod dicitur Deus, Dei sententiam reuocet, & gloriam promittat hominibus sceleratis, si credant. Promissiones certè huiusmodi sunt promissiones serpentis antiqui, qui primis parentibus scientiam promittens, scientiam sustulit, & ignorantiam loco eius subrogauit. Sic mihi videtur facere Lutherus: qui dum gloriam æternam solùm credenti promittit, ignem ęternum sibi & illi parat. Deinde, adolescenti petenti à domino quid faciendo vitam æternam possideret, respondit Christus verus magister: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Ecce hic vides mandata exigi tanquam necessaria ad vitæ æternæ consecutionem. Nam si necessaria non essent, non iam pręcepta sed consilia dicenda essent. Hoc enim existimo esse discrimen inter præceptum & consilium, quòd hoc suadetur tanquam bonum, non tamen exigitur vt necessarium: illud verò sic exigitur, vt de illo ratio reddenda sit. Quod si necessaria nõ sunt, præcepta dicenda non sunt. Non enim præcipiuntur nisi vt fiant. Hoc autem de mandatis seruandis iterum repetit dominus cum in cœlum ascensurus discipulis suis ait, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Non dixit, docentes eos credere tantùm, sed seruare

Mat. 7

Ioan. 15

Mat. 25

Mat. 19

Mat. vlti.

Mar. vlti. omnia. non ergo sola fides sufficit. Et apud Marcum eodẽ temporis articulo ait, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ex quo patet etiam vltra fidem requiri baptismum. non ergo sola fides sufficit ad salutem: aut si hæc sola sufficit, baptismus non est necessarius. Cum vero dixit, Qui autem non crediderit, condemnabitur: docuit baptismum sine fide non prodesse, Roma. 2 quemadmodũ nec fides sine baptismo. Paulus etiam in ea quæ est ad Romanos epistola ait, Nõ auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Auditores legis hic vocat eos qui ex auditu crediderunt: quoniam fides est ex audi- 1. Cor. 14 tu. Et in priore ad Corinthios epistola ait, Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Quibus verbis apertissimè ostendit fidem solam non sufficere, sed esse etiam necessariam charitatem. Et 1. Cor. 16 rursus eosdem Corinthios admonens dicit, State in fide, viriliter agite, & confortamini. omnia autem vestra in charitate fiant. Quibus verbis post fidei admonitionem addidit charitatis opera, innuens fidem sine illis nõ sufficere ad salutem. Et in 2. Cor. 5 posteriore epistola ad eosdem ait, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Ecce patet præmia distribuẽda singulis iuxta eorum operum qualitatem. Verùm quid moramur in re tam aperta? Beatus enim Iacobus in sua Iaco. 1 catholica epist. ait, Qui autẽ perspexerit in lege perfectę libertatis, & permanserit in ea, nõ auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in suo facto erit. Et in alio eiusdem epistolæ capite, Vis autẽ scire ô homo inanis, quoniã fides sine ope Iaco. 2 ribus mortua est? Et iterum ibidem, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Et rursum, Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Vides quàm apertè, quàm sine vllis inuolucris hanc sententiã docet beatus Iacobus? Tam clara certè sunt hæc pro nostra, hoc est catholica doctrina testimonia, vt Lutherus eorum claritatem & efficaciam perspiciens, nesciens quò se diuerteret, ad commune omnibus hæreticis asylum confugiat, dicens talem epistolam non esse Iacobi apostoli, neque apostolico spiritu dignam. Ob eandem etiam caussam negat librum Apocalypsis: nimirum quia per illius testimonium temera- Apo. 14 ria Lutheri reuincebatur doctrina. In eo enim libro sic dicitur, Beati mortui qui in domino moriuntur. Amodo enim iam

dicit

dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Opera enim illorum sequuntur illos. Et iterum, Et alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et rursum, Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua. Apo.22
Propter hæc ergo tam clara horum librorum testimonia quæ aduersus Lutherum militãt, Lutherus decreuit his libris fidem non præstare, dicens eos non esse ex canone sacrorum librorum. Verùm de hac re in primo huius operis libro capite secundo disseruimus. Antè enim quam ad pugnam accederemus, ne fortè in posterum quid simile, vt nunc, contingeret, de armis vtrique parti communibus disputauimus, vt prius conueniret inter nos de armis quibus esset pugnandum. Ibi ergo ostendimus hos libros esse canonicos: quapropter non est quod amplius de hac re disputemus. Accedit ad hæc, quòd si sola fides iu- Galat.5
stificaret, vt Lutherus ait, omnia in vno mandato, videlicet in fide, complerentur: Paulus tamen dicit omnia in vno mandato compleri, nempe in charitate: non autem in fide. Sed charitatem nominans, fidem includit, quæ est eius fundamentũ. Quod si fortè Lutherus propter hæc testimonia dicat se intelligere de fide formata, quæ viuit per charitatem illam fouentem, tunc conuenit inter nos, quoniã nos etiam dicimus talem fidem iustificare, quamuis de illa etiã non admittamus quòd sola iustificet. Nã si fides vt iustificare possit, opus habet charitate: multo verius charitas dicẽda est iustificatrix, à qua habet fides vt iustificet, quã ipsa fides quæ per charitatem iustificat. A forma enim quæ rei perfectionem præstat, capitur ipsius rei vt substantia, ita & proprietas & denominatio. Paulus autem finem legis dicit esse charitatem, & non fidem. Præterea quomodo fides potest esse sola sine operibus, si ipsa fouetur à charitate? Charitas enim non est ociosa, quoniã, vt ait Paulus ad Galat.5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur. Et dominus apud Ioannem, Si diligitis me, mandata mea seruate. Si ergo charitas Ioan.14
adest, operatur. quod si non operatur, iam charitatis nullum est signum. Vnde beatus Ioannes in sua prima catholica epistola sic ait, Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habentem, & clauserit viscera sua ab eo, 1.Ioan.3
quomodo est charitas patris in eo? Probatio ergo dilectionis,

Fides formata iustificat, sed nõ sola.

Fides

vt ait Beatus Gregorius, exhibitio est operis. Dicamus ergo non solam fidē iustificare, sed etiam opera esse necessaria. Qui autem sola fide contentus, sine operibus putat esse sibi satis, videtur mihi similis esse illi homini de quo dicitur in euangelio quòd cœpit ædificare, & non potuit cōsummare. Nā fides fundamentum est, super quod, veluti super quandam firmissimam Luc.14 petram, Deus fundauit Ecclesiam suam: super quod etiam nos omnes fundari præcipit Paulus, vt stabiles & immobiles simus à spe Euangelii quod audiuimus. Si ergo fundamentum est fi-Colo.3 des, aliquid superædificandū erit, quoniam qui fundamentum iacit, de reliquo ædificio cogitat. Illud verò quod superædificādum est, vt ædificium maneat laudabile, est opus bonum. Vnde Paulus in priore epistola ad Corinthios ait, Si quis autē super-1.Cor.3 ædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulā, vniuscusque opus manifestum erit. Ex quibus Pauli verbis patet opera esse illa quæ superponenda sunt fundamento fidei. Qualiter autem quisq; superędificauerit, ignis probabit. Qui ergo fide sola contentus, opera contennit, is meritò cœpit ædificare, & nō potuit consummare. Propter has vrgentissimas rationes quæ apertissime conuincūt opera esse necessaria ad beatitudinem assequēdam, posteriores Lutherani volentes ducis sui sententiam corrigere, fatentur ingenuè operum necessitatem: quia sine illis (vt aiunt) vera fides esse nō potest: illa tamē opera nihil prorsus ad hominis iustificationem valere dicunt. Nam quidam Ioannes Riuius Atthendoriensis ex Lutheranorum factione in quadā epistola ad amicum innominatum, quæ inscribitur de sola fide, postquam opera fidei coniunxerat, sibiipsi obiicit atque respondet, sic inquiēs. Opera igitur, dicet aliquis, requiruntur. Fateor, verùm non vti iustitiam per ea assequamur, & hæredes existamus æternorum bonorum, id quod statim à renascentia sumus: sed vt fidem per ea nostram comprobemus, palamq; omnibus notam ac testatam faciamus. Nanque ea demum solida ac perfecta est fides, quæ est per charitatem efficax, vt Apostolus inquit: Quemadmodum enim eiusmodi sit arbor, de fructibus cognoscitur: ita vera ne sit fides an secus, ex operibus atque factis perspicitur. Et aliquibus interpositis, subdit: Nam ne erres fides in Deum plena atque perfecta, non simplex vlla credulitas, sed persuasio firma est cum spe fiduciáque erga Deum iuncta: sic vt nō spei minus in

Lutheranorum assertio

nus in fide quam credulitatis adsit. Nam simplex illa, de Deo persuasio, solum aditur quidam & velut ianua est, ad ipsam solidam ac perfectam fidem. Hactenus Ioannes Riuius. Ex cuius verbis constat, fidei nomen longe aliter ab illo accipi, quam Paulus accepit, quum, de fide, vt particularis est virtus, loquitur: Nam fides hæc de qua Ioannes Riuius loquitur, complectitur secum spem. At Paulus illam non solùm à spe, sed etiam à charitate separat & distinguit. Nunc autem, inquit Paulus, manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior horum est charitas. Si fides, vt Ioannes Riuius ait, complectitur in se spem, iam nõ tria, sed duo sunt. Si tria sunt, vt Paulus ait, oportet necessario fidem ab aliis duabus separare. Et de hac fide quæ à spe, & charitate separatur, nos dicimus illam non sufficere ad iustificandum hominem: quod ille etiam fatetur. De alia verò fide quæ secum habet spem connexam, dicit ille quòd sola illa sufficiat ad iustificationem. Sed huic sententiæ catholica fides repugnat, quę docet neque fidem, neque spem valere aliquid sine charitate. Si vero dicit Ioannes Riuius fidem connectere, sibi charitatem sicut spem, iam tunc ex tribus virtutibus Theologalibus faciet nobis vnam, videlicet fidem. Itaque non tria: vt Aposto. Paulus ait, sed vnum erunt. Cæterùm quod de operibus ait, illa non valere ad iustificationem assequendam, si intelligit, opera nostra nullius esse apud Deum meriti ad assequendam beatitudinem, aperte repugnat sacris literis, quæ toties referunt Deum propter bona opera daturũ hominibus gloriam æternam. Sed de hoc aliàs in titulo de merito longius disputabimus: Si vero intelligit quòd opera nostra dum in peccato sumus, non valent ad assequendam iustitiam, hoc est, gratiam iustificantem, hoc ipsum quilibet catholicus fatebitur: quoniam Paulus ait: Si ex meritis, iam non est gratia. Verùm etsi opera non valeant iustificare, disponunt tamen mentem, ad iustitiam de manu Dei gratis recipiendam: quod ille negare non poterit. Superest vt Lutheri obiectionibus respondeamus. Primò nãque obiicit illud Apostoli Pauli ad Romanos v. Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus apud Deum. Et illud ad Ephesios secundo, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Et in epistola ad Hebręos: Heb. 11
Sine fide impossibile est placere Deo. Et in actibus Apostolorum Act. 16
Beatus Petrus loquẽs de gentibus conuersis ad Christum, ait, Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit: dans illis spiritum sanctum sicut & nobis, fide purificans corda eorum.

Et per prophetam Abacuch cap. secundo dicitur, Iustus ex fide viuit. In quibus omnibus scripturæ locis & aliis quamplurimis iustificatio, & purificatio tribuuntur fidei, nulla operum mentione facta. Signum est, inquit Lutherus, quòd sola fides sine operibus iustificat hominem. Huic autem obiectioni respondemus, verum esse quod in illis scripturæ locis dicitur, fidem scilicet iustificare hominem, & sine illa neminem esse iustum: non tamen sic dicitur fidem iustificare, quòd alia omnia excludantur à iustificatione. Non enim per hoc quòd effectus dicitur produci ab vna caussa, per hoc excluditur alia, quæ particeps fuit illius productionis: vt gratia exempli siquis dicat Petrum esse genitum à Ioanne, non per hoc asserit eum non esse genitum à matre, etiam si mater taceatur. aut si dicat eum esse factum à patre & matre, non ideo colligendum est inde vt intelligat talis sic loquens Petrum non fuisse productum à Deo. Scriptura ergo etsi dicat iustificationem pendere ex fide, non tamen dicit eam pendere ex sola fide. At dicunt, de iustificatione loquens expressit fidem, nulla mentione operum facta. Fatemur eum tunc tacuisse de operibus, non tamen illa exclusit à iustificatione. Nam si per hoc quòd tacentur, debent reputari pro exclusis, oporteret etiam dicere baptismum non esse necessarium quin sine ipso quilibet saluari posset, quoniam in nullo illorum locorum scripturæ quæ modò citauimus, fit mentio aliqua baptismi: fides ergo sine baptismo saluabit? Absit. Quod si Lutherus dicat baptismi necessitatem alibi fuisse expressam, etsi in his locis taceatur, & hoc sufficere asserat: & nos hoc etiam illi respondebimus, quòd licet in his locis scripturæ citatis, aut aliis quibuscunque taceantur opera cùm de iustificatione fit sermo, non per hoc intelliguntur exclusa à iustificatione, quoniam satis est pro illorum assertione, operum virtutem & efficaciam alibi fuisse expressam, sicut patet in testimoniis per nos primùm adductis. Præterea si per hoc quòd opera tacentur, licet ea excludere, aut eorum exclusionem inferre, eadem ratione licebit fidem etiã excludere à iustificatione, quia sæpe operibus tribuitur iustificatio, nulla fidei mentione facta. Et vt alia eius rei testimonia omittam, vel illud est apertum, quod in commendationem eleemosynæ dicitur: Eleemosyna ab
Tob. 4. omni peccato & morte liberat. Vide quod dixit, ab om-
Eccle. 3 ni peccato. Et iterum de eadem, Ignem ardentem extinguit

Respõsio ad loca scripturæ.

gnit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursum ipsamet veritas ait: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Aduerte quod dicit, omnia. Posset ergo aliquis sic argumentari, eo modo quo Lutherus, Ecce Saluator commẽdat nobis eleemosynam, & nullam prorsus tunc de fide mentionem faciens, dicit omnia esse nobis munda. Ergo fides non est necessaria, sed sola eleemosyna sufficiet, maximè quia in die iudicij (vt ipse dominus ait per Matthæum) de hac petet rationẽ, nec tunc etiam vllam fidei mentionem facit. Absit autem vt quis dicat solam eleemosynam sufficere ad vitam æternam, cũ Paulus dicat: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Quotiescunq; ergo fides aut quæuis alia virtus laudatur, vel aliquid honoris illi tribuit, semper intelligẽdum est hac subintellecta conditione, si rectè suum exequatur officium. Tunc autem dicitur suum officium rectè exequi, si alia non omiserit quæ alias præcepta sunt. Sicut enim eleemosyna dicenda est bona, quando ex fide procedens solo Dei respectu fit: sic etiam fides tunc erit sufficiens, quando illi fuerint opera necessaria coniuncta. Non enim per hoc ꝙ vna aut altera virtus laudatur, statim inuidendũ est aliis, quia virtutes nõ sibi inuicem inuident, quemadmodum homines facere solent, qui aliorũ laudes existimant suas esse contumelias, putántq; suæ gloriæ detrimentũ esse cuiuscunq; alterius laudes. At virtutes nõ ita, sed omnes sua sorte contentæ, & quælibet suũ gradũ agnoscẽs, nec inferiorẽ despicit, nec altiori inuidet. Per hæc ergo quæ diximus, facilè (vt existimo) cuilibet obiectioni responderi posset, fatentes fidẽ iustificare, fidem exigi, fidẽ purificare, sed non solã, sed cum ea exiguntur omnia illa quæ alias præcepta inueniuntur. Nã alioqui frustra prçciperẽtur. Verùm vnus nobis restat scrupulus adhuc tollendus. Paulus siquidem in ea quæ est ad Rom. epistola ait: Arbitramur iustificari hominem per fidem, sine operibus legis. Et in epi. ad Gala. Scientes autem ꝙ non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidẽ Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credidimus, vt iustificemur ex fide Christi, & nõ ex operib' legis. Propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. De his duobus scripturæ locis maximè gloriantur Lutherani, quia (vt ipsi aiunt) in illis sic tribuitur iustificatio hominis ipsi fidei, vt excludãtur opera. Quibus respõdemus, Paulũ in illis duob' locis loqui de operibus legis veteris, puta de cçremo-

Luc. 6
Mat. 25
1. Cor. 13
2. obiectio.
Ro. 3
Gala. 2
Responsio

niis & aliis ritibus, quæ omnia fuerant per Christi mortem deleta, vt nullam penitus virtutem habentia, quapropter nec iustificare quenquã poterant. Non autem loquebatur de operibus aliorum pręceptorum decalogi. Ipsa autem materia de qua in illis epistolis tractat, ita esse apertè conuincit, quoniam (vt beatus Hilarius ait) circunstantiæ scripturarũ solent scripturæ sensum aperire. Certum est autem Paulum in illis duabus epistolis circa hoc versari vt ostendat legem Mosaicam, quæ solis Iudæis data fuerat, iam cessasse, legémque Christi nouam esse omnibus communem. Ideo post illa verba quæ ex 3. cap. epist. ad Rom. citata sunt, statim subiunxit, An Iudæorum Deus tantùm? Nónne & Gentium? Imò & gentium, quoniam quidem vnus est Deus qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputiũ per fidem. Et de epistola ad Galatas manifestum est in illa hoc velle docere Galatas, vt videlicet crederent legitima non esse amplius exercenda. nam ob hanc caussam testatur se reprehendisse Petrum, quòd videlicet per simulationem gẽtes iudaizare cogebat. Nulla in illis epistolis ad Rom. videlicet, & ad Galat. fit mentio de aliis operibus quàm de operibus legis veteris. Nil ergo aduersus nos illa scripturæ loca agũt: quoniam etiam nos fatemur illa opera legis veteris iam nullius esse momenti. Scio aliter hæc loca ab aliis exponi, & aliter obiectioni responderi ab eisdem: mihi tamen hic sensus magis placet, quoniam magis germanus est literæ. Et Theophylactus illa duo loca exponit eo modo quo nos exposuimus. Beatus Ambrosius ad eũdem modum interpretatur. Beatus Hierony. illum locũ epist. ad Gala. docet eodem modo esse intelligendum. Hæc ergo de hac re dicta sufficiant iuxta breuitatẽ quam à principio statuimus. De hac re scripsit Aug. opus quod inscribitur de fide & operibus. Scripsit etiã frater Iacobus Hochstratus hoc nostro seculo cõtra Lutheranos quandã epitomẽ de fide & operibus. Iodocus Clichthoueus in illo opere quod fecit pro declaratione & assertione veritatũ definitarũ in cõcilio Senonẽsi, in ca. vlt. totius operis de hac re disputat. Thomas de Vio Caieta. speciale de hac re opusculũ cõtra Lutherum scripsit. Post illũ longè copiosiorẽ tractatũ edidit Ambr. Catharinus Politus. Et alij multi scripsisse dicuntur, quos longum esset recensere.

FORNICATIO.

Græci. INter alios Græcorum errores quos Guido recenset, est vnus ad hanc rem pertinens. Dicunt enim (vt ille ait) fornicationem

nem simplicem, hoc est, coitum soluti cum soluta, non esse peccatum mortale. Sed aduersus hunc errorem iam suprà disputauimus in titu. de Coitu, hæresi. 1. ad illum ergo locum mittimus lectorem.

FVRTVM CONTINGENS.

DE hac re est vnus error quo docetur nihil contingens in rebus euenire, sed omnia quæ fiunt, necessitate absoluta fieri. Huius hæresis author fuit Petrus Abailardus. Eum postea secutus est Ioannes Vuitcleff, dicens potētiam Dei & actualem creationem eiusdem esse mensuræ, ita vt non possit plures res creare quàm creat, nec aliter res facere quam fecit. Eundem errorem tutatur nunc Lutherus, dicens omnia quæ fiunt, tam absoluta necessitate fieri, vt impossibile sit aliter fieri quàm fiūt. Hinc apertè cōuincimus verum esse quod aliàs diximus, caussam videlicet hæresum potissimam esse quòd fidem metiuntur iuxta nostri intellectus potentiam, ita vt illa sola credenda putent, quæ eorum intellectus comprehēdere potest. Quia enim humillimus intellectus, vel vt melius dicam, excæcatus Petri Abailardi & Ioannis Vuitcleff, non potest cognoscere alia quā ea quæ facta sunt, inde concludunt Deum non posse facere nisi quæ facta sunt. Itaque diuinam omnipotentiam concludere volunt & circunsepire limitibus sui intellectus, quod maxima est blasphemia. Paulus nanq; ait vias Dei esse inuestigabiles. Quē locum pertractans Origen. lib. 9. super epist. ad Rom. ait: Neq; inscrutabilia iudicia, & inuestigabiles viæ dicerentur, nisi quia nulla est creatura quæ vel inuestigare valeat vel scrutari. Solus enim filius est qui nouerit patrem, & solus est spiritus sanctus, qui scrutatur omnia, etiam altitudinem Dei: & ideò hanc altitudinem Dei, quam inscrutabilem dicit & inuestigabilem, omni creaturæ inscrutabilem dicit. Hæc Origenes. Quid ergo superbissimi hæretici scrutari tantant quud inscrutabile est? & vestigare quod inuestigabile est? Volunt enim velut illi Babylonij qui turrim ędificare cœperāt, in cœlū ascendere, sed deiecit eos Deus, dum se eleuare super altitudinem cœli contendunt, & ita euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratū est insipiens cor eorū: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Melius certè Aug. qui captiuans intellectū suū in obsequiū omnipotentiæ diuinæ, ita dicit: Demus Deū aliquid posse quod nos fatemur inuestigare non posse. in talibus enim rebus tota ratio facti est potentia facietis. Hęc Aug. in quadā epist. ad

Petrus Abailardus

Vuitcleff.

Lutherus.

Rom. 11

Gen. 11

Rom. 1

Volusianum. Cæterùm quia Petrus Abailardus & Ioannes Vuitcleff in hoc vnum conuenerunt, vt apud seipsos solos, contra Sapientis præceptum, prudentes sint, & omnium sanctorum virorum sententiis posthabitis, de solo suo sensu glorientur, ideò ex sola sacra scriptura testimonia proferentes, cõtra illos agamus. Et primò pro nobis testimonium dicit Sapiens, qui loquens de via filiorum Israel per desertum, ita ait: quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, Immisisti illis multitudinem mutorum animaliũ in vindictam, vt scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem vrsorũ, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorẽ proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solùm læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere. Nam & sine his vno spiritu poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispergi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensura & numero & pondere dispo suisti. Vides quàm multa numerauit Sapiens, quæ deum ait potuisse facere, cùm tamen nunquam facta fuerint. Alia ergo potest facere, & aliter facere quàm facit. Et post illa verba iterum ait Sapiens, Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Ecce laudat Dei miserationẽ, quã inde cõuincit, ꝙ cũ possit hominẽ peccantẽ statim è mũdo tollere, vitã illi permittit qua pœnitere possit, & veniam promereri. Eandem etiam sententiam in eodem libro, altero tamen capite, Sapiens repetit. Nec potest Vuitcleff euadere ea parte qua tentat, dicens Deum multa potuisse quæ non fecit, potuisse inquam, si voluisset. Sed nos dicimus quòd potuit cũ tamen nõ voluit, quia si voluisset, fecisset: vnde cõuincitur vt nõ voluerit quod non fecit. Præterea Christus redẽptor noster pridie quàm pateretur, & cũ proximus esset vt caperetur, Petro qui gladio amputauerat auriculã serui principis sacerdotũ, dixit, An putas quia nõ possum rogare patrẽ meum, & exhibebit mihi plusquã duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebũtur scripturæ? quia sic oportet fieri. Petrus voluit magistrũ vi & armis defendere, & impedire, si posset, ne caperetur. At ipsemet magister volẽs ostẽdere esse in manu sua nõ pati si vellet, dicit se posse rogare patrẽ suum vt exhiberet illi duodecim

Sap. 12

Sap. 11

Mat. 26

cim legiones angelorum,qui facilius hoc exequi possent. Verũ licet hoc se posse dixerit,constat tamen illum non sic,vt poterat,fecisse. Et apud Ioannem ostẽdens se sola voluntate mortẽ passurũ,& nõ necessitate absoluta,vt aiunt hæretici, dicit, Propterea me diligit pater,quia ego pono animam meam,& iterũ sumam eam. Nemo tollit eã à me,sed ego pono eã à meipso. Potestatẽ habeo ponẽdi eam , & potestatem habeo iterum sumendi eam. Quibus verbis innuit manifestè se habere potestatem impediẽdi virtutẽ hominum machinantium ad mortem eius. ideò dixit, Nemo tollit eam à me. ac si apertius Iudæis diceret, Vos sititis sanguinem meũ,& mortẽ meam anxiè desideratis. Hoc autem scitote quòd me inuito & inuoluntario nullus vestrũ præualebit. Rursum B. Paulus in ea quæ est ad Heb. epi. de Christo loquẽs ita dicit: Qui in diebus carnis suæ preces supplicationésq; ad eum qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Quid hoc testimonio apertius desiderari potest? Paulus ait Deum potuisse liberare Christum à morte, hoc est, ne talem pateretur mortem. Hoc tamẽ cũ nõ fecerit, cõuincitur Deum aliud & aliter posse facere quã facit. Et in priore epistola ad Corin. ait: Fdelis est Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Non autem patimur aut permittimus(nam pati hic ponitur pro eo quod est tolerare aut permittere) nisi ea quæ cùm aliter euenire posśint, impedire nolumus ne ita eueniant: quæ cũ non impedimus, sed sinimus esse prout sunt, tunc dicimur ea pati, aut tolerare, aut permittere. Nullus enim rectè & vt decet loquẽs diceret, Ego non patiar ignẽ esse frigidum: aut, patiar ignem esse calidũ, quoniam nullus nostrũ potest facere vt ignis frigeat, aut impedire ne caleat. Cùm ergo Paulus dicat de Deo quòd non patietur nos tentari supra id quod possumus, signum est quòd aliter euenire potest, vt videlicet supra nostram potentiam tentemur. Hoc autẽ etsi contingere posset, quia tamen ne ita eueniat, Deus non permittit, ideo ait Paulus quòd nõ patietur nos tentari supra id quod possumus. Ex quo loco si rectè consideretur, apertè etiã ostẽditur Deũ posse facere res aliter quã facit. Deinde mutatio ipsa operationũ quę in creaturis Deo iubẽte cõtingit, apertiśsimè ostendit Deũ posse facere res aliter quã facit. nã sæpe cõtingit vt res aliter se habeant & aliter operentur quã à natura illis cõcessum fuerat: quę mutatio cõuincit vt cũ aliter factũ fuerit, nõ necessi

Ioan.10 *Hebr.5* *1.Cor.10*

tate

tate sed mera Dei voluntate ita factum esse credamus. Quod
Gen.21 enim mulier in iuuentute sterilis, prout de Sarra sacra narrat hi
storia, postea senio confecta pariat, præter naturæ ordinem euenit. Asina Balaam cum loquitur, limites suæ conditionis exce-
Nu.22 dit. Quæ cum motum suum relinquens, stetit in fauorem filio-
Iosu.10 rum Israel, vltra leges naturales hoc habuit. Virga amygdali
Nu.17 nomine Aaron constituta, contra naturalem ordinem sine ra-
Dan.3 dice floret, cum esset arida, & fructũ emittit. In fornace arden-
Nu.20 te pueri inclusi nõ comburuntur. Et ex petra arida quæ nullam humoris virtutem continebat, fluunt aquæ largissimæ adeo vt pro sexcẽtis millibus animarum suffecerint. Cum hæc omnia præter naturæ ordinem eueniant, docemur vt cum iuxta naturæ ordinem aliquid fit, credamus tunc etiam Deum aliter facere posse. Accedit ad hæc, quòd si nihil contingenter euenit, sed omnia necessitate absoluta fiunt, orationes erunt prorsus inutiles. Vt quid Deum oramus si necessariò euenit id quod semel decretum est? Frustra enim oramus si id quod petimus, nobis etiam non petentibus fiet: aut si futurum non erat, impossibile est vt fiat. Frustra ergo oramus? Absit. Nam dominus nos
Mat.6 orare præcepit, & Dauid Rex orans in ieiunio & fletu: sperauit se posse impetrare à Deo ne filius suus moreretur, quanuis per
2.Re.12 Natham prophetam fuerat ei dictum, Filius qui natus est tibi, morte morietur, & cum postea vidit filium mortuum, dixit Dauid seruis suis qui illum reprehenderant propter ieiuniũ & fletum, Propter infantem, cum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. Dicebam enim, Quis scit si fortè donet eum mihi dominus, & viuat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? Ecce Dauid credit Deum potuisse facere de morte filij eius aliud quàm fecit, & Petrus Abailardus hoc non credit. Quapropter videtur mihi velut alter Goliath, qui omnes filios Israel, id est omnes sacros doctores ad bellum prouocat: sed vide eum iam
Mat.26 nunc à Dauide percussum & interfectum. Præterea Christus patrem orans ait: Pater si possibile est, transfer calicem hunc à me. At Christus qui futura præuidebat, sciebat se calicem potaturum: ergo iuxta istorum sententiã impossibile erat vt non biberet. Frustra ergo orat? Absit vt in tantam blasphemiã prorumpamus, vt dicamus Christum petiuisse patrem id quod impossibile erat sibi donari. Quod autẽ dixit, Si possibile est, non dixit quasi dubitans de potentia, sed velut sciens diuinã voluntatem cui reluctari nolebat. ideo quod hic dixit, Pater si possibile

bile est: alius euangelista eandem orationem enarrans dixit, Pater si vis. ex quorum duorum locorum collatione ostenditur Christi verba sic esse intelligenda, Pater si possibile est, hoc est, si potest fieri sine cassatione tuæ voluntatis: nam huic contradicere Christus nolebat, sed volebat eam impleri: ideo subdit, Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Hieronymus autem, & Christianus Druthmarus qui illum imitatur: aliter exponunt, quamuis eorũ expositio nostro primo proposito non contradicat. Cæterum quod illa non fuerint verba de Dei potentia dubitantis, verba Marci conuincunt. Nam post illã orationem Marcus refert Christum sic dixisse, Abba pater, omnia tibi possibilia sunt. quibus verbis apertissimè innuit Deũ posse transferre calicem ab illo, ne videlicet illum biberet. cum autem non sic factum fuerit, conuincimus Deum posse facere res aliter, quàm facit. Aduersus hunc errorem militant ea quæ inferius pro assertione liberi arbitrij dicemus. Lector ergo ex illo loco petat plura si illa desiderat, quoniam ostensa arbitrij libertate, conuincitur non omnia necessariò euenire. Postremo ex 45. articulis Ioan. Vuitcleff in concilio Constãtiensi sessione octaua dãnatis, is vnus vicesimoseptimo loco statuitur, quo dicit: Omnia de necessitate absoluta eueniunt. Qui simul cum aliis vna super omnes lata sentẽtia damnatus est. Aduersus hũc errorem scripsit Thomas Vualden in suo 1. tomo doctrinalis fidei antiquæ, lib. 1. artic. 1. à capite 10. vsq; ad caput 14. Sed in illo loco aliquantulum tepuit, quoniã rarissimus fuit in citandis testimoniis sacræ scripturæ, densior autem in citandis testimoniis aliorum sacrorum doctorum: quod faciendũ non erat, præsertim quia expressa sunt scripturæ sacræ testimonia, & quia contra homines agebat quos cõstat testimonia hominum non recipere.

Luc. 22 *Mar. 14* *Conciliũ Constantiense.*

GRATIA.

Pelagij error notissimus est, qui tantum tribuit libero arbitrio, vt diceret absq; gratia Christi hominem posse omnia præcepta Dei implere, & suis meritis vitam ęternam consequi. Et cum super hac re ab aliis increparetur, eatenus cessit admonitioni, vt diceret gratiam non esse abiiciendam velut prorsus inutilem, sed esse amplectendam, quia illa accedente facilius posset haberi gloria æterna. quibus verbis innuebat sine gratia beatitudinem posse acquiri, licet difficilius quàm cum gratia. Hunc errorem post Pelagium docuit Cœlestinus quidam (vt opinor

Pelagius. *Cœlestinus.*

opinor) monachus, cuius autem gentis fuerit, mihi non est notum, quoniam Gennadius in catalogo illustrium virorum de illo differens, patriam subticuit. Ex illius autẽ descriptione constat fuisse Pelagio coæuum sub Innocentio Papa huius nominis primo. Aug. tamẽ in lib. de hæresi. cap. 88. dicit huius erroris fautores fuisse postea etiã appellatos Cœlestinianos ab hoc Cœlestino. Eundem tutatus est errorẽ Iulianus episcopus Capuanus, vir (vt ait Gennadius) acer Ingenio, in diuinis scripturis doctus, & qui aduersus beatum Augustinum impugnatorem illius scripsit libros aliquot. Aduersus hunc errorem tali temperamento oportet aggredi, vt sic gratiæ necessitatem defendamus, quòd non derogemus libero arbitrio. sic rursum libertatem voluntatis asseramus, vt eam egere gratia conuincamus.

Vt autem hoc melius faciamus, admonere prius oportet triplicem esse libertatẽ. Quædã est libertas à culpa, de qua Apostolus ait: Cum enim serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ. Et alibi: Vbi spiritus domini, ibi libertas. Hæc libertas non est illa qua dicimus liberum esse omne hominis arbitrium. Est alia libertas quæ opponitur contra seruitutem miseriæ, de qua etiam Apostolus ait: Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Neque hæc libertas nostro proposito deseruit, quoniam non ab illa dicitur arbitrium hominis liberũ. Tertia libertas est quæ opponitur contra necessitatem, aut verius coactionem, quoniam aliqua necessariò sunt, vt gratia exempli productio spiritus sancti, dilectio mutua personarum diuinarum, quæ liberè fiunt, quanuis necessariò, non tamen ex coactione aut violentia, quia non nituntur in oppositum. Ab hac libertate vocamus hominis arbitrium liberum. Hanc libertatem habet homo à sua conditione, éstque illi adeo insita, vt ab eo diuelli non possit. Hanc autem arbitrij libertatem non est nunc opus vt probemus, quoniam aduersus Pelagium agimus, qui plus iusto arbitrio humano fauit. Si qui autem sunt qui hanc libertatem expugnant, nõ sunt modò citandi, quoniam alibi contra illos disputabimus.

Cæterùm vt arbitrij libertatem, & gratiæ necessitatem simul ostendamus, est vlterius aduertendum, voluntatis nostræ operationes esse triplices. Quædam enim earum est bona, vt velle dare eleemosynam egenti, propter Deum. Alia mala, vt velle furari. Alia media, quæ nec bona nec mala censenda est, vt velle fricare barbam, aut deambulare, nullo considerato fine ad

Iulianus.

Ro. 6

2. Cor. 3

Ro. 8

quem

quem hæ operationes diriguntur. nam si aliquis illis operationibus præfigeretur finis, ab illo posset quælibet illarum bonitatem aut malitiã accipere. His ergo iactis fundamentis, quinque addo catholicas assertiones. Prima, Liberum arbitrium ex se & ex sua conditione potest eligere quamlibet volitionẽ malam. Secũda catholica assertio: Liberum arbitrium ex sola suæ naturæ conditione (non excludo hic aut in prima assertione illam Dei generalem concausationem) potest eligere quodlibet opus medium, quod videlicet nec est bonum nec malum. Tertia catholica assertio: Liberum hominis arbitrium ex sola sua potestate, addita etiam illa communi & generali Dei concausatione, non potest sine aliquo Dei speciali auxilio bonum aliquod operari, quoniam semper circa illud præcedit quædã monitio, aut attractio, aut inspiratio, aut aliquod donum naturæ superadditum, quod ipse Deus merè gratis quibus illi placet, donat. Quarta catholica assertio, Postquàm Deus voluntatem nostram excitauit ad bonum, est in ipsa hominis volũtate hæc potestas, vt Deo monenti & inspiranti consentiat, aut dissentiat. Quinta catholica assertio: Postquam voluntas nostra cum Dei adiutorio cœpit agere aliquod bonũ, non potest sine eiusdem Dei speciali adiutorio bonum inceptum prosequi, & in eo perseuerare. Ex istis ergo quinque assertionibus apertissimè patet quãta sit nostri liberi arbitrij potestas, quanta sit etiam in libero arbitrio gratiæ diuinæ necessitas. Verùm superest vt ne solum docere videamur, ea quę diximus, testimoniis scripturæ sacræ comprobemus. De prima & secunda & quarta assertionibus inter nos & Pelagium conuenit: quapropter non est quòd nunc pro earum assertione laboremus. Restant igitur mihi solæ duæ probandæ, videlicet tertia & quinta. Impotẽtiam nostram satis apertè ostendit dominus per Esa. prophetam dicens, Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga cõtra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui vtique lignum est. Ecce vides qualiter Deus seipsum comparat artifici, nos autem securi aut serræ, aut alij instrumento quo mediante artifex operatur. At securis aut serra nunquam lignum scindet nisi ab alio ad hoc moueatur: sic etiam nostrum liberũ arbitrium nunquam bonum aliquid operari poterit, nisi à Deo moueatur ad illud agendum. Quomodo ergo si exaltetur serra contra eum qui secat in ea, sic omnis qui de bono opere gloriatur,

Esa. 10. c.

riatur,

opinor) monachus, cuius autem gentis fuerit, mihi non est notum, quoniam Gennadius in catalogo illustrium virorum de illo differens, patriam subticuit. Ex illius autē descriptione constat fuisse Pelagio coæuum sub Innocentio Papa huius nominis primo. Aug. tamē in lib. de hæresi. cap. 88. dicit huius erroris fautores fuisse postea etiā appellatos Cœlestinianos ab hoc Cœlestino. Eundem tutatus est errorē Iulianus episcopus Capuanus, vir (vt ait Gennadius) acer Ingenio, in diuinis scripturis doctus, & qui aduersus beatum Augustinum impugnatorem illius scripsit libros aliquot. Aduersus hunc errorem tali temperamento oportet aggredi, vt sic gratiæ necessitatem defendamus, quòd non derogemus libero arbitrio. sic rursum libertatem voluntatis asseramus, vt eam egere gratia conuincamus. Vt autem hoc melius faciamus, admonere prius oportet triplicem esse libertatē. Quædā est libertas à culpa, de qua Apostolus ait: Cum enim serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ. Et alibi: Vbi spiritus domini, ibi libertas. Hæc libertas non est illa qua dicimus liberum esse omne hominis arbitrium. Est alia libertas quæ opponitur contra seruitutem miseriæ, de qua etiam Apostolus ait: Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Neque hæc libertas nostro proposito deseruit, quoniam non ab illa dicitur arbitrium hominis liberū. Tertia libertas est quæ opponitur contra necessitatem, aut verius coactionem, quoniam aliqua necessariò sunt, vt gratia exempli productio spiritus sancti, dilectio mutua personarum diuinarum, quæ liberè fiunt, quanuis necessariò, non tamen ex coactione aut violentia, quia non nituntur in oppositum. Ab hac libertate vocamus hominis arbitrium liberum. Hanc libertatem habet homo à sua conditione, éstque illi adeo insita, vt ab eo diuelli non possit. Hanc autem arbitrij libertatem non est nunc opus vt probemus, quoniam aduersus Pelagium agimus, qui plus iusto arbitrio humano fauit. Si qui autem sunt qui hanc libertatem expugnant, nō sunt modò citandi, quoniam alibi contra illos disputabimus. Cæterùm vt arbitrij libertatem, & gratiæ necessitatem simul ostendamus, est vlterius aduertendum, voluntatis nostræ operationes esse triplices. Quædam enim earum est bona, vt velle dare eleemosynam egenti, propter Deum. Alia mala, vt velle furari. Alia media, quæ nec bona nec mala censenda est, vt velle fricare barbam, aut deambulare, nullo considerato fine ad quem

Margin: Iulianus. — Ro. 6 — 2. Cor. 3 — Ro. 8

Handwritten margin notes: de Libertate arbitrij catholica assertio. — Libertas a culpa. — A miseria — A necessitate et coactione — Voluntatis operationes triplices

quem hæ operationes diriguntur. nam si aliquis illis operationibus præfigeretur finis, ab illo posset quælibet illarum bonitatem aut malitiã accipere. His ergo iactis fundamentis, quinque addo catholicas assertiones. Prima. Liberum arbitrium ex se & ex sua conditione potest eligere quamlibet volitionẽ malam. Secũda catholica assertio: Liberum arbitrium ex sola suæ naturæ conditione (non excludo hic aut in prima assertione illam Dei generalem concausationem) potest eligere quodlibet opus medium, quod videlicet nec est bonum nec malum. Tertia catholica assertio: Liberum hominis arbitrium ex sola sua potestate, addita etiam illa communi & generali Dei concausatione, non potest sine aliquo Dei speciali auxilio bonum aliquod operari, quoniam semper circa illud præcedit quædã monitio, aut attractio, aut inspiratio, aut aliquod donum naturæ superadditum, quod ipse Deus merè gratis quibus illi placet, donat. Quarta catholica assertio, Postquàm Deus voluntatem nostram excitauit ad bonum, est in ipsa hominis volũtate hæc potestas, vt Deo monenti & inspiranti consentiat, aut dissentiat. Quinta catholica assertio: Postquam voluntas nostra cum Dei adiutorio cœpit agere aliquod bonũ, non potest sine eiusdem Dei speciali adiutorio bonum inceptum prosequi, & in eo perseuerare. Ex istis ergo quinque assertionibus apertissimè patet quãta sit nostri liberi arbitrij potestas, quanta sit etiam in libero arbitrio gratiæ diuinæ necessitas. Verùm superest vt ne solum docere videamur, ea quę diximus, testimoniis scripturæ sacræ comprobemus. De prima & secunda & quarta assertionibus inter nos & Pelagium conuenit: quapropter non est quòd nunc pro earum assertione laboremus. Restant igitur mihi solæ duæ probandæ, videlicet tertia & quinta. Impotẽtiam nostram satis apertè ostendit dominus per Esa. prophetam dicens, Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? Esa.10.c. aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga cõtra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui vtique lignum est. Ecce vides qualiter Deus seipsum comparat artifici, nos autem securi aut serræ, aut alij instrumento quo mediante artifex operatur. At securis aut serra nunquam lignum scindet nisi ab alio ad hoc moueatur: sic etiam nostrum liberũ arbitrium nunquam bonum aliquid operari poterit, nisi à Deo moueatur ad illud agendum. Quomodo ergo si exaltetur serra contra eum qui secat in ea, sic omnis qui de bono opere gloriatur,

riatur,& non in domino gloriatur. Simillimum est huic quod
Psal.44 a diuinus Psaltes ait: Lingua (inquit) mea calamus scribæ velociter scribentis. Esaias ostendit infirmitatem nostram ad opus, exemplo serræ pro hac re adducto. Dauid eandem impotentiã circa verba formanda docet, linguam suã calamo comparans. Sicut enim calamus nunquam scribet nisi manus scribæ illum moueat: sic nullus potest aliquid boni dicere, nisi lingua eius à
Mat.10 c Deo moueatur. Non enim (inquit discipulis suis Christus) vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.
a 1.Cor.12 Et Paulus ait: Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in
d Hie.10 spiritu sancto. Præterea Hieremias propheta dicit, Scio domine quia non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Vide quid dicat. Nõ negat esse in hominis potestate ambulare, nam hoc potest homo cum sola Dei generali concausatione: sed negat esse in hominis potestate rectè ambulare, vt videlicet dirigat gressus suos ad finem quem omnes
d Psal.36 quærimus, scilicet gloriam æternam. Hoc autem Dauid expressius docet. A domino (inquit) gressus hominis diriguntur. Ideo suam agnoscens infirmitatem, adiutorium petit à domino, dicens, Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur ve-
Psal.16 stigia mea. Et iterum, Gressus meos dirige secũdum eloquium
Psal.118 tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Erubescat ergo
b Hie.17 Pelagius dicens vnumquemq; suo arbitrio regi. Et idem Hieremias dominum orat dicens, Sana me domine, & sanabor. Saluum me fac, & saluus ero, quoniã laus mea tu es. Si Hieremias poterat seipsum sanare, vt quid à Deo illud petit? Rursum per
c Ose.13 prophetam Osee iterum Deus eandem sententiã docet dicens, Perditio tua Israel: tantummodo ex me adiutorium tuũ. Hæc ex veteri testamento testimonia sufficiant. Nunc iam ad nouum, in quo veritas clarius lucet, accedamus. Sine me (inquit
a Ioan.15 Christus) nihil potestis facere. Si nihil possumus, quomodo poterimus sine illo vitam æternam consequi? Et iterum eadẽ ve-
e Ioan.6 ritas ait: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Præterea in illa oratione quam verus magister nos
Mat.6 docuit, dicitur, Adueniat regnum tuum. quibus verbis petimus à Deo gloriam cœlestem, quæ est regnum Dei æternum. Et ite-
Ibid. rum in alia petitione habetur: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Hæc omnia vnus & verus magister nos docuit petere à patre suo. At si hæc omnia nos possemus consequi per solam nostri arbitrij potestatem, non esset opus

nos ea

petere à Deo. Ex quo facilè conuincitur neminem posse vitam æternam consequi, aut omnia peccata euitare sine Dei speciali auxilio. Verùm hic dicet Pelagius tales petitiones nō esse inanes, quia etsi nostrū liberum arbitrium omnia illa possit, difficilia tamen sunt illi. Ad hoc ergo dicit petimus, vt eo adiuuāte facilius assequamur, quæ sine illius adiutorio difficilè assequi possemus. Sed hoc Pauli testimonio reiicitur, qui in episto. ad Rom. ait, Quos iustificauit, hos & magnificauit. Nō dixit, quos iustos inuenit: sed dixit, quos iustificauit: vt his verbis doceret nos quòd omnis nostra iustificatio ab ipso Deo est, & nō à nobis. ideo iterum ait, Neq; volentis neque currentis, sed Dei est miserentis. Quibus verbis apertissimè docet nihil nos posse sine dei speciali auxilio. Nā quid quæso est illud quod ait, neq; currentis? Per illa nanq; verba docet quòd non solùm remissa voluntas & tepida, sed etiā quæ nimio ardeat desiderio, & quæ quantumlibet vehementē adhibeat conatum, non potest ex se vitam æternā assequi, sed hoc ex sola Dei misericordia pendet. Hoc est enim dicere, neq; volentis, neque currentis: quoniā qui currit, magis circa motū conatur, & eius mēbra vehementiore impulsu agitantur à corde, quā si lēto gradu incedat. Et in alia epistola: Non quòd sufficiētes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Quid hic respondebit Pelagius? Si nō sumus sufficientes cogitare, minus & velle, quoniam quæ nō cognoscimus, velle nō possumus. Et si velle bonum nō possumus, nec operari valebimus. Nostra, inquit, sufficientia ex Deo est. Et quid Pelagius ait? Nostra, inquit Pelagius, sufficiētia ex nobis ipsis est, sed facilitas ex Deo. Apertissimè ergo Pelagius pugnat cum Pauli doctrina, hoc est cum fide catholica. Et in eadē epist. eandē sententiam replicat dicēs, Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus semper omnē sufficientiam habentes, abūdetis in omne opus bonum. Ecce vides quid nobis cōferat gratia, nō certè solam facilitatem ad opus bonū, vt Pelagius dicit, sed confert nobis omnem sufficientiā. Non ergo sumus nos sufficiētes sine Dei gratia. Præterea cum idem Paulus rogaret dominum tertiò vt auferret ab eo stimulū carnis, responsum est illi à domino: Sufficit tibi gratia mea. Non enim dixit dominus Paulo, Tu ipse sufficis, sed dixit, sufficit tibi gratia mea. Quòd si Paulus hoc quod petebat, potuisset, quamuis difficilè, præstare, meritò respondisset illi dominus illud quod Beatæ

Roma. 8 f

Roma. 9

2. Cor. 3 c

2. Cor. 9 c

Gratia nobis confert [illegible] sufficientiam

2. Cor. 11

Luciæ pro suæ matris salute Beatam Agatham deprecāti, eandem Agatham respondisse fertur. Vt quid, inquit, à me petis virgo Lucia, quod ipsa poteris matri tuæ præstare cōtinuo? Verùm quia Paulus non poterat tam improbæ tentationi Sathanæ etiam cum magna difficultate resistere, ideo dominus dicit illi, Sufficit tibi gratia mea. Rursum, in epist. ad Ephesios idem Apostolus ait, Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Pelagius ne in totum videretur tollere auxilium diuinum, dicit fidem esse donum Dei, & sine illa nos non posse saluari, atq; ideo dicit nos hoc debere Deo, quòd scientiam nobis dedit qua illum vere cognosceremus, & sciremus ea quæ agenda essent: qua scientia habita, dicit nō esse nobis opus vlteriore dono gratiæ aut charitatis, quoniam nec charitatem vult fateri donum Dei: neq; eam dicit esse necessariam, sed sufficere solam fidem cum nostri arbitrii potestate: & hoc modo interpretatur illud testimonium Pauli quòd proxime citauimus: Gratia estis saluati per fidem. Sed attēdat Pelagius quòd Paulus nō ait nos esse saluatos sola fide, sed gratia, & hoc per fidem. Nam fidem solam aut scientiam non sufficere, idem Paulus testatur, dicens, Si habuero omnem scientiam, & tantam fidem vt montes trāsferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Deinde in episto. ad Philip. ait, Deus est enim qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Si Deus est qui operatur, non ergo scientia sufficit. Cùm autem dixit, velle & perficere, docuit vt credamus gratiam Dei esse necessariam non solùm ad bonum aliquod incipiendum, sed etiam vt possimus in bono incepto perseuerare. Nam hoc est perficere, quoniam qui cœpit ædificare, & non potuit consummare, hic non est perfectus vir: sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc autē salus non habetur nisi per gratiam Dei. Paulus nāq; in epist. ad Titum ait, Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei, qui non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Potuissem hic sacrorum virorum plurima producere testimonia, sed cum scripturæ sacræ tam apertè pro nobis testentur, superfluum erit hominum testimonia citare. Colligimus

[Margin notes: 6 Ephe. 2 — 1. Cor. 13 — b. Phili. 2 — Mat. 10 — b. ad Titū. 3]

mus ergo cuiuslibet boni initium, & eiusdem perseuerantiam,
à diuina gratia pendere, & non ex solo hominis arbitrio. Cuius
rei signum est illud quod dominus præcepit dicens, Offeretis Deu.12
in loco illo quem dominus elegerit, holocausta, decimas & pri-
mitias manuum vestrarum. Quid sunt primitiæ manuum no-
strarum iuxta moralem intelligentiam, nisi initium nostræ bo
næ operationis? Et quid per decimas cōgruentius intelligi po-
test quàm perseuerantia, & totius boni operis complemētum?
Tota lex decem mandatis continetur, quibus vitam possumus
assequi æternam. Primitias ergo & decimas domino offerre te-
nemur, quia boni initium & illius complementum domino
sunt tribuēda, qui illa in nobis & per nos operatur. Sed opus est
vt Pelagianorum obiectionibus respondeamus. Primo sic no-
bis obiiciūt. Nullus peccat in eo quod vitare nō potest. Si ergo Prima obiectio.
non est homini liberum præcepta omnia adimplere & peccata
omnia vitare, cum nō vitat, non peccat, quia hoc ipsum vitare
non poterat. Cui respondemus, hanc esse nostri arbitrii pote- Responsio
statem, vt Deo monenti consentiat, & Deo operanti coopere-
tur. Deus autem nunquam seipsum nobis negat, imò semper
paratus est vt nos excitet & adiuuet. Paulus namque ait, Fidelis
est Deus, qui nō patietur vos tentari supra id quod potestis. Inde 1.Cor.10
ergo homo culpatur, non quia solus non facit, cum hoc esset
illi impossibile, sed quia Deum monentem non audit, ad eius
vocem non excitatur, illi vocanti non respondet. Nam de hac
re queritur dominus peccatoribus, dicens, Vocaui, & renui- Prou.1
stis: & extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. De-
spexistis omne consilium meum, & increpationes meas negle-
xistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo
cum vobis id quod timēbatis, aduenerit. Ecce iam vides de qua
re dominus peccatores accuset, quia scilicet vocauit, & nolue-
runt illi respondere, noluerunt facere iuxta eius consilium.
nec impotentiam aut infirmitatem propriam causari pote-
runt, quia ipse extendit manum suam vt eos adiuuaret, eius ta-
men auditorium neglexerunt. Extendi, inquit, manum meam,
& non fuit qui aspiceret. Si quispiam casu in foueam caderet, Simile
ex qua surgere & exire non posset, & illi alter manum præberet
vt illum iuuaret & sic exiret, nonne meritò culpandus esset si
adiutorium reiiciens, in fouea manere vellet? Quod si postea
increpetur quòd in fouea manet, & non exierit, poterit ne me-
ritò causari quòd exire non potuit? Non certe: quia etsi solus

non potuisset, potuisset tamen cum adiutorio alterius, quo vti noluit. Sic etiam licet homo se solo nō possit omnia Dei præcepta implere, & omnia peccata vitare, potest tamen hæc omnia cum Dei adiutorio facere: quapropter peccator culpatur, quia Deum monentem non audit, & adiuuantē negligit, illius auxilio vti noluit. Secundo sic obiiciūt. Si Deus omne bonum quod est in nobis, operatur, nullum ergo erit nostrū meritum, nulla nostra merces. Cui ego similiter obiiciendo respondeo. Si nostrum arbitriū se solo omnia bona operari potest, nō est cur de bonis operibus à nobis factis Deo gloriā reddamus, sed nobis ipsis, qui operati sumus illa, gloriam vendicare iure poterimus. Absit tamen vt quisquam hoc apud se cogitet. Diuinus nāque Psaltes ait, Nō nobis domine nō nobis, sed nomini tuo da gloriam. & iterum, Gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum. Et Paulus, Qui gloriatur, inquit, in domino glorietur. Pelagius ergo qui in se & non in domino gloriatur, non diligit nomen domini, quoniā omnes qui diligunt nomen domini, in illo gloriātur: illi tribuentes gloriā omnium bonorum suorū, & sibiipsis imputātes sua opera mala. Quid ergo Pelagi gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Cū non sis tam potens ad bonū quantū ad malum, quæ est hæc tua malitia, vt glorieris de bono, qui potēs es in iniquitate? Vide quid dicat ipsemet Deus, Gloriam meā alteri non dabo. Sed quid dabis nobis domine? Pacem, inquit, meam do vobis, pacē meam relinquo vobis. Nobis pacem, illi gloriā. Hanc rerum distributionem nato domino angeli cecinerunt. Gloria, inquiunt, in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Deo gloriam, hominibus pacem reddunt angeli. Dic ergo Pelagi, vis tu gloriā à Deo præripere, quā illi reddūt omnes angelorū chori, & quā ipse sibiipsi seruauit? Quod si gloriam Deo cogeris reddere, quomodo illi das gloriam si tu omnia dicis te operari? Sed ne videamur obiectionē obiectione eludere, obiectioni illius clarius respondeamus, sic Deo gloriam reddentes, vt nostra merita non euacuemus, sic rursum nostrum meritum asserētes, vt gloriæ diuinæ nihil detrahamus. Nostrum enim liberū arbitriū, vt supra iam docuimus, citra Dei monitionem, præuentionē, & cooperationem, non potest aggredi aliquod opus verè bonum. Cum tamen à Deo monitum & præuentū fuerit, potest Deo monenti obedire, Deo operāti cooperari. Ecce duo, Dei videlicet monitionē, & nostrā obedientiam: Dei operationē, & nostram cooperationem:

Secūda obiectio. Respōdeo. Psal. 113 Psal. 5 1. Cor. 7 Ioan. 14 Esa. 43 Luc. 2 Roma. 8

nem: quæ duo Paulus simul innuit dicens, Spiritus est qui adiuuat infirmitatem nostram. *1. Cor. 3* Et alibi clarius hoc ipsum expressit dicens, Dei enim coadiutores sumus. Ex quibus vrrbis apertè satis colligimus in eodem opere simul & Deū & nos operari. Et iterum, cū multa bona per ipsummet facta, & se plus omnibus laborasse dixisset: ne fortè gloriam bonorum operum sibiipsi *1. Cor. 15. b.* arrogasse quispiam putaret, subiunxit, Nō autem ego, sed gratia Dei mecum. Nō dixit, per me: ne fortè inde aliquis coniiceret illū fuisse velut instrumentum in operando: sed dixit, gratia Dei mecum, vt per hoc ostenderet se fuisse Dei cooperatorem. Deus ergo præuenit monendo, excitando, nos autem sequimur eum, dum illi monenti obedimus per consensum: & cum iuxta illius monitionem operamur, ille adiuuat infirmitatem nostrā. Quibus duabus rebus respondent duæ aliæ, videlicet gloria & meritum, ita vt Deo reddamus nos gloriam, Deus autem nobis reddat iuxta meritum nostrum. Quia enim ille præuenit nos in opere, ad illud nos excitans, & ipso opere adiuuat nos, sine cuius adiutorio nihil agere possemus: ideo debemus illi gloriā tanquam primæ illius operis origini. Ex hoc autem quòd nos monitioni illius consentimus, qui tamen dissentire poteramus, debetur nobis merces & præmium, & inde meritum nostrum. *Rom. 8* Debetur inquam, non ex operis natura, quia, vt ait Paulus, non sunt condignæ passiones huius seculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis: sed debetur ex iure promissionis. Hanc enim legem nos natura docuit, vt quod quisque promisit, debere se credat. Opus ergo quod meritum dici potest, sine duobus effici nequit, sine Dei videlicet præuentione & assistentia, & sine nostro consensu & cooperatione. In primo est Dei gloria, in secundo est meritum nostrum. *Esa. 26. b* Quæ omnia vno verbo propheta nos docuit dicens, Omnia opera nostra operatus es nobis domine. Cum enim dixit, Opera nostra, aperuit nostram circa illa operationem: quoniam si circa illa nihil operaremur, nō dicerentur opera nostra. Cum autē dixit Deo, operatus es, ostendit idem opus nostrum esse opus Dei, quia in illo eodem opere Deus adiuuat infirmitatem nostram, operans nobiscum. Dicens autem nobis innuit meritum nostrū, quia licet ille nobiscum operetur, ad nostrum tamen commodum est illius cooperatio, non ad suum, quia bonorum nostrorum ille non indiget. *Psal 15* Tertiò nobis obiiciunt dicentes, Sicut potest liberum nostrum arbitrium de bono in malum corruere, quare non etiam *Tertia obiectio.*

poterit de malo ad bonũ resurgere? Quibus nos respondemus, quod non tam facilè quis potest exire de fouea, quàm facilè in eam potest labi. ita etiam quamuis sola voluntate in foueam peccati quis cadat, non tamen inde sola voluntate sine Dei gratia eum adiuuãte exire potest. Sed dices, Quid ergo? Nunquid per peccatum perdimus liberũ arbitrium? Absit. Verùm perdimus per peccatum gratiam diuinam, cuius auxilio liberum nostrum arbitrium, bonum poterat operari, qua iam sublata amplius non potest bonum operari quod ad vitam perducat æternam. Sed iam opus est vt ecclesiæ definitionem producamus. Concilium Mileuitanum, cap. 4. suorum decretorum de hac re per hęc verba definit: Quisquis dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum dominum nostrũ propter hoc tantũ nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atq; valeamus, anathema sit. Et cap. 5. rursum ait. Itẽ placuit, vt quicunque dixerit ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum arbitrium iubemur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam si gratia nõ daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, vbi non ait, Sine me difficilius potestis facere, sed ait, Sine me nihil potestis facere. Hæc cõcilium Mileuitanũ. Aduersus Pelagianos scripsit beatus Hieronymus tres dialogorum libros. Beatus Augusti. plures contra eosdem edidit tractatus, videlicet De peccatorum meritis & remissione ad Marcellinum libros tres. De natura & gratia contra Pelagianos librum vnum. De gratia Christi contra Pelagium & Cælestinum libros duos. Contra duas epistolas Pelagianorum, ad Bonifacium libros quatuor. Contra Iulianum Pelagianum libros sex. De gratia & libero arbitrio ad Valentinum librum vnum. Contra Pelagianos hyponosticõn libros sex, in quorum tertio de hac re disserit, quanquam hoc opus non esse Augustini Erasmus opinatur. Extat etiam Prosperi Aquitanici elegans opusculum de libero arbitrio aduersus collucTatorem, in quo de hac re disputat. Beatus Bernardus scripsit aliud opusculum de gratia & libero arbitrio. Ioannes Tritemius in suo catalogo ecclesiasticorum scriptorum refert Gẽnadium scripsisse etiam aduersus

Cõcilium Mileuitanum.

Augustinus contra Pelagianos scripsit.

Autores qui scripserunt de libero arbitrio

aduersus Pelagium, sed hoc opus fateor me non vidisse.

Secunda hæresis docet gratiam in baptismo semel receptã, postmodum amitti non posse. Huius hæresis author fuit Iouinia. quidam monachus Romanus, qui monachatu reiecto velut canis ad vomitum reuersus est. Hic inter alios errores hunc etiam docuit, dicens eos qui plena fide per baptismum renati sunt, non posse postea peccare. Hunc errorem (vt B. Augu. lib. de hæresi. cap. 88. refert) docuit etiam Pelagius, dicens vitam iustorum in hoc seculo nullum habere peccatum, tanquàm si is qui semel iustus est, iam amplius peccare non posit. Hanc tamen erroneam doctrinã cœlestia simul & terrestria expugnãt. Nam dæmones in gratia fuisse à Deo creatos iam superius in titulo de diabolo ostendimus. Hi autem nõ fuerunt stabiles in gratia, neq; in veritate, imò in illis inuenta est iniquitas. Videbam (inquit) Satanã sicut fulgur de cœlo cadentẽ. Quid ergo nobis futurũ putas? Et in angelis suis Deus reperit prauitatem, quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenũ habẽt fundamẽtũ, consumentur velut à tinea? Si in cœlo ruinæ, quãto magis in terra? Si Lucifer ille qui manè oriebatur, & qui in delicijs paradisi fuisse, & omni lapide precioso ornatus describitur, cecidit, quis de sua cõstantia præsumet? Nunquid fortiores erunt homines quàm angeli? Absit vt hoc aliquis de se præsumat. Sed iam ad homines descẽdamus. Deus creauit hominẽ rectũ, & tamẽ postea cõtẽpto Dei præcepto, vt placeret vxori, comedit de fructu ligni vetiti. Loth in Sodoma iustus inuenitur, quapropter cũ tota ciuitas periret incendio, ipse saluatur, & post modicũ tẽpus ebrietatẽ ex culpa sua patitur, & cũ filiabus suis coit. Dauid de post fœtantes eligitur in regẽ, & à Samuele ex præcepto Dei vngitur, postea tamẽ & adulteriũ, & homicidiũ cõmittit. Salomon huius filius à domino prius dilectus, & ab eo sapiẽtia vltra oẽs homines est donat⁹: quis tamẽ dubitat eũ postmodũ fuisse mulierosum & idololatrã? Plurima possem ex veteri instrumẽto ꝓferre exẽpla, sed breuitati cõsulẽs omitto. Ad nouũ accedam⁹. Pridie quã dominus Iesus Christus pateretur, cœnãte illo cũ apostolis suis, dixit Petro, cũ illũ lauare vellet. Qui lotus est, nõ indiget nisi vt pedes lauet. vos mundi estis, sed non oẽs. His verbis designauit apostolos esse in gratia. quod autẽ ait: sed nõ oẽs, cõstat fuisse dictũ propter Iudam qui tũc volebat Christũ vendere. At qui mundi erant, postea relicto magistro omnes fugerunt, & scandalum passi sunt, & Pe-

Iouinianus. *Pelagius.* *Luc. 10* *Iob 4.* *Esa. 14* *Eze. 28* *Gen. 4* *Gen. 19* *1. Re. 16* *2. Re. 11* *Ioan. 13*

trus ter magistrum negat. Quid his Iouinianus, quid Pelagius etiã respõdere poterunt? Quod si alterum adhuc desideras exemplũ, audi. Nicolaus Antiochenus diaconus ab apostolis eligitur tanquam vir boni testimonij, & plenus spiritu sancto, vt cum Stephano & aliis quinque viduis ministraret, male tamen à multis postmodum audiit, propter illud quod Dominus in Apocalypsi ait, se odisse facta Nicolaitarũ. Propter hos & alios similes qui, diabolo instigante & nimium impellẽte a culmine virtutum ad maxima vitia corruerunt, Deus ad Iob de magna dæmonis potẽtia & astutia, sub nomine Behomoth loquẽs ait: Sternet sibi aurum quasi lutum. Quæ verba (vt constat) nõ possunt iuxta literæ superficiem intelligi, sicut neque omnia alia quæ ibi Domiuus de illo Behemoth aut Leuiathã disserit. Nã alioqui si iuxta literam intelligi contendas, nõ magnopere Leuiathan potentiam commendaret Deus per hoc, quòd sternet sibi aurum quasi lutum, quàm quiuis infirmus & debilis homo possit super aurum ac super lutum calcare. Quum igitur mysticus huius literæ sensus sit requirẽdus, audiamus illum à beato Gregorio, qui mirificè (vt solet) literam interpretatur sic inquiens: Hoc loco aurum claritas sanctitatis accipitur: Lutũ vero vel terrenarum rerum auaritiam, vel prauarum contagia doctrinarum, vel sordes carnalium voluptatum nil obstat intelligi. Quia enim multos Leuiathan iste, qui intra sanctam ecclesiam fulgore iustitiæ resplendere videbantur, tunc vel terrenarum rerum concupiscentia, vel errantis doctrinæ contagio, vel carnalibus sibi voluptatibus subiicit, aurum sibi proculdubio quasi lutum sternit. Aurum verò quasi lutũ sternere est, in quibusdã vitæ mũditiam per illicita desideria cõculcare, vt hi etiã sordidis eius vestigiis seruiunt, qui contra illum prius virtutum splendore rutilabant. Et post pauca, subdit. Toties igitur nunc aurũ sibi quasi lutum subiicit, quoties castitatẽ fidelium per carnis vitia sternit. Toties aurum quasi lutũ calcat, quoties sensum continentium per immũda desideria dissipat. Hactenus Greg. Præterea in illa oratione quã Dominus nos docuit, dicimus, Dimitte nobis debita nostra. & iterũ, Et ne nos inducas in tẽtationem. Quod si (vt Iouinianus ait) homo qui plena fide baptizatus est, non potest à dæmone subuerti, hæc oratio non congruit homini baptizato, atq; ideo nec toti ecclesiæ. Ecclesia tamẽ illam quotidie cantat. Rursum vas illud electionis castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne fortè *aliis prædicans*, ipse

Act. 6 · Apo. 2 · Iob 41 · 1. Cor. 9

reprob

reprobus inueniatur. Et ad Corinthios scribens ait, Timeo ne 2. Cor. 11
sicut serpēs decepit Euam astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. Quòd si tanta est post 1. Cor. 10
baptismum securitas, quare Paulus trepidat timore vbi nullus est timor? Quare etiam monet alibi dicens, Et qui sibi videtur stare, videat ne cadat. Et Galatas reprehendit quòd à recta via discesserint. Sic enim ait, Currebatis bene, quis vos impediuit ve Gala. 5
ritati non obedire? Demum Dominus in Apocalypsi per Ioānem apostolum angelo Ephesi ecclesiæ ait, Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia sustinuisti propter nomen meum, & nō defecisti: sed habeo aduersus te quòd charitatem tuam primam reliquisti. Vnde ergo tantam securitatē promittunt Iouinianus & Pelagius iis qui semel in baptismo iustificati sunt? Videntur ergo mihi isti hæretici esse illi de quibus per Hierem. prophetam Dominus queritur dicens, Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax, & non erat pax. Sed iam videamus cui fundamento innitantur, & ostēdamus tam debile esse, vt vno digito euertere illud possimus. Adducūt enim pro se illud Ioan. in prima canonica, Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Sed hoc statim corruit, quoniam non ita esse intelligendum, vt illi putant, verba quæ sequuntur, apertè conuincunt. Nam statim subiunxit, caussam eius quod dixerat reddens, Quoniam (inquit) semen ipsius in eo manet. Semen dixit gratiā aut charitatem, per quā filij Dei efficimur. Caussa ergo quare qui ex Deo natus est, non peccat, est, quia semen Dei, id est gratia, in eo manet. Non est enim posibibile vt quis in gratia existat, & peccet. illa enim duo ad idem tempus referenda sunt vt simul cohærere nō possint, videlicet in gratia esse, & peccare. Nam si ad diuersa tempora referas, vt qui semel in gratia manserit, in posterū peccare non posit, tunc faceres Ioannem secum pugnantem. Nam in eadem epistola prius dixerat, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Et iterum, Filioli mei, hæc scribo vobis, vt nō peccetis. Si omnis qui natus est ex Deo, non potest in posterum peccare, frustra monet ne peccent. Aliter hunc locum exponit beatus Bernardus, qui in libro de natura & gratia, dicit illud esse intelligendum de prædestinatis, quorum peccata, siqua sunt, non imputantur ad pœnam, quoniā digna pœnitentia hic purgantur, atq; ideo non peccant, peccato inquam ad mortem. Præterea, in sui er-

Margin notes: Apo. 2 (beside "ritati non obedire"); Hie. 6 (beside "ti sunt"); 1. Ioan. 3 (beside "simus. Adducūt"); 1. Ioan. 1 (beside "pora referas")

roris confirmationem adducũt illud quod Saluator apud Matthæum ait. Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Sed hoc æquè parum mouet ſicut præteritum, quoniã ex mala etiã intelligentia oritur, vt ſibi fauere putet Iouinianus. Qualiter autem ſit intelligendus locus ille, Hieronymus explicat lib. 2. aduerſus Iouinianum ſic inquiens: Tandiu ergo nec arbor bona malos fructus facit, nec mala bonos, quandiu vel in bonitate ſua vel in malitia perſeuerat. Hæc ille. Quod ſi pro ſe citent illud Pauli, Charitas nunquã excidit: nihil nos mouet, quoniam ibi Paulus non negat charitatem ſemel habitam amitti poſſe in hoc ſeculo, ſed docet charitatem quam in hoc ſeculo habuerimus, in futuro ſeculo non excidere: quemadmodũ de fide docet, quã in alia vita, ſuccedente clara viſione, amittimus. Itaq; ibi confert charitatem, fidei & prophetiæ, & reliquis virtutibus, quas cùm dicat in alia vita non eſſe, ſolam tamen charitatẽ dicit ibidem manere. De hac re extat concilij Mileuitani definitio, quod in 6. ſuorum decretorum capite ita ait, Item placuit, quod ait ſanctus Ioan. apoſtolus, Si dixerimus quia peccatũ non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: quiſquis ſic accipiendum putauerit, vt dicat propter humilitatẽ nõ oportere dici nos non habere peccatũ, non quia veritas eſt, anathema ſit. Et cap. 8. iterum, Item placuit vt quicunq; verba ipſa dominicæ orationis vbi dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ita volunt à ſanctis dici, vt humiliter non veraciter hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ferat orantẽ, non hominibus ſed ipſi Domino mentientem, qui labiis ſibi dicit dimitti velle, & corde dicit quæ ſibi dimittantur debita non habere? Hæc conciliũ Mileuitanum. Aduerſus Iouinianum ſcripſit beatus Hierony. duos libros, & in 2. contra hunc errorem diſputat.

Mat. 7. 1. Cor. 13

Cõcilium Mileuita.

Tertia hæreſis docet omnem hominem iuſtum ſcire ſe eſſe in gratia, & eſſe certum de ſua iuſtitia. Hunc errorem primus, quod ſciam, docuit Lutherus. Cum qua doctrina, alia eiuſdem Lutheri aſſertio velut ex diametro pugnat. Dicit enim alibi neminẽ eſſe certũ ſe nõ ſemper peccare mortaliter, propter occultiſsimum ſuperbiæ vitiũ. Quomodo ergo quis erit certus ſe eſſe in gratia aut charitate, ſi nõ eſt certus ſe nõ peccare mortaliter? Nũquid poterũt hæc duo ſimul ineſſe alicui, vt gratiã aut charitatẽ habeat, & mortaliter peccet? abſit. Iniquos enim deus odio habet, tantũ abeſt vt grati illi ſint. Præterea Sapi. ait, Nemo ſcit vtrũ amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurũ ſeruantur

Lutherus.

Pſal. 98

Eccle. 9

nantur incerta. Ecce Lutheri impudentẽ arrogantiã, quoniam quod Sap. fatetur se nescire, Lutherus se & alios scire contendit. Quapropter videtur mihi esse semẽ illius serpẽtis antiqui, qui dũ primis parẽtibus scientiã promisit, scientiã sustulit. Rursum Iob ille voce Domini laudatus, cui suo tẽpore similis super terram nõ inueniebatur, ait, Si venerit ad me, nõ videbo eũ. si abierit, nõ intelligã. Ad quẽ autẽ venit Deus nisi ad illũ qui mãdata eius seruat? Sic enim ipse ait, Si quis diligit me, sermonẽ meũ seruabit, & ad eũ veniemus. Recedit etiam ab eo qui mandatis illius nõ obtẽperat. Iob ergo fatetur se nescire quãdo Deus venit ad eũ, aut quãdo recedit ab eo. Et iterũ, Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Et tamẽ Lutherus nõ veretur dicere omnẽ hominẽ iustũ esse certũ se esse in gratia. Accedit ad hæc quod ait Paulus, Nihil mihi conscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum. Potuissem pro hac re plura sanctorũ virorũ testimonia citare, sed quoniam res est aperta ex sacris literis, illa producere nolo, breuitati studens. Aduersus hunc Lutheri errorem, nullum reperi scriptorem, sed solùm vidi definitionem facultatis Parisiensis in hac parte illum dãmnantis.

Iob 9

Ioan. 14

Iob 9

1. Cor. 4

HAERETICVS.

FVerunt quidã adeò demẽtes, vt dicerent omnes hæreticos bene sentire: quã sententiã (vt Philaster ait) asseruerũt quidã dicti Rhetorij. Verũ hæc assertio adeo rationi repugnat, vt Augustino in lib. de hæresib. cap. 72. videatur impossibile, vt aliquis suę mentis compos hoc sentire posset. Cũ enim plures sint hæreses ex diametro pugnãtes, non est possibile vt vtraq; earum credatur esse vera, non certè magis quàm credere duo contradictoria simul vera. Quapropter non est quod aduersus hanc dementiam pugnemus. sola narratione eam expugnasse credimus, quoniam seipsam oppugnat.

Secũda est hęresis quę docet hęre. nõ esse aliqua corporali pœna puniẽdos, sed esse iudicio diuino relinquẽdos. Verũ de hac re nihil imprę sentiarũ dicemus, qm̃ specialẽ prolixũ de hac re paramus tractatũ qui de iusta hæreticorũ punitione inscribitur.

Tertia hæresis est quæ docet omnẽ illum esse censendũ hæreticum, qui quouis modo læthaliter peccat. Hanc hæresim prodisse tempore Gregorij papæ huius nominis vndecimi, testatur Nicolaus Eimerici in suo directorio inquisitionis, nec tamen prodit quis illius fuerit author: sed tantũ dicit Greg. 11. habito prius pleno (vt decebat) doctorum virorum consilio

damn

damnasse hanc assertionem velut hæreticam, & à vera catholicæ fidei regula deuiantem. Fortè ad hunc errorem pertinet, id quod aliqui ex Lutheranis de fide & operibus disputantes, asserunt. Nam aliqui eorum docere conantes solam fidem iustificare hominem, videntésq; plurima scripturę sacræ testimonia quæ apertissimè docent operum bonorum necessitatem, dicũt fidem non esse vbi necessaria opera non sunt. Fit itaque necessario, iuxta istorum sententiam, vt quoties quis læthale aliquod crimẽ commiserit, toties fidem perdat: quoniam (vt isti aiunt) fides sine operibus consistere nequit. Sed docet quidam Ioannes Riuius Atthendoriensis in quadam epistola quæ inscribitur de sola fide ad amicum innominatum. vbi hæc quæ sequuntur inserit verba. Etenim fieri nequit (ait ille) vt vbi vera syncerâque est fides, ibi impiè quis aduersus Deum agat. Et parum supra ante præfata verba expresśius hoc idẽ docet, sic inquiens. Quandiu quidem filij Dei sumus, hæredes etiam sumus. Filij autem sumus eóusq; planè, dum fidem in Christum retinuerimus. Ea amissa non agnoscit vt filios, pater ille cœlestis. Amittitur autem, si & impiè viuas, nec pœnitẽtiam impietatis agas. Hæc Ioannes Riuius. Si per quodlibet peccatum mortale amittitur fides, ergo omnis qui mortaliter peccat est infidelis. Si infidelis est, oportet necessariò ait: aut Iudæus, aut Saracenus, aut Paganus, aut hæreticus sit. Quoniã nulla alia infidelitatis species hucusque à viris doctis assignata est. Quum igitur homo alias verè Christianus, ob solum adulterij aut furti crimen ab eo commissum, non sit Iudæus, aut Saracenus, aut Paganus censendus, oportebit necessariò, iuxta istius Ioannis Riuij sententiam, fateri illum esse hęreticum. Et certè nisi quæstionis difficultas ex sola nominis significatione penderet, clarissime patet non omnem peccatorem, etiam si læthale sit illius crimen, esse hæreticum. Nam cum duo sint peccatorum genera, vnum cum ea fiunt quæ facienda non erant, alterum cum ea deseruntur quæ facere tenebamur: si hoc secundo modo quis peccet, quo pacto illum dices hæreticum, quem nihil egisse aut docuisse constat? Præterea fieri potest vt aliquis graue aliquod crimen committat, & se malè agere sciat: nam alioqui verum non esset quod Saluator ait: Filius qui nouit voluntatem patris, & nõ facit secundum eius voluntatem, vapulabit multis. At Christus Saluator noster qui ipsamet veritas est, mentiri nõ potuit. Fieri ergo potest vt quis malè agat etiam cum se malè agere credit.

Luc. 12

credit. Non enim tam morigera est voluntas, vt semper intellectui sibi consulenti cedat, imò sæpissimè illius consilium dedignatur, & consilio illius spreto quodlibet agit. Certum siquidem est non omne peccatum esse ex pura ignorantia, sed multa esse ex pura malitia, quod vel ex eo apertissimè constare potest, quod in lib. Iob legitur. Quasi impios percussit eos in loco videntium. Qui quasi de industria recesserunt à Deo, & omnes vias eius intelligere noluerunt, vt peruenire facerent ad eũ clamorem egeni, & audiret vocem pauperum. Ex quibus verbis apertè conuincitur, aliquem malè agere posse, quanuis certo ille sciat, se contra Dei præcepta facere. Ille igitur qui iuxta hũc modum contra Dei præcepta agit, peccat, non tamen hæreticus ab vllo viro docto & catholico censebitur. Quî enim fieri potest vt qui nulli hæresi adhæret, hæreticus sit? At vbi non est error in fide, ibi hæresis esse non potest: quoniam hæresis opponitur fidei. Qui ergo malè agens, se malè agere credit, hæreticus non est dicendus. quo fit vt non omnis peccator sit hæreticus dicendus. Deinde si omnis peccator esset censendus hæreticus, oporteret omnem peccatorem post primam & secundam correptionem deuitare: quoniam apostolus Paulus ait: Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita. Aliter tamen faciendum esse Christus nos docuit, qui secundò peccantem non vitandum dixit, sed ecclesiæ denunciandũ. Neq; opus est vt aduersus hanc damnatam hæresim amplius disputemus, præsertim q̃ supra lib. 1. cap. 9. ex sanctorum virorum doctrina ostendimus quis verè hæreticus dici debeat: ex quibus apertissimè constat nõ omnem peccatorem esse de hæresi notandum.

Iob 34

Tit. 3

Mat. 18

HORAE CANONICAE.

INter alios errores quos impingit Valdensibus Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum, is vnus est quo docent in horis canonicis cantandis dicendísq; frustra tempus teri. Huius tamen erroris bonus Guido non meminit cum errores Valdensium recenset. Hunc errorẽ suscitauit postea Ioannes Vuitcleff, dicens quod licet sit bonum orare, non est tamẽ æquum vt homo arctetur ad orandum certo & determinato tempore, quia, vt dicit, hoc repugnat libertati Christianæ, sed ait liberũ debere esse cuilibet vt oret, cum voluerit. Tanquam si libertas Christiana in hoc sita esset, vt nulli humanę legi obligetur. Superius nanq; ostendimus ecclesiam habere à Deo potestatẽ instituendi

Valdẽses.

Vuitcleff.

ſtituendi leges,quibus omnes Chriſtianos obliget. In hoc ergo ſita eſt Chriſtiana libertas, vt primò per baptiſmum homo liberetur à ſeruitute peccati,quę maxima eſt ſeruitus. Deinde liberi ſimus à iugo ſeruitutis legis Moſaicę:in quibus duobus vera Chriſtiana libertas collocatur. Et hæc eſt libertas qua(vt dicit Paulus)Chriſtus nos liberauit. Non autem ſic liberos nos fecit,vt liberum nobis ſit quaſlibet humanas leges contemnere, quia illis obtemperare tenemur cum iuſtæ ſunt. Cum ergo iuſtum ſit vt Deum oremus, & pro beneficiis à Deo receptis illi gratias reddamus(nam hoc Deus præcepit,nec tamen ſignauit tempus quando hoc faciendum eſſet)eccleſia tempus orādi inſtituens,nihil aliud facit quàm præſcribere tempus quo præceptum illud diuinum implendum ſit, ſicut in præcepto de ſanctificatione ſabbati declarat illud impleri per auditionē miſſæ in die dominica. Omnes ergo illi quibus ab eccleſia certū orandi tempus præſcriptum eſt,illo tempore orare tenentur: nec ſic facientes fruſtra faciunt,quia eccleſiæ præcipienti obediunt. At qui eccleſiam audit, Chriſtum eius ſponſum audit. Quis autem adeò deſipiet vt dicat nos fruſtra Deo obedire? Melior eſt certè obedientia quàm victima,& nolle acquieſcere quaſi peccatū ariolandi eſt. Præterea eccleſia inſtituens certa orandi tempora,ita vt quolibet die certis horis ad hoc deſtinatis ab aliquibus oretur,iuſtè facit,quoniam vt dicit Sapiens, Omnia tempus habent,& ſuis ſpatiis trāſeunt vniuerſa ſub cœlo. Si ergo tempus eſt flendi,& tempus ridendi,tempus plangendi,tempus ſaltandi,tempus loquendi,tempus tacendi,cur non etiam tēpus orandi? Beatus Apoſtolus Paulus Corinthiis ſcribit,vt omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant. Si omnia,ergo etiam oratio ſecundum ordinem fieri debet. At qualis ordo erit, ſi nullū certum tempus erit deputatum orationi,quo cōueniatur ad eccleſiam,ſed quiſq; oret aut eccleſiam accedat cum libuerit? Tunc certè omnia turbabuntur. Rurſum ꝙ ſtatæ ſint horæ ad orandum,non eſt humanum inuentum, ſed ſacra ſcriptura docente cognoſcimus. Daniel ingreſſus eſt domum ſuam, & feneſtris apertis in ſuo cœnaculo cōtra Hieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua, & adorabat confitebatúrque coram Deo ſuo,ſicut & antè facere conſueuerat. Ecce vides Danielem tribus temporibus dominum orantē, & hoc nō vno aut altero tantū die, ne fortè putares à caſu hoc feciſſe,ſed ſic ſemper facere conſueuerat. Et in Actibus Apoſtolorum dicitur ꝙ Petrus & Ioan

Gal. 4 · 1. Re. 15 · Eccl. 3 · 1. Cor. 14 · Dan. 6 · Act. 3 · Act. 10

& Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonã. Et in eodem libro iterũ dicitur ꝙ Petrus ascendit in superiora vt oraret circa horam sextã. Ex quibus scripturæ locis conuincimus, olim apud Iudæos fuisse aliquas horas easq; statas orationi destinatas, quas apostoli obseruarunt, à quibus hęc orandi tẽpora vsq; ad nos processerunt. Neq; immeritò his tribus temporibus, videlicet hora tertia, sexta, nona, olim Iudæi orabant, & nunc Christiani orant, quoniã (vt ait beatus Cyprianus) in illis tribus horarum spatiis ter sacramentũ trinitatis denotatur. Nam à prima hora vsq; in tertiã, trinitas horarum cõpletur. Rursum peracta tertia, à quarta vsq; ad sextam altera est trinitas. Deinde à septima vsq; ad nonam, trinitas tertia completur. Hæc ergo horarum spatia iampridẽ spiritualiter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precẽ temporibus seruiebant. Præter hæc tria orandi spatia fuit etiam apud Iudæos olim mediæ noctis silentiũ orationi deputatũ à viris sanctis, quorum exemplũ viri religiosi in noua lege secuti, media nocte surgunt vt Deo laudes dicãt. Diuinus nanq; psaltes ait: Media nocte surgebã ad cõfitendũ tibi. Et iterum, Memor fui nocte nominis tui domine. Et ne impius Vuitcleff subterfugiat dicens ex vno facto Dauid nõ esse sumendum argumentũ, vt nos qualibet nocte hoc facere velimus: audiat ipsum prophetã non vna aut altera tantũ nocte hoc faciẽtẽ, sed per singulas noctes. Lauabo (inquit) per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meũ rigabo. Hunc autem locum de oratione nocturna esse intelligendũ beatus Hilarius docet, exponẽs locum illum psalmi, Memor fui nocte nominis tui domine. Sic enim ait: Scit præcipuè nocturno tẽpore diuini esse à nobis nominis recordandũ. Scit tũ maximè custodiam Dei legis à nobis esse retinendã, cum subrepunt animo impuræ cupiditates: cum stimuli vitiorũ per recens assumptum cibũ corpus exagitant. Tũ Dei nomen recordandũ: tum custodiẽda eius lex est, pudicitiã, continentiã, timorẽ Dei statuẽs. Nouit hoc præcipuè tempore dominũ esse orandũ, deprecandum, promerendum, dicẽs alio loco, Lauabo per singulas noctes lectũ meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Non est periculoso nocturnarum vigiliarum ocio animus relaxandus, sed in omnibus deprecationibus, in confessionibus peccatorum occupandus est: vt cum maximè corporeis vitiis datur opportunitas, tum præcipuè eadem vitia diuinę legis recordatione frangantur. Hæc Hilarius.

Psal. 118 — *Psal.* 6 — *Psal.* 6

Ex cu

Ex cuius verbis constat Dauid prophetã non vna aut altera tan tùm nocte, vt impius Vuitcleff dicit, Deum laudasse, sed singu
Psal. 133 lis noctibus hoc fecisse. Et vt nos etiã faciamus, alibi hortatur dicens: In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedi-
Act. 16 cite Domino. Et in actibus apost. dicitur quòd Paulus & Silas media nocte adorantes laudabant Deum, & audiebant eos qui in custodia erant. Subito verò terrę motus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorum vincula soluta sunt. Quid dicent hic Valdenses, vanum esse putantes media nocte surgere ad orationem, cùm tam aperta miracula Deus operatus sit ad Pauli & Silæ orationem nocturnam? Non est ergo vanum, vt illi existimãt, surgere ante lucem. Nec promisit Deus coronam profundè stertentibus, sed vigilantibus. Beatus, inquit, seruus ille
Luc. 12 quem cùm venerit Dominus eius inuenerit vigilantẽ. Ecce iam vides horas olim à Iudæis obseruatas vt in illis Deum orarent, videlicet media nocte, hora tertia, sexta, & nona. Verùm ecclesia, quò iustitia Christianorum plus abundaret quàm pharisęo rum & scribarũ, vltra illas horas alias elegit, scilicet manè hora prima, & vesperam, & completorium, cùm videlicet prima noctis vigilia incipit. Vnde beatus Cyprianus in expositione orationis dominicæ, postquã enumerauit horas olim à Iudæis orationi destinatas, sic ait, Sed nobis fratres dilectissimi pręter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramen ta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini in matutina oratione celebretur: quod olim spiritus sanctus
Psal. 5 designauit in psalmis, dicens, Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam. Manè astabo tibi, & contempla bor te. Et iterum per prohetam loquitur, dicens, Diluculo vigi labunt ad me, dicentes, Eamus & reuertamur ad dominũ Deũ nostrum. Recedente item sole, ac die cessante necessariò rursus orandum est. nam quia sol Christus verus est, & dies verus, sole ac die seculi recedente quando oramus & petimus vt super nos veniat denuo lux, Christi precamur aduẽtum, lucis æternæ gra tiam præbiturum. Hæc Cyprianus. Omitto de hac re plura ho minũ sanctorum testimonia, quoniam scripturæ sunt apertæ. Si quis tamen ea videre desiderat, legat Thomam Vualden libro de sacramentalibus, titulo tertio, quo loco copiosè de hac re differit. Accedit ad hæc vniuersalis ecclesiæ consuetudo, quæ has horas orandi statas, ante multas annorum cẽturias in templis

plis maioribus & monasteriis obseruauit. Et ne forte calūnientur quòd consuetudo hæc fuerit ex sola ecclesiæ permissione, audiant ecclesiæ definitionem hoc facere præcipientem. Concilium namque Agathense tricesimo capite suorum decretorū modum docet quo in aliquibus horis orādum sit. Sic enim ait, Et quia conuenit ordinem ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est vt vbiq; , sicut fit, & post antiphonas collectiones per ordinē ab episcopis vel presbyteris dici, & hymnos matutinos, vel vespertinos decantari diebus omnibus, & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum missarum post hymnos capitella de psalmis dici, & plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti. Hęc concilium Agathense. In quibus verbis non solùm designat horas certas orandi, sed modum quo tunc orandum est. Designant ergo hæretici reprehendere tot ecclesiasticos viros, imo totam ecclesiam statis horis Deum laudantē. Nam Deus easdem horas mysteriis cōsecrauit. Media siquidem nocte nascitur ex virgine matre. Hora prima mane surrexit ex sepulchro rediuiuus. Tertia hora spiritus sanctus venit super apostolos & alios discipulos. Hora sexta crucifigitur. Hora nona mortuus est. Vespere cum discipulis cœnat, illosq; suo sacratissimo corpore reficit. Completorii tempore, quod prima est noctis vigilia, in montem secessit solus orare, vt pararetur tentationi quæ illa nocte erat superuentura. Septies ergo in die, iuxta prophetam, nos laudem Deo dicamus, vt huiusmodi buccinis diuinarum laudum, diaboli & mundi machinæ corruant, quemadmodum olim septem tubis clangentibus sacerdotibus muri Hierico corruerunt.

Cōcilium Agathēse.

Psal. 118

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERsus hæreses, Liber Octauus.

IDOLOLATRIA.

NOn potui non mirari, cũ reperi fuisse aliquos ex his qui Christo nomina dederunt, idolorum cultores, quoniam omnis qui Christi doctrinam, vel summis labiis gustauerit, facillime potest deprehendere nihil esse magis deo iniuriosum, quàm si aliquid pręter ipsum Deũ summe colatur. Verùm etsi apertissime lex Dei idololatriam abominetur, non defuere tamen ex his qui se Christianos iactarunt, qui aliud præter Deum coluerint, & colendum esse docuerint. Fuerũt quidam (vt August. libro de hæresi. cap. 17. ait) qui serpentem coluerunt, & velut Deum venerabantur. Serpentem namque illum qui decepit Adã & Euam, dixerunt esse Christum. Et hac de causa serpentem quendam viuum nutriebant & venerabantur. qui ad sacerdotis incarnationem egrediebatur de spelunca, & ascendebat super altare quod erat supra speluncam, & lambebat oblationes quas illi sacrificabant, quo peracto regrediebatur ad speluncã. Huius autem serpentis cultum habuisse ortum à Nicolaitis, vel Gnosticis, August. refert ex sententia aliorum. Hi serpentis cultores dicti sunt Ophitæ Græco vocabulo, quoniam ὄφις Græce, latine serpens dicitur, inde ὀφῖται dicti sunt, quod latine valet tantum ac si diceres serpentini: qui merito sic appellati sunt à serpẽte quem colebant.

Ophitæ

Alii fuerunt Caiani, qui Cain venerabantur, dicentes eum ex altera virtute videlicet diaboli fuisse factum, & ex altera Abel, & virtutem maiorem quę erat in ipso Cain, inualuisse vt suum interficeret fratrem. Hæc ex Philastro, quoniam August. libro de hæresibus capite decimooctauo non ita clare hunc istorum errorem prodit. Alios autem errores istis impingit ibi August. quorum Philaster non meminit. Verùm de illis alibi nos disséremus. Fuerunt rursus alii dicti Sethiani eo quòd Seth filium Adæ fabulosa quadam vanitate verebantur, dicentes eum de superna matre natum, quàm asserunt conuenisse cum superno patre, vnde diuinum aliud semen nasceretur tanquam filiorum Dei. Philaster dicit quosdam ex istis putasse ipsum Seth fuisse Christum. Sed Augustiuus capite decimonono libri de hæresibus de istis loquens, nihil tale illis tribuit. Tertulianus autem in

Caiani

Sethiani.

suo

suo libello de hæresibus, hos hæreticos appellat Sethoitas,& non Sethianos quemadmodum Philaster & August & cum de illis disserit,nihil tale illis impingit vt crediderint Seth fuisse Christum. Alii fuerūt qui Angelos adorabant,& ideo Angelici fuerunt dicti. Hos Aug. enumerat inter hęreticos tricesimonono loco. Hæ omnes sectę tā antiquatæ & ex memoria hominū abolitæ sunt,vt lateat nos qui fuerint illarum inuētores,& quo tempore cœperint. Apud Augustinum nullum alium errorem qui ad idololatriam pertineat,reperio. Philaster autem plures alias idololatrias recenset.quosdam enim dicit adorare solem, quos vocat Heliognostos: alios rursum adorare mures, & hos vocat musoritas: aliásque plures enumerat idololatrias, quas omitto,quoniam ille sic illas narrat, vt dicat illas fuisse olim apud Iudæos ante Christi aduentum. Ego autem solas illas recensere decreui quæ post Christi passionem inter Christianos exortæ sunt. Quapropter miror quare August. illas tres pręfatas hæreses, videlicet Ophitas, Caianos,& Sethianos,suo operi inseruerit,cum statuerit se illas solas hæreses enarraturum,quæ post Christi in cœlos ascensionem fuerunt exortæ. Philaster tamen illas easdem tres hæreses præfatas illis annumerat quæ ante Christi aduentum fuerunt, Nā de hæresibus Iudæorū primo disserens,ab Ophitis suū auspicatur librū. Contra has hæreses nō est operosum disputare,pręcipue cum illarum authores se Christianos iactauerint, quapropter sacras scripturas oportebit eos recipere, in quibus apertissima sunt testimonia ad idololatriā reiiciendā. Nam illud est manifestum quod dominus aduersus dæmonē hæreticorū parentē citauit. Dominū, inquit, Deum tuum adorabis,& illi soli seruies. Et in Deuteronomio, Cū reperti fuerint apud te intra vnā portarū tuarū quas dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malū in cōspectu domini Dei tui & trāsgrediantur pactū illius, vt vadant & seruiāt diis alienis,& adorēt eos, solē & lunam,& omnē militiā cœli,quæ nō præcepi,& hoc tibi fuerit nunciatum, audiensq; inquisieris diligenter,& verū esse repereris, & abominatio facta est in Israel, educes virū ac mulierē qui rē sceleratissimā perpetrarūt,ad portas ciuitatis tuæ,& lapidibus obruētur. Et Esaias recensens causas multas propter quas populus Israel derelictus fuit à Deo, præcipuā causam ait fuisse idololatriam. Sic enim ait, Proiecisti enim populū tuū domum Iacob, quia repleti sunt, vt olim, & augures habuerunt vt Philistiim.

Angelici. *Heliognosti.* *Musoritæ.* *Exo.6* *Deu.17* *Esai.2*

Et parum infra: Et repleta est terra eius idolis. Opus manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorũ. Et incuruauit se homo, & humiliatus est vir. Ne ergo dimittas eis. Et alia plurima ibi sequuntur ad idololatriã repellendam. Pręterea multa hominũ millia ex filiis Israel morte punita sunt eò quod ado-

Exo. 32 rauerant vitulum aureum. Tres pueri quia noluerunt adorare statuam, à domino præmiantur. Nam in fornacẽ ex regis impe-

Dan. 3 rio missi, ab angelo Dei custodiuntur, ne flamma noceret illis. Ioannes etiam cum cecidisset ante pedes angeli qui illi visionẽ ostenderat, & voluisset illum adorare, prohibuit illum angelus

Apo. 22 ne illud faceret, dicens, Vide ne feceris. Conseruus enim tuus sum & fratrum tuorum prohetarum, & eorum qui seruãt verba prophetiæ libri huius. Deum adora. In re tam aperta piget plura citare testimonia, quoniam si quis ea desideret, sacra scriptura plena est illis.

IEIVNIVM.

Iouinianus. Valdẽses. Vuitcle. Lutherani

PRima hęresis est quæ ait ieiunium nullius esse meriti apud Deum, Iouinianus siquidem, & qui illius errorem instaurarunt, Valdenses, Vuitclefitæ, Luterani, non solùm ciborũ delectum dãnant, sed vltra addunt, dicentes in ieiunio nullum esse meritum, afferentes in sui erroris confirmationem illud Pauli malè ab illis intellectũ, Corporalis exercitatio ad modicũ vti-

1. Tim. 4 lis est. Et certe miror quòd homo qui se Christianum iactat, & scripturas sacras recipit, dicat in ieiunio nihil esse meriti, quia hoc docere non possunt nisi voluptatũ amatores, qui docent illa quę propria libido dictat. Si enim virtutes amãdæ sunt, & illarum veri amatores meritũ habent, habebit necessariò meritum aliquod ieiuniũ, cum virtus sit, & pars tẽperantiæ. Nam cum gula sit vitiũ quod in nimio cibo, aut potu cõmittitur, fieri nequit vt ieiuniũ, quo cibo & potui parcimus, virtus non sit. Et si ieiunium est actus studiosus propter Deũ factus, quî fit vt illi nõ reddatur sicut & cuilibet bono operi merces aliqua? Pręterea ieiunium non solũ est virtus, sed adiuuat plures alias virtutes, & viam parat apertissimam ad illas, quapropter oportet vt præmium illi respondeat, quemadmodum aliis virtutibus quibus cõsentit. Cùm enim Paulus dicat eos qui malè agentibus consentiunt, dignos esse pœna, cur non etiam digni erunt

Ro. 1 præmio qui bene agentibus cõsentiunt? Nũquid Deus erit largior in punitione quã in præmio? Absit. Oportet ergo vt ieiunium donetur præmio, quemadmodũ donatur virtus cui viam aperit.

aperit. Parat nanq; ieiunium viam castitati, quæ maxime virtus est. Nam si gula iuuat luxuriam, oportet vt ieiuniũ adiuuet castitatem, quoniã oppositarum causaru oppositi sunt effectus. Quid peccare fecit Sodomã, nisi saturitas panis? Venter mero æstuans facilè despumat in libidinem. Si ergo panem subtraxeris & vinum, peccato viã præcludis, quoniam, vt ait quidam. sine Cerere & Baccho friget Venus. Ieiunium etiam orationẽ adiuuat, cuius rei signũ est, quòd dominus cũ docere voluisset modum quo orare debemus patrẽ cœlestem, prius de ieiunio & de eleemosyna disseruit, & continuò orationem docet. ieiunium & eleemosynã vno tractatu orationi cõiunxit, vt per hoc innueret ieiunium & eleemosynã duas esse alas quarũ adiutorio se in altum tollit oratio. Cum enim mãducasset & bibisset populus, surrexit nõ orare sed ludere, nõ adorare Deũ, sed adorare vitulum aureũ. Moyses in mõte ieiunio quadraginta dierum legẽ suscipit, sed cu populus satiatus fecisset vitulum quẽ adoraret: frangit Moses tabulas in quibus lex erat scripta & merito, quoniam stomachus plenus non est aptus ad suscipienda diuina mandata, nec ad illa intelligenda. Tres pueri intra fornacem mittũtur, cuius incendium adeo erat magnum, vt vltra quadraginta cubitos flãma extenderetur: ieiuni tamen ingredientes, illæsi egressi sunt de fornace. Daniel vir desideriorum, cum per tres hebdomadas ieiunasset, leones in quorum lacum missus est, ieiunare fecit, quoniam cum illi ieiuni essent, vt auidius illum deuorarent, nec tamen illi nocuerunt. Deinde post ieiunium trium hebdomadarum idem Daniel vidit visionem, in qua sibi dictum est ab angelo: Ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Quomodo ergo non habet meritum, ieiunium quod meretur exauditionem? Helias ieiunus orat, & ad eius orationem tribus annis & sex mensibus ros pluuiæ non cecidit super terrã. Rursum ieiunus iterum orat, & pluuias a Deo impetrat. Ieiunus ad montem Dei peruenit, in quo diuinam habuit præsentiam, quãuis Deũ non vidit, quoniã velut indignum se reputans vultum pallio operuit cum dominus transiret. Ieiunium ergo legẽ accepit, voracitas legem perdidit. Ieiunium ab incedio liberat, fomentis ciborum libidinis ignes crescunt. Ieiunium mentem ad orationem parat, crapula intellectum obtrusum reddit. Ad nouum testamentum accedamus, vnde possumus habere testi-

Eze. 16
Exo. 32
Dani. 3
Dan. 10
3. Reg. 17
3. Reg. 19

monia multò adhuc clariora. Anna prophetissa filia Phanue-
Luc. 2 lis laudatur apud Lucam quòd non discedebat de templo, ieiu-
niis & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Quod si ieiunium
res est nullius momenti (vt hæretici docent) quare de illo lau-
datur? Præterea cùm Dominus eiecisset spiritum immundum
Mat. 17 ex corpore cuiusdam pueri, quæsierunt ab eo discipuli eius:
Mar. 9 Domine quare nos non potuimus eiicere? Quibus ille re-
spondit: Hoc genus dæmoniorũ non eiicitur nisi in oratione
& ieiunio. Quî fit ergo vt res nullius momẽti sit, quæ tã potens
est vt dæmones eiicere valeat? Rursum ipsemet veritatis magi-
ster modũ docens iuxta quẽ ieiunare debeamus, ait: Tu autẽ cũ
ieiunas, vnge caput tuũ, & faciẽ tuã laua, ne videaris hominibus
Matht. 6 ieiunãs, sed patri tuo qui est in abscõdito, & pater tuus qui est in
abscõdito, reddet tibi. Ecce iam vides apertissimum meritum
ieiunij. Nam pro ieiunio reddet nobis pater. Nunquam autem
redditur præmium nisi pro merito. Si ergo pater reddet pro
ieiunio, oportet fateri in ieiunio esse aliquam meriti ratio-
nem. Apertissima sunt hæc testimonia: quapropter non est o-
pus plura citare. Superest tamen vt hæreticorum obiectio-
nibus respondeamus. Primò nobis obiiciunt illud Pauli in
prima ad Timoth. epist. Corporalis exercitatio ad modicum
1. Tim. 4 vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habẽs
vitæ quæ nunc est, & futuræ. Cui obiectioni respondemus
illum Pauli locum minimè aduersari nostræ sententiæ, dupli-
ci de caussa. Vna, quia ieiunium non propriè dicitur corpo-
ralis exercitatio, neq; de illo ibi loquitur Paulus. Vnde Theo-
phylactus exponens illud Pauli locum, sic ait: Nonnulli cor-
poris exercitationem ieiunium dicunt, quod tamen secus se ha-
bet, siquidẽ spiritalis sit. Nam etsi corpus per inediam macera-
tur, spiritus tamen est vigilantior. Sed corporalis exercita-
tio corporis est agitatio quædam: quæ cùm laboris habeat
plurimum, parum tamen & ad breue corpori sit profutura.
Hæc Theophylactus. Ecce patet qualiter ieiunium non est
exercitatio corporalis, sed spiritalis, quia spiritui confert. Sed
esto ieiunium sit exercitatio corporalis, altera erit adhuc caus-
sa quare locus ille nostræ sententiæ non repugnabit. In illo si-
quidem loco Paulus nõ absolutè negat corporalẽ exercitatio-
nem esse vtilem, sed illam dicit esse inutilẽ aut modicũ vtilem
si non habet pietatem sibi coniunctam. Et quod hic sit illo-
rum verborũ sensus, cõuincitur ex præcedẽtibus. nã antea præ-
mitter

miserat dicens Timotheo vt exerceret seipsum ad pietatem,& continuo subdidit, corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est. quasi diceret, non sic fidas carnis macerationi, vt hanc solam sine pietate sufficere putes, quoniam sine pietate ad modicum vtilis est, ideo exerce teipsum ad pietatem, quæ multo præstantior est quam carnis maceratio. Et ad hunc modum interpretatur Ambrosius dicens, Exercitium autem corporale ad modicum vtile dicit. Ieiunare enim & abstinere à cibis manente authoritate creatoris non multum prodest, nisi addatur huic pietas, cuius opera multorum precibus adiuuatur ad dominum promerendum. Et parum infra, Corporis autem exercitium nihil aliud quam carnis frena sunt. Si quis ergo, quia misericordia magna res est, lubricum tamen carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Hæc Ambrosius. Secundo nobis obiiciunt illud domini verbum per Esaiam prophetā populo Israelitico dictū: Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Et paucis interiectis subiungit: Nónne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt, liberos, & omne onus disrumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagósque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur. Quibus verbis Deus apertissimè comprobat ieiunium & abstinentiam à peccatis, cui adiungitur bonorum operum exercitiū, præcipuè pietatis erga pauperes & egenos. Hác autem obiectionem eodem modo reiicimus, quo præcedentem. Fatemur certè solum ieiunium, si cætera non adsunt, nullius esse momenti. Ieiunium enim sine pietate & reliquis bonis operibus, parū aut nihil valet. At non inde sequitur vt ieiunium cum pietate, & reliquis operibus, nullius sit momenti, imo cū cætera adsunt, multum precium habet. Bona est enim oratio cum ieiunio & eleemosyna. Dominus ergo per illa verba prophetæ solum dānat ieiunium quod perperā fit, & cui multa alia scelera adiunguntur. Hoc autem manifestū euadit ex his quæ ante dixerat. Ecce (inquit) in die ieiunij vestri inuenitur volūtas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsq; ad hāc

Esa.58 *Tob.12* *Esai.58*

diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Non dixit absolutè, nolite ieiunare, sed addidit, sicut vsque ad hanc diem. Quid est dicere sicut vsque ad hanc diem? Hoc est vt non percutiant pugno, vt non ad lites & contentiones ieiuuent, vt non exequantur voluntates suas sicut antea. Aliud autem ieiunium quod ex charitate fit, vt caro subiiciatur spiritui, nec tamen ideo deserũtur pauperes, tale inquam ieiunium laudatur à Deo, & præmiũ dicit illi esse à patre statutum. Alioqui si per hoc quod ieiunium perperam factum reprehenditur, colligere vis vt etiam si bene fiat, nihil prorsus valeat: ad hunc modum oportebit dicere sabbati celebritatem in veteri lege nullius fuisse momenti, quoniam eos qui sabbata colebant non prout Deus volebat, per eundem prophetam Dominus reprehendit dicens, Calendas vestras & solēnitates vestras odiuit anima mea. Facta sunt mihi molesta. Et de sacrificantibus & offerentibus incensum in peccato dicit, Ne offeratis sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi. Et de his omnibus dicit, Laboraui sustinens. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationē, nõ exaudiam. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lauamini, mundi estote: auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Abeant ergo & ex his verbis condemnent etiam sabbati sanctificationem, & oblationem incensi, & omne sacrificium: & dicant solũ sufficere vt auferamus malum cogitationum nostrarum. Absit autē vt quis tantùm desipiat, qui hæc dãnare audeat. Ibi enim Dominus damnat eos qui non prout decebat, aut sacrificabant, aut sabbatum lætitia quadam prophana colebant, & hæc omnia in peccato mortali faciebant, satis sibi esse putantes si illa exteriora fecissent. Sabbati autem veram sanctificationem Dominus præcipit: tantũ abest vt damnet. Ad hunc modũ postea locutus est de iunio, vt ieiunium quod sine pietate & cum peccato mortali fit, damnauerit, reliquum autem intactũ reliquerit. Deniq; istorum hæreticorum sententia plurimis conciliorum definitionibus, apertè damnata est. Cõcilium Gangrense cap. 1. suorum decretorum sic ait: Si quis eorum qui proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem superbiat, & ieiunia communia totius ecclesiæ putauerit cõtemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Hæc concilium Gangrense. Anathema ergo Iouiniano, Luthero, cæterisque quibuscunque huius hęresis patronis: quoniam hi om-

Esa. 1

nos

nes ieiunia contemnũt, cùm dicãt illa nullius prorsus esse apud Deum meriti. Concilium Telenẽse in quo non solùm ista, sed aliæ Iouiniani hæreses damnatæ sunt, postquam de castitate definierat, tandem de ieiunio loquens, hæc ait: Merito ab illis viduitas despicitur, quæ solet obseruare ieiunia, quibus se dolẽt isti aliquo tempore esse maceratos, & propriam vlciscũtur iniuriam, quotidianis quoque conuiuiis vsúque luxuriæ, laborem abstinentiæ propulsare desiderant, Qui nihil rectius faciunt, quam quòd ipsi se suo ore cõdemnent. Et post aliqua Pauli testimonia ibidem adducta, tandem subdit concilium. Si parum est quod Apostolus dixit, audiant prophetam dicẽtem. Et operui in ieiunio animam meam. Ergo qui non ieiunat, intectus & nudus est, patet vulneri. Hæc concilium. Contra hunc errorem scripsit etiam beatus Hieronymus in secundo libro contra Iouinianum, quo loco multas ieiunij laudes texuit. Beatus Ambrosius elegantem librum fecit qui inscribitur de Helia & ieiunio, in quo mirum in modum extollit ieiunium. Iodocus Clichthouæus hoc nostro seculo largissimè de hac re scripsit in illo opere quod dicitur propugnaculum ecclesiæ contra Lutheranos.

Secunda hæresis docet ieiunia non debere institui pro certo aliquo & stato tempore, sed quòd quilibet ieiunet cùm voluerit. Hanc hæresim primus (quod sciam) docuit Aerius, nisi fortè hæc sit hæresis cuiusdam Eustathij, qui concilio Gangrensi damnatur, eò quod ieiunia ecclesiastica contemnebat. Hæc autem hæresis non est eadem illa quam docuit Iouinianus, quoniam de Aerio Augustinus disserens libro de hæresibus cap. 53. non dicit illum contempsisse in vniuersum ieiunia, sed hoc solùm illi tribuit, quod dixerit statuta solemniter ieiunia nõ esse obseruanda, sed ieiunandum esse cùm quisque voluerit, ne sub lege esse videretur. Itaq; Aerius ieiunio non detrahit, sed solũ detrahit ieiunij legibus, nullo pacto admittens ecclesiam posse ad ieiunium obligare: quia etsi ieiunium sit salubre, & proficuũ animæ, non vult tamen vt ad illud aliquis arctetur, sed potius liberum cuique esse vult ieiunare cùm voluerit. Hæc dixi quia video aliquos de ieiunio disputantes, qui in eodem errore collocant Aerium cum Iouiniano, cùm tamẽ latum sit inter illos discrimen. De hoc etiam errore suspectum se multis præbuit Erasmus Roterodamus, a qua suspicione nunquã (quod sciam) se bene purgauit. Nam in paraphrasi secundi capitis Marci, *Aerius.*

hæc ait: Tristia sunt ieiunia quæ præscribit lex: & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem. Hæc Erasmus. Quæ quidem Erasmi verba à Parisiensibus theologis communi omniũ censura sunt damnata. Horum tamen censuræ respondit Erasmus, præfatorum verborum declarationem præbens. Sed illius declaratio talis fuit, vt maiorem reliquerit hæreseos suspicionem. Verba illius referam, quò clarius eius mens possit agnosci. In responsione siquidem ad Parisienses hæc verba habet: Porrò qui metu ieiunat, non ieiunaturus nisi lex cogeret, huius ieiunium hactenus certè triste est, & ingratum Deo, quod caret alacritate spiritus, qua præcipuè delectatur Deus. Neminem igitur reuoco ab obedientia superiorum, sed ostendo quid Deo sit gratius. Neque enim ideo infirmi liberi sunt à constitutionibus, quòd Deus cum alacritate ac sponte ieiunãtes præfert iis qui legis impulsu ieiunant potiusquàm ex animo. Hęc Erasmus. In quibus verbis satis apertè docet, melius esse ieiunare ex arbitrio proprio, quàm lege coactum. Ob quam caussam ille optat vt huiusmodi ieiuniorum præcepta ecclesia tolleret. Non quòd ille credat ecclesiam non posse tales leges statuere, aut sic statutas esse temerè violandas: sed quia censet melioris esse conditionis apud Deum spontè ieiunantem, quàm qui lege ad id faciendum cogitur. Et credit plures fore qui spõtè ieiunarent & abstinerent à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege. Nam in responsione ad primam censuram Parisiẽsium de ieiunio, & delectu ciborum, hæc verba ait: Arbitror autem puriorem fuisse Christianismum temporibus Apostolorum ac martyrum quàm nunc est, quando sic refrixit hominum charitas. At illis temporibus cùm nullum esset præscriptum de ciborum discrimine, plures vltrò abstinebant à carnibus, quam nunc faciunt coacti lege. Hæc Erasmus in præfato loco. Et in libello de ciborum delectu, supputatione 23. hæc ait: Siquis adeo firmus sit, vt perpetua sobrietate sibi temperet, huic non admodum opus sit in dictis ieiuniis: nisi pro tempore huiusmodi victima placanda sit ira Dei. Sed ob rudes, inquies, & crassos, certi dies præscribuntur. Sit hoc sanè tolerabile. Præscribitur vnica refectio, præscribitur & cibi genus. Nec hoc satis. Intentantur æterna damnatio consuetudinis humanæ violatori. Hæc Erasmus. Ex quibus verbis luce clarius constat quòd malè habet Erasmum, esse aliquos ieiuniorum dies præscriptos; sed hoc malum tolerabile censet:

ſet: verùm illud intolerabile putat, quòd ieiunia præcipiantur ſub interminatione gehennæ: & hoc durius exiſtimat, quòd in huiuſmodi ieiuniis certa aliqua ciborum genera prohibentur. Eraſmus ergo (vt ex his quæ diximus liquidò conſtat) idem cum Aerio ſentire videtur. Ipſorum tamen error (vt proximè diximus) alius eſt ab errore Iouiniani. Verùm etſi alius ſit hic error ab illo, non eſt opus nouas aduerſus illum excogitare machinas: quoniam (vt ſuperius oſtendimus cùm de eccleſiæ poteſtate ageremus) eccleſia poteſt ſtatuere leges, potiſsimùm eas quæ ad obſeruantiam diuinorum mandatorum conducibiles eſſe videntur, quibus legibus omnes chriſtiani ſubeſſe tenentur. At cùm ieiunium eſſe vtile nos aduerſus Iouinianum & eius aſſeclas nunc proximè oſtenderimus, & Aerius ipſe(vt exiſtimo) non neget, conuincimus inde vt eccleſia poſsit ſtatuere ieiunia, quæ cùm ab illa fuerint ſtatuta, ab omnibus Chriſtianis obſeruanda erunt, ita vt nullus ea contemnere impunè poſsit. Et certè hic error magis impetit eccleſiæ poteſtatem, quàm ieiunij virtutem. Quapropter cùm conſtiterit de eccleſiæ poteſtate, vt illa poſsit ſtatuere quod conducere videbitur, actum erit de hoc errore, præcipuè cùm aliqua ſint ieiunia ab apoſtolis inſtituta, aut fortè à Chriſto communi omnium magiſtro. Nam de quadrageſima dicitur à plurimis non infimæ ſortis, ſed maximæ authoritatis viris, eiſque non recentibus, ſed vetuſtiſsimis authoribus, quadrageſimæ ieiunium fuiſſe à Chriſto inſtitutum, ita vt obligatio ad illam, non tantùm ex præcepto humano pendeat, ſed diuino. Vnde Maximus epiſcopus ait: Sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec terrena cogitatione initiatum, ſed cœleſti maieſtate præceptum. Et paucis interiectis, de præceptis eiuſdem ieiunij quadrageſimalis ait, Hæc autem non tam ſacerdotum præcepta, quam Dei ſunt. Atque ideò qui ea ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitur ſacerdote. Hæc ille. Theophilus Alexandrinus ait, Habemus quadrageſimam ab apoſtolis inſtitutam & ordinatam. Et Ignatius martyr in quadam epiſt. ad Philip. quæ eſt quarta in ordine, ita ait: Dies feſtos nolite inhonorare, quadrageſimā verò nolite pro nihilo habere. imitationē enim continet Dei cōuerſationis. hebdomadā etiā

paſsionis

paſsionis nolite deſpicere. Hęc Ignatius. Ex quibus teſtimoniis etſi fortè nō ſatis conſtet eam fuiſſe à Chriſto inſtitutam ſub præcepto, conſtat tamen ad Chriſti exemplum fuiſſe ab apoſtolis obſeruatam, & ſub præcepto Chriſtianis iniunctam, poſt quorum deceſſum eccleſia in plurimis conciliis ſtatuit eam ſtrictè debere obſeruari. Nam concilium Braccarenſe primū cap. 16. ſuorum decretorum ſic definit, Si quis quinta feria paſchali, quæ vocatur cœna domini, hora legitima poſt nonam ieiunus in eccleſiis miſſas non tenet, ſed ſecundum ſectam Priſcilliani feſtiuitatem ipſius ab hora tertia per miſſas defunctorum ſoluto ieiunio colit, anathema ſit. Et in collectorio græcarum ſynodorum per Martinum Braccarenſem epiſcopū facta, cap. 50. ita dicitur, Non liceat quinta feria nouiſsimæ hebdomadæ ieiunium ſoluere, & omnem exhonorare quadrageſimam, ſed ſincerè abſtinentes totam quadrageſimam peragere. Et concilium Toletanum octauum cap. 8. apertius & ſtrictius hoc pręcipit, vt videlicet tota quadrageſima ieiunetur, & abſtineatur à carnibus. Theleſphorus papa & martyr, qui ſeptimus à beato Petro apoſtolo pontificatum tenuit, decretum etiam edidit de abſtinentia carnium in quadrageſima, ante quem etſi quadrageſima ieiunaretur, vt conſtat ex dicto Ignatij martyris nunc proximè citato, mihi tamen non conſtat an tunc ante Theleſphorum tale ieiunium celebraretur in abſtinentia carnium, an per ſolam ciborum parſimoniam, vt videlicet cum carnibus ieiunarent ſemel in die & minus quàm aliâs comedētes: de qua re cum mihi non conſtet, nihil definio. Hoc tamen certum eſt ex Philonis teſtimonio per Euſeb. lib. 2. hiſtoriæ eccleſiaſticæ citato, tempore apoſtolorum fuiſſe abſtinentiam carniū. Deniq; concilium Gangrenſe cap. 19. de omnibus ieiuniis ab eccleſia ſtatutis ita definit, Siquis eorum qui propoſito ſunt continentiæ, præter neceſsitatem corporalem ſuperbiat, & ieiunia communia totius eccleſiæ putauerit contemnenda, perfectam in ſua ſcientia vindicans rationem, anathema ſit. Plura alia potuiſſem huc citare conciliorum decreta, ſed hæc ſufficiāt. Cæterùm quod Eraſmus ait melius eſſe ieiunare ſpontè, quàm ex legis præcepto, cōuincitur eſſe falſum per illud quod in 1. Regum lib. dicitur: Melior eſt obedientia quàm victima. Melior ergo quàm ieiunium. Et meritò obedientia pręfertur ieiunio, quoniam ieiunium ad temperantiam pertinet: obedientia verò pertinet ad iuſtitiam, quæ reddit vnicuiq; quod ſuū eſt. Per

Conciliū Braccarenſe.

Conciliū Toletanū.

Conciliū Gāgrenſe.

1. Re. 15

obed

obedientiam ſiquidem ſuperiori præſtamus quod debemus. Qui ſponte ieiunat,ſolum ieiunij meritum habet:qui verò legis impulſu ieiunat, & ideo ieiunat , vt legi obediat , hic vltra ieiunij rationem habet etiam meritum obedientiæ. Melior ergo eſt conditio illius qui præcepto obediens ieiunat,quàm qui ſponte ſua ieiunat:quoniam hic vnicum tantum,videlicet ieiunij,meritum habet:ille verò duplex, ieiunij & obedientiæ meritum. Ad hanc rem etiam agunt ea quæ inferius in titulo de voto dicemus.Nam eo loco (Deo duce)probabimus meliora eſſe quæ ex voti obligatione fiunt , quàm quæ ſponte. Ex quibus etiam colligitur vt meliora ſint opera quæ ex obligatione præcepti fiunt , quàm quæ ex proprio arbitrio. Sed videamus quid pro ſe afferat Eraſmus. Deus(inquit ille in reſponſione ad Pariſienſes) phariſaica ieiunia damnat apud Eſaiam,& Chriſtus illa etiam deteſtatur , quæ nullo pacto ſunt æquanda cum ſpontaneis ieiuniis , quæ Apoſtoli hauſto cœleſti ſpiritu citra præceptum vllum erant ieiunaturi. Fateor quidem quòd Deus phariſaica ieiunia per Eſaiam damnauerit,ſed nō ob eam cauſam quòd præſcriptis diebus ieiunabant,aut pręcepto legis:ſed quia tantum ieiunio fidebant,vt reliquis omnibus virtutibus & bonis operibus poſthabitis, ſolo ieiunio ſe Deo ſatisfacere crederent. Vt autem hęc clariora ſint, Eſaiæ verba referre oportet. Ecce(inquit ille)in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, *Eſa.58* & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis , & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare ſicut vſque ad hanc diem,vt audiatur in excelſo clamor veſter. Hæc apud Eſaiam dominus. In quibus verbis conſtat nullam eſſe de præcepto ieiunij factam mentionem:nec ieiunium Phariſęorũ ob hoc eſſe culpatum,quòd lege cogente,& non ex arbitrio ieiunauerint. Deinde aduertere oportet quòd non abſolutè prohibuit illis ieiunium , ſed duntaxat prohibuit concilium tale quale illi faciebant. Non enim abſolutè dixit,Nolite ieiunare: ſed addidit,ſicut vſq; ad hanc diem,vt audiatur in excelſo clamor veſter. Propter iactantiam , & alia peccata quæ in diebus ieiuniorum perpetrabant,illorum damnauit ieiunia,nō autem quia lege præcipiente ieiunabant. Non eſt ergo quaſi Phariſaicum reputandum ieiunium quod ob legis præceptum fit.

Tertia hæreſis eſt Begardorum & Beguinarum dicentium *Begardi.* hominem non obligari ad ieiunia eccleſiaſtica cum ad ſtatum *Beguinæ.* perfectionis peruenerit. Et hic error etiam ab errore Aerij aliquantu

quantu

quantulum differt, quoniam Begardi & Beguinæ non omnes Christianos eximunt ab obligatione ieiunij, quemadmodum Aerius docuit, sed solum illos qui ad gradum perfectionis peruenerunt. Quod si hunc errorē deducunt ex alio errore eorundem quo docent illos qui in tali perfectionis statu sunt, nō esse humanæ obedientiæ subiectos, atque ideo dicant non teneri etiam ad ieiunia ecclesiastica, tunc non erit opus noua aduersus hunc errorem parare argumenta, quoniam iam supra probauimus omnes Christianos cuiuscunque status sint, teneri ad obseruationem legum ab ecclesia institutarum. Si vero dicant ideo non teneri ad ieiunium, quia videlicet non indiget ieiunio ad animæ salutem is qui perfectionis statum adeptus est,
Gala. 5 tunc aliis oportet agere argumentis. Et primo contra eos militat illud Pauli, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Quod si tam rebellis est caro, oportet eius rebellionem ieiunij habenis compescere. Verùm forte Begardi dicēt eum qui statum perfectionis adeptus fuerit, non pati se in hanc carnis & spiritus pugnam, sed habere in pace tabernaculum suum. Hoc autem adeo aperta est dementia, vt non sit opus eam oppugnare, quoniam soli virgini Dei matri hoc priuilegium tribuitur, vt talem pacem in se habuerit. Vnde Richardus de sancto Victore lib. 2. de Emanuele cap. vlti. sic ait: In cæteris sanctis magnificum habetur quòd à vitiis non possunt expugnari, in ista mirificum videtur quòd à vitiis non potest ipsa vel in modico impugnari. Cęteris sanctis in commune præcipitur vt in mortali eorum corpore peccatū non regnet, soli isti singulariter datur vt mortale corpus eius
1. Cor. 9 peccatum non inhabitet. Hæc ille. Præterea, vas electionis Paulus apostolus qui vsque ad tertium cœlum raptus vidit arcana Dei quæ nō licet homini loqui, is inquam castigat corpus suū, & in seruitutem redigit: neque hoc frustra facit, quoniam timet ne cum aliis prædicauerit, ipse reprobus efficiatur. Magnus ille Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum nō surrexit maior, qui & spiritu sancto repletus est ex vtero matris suæ, is etiā
Mat. 3 castigat corpus suum, à vino & sicera abstinens, carnes non comedens, sed cibus eius locustæ & mel syluestre. Quid ergo impij Begardi & libidinosæ Beguinæ præsumunt? Nunquid maiorem sibi virtutis perfectionem arrogant quàm Paulo, & Ioanni Baptistæ? Et vt aliquid mirabilius atq; sacratius dicamus, ipsemet

ipsemet qui peccatum non nouerat, nec inuentus est dolus in ore eius, ieiunauit quadraginta diebus & noctibus, non ꝙ ipse opus haberet ieiunio, sed quo nobis exemplum daret, vt quantumlibet perfectus quisque foret, agnosceret ieiunium esse sibi necessarium. Quandiu enim hic sumus, inimicos domi nostræ habemus, qui velut latrunculi nobis insidiantur. Et intra portas Hierusalem Iebuseus fuit semper in medio, neque vnquam deleri potuit. ita intra carnem nostram, quantumlibet perfectus quisq; sit, semper manet aliquis stimulus incitans ad malum. quapropter ieiunare oportet, vt ieiunio carnis malitia reprimatur. Demum inter octo errores Begardorum & Beguinarum condemnatos in concilio Viennensi sub Clemēte 5. is secundus est. Huius autem concilij definitio habetur in lib. clementinarum decretaliū, in titulo de hæreticis, capite cuius initium est, Ad nostram &c. Videat ibi qui volet.

Iosu. 15

Concilij Viennēse.

IMAGO.

FVit olim quidā error, qui nostro hoc seculo iam aliquibus innouatus est, docens imagines esse tollendas ab ecclesia, dicens idololatriā esse imagines in tēplis habere, siue illæ sint Christi, siue sancti hominis cuiuscūq;. Huius hæresis primū authorē vix inuenire possum. Platina in vita Adriani papæ huius nominis primi, dicit sub hoc pontifice habito cōcilio Franconię fuisse abrogatā hæresim Felicianā de tollēdis imaginibus. Cum autē eam appellauerit Felicianā, nō aperuit tamē à quo Felice sumpserit exordium. In vita tamē Cōstātini papæ prius dixerat Felicem quendā Rauennatē archiepiscopum a Iustiniano imperatore in Pontum relegatum, qui postea à pristina hæresi discedens sub Theodosio imperatore in patriā reuersus est. Verum hoc in loco etiā subticuit qualis fuerit huius Felicis hæresis. Quod si ex illis duobus locis quis coniicere velit, vt dicat ab hoc Felice fuisse hanc hæresim appellatā Felicianā, non repugno: quāquā scio ante hunc Felicē non defuisse qui hunc errorē docuerit. Nam cōstat ante Constantinū papā, cuius tempore fuit hic Felix, per centum annos & eo amplius fuisse beatum Gregorium papā huius nominis primū. At beatus Gregorius Serenū quendā episcopū Massiliensem per epistolā redarguit, ꝙ incōsiderato zelo sanctorū imagines fregerit timēs ne à populo adorarētur. Et beatū Gregoriū plusquā cētū & quinquaginta annos præcessit Epiphanius Cyprus. Is autē in quadam epistola ad Ioannē episcopū Hierosolymitanū circa finem

nem epistolę dicit se scidisse velū quoddā quod pendere videat in foribus cuiusdā ecclesiæ. Scidit autē illud eò ꝙ habuerit imaginē Christi, aut alicuius hominis sancti, nō enim meminit cùm hæc scribebat, cuius fuerit imago, dicitque esse contra authoritatem scripturarum, in ecclesia Christi imaginem hominis pendere. Ecce ad quæ tempora hunc reducimus errorem. Verùm etsi hi duo episcopi ita senserint, non tamen sunt hac de caussa de hæresi notati, quoniam res nō erat adeo aperta, nec de illa re, quod sciam, vnquam ecclesia illo tēpore definierat: quapropter liberum tunc eis erat citra hæresis notam ita sentire. Deinde ita sentientes, non pertinaci animo suæ sententiæ adhæserunt, vt parati non essent ecclesiæ aliud docenti obtemperare. Huius hæresis fautores fuere plures Græcorum Imperatores. Nam Leo tertius Imperator Constinopolitanus ob hanc hæresim, Platina teste, à Gregorio papa huius nominis 3. & imperio, & communione fidelium priuatur. Constantinus quintus Imperator, qui elephantiæ morbo correptus interiit, huic adhæsit hæresi. Eidem fauit Leo 4. Imperator huius Constantini filius. Vxor tamen istius Leonis Irene dicta, Leone defuncto curam gerens Imperij, nomine filij, videlicet Constantini sexti, concilium in Nicęna vrbe secundum congregari fecit, in quo à trecentis & quinquaginta episcopis eodem conuenientibus definitum est, vt qui sacras imagines delendas dicerent, perpetuo anathemate notarentur. Hanc tamē ecclesiæ definitionem Constantinus 6. grandæuus factus malorum hominum persuasione deceptus recipere noluit. Et hæc res fuit vna ex præcipuis caussis propter quas à Græcis Imperaroribus defecerunt Latini. Hunc errorem post multa tempora suscitarunt Valdēses, quibus, vt aliàs semper, consentiūt Vuitcleffitę. Hunc errorem iam sepultū ab inferis reuocarunt hoc seculo in quibusdam Germaniæ partibus quidam Carolstadius, & alius Balthasar Hiebmaier, Lutherani, quamquam in hac parte à magistro eorum Luthero desciscunt, quoniam hic sanctorum imagines probat. Hæc hæresis facilè conuincitur, si cōsideremus quo pacto ex præcepto Domini imagines apud Iudæos fuerint, quibus tamen districtius inhibuerat ne sculptile haberent. Nam cùm pręcepisset Moysi vt faceret propitiatorium de auro mūdissimo, statim subiungit dicens, Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraq; parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero. Ecce hic vides imagines Cherub

Leo 3. Imperator. *Constantinus Imperator.*

Valdenses *Ioan. Vuitcleff.* *Carolstadius.* *Balthasar Hiebmaier.*

Exod. 25

Cherub,& non in loco vulgari, sed in propitiatorio, quod erat operimētum arcæ testimonii. Prætereа cum populus Israel ob murmurationes quas aduersus Deū & Moysem dixerat, serpētium morsus pateretur, Moyses pro populo orat ad dominū: cui dominus ait, Fac serpentem & pone eū pro signo. Qui percussus aspexerit eū, viuet. Fecit ergo Moyses serpentem æneū, Nu.21
& posuit eum pro signo. Quē cum percussi aspicerent, sanabātur. Ecce iterum aliā imaginē ex præcepto domini factam, cuius vsus non fuit prorsus inutilis, cum ad eius aspectum à serpentibus percussi sanabantur. Hunc tamen serpentem æneum Ezechias rex confregit postea, nō quia malum erat talem imaginem retinere, sed quia videbat populum honores diuinos illi impendere, tanquā aliquid numinis esset in eo. Hāc autem esse causam quare illum rex confregerit, ipsa Regum historia satis 4.Re.18
aperte declarat, dicēs, ipse dissipauit excelsa, & cōtriuit statuas, & succidit lucos, confregitq; serpentem æneum quem fecerat Moyses. Siquidem vsque ad illud tempus filii Israel adolebant illi incensum. Vocauitq; nomen eius Nahasthan. Vides caussam quare confractus sit serpens, quia videlicet filii Israel adolebāt illi incensum. Cōsiderauit nāque sapiens rex populū esse ad idololatriam pronū, vtpote qui non semel tantum aut iterum, verùm sæpissime idola coluerit: a quo errore credens non posse populum aliter reuocare, quā si serpentem confregisset, ideo tunc meritò confregit. Et ne ex serpente confracto occasionem doloris haberent, credentes se aliquod numē perdidisse, nomen serpenti imposuit, quo audito cognoscerent & intelligerent nō esse id quod putabant. Vnde Angelomus monachus vetustus author, in stromatibus suis super libros Regū hunc locū exponens, ita ait, Vocauitq; nomen eius Nahasthā. Angelomus.
Siquidem Nahasthan interpretatur æs eorum: vt quem illi pro numine colebant, in dictis eius metallū eum esse, non Deum agnoscerent. Hæc Angelomus. Si ergo populus Christianus esset nunc æquè pronus ad idololatriam vt tunc fuit populus Israel, nec aliter posset ab errore reuocari quā imaginibus cōfractis, crederem eas meritò debere confringi. Illa enim quæ necessaria non sunt, etsi bona quantumlibet sint, sæpe tamen tolluntur, aut prorsus abrogantur propter mala quæ inde oriri cognoscuntur. Sic ergo etsi imaginum vsus sit bonus & ecclesiæ vtilis: si tamē inde idololatria oriretur, cui aliter iudicio maiorum obuiari non posset quàm imagines confringendo, tunc

iustum esset vt ex imperio maiorum tollerentur aut confringerentur,& non ex libera cuiuscunque hominis voluntate. At nũc Christianus populus non est ad idololatriam pronus, vt populus Iudaicus fuit, quoniam nec initiatus est vnquam Beelphegor, nec adorauit Astarthen deã Sidoniorum, nec coluit Baal, neque idolis templa construxit: quapropter non est nunc aliqua vrgens caussa propter quam imagines confringi debeant, sicut tunc fuit vt confringeretur serpens, quoniam etsi vnus aut alter simplicitate quadã deceptus erret, ille docendus est,& non propter illũ imagines sunt prorsus tollendæ. Leges siquidem & statuta, non paucorum numero, sed maiori populi multitudini prospiciunt. Hæc adeo latè digessimus, quoniam ex hoc Ezechiæ regis facto meritò laudando, hæretici volunt suũ detestandum errorem probare. Cùm autẽ rem apertissime exposuerimus, patebit iam manifeste quam inani fundamento nitantur. Sed iam ad confirmandã nostram sententiam redeamus. Salomon in templo fecit Cherubim, & palmas & malogranata,&
3. Reg. 6 in mari æneo posuit duodecim boues,& in basibus laterũ leones cum bobus. Neq; in harum rerũ pictura aut sculptura Salomon reprehensus est, quinimo mirificè laudatus. Si ergo tũc licuit duodecim boues sculpere, cũ magis esset de idololatria timendum, cur nunc non licebit duodecim apostolos pingere, quorum illi duodecim boues figurã gerebant? Si licuit serpentem exaltare coram populo ad idololatriam prono, vt ex illius aspectu filii Israel à serpentium morsibus liberarentur, cur nõ licebit nunc Christum in cruce exaltatum depingere, vt ex illius imaginis aspectu reducamus ad memoriam immensa beneficia quæ generi humano in cruce moriens exhibuit? Si vmbras licuit pingere, cur nõ licebit pingere corpus? Rursum imaginum vsus vtilis est, quoniam imagines sunt idiotarum literæ, quas aspicientes, in illis tanquam in libris scriptis legunt,& ad memoriam per earum aspectũ reducunt ea quæ alias in memoriam nõ venissent. Videntes enim historiam depictam qua repręsentatur homo nudus columnæ alligatus,& multis plagis vulneratus,& alios à dextris & sinistris eius, qui vicissim illum flagellare contendunt, cum hæc inquam aspicimus, recordamur Deum pro nobis hominem factum similia in carne passum, quod in memoriam cum venerit, ministratur nobis causa compassionis,& dilectionis, eò quòd pro nobis talia passus est. Nec ob aliam causam veneramur imagines, quam quòd nos in
exempl

exemplaris memoriam venire faciunt,& inde affectus nostros mouere possunt. Non quòd talis adoratio in sola sistat imagine, sed quia transit ad id cuius est imago. Nam, vt beatus Basilius ait, honor qui defertur imagini, refertur ad prototypum. Quapropter non est quòd de idololatria timeamus, si simplices & idiotæ doceantur nõ esse sistendam mentem in imagine cum coram ipsa procidimus, sed hoc cõmodum imagines habere, quòd nostrum intellectum excitant ad agnoscendum & amandum illa quorum sunt imagines. Si ergo literæ legentibus permittuntur, cum tamen sacræ literæ in maxima veneratione habeantur, cur non etiam imagines permittentur, etiam si in precio sint habitæ, modò non vltra iustitiã? Pictura enim Græcè ζωγραφία, id est, viua scriptura vocatur, eò quòd imago sit quasi alterum scripturæ genus. Cuius rei apertissimum est testimonium, quòd in ea parte mundi quam Hispani immensa & diuturna nauigatione versus occidentem vltra colũnas Herculis nauigantes, sub Carolo huius nominis primo Hispaniarum rege, & Cęsare eiusdem nominis quinto, inuenerũt, nullæ apud homines illius terræ sunt literæ repertæ, sed imaginibus loco literarum vtebantur. Imagines siquidem taliter pingebant, vt res possent quas voluissent apertè significare. Et hoc non in vno, aut altero loco, sed cum vltra sexcentas leucas per terram perrexerint, nulla vnquam literarum vestigia inuenerunt, sed solum imaginum vsum. Neque ascribendum est eorum rusticitati, cum sit gens alioqui viuacissimi ingenii, & quę in aliquibus artibus mechanicis subtilissimè operetur, & ciuitates habeat frequentissimi populi Nam de Temistitam dicũt qui viderunt, esse opidum habens plusquam ducenta millia domorum. Et cum hæc omnia adfuerint, literæ tamen deficiebãt, solis imaginibus contenti. At nunc per Hispanos qui coloniam ibi fecerunt, præcipuè per fratres minores, qui circa illos magnificè laborant, literę iam traditæ sunt, ita vt homines illius terræ propriam linguam literis latinis scribant. Hoc in medium afferre placuit, quoniam efficacissimum argumentum mihi videbatur vt probarem imagines locum tenere literarũ, & per consequens æque vt literas posse prodesse. Si ergo imaginum vsus est vtilis, neque vsquam lege diuina prohibitus, imò comprobatus, vt ostendimus, conuincitur inde apertissimè vt malum sit, imagines ex ecclesia tollere. Deinde si nullũ esset ad huius rei confirmationem aliud argumentum, quàm

ecclesiæ vniuersalis vsus, vel hoc solum esset sufficiens, præsertim cum imaginum vsus non sit recens in ecclesia, sed vetustissimus, & ab ipsis apostolis ad hæc vsq; tēpora continuo decursu seruatus. De hac re testimoniū perhibet Eusebius Cæsariensis, qui in 7. lib. Historiæ ecclesiasticæ cap. 14. de Cæsarea Philippi ciuitate loquens, ita ait, Verùm quia vrbis huius fecimus mentionem iustū videtur cōmemorare etiam illud in ea quod historia dignum diximus. Mulierem quam sanguinis profluuio laborantem à Saluatore curatā euangelia tradiderūt, huius vrbis ciuē constat fuisse, domusq; eius in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus verò domus ipsius, basis quædam in loco editiore collocata mōstratur, in qua mulieris ipsius velut genibus prouolutæ palmasq; suppliciter tendentis imago ære videtur expressa. Adstat verò alia ex ære nihilominus fusa statua, habitu viri stola cōptè circundati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedem statuæ, è basi herba quædā noua specie nascitur, quæ cum exorta fuerit, excrescere vsque ad stolæ illius ærei indumenti fimbriā solet. Quam cùm summo vertice crescens herba cōtigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoresque conquirit, ita vt quæcunque illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino virium gerens si antequam æreæ fimbriæ summitatem crescēdo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam tradebant, quæ permansit ad nostra vsque tēpora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Et nihil mirum si hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficiis quæ à Saluatore fuerant consecuti, huiusmodi velut munus videbantur offerre, cum videamus etiā nunc apostolorum Petri & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulásque depingi. Sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam cōseruatas nos vidimus. Hucusq; Eusebius. Hanc autem statuā fuisse à Iuliano apostata in inuidiā Christi destructā, historia tripartita refert, quæ lib. 6. & cap 41. sub nomine Socratis de eodem Iuliano imperatore loquens, ita ait: Cùm enim cognouisset in Cæsarea Philippi ciuitate Phœniciæ, quam Paneada vocabant insigne Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio constituerat, eo deposito suam ibi statuā collocauit. Quæ violento igne de cœlo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum, atque in terra fixum, reliqua verò pars hactenus superfuit, & fulminis indicium

Euseb.

dicium reseruauit. Statuam verò Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt, postea vero Christiani colligentes in ecclesiam recondiderunt, vbi hactenus reseruatur. Hæc in historia tripartita Cassiodorus ex Socrate. Quid ergo impii hæretici imagines ab ecclesia tollere audent, quarum vsum tantis miraculis Deus cõfirmauit, & ecclesia catholica ab ipsis apostolorum tẽporibus, teste Eusebio, vsq; ad hæc tempora conseruauit? Demũ hæc hęresis de tollendis imaginibus in plurimis cõciliis dãnata est, videlicet in cõcilio Nicæno secundo, quod sub Irene imperatrice & Constantino imperatore eius filio celebratũ est, & septima synodus appellatur, & in cõcilio Frãcfordiensi sub Adriano papa huius nominis primo, in quo summi pontificis authoritate præsederunt Theophylactus & Stephanus episcopi. Verùm opus est vt aduersariorum obiectionibus respõdeamus. Primò obiiciũt nobis quia Deus in Exodo & in Deuteronomio districtè prohibet omnia simulacra, dicẽs, Nõ facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinẽ quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, neq; eorum quæ sunt in aquis sub terra. Cui respondemus, illã prohibitionem a Deo esse factam causa vitandæ idololatriæ, ita vt ad hunc finem intelligantur omnia simulacra esse prohibita, non vt non habeantur aut fiant absolutè, sed vt non fiant ad colendum ea. Hunc autem esse verum literæ sensum, ex præcedentibus & sequentibus facilè conuincitur. Nam antequã talem prohibitionem in Exodo faciat, hæc verba præmittit, Non habebis Deos alienos coram me. post quæ verba immediatè sequitur prohibitio simulacrorum: qua prohibitione facta, continuo subiungit de illis loquens, Nõ adorabis ea neq; coles. Itaq; ex præcedentibus & sequentibus verbis colligimus ad hunc finẽ prohiberi simulacra, ne videlicet pro diis habeantur. At nos cũ imagines colimus, non illas tanquam deos veneramur, quoniã nostrã adorationem, vt diximus, non ad illas sed ad earum exempla referimus. Secundò obiiciunt illud verbum Christi apud Ioannem, Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu. vnde cõcludere nituntur hæretici, non esse opus imaginibus, quia cum illas colimus, non spiritu adoramus, sed corpore. Fatemur quidem veram & potissimam adorationem esse in spiritu, cum videlicet fide, spe, & charitate, vt Augu. ait, tendimus in Deum: sed quoniam intellectus noster aliquando dormit,

Cõcilium Nicænum. Cõcilium Francfordianum.

Exo. 20 Deu. 5

Ioan. 4

Dei oblitus,& affectus tepidus est,nõ prout decet Deum amãs, ideo oportet aliquibus rebus exterioribus intellectum excitare, vt per earum aspectum & considerationem ad Dei memoriam reducatur intellectus,& inflammetur affectus. Contra hanc hæresim scripsere olim,Gregorius papa huius nominis tertius,& Adrianus papa huius nominis primus,,& Ioannes Monachus tempore Gregorij papæ 3. Verùm opera istorum non vidi, sed solo testimonio Ioannis Tritemij hæc habeo, qui in suo catalogo scriptorum ecclesiasticorum de præfatis viris refert illos contra hanc hæresim scripsisse. B. Damascenus in lib. 4. de fide ortodoxa,cap. 17. nõnihil de hac re disserit. Thomas Vualden in suo lib. de sacramentalibus titu. 19. copiosius aduersus hanc hæresim disputat. Nos etiam superius in tit. de adoratione hæresi. 1. plura diximus quæ huic loco congruè adaptari possunt, ad quẽ locũ accedet lector,ex quo plura haurire poterit,si velit.

Secunda hæresis asserit imaginem Dei ad quam homo factus est à Deo, esse corpori impressam,& non animæ. Hanc hæresim inter alias recenset Philaster Brixiensis episcopus in suo opere de hæresibus:nec tamen prodit quis illius fuerit author. B. Augustin. in suo libello de hæresibus ad Quod vult Deum, cap. 76. huius hæresis post Philastrum meminit:sed authorem illius etiam non indicauit. Quid autem huius authorem vt sic sentiret mouerit,mihi non constat,quia nec August. nec Philaster apud quos eam legi,aliquid de hoc dixerunt. ego tamen arbitror hũc errorem ex alio deriuari,quo docetur Deũ esse corporeum,& habere membra omnia corporis,quemadmodũ homo habet:& qui sic sentiunt(vt ego existimo) inde arguũt Dei imaginem esse in corpore hominis,& non in anima. Et huic nostræ suspicioni apertè fauet Ioannes Cassianus, qui in suis collationibus, decima collatione, de Anthropomorphitarum hæresi disserens,ait huius hæresis patronos ideo asserere Deum esse corporeum,quia scriptura dicit hominem esse ad Dei imaginem factum. Sed illum errorem iam nos Deo iuuante apertis scripturæ testimoniis suprà destruximus in titulo de Deo, hæresi secunda. Ex cuius hæresis impugnatione, hæc quam in manibus habemus, facilè mea sententia prosternitur. Nam si Deus corporeus non est,neque membra habet vt homo,fieri non potest vt homo secundum corpus Dei imago dicatur. Prętereà res quælibet eò alterius dicenda est imago, quia illius præcipuas partes repræsentat : quoniam si minimam illius partem

partem solum referret, immeritò diceretur imago. Nullus enim diceret Petrum esse Ioannis imaginem ob hanc solam causam, quòd næuum aliquem in maxilla Petrus habeat, aut verrucam in fronte, quemadmodum Ioannes habet. Si autem similes oculos habeat, & similia labra, similem genarum colorem, simili modo frontem contrahat, similem habeat vultum, similia etiam reliqua corporis delineamenta, meritò dicetur Petrum esse Ioannis imaginem, præsertim si est ad illius imitationem factus: quia principales illius partes exprimit ac repræsentat. At quæ in Deo sunt præcipua (si inter infinitè perfecta vnum alio potest esse principalius) sunt intelligentia, & memoria, & voluntas. Nā super hæc tanquam super bases aliquas ferè reliquæ omnes diuinæ perfectiones fundantur. Nam super voluntatem illius diuina fundatur omnipotentia. Propterea siquidē Deus omnipotens dicitur & est, quia omnia quæ vult, potest: neq; aliquid nisi ipso volente aut permittente fieri potest. Si Deus intellectu careret & voluntate, neq; sapiens esse posset, neq; prudens, neq; iustus, neq; misericors, neq; creator, neq; gubernator, neq; rector. Fieri enim non potest vt bene & plenè gubernet qui non intelligit neq; vult. Intellectus ergo & voluntas sunt quasi quædam bases & fundamenta omnium diuinarum perfectionum. Homo autem secundum animam habet intellectum, memoriam & voluntatem, nō secundum corpus. Anima enim intelligit, non corpus. Anima meminit, non corpus. Anima vult, non corpus. Nam corpus absq; anima nō solùm hæc sed neq; alios vitæ actus exercere potest. Non enim potest videre, audire, loqui, comedere, ambulare, aut alia id genus. Ex quibus colligimus hæc omnia cum agit, ab anima vires suas sumere. Cum ergo sola anima habeat intellectū, memoriam, & voluntatem consequēs est vt secundum solā etiam animam Dei imaginem homo portet. Rursum si Dei imago est in corpore hominis, & non in anima, oporteret vt alia bruta animalia quæ similem homini habent sui corporis figuram (qualia in mari aliqua esse dicuntur) imaginem Dei portet, & sint ad imaginem Dei facta, quemadmodum homo. Huic tamen sententiæ scriptura sacra apertissimè contradicit. Nam postquam Deus creauerat cete grandia, & omnem animam viuentem atq; motabilem quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum: postquam etiam fecerat bestias terræ iuxta species suas, & iumenta &

omne reptile terræ in genere suo, ad hominis creationem deue-
Gen.1 niens dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitu dinem nostram, vt præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis vniuersæ terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra. De nullo autem animali dictum est quòd factum sit ad imaginem Dei, nisi de solo homine. Si autem Dei imago esset in corpore hominis impressa, haberent etiam illam Dei imaginem alia bruta animalia quæ homini secundum corpus assimilantur. Potuissem pro hac re plura sanctorum testimonia coacer-uare, verùm nolui in re manifestissima nimia prolixitate grauare lectorem.

INDVLGENTIAE.

INdulgentias quas pontifices peccatoribus præstant, condonando videlicet illis pœnam ad cuius tolerantiam peccator obligatur etiã remissa culpa, multi hæretici contemnunt atq; irridet. Valdenses nanq; asserunt papã nullã prorsus habere potestatẽ indulgentias concedendi: quas si concesserit, dicunt nullius esse virtutis. Hunc errorem etiam docuit Ioannes Vuitcleff, qui nunquam à Valdẽsibus deficit. Hi quò suum errorem confirment, alium magis execrandum errorem docent. Dicunt enim nullum esse purgatorium ignem, & inde deducunt nullas etiam esse indulgentias. Post istos tanquam illorum hæres successit in eodem errore Lutherus, quãquam hic ex alio fonte non minus vitiato suum deducit errorem. Lutherus siquidem purgatorium admittit, tamen negat vllam fore pro peccatis satisfactionem. Dicit enim non esse obligatum ad alicuius pœnę satisfactionem, qui à culpa fuerit absolutus, sed cùm primùm fuerit à culpa solutus, dicit etiam esse liberum ab omni pœna. Et hinc colligit Lutherus indulgentias nullius esse momenti, & dicit eas esse pias fraudes fidelium. Aduersus hunc errorem paucis verbis contendam, quoniam inter omnes res de quibus in hoc opere disputamus, nulla est quam minus apertè sacræ literæ prodiderint, & de qua minus vetusti scriptores dixerint. Neque tamen hac occasione sunt contemnendæ, quòd earum vsus in ecclesia videatur serò receptus, quoniam multa sunt posterioribus nota, quæ vetusti illi scriptores prorsus ignorauerũt. Nam de transsubstantiatione panis in corpus Christi, rara est in antiquis scriptoribus mentio: de processione spiritus sancti à filio, multò rarior: de purgatorio ferè nulla, potissimùm apud Græcos scriptores, qua de caussa vsque in hodiernum diem pur

Valdenses

Vuitcleff

Lutherus.

gator

gatorium non est à Græcis creditum. Quis tamen nisi hæreticus hæc negare audebit, quia apud priscos authores hæc sub talibus nominibus non commemorãtur? Ecclesia enim quotidie proficit in membris suis, Deo eam quotidie magis illustrante. Quapropter ecclesia comparatur auroræ. Quæ est ista (inquit) quæ progreditur quasi aurora? At aurora in suo ortu remissum habet lumen, quod tẽporis progressu augetur: sic ecclesia. Vnde non dubito quin etiam multa sint à posteris clarius & apertius inuenienda, quæ nobis sunt prorsus nũc ignota. Quid ergo mirum si ad hunc modum contigerit de indulgentiis, vt apud priscos nulla sit de eis mentio? præcipuè quòd tunc magis feruebat Christianorum charitas, vt parum esset opus indulgentiis. plures anhelabant ad martyrium. pauca erant hominum scelera, & si quod erat, grauissma canonum punitione emendabatur. hic in præsenti vita satisfacere volebant, nihil volebant in futurum puniendum relinquere, quapropter non est mentio vlla indulgentiarum. Istis autem temporibus refriguit multorũ charitas, & ideo plura committuntur peccata, & pro commissis minorem volunt facere satisfactionem, ideo necessariũ fuit ad indulgentias tanquam ad asylum confugere, vt aliquod daretur peccatoribus adiutorium. Adde quod non est tam recens indulgentiarum vsus, quantum isti hæretici exprobrant. Nam apud Romanos vetustissimus prædicatur illarũ vsus, vt ex stationibus Romæ frequentissimis colligi vtcunque potest. Et de beato Græго. papa huius nominis primo fertur quòd aliquas suo tempore concesserit. Verùm etsi pro indulgentiarum approbatione sacræ scripturæ testimoniũ apertum desit, nõ tamẽ ideo contẽnendæ erant, quoniã ecclesiæ catholicæ vsus à multis annorum seculis receptus, tantæ est authoritatis, vt qui illum contemnat, hæreticus meritò censeatur, potissimùm quòd talis vsus non fortuito casu ecclesiæ irrepsit, sed per ecclesiæ definitionem sit introductus. Concilium siquidem Lateranense sub Innocentio tertio celebratum ad reprimendam quorundam abbatum temerariã audaciam, declarauit abbates non posse vllo pacto indulgentias concedere, sed hoc munus dicit solis episcopis esse à Deo cõcessum: verũ ne ex facili earum concessione vilescerent, aut peccatores indulgentiis fidẽtes, ad satisfactionis opera tepidiores essent, ipsis episcopis leges præscribuntur, vt vltra certũ numerũ indulgẽtias non cõcedant. Huius autem concilij decretũ ponitur in volumine epistolarũ decretaliũ in

Cant. 6

Cõcilium Lateranense.

titulo de pœnitentiis & remissionibus, in eo capite quod incipit, Cùm ex eo &c. Concilium Constantiense sessione octaua damnauit 45. articulos Ioannis Vuitcleff, inter quos vnus est ad hanc rem pertinēs. Nam quadragesimus primus articulus eius ita dicit, Fatuum est credere indulgentias papæ & episcoporũ. Qui articulus simul cum aliis vna super omnes lata sententia damnatus est. De hac re scribit Roffensis in illo opere quod cō tra Lutheri captiuitatē Babylonicam edidit. Scribit etiam Iacobus Latomus in quodam opere quod pro assertione determinationis facultatis Louaniensis contra Lutherum fecit. Tuberinus quidam scripsit de hac re diffusius aduersus Lutherum, sed meo iudicio minus ornatè, & multò minus exactè quàm Roffensis rē absoluit. Ioannes Eccius in suo Enchiridio locorum communium aduersus Lutheranos, cap. 24. quantũ enchiridij forma patiebatur, de hac re disputat. Si verò alio longiori tractatu de hac re disseruit, mihi non constat. Audio tamē eum multa aduersus Lutherum scripsisse.

Cōcilium Constantiense.

INFERNVS.

INter cæteros errores quos frater Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum Almarico impingit, vnus est quo Almaricus dixit nullũ esse infernum, sed qui habet peccatum mortale, illũ dicit habere in se infernum. Guido refert Albanenses sentire, non esse alias inferni pœnas, quã illas quas in hoc mundo experimur. De Hermanno Kissuich dicit Catalogus illum dixisse nullum prorsus esse infernũ. Et certè quantum ad Almarici sententiam, vt verum fateamur, vna & maxima inferni pœna est conscientiæ proprię accusatio, quę semper peccatorem oppugnat, semper illum pungit, neq; vsquam cessat. Et hãc conscientiæ accusationem multi nomine vermis putant intelligi. Vnde beatus Hieronym. exponēs illud Esaię, Vermis eorum non morietur, ita dicit, Vermis autem qui non morietur, & ignis qui non extinguetur, à plerisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torqueat in suppliciis constitutos, quare vitio suo atque peccato, caruerint electorum bono, iuxta illud quod dicitur, Versatus sum in miseria dum infigitur mihi spina. & in prouerbiis, Tinea ossium cor intelligens. Hæc Hieronymus. Et hanc conscientiæ accusationem Ethnici tanquàm maximam pœnam horruerũt. Nam Seneca epistola 16. ad Lucilium, ait: Prima est & maxima peccantium pœna, peccasse

Almaricus. *Albanēses* *Hermannus. Kissuich.* *Esa. vlt.* *Psal. 31* *Prouer. 25*

casse. Et Iuuenalis satyra 13. de eadē peccati conscientia ita ait:

Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet authori. Prima est hæc vltio, quòd se
Iudice nemo nocens absoluitur. Et postea.
Cur tamen hos tu
Euasisse putes, quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, & multò sæuior illis,
Quas & Ceditius grauis inuenit, & Rhadamantus,
Nocte diéque suum gestare in pectore testem.

Verùm etsi hæc magna sit pœna, & vna ex grauibus, quæ sunt in inferno, non tamen in hoc seculo æquè mentem cruciat, vt post hanc vitam cruciabit, quoniam sicut tunc apertius & clarius quisque suum peccatum agnoscet, ita hæc peccati conscientia acrius punget: quapropter etsi homo peccator à sui peccati conscientia in hoc seculo torqueatur, non tamen ideo dicendum est vt hic patiatur infernum. Deinde etsi acerbissima pœna sit hæc peccati conscientia, sunt tamen aliæ æquè graues, quas in hoc seculo non experiuntur peccatores: quapropter dici non potest peccatorem hic in seipso habere infernum, cùm multa alia restent toleranda, puta ignis, & vermis. *Esa. vlt.* fumus sulphureus, tenebræ. Esaias ait, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quod si hæc Esaiæ verba dicis debere intelligi de illo verme conscientiæ qui men- *Eccle. 7* tem continuo morsu rodit, Sapientis verba producam qui rem apertius exprimit dicens, Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Quæ verba nullo pacto possunt de verme cōscientiæ intelligi, quoniam non dixit, Vindicta animæ impij: sed dixit, *Iudith 6* Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Et in libro Iudith, Dabit ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant *Iob 30* vsque in sempiternum. De tenebris damnatorū testatur Iob, *Iob 38* nomine illorum dicens, Præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ. Et iterum clarius, Auferetur ab impiis lux. De sul- *Psal. 10* phureo autem fumo testatur Dauid dicens, Pluet super peccatores laqueos, ignis & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum. Et vox tertij angeli in Apocalypsi ait, Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit *Apo. 14* characterem in fronte sua, aut in manu sua, hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtū est mero in calice iræ ipsius, & crucia-

bitur

bitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum agni:& fumus tormentorum eorum ascẽdet in secula seculorum. Et ipsemet infernus vocatur in eodem libro stagnum ignis & sulphuris. Nam de malis loquens ait: Viui missi sunt hi duo in stagnũ ignis ardentis & sulphuris. Quid ergo impius Almaricus & blasphemi Albanenses docere audent non esse alibi infernũ quam in hac vita? Ego credo quod nunc aliter sentiunt. Nam cum inferni pœnas iam experiãtur, existimo eos iam scire alium esse infernum,& alias inferni pœnas ab illis quas in hoc seculo experiuntur.

Apo. 9

Secunda hæresis docet inferni pœnam non esse perpetuam. Huius hæresis principem fuisse Origenem testãtur omnes qui de hæresibus eius scripserunt. Philaster narrat fuisse quandam hæresim dicentem quod Christus suo descensu ad inferos hoc illis indulserit, vt ibidem confitentes saluentur. Huius tamẽ hæresis nullum ostendit authorem. Armeni (vt Guido refert) asserunt Christum cum ad inferos descendit, omnes animas inde eduxisse. Hanc hæresim recenset Augustinus inter alias, sine tamen nomine authoris. Nos autem istorum sententiam cũ Origenis errore coniungimus, quoniam aliquantulum est illi vicina,& eodem prosternitur testimonio. Cum enim ostẽderimus inferni pœnam esse perpetuam, actum est de his duobus erroribus. At pœnam inferni esse perpetuam apertissimè sacræ literæ docent. Nam illa testimonia quæ aduersus proximè citatam hæresim protulimus, ferè omnia aduersus istam hæresim pugnant. Illud enim Esaiæ apertissimum est,& alterum ex libro Iudith,& aliud ex Apocalypsi, quæ non est opus nunc repetere, ne chartas frustra impleamus. Præter hæc testimonia sunt alia ex euangeliis. Ipsemet veritatis magister apud Marcũ loquens ait: Si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam. bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur,& ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum. bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentẽ mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quod si oculus tuus scandalizat te, eiice eum. bonum est tibi luscum introire in regnũ Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur,& ignis non extinguitur. Ecce vides Christũ vno

Origenes. *Armeni.* *Mar. 9*

orat

orationis contextu ter docentem pœnas inferni esse perpetuas. Præterea illud est apertissimum, quod minatur se in die iudicij peccatoribus dicturum, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius. Nec opus est plura testimonia afferre, cùm ista sint apertissima. Qui de hac re plura nosse cupit, videat ea quæ supra diximus in titulo de beatitudine, hæresi tertia, quoniam illo loco hūc errorem Origenis apertius enarrauimus. Mat. 25

Tertia hæresis est quæ negat Christum ad inferos descendisse. Huius hæresis non meminit Augustinus, neq; Philaster. Isidorus tamen illam inter hæreses recenset. quanuis nullum huius erroris prodat authorem. Hæc autem sententia conuincitur hæreseos per id quod Sapiens sub nomine sapientiæ, hoc est filij Dei, ait: Penetrabo (inquit) omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in domino. Quod si hoc testimonium quisquam allegoriis ludens aliò detorqueat, & dicat sapientiam penetrasse & penetrare omnes inferiores partes terræ cognitione sua, quæ tanta est vt nihil illam latere posit, sed omnia quantumlibet nobis abscondita, nuda tamen & aperta sunt oculis eius: saltem illud Pauli est satis apertum, quod de ascensione Christi disserēs ait: Quod autem ascendit, quid est nisi quia descendit primùm in inferiores partes terræ? Et Petrus Apostolus in die pentecostes recepto iam spiritu sancto, de Christo coram populo prædicās ita dicit: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quòd impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum, Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meā in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Præterea in symbolo Apostolorum dicitur, Descendit ad inferos. Et concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, hoc idem definit. Nam de Christo redemptore nostro loquens, ita inquit: Qui etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum. Sed descendit in anima, & resurrexit in carne, ascendit pariter in vtroque. Hæc Concilium Lateranense. Quę verba habentur in lib. decretaliū in cap. firmiter. de summa trinitate & fide catholica. Et certè is vnus locus est quo maxime

Ecclesi. 24

Eph. 4

Act. 2

Psal. 15

Conciliū Lateranense.

ximè possumus Lutherum redarguere, qui scripturæ sacræ testimonia vult esse apertissima sine vllis ratiocinationibus aut collectionibus, sed quę apertissimè sententiam doceant. Deinde ait nihil esse definiendum quod non sit expressum in sacris literis. Nullum etiam admittit iudicem in cōtentione de rebus ad fidem spectantibus nisi solam sacram scripturam. Et certè si ad hos gnomones sunt omnia examinanda, non oportebit dicere Christum ad inferos descendisse, quoniam hoc sacræ literæ nō docent per verba adeo expressa qualia ipse alibi à catholicis petit. Nunquam enim hæc verba reperiuntur in sacris literis sub hac forma, Christus descendit ad inferos. Verùm etsi hæc non reperiantur sub illa forma: reperiuntur tamen alia quæ eadem cum illis significant, & ex quibus illa apertissima collectione deducuntur, quod satis est viro catholico, qui captiuare tenetur intellectū suū ad definitiones & expositiones scripturæ, quas tradiderit ecclesia, & nō suæ tantū inniti prudētiæ.

INIMICVS.

Graci. GRęcorum error est, quo asserunt licitum esse decipere inimicum, nec esse peccatū aliquod siquis suo inimico damnum inferat, etiam si ad hoc faciendum periuriis aut quouis mendacio iuuetur. Hæc omnia illis tribuit Guido enarrans vigesimumquintum illorum errorem. Et certè vix possum credere illos tam demētes esse, vt hæc sentiant, quoniam illa sunt naturali legi apertissimè contraria, ita vt illam eorum sententiam gentilis quisq; philosophus damnet, nedum Christianus homo. Quis vnquam non horruit mendacium? Quis non execratur periurium? Et hæc non solùm cum amicis non sunt exercenda, sed neq; cum inimicis, quia etsi in bello licitum sit insidiis vti aduersus hostes, non tamen mendaciis licet illum decipere. In Leuitico siquidem dominus ait: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisq; proximum suum. At quantumlibet quis sit alteri inimicus, proximus tamen est: quod vel ex eo conuincitur, ꝙ Samaritanus misericordiam faciens sauciato, voce Christi iudicatus est proximus, quanuis Samaritani Iudæis fuissent infensi. Præterea ex lege Euangelica nullus permittitur inimicus, quoniam etsi alter mihi inimicus sit, ego tamen teneor non esse illi. Non reddentes (inquit Petrus) malū pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtrariò benedicentes, quia in hoc vocati estis vt benedictionē hęreditate possideatis. Et beatus Paulus in epist. ad Ro. Nulli malum pro malo reddentes.

[Margin notes: Leu. 19 (beside "pere. In Leuitico"); Luc. 10 (beside "infensi"); 1. Pet. 3 (beside "esse illi"); Ro. 12 (beside "tus Paulus")]

Et infrà, Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Et in 1. ad Thessalo. epi. iterum ait: Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est, sectemini inuicem, & in omnes. Deniq; ipse veritatis magister Iudæorum errorem corrigens ait: Audistis quia dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderũt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si ergo hoc modo vult Deus filios suos examinare, Græci conuincuntur non esse filij Dei, quia bene inimicis suis non faciunt.

1. Thes. 5

Matt. 5

INIVRIA.

LVtheri sententia est, non licere Christianis petere coram iudice iniuriæ reparationem. Quapropter videtur mihi Lutherus non modicum de fermento Pharisæorum habere, quoniam alligat onera grauia & importabilia, digito autem suo non vult ea mouere. Nam qui dicit non licere petere coram iudice reparationem iniuriæ, ipsemet siqua sibi ab aliquo infertur iniuria, quàm impudenter ne dicam atrociter eam repellit? Vnam certè iniuriam centum acerbioribus propulsat, & quod peius est, etiam cum nullam receperit, mille conuitiis afficit eũ qui vel extremis digitis eum tetigerit. Vide qualè sit vulnus quod nec tangi permittitur. Qui odit correptionem, ait Ecclesiasticus, peccatoris vestigium est. Peccator est ergo Lutherus, quoniam non patitur corripi, nõ à quoquam admoneri. Cuius rei testimonium est apertissimũ, ꝗ quicũq; eũ scriptis aut corripuit, aut admonuit, siue is fuerit vir illustris, siue plebeius, siue rex, siue imperator, episcopus, aut papa, mille iniuriis est à Luthero affectus. Nam in serenissimum regem Angliæ, qui satis modestè, prout regiam dignitatẽ decebat, aduersus illũ scripserat, nullo regię dignitatis habito respectu, mille opprobria iniecit, mille illum scommatis subsannauit. De his quæ aduersus summum pontificẽ effutiuit, melius est tacere, quoniã me pudet enarrare, quod illũ puditum non est scribere. Quid ergo dices ad hæc Luthere? Si tibi licet iniuriã iniuria repellere, cur nõ licebit

Luthe.

Eccl. 21

licebit aliis iniuriæ reparationem coram iudice petere? Iustum est certè vt nemo sit iudex in propria caussa. quapropter si licet manibus propriis iniuriam repellere, multò magis licebit per manus iudicis iniuriam propulsare, aut iam illatæ reparationem petere. Qua de re mihi videtur non esse opus aliis argumentis ad hunc errorem reuincendum, sed sufficere illa quæ supra in titulo de bello contra eundem Lutherum proposuimus. Ibi enim probauimus bellum esse Christianis licitū, modò cætera adsint quæ ad iustum bellum exiguntur. Ad iustum autem bellum requiritur, vt quod sine bello emendari potest, mediante bello non fiat. Iustius est ergo vt quis à iudice petat emendationem, quàm vt ipse eam per bellum habere velit, si eam habere licet. At cum liceat eam petere ex bello (vt supra euicimus) licebit ergo etiam illam petere à iudice.

IOANNES BAPTISTA.

Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum de Manichæis loquens, dicit illos ita delirasse, vt dixerint
Mat. 11 Ioannem Baptistam, Christi Saluatoris nostri præcursorem, fuisse damnatum, eò quòd non crediderit in Christum. Nam cùm Ioannes in vinculis existens misit duos discipulos suos ad Christum vt interrogaret illum, Tu es qui venturus es, an aliū expectamus? Manichæi (vt illis Bernardus de Lutzemburgo tribuit) putant Ioannem Baptistam ex incredulitate hæc fecisse & dixisse. Sed ego vix credere possum Manichæos ita insanisse, quamuis multa alia maioris dementiæ illos dixisse constet. Nā Philaster Brixiensis in suo libro de hæresibus, cum de Manichæorum hæresibus disserit, nunquam huius erroris meminit. Beatus Augu. in lib. de hæresibus ad Quod vultdeum, cap. 46. Manichæorū errores recenset, nec tamen hunc inter alios miscuit. Vnde coniicio illos longè ab hoc errore fuisse: quoniam beatus Augu. qui illorum errores optimè nouerat, quoniam illorum sectæ aliquando adhæserat, nequaquam hunc errorem tacuisset. Esto tamen illi ita senserint quemadmodum de illis refert Bernardus de Lutzemburgo, non est opus vt in hac hæresi referenda longam moram trahamus: cum sint tam aperta Christi saluatoris nostri de ipso Ioanne testimonia. Nam laudauit Ioannem de fortitudine, & mentis constantia, cum dixit illum non esse arundinem vento agitatam, quæ ad omnem ven
Mat. 11 torum flatum mouetur. Commendauit illum à temperantia, dicens illum non esse mollibus vestitum. Ostendit illum longè esse

gẽ esse ab adulatione, cum dixit ilum non esse in domibus regum: quoniam qui huiusmodi morbo laborant, cum regibus versari solent. Et laudis argumenta multiplicans, dixit illũ esse prophetã, & plusquam prophetã. dixit illum esse angelum, eò quòd angelicam vitam duceret: quia licet in carne, præter carnem tamen viuebat. Deniq; vt coronidem cingeret, dixit, Inter natos mulierum nõ surrexit maior Ioanne baptista. Et hæc omnia dicta sunt à Christo saluatore nostro de Ioanne baptista eo temporis articulo quo Manichæi Ioannẽ peccasse asserunt. Nam postquã Christus interrogationi per Ioannis discipulos factæ respõdit, illis abeuntibus continuò pòst hæc laudum præconia de Ioanne baptista dixit. Ex quibus conuincimus Ioannem per illam interrogationem minime, vt Manichæi dicunt, peccasse. Quod autem dicunt Ioannem baptistam ex incredulitate interrogasse, fallũtur. Non enim suo nomine, & propter se interrogat, sed propter suos discipulos quos in Christi fide nutantes videbat. Et propter hanc caussam illos ad Christum mittit, vt visis miraculis ab illo factis, in illius fide confirmarentur. Quod Christus cum optime nosset, nullũ illis dedit responsum: sed multis coram illis ab eo factis miraculis, ad Ioannẽ illos redire mandat, vt quæ viderant, illi renunciarent. Non certe ob aliã caussam, nisi vt inde Ioannes discipulos suos quos parũ fideles esse nouerat, apertius de fide Christi instrueret, & instructos confirmaret. sic enim illã Ioan. interrogationẽ interpretatur B. Ioãnes Chrysost. homilia. 37. super Matthæum. Chrysostomum vt alibi semper, ita etiã hoc loco imitatur Theophylactus. Huius verba quia multo breuiora sunt, hic referam. Non interrogat Ioannes, inquit ille, quasi ignorãs Christum. Nam quo pacto ignoraret, quum testatus sit: Ecce agnus Dei? Verùm quia discipuli eius inuidebant Christo, vt pluribus argumentis certiores eos redderet, propter hoc mittit eos, vt vel visis miraculis credant Christum Ioanne maiorem esse: & idcirco fingit se rogare. Tu es qui venturus es? hoc est, qui expectatur in scripturis in carne venturus. Hæc Theophylactus. Et de hoc satis.

IVDAS.

QVantumlibet sit aliquis scelestus aut flagitiosus, nũquam illi deerit à quo laudetur, & scelus eius cõmendetur: quoniã, vt est in prouerbio, cicada semper est circadæ chara, & formica formicæ. Huius rei vel hoc est sufficiens testimoniũ, quòd

non defuere qui sceleſtiſsimũ Iudæ facinus commendauerint: quoniam Auguſtinus in libro de hæreſibus capite 18. refert Caianos ſentire Iudam fuiſſe diuinum, & ſcelus illius beneficium exiſtimare. Dicunt enim (vt Auguſtinus ait) Iudam præſciſſe quantum generi humano Chriſti paſsio eſſet profutura, & ideo Chriſtum Iudæis tradidiſſe, vt per illius mortem genus humanum proficeret. Philaſter tamen de his Caianis ſermonem faciens in ſuo libro de hæreſibus, nihil tale illis tribuit, ſed hanc hæreſim poſtea enarrat nullo citato illius patrono. Tertullianus tamen in libello ſuo de hæreſibus hoc illis impingit quos ipſe vocat Chaldæos, & ſunt illi iidem (vt ſuſpicor) qui ab Auguſtino vocantur Caiani, quoniam iidem ſunt illorum errores qui ab Auguſtino tribuũtur Caianis, & quos Tertullianus impingit Chaldæis. Ad hunc errorem reuincendum vel illud teſtimonium ſufficiens eſt, cum Dominus lauare volens pedes diſcipulorum ſuorum dixit, Vos mundi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim (ait Euangeliſta) quiſnam eſſet qui traderet eum. propterea dixit, Non eſtis mundi omnes. Itaque Iudas non erat mundus, cuius immunditiæ nullam aliam cauſſam Euangeliſta deſignauit, quàm quòd Chriſtũ tradere volebat. Et in Actibus Apoſtolorum Petrus ait, Viri fratres oportet impleri ſcripturam quam prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Ieſum, qui connumeratus eſt in nobis, & ſortitus eſt ſortem miniſterii huius. Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis, & ſuſpẽſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera eius. Si bona fuit traditio qua Iudas tradidit Chriſtũ, qui fieri poteſt vt merces illi pro traditione donata ſit merces iniquitatis? Si triginta argentei ſunt merces iniquitatis, ergo traditio pro qua illi argentei donati ſunt, eſt iniqua. Sed apertius eſt quod Chriſtus redẽptor noſter de illo apud Lucam ait, Et filius quidem hominis ſecundum quod definitum eſt, vadit: veruntamen væ homini illi per quem tradetur. Neq; opus eſt aduerſus tam apertam blaſphemiam plura citare teſtimonia, præcipuè cum hæc hæreſis non reperiatur ab aliquo fuiſſe poſtea innouata: & teſtimonia adducta ſatis eam proſternunt.

Caiani. *Chaldæi* *Ioan. 13* *Act. 1* *Luc. 22*

IVDICIVM.

TAnta eſt dęmonis aſtutia in hominibus decipiẽdis, vt aliquibus ſuggeſſerit nullum eſſe futurum iudicium, vt vel hac occaſione tanto facilius in quodlibet vitiũ traheret, quanto

minus

minus pœnam propter illud infligendam crederent. Hunc errorem Philaster tribuit Borborianis, & sunt illi qui ab Augustino vocantur Gnostici. Hoc etiam impingit Florianis, & Manichæis, & Proclianitis, quos ille vocat Prodianitas, nisi forte litera in Philastro est erronea, quoniam qui in Augustino dicuntur Procliniatæ, in Philastro vocantur Prodianitę, & facilis est lapsus ex vna parte in aliam. Nam si has duas literas, c & l, coniungas, facies d, literam. Quòd si eandem literam d dispescas, ita vt longam virgulam integram separes, & reliquum per se colloces, iterū duas literas reperies, videlicet c & l. Ex quo cōiicio hac occasione alicubi ex vitio scriptorum fuisse erratum. An autem error sit in Philastro, an potius in Augustino, mihi non constat, quoniam apud nullum illis vetustiorem reperio fuisse de his habitam mentionem. Qualitercunque sit, parum interest: vnum tamen hoc est certum, Augustinum non impingere hunc errorem alicui ex istis hæreticis, quoniam nec Borboritis nec Gnosticis, neque Florianis, neque Manichæis, neque Proclianitis. Qua in re valde miror, cum Augustinus viderit Philastri opus, quod forte inde euenire potuit, quòd apud nullum alium repererit, & propterea omiserit, parum fidens Philastro in hac parte, aut forte reperit non ita esse prout Philaster narrat. Cuiuscunque tamen hic error sit, facillime reiici potest. Nam apud Matthæum dominus exprobrās ciuitatibus in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam, ait, Dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicii, quàm vobis. Et iterum Capharnaitis loquens ait, Dico vobis quia terræ Sodomorū remissius erit in die iudicii, quàm tibi. Et apud eundem iterum, Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam &c. Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam. Et apud Ioannem, Potestatem dedit filio iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Et Paulus in epistola ad Romanos, Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Et in posteriore epistola ad Corin. iterum ait, Omnes

Borboriani. Gnostici. Floriani. Manichæi Proclianitæ.

Mat. 11
Mat. 12
Ioan. 5
Ro. 14
Esa. 45
2. Cor. 5

nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Et in symbolo fidei edito in concilio Niceno sic dicitur, Venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in symbolo facto in cōcilio Constātinopolitano, Sedet ad dexteram patris, inde venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos.

Albanenses. Secunda est hæresis Albanensium, dicentium vniuersale iudicium iam factum esse, & nullum aliud amplius esse futurū, Hoc enim illis tribuit Guido, qui illorum errores recensens, hunc septimo loco collocat. Hic error apertissimè cōuincitur ex eo quod iudicium vniuersale præcedere debet resurrectio omnium, quēadmodum patet ex eisdem testimoniis quæ proximè citauimus contra præfatā hæresim, & in vigesimoquarto Matthæi cap. expressius, vbi prius describitur aduentus Antichristi, deinde resurrectio generalis, & postea iudicium, & tan-
2. Pet. 3 dem finis: & tunc, iuxta beatum Petrū, elementa purificabūtur per ignem. At nullum istorum constat esse factum, quoniam nec generalis resurrectio præcessit, nec finis est mundi, nec elementa sunt per ignem purificata. Ex quibus colligitur maximā esse dementiam, asserere vniuersale iudicium esse iam factum.

IVDEX.

Valdēses. Valdensium error est, quo docent nullum iudicem posse damnare aliquem hominem ad pœnam aliquam. Hunc errorem illis impingit Guido, quanquam Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorū cap. 35. errores Valdensium recensens, huius nō meminit. Quod si ita sentiunt Valdenses, non est mirandum, quoniam hoc est sceleratis hominibus proprium, vt impunitatē suis sceleribus optēt, quò liberius & securius quæ voluerint scelera perpetrare valeant. Ad hunc modum fecere Valdenses, qui vt tutius suos errores possent hominibus suggerere, hoc ante omnia docere nituntur, nullum iudicē posse aliū hominem ad aliquam pœnā damnare. In cuius erroris testimonium afferunt illud, Nolite iudicare, & non iudicabimini. Ad-
Mat. 7 uersus hunc errorem est illud quod Dominus ait, Cōstitue iu-
Exo. 18 dices qui populum iudicent omni tempore. Et iterum alibi, Iu-
Deu. 16 dices & magistri in omnibus portis tuis constituantur, vt iudicent populum iusto iudicio. Quod si quis hæc detorqueat ad alia iudicia, & non ad inflictionem pœnarum, consideret plures esse in veteri instrumento leges decernētes talem vel talem pœnam esse infligendam illi qui tale vel tale crimē commiserit. Et

rit. Et in lege noua hæc clarissimè habentur. Petrus puniuit morte Ananiam & Sapphiram, quia fraudauerant de precio agri vẽditi. Et idẽ alibi ait, Subiecti estote omni humanę creaturæ propter Deũ, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictã malefactorum, laudẽ verò bonorum. Ecce vides vindictam malefactorum. Et parum infrà iterũ ait, Quæ enim est gratia si peccantes & colaphizati sufferetis? Ex quibus colligimus iustè fieri cum quis propter peccatum ex iudicis mandato colaphis cæditur. Et beatus Paulus de potestate sublimiori loquens ait, Si malum feceris, time. Non enim sine caussa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Quid ergo Valdenses non minus ignorantes quàm scelerati docere audent? Si iudex est Dei minister vindex in iram ei qui malum agit, quomodo iudicẽ ipsi accusare audent eò quod malefactorẽ punit? An non hac ratione etiam accusant Deum, cuius minister est iudex? Valeant ergo Valdenses, & cum sint omniũ hęreticorum ignorantissimi, docere alios erubescãt. Quod autem pro se afferunt, nihil prorsus illis suffragatur: quoniã cũ Saluator ait, Nolite iudicare, & non iudicabimini: non prohibuit omne iudicium, præcipuè iudicis habẽtis potestatem, sed prohibet multorum hominum leue iudicium, qui re minime cognita, sed ex minutulis suspicionibus colligentes, statim apud se definiunt, celentes talem esse malum, aut malè aliquid voluisse facere. Hoc inquã iudicium dominus prohibet, nõ autem illud quod re prius, vt decet, bene cognita, ab habente potestatem profertur. Hoc autem ita esse conuincimus per id quod apud Ioãnem idem Saluator ait, Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Quibus verbis cum vnum iudicium prohibet, videlicet leue: aliud apertè concedit, nempe iustum, quod re prius plenè circumspecta iuxta æquitatem fit.

Act. 5
1. Pet. 2
Ro. 13
Mat. 7
Ioan. 12

IVRAMENTVM.

INter cæteros errores, quos Valdensibus impingit Guido Carmelita, vnus est quo asserunt Christianis esse interdictũ iuramentum, sic vt nusquã iurare liceat. Eundem errorem tribuit Catharis: quod valde miror: quoniam Cathari iidem sunt qui & Nouatiani. At Nouatianis nullus vnquam aliquid simile impegit, sed catalogus hæreticorum de Albanensibus differẽs, dicit esse alios quosdã Catharos, quos in tres partes asserit esse

Valdẽses.
Cathari.
Albanenses

Cozocenses
Baiolēses.

partitos. Albanenses dicit esse de prima secta Catharorum, & Cozocenses de secunda, & Baiolēses de tertia. Et si hi dicuntur Cathari, alii sunt certe a Nouatianis, qui primi Cathari vocati sunt, propter munditiam quam iactabant. Nulla est enim Nouatianorum ad hos Catharos conuentio. Quapropter constat miserè errasse Guidonem Carmelitam, qui cum de erroribus horum Catharorum disserere incipit, dicit se iam aliàs de illis dixisse: per quæ verba satis apertè innuit se sentire hos Catharos & Nouatianos esse eosdem, cum tamen hi Cathari longissimè absint ab aliis Catharis qui nouatiani dicūtur. Hi de quibus nunc loquimur, non Cathari (vt Guido & Cathalogus eos appellant) sed Catharistæ dicendi sunt. Nam sic eos appellat

Pseudoapostoli.

beatus August. vt supra ostēdimus in titulo de cibo, hæresi prima. Hunc etiam errorem docuerunt Pseudoapostoli. Ad hūc

Deu. 6

autem errorem conuincēdum sufficit illud quod Dominus in

Deu. 10

Deuteronomio ait, Dominū Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Et iterū, Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ipsiq; adhærebis, iurabisq; in nomine illius. Verùm hic respondent qui hunc errorem tutantur, hoc permissum esse Iudæis in veteri lege, vt videlicet per

Matt. 5

Deum iurarent: Christianis autem, qui perfectiorem habent legem, hoc dicunt non esse licitū, eò quòd Christus apud Matthæum in vniuersum prohibuit iurare. Et hanc sententiā confirmant testimonio Hieronymi & Theophylacti, qui exponentes quintum Matthæi caput, dicūt Iudæis fuisse permissum iuramentum, Christianis autem omnino prohibitum. Et idem videntur sentire Hilarius & Chrysostomus in eodē loco, quanquàm hi non ita expressè dicunt sicut illi. Sed hoc reiicitur ex eo quòd Deum sæpe iurasse reperimus. At si iuramentum esset ex se malum, vt ex sola permissione Iudæi iurare possent, Deus qui malè agere nequit, omnino non iurasset. Et huic obiectioni respondent iuramentum soli Deo conuenire, quoniam ille solus verax est, & mentiri nequit: omnis autem homo mendax est. Et hanc sententiam confirmant testimonio Ambro. super

Rom. 1

Psal. 118. Sed neque hac via effugere poterunt quin ostēdamus illis iuramētum esse homini licitum. Negare enim nō possunt Paulū pluries iurasse: quoniā in epist. ad Ro. sic ait, Testis est mihi Deus quòd memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Et iterū, Ego autē testē Deū inuoco in animam meam,

2. Cor. 1

quod parcens vobis non veni vltra Corinthum. Et iterum, Testis est

stis est mihi Deus quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi. Ecce Paulum toties inuocantem Deum in testimonium suorum verborum. At qui per Deũ iurat, nihil aliud facit quàm Deum inuocare in testem eorum quæ dicit. ex quo apertè colligimus Paulum iurasse. Non est ergo Christiano viro omnino prohibitum iuramentum: quoniam aliàs Paulus iurans peccasset. Præterea, iuramentum non est de se malum, imò bonum, si adsint ea quæ requiruntur: quoniam per iuramentum exhibemus reuerentiam Deo, & ostendimus qualem existimationem de Deo habeamus, quoniam sic iurantes per Deum, testamur nos credere Deum videre omnia: quoniam qui rem non plenè agnoscit, non potest esse bonus testis. Ideo sapienter Poeta comicus dixit, Pluris est oculatus testis vnus quàm auriti decem. Ostendimus etiam nos credere Deum esse veracem, qui mentiri non potest. Quia ergo credimus Deum talem esse qui omnia nouit, & qui mentiri non potest, ideo in confirmationem eorum quæ dicimus, iuramus per Deum, inuocando illum testem. Ex quo patet per iuramentum nos reuereri Deum, si cætera adsint quæ ad iustum iuramentum exiguntur. Cuius rei apertum est indicium, quod in Deuteronomio quoties de iuramento fit mentio, semper subiungitur post præceptum de adoratione. Dominũ Deum tuum (inquit) adorabis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Et iterum, Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ipsiq; adhærebis, iurabisq. in nomine illius. Ecce iuramentum bis coniunctum adorationi & seruituti Dei. Si ergo bonum est Deũ adorare, & illi seruire, bonum etiam erit per nomen illius iurare, modo id debitè & prout decet fiat. Rursum, iuramentum licere Christiano, confirmatur plurimorum conciliorum definitionibus. Concilium Ephesinum scribit Nestorio, vt recantet suas hæreses, & quia non fidebat concilium verbis Nestorij, exigit ab eo iuramentum per hæc verba: Sed consequens est etiam iureiurando fateri te, quod anathematizes quidem tua polluta & prophana dogmata, sentias autem & doceas quæ nos vniuersi per orientem seu per occidentem episcopi & magistri præsulesque populorum credimus & docemus. Hęc concilium Ephesinum. Et concilium Constantiense sessione octaua damnauit 45. assertiones Ioannis Vuitcleff, inter quas quadragesimotertio loco ponitur hæc de iuramento, qua ait: Iuramenta illicita sunt quæ fiunt ad roborandum humanos

Phil. 1 — *Plautus.* — *Deut. 6* — *Deu. 10* — *Conciliũ Ephesinũ.* — *Conciliũ Constantiense.*

contractus,& commercia ciuilia. Quæ sentētia simul cum aliis eiusdem vna super omnes dicta censura damnata est. Et idem concilium Constantiense sessione vicesima decernit vt ad confirmationem pacti initi inter regem Romanorum & regem Aragonum pro schismate tollendo, iuramentum ab omnibus peteretur,& omnes postmodum in concilio existentes à maximo vsque ad minimū iurarunt. Sed superest, vt obiectioni aduersariorum respondeamus. Sic enim obiiciūt. Dominus apud

Mat. 5 Matthæum prohibet iuramentum, dicens, Ego autem dico vobis non iurare omnino: neque per cœlum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, est est, non non: quod

Iac. 5 autem abundantius his est, à malo est. Et beatus Iacobus ait, Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare, neq; per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est est, non non, vt non sub iudicio decidatis. Huic obiectioni multipliciter respondemus. Primò in illis verbis Saluator non prohibuit iurare per Deum. & hoc annotauit Hieronymus in illo loco. Quòd autem dicit omnino non esse iurandum, non est omnis iuramenti prohibitio, quia illa verba referuntur ad sequentia, ita vt omnino non sit iurandum per cœlum aut terram, ita videlicet vt cùm iurandum sit, nunquam tamen iuretur per cœlum & terram. Caussa autem huius prohibitionis fuit, ne per illa elemēta iurantes homines, illa tanquam numina quædam venerarentur: quoniam illud per quod quis iurat, aut nimium diligit, aut veneratur. Ne igitur illa venerarentur, aut plus debito diligerent, prohibet ne vnquam per illa iuretur. Et hoc etiam fatentur Hieronymus, & Theophylactus in illo loco, quorum authoritate se tuentur hi qui partem oppositam docent. Et cùm hoc illi fateantur, miror quid postea coëgerit eos, vt censeant iuramentum esse prorsus interdictum. Sic enim Theophylactus ait: Igitur Dominus prohibens eos, non dicit, quia pulchrum & magnum est cœlum,& terra vtilis est, ideo per ea nō iurare: sed quia cœlum thronus est Dei, terra autem scabellum pedum eius, vt ne sit locus idololatriæ. Fortè enim in Deorum numerum relata fuissent elemēta à iurantibus per ea, id quod antea factum est. Hæc Theophylactus. Et eandem sententiam docet Hieronymus.

nymus. Verùm his obiiciet quispiam vltima illa Christi verba, Sit sermo vester, est est, non non: quod autem abundantius his est, à malo est. Fatemur quidem à malo esse iuramentum, nō autē malum esse. Neq; Christus dixit malū esse, sed à malo esse: à malo inquā illius cui iuratur, & propter quē iuratur. Malitia enim illius cui iuratur, est in caussa vt alius iuret. Nā si audiens prçstitisset fidem verbis loquentis, non esset opus vt loquens sua verba iuramento firmaret. A malo ergo illius cui iuratur, prouenit vt aliquid abundantius dicatur quam est est: non non. Et hanc expositionem præbet Augustinus illi loco euangelij in libro de mendacio, cap. 20. Aliter etiam potest responderi, Christum illis verbis non prohibere absolutè iuramentum, sed iurandi facilitatem, ne ex facilitate ad consuetudinem, & ex consuetudine in periurium veniretur. Vnde Ecclesiasticus ait, Iurationi ne assuescat os tuum. Et iterum, Sicut autem seruus flagellatus assiduè à liuore nō minuitur, sic omnis iurans ac negocians à peccato non purgabitur. Hanc expositionem etiam præbet Augustinus loco proximè citato. Hanc & superiorem expositionem reddit vno contextu beatus Chromatius papa in quodam libello insigni quem fecit super quintum & sextum caput Matthæi. Verba illius ita habent, Primùm enim voluit à nobis & vsum iurationis, & consuetudinem humani erroris auferre, ne vnusquisque nostrum per hæc elementa iurando, aut creaturam in honore diuinę venerationis haberet, aut idcirco impunitatem periurij habere se crederet, si per mundi elementa iuraret, cùm scriptum sit, Nec iurauit proximo suo in dolum. Hæc Chromatius. Et parum infrà exponens reliqua, dicit per illa verba, Quod autem abundantius his est, debere intelligi mendacium, & illud dicit esse abundantius quàm est est, non non, id est quam veritas, & illud dicit esse à Malo, id est à dæmonæ, qui mendax est, & pater mendacij. Ex quibus verbis patet iuxta Chromatium, Christum per illa verba solùm prohibuisse periurium, & vsum iurandi. Potest etiam dici illam Christi prohibitionem nō esse numerandam inter præcepta, sed inter consilia, & illam ad solos perfectos pertinere. Quod ex eo colligi potest, quod in illo loco Christus perfectum christianismum depingēs, multa ibidem recenset quæ nemo sanæ mentis dubitat esse consilia, non præcepta, quale est illud quod continuò adiungit, Ego autem dico vobis, non resistere malo. Et hoc modo illum locum

Eccle. 23
Ibidem
Psal. 14

euangelij interpretantur recentiores theologi, quos scholasticos vocant. Verùm non hi soli, vt aliqui putant. Nam beatus Bernardus sermone sexagesimoquinto, super Cantica, inuehens contra quosdam hæreticos dicentes non esse licitum iuramentum, esse tamen illis licitum peierare, ne secreta suæ sectæ ab aliis scirentur, sic ait: Patet vos & superstitiosè obseruare de iuramento, & flagitiosè præsumere de periurio. O peruersitatem. Quod ad cautelam consultum est, videlicet non iurare, hoc isti mandati vice tam contentiosè obseruant: & quod immobili iure sancitum est, non peierandum, scilicet, hoc tanquam indifferens pro voluntate dispensant. Hęc Bernardus. Hunc autem non possunt dicere scholasticum. Christianus Druthmarus in expositione super Matthæum, idem sentit. Sic enim ait: Ne Iudæi per idolorum nomina iurarent, permisit eis Dominus iurare per nomen suum. Nec nobis etiam inhibuit, sed perfectionem nos docuit, quòd ea fides sit habenda inter Christianos, vt non sit necesse testem nomen Domini interponere. Periurium & illis & nobis prohibitum est. Hæc Christianus Druthmarus: quem non possunt etiam dicere scholasticum, cùm nihil minus sit: neque treecentenarium (vt Lutherus & eius sequaces facere solent) quoniam ante septingentos annos fuit, si Ioanni Tritemio credere volumus. Et Beda exponens illud Iacobi, Ante omnia fratres mei nolite iurare &c. dicit ibidem prohiberi consuetudinem iurandi, ne ex ea deueniatur in periurium. Sic enim ait: Ideo (inquit Iacobus) vos à iurationis culpa compesco, ne frequenter vera iurando, aliquando etiam in periurium decidatis, sed eò longius à peierandi vitio stetis, quo nec verum deierare nisi proxima necessitate velitis. Hæc Beda. Et Rupertus Tuiciensis vir doctrina & sanctitate illustris, libro quinto, de glorificatione hominis Christi, distinguit illum Matthæi locum de iuramento, hoc pacto, dicens quòd non iurare omnino, sit consilium: non iurare autem per cœlum & terram &c. sit præceptum, ita vt si iurandum sit ex necessitate aliqua, tunc iuretur per Deum, & non per aliquam aliam rem. Ecce ergo euangelij locum sufficienter discussum, quem ostendimus nostræ sententiæ minimè repugnare. Verùm hic fortè obiicient nobis Hieronymum & Theophylactum, qui sentire videntur non licere christiano viro iurare. Nos autem obiicimus contra, Au-

Iac. 5

gust

gustinum, Chromatium, Christianum Druthmarum, Bernardum, Bedam, Rupertum. Parum dixi, imò totius ecclesiæ definitionem, cuius authoritas tanta est, vt mille præstet Hieronimis & Theophylactis, etiam si hi clarissimi viri fuerint, sanctitate perinde ac doctrina illustres.

Alia est hæresis, quæ cùm præfata velut ex diametro pugnat. Nam hæc sic admittit iuramentum, vt etiam periurium licere dicat. Hunc errorem tribuit Priscilliano beatus Augustinus in libro de hæresibus. Priscillianistæ enim (vt ibidem refert Augustinus) docebant discipulos suos, vt iuramento interrogati & requisiti nihil vnquam reuelarent de illorum doctrina. & ad illius doctrinæ occultationem dicebant esse licitum periurium: quapropter hanc semper in ore versabant sententiam, Iura, periura, secretum prodere noli. Hunc eundem errorem tenuerunt quidam hæretici tempore beati Bernardi, de quibus ille mentionem facit sermone sexagesimoquinto & sexagesimosexto, super Cantica, & dicit illos vocari Apostolicos, quia videlicet iactabant se esse successores Apostolorum. Eundem errorem (vt catalogus hæreticorum refert) tutati sunt impij Flagellantes. Hic error manifestè conuincitur per id quod Dominus in Leuitico ait: Non periurabis in nomine meo, nec polluès nomen Dei tui. Qui enim peierat, nomen Dei polluit, quia Deum affert in testem mendacij. Quid autem magis pollutum aut turpe esse potest, quàm mendacio fauere? Præterea, Sapiens recensens peccata hominum potissimùm gentilium, inter illa etiam ponit periurium, dicens, Omnia commixta sunt, sanguis, homicidiũ, furtum, & fictio, corruptio, & infidelitas, turbatio, & periurium, &c. Et beatus Paulus dicens iusto non esse legem impositam, sed impiis & peccatoribus, & sceleratis, postea subdit, & mendacibus & periuris. Ex quo apertissimè colligitur periurium esse lege diuina prohibitum. Deinde caussa ipsa propter quam dicunt licere periurium, pessima est. Dicunt enim ideo esse licitum peierare, vt videlicet non reueletur aliis eorum doctrina. Tunc percontari illos oportet, an doctrina sua sit euangelio conformis, an illi contraria? Si est euangelio contraria, non sunt ergo veri Christiani, qui illam docent. Si est euangelio conformis, cur ergo illam occultant? Cur apud seipsos solos illã recondunt? Christus nanq; ait, Quod dico in tenebris, dicite in lumine; & quod in aure

Priscillianus.

Apostolici

Flagellantes.

Leu. 19

Sap. 14

1. *Tim.* 1

Matth. 10

aure audistis, prædicate super tecta. Et cum euangelij prædicationem discipulis suis commendat, ait: Euntes in mundum vni
Marci vlt. uersum prædicate euangelium omni creaturæ. non solis Priscillianistis, aut solis Apostolicis, aut solis sese Flagellantibus, sed omni creaturæ. Non enim vult suam legem solis Iudæis reuelari, vt in sola Iudæa sit notus: sed vult esse notus toti mundo. ideo vult suum euangelium esse omnibus apertum, quia vult
2. Cor. 4 omnes nos in agnitionem veritatis peruenire. Ideo Apostolus ait: Si opertum est euangelium meum, in his qui pereunt, est opertum. Pereunt ergo Priscillianistæ & Apostolici, qui euangelium occultare volunt. Et alibi idem Apostolus ait: Corde
Ro. 10 creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vt autem quisque salutem animæ suæ acquirat, oportet eum ita ore confiteri, quemadmodum credit corde. Aduersus tam apertam hæresim non est opus plura afferre.

IVSTVS.

Beatus Augustinus in lib. de hæresibus cap. 82. asserit Iouinianum sensisse, eum qui semel per lauacrum regenerationis fuerit iustificatus, non posse amplius peccare. Et beatus Hieronymus libro secundo aduersus Iouinianum hoc idem illi impingit. Hunc eundem errorem docuisse Pelagium testatur etiã Augustinus in eodem libro de hæresibus cap. 87. Aduersus hũc errorem iam suprà in titulo de gratia, hæresi. 2. disputauimus, quapropter non est opus de hac re amplius disserere.

Alius est error Lutheri, dicentis iustum in omni bono opere peccare. Verùm de hoc errore infrà in titulo de operibus, & in titulo de peccato longius disseremus. Ad illum ergo locum mittimus lectorem.

Finis libri Octaui.

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSUS hæreses, Liber Nonus.

LABOR.

Fvere olim in Syria monachi dicentes nullum manuum laborem esse monachis licitũ etiam sustentandæ vitæ caussa. In hoc enim se esse monachos profitebantur, vt ab omni labore manus vacantes, orationi semper insisterent. Huius hæresis authores vocantur lingua Syra

Psall

Psalliani: sic enim eos nominat Augustinus in libro de hæresibus cap.57. Verùm historia tripartita lib.7.cap.11. de istis hæreticis differens, eos appellat Messalianos, & dicit eos vocari græcè εὐχίτας, hoc est orantes, eò quod semper orandum esse dicebant. Vocantur etiam ibidem ἐνθουσιάσται, id est sacrificantes. Eundem errorem tutati sunt alij monachi parum postea in Africa, præsertim apud Carthaginem, vt patet ex Augustino in lib. de opere monachorum. Nā in principio illius operis testatur se illum librum scribere ad instantiam Aurelij tunc Carthaginensis episcopi pro expugnatione huius erroris, qui tunc in Carthagine oriebatur. Hūc errorem iam diu sepultum ab inferis suscitarunt Valdenses, dicentes virum perfectum nō debere manibus laborare. Hoc enim Valdensibus impingit Guido in sua summa de hæresibus. Verùm Aeneas Siluius lib. de origine Bohemorum cap.35. Valdensium errores recensens, huius erroris non meminit. Hic error apertè conuincitur ex eò quod Paulus Apostolus qui meritò inter perfectos numerari debet, propriis manibus laborauit. Nam quanuis posset nō laborare, & sine labore viuere de euangelio, quoniam ij quibus prædicabat, tenebantur eum alere, ipse tamen vt illos quibus euangelium prædicabat, non grauaret, voluit propriis manibus laborare, vt ex suo labore victū acquireret. Sic enim ipse in priore epistola ad Corinth. ait: Nescitis quoniā qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? Et qui altario deseruiunt, cum altario participant? Ita & dominus ordinauit his qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Ego autem nullo horum vsus sum. Si Paulus, qui poterat de euangelio viuere, laborat, quanto magis monachi qui non prædicant, tenentur manibus laborare? Sed hos ipsos monachos ociosos apertè repræhendit Paulus in secunda ad Thessalonicenses epistola dicens, Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniā non in quiete fuimus inter vos, neq; gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus: non quasi non haberemus potestatem, sed vt nosmetipsos formā daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniā si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim quosdam ambulantes inter vos inordinatè, nihil operantes, sed curiosè agētes. His autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in domino Iesu Christo, vt cum silentio

Psalliani. Valdēses. 1. Cor. 9 2. The. 3

lentio operantes suum panem manducent. Et in epistola ad
Ephes.4 Ephesios iterum ait: Qui furabatur, iam non furetur, magis au
tem laboret operãdo manibus suis quod bonum est, vt habeat
Act.20 vnde tribuat necessitatem patiẽti. Et in Actibus Apostolorum
cum à Mileto mittens Ephesum, vocasset inde presbyteros ecclesiæ, ait illis, Argentum & aurum aut vestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. Omnia ostẽdi vobis: quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi domini Iesu, quoniam ipse dixit, Beatius est magis dare quàm accipere. Ecce Apostolum Paulum propriis manibus laborantem, qui alios vt etiam manibus laborent, sæpissime hortatus est. Præterea omnes sancti viri qui modum aliquẽ viuendi in monasterio instituerunt, monachis suis præceperũt, vt manibus laborantes, ocium animæ inimicum vitarẽt. Nam de monachis Aegyptiis loquens beatus Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum ita ait: Aegyptiorum monasteria hunc habent morem, vt nullum absque labore & opere suscipiant, non tam propter victus necessaria, quàm propter animæ salutẽ, ne vagetur perniciosis cogitationibus, & instar fornicantis Hierusalẽ omni transeunti diuaricet pedes suos. Hæc Hieronymus. Hoc ipsum beatus Basilius docet monachos, qui in regula monachorũ capite sexagesimoseptimo inducit monachos talem proponentes illi quæstionem, sic dicens, Si ergo neque solicitudinem habere oportet de necessariis vsibus ad
Ioan.6 vitam, & aliud præceptum est domini dicentis, Operamini nõ cibum qui perit: nónne superfluum est manibus operari? Cui quæstioni respondens Basilius ait: Ipse dominus in euangelio præceptum suum explicauit. Nam ibi ipse qui dixit non opor-
Mat.6 tere quæri aliud ad vitam, cum dicit, Nolite quærere quid mãducetis, aut quid bibatis, hæc enim omnia gentes inquirũt, addidit, Quærite autem regnum Dei, & iustitiam eius. Et quomodo oporteat quæri, indicauit. Cùm enim dixisset, Nolite operari cibum qui perit, addidit, sed eum qui permanet in vitam
Ioan.4 æternam. Et hoc quid esset, ostendit in alio loco dicens, Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me patris. Voluntas autem patris est esurientibus cibum dare, sitiẽtibus potum, nudos cooperire, &c. huiuscemodi. Tum deinde necessarium
Act.20 est & Apostolum imitari dicentem: Omnia ostendi vobis, quia
Eph.4 laborantes oportet suscipere infirmos. Et cum iterum docet,

Magis

Magis autem laboret vnusquisque manibus suis, operans quod bonum est, vt possit impartiri necessitatem patientibus. Cum verò hæc ita nobis vel in euangelio dominus, vel Apostolus tradat, manifestum est quidem, quòd pro nobis ipsis quidem soliciti esse non debemus, neque laborare: propter mandatum autem Domini, & propter necessitatem proximorum soliciti esse debemus, & operari attentius, & maximè quia dominus in seipsum recipit ea quę in seruos eius fecerimus, & regnum cœlorum pro huiusmodi promittit obsequiis. Hucusque Basilius. Ex cuius verbis constat illum hoc iniungere monachis, vt laborent non tam propter sui victus necessitatem, quàm vt mandata Dei possint laborando implere, & de labore suo proximorum necessitati subuenire. Beatus Benedictus in regula sua ait: Ociositas inimica est animæ, & ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione diuina. Ideóque hac dispositione credimus vtraque tempora ordinari, id est vt à Pascha vsque ad calendas Octobris manè exeuntes à prima vsque ad horam penè quartam laborent quod necessarium fuerit, ab hora autem quarta vsque ad horam sextam quasi lectioni vacent. Et aliquibus interiectis subdit, Si autē necessitas loci aut paupertas exegerit vt ad fruges legendas per se occupentur, non contristentur, quia tunc verè hi monachi sunt, si labore manuum suarum viuant, sicut & patres nostri, & Apostoli. Omnia tamen mensuratè fiant propter pusillanimes. Hæc beatus Benedictus monachis suis in regula præcipit. Similiter etiam Seraphicus pater sanctus Franciscus Minorum fratrum institutor, in regula sua capite sexto: Fratres quibus gratiam dedit dominus laborandi, laborent fideliter & deuotè, ita vt excluso ocio animæ inimico, sanctæ orationis & deuotionis spiritum non extinguant, cui debēt cætera temporalia deseruire. De mercede verò laboris pro se & suis fratribus corporis necessaria recipiant præter denarios vel pecuniam, & hoc humiliter, sicut decet seruos Dei, & paupertatis sanctissimę sectatores. Hæc in regula sua sanctus Franciscus. Et in testamento suo iterum ait: Et ego manibus meis laboraui, & volo laborare, & omnes alij fratres firmiter volo quòd laborent de laboritio quòd pertinet ad honestatem. Et qui nesciunt, addiscant, non propter cupiditatem lucri, sed propter bonum exemplum, & ad repellendam ociositatem. Hæc sanctus Franciscus in testamento suo, Demum

concil

concilium Carthaginenſe quartum perſpiciens quàm noxium ſit corporis ocium omnibus clericis, præcipit vt manibus ſuis laborent. Nam quinquageſimo ſecundo capite ſuorum decretorum præfatum concilium tale ſtatuit decretum dicens, Clericus victum & veſtitum ſibi vel artificiolo vel agricultura abſque officij ſui duntaxat detrimento præparet. Et capite ſequenti iterum ait, Omnes clerici qui ad operandum validi ſunt, & artificiola & literas diſcant. Hæc concilium Carthaginenſe quartum. Cuius definitioni expedit credere magis quàm ocioſis Meſſalianis, aut idiotis Valdenſibus. Sed iam opus eſt vt videamus quo argumento ſuam tuentur hæreſim Meſſaliani. Primò enim pro ſe citant illud quod Saluator noſter apud Ioannem ait, Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Secundò obiiciunt quòd Dominus Marthã de hoc labore reprehẽderit dicens, Martha ſolicita es & turbaris erga plurima. Et apud Matthæum eandem ſolicitudinem omnibus inhibuit cùm ait, Nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Et iterum, Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibiipſi. Et certè hæc ſacræ ſcripturæ loca non ita ſunt intelligenda vt Meſſaliani putant, credentes Chriſtum per illa verba omnem prohibuiſſe laborem. Qualiter autem ſint interpretanda, beatus Baſilius docet in illis verbis quæ ſuprà ex illo citauimus. Verùm clarius eorum intellectum aduerſus Meſſalianos pandit Theophyla. qui in expoſitione ſuper euangeliũ Ioan. exponens illa verba quæ nũc proximè ex Ioã. citauimus, ita ait: Nã quia multi ſunt cupiẽtes ignaui viuere, & maximè Meſſaliani, qui vſi ſunt hoc dicto ad patrociniũ ſuæ ignauiæ, operæ preciũ fuerit declarare hoc dictum: Non enim hoc dixit dominus noſter Ieſus Chriſtus vt corporalẽ quidẽ operationẽ ab eis velit amouere, & ipſos ad ociũ cogere. Omnẽ enim malitiam docuit ocioſitas: & ſi oportet euidenter dicere, ipſum ocioſè viuere, cibus eſt qui perit: & ita eum qui Chriſtũ ſequitur, oportet operari, vt habeat quod & aliis communicet. hoc enim habet mercedem & promiſſionẽ futuri regni. Et paucis interiectis reſpondet ad alia duo quæ ex Matthæo & Luca pro Meſſalianis citauimus teſtimonia, dicens, Dictum ad Martham, non de opere eſt & operatione vel ocio, ſed de temporis obſeruatione, & ne tempus audiendi inſumatur in occupationes parandorum ciborum. Perſuadet igitur ei, ne perdat tempus

Cõcilium Carthaginenſe.
Ioan. 9
Luc. 10
Matth. 6
Eccle. 33

tempus doctrinę frustra propter occupationem in his quæ sunt ventris. Quod autem dicit, ne soliciti sitis, neque hoc dicto ope rationem reiecit. Aliud enim solicitudo est, & aliud operatio. Fieri enim potest vt solicitus non sit qui operatur. Docet igitur nos Dominus ne addicti simus curis vitæ, neq; habeamus curam quomodo cras refocillemur, & vult, vt vnoquoque die operemur, dicens: Ne soliciti sitis de crastino. quasi in huc modum diceret, Ne soliciti sitis quomodo hodie operãdo cras quiescatis, sed quotidie cibum quotidiana operatione parantes, ne soliciti sitis de crastino. Hucusq; Theophylactus. Ex cuius interpretatione cõstat Messalianos suo ipsorum gladio interimi. Nam ex eodem dicto Matthæi quod illi pro se citarunt, eorundem ignauia redarguitur. Aduersus hanc hæresim scripsit beatus Aug. librum vnum cui titulus est, De opere monachorum. Et Ioannes Cassianus lib. 10. de institutis cœnobiorum, à capite septimo vsque ad finem libri nihil aliud agit quam ostendere necessariũ esse monacho, vt aliquid manibus suis operetur, vt per operationem amputentur vitia quæ gignit ociositas.

Secunda hæresis est quę cum hac proximè enarrata velut ex diametro pugnat, asserens omnes monachos absq; vllo discrimine teneri ad laborem manuum, vt ex illo sibi victum acquirant: nec posse illos alio modo sibi victum parare, quàm per laborem manuum. Huius hæresis primus author fuit quidam Vuillelmus de sancto Amore, acerbissimus hostis monachorũ mendicantium. hic dixit omnes monachos qui non habebant proprium communitatis vnde viuerent, debere laborare manibus suis, vt inde victum sibi acquirant.

Vuillelmus de S. Amore.

Hanc & alias hęreses docuit sub Alexandro papa huius nominis. 4. à quo etiam dãnatus fuit, per bullam quæ incipit, Romanus pontifex. Post istũ successit Ioannes Vuitcleff, qui Hiericho destructam, fortiorem reædificare cupiebat. Hic enim non solùm de mendicantibus monachis, sed de omnibus aliis sine vllo discrimine locutus est, dicens omnes monachos debere per laborem manuum victum & vestitum sibi parare. Lutherus autem & sui complices modestius hunc docent errorẽ, quoniam eos qui prædicationi verbi Dei student, nolunt arctari ad laborem manuum: reliquos autem omnes cogunt vt artificiolo aliquo victum sibi acquirãt: neque vllo pacto ex mendicitate viuere apud Lutheranos licet. Et certè si de labore manuum monachis iniungẽdo cum debita discretione loqueren-

Ioannes Vuitcleff.

Lutherus.

tur, non hic eos vocaremus in contentionem, quinimo conueniret inter nos de hac re, quoniam vt in proximè præfata hæresi docuimus, summè necessaria est monachis laboriosa aliqua operatio. Verùm cum dicant omnes sine discrimine debere laborare, ideo eos nunc meritò de hæresi notauimus: quoniam ex Christi & apostolorum doctrina conuincemus esse plures monachorum conditiones qui ad hunc laborem non tenentur: sed beati tales monachi esse possunt etiam si non manducauerint de labore manuũ suarum. Quis erit adeò crudelis in proximũ, vt eum qui infirmatur, & morbo laborat, cogere velit ad laborem? Nullus certè, nisi talis sit qui nolit aliis facere quæ sibi vellet fieri. Sufficit enim, inquit Saluator, diei malitia sua. Sufficit enim morbus ipse, nec iustum est vt supra morbum quem patitur, aliud illi superponatur onus, quod cùm ferre non possit, necesse sit aut ipsum reiiciat, aut suscipiens confringatur. Neq; tamen hic dicimus infirmos eos solùm, qui tunc morbo premuntur, sed etiam eos qui etsi bene valeant aliquando, tamen sæpe post aliqua interualla recidiuant, quos medici valetudinarios appellant. nam de talibus erat Timotheus, qui infirmitatem stomachi & alias frequentes infirmitates patiebatur. Sic enim illi scribens Paulus ait, Noli adhuc aquã bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes infirmitates tuas. Frequentes dixit, non continuas. Nam si continua infirmitate laborasset, Paulus qui tanta charitate ardebat, vt quocunque alio infirmante ipse infirmaretur, non iniunxisset illi prædicationis laborem, curam animarum, ministerium viduarum, quæ omnia mediocrem saltem hominis valetudinem exigunt. Timotheum ergo, quia sic infirmabatur, & manibus laborare non poterat: sic illum exhortatur, monet & consolatur. Labora, inquit, sicut bonus miles Christi Iesu. Et ne crederet quòd per negociationes alias ad modum mercatorum posset sibi victum acquirere, addidit, Nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Nam qui in agone cõtendit, non coronatur nisi legitimè certauerit. Verùm quia poterat Timotheus obiicere infirmitatem suam propter quam ineptus erat labori, statim Paulus subiunxit, Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Quibus verbis non illi laborem manuum, vt aliis facere solebat, suasit: sed modum illi ostendit qualiter absque labore manuum de Euangelio viuere posset. Et cùm Mileti esset Paulus,

Mat. 6 *Timo. 5* *2. Timo. 2* *Ibidem.*

omnes

omnes presbyteros quos ad eum locum ex Epheso asciuerat, docuit vt infirmi alerentur ex aliorum labore. Omnia, inquit, ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos. Ecce Paulum docentem vt per laborem eorum qui bene valent, alantur infirmi. Vnde Prosper in lib. de vita contéplatiua cap. 11. sic ait, Ipsi quoque pauperes si se possint suis artificiis aut laboribus expedire, non prçsumát quod debilis aut infirmus debet accipere: ne forte eccl. sia, quæ potest omni solatio destitutis necessaria ministrare, si omnes etiam nihil indigentes accipiant, grauata, illis quibus debet subuenire non valeat. Hæc Prosper. Patet iam non esse iustũ vt infirmi cogantur ad laborem, quem tolerare non possunt: Simile quid sentit Beatus August. de diuitibus qui molliter & delicate in seculo educati, omnibus spretis monasterium intrauerũt, ea quæ habebant, pauperibus Christi distribuentes. Nam hos, eò quòd mollius nutriti, & laboribus minimè assueti, laborem ferre nõ possunt, B. August. sentit non ad laborem cogendos. Sic enim in lib. de opere monachorum cap. 25. ait, Quamobrem etiam illi qui relicta vel distributa siue ampla siue qualicunque opulẽta facultate, inter pauperes Christi pia & salubri humilitate numerari voluerunt, si corpore ita valent, & ab ecclesiasticis occupationibus vacant, quanquam eis tam magnum animi sui documentum afferentibus, & eiusdem societatis indigentiæ de his rebus quas habebant, vel plurimum vel non parum conferentibus, vicem sustentandæ vitæ eorum res ipsa communis & fraterna charitas debeat: tamen si & ipsi aliquid manibus operentur, vt pigris ex vita humiliore & ob hoc exercitatiore venientibus auferant excusationẽ: multò misericordius agunt, quã cum omnia sua indigentibus diuiserunt. Quod quidem si nolunt, quis audeat cogere? Quibus tamen inueniẽda sunt opera in monasterio, etiam si à corporali functione liberiora, sed vigilanti administratione curanda, vt nec ipsi panem suum, quoniam iam cõmunis factus est, gratis manducẽt. Nec attendendum est in quibus monasteriis, vel in quo loco indigẽtibus fratribus quisque id quod habebat impẽderit. Omnium enim christianorũ vna respublica est. Hucusq; Aug. Ex cuius verbis patet eos nõ esse in monasterio ad laborẽ cogẽdos qui cũ monasteriũ intrauerunt, substantiam huius mundi habebant, quã pauperibus distribuerunt. Et eandem sententiam prius ex Pauli sententia confirmarat, capite 16. sic dicens, Excepta ergo

Act. 10

hac potestate, quam verbi Dei prædicatores habere in eos quibus prædicant, sæpe testatur Paulus, etiã sanctis qui omnia sua vendita distribuebant, & Hierosolymis habitabant in sancta communione vitæ, nõ dicentes aliquid propriũ, quibus erant omnia cõmunia, & anima & cor vnum in Deũ, ab ecclesiis gẽ-
Rom. 15 tium necessaria conferri præcipit & hortatur. Inde est & illud ad Rom. Nunc (inquit) pergam Hierusalẽ ministrare sanctis. Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ cõmunionem aliquã facere in pauperes sanctorũ qui sunt in Hierusalem. Hæc Augu. Alii sunt etiã qui non minore imò fortè meliore aut saltem nobiliore iustitia possunt absq; labore manuum suarum vitam suam transigere. Hi autẽ sunt prędicatores verbi Dei, & omnes doctores, qui verbo aut scripto alios docent legem Dei. Non enim interest qua via aliquis doceat, videlicet verbo, an scriptura: si tamen de lege Dei doceat. Hos omnes posse absque labore manuũ manducare, conuincitur ex hoc quòd potestatẽ habent à Domino accipiendi ea, quæ sunt ad vitam necessaria, ab
Mat. 10 illis quos docent. Nam cũ Christus mitteret apostolos suos ad prædicandũ, dixit illis, Nolite posſidere aurum, neque argentũ, neque pecuniã in zonis vestris, neque perã in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgã. Dignus est enim operarius cibo suo. Propterea enim inhibuit illis hæc omnia, vt cũ illis egerent, ab eis acciperent quibus verbũ Dei prædicarent. Verùm ne quis putet hanc potestatẽ solis apostolis fuisse collatam, audiat quid Lucas euangelista de aliis prædicatoribus
Luc. 10 dicat. Post hæc, inquit ille, designauit dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus: & dicebat illis, Messis quidem multa, operarii autẽ pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Ite, ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Nolite portare sacculũ, neq; peram, neque calceamenta, & neminẽ per viam salutaueritis. In quãcunque domum intraueritis, primũ dicite, Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra. Sin autem, ad vos reuertetur. In eadẽ autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Ecce iam vides idem cõcessum esse septuaginta duobus discipulis, quod prius 12. apostolis fuerat cõcessum. Quod si dicat quis hanc potestatem solis pastoribus fuisse datam, & non aliis quibus prędicationis onus non est iniunctum, sed ipsi

se inge

se ingerunt ad prædicandum, facilè hoc reiiciet quisquis bene circunspexerit hanc potestatem viuendi ex euangelio, nõ esse fundatã in officio pastoris, sed in sola prædicatione verbi Dei, neque ex aliqua alia re pendere, quàm ex officio prædicationis. Si ergo in ipsa prædicatione tantũ laborat monachus non habens pastoris officium, sicut alius secularis pastor aut curatus, cur non etiã habebit cibum suũ aut mercedem suã sicut alius? Dignus est enim (inquit Christus) operarius cibo suo. Et iterũ, Mat.10
Dignus est operarius mercede sua. Aduerte quòd vtrobiq; dixit operarius, nõ autem dixit prælatus, aut pastor, aut curatus, Luc.10
aut præpositus: sed vt innueret mercedẽ esse debitam operi, & non prælationi, dixit operarius. At cum monachus prædicat, etiã est operarius sicut quiuis alius: ergo etiã illi merces debetur. Si enim qui vltro se offerunt, nõ tantum laborãt vt alii, iustum est vt etiã inæqualem mercedem habeãt. Quod si maior est eorum in prædicatione labor, cur nõ æqualem saltẽ mercedem habebunt? Iustius certè, quã isti hæretici optãt, fecit Moyses, qui nõ solùm Beseleel & Ooliab viris doctis & à domino Exo.36
electis ad faciendum opus sanctuarii, sed etiã aliis expertis viris qui ad idẽ opus faciendum se vltro obtulerant, mercedem dedit. & illis sicut aliis distribuit donaria filiorum Israel. Verùm isti hæretici tanquã Aegyptii vellent monachos Aegyptiaca & Pharaonica seruitute premere, vt videlicet palea nõ detur, & eadẽ operis mensura exigatur. Volunt vt victus non detur prædicantibus, & prædicationis labor ab illis exigatur. Paulus in ea quæ est ad Rom. epi. ait: Nam si spiritualium eorum partici- Ro.15
pes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis. Et in priore epi. ad Corint. iterũ ait, Quis militat suis stipendiis 1.Cor.9
vnquam? Quis plantat vineã, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregẽ, & de lacte gregis nõ manducat? Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc nõ dixit? Scriptum est Deu.25
enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nũquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique hæc dicit? Nam propter nos vtique scripta sunt, quoniã debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Hucusque ibi beatus Paulus. Vereantur iam isti monachorum hostes alligare ora illis triturantibus. An fortè monachus prædicans verbum Dei non plantat vineam cum prædicat? Nonne Paulus propter prædicationem dicebat, Ego plantaui?

Nunquid nō monachus prædicans etiam pascit? Nónne etiam triturat? Si plantat, sinant illum de fructu vineæ comedere. Si pascit gregem, permittant vt de illius lacte manducet. Si triturat, nolint contra præceptum Dei os illius alligare. Et
2.Tim.2 ad Timotheum scribens iterum ait: Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus accipere. Ecce iam vides prædicatores verbi Dei, ex diuina sententia esse liberos ab obligatione corporalis laboris. Hi autem sunt omnes, qui sunt ministerio diuino mancipati. Nam in priore epist. ad Corin. Paulus ait: Nescitis quouiam qui in sacrario operantur, quæ de sacra-
1.Cor.9 rio sunt, edunt? Et qui altario deseruiunt, cū altario participāt? Ita & Dominus ordinauit his, qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Ecce vno orationis contextu Paulus asserit non solùm euangelistas, sed omnes altario deseruientes habere hanc potestatem, vt beati esse possint, etiam si non manducauerint de labore manuum suarum. Ita enim sentit beatus Aug. qui lib. de opere monachorum cap. 21. de Messalianis monachis loquens, sic ait: Isti autem fratres nostri temerè sibi arrogant, quantum existimo, quòd eiusmodi habeant potestatem. Si enim euāgelistæ sunt, fateor habent: si ministri altaris, dispēsatores sacramentorū, bene sibi istam non arrogant, sed planè vendicant potestatem. Hæc Aug. Quid ergo isti hæretici velut canes latrāt in monachos? Cur tam generali sentētia omnibus monachis non laborantibus interdicunt panem, quē Dominus sua benignitate indulsit Euangelistis, & altari seruiētibus? Præter istos autē quos ostendimus esse ab operatione & labore manuum lege diuina exemptos, quicunq; alius monachus fuerit, tenetur laborare. Et si non laborauerint, certè nō puto licitū illis esse manducare. Non est enim monachatus institutus vt quis in eo ociosam vitam habeat, quam fortè non habuisset in seculo. Vnde beatus Augu. in lib. de opere monachorum cap. 25. sic ait: Illi autem qui præter istam sanctam societatem, vitam labore corporis transigebant, ex quorum numero plures ad monasteria veniunt, quia & in ipso humano genere plures sunt, si nolunt operari, non manducent. Neque enim in militia Christiana propterea ad pietatē diuites humiliātur, vt pauperes ad superbiam extollantur. Nullo modo enim decet, vt in ea vita vbi fiunt senatores laboriosi, ibi sint opifices ociosi: & quò veniunt relictis deliciis suis qui fuerant prædiorū domini, ibi sint rustici delicati. Hæc August. Demum hæc hæreticorum

pestil

pestilens assertio totius ecclesiæ catholicæ definitione damnata est. Nam ex. 45. articulis Ioannis Vuitcleff damnatis in concilio Constantiensi sessione octaua, vicesimusquartus sic ait: Fratres tenentur per labores manuum victum acquirere, & nō per mendicitatem. De quo articulo talis ibidem profertur sententia: Prima pars est scandalosa, & præsumptuosè asserta, pro quanto sic generaliter & indistinctè loquitur. Et secunda erronea, pro quanto asserit mendicitatem fratribus non licere. Hęc concilium Constantiense. Sed iam opus est vt istorum hæreticorum obiectionibus respondeamus. Primò enim obiiciunt ꝙ Paulus laborauit: ergo cum monachi sint Apostolorum imitatores, tenentur etiam ipsi manibus laborare. Huic autem obiectioni respondemus fatentes Paulum laborasse manibus suis, nec tamen hoc ex necessitate aut obligatione fecit, sed ex perfectione & supererogatione. Nam etiam si non laborasset manibus suis, sed voluisset ex euangelio viuere, non peccasset, cum constet Petrum & alios apostolos absq; labore manuum de solo euangelio victum sibi parasse. Hoc autem ipsemet apostolus Paulus testatur, qui in priore ad Corinth. epist. sic ait: Mea defensio apud eos qui me interrogant, hæc est: Nunquid nō habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid nō habemus potestatem sororem mulierculam circunducendi, sicut & cæteri Apostoli & fratres domini & Cephas? aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis vnquam? Et interiectis aliquibus argumētis, quibus probat se habuisse potestatē viuēdi ex euangelio prout cæteri apostoli, subdit: Ego autem nullo horū vsus sum. Et in secunda ad Thessal. iterū ait: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non in quiete fuimus inter vos: neque gratis panem manducauimus ab aliquo: sed in labore & fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatē, sed vt nosmetipsos formā daremus vobis ad imitandū nos. Ex quibus apertè conuincitur ꝙ licet monachi sint imitatores Apostolorum, nō tamen oportet vt omnes sine discrimine laborent: quoniam hoc non omnes Apostoli fecerunt, sed Paulus, qui non ex necessitate, sed ex perfectione se fecisse testatur. Secundò obiiciunt nobis illud quod Paulus ad Thes. scribens ait: Nam cùm essemus (inquit) apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniā si quis nō vult operari, nec manducet. Verùm hæc obiectio nullū pror-

Conciliū Constantiense.

1. Cor. 9

2. Thes. 3

2. Thes. 3

ſus habet robur,ſi ſequentia verba Apoſtoli adiungantur his, quæ dicta ſunt,quoniam ex illis quæ Apoſtolus ſubiunxit,ſatis apertè oſtenditur eum non generali ſententia inhibere cibum cuicunq; non laboranti,ſed ſolùm ocioſis qui nullam prorſus habent occupationem per quam digni ſint qui panem manducent.Sic enim ait, Audiuimus enim quoſdam ambulantes inter vos inordinatè,nihil operantes,ſed curioſè agentes. His autem,qui eiuſmodi ſunt,denunciamus,& obſcramus in domino Ieſu Chriſto,vt cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent.Ecce quibus loquitur Paulus, nempe ambulantibus inordinatè,nihil operantibus,ſed curioſè agentibus,his inquā præcipit vt in ſilentio operantes,ſuum panem manducent,& ſi quis laborare noluerit,non manducet.At monachi prædicantes verbum Dei,& altario deſeruientes,nonnihil operantur:ergo mãducare poſſunt.Quòd ſi illa Pauli verba omnes monachos obligarent,eadem lege obligarent omnes Chriſtianos: quoniam Apoſtolus Theſſalonicẽſibus ſcribens,non ſolis monachis ſcripſit,nec ibi vllam de monachis fecit mẽtionem,ſed ſine diſcrimine omnibus ſcribit: nec tamen illa verba ad omnes diriguntur,ſed ad eos ſolos qui ocioſam vitam degunt, quos nos etiam fatemur indignos eſſe qui manducare debeant. Aduerſus hunc errorem ſcripſit frater Thomas Valdẽ in ſuo 1.tomo doctrinalis fidei antiquæ libro quarto.

LEX.

DE hac re fuit olim in ipſis eccleſiæ naſcentis primordiis, quædam hæreſis orta,aſſerens legem veterem iuxta omnia illius præcepta eſſe ſeruanda ſimul cum lege noua. Quis autẽ fuerit primus huius hæreſis author,mihi non conſtat.Hoc tamen ſcio,ex teſtimonio Philaſtri,& Auguſtini in lib.de hæreſibus , Cerinthum & Ebionem & Nazaræos hanc docuiſſe hæreſim.Verùm neſcio quis eorum fuerit vetuſtiſsimus , quoniam Nazaræorum initium non eſt apertum, cùm nullus prodiderit quis fuerit illorum princeps.De Nazaræis hæreticis loquor,non autem de illis quorum meminit liber Numerorum. De Cerintho & Ebione conſtat vtrunq; eorum fuiſſe coæuum Ioanni euangeliſtæ.Nam beatus Hiero.in lib.illuſtrium virorum dicit beatum Ioannem rogatum ab Aſiæ epiſcopis ſcripſiſſe euangelium contra Ebionis dogma aſſerentis Chriſtum non fuiſſe ante Mariam,quapropter coactus fuit vtranq; Chriſti naturã,diuinã videlicet & humanam explicare.Irenęus verò lib.

Cerinthus Ebion. Nazaræi.

lib.3.aduersus hæreses.cap.etiã 3.dicit quòd Ioan. Domini discipulus in Epheso iens lauari,cũ vidisset intus Cerinthum,exilierit de balneo non lotus,dicens quòd timeret ne balneũ concideret,cũ intus esset Cerinthus inimicus veritatis. Itaque cũ vterque horum fuerit Ioãni coæuus,nõ patet facilè vter illorum fuerit vetustior,aut vter prior altero hãc hęresim docuerit,quãquam ego suspicor Cerinthũ fuisse aliquanto vetustiorẽ Ebione,propterea quòd Irenæus lib.1.aduersus hæreses qui ad suum vsque tempus ecclesiã vexarunt,prius de Cerintho disserit quã de Ebione. Nam de Ebione disserit cap.26. & illi hãc quã in præsentiarum discutimus,impingit hæresim. At de Cerintho tractat cap.25.nec tamẽ illi hanc hæresim tribuit.Sed nec Tertullianus de eodẽ Cerintho sermonẽ faciens in suo libello de hæresibus,huius erroris meminit etiã cũ alios illius errores recenseat. Philaster verò omnia illa tribuit Cerintho, quæ Irenæus ascribit Ebioni:dicitq; idem Philaster Ebionẽ fuisse discipulum Cerinthi.Sed in distribuẽdis his hæresibus ita vt cuicunque hæretico quod suũ est dogma tribuatur, multò libẽtius crediderim Irenæo quã Philastro, propterea quòd ille multò doctior atq; vetustior fuerit quàm Philaster. Hanc hæresim tutati sunt etiã Samsei & Elcesei,qui Ebionitarũ dogma in vniuersum amplexati sunt.Quapropter Epiphanius hæreses recẽsens(teste Aug.)Samseos & Elceseos Ebionitis copulat,tanquã vna sit eorũ hæresis.Post istos autem nemo, quod sciam, hanc hæresim docuit,vsq; ad hunc diẽ in quo audio quosdã Germanos ex his qui Rheno adiacẽt,post susceptũ baptismum circuncisionem tolerasse,dicentes circuncisionẽ esse necessariã ad vitæ æternæ consecutionẽ. Hos tamen omnes redarguit Paulus scribens Galatis,qui eodẽ errore fuerant infecti,dicẽs, Prius autem quã veniret fides,sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidẽ quę reuelãda erat.Itaq; lex pedagogus noster fuit in Christo,vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides,iam nõ sumus sub pædagogo.Et iterũ de duobus testamentis loquens sub figura duorum filiorũ Abrahæ,ait:Sed quomodo tunc is,qui secundũ carnẽ natus fuerat,persequebatur eum qui secũdum spiritum, ita & nunc.Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillã & filiũ eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cũ filio liberæ. Itaq; fratres nõ sumus ancillæ filij,sed liberæ,qua libertate Christus nos liberauit. Ecce Paulus apertè testatur eiiciendã esse legẽ veterẽ, quæ tanquam ancilla fuit legis euãgelicæ. Et rursum in eadem

Samsei. *Elcesei.*

Gal.3

Gal.4

Gala.5 epistola, Ecce ego Paulus dico vobis, quoniã si circũcidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autẽ rursus omni homini circuncidenti se, quoniã debitor est vniuersæ legis faciendæ. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neq; pręputium, sed fides quæ per charitatem operatur. Et in episto. ad Hebræ. de eadem re disputans ait: Si ergo consummatio per sacerdotium Leuiticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Et iterum: Reprobatio quidẽ fit præcedentis mãdati, propter infirmitatem eius & inutilitatem. Nihil enim ad perfectũ adduxit lex: introductio verò melioris spei per quã proximamus ad Deũ. Demũ de hac re ab ipsis apostolis in vnũ congregatis, in illo celeberrimo Hierosolymitano cõcilio data est definitio: quoniã, vt apostolica refert historia, quidã descendentes de Iudæa, docebant fratres, quia nisi circũcidimini secundũ legem Moysi, non potestis saluari. Surrexerant enim quidã de hęresi Pharisæorum, qui crediderũt, & dicebant oportere circuncidi, & seruare reliqua omnia quæ Moyses in lege præceperat. Ob quã doctrinã facta est nõ modica seditio, resistentibus huic assertioni Paulo & Barnaba. Propter quod apostoli & seniores conuenerunt Hierosolymã, vt de hac re definirent. Habitaque matura, prout decebat, rei examinatione, protulerunt sententiã quam per epistolã suam miserunt his, qui erant Antiochiæ, in hunc modũ, Visum est enim spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quã hęc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodiẽtes vos, bene agetis. Hęc conciliũ Apostolorum. Quis erit ergo qui tam illustris concilij definitioni repugnare audeat? Nullus certè, nisi demens aut infidelis ille fuerit. Et certè si lege Euangelica data, oporteret adhuc seruare legem veterem, contra eandem legem visus fuisset facere Deus, qui talem in Leuitico cõdidit legem: Sororem vxoris tuę in pellicatum eius non accipies, nec reuelabis turpitudinẽ eius adhuc illa viuente. Quæ quidem rectè præcepta sunt, ne si fortè aliquis simul vxori & sorori illius iungeretur, inter simul habitantes excitaretur zelus, vnde contentio rixáq; generata fuisset.

Heb.7

Ibidem.

Act.15

Cõcilium Apostolorum.

Leu.18

set. Prius quidem synagogam sibi desponsauerat Deus: huius soror est ecclesia, quam etiam Deus sibi coniungere optabat. Verùm vt nulla esset contentionis inter eas occasio, noluit secundam superducere viuente prima. Oportuit ergo synagogā tunc sepeliri, quando Deus ecclesiam nouam sponsam sibi desponsauit, ne inter sorores simul habitātes æmulatio esset, sicut olim Lia zelabatur Rachel. Nam cùm ab illa petiuisset Rachel, vt daret illi de mandragoris quas filius eius ex agro attulerat, respondit: Parúmne tibi videtur quòd præripueris maritum mihi? Quæ verba apertissima sunt indicia vrentis intrinsecus zeli. Hac enim de caussa, vt testatur apostolus Paulus, eiecta est Agar ancilla cum filio suo, quia videlicet filius eius Ismael persequebatur Isaac filium vxoris Sarræ, propter quod Sarra se despici querebatur ab ancilla. Verùm posset fortè hæreticus in suæ hæresis defensionem nobis obiicere illud quod in Exodo habetur, vbi post descriptionem vestis sacerdotalis, qua Aaron erat induendus, subdit Dominus per Moysen dicens, Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini eius post eum. Et in Leuitico præcipiens modum hostiæ quæ debebat offerri pro peccato, dicit, Erítque vobis hoc legitimum sempiternum, vt oretis pro filiis Israel, & pro cunctis peccatis eorū semel in anno. Ex quibus duobus locis fortè hæreticus vellet colligere legem Moysi esse obseruandam in perpetuum. sed non ita res se habet: quoniam non ideo vocatur legitimum sempiternum, quia semper esset duraturum, sed quia ad vitam quodammodo disponebat æternam. vel aliter, & mea sententia melius, ideo dicitur sempiternum, quia erat figura testamenti æterni. Itaq; dicitur sempiternum nō in se, sed in eo cuius figuram gerebat. Et glossa interlinearis in Exodo sic exponit illam vocem sempiternum, quia, inquit, res significat æternas.

Ge.19

Gal.4

Exod.28

Leu.16

Secunda hæresis est primæ prorsus opposita, asserens legem veterem esse malam. Hanc hæresim multi scriptores tribuunt Manichæo, tanquam primo illius patrono: qua in re certissimè falluntur, quoniam etsi Manichæus fuerit illam tutatus, non tamen ille primus eam docuit. Nam ante illum plusquam per centum annos fuit Marcion ponticus, à quo Marcionitæ hæretici dicti sunt. Et hic docuit legem veterem esse malam, & à malo procedentem quemadmodum docuit postea Manichæus. Hic autem Marcion discipulus fuit cuiusdam alterius hæretici Cerdonis nomine, quem

Manichæus.

Marcion.

Cerdon.

Cerd

Cerdonem Marcion in hac dementia imitatus est. Primus ergo huius erroris author & princeps fuit hic Cerdon, quem Irenæus libro primo aduersus hæreses, testatur venisse Romam sub Iginio Papa & martyre. Augustinus in libro de hæresibus capite 18. dicit etiam Caianos hæreticos hanc do-
Caiani. cuisse hæresim. Hos tamen Caianos Irenæus lib. primo aduersus hæreses comprehendit sub Marcionitis, quoniã de Marcionis erroribus ibidem disserens dicit eum coluisse Cain: reliquósque omnes errores tribuit Marcioni, quos Augustinus tribuit Caianis. Vnde suspicio mihi oritur Caianos hæreticos à Marcione processisse. At cum Marcion, vt diximus, à Cerdone fuerit edoctus, oportet vt huic Cerdoni præsentis hæresis principatum & magisterium tribuamus. Huius autem assertionis pestiferæ falsitas conuincitur ex Pauli testimonio in epistola
Ro.7 ad Roma. dicentis, Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit: sed peccatum non cognoui nisi per legem. Cum multa Paulus de lege disseruisset, ex quibus aliquis forte suspicari posset illum legem culpasse: ipsemet sibi obiicit quod vidit alium sibi obiecturum. Dixerat enim prius passiones peccatorum esse per legem. Dixerat etiam nos esse solutos à lege mortis in qua detinebamur. dixerat etiam legẽ subintrasse vt abundaret delictum. Quæ Pauli verba ansam suspicionis infirmis præbebant, Paulum in ea fuisse sententia, vt damnare voluerit legẽ. Ad hanc igitur suspicionem tollendam Paulus sibiipsi obiicit quod infirmi obiicere sibi possent, dicens, Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit: sed peccatum non cognoui nisi per le-
Deut.5 gem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non
Ex.20 concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiã. Quibus verbis Apostolus docet legem non esse malam, sed bonam, quanuis illa non fuerit sufficiens ad salutem sine gratia. Quapropter dicit legem non esse ad hoc datam, vt peccatum in homine efficeret, sed vt ostẽderet & reuelaret hominibus illud quod eis ignotum erat, esset ne peccatum, an non. Multa enim erant quæ etsi peccata erant, nesciebantur tamen esse peccata, aut nesciebantur esse adeò grauia, & tam atrociter punienda, nisi lex docuisset. Hoc ergo fecit lex vt doceret hominẽ quid esset peccatum. Ex his multis vnum producit Apostolus in exemplum. Nam concupiscentiam (inquit) nesciebam, nisi lex diceret, Nõ concupisces. Hoc est, nesciebam concupiscentiam esse malum

aliquod,

aliquod,donec audiui eã prohiberi per legem. Verùm ne suspiceri huius mali caussam esse legem, non dixit, Concupiscentiam non habebam nisi per legem,sed ait: Concupiscentiã nesciebam. Neque ait: Peccatum non feci nisi per legem, sed ait: Peccatum non cognoui nisi per legem. vt clarè intelligas, legẽ non ministrasse peccatum, sed peccati cognitionem. Est adhuc aliud in lege, quòd ea data statim vtimur & solicitamur desiderio earum rerum quæ per legem prohibitæ sunt. Et hoc est quod Apostolus postea subiungit dicens, Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Lex enim ad hoc data est, vt homo qui libertate sua abutens, per vitia singula ruebat in præceps, fręno legis cohiberetur, ne ita improuidus in præcipitia laberetur. At quia talis est nostra carnalis natura, vt ardẽtius desideret prohibita, quàm si non prohiberentur: ideo dicit Paulus sumptam esse occasionem peccati ex prohibitione legis. Nam (vt quidã ait) Nitimur in vetitum semper, cupimúsque negata. Similiter & diabolus videns legem esse homini datam in auxilium, vt per eam tanquàm per fręnum homines cohibeantur à peccatis, tunc ille magis ad peccatum hominẽ solicitat, & vehementius tentat, vt illi vertat legem in nocumentum, quæ fuerat data vt aliquod præstaret emolumentum. Vnde patet quomodo occasione per mandatum accepta, fecit in nobis omnem concupiscentiam. Minor enim concupiscentia erat, quando ante legem securi peccabamus. Minor erat quando solam nostrã mouebat libidinem. Omnis est quando cognita lege, illam transgredi nec timemus nec veremur. Verùm hoc malum non ex lege, sed ex nostra prouenit malitia, quæ medicinam conuertit in venenum, quoniam cũ ex lege proficere debuissemus, inde peiores efficimur, appetẽtes quod lege prohibitum est. Lex enim non cogit ad peccatum, sed nos ex ea peccandi occasionem accipimus, quamuis talem occasionem lex ipsa non det. Ideo Apostolus non dixit: Occasione autem data, sed dixit: Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Vt clarè intelligas à nostra prouenire malitia, & non ex lege, cum lege data contra eandem legem facere desideramus. Hæc ergo & alia cum Paulus de lege docuisset quibus ostendit legem non esse malam: postea subdit laudes legis, dicens: Itaq; lex sancta quidem, & mandatum sanctum & iustum & bonum. In prioribus verbis Apostolus defendit

Horatius.

Ro. 7

fendit legem à crimine, in his verò debitis laudibus eam extollit. Crimen obiectum fuit per hæc verba: Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Defensio criminis fuit in hoc verbo, Absit. Nunc ergo Apostolus non fuit contentus eam à crimine defendisse, nisi etiam illam laudaret: ideo subdit, Itaque lex sancta quidem, & mādatum sanctum & iustum & bonum. Per legem prohibitiones intelligit: per mandatū verò præcepta, & vtrūq;
1.Tim.1 sanctum esse docet. Præterea, in priore ad Timotheum epistola iterum ait: Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur, sciens hoc quia lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis. Quod ait iusto non esse positam legem, idem est quod alibi dixerat, legem videlicet esse positam propter transgressores. Hoc autem sic accipiendū est, quia (vt diximus) lex data est tanquàm frenum quoddam ad cohibendum homines à peccato. Cùm ergo quis naturaliter ea quæ legis sunt facit, & ipse sibi est lex, seipsum à peccato arcens, hic non habet opus lege, sed est tanquàm equus bene domitus, & sessori obediens, qui vt bene dirigatur, nullo indiget fræno. Lex propter transgressores posita est, vt per illam à transgressione arceantur. Qui autem seclusa lege paratus est facere quæ lex præceptura esset, hic non habet opus lege. Verùm etsi iustus illa non indigeat, sancta tamen est lex, per quam mali cohibentur à peccatis, & vrgentur ad emendationem commissorum. Et hoc est quod ait Apostolus: Bona est lex, si quis ea legitimè vtatur. Hoc est, si faciat prout intendit ipsa lex, id est si per illam perueniat ad gratiam iustificantem. Legitimè enim vtitur lege, qui intelligens quare sit data, per eius comminationem confugit ad gratiam liberantem: & ideo bona est lex, quia plurimum prodest homini etiam malo, dum per eius comminationem perducit illum ad gratiam. Si autem quis lege cognita, contra legem facit, iste malè vtitur lege: & si lex sit bona in se, huic tamen non est bona: quia peccatum per bonum tali operatur mortem. Per mandatum enim grauius delinquit, qui per idem mandatum scit quàm graue malum sit illud quod committit. Et hoc est
Ro.7 quod in epistola ad Romanos dixerat: Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit: sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, vt fiat supra modum peccans, peccatum per mandatum. Ac si diceret, Mandatum non mihi extitit causa mortis, sed ego mihi mortem intuli, qui peccando commisi ea quæ digna sunt morte. Rursum in epistola

epistola ad Galatas Apostolus ait: Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Lex ergo ductrix nostra fuit. Nam idem est pędagogus græcè, quod puerorum ductor latinè. Si ergo lex fuit noster pædagogus, videamus quò nos ducit: & constat ex Pauli verbis, quòd lex duxit nos ad fidē Christi, vt per illam iustificemur. Sic enim ait: Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Si ergo fides Christi est bona, non est possibile quin lex vetus quæ ad illam duxit, fuerit bona. Non potest esse malus pædagogus qui bene pueros instruit. Nec potest esse malus ductor, qui ad optatum & præstitutum terminum perducit. Demum ipse veritatis magister & Saluator noster legem verbo & opere commēdat. Nam & eius præcepta seruauit circuncisus, in templo oblatus, agnum paschalem cum discipulis comedens. Aliis etiam seruandam præcepit. Nam leproso mundato præcepit vt iuxta legem Moysi ostenderet se sacerdoti. Et prædicans ipsemet sæpenumero testimonia ex lege & prophetis citauit. Quòd si mala fuisset lex, non tantum honoris illi tribuisset Christus, vt illius testimonio in prædicatione vteretur. Gala.3 Mat.8

Tertia hæresis est quæ dicit omnem hominem in lege sua bene viuētem posse saluari, siue Iudæus ille sit, siue Sarracenus, siue Paganus. Huius hæresis patronum nullum hucusque inueni, sed ex relatione aliorum scio illi nō defuisse tutorem. Nam Ioānes de Turre cremata libro primo de summa Ecclesiæ cap. 21. dicit fuisse hęreticos dicentes quemque hominem in sua lege posse saluari, si illam bene seruauerit, non tamē aperuit quis fuerit primus illius hæresis autor, aut quis vnquam fuerit illius patronus. Hæc hæresis apertè conuincitur per id quod ait Paulus in ea quæ est ad Hebræos epistola. Sine fide (inquit) impossibile est placere Deo. Nisi autem quis Deo placeat, non potest vitam æternam adipisci: igitur sine fide nemo saluari potest: & inde colligitur manifestè in nulla lege aliquem posse saluari nisi in sola lege euangelica. Præterea, in eadem epistola Paulus fidei laudes prædicans, ait: Fides est sperandarum rerum substantia, argumentum non apparentium. Quid est dicere, sperandarum rerum substantia, nisi fundamentum & basis cui innititur spes earum rerum quæ dignè expectantur? Res autem quæ magis digna est optari & sperari, est æterna beatitudo. Huius igitur fundamentum est fides catholica, quia supra illā & ex illa consurgit spes futuræ beatitudinis. Heb.11

1. Cor. 3 dinis. Ideo idem Apostolus in priore ad Corinth. epistola, ait, Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est quod est Christus Iesus. Quem locū interpretans glossa quæ dicitur ordinaria, ait: Id est, Christi fides quæ per dilectionem operatur, per quam Iesus habitat in cordibus. Alia nō est fundamentum. Hæc in glossa ordinaria Si fides est primum & vnicum fundamentum, supra quod primò spes futuræ beatitudinis fundatur, sequitur necessariò vt fide sublata, spes vitæ æternæ corruat: quia vbi fundamentum deest, nihil superędificari potest. Rursum, Paulus reprehendit & dānat eos qui legis Mosaicæ cæremonias obseruant ponētes in illis spē. Si circuncidimini (inquit ille) Christus nihil vobis prodest. At sine Christo nemo potest vitam æternā adipisci: quoniā ille solus est qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Falsum igitur est, Iudęum etiam si optimè
Heb. 7 legem Mosaicam seruet, sine fide Christi posse saluari. Nam Paulus de Christo saluatore nostro loquens, ait: Factus est omnibus obtemperantibus sibi caussa salutis ęternę. Nō dixit, ob-
Heb. 3 temperantibus Moysi: sed dixit, obtemperantibus ipsi Christo. Denique concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, de hac re definitionem dedit, sic inquiens: Vna est fidelis ecclesia extra quam nullus omnino saluatur. Hæc cōcilium. Quæ verba habentur in cap. Firmiter, De summa trinitate & fide catholica. Potuissem quidem & debuissem plura pro hac re afferre argumenta, si contra Gentiles, aut Iudæos, aut Saracenos hanc sumpsissem disputationem: sed quia contra solos hæreticos qui se Christianos iactant, nunc disputamus, ideo nolui plura aduersus illos citare testimonia quoniā aduersus illos hæc mihi satis esse videntur.

LIBERTAS.

CVm non sit res de qua certiorem habeamus experientiam quàm nostri arbitrij libertas, quam quotidie in nobis ipsis experimur, mirandum certè est quòd aliqui adeo impudentes fuerint, vt non vereantur negare inesse aliquam libertatem arbitrio humano. Et hi qui talia sentiunt, inter se diuidūtur, quoniam etsi ad eundē finem tendant, diuersa tamen incedunt via, prout sæpissimè hæreticis contingit, qui vnitatem tenere nesciunt. Bardesanes enim (vt suprà in titulo de fato diximus) om-
Bardesanes. nes hominum conuersationes dixit esse ascribēdas fato, & non libero hominis arbitrio, quoniam illud dicebat subiici sideribus.

bus. Post hunc surrexit Manichæus cōtendens peccata nō posse Mani-
vllo pacto vitari, sed ea ex mala mente proficisci dicebat. Ille chæus.
enim duas in homine dicebat esse mentes: Alteram, quam di-
cebat esse malam, & à malo principio, eam videlicet quam nos
vocamus concupiscentiam carnis. Alterā verò dicebat esse bo-
nam, quam nos appellamus animam rationalem. Peccata quę
in homine fiunt, à mala anima procedere, & ea nō posse per li-
rum arbitrium impediri, docebat. Manichæum imitatus est in
hac parte Priscillianus, qui ferè vniuersum Manichæi dogma
suscepit. Petrus Abailardus dixit omnia ex absoluta necessita- Petrus
te rerum venire, & Deum ne dicam hominē non posse res face Abailar-
re aliter quā facit. Hunc imitatus est Ioānes Vuitclef, illi in hac dus.
parte per omnia consentiens. Guido carmelita in sua summa Ioannes
de hæresibus, asserit Albanenses sentire nullum esse liberū ho- Vuitclef.
minis arbitrium. Hāc hæresim iam diu sepultam multi ex re- Albanen-
centibus hæreticis tutātur, quorum dux & princeps existit Mar- ses
tinus Lutherus, dicēs hominis arbitriū non esse liberum, neque Lutherus.
habere vllam actiuitatem in suis operationibus, quoniam non
eum agere, sed potius pati, contendit. Hunc secuti sunt multi,
videlicet Ioānes Oecolāpadius, qui iam vita decessit, & Philip- Ioannes
pus Melanchthon, aliiq; multi mihi ignoti, qui hoc errore ma- Oecolam-
gnam Germaniæ partem his diebus infecerunt. Aduersus hanc padi.
hæresim pugnant illa omnia quæ supra in titulo de fato pro- Philip.
duximus. Verùm oportet vt adhuc peculiaria producamus ar- Melanch-
gumenta, & pro viribus tam pestiferam hęresim expugnemus, thon.
quoniam illa est fomentū totius impietatis. Sed quoniā nomen
libertatis æquiuocū est in sacris literis, ne talis æquiuocatio no-
bis aliquam errādi occasionem præbeat, oportet vt varia illius
vocis significata ostendamus. Aliquando enim libertas signifi-
cat gratiam per quā liberamur à seruitute peccati, cui opponi-
tur. De hac dicit Apost. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Et ali
bi, Cùm enim serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ. Et 2. Cor. 3
de hac libertate nō loquimur, quoniā nec de illa dicimus omne Roma. 6
hominis arbitrium esse liberum. Alia est libertas quæ sola ha-
betur in gloria, vel est ipsamet gloria. Et de hac libertate ait
etiam Apost. Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptio
nis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Neque ab ista libertate Roma. 8
dicitur hominis arbitrium liberū. Alia est adhuc libertas quæ
opponitur necessitati, vel, vt verius dicam, coactioni. Quando
ergo dicimus hominis arbitrium esse liberum, de hac libertate

T

intelligimus: ita vt ea ratione dicamus eum esse liberum, quia videlicet cum operatur, potest non operari: & cum nil operatur, potest operari. Hanc autem libertatē ex sacris literis Deo duce apertissime ostendemus: quoniā vix est aliquis sacræ scripturæ liber in quo non reperiatur aliquod pro libero arbitrio apertum testimonium. In Geneseos libro legimus Deū dixisse ad Cain, Nonne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim
Gene.4 in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Si homo dominatur appetitui, falsum est quòd homo non potest vitare peccata quæ ab appetitu proficiscuntur, vt Manichæus dixit. Confundatur etiam Lutherus faciens arbitrium hominis seruum, quem Deus testatur se fe-
Exo.35 cisse Dominum. Et in Exodo sic habetur, Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria vt fierent opera quæ iusserat Dominus, per manum Moysi. Cuncti filii Israel voluntaria Domino dedicauerunt. Voluntaria dixit, non necessaria. In
Leui.22 Leuitico autem sic habetur: Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota soluens, vel sponte offerens, tam de bobus quā de ouibus immaculatum offeret, vt acceptabile sit. Et post pauca subiungit, Bouem & ouem, aure & cauda amputatis, voluntariè offerre potest, votum autem ex his solui nō potest. Ecce quam aperte ostendit libertatem distinctam à necessitate, cum inquit, vel vota soluens, vel sponte offerens. In
Nume.30 libro Numerorum statuit Dominus legem, vt mulier vouens non sit voti rea, nisi marito consentiente: ita quòd si maritus consenserit mulieris voto, illa teneatur ad reddendum. Sin autem maritus contradixerit, illa sit libera ab obligatione. Cum ergo marito detur optio, conuincitur illum habere liberum arbitrium quo possit vtranque partem velle: quoniam si ad alteram, quęquis illa sit, necessariò flectitur, frustra illi datur optio. Cùm etiam Dominus dedisset præcepta legis, dixissetq; illa non esse impossibilia vt obseruentur, in Deuteronomio sic ait,
Deu.30 Testes inuoco hodie cœlum & terrā, quòd proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionē. Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum. At electio non est nisi eorum quæ in nostra sunt potestate. Nullus enim propriè dicitur eligere id quod velit nolit erit futurū. Non enim pendet ex nostra electione esse magnū aut paruum, esse hominē aut bestiā, quoniā ea non subsunt nostro arbitrio vt aliter eueniāt. Si ergo homini datur electio, & ille eligere potest, consequens est vt liberum

berum etiā habeat arbitrium. Et alibi etiā data est Iudæis optio an Deu sequi velint, an non. Dauid regi datur etiam optio *Ios. vlti.* eligendi vnam ex tribus plagis, quoniā ad aliquam illarū tolerandam iam Dominus illū adiudicauerat. Si optio, ergo liberū arbitrium. quoniam iumēta nec optionem nec electionem habent. Et Salomoni huius filio dicitur, Postula quod vis, vt dem *2. Re. 24* tibi. Sunt & alia multa in sacris scripturis testimonia similia *3. Reg. 3* quæ homini optionem & electionē tribuunt. Optio autem, vt modo diximus, non potest cōuenire illis qui ineuitabili necessitate feruntur ad operationem. Præterea, Dauid rex exhortans populum Israel vt offerat Domino pro templi constructione, ait. Si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat *1. Pa. 29* quod voluerit domino. Id autē quod sponte fit, sine vlla cogente necessitate fit. Rursum, quanta est in psalmis testimoniorum turba pro libero arbitrio? Voluntariè, inquit, sacrificabo tibi, & *Psal. 53* confitebor nomini tuo, quoniam bonū est, Et iterum, Voluntaria oris mei beneplacita fac domine, & iudicia tua doce me. *Psal. 118* Et rursum, Anima mea in manibus meis semper. Quid est ani *Ibidem.* mam esse in suis manibus? Hoc est, in sua potestate, vt eam ad quod voluerit flectat. Et in alio psalmo ait, Paratum cor meū Deus, paratum cor meū: cantabo & psallam in gloria mea. Et *Psal. 107* iterum, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Cu Deum petat *Psal. 26* adiutorem, operatorem se esse ostendit: quoniam si nostrū arbitrium nihil agit, sed solum, vt Lutherus ait, recipit, Deus non adiutor dicendus est, sed integer & solus operator. Et in lib. Sapientiæ Salomon ait. Substantiam enim tuam, & dulcedinem tuam quā in filios habes, ostendebas. & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat conuertebatur. Ecce *Sap. 16* apertam liberi arbitrii potestatē, vt ad quod voluerit conuerti possit. Sed & illud est multo apertius quod in Ecclesiastico habetur, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eū in manu consilii sui. Adiecit mādata, & præcepta sua. Si volueris mā- *Ecc. 15* data conseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposui tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum. quod placuerit ei, dabitur illi. Quid potuit apertius dici ad ostendendam nostri arbitrii libertatem? Certè, iuxta id quod sentio, adeo aperte ibidē docetur nostri arbitrii libertas, vt sua nimia claritate hæreticorum oculos perstringat. Verum non defuit suum hæreticis asylum ad quod confugere solent.

Lutherani enim negant librum Sapientiæ & librum ecclesiastici esse canonicos,& ideo nõ esse sufficientes ad aliquã doctrinam confirmandam quæ ad fidem catholicã spectet. Sed hoc cauillum non est nunc opus reiicere, quoniam supra in primo huius operis lib.cap.secundo ostendimus ex concilio Carthaginensi cathalogũ sacrorum librorũ, inter quos etiam hi duo libri habẽtur. Hoc etiam prophetæ omnes apertissimè expresserunt. Nam apud Esaiam Dominus de populo Israel sub nomine vineę loquens ait, Et expectaui vt faceret vuas,& fecit labruscas. Si omnia necessitate absoluta eueniunt,& hominis arbitrium à Dei pręscientia cogitur ad opus, vt Lutherani dicũt, quare expectabat vuas à vinea, cũ ipse sciret eam producturam labruscas? Et per eundem prophetã iterum ait, Si volueritis,& audieritis me: bona terræ comedetis. Quòd si nolueritis,& me ad iracundiam prouocaueritis: gladius deuorabit vos. Et apud Hieremiam simile quid habetur, Si pœnitentiam, inquit, egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eã, agam & ego pœnitentiã super malo, quod cogitaui vt facerẽ ei. Quòd si fecerit malũ in oculis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitentiam agam super bono quod loquutus sum vt facerem ei. Gemina illa cõditionis nota, partibus inter se oppositis in vtroque hoc testimonio annexa, apertissimè innuit adesse homini liberam bene,& malè agendi potestatem, qua verti potest ad id quod voluerit iuxta suũ arbitrium. Nã si talis potestas vtrũque eligendi non inesset homini, frustra Deus illa duo homini proposuisset. Et per Ezechielem prophetã dominus ait, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est,& custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiã, vita viuet,& non morietur. Et paucis interiectis subdit: Si autem auerterit se iustus à iustitia sua,& fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius quas fecerat, nõ recordabuntur. In quibus verbis illa conditionis nota iterum geminatur, prout factum est apud Esaiam & Hieremiam. quapropter simili ratiocinatione possumus hic argumentari vt illic. Illa etiam Susannę in angustia positæ consultatio & electio apertissimè ostendunt liberum hominis arbitrium, per quod præhabita consultatione quod de duobus sit eligendum, eligit quod sibi melius videtur, reliquo reiecto. Nam cùm Susanna à duobus malis senibus solicitaretur ad turpia, cum gemitu ait,

Esa. 6 · *Esaiæ 1* · *Hiere. 18* · *Eze. 18*

Angustiæ

Anguſtiæ ſunt mihi vndique, & quid eligam ignoro. Si enim hoc egero, mors mihi eſt, Si autem non egero, non effugiā manus veſtras. Hucuſque ad conſultationem pertinet. audi delibe- Dan. 13
rationem & electionem: Sed melius eſt mihi (inquit illa) incidere in manus veſtras, quàm derelinquere legem Dei mei. Per hanc autem electionem elegit vnam partem altera reiecta quā potuiſſet amplecti. Ex quo facto ſatis manifeſtè conuincitur liberum eſſe hominis arbitrium: quoniam ſi non erat liberum illi alteram, quam voluiſſet partem eligere, fruſtra conſultabat. Nullus eſt enim adeò fatuus, vt de hoc conſultet an videlicet craſtina ſuccedet dies, an non: vtrum ignis conſumet incendio materiam illi adiunctam, an non. Hæc enim ſicut nō ſubſunt noſtræ poteſtati vt fiant vel non fiant, ita nec talia ſunt vt meritò de illis quis conſultare debeat. Operoſum eſſet valde, nimiſque prolixum, reliquos omnes prophetas citare, & ex omnibus veteris teſtamenti libris teſtimonia producere: quoniam & ſi hunc laborem ſumere voluiſſem, certè neceſſarium foret modū promiſſæ breuitatis excedere. Ideo ad nouū teſtamentum accedamus. Chriſtus Saluator noſter apud Matthæū ait, Hieruſalē Hieruſalē, quæ occidis prophetas, & lapidas eos Mat. 23
qui ad te miſsi ſunt, quoties volui cōgregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce Deo volente homines nolunt: ergo arbitrium hominis adeò liberum eſt, vt à Deo voluntate non cogatur, & per conſequens multo minus cogetur ab eius præſcientia. Et apud Lucā Luc. 9
idam Saluator ait, Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Cùm ait, ſi quis vult, noſtram innuit libertatem, quibus ſubeſt poſſe & nō velle cum nobis viſum fuerit. Nam ſi nulla eſſet libertas, non erat opus ſub conditione loqui. Nullus eſt enim adeò inſipiens, vt ſic diceret de igne: Si quis ignis calet, non amittet calorem. Cùm enim ſit neceſſarium omnem ignem calere, ſuperflua eſt illa conditio appoſita, quia illa conditionis nota innuit rem aliter euenire poſſe. Et Ioannes euangeliſta apertum ſatis pro Ioan. 1
hac re profert teſtimonium, dicens, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Hæc autem poteſtas non ſolis iuſtis data eſt: quoniam hi cum iuſti ſunt, iam in filiorum numerum redacti ſunt: quare non erat opus eis noua poteſtate, qua fierent filii Dei, cum iam eſſent. Peccatoribus ergo hæc poteſtas eſt collata, quoniam ſi iuxta vires ſuas ſe ad gratiam ſuſcipien-

dam præparauerint, Deus nõ subtrahet se ab illis, quinimo dabit illis gratiam per quam in filiorum adoptionem recipiãtur. Sic enim Augustinus tractatu 93. super Ioannem illá beati Ioannis verba exponit. Audiamus, inquit, Euangelistam dicentem, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ne omnino existimemus in nostra potestate non esse quod credimus. Veruntamen in vtroque beneficia illius cognoscamus. Nam & agendæ sunt gratiæ, quia data est potestas: & orandum ne succumbat infirmitas. Hæc Augustinus. Et Hilarius primo de trinitate motus Ioannis testimonio, dicit quòd esse filios Dei, opus sit voluntatis, non necessitatis: quia proposito vniuersis Dei munere, non per naturam gignentium adfertur ea filiatio, sed voluntas præmium consequitur. Deinde verba illa, quæ apostolica historia refert Petrum apostolum dixisse Ananiæ qui fraudauerat de precio agri venditi, apertissimè ostendunt arbitrij
Act. 5 humani libertatem. Sic enim ad Ananiam Petrus loquitur: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nónne manens tibi manebat, & venũdatum in tua erat potestate? Quid est dicere, venundatum in tua erat potestate? Hoc est, etiam postquam vendideras, potestatem habebas non afferendi precium & ponẽdi ante pedes apostolorum. qua potestate si vsus fuisset Ananias, non eum aut punisset aut reprehendisset Petrus: verùm quia habens hanc potestatem simulauit se nolle ea vti, sed finxit se velle totum precium agri offerre apostolis pro communi vita, ab apostolo reprehensus & tandem morte punitus est. Ex hoc ergo conuincitur non omnia necessariò euenire, liberúmq; esse hominis arbitrium, quoniam Ananias de precio agri subtrahens, aliter faciendi potestatem habuit. Sed iam ad Paulum accedamus, à quo plurima possumus capere testimonia.
1. Cor. 7 Nam in priore epistola ad Corinthios sic ait: Qui statuit in corde firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suę voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit. Aduerte quod ait, potestatem habens suæ voluntatis. Paulus tribuit apertè potestatem nostræ voluntati, & impudentes hæretici non verentur illam tollere? Et in eadem epistola iterum ait: Abundantius omnibus labo-
1. Cor. 13 raui, non ego, sed gratia Dei mecum. Non dixit gratia Dei per me, sed gratia Dei mecum. Et Rursum, Vnusquisque pro-
1. Cor. 3 priam mercedẽ accipiet secundum suũ laborẽ? Dei enim adiutores

tores ſumus. Ex quo conuincitur noſtrũ arbitrium aliquid operari, alioquin labor non diceretur noſter. Et ne quis putaret, prout fecit Pelagius, totum debere aſcribi noſtro arbitrio, addidit: Dei enim adiutores ſumus. Itaque hoc teſtimonio proſternuntur Pelagius & Lutherus. Et in poſteriore epiſtola ad Corinthios exhortans ad eleemoſynas faciendas ait: Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſsitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Si nulla eſt humani arbitrij libertas, non eſt poſsibile quin ſemper ex neceſsitate faciat quicquid facit. Et ad Philemonem ſcribens ait: Sine conſilio autem tuo nihil volui facere, vti ne velut ex neceſsitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium. Ecce quàm clarè Paulus diſtinxit voluntarium à neceſſario, vnum alteri opponens. Vereantur ergo Vuitclefuiſtæ, Huſsitæ, Lutherani, & cæteri hæretici dicentes omnia neceſsitate abſoluta venire, & nullam eſſe humani arbitrij libertatem. Et beatus Petrus inſtruens presbyteros quo pacto debeant curam habere populi ſibi commiſsi, ait: Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, prouidentes nõ coactè ſed ſpontanee, neque turpis lucri gratia, ſed voluntarie: neque vt dominantes cleris, ſed forma facti gregis. Vide qualiter etiã Petrus diſtinguit & ſeparat ſpontaneum & voluntarium à coactione. Et in Apocalypſi Ioannis de Iezabel quæ ſeducit ſeruos Dei, & illos docet fornicari, dicit Deus: Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & nõ vult pœnitere à fornicatione ſua. Si omnia de neceſsitate abſoluta eueniunt, & nulla eſt humani arbitrij libertas, fruſtra dedit Deus Iezabel tempus ad pœnitẽdum, ſi pœnitere non poterat. Nam cũ poſtea dicat ꝙ illa pœnitere non voluit à fornicatione, iuxta iſtorum hæreticorũ ſententiam conuincitur ꝙ illa pœnitere non potuit. Et ſi non potuit, mirum eſt quod Deus dederit illi tempus ad illud faciendum, quod facere fuit impoſsibile. Poſt iſta omnia ſacræ ſcripturæ teſtimonia, quò res ſit apertior, operæprecium erit oſtendere hanc fuiſſe omnium ſacrorum virorum ſententiam. Verùm ne lectorem nimia prolixitate grauem, aut limites breuitatis promiſſæ tranſgrediar, paucula impræſentiarum producam, ea videlicet quæ ſunt magis abſtruſa, & quorum authores non facilè omnibus patent. Reliqua autem velut indice oſtendam loca vnde capere poſsit qui ea habere deſiderat. Beatus Irenæus ſæpiſsimè humani arbitrij libertatem docet, ſed ſpecialem de hac re diſputationem facit libro quarto,

2. Cor. 9
Phile. 1
1. Pet. 5
Apo. 2
Irenæus.

aduerſus hæreſes, in cuius libri cap.71. hæc verba habentur: Aliud autem quod ait, Quoties volui congregagare filios tuos, & noluiſti, veterem lege libertatis hominis manifeſtauit: quia liberum eum Deus fecit ab initio, habetem ſuam poteſtatem, ſicut & ſuam animam, ad vtendum ſcientia Dei voluntariè, & non coactum à Deo. Vis enim a Deo non fit: ſed bona ſententia adeſt illi ſemper. Et propter hoc conſilium quidem bonum dat omnibus, poſuit autem in homine poteſtatem electionis, quemadmodum & in angelis. Hæc Irenæus. Et ſequenti cap. videlicet 72. multa de libero arbitrio diſſerit. Et Tertullianus libro 2. aduerſus Marcionem eidem ſubſcribit ſententiæ, dicens: Nec boni, nec mali merces iure penſaretur ei, qui aut bonus aut malus neceſsitate fuiſſet inuentus, non voluntate. In hoc & lex conſtituta eſt, non excludens, ſed probans libertatem de obſequio ſpontè præſtando, vel tranſgreſsone ſpontè cōmittenda, ita in vtrunque exitū libertas patuit arbitrij. Hæc Tertul. Beatus Cyprianus in quadam epiſt. ad Cornelium papam, quæ eſt tertia primi libri epiſtolarum eius, ſic ait: Nec præpoſitu ſeruū deſeri à quibuſdā miretur aliquis, quando ipſum Dominū magnalia & mirabilia ſumma facientem, & virtutes factorū ſuorum Dei patris teſtimonio comprobantem, diſcipuli ſui reliquerint, & tamen ille non increpuit recedentes, aut grauiter cōminatus eſt, ſed magis cōuerſus ad apoſtolos ſuos dixit, Nunquid & vos vultis ire? ſeruans ſcilicet legem qua homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio propio conſtitutus, ſibimetipſi, vel mortē appetit, vel ſalutem. Hæc Cyprianus. Beatus Hieronym. in epiſt. ad Heluidiam, eandem docet ſententiam, dicens, Deus autem æquali cunctos ſorte generauit, & dedit arbitrij libertatem, vt faciat vnuſquiſque quod vult, ſiue bonum ſiue malum. In tantum autem dedit omnibus poteſtatē, vt vox impia diſputet cōtra creatorē ſuū, & cauſſas voluntatis illius perſcrutetur. Et in altera epiſtola ad Damaſum papā ſic ait: Liberū ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſemper Dei indigere auxilio, & tam illos errare qui cum Manichæo dicunt hominē peccatum vitare non poſſe, quam illos, qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Vterque enim tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem ſemper & peccare & non peccare poſſe, vt ſemper nos liberi confiteamur eſſe arbitrij. Hucuſq; Hieronym. Et beatus Baſilius in quodam opuſculo in quo probat quòd Deus nō ſit author malorū, ſic ait: Hinc meritò

Tertullianus. *Cyprianus.* *Hieronymus.* *Baſilius.*

ritò alia cogitatio quæstióque de diabolo nascitur: vnde diabolus, si non ex Deo mala? Quid igitur dicemus? Satis facilis quidem responsio. Eadem omnino ratio huius fuerit interrogationis, quam & de hominis iniquitate suprà commemorauimus. Vnde quæso iniquus homo? Ex ipsius libera volũtate. Vnde malus diabolus? Ex eadem penitus caussa. Habet enim & ipse liberam in agendo vitam, & insitam optandi potestatem, aut Deum sequi, aut ab eo remoueri. Hæc Basilius. Qui vno cõtextu de hominis & angeli arbitrio differens, vtrunq; dicit esse liberum. Et frater huius Gregorius vno integro libello pro libero arbitrio pugnat, quem & de libero arbitrio inscripsit. Et beatus Cyrillus lib. 3. contra Iulianum apostatam, circa principium, eidem fauet sententiæ, dicens, Voluntaria enim operandi facultate conueniebat rationalem creaturam insigniri, & electionis liberæ declarari fructum, in bonis operibus dexteritatem. Et lib. 6. eiusdem operis prope finem libri iterum ait: Valde autem puerile est quod dicit non potuisse eum amicorum suorum proposita mutare. Oblitus enim mihi videtur, tametsi sæpius audierit, quòd homo sit sui iuris, voluntariè vadens ad quodcunque sibi placuerit: ita bene habere gloriam vniuersorum opificis, vt & qui bene operari voluerint, laudandi sint: & qui diuersam inierint viam, vituperandi iustè ab omnibus. Hactenus Cyrillus. Et Isichius lubro 1. commentariorum super Leuiticum idem sentit. Exponẽs enim illud Leuitici, Vesiculam verò gutturis & plumas proiiciet, &c. sic ait, Admirabilis est legalium verborum subtilitas, non solùm quia differentias cõuersationum describit, sed etiam quemadmodum quasdam conuersationes secundum legem, quasdam verò super legem significet. Secũdum legem enim sunt boum & ouium oblationes, licet spontaneæ dicuntur. Secundum legem quare? Quia etsi offerre munus in potestatem offerentis dedit (nimis rectè liberi quippe arbitrij Deus hominem constituit) tamen quale offeratur, non iam voluntatis est, ne fortè mala offerantur. Hæc Isichius. Et Ioannes Damascenus lib. 2. de fide orthodoxa cap. 25. eandem assertionem docet, ita dicens: Relinquitur igitur, hominem ipsum agentem & facientem, principium esse propriorum operum, & potestate arbitrióque liberũ. Sin autem nullius principium actionis est homo, superfluè id habet vt consultet. nam ad quid vtitur consilio si nullius sit actionis Dominus? Omne enim consilium, alicuius actionis gratia

Greg. Nissenus.

Cyrillus.

Isichius. Leu. 1

Ioan. Damascenus.

est. Atqui optimum & honorabilissimum eorum quæ in homine sunt, asserere superfluum, absurdissimum profecto fuerit. Si igitur consultat, actionis gratia cōsultat. Nam consilium omne actionis gratia, & propter actionem. Hæc beatus Damascenus. Beatus Chryso. homilia 60. super Matthæum elegantissimè, vt solet, hanc docet sententiam dicens: Nam si malignitates à seipsis non sunt, noli tuos seruos castigare, nec vxorem si peccat increpa, nec liberos verbera, nec amicos incusa, nec offendentibus inimicis infensus sis. Nā hi omnes nisi spontè delinquant, non punitione, sed miseratione digni sunt. Non possum, inquies, ita philosophari. certè si non illorū culpa quicquàm factum conspexeris, sed quadam alia necessitate incumbente, non poteris non ita philosophari. Nam quando seruus ægritudine oppressus iussa non fecerit, non modò non criminaris, verùm etiam valde commiserescis. Quare tu ipse testimonium perhibes nonnihil ab ipso fieri. Et paucis interiectis postea subdit: Verùm inde quoque ora istorum obstruere facilè possumus (nam vndique veritatis affluunt adminicula) si eos interrogabimus quamobrem nunquam seruos criminantur si facie formosi non sint, si non proceri statura, si non quasi volucres in eundo, cæteráq; huiusmodi: quia videlicet natura hæc, non voluntate conceduntur: immunis est ergo ipse eius culpæ, quam sibi iam natura inuexit: nec vllus vnquam huic orationi contradicet. Cum igitur accusas, tunc ostendis profectò non à natura sed à voluntate mala quippiā processisse. Nam si quæ minime culpamus, ea naturæ delicta esse, aut saltē non voluntate, testamur: patet ea solū culpari, quæ voluntate committuntur. Noli ergo peruersus in medium ratiocinationes inferre, nec sophismata, & orationis contextum telis aranearum viliorem. Hactenus Chrysostomus. Qui sic docet, vt etiā aduersarium couincat. Hæc ergo testimonia citata sufficiant. Quòd si curiosus lector plura videre desideret, tunc illi ostendemus authores à quibus illa capere possit. Ambrosius lib. 1. de vocatione gentium cap. 3. & lib. 1. de Iacob & vita beata cap. 3. Aug. tot locis hanc sententiam docet, & vbiq; adeò apertè, vt nesciā quem ex illis possum præferre. In libro de vera religione, cap. 14. Et in 3. lib. Hypognosticon quasi per totū librū. Et contra Fortunatum Manichæum disputatione secunda prope initium. Et contra Cresconium grammaticum lib. 2. cap. 51. Denique opus elegans scripsit de libero arbitrio, tribus partitum libris.

Chryso.

Ambrosius

Augustinus.

Lactan. lib.2.diuinarum institutionum cap.9.Ioannes Cassia- Lactan.
nus in lib.de Collationibus patrum,collatione 5.cap.12. & col Ioã. Cas-
latione 7.cap.8.Leo papa sermone 16.de passione. Prosper A- sianus.
quitanicus librum de libero arbitrio aduersus colluctatorem Leo papa.
edidit,in quo sic asserit nos egere gratia Dei,vt tamen liberum Prosper.
nostrũ arbitriũ asserat.Theophyl.sæpissime hoc docet,præci- Theophy-
puè tamen super Lucam exponans parabolam illam de homi lactus.
ne habẽte duos filios, quorũ vnus prodigus petiuit à patre portionem substantiæ suæ. Beatus Bernardus sæpe,specialiter tamen in libro de gratia & libero arbitrio. Beatus Anselmus super epistolas Pauli exponens illud secundæ ad Timot. Cognouit Dominus qui sunt eius &c. Scripsit etiam specialem tractatum de libero arbitrio,& alium de gratia & libero arbitrio. Ecce vides tantam testimoniorũ multitdinẽ pro assertione liberi arbitrij. Nũc quæso te lector,cui potius credendũ putas,tot clarissimis viris sanctitate perinde ac doctrina illustribus, an vni Luthero,aut Ioanni Vuitcleffo,vel horũ parenti Petro Abailardo? Ego illorum illustrium virorũ cuilibet plus tribuo quàm mille Vuitcleffis,aut Lutheris. Et certè etiã si nullũ scripturę sacræ testimoniũ adesset,nullúsq; sacrorũ doctorũ nos de hac re docuisset,natura ipsa nos docet humanũ arbitrium esse liberũ: quoniã ea libertate seclusa,perit omnis prouidentia, perit omnis consultatio,frustra fiunt leges,immeritò bonis præmiũ, & malis pœna deputatur. Peior certè esset hominis conditio, quã cuiuslibet bestiæ,imò quã lapidis, & cuiuslibet stipitis. Nã his rebus nemo imputat peccatũ aut vituperiũ aliquod, eò quod necessariò & à natura faciũt quicquid faciũt. homini verò qui iuxta istorũ hæreticorũ sententiã,cũ peccat,necessariò peccat,rependitur pro peccato suo nõ solũ vituperiũ & pœna tẽporalis, sed æterna dãnatio,si peccatũ nõ fuerit illi dimissum. Prætereà si hæc hęreticorũ assertio vera esset,iam nõ esset dicẽdus Deus pius & misericors,sed crudelis tyrannus. Nonne iniquus & crudelis tyrannus meritò diceretur, qui præordinet vt subditi sui debiles & infirmi cũ hostibus multò illis fortioribus dimicent, & vincantur, & ob id victos postea increpet. & supplicium ab illis exigat? Quis est autẽ adeo impius vt hæc audeat Deo impingere? Ego enim cum propheta cantabo, Iustus es Domine, Psal.118
& rectum iudicium tuum,& omnes viæ tuæ veritas. Mentiuntur ergo isti impij hæretici vituperantes naturam humanam, & eam vsque ad bestias & cætera animantia deijcientes, & diuinam bo

nam bonitatem blaſphemantes,qui peccata noſtra non in noſtram voluntatem ſed in diuinam prædeſtinationem referunt. Sed opus eſt vt aduerſariorum obiectionibus reſpondeamus.
Ioan.15 Primò nobis obiiciunt illud quod Chriſtus apud Ioan.ait:Sine me nihil poteſtis facere.Quid eſt hoc nihil(inquiunt)quod ſine Chriſto facit liberum arbitrium? Si dicas ꝙ poteſt ſe præparare per opera moraliter bona ad gratiam ſuſcipiendam,mira eſt (inquit Lutherus) præparatio quæ per nihil fit. Reſpondeo ꝙ nugaciſsimo ſophiſmate agit rem ſuam Lutherus,qui toties ſophiſtas irridet : quoniam iuxta hunc modum argumentandi etiam liceret colligere nullam cauſſam etiam naturalem aliquid poſſe producere,cum conſtet nullam talem ſine Deo poſſe aliquid producere.tunc quæram,quod eſt illud nihil , quod ſine Deo poteſt facere ? Etſi ergo nulla creatura poſsit aliquid ſine Deo, non tamen inde licet colligere vt non poſsit aliquid etiam cum Dei adiutorio:ſicut gratia exempli, Vir ſine fœmina non poteſt generare,non tamen inde ſequitur vt etiam cum fœminæ adiutorio generare non poſsit. Fatemur ergo Deum ſic adeſſe libero arbitrio,& reliquis omnibus cauſsis,vt ſine eius adſiſtentia & concauſatione nihil agere valeant, quæ tamen cũ ipſius adiutorio proprios motus agere poſſunt. Liberum tamẽ arbitrium vt bene agat , ſpeciali quodam eget auxilio diuino, ſine quo etſi agere poſsit,nõ tamen bene. Et hoc eſt illud nihil, quod ſine Deo,id eſt ſine eius gratia noſtrum poteſt liberum arbitrium.Solenne eſt enim ſacris literis,vt ea quæ meritoria vitæ æternæ non ſunt,nihil appellent. Sic enim Paulus in priore
1.Cor.7 ad Corinth.epiſt.ait:Circunciſio nihil eſt , & præputium nihil
1.Cor.13 eſt,ſed obſeruatio mandatorũ Dei. Et iterum,Si habuero prophetiam,& nouerim myſteria omnia , & omnem ſcientiam,& ſi habuero omnem fidem,ita vt montes trãsferam, charitatem autem non habuero,nihil ſum. Nihil ergo ſine Deo poſſumus facere,quia ſine eius cõcauſatione nulla creatura poteſt aliquid facere,quoniam etſi diuiſiones operationum ſint , idem tamen
1.Cor.12 eſt Deus qui operatur omnia in omnibus. Habita etiam hac generali Dei adſiſtentia & concauſatione , nihil , hoc eſt nullum opus meritorium poteſt facere liberum arbitrium ſine ſpeciali Dei auxilio,hoc eſt ſine gratia Dei,per quam quis habet vt poſ
Ro.6 ſit vitam æternam mereri:iuxta id quòd Paulus ait: Gratia Dei vita æterna. Hac ergo gratia ſecluſa, etſi multa poſsit noſtrum liberum arbitrium cum Dei generali adiutorio,non tamen po
teſt

test mereri, & ita nec fructum vitæ æternæ ex se producere. Et hoc est quod Saluator dixit, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quis est qui manet in Deo, nisi qui habet gratiam eius? Qui manet in charitate (inquit Ioannes) in Deo manet. Hic ergo sic in Deo manens, qui videlicet gratiam Dei habet, fert fructum multum: quoniam vitam æternã: quæ adeò multa est, vt omnia cætera quæ desiderari possunt, huic non valeant comparari. Qui autem gratiã Dei non habet, non manet in Deo, & ideo non potest fructum vitæ æternæ ex se sine radice gratiæ producere: quapropter tanquam palmes infructuosus excidetur in morte, & in ignẽ inferni mittetur. Et hoc modo etiam intelligenda sunt alia multa in sacris literis. Scio domine (inquit Hiere.) quia non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Et Ioannes Baptista dicebat: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cœlo. Et Paulus apostolus ait: Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et beatus Iacobus in sua canonica epistola ait: Omne datum optimum & donum perfectum desursum est, descendens à patre luminũ. Hæc enim omnia & alia similia quæ plurima sunt, non tollunt arbitrij libertatem, sed ostendunt nostri arbitrij insufficientiam, quod sine Dei auxilio non potest aliquid facere. Quapropter circunspectissimè Paulus locutus est cum dixit, Non quòd sufficientes simus &c. & omnis sufficientia nostra ex Deo est. vt apertè ostenderet se non tollere libertatem, sed eiusdem libertatis sufficientiam. Secundò obiiciũt nobis illud Saluatoris apud Ioannem, Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Per quæ verba (vt Lutherani aiunt) tota arbitrij libertas tollitur, quoniam liberum arbitrium trahitur à Deo, & sine hoc tractu ire ad eum non potest. Tractus autem violentiam quandam dicit: non est ergo arbitrium hominis liberũ. Respondeo falsum esse quod assumunt, hunc videlicet tractum diuinum, esse violentiam aliquã, quoniam non est aliud quàm vocatio quædam interna, & exhortatio & monitio qua monet & mouet voluntatem nostram ad bene operandum. Huic autem vocationi & monitioni homo sæpe resistit inobediens existens, ex quo conuincitur talem vocationem non esse violentam. Nam & dominus hanc hominum resistentiam accusat, dicens, Vocaui, & renuistis: extendi manũ meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum,

Marginalia: Ioan. 15; 1. Io. 4; Pro. 3; Ioan. 15; Hie. 10; Ioan. 3; 2. Cor. 3; Iaco. 1; Ioan. 6; Pro. 1

meum,& increpationes meas neglexiſtis. Fatemur ergo tractũ patris per gratiam præuenientem, quo ſecluſo noſtrum arbitrium moueri non poteſt ad bonum operandum. Sed ſic nos attrahẽs Deus,in noſtra nos dimittit libertate,vt acquieſcamus illi vocanti & monenti, aut obduremus corda noſtra cum eius vocem audierimus. Et in hoc eſt noſtra libertas ad bonum, vt poſtquam Deus monuerit ad bonum, ſit iam nobis liberũ declinare ad id quod magis placuerit,ſiue bonum,ſiue malũ.ante tamen monitionem eſt nobis poteſtas ad malum,ſed nõ ad bonum. Quę omnia multo diffuſius atque apertius docuimus ſupra in titulo de gratia,hæreſi prima.ad illum ergo locum mittimus lectorem:quoniam ibidem oſtendimus concordiã gratiæ & liberi arbitrij,quo pacto ſic inter vtrunque conueniat, vt vnum non deroget alteri. Tertio obiiciunt illud Pauli in epiſt.
Ro.9 ad Ro. Non eſt volentis neque currentis,ſed Dei miſerentis. Et iterum, Ergo cui vult miſeretur,& quem vult indurat. Reſpondeo illa Pauli verba ſolùm eſſe accipienda de voluntate prædeſtinationis & reprobationis diuinæ, quoniam toto illius capituli diſcurſu de nulla alia re diſſerit, quàm de prædeſtinatione & reprobatione diuina. Dicit enim Paulus prædeſtinationem illam diuinam qua aliquos ab æterno præordinauit ad vitam æternam,non pendere ex noſtris meritis, ſed ex ſola miſericordia diuina, quæ ſine noſtris meritis ad tam grande bonum nos elegit. Et idem ſentit de reprobatione, ea videlicet quæ non eſt actus poſitiuus ſuæ voluntatis,ſed ſola priuatio prædeſtinationis,qua nõ vult ordinare aliquem ad vitam æternam. Hæc inquam reprobatio etiam fit ſine noſtris demeritis,ſed per ſolam diuinæ maieſtatis voluntatẽ,qua noluit hunc deſtinare ad gloriam. De qua re argui non poteſt,quia cum nulli Deus debeat, nulli etiam facit iniuriam cum non dat quod non debet. Quod ſiquis fortè de hoc murmurauerit aduerſus Deum,& conqueratur quòd prædeſtinatus non fuerit, reſpondebit illi dominus,
Mat.20 Amicè non facio tibi iniuriam,tolle quod tuũ eſt,& vade. Alia autem reprobatio quæ fit per actum poſitiuum voluntatis, per quam Deus aliquem ordinat ad pœnam æternam, nunquam fit ſine demeritis:quoniam(vt ait Auguſt.)nunquam Deus eſt vltor, quin prius aliquis ſit peccator. Verùm etſi Deus abſque vllis hominum meritis & demeritis quoſdam prædeſtinat ad vitam,& quoſdam non vult prædeſtinare, talis tamen prædeſtinatio & reprobatio nullam infert neceſsitatem operibus no-

ſtris,

ſtris,nec tollit arbitrij poteſtatem & libertatem. Nam poſt talem prædeſtinationem & reprobationem & electi & reprobi libere agunt. Neque obſtat quòd talis prædeſtinatio ſit infallibilis,vt propter hoc noſtrum arbitrium iuxta illam operari cogatur.quoniam qui præuidit finem prædeſtinatorū,videlicet gloriam æternam, præuidit etiam media per quæ talis finis eſt acquirendus:opera ſcilicet bona quæ cum Dei adiutorio illi ſunt operaturi. Ideo beatus Petrus admonet nos ad bona opera, ne videlicet nos eorum ſecuros reddat diuina prædeſtinatio, ſed potius vt operemur quò ipſius prædeſtinationis finem conſequi mereamur. Sic enim ait:Quapropter fratres magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionē faciatis. Et Paulus qui certò ſciebat ſe eſſe prædeſtinatum,diligentiſsimus erat bonorum operum executor. Qui enim ſciebat repoſitam ſibi eſſe à Deo iuſto iudice coronam iuſtitiæ,caſtigabat corpus ſuum,& in ſeruitutem redigebat,ne forte cum aliis prædicaſſet, ipſe reprobus fieret. Ex quo argumento ſatis apertè conuincitur prædeſtinationem diuinam, nullam prorſus inferre neceſsitatem noſtris operibus, aut in aliquo minuere noſtri arbitrij libertatem. Alia autem argumenta quoniam debiliora ſunt,omitto. Aduerſus hanc hæreſim poſt illos vetuſtos authores quos ſupra recenſuimus,ſcripſit Ioannes Cochleus duos libros de libero arbitrio aduerſus Philippū Melancthonem. Et Ioannes Ecchius aduerſus Lutherum de eadem re ſcripſit ſatis (vt ſolet) diffusè. Ioannes Roffenſis epiſcopus in eo opere quod contra Lutherum edidit, vno integro articulo,videlicet 36.de hac re diſputat. Illa etiam quæ nos ſupra in titulis de fato,de futuro contingenti,de gratia,diximus,valde huic loco ſeruire poſſunt.

2.Pet.1

2.Ti.4

Secunda hæreſis eſt quæ docet hominem poſt diuinam gratiam deperditam non poſſe aliud facere quam peccatum. Huius hæreſis author eſt etiam Lutherus, dicens quòd arbitrium hominis deſtitutū gratia Dei,quanto magis nititur,tanto grauius peccat. Hæc hæreſis ex his quæ nunc proximè docuimus, proſternitur:quoniam ſi hominis arbitrium ex ſe & ex ſua conditione liberum eſt,non poteſt per quodcunque adueniens peccatum ſuam libertatem amittere,& per conſequens etiam cum in peccato fuerit,poterit ſicut peccare,ita & peccatum vitare,& bonum opus,quanuis non meritorium,operari. Hoc etiam ſpecialiter conuincunt quædam teſtimonia ex illis quę ſupra produximus,

Luthe.

Ioan.1 duximus, vt est illud, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Nam hæc potestas (vt diximus) magis videtur esse collata peccatoribus quàm iustis, quoniam iusti per gratiam quam habent, iam sunt filij Dei, nec est eis opus
Apo.2 vt iterum fiant filij Dei. Et illud Apocalypsis vbi de Iezabele Deus ait: Dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret. Frustra illi datur tempus si illa pœnitere non potest. Præterea frequentissimæ sunt in sacra scriptura monitiones quibus peccatores ex-
Eze.18 hortantur ad pœnitentiam præteritorum. Conuertimini (inquit dominus) & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus
Iohe.2 vestris, & nō erit vobis in ruinam iniquitas. Et per alium prophetam iterum ait: Conuertimini ad me in toto corde vestro.
Mat.3 Et ipsemet Saluator ait: Agite pœnitentiam: appropinquabit regnum cœlorum. Frustra autem monentur ad pœnitentiam peccatores, si nihil aliud quàm peccare possunt.

Tertia hæresis docet liberum arbitrium post receptam baptismatis gratiam non posse amplius peccare. Hanc hæresim
Iouinianus. primus docuit Iouinianus monachus. illam etiam impingit Augu. in lib. de hæresibus Pelagio. Sed de hac hæresi iam supra
Pelagius. disputauimus in titulo de gratia, hæresi secunda: & ex his quæ nunc proximè aduersus primam huius tituli hæresim diximus, satis apertè conuincitur: quoniam sicut peccatum non tollit arbitrij libertatem, ita nec gratia, quoniam libertas est naturaliter insita humano arbitrio, ita vt per nullum superueniens accidens tolli posit. Quo fit, vt sicut in peccato existens propter suæ libertatis potestatem poterat aliud peccatum vitare, ita in gratia existens propter eandem arbitrij libertatem posit aliqua in posterum peccata committere. Et ita factum esse, vrgentissimis testimoniis comprobauimus supra in titulo de gratia hæresi secunda.

LINGVA.

Philaster in suo libro de hæresibus censet esse hæresim dicere quòd ante Babel ædificationem fuerit solùm vna lingua: quoniam, vt ille ait, firmiter credendum est plures ante illud tempus fuisse linguas, quas tamen indito quodam à Deo
Gen.11 spiritu omnes vsque ad illud tempus callebant. Quod autem scriptura dicit terram fuisse vnius labij, ideo dictū putat, quia etsi plura essent genera linguarum, omnes tamen se inuicem intelligebant: quia, vt ait, omnibus erant omnes linguæ notæ. Ego autem ab hac Philastri sententia tam longè absum, vt

putem

putem hæresim esse quod ille docet. Nam scriptura sacra tam apertè dicit vnicā tantum fuisse linguam, vt nihil manifestius dici possit. Erat, inquit, terra labii vnius. Si varietas linguarum erat in terra, nō diceretur verè terram esse labii vnius, quamuis quilibet homo omnes linguas sciret. Nam etsi Italus intelligat Hispanum & Hispanus vice versa intelligat Italum, nullus tamen sanæ mentis negabit variā esse illorum linguam. Nullus etiam dicet vnicā esse amborum linguam, cum sit cuiq; illorū propria lingua. Intelligentia siquidem linguarum nō valet effi cere vt duæ aut tres linguæ vna dicantur. Quo fit vt quamuis omnes se mutuò intelligerent, non possit dici terrā fuisse vnius labii, si varietas linguarum erat. Præterea illa linguarū varietas superflua erat, si omnium linguas omnes callebāt. Lingua enim ad id solū inuenta est, vt per illam nostros conceptus ma nifestemus: quoniā, vt B. August. 15. lib. de trinitate ait, verbum quod foris sonat, signum est eius verbi quod intus latet. Si ergo lingua vna satis omnibus erat vt suos quisque animi cōceptus & affectus aliis innotescere faceret, quid opus erat tot superaddere linguas. Nunc autē post illud superbiæ peccatum quod in Babelis ædificatione monstratum est, non potest dici inanis & superflua hæc linguarum multitudo: quoniā ad retundendā illorum superbiā inducta est à Deo, & vsque hodie ad nostram etiam reprimendam superbiā seruata. Deinde scriptura sacra dicit tunc primum cū Babel ædificari cœpit, confusum esse labium vniuersæ terræ. Quid est dicere labiū tunc primùm esse confusum, nisi quòd tunc est primò diuisum, & multiplex variúmque factū? Nam vbi vnitas est, ibi confusio esse nō potest: vbi autē multitudo, ibi est & confusio. Sed ante Babelis ædificationem nō erat cōfusum labiū vniuersę terrę: ergo ante illud tempus nō erat variū aut multiplex, sed vnicū duntaxat. Rursum hanc nostrā sententiā docent omnes sacri doctores qui de hac re scripserunt: neq; vnus est ex illis qui Philastri sententiæ faueat. B. August. in lib. de mirabilibus sacræ scripturæ cap. 9. sic ait, Cùm ad illud vsque tempus esset vnius linguæ cunctis populis vniuersorum qui ad tale opus venerat, linguas in diuer sa verba diuisit scilicet vt rectissimo arbitri iudicio, qui alto superbiæ tumore mēbra contempserat, in fragilissimæ substantiæ suæ modo sermonis vtique pœnam sentiret. Et hoc non in ipsis tantū patribus quod euenerat fiebat: sed per omnes filiorum propagines talis vindictę conditio pertransibat: vt qui ęter-

Augu. (margin)

Augu. (margin)

nam sibi posteritatis famam quærerent, mansuram in illis posteritatibus ipsius præsumptionis per vniuersa venturi seculi tempora animaduersionē inuenirent. Hactenus Augu. Ex quibus verbis id potissimū annotandum est, quod in principio dixit linguas in diuersa verba fuisse diuisas, & nō, vt Philaster ait, in diuersam linguarū præexistentiū notitiam. Eucherius Lugdunensis episcopus lib. 2. super Genesim cap. 7, ita ait, Eo autem tempore quando linguarū facta est varietas, in sola domo Heber quę antea fuit lingua remansit. Hæc Eucherius. Ex quibus verbis apertè satis constat illū sentire vnam solā tūc fuisse linguam, videlicet Hebraicam. Neq; pro hac re opus est plura citare testimonia, sed vnum solum quod maximi est ponderis, proferam, nēpe Sibyllinum. Nā Iosephus lib. 1. antiquitatum cap. 9. hæc quæ sequuntur verba Sibyllā dixisse refert: Cū omnes homines vnius vocis existerent, quidam turrim ædificauerunt excelsam, tanquā ascensuri per eā in cœlū. Dii verò immittentes ventos, euerterunt turrim, & vocem propriam vnicuique partiti sunt: & propterea Babyloniam vocari contingit ciuitatem. Hæc Sibylla. In quibus verbis annotare oportet quod dixit vocem propriā cuiq; esse partitam: & nō dixit esse vnicuiq; datā propriā antiquæ vocis cognitionē. Firmiter ergo credendum est vnam solū ante Babel ædificationem fuisse linguam. Philaster autem ex praua scripturæ intelligentia deceptus est. Nam antequā de huius turris ædificatione scriptura loqui inciperet, cum septē filios Iapheth per ordinem recenseret, hæc dixit: Ab his diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis vnusquisque secundū linguam & familias suas. Quæ verba nō intelligens Philaster esse per anticipationē dicta, putauit iam tūc fuisse plures linguas antequam Babel ædificaretur. Oportebat tamen illum meminisse sacræ scripturę morem esse aliqua per anticipationē narrare: vt scilicet antequā facta fuerint, quodāmodo & perfunctoriè narrentur, vt postea suo ordine res quæque gesta largius describatur. Hæc enim vna est & non minima ex Ticonii regulis pro sacræ scripturæ intelligentia, quas B. Augu. in lib. de doctrina christiana impēse laudat. Superius enim sacra scriptura per anticipationē dixerat vnumquemque populum suā linguam habuisse, nec tamen dixerat quo pacto, sed pertransiit ad aliorū filiorum Noe progeniē describēdam: deinde verò ad id quod omiserat rediens, narrat quomodo vel ob quam caussam diuisio vel confusio linguarū multarū facta fuerit,

[Margin: Eucher. | Iosephus Sibylla. | Gene. 10]

fuerit,& dicit: Erat autem terra labii vnius &c. Et hunc esse verum literę sensum docet B. Augu. lib. 16. de ciuitate Dei cap. 4. sic inquiens: Cùm ergo in suis linguis istæ gentes fuisse referātur, redit tamen ad illud tempus narrator, quando vna lingua omnium fuit: & inde iam exponit quid acciderit vt linguarum diuersitas nasceretur. Et erat, inquit, omnis terra labium vnū, & vox vna omnibus. Hæc August. Et quidem pro hac re satis me dixisse arbitror, hoc solo contentus, si prius monuerim lectorē, vt animaduertat quàm periculosum sit leuiter de hæresi pronunciare. Nam Philaster vir alioqui doctus, & pro fide catholica pugnās, cum alios de hæresi notat, ipse in errorem labitur, assertionem verè catholicam dānans. Nec miror, quoniam, vt est in prouerbio, quandoq; bonus dormitat Homerus. Sed neq; ipse Philaster, vt B. Augu. de illo refert, homo admodū doctus erat: propter quod in suis censuris facilius errare potuit. *Gene. 1* *August.*

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSUS hæreses, Liber Decimus

MALVM ET MALITIA.

IVxta Aristotelis præceptum, omne æquiuocum prius est in sua diuersa significata partiēdum, & postea de eorum quolibet seorsum loquēdum. Cum ergo hæc vox malum, aut hęc vox malitia, multa significet in sacris literis, oportet vt prius quā de eius significatis loquamur, ostendamus multiplicem illius significationē. Est enim multiplex malum, & omne tale aduentitiū aut accidentale. nā quòd nulla res sit mala ex natura, iam supra contra impiū Manichæum Deo authore euicimus, in tit. de Creatura, hæresi. 2. Malum ergo quod accidit rei, duplex est. nam quoddā est malum culpæ: aliud est malum pœnæ, quod mea sententia rectius dici posset damnum. Iuxta hanc ergo mali partitionem etiam partitæ sunt hæreses quæ de malo loquuntur.

PRima ergo hæresis dicit malum esse à Deo, & Deū facere mala. Huius hæresis author fuit Florinus quidam, à quo Floriani dicti sunt. Hic Florinus fuit tempore Commodi imperatoris, & papę Eleutherii, Florinum in eodē errore imitatus est quidam alius nomine Blastus. Et aduersus hos duos hæreticos, vt testatur Eusebius Cæsariensis lib. 5. historiæ Ecclesiasti. *Florinus.* *Blastus.*

capite 20.scripsit B.Irenæus ad Blastum de schismate librum vnum:ad Florinum de monarchia,& quòd Deus nō sit author malorum,librū alium.Hunc eundem errorē postea suscitarūt
Seleucus. Seleuciani & Hermiani à Seleuco & Hermia authoribus sic
Hermias. appellati.Hi dicebant malū aliquando esse à Deo, aliquando
Mat.7 a materia.Hunc errorē apertissimè dānat ipse veritatis magister dicens,Nō potest arbor bona fructus malos facere.Aut ergo Deus bonus non est,aut mala producere nō potest.At Deus bonus est,imo ille solus bonus est: quoniam ex se & à se bonus est:ergo ille mala facere nō potest.Præterea,Paulus Aposto.in
Ro.11. ea quæ est ad Ro.epist.ait,Si radix sancta,& rami.At nullus vere potest dici sanctus nisi Deus,qui solus est sanctus,sicut & solus Dominus.Nam de hoc duo Seraphim clamabant alter ad
Esa.6. alterum,Sanctus,Sanctus,Sanctus Dominus Deus Sabaoth.Si ergo Deus sanctus,qui fit vt rami ab eo procedentes mali sint? Non enim fallitur Apost.dicens,Si radix sancta,& rami. Rursum,Si Deus est caussa malorum, aut malorum quæ a natura sunt mala,aut aliorum malorum quæ sunt contraria iustitiæ & rectitudini,quę alio nomine vocantur vitia & peccata.Mala ex sua natura nulla esse,superius in titu.de creatura contra Manichæū ostendimus. Quòd si nihil est à natura malū,& Deus,vt Florinus ait,est author malorū, necesse est vt sit author vitiorum & peccatorum nostrorum,& per cōsequens perditionis no
Ose.13 stræ.Verū huic sententiæ ipsemet contradicit,qui per prophetam Oseam ait,Perditio tua ex te Israel tantūmodo in me auxilium tuum.Et certè si Deus esset caussa nostrorum malorū, nimis iniustus esset,si nos puniret propter mala quæ ipse operatus est.At cum Deus puniat peccatores,& iustissimè hoc faciat,qui iustus est,& iniustè nihil agere potest,conuincitur inde apertissimè illum non esse caussam nostrorum malorum. Sed
Roma.9 hic quispiam fortasse obiiciet nobis illud Apostoli,O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicet figmentū ei qui se finxit,Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadē massa facere aliud quidem vas in honorem , aliud verò in contumeliam?Ex quibus verbis fortè alicui videbitur Paulum asserere mala esse à Deo,cum dicat Deum fecisse aliqua vasa in contumeliam. Sed hoc non ita se habet. Pro cuius clariori intelligentia id prius admonere oportet, solēne esse in sacris literis permissionem Dei actionem illius vocare,ita vt il-
Exo.4 la quæ Deus permittit, eundem agere dicat. Ego, inquit Deus indurabo

indurabo cor Pharaonis. Tunc enim Deus peccatorum corda obdurat, cum illos pro magnitudine suæ bonitatis tolerat, non eos statim puniens, sed expectans ad pœnitentiã, propter cuius benignitatem & patientiã qua peccatores abutuntur, illi redduntur quotidie peiores: queadmodũ Dominus habẽs seruum improbum, quem humaniter & benignè tractãs facit deteriorem: non quidem quod Dominus seruum malitia imbuat, sed quòd seruus abusus sit domini benignitate ad augẽdam suã malitiã. Indurare ergo dicitur Deus Pharaonem, quia permittit illum indurari. Sic enim intelligendum est illud quod Dominus per Ezechielem prophetam ait, loquens de propheta respondente peccatori interroganti in malitia sua, Ego decipiã, inquit, prophetam illũ. Decipiet quidem, nõ quòd notitiam fallacẽ in eo causet, sed quia permittet illum decipi, & hoc propter malitiã ipsius interrogantis. Vnde ipse Dominus subiungit dicẽs, Iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ erit. Ad eundẽ modum etiam intelligendũ est illud dictum Pauli Apost. proximè citatum, quo ait Deũ facere alia vasa in honorem, alia in contumeliam. Facit enim Deus omnia quantum ad eorũ substantiam, iuxta illorum autem bonitatem & malitiã vario modo se habet. Nam illorum bonitatem facit Deus cum libero illorum arbitrio, quod simul cũ Deo operatur. Illorum verò malitiam Deus non operatur, sed solùm illorum liberum arbitrium. Deus ergo dicitur facere vasa in ignominiã, non quòd ipse fecerit illa ignominiosa, sed quia postquam Deus fecit vasa, id est homines, quantum ad eorũ substantiam, illi Deo permittente lapsi sunt in ignominiam. Sic igitur accipiendum est cùm dicitur Deum facere vasa in contumeliam, vt facere ibidem capiatur pro eo quod est permittere, sicut & in aliis pluribus scripturæ locis factum esse comperimus. Et de hac hæresi hæc dicta sufficiant. Exo. 14

Secunda hæresis docet aliquas esse creaturas ex se malas, & has dicit esse productas nõ à Deo summo bono, sed à quodam alio principio omnium malorum quod dicit esse summũ malum. Hæc hæresis tribuitur Manichæo velut primo illius authori, & hoc quia fortè ab illo magis innotuit, aut fortè quia magis sub illo præualuit vt plures deciperet. Nam alioqui iniustè hæc hæresis tribueretur Manichæo, velut illius parenti, cũ multo vetustior sit illius origo. Cerdon siquidẽ, vt ait Augusti. in lib. de hæresi. cap. vigesimoprimo testatur, duo posuit prin- *Manichæus.* Cerdon.

cipia rerum, vnum bonum à quo bona, aliud malũ à quo cuncta mala procedere dicebat. Ante Cerdonem docuerunt etiam hunc errorem ii hæretici qui vocati sunt Gnostici. Hoc enim illis tribuit Augustinus in lib. de hæresibus cap. 6. Manichæus ergo dixit duo esse principia, vnũ bonum à quo producta sint bona, videlicet inuisibilia & incorporea, prout sunt supercœlestes & angelicæ substantiæ, & animæ rationales. Alterũ malũ, à quo, vt dicit, producta sunt omnia mala, & hęc dicit esse omnia corporea & visibilia. Contra hanc hæresim pluribus in locis iam suprà disputauimus. Nam in titulo de creatura, hæresi prima, ostẽdimus omnes creaturas esse productas ab vno Deo. Et hæresi secunda eiusdem tituli probauimus ex sacris literis aduersus eundem Manichæum omnes creaturas esse bonas. Et in titulo de Deo, hæresi prima, conuincimus apertissimè ex sacris literis vnum esse Deum, qui vetus & nouum condidit testamentum. Ad illa ergo loca recurrat lector, quoniam ex illis satis apertè hæc hæresis prosternitur. Et si lector curiosus plura de hac re nosse cupit, petat ab Augustino, qui sæpissimè aduersus hanc hæresim disputat. In libro de libero arbitrio ostendit malum nullũ esse ex sua natura, nec à Deo, sed à nostro libero arbitrio. Hoc idẽ probat latissimè & efficacissime in libro secundo de moribus ecclesiæ. In disputatione quam habuit cum Fortunato Manichæo, de eadem re tractatur. In libro de duabus animabus eandem rem agit.

Gnostici.

Tertia hæresis negat Deum facere aliquod malum, qualecunque illud fuerit. Huius hæresis author (vt testantur Philaster & Augustinus) fuit quidam Coluthus Aegyptius, à quo dicti sunt Coluthiani. Et quamuis Augustinus de his Coluthianis scribens in libro de hæresibus capite sexagesimoquinto subticuit patriam Coluthi illorum authoris: tamen Philaster expressit in suo libro de hæresibus. Nullus tamen illorum prodidit quo tempore ille fuerit: neque apud aliquem alium inuenire potui. Hæc sententia ideo de hæresi notatur, quoniam afflictiones & angustiæ mala vocantur in sacra scriptura, non quòd ex se mala sint, sed quòd sint aut videantur mala tolerantibus. Nocent certè aliqua ex parte afflictiones & cruciatus illis quibus infliguntur: ex alia tamen parte prosunt, cum per illorum patientiam mali emendentur, & boni meliores fiant. Quia ergo generali sententia Coluthus asserebat Deum non esse alicuius mali factorem, ideo velut hæreticus dãnatur,

Coluthiani.

& meri

& meritò, quoniam constat ex sacris literis afflictionem infligi à Deo,& hanc vocari malum. Nam per Esaiam prophetam dominus ait: Ego dominus,& non est alter, formans lucem,& creans tenebras: faciens pacem,& creans malum. Malum hic dixit bellum, non ꝙ per se malum sit, sed ꝙ malum sit illis qui sustinent: malum quidem, quia nociuum. Quòd autem nomine mali ibi intelligat bellum, conuincitur ex literæ decursu, in qua est quædam contrariorũ oppositio. sicut enim tenebræ contrariæ sunt luci, sic etiam paci bellum. ergo cum paci opposuit malum, conuincitur vt malum sit bellum. Præterea, per Hiere- Hie.11
miam prophetam hoc idem expreßius Deus ostendit sic dicẽs populo Iudæorum, Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt. Et ꝙ mala ibi dixerit afflictiones, conuincit id quod sequitur, Clamabunt (inquit) ad me,& non exaudiam eos,& ibunt ciuitates Iuda, & habitatores Hierusalem,& clamabunt ad Deos quibus libant,& non saluabunt eos in tempore afflictionis eorum. Ecce apertißimè afflictiones dictas esse mala quædam, quæ dominus minatur se inducturum super ciuitates Iuda, à quibus dicit eas non posse saluari per auxilium deorum quibus libabant. Rursum, Ionas propheta descri- Ionæ.3
bens qualiter Niniuitæ ad eius prædicationẽ pœnituerint, ait: Et vidit Deus opera eorum quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis,& non fecit. Deinde, ipse veritatis magister prohibens solicitudinem in crastinum, ait: Crastinus enim dies solicitus Mat.6
erit sibi ipsi. sufficit diei malitia sua, hoc est, sufficit cuique diei vt pro necessariis ad illum diem, tribulationem & angustiam toleret. Demum, apud Amos prophetam dicitur, Non est ma- Amos 3
lum in ciuitate quod dominus non fecerit. per quæ verba innuere voluit nullam esse tribulationem aut angustiã quæ non veniat à domino, illam aut faciente, aut permittente.

Quarta hæresis est quam inter alias Philaster recenset, quæ (vt ille ait) docuit malos reges, aut pseudoprophetas non à sua venire voluntate, sed à Dei iussione procedere dicit. Sed huius hæresis nullum indicauit authorem. Sit tamen quiuis huius sententię author: constat illam esse à fide catholica alienam. Nam Hieremias ad Sedechiam regem Iuda & ad popu- Hie.27
lum eius loquens ait: Subiicite colla vestra sub iugo regis Babylonis, & seruite ei, & populo eius, & viuetis. Quare moriemini tu & populus tuus gladio, & fame, & peste, sicut lo-

cutus est Dominuus ad gentem quæ seruire noluerit regi Babylonis? Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis, Non seruietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis: quia nō misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetabāt in nomine meo mēdaciter, vt eiiciant vos, & pereatis tam vos quā prophetæ qui vaticinātur vobis. Hæc Hieremiæ verba tam aperta sunt ad huius hæresis oppugnationē, vt nō sit opus interpretatione: quoniā de pseudoprophetis loquēs dicit Dominus,

Oseæ 8 quòd nō miserit eos. Et de malis regibus per Oseā prohetā loquens Dominus ait: Ipsi regnauerūt, & nō ex me: principes extiterunt, & nō cognoui. Quibus verbis decē tribubus Deus exprobrat quòd Hieroboā & succedētes illi reges propter Dei voluntatē reges instituerint, & illi citra Dei cōsiliu dominati sint. Mali ergo reges nō à Deo mittuntur vt mali sint, sed suo ipsorum arbitrio mali fiūt. Verū hic huius hęresis author nobis ob-

3. Reg. 12 iiciet quod in lib. Regū legitur de Achaia propheta Silonite, quòd lacerauerit palliū suū in duodecim sectiones: ac decē quidē dederit Hieroboā, prædixeritq; illi, Rex decē tribuū eris. & postea dehortans Roboā regē à bello quod parabat facere aduersus Israelitas vt illos ad suū imperium reduceret, dixit Deus: A me enim factū est verbū hoc. quibus verbis Deus testatus est se decem tribuū regnū tradidisse Hieroboā. ergo ille ex Deo regnauit. Cui obiectioni nos respondemus quòd multa sunt in sacris literis quæ à Deo facta esse dicuntur eò quòd illa fieri permisit, non quidē quòd præcedente Dei cōsilio & voluntate facta esse credamus, sed ex permissione, ita scilicet quòd malignis hominū voluntatibus obstare noluerit, sed illos proprio

Rom. 1 eorum arbitrio agere permiserit. Sic enim accipiendū est quod de gentibus ait Paulus. Tradidit illos Deus (inquit ille) in desideria cordis eorum, & immunditiā, vt cōtumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Tradidit dixit, pro eo quòd est permisit. Deus enim nō est nostrarū culparum author: permittit tamen nobis ex nostra sentētia agere. Cū autem ab illo dimittimur, in maxima quæq; peccata labimur. Sic enim ipse per prophetam

Psal. 80 testatur dicens: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus suis. Sic etiam accipiendū est quod de malo propheta, qui populo propter illius iniquitatē datus est,

Eze. 114 Dominus per prophetam Ezech. loquens ait: Et propheta cùm errauerit, & locutus fuerit verbū, ego Dominus decepi prophetam illum. Non est enim verisimile vt Deus qui tam strictè de-

ceptio

ceptiones & fallacias hominibus prohibuit, ipse decipere velit. Propter quod id quod ait, decepi prophetam illũ, sic accipiendum est, quòd illum decipi permisit, nec illũ docere voluerit. Sic etiam cùm dixit, A me factum est verbum hoc, videlicet vt 3. Reg. 12 Hieroboam decem tribubus imperaret: permissionē diuinam intellige. Quando verò dixit, Ipsi regnauerunt, & non ex me: Oseæ 8 principes extiterũt, & non cognoui: sic accipere debes, quòd nõ Dei consilio aut præcepto factum sit. Sed vt ista apertiora sint, admonere decreui quòd duo oporteat considerare in quolibet malo propheta, & in malo rege. Alterum est propria illius nequitia: alterum est quòd malus ille existens aliis prophetet aut regnet. Primùm videlicet regis aut prophetæ culpa, nunquam est à Deo. Et si de hoc intelligit hæc sententia, quæ docet malos reges aut prophetas esse à Deo, ita vt sentiat istorum peccatum esse à Deo: nõ solũ est hæresis, sed aperta in Deũ blasphemia. Alterum est quòd cũ rex aut propheta ex se, hoc est à suo arbitrio iam malus sit, Deus illum mittit vt prophetet aut regnet populo alicui malo propter sua peccata. ille autē sic missus, non à Deo mittitur vt prophetando decipiat, aut regnando tyrãnidem exerceat: sed postquã illum suo arbitrio malum factum Deus mittit ad aliquod bonum, sinit illum iuxta suã malitiam agere, vt sic populũ puniat. Et quidē hoc verũ est. Nam Iob 34 (vt ait Iob) Deus regnare facit hypocritã propter peccata populi. Non facit Deus illum hypocritã: sed cũ ille iam sit hypocrita & malus, illũ Deus regnare facit propter peccata populi. Et per Esaiam prophetam Dominus ait: Væ Assur. virga furo- Esaiæ 10 ris mei, & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea. Ad gētem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi vt auferat spolia & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum. Ipse autem nõ sic arbitrabitur, & cor eius nõ ita existimabit. Vide hic qualiter Deus miserit Assur, quãuis ille se à Deo missum nõ intellexerit. Et apost. Paulus ait: Eò quòd charitatē veritatis nõ rece- 2. The. 2 perũt, vt salui fierēt, ideo mittet illis Deus operationē erroris, vt credãt mendacio: vt iudicentnr omnes qui non credũt veritati. Et iuxta hunc sensum nõ est hæresis dicere malos reges à Dei voluntate venire, sicut aliàs in titulo de potestate dicemus.

MARIA VIRGO.

NOn est mirum si Dei genitricis honorem hæretici conati sint minuere, cùm etiam ipsius Dei nomen nõ sint veri-

ti polluere. Eluidius ergo vnus ex his, qui in insipientia sunt
Eluidius. deprehensi, asseruit beatam Dei genitricem post Christi natiuitatem fuisse carnaliter cognitam à Ioseph viro suo. Ad quem
Mat. 1 errorem docendum motus est ex eo quod apud Matthæum dicitur, Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens. Et iterum, Non cognouit eam Ioseph donec peperit filium suum primogenitum. Ex quibus locis Eluidius colligit Dei genitricem postquam peperit Christum, esse à Ioseph cognitam carnaliter., eámque peperisse filios alios quos (vt ait)
Mat. 17 euangelium appellat fratres Christi. Nam apud Matthęum dicunt Iudæi Christo, Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te. Verùm Eluidius ex litera perperam intellecta in hunc errorem lapsus est. Cuius autem patriæ aut nationis fuerit, mihi non constat. Hoc solùm ex Gennadio agnoui illum fuisse Auxentij discipulum, & Hieronymo coæuum. Huius hæresis fautores vocati sunt Antidicomaritæ.
Antidicomaritæ. Hunc errorem impingit etiam Iouiniano Augustinus in libro de hæresibus. Hieronymus tamen qui duobus libris contra Iouiniani errores pugnat, nunquam huius meminit. Primò ergo
Iouinianus. Dei genitricis virginitatem ostendamus: deinde respondebimus Eluidij obiectionibus. Ad ostendendam Mariæ virginitatem perpetuam etsi scripturæ sacræ locus apertus deficiat, non desunt tamen alia testimonia æquè aut paulò minus efficacia. Ecclesiæ nanque authoritas non minoris est ponderis quàm sacra scriptura, quoniam sicut sacra scripiptura eò quòd à sancto spiritu est condita, errare non potest, ita ecclesia quoniam à spiritu sancto regitur & docetur, nec fallere nec falli potest. Ecclesia autem sentit Dei genitricem fuisse perpetuò virginem, quoniam sic eam vbique terrarum prædicat, vt nomine virginis intactæ & intemeratæ semper illam appellet. Præterea concors omnium sacrorum doctorum sententia (vt suprà libro primo docuimus) pro vera fide habenda est, quoniam non esset possibile vt omnes concorditer sentirent, nisi à spiritu sancto vno illorum omnium doctore atque rectore fuissent edocti, potissimùm cùm plures eorum fuerint abinuicem loco & tempore separati, ita vt nec vnus alium nouerit, nec illius opera viderit. Quapropter fieri non poterat vt omnes concorditer sentirent, si spiritus sanctus communis eorum magister illorum intellectus ad sic sentiendum non illustrasset. Quòd autem omnes sacri doctores sentiant beatam Dei genitricem

tricem fuisse semper virginem, res est tam aperta, vt nō sit opus eorum testimonia impræsentiarum afferre, quoniā vix aliquē librum sermonum ad populum reperies, in quo non sint plurima sacrorū doctorum pro hac re testimonia. Et hoc non solū sensere Latini, sed idē etiā clamant Græci scriptores. Hoc enim sentit Theophyl. Græcorum recentissimus, idem sæpe clamat Damascenus, idem docet Chrysostomus. idem sentit Basilius, præcipuè in quodam sermone de humana Christi generatione. De Origene nō est opus dicere, cùm in plerisq; locis eam prædicet virginem perpetuam. Beatus Irenæus Lugdunensis episcopus temporibus Apostolorum valde vicinus, qui fuit discipulus Polycarpi martyris: is inquam nūquam Dei genitricem (quod sciamus) appellat nisi nomine virginis. Et vt vnū è multis locis ostendam, libro tertio aduersus hæreses cap. 23. & sequentibus sæpe illam virginem appellat. Beatus Ignatius, cuius aliquot exstant epistolæ ad deiparem virginem, eam fuisse virginem sæpissimè testatur. Deinde non solùm doctores hoc sentiunt, sed totus populus Christianus spiritu sancto impellente in hanc sententiam flectitur. Quid ergo impij hæretici contra omnium sacrorum doctorum & totius populi consensum docere tentant? Oportet ergo vt, quemadmodum de Ismaele hæreticorum typo dicitur, manus omnium catholicorum contra Eluidium leuentur, quia ille manus contra omnes leuare tentauit. Omitto hic figuras & ænigmata in quibus sacra scriptura perpetuam Mariæ virginitatem prodidit, quoniam hæc, vt in primo libro docuimus, parum valent ad conuincendos hæreticos. Rursum, si beata Dei genitrix postquam Christum peperit, vt Eluidius ait, cognita est a viro suo, & genuit filios, quare Christus moriens non commendauit eam alicui ex aliis filiis? Iniuriam nanque fecisse videretur aliis filiis, commendando matrem suam alio quàm filio, quoniam per hoc videretur parum confidisse de filiis quòd debitum matri exhiberent obsequium. At cùm ij quos Eluidius asserit fuisse filios virginis, viri fuerint sanctissimi, credendum erat eos solicitam curam acturos pro Dei genitrice si illorum mater fuisset. Nam, vt de cæteris taceamus, Iacobū, qui dictus est frater Domini constat virum fuisse sanctissimum. Si ergo hic filius fuisset Dei genitricis, non erat opus illam Ioanni commendare, neque Christus vnquam illam Ioanni commendasset, quoniam hoc in inuidiam

Gen. 16

diam aliorum filiorum factum esse videretur. Præterea in se-
Ioan.19 pulchro Christi sicut nec ante ita, nec post Christum quisquã alius positus est. Si ergo corpori Christi defuncti talis exhibitus est honor, vt nullus alius in eius sepulcro positus fuerit propter illius reuerentiam, multo maior honor oportet fuerit ventri virginis exhibitus, vt nec ante Christũ nec postea vllus hominum ventrem ipsius intrauerit, præcipuè quod in ea non solum corpus Christi defuncti, vt in sepulcro, in quo solum corpus absque anima, deitati tamen coniunctum iacuit, sed totus Christus integer reconditus fuerit. Accedit ad hæc etiam testimoniũ illud Matthæi quod nobis obiicit Eluidius. Suo enim ipsius gladio ipsum Eluidium tanquam alterum Goliath trãs-
Matt.1 figere oportet. Sic enim ait Matthæus, Non cognouit eam Ioseph donec peperit filium suum primogenitum. Tunc percontari oportet Eluidium, quare Ioseph abstinet à tactu virginis vsque ad diem partus? Certum est eum non alia de caussa abstinuisse nisi ob reuerentiam eius qui in vtero virginis gestabatur. Audierat nanque Ioseph angelum sibi in somnis dicẽtem:
Ibidem. Quod in ea natum est, de spiritu sancto est. Qui ergo propter angeli vocem sibi in somno factam abstinet, nonne multo magis abstinebit cum oculis suis innumera videat miracula quæ pueri nati maiestatem & diuinitatem, & matris dignitatẽ apertissimè ipsi Ioseph demonstrabant? Ioseph nanque videt eam præter communem aliarum mulierum legem parientem sine dolore, sine obstetrice, audit multitudinem angelorum cãtan-
Luc.2 tium & dicentium, Gloria in altissimis Deo. videt pastores clamantes, Magos adorantes. Cum hæc ergo & alia plurima vidit post partum: credendum est tunc magis reueritum fuisse virginẽ deiparam, magísq; ab illa abstinuisse, quàm ante par-
Exo.19 tum. Nam si prohibentur omnes ne tangant montem in quem Moyses recepturus legem ascẽdit, eò quod ibi apparuit dominus,
Dan.2 quanto magis erit prohibitum Ioseph tangere virginem gloriosam, quæ est mons ille vnde abscissus est lapis sine manibus Christus Deus noster? Sed iam opus est vt respondeamus Eluidij obiectionibus. Sic enim argumentatur, Matthæus dicit quod antequàm conuenirent, inuenta est in vtero habens: sequitur ergo quod postea conuenerunt: nã aliàs non esset inuenta antequàm conuenirent, quoniam vox illa antequàm, videtur dicere quẽdam respectum ad sequentia. Huic autem respondemus non ita esse vt semper illa vox antequàm, dicat respectum & com-

parat

parationem ad futura quæ venient, ſed ex communi modo lo-
quendi ſæpe dicitur per comparationẽ ad ea quæ ventura erant
ſi alio modo eorum euentus non fuiſſet prohibitus: vt gratia
exẽpli ſiquis vellet aliquid ab alio quopiam petere, & ille alio
etiam non petente ſponte tribuiſſet, & ſi ſic non dediſſet ille,
alius reuera petiturus erat, ſed ideo non petiit, quia ille ſponte
donans præuenit petitionem alterius: tunc ſi petatur ab illo
vtrum petiit quod petere decreuerat: reſpondebit quòd non. Si
petatur quare non petiit: reſpondebit dicens, Quia antequam
ego peterem, alius donauit. Et tamen poſtquam vnus donauit,
alter non petiit. Dicitur tamẽ eſſe datum ante petitionem, quia
etſi non petiit, petiturus tamen erat niſi alter donando præue-
niſſet petitionem. Neque hunc modum loquendi abhorrent ſa-
cræ literæ. Nam apud Eſaiam prophetam Deus ait: Antequam Eſa.65
clament, ego exaudiam. quia enim multa concedit Deus nobis
non petentibus, dicitur exaudire nos antequam clamemus. Et
tamen ibi illa vox antequam, non dicit reſpectum ad futura,
quoniam nullus clamat poſtquam exauditus eſt. Nullus enim
adeò demens eſt, vt petat id quod iam ſibi donatũ eſt. Ad hunc
modum dicitur in Matthæo quòd antequam conuenirent, in-
uenta eſt in vtero habens, quia etſi poſtquam inuenta eſt, nun-
quam conuenerint, tamen fortè Ioſeph voluiſſet coire cum ea
niſi prius ab angelo fuiſſet admonitus de admirabili virginis
imprægnatione. Secundò obiicit Eluidius illud Matthæi quod Matt.1
de Ioſeph ait: Non cognouit eam donec peperit filium ſuũ pri-
mogenitum. Si non cognouit eam (inquit Eluidius) donec pe-
perit, ergo poſtquam peperit, cognouit eam: nam aliâs non po-
ſuiſſet terminum dicens, donec peperit, ſed abſolutè dixiſſet,
nõ cognouit eam. Huic obiectioni etiam reſpondemus falſum
eſſe quod ait aduerbium illud videlicet donec, ſignificare ter-
minum & finem actus deſignati per verbum cui additur, ita vt
poſt talem finem iam poſtea non ſit tale opus aut operatio per
verbum cui additur, deſignata. Sed dicimus quod talia aduer-
bia videlicet, donec, vſq; & ſimilia ſiqua ſunt, ſolum ſignificant
continuationem actus per verbum cui adduntur deſignati. nul-
lo habito reſpectu ad futura, ſiue ille idem actus poſtea ſucce-
dat, ſiue non. Si enim de Petro qui ex Hiſpania vſque in Flan-
driam receſſit, quæratur, quò iuit Petrus? verè quiſque reſpon-
dere poteſt quòd iuit vſque Lutetiam, aut vſque Burdegalim,
aut vſque Baionam, etiam ſi vltra hæc oppida progreſſus fue-
rit. Et

Esa.45 rit. Et hic modus loquendi frequens est in sacris literis. In Esa-
nanque sic loquitur Deus, Vsque ad senectam ego portabo eos,
& tamen postquam senuerimus, non minus portabit nos. Et in
psalmo 70. Vsque in senectam & senium Deus ne derelinquas
me, donec annunciem brachium tuum generationi omni quæ
ventura est. Ecce ibi vides posita ambo aduerbia, videlicet vs-
que, donec, & tamen post illa tempora non petit Dauid dere-
Mat.vlt. linqui. Et apud Matthæum ait Christus, Ego vobiscum sum
vsque ad consummationem seculi. Ex quibus verbis iuxta El-
uidij interpretationem oportet & colligere quòd consummato
seculo Christus nō erit nobiscum. Absit tamen vt in talem er-
Gen.13 rorem vllus labatur. De coruo quem misit Noe ab arca, dicitur
quòd non reuertebatur donec siccarentur aquæ, qui tamē nun-
Psal.122 quam postea fuit reuersus, etiam siccatis aquis. Et in psalmo,
Oculi nostri ad dominum Deum nostrum donec misereatur
nostri. Nunquid postquam Deus misertus fuerit nostri, nō am-
plius leuabimus oculos nostros ad Deum? Absit, quoniam qui
hoc dixit, alibi ait: Meditatio cordis mei in conspectu tuo sem-
Psal.16 per. Et iterum, Quomodo dilexi legem tuam domine, tota die
meditatio mea est. Et beatus Paulus de Christo loquens ait:
Psal.118 Oportet illum regnare donec ponat inimicos suos scabellum
1.Cor.15 pedum suorum. Quid ad hæc dicet Eluidius? Nunquid post-
quam Christus posuerit inimicos suos sub pedibus suis, am-
plius non regnabit? Absit. Regni enim eius (inquit angelus) nō
Luc.1 erit finis. Sed iam alia via inuadere tentat Eluidius. Si Christus
est (inquit ille) primogenitus virginis, ergo alios habuit Dei fi-
lios, ad quorum comparationem Christus dicitur primogeni-
tus. Et in hac parte etiam hallucinatur Eluidius, quoniam non
semper hæc vox primum aut primogenitum dicitur per com-
parationem ad secundum aut tertium sequens, sed etiā id quod
solum est, dicitur aliquando in sacris literis primum, aliquan-
Num.18 do primogenitum. Quæ duo simul vno contextu in libro Nu-
merorum reperiuntur. Sic enim ibi dominus sacerdotibus di-
cit, Quicquid primum erumpit è vulua cunctæ carnis quam
offerunt domino, siue ex hominibus, siue ex pecoribus fuerit,
tui iuris erit, ita dūtaxat, vt pro hominis primogenito precium
accipias &c. Ecce audis vno cōtextu vocari primum & primo-
genitum etiam id quod solum est. Nam aliàs qui solum vnum
filium habebat, non teneretur illum offerre Deo & redimere
quousque alium haberet ad quem relatus diceretur primus.
Hoc

Hoc autem conuincitur esse falsum, quoniam beata Dei genitrix cum filium suum obtulit domino in manibus Simeonis, iuxta legem fecit, vt Lucas testatur. At tunc temporis beatam Dei genitricem nullum alium habuisse filium præter Christũ, euangelium Matthæi testatur, & Eluidius fatetur. Colligitur ergo vt Christus primogenitus beatæ virginis meritò dici possit, etiam si nullum alium filium habuerit. Quod autem dicitur in euãgelio Christum habuisse fratres, parum mouet, quia solenne est in sacris literis fratres appellari eos qui aliqua consanguinitate coniuncti sunt, quamuis non sint ex eisdem parentibus geniti, vt Loth vocatur frater Abraham, quem tamen eadem scriptura testatur fuisse filium fratris Abrahæ. Cum ergo ea quæ Eluidius obiicit, nullius sint momenti, & ecclesiæ authoritas tanta sit, vt illius definitionibus credere teneamur, fateri necesse est beatam Dei genitricem fuisse perpetuò virginem, quoniam sic ecclesia docet. Contra Eluidium scripsit beatus Hieronymus singularẽ tractatũ. Beatus Alfonsus archiepiscopus Toletanus ducẽtis annis & eo amplius Hieronymo posterior scripsit de eadẽ re aduersus quosdã hęreticos qui hãc Eluidij hæresim in Hispania suscitare conati sunt. Hugo de sancto Victore edidit libellũ quendã de perpetua virginitate Mariæ. Luc. 2 Gen. 13

Secunda est hæresis asserens beatam virginem Mariam non esse dicendam Dei genitricem, sed tantum hominis cuiusdam iusti matrem. Dicit enim hæc hæresis in Christo esse duas personas, sicut duas naturas, & vnam personam dicit esse Deum solum, & aliam hominem solum: & huius personæ quam dicit esse hominem solum, dicit beatam virginem esse matrem. Et ita negat beatam virginem esse matrẽ Dei. Huius erroris author fuit Nestorius. Sed de hoc errore iam satis supra dictum est in titulo Christus, hæresi tertia. Ad illum ergo locum recurrat lector, quoniam ibi huius erroris expugnationem inueniet. *Nestorius.*

MARTYRIVM.

FVit quidam error quem docuit Basilides, dicens non esse aliquod crimen negare Christum persecutionis tempore. Quapropter dicebat esse dementiam pro hac re pati mortem, cum citra crimen possit Christus negari. Qua sententia homines à martyrio auertebat. Hunc eundem errorem docuerunt quidam hæretici dicti Elcesaitæ, quanquam aliter, & propter aliam caussam quam Basilides. Nã Basilides (vt de illo ait Philaster) non simpliciter auertebat homines à martyrio, sed solũ *Basilides.* *Elcesaitæ.*

dicebat

dicebat non esse tolerandam mortẽ pro confessione mortis & crucifixionis Christi. Hoc autẽ dicebat, quia (vt suprà diximus) Basilides negauit Christum fuisse crucifixum, sed Simonem illum Cyrenæum, qui angariatus portauit crucẽ, dixit fuisse crucifixum pro Christo. Hac igitur de caussa ridebat eos qui mortem patiebantur ne Christum negarent pro nobis crucifixum, quia dicebat eos pati pro mendacio. Huius erroris fundamentum iam euertimus suprà in titulo Christus. hæresi 7. ideo non

Elcesaitæ. est quod amplius modò aduersus eam disputemus. Elcesaitæ verò aliter sentiunt. Dicunt enim ideo non esse peccatum negare Christum persecutionis tempore, quia is qui fixus est in corde suo, etiam si ore negauerit Christũ pro necessitate, corde tamen in fide permanet. Quapropter dicunt talem sic ore negantem non peccare, cùm Deus magis aspiciat cor quàm linguam. Hæc de Elcesaitis narrat Eusebius lib. 6. historiæ Ecclesiasticæ cap. 28. Hæc hæresis apertissimis scripturæ testimoniis conuincitur. Sapiens nanque ait: Os quod mentitur, occidit animam.

Sap. 1 At qui ore negat, corde autem fatetur, mentitur: occidit ergo animam qui ore negat, etiam si corde fateatur. Potius ergo deberet mortem corporis pati confitẽdo Christum, ne cùm negauerit ore, occidat animam, quæ multò melior est corpore. Nam Christus redemptor noster apud Matthæum ait: Nolite

Mat. 10 timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius illum timere qui potest corpus & animã mittere in gehennam. Et paucis interiectis concludit idem Saluator, sic inquiens: Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis est: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis est. Præterea ipse veritatis magister ait: Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiam,

Mat. 5 quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Rursum beatus Paulus dicit esse necessariam confessionem oris, sicut fidem cordis. Sic enim ait, Si confitearis in ore tuo dominũ Iesum, & in cor-

Rom. 10 de tuo credideris quòd Deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutẽ. Deinde ipse veritatis magister discipulis suis loquens

Act. 1 ait: Eritis mihi testes in omni Hierusalem & Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Si ergo hi discipuli in persecutione positi Christũ negassent ore, etiam si confiterentur corde, fuissent testes mẽdaces & falsi. Testis autem falsus (vt Sapiens ait) peribit.

peribit. Nullo ergo modo ob quamlibet persecutionem licet fidem negare ore quantumlibet teneatur corde, sed præstat tolerare mortẽ, quam negare veritatem, vt sit bonus martyr, hoc est verus testis & fidelis. Nam hoc est martyr Græcè, quod est latinè testis. Pro. 21

Secunda hæresis est quæ docet eos qui se pro peccato interimunt, debere martyres nuncupari, pro eo quod puniunt in se quod dolent commisisse. Huius erroris author fuit Petilianus quidam Donatista, contra quem extant aliquot August. tractatus. Hic error conuincitur ex facto Iudæ, qui dolens de peccato quod cõmiserat, se suspendit. Quòd autem dolens de peccato hoc fecerit, Matthæus testatur, qui ait, Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicẽs, Peccaui, tradens sanguinem iustum. Iudam autem fuisse damnatum nullus catholicus dubitat, cũ tam apertum sit testimonium scripturæ. Propheta nãque de Iuda loquens ait, Cum iudicatur, exeat condẽnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Et quòd hæc verba sint de Iuda intelligenda, B. Petrus testatur in ea oratione quam ad reliquos condiscipulos habuit post Christi in cœlos ascensionẽ, loquens de subrogatione alterius in locũ Iudę. Petilianus. Mat. 27 Psal. 108 Actu. 1

Tertia hæresis est adhuc pestilentior, ne dicã atrocior, quoniam asserit omnes qui mortẽ vltronei patiuntur, esse martyres dicendos, siue talem mortem ab aliis inflictã patiantur, siue eam sibi ipsis infligant. Huius hæresis authores vocat Augusti. Circuncelliones libro de hæresibus cap. 69. dicens eos esse genus hominum agreste, & famosissimæ audaciæ, non solùm in alios immania facinora perpetrando, sed nec sibi eadem insania & feritate parcendo. Nam per mortes varias, maximè pręcipitiorum, & aquarum, & ignium, seipsos necare consueuerũt. Et in istum furorẽ alios seducunt, vt seipsos occidãt: quòd si facere alii contennunt, mortem illis minantur, dicentes hoc modo illos martyres fieri. Hos hæreticos Philaster vocat Circuitores, quoniam ad hęc facinora perpetranda per diuersas partes circumibant. Quis huius insanæ hæresis fuerit dux, aut quo tempore cœperit, nec Augusti. neque Philaster prodiderunt. Augustinus dicit illos pertinere ad Donatistas & sub illis militare. Istorum error cõuincitur apertissimè per id quod dicitur in lege Domini: Non occides. Quibus verbis quælibet homi- Circuncelliones. Circuitores. Exo. 20

Mat.5 nis occisio prohibetur, præter illam quæ ex pręcepto iudicis in vindictam malefactorũ fit. Si ergo non licet occidere alium, multo minus seipsum. Præterea qui seipsum interimit, agit cõtra naturalem omniũ hominum inclinationem, non solũ contra inclinationem malã quæ est in natura deprauata, sed contra inclinationem naturę perfectę. At cũ talis inclinatio sit semper recta, qui contra illã agit, cõuincitur malè agere. Quòd autem inclinatio ad vitã sit naturalis homini etiã ante peccatum, patet, quia Christus, in quo peccatum nullum fuit, horrebat mortem, quod non fuisset factũ nisi in eo fuisset naturalis inclinatio ad vitã. Rursum custos carceris in quo erant Paulus & Silas

Act.16 inclusi, videns apertas ianuas carceris, euaginato gladio volebat se interficere, existimans fugisse vinctos. Clamauit autem Paul. voce magna dicens, Nihil tibi mali feceris: vniuersi enim hic sumus. Si occidens seipsum esset martyr censendus, nunquã Paulus impedisset custodem carceris ne se occideret. At cũ Paulus eum ab occisione auocauerit, voce magna dicens, Nihil tibi mali feceris, conuincitur malam esse suiipsius occisionem, tantum abest vt martyrium dici mereatur. Cõtra hãc hæresim pugnat idem argumentũ quod aduersus proximè enarratam hæresim fecimus. Et cũ res sit tam aperta, nõ est opus plura testimonia citare.

MATRIMONIVM.

QVanuis non defuerint neq; nunc desint hæreses quæ matrimonium impetant, nihil tamen nunc de illis dicetur, sed infra in tit. de nuptiis, de huiusmodi hæresibus agetur. Vsq; ad illum enim locũ decreui hanc rem differre, quoniam apud vetustos authores frequẽtius est nomen nuptiarũ quàm nomen matrimonii, & res quæ ad matrimonium spectant, sub nomine nuptiarum ab illis pertractantur. Rarum certè apud illos est matrimonii nomen, & in sacris literis etiam frequentius est nomen nuptiarum quàm matrimonii, quanquàm hæc vox etiã in sacris literis sæpe reperitur.

MELCHISEDECH.

QVidã errore decepti, sacram scripturã minime vt decebat intelligentes dixerunt Melchisedech sacerdotem, qui benedixit Abrahę reuertẽti de victoria quinq; regũ, nõ fuisse hominem purũ, sed fuisse Christũ, aut aliã quandã Dei virtutem,

Melchisedetiani. Huic errori fauẽtes vocat Augu. Melchisedechianos, & ponit eos. 34. loco inter hęreses quas in lib. de hęresib. recẽset. Ex quo euidenter

uidenter colligitur librũ qui inſcribitur de quæſtionibus noui & veteris teſtamenti, nõ eſſe Auguſt. quamuis ſub eius nomine circunferatur. Nam præter alia argumenta quæ ad hoc cõuincendum affert doctiſsimus Eraſmus Roterodamus, hoc eſt efficaciſsimum, quod quęſtione cix. multis argumentis iiſq; valde ineptis nititur probare Melchiſedech nõ fuiſſe hominem purum, ſed quandã Dei virtutem, videlicet ſpiritũ ſanctum. Neq; hoc in libris retractationum vnquã recãtauit, imo nec illius libri in toto illo decurſu ſuarum retractationũ vſquã meminit. Cùm ergo in libro de hæreſib. hãc aſſertionem cenſeat hæreticam, non erat tam ſtupidus Auguſt. vt oppoſita ſecumq; pugnantes aſſertiones doceret. Hæc ideo admonui, ne ſi forte aliquis in quæſtionem illã inciderit, à conſtantia rectitudinis flectatur, Auguſtini authoritate preſſus. Quis autem huius hæreſis princeps fuerit, aut quo tempore cœperit, Augu. nõ expreſſit, neque apud alium inuenire potui. Epiphanius tamen in lib. de octoginta hæreſibus, hæreſi. 55. dicit Hieracem quẽdam inſigniter doctum hãc hæreſim docuiſſe, ſed non dicit eſſe ab illo primum inuentã. Et idem repetit poſtea hæreſi 67. vbi longiorem de hoc Hierace facit ſermonẽ. Vt autem oſtendamus ſententiam hãc eſſe erroneã, citare oportet ipſam ſacram ſcripturã quæ de eo loquitur, enarrans victoriã Abrahæ, & qualiter Melchiſedech illi obuiã exiit. Sic enim ait, At verò Melchiſedech Rex Salem proferẽs panem & vinum, erat enim ſacerdos Dei altiſsimi, benedixit ei, & ait, Benedictus Abraham Deo excelſo, qui creauit cœlum & terrã: & benedictus Deus excelſus, quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. Hæc ibi. Nunc ergo hanc literã diſcutiamus, Si Melchiſedech eſt ſpiritus ſanctus, quomodo dicitur ibi quòd erat Rex Salẽ? Salem nãq; vrbs quædã eſt in terra Chanaam prope Sichem. Nã in eodem lib. Geneſeos enarrãs ſcriptura qualiter ſit reuerſus Iacob ex Meſopotamia, ſic ait, Trãſiuitq; in Salem vrbem Sichimorũ quæ eſt in terra Chanaam, poſtquã reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ. Si ergo Salem ciuitas eſt terreſtris, qualiter ſpiritus ſanctus dicitur eſſe Rex Salẽ, cũ ille dominetur à mari vſque ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum? Potiſsimũ quòd eodẽ decurſu ſcriptura enarrat alios reges qui exierunt obuiam Abrahæ, videlicet regem Sodomorum, & regem Gomorreorum: & iſtis nominatis, & terris in quibus regnabant explicatis, cõtinuò deſcribitur Melchiſedech

Gene. 14

Gene. 33

Rex Salem, neque alterum imperium illi tribuit sriptura. Nunquid diuisit imperium terræ Chnaan spiritus sanctus, vt ipse solius Salem Rex sit, & alii sint reges Sodomorũ & Gomorreorũ? Absit. Sui enim sunt cœli, & sua est terra, orbem terrarũ & plenitudinem eius ipse fundauit. Quòd autẽ bonus ille author illius quęstionis cix. proximè citatæ affert quòd Salem interpretatur pax, & ita Rex Salẽ iuxta Apostolum interpretatur Rex pacis: Rex autem pacis non est nisi Deus, Melchisedech ergo
Heb. 7 Deus, inepta satis collectio est, quoniã vt in 1. huius operis lib. cap. 3. docuimus, nullus sensus sacræ scripturæ est efficax ad aliquam assertionem cõfirmandam, nisi solus sensus literalis, non autem mysticus. At cũ docuimus esse oppidum in terra Chanaan quod Dicitur Salem, ille erit sensus literalis quo dicetur Melchisedech esse illius oppidi regẽ. Ad hunc enim modũ etiã diceret alius Isaac esse Deũ, quoniã Isaac interpretatur gaudiũ: & Hieremias eadem ratione, quoniã Hieremias interpretatur altitudo Dei. At nullus potest verè dici gaudiũ per essentiã, nisi solus Deus, qui est nostrũ gaudium, qui est etiam futurus præmium. Apost. autem cũ factum Melchisedech dixerat præcessisse in figuram Christi, vt ostenderet meritò gessisse Melchisedech figurã Christi, affert nominis interpretationẽ, quæ optimè conuenit Christo. Præterea, in eadẽ litera dicit quòd erat sa-
Heb. 11 cerdos Dei altissimi. At Deus nõ est Deo sacerdos, non est ergo Melchisedech Deus. Omnis nãque pontifex, ait Paulus, ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur. Aut ergo spiritus sanctus nõ fuit sacerdos pro hominibus constitutus: aut ex hominibus assumptus est, vt verè tũc fuerit sacerdos, quemadmodum Christus. Verũ ille bonus author illius sæpe præfatæ quæstionis, fatetur spiritum sanctũ in forma humana tunc apparuisse, quemadmodũ postea filius Dei. Vide quantis laqueis, quisquis ille est, se implicet vt errorẽ hunc nobis persuadeat. Veniat nunc qui cõtendit illud opus esse Augusti. & dicat vtrũ August. sentiat spiritum sanctũ fuisse incarnatum. Rursum, Si spiritus sanctus sacerdos, & pro hominibus constituitur, vt de omni sacerdote ait Paul. & in forma humana apparuit, vt iste concedit, ergo spiritus sanctus mediator fuit Dei & hominum, quia Deus cum Deo, homo cum hominibus, quemadmodum Christus. Et si hoc fatentur, repugnabunt certè Paulo dicenti,
1. Timo. 2 Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Si spiritus sanctus sacerdos, iam duo sunt mediatores, non vnus, vt di-

cit Pau

cit Paulus. Deinde ipse modus benedictionis qua benedixit Abrahæ,conuincit nō esse Deum Melchisedech. Sic enim ait, Benedictus Abraham Deo excelso,qui creauit cœlum & terrā: & benedictus Deus excelsus,quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Si Melchisedech Deus, quare reddidit gratias Deo pro victoria Abrahæ?Nūquid sic Christus vt Deus gratias reddebat pro mirabilibus perpetratis? Cùm enim Lazarum resuscitare voluit,sic ait, Pater, gratias ago tibi quoniā audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis:sed propter populū qui circunstat, dixi, vt credant quia tu me misisti. Propter populum circunstantē Christus gratias dat, alioqui certè nō erat opus vt Deus daret gratias Deo.Sed quomodo consulitur populo per illam actionē gratiarum? Vt videlicet credant quòd Christus sit missus à patre. At cum Abraham tam fidelis fuerit,vt Deo monenti crediderit statim sine vlla hæsitatione,non erat opus ad illum in fide confirmandū tales gratias aut benedictiones Deo reddere. Ad hæc, Paulus de hoc Melchisedech loquens dicit quòd assimilatus fuerit per omnia filio Dei. At omne quod assimilatur alteri,nō est eiusdē naturæ indiuiduæ cum illo. Spiritus sanctus est eiusdem naturæ cū filio Dei,non est ergo Melchisedech Spiritus sanctus. Nnnquā enim inuenies quòd filius Dei sit similis patri, quamuis bene dicatur imago patris,quoniā imago,vt supra docuimus in tit. de Adā & Heua hęre. 2. propriè pertinet ad naturam,similitudo autem,ad qualitatem ita vt illa dicantur similia,quæ cum distinctā habeant naturam, qualitates tamen aliquas habent quæ sunt eiusdem speciei. Quod ergo idem est in natura,non potest dici propriè simile. Paulus autem dicit de Melchisedech quòd assimilatus est per omnia filio Dei, per omnia videlicet illa quæ Paulus commemorat:quia sine patre est,& sine matre. At Spiritus sanctus in hoc nō est assimilatus filio Dei,quia filius Dei iuxta diuinitatem nō est sine patre. Melchisedech autē ideo dicitur esse sine patre & sine matre,nō quòd parentes nō habuerit,sed quia nec patrem nec matrem illius vnquā expressit scriptura,nec vllam illius genealogiam manifestauit. Sic etiā Christus secundum inferiorem hanc & humanam sobolem patre caret. A virgine enim Maria,& sola secundum carnem est natus. Et secundum diuinitatē matre caret,quoniam iuxta illā ante omnia secula à solo patre genitus est. Et præterea sine genealogia Christus,quoniā genealogia eius inenarrabilis est,prout Esaias pro-

Gene. 14 · *Ioan.* 11 · *Heb.* 7 · *Esaie* 53

pheta ait, Generationem eius quis enarrabit? Sed adhuc nobis obiiciunt aliam similitudinē quam Paulus affert, nullo pacto posse conuenire Melchisedech, si ille est purus homo, quoniam ait de eo, Neq; initium dierum, neque finem vitæ habens. Melchisedech autem si homo fuit, & natus & mortuus est vt cęteri. Hoc autē eodē modo dissoluitur vt præcedens. Ideo namq; dictus est Melchisedech nō habere initiū dierum, neq; finē vitæ, quia quāuis natus & mortuus fuerit, tamen apud nos nō habet initiū nec finē, quia neq; illius natiuitatē, neq; mortē scriptura expressit. De hac re scripsit beatus Hierony. epistolam quandā ad Euagriū, quæ est in tertio tomo operū eius iuxta illam partitionem quæ habetur in secunda editione facta Basileæ.

Heb. 7

MENDACIVM.

DE hac re vnam solam reperi hæresim, quæ docet licitum esse mentiri pro vita hominis saluanda, aut pro magno beneficio homini impendendo. Nec solū hoc, sed etiam humilitatis caussa, vt videlicet virtutes suas mēdacio cōtegat. Hunc errorem docet Ioannes Cassianus sub nomine abbatis Ioseph. Nam collatione 17. à cap. 15. vsq; ad cap. 20. primā huius erroris partē pertractat, & aliquibus scripturę sacrę testimoniis perperam intellectis illam persuadere nititur. A cap. verò 21. vsq; ad 25. eiusdem collationis secundā huius erroris partē pertinacissimè tuetur. Hunc errorē apertissimè sacra damnat scriptura. Nam propheta regius ait: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Qui omnes dixit, noluit excludi illū qui officiosè mētitur. Et in alio psalmo iterū quærēs quis habitaturus sit in Dei tabernaculo, aut requiem habiturus in monte Dei sancto, hoc est in gloria cœlesti, ipsemet respondet dicens, Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Quibus verbis apertè à Dei monte excludit illum qui dolū agit in lingua sua. At omnis qui officiosè mentitur, dolum agit. omnis ergo ille à Dei monte excluditur: nō quidem quod in illo peccato decedēs nō possit ad gloriā peruenire: absit: sed quia oportet illū priusquā ibidē locetur, digna satisfactione purgari: ita vt cū illuc transierit, iam sit omnino ab illo peccato alienus. Et in libro Sap. dicitur, Os quod mentitur, occidit animam. Verū hoc testimonium parum vrget: quoniā de solo pernicioso mēdacio loqui videtur. Illud tamen est manifestissimū quod Ecclesiast. ait, Nolite velle mentiri omne mendaciū. Qui omne genus mēdacij prohibuit, nullū permisit. Pro nulla ergo re mē-

Ioan. Cassianus.

Psal. 5

Psal. 14

Sap. 1

Eccle. 7

dacium

dacium aliquod dicere licet. Et in hanc sententiam omnes sacri doctores manibus, vt dicitur, ac pedibus eunt. August. super psal. 5. ita ait: Ne quis arbitretur perfectum & spiritualem hominem pro ista temporali vita, in cuius morte non occiditur anima, siue suæ siue alterius debere mentiri, sed quoniam aliud est mētiri, aliud est verum occultare. siquidem aliud est falsum dicere, aliud est verum tacere: vt si quis fortè vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere: vt neq; prodat, neq; mentiatur, ne occidat animam suā pro corpore alterius. Hæc Aug. Quæ verba omnem dubitationē tollere possunt. Nam ex ignorantia huius distinctionis quā nunc Aug. ostendit, processit error Cassiani, aut Ioseph abbatis. Nescierunt enim distinguere inter mentiri, & verum occultare: inter falsum dicere, & verum tacere. Primum horum nunquàm licet, alterū verò sine peccato fieri potest: sicut contigit Abrahæ de Sarra vxore sua dicenti, Soror mea est. Verum quidem dixit, & verum occultauit. Verum quidem dixit sororem suam esse: quoniam sibi sanguine coniuncta erat. At omnes qui ex eodem genere sunt, vt beatus Hiero. contra Eluidium docet, fratres in sacra scriptura dicuntur. Soror ergo Abrahæ verè dicta est Sarra: vxorem tamē suā esse non negauit Abrahā, sed subticuit: ac proinde non est mentitus. Et hanc sententiam iterum confirmat Aug. alibi dicens, Si quis ad te confugerit qui de mendacio tuo possit à morte liberari, non es mentiturus. Os enim quòd mentitur, occidit animam. Cùm ergo mentiendo vita æterna amittatur, nunquàm pro cuiuscunq; vita temporali mentiendū est. Hæc Aug. Quæ verba ponuntur in volumine decretorū 22. caussa quæstione 2. Beatus Gregorius lib. 18. moraliū exponens illud Iob: Nec lingua mea meditabitur mendaciū: sic ait: Summopere cauendū est omne mendacium: quāuis nonnunquā sit aliquod mendacij genus culpæ leuioris, si quisquā vitam præstando mentiatur: sed quia scriptū est, Os quod mentitur, occidit animam: &, Perdes omnes qui loquuntur mendacium: hoc quoq; mendacij genus perfecti viri summopere fugiunt, vt nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur, ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nituntur alienæ: quāquā hoc ipsum peccati genus facillimè credimus relaxari. Hactenus Gregorius. Ex quibus verbis cōstat mēdaciū officiosum esse peccatū, quāuis leue. Verùm Cassianus, aut Abbas ille, cuius nomine [illegible]le loquitur,

Ge. 20

Sap. 1

Greg.

Iob 27.

Sap. 1

Psal. 5

non solùm putauit nullum esse peccatum mendacium illud, sed peccatum esse censet, vrgente magna aliqua necessitate non mentiri. Isidorus in lib. synonymorum ita ait: Omne genus mẽdacij summoperè fuge, nec casu nec studio loquaris falsum: nec etiam vt præstes, mẽtiri studeas: nec qualibet fallacia vitã alicuius defendas. Caue mẽdacium in omnibus. Hæc Isidorus. Quæ verba etiam habentur in volumine decretorũ loco proximè citato. Deinde mendaciũ quod occasione humilitatis dicitur ad virtutes tegẽdas, beatus Aug. damnat in libro de verbis Apostoli, sic inquiens, Cũ humilitatis caussa mẽtiris, si non eras peccator antequam mẽtiretis, mentiendo efficeris quod vitaras: veritas autẽ ipsa in te non est, nisi te ita dixeris peccatorẽ, vt etiam esse cognoscas. Veritas autẽ ipsa est, vt quod est, dicas. Nã quomodo est humilitas, vbi regnat falsitas? Hæc Augu. Sed præter hæc omnia sacræ scripturæ & sanctorũ virorũ testimonia, ratio ipsa vrget vt non ita faciendũ esse credamus. Id enim quod ex se malũ est, nullo quãlibet bono fine præfixo, nec propter vllam aliã quãlibet bonã circunstantiã poterit esse bonũ: quoniã (vt diuus Dionysius lib. de diuinis nomin. ait) bonũ est ex caussa integra, malũ verò ex singularibus defectibus. At ꝙ mendacium res sit ex se mala, res est tam aperta, vt nõ egeat vllo testimonio: quoniã pugnat cũ veritate, quę res est ex se bona. Et hoc non solũ Christianis, verum etiã Ethnicis fuit notum. Nam Aristo. 4. Ethicorũ lib. ait, Mendacium est ex se prauum, & fugiendũ: verũ autem est bonum & laudabile. Si mendaciũ ex se malum est, ergo propter vitã hominis saluãdam dictum, etiam malum erit. Alioqui eadẽ ratione bonum esset furtum quod sub prætextu subuentionis pauperum fieret: hoc tamẽ nullus vnquam sanctorũ concessit. Eadem etiam ratione esset dicendum eos non peccasse qui apostolos Christi occiderũt, quoniam sic faciẽtes, vt Saluator ait, arbitrabãtur se obsequiũ præstare Deo. Multò autẽ melius est obsequium præstare Deo, quã hominem à corporis morte eripere. Quo fit vt si vita hominis seruata valet mendaciũ à culpa liberare, obsequiũ quod se Deo præstare credit, valeat apostolorũ occisorẽ à peccato eripere. Demũ vt huic liti finem ponamus, aperta est de hac re ecclesiæ definitio. Nam Inno. papa huius nominis 3. Panormit. archiepiscopo scribens ita ait, Cum vsurarum crimen vtriusq; testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationẽ aliquam fieri nõ videmus: quia cũ scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri,

Isidorus.

Ioan. 6

Innocentius papa.

mentiri, multò magis prohibendus est quis ne etiã pro redimẽda vita captiui vsurarũ crimine inuoluatur. Hæc Innocentius. Quæ verba habentur in volumine epist. decretaliũ in tit. de vsuris cap. super eo. Sed superest vt obiectiones Cassiani aut abbatis Ioseph refellamus. Nam vt probet licitum esse pro magna aliqua vrgente necessitate mentiri, aliqua exempla patrum veteris testamẽti affert, quos pro simili aliqua caussa mentitos fuisse cõstat. Quibus omnibus obiectionibus simul respondemus eos nõ fuisse mẽtitos, quoniã etsi verũ occultarunt, falsum tamen non dixexunt, sicut de Abraham superius docuimus, cũ dixit Sarram sororem suã esse. Deinde, & si aliqui falsum dixerint, aut simulando fecerint, talẽ falsitatem scriptura sacra nõ laudat. Non enim omnia eorum gesta quæ ibidem narrantur, propterea quòd illic scripta sunt, laudantur: absit: alioqui fieret vt aliqua illorum peccata quæ vt homines commiserũt, essent etiam laudata. Ad hunc modũ scriptura refert mendaciũ quod Iudith dixit Holoferni, nõ tamen mẽdacium illius laudat, sed virilem illius animũ quo inter media hostiũ castra pertransire nõ metuit, & ducẽ exercitus in lecto cubantem interficere, & caput ducis secum in ciuitatẽ deferre. Hunc animum, hanc audaciam, hoc plus quã muliebre facinus laudat, non mẽdacium quo & ducẽ & illius milites decepit. Esto etiã aliqua illorũ patrum dicta aut facta sint quæ in faciem mẽdacia esse appareãt, & laudentur: illa, vt beatus Aug. in lib. contra mendaciũ docet, iuxta mysterium latens accipienda sunt, non iuxta literæ corticẽ: quemadmodũ Iacob dixit se esse Esau primogenitũ Isaac: quod iuxta literæ corticẽ verũ non erat: per spiritũ tamen prophetiæ qua vsus est, verũ dixit. Eo enim facto figurauit & prophetauit minorem populũ, videlicet gentilium, substituẽdum fore in locum primogeniti, videlicet populi Iudæorum. Nam Iacob excusari a mendacio testatur Innocetius papa huius nominis tertius in cap. gaudemus. tit. de diuortiis.

Iudith 11. & 13

Gen. 27

Pro confirmatione alterius partis qua docet caussa hmilitatis esse mentiendum, ita vt de continẽtia quam habet quis, interrogatus dicat se nõ habere. cap. 21. præfatæ collationis talia adducit testimonia, quibus Christus sic ait: Non videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito. & iterũ, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. & rursum de iis qui palã opera sua faciunt: ait: Amen dico vobis, receperũt mercedẽ suam, His aliud respondere non possumus, quam quòd beatus Aug.

Mat. 6

in quadam homilia ait, Deum per illa verba non opus, sed intentionem prohibuisse. Prohibuit quidem inanis gloriæ appetitum, ita vt etiam si opera nostra sint publicè facta, nō hac intentione fiant vt videantur. Ipsam tamen operum manifestationem non prohibuit: alioqui sibi esset contrarius, qui alibi di-
Mat. 5 xerat, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrū, qui in cœlis est. Qui ergo de virtute quā habet, interrogatus, se habere fatetur, & propter hoc Deo gratias reddit, & illius gloriam Deo à quo acce-
Mat. 5 pit, tribuit: non contra illud præceptum Dei agit, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Et de hac re satis. Nec scio aliquem qui contra hunc errorem ex professo scripserit, præter vnum beatum Aug. qui opus scripsit in quo contra omne mendacium disputat. Admoneo tamen lectorem ne occasione huius erroris Cassianum inter hæreticos recenseat: quoniam vt in primo huius operis lib. docuimus, fieri est possibile vt quis hæresim doceat, & hæreticus non sit censendus: quoniam nō adeò pertinaciter illam tuetur, vt ecclesiæ aliter docenti non sit paratus obedire. Fortè hac & alia occasione huius Cassiani opera inter apocrypha recensentur à Gelasio papa in cap. sancta Romana. 15. distinc. in libro Decretorum.

MENDICITAS.

NOn defuere qui mendicitatem tanquam præcipuum generis humani malū diuturnis conuitiis lacerauerint. Nā qui dicunt beatum populum cui adsunt diuitiæ, dicent etiā miserum & infœlicem populū cui illæ sic desunt, vt propter inopiam mendicare cogatur. Ioānes siquidem Vuitcleff cum suorum turba discipulorum docet non esse licitā mendicitatem: quapropter monachos mendicantes execratur, dicens illos debere viuere per laborē manuū, & non per mēdicationem. Hūc eundē errorē hoc nostro seculo suscitauit Lutherus, dicens mendicitatem esse ex lege prohibitam. Quapropter cùm ipse monachus esset ordinis eremitarū sancti Augustini, & ob hoc mēdicauerit (nam talis ordo monachatus est vnus ex quatuor mēdicantibus) tamen postea à diabolo cui adhæsit, excæcatus, monachatum reiecit, & mendicitatem damnauit, & ita tanquam canis ad vomitum reuersus est. Nos autem cum Deo adiutore simus memores Franciscanæ mendicitatis, quam in nostra adolescentia vouimus, pro huius mendicitatis assertione laboramus. Et quoniam pro religione pugnamus, confidimus in Deo quòd

Ioannes Vuitcleff. *Lutherus.*

quòd de nostris inimicis triumphabimus: quoniã ostendemus ex sacris literis talem mendicitatem nõ esse prohibitã, imò laudatam & meritoriam, ad quã apostolos ex Christi institutione sæpe confugere oportuit pro victu habẽdo. Et quãuis de ipso Christo nõ sic legatur aut credatur ꝙ ipse aliquando mẽdicauerit, quia mulieres aliquæ probæ quę illius doctrinã audiebãt, & suscipiebãt illi de facultatibus suis citra illius mẽdicitatẽ ministrabant, nõ tamẽ inde sequitur mendicitatẽ nõ esse licitam ad vitæ sustentationẽ. Nã multa sunt quæ certũ est Christũ nõ fecisse, quæ tamẽ licita sunt hominibus, vt inde vitæ suæ prouideant. Nunquã enim Christus calceos suit, aut canistra ex viminibus intexẽs fecit, aut ligna lęuigauit, aut lapides poliuit. Nũquid ideo colligere inde licebit, nullã ex illis artibus mechanicis esse licitã? Absit. Esto ergo vt nunquã Christus mẽdicauerit, nõ tamẽ inde sequitur vt aliis mendicare nõ liceat pro vitæ sustentatione. Sed iam ostẽdamus mendicitatẽ ex euãgelio. Christus mittens discipulos suos ad prædicandũ, præcepit illis omnium rerũ defectũ & penuriã, vt omnibus reiectis, & in solo Domino iactantes cogitatũ suũ, crederẽt se ab illo nutriẽdos. Nolite (inquit) possidere aurũ neq; argentũ, neq; pecuniã in zonis Mat. 10 vestris. Ecce pecuniã interdictã. Verũ quia pecunia seclusa poterant secum aliquid pro itinere deferre, ne hoc facerent statim subiunxit dicẽs, Non perã in via, neq; duas tunicas, neq; calceamenta, neque virgam. Ne autem quis putaret apostolos fuisse tunc soli fortunæ cõmissos, ostendit illis vnde habituri essent alimenta, dicens, Dignus est operarius mercede sua. Vel vt alius Luc. 10 euangelista ait, Dignus est mercenarius cibo suo. Per quæ ver- Mat. 10 ba designauit illos quibus apostoli prædicabant, teneri ad præstandũ illis alimenta. Et beatus Paulus in priore ad Corint. epistola hoc expressius docet, sic dicens, Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non comedit? Et paucis interiectis subdit: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Ecce vides apostolos ab omni rerum possessione denudatos, qui de labore suæ prædicationis debebant victum habere. Sed fingamus auditores fuisse adeo ingratos & immisericordes, vt nullus illorum apostolis alimenta præstiterit, nullúsque illorum apostolos ad domum suam inuitauerit, nam hoc possibile est con- 1. Cor. 9 tigisse, cùm constet Christum in die solenni palmarum, etiam Mat. 21 postquam

postquam prędicasset Hierosolymis, à nemine illius oppidi fuisse inuitatum, sed rediisse vsque Bethaniam, vt ibidem pranderet, multo ergo melius hoc potuit contingere apostolis. Quid ergo tunc facturi fuissent apostoli? Nunquid pati debebant mortem? Absit, cum possent eam euitare prodendo aliis suam egestatem. Si ergo poterant suam egestatem aliis reuelare, ergo poterant mendicare, quoniam hoc ego mendicitatem appello. Sic enim definit Augu. mendicitatē. Quid est (inquit) aliud mendicare, nisi ad hominum misericordiam viuere, sicut viuunt Iudæi, supple sub earum gentium regibus, in quas translati sunt? Hæc Augu. exponens versum illum Psalmistæ,
Psal. 108 Nutantes transferantur filij eius, & mendicent. Quòd si hæretici dicant illam apostolorum petitionem non esse tunc dicendam mendicitatem, cum apostoli tunc peterent illud quod iure illis debebatur, illis contradicit Ambro. qui in libello de vinea Naboth, ita ait: Audiuimus vocem diuitis aliena quærentis, audiamus vocem pauperis propria mendicantis. Non fiat (inquit) hoc à Deo, vt dem tibi hæreditatem patrum meorū. Hæc Ambrosius. Quibus verbis expressè ait Naboth propria mendicasse. Deinde si hoc ita se haberet, oporteret vt qui in extrema necessitate constitutus eleemosynam peteret, non esset dicendus mendicare, cum petat id quod sibi iure debetur. Apostolis ergo opus erat mendicare, cum iam illis fuisset à Christo interdicta omnis pecunia. Vnde Theophylactus exponens il-
Luc. 10 lud Lucæ, In eadē domo manete edentes & bibentes quæ apud eos sunt, sic ait: Vide qualiter discipulos mendicare instituit, & precio eos nutrimentum habere noluit. Hæc Theophylactus iuxta translationem antiquam, qua vtitur Thomas in cathena aurea. nam in ea traductione quam recens edidit Oecolampadius, aliter sonant. Et suspicor Oecolampadium ex industria mutasse verba, quia ille etiam hoc eodem fuit pollutus errore, vt negauerit etiam mēdicitatem esse licitam. Præterea, vt quis verè dicatur mendicare, parum refert per se an per alium petat, quoniam qualitercunque petat, mendicare dicetur, siue per se petat, siue per alium, siue etiam pro se petat, siue pro alio. Et si hoc est mendicare, tunc apertè constat Paulum Apostolum
1. Cor. 16 mendicasse. Nam vt patet ex priore epist. ad Corin. in ecclesiis Galatiæ fiebant collectæ per vnam sabbati pro sanctis qui erāt in Hierusalem. Et in posteriore epist. ad Corinth. idem Apostolus fatetur se fecisse, & decernit se facturum collectas pro sanctis in

ctis in ecclesia Macedoniæ, & testatur se idem fecisse in ecclesiis Corinthiorum. Rursum concilium Viennense quod celebratum est sub Clemente 5. decernit modum viuendi fratrum minorum per mendicitatem, non solùm esse licitum, verumetiam meritorium. Demum ex 45. articulis Ioannis Vuitcleff damnatis in concilio Constantiensi sesione octaua, vigesimus quartus sic ait: Fratres tenentur per labores manuum victũ acquirere, & non per mendicitatem. De quo articulo concilium per hæc verba profert sententiam. Prima pars (inquit) est scandalosa, & præsumptuosè asserta, pro quanto sic generaliter & indistinctè loquitur. Et secunda erronea, pro quãto asserit mendicitatem fratribus non licere. Hæc concilium Constantiense. Sed opus est vt obiectionibus aduersariorum respondeamus. Primò enim obiiciunt nobis illud quod scribitur in Deuteronomio: Omnino egens & mendicus non erit inter vos. Ex quo loco inferunt non licere alicui mendicare, cum hoc (vt aiunt) fuerit à Deo prohibitum. Huic obiectioni respondemus illa verba non esse prohibitoria, sed promissoria. Hoc enim Deus promittit ibi seruanti suam legem, vt si videlicet Iudæi legem seruassent quam Deus illis per Moysen dedit, nullus inter eos futurus esset egenus aut mendicus. Et quia Iudæi legem transgressi sunt, ideo Deus non fecit cum illis iuxta suum promissum. Iudæis siquidem tanquam carnalibus in præmium obseruationis legis promisit Deus solùm bona temporalia, sicut est illud: Si audieritis me, bona terræ comedetis. Ita etiam promissio quædam est cùm ait: Omnino non erit egens aut mendicus inter vos. Nam si verba illa fuissent (vt hæretici isti dicũt) prohibitoria, peccasset Helias mendicans à vidua, & Lazarus plenus vlceribus, cuius mendicitas laudata est in euangelio. Hoc modo respondet præfatæ obiectioni Thomas Valden. Potest tamen aliter responderi, & mea quidem sententia multo melius & magis conformiter ad sacram literam. Fateor quidem illa verba Deutero. explicare prohibitionem aliquã: tamen prohibitio illa non data est pauperi, nec tunc cum paupere Deus loquebatur: sed ad diuites de pauperum subuentione (vt ex literæ decursu facilè colligi potest) tunc loquebatur Deus, præcipiens illis vt tantam pauperum curam haberẽt, vt non finerent illos propter inopiam mendicare. Hoc autem verba quę postea Deus addit, apertè indicant: Non deerunt (inquit) pauperes in terra habitationis tuæ, idcirco præcipio tibi vt aperias manũ tuam

Conciliũ Viẽnense.
Conciliũ Constan.
Deu. 15
Esaia 1
Luc. 16

tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra.
3.Re.17 Secundò obiiciunt illud Psalmistæ dicentis, Non vidi iustum
Psal.36 derelictum, nec semen eius quærens panem. Ex quo loco infer-re volunt illos non esse iustos qui panem per mendicitatẽ quęrunt. Cui obiectioni respondemus secundum doctrinam Augustini, illa verba nõ esse intelligenda de pane corporali quem constat fuisse à multis iustis quæsitum, quoniam, vt de aliis ta-
1.Re.21 ceam, Dauid quæsiuit panes propositionis à sacerdote. Sed illa verba sunt intelligenda de pane spirituali verbi Dei, quem panem nunquàm iustis Deus denegauit, neque iustum aliquem sic dereliquit, vt famẽ verbi Dei pateretur. Circa panem tamẽ corporalem aut alias etiam res corporales sæpenumero Deus derelinquit iustos, vt per similes pręssuras melius valeant assequi regnum Dei. Contra hanc hæresim scribit latissimè Thomas Valden in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ lib. 4.

MERITVM.

Lutherus. INter alios Lutheri errores is vnus est quo ait nullum esse hominis meritum ad gloriam assequendam. Tantum enim gratiæ tribuit, vt nullum locũ relinquat libero arbitrio. Cum ergo, vt ait, totum ex gratia Dei pendeat, & nullo modo cooperetur liberum arbitrium, dicit non posse aliquod hominis opus dici meritum, præsertim cum nostra opera ad gloriam æternã relata, diminuta reperiantur. Si Lutherus accipit meritum pro tali opere quod ex sua natura & ex seipso æquale est præmio, certè illius sententia non est de errore notanda, quoniam nõ est aliquod opus nostrũ ex se tale quod æquari possit gloriæ æter-
Ro.8 næ. Nam Apostolus ait non esse condignas passiones huius seculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Verùm non semper sic capitur meritum, vt talem æqualitatem & obligationem naturalem innuat, sed aliam æqualitatem quæ nõ consurgit ex natura rerum, sed ex pacto quodam, quo pacto inito, æquale erit opus, quod antè non diceretur æquale: & debitum dicetur, quod aliàs non diceretur. Vt gratia exempli, Si in hastiludio quodam quod fortè non vltra vnius horæ spatiũ protenditur, rex promitteret cuicunq; melius vibranti hastã duobus occursibus, gemmam aut aliquod preciosum iocale valẽs sex millia aureorum, tunc si Petrus, aut Ioannes melius cæteris rem gesserit, dicetur absq; dubio quòd meritus est gemmam, & quòd rex est debitor illius. Tale autem debitum nõ est ex rei natura, quòd illi debita sit gemma, sed prouenit ex pacto regis, &

gis,& libera illius promisione,qui promittés donare,seipsum obligauit. Ita etiam etsi nostra opera ex se sint indigna gloria, & nos per illa nullum ius habere poteramus ad gloriam æternam,nec gloria vnquam fuisset nobis debita, tamen quia misericors Deus promisit seruanti mandata sua se daturum illi vitam æternam, post talem promisionem debet Deus dare gloriam seruanti sua mandata. Quod debitum in Deo non oritur ex nostris operibus,sed ex benigna eius voluntate,qui promittens nobis,seipsum obligare voluit. Et iuxta hunc modum intelligendo rationem meriti, constat nos nihil derogare maiestati diuinæ cum dicimus opera nostra esse meritoria vitę æternæ,quia hoc modo non dicimus Deum obligari,aut esse debitorem nostris operibus, sed dicimus eum obligari ex promissione sua,& esse debitorem promisioni suæ. Quòd autem ipse promiserit,simpliciter & absolutè est tribuendum gratiæ. Hoc modo negare meritum est hæresis, quoniam hanc meriti rationem sæpissimè sacræ literæ ostendunt. Sapiens nanque Ecclesiasticus ait: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorũ. Ecce vides ibi nomen meriti satis expressum. Cur ergo Luthere tantum abhorres meriti nomen, quod Ecclesiasticus non est veritus proferre? Præterea nihil aliud designat illa Christi parabola de patrefamilias mittente operarios in suam vineam,cum quibus fecit conuentionem ex denario diurno, finito verò labore dixit paterfamilias procuratori suo: Voca operarios,& redde illis mercedem, illam videlicet quàm paterfamilias cum operarios in laborem mitteret,illis promiserat. Hic audis mercedem pro labore,quæ res quasi debitum quoddam designare videtur. Quod clarius expresit paterfamilias cum murmuranti eò quòd non maiori præmio quàm denario fuisset donatus,dixit,Nónne ex denario conueni tecum? Tolle quod tuum est,& vade. Tuum dixit,quo nomine ostendit talem denarium fuisse illi debitum. Sed vnde debitum? Certè ex conuentione. Rursum apud Marcum Christus discipulis suis in hunc modum loquitur: Quisquis potum dederit vobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo,quia Christi estis,amen dico vobis, nõ perdet mercedem suam. Et Paulus apostolus in prima ad Corinthios epistola sic ait: Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundũ suum laborem. Si nullum esset meritum, non distribueretur merces iuxta laboris mensuram, sed iuxta voluntatem donantis. Et in epist

Eccl. 16

Mat. 20

Mar. 9

1. Cor. 3

Heb. 13 in epiſtola ad Hæbræos clarius nomen meriti expreſsit dicens, Beneficentiæ & cõmunionis nolite obliuiſci. talibus enim Sap. 3 hoſtiis promeretur Deus. Et Sapiens de iuſtis loquens ait: Tentauit illos Deus, & inuenit eos dignos ſe. Si digni, ergo meritũ 2. The. 1 habentes. Et Paulus ad Theſſalonicenſes ſcribens de tribulationibus quas illi patiebantur, ait: Quas ſuſtinetis in exẽplum iuſti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & pa-Colo. 1 timini. Et Coloſſenſibus ſcribens ait: Dignos nos fecit in parte ſortis ſanctorum. Quòd ſi dicas Paulum non aſſerere nos eſſe ex nobis dignos, ſed ꝙ Deus nos fecit dignos, & ego hoc ipſum ſentio, quòd non ſumus ſufficientes ex nobis ad gloriam promerendam, ſed quòd illam mereamur, eſt ex gratia Dei, quæ nos & præuenit, & euntes comitatur. Itaq; Deus per gratiã quã nobis donat, facit nos dignos ſe. Hoc ergo non poterit negare Lutherus, quin iuſtus ſit dignus Deo, quamuis à Deo ipſo fiat dignus. Quòd ſi dignus, ergo aliquam habet meriti rationem. Omitto hic ſacrorum doctorũ teſtimonia, qui omnes tribuunt meritum homini gratia Dei adiuto. nam qui deſtitutus eſt gratia diuina, certum eſt quòd nihil mereri poteſt.

Secunda hæreſis eſt omnino cõtraria huic proximè narratę, quoniam ait hominem ſine auxilio gratiæ Dei poſſe, ex ſua vir-Pelagius. tute naturali promereri vitam æternam. Huius hæreſis author fuit Pelagius. Sed de hac hæreſi non eſt opus impræſentiarum diſputare, quoniam ſuprà in titulo de gratia, hęreſi prima ſatis, vt exiſtimo, de illa diſſeruimus.

MIRACVLVM.

Valdenſes DE erroribus Valdenſiũ Guido Carmelita diſſerẽs cap. 15. dicit illos ſentire nulla vera miracula fieri in eccleſia. Verùm Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum cap. 35. recenſens Valdenſium errores, nunquã huius erroris meminit. Et ſi ita ſenſerunt, vt Guido illis impingit, apertiſsimè ex hoc errore licebit colligere quanta fuerit illorũ dementia, & ſacrarũ literarum ignorantia, cũ ſint tam multa ſcripturæ ſacræ teſtimonia ad miraculorum confirmationem. Sed Valdenſes fuerunt homines idiotæ, & prorſus ignorantes: quapropter veriſimile eſt eos neſciſſe quid ſit miraculum. ideo prius oportet miraculum definire, quàm de eo diſputemus. Miraculum eſt res inſolita ſupra naturæ potẽtiam operata. Itaq; duo oportet ineſſe vt aliquid poſsit dici miraculũ, quòd videlicet ſit ſupra naturæ potentiam, & quòd nõ ſit ex communi conſuetudine. Et ſi

alterum horum desit, miraculum minimè dicetur. Hac enim de caussa creatio animæ humanæ nō est censenda miraculum, quia etsi illius creatio excedat potentiam naturæ, nō est tamen res insolita, cum Deus quotidie nouas creet animas. Eadem ratione si vnus homo nasceretur cum septem digitis in qualibet manu, nō dicetur miraculum, quia etsi hoc sit insolitum, non tamen excedit potentiam naturæ, quoniam à caussis naturalibus hoc procedere potest. Si tamen res est insolita, & vires naturæ exuperans, illa meritò miraculū dicetur. Huiusmodi autē quàm multa fuerint vera miracula, piget recensere, quoniam vtrunq; testamentū plenum est miraculis. Ex veteri instrumento satis est ad memoriā reuocare miracula quæ Deus operatus est in Aegypto cū inde eduxit filios Israel. Et fortè Valdenses fuerunt ex illis de quibus dixit propheta, Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in cāpo Thaneos. Psal. 77
Ecce mirabilia operata in Aegypto. Quòd si cōtendas fatendo illa fuisse mirabilia: non autem miracula, quāuis ex definitione miraculi assignata possis cōuinci, tamen volo vt ipsa scriptura te conuincat. Cū diceret Moyses populo Israel ex mādato domini, quo pacto nocte sequēti moriturum esset omne primogenitum Aegypti tam ex iumentis quàm ex hominibus, statim hæc verba subnectit: Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis, ab homine vsque ad pecus: vt sciatis quāto miraculo diuidat dominus Aegyptios & Israel. Et in lib. Numerorū scriptura loquens quomodo terra deuorauit Chore, morientibus plurimis quando cōbussit ignis ducentos quinquaginta viros, sic ait: Et factum est grāde miraculum, vt Chore pereunte filii illius non perirent. Si ad nouū instrumentum nos citare volūt, illic etiam pro nobis dicetur sententia. Illic enim inuenies cæcos visui restitutos, claudos ambulantes, paralyticos sanatos, è quibus vnus fuerat 38. annis infirmus, leprosos plures mundatos, mortuos suscitatos, aliaq; innumera miracula, quæ nullo pacto per naturæ virtutem fieri poterant. Quis ergo erit tā temerarius vt negare audeat illa verè cōtigisse, & vera miracula esse? Quòd si Valdenses suam assertionē restringāt ad miracula quæ à sanctis fieri dicuntur, adhuc erit eorū assertio dicenda hæresis. Nā de Petro dicit historia apostolica quòd ad vocem Petri cōsolidatæ sunt bases cuiusdā claudi petentis eleemosynā ante fores templi: & sanatus est Aeneas alius qui fuerat paraly-

Exo. 11

Num. 26

Ioan. 5

Actu. 3

Missa

Actu.9 ticus iacens in lecto annis octo. Et plurima alia miracula enarrat illa apostolica historia, quæ nõ possunt negare fuisse miracula. Verùm nõ desunt aliqui latentes (vt existimo) Valdenses, qui hæc miracula à sanctis facta derident, dicentes illa à solo Deo fieri, quoniam (vt ait propheta) ille est qui facit mirabilia magna solus. Quapropter dolent cũ audiunt alios dicentes talem sanctũ, aut talem sanctã fecisse aliquod miraculum, quia dicunt illa à Deo fieri, & nõ debere vllo pacto hominibus tribui. Fateor quidẽ à Deo illa omnia fieri, sed vt Deus illa fecerit, sanctorũ merita sunt in caussa: ad quorũ exaltationẽ Deus vult miracula fieri. Et quia propter merita illius sancti Deus hoc facit, dicuntur fieri ab illo sancto. Neq; hic modus loquendi est alienus à sacris literis. Nam ipse veritatis magister apud Ioannẽ ait, Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horũ faciet. Aduerte quod nõ dixit, maiora horũ propter merita illius ego faciã, sed dixit, & ipse faciet, & maiora horũ faciet. Et apud Mar. iterũ ait, Signa eos qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient &c. Non dixit, Ad eorũ preces ergo eiiciã, sed dixit, ipsi eiicient, ipsi serpentes tollent, ipsi linguis loquentur nouis. Valeant ergo miraculorum subsannatores, & nolint tot deinceps excitare tragœdias aduersum eos qui dicũt miracula fieri à sanctis, cum dominus dicat de quolibet credente in eum, quòd faciet illa quæ ipse fecit, & adhuc maiora.

Psal.71

Ioan.14

Marci vlt.

MISSA.

INter multa quæ nobis Deus benignitatis suæ testimonia in hoc mundo reliquit, præcipuũ est illud omniũ sacramentorum excellentissimũ quod propter affluentẽ & exuberantem gratiã quæ in illo cõfertur, vocatum est eucharistia. Et queadmodum illud est excellentissimũ, ita oportuit vt ad illud conficiendum eminẽtior institueretur cultus religionis, vt ex cultu exteriori magis alliceretur animus omniũ adstantium ad maiorem reuerentiã illi sacramento prẹstandã. Nam cum vident homines præparationem sacerdotis, cæremonias quæ præcedunt & sequuntur huius sacramẽti cõsecrationem, valde mouentur vt magis illud reuereantur. Huius ergo ineffabilis sacramenti cõsecrationem cũ cæremoniis ad illã pertinentibus, nos missam vocamus. Qui ergo ipsum sacramentũ contẽnunt, nõ est mirandum si illius sacramenti cõsecrationi detrahãt, missæ dignitatem deprimãt, eã nihil facientes. Quod vt facilius efficiant,

Prima hæresis.

clant, hinc exordium sumunt, dicentes, Missam nõ esse à Christo institutam, sed humanis inuentionibus ecclesiæ illatã. Huius pestiferæ assertionis primus magister fuit Ioãnes Vuitcleff, qui dixit nõ esse fundatum in euãgelio quòd Christus missam ordinauerit. Si Ioannes Vuitcleff, hic capit vocabulũ missæ vt complectitur totũ illum cæremoniarum decursum, qui consecrationem eucharistię pręcedit & sequitur, vtputa quòd dicitur primò introitus, mox dicatur ter Kyrie eleison, & ter Christe eleison &c. hoc modo capiendo vocabulũ missæ, ego non putarem esse censendã hæresim illius assertionem: quoniam certum est Christum nõ instituisse illa omnia, sed partem illorum apostoli instituerũt, alias partes decursu tẽporis addidit ecclesia. Nam hymnũ illum angelicum, videlicet, Gloria in excelsis Deo, Telesphorus papa & martyr præcepit cantari in missa ante sacrificii oblationem. Et Gregorius papa huius nominis primus instituit, vt in principio missæ cantetur antiphona quæ vulgò dicitur introitus. Idem etiã instituit vt post introitũ nouies Kyrie eleison, Christe eleison cantetur. Et ita alia ab aliis successu tẽporis addita sunt. Si verò missa capiatur prout debet, vt videlicet solũ significet illa quæ sunt substãtialia, videlicet cõsecrationẽ eucharistiæ sub vtraq; specie, oblationẽ illius Deo in memoriã Christi, & eiusdem oblationis sumptionem: sic intelligendo certũ est quòd Christus missam ordinauit, & per cõsequens certũ est Ioannis Vuitcleff assertiònem esse meritò de hęresi notatam. Nã Christus in illa cœna vltima postquam ipse corpus suũ discipulis manducandũ sub specie panis dedit, dixit: Hoc facite in meam cõmemorationẽ. Quibus verbis discipulis præcepit vt illud quod ipse fecit, illi facerent in cõmemorationem eius. Christus benedixit, hoc est consecrauit, quoniam illa benedictione Christus cõsecrauit: & ita à vetustis ecclesiæ doctoribus, potissimum Græcis vocatur consecratio eucharistiæ mystica benedictio. Sic enim eam vocat Gregorius Nazianzenus. eodem nomine sæpissimè appellatur à Cyrillo super sextum Ioãnis caput. Sic etiam vocatur in epistola quam misit concilium Ephesinum Nestorio hæretico. Hinc etiam ortum habet quòd sacerdos antequam verba consecrationis dicat, benedicit panem, vt Christum imitetur, qui antequam discipulis daret, benedixit. Verùm etsi non legatur in euangelio aliquam aliam pro hoc sacramento fuisse à Christo institutam cæremoniam, non tamen ideo contemnendæ veniunt

Ioannes Vuitcleff. autor

Luc. 22

Missa.

illæ cæremoniæ quibus catholica vtitur ecclesia, præsertim cũ bonam illarũ partem legamus fuisse ab apostolis institutam. Nam Hugo de sancto Victore in lib. de sacramentis, & Isidorus in lib. de officiis cap. 15. & Remigius in lib. de officio missæ, testantur eũ ordinem orationũ quibus Deo oblata sacrificia consecrantur, primò à sancto Petro fuisse institutum, quẽ primam missam Anthiochiæ celebrasse ferunt, in qua tres tãtum orationes initio fidei proferebantur, incipiebatq; tunc sacerdos ab illo loco vbi dicitur, Hãc igitur oblationem &c. Alia verò successu temporis addita sunt. Meritò ergo talis assertio Ioannis Vuitcleff est velut hæretica dãnata. Nã ex 45. articulis eiusdem Vuitcleff in cõcilio Constantiensi dãnatis, quintus articulus sic ait, Non est fundatũ in euangelio quòd Christus missam ordinauit. Quæ assertio simul cum aliis vna super omnes lata sententia damnata est. Contra hanc hæresim copiosè disputat Thomas Valden in libro de sacramentalibus, titulo quarto.

Secunda hæresis negat missam esse sacrificiũ, neque ibi esse aliquam oblationẽ. Huius hæresis author est Lutherus, qui volens ex toto missam vnicum animarũ solatium tollere, his gradibus progreditur, vt primo dicat missam nõ esse sacrificium, quoniã in ea (vt ait) nulla prosus oblatio offertur. Et quoniam hoc est primum fundamentum quod iacit ad suã hæresim de missa abroganda stabiliendam, ideo pro viribus oportet anniti vt illud euertamus. Primò ergo quęrendum est à Luthero, vtrũ pro statu legis euangelicæ sit aliquod sacrificiũ ab ipsa lege statutum, & illi legi peculiare. Nõ est dicendum nullũ esse sacrificium, quoniã in omni lege fuerunt semper aliqua sacrificia. Nã in lege naturæ fuerunt sacrificia, quoniã Iob qui solum in lege naturę vixit, offerebat holocausta per singulos dies, ne fortè filii eius peccassent. De lege Mosaica nõ est opus dicere, cum tota illa plena fuerit sacrificiis. Et gentes ipsæ diuersa idola colẽtes, diuersa habebãt sacrificiorum genera, ita vt nulla sit gens tam barbara quæ nõ habeat aliquod sacrificii genus quod offerat Deo suo, hoc est illi quem putat Deum. Et hoc non aliunde venit, nisi quia à natura est omnibus inditum, vt Deũ quisque colat. Multo ergo maius oportet in lege euangelica, in qua clariorem Dei cognitionem habemus, vt in ea sit aliquod sacrificium multo excellentius omnibus sacrificiis aliarum legũ. Tale autem nullum reperiri potest nisi missa sit sacrificiũ, in qua verum Christi corpus, & verus eiusdem sanguis Deo offertur.

Lutherus. *Iob. 1*

Missa

Missa ergo est sacrificium. Et hanc nostram argumetationem confirmat Malachiæ prophetæ testimonium, qui enarrans abrogationem sacrificiorũ veteris legis, sic in persona Dei loquitur: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituũ, & munus nõ suscipiã de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnũ est nomen meũ in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meũ in gentibus. Ecce vides repudiari sacrificia veteris legis, cũ ait, munus non suscipiã de manu vestra. Et ne omnino sine sacrificio videretur populum relinquere, statim aperuit aliud sacrificiũ loco illius subrogatum multò melius, cũ dixit: In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. At nulla alia est oblatio quę simpliciter & absolutè dici possit munda, nisi eucharistia quæ in missa Deo offertur, quoniam vt ait propheta quidam, Omnes iustitię nostrę quasi pannus menstruatæ sic sunt coram Deo. Et si aliqua est oblatio quæ munda dicatur, illa nõ est ex se munda coram Deo, sed ex munditia & bonitate ipsius offerentis. Respexit Deus (inquit scriptura) ad Abel, & ad munera eius. Ad Abel primò, deinde ad munera, & ideo respexit ad munera, quia respexerat ad personam. Oblatio autem illa de qua propheta Malachias loquitur, absolute dicitur munda, nulla expressa persona à qua suam caperet munditiam. Ex quo colligitur quòd sit ex se munda, est ergo illa eucharistia. Quod si dicas intelligi de illa oblatione qua Christus seipsum in cruce pro nobis omnibus semel Deo patri obtulit: obstat id quod ait dominus, dicẽs quòd talis oblatio offertur in omni loco. At illa vnica oblatio in cruce facta à Christo, in sola Iudæa facta est, & nõ in omni loco. Non ergo loquitur propheta de illa. Nec etiã talis oblatio munda de qua dominus per prophetã loquitur, est oratio & eleemosyna, ieiunium, aut aliqua alia similis. Nam si de huiusmodi oblationibus loquamur, non vna in omni loco & ab omnibus offertur, sed diuersæ sunt orationes, distinctæ eleemosynæ iuxta diuersitatem personarum eas offerentiũ. Et huiusmodi oblationes etiã in lege veteri offerebantur Deo. ista autem de qua dominus per prophetam loquitur, non fuit in veteri lege, quoniam dicit eam subrogandam loco aliorum sacrificiorum, quæ reprobanda erant. Oblatio ergo quæ ex se sit munda sine vllo personæ offerentis respectu, & quæ in omni loco vna & eadem ab omnibus offeratur, nulla reperiri potest nisi eucharistia, quæ quotidie à

Mal. 1.

Esa. 26

Gene. 4

tota ecclesia per vniuersum mūdum dispersa, in missa Deo offertur. Ergo missa in qua talis oblatio offertur, est sacrificium. Præterea, sacerdotium legis euangelicæ quod à Christo summo sacerdote incepit, præcesserat in figura in sacerdotio Melchisedech, prout apertissimè docet Paulus in epistola ad Hebræos, quoniam ex hoc colligit ibi Paulus melius esse sacerdotium nouæ legis quàm sacerdotium veteris, quia videlicet hoc benedictionem ab illo receperit. Et Christus qui summus est huius sacerdotij sacerdos, dictus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Iam videamus in quo sacerdotium Melchisedech simile sit sacerdotio nouæ legis euangelicæ, vt meritò possit dici figura & typus illius De sacerdotio Melchisedech nihil aliud expressit scriptura, quàm quòd panem & vinum obtulit, ita quòd oblatio Melchisedech quam Deo obtulit, fuit panis & vinum. Verùm hoc impij hæretici negant reperiri in scriptura, sed dicunt scripturā referre Melchisedech obtulisse panem & vinum Abrahæ redeunti de victoria quinque regum, & non Deo. Sed vt eorum fallaciæ & technæ prodantur, citare oportet scripturam. Sic enim verba eius habent: At verò Melchisedech rex Salem proferēs panem & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei &c. Quòd panē & vinum obtulerit, apertius dicit scriptura, quàm vt dubitari possit. Verùm cui obtulerit, ostendere oportet. Et certè si sequentia verba aduertātur, apertè conuincitur quòd Deo obtulit. Nam cùm dixerat panem & vinum protulisse, caussam illius oblationis mox subiunxit dicens, Erat enim sacerdos Dei altissimi. Estne sufficiens caussa sacerdotium Dei, vt Abrahæ panē & vinum offerre debuisset? Aut fortè sacerdotis officium erat ministrare victoribus panem & vinum? Absit. Non est enim æquum vt minister mensæ Dei ministret mensis hominum. Si coniunctionem copulatiuam posuisset sic dicens, At verò Melchisedech rex Salem proferens panem & vinum, & erat sacerdos Dei altissimi &c. si sic locutus fuisset, dubitari meritò poterat cui obtulisset panē: sed cùm posuerit coniunctionem caussalem, dicens, erat enim sacerdos Dei altissimi, videtur illa verba posita vt redderet caussam quare obtulerit panem & vinū. Nam quia dixerat Melchisedech regem Salem obtulisse panem & vinum, mirari quis poterat regem oblationes facientem. ideo subdidit dicēs, Erat enim sacerdos Dei altissimi. Melchisedech ergo panem & vinum obtulit Deo. Et hæc est nō solū recentiū theologorum

Heb. 7

Psal. 109

Gen. 14

gorum sententia (vt quidam existimat) sed vetustorum. Nam beatus Cyprianus in quadam epistola ad Cæcilium quæ est in secundo lib. epistolarum eius, ita sentit. Damascenus in 4. lib. de fide orthodoxa cap. 14. idem docet. Quòd si Melchisedech panem & vinum nõ obtulit Deo, ostendant ex sacris literis qui hoc asserũt, quis fuerit ritus aut ordo sacerdotij Melchisedech, vt meritò dicatur gessisse typum sacerdotij nouæ legis? Cùm ergo nihil aliud de eius sacerdotio reperiatur, conuincitur eum panem & vinum obtulisse: & si in hoc figuram gessit sacerdotij nouæ legis, oportet veritatem in sacerdotio nouæ legis reperiri, cui talis oblatio similis habeatur. At nulla alia haberi potest in sacerdotio legis euangelicæ, nisi oblatio illa corporis & sanguinis quæ sub speciebus panis & vini quotidie in missa fit. In missa ergo aliquid offertur, & per consequens missa est sacrificium. Rursus Paulus apostolus in ea quæ est ad Hebr. epist. sic ait: Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Aut ergo nullum est legis euangelicæ sacerdotium, aut aliquod habebit peculiare sacrificium quod offerat pro peccatis. nullum autem est aliud quod non possit à non sacerdote offerri, nisi eucharistia quæ in missa offertur, missa ergo est sacrificium. Deinde hanc sententiam docuerunt concorditer omnes sacri doctores qui ante Lutherum scripserũt. Concors autem omnium sacrorum doctorum sententia (vt in lib. huius operis primo cap. 7. docuimus) maximi est momenti, adeo vt si scriptura aut ecclesiæ definitio deesset, illa sola sufficeret ad fidem astruendam. Istorum autem sacrorũ virorum testimonia caussa prolixitatis vitãdæ omitto. Quòd si quis ea videre desiderat, citabo loca illorũ, vt curiosus & diligens lector ex propriis fontibus hauriat si velit. Dimissis ergo aliis recentioribus, à Gregorio exordiar. Gregorius papa in 4. lib. dialogorum cap. 58. Fulgentius lib. 2. ad Monimum circa principiũ libri sæpe vocat missam sacrificium & oblationem. Leo papa huius nominis primus in epistola quadam ad Dioscorum, quæ est nona in ordine. Augu. lib. 10. de ciui. Dei cap. 20. & lib. 17. cap. 20. & sermo. 1. super Psal. 33. Ambr. lib. 1. de offic. cap. 48. Chrysost. in homi. de proditione Iudæ, & super epist. ad Hebr. sæpe. Greg. Nazianzenus in carminibus quæ ad episcopos scripsit. Verùm quia hic liber nõ ita patet omnibus vt reliqui, eius verba hic subiungã. Sic enim ait: O sacrificia mittẽtes incruẽta

Frãciscus Titelmanus super Psal. 109

Heb. 5

ſacerdotes. O animarũ cuſtodes glorioſi. O magni figmentum Dei veſtris in manibus ferentes. Hæc ille. Quod autẽ dicit ſacrificia incruenta, non ideo dicit, quia ibi offeratur corpus ſine ſanguine, ſed quia nihil pro tali ſacrificio occiditur, & nulla illata vi effunditur ſanguis, ſicut olim in lege veteri cũ de aliquo animali victima mactabatur. Irenæus lib. 4. cap. 32. Alexander papa huius nominis primus in quodam decreto quod inſcribitur de ſacerdotibus non vexãdis, & habetur in volumine conciliorum generalium. Ignatius martyr in epiſtola ad Smyrnenſes. Ecce quanta ſit Lutheri audacia, qui non veritus eſt ſententiæ tantorum patrũ repugnare, & velut alter Goliath ſolus totam ſacrorũ virorum phalangẽ ad bellũ prouocare. Poſtremò hæc peſtifera Lutheri ſententia damnatur in pluribus conciliis. Plurima enim ſunt concilia quæ cẽſent miſſam eſſe verũ ſacrificiũ. Primò conciliũ Lateranẽſe ſub Inno. tertio celebratũ, cuius definitio habetur in volumine epiſt. decretaliũ in tit. de ſumma trinitate & fide catho. cap. firmiter credimus. Sic enim ibidem habetur: Vna eſt fideliũ vniuerſalis eccleſia, extra quã nullus omnino ſaluatur, in qua idẽ ipſe ſacerdos eſt ſacrificiũ Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continẽtur, tranſſubſtãtiatis pane in corpus, & vino in ſanguinẽ poteſtate diuina, vt ad perficiendum myſteriũ vnitatis accipiamus ipſi de ſuo quod ipſe accepit de noſtro. Hæc conciliũ Lateranenſe. Et conciliũ Tolatanũ primũ cap. 5. vocat miſſam ſacrificiũ. Et conciliũ Toletanum duodecimũ cap. 5. eodẽ nomine Miſſam appellat. Et conciliũ Epheſinũ in epiſt. quę nomine cõcilij ad Neſtoriũ directa fuit, ſic miſſam appellat. Sed opus eſt vt Lutheri obiectionibus reſpondeamus. Sic enim obiicit, In cœna non ſe obtulit Deo patri, ſed in morte: ergo ſacerdos qui memoriam agit illius cœnę dominicæ, non offert corpus Chriſti Deo. Huius argumẽti debilitas inde patebit, ſi aduertat quiſque miſſam non ſolùm eſſe in memoriam cœnæ, ſed etiam in memoriam paſsionis & mortis Chriſti. Hoc autẽ Paulus confirmat dicens, Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Cũ ergo nullus dubitet Chriſtum in morte ſeipſum obtuliſſe Deo patri, oportet etiam vt nullus dubitet quin ſacerdos in miſſa quæ in mortis Chriſti cõmemorationem agitur, offerat Chriſtum in oblationem Deo. Secundò obiiciunt nobis Lutherani Paulũ dicentem, Vna oblatione

Cõcilium Lateranenſe. *Concilium Toletanũ.* *Cõcilium Epheſinũ.* *1. Cor. 2* *Heb. 10*

latione

latione cōſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Et iterum, In qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Quam ſententiam ſæpe Paulus repetit in epiſtola ad Hebræos, præſertim capitibus 7 & 9. Huic obiectioni reſpondemus, fatentes Chriſti corpus ſemel duntaxat fuiſſe oblatum in cruce viſibiliter & ſenſibiliter, ita vt ipſe in tali oblatione mortem ſubiret, & ſic moriens à toto populo conſpiceretur. Talis inquam oblatio ſemel facta eſt, nec opus eſt vt iterum fiat, cū illa pro totius mundi redemptione ſufficiat. Et de hac re loquitur Apoſtolus. Sed eſt alia oblatio multò delicatior quæ nullum habet doloris aut anguſtiæ rigorem, & propterea vocauit Gregorius Nazienzenus ſacrificia incruenta, oblationem euchariſtiæ in miſſa, vt diximus, quia in illa oblatione etſi Chriſtus ſit oblatus, non tamē in illa moritur, prout mortuus eſt cū fuit oblatus in ara crucis. In prima oblatione ipſemet Chriſtus ſeipſum obtulit Deo, ita vt eſſet ſacerdos & ſacrificium. In hac autē oblatione quæ fit in miſſa, etſi ipſe offeratur, & ſit ſacrificium, nō tamen ipſe ſe offert Deo, ſed ſacerdos in perſona eccleſiæ præſentat Deo patri oblationē factam per filiū in ara crucis. Et ex hoc diſcrimine inter offerētes, oritur vt diuerſum fuerit meritū in iſtis duabus oblationibus. Nam prima quæ à Chriſto facta eſt, fuit meriti infiniti. Secunda autem quæ fit à ſacerdote in miſſa, eſt meriti limitati & finiti. In prima verè mortuus eſt Chriſtus: in oblatione verò quæ fit in miſſa, non moritur, ſed fit quædam illius mortis memoria. De hac ſecunda oblatione non loquitur ibi Paulus, vt patet ex litera: & de hac dicimus eam ſæpiſsimè iterari, quamuis prima oblatio non fuerit iteratò facta. Hoc autem vt non appareat Luthero nouū, teſtimonio Chryſo. cōprobemus, qui ſuper epi. ad Hebr. ſic ait, Et quia ſemel oblata eſt illa hoſtia, oblata eſt in Sancta ſanctorū. hoc autē ſacrificium exēplar eſt illius, idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnū, craſtina alium, ſed ſemper idipſum. Proinde vnum eſt hoc ſacrificium. Hæc Chryſoſtomus. Ecce qualiter ait nos offerre eandem hoſtiam, quam Chriſtus ſemel obtulit in cruce, videlicet corpus & ſanguinem ſuum. Tertiò Lutherus ſuam ſententiā hoc argumento probare nititur. Quomodo (inquit) fieri poteſt vt ſacerdos offerat Deo quod ipſe ſumit? Repugnat enim (vt ipſe ait) miſſam eſſe oblationem, cùm illam recipiamus. Idem ſimul recipi & offerri non poteſt. Mirum eſt quòd ſophiſmate tam nuga-

Missa

ci Lutherus in re tam sacra se firmet, cùm ipse aliàs non semel aut iterũ omnes argumentationes & dialecticas ratiocinationes à rebus sacris abigat, insimulétq; recentes theologos quòd eas sacræ theologiæ miscuerint. Sed hæc missa faciamus, & redeamus ad huius rei primum caput. Nónne plurima sacrificia legis Mosaicæ sumebant ij qui offerebant? Nunquid edebat Deus ea quæ illi offerebantur? Audi ipsum Deum exprobrantem Iudaicam dementiam, & futuram Lutheri insaniam, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid mãducabo carnes taurorum: aut sanguinem hircorum potabo? Cùm ergo Deus non comedebat carnes quæ illi offerebantur, nunquid peribant? Non certè, sed multæ ex Domini præcepto manebãt penes sacerdotes. Si sacerdotes capiebant, & non est dubium quin sacerdotes etiã offerebãt, colligitur optimè nullam esse repugnantiam, vt idẽ simul offerat & accipiat. Hæ sunt præcipuæ obiectiones: alias autem, quoniam debilissimæ sunt, caussa prolixitatis vitandæ præterij. Si quis verò plura de hac re nosse cupit, legat Iodocũ Clithoueum in prima parte Propugnaculi ecclesiæ contra Lutheranos, & Gasparem Sagerum, & Albertum Pighium Campensem in libro controuersiarum Ratisponæ habitarum, controuersia quinta, & Ioannem Eccium, qui librum integrum de hac re edidit, in quo exactissimè rem pertractat, quamuis prolixius iusto.

Psal. 46

Missa defunctis prodesse

Lutherus.

Tertia hæresis est, quæ ait missam non posse offerri pro peccatis, nec posse prodesse viuis aut defunctis, sed soli sacerdoti. Huius erroris author est etiam Lutherus, dicens impium esse si missa canatur pro peccatis. Ecce quibus gradibus progreditur diabolus vt homines ad tartara ducat. Primùm ad peccatum allicit & impellit: deinde à remedio auocat, ne peccatorum cicatricibus subueniatur. Sed claudamus aures ad vocem aut sibilum serpentis venenosi, & audiamus Paulum dicentem, Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. At cùm euangelicum sacerdotiũ (vt in præfata hęresi ostendimus) nullum aliud habeat sacrificium quam eucharistiam, conuincitur inde vt illam sacerdos offerre possit

Heb. 5

pro pec

Missa

pro peccatis, non tantùm suis, sed etiam pro peccatis populi. Nam post illa verba adducta Paulus de eodem sacerdote sermonem faciens subiungit, Qui condolere possit his, qui ignorant & errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Ecce qualiter Pauli testimonio omnis sacerdos offert sacrificia non solùm pro suis, sed etiam pro populi peccatis. Et cùm sacerdotium euangelicum nullum aliud habeat quod possit offerre sacrificium, sequitur quòd illud potest offerre sacerdos pro peccatis populi, & suis. Præterea hoc ipsum confirmat inueterata ecclesiæ cõsuetudo, quæ non ex permissione ecclesiæ tolerata est, sed ex præcepto & decreto eiusdem hucusque seruatur. Nam iuxta illum celebrandi ritum quem catholica ecclesia obseruandum tradidit, sacerdos ante eucharistiæ consecrationem sub silētio orat pro viuis, vt illis proficiat ad salutem animæ & corporis illa sacrorum mysteriorum oblatio. Post consecrationem verò sacerdos supplex Deum orat pro defunctis, vt per virtutem illius sacratissimæ oblationis Deus dignetur illis defunctis indulgere locum refrigerij, lucis & pacis. Et hæc consuetudo, quam hodie ecclesia tenet, non est recens, vt hac occasione eam contemnere audeat Lutherus. Nam beatus Chrysostomus homilia 69. Bernardo Brixiano interprete, testatur eam consuetudinem emanasse ab apostolis. Sic enim ait, Non temerè ab apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multùm posse contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes? Hæc ille. Et beatus Ambrosius in quadam epistola consolatoria ad Faustinũ de morte sororis, apertum de hac re perhibet testimonium, cùm ait: Ego non tam deplorandam, quàm orationibus prosequendam reor, non mœstificandam lachrymis, sed magis oblationibus animam eius Domino cõmendandam. Hæc ille. Beatus Aug. lib. 9. confessionũ suarum, matrē suam, catholicā & sanctam mulierem cõmendat, quòd instante resolutionis suæ die, nõ de sepulchri honore, sed solũ de hoc vno esset solicitā, vt frequens illius memoria in altaris sacrificio fieret, in quo sciebat offerri victimā illam sanctā, qua deletum est peccati chirographum.

phum. Cyprianus martyr his omnibus multo vetustior lib. 1. epistolarum suarum, epistola 9. de Victore quodam scribens, qui contra decretum episcoporum, presbyterum quendam rerum suarum authorem constituerat: & ipsius decreti tenorem subiiciens dicit, antecessores suos episcopos salubriter instituisse, ne quis frater excedens de seculo, ad tutelam, aut curam bonorum suorum, clericum nominaret. Quia siquis hoc fecerit, non offeratur pro illo, nec sacrificium pro dormitione eius celebretur. Neq; enim ad altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui sacerdotem ab altari voluerit auocare. Hæc decretum episcoporum ante Cyprianum, ex cuius verbis apertissimè conuincitur, eo tempore sacrificium altaris pro defunctis offerri. Sed audiamus quid de illo Victore, Cyprianus iuxta præfatum episcoporum decretum, faciendum esse censeat. Et ideo (inquit Cyprianus) Victor, cum contra formam nuper à sacerdotibus datam, Geminium Faustum presbyterum, ausus sit authorem constituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua in ecclesia eius nomine frequentetur: vt sacerdotum decretum religiosè & necessitate factum, seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, nequis sacerdotem Dei ad seculares molestias deuocet. Hactenus Cyprianus. Sed & Tertullianus vno ferè integro seculo Cypriano vetustior, huius consuetudinis in ecclesia seruatæ meminit, qui in libro de corona militis, inter illas antiquas ecclesiæ consuetudines quibus tribuit apostolicam authoritatem, quanuis sint nobis sine scripto commendatæ, hanc etiam de sacrificij oblatione connumerat. Quid igitur Lutherus contra tam antiquam ecclesiæ consuetudinem, tot sanctorum virorum testimoniis comprobatam, præsumit? Melius est igitur vt tam certam ecclesiæ consuetudinem imitemur quàm præsumptuosam Lutheri nouitatem. Demum, concilij Cabilonensis decretum de hac re sic definit. Antiquitus hũc morem sancta tenet ecclesia, vt & missarum solennibus, & aliis precibus, domino spiritus quiescentium cõmendentur: dicente Augustino, Non sunt prætermittendę supplicationes quas faciendas pro omnibus in christiana & catholica societate laudamus. Hæc concilium Cabilonense. Sed vt verum fatear, huiusmodi concilij decreta non habentur in eo volumine in quo sunt omnium conciliorum decreta congesta: sed illud fragmentum habui ex Gratiano, qui in volumine decretorum de conse. dist.

Conciliũ Cabilonense.

1. in

1.in capite, Visum est, citat illud concilij decretum. Sed Lutheri obiectionibus respondere oportet. Sic enim argumentatur: Communio vnius laici alteri laico prodesse non potest: ergo sacerdotis missa non potest populo prodesse. Hoc loco miserè cæcutit Lutherus, nõ videns hoc inter sacerdotem & laicos interesse, quod olim interfuit inter apostolos è manu Christi recipientes eucharistiam, & ipsum Christum Apostolis porrigentem. Sicut enim laicus nunc recipit è manu sacerdotis, ita & tũc apostoli è manu Christi. Sacerdos autem facit quod tunc fecit Christus: quoniam idem corpus conficit ex pane, quod tunc fecit Christus. Idem corpus offert Deo, quod postea in ara crucis obtulit Christus. Quis autem non videt ineptissimum esse argumentum quo quis probare vellet Christi consecrationẽ nullo modo nobis prodesse, eò quòd Apostoli recipientes nihil nobis profuerunt? Si hoc esse inualidum argumentum nemo est qui non videat, cur etiam simillimi argumenti ineptia nõ erit aperta, quum argumentatur vnum sacerdotem non posse pro aliis offerre, propterea quòd vnus laicus non potest pro alio communicare? quoniam (vt diximus) sacerdos Christi locum tenet, laicus verò communicans personam agit apostolorum. Secundò quasi ad eundem lapidem offendens, sic obiicit Lutherus, Vnus homo non potest pro alio baptizari, nec pro alio vxorem ducere, ergo nec vnus homo poterit pro alio offerre. Huic obiectioni respondemus quòd non sunt omnia sacramenta ad eundem gnomonem examinanda, quum non sit omnium illorum æqua vis & potestas. Cum ergo hoc eucharistiæ sacramentum longo interuallo reliqua omnia antecedat, non venit eadem mensura metiendum qua reliqua. Et si hoc gratis daremus Luthero, vt hoc sacramentum reliquis sit æquale, non tamen inde colligere liceret tam exactã istius sacramenti ad alia similitudinem. Nam eodem argumento etiam conuinceretur sacerdotem non posse eucharistiam à se consecratam suscipere, sed oportere illam recipere à manu alterius sacerdotis, quia sacerdos etsi claues habeat quibus absoluere potest alium pœnitentem, non tamen perinde potest seipsum absoluere. ergo eodem modo oporteret fateri quòd licet posit conficere, & alteri communicare, non tamen sibiipsi. Verùm hæc non ita se habent, quoniam non oportet sacramenta esse sibi inuicẽ adeò similia, vt nullum sit inter illa discrimen. De hac re amplius dicetur infrà cum de suffragiis defunctorum disputabimus.

Alij

Alij ſunt plures errores qui ad miſſæ celebrationem pertinere videntur. Sed illos iam ſupra in titu. de eucharistia recenſuimus.

MONACHATVS.

ILle humani generis antiquus hoſtis, ad hũc vſque diem quacunque poteſt tentat vt homini noceat, & impediat illum à conſecutione beatitudinis æternæ, ad quam creatus à Deo fuerat. Cum ergo viderit dæmon plures per monachatus ſuſceptionem ſuos laqueos euaſiſſe, & æternam conſecutos fuiſſe gloriam: ne alij illorum exemplo ſimiliter eius laqueos euadant, hoc vnum curauit, monachatui detrahere, vt vel ſic ab illius ſuſceptione homines auerteret. Neque vt hoc faceret defuerũt illi miniſtri, quos calliditate ſua ſerpentina decepit, vt illi in eandem damnationem poſtea inducerent alios. Primi ergo dęmonis miniſtri fuerunt Valdenſes, qui in tantam proruperunt inſaniam, vt dicerent mendicantium religiones fuiſſe malorum dæmonum inuẽtionem. Hoc enim illis impingit Aeneas Syluius lib. de origine Bohemorum cap. 35. Guido tamen huius erroris non meminit etiam cum Valdenſium errores recenſet. Eodem ferè tempore quo Valdẽſes, aut parum poſtea quidam Vuilhelmus de ſancto Amore ſcripſit librũ, in quo perſuadere conatus eſt hominem non poſſe ſaluari in ordine mendicantium. Sed hunc librum Alexander papa 4. damnauit vt hæreticum, & præcepit ſub excommunicationis pœna vt quicunque illum haberet, combureret. Poſt iſtos hunc eundem errorem ſuſcitauit Ioan. Vuitcleff, qui non ſolũ monachos mendicantes, ſed omnem monachatũ atrociter eſt inſectatus. Hic enim dixit neminem poſſe ſaluari in religione priuata, imò dicit omnem qui in priuata religione exiſtit, eſſe ineptum & inhabilem ad obſeruantiam mandatorum Dei. Quapropter addidit, eos qui religiones inſtituerunt, videlicet Benedictum, Franciſcum, Dominicum, &c. fuiſſe damnatos, eò quòd religiones inſtituerunt, niſi fortè de hoc pœnituerint. Hunc Vuitcleffi inſanum & impium errorem iam ſepultum, ab inferis ſuſcitauit hoc noſtro ſeculo Martinus Luthe. dicens non eſſe licitum hominem obligari ad aliquid agendum vltra id quod dominus nobis præcepit, ſed liberè viuendum eſſe cuilibet, & non ſub lege humana. Quapropter liberam tribuit monachis poteſtatẽ exeundi à monaſteriis, & vxoris ducendi ſi volunt. imò in multis Germaniæ oppidis coacti ſunt monachi relinquere propria monaſt

Valdẽſes. *Vuilhel. de ſancto Amore.* *Ioannes Vuitcleff.* *Luthe.*

monasteria, quia non permittitur eis in illis habitare nisi cucullam exuant,& vxores ducant. Cõtra horum omnium errorem decreui nihil in hoc opere scribere, ne fortè dicatur de me, eò quòd sim ipse etiam monachus ex instituto Franciscano, quòd meam ago caussam, & quæro quæ mea sunt, & non quæ Iesu Christi. Et videtur mihi rem cessuram in maiorem monachatus gloriam, si caussa illius ab aliis agatur quàm ab ipsismet. Et cum non defuerint qui strenuè pro nobis in hac parte pugnauerint, non est cur nos arma sumere debeamus. Ioannes episcopus Roffensis in eo opere quod cõtra Lutheri captiuitatem Babylonicam edidit, pro monachis de Luthero triumphat. Iodocus Clichthoueus vir non minus pius quàm doctus librum vnum in fauorẽ monachatus edidit, & alibi sæpe pro votis monasticis caussam agit, præsertim in eo opere quod fecit pro assertione veritatum definitarum in concilio Senonensi. Olim scripsit beatus Chryso. aduersus vituperatores vitæ monasticæ libros tres. Et si quis nostros non dedignatur, beatus Thomas in fauorem monachatus scripsit cõtra præfatum Vuilhelmum de sancto Amore librum vnum. Albertus Magnus defensoriũ mendicantium composuit. Thomas Vualden carmelita in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ circa finem longum de hac re facit tractatum, qui mea sententia omnes aduersariorum calumnias nullius esse momenti apertissimè ostendit. Verum ne quis me incuset quòd istorum hæreticorum sententiam inter hæreses collocauerim, nulla adducta ratione propter quã censeatur meritò fuisse damnata, ecclesiæ catholicæ definitionem proferam, quæ sola maioris est ponderis quàm mille ratiocinationes aut syllogisticæ collectiones. Ex 45. articulis Ioannis Vuitcleff in concilio Constantiensi sessione 8. damnatis, multi sunt ad hanc rem pertinentes. Nam vicesimus articulus sic ait: Si quis ingreditur religionem priuatam qualemcunq; tam possessionatorum quàm mendicantium, redditur ineptior & inhabilior ad obseruationes mandatorũ Dei. Vicesimusprimus articulus sic ait: Sancti instituentes religiones priuatas, sic instituentes peccauerunt. Vicesimussecundus articulus sic dicit, Religiosi viuentes in religionibus priuatis, non sunt de religione Christiana. Ad idem pertinent articuli 33. & 34. & 44. Hi autem articuli omnes damnati sunt in concilio Constantiensi sessione 8. Cum ergo sit tam expressa ecclesiæ definitio, non est opus vt monachi pro se pugnent, aut caussam iterum ad litem

tem reuocent. Et si quis nos ad contentionem vocauerit, melius est non contendere, sed caussam pro nobis dictam ostendere. Cæterùm de vna sola re hic volo admonere lectorem, vt aduertat qui sunt ij, qui monachatui detrahunt, quoniam nullus vnquàm monachatui detraxit nisi homo voluptuosus, illecebris deditus, quales ego sæpe notaui. Et ita sunt tanquam canes in præsepi, prout dicitur in prouerbio: quoniam nec ipsi viam virtutis capessere volunt, & capessentibus siqui sunt, latratibus & morsibus obstant. Hoc autem ideo faciunt, vt videlicet sua occultent scelera. Nam qui prauam vitam duxerit, alios vt nequiter viuant hortabitur, quoniam latere existimat sua flagitia, si alios habuerit suorum scelerũ imitatores, & tanto minus notari credit, quanto plures habuerit in crimine socios. Et tanto contrà magis timet pudore confundi, quanto plures fuerint virtutis cultores. Vitium nanque ex comparatione virtutis vilescit. Quędam alia quæ ad monachatum pertinent, iam superius pertractata sunt cum de mendicitate ageretur, & inferius amplius dicemus, cum de votis disputabimus.

MVLIER.

Pepusiani. Est quædam hæresis asserens mulieres iustè posse ad sacerdotium promoueri. Huius hæresis authores sunt Pepusiani, sic dicti (vt ait Aug. lib. de hæresibus cap. 27.) à quodam oppido quod vocabatur Pepusa, ex quo loco dicunt fuisse oriundum Montanum hæreticum. Hunc errorem ante mille & tre- *Luthe.* centos annos sepultum, Lutherus suscitare conatus est, qui ad nihil aliud natus esse videtur, quàm ad reuocãdum & reducendum in ecclesiam pestilentes errores ab eadem iam olim explosos atque eiectos. Hæc hęresis facilè conuincitur si consideremus quæ sint sacerdotis partes, aut quod illorum sit munus & officiũ. Sacerdotis partes sunt tres, iuxta quas sacerdos à non sacerdote secernitur. Nam sacerdoti soli competit corpus Christi ex pane conficere. eiusdem sacerdotis munus proprium est peccata in confessione audire, & illis auditis peccatorem ab illis absoluere. Ad sacerdotem etiam pertinet ex officio docere. At cum nullum istorum competere posit mulieri, cõuincitur mulierem non posse vllo modo ad sacerdotium promoueri, Quòd enim mulier non habeat potestatem consecrandi eucharistiam, inde colligitur, quòd talis potestas fuit à Christo sacerdotibus viris collata in cœna vltima, cum apostolis dixit,

Hoc facite in meam cõmemorationem. At cum Christus hæc verba dixit, nulla ibi aderat mulier ad quam illa verba possent referri. non fuit ergo tunc à Deo talis potestas mulieri collata. Quòd si consecrare nõ possunt, ergo nec pœnitẽtes absoluere, quoniam hæc potestas quæ circa corpus Christi mysticũ exercetur, innititur alteri potestati, quæ est circa corpus Christi verum, sicut vmbra pendet ex corpore, quia primam potestatem Christus contulit sacerdotibus in cœna vltima ante mortẽ: secundam verò non nisi postquam à mortuis resurrexerat, cum videlicet existẽs in medio Apostolorum dixit eis, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt &c. Si à muliere ergo primam aufers potestatem, fit vt necessariò etiam auferas secundã. Præterea, cum hanc absoluendi potestatem Aposto. tribuit, nulla aderat mulier, sed soli viri, puta decẽ Apostoli, prout Ioannes Euang. refert, ergo (vt de consecratione colligimus) talis potestas absoluendi non fuit à Deo mulieribus collata. Rursum si non esset aliquod scripturæ testimoniũ ad probandum mulieres nõ posse cõfessiones peccatorum audire, hoc solum sufficeret, quòd mulieres malè audiunt de taciturnitate, nec immeritò, cum hoc sit illis natiuum & genuinum, vt parũ probè taceãt si quid audierint secretius. Sunt enim natura garrulæ. Quo fit vt quò eam magis secretò astrinxeris, eo libentius postmodum effundat. Consultius ergo Deum egisse credimus, quàm Lutherus docet. Nã minimè expediebat vt omnia in eius aurẽ effunderemus, quæ peruiam & patulam habet viã ab auribus ad linguam. Tertium quod sacerdoti cõuenit ex officio, est doctrina. Illis enim incumbit alios docere, secundum quod dominus per Malachiam prophetam ait, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legẽ requirent de ore eius, quia angelus Domini exercituum est. Hoc autem munus nõ posse vllo pacto mulieribus permitti, Apost. Paul. testatur, qui apertissimè mulieribus interdicit ne docere præsumant, dicens, Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silẽtio. Si ergo mulier nõ potest docere, neque eucharistiam conficere, neque absoluere: conuincitur vt etiam sacerdos esse non possit. Accedit ad hæc, totius catholicæ ecclesiæ perpetuus vsus, quæ nunquam permisit mulierem sacerdotis officio fungi. Et certè si quisque aduertat quanta sit sacerdotii dignitas, & quantum reliquas omnes dignitates excedat, illico cognoscet meritò fuisse talem digni-

Luc. 22

Ioan. 20

Ibidem.

Mala. 2.

1. Timo. 2

tatem mulieribus denegatam. Nam mulieres oportet esse subditas viris, quia (vt ait Paulus) caput mulieris vir. Mulieres patiuntur prudentię defectum, & ideo faciles sunt vt decipiantur. Prima est enim seducta mulier in præuaricationem. Mulieres sunt natura incōstantes & mobiles: sicut Sapiens ait, Virum de mille vnum reperi, mulierē ex omnibus non inueni. Et iterum alibi, Mulierem fortē quis inueniet? Procul & de vltimis finibus preciū eius. Mulieres natura sunt fragiles, & ideo B. Petrus vocat mulierem fragilius vasculum. Theophylactus interpretans illud Pauli, Mulier seducta in præuaricatione fuit, sic ait. Quia semel mulier virum edocuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat velim docendi de cætero potestatem. Est nāque mulier natura leuior, & facile fallitur. Aduerte autē quemadmodū non Euā dixerit deceptā esse, sed mulierem, tanquam de ipso muliebri genere disseruisset. Nā quemadmodū natura omnis humana in Adā perdita est: sic per Euā in omne fœmineum genus delapsa est leuitas, qua & præuaricatio ipsa primum Euam inuasit. Hæc Theophylactus. Cùm ergo mulieres tot naturales patiantur defectus, non est credēdum fuisse illis commissum tale officium, ad cuius debitam executionem maxime exigitur vt illis omnibus defectibus careat qui illud exercere debet.

Eph. 5 · *Eccle. 7* · *Pro. vlti.* · *1. Pet. 3* · *1. Timo. 2*

MVNDVS.

HIc apertissimè cōperimus verum esse quod in primo huius operis libro docuimus, bonam hęresum partē a Gentilium librorū lectione ortum habuisse. Nam cum plures fuerint de natura mūdi & illius qualitate hæreses ortæ, ferè omnes ex philosophorum officina prodierunt. Est enim quædā hæresis docens materiam elementorum ex qua factus est mundus, non esse factam à Deo, sed esse Deo coæternam. Huius erroris authores fuerunt Seleuchus à quo Seleuciani, & Hermias à quo Hermiani. Sic enim de illis refert B. Augu. in lib. de hæresibus cap. 59. Eundem errorem post multa tempora docuerunt Albanenses. Eidem adhæsit quidam Hermanus Kissuuich Holandrinus, de quo iam supra habitus est sermo. Hic autē & Albanenses absolutè dixerunt mundū fuisse ab æterno. Quis nō videt hunc errorem ex Aristotelis schola prodiisse? Si cōtra Aristotelem esset nobis pugnandum, durum certè & laboriosum esset futurum certamen, quoniam contra illum parum agerent scripturæ sacræ testimonia. Verùm cum aduersus eos sit nobis designata

Seleucus. · *Hermias.* · *Albanēses* · *Herma-nus Kissu-wich.*

designata pugna, qui Christo nomina in baptismo dederũt, facillimè de illis triũphabimus. Apertissima certè & notissima sunt ea quæ in primo capite Geneseos de mundi creatione disseruntur. Et Ioannes Euang. de filio Dei loquens ait, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et iterum ibidẽ, In mundo erat & mundus per ipsum factus est. Nullus ergo dicere audeat mundum fuisse ab æterno, cum beatus Ioãnes tam apertè dicat mundum esse factum à Deo. *Ioan. 1*

Secunda hæresis docet mundum non finiendum. Hic etiam error ab Aristotele docetur. Post Aristotelem autẽ, ex iis qui se Christianos iactant, Albanenses eundem tutantur errorem, dicentes mundũ nunquã finiendum, sed semper in hoc statu mãsurum. Quòd si capiant mundũ pro sola elementorum & cœlorum substãtia, certè eorum sententia non est hæresis censenda, quoniam etiam peracto iudicio vniuersali cœlum manebit, & elementa manebunt iuxta eorum substantiam, imò puriora quàm nunc sunt. Si verò capiant mundum pro habitatoribus mundi, prout capit Ioannes cum dicit, Mundus eum non cognouit: & iterum, Sic Deus dilexit mundũ, vt filium suum vnigenitum daret: iuxta hanc mundi significationem error est apertus dicere mundum non esse finiendum, ita vt nunquam desint generationes hominum in eo habitantium: quoniam (vt supra contra eosdem Albẽses probauimus) iudicium vniuersale est futurum: in quo omnes comparebunt vt recipiat vnusquisque mercedem suam, siue bonum siue malum, prout in corpore gessit. At si mundus non finietur, non poterit generale iudicium fieri, quoniam quod infinitum est, nunquam poterit in vnum comprehendi. Cum ergo constet iudiciũ vniuersale esse futurum, oportet vt mundus aliquando finiatur. *Albanenses.* *Ioan. 1* *Ioan. 3*

Tertia hæresis docet mundum esse creatum non à Deo, sed ab angelis. Hic error etiã videtur prodiisse ex officina Aristotelica. Nam quãuis Aristoteles negauerit mũdum creatum, dixit tamen omnia quæ in istis inferioribus fiunt, fieri ab intelligentiis, quoniam quæ à Deo immediatè fiunt, dixit Aristoteles fieri necessario, quapropter dicebat res contingentes fieri ab intelligentiis. Ex quo errore hausisse videntur hæretici dicentes mundum esse factum ab angelis. Huius hæresis primus author fuit Simon Magus, quem secuti sunt plures alii, videlicet Menãder eiusdem Simonis discipulus, & Saturninus, à quo Saturniani, Nicolaitæ, Carpocratiani, Cerinthus, & Archontici, *Simõ magus. Menãder. Saturninus. Nicolaitæ. Carpocratiani. Cerinthus Archontici.*

qui sic appellati sunt à principibus quibus mundi creationem tribuunt. Istorum omnium communis error iam supra prostratus est in tit. de creaturis, hęresi prima. illo enim loco probauimus ex sacris literis omnia esse creata à Deo, & à nullo alio.

Quarta hæresis fuit quorundam dicentium mundum esse factum à Deo: sed hi ponunt plures Deos, quorum vni tribuunt huius mundi facturam, alterum autem nihil produxisse dicũt. Et hic error etiam ex fabulosa gentilitate deductus esse videtur. Nam gentiles fermè omnes credebant Deorum multitudinem. De hoc errore iam suprà disseruimus in tit. de Deo, hęresi prima. Ibi enim ostendimus ex sacris literis solum vnum esse Deum, eumq; esse creatorem cœli & terræ. Qui ergo authores erroris huius nosse cupit, ex illo loco discat.

Quinta de hac re hæresis est quæ asserit hunc mundum etiã post resurrectionem mortuorum in eodem statu in quo nunc est, esse mansurum: neque ita esse mutandum vt sit cœlum nouum, & terra noua. Hanc hęresim inter alias recenset Philaster Brixiensis in suo libello de hæresibus, nullum tamen illius declarat authorem. B. Augu. etiam in suo opusculo de hæresibus cap. 67. huius hæresis post Philastrum meminit, neque vllum etiam illius indicat patronum. Hanc hæresim aperta sacræ scripturæ testimonia condemnant. Nam in psal. 101. propheta ait, Initio tu domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem idem in æternum permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent: & velut amictũ mutabis eos, & mutabuntur. Vide quoties cœlorum mutationem indicat. Nam dicit illos perituros, & velut amictum mutãdos: quod haud dubiè idem est. Non enim cœli omnino peribunt: sed in melius mutabuntur. Nam B. Hierony. in commentariis super 65. Esaiæ caput, postquam hæc verba quæ nunc ex Dauide protulimus, citauit: hæc verba subiungit: In quo perspicuè demonstratur, perditionem & interitum, non abolitionem in nihili, sed cõmutationem sonare in melius. Neque enim illud
Esa. 30 quod in alio loco scriptum est, Luna fulgebit vt sol, & sol septuplum lumen accipiet: interitum significat pristinorum, sed commutationẽ in melius. Quod vt possit intelligi, nostræ conditionis ponamus exempla. Infans cum in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virum, & vir in senem, nequaquã per singulas ætates periit. Idem enim est qui prius fuit: sed paulatim immutatur, & ætati pristinæ perisse dicitur. Quod intel-

ligens

ligens & Paulus loquebatur: Prǽterit enim figura huius mundi. Cósideremus quid dixerit, figura prǽterit, non substátia. Hactenus Hierony. In cuius verbis aperta satis est veritatis intelligentia. Præterea Saluator noster apud Matthæum ait, Cœlum & terra trásibunt. Quæ Saluatoris verba (vt B. Hierony. in commentariis super psalmos docet) idē docent quod propheta Dauid in psal. 101. docuit. Deinde B. Petrus apertissimè hanc sententiam docet, sic inquiens, Adueniet autē dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu transient: elemēta verò calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properātes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos enim cœlos & nouam terram & promissa ipsius expectamus. Hæc B. Petrus Apost. Quæ illius verba tam apertè hanc hæresim oppugnát, vt non sit opus pluribus testimoniis ad illam reuincendam. Verùm aliqua indigent interpretatione hęc verba, præsertim ab eo loco vbi ait: Cœli ardentes soluentur. Quæ verba nō de illis cœlis in quibus sol & luna & reliqua astra sunt fixa, qui à nobis remotissimi sunt, debēt intelligi: sed de cœlo isto inferiori, quæ aeris regio dicitur, sunt accipienda. Nam de illis superioribus cœlis, an sint calore soluendi, August. dubitat, qui super psalmū 101. pertractans hæc beati Petri verba, ita ait, Iam ergo dixit perisse cœlos per diluuium: perisse autem nouimus cœlos secundum quantitatē & spatia aeris huius. Excreuit enim aqua, & totam istam capacitatem vbi aues volitant, occupauit: ac sic vtique cœli perierunt propinqui terris, cœli, secundum quod dicuntur aues cœli. Sunt autem & cœli cœlorum superiores in firmamēto: sed vtrum ipsi perituri sint igne, an hi soli cœli qui etiam diluuio perierunt, disceptatio est aliquanto scrupulosior inter doctos, nec facilè (maximè in angustia temporis) explicari potest. Dimittamus ergo eam, vel differamus: nouerimus tamen perire ista, Deum manere. Hactenus August. Iuxta cuius sententiam constat cœlos pro aere sumi eo loco quo B. Petrus dixit, Cœli ardentes soluentur. Cū tamen infrà Petrus subiungit: Nouos verò cœlos & nouam terrā & promissa ipsius expectamus: ibi cœlos pro illis etiam qui sursum sunt à nobis remotissimi, intelligere possumus, quoniam illi etiam iuxta vaticinium Esaiæ mutabuntur in melius. Et erit, inquit ille, lux lunæ

1. Cor. 7
Mat. 24
2. Pet. 3
Esa. 30

ſicut lux ſolis & lux ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum, in die qua alligauerit dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ ſanauerit. Et iuxta hanc cœlorum ſignificationem beatus Hiero. interpretatur aliud Eſaiæ vaticinium
Eſa. 65 quo ait, Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora. & iuxta eandem ſignificationem
Apoc. 21 accipiendum eſt quod in Apocalipſi dicitur, Vidi cœlum nouum, & terram nouam. Noua omnia dicit, non quòd alia ſint, ſed quia in melius omnia mutata: quemadmodum ex Hiero. ſententia ſuprà docuimus. Et quidem pro hac re abūde me dixiſſe arbitror. Non enim opus eſt in re apertiſsima teſtimoniorum multitudine grauare lectorē, præſertim cum nullū huius hæreſis agnoſcamus patronum quem deuincere oporteat.

PRAEFATIO XI. LIBRI.

HOc loco eadem lege oportebit nos vti, qua ſuprà lib, ſeptimo vſi ſumus, quoniā hæc litera N adeo ſterilis eſt, vt vix duæ ſint dictiones ab illa initium ſumentes, quæ talem rem ſignificent, de qua aliqua ſit hęreſis orta: quapropter cum dictiones ab hac litera incipientes nō ſufficiant ad vnum vel mediocris quantitatis librum abſoluendū, coniungemus illis dictiones à ſequenti litera incipientes.

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERſus hæreſes, Liber Vndecimus.

NVDITAS.

FVit hæreſis quorundam dicentium nuditatē eſſe bonam, & honeſtam. Hunc errorem tenuerunt quidam dicti Adamiani, ſic dicti quia
Adamiani nuditatem quam Adam in paradiſo habuit ante peccatum, imitari volebant, & ita ſemper mares & fœminæ nudi obambulabant, nudi lectiones audiebant, nudi orabant, nudi celebrabant ſacramenta: & propter hoc ſuam eccleſiam, hoc eſt ſuam congregationem, appellabant paradiſum. Quis autem fuerit huius hæręſis primus author, & quo tempore cœperit, apud neminem inuenire potui. Hi hæretici effrontes & inuerecundi, etſi Adæ nuditatem in paradiſo imitentur, illius tamen innocētiam non

ſeruant,

eruant, imò peccatum illius augent: quoniam licet ante peccatum Adam & Heua fuissent nudi, post peccatum tamen, vt ait scriptura, fecerũt sibi perizomata, & Deus fecit illis tunicas pelliceas. Et longo tempore postea statuit populo Israel quoddã genus vestimenti per quod ab aliis nationibus distinguerẽtur. Et sacerdos ex Dei præcẽpto peculiare habebat vestimentum cum offerre debebat, & intrare in sancta sanctorum. Demum ipse veritatis magister, qui viam Dei in veritate docuit verbo & exemplo, vestimenta habuit, quorum vnũ fuit tunica inconsutilis desuper contexta per totum.

Gene.3 *Deu.22* *Exo.39* *Ioan.19*

NVPTIAE.

PRima hæresis quæ de hac re orta est, docet nuptias esse illicitas, omnésque illos peccare dicunt qui nuptiarum fœdera inter se iungunt. Huius erroris primus author fuit Tatianus, à quo, vt supra diximus, Encratitæ originẽ sumpsere. Sed si vera sunt quæ catalogus hæreticorũ de Heracleonitis refert, Heracleon illorũ princeps erit primus huius erroris inuentor quoniam Heracleon qui discipulus fuit Valentini hæretici, vetustior est quam Tatianus, qui fuit (vt alias diximus) discipulus Iustini martyris. Verùm vt ingenuè fatear, parum fido in hac parte illis quæ catalogus refert, quia Augustinus in libro de hæresibus cap. 16. de Heracleone loquens, nihil tale illi impingit, vt videlicet nuptias damnauerit. Et Philaster in suo libro de hæresibus huius Heracleonis errores recensens, nunquam huius erroris meminit. Quapropter nisi aliud obstaret, ego crederem Tatianum fuisse huius erroris primum authorem, & ita solet communiter ab omnibus vocari hic error Encratitarum, quorum princeps fuit Tatianus. Verùm beatus Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum prope initium libri testatur hũc fuisse errorem Marcionis, ita dicens, Neque verò nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes nuptiis detrahimus. Hæc ille. Et ideo iuxta Hieronymi sententiam oportet vt huius erroris principatum tribuamus Marcioni, cum hic fuerit Tatiano vetustior. Eundem errorẽ tutati sunt Adamiani, dicentes quòd si Adam non peccasset, nullæ fuissent futuræ nuptiæ: quapropter illi Adam in paradiso imitari volentes, nuptias fugiunt. De fundamento cui isti Adamiani innituntur, non est opus nunc disputare, quia suprà lib. 2. sub titulo de Adam & Heua hæresi tertia hoc fundamentum funditus euertimus. In eodem errore fuerunt Aeriani, qui (vt Augustinus ex relatu aliorũ re-

Tatianus. *Encratitæ* *Heracleon* *Marcion.* *Manichæus.* *Adamiani* *Aeriani.*

fert) non admittunt ad communionem suam nisi continentes. De Priscillianistis refert Augu. in lib. de hæresibus, quod coniugia separauerint, & quibus hoc persuadere poterant, fœminas à nolentibus viris, & viros à nolentibus fœminis disiungebant. Quare autem hoc fecerint, an quia nuptias damnauerint, aut fortè quia putauerint nuptiarum fœdera semel iuncta, posse ad alterius coniugis arbitrium rescindi, Aug. non expressit. Hos hæreticos præuidens spiritu prophetico beatus Paulus, in prima ad Timotheum epistola sic de illis ait, Spiritus autem manifestè dicit quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere. Encratitæ ergo & alii prohibentes nubere, iuxta Pauli censuram sunt dicendi mendaces attēdentes spiritibus erroris, & doctrinis dęmoniorum. Prĉterea, si nuptiæ fuissent illicitæ, Christus non decorasset illas sua præsentia. At cùm Christus nuptiis interfuerit, & in illis primum omnium signorum fecerit, conuincitur nuptias non esse illicitas. Rursum, si nuptiæ sunt malæ, oportebit fateri Deum esse malorum authorem, quoniam Deus ipse est nuptiarum institutor, qui creatis primis hominibus dixit, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Et ne hoc ad solum illum innocentiæ statum quis referre possit, Christus eandem nuptiarum institutionem probat, qui Pharisæis quærentibus an liceret dimittere vxorem propter aliquam caussam, respondit dicens, Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit, propter hoc ergo relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo nō separet. Quid ergo impij hæretici separare tentant quod Deus coniunxit? Et Paulus in priore epistola ad Corinth. ait: His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro nō discedere. Et iterū, Solutus es ab vxore, noli quęrere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, nō peccat. Et in epistola ad Hebræos iterum ait, Honorabile connubium omnibus & torus immaculatus. Et beatus Petrus prçcipit mulieribus vt sint subditæ viris suis: & viris præcipit vt præstent honorem mulieribus tanquam cohæredibus gratiæ. Si autem nuptiæ essent illicitæ, beatus Petrus non doceret coniuges

Priscillianistæ. *1. Tit. 4* *Ioan. 2* *Gen. 1* *Mat. 19* *1. Cor. 7* *Ibidem.* *1. Pet. 3*

iuges modum secundum quem viuere debent. Præterea, qui hanc hæresim tuentur, seipsos per illam damnant. Nam illi ex nuptiis existunt, & à muliere generati sunt, & ex semine viri, quò fit vt necessariò seipsos condemnent, aut nuptias probent. Si enim se saluari putant, necessarium est, vt nuptias, vnde illi exierunt bonas esse dicant. Si verò nuptias abominabiles esse dicunt, necesse est vt quicquid ex illis prodierit, sit etiam abominabile. De hac re scripsit August. pluries. Contra hanc hæresim extant aliquorum conciliorum decreta. Nam concilium Gangrense cap. 14. suorum decretorum sic ait, Siqua mulier derelicto viro discedere voluerit soluto vinculo coniugali, nuptias damnando, anathema sit. Et idem definit concilium Braccarense primum capite vndecimo. *Cõcilium Gangrẽse.* *Cõcilium Braccarense.*

Secunda hæresis est quæ primas nuptias admittit, secundas tamẽ damnat. Huius hæresis authores sunt Cataphryges, quorum princeps fuit Montanus. Eundem errorem postea docuit Tertullianus, qui etsi prius contra Cataphryges pro hac re pugnauerat, postea tamen ad Cataphryges rediit, eorum defendens errorem. Extat vsq; hodie liber, quem pro huius erroris defensione fecerat, qui inscribitur de Monogamia. Post istos successit in eodem errore Nouatus quidam presbyter Romanus tempore Cornelij papæ & martyris, à quo Nouato appellati sunt Nouatiani, qui alio nomine vocati sunt Cathari, id est mundi, sic appellati propter munditiam quam superbissimè & odiosissimè iactabant. Guido Carmelita in sua summa de hæresibus dicit hunc esse vnum ex erroribus Græcorum. Hæc hæresis facilè conuincitur per id quod habetur in Deuter. Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitũ ex ea filium nomine illius appellabit. Ecce hic vides secundas nuptias non solũ permissas, sed pręcepto mandatas. Quòd si hoc licuisset illis dicas tunc tempore legis veteris, nõ autem nunc tempore legis gratiæ: obstat id quod ait Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola, Mulier viuente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Et in priore epistola ad Corinthios expressius hanc confirmat sententiam, dicens: Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege. Cui autem vult, *Cataphryges.* *Mõtanus.* *Tertullianus.* *Nouatus.* *Cathari.* *Græci.* *Deut. 25* *Rom. 7* *1. Cor. 7*

nubat, tantùm in Domino. Nihil expreſsius dici poterat ad hu ius erroris expugnationem. Sed impij & blaſphemi Cataphry ges videntes tam apertum ſcripturæ teſtimonium, vt nullum il lis pateret effugium. Paulum non recipiunt, dicentes illum non plenè recepiſſe ſpiritum ſanctum, ſed solú ex parte prophetaſ ſe, ac proinde aſſerunt non eſſe illi credendum, ſed magis cre dendum eſſe Montano hęretico eorum principi & magiſtro, in quem dicunt ſpiritum ſanctum plenè deſcendiſſe. Iſtorum error non eſt rationibus conuincendus, ſed vltricibus pœnis coercendus. Præterea multi ſancti homines quorum nomina ſunt ſcripta in libro vitæ, ſecundas contraxerunt nuptias. Si er go ſecundæ nuptiæ damnantur, & illos damnare oportet qui in illis vitam finierunt. Abraham poſt mortē Sarræ primæ vxo

Gen. 25 ris duxit ſecundam vxorem quãdam Cethuram. Ruth mulier

Ruth. ſcripturæ teſtimonio ſancta, mortuo ſuo primo viro filio Noe mi nupſit ſecundo viro, qui dictus eſt Booz. Sarra vxor Thobię

Tob. 6 & 8 & 14. iunioris, mulier etiam ſcripturæ teſtimonio probata, poſt ſeptē viros quos habuerat, & dæmon occiderat, nupſit Thobiæ iunio ri in quo matrimonio permanſerũt Domino famulantes, ita vt accepti eſſent tam Deo quàm hominibus, & cunctis habitan

Ioan. 4 tibus in terra. Mulier Samaritana quæ quinq; viros habuerat, non propter hoc reprehenſa eſt à Domino, ſed quia ille quem tunc habebat, non erat ſuus vir. Nam ex eo quod illos quin que appellauit viros eius, videtur approbaſſe illorum matri monium. nam ſi non fuiſſet verum matrimonium cum ſe cundo, aut tertio, aut quarto, aut quinto, nullus illorum fuiſ ſet vir eius, quoniam per matrimonium fit vt vir dominetur corporis muliebris, & mulier dominetur corporis viri. Si ergo quinque viros habuit, ergo quinquies verum matrimoniũ con traxit: de qua re cùm non fuerit à Chriſto reprehenſa, conuin citur ſecundas & tertias & omnes ſequentes poſsibiles nuptias non eſſe illicitas. Demùm aduerſus hanc hæreſim extat con cilij Niceni definitio, quę habetur cap. 8. decretorum eiuſdem concilij. Ibi enim concilium præcipit, vt qui ex Nouatianis ad eccleſiam catholicam redire voluerit, non recipiatur niſi prius per ſcripturam fateatur ſe communicaturum cum iis,

Cõcilium Florentinum. qui ſecundas nuptias fortè experti fuerint. Et concilium Flo rentinum, quòd pro vnione Græcorum ſub Eugenio quarto hu ius nominis pontifice celebratum eſt, de hac re per ſequentia verba definit: Quoniam nonnullos aſſeritur quartas nuptias

tanquam

tanquam condemnatas respuere: ne peccatum vbi non est, esse putetur, cùm secundum Apostolum mortuo viro, mulier sit ab eius lege soluta, vt nubendi cui vult in Domino habeat facultatem, nec distinguat mortuo secundo vel tertio, declaramus non solùm secundas, at tertias & quartas atque vlteriores, si aliquod canonicum impedimentum non obstet, licitè contrahi posse. Commendatiores tamen dicimus si vlterius à coniugio abstinentes in castitate permanserint. Hactenus concilium Florentinum.

Tertia hæresis negat in nuptiis aliquod esse sacramentum, dicens illam maris & fœminæ indissolubilem coniunctionem non esse sacramentum, neque per illam conferri aliquam gratiam. Huius hæresis primi authores sunt Armeni, qui de omnibus sacramentis dicunt ea nullā gratiam conferre. Post istos primus ex his qui nuptias probant, huius erroris magister est Lutherus, qui cùm alia sacramenta sic pertractet, vt ex illis aliquod neget esse institutum in signum, in alio neget promissam gratiam, in matrimonio vero negat vtrunque. Sed quamuis Lutherus hoc neget, nos Deo adiutore vtrunque ostendemus ex sacris literis. Quòd matrimonium sit sacramentum institutum in signum, Paulus apostolus apertissimè docet in ea, quæ est ad Ephesios epistola, dicens: Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis eius. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiā, & seipsum tradidit pro ea, vt illā sanctificaret, mundans eā lauacro aquę in verbo vitę, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiā, nō habentem maculā aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. ita & viri debēt diligere vxores suas, vt corpora sua. qui suā vxorē diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquā carnē suā odio habuit, sed nutrit, & fouet eam, sicut Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adherebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & ecclesia. Hucusque beatus Paulus. Ecce hic apertissimè Paulus docet matrimoniū viri & vxoris, sacramentum esse quod repræsentat coniunctionem Christi cum ecclesia: atq; ideo virum comparat Christo, vxorē ecclesiæ. Virū caput esse

Armeni. *Lutherus.* *Ephes. 5*

put esse dicit illius corporis quod vnum facit cũ fœmina, Chri-
stum verò caput esse dicit eius corporis quod vnum facit cum
ecclesia. Neq; aliam caussam affert cur vir debeat diligere vxo-
rem suam, quam ne dissimile signum sit Christo quem repræ-
sentat, qui adeo sponsam dilexit ecclesiam, vt pro ea mortem
subire dignatus sit. Mulierem verò docet vt virum timeat ac re-
uereatur: quod vt rectius & facilius persuadeat, allicit eã exem-
plo ecclesiæ cuius imaginem gerit, quę Christo sponso suo per
omnia obedit. Nihil ergo aliud Apostolus loco illo differit
quàm vt moneat coniuges ad mutuam inter se charitatẽ exem-
plo Christi & ecclesiæ quos repræsentant, ne videlicet fallacia
sint signa, sed verè reddant ea quorum imaginem referunt. E
tandem post multas adductas similitudines claudit sentẽtiam
dicens, Sacramentum hoc magnum est. Præterea, ecclesia qua
(vt iam sæpe ostendimus) errare non potest, censet septem esse
sacramenta: quoniam inter plures articulos Ioannis Huss, quo
Conciliũ Constantiense. concilium Constantiense sessione quintadecima damnauit
vnus eorum sic ait: Sacerdotes quomodolibet criminosè viuen-
tes, sacerdotij polluunt potestatem, & sicut filij infideles sen-
tiunt infideliter de septem sacramentis ecclesiæ. Hæc autem a
sertio Ioannis Huss cum ibidem damnetur, inde colligimus ec-
clesiam sentire septem esse sacramenta. At sacramenta esse nõ
possunt septem, nisi inter illa numeretur matrimonium. Ma-
trimonium ergo est sacramẽtum. Rursum, matrimonium esse
sacramentum, non solùm docent ij quos per contemptum Lu-
therus sententiarios appellat, sed illud etiam sentiunt veteres
Ambro. ecclesiæ doctores. Ambrosius exponẽs illum locum Pauli quẽ
proximè citauimus, ait: Mysterij sacramentum grande in vni-
tate viri ac fœminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam
caussam quæ non discordet à memorato mysterio flagitat,
quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est ec-
clesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis parentibus homo vxori suæ
adhæret, ita relicto omni errore ecclesia adhæreat & subiicia-
tur capiti suo quod est Christus. Hæc Ambrosius. Augustinu
idem sentit, sic dicens, Non tantùm fœcunditas, cuius fructus i
prole est: neque tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides: ve-
rùm etiam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibu
coniugatis: vnde dicit Apostolus, Viri, diligite vxores vestra
sicut & Christus dilexit ecclesiam. Hæc Augustinus. Sed hic L
therus nobis obiicit quòd in illo Pauli loco proximè citato n
habet

habetur græcè sacramentum, sed mysterium: non debet ergo appellari sacramẽtum, sed mysterium. O indissolubilem nodum. Si res constat, quid moratur vim in vna vocula facere? Si coniugium illud maris & fœminæ repræsentat coniugium Christi cum ecclesia, ergo signum est alterius rei, modo id concedat, cum nos illud tale appellemus sacramentum. si ipse appellare vult mysterium, parum interest, quoniam omnia sacramenta sunt mysteria quędam. Quapropter beatus Ambrosius illum Pauli locum pertractans, vocat matrimonium vtroque nomine, videlicet nomine mysterij, & nomine sacramenti, prout patuit ex verbis illius proximè citatis. Probauimus matrimonium esse sacramentum. superest vt probemus gratiam in eius contractu infundi, quoniam hoc etiam negat Lutherus. Vt autem hoc apertius ostendamus, conuertamus oculos nostros, & aspiciamus huius sacramenti initium, vnde videlicet sumpsit exordium, & quale. Deus enim huius sacramenti institutor cum primos parentes cõiugio innecteret, coniugium benedictione sacrauit. Sic enim ait scriptura, Benedixit illis Deus, *Gen. 1*
ac dixit, Crescite & multiplicamini. Non est autem vero simile, vt cum Deus homini benedictionem dedit, corporis præcisè habuerit respectum, quemadmodum in cæteris animantibus, animam autem rationis capacem benedictionis suæ reliquerit expertem. Quod si concedat benedictionem illam pertingere vsq; ad animam, oportet vt concedat etiam gratiam esse tunc animæ collatam, quoniam non alio modo nostræ animæ benedicuntur ab illo, quàm per gratiæ suæ infusionem. Sic enim *Mat. 25*
benedicti sunt ab illo qui ad regni æterni gloriam percipiendam vocantur. Hanc etiam benedictionem petebat Propheta *Psal. 66*
dicens, Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Si verò Lutherus concedat ex illa benedictione diuina impertitam esse à Deo primis parentibus gratiam, in aliis tamen neget ita fieri, hoc facilè reuincitur: quoniam qui primos parentes copulauit, ipse idem est qui reliquos omnes matrimonio copulat: nec aliquis est coniugio ligatus, qui non à Deo ligatus sit. Quos Deus (inquit Christus) coniunxit, homo non separet. *Mat. 19*
Si ipse coniungit omnes, credendum est vt etiam omnes benedicat. Non est enim vero simile vt semper coniungat, & semel duntaxat benedicat, sed quòd toties benedicendi repetat gratiam, quoties iungendi officium resumit. Præterea Apostolus Paulus in epistola ad Hebræos de nuptiis loquẽs sic ait: Hono- *Heb. 13*

rabile

rabile connubium, & torus immaculatus. Torus macula carere non posset, si coniugium careret gratia. Coniugium enim non haberet torum immaculatum, si gratia quæ in coniugio infunditur, non verteret illud in bonum, quod aliàs esset peccatum. Quam rem miraculum in nuptiis operatum nos do-
Ioan. 2 cet. Quid enim est aquam in nuptiis conuerti in vinũ, nisi insipidam concupiscentiæ carnalis aquam per occultam Dei gratiam in optimi saporis vinum esse conuersam? Rursum, Post peccatum primorum parentum datum est matrimonium in remedium carnalis concupiscentiæ, quod prius fuerat institutũ in officium: vt videlicet qui incontinens est, matrimoniũ contrahat, quo mediante exercere possit sine peccato, quod aliàs
1. Cor. 7 sine peccato facere non posset. Hoc ita esse Apostolus nos docet, qui male cõtinenti consulit vt nubat, ne peccet, dicens, Melius est nubere quàm vri. Si ergo matrimonium datũ est in remedium, quo pacto posset esse remediũ carnalis concupiscentiæ, si in eo non daretur gratia per quam minueretur illud carnalis concupiscentiæ incẽdium? Certè per exercitium & vsum coniugij magis arderet flamma illa libidinis quàm extingueretur, quoniam etsi ad tempus sit sopitus ardor ex impotentia virtutis corporeæ, cum tamẽ vires resumit corpus, tunc intensior ardor apparet, velut prunæ quæ intra cineres latent. Est ergo necessarium fateri virtute huius sacramenti conferri gratiã iis qui recto animo nuptiarum fœdera iungunt, vt per gratiam in illo sacramento collatã melius contineant qui aliâs vix continere possent. Nam aliàs non esset in remedium, sed potius ad incendium carnalis concupiscentiæ. Accedit ad hæc vsus ecclesiæ, quo suscepturis hoc sacramentũ præcipitur quatenus animas suas mundent per peccatorum confessionem, vt sic mundati parati sint ad gratiam recipiendam quæ in illo sacramento infunditur. Nam aliâs si nulla ibi gratia infunderetur, non erat opus vllam peccatorum confessionem facere. Satis de hac re me dixisse arbitror pro breuitate quam promisimus, & opus ipsum exigit. Qui plura nosse cupit, legat assertionẽ sacramentorum quæ sub titulo regis Angliæ circunfertur, & defensionẽ eiusdem tractatus quam fecit Ioannes Roffensis episcopus.

Quarta hæresis est quæ docet nuptiarum fœdus & vinculũ posse pro cõiugum arbitrio dissolui. Huius hæresis author fuit
Montanus Montanus, à quo orti Cataphryges: quanquam Augustinus de Cataphrygibus loquens, quo loco de hoc Montano disserit, nihil tale

hil tale illi impingit: nec Philaster hunc errorem tribuit Montano, sed Eusebius in 5. lib. historiæ Ecclesiasticæ cap. 18. refert Montanum ita sensisse. Hunc eundem errorem tuentur Græci, *Græci.* & Armeni, si Guidoni Carmelitæ credimus, qui in suo libro *Armeni.* de hæresibus hunc inter illorum errores recenset. Eundem errorem videtur docuisse Priscillianus, quoniam ad hunc sensum *Priscillianus.* propius accedunt quæ de illo refert beatus Augu. in lib. de hæresibus. Pseudoapostoli docuerunt viros, vt relictis vxoribus, & vxores relictis viris ad ipsorum sectam & ordinē transirent, dicentes coniugia posse dissolui pro illorum secta suscipienda & tuenda. Ita enim de Pseudoapostolis scribit Nicolaus Eimerici. Guido tamē huius erroris nō meminit etiam cū Pseudoapo- *Pseudoapostoli.* stolorum errores recenset. Hunc errorē ipse veritatis magister proprio ore damnauit dicens, Dictū est autem, Quicunq; dimi- *Mat. 5* serit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorē suam, excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Et Pharisæis quærentibus an liceret dimittere vxorē aliqua ex caussa, respondit ipsa veritas, Quos Deus cōiunxit, homo nō separet. Et Pharisæis iterū obiicientibus quare Moyses mandauit dari libellum repudij, & dimittere eam? sic ait: Quoniam *Mat. 19* Moyses ad duritiā cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem nō sic. Dico autem vobis, quia quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationē, & aliā duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Et Pau- *1. Cor. 7* lus Apostolus huius præcepti dominici memoriā recolens ait: His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere. q̃ si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem nō dimittat. Taceant ergo præsumptuosi hæretici, & desinant iam separare, quos Deus fatetur se nodo plusquam herculeo sic colligasse, vt nisi morte interueniente disiungi non possint.

Quinta hæresis sic extollit nuptias, vt eas non vereatur æquare virginitati. Sed de hac hæresi infrà disseremus in titulo de virginitate. Ibi enim aptior erit pro huiusmodi certamine locus.

OBEDIENTIA.

OMnes scelerati ac facinorosi homines quò facilius & liberius quæ voluerint scelera committere possint, libertatem optant, vel vt verius dicam, liberam seruitutem, quoniam

quoniam iuxta illam quam cupiunt libertatem miserrimæ ser
Ioan.8 uituti se addicunt, Saluatore nostro dicente, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Hæretici aliqui timentes ne propter sua scelera & venenosas doctrinas à prælatis ecclesiæ punirētur iuxta potestatem à Deo illis collatam, ad hoc asylum confugerunt, vt eorum plures negauerint obedientiam esse præstādam
Valdenses prælatis ecclesiæ. Huius erroris primi authores fuere Valdenses, impij ac sceleratissimi homines qui more viperarum, viscera matris ecclesiæ, à qua per baptismum fuerant geniti, rodere conati sunt. Hi enim omnem ecclesiæ potestatem & ordinem tollere volebant, dicentes non esse obediendum Romano pon
Pseudoapostoli. tifici, aut aliis ecclesiæ prælatis. Eundem errorem docuerunt Pseudoapostoli, Vuitclefitæ, Hussitæ: & nūc Lutherani dicunt
Lutherus. non esse obediendum prælatis ecclesiæ nisi in illis solū quæ in
Begardi. sacra scriptura sunt apertissimè expressa. Begardi & Beguinæ
Beguinæ. dixerunt eos qui ad perfectionis statum peruenerint, non esse alicui humanæ potestati subiectos. De his omnibus hæreticis, & de errore illis omnibus communi iam suprà satis (vt opinor) diximus in titulo de ecclesia, hæresi tertia: quo loco ostendimus ecclesiam posse condere leges & statuta, quæ non sint expressa in sacris literis: cuius constitutionibus quilibet tenetur obedire. Non est ergo opus illa iterum repetere.

OCCIDERE.

Valdenses INter alios Valdensium errores quos Guido recenset, hic vnus est quo docent nullum hominem posse occidi iustè, etiā si id fiat ex iudicis præcepto. Eundem errorem postea docuit
Nicolaus Galecus. quidam Nicolaus Galecus nomine, ex Bohemia oriundus, qui fuit vnus de legatis à Bohemia ad concilium Basiliense missis. Hic error apertè conuincitur, quia per illum tollitur humanus conuictus, & omnis honesta politia peruertitur: quoniam per hanc doctrinam nulla erit pax: at pace sublata, nulla respublica potest salua consistere, nec homines in ea quietè viuere. Cū ergo pax sit nobis tam necessaria, vt eam nobis Christus ex maximo affectu cōmendauerit, & quasi testamento eā nobis prope mortem legauerit, conuincitur illam doctrinam esse erroneam per quam pax totius reipublicæ turbatur. Turbatur autem pax nisi scelerati & malefici occidantur. Hæresis est ergo asserere nō posse occidi. Omnis enim respublica est velut corpus quoddam humanum, cuius caput est Dominus & rector: alij autem homines sunt inuicem membra. Apostolus Paulus totam rempublic

publicam Christianam, hoc est ecclesiam, vocat vnum corpus, Ro.12 cuius caput est Christus: singuli autem homines alter alterius membra. Si autē in corpore humano aliquod particulare mēbrum laborauerit aliquo morbo, homo cuius membrū malè habet, procurat omnibus modis quibus potest illud restituere in pristinā sanitatē, omnē adhibet medicinā, admouet fomēta quæ potest. quod si nulla via potest illi mēbro subueniri, libenter patitur incisionem, quoniā pręstat perdere vnū membrum, quā perdere totum corpus. Ad hunc modum fit in republica, cum quilibet homo sit tanquā particulare membrū in corpore quod est respublica. Si talis homo cōmiserit aliquod graue crimen, laborandū est ad eius emēdationem. Quod si nulla est spes de emendatione illius, oportet illū perdere vsque ad mortem, & separare à toto corpore, ne reliqua mēbra inficiat. Vnū enim pecus inficit omne pecus. Quod si nunquā esset mors infligēda, terra esset plena latronibus, mare piratis, nullæ essent res tutæ. Vt ergo sit debita in populo quies & tranquillitas, expedit vt sceleratus homo occidatur, ne tota gens pereat. Præterea supra cū de bello ageremus, ostendimus bellū posse iustè geri ab homine habente potestatem, si ea adsunt quæ ad iustum bellū exiguntur. At cum nō posint homines in bello congredi, quin sæpe multæ in eo fiant hominum occisiones, conuincitur inde, vt si bellare licet, liceat etiā occidere. Rursum, B. Petrus Apost. Actu.5 puniuit morte Ananiā & Sapphirā, quia vendito agro fraudauerunt de precio, nō portantes corā Apostolis totum precium, sed aliquid sibi reseruātes. Et hoc solū exemplū sufficit ad prosternēdum hotū hæreticorum hæresim, quoniā hoc in tempore nouæ legis actū est, quo tempore propter legis benignitatem dicunt nō esse licitum quacūque ex causa hominem occidere. Petrus tamen hāc benignitatē agnoscens, nō dubitauit morte punire Ananiā & Sapphiram, quoniā sciebat veram misericordiam habere semper in suo comitatu iustitiā, quæ non patitur maleficos viuere super terrā. Sed hoc loco obiiciunt nobis hæ- Mat.5 retici pręceptū diuinum quo prohibet occisionem, dicens, Non occides. Huic autem obiectioni respondemus, per illa verba nō esse prohibitam omnē occisionem, sed illā quæ à persona pri- Exo.20 uata fit, nō autem illā quę à iudice ex iusta causa decernitur infligenda. Hoc autem ita esse ex eo conuincitur, quòd in lege veteri erat illud idem præceptū, & sub eisdē verbis, videlicet, non occides: & tamen cum illo præcepto fuerunt multæ aliæ leges

quibus præcipiebatur hominis occisio propter peccata aliqua, vt patet de punitione blasphemi,& de punitione furis nocturni. Quod si per illa verba, videlicet, non occides, esset prohibita quælibet hominis occisio: esset tunc necessarium fateri Deum præcepisse cōtraria, quæ nullo modo fieri poterāt. Absit autem vt dicamus Deu præcepisse aliquid impossibile. Vt ergo nō sit repugnantia in mādatis Dei, oportet fateri in illo præcepto, nō occides, non esse prohibitam omnē occisionem, quoniā in lege euangelica ipsemet saluator cōfirmasse videtur legem de occisione hominis qui alium occiderit, cū dixit, Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. Ita enim Christianus Druthmarus super Matthęum interpretatur locum illum. Et B. Hiero. super 22. Hieremię ait. Homicidas & sacrilegos & venenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

Leu. 24

Mat. 26

Alia est hæresis quæ cum hac proximè narrata velut ex diametro pugnat, docens homines seipsos occidere vt palmā martyrii assequi mereantur. Circuncelliones namque dixerunt eos qui seipsos occidūt, esse martyres censendos, eo quòd mortem vltronei patiuntur. Sed de hoc errore iam supra disseruimus in titulo Martyrium.

Circuncelliones.

Tertia hæresis est quæ asserit licere cuilibet homini occidere tyrannum, etiam per insidias, non obstante quacunque confœderatione inter eos facta, etiam si fuisset iuramento firmata. Sed de hoc errore infrà in titu. de Tyranno disputabimus.

OPERA.

Lutherus.

NOn satis se fecisse arbitratur Lutherus, quòd opera humana reiecerit, dicens ea nō esse necessaria, nisi illa etiā dānaret, asserens omnia opera cuiuslibet hominis, quantumlibet etiam rectè facta, esse peccata. Iustum enim hominē dicit peccare in omni bono opere. Hunc autem errorem ex alio nō minus pernicioso deducit. Nam Lutherus arbitratur per illud primum & maximum legis mādatum quod est de dilectione Dei, obligari homines ad consummatam charitatis perfectionem: ad quam cum nullus in hac vita pertingere posit, quoniā illa expectatur in præmiū, ideo dicit Lutherus toties homines peccare, quoties aliquid ex charitate faciendum deficit ab illa summa charitatis perfectione. Existimat etiam Lutherus per illud præceptum, Non concupisces, esse prohibitum carnis appetitum, quem nullus homo à se potest abiicere, quamuis posit reprimere, quoniam caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus ad

Gala. 5

tas aduersus carnē. Quia ergo hæc duo sibi aduersantur, vt non quæcunque velimus faciamus, ideo dicit iustum in omni bono opere peccare, & omnia opera nostra quantumlibet bona esse censenda peccata, quia videlicet in omni tali opere caro reluctatur & repugnat spiritui: quapropter tale opus dicit esse peccatum, quia est opus cum concupiscentia factum, & ita contra præceptum illud, Non concupisces. Ecce Lutheri fundamentū, super quod huius præsentis erroris fabricam ædificare conatur. Hoc fundamentum nos Deo duce postea subuertemus, cum de præceptis disseremus. Ibi enim ostendemus ex sacris literis, & ex doctrina sacrorum doctorum, illa duo pręcepta non esse ita intelligenda prout Lutherus illa intelligit. Hanc ergo caussam vsque ad illum locum differentes, de errore quem primo proposuimus, disputare oportet, vt doceamus cōtra Lutherum, neque omnia opera nostra esse peccata, neque iustum in omni bono opere peccare. Primò ergo producamus in testimonium nostrum, illud magnificum Abrahæ opus cum filium suum vnigenitum quem diligebat Isaac immolare voluit obediens Deo *Gene. 22* præcipienti. In cuius remunerationē promisit Deus illi, se carnem ex illius semine suscepturum. Sic enim ait, Benedicentur in semine tuo omnes gentes terrę, quia obedisti voci meæ. Quę verba iuxta Paulum de Christo intelligenda sunt. Non enim *Gala. 3* dixit, in seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus Si obedientia Abrahæ fuisset peccatum, non fuisset illi à Deo tantum & tam honorificum pręmiū promissum Præterea postquam Iob passus fuerat tot tribulationes, & locutus fuisset verba illa patientiā suam maximā testantia, scriptura statim illū laudat, dicens, In omnibus his nō peccauit Iob, neque stultum quid cōtra Deū locutus est. Si in omni *Iob. 1* bus illis non peccauit Iob, nō est ergo quodlibet hominis opus peccatum. Rursum B Paul. de his qui matrimonio iunguntur disserens ait, Solutus es ab vxore, noli quærere vxorē. Si autem acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non pecca- *1. Cor. 7* uit. Paulus dicit non peccare eum qui capit vxorem, & non veretur Lutherus dicere omne opus nostrum esse peccatum. Si ergo actus nubendi, iuxta Paulum, non est peccatum: quid putas de aliis operibus eum dicturum. quæ idem Paulus censet esse meliora quàm actus nubendi? Et beatus Petrus postquam aliquot virtutes ad gloriam assequendam necessarias enume- *2. Pe. 1* rauerat, statim subiunxit: Hæc enim facientes, non peccabitis

aliquãdo. Et B. Ioan. in sua prima canonica epistola ait, Omnis
1. Ioan. 3 qui in Deo manet, nõ peccat. Ne autem disputaremus quærentes quisnã sit ille qui manet in Deo, ipse in eadem epistola declarauit dicens, Deus charitas est: & qui manet in charitate, in
1. Ioan 4 Deo manet, & Deus in eo. Attende ergo Luthere, & vide quam apertè tuã dãnet Ioan. sententiam. Omnis qui manet in charitate, in Deo manet. Omnis qui in Deo manet, nõ peccat. Omnis ergo qui manet in charitate, nõ peccat. Aut ergo oportet te negare iustos esse in charitate, aut cogeris fateri iustum in bono opere nõ peccare: quoniam omnis qui manet in charitate, non peccat. Perspice lector obsecro & cõsidera quibus cancellis sit conclusus Lutherus, vt nulla illi pateat fuga. Quod si fortè elabi velut anguis conatur, dicens opus esse charitate perfecta ad hoc vt maneamus in Deo, & Deus in nobis: talis autẽ charitas (vt Lutherus ait) in vita nõ habetur: erit ergo iuxta hanc responsionem dicendum quòd Deus in nullo homine habitat pro statu huius miseriæ, eò quòd nõ habet aliquis homo illam perfectam quàm Lutherus exigit charitatem. Sed ne aliqua via Luthero pateret exitus, hanc etiam rimulã obstruxit B. Ioan. cũ
1. Ioan. 1 in eadem epist. declarauit quæ esset perfecta charitas. Sic enim ait, Qui seruat verbũ eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Quid ergo dicet Lutherus? Nunquid progredietur vlterius vt
Psal. 118 neget aliquem seruasse verba, hoc est mandata Dei? Si hoc negare non erubescit, audiat diuinũ psaltem dicentem, Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Seruaui mandata tua & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Et si hoc prophetæ dictũ non recipit Lutherus, eò quòd propheta de seipso testimonium proferat, audiat Deum pro eodem propheta testimonium proferentem. Nã ad Hiero
3. Re. 14 boam loquens ait, Nõ fuisti sicut seruus meus Dauid qui custodiuit mãdata mea, & ambulauit post me in toto corde suo. Deinde multæ sunt persuasiones in sacra scriptura qnibus admonemur ne vnquã peccemus. At si iustus in omni opere quantũlibet bono peccat, frustra admonemur de eo quod nõ est nobis liberum euitare. Irascimini (inquit propheta) & nolite pecca-
Psal. 4 re. Possibile est ergo hominem irasci, & nõ peccare. vnde colligitur nõ omne opus esse peccatum, quoniã non omnis ira. Et Dominus illi quem post 30 & 8. annos in infirmitate trãsactos pristinæ incolumitati restituit, dixit, Ecce sanus factus es, iam
Ioan. 5 noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Si omnia opera

nostra sunt peccata, idem erit dicere, nolite peccare, & dicere, nolite operari: quoniam nō est possibile operari sine peccato. At cum multa opera præceperit Deus qui peccatū prohibuit, conuincitur inde, vt illa opera quę fieri nobis Deus pręcepit aut consuluit, nō sint censenda peccata. Nam alioqui oportebit fateri Deum præcepisse nobis cōtraria, secumq; pugnantia, cum opera præcepit, & peccatum prohibuit. Absit autē vt talem iniustitiam Deo impingamus, vt dicamus illū præcepisse nobis ea quæ fieri nullo modo poterant. Quapropter dicamus cū catholicis omnibus doctoribus multa esse bona opera quę ex gratia & charitate facta merentur iuxta legem diuinam iam promulgatam, vitā æternam: quæ opera nullo modo peccata dicenda sunt. Verū superest vt Lutheri obiectionibus respondeamus. Primò obiicit nobis illud Sapientis, Non est homo iustus in terra, qui faciat bonū: & non peccet. Fatemur quidem nullū esse sine Dei gratia iustū, neq; iustum sine Dei adiutorio posse vitare omne peccatum. Nam sicut gratia exigitur ad initium boni operis, ita etiā requiritur ad prosecutionem. Quapropter quilibet homo quātumlibet iustus si à Deo non fuerit adiutus, in posterum peccabit. Et quòd hūc sensum habeant illa verba Ecclesiastæ, colligitur ex præcedentibus verbis, quibus sic dicitur, Sapientia cōfortauit sapientem super decem principes ciuitatis, hoc est, gratia Dei magis cōfortat hominem quàm omne auxilium humanum, & caussam huius reddens, statim subiungit: Non est enim homo iustus in terra qui faciat bonum, & nō peccet. Ac si diceret, Inde conuincitur gratiā Dei magis cōfortare hominem quā omnes principes mundi, quia adiutus gratia Dei potest vincere omne peccatum: destitutus tamen Dei gratia etiam si auxilium omniū principum mundi habeat, nō poterit peccatū omne euadere. Ex qua interpretatione patet Ecclesiasten nullo pacto aduersari nostræ sententiæ. Secūdò obiicit nobis illud B. Ioannis in eius prima canonica. Si dixerimus quia peccatum nō habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis nō est. Cui obiectioni respondemus multa esse peccata venialia, à quibus nullus quantumuis iustus liberatur, quin in multa illorū labatur: quoniā, vt ait B. Iacob. in multis offendimus omnes: nō dixit, in omnibus offendimus, sed in multis: nō tamen inde sequitur vt omne opus nostrū sit peccatum. Ecce Lutherū qui scholasticos theologos vocare solet sophistas, nūc vno nugacissimo sophismate nos decipere credit. Quis nō vi-

Ecc. 7

Ecc. 7

1. Ioan. 1

det huius collectionis fallaciam? Omnis homo iustus habet aliquod peccatū, ergo omne opus eius est peccatum. Sic Lutherus iuxta suam dialecticā didicit ex particulari inferre vniuersalem. Sic etiam accipiēdum est illud Psal. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Verùm est certè nullum hominem si iuxta rigorem iustitiæ diuinæ examinetur, inueniri iustum, quoniam (vt ex Iacobo apostolo iam diximus) in multis offendimus omnes. nullus ergo iustus inueniretur, si Deus strictissimè vellet examinare. At qualis est ista collectio, Nullus homo reperietur iustus districtè examinatus, ergo nullum opus hominis est bonum? Omnis enim homo etsi habeat aliquod opus propter quod iustus dici non deberet, non tamen inde oportet colligere vt omne opus hominis sit peccatum. Sic etiam intelligendum est quod Augu. li. 9. Confessionum ait: Væ (inquit) hominum vitæ quantuncunque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Væ vitæ hominum dixit: & non dixit, væ omnibus hominum operibus: quoniam etsi nullius hominis vita sit adeo perfecta, vt nō habeat admixta plura venialia peccata, tamē multa sunt opera quæ Aug. peccato carere nō dubitat: quoniam in eodē loco Aug. de matre sua loquens, dicit illā multa bona opera fecisse, propter quæ ipse reddit gratias Deo. Alia etiam opera illā fecisse fatetur quæ egent misericordia diuina, pro quibus se Deum precari dicit. Tertiò nobis obiicit Lutherus Esaiā prophetā dicentē, Et facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pānus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Hoc Esaiæ testimonio se triumphasse credit Lutherus, quoniā in vniuersum opera nostra dānare videtur propheta, cū omnes nostras iustitias cōparat pāno mēstruatæ, qui multis maculis respersus est. Verū etsi illud Esaiæ testimoniū in faciē Luthero fauere videatur: tamē si litera bene & prout decet inspiciatur, apertissimè cognoscitur nihil pro Luthero dicere. Nā illic propheta nō suo nomine loquitur, sed nomine populi: nec etiā totius populi, sed solū nomine pop. Israelitici. Nec eo nomine sic loquitur, vt ad omne tēpus sua verba referat, sed solū ad illud tēpus quo propheta illa dicebat: quo tēpore abūdabat peccatū in populo Israel: propter quod deus permissurus erat vt in captiuitatē duceretur. Hoc ergo præuidens propheta, precatur Deū pro populo, & de illo tempore loquēs ait, facti sumus immūdi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ.

Psal. 142

Esa. 7

Quæ ver

Quæ verba nomine populi sui protulit. Alioqui si ad omnes referenda sunt verba illa, quomodo vera erunt quæ sequuntur? Et cecidimus (inquit) quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Non est qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te. Nunquid Esaias no inuocauit nomen Dei? Absit vt quis hoc dicere audeat. Si ergo hæc verba ad Esaiam, & ad alios qui Deum coluerunt, & nomen eius inuocauerunt, referri non possunt: nec etiam alia quæ Lutherus obiicit, referri ad eos poterunt, cum omnia illa verba vno orationis decursu de eisdem personis dicantur. Et ꝙ illa verba sint referenda ad solum illud tempus captiuitatis, coniici facilè potest ex verbis quæ parum infrà subiungit propheta dicens, Ne irascaris domine satis, & ne vltra memineris iniquitatis nostrę. Ecce respice, populus tuus omnes nos. Ciuitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Hierusalem desolata est: domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas. Hæc autem verba apertissimè dicuntur de captiuitate populi Israelitici, ad quod tempus reliqua verba illius capitis referũtur. At ex hoc ꝙ illo tempore omnes iustitiæ fuerint sicut pannus menstruatæ, nõ licet colligere ita esse omni tempore. Adde ꝙ beatus Hierony. refert illa verba esse interpretanda de operibus factis ante Christi incarnationem, sub tẽpore videlicet legis Mosaicæ, & non de operibus factis sub lege euangelica, ita vt si quis nũc sub lege euangelica cæremonias legis veteris seruare vellet, omnes iustitiæ eius erunt sicut pannus menstruatæ. Et iustitias legis veteris, si ad iustitias nouæ legis comparentur, dicit eas debere dici immunditias. Ex quibus omnibus conuincimus, illud Esaię testimonium nullo pacto fauere Luthero. Aduersus hunc Lutheri errorem scripsit egregiè Ioannes Roffensis episcopus in sua assertione cõfutationis Lutheranæ articulis duobus, videlicet tricesimoprimo, & tricesimosecũdo. Scripsit etiã Iodocus Clichthoueus in suo Antiluthero, & Gaspar Sagerus Minorita in suo Scrutinio diuinæ scripturæ, Conatu tertio. Et nos etiam adhuc aliquid dicemus infra in tit. de peccato, & in tit. de præcepto. *Ibidem.*

Secunda hæresis docet nullum opus esse bonum, nisi fiat ex puro & syncero amore, quacunq; ex caussa fiat, etiam spe mercedis æternæ. Huius erroris author primus fuit quidam Bugaurius de monte Falcone, qui hoc docens in partibus Catalo- *Bugaurim.*

niæ, damnatus fuit cum suo errore per Sancium Tarraconensem archiepiscopum. Hæc referuntur à fratre Bernardo de
Psal. 118 Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorũ. Hic error damnatur testimonio prophetæ dicentis, Inclinaui cor meum ad fa-
Luc. 16 ciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem. Et Dominus eleemosynam persuadens ait, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Quibus verbis docet nos facere eleemosynam propter vitam æternam habendam. Et alibi sæpe postquàm aliquid præceperat, statim subiunxit promissionem vitæ æternæ cuicunque facienti illud, vt per spem præmij alliceret
Mat. 4 hominem ad opus præceptum. Agite (inquit) pœnitentiam, appropinquabit regnum cælorũ. At si opus factum spe vitæ æternæ, esset malum, Christus non alliceret nos per spem præmij ad illud faciendum. Præterea Paulus apostolus ait: Quoniam
1. Cor. 6 debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Deniq; beatus Paulus Moysem laudãs de fide per quam res omnes huius mundi contempsit, caussamq; huius contemptus reddens, nullam aliam expressit, nisi spem mercedis æternæ. Sic enim ait: Fide Moyses grandis factus negauit se esse fi-
Heb. 11 lium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cũ populo Dei quã temporalis peccati habere iucunditatẽ, maiores diuitias æstimans thesauro Aegiptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Cùm negauit se esse filium filiæ Pharaonis, regiam dignitatem contempsit, ac proinde honores huius seculi se pro nihilo habere, ostendit. Eligens affligi cum populo Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quàm temporalis peccati habere iucunditatem, apertissimè declarauit quãtum mundi huius delitias æstimauerit. Cùm verò improperiũ Christi, hoc est, iniurias vel pro Christo vel ad Christi similitudinem patienter toleratas, maiores ęstimauit thesauro Aegyptiorum, manifestè ostendit, quid de huius seculi diuitiis senserit. Caussam autem à qua totus iste rerum temporalium contemptus processerit, Paulus expressit dicens. Aspiciebat enim in remuneratione. Credidit siquidem Moyses alia multo maiora bona in posterum manere, quæ Deus humilibus & huius mundi contemptoribus daturus erat, & propter hanc remunerationẽ quã credidit futuram, voluit huius seculi diuitias, honores, & delitias cõtemnere, vt in alia vita diuitias & delitias nunquã defuturas haberet. Non est ergo malum opus quod fit spe

ſpe mercedis æternę, quāquā ego crediderim tale opus eſſe meritoriū, niſi à charitate procedat, quoniā charitas eſt radix à qua tota vis meriti oritur. Verū etſi tale opus quod præcisè in ſpe præmij fit, nō ſit meritoriū, non tamen eſt malū: quoniā ſicut nec omne bonū opus eſt meritorium, ita nec omne quod à ratione meriti deficit, eſt malum. Poteſt etiā aliquod opus à charitate oriri, & quòd agens illud, alliciatur ad illud operandum per ſpem præmij: ita tamen quòd licet præmio eſſet fruſtrandus, non ceſſaret ab opere, quoniā operatur ex charitate, quāuis allicitur ab ſpe prę mij. Tale ergo opus ſic factum erit bonum & meritorium, & factum ſpe mercedis æternæ.

Tertia hæreſis docet eſſe hominis imperfecti exercere ſe in operibus virtuoſis: quapropter ait hominem cū ad vltimū ſtatū perfectionis venerit, nulla bona opera debere facere. Huius tā demētis erroris authores fuere Begardi & Beguinę. Lutherus tamen truculentior beſtia, iſtorū hæreticorū errorē auget, dicens nō ſolū homini perfecto, ſed nulli alteri homini eſſe neceſſaria opera ad vitā æternā conſequendā, quoniā (vt ait) ſola fides ſine operibus ſufficit. Verū hunc eius errorē iam ſuprà expugnauimus in tit. de fide, hæreſi. 2. vbi ex ſacris literis oſtēdimus opera eſſe cuicunq; homini neceſſaria vt vitā æternā aſſequi poſsit. Contra Begardos & Beguinas concedētes opera eſſe neceſſaria hominibus imperfectis, nō autē perfectis, eſt teſtimoniū quod Chriſtus dedit de Ioanne baptiſta, dicens, Inter natos mulierū non ſurrexit maior Ioanne baptiſta. Quibus verbis apertè docuit Ioannem baptiſtā ad eum virtutis gradum perueniſſe, vltra quem nullus inter natos mulierum progreſſus eſt. At de eodem Ioanne baptiſta Euangeliſta refert quòd ſe exercuerit in operibus abſtinentiæ, & Chriſtus illū laudauit coram Iudęis de admirabili illius temperantia & fortitudine, ita vt nec aduerſis deprimeretur, nec proſperis erigeretur. Non eſt ergo hominis imperfecti exercere ſe in operibus ſtudioſis. Prętera Paulus apoſtolus ait, Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuā crucifixerunt cū vitiis & cōcupiſcētiis. Homo ergo quantūlibet perfectus oportet vt crucifigat carnē cum vitiis, alioqui nō erit Chriſti. Quod ſi fortè vim facere volunt in verbo præteriti tēporis, ita vt eos dicat Paulus ad Chriſtum pertinere, qui iam crucifixerunt carnem ſuam: non autē eos qui eam crucifigunt: quoniā tunc cùm operatur, eſt diſpoſitio ad perfectionem: quæ tūc habetur cùm fuerint opera facta, nō cùm fiunt: hoc reiicitur eiuſdē Pauli te-

Begardi. *Beguinæ.* *Lutherus.* *Mat. 11* *Gala. 5* *1. Cor. 6*

stimonio, qui de seipso ait: Castigo corpus meũ, & in seruitutẽ redigo, ne fortè cũ aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et
1. Cor. 12 hoc dicit homo ad tertium cœlũ raptus, qui vidit arcana Dei, quæ nõ licet homini loqui, homo inquam electus à Domino vt esset vas in quod Deus infunderet oleum gratiæ suæ. Iste castigat corpus suum, & nõ verentur impij Begardi asserere esse hominis imperfecti exercere se in operibus studiosis. Rursum, ipse Christus fons & origo totius perfectionis, ieiunauit, & alia virtutis opera fecit: nullus tamẽ citra impietatem erit tam demẽs, vt Christo aliquã imperfectionem impingat. Demũ hic error damnatus est in concilio Viennẽsi sub Clemente 5. celebrato in quo dãnati sunt octo Begardorũ & Beguinarũ errores, quorum vnus est is de quo modo loquuti sumus. Huius autẽ concilij definitio habetur in libro Clemẽtinarum epistolarum titulo de hæreticis, capitulo cuius initium est, Ad nostram &c.

ORATIO.

QVidam adeò tribuerunt orationi, vt dicerent eam solam sufficere ad vitam æternam habendam, etiã si reliqua omnia deessent, & baptismus etiam. Huius pestiferæ hæresis author fuit quidã Adelphius ex hæresi Psallianorũ, aut Messalianorũ, quod idẽ est. Hic Adelphius (vt historia tripartita narrat cap. 11. septimi libri) dicebat nullã vtilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere, sed solã orationẽ studiosam inhabitantem dæmonem effugare, quo eiecto per illã orationẽ studiosam, spiritus sanctus aduenìebat, & sensibiliter & visibiliter suam designabat præsentiam: & corpus tũc liberari dicebat ab omni motu passionis, & animam à mala voluntate, ita vt nequaquàm de cætero egeat neque ieiunio macerante corpus, neque doctrina refręnante. Dicebat etiam eum qui hęc impetrasset, non solùm liberari à passionibus corporis, sed etiam futura præuidere, & futura oculis cernere. An autem hic error fuerit omnibus Messalianis communis, mihi non est certum, sed suspicor ita esse. Nam historia tripartita in illo 7. lib. cap. 11. de hæresi Messalianorum disserens, solũ hoc dicit, quòd Flauianus Anthiochenus episcop. de hac hęresi inquirẽs, accessit ad quendam Adelphiũ senẽ, quẽ hæresi Messalianorũ infectũ esse credebat, vt ab eo sciret quid eorũ doctrina cõtineret. Ab hoc autem Adelphio præfatus episcopus, per blanditias & fictiones quasdã extorsit ea quæ nũc proximè narrauimus. Vnde cõiicio hanc fuisse omnium Messalianorum sententiam. Aduersus

Adelphius

Messaliani

hanc

hanc hæresim non est opus disputare, quoniã etsi oratio bona sit & meritoria si debitè fiat, cõstat tamen ex sacris literis eam solã non sufficere: cũ alia multa præter orationẽ Dominus in lege præceperit tanquã necessaria. Et nos supra tit. de baptis. hæresi 4. cõtra hos Messalianos, siue Psallianos, probauimus baptismũ esse necessariũ. Et in titu. de ieiunio ostendimus ieiunij virtutes, & eiusdẽ necessitatẽ. Ex quibus apertè colligitur orationẽ solã non esse sufficientẽ ad vitam æternã consequẽdam.

Secunda hæresis docet nunquã esse cessandum ab oratione. Hãc hæresim cõstat esse Messalianorũ, siue Psallianorũ. Nam *Messaliani* Aug. in lib. de hæresib. cap. 57. dicit illos tantũ orare, vt eis qui *Psalliani.* hoc de illis audiunt, incredibile videtur. quapropter græcè appellantur εὐχῆται id est orantes. Huius hæresis non meminit *Euchitæ.* Guido in sua summa de hæresibus, imò nec de Messalianis in toto illo opere vllã fecit mentionem. Vt autẽ hanc hæresim cõuincamus, nõ oportet multũ suadere, quoniam apertissimũ est non esse possibile vt homo semper oret. Nam necessarium est dormire: quo tempore nullus orare potest, quia tunc nullus est mentis vsus, qui maximè in oratione exigitur. Nullus est enim nisi solus Christus saluator noster, qui verè possit dicere illud quod in Canticis habetur, Ego dormio, & cor meum vigilat. *Cantic. 5* Oportet etiam comedere & bibere, & pro his acquirendis laborem aliquem moderatum quamuis non solicitudinem adhibere. Oportet etiam curam rei familiaris habere, quoniam beatus Paulus de viduis loquens ait, Si qua vidua filios aut ne- *1. Tim. 5* potes habet, discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Et paucis interiectis subiungit: Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Et non solùm hoc in laicis hominibus est necessarium, sed etiam in ecclesiasticis. Nam inter alia quæ Apostolus enumerat tanquam necessaria vt quis debitè possit fungi munere episcopatus, hoc quoque addit, vt videlicet sit domui suæ bene præpositus. Si quis autem, inquit, domui suę bene præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? At quis non videt quantum impediat ab oratione, illa rei *1. Tim. 3* familiaris cura? Taceo de cibo & potu, quoniam cùm hi percipiuntur, nullus patet orationi locus, præsertim vocali, de qua hi Messaliani, vt conijcere possum, loquuntur. Nam alia ratione quæ intra cordis latebras formatur, etiam comedens &

bibens

Ex.14 bibens quiſq; orare poteſt. Sic enim orabat Moyſes, cui tacenti dixit Dominus, Quid clamas ad me? Clamabat enim corde, quanuis tacebat ore. Cum ergo quis comedens aut bibens, aut quoduis aliud opus agens, Deum cogitat pro cuius amore illa operatur, tunc verè orat. Quapropter beatus Paulus monebat
1.Cor.10 Corinthios, dicens, Siue ergo manducatis, ſiue bibitis, vel aliud
Colo.3 quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et ad Coloſſ. ſcribẽs iterũ ait: Omnia quæcunq; facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, gratias agẽtes Deo & pa
1.Th.3 tri per ipſum. Et hoc modo intelligendum eſt id quòd Paulus alibi dicit, Sine intermiſsione orate. Ita vt is dicatur ſine intermiſsione orare, qui omnia quæ facit, in gloriã Dei facit. Aliàs enim non eſſet poſsibile ſine intermiſsione orare. Nunquid ſine intermiſsione poſſumus genu flectere, corpus proſternere, manus leuare, voces formare, vt de hoc dixerit Paulus, ſine intermiſsione orate? Verùm aliud nobis obiiciunt teſtimonium Meſſaliani, quo nos vrgere putant. Nam Saluator noſter apud
Luc.18 Lucam ait: Oportet ſemper orare, & non deficere. Ex quo loco Meſſaliani colligunt nunquam eſſe ceſſandũ ab oratione. Hæc tamen Chriſti verba nihil illis ſuffragantur, quoniam non ita, vt putant, ſunt accipienda. Augu. in lib. de hæreſib. ad Quoduultdeum cap. 57. dicit illa verba ſic eſſe intelligenda, vt nulla dies abſque oratione intermittatur: ita ꝙ Auguſtino idem eſt ſemper orare, & ſine intermiſsione orare, & qualibet die orare. Eodem modo illa Chriſti verba & ſimiliter illa Pauli ex prima ad Theſſalo. epiſt. interpretatur beatus Anſelmus in commentariis ſuper epi. Pauli. Beda tamẽ in expoſitione ſuper euãgelium Lucæ, duplicem expoſitionem tribuit illis verbis, ſic dicens, Quis autem poteſt ita ſemper orare, & ſine defectu & ſine intermiſsione precibus inſiſtere, vt nec alimentum ſumẽdi aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicẽdum eſt eum ſemper orare, & ſine defectu vel intermiſsione, qui horis canonicis iuxta ritum eccleſiaſticæ traditionis pſalmodiis & precibus continuis dominum rogare & laudare non deſiſtit. Et hoc eſt quod
Pſal.33 Pſal. dicebat, Benedicam dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo. Aut certè omnia quæ iuſtus ſecundum dominum gerit & dicit, id orationem eſſe reputandum. Hæc Beda. Verùm etſi horum clariſsimorum virorum expoſitiones mihi placeant: aliter tamen & (mea quidem ſententia) melius fortè videntur illa verba poſſe intelligi, quòd videlicet Chri-
ſtus &

stus & eius apostolus in illis verbis vsi fuerint quadam hyperbole ad rem exaggerandam, sicut & aliâs sæpe in sacris literis illa figura reperitur: quoniam (vt ait beatus Augu. in lib. de doctrina Christiana) sacra scriptura quæ instar communis locutionis scripta est, eisdem vtitur tropis & figuris quibus cōmunis modus loquendi vtitur. Et vt res sit apertior, vnum & alterū exemplum proferam ex sacris literis, in quibus hæc hyperbole reperitur. In Actis Apostolorum describens illa historia aduentum spiritus sancti, & volens innuere multitudinem gentium & nationum quæ tunc erat Hierosolymæ, ait: Erant autē in Hierusalem habitantes Iudæi viri religiosi ex omni natione quę sub cœlo est. Quòd nisi hic admittatur hyperbole, erit necessarium fateri tunc fuisse Hierosolymæ Hispanos, Gallos, Anglos, Scotos, Aethiopes, Siculos, Balearicos, Sauromatas, aliásque innumeras nationes, quas vix Niniue quæ ciuitas erat magna itinere dierum trium, capere potuisset, nedum Hierosolyma, quæ paruum aut mediocre oppidū erat. Similiter Christus volens nobis suadere vt quàm secretè & absq; omni iactātia fieri posset, eleemosyna daretur, dixit, Te autē faciente eleemosynā, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. At cū eadē in vtraq; manu sit anima, fieri nō potest vt sinistra nesciat quod dextera facit. Sed est ibi quædam hyperbole, siue quidam excessus ad rem magis commendandam. Ita etiam Christus vt nobis frequentiam orationis commendaret, dixit, Oportet semper orare, hyperbole quadam vsus semper pro frequenter accipiens. Eadem hyperbole vsus est Paulus dicens, Sine intermissione orate. Aliâs enim fieri nō posset vt semper & sine intermissione oraremus, quibus necesse est comedere, & bibere, & dormire, curam rei familiaris habere, aliáque multa facere sine quibus in hac misera vita esse non possumus, quorum aliqua orationis attentionem minuunt, alia in vniuersum tollūt. Nec est quod amplius aduersus hanc hæresim disputemus.

Act. 2

Mat. 6

1. Tim. 5

Tertia hæresis est quæ cū his duabus præcedentibus ex diametro pugnat: quoniam docet orationem esse prorsus inutilē, nulliusq; virtutis. Hæc hæresis plures habet fautores: qui quanuis non eadē via incedant, omnes tamen ad hunc tendunt scopum, vt orationis virtutem minuant, & prorsus eneruent. Pelagius enim teste Augustino lib. de hæresibus, dixit orationes quas facit ecclesia pro infidelibus & aliis peccatoribus vt conuertantur, siue pro fidelibus vt perseuerēt, frustra fieri, quoniam ad illa

Pelagius.

ad illa omnia sufficere dicebat nostri arbitrij liberam potestatem, & ita non esse opus à Deo petere, quæ nos ipsi consequi possumus. Sed huius hæresis fundamentū iam supra omnino euertimus in titulo de gratia, hæresi. 1. ideo non est opus vt Pelagiū iterum in hanc contentionem vocemus. Hoc solum de Pelagianis dicere decreui, quòd isti sunt sicut antiqui gigantes (vt *Eccl.16* Ecclesiasticus ait) non exorauerunt Deū pro peccatis suis: ideo destructi sunt confidentes suæ virtuti. Sunt alij qui aliud non minus perniciosum iecere fundamentum, super quod hanc pe- *Petrus Abailardus.* stilentem fabricam ædificare conantur. Petrus enim Abailardus, & Ioannes Vuitcleff, & Ioannes Huss, & Martinus Lutherus, dicunt omnia necessitate absoluta fieri, neque posse aliter *Ioannes Vuitcleff.* fieri quàm fiunt. Ex quo putrido fonte hic non minus vitiatus riuulus scaturit: superfluas videlicet & inanes esse orationes *Ioannes Huss.* quæ ad Deum mittuntur: quoniam si omnia necessitate absoluta fiunt, frustra quis Deum orat pro ea re, quæ si futura est, *Luthe.* etiam si non oret, eueniet: & si futura non erat, etiā si oret, nunquàm eueniet. Hac ergo ratione multi ex Lutheranis è castris suis prorsus eiecerunt orationem tanquàm penitus inutilē. Lutherus tamen orationem probat: qua in re minimè sibi constat, cum alias dicat omnia ex necessitate absoluta euenire. Aduersus hanc hæresim tot sunt sacræ scripturæ testimonia, tamque aperta, vt mirum sit hominem in sacris literis vel mediocriter versatum, in eam fuisse prolapsum, nisi talis sit qui sacris literis detrahere velit. Illud in primis est apertissimum, quòd ipse veritatis magister docuit nos orare. Nam cum dixisset non esse opus multiloquio in oratione, postea subiunxit modum quo *Mat.6* orare debeamus, dicens: Sic ergo vos orabitis, Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomē tuum, adueniat regnum tuū &c. Si res inutilis esset oratio, frustra nos docuisset Christus modū quo orare debemus. Nec solum nos orare docuit verbo, sed etiam opere: quoniam ipsemet sæpenumero orauit, imò vt verius dicam, tota eius vita fuit quædam perpetua oratio. Nam *Luc.9* assumptis Petro, Iacobo & Ioanne fratre eius, ascendit in montem vt oraret, & facta est dum oraret, species vultus eius altera. Et cum mors eius instaret, acerbitatem illius reformidās, pro- *Mat.26* cidit in faciem suam orans & dicens: Pater mi, si possibile est, *Act.1* transeat à me calix iste. Et illi qui aduentum spiritus sancti expectabant, omnes erant vnanimiter perseuerantes in oratione. Quomodo ergo inutilis censebitur oratio, quæ viam parat spiritui

ritui sancto, vt ad nos venire dignetur? Cum Christus Saluator noster eiecisset de corpore cuiusdam hominis dæmoniũ quod discipuli eius prius non potuerant eiicere, dixit discipulis suis, Mat. 17
Hoc genus non eiicitur nisi per oratiouem & ieiunium. Magna certè est virtus quæ dæmonia eiicere valet. Præterea cum Paulus & Silas in carcere adorantes laudarent Deum, subitò terræ- Act. 6
motus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. Rursum, Beatus Iacobus in sua canonica epistola plures Iaco. 5
orationis virtutes enumerat. Tristatur aliquis vestrum (inquit ille) oret æquo animo, & psallat. Ecce ad depellendam animæ tristitiam. Postea subdit, Infirmatur quis in vobis: inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum. Ecce qualiter oratio prodest ad salutem corporis acquirẽdam. Sed audi iam quid dicat de salute animæ. Confitemini (inquit) alterutrum Ibidem.
peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini. Multũ enim valet deprecatio iusti assidua. Erubescant iam impudentes hæretici detrahere orationi, dicentes eam nihil valere, quam Iacobus Apostolus multum valere asserit. Et quò sententiam suam astruat, testimonio & exemplo Heliæ prophetæ eam confirmat dicens: Helias homo erat similis nobis passibilis, & ora- 3. Re. 17
tione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Vides iam quanta sit orationis virtus, quæ intra cœlum pluuias continere, & inde eas deducere valet. Demum vt paucis virtutẽ orationis concludamus, Chri- Mat. 21
stus Saluator noster ait: Quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Christus tanti facit orationem, vt si comitem habuerit fidem, eam sufficere dicat ad impetranda omnia quæ petiuerimus: & hæretici non verentur dicere illam nullius esse momenti. Post hæc tam aperta testimonia extat de hac re ecclesiæ definitio. Nam concilium Toletanum quar- Conciliũ
tum capite nono suorum decretorum de oratione domini- Toletanũ.
ca disserens, postquam præceperat vt singulis diebus à quolibet sacerdote dicatur, virtutem illius orationis explicans ait: Delet ergo hæc quotidiana oratio minima quotidiana peccata: delet illa à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, pœnitendo in melius discedit mutata. Ergo sicut Christus præcepit, sic Apostolus monuit. Et quẽadmodum doctores Ecclesiastici instituerunt, quia quotidie vel cogitatione vel

verbo

verbo delinquimus, quotidie & hanc orationem effundere in conſpectu Dei debemus. Quiſquis ergo ſacerdotum vel ſubiacentium clericorum hanc orationem dominicam quotidie, aut in publico, aut in priuato officio prætererit, propter ſuperbiam iudicatus ordinis ſui honore priuetur. Hęc concilium Toletanum. Et concilium Mileuitanum cap. 8. ſuorum decretorum contra Pelagium ſic ait: Item placuit vt quicunque verba ipſa dominicæ orationis vbi dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ita volunt à ſanctis dici vt humiliter & nō veraciter hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus ſed ipſi Domino mentientem? qui labiis ſibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ ſibi dimittantur debita non habere? Hæc concilium Mileuitanum. Ex cuius definitione hæc duo colligimus, Vnum eſt quod omnes quandiu in hac vita ſumus, ſubiacemus peccatis. Alterum, quòd ad hoc vt illa dimittantur, dominica oratio prodeſt, in qua dicitur, Dimitte nobis debita noſtra.

Cōcilium Mileuitanum.

Quarta hæreſis aſſerit orationes quæ vni perſonæ ſpecialiter applicantur, nō plus prodeſſe illi quàm ſi generaliter pro omnibus fierent. Huius hæreſis author eſt Ioannes Vuitcleff, dicens non eſſe orandum pro aliqua particulari perſona, quia (vt dicit) oratio quæ pro vno ſolo fit, non plus prodeſt illi quàm aliis. Hanc hęreſim ipſe Deus ore ſuo damnat, qui præcepit Eliphat Themanitæ vt rogaret Iob quatenus ille rogaret Deum pro ipſo, & pro aliis duobus amicis ſuis, qui Deum offenderant eò quòd ſic acriter reprehenderant Iob. Et Dominus (vt ſcriptura teſtatur) conuerſus eſt ad pœnitentiā Iob cū oraret ille pro amicis ſuis. Præterea, cùm Petrus Apoſtolus eſſet in carcere, oratio fiebat ſine intermiſsione ab eccleſia ad Deum pro eo, & tandem oratio eccleſię profuit Petro, quoniam miſit Dominus angelum ſuum, & liberauit eum de carcere, & de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum. Nec tamen illa oratio ſic profuit omnibus aliis qui fuerant carceri mancipati. Aliquid ergo plus prodeſt ſpecialis oratio illi pro quo fit, quā aliis. Rurſum, beatus Paulus Theſſalonicenſibus ſcribens dicit ſe pro illis orationem feciſſe. Gratias (inquit) agimus Deo ſemper pro omnibus vobis, memoriam veſtri facientes in omnibus orationibus noſtris ſine intermiſsione. Si æquè omnibus proſunt orationes, quo fine Paulus ſic apertè iactauit ſe feciſſe memoriam Theſſalonicenſium in ſuis orationibus? Deinde

Vuitcleff.

Iob 42

Act. 12

1. Thes. 1

ipsemet Paul. sæpe exhortatur, rogat, præcipit fieri orationes speciales tum pro se, tū pro aliis. Obsecro ergo vos fratres (inquit ille) per Dominū nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti spiritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad Deum. Et alibi. Quoniam & adhuc eripiet de periculis, adiuuantibus vobis in oratione pro nobis. Et rursum, Orationi instate vigilantes in ea in gratiarū actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Et in alio loco, Orate pro nobis, vt sermo Dei currat, & clarificetur. Et ex istis duobus vltimis testimoniis sumpta est in tota catholica ecclesia cōsuetudo illa inuocandi virginem Deiparā in initio cuiuslibet prædicationis verbi Dei, quatenus ipsa dignetur rogare Deum vt aperiat prædicatori ostium ad loquendū, & aliis ad audiēdum mysterium Christi. Frustra Paul. toties pro se, petit orari, si omniū orationes æquè illi prodesse poterant. Et pro aliis etiā speciales monet fieri orationes, dicens, Obsecro primū omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietā & tranquillam vitā agamus in omni pietate. Ideo prædicatores verbi Dei Paulū in hac parte imitantes, in suis prædicationibus hortantur populū vt speciales Deo offerāt orationes pro rege aliisq; principibus & prælatis ecclesiasticis, vt nauiculam quæ in hoc mari magno & spatioso iactatur fluctibus, ad optatum portum perducāt. Demum ex 45. articulis Ioan. Vuitcleff in concilio Constantiensi sessione octaua dānatis decimusnonus hic est, quo sic ait, Speciales orationes applicatæ vni personæ per prælatos vel religiosos, non plus prosunt eidem quàm generales, cæteris paribus. Qui articulus simul cum aliis eiusdē Vuitcleff vna super omnes lata sentētia ibidem damnatus est.

Ro. 15
2. Cor. 1
Col. 4
2. The. 3
1. Timo. 2
Cōcilium Constantiense.

ORDO SACRAMENTVM.

Vix vnum aut alterum est sacramentum cui Lutherus non detraxerit. quædam illorum negat esse sacramenta: alia dicit non cōferre gratiam: alia insuper vilipendit. Ordinē autē sic tractat, vt illum ab ecclesia procul reiicere conetur. Dicit enim ordinem neq; esse sacramentum, neque gratiā conferre, neque in eo esse aliquam imparitatem, vt vnus ordo sit alio & dignitate & potestate maior, sed omnes christianos dicit esse in eodē ordinis gradu. Hæc ergo tria successiuè expugnare oportet. Primo ergo Lutherus dicit ecclesiā Christi ignorare sacra-

Lutherus.

mentum ordinis. Nam iuxta eum, sacramentum ordinis nihil aliud est quàm ritus quidam eligendi concionatorem in ecclesia: quapropter asserit eum qui nō prędicat, non esse sacerdotē, nisi æquiuocè, quemadmodum homo pictus est homo. Ordinē denique ipsum dicit esse figmentum ex hominibus natum, nihil de re ecclesiastica & de sacramento intelligentibus. Primò ergo ostendere volo, in collatione ordinis gratiam cōferri: deinde ostendā ex sacris literis huius rei esse aliquod signum sensibile, ex quibus duobus concludetur ordinem esse sacramentū.
1.Timo.4 Gratiā conferri suscipienti sacrum ordinem, apertò ostendit id quod Paulus Timoth. scribens ait, Noli (inquit) negligere gratiam quæ data est tibi per prophetiā cum impositione manuū præsbyteri. Quibus verbis Paul. satis apertè ostendit Timoth. suscepisse gratiā cum promotus fuerat ad ordinem sacerdotii. Et in posteriore epistola quā eidem Timotheo scripsit, iterum
2.Tim.1 pro hac re testimonium dicit in hunc modum, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei quæ in te est per impositionem manuū mearum. Præterea ex vetustissimo ecclesiæ ritu ab apostolis orto semper obseruatum est, vt tam ordinans quàm ordinatus, præsertim in sacris ordinibus, ieiunus ad ordines accedat. Et
Actu.13 hoc scriptura ipsa testatur, quæ refert apostolos ieiunantes & orantes imposuisse manus Paulo & Barnabæ, quos ex præcepto spiritus sancti mittebant ad prædicandū euangelium. Si in collatione ordinis nulla infunderetur gratia, non esset opus tanta præparatione. Sed quia certò credebant apostoli gratiam spiritus sancti cōferri iis quos ad ordines sacros promouebāt, ideo ieiunabant & orabant, vt vel sic pararentur ad gratiam spiritus sancti recipiendā: quemadmodum olim cū aduentum spiritus sancti expectabant, perseuerabāt vnanimes in oratione. Et hāc
Actu.1 ieiunii causam assignat Leo papa huius nominis primus: cuius verba quoniam alteri proposito etiam deseruiunt, infrà citabimus. Et B. August. in librò quæstio. veteris & noui testamenti, quæstione 93. (modo is liber sit Augustini) hoc etiam apertissimè docet. Verùm quia supra in titulo de Melchisedech apertissimè conuincimus illud opus non esse August, ideo illa verba citare contempsi. Si quis tamē sibi fidem facit librum illum esse August. locum illi signaui in quo illam sententiam inueniat. Ecce ergo ostendimus in collatione ordinis gratiam conferri. nunc opus est vt ostēdamus in tali collatione esse aliquod signum exterius sensibile. Hoc autem clarissimè ostendūt illa
Pauli

Pauli verba ex epistolis eius ad Timotheum nunc proximè citatis, quoniam ex illis patet eum qui alium ordinabat, manus illis imponere, per quam manuum impositionem ordinem alteri conferebat. Quod ex aliis pluribus scripturæ locis etiam colligitur. Paulus enim admonens Timotheum ne leuiter aliquem ad sacerdotium promoueret, quin prius diligenter personæ meritum examinaret, sic ait, Manus citò nemini imposueris. Et cum apostoli septem viros ex multitudine discipulorum electos, fecerunt diaconos, orantes (vt dicit historia apostolica) imposuerunt illis manus. Ecce iterũ cum ad diaconatum promouent Apostoli, faciunt orantes, quemadmodum cum Paulo Barnabæ imponunt manus, quia videlicet gratia in tali promotione erat conferenda. Concilium Carthaginense quartum capitibus 1.2.3.& 4. decernit episcopum, presbyterum, & diaconum debere ordinari per manuum impositionem. Et ex hoc signo quo Apostoli vsi sunt, etiam persuaderi potest gratiam conferri in susceptione ordinis: quoniam nõ est vero simile manus fuisse ordinatis impositas ab Apostolis, vt corpus inani cõtactu attrectarent, & nulla spirituali gratia prodessent animę. Parum enim proderat corpori manus imponere, si ex hac manus impositione nihil anima proficere debebat. Si ergo in ordinis susceptione confertur gratia, & sub aliquo signo sensibili, conuincitur inde ordinem esse sacramentum. Et vt ostendamus hoc non esse recens scholasticorum theologorum inuentum, aliquot vetustorum doctorum citabo testimonia. Leo papa in epistola noua quæ est ad Dioscorum Alexandrinum episcopum, dicens ordinem debere conferri & suscipi à ieiunis, sic ait: Nam præter authoritatem consuetudinis quam ex apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quòd cùm apostolum Paulum & Barnabam ex præcepto spiritus sancti ad euangelium mitterent prędicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus: vt intelligamus quanta dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Hæc Leo papa huius nominis primus, vir sanctitate perinde ac doctrina illustris. Ex quibus verbis duo colligimus, videlicet quòd ordo sit sacramentum, & quòd in eius collatione conferatur gratia, quoniam ideo dicit ieiunium & orationem pręcessisse, vt dignè recipiatur benedictio quæ in tali sacramento confertur. beatus Augustinus de baptismo contra Donatistas,

1. Tim. 5

Actu. 6

Cõcilium Carthaginense.

Leo papa.

August.

de eodem baptiſmo & ordine loquens ſic ait, Vtrunque enim ſacramentum eſt, & quadam cõſecratione homini datum. illud quum baptizatur, iſtud quum ordinatur: ideo non licet in eccleſia catholica vtrunque iterari. Et paulo pòſt, Neutri ſacramento facienda eſt iniuria. Et addit de ſacramento ordinis, Sicut nõ rectè habet qui ab vnitate recedit, ſed tamen habet: ſic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamẽ dat. Et rurſum ad vtrunq; reuerſus ſubiungit, Non ergo ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & eccleſiæ, quia eis illicitè vtuntur nõ modò hæretici, ſed etiam omnes impii: ſed illi corrigendi ſunt, & puniendi: illa autem ſunt agnoſcenda, & veneranda. Hæc Augu. Quibus verbis non ſemel fatetur ordinem eſſe ſacramentum. Iam credo quiſque videt quã effronti audacia iactauerit Lutherus eccleſiam Chriſti ignorare ſacramentũ ordinis, nouamq; eſſe eius inuentionem, cum ex Auguſt. & Leone papa clarè conſtet ordinem eſſe ſacramentum. Neque Augu. aut Leonem ab eccleſia Chriſti abigere poteſt, quos eadem eccleſia velut ſanctos cenſuit eſſe venerandos: neque eos dicet recentes theologos, prout ſolet, niſi talem ſe exiſtimet, vt ei mille anni ſint tanquam dies heſterna quæ præteriit. Hoc ſolum ergo ſupereſt nobis probandum, vt videlicet oſtendamus non omnes ordines eſſe pares inter ſe, ſed eſſe diuerſos intra hoc ſacramentum gradus, ita vt vnus ordo ſit alio dignitate & poteſtate maior. Et certè quiſquis debita attentione conſiderauerit ea quæ in vetere illa lege Moſaica ordinata ſunt, de tabernaculo, & altari, & de ſacerdotibus & aliis miniſtris altari ſeruientibus, facile inde cognoſcet quaſi ex vmbra corpus, varios oportere dari in eccleſia ordines qui diuerſis in miniſterio altaris fungantur officiis. Nam lex (vt ait
Heb. 10 Paulus) vmbram habebat futurorum bonorum. Et idem ait, omnia in figura contigiſſe patribus illis. Ab vmbra igitur ad ſuum corpus, à figura ad correſpondentem ſibi rei veritatem, optimum & efficaciſsimum erit argumentum. Nam hoc argumentationis loco Paulus vſus eſt, volens probare licitum eſſe his qui euangelium annunciant, de euangelio viuere: quia qui in veteri illo tabernaculo operabantur, viuebant de tabernaculo, & qui altari deſeruiebant participabant de altari. Itaque argumentatur Paulus ibi, ab vmbra & figura ad corpus & veritatem. Cùm igitur tam efficax ſit, iuxta Paulum, hic argumenta
1. *Cor.* 11 tionis modus, manifeſtè per illum conuincemus plures eſſe in eccleſia catholica ordines, varioſq; eſſe gradus eorum qui in

altari ministrant. Nam ad ministerium illius tabernaculi veteris varii ordines diuersiq; gradus fuerunt à Deo instituti, ita vt vnus esset Pontifex aut sacerdos summus, alii sacerdotes minores, alii leuitæ qui etsi sacerdotes non essent, altari tamen ministrabant. Quæ ad sacerdotem pertinent summum, & quæ ad inferiores attinēt, describuntur in Exodo, vbi alia officia aliaq; vestimenta summo sacerdoti, alia inferioribus sacerdotibus tribuuntur, Supra caput Aaron & cuiuslibet alterius summi sacerdotis fusum est sanctæ vnctionis oleum. Filios Aaron minores sacerdotes & illorum successores non sunt in capite, sed solum in manibus oleo sancto vncti. Tunicæ istorum erant lineæ, summi vero sacerdotis ornatus erat ex auro, hyacintho, purpura, gemmisq; preciosis confectus. De ritu consecrationis Leuitici ordinis habetur in Leuitico libro, in quo etsi vnus omnium Leuitarum consecrationis ritus describitur, diuersa tamē illis distribuuntur officia. Nam in tres classes sub suis capitibus & principibus distribuuntur, & suum cuique locum in excubiis & ministerio assignatur, iuxta sacerdotum imperium. Si tantus fuit ordo tamq; distinctus in illa veteri figura, opus est vt concedamus varium esse ordinem claréque distinctum, eorum qui in altari vbi nunc Eucharistia consecratur ministrare debent. Nisi fortè ecclesiam catholicam confusissimam quandam Babylonem in qua nullus sit ordo, facere velimus, cum tamen synagogam illam veterem quæ huius typum tenet, velut nobilissimam quandam ciuitatem ordinatissimè constitutam fuisse, apertissimè constet. Quod si quis tam impius & tam effrons est, vt id fateri nō vereatur, is certe aut sapientiam, aut potentiam, aut denique bonitatem cogetur minuere diuinam: quia videlicet fateri cogetur Deum aut nescisse, aut non potuisse, aut denique noluisse talem formare ecclesiam suam qualem prius adumbrarat & deliniarat in illo veteri populo. Certè quum multo præstantius sit sacrificium quod nunc a sacerdotibus ecclesiæ offertur quam sacrificia omnia veteris legis, oportebat vt maior honor illi præstaretur, & maior etiam ordo in illius ministerio seruaretur, & ministrorum ordines ad illius administrationem plures deputarentur. Omitto hic minores ordines, quoniam etsi de illis apud vetustos authores non parua fiat mentio, tamen plures theologi non admittunt minores ordines intra sacramentorum numerum: quapropter nec etiam vocantur ordines sacri: imò de subdiaconatu Hugo de

Exo. 27

ſancto Victore cenſet nō eſſe ſacramentum, quamuis alij intra ſacramenti limites eum collocēt. De hac re nonnihil ſuprà tetigimus in titulo de epiſcopis: quo loco oſtēdimus epiſcopum ex Chriſti inſtitutione eſſe dignitate & poteſtate maiorem ſimplici presbytero. Diaconos apoſtolica hiſtoria narrat fuiſſe ab apoſtolis ordinatos. Imò de aliis omnibus ordinibus, conſtat fuiſſe in eccleſia eorum officia & nomina tempore apoſtolorū. Nam beatus Ignatius diſcipulus ſancti Ioannis Euangeliſtæ in epiſtola ad Trallianos extollit dignitatem epiſcoporum, presbyterorū, & diaconorum. Et in epiſtola ad Antiochenſes hæc verba refert: Saluto ſanctū presbyterum veſtrū, ſaluto ſanctos diaconos, ſaluto ſubdiaconos, lectores, cantores, oſtiarios, laborantes, exorciſtas, atque confeſſores. Hæc ille. Canones apoſtolorum videntur etiā innuere diſcrimē inter epiſcopū & presbyterum, diaconum, ſubdiaconum, lectorē, & cantorem. Hoc patet cano. 42. & 43. At apoſtolorū cano. per Clementē traducti, tantæ ſunt authoritatis, vt Damaſcenus illos inſerat catalogo librorū canonicorum ſacræ ſcripturæ. Vt ergo iam finem huic negocio imponamus, producere oportebit teſtimonium concilij Carthaginenſis quarti, quod omnes ordinis gradus deſcribit, & modum quo illorum ordinatio facienda ſit, decernit. Nam capitibus primo & ſecundo ſuorum decretorum aſsignat modum quo ordinādus ſit epiſcopus, cap. 3. agit de ordinatione presbyteri, cap. 4. de ordinatione diaconi, cap. 5. de ordinatione ſubdiaconi, cap. 6. de ordinatione acolythi, cap. 7. de ordinatione exorciſtæ, cap. 8. de ordinatione lectoris, cap. 9. de ordinatione oſtiarij. Quorum omnium decretorum verba citare omiſi cauſſa prolixitatis vitandæ, ſatis exiſtimans oſtendiſſe locum lectori. Qui de hac re amplius noſſe cupit, legat Hugonem de ſancto Victore lib. 2. de ſacramentis, parte tertia: quo loco doctor ille non ſpernendæ authoritatis de ſingulis ordinibus pertractat, eorum omnium poteſtatem & ordinationē declarans. Ex his quæ diximus, conuictus remanet Græcorum & Valdenſium error. Valdēſes enim (vt Guido illis impingit) dixerunt eſſe tantùm tres ordines in eccleſia, diaconum videlicet, presbyterū & epiſcopum. Verùm Aeneas Siluius lib. de origine Bohemorum cap. 35. errores Valdenſium recenſens, nunquā huius erroris meminit, imò aliū illis tribuit qui cū hoc velut ex diametro pugnare videtur. Ait enim illos ſenſiſſe epiſcopū nō eſſe dignitate aut poteſtate ſuperiorē alio quocunq; presby

Act. 6

Ignatius.

Cōcilium Carthaginenſe.

Valdēſes.

presbytero. de qua re sup. in tit. de episcopo disputauimus. Græci iuxta eundem Guidonē post ordines sacros nullum ex minoribus ordinibus admittunt præter lectorem: alios autem, videlicet ostiarium, exorcistam, & acolythum dicunt non debere inter ordines numerari. Nos tamē iam ostendimus eorum nomina & officia fuisse à tempore apostolorum in ecclesia, & modum ordinationis eorum fuisse in concilio statutum: quapropter non est quod amplius de hac re disputemus. Græci.

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSUS hæreses, Liber Duodecimus.

PAPA.

Lutherus, qui toties à nobis prostratus est, solo papæ nomine audito recuperat vires, vt denuo possit nobiscū de hac re congredi. Adeo nanque papæ odium imbibit, vt etiam si in cineres redactus fuerit, ad papam insectādum reuiuiscat. Omnium enim suorum scriptorū scopus is vnus est, papam videlicet à sua sede deiicere, omnem potestatem quam à Deo in terris recepit, illi adimere: & vt hoc consequeretur, nihil intentatum reliquit: nullum nō mouit lapidem. Nam pro hac sola re tuenda totam ecclesiæ domū euertere curauit. Quòd autem ex odio papæ, & non ex zelo id fecerit, inde coniiciet quisque, si rerum ab eo gestarum ordinē plene nouerit. Cum enim is Lutherus aliqua à vera fide aliena docere tentasset, fuit de hac re à Leone decimo, qui tūc vniuersali ecclesiæ præsidebat, admonitus: cui admonitioni cum idē Lutherus obedire contempsisset, Leo decimus velut bonus pastor hunc Lutherū excommunicauit, & velut putridā ouem ab ecclesiæ ouili eiecit, ne reliquas attactu suo inficeret oues. Qua de re factum est vt Lutherus qui antea primatum Petri & successoris eius probauerat, & libris editis docuerat: pòst hanc in eum latam excōmunicationem vsqueadeo papatui detrahat, vt nō sit contentus illius potestatē minuere, sed etiam illū acerbissimis conuitiis afficiat, & contumeliis atrocibus insectetur. Dicit enim pontificū nomen inane prorsus esse, nec re quicquā aliud esse quàm regnū Babylonis, & potētiā Nemroth robusti venatoris: quoniā mera tyrānide factum esse ait: vt papa super alios episcopos fuerit exaltatus. Hinc ergo coniicere licet quo spiritu Lutherus ducatur, qui in tractanda fide catholica magis Lutherus.

affectu quàm rône regitur. Huius tamen erroris primus author nõ est Lutherus. Primò enim ille serpens antiquus hunc errorẽ persuasit Græcis, qui ab ecclesiæ vnitate separati sunt propter errores Nestorij, Dioscori, Euticetis: quoniã Nestorius in Ephesina synodo, Dioscorus verò & Eutices in Chalcedonensi damnati sunt. Eadem ratione Armeni ab ecclesiæ vnitate se subtraxerunt, quòd videlicet concilij Chalcedonensis decreta recipere contempserũt, & ab hoc tẽpore obedientiam Romano pontifici negare cœperũt vsque ad tempus Eugenij quarti, quo tẽpore celebratũ est conciliũ Florentię, ad quod cõfluentes Gręci & Armeni, post longam de hac re cum Latinis habitam disputationem, tandẽ veritatem plenè cognoscentes, ecclesiæ Romanæ se subdiderunt. Post Græcos & Armenos venere impij & idiotæ Valdenses nihilominus omnibus episcopis inimici, quàm Græci & Armeni fuerant Romano pontifici. Hi enim Valdenses docent omnes presbyteros esse pares, neq; vnũ esse alio potestatẽ superiorẽ. Valdensibus in hac parte cõsentit quidam Marsilius Paduanus. De Ioanne Vuitcleff, & Ioanne Huss non est opus dicere, quoniam ille in verba Veldensiũ, & hic in verba Vuitcleffi iurasse videntur. Istorum ergo omniũ commune errorẽ iam diu sepultũ Lutherus hoc nostro seculo ab inferis reuocauit, vt faciliori modo quas conceperat hæreses docere posset. Nulla est enim alia via apertior ad hæreses introducendas, quàm si primatũ Petri ab ecclesia subtraxeris. Quapropter omnes oportet adhibere huic operæ vires, vt apertè primatum summi pontificis ostẽdamus, ne via pateat hæreticis ad suas hæreses introducendas. Pro hac re apertũ testimonium est id quod Dominus dicit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam, & portę inferi nõ præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorũ: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris super terram, erit solutũ & in cælis. In quibus verbis multa sunt quæ primatum Petri manifestè docere videntur. Primò quòd mutato nomine Simonis eum nomine Petri vocauit, quę res sine grandi mysterio contingere non potuit. Nunquã enim Deus nomen nouum alicui homini indidit, quem non magnis donasset beneficiis, & ad altam quãdam extulisset dignitatem. Sic enim in veteri testamento Abrahæ & Sarræ, quos facturus erat in gẽtem magnam, & ex quibus Christus secundũ carnem propagandus erat, nomen à Deo tribuitur nouum. Sic etiam

Armeni. *Valdenses* *Marsilius Paduanus* *Ioannes Vuitcleff.* *Ioannes Huß.* *Mat. 16* *Gen. 17*

Iacob

Iacob, quoniã fortis fuerat contra Deũ, mutato nomine Iacob vocatus est Israel. Et vt ad nouũ testamentũ accedamus: Iacobũ Zebedei & Ioannẽ fratrẽ eius vocauit Christus Boanerges, hoc est filios tonitrui. Hos autem duos fratres quantum præ cæteris Apostolis post Petrum extulerit, ipse euangelica historia apertissimè docet. Nam hos duos simul cũ Petro assumpsit in testes suæ gloriosæ transfigurationis. Hos solos permisit intrare domum Iairi archisynagogi cum illius filiam suscitare voluit. Et cùm passione sua instante oraret, hos etiã assumpsit secum: vt vel inde coniicere possimus non sine caussa istis noua illum tribuisse nomina. Cũ ergo Petro nouum à Deo imponatur nomen, grande in eo futurũ mysterium designatur: præsertim si bene quisque aduertat quale fuerit nomen illi tributum. Nomen siquidem Petrus à petra deriuatũ esse videtur. At cùm Christus iuxta Paulũ vocetur petra, conuincitur inde Petro tale nomen fuisse datũ, quod nomini Christi simillimum foret, & quod à Christi nomine deriuationem acceperit: vt vel hac ratione nominis edoceremur Petrum Christi vicem in terris habiturum, cuius nomen tunc accepisse cognoscimus. Secundò in illo Matthęi loco prius citato aduertere oportet quod sequitur. Nam eundem Petrum vocauit postea petram super quã fundanda erat ecclesia. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã. Considera ergo qualis sit futurus Petrus, super quẽ ecclesia ædificanda promttitur. Sic enim Theophylactus illa Christi verba exponens ait, Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quod supra eum ædificauit ecclesiam. Hæc illæ. Quibus verbis satis apertè declarat Petrum esse petram supra quam Deus suam ecclesiam fundare decreuerat. Eodem modo etiam exponit Hierony. super Matthæum 16. cap. Eodẽ modo interpretatur Hilarius canone 16. super Matthæum. quanquam huius verba Erasmus detorquere conatus, adiecit in margine hæc verba, Ecclesię fundamentum est fides. Quibus verbis interpretari voluit Hilariũ, quasi Hilarius sentiret fidem esse fundamentum & petram, non autem Petrum. Hilarius tamen apertissimè de Petro loquitur, vt facilè est videre. Idem sentit Chrysostomus super Matthæum. Simili modo illum locum exponit Aug. sæpe, præsertim in libro contra epistolam Donati, & sermo. 26. de sanctis. Eodem modo etiam exponit Leo papa huius nominis tertius in sermone tertio de anniuersario die suæ assumptionis. Istis omnibus

Gen. 32 *Mar. 3* *Mat. 17* *Luc. 8* *Mat. 26* *1. Cor. 10* *Theophylactus.*

ſubſcribit beatus Gregorius libro 6. ſui regiſtri epiſt. 6. Quorum omnium ſanctorum virorum verba, cauſſa prolixitatis vitandæ omiſi citare. Tertullianus etiam idem ſentit in libro de præſcriptionibus hæreticorum: cuius verba infra ſubiiciemus. Tertium quod in illis Chriſti verbis Petro dictis eſt conſideratione dignum, eſt, quòd ſoli Petro nominatim Chriſtus promiſit claues regni cœlorum: quoniam etſi aliis apoſtolis datæ ſint claues, non tamen cœlorum omnium, ſed cœli.
Mat. 18 Petro enim dicitur: Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Cùm verò omnibus apoſtolis ſimul dantur claues, ſic dicitur, Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Ecce vides hic dictum, in cœlo, ſingulari numero: cùm tamen Petro claues cœlorum promittuntur: & in cœlis dicitur eſſe ligandum quod ille ligauerit, non in vno cœlo: vt videlicet ex hoc diuerſo locutionis modo intelligas fortiores & potentiores claues fuiſſe datas Petro quàm cæteris apoſtolis. Et hoc ipſum annotauit Origenes in expoſitione Matthæi, & ante Origenem hoc idem innuere videtur Tertullianus. Is enim in libro de præſcriptionibus hæreticorum diſputans contra eos qui dicebant apoſtolos non omnia ad fidem neceſſaria ſciuiſſe, ſic ait, Quis enim integræ mentis credere poteſt aliquid eos ignoraſſe, quos magiſtros Dominus dedit? indiuiduos habitos in comitatu, in diſciplinatu, in conuictu? quibus obſcura quæq; ſeorſum ediſſerebat, illis dicens datum eſſe cognoſcere arcana quæ populo intelligere non liceret? Latuit aliquid Petrum ædificandæ eccleſiæ petram dictum? claues regni cœlorum conſecutum, & ſoluendi & alligandi in cœlis & in terris poteſtatem? Latuit & Ioannem aliquid, dilectiſsimum Domino, pectori eius incubantem, cui ſoli Dominus Iudam traditorem demonſtrauit? quem loco ſui filium Mariæ demandauit? Quid ergo eos ignoraſſe voluit, quibus etiam gloriam ſuam exhibuit, & Moyſem & Heliam, & inſuper de cœlo patris vocem? non quaſi cæteros reprobans, ſed quoniam in tribus teſtibus ſtabit omne verbum. Hactenus Tertullianus. Quibus verbis poſtquam omnibus apoſtolis tribuerat arcana cognoſcere quæ populo intelligere non licebat: poſtea diſtribuẽs cuique apoſtolorum quæ illi fuerant propria, Ioanni dedit ſupra pectus Domini in cœna recubuiſſe: eidem & Iacobo atque

Petro

Petro tribuit vidisse Dominum in gloriæ maiestatem transfiguratum. Petro autem dedit ecclesiæ petram esse, claues regni cœlorum consecutum, & soluendi & ligandi in cœlis & in terris potestaté. Quæ omnia si soli Petro dicuntur, ex illis apertè conuincitur Petrum fuisse cæteris apostolis prælatum. Nam ille solus ex apostolis instituitur petra supra quam fundetur ecclesia: illi soli promittũtur claues regni cœlorum: ille solus accipit soluendi & ligandi in cœlis & in terris potestatem. Quapropter non possum silentio præterire quę beatus Rhenanus de hac re loquens ait: Is enim in quodam argumento quod præfixit libro Tertulliani de præscriptionibus hæreticorum, innuit se sentire Romanum pontificem non esse à Deo institutum superiorem cæteris episcopis, & hanc dicit esse sententiam Tertulliani in illo libro, & alibi. Vt autem ostendat Tertullianum illud sentire, sic colligit: Tertullianus nominans ecclesiam Romanam, inter apostolicas ecclesias illam nominat, nec tamen illam præfert aliis: inter summates illam recenset, nunquam tamen illam dicit summã. At si eam credidisset esse summam ecclesiarum, eam vocasset aliquando supremam ecclesiam. Nunquam vocauit eam summam, non ergo credidit eam esse summam. O fortem argumentatorem. O alterum Aristotelé. Hæccine est illa dialectica, colligere aliquid negatiuè per locum ab authoritate? Quis hanc collectionem ignorat esse nullam? Talis aut talis doctor non dicit hoc, ergo non ita est, aut ille credidit non ita esse? Si enim tali modo semper colligere liceret, multa inde incommoda sequerentur. Sequeretur patrem non esse ingenitum: Mariam non fuisse perpetuò virginem: quoniã nullum istorum expresserunt sacræ literę etiam cùm de his rebus mentioné fecerunt. Abeat ergo Rhenanus non beatus sed miser: & si suã sẽtẽtiã voluerit cõfirmare, veris testimoniis hoc faciat, & nõ meris calumniis & imposturis, prout nunc eũ fecisse cõuincimus. Nam cùm ipse impingat Tertul. illũ sentire ecclesiam Romanam non esse summã: nos ostẽdimus Tertullianum sensisse Petrum fuisse cæteris apostolis prælatum, & hoc ostẽdimus illũ apertè docuisse in eodẽ libro cui Rhenanus tale præfixerat argumentũ. Præterea Christus docens apostolos quis illorũ futurus esset maior, dixit Petro, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: Ego autẽ rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. Et tu aliquãdo conuersus cõfirma fratres tuos. Quibus verbis apertè docuit Christus Petrum esse su

Rhenanus

Luc. 22

esse futurum cæteris apostolis maiorem per hoc quòd illi in-
iungebat onus confirmandi alios apostolos quos diabolus ex-
petiuerat vt cribraret sicut triticum. Vt autem Petrus rectius
posset officium sibi commissum exercere: Christus promittit il
li se rogaturum patrem vt non permittat fidem illius perire.
Quæ Christi verba exponens Theophylactus super Lucam
sic ait: Tu verò conuersus confirma fratres tuos. Planus huius
intellectus is est. Quia te habeo vt principem discipulorum,
postquam me negato fleueris, & ad pœnitentiam veneris, con-
firma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me ecclesiæ petra es
fundamentum. Hæc Theophylactus. Petrus ergo declaratus
est à Christo cæteris apostolis maior, quia illi iniungitur onus
reliquos apostolos confirmandi. Rursum Christus cōmisit Pe
Ioan. vlt. tro curam suarum ouium, cū bis illi dixit, Pasce agnos meos. &
tertiò iterum dixit, Pasce oues meas. Quibus verbis apertissi-
mè declarauit Christus totum ouile tam ouium quàm agno-
rum, hoc est ecclesiam vniuersalē esse Petro commissam. Nā
Psal. 94 (vt ait propheta) nos sumus populus eius, & oues pascuæ eius.
Harum ouium curam commisit Deus Petro. Verùm Lutherus
cum suis, quoniam non sunt ex ouibus his, sed ex numero illo-
rum hœdorum quos Deus constituet ad sinistram, ideo non vo
lunt esse sub cura huius pastoris, videlicet Romani pontificis.
Deinde, illa quæ Petrus operatus est, ostendunt apertissimè illū
fuisse reliquis apostolis prælatum. Pro se enim Petrus & pro
Christo didrachma soluit. Cum enim exactores didrachmatis
percontarentur à Petro, num magister eius didrachma soluis-
set, dixit Christus Petro: Vade ad mare, & mitte hamum, & eū
Mat. 17 piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies
staterem: illum sumens da eis pro me & pro te. Vt autē ex hoc
loco apertius nostrum propositū doceamus, prius oportet scire
qualisnam fuerit huius didrachmatis exactio. Pro cuius rei co-
gnitione audiamus quid beatus Hiero. de hac re loquatur. Sic
enim in commentariis super Matthæum hunc locum pertra-
ctans ait: Post Augustum Cæsarem Iudæa facta est tributaria,
& omnes censi capite ferebantur. Vnde & Ioseph cū Maria cō-
iuge su professus est in Bethleem. Rursum quoniam nutritus
erat in Nazareth, quod est oppidum Galilææ Capharnaū vrbi
subiacens, ex more poscunt tributa, & pro signorum magnitu
dine hi qui exigebant, non audent ipsum repetere, sed discipu-
lum conueniunt. Hæc Hieronymus. Si ergo tributa (vt Hiero-

nymus ait) per capita soluuntur: quid est quòd Petrus iubetur staterem, hoc est duplex didrachma pro se & pro Christo soluere, nisi quia iam Christus meditabatur Petrum post se caput ecclesiæ relinquere? Quod si hac ratione tributum fuisse solutum negatur: quare magis pro Petro quàm pro aliis apostolis didrachma soluitur, cum talis census non nisi pro capite familiæ soluebatur? Cuius rei cum alia nequeat inueniri caussa, nisi quia Petrus erat cæteris præferendus: fateri oportet vt Petrus qui pro se tributum, quod non nisi pro capite exigebatur, soluere iubetur, sit hac ratione declaratus caput familiæ. Quod autem cum Christo iunctus fuerit in solutione didrachmatis, ita vt vnica moneta videlicet vno statere pro se & Christo soluerit, declarat Petrum eiusdem familiæ videlicet ecclesiæ futurũ caput, cuius est Christus. Nec tamen inde sequitur ecclesiæ corpus esse monstrum biceps (vt Lutherus nobis obiicit) quoniam Petrum non dicimus esse caput æquale Christo, sed caput sub Christo. Christum enim dicimus esse primum & supremũ ecclesiæ caput: Petrum autem nõ dicimus esse primum caput totius corporis quod est ecclesia, sed vicariũ caput, hoc est caput Christi loco subrogatum, & caput secũdum post Christum, id est caput aliorum omnium à Christo. Quapropter sicut Petrus non est dicendus prior omnibus simpliciter, sed prior in comparatione aliorum à Christo, ita nec dicendus est caput simpliciter & absolutè respectu omnium, sed solum est caput respectu aliorum à Christo. Christus verò est absolutè & simpliciter caput totius ecclesiæ, qui est principium. Et hoc modo constat non esse duo capita eiusdem corporis totalis, quoniam illius totalis corporis solus Christus est caput, & huius corporis Petrus est vnum membrum, cæteris tamen præstantius. Corporis vero mystici, quod ex aliis hominibus à Christo coalescit, Petrus est caput: & ita nõ est caput totius corporis integri: quoniam non est caput Christi qui ad hanc ecclesiam pertinet. Simillimum est huic quod in aliis rebus publicis videmus. Nam Proconsul caput est illius prouinciæ quam administrat, quanuis Consul sit illo superior, & primum omnium prouinciarum caput. Prorex caput est illius regni cuius curam gerit: rex tamẽ est illo superior, & primum omnium suorum regnorũ caput. Prorex enim aut Proconsul est caput partialis corporis, videlicet talis regni, aut talis prouinciæ: Imperator autem est caput primum totius integri corporis. Sic Petrus & Christus. Ad hũc

modum etiam oportet intelligere id quod supra diximus, Pe-
trum videlicet esse petram & fundamentum ecclesiæ: funda-
mentum inquam non primum, cui scilicet totius ecclesiæ stru-
ctura innititur, quoniam tale fundamentum est solus Christus:
1.Cor.3 de quo Paulus ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere
præter id quod positum est, videlicet Christus Deus noster. Et
in comparatione ad hoc fundamentum Petrus est tanquã vnus
ex aliis lapidibus qui fundamento innituntur. Verùm post pri
mum lapidem pro fundamẽto iactum, sunt alij lapides in ipsa
structura, qui licet sustentantur à primo, tamen sustentant o-
mnes reliquos qui supra illos sunt in ædificio cõstituti. Et isto-
rum quilibet potest dici fundamentum, non simpliciter & ab-
solutè respectu omnium, sed respectu illorum lapidum quos
sustentat. Et iuxta hunc modum plura sunt ecclesiæ fundamen
ta. Nam de omnibus apostolis dicit beatus Ioannes eos esse fun
Apo.21 damenta ecclesiæ. Sic enim in Apocalypsi loquens de noua ci-
uitate descendente de cœlo quæ est ecclesia, ait: Et murus ciui-
tatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim, no-
mina duodecim apostolorum. Ecce audis omnes apostolos di-
ci fundamenta ciuitatis, quia eorum doctrina sustentatur hu-
cusque ecclesia. quid ergo miratur Lutherus si nos dicimus Pe-
trum esse fundamentum ecclesiæ? Sed licet omnes sint & dican
tur fundamenta, Petrus tamen cæteris omnibus præstat: quia
etsi non sit lapis primarius in fundamento iactus, est tamen pri
mus post Christum: & ita erit fundamentum non quidem o-
mnium lapidum qui sunt in spirituali ædificio, quoniã non est
fundamẽtum Christi qui ad hoc ædificium pertinet, sed est fun
damentum omnium aliorum lapidum spiritualium, & ita est
fundamentum secũdum post Christum, quia prima petra post
Christum petram. Et ita super hanc petram quæ est Christus,
fundatur tota ecclesiæ structura: super aliam vero petram quæ
est Petrus, fundatur reliqua ecclesia à Christo, hoc est tota ec-
clesia dempto capite Christo. Hæc autem vnico verbo designa
uit Theophylactus in illis verbis quæ ex commentariis illius
super Lucam nunc paulo supra citauimus. Sic enim exponens
Christi verba ait: Quia te habeo vt principem discipulorum,
postquàm me negato fleueris, & ad pœnitentiam veneris, con-
firma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me ecclesiæ petra es
fundamentum. Hæc Theophylactus. Ex cuius verbis constat
Petrum dici fundamentum ecclesiæ, non quidem absolutè &

respectu omnium, sed fundamentum post Christũ, hoc est fundamentum omnium aliorum à Christo. Et ita nõ sunt duo lapides primarij: quoniam solus Christus est primarius lapis: Petrus vero non primus simpliciter, sed primus post Christũ. De hac re adeo diffusè & vltra metas breuitatis statutæ disseruimus: quoniam hoc est fortissimum telum quod nobis obiicit Lutherus, & quo se tueri conatur: de quo cum iam plusquàm satis dictum sit, oportet vt reliqua Petri opera breuiter percurramus. Mariæ Magdalenæ & aliis eius consortibus visitantibus Christi sepulcrum apparens angelus, ait illis, Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit non est hic, ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius & Petro quia præcedet vos in Galilæam. Quid est quòd solius Petri nomen exprimitur tacitis omnibus aliorũ nominibus, nisi quòd Petrus cæteris omnibus præeminet? Si enim Petrus nõ fuisset cæteris præstantior, sat erat dixisse: ite, dicite discipulis eius. Sed cum addidit, & Petro, innuit aliquid esse in Petro singulare propter ꝙ esset proprio designãdus nomine, tanquàm aliorum princeps. Deinde cum venirent ad monumentum Petrus & Ioannes, licet Ioannes præcurrit citius Petro, & prior peruenit ad monumentum, non tamen intrare ausus est ante Petrum, honorem per hoc exhibẽs Petro tanquàm superiori. Poterat quidem Ioannes monumentum intrare, qui supra pectus domini recubuerat. qui enim dignus fuit supra corpus viuum recumbere, multo dignior erat monumentum in quo iacuit corpus mortuum, intrare. Verùm etsi ad hoc dignus esset, intrare tamen recusauit, hunc volẽs deferre Petro honorem, vt quoniam Petrus erat dignitate prior, sic etiam prius monumentum intraret. Et cum Christus iam ascendisset ad cœlos, existente duodenario apostolorum numero incompleto propter mortem Iudæ traditoris: Petrus aliis discipulis sermonem facit persuadens illis vt in locum Iudæ alius subrogetur. Nisi Petrus fuisset aliis superior à Deo institutus, non fuisset adeo arrogans, & gloriæ cupidus, vt ab aliis non rogatus in medio illorum surgeret, & cunctis sermonem faceret. Quod si hoc ante receptum spiritum fuisse factum causeris: quid post aduentum spiritus sancti egerit, videamus. In illo nanq; die quo spiritus sanctus in linguis igneis descendit: cum apostoli omnibus linguis loquerentur, & omnis multitudo rei nouitatem miraretur, & cuidam ebrietati tribueret, Petrus omnium ipsorum condiscipulorum causam agens, sermo

Mar. vlt.

Ioan. 20

Act. 1

Act. 2

ſermonem ad populum habuit, docens illũ diſcipulos non eſſe ebrios, vt putabat: quo ſermone audito conuerſi ſunt circiter tria milia ex ipſis auditoribus. Quare Petrus vnus pro omnibus reſpondet: niſi quia vnus omnibus præeſt? Paſtoris nanque officium eſt ſuas oues à luporum infeſtatione defendere. Ideo Petrus velut bonus paſtor volens ſuas oues defendere, ſermonẽ

Act.3 pro eis ad populũ fecit. Poſt hæc cum Petrus & Ioannes aſcendiſſent in templum ad horam orationis nonam, cuidam claudo ad portas templi petẽnti eleemoſynam ait Petrus: Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Et ſtatim conſolidatæ ſunt baſes eius. Hoc autem eſt primum miraculum quod à quouis apoſtolo factum eſſe legimus, vt videlicet qui prior cæteris erat dignitate & poteſtate, prior etiam virtutem Dei ſui miracula faciendo oſtenderet. Nec myſterio caret ꝙ Ioanne exiſtente in comitatu Petri, Ioannes tacet, & Petrus ſolus claudum ſanat. Qui enim Druſianam mortuam poſtea ſuſcitauit: bene poterat tunc claudi pedes cõſolidare. Verùm quia Ioannes Petrum agnoſcebat ſuperiorem, noluit quicquam in eius præſentia tentare, ne illius videretur minuere honorẽ. Dominus etiam poſt ſuam in cœlos aſcenſionem volens docere eccleſiam ſuam, illum ciborum delectum qui in lege Moyſi

Act.10 fuerat præceptus, non eſſe iam neceſſariò faciendum, ſoli Petro de hoc reuelationem facit. Petro enim exiſtenti in mentis exceſſu oſtenditur linteũ magnum ſubmiſſum de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & ſerpentia terræ, & vo

Act.15 latilia cœli, & poſtea facta eſt vox ad eum, Surge Petre, occide & manduca. Quæ res etſi omnes tangebat, ſoli tamen Petro reuelatur: quia Petrus perſona erat communis omnium curam gerens. Cùm etiam orta eſſet quæſtio de ceſſatione legitimorum, quibuſdam dicentibus illa eſſe neceſſaria, aliis autem contrà, & pro huius quæſtionis definitione concilium Hieroſolymis congregaretur: ſurgens Petrus in medio illorum primus loquitur, & illius ſententiæ omnes conſenſerunt. Primus loquitur Petrus, cum tamen in illa eſſet diœceſi in qua alius erat epiſcopus, videlicet Iacobus. Hoc autem non feciſſet Petrus niſi ipſe ſuperior fuiſſet Iacobo in ſua etiam diœceſi exiſtente. Ex his ergo omnibus quæ Petrus fecit, coniicimus illum fuiſſe à Deo cæteris apoſtolis prælatum. Præterea, quotieſcunque apoſtolorum catalogus in euangelio texitur, ſemper Petrus primo

loco

loco recensetur: quod non factum fuisset si Petrus non fuisset cæteris superior: præsertim cum in aliis recensendis non idem seruetur ordo ab omnibus euangelistis. Nam Andręã, quẽ Matthæus posuit secundo loco, Marcus posuit quarto. Thomam Matthæus ponit septimum, quem Marcus & Lucas nominant octauum. Et Lucas ipse nõ eundẽ seruat semper ordinem: quoniã in euangelio Andream posuit secundũ, quem in Actis apostolorum ponit quartum. In euangelio Bartholomæum ponit sextum: in actis verò apostolicis eundem scripsit septimum. At Petrum ordine nunquã variatio omnes vbiq; scribunt primũ. neque ideo factum esse dici potest vt primus semper scribatur, quoniam primus ad apostolatũ vocatus fuit, quoniam constat Andream fuisse prius illo vocatũ, & Petrũ per Andream fuisse ad Christum adductum. Petrus ergo qui posterior vocatus, prior omnibus vbique scribitur, hac ratione declaratur esse cæteris omnibus superior. Et certe nisi ita à Deo fuisset institutũ, vt vnus in ecclesia esset summus sacerdos, eueniret necessariò in ecclesia id quod in libro Iudicum dicitur, In illis diebus nõ erat Rex in Israel sed vnusquisque quod sibi videbatur bonum faciebat. Et hac sola de caussa (vt existimo) hæretici conantur primatũ Petri & eius successoris minuere, vt videlicet liberius quas voluerint possint docere hæreses. Ex hac enim radice putat Cyprianus hęreses in ecclesia oriri, qui in lib. 1. epistolarum suarum epist. 3. quæ est ad Corneliũ papam, sic ait: Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt scismata, quã inde, quòd sacerdoti Dei non obtẽperatur, nec vnus in ecclesia ad tẽpus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquã moueret, nemo post diuinum iudiciũ, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se nõ iam episcopi, sed Dei faceret. Nemo disidio vnitatis Christi ecclesiã scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris nouã hæresim conderet. Hæc Cyprianus. Quapropter si aliquis est coniecturis in hac parte locus, iustè coniicere possumus hæreticos hac sola ratione motos ad primatum Petri deiiciendũ, vt facilius quas conceperant hæreses euomere possent. Post hæc tam aperta sacræ scripturæ testimonia, extat etiã omnium sacrorum doctorum de hac re concors sentẽtia quorum verba citare omittam, ne promissam breuitatem transgrediar. Verùm si curiosus lector ea

Mat. 10
Mar. 3
Luc. 6
Actu. 1
Iud. vlti.

videre desiderat, illi designabo loca in quibus hoc sacri doctores asseuerant. Et (vt recentiores omittam) B. Grego. in lib. 40. homiliarum, homilia 21. Theophylactus super Matth. 16 & super Lucam 22. Leo papa huius nominis 1. in epist. ad Dioscorum Alexandrinum episcopum, quæ est in ordine epistolarum eius 9. Leo papa huius nominis 3. in sermone 3. de anniuersario suæ pontificiæ assumptionis. Aug. sæpissime, præsertim tractatu 56. super Ioan. lib. 2. contra Donatistas, sermone. 124. de tempore, & sermone 26. de sanctis. Hiero. etiam sæpissime, & apertissime, præcipue tamē in plurimis epistolis ad Damasum papam. Ambro. super 1. cap. epistolæ Pauli ad Gala. & in quodam sermone de pœnitentia Petri. Chryso. homilia 56. super Matth. Athanasius in quadam epist. ad Liberium papam. Eusebius Cæsariensis lib. 2. ecclesia. histo. cap. 14. Hilarius super Matth. & lib. 6. de trini. Cyprianus in pluribus epistolis, præsertim lib. 1. epistolarū epist. 3. & lib. 4. epistola 8. quo loco apertissimè fatetur ecclesiam Romanam esse omniū ecclesiarum matricem. Origenes homilia 6. super Matth. Irenæus lib. 3. aduersus hæreses, cap. 3. Anacletus papa & martyr, qui quartus à Petro pontificatum obtinuit, in epistola 3. quæ est de patriarchis & primatibus, & reliquis episcopis. Attendat ergo lector, & bene cōsideret num iustius sit vni Luthero credere, quam tot sacris doctoribus sanctitate perinde ac doctrina claris, quorum aliqui martyrio coronati sunt? Istorum omnium concors sententia sufficit ad captiuandum nostrum intellectum, etiam si scripturæ sacræ testimonium deesset: quoniam etsi hos omnes aliquis sequēs erraret (quod fieri posse non credo) certò scio talem errorem nemini fore imputandum ad culpam, si ex humilitate maluit aliorum iudicio credere, quàm propriam sententiam tueri. Sed post tot apertissima testimonia vel hoc vnum sufficere posset, quod post pacatum orbem omnes Christiani paruerunt Romano pontifici. Omnes episcopi illum tanquam superiorem reueriti sunt. Omnia cōcilia quæ aliquid valuerūt, illius authoritate sunt confirmata. In concilio Niceno præsedit Osius Cordubensis episcopus, tanquam legatus papæ Iulii. In cōcilio Ephesino legatus sedis apostolicæ fuit Cæcilius Alexādrinus episcopus qui nomine papæ in illo concilio præsedit. In concilio Calcedonensi fuerunt legati Leonis papæ primi Pascasinus Lilibetanus episcopus, & Lucentius episcopus Esculanus, & bonifacius presbyter Romanus. In quinta synodo legati

Agapeti

Agapeti papæ fuerunt quinque episcopi, vt apertè constat ex actione secunda eiusdem concilii. In sexta synodo præsederunt legati Agatonis papę, Theodorus & Georgius presbiteri & Ioãnes diaconus. Denique nullũ fuit hactenus generale cõcilium, in quo, si papa fuit absens, legati illius non præsiderent. Concilium Mileuitanum in quo dãnatus est Pelagius, confirmatum est per Innocentium papam, quoniã omnes ex concilio petierunt à papa vt vellet illius cõcilii decreta probare, & rata habere: quod & papa fecit vt patet ex episto. Augu. 90 & 9:. Concilia Carthaginensia tertium & quartum fuerunt confirmata per Zozimum papam. Concilium Thelense quod etiam Africanum fuit, in quo dãnatus est Iouinianus, petiit confirmationem suę sententiæ à Siricio papa, qui eiusdem concilii decreta firmauit, vt patet ex decretis eiusdem Siricii papæ, quæ habentur in volumine conciliorum generalium. Reliqua concilia Africana fuerunt confirmata per authoritatem Bonifacii, qui ad illa misit quendã Faustinũ episcopum tanquam legatũ suum. Concilium Bracarense primum authoritate prius à Romano pontifice petita celebratũ est, vt patet ex actis eiusdem concilii. Hũc autem honorem nõ solum concilia prouincialia exhibuerunt summo pontifici, sed etiã generalia, quoniã omnia illa petierũt à Romano episcopo suorum decretorum cõfirmationẽ. Nicænum siquidem cõciliũ petiit à Siluestro tunc Romano pontifice vt quæ in cõcilio gesta fuerant confirmare dignaretur: quod ille fecit vt constat ex actis eiusdem concilii. Hoc idem fecit concilium Calcedonense cum Leone, vt cõstat ex tertia actione eiusdẽ concilii in fine. Leo tertius huius nominis papa sextę synodi cõfirmationem dedit, petente Constantino imperatore, quæ habetur in fine eiusdem synodi. Et non solũ in conciliis hunc exercuit primatum Romanus pontifex, sed etiam in litibus sedandis: quoniã ad illum tanquã ad supremũ iudicẽ semper sunt caussę deuolutæ ex omni terrarũ orbe. Cum enim in ipsis fermè nascentis ecclesiæ primordiis orta esset quæstio inter orientales & occidẽtales de paschæ celebratione, venit hac de caussa Romã Polycarpus Smyrnæ episcopus, & Ioan. Euangelistę discipulus, vt Anicetum tunc Romanum pontificem de hac re consuleret. Cum postea orietales vellent semper pascha 14. luna more Iudaico celebrare, & Victori papæ oppositum præcipiendi obedire nollent, Victor papa voluit eos excommunicare: verùm Irenæus qui ex Lugduno ad Victorem hac

de caussa venerat, veritus ne propter hoc ecclesia turbaretur,& dissidium perpetuum inter orientales & occidentales maneret, consuluit Victori ne id faceret:cuius cõsilio Victor cessit. Cùm Athanasius fuisset ab Arrianis expulsus a sua sede Alexãdrina, fuit idẽ restitutus per Iulium Papam huius nominis primum. Chrysostomus cum fuisset eiectus à sua sede Constãtinopolitana procurante hoc Theophilo Alexãdrino episco.fuit postea restitutus per Innocentium papam : & tamen vterque Græcus Athanasius videlicet,& Chrysostomus. Taceo de Hispania & Gallia,quia harum prouinciarum episcopi semper obedierunt Romano pontifici,neq; vnquam ab illo recesserunt, nisi fortè vnus aut alter hæreticus.Hoc enim facile est nosse ex epistolis summorum pontificũ ad episcopos istarũ nationum,prçsertim ex epistolis Innocẽtii primi,& Leonis & Gregorii etiam primi. Ergo si tantã ac tam latè fusam potestatẽ,nõ Dei iussu Romanus pontifex, sed sua vt(vt Lutherus ait) acquisiuit, ostendat obsecro Lutherus quãdo primũ tam latam possessionem adeptus est,quibus suffragiis,quo milite hanc tyrannidẽ vsurpauit. Non est enim vero simile,vt tã immensæ potentiæ obscurum sit initium.ex historiis nobis rei initiũ deducat. Illud sanè coget vt huic fabulæ nulla præstetur fides si aduertat quisq; minime fieri posse,sacerdotẽ inermẽ solum,nullo milite stipatum (qualem fuisse necesse est prius quã hac tyrãnide potiretur)nullo iure fultum,nullo fretum titu.in tot vbique pares episcopos, apud tam varias tãque diuisas nationes,tantum obtinere imperium,vt nõ solùm episcopi, sed reges & imperatores qui extra illius diœcesim vitã degunt,illi obediant.Quis etiã tam stupidus est,vt credat populos omnes,regna,prouincias fuisse sui iuris ac libertatis tam prodigos,vt externo sacerdoti, cui nulla subiectionis caussa tenerentur obnoxii,tantum in se potestatis darent,quantum ipse fortè vix ausus esset optare,aut saltem petere? Abeant ergo hæretici,& nos fidem ecclesiæ catholicæ tenentes,fateamur vnum esse in illa summũ sacerdotem, vt sicut ipsa vnũ est ouile,ita sit vnus illius pastor. De hac re extat concilii Constãtiensis definitio. Nam prædictum conciliũ sessione octaua damnauit 45.articulos Ioan. Vuitcleff.ex quibus 36.est iste:Ecclesia Roma. est synagoga Satanæ,nec papa est immediatus & proximus vicarius Christi. Quæ assertio simul cũ aliis eiusdem ibidem damnata est. Et sessione 15.damnantur in eodem concilio plures assertiones Ioan.Huss,quarum aliquç sunt ad hanc

Cõcilium Constan.

ad hanc rem pertinentes. Et concilium Florẽtinum sub Eugenio 4. pro Græcorum vnione celebratum, expresſiorem de hac re protulit definitionem. Sic enim ait, Item definimus sanctam apostolicam sedem & Romanũ pontificem in vniuersum orbẽ tenere primatũ: & ipsum Romanum pontificem successorem esse B. Petri principis Apostolorum, & verum Christi vicariũ: totiúsque ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere: & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, ac gubernandi vniuersalem ecclesiam, à domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse: quẽadmodum etiam in gestis hycumenicorum conciliorũ, & in sacris canonibus continetur. Hæc concilium Florẽtinum, cui Græci præsentes subscripserunt. Obiectiones Lutheri imprætentiarum non attuli, quoniam omnes friuolæ sunt, & earum præcipuis iam cum aduersus illum nos ageremus, respondimus. Contra hanc hęresim scripsit egregium & grande volumen Ioan. Eccius, quod inscribitur de primatu Petri: scripsit etiam Ioannes faber in magno opere quod fecit contra Lutherum. Rem eandem optimè pertractat Ioãnes Roffensis articulo 25. assertionis quam fecit pro Lutheri damnatione.

Cõcilium Florentinum.

Secunda hæresis est quæ etsi non tollat papæ potestatem, illam tamen asserit pendere ex sanctitate, ita vt si papa bonus non sit, nullam prorsus habeat potestatem. Huius pestiferæ sectæ authores fuerunt quidam dicti pseudoapostoli, qui docuerunt papam non posse aliquem absoluere nisi ea esset præditus sanctitate, qua polluit B. Petrus. Quapropter asserebant isti omnem potestatem quam Christus Romano pontifici & Petri successori concessit, esse iam inanem redditam, & omnino periisse propter malitiam Romanorũ pontificum. His pseudoapostolis in hac parte assentit Ioan. Vuitcleff: hunc autem semper imitatus est Ioannes Huss: qui in vniuersum de omni potestate tam laicali quã ecclesiastica dicunt eam per peccatum mortale amitti. Quapropter huius erroris expugnationẽ vsque ad illum locum differimus, quo de potestate in genere loquemur. Illo enim loco Deo adiutore probabimus nullam potestatem amitti propter solum peccatum mortale.

Pseudo apostoli.

Alii sunt errores qui ad hanc materiam spectant, de quibus iam aliis locis pro nostris viribus disseruimus. Nã quòd papa posit facere constitutiones, & per illas omnes Christianos obligare, supra in tit. de ecclesia hæresi 3. probauimus contra Val-

denses, Begardos, Vuitclesitas &c. De potestate concedendi indulgentias, supra in tit. de indulgentiis non nihil diximus.

PASCHA.

FVit quondã inter Asiaticos episcopos talis error, vt quartadecima luna dominicũ pascha inuiolabiliter celebrarẽt, & ita esse necessariò faciendum docerent. Qua de re fuit orta dissensio inter orientales & occidentales episcopos, illis dicentibus pascha esse necessariò celebrandũ .14. luna quacunque die venisset: quoniã eo die ex lege veteri pascha erat: his autẽ scilicet occidentalibus cõtra asserẽtibus debere celebrari dominico die in memoriam resurrectionis dominicæ. Et hæc quæstio orta est in ecclesia tẽpore Aniceti papæ, & durauit vsque ad tẽpus Victoris papæ huius nominis primi, qui orientales Romanæ cõsuetudini & eius in hac parte decretis obedire nolẽtes excõmunicare tentauit, & fecisset nisi illũ Irenæus ob hoc redarguisset. Post Victorẽ etiã aliquãdo hæc quæstio suscitata est, sed tãdẽ in cõcilio Niceno omnino finita est. Nã in illo cõcilio decretum est vt ab omnibus pascha celebraretur die dominico in memoriã dominicæ resurrectionis quæ illo die facta est, quoniã hoc maior ecclesiæ pars semper seruauerat vt dominico die semper pascha celebrauerit. Huiusmodi decretũ non reperitur inter decreta Niceni cõcilii quæ modo extãt, sed illud habetur in 2. lib. histo. tripar. cap. 12. Cæterũ hic admonere oportet lectorẽ ne putet huius erroris tutores ideo dici hȩreticos, quia 14. luna pascha celebrabãt, sed quia ita esse necessariò faciendum credebant. Poterat enim impune ipsum pascha 14. luna celebrari si ecclesia id statuisset, & tunc si ita celebrarent, non malè agerent. Verũ ecclesia in memoriã dominicȩ resurrectionis quȩ die dominico facta esse creditur, decreuit vt pasca semper die dominico celebretur. Nũc ergo post ecclesiæ statutũ non licet alio die pascha celebrare. Qui autẽ 14. luna quocunque die veniat, pascha celebrat, quãuis male agat, non tamẽ est hæreticus censendus, nisi ita esse necessario faciendũ crediderit. Nã si credit pascha esse necessario celebrãdũ 14. luna, quocũque die illa occurrat, tũc vere hæreticus est. Et sic credẽtes vocantur Tessarescædecatitæ, hoc est quartadecimani, sic appellati à 14. luna, qua putãt pascha esse necessario celebrandũ. Huius hæresis authorem & primũ inuentorẽ nõ expressit Augu. in lib. de hære. quãuis hãc hæresim inter alias recẽseat. 29. sed solũ dicit illos vocari Tessarescædecatitas. Tertullia. tamẽ in libel. suo de hæresibus

Cõcilium Nicenum.

Tessarescædicatitæ.

resib. nominat quendam Blastum quē dicit fuisse huius hæresis authorem. Huic errori (teste Aug.) adhæserūt Anthropomorphitæ. Istorū ergo sententia inde cōuincitur hæreseos, ꝙ suprà in tit. de lege ostendimus esse hæresim asserere cæremonias & iudicia legis veteris obligare tempore legis euāgelicæ. At quo tempore sit pascha celebrandū, ad cæremonias pertinet, ideo oportet vt tale præceptū de celebratione paschatis 14. luna, sit etiā per mortē Christi inane redditū. Nā Paulus reprehendēs Galatas eò ꝙ cæremonias legis obseruādas putarent, inter alia dicit, Dies obseruatis & menses & tempora & annos. Quibus verbis apertè docuit dierum obseruationem qui in lege veteri præcipiebantur, iam esse malam: tantum abest vt eam esse sub præcepto crediderit. Qui rem gestam plenè nosse cupit, legat Eusebium in historia ecclesiastica cap. 24. lib. 5. quoniam ibi narrat quo pacto hæc quæstio fuerit olim ventilata. Historia etiam tripartita lib. 9. cap. 37 & 38. aliquid vltra narrat.

Blastus.

Anthropomorphitæ.

Gal. 4

PAVPERTAS.

DE hac re est vnus error quo docetur neminē posse ad vitā æternam peruenire nisi taliter fuerit pauper, ꝙ nihil proprium habeat: quoniā (vt illius tutores aiunt) talis fuerit Apostolorum vita. Huius erroris authores teste Augu. in lib. de hæresib. cap. 40. vocati sunt Apostolici, qui arrogantissimè sibiipsis tale indidere nomen, dicentes se Apostolorū vitam sequi. Hęc sententia apertissimè cōuincitur esse hæretica, quoniā nihil est vitę æternæ repugnās, nisi tale sit expressa prohibitione interdictū. Nam quod nunquā est prohibitum, intelligitur esse concessum, & per cōsequens nō potest, cum factū fuerit, ab ingressu gloriæ aliquē impedire. At propriū habere, nunquā fuit à Deo omnibus sine discrimine prohibitum: erit ergo licitum. Quod si quis dicat Christū interdixisse omnibus rerū proprietatē per id quod habetur apud Lucā, Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus: fallum est: quoniā illis verbis solū prohibuit Christus affectum rerum temporaliū, nō autē proprietatē. Ille enim visus est Christo omnibus renunciasse, qui quanuis diuitias habeat, paratus est oēs perdere antequā Deū ꝓpter illas offendat. Et si quis cōtēderit illa verba esse intelligēda de renūciatione quātū ad opus, & nō de renūciatione in affectu, dicat tūc quo pacto intelligendum erit illud quod apud eundē Lucā habetur, Amē dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorē,

Apostolici

Luc. 14

Luc. 18

aut filios propter regnũ Dei,& nõ recipiat multò plura in hoc tempore,& in seculo futuro vitam æternam. Ecce qualiter præcipit relinquere domũ: quoniã eodem modo iubet illam relinqui, quomodo iubet relinqui parẽtes,& fratres,& vxorem, & filios. At hæc omnia non ita vult à nobis relinqui, vt illis careamus, sed ne in illis cor nostrũ taliter figamus, ꝙ illarũ rerũ amor nos ab amore Dei separet. Nã qui parẽtes habet, nõ potest illos relinquere sic vt illis careat, nisi parẽtes moriatur, quoniã quocunq; se vertat, dum viuũt, parentes erunt illius. parẽtes autẽ interficere est impium. nõ ergo sic præcipitur parẽtes relinquere, vt parentes sui esse desinãt: & per cõsequens nec sic etiã præcipitur domũ aut aliam possessionẽ relinquere, vt sua esse desinat, sed sic præcipitur, vt similia relinquat, ne videlicet illarum rerũ affectus nos quoquo pacto ad Dei amorẽ, aut omnino frigidos, aut tepidos efficiat. Sic ergo eas possidere oportet, vt fiat iuxta prophetæ consiliũ dicẽtis, Diuitię si affluãt, nolite cor
Psal.61 apponere. Et si quis obiiciat illud quod Christus dixit discipulis suis cũ eos ad prędicandũ misit, Nolite possidere aurũ, neq;
Mat.10 argentũ, neq; pecuniã in zonis vestris: huic respondemus, illa verba nõ pertinere ad omnes Christianos, sed ad solos apostolos: neq; ad illos pro omni tẽpore, sed solũ pro eo tẽpore quo ad prędicandũ mittebãtur. Verũ de hac re superius in ti. de apostolis, hæresi 2. longius disputauimus. Præterea cũ iuuenis quidam à Christo quæsiuisset quid boni faceret, vt posset vitã ęter
Mat.19 nam habere, respõdit illi Christus dicens, Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Exprimens autẽ quæ essent hæc mandata, nullũ de abdicanda rerũ proprietate explicuit: nõ est ergo necessariũ rerũ abdicationẽ facere, quamuis sit maioris perfectionis: quod ipse ordo verborũ Christi apertissimè ostẽdit. Nam postquam dixit obseruationẽ mandatorũ esse sufficientẽ ad vitã ęternam consequendã, postea exprimere volẽs maioris perfectionis statum, dixit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus, & sequere me. Hoc inquã perfectionis maioris est opus, nõ necessitatis. Rursum, Si nihil licet habere propriũ, quomodo beatus Paulus iubet reddi omnibus debita? cui tributum, tributũ: cui vectigal, vectigal? Si enim nõ licet habere propriũ, nullũ erit debitum principi tributũ aut vectigal. At tributa debentur principibus, ergo licet habere proprium. Valeant ergo supercilioſi apostolici & renuncient rerum proprietati, si ipsi volunt: & bene facient si viam salutis non præcludãt aliis

aliis qui proprium aliquid sibi retinent.

Secunda hæresis est quæ adeò paupertatẽ extollit, vt dicat omnia peccata cõsumi sola paupertate. Huius erroris author fuit quidam Guilielmus Antuerpiensis, vt testatur catalogus hæreticorum. Quo autẽ tempore hic Guilielmus fuerit, cũ catalogus subticuerit, ab alio discere nõ potui. Hũc tamẽ Guilielmũ dicit fuisse hominem deliciis carnis deditũ, & postea rebus suis renunciasse, dicentẽ paupertate omnia peccata deleri, & meliorem esse publicã meretricẽ pauperem, quàm sit quicunq; castus aliquid possidens. Et certè si de paupertate spiritus loqueretur, non moueremus arma cõtra eum, quoniam hæc paupertas spiritus, quæ est omnium rerum terrenarũ contemptus, cũ habeat secum, tanquã illi annexam charitatẽ, non patitur peccatũ mortale secum, quemadmodũ nec charitas. Ideo Christus ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorũ est regnum cœlorum. Verũ constat hunc hæreticum non loqui de hac paupertate, sed de illa paupertate quæ alio nomine dicitur inopia, quæ est defectus quidam, & sola diuitiarum priuatio. Contra hãc sententiam est illud quod Dominus ait: Pauperis non misereberis in iudicio, Si pauperem Dominus damnari præcepit in iudicio: ergo signum est posse fieri vt pauper sit, & reus. Præterea ex tribus quæ odit Sapiens, vnum est pauper superbus. Tres (inquit) species odiuit anima mea, & aggrauor valde animæ illorum, pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum & insansatũ. Ecce vides pauperem superbũ. Si superbum, ergo peccatorem: & per consequens oportet vt nõ omnia peccata cõsumat paupertas, cũ secum patiatur superbiam. Rursum, ipse veritatis magister ait: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus: & sequere me. Si paupertas sufficeret consumere omnia peccata, postquam Christus præceperat, iuueni vt venderet omnia quæ habebat, & daret pauperibus, nõ erat opus postea addere, & sequere me. Verùm quoniam possibile erat omnia vendere, & in eleemosynas pauperum distribuere, & cum his peccare: ideo Christus post illa subiũxit, & sequere me. Quod Paulus apertius exprimere volens, dixit: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatẽ autẽ nõ habuero, nihil mihi prodest. Ecce paupertatẽ nec solã, sed cõiunctã eleemosynę, nõ valentẽ cõsumere peccatũ, quoniã illã dicit Paulus posse haberi sine charitate, & nihil prodesse.

Guilielmus Antuerpiẽsis. *Mat. 5* *Exod. 23* *Eccle. 28* *Mat. 19* *1. Cor. 13*

Tertia hæresis cum secunda proximè narrata hæresi velut ex

diametro pugnat. dicit enim paupertatem non solũ esse inutilem, sed etiam noxiam. Huius erroris author fuit quidam Desiderius Longobardus tempore Alexandri papæ huius nominis quarti, dicens non esse licitũ omnia pro Christo relinquere, nisi talem religionem intret quæ possessiones habeat, vel nisi talis sit qui de labore manuũ suarũ viuere possit. Eodẽ tẽpore fuit alius Gulielmus de sancto Amore, qui tractatum quẽdam scripsit contra monachos mendicantes præsertim contra Minores & Prædicatores, in quo libro hoc persuadere conatus est paupertatem videlicet habitualem esse licitam, nõ autẽ actualem, hoc est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo cùm necessitas vrgeret: hac tamen necessitate seclusa illicitam esse dicit paupertatem per quam aliquis renunciat omnibus quæ possidet, vt liberius Deo seruire liceat. Et licet diuersa sint istorum duorum verba, inter eos tamẽ de eadem re conuenit, quoniam ambo damnant paupertatem secundum quam aliquis omnia pro Christo relinquit. De alia verò re certare videtur, quoniam Desiderius eam paupertatem se probare innuit, quæ habetur in religionibus possessiones habentibus: damnat tamen illam paupertatẽ cui est annexa mendicitas. At Guilielmus de sancto Amore omnem paupertatem actualem damnat. Mendicitatem esse licitam, & meritoriam, superius in titulo de mẽdicitate satis apertè (vt existimo) ostendimus. Ad paupertatem verò extollendam sufficit illud quod veritatis magister dixit iuueni quærenti quid boni faceret, vt vitam æternam possideret. Nam postquam dixerat illi mandatorum obseruationem esse ad id præstandum satis efficacem, maioris perfectionis viam ostendere illi volens, subdidit, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Quod si quis fortè dicat illud esse intelligendum de affectu, vt videlicet omnia cõtemnat, nõ autem vt opere relinquat: hoc apertè cõuincitur per id quod ibidem dicitur, da pauperibus. eo enim animo debet vendere, vt det pauperibus. At qui dat pauperibus, non solùm affectu relinquit, sed etiam opere. Sed fortè dices vt illa bonorum in pauperes erogatio, sit etiam illi iuueni præcepta quantum ad solũ affectum. Ad hunc modum posset quilibet interpretari omnia præcepta esse intelligenda de solo affectu, & ita nullum opus erit in præcepto. Præterea, si solùm præcipiebatur affectus, & non opus, quare iuuenis audito Christi cõsilio abiit tristis? Non enim

Desiderius Longobardus.

Guilielmus de sancto Amore

Mat. 19

enim fuisset tristitia affectus si nihil fuisset illi dictum de bonorum suorum renunciatione,& pauperum subuentione exercenda. Cùm audisset (inquit Euangelista) adolescens verbum hoc, abiit tristis. Erat enim habens multas possessiones. Ecce caussam quare abiit tristis, quia videlicet multas habebat possessiones quas Dominus illi præcipiebat vt pauperibus distribueret. Sic enim Theophylactus super decimumoctauum Lucæ caput ait, Vt enim Christus auaro iuueni promisit cœlestē thesaurum, nō attendit ille: seruus enim erat pecuniarum: ideo vt audiuit, abiit tristis, eò quòd possessionis priuatio esset ei dicta. Hæc Theophylactus. Quo loco multa alia in laudem paupertatis dicit, declarans apertè illa Christi verba de renunciatione, opere exercenda ad acquirēdam illam perfectionem quā Deus iuueni consulebat. Sed hæc omnia breuitatis caussa omitto. Rursum, Apostoli reliquerunt omnia pro Christo: nam relictis omnibus sequuti sunt eum. Et Petrus omnium nomine dicit Christo omnium magistro, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Deinde ecclesia cuius iudicium in rebus fidei est infallibile, probauit monachorū mendicantium paupertatem non solùm esse licitam, verùm & meritoriam. Magis ergo oportet credere ecclesiæ paupertatē laudanti quam hæreticis illam vituperantibus. Contra hanc hæresim Alexander quartus duo decreta edidit. Contra illam scripsit bis beatus Bonauentura. scripsit enim apologiam de paupertate,& alium tractatum de paupertate Christi, cōtra præfatum Guilielmum, qui duo tractatus habentur inter opuscula Bonauenturæ quæ vulgò circunferuntur. Beatus Thomas scripsit, cōtra eandē hęresim vnū tractatū cuius titulus est, cōtra impugnantes religionē, qui habetur in volumine opusculorū eius. Ibidem. Mat. 19

Quarta hæresis est quæ de ecclesiasticorū paupertate disserit, asserens ecclesiasticos viros debere esse pauperes, sola contētos eleemosyna. Verùm de hac hæresi iam suprà disputauimus in titulo de ecclesia, hæresi quarta. Illo enim loco ostendimus licitum esse viris ecclesiasticis habere possessiones & reditus.

PECCATVM.

Circa ea quę de peccato fides catho. nobis credēda proponit multifariè hęretici hucusq; peccauerūt. Primò quidē errauerūt aliqui dicētes nullū esse peccatū originale: quā ob caussam dicūt paruulos nullū peccatū originale habere. Huius erroris

Pelagius monachus roris magister fuit Pela.mona.dicēs paruulos nō ideo baptizari quia peccatū habeāt quod per baptismū sit remittendū, sed quia nō sint recepti in gratiā adoptionis filiorū Dei, ad quā dicit eos per baptismūrecipi, vt in regnū cœlorū admittātur. Nā paruulos qui sine baptismo decedūt, dicit eos habere vitā quandā beatā & æternā, extra tamen regnū Dei. Hæc omnia incōmoda Pelagius admittit, eò quòd negat originale peccatum, *Armeni.* quod intelligere non valet. Hunc eundem errorē tutantur Armeni, quanquàm aliter, quoniam etsi dicant originale peccatū nullum esse, fatentur tamen baptismum esse necessariū ad vitam æternam consequendam. Paruulos verò qui sine baptismo decedunt, negant habere vitam æternam, sed dicunt eos ire ad paradisum terrestrem, si filij sint fideliū: quod si fuerint infidelium filij, dicunt illos descendere in infernum cum parentibus suis. Omissis ergo aliis erroribus qui huic proposito minimè conueniunt, constat hunc esse communem istorum errorē, quòd Armeni consentiunt Pelagio in hoc quòd peccatum ori*Albanenses.* ginale negant. Eidem errori fauent Albanenses. Contra hanc hæresim est illud quod in tertio Regum habetur, Nō est homo 3.Re.8 qui non peccet. At cum paruuli sint homines sicut viri, conuincitur inde illos etiam aliquod peccatum habere. Nō autem habent peccatum actuale, cū non adhuc habeant vsum liberi arbitrij, qui maximè exigitur vt peccatum possit alicui imputari: ergo oportet vt paruuli peccatum originale habeant, cū non sit aliud peccatum quo infici possunt, nisi originale aut actuale. Aliâs enim non esset verum, omnem hominem aliquando esse peccato obnoxium, quod iuxta scripturam diuinā de omni homine illud est verum, quoniam etsi paruulus baptizatus, tūc omni peccato careat, tamen aliquando sub peccato fuit, videlicet ante baptismum. Si tamen nullum est peccatum originale, multi erunt homines, videlicet paruuli, qui nunquam peccauerunt. Præterea, regius Propheta suam miseriā rectius quàm Psal.50 Pelagius agnoscens, ait: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Petens enim à Deo misericordiam quò facilius eam impetret, allegat suam miseram inclinationem, & in peccatum pronitatem, quam à parentibus contraxerat. Ac si diceret, Ideo misereri mei debes, quia non ex malitia, sed ex infirmitate peccaui: hanc autem infirmitatem in ipso matris vtero conceptus, passus sum. Si nullum est peccatum originale, ostendat Pelagius & eius imitatores quænam

nam sit illa iniquitas, & quod est illud peccatum quod infans in vtero matris habet. Cum ergo aliud non possit esse peccatū præter originale, conuincitur inde vt aliquod sit originale peccatum. Rursum, Sapiens in Ecclesiastico ait: Graue iugum super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum vsque in diem sepulturæ in matre omnium. Quod est aliud iugum super omnes filios Adam, nisi peccatum originale, quod ab Adā descendens in omnes homines pertransiit? Iugum autem dicitur peccatum originale, quia iugum ex coniunctione duorum oritur, & illud cui imponitur, quodammodo premit. Sic etiam peccatū originale contrahit omnis homo qui ex coniunctione maris & fœminæ concipitur. Quapropter Christus redemptor noster, etsi verus fuerit homo & filius Adā secundum corpulētam substantiam, nunquàm tamen iugum originalis peccati suscepit, quia operante Altissimi virtute incarnatus est de spiritu sancto, & non ex coniunctione duorum, videlicet maris & fœminæ. Quod autem dixit Ecclesiasticus hoc iugum esse super omnes filios Adam vsq; in diem sepulturæ, ideo dixit, quia etsi peccatum originale per baptismum deleatur, manent tamen toto tempore huius præsentis vitæ multæ calamitates & miseriæ, quæ ex peccato originali tanquàm ex fonte ortum habuerunt. Deinde beatus Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola, ait: Omnes peccauerunt, & egēt gratia Dei. Si omnes peccauerunt, ergo paruuli peccauerunt. Non autem peccauerunt peccato actuali, qui ad vsum liberi arbitrij nondum peruenerunt: ergo peccauerunt peccato originali. Et in eadem epistola iterum ait: Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors, ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Si per peccatum mors intrauit in omnes homines, ergo iniustè paruuli moriuntur, quoniam illi antequàm ad annos discretionis perueniant, nullum iuxta istorum hęreticorum doctrinam peccatum habent. Similiter potest ab istis hæreticis peti quare paruuli sustineant dolores, patiantur famem & sitim, vexentur sæpissime à dæmonibus, si nullum habent peccatum, ex quo hæc omnia processerunt? Cum ergo omnia hæc paruuli patiantur, constat eos aliquod peccatum habuisse propter quod sic puniuntur: alioqui iniustus esset Deus, qui prius aliquem puniret quàm ille esset peccator. At impium est crimē iniustitiæ Deo impingere: impium est ergo asserere nullum esse peccatum originale. Quod

Eccl. 40

Rom. 3

Rom 5

si aliquod

si aliquod est peccatum originale, oportet vt illud per baptismum tollatur: quoniam paruulus si baptizatus decedit, saluatur, iuxta illud Saluatoris, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. At si post susceptum baptismum peccatum maneret, non saluaretur: quia in illam supernam ciuitatem sanctam Hierusalem nihil inquinatum intrat: quapropter oportet vt baptismi lauacro peccati originalis maculam deleat, qui in gloriam intrare vult. Sic enim Saluator ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. De hac re extat concilij Mileuitani definitio, quod in secundo capite decretorum eius de hac re aduersus Pelagium sub verbis sequentibus definit: Item placuit vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizãdos negat, aut dicit quidem in remissionem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vnde sit cõsequens vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Cõtra hanc hæresim scribit Augustinus in illo opere quod dicitur Hypognosticon, lib. 5. Fecit & alium tractatum qui inscribitur de baptismo paruulorum, & hic habetur in volumine epistolarum eius, epist. 2 . Cæterùm quod Armeni dicunt paruulos infidelium sine baptismo decedentes, descendere ad infernum cum suis parentibus, hoc ex proximè sequenti hæresi patebit esse falsum, quoniam ibi ostendemus neminem damnari nisi propter peccatum proprium.

Marci vlt. *Ioan. 3* *Conciliũ Mileuitanum.*

Secunda hæresis docet omnes homines ante passionẽ Christi fuisse damnatos propter peccatum primorum parentum. Huius hęresis authores Guido asserit esse Armenos. Dicit enim Armenos sentire primorum parentũ peccatum fuisse adeo noxium, vt toti posteritati vsque ad passionem Christi nocuerit, & eam in infernum traxerit, non quidẽ propter originale peccatum, quod à primis parentibus deduxerunt nascentes, quia illud (vt proximè præcedenti hæresi patuit) nullum esse dicunt, sed dicunt omnes, fuisse damnatos propter proprium primorũ parentum peccatum, etiam si ipsi in se nullum habuerint peccatum. Hæc hæresis adeo est demens & fatua, vt sola narratio sufficeret ad illam exterminandam. Verùm quia contra homines effrontes & duræ ceruicis agimus: ideo oportet vt aliquod in illos iaciamus telum, quo illos transfigamus. Primo ergo id constat esse falsum, omnes videlicet homines vsque ad Christi

Armeni.

passio

paſsionem fuiſſe damnatos. Abraham ſiquidem Iſaac & Iacob ante Christi paſsionem per multas annorum centurias fuerũt, & tamẽ hos fuiſſe ſaluos apertè ipſa ſcriptura docet. Multi (inquit Chriſtus) venient ab oriente & occidente, & recumbent cũ Abraham Iſaac & Iacob in regno cœlorũ. Ecce Chriſtus apertè docet hos tres patriarchas pertinere ad regnum cœlorum: ergo nunquàm fuerunt in inferno damnati: quoniã aliàs nunquàm inde exiuiſſent, quũ in inferno nulla ſit redemptio. Præterea Chriſtus oſtendens quàm latum ſit inter diuitem & pauperem diſcrimen, dixit diuitem epulonem poſt mortem eſſe ſepultum in inferno, cum tamen Lazarus mendicus fuiſſet deportatus ab angelis in ſinum Abrahæ. Si vterque damnatus, quod ergo diſcrimen inter iſtos? Vnus ab angelis deportatur, alter autem à dæmonibus ſepelitur. Si Lazarus damnatus eſt, cur diues auxilium illius ab Abraham petit? Si Lazarus damnatus erat, quomodo poterat digito ſuo intingens linguam diuitis, illius ardorem temperare? Rurſum, qui iuſti fuerunt, non eſt poſsibile vt damnati ſint in iuſtitia decedentes: quoniam nõ eſt Deus iniuſtus, vt ſimul iuſtum cum impio damnet. At de multis ſcriptura teſtatur eos fuiſſe iuſtos, vt de Abel, Enoch, Abraham, Moyſe, Dauide: nullus ergo iſtorum damnatus eſt. Verùm eſto damnati ſint omnes (vt Armeni aſſerunt) impoſſibile eſt illos fuiſſe damnatos propter ſolum primorũ parentum peccatum, niſi ipſi etiam aliquod propriũ habuiſſent peccatum. Iniuſtus enim eſſet Deus ſi aliquem ſine culpa ſua damnaret: quoniam etſi Deus aliquando temporariam & tranſitoriam infligat pœnam alicui propter peccatum alterius, nunquàm tamen aliquem propter peccatum alterius æternaliter damnat. Nam cum aliquem Deus propter alterius peccatũ pœna temporali punit, vt videlicet cum filium propter peccatum patris, & contrà, aut principem propter ſubditos, & econuerſo: tũc ipſummet peccantem in re propria punit, videlicet patrem in filij morte. Filium verò qui nihil mali egit, non propriè punit, cum propter maius bonum eius Deus illi talem pœnã inferat. Et ſic ad patrem comparata illa pœna eſt punitio: ad ipſum verò patientem, videlicet filium, illa pœna non eſt dicenda punitio, quia nunquàm Deus illã infligit niſi vt ad maius ipſius patientis commodum cedat. At qui æternaliter damnatus eſt, ex hoc nullum maius bonum conſequi poteſt; quapropter nunquàm talem damnationem Deus alicui infligit, niſi

Mat. 8

Luc. 16

Heb. 11

nisi propriis eam exigentibus demeritis. Deus enim punire volens Dauid ob adulterium cum Bersabe commissum, filium ex illo adulterio natum mori fecit, qua morte Dauid puniuit, auferens illi rem propriam, & quam maximè diligebat, videlicet filium suum. Filius autem non potest dici punitus, cùm nullam habuisset culpam, quoniam etsi mortuus est, hæc tamen mors in maius illi bonum cessit, quoniam raptus est, ne malitia mu-
Sap. 4 taret animam eius, & similia patri committeret. At si in æternum periisset filius, quod quæso illi poterat euenire commodum ex illa damnatione? Nunquam ergo Deus aliquem æterna morte damnat, nisi propter propria demerita. Nam & ipse-
Eze. 18 met sic se facturum pollicetur per Ezechielem prophetam, dicens, Ecce omnes animæ meæ sunt. Vt anima patris, ita & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Et parũ infrà de filio bono habente patrem peccatorem loquens, hæc subiungit, Hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet. Pater eius quia calumniatus est, & vim fecit fratri, & malũ operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua. Et dicitis, Quare non portabit filius iniquitatem patris? videlicet quia filius iudiciũ & iustitiam operatus est, omnia præcepta mea custodiuit, & fecit illa, viuet vita. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Hucusque Deus per Ezechielem prophetam. Vereantur ergo impii Armeni cõtra tam expressum scripturæ testimonium aliquid dicere, præsertim cùm sua sententia maximam Deo impingat iniustitiam, vt hominem videlicet iustum, qui nullum vnquam peccatum commisit, propter culpam alterius damnet. Contra hunc errorem militant etiam illa quæ suprà contra errorem Donatistarum protulimus in titulo de Ecclesia hæresi prima: quo loco ostendimus malitiam vnius personæ nullo pacto obesse alteri ad vitam æternam.

Valẽtinus Tertia hæresis asserit peccatum non esse à libero arbitrio, sed à dæmone. Huius hæresis author fuit Valẽtinus, cui postea
Manichæus. adhæsit impius Manichæus. Eandem hæresim postea suscitarunt Armeni, dicentes (prout Guido illis impingit) nullũ fuis-
Armeni. se futurũ peccatum si dæmones non fuissent, qui homines tentatione sua ad peccandũ impellerent: quapropter dicunt peccatum esse simpliciter à dæmone, & nullo modo à libero arbi-
Albanẽses trio. Armenis in hac parte cõsentiunt Albanẽses. Hæc hæresis

conuin

conuincitur per id quod Sapiens Ecclesiasticus ait, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu concilii sui. Adiecit mandata & præcepta sua. Si volueris mandata conseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquã & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonũ & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi. Hæc Sapiens. Ex cuius verbis constat peccatum etiam esse à libero arbitrio, sicut & bonũ opus, quoniam potest manum suã porrigere ad aquã & ad ignem, ad vitam & ad mortẽ, ad bonum & ad malum. Præterea si arbitrium hominis est liberum, ergo potest se ad vtranque partem flectere & reflectere, quoniã alioqui non esset liberum. Cũ ergo ad malum iuxta hãc libertatẽ se flectit, tunc malũ erit ab ipso, & nõ à dæmone, cũ dæmon non eligat, sed ipsum hominis arbitriũ. Rursum, si peccatũ dicis esse à dæmone, aut ergo à dæmone cogẽte nostrã voluntatem ad peccandũ, & tunc voluntas nostra nõ erit libera, cũ possit cogi. At voluntatem esse liberam, supra ostẽdimus in titulo de Libero arbitrio. Aut peccatum dicis esse à dæmone persuadẽte, eò quòd solũ persuadet sine coactione: & tũc necessarium est vt peccatum sit à libero arbitrio, cui dæmon suadet vt malum eligat. Deinde quod Armeni dicunt nullum futurum fuisse peccatum, si dæmones non fuissent qui homines tentarent: hoc conuincitur esse falsum: quoniam etsi primum hominis peccatum processit à tentatione dæmonis, tamen homo potuit tunc peccare etiã si dæmon non tentaret, quia homo fuerat liber creatus à Deo, quapropter bene & malè agere poterat. Accedit ad hoc, quòd malorũ angelorum peccatum à nullo alio dæmone processit, sed à suo libero arbitrio. Si ergo primũ dæmonis peccatum cõmissum est absque vlla alterius dæmonis tentatione: ergo etiam homo potuisset peccare etiam si nulla dæmonis tentatio præcessisset: quoniam multo maior est vis angelorum quã hominum. Ergo si in angelis suis reperit Deus prauitatem, quanto magis homines qui habitant domos luteas *Iob 4* corporum suorũ? Præterea vnusquisque tentatur (vt ait Apost. *Iacob. 1* Iacobus) à concupiscentia sua abstractus & illectus. nõ est ergo opus tentatione dæmonis, vt peccatum cõmitti possit. Demum si peccatum esset à dæmone, & non à libero arbitrio, frustra suaderetur hominibus vt non peccent. Sed hoc si possibile foret, esset persuadendum dæmoni, à quo est peccatum. Christus tamẽ cuidam quem ipse à languore sanauerat, ait, Ecce iam sa-

Ioan.5 nus factus es, iam amplius noli peccare. Et Paulus ait, Euigilate iusti, & nolite peccare. Si peccatum à dæmone est, & nō à no-
1. Cor.15 stro libero arbitrio, frustra nos monet vt caueamus à peccatis. Aduersus tam apertum errorem hæc paucula sufficiant. Cōtra hanc hæresim neminem scio qui ex professo scripserit: quamuis beatus Augustinus sæpe contra eum disputet, præsertim in libris de libero arbitrio, & in libro secundo de moribus ecclesiæ.

Lutherus. Quarta hæresis docet omne opus quantumlibet rectè factū esse peccatum. Huius erroris author est Lutherus, dicens iustum in omni opere bono peccare. Ex quo putrido fonte alium errorem deducit, dicens neminem esse certum se non semper peccare mortaliter. Verùm de hoc errore iam suprà disputauimus in titulo de operibus. Ibi enim ostendimus ex scripturis, multa esse opera bona quæ nullam prorsus habent mixtam malitiā, & in illis certum est multos non peccasse mortaliter cum illa operati fuerint. Sed si quis vltra illa quæ nos in titulo de operibus diximus, aliquid videre desiderat, legat Ioannem Roffensem episcopum in suo opere quod fecit pro assertione confutationis Lutheri, articulo. 35.

Aetius. Quintam hæresim docet Aetius, dicens nullum peccatum
Lutherus. quantumlibet graue imputari homini habenti fidem. Hunc eundem errorem tandiu sepultum suscitauit hoc nostro seculo Lutherus, dicens solam fidem absque vllo alio opere esse satis ad vitam æternam consequendam. Sed hunc errorem iam supra ex sacris scripturis conuicimus. Nam in titulo de fide hæresi 2. ostendimus apertissimis scripturæ sacræ testimoniis fidem solam minimè sufficere ad æternam gloriam adipiscendam, sed esse etiā necessaria alia opera, illa videlicet quæ præceptis expressis nobis iniuncta sunt. Quod si opera etiam exiguntur, & sola fides non sufficit, apertissime colligitur posse fieri vt aliquod peccatum imputetur habenti fidem.

Armeni. Sextam hæresim inuenerunt Armeni, dicentes esse aliqua
Mat.16 peccata prorsus irremissibilia, quæ à nullo vnquam sacerdote remitti possunt. Contra hoc est illud quod Christus dixit Petro, Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Qui totum dicit, nihil excludit. At Christus non dixit, Si solueris hoc, aut illud, erit solutum in cœlis: sed, quodcunque (inquit) solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Non est

ergo

ergo aliquod peccatum quod à Petro remitti non posſit. Præterea, omnibus Apoſtolis dicitur, Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Et iterum, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Ecce vides non ſolùm Petro, ſed omnibus Apoſtolis datam eſſe poteſtatem ſoluendi nō hoc aut illud peccatum, ſed omne. Quæcunque (inquit) ſolueritis ſuper terram, erūt ſoluta & in cœlo. Verùm Armeni obiicere nobis poſſunt illud Saluatoris dicentis, Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Ex quo loco videntur colligere peccatum in ſpiritum ſanctum, non poſſe ab aliquo ſacerdote dimitti. Sed hoc non ita ſe habet, quoniam Chriſtus non eſt locutus in vniuerſum de omni peccato in ſpiritum ſanctum, ſed de aliquo. Non enim dixit nullum peccatum in ſpiritum ſanctum remittendum, ſed dixit ſpiritum blaſphemiæ non remittendum. Et qui dixerit (inquit ille) contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Et hoc nos fatemur eſſe aliquod peccatum quod nunquam remiſſum eſt, neque remittetur. Hoc autem eſt duritia cordis, qua homo renuit vſque ad finem vitæ remiſsionem peccati per pœnitentiam accipere. tale inquam peccatum nunquam remittetur, non quòd irremiſsibile fuerit, ſed quia nunquam de illo peccator pœnituit, ideo nunquam in hac vita remittetur. poſt mortem verò etiam ſi pœniteat, non remittetur: quoniā à mortuo, velut qui non eſt, perit confeſsio. Quādiu autem peccator viuit, illum (ſicut dicit Apoſtolus) patientia Dei ad pœnitentiam expectat: & ſi pœnitentiam egerit, & a ſacerdote abſolutionem recipere non contempſerit, eius peccatum quantumlibet graue fuerit, abſque dubio in hoc ſeculo remittetur. Si verò perſeuerans in iniquitate, ſicut ibidem ſubiūxit Apoſtolus, ſecundum duritiam cordis ſui, & cor impœnitens, theſaurizat ſibi iram in die iuſti iudicii Dei: huic tali non remittitur in hoc ſeculo, neque in futuro. Et hoc modo interpretatur beatus Auguſtinus illum Matthæi locum in quadam epiſtola ad Bonifacium comitem, quæ eſt quinquageſima in ordine epiſtolarum eius. Aliter tamen hunc locum interpretatur Richardus de ſancto Victore, qui illa Chriſti verba dicit eſſe intelligenda nō de remiſsione culpæ, ſed pœnæ: nam dicit

Mat. 18

Ioan. 20

Mat. 2

Roma. 2

mitius fore agendum cum eo qui peccauerit in filium, quã cum eo qui peccauerit in spiritum sanctum: quoniã is qui peccauit in filium, habet excusationem, eò quòd egit per ignorantiam, & ita dignus est venia, qua videlicet aliquid de pœna peccato debita illi remittatur. Qui autẽ peccauit in spiritum sanctum, nullam habet excusationẽ, eò quòd egit ex pura malitia, & ita non est dignus venia, qua videlicet illi remittatur aliquid de pœna peccato debita. Itaq; hanc dicit esse differentiã inter eum qui peccat in patrem aut filiũ, & eum qui peccat in spiritũ sanctum, quòd is qui peccat in patrẽ aut filium, peccat ex infirmitate, aut ex ignorantia, & ideo dignus est vt aliquid ei remittatur de pœna debita, pœniteat vel non pœniteat. Is autem qui peccat in spiritum sanctũ, peccat ex pura malitia: quapropter nihil prosus remittetur illi de pœna peccato debita, eò quòd nullam habeat excusationem, cum peccauerit ex pura malitia: quia etsi peccatũ eius remittatur per pœnitentiã, omnem tamen pœnã peccato debitã soluet: & ita si pœnitentiam egerit pro peccato, erit solutus à culpa, sed nullo pacto à pœna. Hæc omnia disserit Richardus de sancto Victore in quodam libello suo qui inscribitur de spiritu blasphemiæ. Eodem ferè modo interpretatur Theophylactus super Matthæum, quanquam hic videtur sentire, eũ qui peccauerit ex infirmitate, aut ignorantia, siue in patrem, siue in filium, quod idem est, esse dignum venia: ita vt etiã si nõ pœniteat, remittatur illi, eò quòd infirmitas aut ignorantia illũ excusat nõ solum à parte pœnæ, sed etiam à culpa. Richardus autem nõ vult illum excusari à culpa, sed à parte pœnæ. & hoc dicit ille intelligendũ esse per remissionem, vt ad solam pœnam referenda sit. Cæterũ de peccato in spiritũ sanctum cõuenit inter eos, quoniam vterque sentit ideo illud non remitti. quia nullam habet excusationẽ, propter quam aliquid de pœna illi debita remittatur, ita vt quamuis pœnitentia facta, culpa remittatur, oportet tamen vt omnẽ pœnam peccato debitam soluat. Et hoc est apud istos peccatũ illud non remitti. Lege illos, & fortè videbitur tibi eorum expositio esse literæ germanior quàm Augustini, quamuis huius interpretatio non sit aspernenda.

Septima hæresis asserit, nullũ capitale peccatum esse tolerandum, etiã si permittatur gratia vitandi quamtumuis maioris mali. Huius hæresis authores sunt Valden. quanquã Guido Carmelita in sua summa de hæresib. Valdensiũ errores recensens, nunquam

Valdẽses.

nunquã huius erroris meminit. Sed Aeneas Syluius, qui postea papa Pius 2. est vocatus, in libro de origine Bohemorũ, cap. 35. hunc inter errores Valdensium recẽset. Contra hunc errorem est illud quod Christus redemptor noster Iudæis loquens apud Matth. ait, Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis di mittere vxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Ecce diuor tium viri & vxoris permissum à Moyse. At tale diuortium esse malum Christus ostendit, dicens, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et in his verbis (vt testatur ibidem Hiero.) nõ dedit nouum præceptum, sed antiquum nouauit, & instaurauit. Et Christus ipse satis apertè expressit, dicens, Ab initio autem non fuit sic. Quo verbo, docuit matrimoniũ ex sua institutione fuis se indissolubile. Quod si matrimonium ex sua institutione fuit à Deo statutũ indissolubile, malum est illud dissoluere. Verùm Moyses conspiciens gentem suã ad illecebras pronam, & timẽs ne cum aliqua viro suo non placeret, occideretur à viro, vt ille aliam habere posset pulchriorem, permisit illis vt possent vxo res suas repudiare cũ vellent, vt vxoricidium vitarent. Permisit (inquit Christus) vobis Moyses ad duritiam cordis vestri dimit tere vxores vestras. Si permisit, ergo nunquã tale facinus probauit: quoniã (vt ibidẽ admonet Chryso.) illa permittimus, quæ non probamus. Præterea, minus malum maiori malo comparatum habet aliquã rationẽ boni, videlicet defectum illius gra dus malitiæ, per quẽ maius malũ excedit minus. Omnis autem declinatio à malo bona est, Et iuxta illam rationẽ boni potest quodammodo acceptari à voluntate. Rursum, ea quæ fiunt per metum, sæpissime excusantur, quæ secluso metu nõ essent excu sanda. Nõ autẽ excusantur nisi ratione maioris mali proximè vrgentis, ergo minus malum potest licitè quisque sumere tanquam mediũ quo possit euitare maius malum quod imminet. Malum est enim si aliquis in mare proiiciat merces, quas sine vllo dãno poterat seruare, vt in bonos vsus cõuerteret. At si tẽpestas vrgeat, iustè illas mergit, timens ne si illas seruare voluerit ipse mergatur. Et si hoc licet particulari personæ & priuatę: cur non etiã licebit personæ publicæ? Si de castitate omnium virorum firmiter confiditur, malũ est permittere meretrices in populo. Sed si his de populo eiectis, violanda est fides cõiugii, ita vt, sicut quidã Propheta ait, Vnusquisque ad vxorẽ proximi sui hinniat, & immutandus est vsus naturæ in eum vsum qui est contra naturã, vt (sicut ait Apost.) masculi in masculos turpi-

Mat. 19

Hiere. 5

Roma. 1

tudinem suam operentur,& si hæc verè timentur euentura, expedit tolerare meretrices magis quã eas expellere. Accedit ad
Mat.13 hæc præceptũ patrisfamilias,qui seruis suis volẽtibus tollere zizania de agro in quo erat seminatũ triticũ pręcepit vt sinerent ea vsque ad messem,ne fortè colligẽtes zizania, eradicarent simul & triticũ.Qui zizania permittit in agro,timẽs ne eradicetur triticum,minus malum permittit,vt euitet maius.

Octaua hæresis asserit omnia peccata esse paria, quemadmodum habent Stoicorũ paradoxa.Hanc hæresim tribuit Au
Iouinianus. gust.Iouiniano monacho.Beatus tamẽ Hier.qui duobus libris contra errores huius Iouiniani disputat,nunquam huius erroris meminit,neq; illum Iouiniano vnquã impingit:ex quo tamen non licet colligere Iouinianum nõ ita sensisse.Potuit enim fieri vt ad Hieronymi notitiam hic error non deuenerit, & propterea non scripserit aduersus eum,quamuis aduersus omnes Iouiniani errores scribere decreuisset. Verũ esto non sit hoc à Iouiniano assertum:cùm iam sit de hoc errore notatus,oportet vt aliqua aduersus illum proferamus. Christus enim redemptor noster apertissimè docet esse aliquam peccatorũ inæqualitatẽ. sic enim apud Matth.ait, Ego dico vobis,quia omnis qui irascitur fratri suo,reus erit iudicio : qui autem dixerit fratri suo racha,reus erit cõcilio:qui autem dixerit fatue,reus erit gehennæ ignis.His verbis apertè ostẽditur peccatorũ differentia,ex differentia reatus. Peius est enim esse reũ gehennæ ignis quàm esse reũ iudicio, aut esse reũ concilio. ergo peius est etiã dicere fatue,quã dicere racha.Præterea loquens Christus discipulis suis
Mat.10 de illis qui noluissent eos hospitio recipere,ait,Amen dico vobis,tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorreorũ in die iudicij,quã illi ciuitati.Si tolerabilius,ergo minus erit eorũ peccatum reputandũ,quoniã iuxta mensurã peccati erit plagarũ mo
Deut.25 dus.Rursum,peccatũ in spiritum sanctũ grauius est,quã peccatum in patrem aut filium:quod ex eo conuincitur, quòd illud nõ remittitur neq; in hoc seculo,neq; in futuro,hoc autem re-
Ioan.19 mittitur.Deinde,idẽ veritatis magister Pilato loquẽs ait, Qui me tradit tibi maius peccatũ habet.Ecce apertissimũ testimoniũ quo cõuincitur peccatorũ inęqualitas.Quapropter nõ opus est vt longius de hac re disputemus. Neq; opus est argumenta ex philosophorũ officina in mediũ afferre,quoniã non hic disputamus aduersus Stoicos,sed aduersus Iouinianũ,aut quemlibet aliũ huius erroris patronũ,qui se Christianum iactauerit.

Nona

Nona hæresis docet hominem qui semel per gratiam fuerit iustificatus, non posse amplius peccare. Hanc hæresim impingit beatus Hiero. Iouiniano, libr. 2. aduersus eundem. Augu. in lib. de hæresib. tribuit illam Pelagio, quemadmodum & Iouiniano. Hanc eandem hæresim post multa tempora suscitarunt Beguardi & Beguinæ, quanuis non ita in vniuersum de omni iusto suam assertionem firmauerint, prout Iouinianus & Pelagius fecere, sed contractius loquentes dixerunt posse hominem tantam virtutis perfectionem in hac misera vita acquirere, vt reddatur prorsus impotens ad peccatum. Et certè si Beguardi & Beguinæ hoc dicerent posse fieri ex quodam particulari priuilegio, & specialissimo Dei adiutorio alicui concesso, nullus illos propter hoc de hæresi notasset. Potest enim Deus ex quodã insigni priuilegio sic assistere voluntati alicuius hominis, vt nunquam illam permittat in peccatum labi. Nam multi & illustres theologi fatentur hoc fuisse concessum deiparæ virgini postquàm vnigenitum Dei filium in vtero concepit: è quibus vnum proferam Richardum de sancto Victore, qui lib. 2. de Emanuele, cap. vlti. ita dicit, Quod de exterminio peccati in beata virgine Maria factum creditur, futurũ in omnibus sanctis speratur. Futurũ inquã, sed nõ in corpore eorũ adhuc mortali, sed in corpore eorũ iam facto immortali. Prius siquidem oportebit corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc immortalitatẽ. Sed hoc fuit in beata virgine supra modũ mirabile, & præ cæteris sanctis omnibus singulare, quod in ea simul cõuenire potuit tãta corruptibilitas cũ tãta incorruptibilitate, tãta incorruptibilitas cũ tãta corruptibilitate. Corruptibilitas in his quę pertinẽt ad pœnã, incorruptibilitas in his quę pertinent ad culpã. Hæc Richardus. Ex cuius verbis cõstat tale priuilegiũ fuisse deiparę virgini cõcessum, vt prorsus impeccabilis fuerit: quod priuilegiũ nulli alij hominũ asserit fuisse concessum. Sed hoc dicit nos sperare vt habeamus in alia vita, quod beata virgo habuit in ista. Verùm impij Beguardi & Beguinæ docent hoc posse quẽlibet hominẽ in hac vita acquirere, si per profectũ virtutũ deuenerit ad illũ perfectionis gradum, quẽ illi assignãt. Et propter hoc merito dãnati sunt, quoniã omni homini existenti in hac vita dicitur, Qui stat, videat ne cadat. Et dominus docens nos omnes orare, præcipit vt dicamus, Dimitte nobis debita nostra. Quã orationẽ omnes vsq; ad finem vitę dicere veraciter possunt. Et beatus Ioannes in sua prima cano-

Iouinianus. Pelagius. Beguardi. Beguinæ.

1. Cor. 10
Mat. 6

nica ait, Si dexerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Non est ergo veritas in his hæreticis dicentibus hominẽ esse talem in hac vita, qui peccare non possit. Contra hunc Iouiniani & Pelagij errorem suprà largius disputauimus in tit. de gratia, hæresi 2. Et omnia quæ ibidem contra illos protulimus, etiam pugnant contra errorẽ Beguardorum & Beguinarum. Verùm cõtra Beguardos & Beguinas extat concilij vniuersalis definitio, in quo octo istorum errores damnati sunt, quorum iste, de quo modò agimus, est primus. Huius autem concilij decretũ habetur in volumine Constitutionum Clementinarum, in titulo de hæreticis, in capite cuius initium est, Ad nostram.

I. Ioan. 1

Cõcilium Viẽnense.

Alius est etiã error, qui huic proposito cõuenit, & pręsentẽ materiã quodãmodo respicit. Sed de illo in titulo de potestate disputabimus, quoniã ibi commodius & aptius locatus est.

PEREGRINVS.

DE hac re vnam solũ reperi hæresim, & quidẽ nimis crudelem & ab omni humana ratione prorsus alienã: quę docet non esse impendendam humanitatis curam peregrinis. Huius erroris pestiferi author (vt Bernardus de Lutzẽburgo in suo catalogo hęreticorum ait) fuit Diotrephes quidam Apostolis coæuus, de quo beatus Ioannes apostolus & euangelista in sua 3. catho. epist. ita ait, Scripsissem forsitã ecclesiæ, sed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc si venero, cõmonebo eius opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos. Et quasi ei ista non sufficiant, neq; ipse suscipit fratres, & eos qui suscipiunt, prohibet, & de ecclesia eiicit. Hucusq; ex beato Ioanne. Quæ verba exponens venerabilis Beda in cõmentariis super epistolas cano. ita ait: Diotrephes (vt videtur) erat hæresiarcha temporis illius, superbus & insolens, malens noua docendo primatum vsurpare scientiæ, quàm antiquis sanctæ ecclesiæ quæ Ioannes prædicabat, humiliter auscultare mãdatis. Vnde bene Diotrephes insulsus, siue decor insanus dicitur, vt perfidiam cordis etiam nomine significet. Hęc Beda. Sed neque ex verbis beati Ioannis euangelistæ, neq; Bedæ illius interpretis, constat Diotrephem tale aliquid sensisse quale illi tribuit Bernardus de Lutzẽburgo in suo catalogo. Constat quidẽ illum fuisse hæreticũ, non tamen illius hæresis indicatur. Nam propter hoc quòd beatus Ioannes de illo dixit, Neque ipse suscipit fratres, & eos qui suscipiunt prohibet, suspicari non licet illum sen

Diotrephes.

lum sensisse peregrinos omnes non esse suscipiendos, sed solos fideles catholicos, quoniam hos appellat ibi fratres beatus Ioannes. Et quidem hoc semper fuit solenne hæreticis, vt veris fidelibus essent infesti. Hoc enim apud Lutheranos modo cōtingit qui veros fideles apud se recipere nolunt, & si quos fortè permittunt, malè tractant, non tamen docent peregrinis aliis non esse impendendam humanitatem. Idem potuit contingere in Diotrephe, ita vt cùm ab ecclesia ob aliam caussam fuisset diuisus, fratres, hoc est veros fideles recipere noluerit, & alios ne id facerent prohibuerit. Esto tamen ita illa senserit vt Bernardus de Lutzemburgo illi tribuit: aduersus hanc hæresim non est operosum disputare, eò quòd apertissima sint sacræ scripturæ testimonia quæ illam oppugnant. Nam ipsemet Deus curam peregrinorum egisse videtur cū molestiam vllam illis inferri prohibuit, sic inquiens, Peregrino molestus non eris. Nec solū molestiam vetuit, sed misericordiæ opera præcepit alibi, dicens: Postquā messueritis segetem terræ vestræ, nō secabitis eam vsque ad solū, nec remanentes spicas colligetis: sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Et iterum in alio loco: Peregrino qui intra portas tuas est, da vt comedat. Præterea si peccatum non esset peregrinis humanitatem negare, non illud Iob à se excuteret dicens: Foris non mansit peregrinus: ostium meū viatori patuit. Deinde, quàm graue hoc sit peccatū, ipse Saluator ostendit cū apud Matth. dicit se hoc peccatū in die iudicij aliquibus exprobraturum. Hospes fui (inquit ille) & non recepistis me. At post subdit, dicens illis qui huiusmodi peccatum commiserunt: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Constat ergo non minimū esse peccatū pro quo author æterna punitione damnatur: contra autem iis qui peregrinos & aduenas induxerunt in domum suam, dicet, Hospes fui, & recepistis me. Et postea: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Non parua est virtus quæ regnum meretur acccipere cœlorum. Rursum, (vt Origenes annotauit homil. 5. super Genesim) Loth ab incendio Sodomorum & Gomorræorum propter solam hospitalitatem liberatus est. Nullum enim pręclarum illlius gestum sacræ scripturæ narrat historia, præter humanitatem quam peregrinis impēdit, propter quam ab incendio liberari meruit. Demùm, vt vndique hæc hæresis profligetur, ostendam illam non solùm Christianis sed etiam Ethnicis fuisse exosam, & ab

Exod. 23 *Leu. 23* *Deu. 14* *Iob 21* *Mat. 25* *Ibidem.* *Gen. 19*

illis damnatam. Nam Aristot. libro 9. de historia animalium, cap. 32. de aquila loquens ait, Senescentibus aquilis rostrum superius accrescit, incuruatúrq; subinde magis magísque, vt demum fame intereant. Cui rei data est fabula, vt hoc ita accidat aquilæ, quoniã cùm olim homo esset, hospiti iniuriam intulerit. Hæc ille. Vide quantum fuerit etiam ethnicis abominabilis hospitis iniuria, vt propter hanc solam hominem in aquilã transformatum fabuletur. Et de re tam manifesta plusquam fortè erat necessarium dixi.

POENITENTIA.

Lutherus. DE hac re vnus est error Lutheri, quo docet nõ esse tres partes pœnitentiæ, sed optimam pœnitentiam dicit esse nouam vitam. Quem errorem ex suo cerebro fabricauit, nec ex alterius vetustioris hæretici officina deprompsit, quòd rarò Luthero contigisse agnoscimus. Nam cùm plures quàm centum hucusque prodiderit errores, vix tres aut quatuor reperiuntur quos non hauserit ex putridis lacubus hæreticorum iam diu ab ecclesia eiectorũ: verũ hoc loco neminem (quod sciam) habuit huius erroris magistrum. Et quamuis ille in quodam libro quẽ fecit pro assertione articulorum à Leone papa huius nominis x. damnatorum, videatur hanc assertionem velut non suam reiicere, dicens eũ non negare omnes tres partes pœnitentiæ, sed solam satisfactionem, quoniam contritionem & confessionem dicit inueniri & probari: satisfactionem autem negat haberi ex sacris libris: quapropter dicit satisfactionem nullam debere fieri pro delictis perpetratis, sed quòd dimissa culpa, simul etiam remissa sit omnis pœna peccato debita. Quamuis tamen Lutherus dicat se admittere contritionẽ & confessionẽ, factis tamen negat. Nam contritionẽ quæ fit per examinationẽ peccatorum, & eorundẽ detestationẽ, irridet, dicens illã esse hypocrisim. Confessionem auricularem esse nececessariam negat. Satisfactionẽ in vniuersum tollit. Ex quibus satis constat Lutherum non admittere tres pœnitentiæ partes prout à catholicis viris admittuntur. De contritione & confessione in suis titulis aduersus Lutherum disputauimus. Quapropter solũ superest vt ex sacris literis ostendamus satisfactionem esse necessariam. Vt autẽ id apertius conuincamus, prius oportet ostendere post dimissam per contritionẽ culpã manere aliquam pœnã soluẽdam iuxta mensurã & pœnæ & tẽporis à Deo decretã. Hoc autem satis colligitur ex eo quod Moysi pro populo Israel Deũ

oran

oranti Deus respondit:Nam cū Moyses orasset Dominū dicēs, Dimitte obsecro peccatum populi huius:respondit Dominus, Num.14 Dimisi:attamen omnes homines qui tentauerūt me,nō videbūt terrā pro qua iuraui patribus eorū.Ecce post dimissàm culpā, reseruatam adhuc pœnā.Præterea nō est dubitādum Moysem & Aaron statim doluisse & resipuisse de peccato incredulitatis & diffidentiæ quod apud aquas contradictionis commiserant: Num.20 pœna tamē ob hoc illis à Domino definita non fuit illis relaxata,quoniam nūquam intrauerūt terrā promissionis,prout illis Dominus minatus fuerat. Rursum,Dauid rex cognoscens e- 2.Reg.13 normitatē & grauitatē culpæ quā in adulterio & homicidio cōmiserat,statim dimissa est illi culpa sua,quoniā sic illi denunciatum est per prophetam Nathan:Trāstulit quoq; Dominus peccatū tuū.& tamē post dictā remissionē culpæ idē propheta prædixit illi multas calamitates & pœnas eum passurū propter peccatū commissum,quas omnes postea passus est,vt secūdus liber Reg.testatur. Ecce hic Dauid peccatū est dimissum, pro quo tamē multę fuerūt pœnæ postea tolerādæ.Deinde idē 2.Reg.14 rex Dauid vidēs angelū Domini interficientē populū eius pestilentissimo morbo propter peccatu quod ipse prius cōmiserat in eiusdē populi numeratione,peccatū suū fatetur dicens, Ego sum qui peccaui,ego iniquè egi:isti,qui oues sunt,quid fecerūt? Vertatur obsecro manus tua contra me, & cōtra domum patris mei.Post quā humilē confessionem nō est dubitandū quin statim illi fuerit dimissum peccatū,sicut alias factū esse narrauimus.Et tamen culpa iam dimissa præcipitur illi per Gad prophetam vt extruat altare Domino in area Areunæ Hiebusei,& super illud offerat holocaustū ad placādam Dei iram. Ad hęc oblatio nō esset illi iniuncta nisi post dimissum peccatū restaret aliqua pœna soluēda,in cuius satisfactionē talis oblatio fieri deberet. Et hæc mihi sufficere videntur ad ostendendū post dimissam culpā restare aliquā pœnam temporalē soluendam. Quod si aliqua pœna soluenda restat post dimissam culpā, in illius ergo pœnę compensationē potest homo aliquā pœnam vltro tolerare,& hæc pœnæ voluntaria & libera tolerātia est alterius pœnę debitę satisfactio.Hoc autē scripturę sacræ expres- Dan.4 sis testimoniis ostēdemus esse verū.Propheta Daniel regē Babylonis hortatur vt huiusmodi satisfactionem pro peccatis suis faciat , sic dicens, Peccata tua eleemosynis redime , & iniquitates tuas misericordiis pauperum. At peccata iuxta

reatum

iuxta reatum culpæ non redimuntur eleemosynis, quoniã potest quis eleemosynas facere, & esse in peccato. Ergo pœna peccato debita est quæ redimitur eleemosynarum largitione. Et hanc peccati redemptionem sacri doctores non solũ recentes, sed etiam vetustissimi appellarunt satisfactionem pro peccato. Quod ideo dixi, quia Lutherus abominatur nomen satisfactionis. Vbi autem res constat, nõ expedit de nudis verbis contendere. Verùm, quantum ego suspicor, Lutherus magis odit ipsam satisfactionem, quàm nomen satisfactionis. Ex vnguibus enim (vt est in prouerbio) licet æstimare Leonem. Præterea, eleemosynam satisfacere pro peccato, testatur ipse veritatis magister, qui postquam reprehenderat Pharisæos de rapina &
Luc.11 iniquitate, dixit illis, Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et constat eum loqui de satisfactione pro pœna, & non de reatu culpæ: nam alioqui existenti in peccato sola eleemosyna non faciet vt omnia sint munda. Rursum de oratione quòd pro peccato satisfaciat, testatur Sapiens cum ait: Fili peccasti, ne adiicias iterũ, & de præteritis de-
Ecc.21 precare vt dimittantur tibi. Attendat hic Lutherus, & videat nõ esse satis ad veram pœnitentiam vitæ innouationem. Nam postquàm Sapiens præceperat vitæ emendationem dicens, ne adiicias iterum: tanquàm hoc non satis esset, addidit, & de præteritis deprecare vt dimittantur tibi. Deinde ad ostendendam omnem satisfactionem in genere, efficacissimũ est illud quod Ioannes Baptista prædicans ait: Facite fructus dignos pœniten-
Mat.3 tiæ. Quem locum pertractãs Chrysostomus super Matthæum ait: Quomodo fructificare poterimus? Si vtiq; peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti, incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus, à legitimo quoq; vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sæpius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam vel sermone fecisti, refert benedictionis verba cõuitiis: & percutientes te, nũc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende. Hæc Chrysostomus. Ex quibus verbis patet quæ sint pro peccati compensatione facienda. Beatus Gregorius homilia 20. ad eundem modum illum locum interpretatur. Beatus Paulus in ea quæ est ad
Ro.6 Rom. epistola pro hac re testimonium reddit dicens, Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Quæ verba exponens Theophylactus ait: Neq; enim

enim cum facinus aliquod vnum admittebatis, illo cõtenti reliquis per vos finis imponebatur, sed scelus vnum aliud succedebat, vt vestra nequitia in maius excresceret. Pari ergo mensura exhibentes membra hæc vestra pro pristina illa immunditia, quod reliquũ vobis est vitæ degatis. Hæc Theophylactus. Ex quibus verbis constat locum illum Pauli esse intelligẽdum de compensatione aut satisfactione pro peccatis faciẽda prout mensura delicti exigit, ita vt iuxta mensuram delicti sit plagarum modus non solùm in alia vita, sed etiam in ista. Accedit ad hæc, ꝙ omnes sacri doctores concorditer sentiunt esse aliquam satisfactionem pro peccatis faciendam, etiam postquam peccata per contritionem dimissa sunt. E quibus aliquorum dicta subiiciam, quò res clarius pateat. Isichius nanq; lib. 4. super Leuiticum ita ait: Emundatio lepræ est pœnitentia. hæc autẽ opera necessaria habet, quæ virtutibus & actionis studio valeãt delere peccata. Propter quod Ioãnes Baptista populo Iudæorum dicebat, Facite fructum dignũ pœnitentiæ. Considerauit enim sicut subtilis legislator eos qui non omnia possint quæ pertinẽt ad districtam rationem pœnitentiæ, exhibere. Opus enim habet pœnitentia orationem intentam, eleemosynam, vigilias, sacrum ieiunium, postremo etiam illa quæ Dauid dicit, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, & lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratũ meum rigabo. Sed & cinerem tanquàm panem mãducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Hęc Isichius. Beatus Fulgentius in epistola ad Venantiam de recta pœnitentia, circa finem epistolæ sic ait: Conuersi de remissione peccatorum nullatenus desperemus, tenentes domini fidele promissum quo ait: Cùm cõuersus fueris, & ingemueris, saluus eris. Pressuras tribulationésque præsentis tẽporis longanimiter toleremus, & à timore Dei nullatenus recedamus. Præcipit enim nos apostolus esse in tribulatione patientes, qui etiam correptionem pręsentis temporis ad euitandam futuri iudicij pœnam multum nobis prodesse testatur, dicens, Cum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Hæc Fulgentius. Quibus verbis apertè docet per pœnas huius vitæ euitari pœnas alterius: & non ex proprio cerebro (vt Lutherus facit) hæc docuit, sed testimonio Pauli idem dicentis. Eucherius Lugdunensis episcopus super libros Regum sic ait: Si peccatum Dauid tam detestabile Dominus transtulit, quid est quod omnia

Mat. 3
Psal. 41
Psal. 6
Psal. 101
1. Cor. 11

quæ de eodem peccato per prophetam ei à domino dicta sunt, postmodum tolerauit? Sed proculdubio dominus delet illud, sed sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cũ homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionẽ meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. & tamen multis pòst cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpæ quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parẽtis absoluit: sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absolui quoque adhuc carnaliter obimus, quia delicta nostra siue per nos, seu per seipsum resecat etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Hæc Eucherius. Nihil poterat apertius dici pro ea satisfactione peccatorum quam conamur asserere. Christianus Druthmarus eidẽ sententiæ subscribit, qui in expositione super Math. ita ait: Fructum dignũ pœnitentiæ facere est pręterita mala fletibus punire & bona è contrario agere: vt sicut exhibuimus membra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibeamus eadem seruire iustitiæ in sanctificationem. vel fructus dignos pœnitentiæ, bona agere, & malè commissa eleemosynis redimere. Hæc ille. Plura certè pro huius veritatis defensione possem citare sacrorum virorum testimonia: sed causa vitandæ prolixitatis omisi: & si quis ea videre cupit, inueniet ea citata à Ioanne Roffensi episcopo in articulo 5. illius magni operis quod fecit contra Lutherum, & in Iacobo Latomo in eo opere quod fecit pro assertione determinationis Louaniensis aduersum Lutherum. Vterq; enim istorũ multa pro hac re coaceruauit sacrorum virorum testimonia. Mihi autem placuit ex meo labore hæc pauca proferre, quoniam à nullo istorum virorum aliquis eorum testimonium petiuit. Illorum ergo testimonia ideo citaui, vt rem ab illis plene cõfirmatam, firmiorem ostenderemus.

Secunda hæresis ait pœnitentiam quæ ex timore gehennæ oritur, esse non solũ inanem, verum etiam noxiam. Huius hæ-
Luthe. resis author est etiam Lutherus, qui ad hunc scopum suam doctrinam visus est dirigere, vt peccatores à pœnitentia auerteret, & ad peccandum impelleret. Hic enim ait pestiferam esse pœnitentiam quæ à timore gehẽnæ ortum habet. Quapropter ait malum esse talem timorem peccatoribus incutere, vt inde

ad pœnit

Pœnit.

ad pœnitentiam consurgant. Verùm de hoc errore iam supra disseruimus in tit. de contritione: quapropter nō erit opus nunc ea repetere.

Tertia hæresis omnē pœnitentiæ virtutem tollit, dicens eos qui semel lapsi sunt, nunquàm postea consequi remissionem quantumlibet postea pœniteāt. Huius hęresis author fuit Nouatus quidā Romanæ ecclesiæ presbyter, à quo Nouatiani appellati sunt. Vocantur etiam alio nomine Cathari, id est mundi, propter munditiam quam superbissime de seipsis prædicabant. Et hoc nomē illi sibiipsis arrogantissime indiderūt. Qui huius rei historiam plenè nosse cupit, legat Eusebiū Cæsariensem lib. 6. historiæ eccles. cap. 38. Verùm etsi omnes qui de hæresibus scripserunt, hunc errorem tribuant huic Nouato tanquam primo illius inuentori, tamen beatus Hieronymus lib. 2. aduersus Iouinianum dicit etiam hunc fuisse errorem Montani quem constat esse Nouato vetustiorem, quoniam ille sub Commodo imperatore, & Sothero papa fuit: hic autē sub Decio & sub Cornelio. Quicūq; ergo fuerit huius hæresis primus inuentor, ille certe duram satis inuenit sententiam, & à misericordia diuina nimis alienam. Quapropter credo eos non fuisse misericordiam consecutos qui hanc hæresim docuerunt: quoniam (vt ait Iacobus Apostolus) iudiciū sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam: præsertim cum nō sit alia res pluries & apertius in sacris codicibus prodita, quàm misericordia quam Deus erga peccatores maxime pœnitentes exercet, illis peccatorum suorum indulgentiam tribuens. Si pœnitentia non promeretur indulgentiā peccatorum, frustra ille qui pœnitentiam agebat in fauilla & cinere, Deum pro suis peccatis deprecabatur dicens, Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. Frustra petit, qui certus est se non posse impetrare quod petit. Verùm sanctus Iob melius de misericordia diuina quam Nouatus sentiens, id petit quod se obtinere posse credit. Et Dauid adulterij à se commissi pœnitens, dominum precatur dicens, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Dauid magnam agnoscit esse misericordiam diuinam, & multitudinem miserationum illius scit: ideo cum cōfidentia à Deo misericordiam petit, tanquam ab eo qui illam donare poterat. Tanta est enim benignitas omnipotentię, & omnipotētia benignitatis in Deo, vt nul

Nouatus. *Nouatiani* *Cathari.* *Montanus* *Iaco. 2* *Iob 42* *Iob. 14* *Psal. 50*

vt nullum ſit peccatū quod nolit aut quod non poſsit remittere peccatori pœnitenti. Si enim aliquod eſſet peccatū quod remittere non poſſet, nō eſſet omnipotens: aut ſi cū poſſet remittere non vult, iam non eſt plenè miſericors, cùm ad plenam miſericordiam id exigatur, vt totum quod poſsit velit, ſi malitia petentis non obſtet. Rex ille euangelicus, cui ſe Dominus per parabolam ſimilauit, omnę debitum dimiſit ſeruo ſuo, quoniā rogauit eum: & quia ille cùm alio conſeruo non exercuerat eandem miſericordiam, coniectus eſt in vincula & carcerem. Præterea Salomon in libro Sapientiæ ait, Malitia ſapientiam non vincit. At ſi aliquod peccatum eſſet quod non poſſet aut nollet benignitas remittere, ſapientia eſſet victa à malitia: aut ſuperata illius potentia, ſi nō poteſt: aut ſuperata miſericordia, ſi non vult. In eodem libro iterum dicitur, Diſsimulat Deus peccata hominum propter pœnitentiam. Quid eſt diſsimulare, niſi nō punire cùm poſſet? Non autem punit, quia patientia Dei (vt ait Apoſtolus) expectat peccatorem ad pœnitentiam. Si autē peccatori nihil eſſet profutura pœnitentia, fruſtra illum Deus expectat, cùm ex tali expectatione peccator nullū cōmodum habere poteſt. Verùm quia per talem pœnitentiam peccator aſſequitur ſuorum peccatorum remiſsionem, & poſtea vitam æternam, ideo Deus peccatorem non ſtatim poſt peccatum commiſſum punit, ſed expectat vt pœnitentiam agat, dicens, Nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat. Qui ergo conuerſionem peccatoris optat, propter ipſius peccatoris cōmodum optat, & non propter ſuum, quoniam Deus bonorum noſtrorum non indiget. Eccleſiaſticus etiam hanc eandem docet ſententiam dicēs, Fili peccaſti, nę adiicias iterum: & de prępteritis deprecare vt tibi dimittantur. Si peccatum per pœnitentiam non dimitteretur, fruſtra Eccleſiaſticus moneret peccatorem vt peteret à Deo peccatorum ſuorum dimiſsionem. Rurſum, Eſaias propheta promittit peccatori ſi pœnituerit, peccatorum indulgentiam, dicens, Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius: & ad Deum noſtrum, quoniam multus eſt ad ignoſcendum. Et per Hieremiam prophetam Dominus ait, Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus illam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerē ei. Hoc idem per Exech. prophetā Dominus promittit dicens, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis

Mat. 8
Sap. 7
Sap. 11
Rom. 2
Exe. 18
Psal. 15
Eccle. 21
Esa. 55
Hier. 18
Exe. 18

Pœnitentia

catis suis quæ operatus est,& custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet,& nõ morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. In iustitia sua, quam operatus est, viuet. Quid ergo crudelissimi Nouatiani aduersus tot támque aperta testimonia docere præsumunt? Deus promittit peccatori pœnitenti se remissurũ & condonaturum peccata,& isti cõtra diuinas promissiones non verentur remissionem negare pœnitenti. Sed videte quemadmodum suam impiam doctrinam exponant, credentes illam facilius posse defendi. Fatentur enim peccata ante baptismũ commissa posse per baptismũ deleri, illa autem quæ post baptismũ sunt perpetrata, negant posse per pœnitentiam dimitti. Sed tũc oportebit eos percontari, an baptismus Dei potentiam, aut misericordiam minuat, aut fortè malitiam peccati adiuuet, vt cõtra Dei misericordiam victoriã parere valeat? Absit vt in tantã blasphemiã quis incidat, vt dicat malitiam nostram vnquam posse vincere diuinã misericordiam & sapientiã. At sapientia victam se fateatur oportet, si peccatum post baptismũ cõmissum nõ potest, aut nõ vult remittere. Non enim solum credendum est malitiam aliquando non vincere sapientiam, sed nunquam. Prętereа ipsemet Dominus ait, Nõ est opus bene valentibus medico, sed malè habentibus. Euntes discite quid est, misericordiam volo,& nõ sacrificium. nõ enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitẽtiam. Mirum est quòd Deus de cœlo ad terras venerit vt vocaret peccatores ad rẽ prorsus inutilem, videlicet ad pœnitentiam, quæ iuxta horum hæreticorũ sentẽtiam res est peccatori baptizato prorsus inanis. Rursum in eisdem ipsis verbis Saluator dicit se venisse tãquam medicum ad infirmum. Si ergo ille peritus est medicus, omnes potest infirmitates sanare. Non enim est perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Quod si omnes curare potest & non vult, tũc crudelis est medicus,& nõ misericos dicendus, qui nõ compatitur infirmo, quia non illum iuuat cum potest. At Deus misericors est, cuius miserationis non est numerus: & ideo vult omnes saluos fieri, si ipsimet suę ipsorum saluti nõ repugnent. Quapropter oportet vt cum propheta regio propter hanc immensam eius misericordiam illum laudemus dicentes, Benedic anima mea domino,& omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Benedic anima mea domino,& noli obliuisci omnes retributiones eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus

Mat. 9

Psal. 102

Pœnitentia

tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus. Quid ergo esse poterit in nobis quod irremissibile sit, si dominus propitiatur omnibus iniquitatibus nostris? Aut quomodo dicetur aliquod peccati vulnus insanabile, si dominus sanat omnes languores nostros? Vel qualiter non potitur iam plenæ remissionis beneficio, qui in misericordia & miserationibus coronatur? Deus ergo qui omnes infirmitates nostras sanat, oportet vt peccata etiã post baptismum cõmissa peccatori pœnitẽti remittat. Deinde, multæ parabolæ sunt in euangelio, quibus
Luc. 15 Christus docuit nos vt crederemus peccatorũ remissionem fore dandam peccatori pœnitẽti. Filius enim prodigus qui acceptam substantiam quæ illi hæreditario iure cõpetebat, abiens in regionem longinquã, viuẽdo luxuriose dissipauerat, cum ad se reuersus malè actorũ pœnituit, ad patrem rediit, & ab eodẽ receptus est, nec tamen aspere & dure, quin potius benigne, & cũ lætitia magna: quia filius qui perierat, inuẽtus est. Nec alius est filius prodigus quã peccator, nec alius eius pater quã Deus, qui ex nimia benignitate sua peccatorẽ ad se cõuersum recipit, & hoc cum gaudio: quoniã maius gaudium fit in cœlo super vno peccatore pœnitentiã agente, quã super nonagintanouem iustis qui nõ indigent pœnitentia. Hominem vulneratũ à latronibus,
Luc. 10 descendentẽ à Hierusalem in Hiericho Samaritanus perduxit ad stabulũ, vinum & oleũ in vulnera infudit, duos denarios stabulario dedit expendendos in vulnerati medelam, promittens se postea soluturum quicquid stabularius cũ infirmo vltra expendisset. Vulneratus hic peccatorẽ designat. Samaritanus tam anxiam illius curã habens, est Christus redemptor noster. Si autem salus huius infirmi desperata iam esset, nõ tã solicitus esset Samaritanus de eius salute. Verũ quia sperabat infirmum posse in pristinam incolumitatẽ restitui, si debita illi applicetur medicina: ideo omnem quã potest adhibet curam vt sanitatẽ recuperet. Demũ, aduersus hanc hæresim celebratum est Romæ
Cõcilium Romanũ. à Cornelio papa conciliũ quinquaginta episcoporum, & totidem presbyterorum, & multo plurium diaconorum, in quo hæc pestifera hæresis dãnata est. Et quamuis huius concilii decreta nõ extent, tamen Eusebius Cæsariensis lib. 6. historię Ecclesiasticæ cap. 34. de hac re testimoniũ perhibet. Quod si quis
Cõcilium Nicenum. pertinax Eusebio non credit, audiat concilium Nicenum, quod prohibet ne aliquis ex Nouationis ad ecclesiæ communionem

recipia

recipiatur, nisi prius hanc abiurauerit hæresim. Nam in octauo capite suorum decretorũ concilium præfatum sic ait, Si qui voluerint venire ad ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto cõcilio vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quã per scripturam exigi oportet, vt fateantur se cõmuni consensu catholicæ ecclesiæ statuta obseruaturos, id est cõmunicaturos se & his qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt, quibus tamen lapsis pœnitentiæ modus & tẽpus asscriptum est, vt in omnibus sequantur ea quæ in ecclesia catholica obseruantur. Hæc cõcilium Nicenum. Aduersus hanc hæresim scripsit B. Cyprianus librum vnũ in modum sermonis, qui inscribitur de lapsis. B. Ambro. scripsit opus de pœnitentia duobus partitum libris, in quorum primo aduersus Nouatianũ pugnat. Beatus Chrysostomus fecit alium librum qui inscribitur de reparatione lapsi. Alios non vidi.

POTESTAS.

DE hac re est vna hæresis quæ asserit omnem potestatem tã laicalem quàm ecclesiasticam amitti per peccatum mortale. Huius hęresis authores fuerunt Valdenses, dicentes nõ esse parendum illi qui mortalis culpæ reus sit, quoniam talem dicunt non posse ecclesiastica neque seculari dignitate potiri. B. Bernardus qui Valdensibus est vetustior, sermone 66. super cãtica, hunc errorem tribuit quibusdam sui temporis hæreticis, quorum nomina non exprimit, sed solum dicit illos iactare se esse apostolorum successores, & vitam apostolicã gerere. Quæ res ansam suspicionis mihi præbet, illos de quibus Bernardus loquitur, esse quos vocamus Pseudoapostolos: quoniam & hic error, & alii quos ibidem Bernardus enumerat, a Pseudoapostolis defenduntur. Verùm huic nostræ suspicioni obstare potest, quòd Gerardus Sagarellus, & Dulcinus Nouariensis, qui principes Pseudoapostolorũ dicuntur, multo posteriores fuere Bernardo. Et certe quicunque illi fuerint, eosdem prorsus tutantur errores quos Valden. Ioan. Vuitcleff post aliquot annos hãc vt cæteras Valdensium hæreses suscitauit. Ioannem Vuitcleff imitatus est in hac parte Ioan. Huss. Hi duo dicunt eũ qui culpę mortalis est reus, non esse regẽ, nec comitem, nec ducẽ, nec papam, nec episcopum, nec aliquid huiusmodi. Et si aliquid horum dicitur, aut vocatur, asserunt æquiuoca denominatione

Valdẽses. *Ioannes Vuitcleff.* *Ioannes Huss.*

vocari, sicut homo pictus dicitur homo, quamuis nihil verè humanum habeat. Ad hoc autem asserendum tali argumento se firmant: Omnis potestas à domino Deo est: Deus autem dona sua non præstat hominibus peccatoribus & sceleratis, ergo homo peccati reus nullā habet potestatē. Sed hæc argumentatio inanis est prorsus, & nullā vim habens, eò quòd falsum assumit cum ait Deū non concedere dona sua peccatoribus. hoc autem
Hiere. 27 esse falsum vel ex eo cōuincitur, quod dominus per Hieremiā prophetam quibusdam barbaris gentibus loquens ait, Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei. Insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Et seruiēt ei omnes gētes, & filio eius, & filio filii eius, donec veniat tempus terræ eius, & ipsius. Et seruient ei gentes multæ, & reges magni. Ecce Nabuchodonosor malus, & dicitur rex: nec potest dicere Vuitcleff eum vocari regē æquiuocè, quoniam sicut dicitur ita est rex. nam Deus cuius est regna donare, illi dedit regnū. Ego (inquit Deus) dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis. Deus ergo dat regna etiam
Iob 34 peccatoribus, sicut & iustis: quoniā (vt est apud Iob) regnare facit Deus hominem hypocritam propter peccata populi. Ecce hypocritā regnantem Deo nō solùm permittente, sed faciēte. At hypocritā esse malū quis dubitare poterit? Præterea Chri-
Mat. 23 stus loquens de obedientia præstanda superioribus, ait, Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: quæcunque dixerint vobis, facite: secundum opera verò eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt. Ex quibus verbis apertissimè conuincitur fieri posse vt super cathedram sedeant ii quos oportet non imitari, qui dicunt & non faciunt: qui alligant onera importabilia super humeros aliorum, ipsi vero nec digito ea mouere volunt. Rursum B. Petrus in sua prima canonica epist. ait.
1. Pet. 2 Serui subditi sint in omni timore dominis, nō tantùm bonis & modestis, sed etiā dyscolis. Ecce B. Petrus vocat dyscolos dominos, & nō verentur hæretici negare hoc esse possibile, vt peccator sit, & potestatem aliquā & dominiū habeat. Et ne subterfugiant ad nominis æquiuocationem, dicentes illos fuisse vocatos dominos æquiuocè, sicut homo pictus dicitur homo, præcepit vt talibus dyscolis subiecti essent. Ex quo apertè constat illos non solo nomine dici dominos, sed re, cum illis debeatur obedientia & timor. Deinde aliqui fuerunt peccatores de quibus euangelium testatur eos tunc aliquam habuisse potestatis
digni

dignitatem. Iudas apostolus erat, & peccator tunc erat: & si hoc Ioãnes Vuitcleff negare nõ erubescit, ipsamet veritas ore proprio illum redarguit & confundit. Sic enim ait, Nonne duodecim vos elegi? & vnus ex vobis diabolus est. Ecce peccator est Iudas, & tamen apostolus est, quoniã à domino electus est. nisi fortè quem Deus elegit, Vuitcleff vult illum ab electione frustrari. Caiphas etiam cum esset pontifex anni illius, prophetauit. Pontifex erat, & sententiam mortis aduersus Christum dicebat. possibile est ergo vt quis sit peccator, & sit papa, aut episcopus, aut rex, aut aliquid huiusmodi. Nam qui solem suum facit oriri super bonos & malos, etiam donat regna iustis & peccatoribus. Merito ergo hæc sententia damnata fuit in concilio Constantiensi. Nam ex quadragintaquinque articulis Ioannis Vuitcleff in illo concilio sessione octaua damnatis quartus sic ait, Si episcopus vel sacerdos est in peccato mortali, non ordinat, non conficit, nõ consecrat, nõ baptizat. Et quintusdecimus articulus illius est iste, Nullus est dominus ciuilis, nullus est prælatus, nullus est episcopus dum est in peccato mortali. Qui duo articuli simul cum aliis vna super omnes lata sententia dãnati sunt. Et in eodem concilio sessione quintadecima dãnati sunt aliqui articuli Ioan. Huss, quorum vltimus eandem habet sententiam, & sub eisdem verbis quibus prolatus est quintusdecimus Ioannis Vuitcleff. Contra hunc errorem Ioannis Vuitcleff scripsit Thomas Vualden in suo primo tomo doctrinalis fidei antiquæ libro tertio per tria capita eiusdem libri, videlicet 81. 82 & 83.

Ioan.6

Ioan.11

Mat.5

Cõcilium Constantiense.

PRAECEPTVM.

Lutherus.

Vnus è multis Lutheri erroribus est, quo docet Deum præcepisse nobis ea, quæ impossibilia sunt vt à nobis seruentur: & dat exemplum de duobus præceptis decalogi, videlicet de præcepto dilectionis Dei, & de præcepto, Non cõcupisces. Hęc enim duo dicit non posse in hac vita seruari: & causam huius impossibilitatis reddit in pręcepto dilectionis, quia necesse est, vt in hac vita existentes aliqua præter Deũ amemus: quod quũ facimus, Deum iam (vt ipse ait) non ex toto corde amamus. quapropter colligit non esse possibile Deum in hac vita ex toto corde diligere: quod tamen (vt ille ait) nobis in primo præcepto mandatum est. De impossibilitate verò obseruationis alterius præcepti, videlicet: Non concupisces, talem assignat causam, quòd dicit concupiscentiam quæ in baptizato relin-

quitur, esse peccatum propriè dictum, & transgressionem huius præcepti, Non concupisces. Et quia caro tali concupiscentia infecta ad omne opus liberi arbitrij cócurrit, inde esse ait quòd omne opus humanum peccatum efficitur. Verùm hoc vltimũ superius in titulo de operibus ostendimus esse falsum. illo enim loco ex sacra scriptura docuimus contra hunc eundem Lutherum, non omne opus humanum esse peccatum. nunc ergo superest vt ostendamus obseruationem omnium præceptorum Dei esse nobis possibilem cùm ipsius Dei adiutorio, quod tamen ipse paratus est semper nobis præstare, si nos eo vti volumus. Postquam Dominus præcepta dederat filiis Israel, ostendere voluit omnia quæ illis præceperat, esse possibilia, ne fortè cùm ea in posterum omisissent, causarentur ea fuisse impossibilia. Sic enim in Deuteronomio dicitur. Mandatum hoc quod
Deut. 15 ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum, nec in cœlo situm, vt possis dicere, Quis nostrum valet ad cœlum ascẽdere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere cõpleamus? Neq; transmare positũ, vt causeris & dicas? Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo & in corde tuo, vt facias illũ. Hęc ibi. Quibus verbis nihil poterat expressius dici vt ostẽderet obseruationẽ mandatorũ Dei esse possibilẽ, præsertim quòd in proximè prçcedẽtibus verbis sermonẽ fecerat de prçcepto dilectionis Dei ex toto corde, & in sequẽtibus verbis iterũ idẽ præceptũ replicat: ex quo colligitur apertè illud præceptũ esse nobis possibile, cũ Dei tamen adiutorio, quod ille paratus est nobis præstare: & esse illud de quo specialiter dicit, Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, nõ supra te est. Præterea Dominus apud Matth. ait, Iugũ meũ suaue est, & onus meum leue. Præce-
Mat. 11 pta sua Dominus appellat iugũ & onus, & hæc dicit esse leuia: non sunt ergo impossibilia, vt ait Lutherus. Nam si impossibile esset illa seruare, non iam leuia sed grauissima essent dicẽda. Rursum beatus Ioannes in sua prima canonica epist. de mandatis Dei dicit, Mandata eius grauia nõ sunt. Ecce Ioannes dicit mandata Dei non esse grauia, & Lutherus non veretur dicere
1. Ioan. 5 illa esse impossibilia. Nihil enim grauius esse potest alicui, quã id quod nullo modo potest portare. Si ergo mãdata Dei grauia non sunt, oportet vt impossibilia non sint. Deinde maxima est dementia, dicere Deum prçcepisse impossibile, quoniam tunc

Deus

Deus iniustè ageret. Lege enim naturali docemur neminem obligari ad impossibile. Tritissimum est illud Augustini, Nemo peccat in eo quod vitare non potest. Et in quodam sermone ait: Dominus seruum pigrum non damnaret, si ea quæ fieri nullo modo poterant, imperaret. & beatus Ambrosius libro primo de Iacob & vita beata capite tertio, Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Beatus Basilius in regula monachorum capite octogesimotertio, de dilectione inimicorum loquens ait: Nunquàm autem præciperet hoc iustus & clemens Deus, nisi vtique etiam possibilitatem nobis donasset. Hęc ille. Et Hieronymus ad Damasum ait: Execramur etiã eorum blasphemiam qui dicunt impossibile aliquid homini præceptum esse, & mandata non à singulis posse seruari. Hoc idem testatur Chrysostomus dicens, Possibile est enim Dei iussa perficere, si modo velimus omnem naturæ trepidationem alacriter superare: nihilque impossibile est eorum quæ à Christo hominibus imperantur. Hæc Chrysostomus. Præterire hic non oportet quod Lutherus sibi ipsi non constat, quia hoc vitio sæpissime laborat. Cùm enim de peccatorum confessione loquitur, dicit non oportere confiteri venialia, sed nec etiã omnia mortalia: quia impossibile est omnia mortalia cognoscere: ad impossibile autem, vt ibidem ait: nemo obligatur. Volens etiã probare Petrum apostolum non fuisse cæteris omnibus a Deo prælatum, sic argumentatur, Primatus iste ne vna quidem hora impletus est vnquam. Impossibile autem fuisset eũ non impleri, si vel præceptus vel promissus fuisset. Et Paulò post, Et omnia quæ Deus præcepit, sunt ab aliquibus saltem impleta. Hæc Lutherus: quæ omnia cũ præsenti doctrina velut ex diametro pugnant. Sed iam opus est vt examinemus an illa duo præcepta Decalogi quę ab eo in exemplũ eius assertionis cuiq; proposita sunt, rectè ab illo intelligantur. De præcepto dilectionis Dei constat Lutherũ malè sentire, quoniã nõ sic præcipitur nobis vt Deũ ex toto corde diligam⁹, ꝙ nihil præter Deũ diligamus, aut ꝙ omnes vires nostræ voluntatis tali dilectionĩ applicemus: sed sic iubemur diligere Deũ, vt nihil repugnans præceptis Dei amemus. Quapropter ille dicendus est diligere Deũ ex toto corde, qui Deum diligens, reliqua omnia mãdata eius seruat. Hoc autẽ expressè idẽ dominus nos docuit, qui dilectionem suã nobis cõmendans, nihil aliud videtur à nobis exigere, quàm suorũ mãdatorũ obseruationẽ. Sic enim ait: Si quis Ioan. 3

diligit me,sermones meos seruabit.Quę verba exponēs Greg. homil.30.sic ait,Verè enim diligimus,si ad mādata eius a nostris nos voluptatibus coarctamus. Ecce qualiter testimonio Greg.ex mandatorū Dei obseruatione colligitur perfecta Dei dilectio,ita vt ille dicatur impleſſe pręceptū de dilectione Dei, qui reliqua Dei mandata seruauit.Præterea beatus Ioannes in

1.Ioan. sua prima canonica ait,Hæc est charitas Dei,vt mādata eius custodiamus.In hoc ergo charitas custoditur, in quo mādata eius seruamus.Rursum beatus Paulus dicit totam legem in vno mādato impleri,in hoc videlicet,Diliges proximū tuum sicut te-

Rom.13 ipsum.Qui ergo verè & prout debet proximū diligit,is totam legem impleuit.At cū Dominus præcepit nobis proximū diligere,ad opera nos misit,innuens per hoc nō tam in affectu quā in operibus esse implendum præceptū de dilectione proximi. Cū enim iussiſſet diligere inimicos nostros,cōtinuò subiunxit

Mat.5 dicens,Benefacite his qui oderunt vos. Præceptū ergo de dilectione proximi implemus diligentes proximos nostros sicut nosipsos,cū præceptū illud legis naturæ seruamus,Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, hæc & facite illis. Nec tamen hæc omnia sic intelligenda sunt,vt charitatis præceptum quis putet impleri per operū exercitiū sine vlla actuali dilectione. nam & hæc potiſsimū requiritur, quoniā inter multa hominū

2.Tim.3 mala quæ Apostolus enumerat in secunda epist.ad Timotheū, hoc quoq; addit,Sine affectione. Oportet ergo affici Deo:& si cū hoc reliqua omnia illius mandata quispiā seruauerit,ille dicendus est diligere Deū ex toto corde iuxta illū modū secundum quem dilectio Dei nobis in hac vita præcipitur. Nam dilectio Dei ad quā producendā anima omnes adhibet vires suas, & omnem admouet conatū suū, talis inquam nō potest in hac vita haberi:nec illa nobis in hac vita præcipitur,sed illa est quę expectatur in prēmiū.Beatus Paulus de cognitione Dei loquēs

1.Cor.13 ait,Nunc cognosco ex parte,tunc cognoscam sicut & cognitus sum.Sicut ergo ille de cognitione ait,idē sentire oportet de dilectione quæ sequitur cognitionem, vt videlicet hic diligamus ex parte,& in posterum diligere speremus ex toto. Hæc autem interpretatio præcepti de dilectione Dei probatur testimonio beati Bernardi, qui sermone quinquagesimo super cantica ita ait,Est charitas in actu,est & in affectu.Et de illa quidē quæ operis est,puto datam esse legem hominibus,mandatúmq; formatum.Nam in affectu quis ita habeat vt mandatur?Ergo illa

manda

mandatur ad meritũ,iſta in præmiũ datur. Cuius initium quidem profectumq;,vitam quoq; præſentẽ experiri diuina poſſe gratia nõ negamus,ſed planè conſummationẽ defendimus futuræ fœlicitati. Hæc Bernardus. Et Aug.lib.3.cõtra duas epiſt. Pelagianorum ad Bonifaciũ.cap.7.eandẽ docet ſententiam,ſic dicens, Sapientiam quoq; & cognitionẽ Dei tũc perfici in nobis,& in Domino tantam exultationẽ,vt ea ſit plena & vera ſecuritas,quis negabit,niſi tã auerſus ſit à vero, vt ob hoc ad eam peruenire non poſsit? Verũ hæc nõ erunt in pręceptis,ſed in eorum quæ hic obſeruãda ſunt præmio præceptorũ. Et paucis interpoſitis addit, Hic ergo pręceptũ eſt,vt nõ peccemus: ibi pręmium nõ poſſe peccare. Hic præceptũ eſt, vt deſideriis peccati non obediamus: ibi pręmiũ,vt deſideria peccati nõ habeamus. Hic præceptũ eſt, Intelligite ergo qui inſipientes eſtis in populo,& ſtulti aliquando ſapite. Ibi præmiũ eſt plena ſapientia, & perfecta cognitio. Videmus enim nũc per ſpeculũ in ænigmate,ait Apoſtolus,tunc autem facie ad faciẽ. Nunc ſcio ex parte, tunc autẽ cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Hic pręceptum eſt, Exultate Deo adiutori noſtro.&, Exultate iuſti in Domino,ibi præmium eſt,exultate perfecto & ineffabili gaudio. Hæc Aug. qui multa alia illo loco dicit,quo docet in hac miſera vita non eſſe præceptam nobis iuſtitiæ perfectionẽ, ſed illã expectari in præmio. Ex quibus apertè ſatis colligitur Lutherũ malè intellexiſſe præceptum de dilectione Dei. Deinde ſi præceptũ illud eſſet vt Lutherus docet intelligendum,nullus inueniretur,imò nec inueniri poſſet, qui illud in hac vita ſeruauerit. At multi ſunt de quibus ſcriptura ſacra teſtatur illos aut dilexiſſe Deum, aut quæſiuiſſe illum,aut ſeruiſſe illi in toto corde ſuo. Nam de Dauid Deus ad Hieroboam loquens ait, Non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea,& ambulauit poſt me in toto corde ſuo. Ecce Dauid ambulauit poſt Deũ in toto corde ſuo,& cuſtodiuit mandata Dei,& tamẽ Dauid fomitem carnis habebat,qui,vt in cæteris omnibus cõtingit hominibus, voluntati renitebatur. Conuincitur ergo ex hoc loco nec concupiſcentiam carnis eſſe peccatũ contra Dei præceptum,nec etiã illam obſtare quo minus quis diligat Deũ eo toto corde, prout à nobis in hac vita diligi mandabatur. Et idẽ Dauid non veretur ad Deum dicere, In toto corde meo exquiſiui te. Et iterum, Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo. Et rurſum, In toto corde ſcrutabor mandata tua. Et iterum, Ad omnia man-

Ibidem.

2 Reg. 14

Pſal. 118

data tua dirigebar, omnem viam iniquam odio habui. Si ad omnia mandata dirigitur Dauid, ergo ad mandatū de dilectione Dei. Et ad aliud, Non concupisces, oportet certe alteru istorum fateri, aut quòd illa non sunt mandata prout Lutherus illa interpretatur: aut quòd Dauid non ad omnia mādata fuerit directus. At Dauid testatur se ad omnia Dei mandata fuisse directum: non sunt ergo illa Dei mandata intelligenda prout Lutherus illa interpretatur. Hoc idem etiā se fecisse testatur Ezechias rex, cùm dominum Deum orat dicēs, Obsecro Domine, memento quomodo ambulauerim in conspectu tuo in veritate & corde perfecto, & quod placitū est coram te, fecerim. Num fortè iste nō habebat fomitē resistentem? Habebat certè. Qualiter ergo ambulare potuit coram Deo in corde perfecto, si talis dilectio Dei qualē Lutherus docet, à nobis in hac vita exigitur, aut si concupiscentia carnis est peccatum contra Dei praeceptum? Praeterea in Deute. dicitur, Inuenies Deum, si tamen toto corde & tota tribulatione animae tuae quaesieris eum. Percontemur ergo Lutherum an aliquis vnquā Deum inuenerit? Si abnuit, obstat illud quod dicit sponsa in Canticis, Inueni quem diligit anima mea. Et de illis qui in regno Iuda fuerunt tempore regis Asa, dicitur, In omni enim corde suo iurauerunt, & in tota voluntate quaesierunt eum, & inuenerunt. Si autem fatetur, vt oportet, omnem iustum inuenire Deum, necesse est etiam vt fateatur omnem talem quaesiisse Deum in toto corde suo: alioqui non inuenisset Deum: quia vt hoc peragere posset, talis exigitur ab illo diligentia, vt videlicet Deum in toto corde suo quaerat. Ex his ergo omnibus apertissimè conuincitur praeceptum de dilectione Dei non esse intelligendum vt Lutherus illud interpretatur, sed iuxta illam interpretationē est praemium quod expectamus, & non praeceptum quod mandatur. Hoc autem apertissimè colligitur ex quarto libro Regum, quo loco de Iehu rege ita dicitur, Porrò Iehu non custodiuit vt ambularet in lege domini Dei Israel in toto corpe suo. Et huius rei caussam subdens ait, Non enim recessit à peccatis Hieroboam qui peccare fecit Israel. Quia enim vnum aut alterum mandatum trāsgressus est, dictus est non ambulasse in toto corde. Vnde conuincitur eum ambulare in toto corde, qui omnia mandata implet. De alio praecepto, videlicet, Non concupisces, etiam patet Lutherum errasse. Ex praedictis nanque satis constat per illud nō prohiberi carnis concupiscentiam, quoniam cùm talis concu-

Marginal notes: 4.Reg.20 (beside "chias rex"); Deut.4 (beside "ptum? Praeterea"); Cant.3 (beside "nuit, obstat"); 1.Par.15 (beside "regis Asa"); 4.Reg.11 (beside "tissimè colligitur").

piſcentia in omnibus hominibus præter Christum & fortè vir-
ginem eius matrem reperta fuerit, nullus eſſet qui tale ſeruaſſet
præceptum. At Dauid custodiuit omnia mandata Domini, er-
go & hoc mandatum. Non autẽ custodiſſet illud ſi carnis con-
cupiſcentia fuiſſet per illud prohibita. Comuincimus ergo vt
per illud præceptum non prohibeatur concupiſcentia carnis,
ſed interior voluntatis affectus. Ad quod clarius oſtendendum,
aliqua proferam ſacrorum virorum teſtimonia. Sed antequã il
la in medium producam, hoc vnum admonere decreui, videli-
cet hanc dictionem peccatum æquiuocam eſſe in ſacris literis.
aliquando enim capitur pro hoſtia quæ offertur pro peccato. 2.Cor.5
ſic capitur à Paulo apoſtolo in ſecunda epiſtola ad Corinthios
cùm ait, Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum
fecit. ac ſi diceret, Christum, qui etiam vt homo nullam admi-
ſerat culpam, pater cœleſtis eum pro nobis mortem ſubire fe-
cit: qua morte pro noſtris peccatis ſuſcepta, factus eſt ipſe
Christus peccatum, hoc eſt hoſtia pro peccato. Sed ab hac
peccati ſignificatione nunquam aliquis dicitur peccator. Et
ita Paulus de Christo loquens non dixit quòd pater fecerit Rom.7
eum peccatorem, ſed quòd fecit eum peccatum. Aliquando
etiam vocatur peccatum, cauſſa alliciens aut impellens ad pec
catum, vel pœna peccati: & hoc modo appellauit Paulus pec
catum cùm dixit, Si autem quod nolo malum hoc facio, iam
non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Pec-
catum hoc loco Paulus vocat carnis concupiſcentiam, quia ſem
per ad malum impellit, vel quia in pœnam primi peccati data
eſt. Hoc autem patet ex ſequentibus. Nam poſtquam dixe-
rat, peccatum quod in illo habitat, operari malũ, ſtatim ſub-
iunxit, Scio enim quòd non inhabitat in me, hoc eſt in carne
mea, bonum. Et ab hac peccati ſignificatione nullus vnquam
dicitur peccator. Vnde beatus Auguſtin. in commentariis ſuper
epiſtolam ad Galatas, ait, Aliud eſt peccatum habere, & aliud
peccare. Alio modo ſumitur hæc vox peccatum pro culpa,
& Dei offenſa, quam voluntas noſtra tranſgrediendo Dei præ-
ceptum committit, & propter quam voluntas ſic peccans rea
efficitur alicuius pœnæ infligendæ. Et hæc eſt ſolenniſsima il-
lius vocis ſignificatio, qua etiam frequentius ſacræ literæ vtun-
tur. Et ab hac ſola peccati ſignificatione dicitur aliquis pec-
cator. De hac ergo peccati ſignificatione loquentes dicimus
concupiſcentiam carnis aut fomitem non eſſe peccatum, &

per con

per consequens non esse prohibitam per præceptum illud, Nō concupisces. Richardus de sancto Victore libro secundo de Emanuele, capite vltimo, ostendens excellentiam beatæ Virginis Mariæ super omnes alios sanctos, ait: Cæteris sanctis in cōmune præcipitur, vt in mortali eorum corpore peccatum non regnet: soli isti singulariter datur, vt mortale corpus eius pecca

Ro.6 tum non inhabitet. Nō regnet (inquit Apostolus) peccatum in vestro mortali corpore. Ecce præcipit vt non regnet, sed num-

Ro.7 quid vt non inhabitet? Attende super hoc quid alibi dicat, Si enim quod nolo malum id ago, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Hæc Richardus. In quibus verbis id aduertendum est quod ait esse nobis præceptum vt peccatum non regnet in nostro mortali corpore: nō autē esse præceptum, vt peccatum non inhabitet. ex quo patet concupiscentiam carnis non esse interdictam, quoniam hæc est peccatum

August. illud quod habitat in corpore nostro. Beatus Augustinus hanc sententiam sæpissime docet, videlicet in primo lib. de ciuitate Dei, cap. 24. & lib. 14. cap. 10. sed expressius & diffusius in libro primo ad Bonifacium cōtra duas epistolas Pelagianorum cap. 13. Sic enim ibidem ait: Dicunt etiam baptisma nō dare omnē indulgentiam peccatorum, neque auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur. Quis hoc cum Pelagianis nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant resecanda peccata. Nam & istam similitudinem comperi suæ illos adhibere calumniæ, tanquàm nos hoc sentiamus atque dicamus. Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo vel fallere, cum qua necesse est vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc etiam si vocatur peccatum, non vtique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut scriptura, manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem sunt quæ secundum carnis concupiscentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur: quæ transacta etiam reos tenent si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quamquàm tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Hæc Augustinus, qui multo plura illo loco pro hac re dicit. Et lib. 1. de nuptiis & concupiscentiis ad Valerium

lerium per multa capita hanc eandem docet sententiam. Quæ omnia curioso lectori legenda committo, satis illi me fecisse existimans, cum ostenderim locum vbi quæ voluerit reperire valeat. Aduersus hanc hæresim iuxta vtranque illius partē scripsit largissimè Iacobus Latomus in eo opere quod fecit pro defensione determinationis Louaniensis contra Lutherum. Ioannes Roffensis episcopus scripsit disertissimè, vt solet, contra huius hæresis partem secundam, eam videlicet quæ est de concupiscentia, in articulo secundo illius operis quod fecit contra 41. Lutheri articulos à Leone 10. prius damnatos.

PRAEDESTINATIO.

Sigibertus monachus in suis chronicis refert, sub Honorio imperatore & Zozimo papa fuisse quandam hæresim ortam, quæ docebat, piè viuentibus non prodesse bonorum operum laborem, si à Deo ad mortem ordinati fuissent: & impiis & peccatoribus non obesse quæcunque scelera & flagitia ab illis commissa, si Deus illos ad vitam æternam prædestinasset. Huius hæresis authores Sigibertus ait vocari prædestinatos, nomen a sua doctrina suscipientes. Quis autem fuerit huius hæresis princeps, Sigibertus subticuit, nec ego apud aliquem aliū reperi, quoniam nullus ex his qui de hæresibus scripserunt, huius hæresis meminit præter Bernardū de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum, qui nihil aliud dicit quàm id quod in chronicis Sigiberti inuenit. Hūc errorem ferè per mille annos iā sepultū suscitauit ab inferis Ioannes Huss Bohemus, dicens eum qui à Deo prædestinatus est ad vitam, etiam si mala opera agat, nunquam posse esse membrum diaboli: & illū qui est à Deo ordinatus ad mortem, quantumcunque bene viuat, nunquam posse esse membrum Dei. Hāc pestilentissimam hæresim hoc anno, videlicet M.d.xxxiiij. amplexati sunt aliqui vulgares & idiotæ homines in Hollandria & Phrisia, dicentes nulli homini bonum opus prodesse, aut malum obesse, sed omnia pendere ex sola prædestinatione & præsciētia diuina. Quæ doctrina iustos viros à bonorum operum exercitio auocat, & peccatores ad quæcunque scelera perpetranda impellit. Scripturæ ergo sacræ testimoniis apertissimis huius falsitatem ostendamus, ne ex hac doctrina ansam malè agendi peccatores accipiant. Nullus dubitat Cain fuisse damnatum, qui de misericordia diuina desperauit, dicens, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. At cum dominus ad munera eius non respexisset, &

Prædestinati. *Ioannes Huss.* *Gen. 4*

set,& ob hoc Cain esset iratus,concidissétque vultus eius, dixit
Ibidem. illi dominus,Quare iratus es?& cur concidit facies tua?Nónne si bene egeris, recipies? Ecce Deus promittit homini præscito præmium bonorum, si ea voluerit agere:& non verentur hæretici potentiam bene operãdi auferre ab illis qui à Deo ad mortem ordinati sunt. Deus enim neque sua prædestinatione sic necessitas prædestinatos ad bonum, vt malè agere & perire nequeant:neque ad gehennam ordinatos sic cogit, vt bene agere & vitam promereri non valeant. Nam (vt verbis Augustini vtar) nouit Deus mutare sententiam, si homo cœperit mutare
Hie.18 vitam. Vnde ipsemet Deus per Hieremiam prophetam loquitur dicẽs,Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam:agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Præterea,certum est Dauid regem fuisse à Deo ad vitam æternam prædestinatum, & tamen cum propter adulterium ab eo commissum accessisset ad illũ Nathan propheta proponens regi parabolam de homine diuite accipiente ouiculam à paupere, qua idem pauper alebatur: Rex Dauid dixit talem diuitem esse filium mortis. Quo dicto,
2.Re.11 propheta Nathan dixit ad Dauid,Tu es ille vir. Quibus verbis propheta apertissimè declarauit Dauid regem propter scelus illud esse filium mortis,& dignum qui morte plecteretur æterna,nisi Deus illius misertus, vitam illi dedisset qua malè actorũ pœnitere potuisset. Rursum, Beatus Petrus apostolus prædestinatus est à Deo ad vitam æternam, qua etiam nunc iam fruitur: hic tamen cum Christum increpasset eò quòd se mo-
Mat.16 riturum dixerat,& mori paratum, audiuit ab eodem Christo, Vade post me Satana. Ecce Petrus prædestinatus qui tamẽ aliquando fuit Satanas. Quòd si Satanas fuit,oportet vt tunc magis ad dæmonem quàm ad Christum pertineret. Nam Theophylactus illum locum Matthæi exponens sic ait:Satanas aduersarius dicitur:Vade igitur post me,hoc est, ne obsistas, sed sequere voluntatem meam. Vocat autem sic Petrum,quia etiã Satanæ displicebat Christum pati. Hæc Theophylactus. Sed quia non est valde manifestum Petrum tunc peccasse mortaliter,quanuis vocatus fuerit Satanas,(nam sic dictus est,quia diuinæ voluntati aduersabatur. Satanas enim idem est quod aduersarius)ideo aliud manifestissimum illius peccatum producimus, trinam videlicet negationem, qua magistrum suum & omnium nostrum deierans negauit. Deinde Paulus vas ele-
1.Tim.1

ctionis,

ctionis,qui testatur sibi esse repositam à Deo coronam iustitię, fatetur se prius fuisse blasphemum. Si tunc blasphemus, ergo tunc peccator & iniquus, & per consequens tunc dignus morte. nisi fortè isti hæretici censent blasphemum esse dignum præmio æterno. Et si peccator tunc erat, oportet vt membrum dęmonis tunc fuerit. Vnde beatus Gregorius in homil. super euāgelium dominicæ primæ in xl. sic ait: Certè iniquorum omnium caput diabolus est, & huius capitis mēbra sunt omnes iniqui. Hæc ille. Deinum, inter multas assertiones Ioānis Huss quas concilium Constantiense sessione 15. damnauit, tertia in ordine est quæ sequitur: Paulus nunquàm fuit membrum diaboli, licet fecerit actus quosdam actibus ecclesiæ malignātium consimiles. Et sexta assertio eiusdem Ioannis Huss sub his verbis ibidem ponitur, Præscitus, etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem iustitiam, tamen nunquam est pars sanctæ ecclesiæ: & prædestinatus semper manet membrum ecclesiæ, licet aliquando excidat à gratia aduentitia, sed non à gratia prædestinationis. Hæ autem duæ assertiones simul cum aliis pluribus eiusdem Ioannis Huss in concilio Constantiensi damnatæ sunt. *Conciliū Constantiense.*

PRAEDICATIO.

INter multos errores quos Valdensibus impingit Aeneas Syluius libro de origine Bohemorum cap. 35. is vnus est quo docent liberam esse cuicunque Christiano verbi Dei prædicationem, adeo vt quanuis à superiore sit prohibitus ne id agat, illum tamen posse prædicare verbū Dei asserant. Verùm Guido carmelita in sua summa de hæresibus Valdensium errores recensens, nanquam huius erroris meminit. Eundem errorem postea docuit Ioannes Vuitcleff. Et hunc sequutus est Ioannes Huss velut discipulus magistrum. Et quia posteriores hæretici, quò aliquid gloriæ inanis, quam maximè optant, captare possint, præcedentium hæreticorum insaniam augere conantur, ideo hic Ioannes Huss hanc assertionem de libera verbi Dei prędicatione docens, dicit eum qui propter superioris prohibitionem desinit prædicare verbum Dei, esse eo ipso à Deo excommunicatum. Hanc sententiam damnat beatus Paulus in epistola ad Rom. dicens, Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Arbitratur nanque Paulus neminem posse iustè officiū prędicationis exercere, nisi id sibi mandatum fuerit, & ad illud exercendum missus fuerit. Et in epistola ad Hebræos iterū ait: *Valdēses.* *Ioannes Vuitcleff.* *Ioannes Huss.* *Ro. 10* *Heb. 5*

Nec

Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tãquam Aaron. Et quamquàm hoc loco Paulus de pontifice loquatur, qui tamen pontificis munus est populum docere, prout ex multis Pauli locis constat: ideo non inconuenienter de prædicatore etiam dicitur, vt nullus eorum sumat sibi honorẽ, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron. Præterea primi prędicatores euangelij quos Deus ad hoc elegit, vt in omnem terrã exiret sonus eorum, vocati sunt à Christo Apostoli, hoc est missi, vt ex nominis ratione quisque agnosceret neminem prædicare debere, nisi ad hoc missus fuerit. Mittitur autem, cum à superiore potestatẽ habente facultas prædicandi conceditur. Et magnus ille Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum non surrexit maior, nunquam prædicare ausus est quousque sibi à Deo mandatum est. Sic enim ait Lucas, Anno quintodecimo imperij Tyberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudęam &c. factum est verbum domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto: & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Quæ verba interpretans Theophylactus ait: Factum est autem verbũ domini super Ioannem, vt discas illum non temere neq; citra vocationem ad testificandum de Christo prosiliisse, sed diuino motum spiritu. Per verbum intellige spiritum sanctũ, vel mandatum Dei. Hæc Theophylactus. Et Ioannes euangelista hoc expressius de eodem Baptista refert. Fuit (inquit) homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Ecce Ioannem Baptistam, qui non audet testari de lumine, nisi prius à Deo missus ad hoc fuisset: & nõ verentur superbi hæretici contra superioris præceptum prædicare. Nullus ergo Apostolus, nisi qui missus est: nullus etiam prædicator verus, nisi cui prædicationis officium commissum est. Vnde beatus Hieronymus libro primo commentariorum super epistolam ad Galatas circa principium sic ait: Ad distinctionem itaque eorum qui mittuntur ab hominibus, & sui, qui sit missus à Christo, tale sumpsit exordium, Paulus Apostolus, non ab hominibus neque per hominem. ἀπόστολος autem, hoc est missus. Et parum infrà, Vnde & nos possumus colligere Ioannẽ quoque Baptistam & prophetam & Apostolum appellandum: siquidem ait scriptura, Fuit homo missus à Deo cui nomen erat Ioannes. Et paucis interiectis subdit, Quatuor autem genera apost

Marginalia: Luc. 3 (beside "mandatum est..."); Ioan. 1 (beside "expressius..."); Gala. 3 (beside "Christo, tale sumpsit...")

apostolorum sunt. Vnum quòd neque ab hominibus est, neque per homicem sed per Iesum Christũ & Deũ patrẽ. Aliud quod à Deo quidem est, sed per hominem. Tertium quod ab homine, nõ à Deo. Quartum quod neq; à Deo neque per hominem, neq; ab homine, sed à semetipso. De primo genere potest esse Esaias, cæterique prophetæ, & ipse Apost. Paul. qui neq; ab hominibus, neque per hominem, sed à Deo patre & Christo missus est. De secundo Iesus filius Naue, qui à Deo quidẽ est Apostolus constitutus, sed per hominem Moysem. Tertium genus est, cùm hominũ fauore & studio aliquis ordinatur: vt nunc videmus plurimos non Dei iudicio, sed redempto fauore vulgi in sacerdotium subrogari. Quartum est pseudoprophetarũ & pseudoapostolorum, de quibus Apostolus, Istiusmodi (inquit) pseudoapostoli, operarii iniquitatis, transfigurantes se in Apostolos Christi, qui dicunt, hæc dicit Dominus: & Dominus non misit eos. Hactenus Hieronymus. Ex cuius verbis patet illum non dici apostolum, sed pseudoapostolum, qui nec à Deo, neq; ab hominibus electus est, sed ipse se ingerit, & officium prædicationis vsurpat. Si autem hæreticus dicat se à Deo ad prædicandum missum, quemadmodũ Paulus qui nec ab homine neque per hominem Apostolus factus est, sed à Deo: tunc oportet vt hæreticus miraculis & signis ostendat se missum à Deo. Nam Moyses coram Pharaone miraculorum claritate probauit se missum fuisse à Deo. Et cum Christus misit Apostolos ad prædicandum, prius dedit illis potestatem spirituũ immũdorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorẽ & omnem infirmitatem. Rursum, vt ex sacris literis constat, prædicatio verbi Dei interdicta est etiã scientibus illud, cum aliqua causa vrgeret pro aliquo tempore & loco. quoties ergo talis subest causa, licitè impedietur aliquis ne verbũ Dei prædicet. Ipse enim veritatis magister eũ apostolos suos ad prædicandum misit, prohibuit illis ne in viam gentium irent. Huius autem prohibitionis causam assignat Hieronymus super Mathæũ, dicẽs, Oportebat primum aduentum Christi nunciare Iudæis, ne iustam haberent excusationem dicentes se dominũ ideo reiecisse, quia ad Gentes & Samaritanos, Apostolos miserit. Hæc Hierony. Ecce vnam iustam caussam propter quam iustè potest aliquis prohiberi ne in aliquo loco prædicet, vt videlicet ne per talem prædicationem in tali loco, desinat prædicare aliis quibus magis tenetur. Nam si quis pastor animarũ dimissis propriis oui-

1. Cor. 11

Ibidem.

Mat. 10

bus quibus ex officio tenetur prædicare,ad alium locum accedit vt prædicet,iustè potest ibidē prohiberi, vt vel sic prohibitus ad proprias oues recurrat. Potest etiā esse alia caussa iustæ prohibitionis,ne videlicet verbum Dei prædicatum tali loco
Act.16 aut tali tempore, ab audientibus contemnatur. Sanctus enim Paul.& Timot. prohibiti sunt à spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia:& cum volebant in Bitthynia prædicare, non permisit eos spiritus Iesu. Et huius prohibitionis caussam reddit Beda super Actus Aposto.dicens,Qui nouit corda Deus,beneficii gratia doctorem ab Asia remouit:ne si sanctū canibus daretur,error cordis iniqui de contempta prædicatione iudicetur. Hæc Beda. Quoties ergo apparet verbum Dei fore ab auditoribus cōtemnendum,tunc iustè prædicatio verbi Dei potest à superiore prohiberi. Multis autem modis contingere potest vt verbum Dei cōtemnatur. Aliquādo enim cōtemnitur propter solam auditorum malitiam & duritiā. Aliquando etiam ipsius prædicatoris malitia est caussa quòd verbum Dei cōtemnatur. Nam vt dicit B.Grego.cuius vita despicitur,restat vt eius prædicatio contemnatur. Quapropter cum publica est mala vita prædicatoris,tunc superior iustè potest eum prohibere ne prędicet:imo iniustè facit si non prohibet, ne occasione malæ vi-
Psal.49 tæ prædicatoris,verbum Dei vilipendio habeatur. Peccatori enim dixit Deus,Quare tu enarras iustitias meas per os tuum? Aliquando etiam cōtemptus paratur sine malitia prædicantis aut audientis,sed propter ætatem ipsius docentis.Nam iuuenes eò quòd minus experti sunt,nō sunt apti ad docendum,sed bene vt doceantur. Si ergo puer aut adolescens doceret , eius doctrina à vulgo contemneretur,quoniā indoctū vulgus non tam considerat quid,quam à quo dicatur. Quapropter Christus qui paruulus natus summa erat sapientia, ante tamen tricesimum
Luc.3 suæ ætatis annum prædicare noluit , vt Lucas testatur: & præcursor illius Ioan.Baptista illa eadem ætate prædicare cœpit: quoniam illa est ætas perfecta,in qua maximè omnes hominis vires pollent.Et hinc,quātum ergo existimo,factum est vt ecclesia decreuerit episcopos quibus ex officio prædicare cōpetit, non ordinari ante tricesimum ætatis annū.Illos ergo propter quorum paruam ætatem verisimile est verbum Dei fore contemnēdum,iustè potest superior à prædicatione arcere,ne verbum Dei pateat contemptui. Vnde B. Grego.in pastorali excludit iuuenes & imperfectos ab officio prædicationis,dicens,

Admonendi sunt vt considerent quòd cõceptas soboles fœminæ si priusquam bene formentur proferunt, nequaquam domos sed tumulos replent. Hinc est quod ipsa veritas, quæ repente quod vellet roborare potuisset, vt exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent: postquã plene de prædicationis virtute instruxit, illico adiunxit: Vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Hæc Grego. *Luc.23*

Tertia adhuc potest assignari caussa, & omniũ maxima, propter quam prædicatio verbi Dei potest imò debet à superiore alicui interdici, si talis videlicet prædicatione sua ecclesiã scandalizat, & illam conturbat. De his Apost. Paulus Galatis scribens ait, Sunt aliqui qui vos cõturbant, & volunt conuertere euangelium Christi. Et postea circa finem epistolæ de talibus sententiam ferens ait, Vtinam abscindantur qui vos conturbãt. Et Sapiens in libro Prouerbiorum ait, Eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium. Quæ verba interpretans Beda super Prouerbia ait, Eiice (inquit) hæreticum, quem corrigere non potes, de ecclesia, & cum illi libertatem prędicandi abstuleris, catholicæ paci auxiliũ præstas. Hæc Beda. Ecce multas caussas propter quas potest iustè prohiberi alicui prædicatio verbi Dei. *Gala.1* *Gala.5* *Pro.21*

Et generaliter loquentes (vt iam ostendimus) dicimus neminẽ iustè prædicare posse, nisi à Deo aut ab homine potestatem habente ad hoc missus fuerit, vt nemo assumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Melius ergo quàm isti hæretici de prædicatione verbi Dei sentiens beatus Franciscus Minorum institutor, talia fratribus suis in sua regula mãdat, Fratres (inquit) non prædicent in episcopatu alicuius episcopi dũ ab eo illis fuerit contradictum. Et generaliter nullus fratrum audeat populo prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo officium sibi prædicationis concessum. Hæc beatus Franciscus. Hæretici tamen cum valde ab humilitate beati Frãcisci distarent, longissimè etiam ab illius sententia separati sunt. Demum in concilio Constantiensi hæc assertio damnata est. Nam ex 45. articulis Ioannis Vuitcleff, quos concilium Constantiense sessione octaua damnauit, tertiusdecimus sic ait, Illi qui dimittunt prędicare siue audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excõmunicati & in die iudicii traditores Christi habebuntur. Et quartusdecimus articulus sic dicit, Licet alicui diacono vel presbytero prædicare verbum Dei absque *Cõcilium Constantiense.*

authoritate sedis apostolicę vel episcopi catholici. Qui duo articuli simul cum aliis eiusdem Ioan. Vuitcleff vna super omnes lata sententia ibidem dãnati sunt. Et in eodẽ concilio sessione 15. damnati sunt plures articuli Ioannis Huss, ex quibus tres sunt qui hanc damnatam doctrinam tutantur, videlicet 20 & 21 & 22. Aduersus hanc hæresim scripsit Thomas Vualden in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ.

PRAESCIENTIA.

Albanenses. INter multos errores quos Guido Carmelita tribuit Albanensibus, vnus est ad hanc rem pertinens. Dicunt enim Deũ non præscire ex se aliquod malũ, sed per aduersariũ suum, scilicet dæmonem. De quo autem malo illi intelligant, Guido nõ expressit. Duplex enim esse malum sacra docet scriptura. Nam est malum quod dicitur peccatum siue culpa: & hoc notissimũ est malũ. Et etiã malum quod dicitur pœna, de quo per Esaiam *Esa. 45* prohetam Deus loquens ait, Ego dominus, & non est alter: formans lucem, & creans tenebras: faciens pacẽ, & creans malum. Malum hic dixit bellum, non quod per se malum sit, sed quia incõmodum est illis, qui bellum sustinent. De vtroque Ionas *Ionæ 3* propheta loquitur, qui describens quo pacto Niniuitæ ad illius prædicationem pœnitentiã egerint, ait, Et vidit Deus opera eorum, quoniã conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Quo loco cõstat duplicem malitiã designari. Cùm enim dixit, conuersi sunt de via sua mala, malum culpæ indicauit. Dicens autem, misertus est Deus super malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, malitiam pœnæ apertissimè intellexit. De quo autem malo Albanenses intelligant Deum illud non præscire, Guido nõ expressit. De quocunque tamen malo loquantur, constat illorũ sententiam esse hæreticam, & in Deum blasphemam. De malo vtroq; apertissimũ est testimonium quod ipsemet Deus Moysi dixit cum illum ad Pharaonem mitteret. Sed *Exo. 3* ego scio (inquit ille) quòd nõ dimittet vos rex Aegipti vt eatis, nisi per manum validã: extendámq; manum meam, & percutiã Aegyptum in cunctis mirabilibus meis quæ facturus sum in medio eorum. In quibus verbis & peccatũ regis prædixit, & plagas quibus percutiendus erat ille, & populus eius. Vtrunq; ergo *Ioan. 6* malum præsciit Deus. De malo culpæ apertissimum est quod Ioannes ait: Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credentes, & quis

quis traditurus esset eum. Vides hic Christum ab initio præscisse Iudæ traditionem, quæ nō leue fuit malum. De malo pœnæ tot sunt prophetarū vaticinia quibus populo prædixerunt mala, vt ea enarrare nō sit opus, sed illud satis est ad hanc hæresim reuincēdam, quod Lucas euangelista de Christo Saluatore nostro loquens ait, Vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illā, dicens, Quia si cognouisses, & tu: & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: quia venient dies in te, & circūdabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te & coangustabunt te vndiq;, & ad terrā prosternent te & filios tuos qui in te sunt: & nō relinquent in te lapidem super lapidē: eò quòd non cognoueris tēpus visitationis tuæ. Ecce quot plagas, quæ mala sunt, Christus prædixit: quas illum præscisse, euentus qui postea secutus est, demonstrauit. Quod autē Albanenses dicunt Deū per aduersarium suum, videlicet dæmonem præscire mala, tam aperta est blasphemia, vt aduersus eā disputare dedignemur. Nam quæ cōuentio lucis ad tenebras? Quæ conuentio Christi ad Belial? Quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Et apud Iob: Nunquid Deū docebit quispiā scientiā, qui excelsos iudicat? Peiores sunt isti quā Pharisæi illi qui Christo exprobrarūt quòd in Beelzebub principe dæmoniorū eiecisset dæmonium. Sed hoc nō passus est Christus, multo ergo minus tolerasset Albanenses si illi dixissent quòd dæmone docente Deus aliquid præsciat. Nec opus est vt in tam aperta blasphemia prosternēda tempus teramus, quoniā non puto esse aliquem Christo initiatum, cui hæc irrepere possit cogitatio. Nā quāuis illā Albanensibus tribuat Guido, nescio tamen an illi in hac parte fidā.

Luc.19 *Luc.11*

PROPHETA.

DE hac re est vna satis impia hæresis, quæ dum prophetis detrahit, Deum blasphemat. Apelles enim dixit prophetas contrario spiritu fuisse inspiratos, & ideo contraria dixisse. Quapropter dicebat prophetias esse falsas, nihilq; in illis esse veritatis, eò quòd seipsas (vt dicebat) arguunt, & sibiipsis aduersantur. Quia ergo Apelles in prophetis reperiebat aliqua quæ in speciem pugnare videbantur, quæ ille conciliare nesciebat, non est veritus prophetis impingere mendacium. Et cum contrarias sibimetipsis doceret esse prophetias, & contraria ab eodem esse non possent, vt hunc errorem facilius tueri posset, in alium peiorem lapsus est, dicens duo esse rerū principia, à qui-

Apelles

bus duobus inter se diuersis aut diuisis prophetas dicebat fuisse inspiratos, vt contraria dixerint. Hæc ex Eusebio lib. 5. historiæ ecclesiasticæ capite 12. Cùm hæc hæresis duos simul prouoluat errores, de vno solo est nunc disserendum. Nam quòd tantum sit vnicum omnium principium, suprà iam conuincimus in titulo de Deo, hæresi prima. Illo enim loco aduersus Apellem & alios hæreticos ostendimus ex sacris literis Dei vnitatem. Superest vt alium huius hæresis errorem reiiciamus, quo docetur prophetas falsa docuisse, & sibi inuicem contraria dixisse. Et certè non est operosum hunc errorem reiicere, quum apertissima sit in Deum blasphemia. Quis enim dubitat supremam esse blasphemiam Deo impingere mendacium? At qui dicit prophetas docuisse falsa, illam falsitatem in Deum reiicit, qui prophetas vt sic loquerentur inspirauit. Locutus est enim Deus
Luc. 1 (vt ait Zacharias apud Lucam) per os sanctorum qui à secu-
Psal. 44 lo sunt prophetarum eius. Et propheta regius testatur linguam suam esse calamum scribæ velociter scribentis, hoc epitheto spiritum sanctum designās, cuius gratia (vt Ambrosius ait) tarda molimina nescit. Nullus est autem adeo demens, vt falsitatem scripturæ calamo tribuat, & non potius scriptori qui calamum mouit. Si ergo Deus est scriba, & propheta calamus, ea quæ propheta docuit, Deo potius tribuenda erunt quàm prophetæ: quo fiet vt si propheta aliquis falsa docuit, vt Apelles ait, Deus falsitatis sit arguēdus, & non propheta. Absit vt in tantam blasphemiam quis incidat, vt Deum mendacem dicere præsumat. Præterea beatus Paulus in ea quæ est ad Hebræos
Heb. 1 epistola, ait, Multiphariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis &c. Ecce vides Paulum asserentem Deum fuisse loquutum ore prophetarum. Et beatus Petrus
2. Pet. 1 ait, Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Ecce propheta vnico spiritu videlicet sancto inspiratos, & per illius inspirationem loquutos: sic inspirati nō magis mentiti sunt quàm Deus, cuius inspiratione loquebantur. Neque opus est vt aduersus tam apertam blasphemiam amplius contendamus.

Secunda hæresis docet prophetas fuisse arreptitios, nō intel-
Mōtanus. ligentes ea de quibus loquebantur. Huius hæresis author fuit
Priscillianus. Montanus, quem postea sequutus est in hac parte Priscilianus. hoc enim illi tribuit Bernard. de Lutzemburgo in suo catalogo hære

go hæreticorum. Non enim apud aliquem alium qui de hære-
sibus scripserit, inuenio Priscillianum fuisse de hac re notatū.
Hæc hæresis apertissime cōuincitur per id quod habetur in pri
mo lib. Regum. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur 1.Reg.9
olim videns. Si propheta est videns, quî fieri potest vt nō sit etiā
intelligens? Tanta est enim notitia quam prophetæ habent de
illis rebus quas prophetizant, vt proxima sit illi notitiæ quam
vsitata voce intuitiuam vocant: & propter hanc caussam pro-
phetæ appellati sunt videntes, & ipsæ eorum prophetiæ vocan
tur visiones. Esaias siquidem hoc nomine suam appellat pro- Esaiæ 1
phetiam, dicens, Visio Esaiæ filij Amos. Et eodem modo loqui Ezec.1
tur Ezechiel propheta, dicens, Visiones Dei vidi. Et prophetia Naum 1
Naum prophetæ tale habet initium: Liber visionis Naum. Et Dan.10
de hac prophetarum visione dicitur in Daniele: Intelligentia
opus est in visione. Quo fit, vt qui non intelligit quæ dicit, pro-
pheta non sit dicendus, quāuis prophetiam aliquam dicat. Nā
corpus Helisæi mortuū prophetauit, sicut de illo narrat Eccle- Eccl.48
siasticus: nullus tamē sanæ mentis dicet corpus illud mortuum
fuisse prophetam. Præterea si prophetæ fuerunt arreptitij, non
intelligentes quæ loquebantur, fateri oportet eorum prophe-
tias non fuisse à Deo, quoniā (vt est apud Iob) Inspiratio omni- Iob 32
potentis dat intelligentiam. Ex quibus verbis apertè conuinci-
tur, vt si prophetæ non fuerint intelligentes, non fuerint etiam
inspirati à Deo. ꝙ si inspirati sunt à Deo, intelligentes etiā eos
fuisse oportet, quia inspiratio omnipotentis dat intelligētiam.
Deinde beatus Paulus in priore epistola ad Corinthios apertis 1.Cor.14
simè docet prophetas esse intelligentes. Nam eum solùm bea-
tus Paulus censet appellandum prophetam, qui ea quæ loqui-
tur, scit interpretari & exponere ad auditorum vtilitatē & ædi-
ficationem. sic enim ait: Qui prophetat, hominibus loquitur
ad ædificationem & exhortationem & consolationem. Qui lo
quitur lingua, semetipsum ædificat. Qui autem prophetat, ec-
clesiam ædificat. Volo autem vos omnes loqui linguis: magis
autem prophetare. Nā maior est qui prophetat, quam qui lo-
quitur linguis: nisi forte interpretetur vt ecclesia ędificationem
accipiat. Ecce vides eum à Paulo appellari prophetam, qui ea
quæ loquitur, interpretari valet ad ecclesiæ ædificationem. At
fieri non potest vt intelligens non sit, qui est interpres. Accedit
ad hæc, quod de aliquibus prophetis scriptura sacra apertissi-
mè testatur eos intellexisse ea, quæ prophetabant. De pro-

Daniel.1 pheta siquidem Daniele dicitur quòd dederit illi Deus intelligentiam omnium visionum & somniorum. Et propheta Ezechiel describens eam visionem qua vidit Cherubim ambulantia iuxta rotas, ait, intellexi quia Cherubim essent. Propheta testatur se intellexisse, & nō verentur Montanus & Priscillianus dicere illos nō intellexisse. Iustius est ergo vt credamus hos hęreticos fuisse arreptitios, & à dęmone agitatos: prophetas autem quod Deus inspirauit, optimè intellexisse ea quæ prophetabāt: adeo vt propter excellentem quam habuerunt notitiam, intuitiuè proximam, videntes sint appellati.

Eze.10

PVRGATORIVM.

Græci. *Armeni.* VNus ex notissimis erroribus Græcorum & Armenorum est, quo docent nullum esse purgatorium locū in quo animæ ab hac luce migrantes purgentur à sordibus quas in corpore contraxerant, antequā in æterna tabernacula recipi mereantur. Græcos & Armenos imitati sunt in hac parte Valdēses. Ioannes autem Vuitcleff etsi alibi semper Valdēsium errores suscipiat & tutetur, de hac tamē re à nullo malè audit nisi à fratre Bernardo de Lutzemburgo, qui in quodam opusculo de purgatorio quod adiecit in fine catalogi hæreticorū, hūc errorem impingit Ioanni Vuitcleff, & Ioanni Huss. Concilium tamē Constantiense in quo damnatus est vterq;, neutrū de hoc errore notauit. Et Thomas Velden qui diligentissimè omnes Ioan. Vuitcleff errores inuestigauit, nunquā huius meminit vt illi impingeret. Crederem tamē facilè Ioannē Huss ita sensisse, vt nullū esse purgatorium ignem docuerit, quoniā Bohemi qui ab hoc Ioanne Huss fuerunt seducti, hunc errorē (vt dicitur) hucusque pertinaciter tuentur. Demū Lutherus hoc nostro seculo etsi purgatoriū fateatur, negat tamen illud ex sacris literis ostendi posse. Qua in re valdè miror qualiter suæ sententiæ fuerit oblitus qua docet nihil esse credendum quod non possit apertè ex sacris literis colligi. Si sacræ literæ non docent purgatoriū, quare tu Luthere illud credis? Aut quam rationem reddes alicui petenti de hac quæ in te est fide? Petrus siquidem apostolus præcipit vt parati simus ad satisfactionē omni poscenti reddere rationem de ea quæ in nobis est fide. Nam si credis aliquid quod nullo scripturæ sacræ testimonio roborari potest, meritò iuxta tuam sententiam iudicaberis leuis corde, præcipuè cùm iuxta tuam doctrinam ecclesia non possit aliquem cogere ad credendum nisi illa quæ sunt expressa in sacra scriptura. Ne ergo nos sicut

Valdenses *Lutherus.* *1.Pet.3*

Purgatorium

sicut Lutherus leues corde iudicemur, credentes purgatoriū esse post hanc vitam, oportet vt rationē reddamus de ea quæ in nobis est fide. Primò ergo hoc esse oportet manifestissimū, in illa futura beatitudine nullam esse maculā, nullas etiā esse sordes. Hoc enim Esaias propheta testatur apertè, dicens, Via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus. Cui consentit Ioan. in Apocalypsi. Non intrabit (inquit) in eam aliquid coinquinatum. Ciuitas enim illa sancta est sponsa illa quam iuxta Paulū sponsus eius Christus sanctificauit, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam nō habentem maculam neq; rugam, aut aliquid huiusmodi. Nam quòd ecclesia nullam habeat maculam aut rugam, tunc solùm implebitur quando ipsa erit beata, non antē in hac vita, in qua quotidie orantes dicere debemus, Dimitte nobis debita nostra. De illa enim sola sponsa testatur Aug. quòd sit sine macula, lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 25. & in libro de hæresi. ad Quoduultdeum, cap. 88. Et B. Hierony. in commentariis super Hieremiam exponens 31. caput Hieremiæ, circa finem capituli idem docet. Ex his ergo conuincimus fore necessarium vt nulla anima quæ aliquam habuerit maculam aut rugam, intret in gloriam cœlestem antequàm à tali macula mundetur. At multæ sunt animæ quæ decedentes ab hoc seculo, plurimas habēt peccatorum venialium sordes, quas nunquā dum hic viuerent mūdauerunt. Tales autem animæ non descendunt in infernum, quoniam nullus in charitate decedēs propter sola venialia perpetuò damnatur. nec ad gloriam ascendunt, quoniam à sordibus peccatorum venialium nondum sunt mundatæ: ergo oportet dare terium locum in quo animæ illæ recipiantur quousq; tanquam aurum in fornace mundatæ, vt sic purificatæ possint intrare in illam ciuitatem sanctam Hierusalem, in quam nihil coinquinatum intrat. Pręterea supra docuimus in titulo de pœnitentia, post peccatum dimissum restare aliquam pœnam tolerandam pro punitione peccati, vt aliquo modo Deo satisfaciat peccator pro debito ad quod ex peccato tenebatur. Si ergo aliquis decedat post peccatum dimissum pro quo adhuc non satisfecit, percontari oportet hos hæreticos, quò vadat talis anima cùm primùm separatur à corpore. Nō est certè æquum, neque decens misericordiam diuinam, vt descendat ad inferos propter peccatum quod iam illi dimissum est. Neq; etiam iustum, vt intret gloriam cœlestem cùm nondum pro suo pecca-

Esa. 35

Apoc. 21

Ephe. 5

Mat. 6

to satisfecerit, nec pro illo iustas luerit pœnas. Nam sicut nullum est bonum suo præmio frustratum, ita nullum est malum quod non oporteat esse punitum: esset autem malum absq; punitione, si quis post peccatum dimissum pro quo nō fuit in hac vita punitus, statim post mortem intraret in gloriam. Et certè (ni fallor) etiā si nullū esset sacræ scripturæ testimoniū ad probandum purgatorium: ex his duabus collectionibus quas modò protulimus, apertissimè conuinci posset. Sed vt clarius veritas fidei omnibus pateat, oportet vt aliqua scripturæ testimonia proferamus. Apud Esaiam legimus, quòd abluet Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius in spiritu iudicij, & in spiritu ardoris. Et Malach. propheta ait, Ecce venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum. Et sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex quibus verbis satis apertè colligitur esse aliquas purgatorias pœnas in quibus animæ purgātur. Quòd si quis fortè dicat illa Malac. verba esse intelligenda de illa purgatione quæ fiet in die iudicij, in quo boni purgabuntur per hoc quòd separabuntur à malis: hoc nō ita esse, verba ipsius Malachiæ ostendunt, quibus ait, Colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerētes sacrificia in iustitia, & placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem. Quibus verbis propheta docet eos qui mundabuntur, Domino oblaturos sacrificia iustitię, hoc est seipsos iam iustificatos. tunc enim ipsi erūt hostiæ Deo gratissimæ. Et ne quis miretur quòd hæc de igne purgatorij nos interpretati sumus, legat beatum Augustinum lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 25. Nam illo loco per hæc duo testimonia idem patet credit posse conuinci esse purgatorias pœnas post hanc vitam. Rursum, ipse veritatis magister apud Matthæum ait: Quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Quibus verbis satis apertè innuit aliquas esse culpas quę in alio seculo remittuntur. Nam si nulla culpa in alio seculo remittitur, quid opus erat addere neque in futuro? Satis enim erat dicere, non remittetur ei in hoc seculo. At cùm nullum verbum fuerit ociosè aut frustra dictum à Christo, conuincitur ideo

Esa. 4

Mal. 3

Mat. 12

ideo illã particulam esse additam, propterea q aliquæ culpæ in hoc seculo omnino dimittantur: aliæ videlicet veniales dimittantur in alio seculo cùm pro illis in hac vita non fuerit satisfactum. Hoc testimonio vtitur beatus Gregorius ad probandũ purgatorium lib. 4. Dialog. cap. 39. Eodem vtitur Bernardus sermo. 66. super cantica aduersus quosdam hæreticos qui se dicebant apostolicos, negantes purgatorium. *Apostolici* Deinde postquam beatus Paulus dixerat Christum esse fundamentum, statim subiungit, Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. *1. Cor. 3* Ex quibus verbis satis apertè colligitur purgatorius ignis. Nam quod ait, si cuius opus arserit, detrimentum patietur, non potest intelligi de peccato mortali nondum in hac vita dimisso, quoniam statim subiungit, ipse autem saluus erit. At qui in inferno sunt, nunquam saluabuntur. Alius ergo est locus, in quo detrimentum patiuntur animæ, & postea saluantur. illum nos appellamus purgatorium ignem. Quod si quis concedens locum purgationis, neget in eo esse ignem, sed animarum detrimentum quod patiuntur, dicens solu esse priuationem visionis diuinæ, attendat quid dicat Paulus, Si cuius opus (inquit) arserit, detrimẽtum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ecce iam audis ignem in quo patitur detrimentum is qui saluandus est. Verùm ne quis nos incuset quòd scripturam istam perperam simus interpretati, aliò eam detorquentes quàm oporteat, duos aut tres proferam scripturæ sacræ clarissimos interpretes, quos in hac parte sum imitatus. Et primò in medium produco Origenem, qui homilia sexta super Exodum, pertractans illum Pauli locum, postquã dixerat per ligna fœnũ & stipulã intelligi triplicem malorum viam, sic ait, Idcirco qui saluus fit, per ignem saluus fit. vt si quid fortè de specie plũbi habuerit admixtũ, id ignis decoquat & resoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum: quia aurum terræ illius bonũ esse dicitur, quã habituri sunt sancti: & sicut fornax probat aurum, sic homines iustos tentatio. Veniẽdum est ergo omnibus ad ignẽ, veniendũ est ad cõflatorium.

rium. Sedet enim dominus & conflat, & purgat filios Leui. Sed & illuc cum venitur, siquis multa bona opera, & parũ aliquid iniquitatis attulerit: illud parum tanquàm plumbum igne resoluitur ac purgatur: & totum remanet aurũ purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, vt amplius decoquatur, vt & si purum aliquid sit auri, purgatum tandem resideat.
Exo. 15 Quod si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est, Demergetur in profundum tanquàm plumbum in aqua validissima. Hæc Origenes. Beatus Augustinus in Enchiridio ad Laurentium, postquàm locum illum Pauli exposuerat de igne tribulationis in hac vita, cap. 69. sic ait: Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile nõ est, & vtrum ita sit, quæri potest, & aut inueniri aut latere, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quanto magis minúsve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiúsque saluari: non tamen tales de quibus dictum est quòd regnum Dei non possidebunt, nisi conuenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Hæc Augustinus. Et multo diffusius hunc Pauli locum pertractat & interpretatur de igne purgatorij sermone 4. de commemoratione animarum, qui habetur inter sermones de sanctis. Beatus Hieronymus in fine 18. libri commentariorum super Esaiam sic ait: Sicut diaboli, & omnium negatorũ & impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam iudicis. Hæc Hieronymus. Beatus Gregorius lib. 4. dialogorũ cap. 39. hunc Pauli locum etiam citat ad probandum purgatorium ignem. Accedit ad hæc vniuersalis ecclesiæ cõsuetudo ab ipsis apostolis deriuata, & vsque ad hæc tempora seruata, per quam semper inter missarum solennia sacerdos pro defunctis orat Deum, & pro illis offert Deo sacrificium. Non autem orat pro illis qui iam Deo quietè fruuntur, quoniam illi non indigent nostris orationibus, nec possunt etiam per illas vllo pacto iuuari. Neque etiam orat pro illis qui sunt in inferno, quoniam frustra oraret, cum in inferno nulla sit redemptio. Cõuincimus ergo vt solùm oret pro his qui sunt in purgatorio. Et hæc ecclesiæ consuetudo vetusta, tanti est momenti ad probandum purgatorium, vt etiam si scripturæ testimonium deesset ad illud probandum, hæc sola iuxta Augustini sententiam sufficeret.
Nam

Nam in libro de cura pro mortuis agenda, postquàm ostenderat ex scripturis sacris prodesse defunctis ea suffragia quæ post mortem eorum fiunt, sic ait: Si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotis quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum etiam habet commendatio mortuorum. Hæc Augustinus. Omnia ergo illa testimonia quæ côuincunt suffragia quæ pro defunctis post eorum mortê fiunt, posse illis prodesse, etiã conuincunt & apertissimè ostendunt purgatorium, quoniam soli in purgatorio existêtes possunt nostris orationibus aut aliis suffragiis iuuari. Quapropter ad illũ locum mittimus lectorem, videlicet ad titulum de suffragiis, vt eo loco capiat quæ hic desunt testimonia. Illo enim loco proferemus concilij Carthaginensis decretum, quod huic negocio aptissimè conuenit. De hac re scripsit Ioannes Eccius opus diffusum quatuor partitum libris.

Secunda hæresis est qua docetur animas in purgatorio existentes non esse extra statum merendi aut demerendi. Huius hæresis author est Lutherus, docens animas in purgatorio posse adhuc mereri, aut demereri. Hanc Lutheri insanam hæresim apertissimè dãnat Sapiens, qui in Ecclesiaste sic ait: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas. Non enim dicit illa apud inferos absolutè non esse, quoniam sancti patres tunc temporis apud inferos erãt, in quibus tamen erat ratio, & sapientia: sed ideo dicit hæc apud inferos non esse, quia per illa iam iuuari non possunt vt mereri valeant. Et iterum apertius, Si ceciderit lignum ad austrum, aut aquilonem, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Ecclesiastê, sic ait: Lignum quod in hac vita corruerit, & conditione mortalitatis fuerit incisum, aut peccauit antè dum staret, & in boreæ parte postea ponitur, aut si dignos austro fructus attulit, in plaga iacebit australi. Et parum infrà, Nec enim possunt proficere si in pristinis sedibus perseuerent. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis patet Sapientis esse sententiam, neminem post hanc vitam posse mereri aut demereri. Præterea Saluator noster apud Ioannem ait: Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. venit nox, quando nemo potest operari. In quibus verbis id aduertendum est, quòd non dixit, Venit nox, quando ego

Lutherus. *Eccl. 6* *Eccl. 11* *Ioan. 9*

ego non possum operari, sed ait: vt in vniuersum de omnibus loqui videatur, Venit nox, quādo nemo potest operari. noctem appellans mortem, postquam non licet operari. Augustinus hunc locum pertractans, tractatu 44. super Ioannem sic ait: Operetur ergo homo dum viuit, ne illa nocte preueniatur, vbi nemo possit operari. Modo est vt operetur fides per dilectionem: & si modo operamur, hic est dies, hic est Christus. Audi promittentem, & ne arbitreris absentem. Ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum. Hæc Augustinus. Et beatus Chrysostomus eodem modo interpretatur illa verba. Nā homilia 55. super Ioānem sic ait: Sanè magnum hoc est, donec dies est, dum licet hominibus in me credere. Dum hæc durat vita, laborandum est: venit nox, hoc est futurum tempus quando nemo operari potest. Non dixit, quando nō potero operari, sed nemo potest operari. Et parum infra, Christus mortem futurum tempus appellat, quoniam peccatores nihil operari poterunt. Hæc Chrysostomus. Et beatus Hieronymus in commentariis super epistolam ad Galatas exponens illud eiusdem epistolæ, Dum tempus habemus, operemur bonum, illa Christi verba eodem modo interpretatur. Sic enim ait: Tempus sementis (vt diximus) tempus est præsens, & vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus seminare. Cùm ista vita transierit, operādi tempus auferetur. Vnde & Saluator ait: Operamini dum dies est: veniet nox, quando iam nullus poterit operari. Hæc Hieronymus. Ad eundem modum illa Christi verba interpretatur Origenes, qui in expositione Psalmi 36. ita inquit, Saluator noster ait: Veniet nox, quando nemo potest operari. Et hoc dicit de illo tempore quod erit post hoc seculum, quo vnusquisque recipiet pœnas. Tūc ergo dicit mortem illam futuram, quum iam nemo potest operari aliquid, sed vnusquisque tunc pascitur ex operibus suis quæ hic positus operatus est. Hæc Origenes. Ecce quatuor sacræ scripturæ illustres interpretes, qui omnes cōcorditer sentiunt noctem illam in qua iuxta sententiam Saluatoris nemo potest operari, esse tempus post mortem. Prudens ergo lector consideret num iustius sit vni Luthero in interpretatione scripturæ sacræ assentire, quàm tot clarissimis viris quorum doctrina fulget ecclesia vt Sol & Luna. Rursum, beatus Paulus in posteriore epistola ad Corinthios hoc ipsum apertè docet, ita dicens, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bo

Gala. 3 *Ioan. 9* *1. Cor. 5*

ue bonum siue malum. Ecce iuxta Paulum nullus accipiet nisi secundum proportionem eorum quæ gesſit in corpore: ergo postquàm animæ ſunt exutæ corporibus, nihil amplius mereri poterunt. Vt autem clarius Pauli ſententia in hoc loco appareat, operæprecium erit videre qualiter doctiſsimus vir Eraſmus Roterodamus hunc locum tranſtulit. Sic enim eius tranſlatio habet: Omnes enim nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti, vt reportet vnuſquiſq; ea quæ fiunt per corpus, iuxta id quod fecit ſiue bonum ſiue malum. Quæ verba vt ſunt propinquiora veritati Græci ſermonis, ita etiam clarius & apertius explicant Pauli ſenſum, & fidem catholicam, qua creditur poſt mortem non eſſe tempus merendi aut demerendi. Et in epiſtola ad Galatas idem apoſtolus ait: Bonum autem facientes non deficiamus. tempore enim ſuo metemus non deficientes: ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Quem locum exponens Theophylactus ait: Quemadmodum non ſemper ſerendi tempus, ita nec metendi occaſio ſemper offertur. Quod ſanè & virginum illarum & Lazari exemplo profertur. Quandiu autem nobis in hac vita ſuppetit ætas, non ſolùm in præceptores, ſed in gentiles ipſos & Iudæos quæ bona ſunt operemur, hoc eſt, beneficentia vtamur & eleemoſyna. Hæc Theophylactus. Ex cuius verbis patet, tẽpus illud quod habemus ad bene operandum, eſſe tempus huius vitæ, & non tempus poſt mortem, quoniã à mortuo velut qui non eſt, perit confeſsio. Contra hunc errorem ſcribit Ioannes Roffenſis epiſcopus articulo 37. in eo opere quod fecit pro aſſertione damnationis quorundam articulorum Lutheri factæ à Leone decimo. Scribit etiam Iacobus Latomus in eo opere quod edidit pro aſſertione cenſuræ Louanienſis aduerſus Lutherum. alios autem, ſi qui ſunt, non vidi. *Gala. 6*

Tertia hæreſis etiam eſt à Luthero inuenta, & ex præcedẽti deducta. Ex hoc enim errore quo docet animas in purgatorio poſſe mereri & demereri, colligit eas non eſſe de ſua ſalute ſecuras: & ita corruptam & putridam aquã ex vitiato fonte deducit. Quapropter proſtrata hæreſi præcedenti, quæ eſt huius fundamentum, hæc nullo pacto ſtare poterit, quin ſtatim corruat. Nam ſi animæ quæ purgantur, nec mereri nec demereri poſſunt, & hoc eas non latet, conuincitur eas eſſe de ſua ſalute ſecuras. Nulla eſt enim anima quæ purgetur, niſi quæ in Chriſto fundata eſt. & quia ſuper hoc fundamentum ſuperędificauit lignum, *Lutherus.*

gnum,fœnum,& stipulam,id est leuia quædam & venialia pec
cata,ideo detrimentum patitur, vt iuxta Pauli sententiam,sal-
ua fiat,sic tamen quasi per ignem. Si anima quæ purgatur,cha-
1.Cor.3 ritatem habet,& illã iam (vt in præcedenti hæresi ostendimus)
amittere non potest,ergo secura est de sua salute. Charitatis e-
nim pignus quoddã est spiritus,& arra quædam fœlicitatis ęter
næ,per quam spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod
Rom.8 sumus filij Dei. Quod si filij,& hæredes: hæredes quidem Dei,
cohæredes autem Christi. Ex quibus manifestè patet omnem
animam quæ purgatur,cùm iam sciat se esse in charitate, esse
certam & securam de sua salute. Præterea credẽdum est omnes
animas antequàm in purgatorium conijciantur,prius de factis
& dictis examinari,& earum examine facto mitti ad purgato-
rium. Alioqui esset ordo præposterus si prius pœnas luerent, &
postea producerentur ad examen, vt de illis sententia feratur.
Oportet ergo,vt primùm examinati rationem reddant, & sua
merita & demerita plenè agnoscant,& postea dicatur illis sen-
tentia. Ex quo iudicij ordine conuincitur vt animæ omnes quæ
ad purgatoriũ mittuntur,certæ sint & securæ de sua salute,quo-
niam agnoscunt ex sententia in se dicta,quòd mox vt purgatæ
fuerint,in cœlestem gloriam admittentur. Rursum,perconta-
ri oportet Lutherum an ipse certò credat animas quæ purgan-
tur,esse iam extra periculum,an nõ. Si non credit eas esse extra
periculũ:ergo purgatorium iuxta eum erit etiã sicut vita præ-
sens tentatio quædam,& militia, & stadiũ in quo qui currit aut
certat,incertus est de victoria. At ex sententia Iob constat mili-
Iob 7 tiam aut tentationem esse vitam hominis super terram. quod
si etiam vita hominis subtus terram esset militia, frustra addi-
dit cùm de vita hominis diceret,super terram. Si verò Luthe-
rus certò credit animas quæ purgantur,esse extra periculũ,qua-
liter ipsamet anima quæ purgatur, hoc ignorat? Nunquid per
mortem oblita est eorum quæ antè sciebat? Si nos sumus certi
animas in purgatorio existentes esse iam in tuto: multò magis
ipsæmet animæ erunt certæ de sua salute,cùm in illis sit eadem
fides,spes,& charitas, & in illis etiam corpus corruptibile non
aggrauet animam, nec intellectus earum mendicet à visibili-
bus notitiam inuisibilium, sed seipsas nudas clarè intueantur.
Verùm hic fortè aliquis posset obijcere nobis illud quod eccle
sia canit in precibus quas pro defunctis effundit coram Deo,
A porta inferi erue Domine animas eorum. & illud, Domine

Iesu rex gloriæ libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu: libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, &c. Si animæ essent de sua salute securæ, superuacaneum esset orare pro illis vt eruantur ab inferis, ad quos etiā si pro illis ecclesia non oraret, iam descendere non possunt. Respondeamus iuxta Bedæ sententiam, purgatorii locum esse maximè vicinum inferno, & propter hanc vicinitatē, & propter maximam conuenientiam & similitudinem pœnarum vtriusque loci, purgatorii locum aliquando vocari nomine inferni. Hoc autē ex eo coniici potest, quòd locus ille in quo erant sancti patres ante Christi mortem, qui locus in euangelio dicitur sinus Abrahæ, sæpenumero vocatur nomine inferni, & nomine lacus: cum tamen in illo loco mitius fuerint animæ tractatæ quā in purgatorio. Propheta regius ait, Deus redimet animam meam de manu inferi. Et iterum, Eruisti animam meam ex inferno inferiori. Et certum est prophetam non descendisse ad illum locum pœnarum in quo sunt damnati. Et propheta Zacharias ait, Tu in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos qui erant in lacu in quo non est aqua. Quibus verbis designans liberationem animarum per Christum factam, appellauit locum in quo animæ sanctorum erant, lacū in quo non est aqua. Multo ergo melius poterit appellari lacus purgatorii, in quo acerbissimas animæ tolerant pœnas, infernus & lacus. Et vt ab hoc loco & à pœnis eius animæ liberentur, orat ecclesia. Possumus aliter & fortè melius respondere, dicentes non semper dubitari de illis quæ petuntur, an ita futura sint vt petuntur. Nam sæpissimè petuntur illa quæ certò sciuntur euentura vt petuntur: & huius rei plurima sunt testimonia. Ecclesiasticus siquidē Deum orans sic ait: Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur. Nullus tamen sanæ mentis dicet Ecclesiasticum dubitasse de fidelitate prophetarum Dei, aut dubitasse quòd Deus daturus esset mercedem his, qui sustinent illū, quod tamen ille petiit. Paulus certus erat se non separandum à charitate Dei: certus etiam erat coronam iustitiæ a iusto iudice Deo paratam sibi esse: orabat tamen Deū vt illam assequi mereretur. Et si cui prædestinatio sua fuisset nota, orare nihilominus deberet Deum pro suæ prædestinationis impletione: vt (iuxta Petri apostoli sententiam) per bona opera certam faceret suam vocationem. Sic etiā ecclesia quamuis certo sciat animas existentes in purgatorio non fore ad inferos damnandas,

Psal. 48 · Psal. 85 · Zacha. 6 · Eccle. 36 · 2. Pet. 1

pro illarum tamen liberatione orare nō desinit. Aduersus hunc errorem scribit Ioannes Roffensis episcopus eodem loco, quo aduersus præfatam hæresim secundam.

Lutherus. Quartam hæresim etiam Lutherus inuenit, qua docet animas sine intermissione peccare in purgatorio, quandiu quærūt requiem, & horrent pœnas, quia quęrunt (vt dicit) quæ sua sunt, contra voluntatem Dei. Et certè si res ita se haberet vt Lutherus docet, nihil aliud esset animas purgare, quam laterem lauare, aut littus arare. Nam si animæ quæ pugnātur, sine intermissione peccant quandiu horrent pœnas: cum omni tempore horreant pœnas, quia horror pœnarum est omnibus à natura insitus: sequitur quòd omni tēpore peccant, & per consequens propter peccata illa erunt iterum purgandæ. Et cum illorum peccatorum purgatione etiā horrebunt pœnas, sequitur quòd tunc etiam peccabunt, & quòd opus erit etiam eis vt ab illis peccatis iterum purgentur. Et ita esset abeundum in immensum sine fine. Pręterea supra in expurgatione hæresis secundę de purgatorio, ostendimus ex sacris literis neminem post mortem posse aut mereri, aut peccare, peccato quidem quod sit illi imputandum, ergo animæ quæ purgantur, quamuis horreant pœnas, nō tamen peccant. Rursum, etiam si animæ in purgatorio peccare possent, per hoc tamen quòd quærunt requiem, & horrent pœnas, non peccarent. Nam Dauid nō peccauit cum dixit, Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei. Paulus etiam vas electionis ait, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Si hi non peccauerunt optantes requiem, cur animæ in purgatorio peccabunt cum suam requiem optauerint? Et de horrore pœnarū constat non esse peccatum, cum hic non proueniat ex deliberatione, sed ex natura, cum omnibus sit à natura insitum pœnas horrere. Christus enim propinquus passioni (ait Marcus) cœpit pauere & tēdere, & dixit tribus discipulis, quos secum ad orationem sequestrauerat, Tristis est anima mea vsque ad mortem. At Christus neque peccauit vnquam neque peccatum cogitare potuit: non est ergo peccatum pœnas aut molestias horrere, præsertim cum id non ex deliberatione, sed ex quodam naturali horrore fit.

Psal. 41 *Philip. 2* *Mar. 14*

F. ALFONSI DE CASTRO ADVERSUS hæreses, Liber Tertiusdecimus.

REGNVM DEI.

E hac re fuit quidam error Cerinthi dicentis regnum Christi futurum terrenum post resurrectionem, & in regno illo futuras esse carnis delicias: quod regnum dicebat duraturum in hac vita per mille annos. Verùm de hoc errore iam suprà disputauimus libro tertio in titulo de beatitudine, hæresi secunda. Et si quæ sunt aliæ hæreses quæ ad hanc materiam spectent, sub illo titulo sunt à nobis collocatæ *Cerinthus*

RELIQVIAE SANCTORVM.

Vuitcleffistæ, qui ad hoc nati esse videntur, vt omnem ritum ecclesiasticum tollerent, omnes cæremonias ab ecclesia abigerent, inter alias suas blasphemias hanc vnam docẽt, reliquias videlicet sanctorum, hoc est carnes & ossa hominis mortui, non debere à populo venerari, neque à monumento fœtido extrahi, nec in capsa aurea, vel argentea reponi: quia sic facientes (vt illi aiunt) non honorant Deum, & sanctos eius: sed idololatriam committunt. Hos Vuitcleffistas sequuti sunt impii Lollardi, quorum vnus vocatus Guilielmus Albus, patria Anglicus, publicè & in iudicio pro tribunali in Anglia hæc omnia non erubuit fateri. Sed non sunt hi primi huius hæresis inuentores. Nam ante hos ferè per nongentos annos fuit Vigilantius quidam Gallus Barchinonensis ecclesiæ presbyter, qui (vt infrà dicemus) dixit sanctos non esse orandos. & quò magis sanctis, in quorum sortem ipse computandus non erat, detraheret, docuit sanctorum corpora nõ esse veneranda. Sed neque hic Vigilantius primus extitit huius hæresis author, quoniam ante illum fuit Eunomius. non tamen longo tempore illũ præcessit. De Eunomio autem Hiero. testatur illũ hac peste fuisse infectum. Nam in libello quem aduersus Vigilantium scripsit, hæc illi ait, Rides de reliquiis martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio ecclesiis Christi calumniam struis. Hæc Hieronymus. Verùm hoc inter Vigilantium & Vuitcleffistas interest, quòd Vigilantius solam sanctorum, venerationem

Vuitcleff. *Guilielmus albus.* *Vigilantius.* *Eunomius.* *Hieronymus.*

odit, Vuitcleffistæ autem in hoc Vigilantio pestilentiores, sicut non patiuntur sanctorũ reliquias venerari, ita nec Christi Saluatoris nostri reliquias adoratione aliqua dignas esse censent. De reliquiis Christi adorandis nihil nunc dicere statui, eò quòd supra in titulo de adoratione hæresi prima aduersus eosdem Vuitcleffistas pugnaui pro adoratione crucis dominicæ: quo loco nonnihil obiter diximus de Christi vestibus, & aliis Christo adiacẽtibus. Nã quod de cruce dominica ibidẽ diximus, de aliis etiam omnibus Christo adiacẽtibus, puta de vestibus, de gladio si quem habuisse cõstiterit, de mensa in qua comedit, de linteo quo manus abstersit, & de quibuscunque aliis similibus contactu suæ viuificæ carnis sanctificatis idẽ dici potest: quoniam (vt ait B. Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 3.) si amatorũ diligibilis domus, & lectulus & hortus, quanto magis quæ Dei & Saluatoris, per quæ & saluati sumus? Hęc Damasce. Præsepe etiam & sepulchum Saluatoris nostri adorantur. Nã B. Hiero. ita faciendum censet, qui lib. 3. cõtra Ruffinum se hoc fecisse testatur, sic inquiens, Conscendi in Aegyptum, lustraui monasteria Nitriæ, & inter sanctorum choros aspides latere cõspexi. protinus concito gradu Bethlehẽ meã conuersus sum, vbi adoraui præsepe & incunabula Saluatoris. Et in epitaphio Paulæ, illam sanctã Paulam laudat, quòd præsepe in quo recens natus Christus iacuit, & sepulchrum in quo mortuus iacuit, adorauit. Et de hoc satis. Ad sanctorum igitur reliquias nos transferamus, & ostendamus illas esse aliqua veneratione dignas, quamuis non tanta sicut Christi: quoniã nec ipsorum animæ, propter quas alia illorum venerantur, sunt tanto honore dignæ, quanto Christus, propter quem etiam & non propter seipsa adorantur illa quæ Christo adiacent. Singula igitur quæ sanctis in veneratione exhibentur, suo ordine discutiamus. Primùm igitur venerationis sanctorum testimoniũ est, quòd basilicæ in illorũ honorem ex ecclesiæ institutione fiunt, & qui hoc nõ esse faciendum docent, ecclesia eos anathematizat. Nam cõcilium Gangrense, cap. 20. suorũ decretorum sic ait: Si quis per superbiam tanquã perfectum se existimans, cõuentus qui per loca & basilicas sanctorum martyrũ fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, anathema sit. De sanctorum corporibus honestè tumulandis antiquissimus est ecclesiæ ritus, ab Apostolorũ tẽporibus hucusque deriuatus. Nam B. Dionysius Areopagita Pauli Apost. discipulus cap

Damascenus.

Hieronymus.

Cõcilium Gangrẽse.

Dionysii areopagita.

lus cap.7.ecclesiasticæ hierachiæ in hunc modū de hac re scribit. Hæc perficiens summus sacerdos, reponit in domo preciosa corpus cum aliorum æquè potentum corporibus. Si enim in anima & corpore Deo amabilem vitam, qui dormiuit viuebat, preciosum erit cum sancta anima cōmilitans ei corpus secundum diuinas collationes, vbi diuina iustitia cū proprio corpore donabit retributas quietes tanquā coeunti & cōparticipanti sacræ, aut cōtrariæ vitæ. Propter quod & sacrorum diuina legislatio diuinas communicationes ambobus donat. Animæ quidem in pura contemplatione & scientia perfectorum, corpori verò perdiuinissimum tanquam in imagine vnguentum, diuinæq; communicationis sacratissimum symbolū, totū hominem sacrificans, & vniuersalem eius salutem sacrificans, & consummatissimam ipsius resurrectionē futuram fore denuncians. Hactenus B. Dionisius. In quibus verbis beatus Dionysius apertè satis indicauit sanctorum corpora post mortem in preciosa domo reponi: & caussam propter quam sic fieri oporteat, expressit, quia videlicet illa sanctorum corpora sanctis suis animabus ad bonum sunt cooperata, & instrumenta quædam animarum fuerunt quibus multa ad Dei honorem & suam salutem illæ operatæ sunt. Hæc tamen de illis dicta sunt quorum merita in vita claruerunt, aut martyrio vitam finierunt. Horū enim corpora statim post mortem venerationem meruerunt, & ideo in preciosa domo à summo sacerdote reponi dicit. De aliis vero, quorum vita nō fuit miraculornm operatione manifesta, & ob hanc caussam non sunt eorum corpora precioso loco tunc recondita, si post mortem, Deo ita volente, illorum præclara merita magis mundo innotescunt, transferuntur ad honestiorem locum illorū corpora, & maiori honore dignantur. Ad cuius rei confirmationem, præter vetustissimam ecclesiæ cōsuetudinem, quæ maximi est ponderis, sunt etiam plurimorū sanctorum virorum testimonia, quæ ita fieri docent, & factum laudant. Et ante omnia patrum veteris testamenti exempla proponere placuit, vt impii Vuitcleffistæ agnoscant non esse recentem hunc ecclesiæ ritum de transferendis corporibus sanctorum. Nam corpus Iacob patriarchæ trāslatum est ab Aegypto in terram Chanaan contra faciem Mambræ, & ibidem sepultum magna cū veneratione filiorum suorum, & seniorū Aegypti. Neque hoc casu factum est, sed ipsemet Iacob in Aegypto existens, antequam moreretur, sic fieri præcepit dicens, Ego

Gene.50

Gene.49

congregor ad populum meum: sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi contra Mambræ in terra Chanaam, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri. Et Ioseph patriarcha sanctus etiam ipse in Aegypto similiter existens, cùm propinquus esset morti, dixit fratribus suis: Deus visitabit vos,
Gen. 50 asportate ossa mea vobiscum de loco isto. Et huius præcepti
Exod. 13 postea memor Moyses cùm populũ Dei ab Aegypto eduxit, ossa Ioseph secum tulit. Exeant nunc Vuitcleffistæ, & filios Israel, videlicet Ioseph & fratres illius, & Moysen & alios, idololatras appellent, eò quòd honorem ossibus Iacob & Ioseph detulerunt. Ad sanctos noui testamenti descendo, in quorum corporibus tot factæ sunt translationes, vt operosum nimis esset vel cētesimam illorum partem referre. Quapropter vnam & alteram referam. De sanctis Geruasio & Prothasio, quorum corpora omnibus ferè ignota, & ideo minus decentibus sepul-
Ambrosius chris recondita fuerant, beatus Ambrosius, cui illorum corpora reuelata sunt, scribens hæc ait, Iussi eruderari terram eo loci qui est ante cancellos sanctorum Felicis & Naboris: inueni signa conuenientia. adhibitis etiam quibus per nos manus imponēda foret, sic sancti martyres eminere cœperunt, vt adhuc nobis silentibus arriperetur vrna, & sterneretur prona ad locum sepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis viros, vt prisca ætas ferebat, ossa omnia integra, sanguinis plurimùm, ingens concursus populi per totũ illud biduũ. Quid multa? cōdiuimus integra, ad ordinē transtulimus vespere iam incũbente ad basilicam Faustæ. ibi vigiliæ, tota nocte manus impositio: sequenti die transtulimus ea in basilicam quā appellant Ambrosianam. Dum transferimus, cæcus sanatus est. Hæc Ambrosius. Quid ad hæc dicent Vuitcleffistæ? fortè etiam damnare non verebuntur Ambrosiũ, propterea quòd istorũ sanctorũ martyrũ corpora in honestiorem & preciosiorē locũ transtulerit. Verũ quo pacto translationem illam culpare poterũt, quā Deus tanto miraculo confirmare voluit, vt eo tēporis articulo quo illa corpora transferebātur, cæco visum restituerit? Quòd si hoc verum esse negant, & Ambrosio quāuis sancto velut vnico testi diffidunt, producam eiusdē miraculi alterum testē, non quidē auritum, sed oculatum, beatum Augustinum: vt in ore duorum maneat hæc veritas stabilita. Beatus nanq; Aug. lib. 22. de ciuitate Dei,
August. cap. 8. sic ait, Miraculum quod Mediolani factum est cùm illic essemus,

essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum notitiam potuit peruenire: quia & grandis est ciuitas, & ibi erat tunc imperator, & immenso populo teste res gesta est concurrente ad corpora martyrum Prothasij & Geruasij. Quæ cùm lateret, & penitus nesciretur, episcopo Ambrosio per somnium reuelata, reperta sunt: vbi cæcus ille depulsis veteribus tenebris diem vidit. Hæc Augustinus. Alterum huius rei proponam exemplum à sancto Cornelio papa & martyre nobis propositum, qui sanctorum Petri & Pauli corpora in varia loca transtulit. Nã ipsemet testatur se hoc fecisse, qui in quadam epistola sua sic ait: Quapropter rogo vos nobis congratulari: quia rogatu cuiusdã deuotæ fœminæ atq; nobilissimę matronę Lucinę, leuata sunt corpora Petri & Pauli de Catacumbis: & primò quidem beati Pauli corpus leuatum silentio, ac positum est in prædium prędictæ matronæ via Hostiensi, ad latus vbi decollatus est. Postea verò beati apostolorum principis Petri accepimus corpus, & condecenter posuimus illud iuxta locum vbi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum, in templo Apollinis in monte aureo, in Vaticano palatij Neronis, tertio calendarum Iuliarum die, orãtes Deum & dominum nostrum Iesum Christum vt intercedentibus suis sanctis apostolis, maculas vestrorũ purget peccatorum, & in sua vos conseruet voluntate diebus vitæ vestræ, & in fructu boni operis vos perseuerabiles reddat. Hæc Cornelius papa & martyr, cuius vitam & opera ab eo gesta, martyrium pro Christo consummatum maximè commendat. Et vt finem huic liti imponam, Augustinũ profero in huius rei testimonium. Is enim lib. 1. de ciui. Dei cap. 13. de corporibus sanctorũ honorandis hæc ait: Nec ideo tamen contémenda sunt corpora defunctorũ, maximè iustorũ atq; fideliũ, quibus tanquam organis & vasis ad omnia opera sanctus vsus est spiritus. Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi tanto charius est posteris, quãto erga parentes maior extitit affectus, nullo modo ipsa spernéda sunt corpora, quæ vtiq; multo familiarius atq; cõiunctius quàm quælibet induméta gestamus. Hæc enim nõ ad ornamentũ vel adiutoriũ quod exhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturã hominis pertinet. Vnde & antiquorũ iustorũ funera officiosa pietate curata sunt, & exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsiq; dũ viuerét, de sepeliendis vel transferédis suis corporibus, filiis mãdauerunt. Hęc August. Et epist. 103. commendat idé sanctus matré quandam

Cornelius papa

Augu.

viduam & filiam eius virginē propter reliquias Stephani martyris quas secum deferebant, sic inquiens, Portant sanè secū reliquias beatissimi & gloriosissimi martyris Stephani, quas non ignorat sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quā conuenienter honorare debeatis. Hæc ille. Beatus Aug. testatur se honorasse reliquias sancti Stephani: & alios vt id faciant hortatur. Et libro 22. de ciui. Dei, cap. 8. plurima recenset miracula quæ ante corpus illius sancti ob illius merita Deo facere placuit. Quid ergo impij Vuitcleffistę contra tot sanctorum testimonia oblatrant, & sanctorum venerationi detrahunt? Sed dicunt, Mortua sunt corpora, nec sentiunt vt eorum animæ, nō ergo licet ea venerari, aut honorem vllum illis exhibere. O forte argumētum. non sunt fortè memores quod Christus saluator noster Saducæis negantibus resurrectionem apud Matth. dixit: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuentium. Viuunt ergo Deo sancti, propter quem famem, sitim, & alias corporis ærumnas & cruciatus tolerauerunt. Esto illorum corpora non viuant Vuitcleffistis, viuunt tamen Deo: in cuius conspectu sunt omnia, quæ illorum corpora pro Deo sustinuerunt. Esto etiam nullatenus viuant: nunquid ideo nullo honore sunt digna? Non viuebat arca testamenti, non sentiebant tabulæ intus latentes, non manna, non vrna: non sentiebat virga, imò nec viuebat, quæ olim fronduerat. Et tamen his rebus magnus est olim datus honos, adeò vt nulli præterquā sacerdoti arcam tangere liceret. Et cùm illam Dauid educeret de domo Obeth, accinctus erat Ephod lineo, & omnis domus Israel ducebant in iubilo, & clangore buccinæ. Et huic arcæ quasi diuinos impendit honores, dicente scriptura. Et Dauid saltabat totis viribus ante Dominum. Et rursum. Cúmque intrasset arca Domini in ciuitatē Dauid, Michol filia Saul prospiciens per fenestram vidit regem Dauid subsilientem atque saltantem coram Domino. Et cùm illū Michol ob hanc caussam reprehenderet, respondit Dauid: Ante Dominum qui elegit me potius quàm patrem tuum, & quàm omnem domum eius: & præcepit mihi vt essem dux super populum Domini in Israel, & Iudam, & vilior fiam plusquam factus sum. Vides quantum cultum Dauid exhibuerit arcæ Domini: quia signum quoddā erat Deum repræsentans, cū tamen non viueret, nec sentiret. Ad hūc modum sanctorum corpora venerari debemus, quamuis nō viuant, nec sentiant, sed quia animabus sanctorū fuerunt coniun-

Mat. 22

2. Reg. 6

ctiſsima,& iuxta Pauli ſententiam habitacula & tēplum ſunt 1.Cor.6 ſpiritus ſancti. Sed fortè nō erubeſcent Vuitcleffiſtæ Dauidem ob hanc cauſſam reprehendere. Nec mirabor ſi tentauerint: nā qui omnes ſanctos & vniuerſam eccleſiā de hac re arguere non verentur, mirum nō erit ſi Dauidem ſimul cum aliis ſanctis ob eandem cauſſam reum etiam facere contendant. Sed opus eſt vt nos de idololatria quam nobis obiiciūt, purgemus. Nam eos omnes qui corpora ſanctorum & illorum reliquias venerantur, idololatras eſſe cenſent, propterea quòd (vt ipſi aiunt) creaturis diuinos honores deferunt. Huiuſmodi obiectioni ego reſpondere nolo, quia melius quàm ego reſpōdit Aug. is enim lib. 22. Auguſt. de ciuitate Dei, cap. 10. hanc refellit obiectionem, ſic inquiens, Nos martyribus noſtris nō templa ſicut diis, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritus, fabricamus: Nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus martyribus, ſed vni Deo & martyrū & noſtro ſacrificium immolamus. Ad quod ſacrificium ſicut homines Dei, qui mundū in eius confeſsione vicerūt, ſuo loco & ordine nominantur, nō tamē à ſacerdote qui ſacrificat, inuocantur. Deo quippe, nō ipſis ſacrificat, quamuis in memoriam ſacrificet eorum: quia Dei ſacerdos eſt, non eorum. Ipſum verò ſacrificium corpus eſt Chriſti, quod non offertur ipſis, quia hoc ſunt & ipſi. Hæc Auguſt. In quibus verbis præter intētum obiter annotare decreui quod ait corpus Chriſti eſſe ſacrificiū quod à ſacerdote in altari Deo offertur. Quod teſtimonium apertè pugnat contra Lutherum & Oecolampadium. Nam Oecolampadius (vt in tit. de Eucharistia indicauimus) negat in eo ſacrificio verum corpus Chriſti contineri, ſed ſolùm materialem panem. Lutherus autem etſi fatetur verum corpus Chriſti ſaluatoris illic adeſſe, negat tamē à ſacerdote offerri: propter quod dicit miſſam non eſſe ſacrificium. Sed aduerſus hanc hæreſim iam ſuprà in titu. de miſſa abundè me dixiſſe arbitror. Verùm quoniam non erat præter eundum quod nunc Aug. dixit, obiter annotare decreui. Hunc igitur intermittentes ſermonem, eò vnde digreſſa eſt, orationē reuocemus, & exultemus quòd tam facilè & luculenter aduerſariorum calumniam beatus Auguſtinus reiecerit. Sed quia nimis leniter & pro ſuo ingenio manſuetiſsimè reſpondit, & hi contra quos agimus, quamadmodum Phryges (vt eſt in prouerbio) non niſi plagis emendantur, beatum Hierony. qui durius Hieronymum. & acerbius pugnare ſolet, obiicio, vt illos pro ſuis meritis tra-

ctet. Is enim beatus pater aduersus Vigilantium, qui huius erroris etiam extitit author, scribens, ita ait: Quis enim ô insanum caput, aliquando martyres adorauit? Quis hominem putauit Deum? Nónne Paulus & Barnarbas cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerũt? Non quòd meliores non essent olim mortuis hominibus Ioue & Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus, qui, Cornelium se adorare cupientẽ manu subleuauit, & dixit: Surge, nã & ego homo sum. Et audes dicere, illud nescio quid, quod in modico vase transferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero. Expone manifestius, vt tota libertate blasphemes: Puluisculum nescio quod in modico vasculo precioso linteamine circundatũ. Dolet martyrum reliquias precioso operiri velamine, & non vel pannis vel cilicio colligari, vel proiici in sterquilinium, vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus quando apostolorũ basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothæi transtulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij, illorum se sentire præsentiã confitentur? Sacrilegus dicendus & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Omnes episcopi non solùm sacrilegi, sed fatui iudicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos in serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquiis, & tanta lætitia quasi præsentem viuentemq; prophetam cernerent, susceperunt, vt de Palæstina vsque Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Hæc Hieronymus: qui non contentus est Vigilantij calumnias refellere, nisi illum confoderet, & pro suo merito tractaret. Sed vt nullus controuersiæ pateat locus, concilij generalis definitionem in medium proferam. Concilium nanque Lateranense sub Innocentio 3. celebratum, hanc quæ sequitur tulit definitionem. Cùm ex eo quòd quidam sanctorum reliquias exponunt venales, & eas passim ostentant, Christianæ religioni detractum sit sæpius, ne in posterum detrahatur, præsenti decreto statuimus, vt antiquæ reliquiæ amodo extra caussam nullatenus ostẽdantur, nec exponãtur venales: inuentas autẽ de nouo, nemo venerari præsumat,

Act. 14

Act. 10

Cõcilium Lateranense.

sumat, nisi prius authoritate Romani pontificis fuerint approbatæ. Prælati verò non permittant eos qui ad eorum ecclesias caussa venerationis accedunt, variis figmentis aut falsis documentis decipi, sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consueuit. Hactenus concilium Lateranense. Quę verba habentur in volumine decretalium epistolarum titulo de reliquiis & veneratione sanctorum. In quibus verbis sicut sapienter cauit ne nouæ reliquiæ faciliter honorentur sine Romani pontificis licentia: ita cōtrà consedit eas quæ iam exploratæ virtutis sunt, honorari. Et de hac re abundè me dixisse censeo, pro ea breuitate quam statui seruare. Scripsit aduersus hanc hæresim Hieronymus libellum contra Vigilantium, quo loco testatur ipse Tertullianum scripsisse insigne volumē quod vocauit Scorpiacum aduersus hanc hæresim, quæ olim contra ecclesiam erupit, & refert illam olim vocatam fuisse Cainam hæresim. Vnde constat Eunomium etiam non fuisse huius hæresis inuentorem, sed longo tempore illum præcepisse: quæ multo tempore dormiens, postea ab Eunomio, dein à Vigilantio, demum à Ioanne Vuitcleff suscitata est. Scripsit etiam aduersus hanc hæresim Thomas Vualden in opere illo insigni quod fecit de sacramentalibus.

RESTITVTIO.

Est quædam hæresis asserens non esse necessariam rei furto sublatæ restitutionem, vt quis vitam possit assequi æternam. Hanc hæresim inter alios Græcorum errores recenset Guido Carmelita, qui ait quòd Græcorum sacerdotes, pro furtis, vsura, rapina manifesta, non iniungunt vt satisfaciant aut reddant, sed oleo simplici inungunt raptorem, quem astringunt vt aliquam pecuniæ portionem illis distribuat, vt absolutionem illi impendant; quam pecuniam a fure aut raptore recipientes, ipsum raptorem absoluunt. Erasmus Roterodamus de hac re non paruam præbuit ansam suspicionis. Nam in annotationibus super nouum testamētum, innuit restitutionē rapinæ non esse faciendam, sed satis esse eleemosynam facere, vt furti & rapinæ peccatum deleatur. Et nequis verbis meis fidem deroget, putans me hoc falsò tribuere Erasmo, verba illius quę in quarta huius operis editione habentur, referam. Is enim Erasmus in annotationibus super 11. cap. Lucæ, pertractans illud Saluatoris dictum, Quod superest, date eleemosynam: post multa denique hæc dicit: Illud annotandum, cùm modò fecerit men

Græci.

Erasmus.

rit men

rit mentionem rapinæ, in remedio non fieri mentionem restitutionis: tantum pollicetur eleemosyna data omnia fore munda. Hæc Erasmus. Quid hæc verba doceant, lector prudens & candidus facilè intelliget. Verùm hanc suspicionem in quinta eiusdem operis editione Erasmus amouit, quoniam post verba illa quæ proximè citauimus, hæc quæ sequūtur addidit: Sed qui iubetur dare iis quibus nihil debet, multò magis iubetur reddere siquid cui debet. Quæ verba omnem prorsus tollunt de restitutione non facienda suspicionem. De hac tamē re admonere volui lectorem, ne si fortè in tertiam aut quartam operis illius editionem inciderit, verba Erasmi quæ illic habentur legens, illius authoritate fretus in hunc fortè labatur errorem. Nam in verbis illis quæ in quarta editione habebantur, magnā erroris præbuerat occasionem, propter quod huic malo mederi voluit. Vtinam hāc mentem in cæteris suis erroribus habuisset. Sed iam ad Græcorum errorem accedamus, & ostendamus quàm aliena sit à fide catholica hæc sententia. Primò hæc sen-
Thob. 4 tentia pugnat apertè cum lege naturæ, quæ ait: Ne feceris ali-
Mat. 22 cui quod tibi oderis fieri. Et rursum: Diliges proximum tuum sicut teipsum. At rarus est qui non odiat se re sua spoliari. Et quisque iustè optare potest, vt quod sibi furto sublatum est, restituatur, hoc igitur alteri quem vi spoliauit, vicceuersa reddere
Ro. 13 tenebitur. Pręterea Paulus apostolus hoc præcipit, sic inquiens: Omnibus reddite debitum: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicē diligatis. In quibus verbis postquam omnibus debita reddenda præcepit, ne fortè solo præcepto parum dixisse videretur, prohibitionē, quæ fortius & perpetuum est vinculum, subiunxit, dicēs: Nemini quic-
Tho. 2 quam debeatis. Deinde, sanctus ille Thobias cum vocē balantis hœdi, quem vxor illius domum detulerat, audiuit, dixit: Videte ne fortè furtiuus sit, reddite eum dominis suis: quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Rursum Deus ipse ab illo qui veram agit pœnitentiam, exigit vt rapinam restituat, si suorum peccatorum remissionem impetrare
Eze. 33 optat, sic inquiens: Si dixero impio, morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustū: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur

tabuntur ei. Nihil hoc testimonio apertius dici potuit. Nã hac lege & conditione promittit Deus se pœnitenti peccata donaturum, si rapinam reddiderit. Quo fit, vt conditione sublata, hoc est non reddita rapina, Deus peccata non dimittat. Vnde beatus August. in epistola ad Macedonium ait: Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur, pœnitentia non admittitur, sed simulatur. si autem veraciter agitur, nõ remittitur peccatum nisi restituatur ablatũ. Hæc Augustinus. Quæ verba habentur in volumine Decretorũ 14. q. 6. Vereantur ergo sacerdotes Græcorum, fures & raptores à rapina absoluere, quos Deus sine restitutione absoluere non vult. De his enim sacerdotibus Hiere. propheta mihi dixisse videtur cũ ait: Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes. pax, pax, & nõ erat pax. Cum ignominia contritionem filiæ populi curat, qui peccanti & non legitimè pœnitenti facilè absolutionem impendit. Neque opus est vt aduersus tam pestiferum errorem amplius immoretur. *Augu.* *Hier. 6*

RESVRRECTIO.

MVlti ex vetustis hæreticis negauerunt carnis resurrectionem esse futuram. Quæ hæresis apud Iudæos fuit primũ orta. Nam Saducæi (vt patet ex euangelio Matth.) negabãt carnis resurrectionem. Ex illis autem qui semel Christum per baptismum induerunt, primus qui hanc hæresim suscitauit, fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus Apostolorum fit mẽtio. Hoc enim illi impingit August. quanuis Tertullianus in libro de hæresibus de hoc Simone faciens sermonem nihil tale illi tribuit. Basilidem tamen dicit in hunc errorem fuisse lapsum, cui similem errorem non tribuit Augu. Hymeneus & Philetus teste apostolo Paulo dixerũt resurrectionem iam esse factam, nec amplius futuram. Carpocratitæ etiam (vt Augu. ait) negarunt carnis resurrectionem. Valentinus & Apelles iuxta Augustinum & Tertullianum hoc idẽ senserunt. Marcioni & Ophitis hoc idem tribuit Tertullianus, sed non Augustinus. Marco & Cerdoni, & Caianis, & Seuerianis, & Archonticis, & Hierachitis eundem errorem impingit Augustinus, non autem Tertullianus. Seleucianis, & Proclianitis obiicit hunc errorem Philaster Brixiensis episcopus, quem etiam in hac parte sequitur Augu. Frater Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum refert Almaricum, Albigenses, Albanenses hunc errorem fuisse tutatos. De Origene refert August. ex Epiphanij sententia *Matt. 22* *Simon Magus.* *Basilides.* *Hymeneus.* *Philetus.* *2. Tim. 2* *Carpocratitæ.* *Valentinus.* *Apelles.* *Marcion.* *Ophitæ.* *Marcus.* *Cerdon* *Caiani* *Seueriani.* *Archon-*

tici. sententia illum negasse carnis resurrectionem. Verùm Theo-
Heraclitæ philus Alexandrinus episcopus(vt mox infra dicemus) alium
Seleuciani errorem impingit Origeni, qui cum hoc velut ex diametro pu
Proclia- gnat, quoniam ex eo conuincitur Origenem concessisse carnis
nitæ. resurrectionem. Vtri autem istorum sit in hac parte credendũ,
Almaricus videlicet Epiphanio, an Theophilo, ego non video. Mea quidẽ
Albigẽses. sententia neutri eorum credetur, quoniam aut vtrique eorum
Albanẽses credendum est, aut neutri. Non est autem possibile vt vtriq; cre
Origenes. datur, cum eorum testimonia aduersus Origenem nõ sint con-
uenientia, sed inter se pugnantia. est ergo necessarium vt nulli
credatur, præsertim cum constet ex lib. 10. historiæ tripartitæ
Cassiodori, vtrunque videlicet Epiphanium & Theophilũ fuis
se Origenis nomini infestum. Aduersus hanc hæresim non est
operosum disputare, cum tam aperta & tam clara sint scriptu-
ræ sacræ testimonia quibus illa reuinci potest, præsertim ꝙ nõ
aduersus Ethnicos philosophos nunc arma sumimus, sed ad-
uersus eos qui se Christianos iactant, quos oportet scripturę sa-
Mat.12 cræ testimoniis credere. Saducæos enim negantes resurrectionẽ
Saluator noster testimonio scripturæ sacræ conuicit, dicẽs, Er-
ratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectio-
ne enim neque nubent neq; nubentur, sed sunt sicut angeli Dei
in cœlo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod
dictum est à Deo dicente nobis, Ego sum Deus Abraham, &
Exo.13 Deus Isaac, & Deus Iacob? Deus non est mortuorum, sed viuen
tium. Et Paulus Apostolus in priore epistola ad Corinth. redar
1.Cor.15 guens eos qui carnis resurrectionẽ negant, sic ait: Si autẽ Chri-
stus prædic..tur ꝙ resurrexit à mortuis, quomodo quidam di-
cunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autẽ
resurrectio mortuorum non est, neq; Christus resurrexit. Si au
tem Christus non resurrexit, inanis est prędicatio nostra, inanis
& fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes, quoniã testimo-
nium diximus aduersus Deum, ꝙ suscitauerit Christum, quem
non suscitauit si mortui non resurgunt. Nam si mortui nõ re-
surgunt, neq; Christus resurrexit. Quòd si Christus non resur-
2.Tim.2 rexit, vana est fides vestra. Et in posteriore epist. ad Timoth. di-
cit Hymeneum & Philetum à veritate excidisse, dicentes resur
rectionem iam factam, & subuertisse quorundã fidem. In sym-
bolo apostolorum docetur carnis resurrectio. Eandem docet
symbolum fidei editum in concilio Constantinopolitano. Pi-
get plura citare testimonia pro re tam manifesta. Si quis autẽ

plura

plura de hac re nosse cupit, legat quēdam libellum beati Ambrosij in modum orationis qui inscribitur de fide resurrectionis: in quo libro non solùm testimoniis scripturæ cōuincit, sed etiam aliis argumentis persuadet resurrectionem.

Secunda hæresis est quæ docet corpus nostrum in illa resurrectionis gloria futurum impalpabile, & inuisibile. Huius hæresis author fuit quidam Eutychius Constantinopolitanus episcopus dicens corpus post resurrectionis gloriam futurum aere & vento subtilius, ita vt nec palpari nec videri posit. Huius autem hæresis causa beatus Gregorius postea summus pontifex fuit à sede apostolica missus legatus Constantinopolim: quò perueniens corā Tyberio Constantino tunc imperatore eundē Eutychium in fide nostræ resurrectionis errasse conuicit. Quo facto, ipse imperator librum quem Euthycius de resurrectione ediderat, comburi iussit. Aduersus hūc errorē est illud quod ait Iob, Scio enim ꝙ redēptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circūdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem visurus sum egoipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Si corpus quod modo palpabile & visibile est, postea non est palpabile neque visibile, sed aere & omni vento subtilius: ergo aliuserit homo qui postea resurget, & alius qui modo viuit. Et hoc innuere videtur glossa super illum locum Iob, quæ sic ait: Expresse indicat veritatem resurrectionis. Nō enim alius moritur, & alius resurgit (vt qui dicunt inuisibile & impalpabile corpus futurum, sicut Eutychius dixit) sed idē ipse. Hæc glossa, quæ dicitur ordinaria. Vnde patet quàm miserè fuerit deceptus frater Bernardus de Lutzemburgo, qui in suo catalogo hæreticorum duos scribit fuisse hæreticos, vnū Eutycium, & aliū Eutychium per c aspiratū. Et vt cognoscas eū sentire nō fuisse eundē, aduerte ꝙ postquàm Eutycium in prima editione catalogi texuerat, in posteriore editione addens in fine eiusdē catalogi alios hæreticos qui sibi videbantur deesse in prima editione, posuit Eutychiū per c aspiratū, tanquàm hic alius esset ab illo quē prius scripserat. Et cū duos esse crediderit, duas etiā nobis vult ostendere illorū hæreses. Eutychiū quidē dicit illū sensisse aliū hominē mori, & aliū resurgere. De Eutycio verò refert illum docuisse corpora nostra resurgere impalpabilia & inuisibilia. Quod si rectè rem prout decebat inspexisset agnouisset eundē esse hominē qui illa docuit, quāquā in diuersis codicibus diuersis literis scriptum reper

Euthycius

Iob 19

reperiamus, in aliquibus per c simplex, in aliis verò per c aspiratum. Quæ diuersitas, ex vitio scriptorum oriri potuit, qui sæpe aliter quàm oporteret transcribunt, & orthographiā suo arbitrio peruertunt. Cæterùm quòd hæresis sit eadem, ex verbis glossæ ordinariæ quæ proximè citauimus, apertissimè conuincitur. Nam eadem glossa innuit Eutychiū sensisse alium hominē mori, & aliū resurgere, & mori corpus palpabile & visibile, & resurgere impalpabile & inuisibile. Quod si glossa non satis apertè illud ostēdit, saltē ex Greg. poterat illud cognoscere, qui in lib. moraliū exponens illa verba Iob quæ proximè citauimus, narrat acta sua cū eodē Eutychio episcopo Constantinopolitano, & refert illū sensisse ꝙ alius sit homo qui moritur, & alius qui resurgit: propterea quòd credidit corpus hominis mortui esse palpabile & visibile, & corpus illius qui resurgit, esse impalpabile & inuisibile, quia dicebat illud esse futurū aereū, & omni vento subtilius. Et ita aduersus errorem huius Eutychij Constantinopolitani episcopi beatus Gregorius profert illum locum Iob quem proximè citauimus. Hæc dixi vt videāt omnes quàm facilè errent ij qui facilè pronunciant antequàm res fuerit probè (vt decet) examinata. Sed his omissis ad nostrū scopum redeamus. Eundem hominem resurgere qui & mori-
Ioan.11 tur, conuincunt illa Christi verba, quæ dixit Marthæ de Lazaro eius fratre tunc mortuo, Resurget frater tuus. Si enim corpus resurgentis esset aereum & impalpabile, tunc Lazarus qui resurrexit non fuisset frater Marthę, postquā tunc non habuisset illud corpus per quod erat inter illos iuncta cognatio. Præterea redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendens manus & latus, palpanda ossa carnemq; præ-
Luc.24 buit, dicens, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Qui de hac hæresi amplius nosse cupit, legat beatum Gregoriū in moralibus super decimumnonum caput Iob, circa finem.

Tertia hæresis asserit corpora post resurrectionē futura iterum mortalia, & post illam resurrectionem multis seculis trāsactis dicit corpora in nihilum redigenda. Huius hæresis author
Origenes. fuit Origenes. Hoc enim illi impingit Theophilus Alexandrinus episcopus in lib. 2. sui paschalis, quod opus beatus Hiero. è Græco vertit in latinū sermonem. Etsi verum est Origenē hoc sensisse, oportet vt falsum sit quod Epiphanius de illo refert, illum videlicet negasse resurrectionem. Nam qui dicit corpora

post resurrectionem futura mortalia, satis apertè resurrectionem fatetur. Verùm quia post istam resurrectionem Origenes teste Theophilo docet corpora in nihilum redigenda, nec amplius resurrectura, fieri potest vt Epiphanius de hac secunda morte intellexerit cum dixit Origenem docuisse post mortem nõ esse resurrectionem. An autẽ Origenes ita senserit, an secus, ignoro. Hoc certò scio, quòd Theophilus ita illũ sensisse narrat. Quapropter cũ iam sit de hac re Origenes notatus oportet vt ad illius errorem reuincendum aliqua proferamus scripturę sacræ testimonia. Paul. Apost. in ea quæ est ad Roma. epist. ait, Christus resurgens ex mortuis, iam nõ moritur, mors illi vltra non dominabitur. Si Christus post resurrectionem amplius nõ moritur, nec nostra corpora post resurrectionem erunt mortalia: quoniã resurrectio Christi exemplar fuit aut signum quoddam futuræ in nobis resurrectionis. Et in priore episto. ad Corinth. expressius de hac re nos docet, vbi postquam proposuerat similitudinem de grano seminis mortificati, quod tandem viuificatur, ad corporis nostri resurrectionem reuersus ita dicit, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Et parum infrà, Ecce mysteriũ vobis dico, Omnes quidem resurgemus, sed nõ omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatẽ. Non poterat quicquam apertius dici ad hũc errorem reiiciendum. Sed audi quid adhuc Apost. subiungat, Cùm autem (inquit) corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tũc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. At non perfectè esset deuicta mors, si resurgentibus corporibus iterum mors sęua dominabitur. Neque Christus perfectè deuicisset eum qui mortis habebat imperium, hoc est diabolum, si mors iterum nostra corpora possessura est. Præterea B. Ioan. in Apocalypsi de iustis post resurrectionẽ loquens ait, Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus neque clamor, neq; dolor erit vltra, quia prima abierũt. Cùm hæc testimonia apertissima sint, non est opus in hac parte longiore disputatione.

Roma. 6 · *1. Cor. 15* · *Apoca. 21*

Quarta hæresis docet Christum surrexisse à mortuis die

sabbati post parasceuem hora sexta. Hunc errorem tribuit Gui-
Armenis. do Armenis: quem semper in recensendis erroribus Armeno-
rum sequutus sum: quia (vt ingenuè fatear) neminem aliũ scri-
ptorem reperire potui quem in hac re consulerem. Et quantum
ad hunc errorem spectat, certe miror quòd homo qui euãgelia
legerit, in tam apertum errorem potuerit labi. Nã cum sit ma-
nifestum Christum fuisse mortuum feria 6. in parasceue, si sab
bato proximo resurrexit, quomodo verum erit illum resurre-
Luc. 18 xisse die tertia? At ipse Saluator prænuncians discipulis suis ea
quæ futura erant circa ipsum inmet, ait illis, Ecce ascẽdimus Hie-
rosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per
prophetas de filio hominis. tradetur enim gentibus, & illude-
tur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint,
occidẽt eum, & die tertia resurget. Præterea, ipse idem Saluator
Mat. 12 noster Iudæis petentibus signum de cœlo ab eo, ait, Generatio
mala & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei nisi
Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus die-
bus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tri-
bus diebus & tribus noctibus. Si Christus moritur feria sexta &
post mortem manet in corde terræ tribus diebus & tribus nocti
bus: fieri non potest vt proximo die sabbati resurrexerit. Sed de
hoc satis.

Quinta de hac re hæresis est, quæ docet omnes homines in
sexu virili resurrecturos, nullumq; esse post resurrectionem fu-
Armeni. turum fœmineum sexum. Hunc errorem Guido tribuit Arme
nis, & vigesimo loco inter errores Armenorum illum recenset.
B. August. lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 17. huius erroris memi-
nit, dicens fuisse aliquos qui ita sentirent: non indicat tamẽ qui
fuerint huius hæresis patroni. Fœminas post resurrectionẽ esse
futuras, vel ex eo cõstare potest, quòd dominus fœminam fecit
Gene. 1 sicut virum. Sic enim scriptura ait: Masculum & fœminam fe-
cit eos. Ex quibus verbis constat sexum fœmineum non esse vi-
tium, aut ex vitio, sed ex natura. quoniam enim ante peccatum
fœmina erat, non ex vitio contigit vt fœmina fieret. Nec sexus
ipse vitium est: quoniam non fuisset à Deo factus. Cùm ergo
non sit vitium neque ex vitio fœmineus sexus, sed ab ipsis natu
ræ incunabulis à Deo factus, consequens est, vt qui vtrunque
sexum fecit, vtrunque etiam reficiat: & qui vtrunque instituit,
vtrunque similiter restituat. Præterea Paul. scribens ad Galatas
Gala. 3 ait: Quicunque in Christo Baptizati estis, Christum induistis.
Non

Non est Iudæus neque Græcus: non est seruus neque liber: non est masculus neque fœmina. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Si fœmina etiam est in Christo Iesu sicut masculus, cur nõ erit in gloria sicut masculus? Accedit ad hæc, quòd interrogatus dominus à Saducæis negantibus resurrectionem, de muliere quę septem fratribus nupserat vt quisq; illorum defuncti fratris semen suscitaret, cuius illorum futura esset post resurrectionẽ, respondit: Erratis, nescientes scripturas, neq; virtutẽ Dei. In resurrectione enim neq; nubent, neq; nubẽtur: sed erunt omnes sicut angeli Dei. At si nulla esset post resurrectionem futura mulier, facilius illorum errorem destruxisset, dicẽs non esse futurum muliebrem sexum post resurrectionem. Et cum locus esset aptissimus, debuisset illos de hac re docere: vt diceret illam mulierem de qua erat quæstio, virum illam esse futuram, non fœminam. Verùm non illud dixit, sed hoc: In resurrectione non nubent neque nubentur. Nuptias ergo post resurrectionem futuras negauit, non sexus varietatem. Imò hanc varietatem illic futuram innuit cum dixi, Non nubent: quod conuenit fœminis: neque nubentur, quod viris. Erunt ergo fœminæ quæ hic nubere solent, & viri qui hic vxores duxerunt: quoniam cum nuptias negauit, sexus varietatem latenter innuit, qui ad nuptias exigitur. Erunt quidem membra illa, sed non ad antiquum vsum deputata, sed ad decorem nouum, & ad Dei sapientiam & bonitatem commendandam. Sed qui hunc errorem tuentur, obiiciunt nobis illud Pauli ex epist. ad Ephesios: Donec occurramus omnes in vnitatem fidei in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ex quo loco arguunt omnes in virili sexu resurrecturos: quoniam Apostolus ait omnes nos occursuros in virum perfectum. Huic obiectioni B. August. respondet, illo loco virum capi pro homine siue masculus ille sit siue fœmina. Sic enim alibi scriptura sæpissime capere consueuit. Nam illud est manifestũ (vt alia interim omittam) quod in Psalmo dicitur: Beatus vir, cui nõ imputauit dominus peccatum. Quo loco constat nomine viri fœminam intelligi: quoniam beata etiam fœmina, cui non imputauit dominus peccatũ. Et B. Grego. in homilia illius euãgelii, Sint lũbi vestri præcincti, hoc idem admonet, sic inquiens. Quia viris luxuria in lũbis sit, fœminis in vmbilico, testatur dominus qui de diabolo ad B. Iob loquitur dicẽs: Virtus eius in lũbis eius: & fortitudo illius in vmbilico vẽtris eius. A principali igitur sexu

Mat. 22

Ephe. 5

Psal. 31

Gregorius.

Iob 40

lumborum nomine luxuria designatur cũ Dominus dicit, Sint lumbi vestri præcincti. Hæc Gregorius. In quibus verbis manifestè satis admonet, nomine sexus masculini, tanquam principalioris fœmineũ sexum designari. Potest etiam aliter responderi, & fortè propius ad literæ significationem, vt dicamus illo loco Paulum nec meminisse resurrectionis, sed de perfectione doctrinę, & agnitione veritatis. Nam postquã dixerat datos esse à Christo quosdam Apostolos, quosdã prophetas, alios euangelistas, alios doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi, statim subdidit: donec occurramus in vnitatem fidei, & agnitionem filii Dei in virum perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quæ verba pertractans B Ambro. in commentariis super epistolas Pauli, hæc ait: Tam diu dicit manere ordinationem, quam diu cuncti destinati ad vitam, vnius sint fidei. In cognitionẽ Christi ita elaborandum hortatur, vt perfectio fidei apprehẽdatur. Cuius hæc ratio est, vt Christum perfectum & plenum Deum teneat fides, ne mensura humana metiatur, sed in plenitudine diuinitatis quasi perfectus Deus habeatur. Nec enim perfectum dicens virum, temporali ętate & mensura significat, sed per hoc dictum perfectos nos vult fieri in plenitudine intellectus diuinitatis filii Dei. Hactenus Ambro. Et ad eundem modum interpretatur Theophylactus illum Pauli locum. Demum opus est vt ecclesiæ diffinitionem de hac re audiamus. Nam inter ecclesiastica dogmata vnum de hac re septuagesimo loco habetur, quod tale est: In resurrectione ex mortuis, sexus forma non mutabitur, sed vir mortuus resurget in forma viri, & fœmina in forma fœminæ. Hæc ibi, & de hoc satis. Aduersus hanc hæresim neminem scripsisse scio præter beatum Augustinum, qui lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 17. paucula quædam disserit.

SACERDOTIVM.

Lutherus. VNus ex perniciosis & execrandis erroribus Lutheri est quo docet omnes Christianos esse sacerdotes, & omnes Christianos habere æqualem potestatem, nulla status aut sexus discretione facta. Verùm etsi omnes Christianos dicat esse sacerdotes, docet tamen nemini licere illa potestate vti nisi per consensum communitatis: quia (vt ille ait) quod est omniũ cõmuniter, nullus singulariter potest vsurpare, nisi vocetur. Potestas ergo hæc iuxta Lutheri sententiam primò ad communitatem ipsam deriuata fuit, deinde ab ipsa communitate in eum qui sa-

cerdotio

cerdotio fungeretur. Sed hic Lutherum percontari oportet, an sacerdotium euangelicum credat esse abiectius & vilius, quàm sacerdotium veteris legis? Non puto illũ adeo insanire vt infficietur sacerdotiũ euangelicum esse multò præstantius sacerdotio Leuitico. At sacerdotiũ veteris legis nõ fuit adeo abiectum & vile, vt omnibus sine vlla differentia creditum fuerit. In Exodo enim legimus dominũ Deum Moysi hæc verba dixisse: Applica quoq; ad te Aarõ fratrẽ tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel, vt sacerdotio fungantur mihi, Aaron, Nadab, & Abihu, Eleazar & Ithamar filii Aarõ: faciesq; vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriã & decorem. Ecce vides Aaron & filios eius segregatos ex pręcepto domini à tota plebe vt sacerdotio fungerentur corã eo. Et in lib. Numerorũ etiam legimus tribum Leuiticã esse à domino peculiariter electam ad ministerium tabernaculi, & filios Caath destinatos ad portanda vasa sanctuarii inuoluta ab Aarõ & filiis eius, vt nõ tangerent ea, ne fortè morerentur. Quid hic dicet Lutherus? Si tantam reuerentiam Deus pręcepit exhiberi vasis sanctuarii, vt nõ ab alio quàm à sacerdote tangi possent, quanto maiorẽ reuerentiã credendum est nos oportere exhibere sanctissimæ eucharistię, vt vasa quibus illa reconditur, ne dicã ipsammet, non permittamus ab alio quã à sacerdote contrectari? Si enim tantus honor præstatur vmbræ, nõne iustum est vt maiorẽ multo honorem tribuamus corpori? Dathã Chore & Abiron absorpti sunt à terra, & viui descẽderunt vsq; ad inferos, eò quòd sacerdotale officium vsurpare tentarunt, & ducenti quinquaginta viri illis cõsentientes ab igne cõsumpti sunt. Et Oza quoniã extendit manum ad arcam Dei, & tenuit eam contra suæ sortis conditionẽ, subitò percussus est à domino super temeritate sua, & mortuus est statim ibi iuxta arcam Dei. Et Ozias rex Iuda fuit à domino lepra percussus in fronte, eò quòd sacerdotalis ordinis munus vsurpare præsumpsit offerendo incensum super altare thymiamatis. Baltasar rex temulentus bibens ex vasis aureis & argenteis quæ Nabuchodonosor pater eius abstulerat de templo Dei quod erat Hierosolymis, vidit manũ scribentẽ in pariete, Mane, Thetel, Phares, & eadẽ nocte illo interfecto Darius Medus successit in regnũ. Si dominus tantũ zelatus est pro figura, quãto magis zelabitur pro veritate? Vmbrã nõ permisit tãgi nisi à solo sacerdote, & corpus permittet cõtrectari indiscrete à quolibet? Caueant ergo laici Lutherani, & ad dominum cõuertan-

Exo.28 *Nume.4* *Nume.16* *2.Re.6* *2.Par.26* *Dan.3*

tur,ne fortè ſicut Datha Chore & Abirō viuos illos Dominus in infernū cōiiciat. Præterea ſi inſtitutio ordinis ſacerdotalis,& eiuſdē inſtitutionis tempus bene circūſpiciantur, facilè huius rei veritas patebit. Nam ſacerdotes fuerūt à Domino initiati in cœna vltima,quādo Saluator noſter cum diſcipulis ſuis cœnās
Luc.22 dixit illis, Hoc facite in meā commemorationē. Fuerunt autē conſummati in ſacerdotio,cùm poſt reſurrectionē dixit eiſdē,
Ioan.20 Quorum remiſeritis peccata,remiſſa erunt:& quorū retinueritis,retenta ſunt. At multò ante hæc tempora ipſi diſcipuli Chriſtiani erant,quia iam fuerant Chriſtum per baptiſmum induti, cùm tamen tunc non erant ſacerdotes. Non ergo (vt Lutherus ait)in baptiſmo efficitur quiſq; ſacerdos:nec oportet vt eo ipſo quo aliquis eſt Chriſtianus, ſit etiam ſacerdos, qui poteſtatem habeat ſupra corpus Chriſti verum & myſticū,hoc eſt,poteſta-
1.Tim.4 tē conſecrandi & abſoluendi. Rurſum,B. Paulus Timoth. ſcribens ait, Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cùm impoſitione manuū presbyteri. Vel (vt doctiſsimus vir Eraſmus apertius tranſtulit)authoritate ſacerdotij. Et iterum ad eundem Timoth. Vt reſuſcites(inquit)gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuū mearum. Ex quibus Pauli locis duo aduerſus Luthe. colligimus. Vnū, ꝙ Timotheus fuerit ſacerdos ordinatus à Paulo. Alterū,quòd talis ordinatio fuerit facta per authoritatē ſacerdotij,& non(vt Lutherus
Tit.1 ait)per conſenſum plebis. Et ad Titum ſcribens ait, Huius rei gratia reliqui te Cretæ,vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Si omnes Chriſtiani ſunt ſacerdotes:non erat neceſſarium relinquere Titum Cretæ ad conſtituendos presbyteros per ciuitates. Aduerte etiam qualiter Titus fuerit ordinatus à Paulo,& officium ſacerdotale exercuerit Cretę ex ſolo iuſſu Pauli, & non ex conſenſu aut conceſsione populi. Sicut & ego(inquit Paulus)diſpoſui ti-
Heb.5 bi. Deinde in epiſtola ad Hebræos idem Apoſtolus ait, Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. At Aaron non à plebe fuit vocatus aut inſtitutus ſacerdos,ſed à Deo,neque à plebe fuit ſacerdotium deriuatum. multò ergo minus erit ſacerdotium euangelicum à plebe deriuatum:cùm hoc ſit multò auguſtius illo. Et in priore epiſtola ad
1.Cor.12 Corinthios idem Apoſtolus enumerās officia à Chriſto in eccleſia diuiſa,ait, Et quoſdā quidē poſuit deus in eccleſia,primò apoſtolos,ſecundò prophetas,tertiò doctores, deinde virtutes,

exinde

exinde gratias curationũ,opitulationes,gubernationes, genera linguarum,interpretationes sermonum. Quod si vnusquilibet omnia potest,vt ait Lutherus,frustra tot distribuit officia. Ideo meritò ibidem subiungit Paulus: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nũquid omnes doctores? Nũquid omnes virtutes? Nunquid oẽs gratiã habẽt curationum? Nunquid omnes linguis loquũtur? Nunquid oẽs interpretantur? Ecce iuxta Pauli sententiã nõ omnes doctores, nõ oẽs prophetæ, non omnes interpretantur: vnde colligitur vt etiam nõ oẽs sint sacerdotes: præsertim quũ iuxta Lutherũ sacerdotiũ nihil aliud sit quàm potestas cõcionandi. Deinde ipsa ratio excellẽtissimi sacrificij quod est in ecclesia catholica, cogit vt ad illius oblationẽ faciẽdã aliquis sit destinatus sacerdos qui sit à reliquo populo distinctus. Nã & gentiles hoc intellexerunt,qui ad oblationem eorũ sacrificiorũ quæ diis suis sacrificabãt & offerebãt, peculiares semper habuerũt sacerdotes à reliquo populo distinctos. Neq; hoc sacerdotij munus omnibus passim commissum esse voluerunt. Cùm ergo ecclesia excellentissimũ omnium habeat sacrificium,conuincitur inde vt optimũ etiã habeat sacerdotium à populo distinctũ. Lutherus tamẽ negat missam esse sacrificium, sed de hoc supra in titulo de Missa,disputauimus. Possem ego hic pro huius rei confirmatione plura sacrorũ doctorum citare testimonia,sed prudens omitto, eò quod sacræ scripturæ testimonia quæ protulimus, sunt satis aperta. Vnũ tamẽ solùm citabo Tertullianum, vt ex eo pateat quã vetusta sit hæc Lutheri hæresis. Nã in libro de præscriptionibus hæreticorum, illorũ mores describens, illósq; reprehendens, sic ait: Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophytos collocant, nũc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquàm facilius proficitur quàm in castris rebelliũ, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaq; alius hodie episcopus, cras alius: hodie diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laicus. Nã & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Hæc Tertullianus. Ex cuius verbis hoc vltimum est aduertendum, quod reprehendens ait hæreticos iniungere sacerdotalia munera laicis. Si ergo hic est hæreticorum mos, hoc debuit Lutherus etiã facere, vt à moribus hæreticorum parentum suorũ non esset alienus. Aduersus hãc hæresim pugnant ea quæ supra in titulo de ordinis sacramento, & in titulo de mulieribus digessimus. Sunt etiam aduer-

Cōcilium Carthaginense. Cōcilium Lateranense.

sus eam plurimorum conciliorū decreta. Concilium Carthaginēse quartum præscribit modū quo aliquis sit in presbyterū ordinandus. At si omnes Christiani (vt Lutherus ait) sunt sacerdotes, superflua est talis ordinatio. Conciliū Lateranense sub Innocentio tertio celebratū, de sacramento eucharistiæ loquens, ita definit. Et hoc vtiq; sacramentū nemo potest cōficere nisi sacerdos qui ritè fuerit ordinatus secundū claues ecclesiæ, quas ipse cōcessit apostolis & eorū successoribus Iesus Christus. Hęc cōcilium Lateranense. Hoc autē decretū habetur in lib. epist. decretalium in tit. de sum. trin. & fide cath. cap. 1. Conciliū Remēse cap. 2. suorum decretorū per hæc verba definit: Peruenit ad notitiam nostrā, quòd quidā presbyteri in tantū parui pendant diuina mysteria, vt laico aut fœminæ sacrū corpus Domini tradant ad deferendū infirmis: & quibus prohibetur ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis Sancta sanctorum committunt. Quod quā sit horribile, quámq; detestabile, omnium religiosorum animaduertit præcellētia. Igitur interdicit per omnia synodus, ne talis temeraria præsumptio vlterius fiat, sed omni modo presbyter per semetipsum infirmū cōmunicet. quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit. Hæc concilium Remense. Et habentur hæc verba in volumine decretorū de consec. distinct. 2. in cap. peruenit. Quod ideo præmonui, quia illius cōcilij decreta non habētur in eo volumine, in quo sunt aliorum conciliorū decreta congesta per Isidorum. Ex huius autem concilij verbis patet nō solùm esse interdictam fœminis & laicis corporis dominici consecrationē, sed eiusdem corporis contactum: & hoc dicit esse horribile & detestabile, vt fœminæ & laici sacrum Domini corpus contrectent. Quid igitur dicturum esset conciliū si audiret laicos tentantes idem Domini corpus consecrando conficere? Non est dubium quin atrociorē punitionē in eos exercuisset. Sed iam opus est vt videamus quo argumento suum confirmet propositū Lutherus. Sic enim ait, Omnes sumus sacerdotes secundū illud Petri, Vos estis genus electum regale sacerdotium. Sed alius alio non potest magis esse sacerdos, quemadmodū alius alio nō potest esse magis homo: igitur sacerdotes qui vocātur, nihil aliud sunt quam laici quidam solo vel consensu populi, vel episcopi vocatione non absque populo delecti ad concionandū: & ordo nihil aliud est quàm merum sine sacramento ministeriū. Hæc Lutherus. O fortem argumentatorem. O alterū Aristotelem. Si

Cōcilium Remense.

1. Pet. 2

nihil

nihil est sacerdotis officium, quia omnes vocantur sacerdotes: oportebit te eadem ratione fateri, vt Christus nihil sit suprà quemquam eorum de quibus dictũ est, Nolite tangere Christos meos. Præterea, si iuxta Petrum omnes sunt sacerdotes, nónne iuxta eundem omnes etiã sunt reges? Vos estis (inquit) genus electum, regale sacerdotium. Non qualecunque sacerdotium, sed regale: vt ostẽderet eos esse reges, perinde ac sacerdotes. Et viginti quatuor seniores qui figuram tenẽt iustorum, in Apocaly. Ioannis clamabant dicentes, Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Si ergo nihil magis est sacerdos ritè ordinatus, quàm quilibet Christianus, quia omnes dicuntur sacerdotes: oportet etiã vt nihil magis habeat rex quàm quilibet alius Christianus, quia omnes etiam dicũtur reges. Quo fiet vt nemo sit rex Luthero, sicut nemo est illi sacerdos. Rursum si propter illa Petri verba oportet fateri omnes Christianos esse veros sacerdotes, oportebit etiam dicere omnes Iudęos fuisse sacerdotes, cùm in Exodo dictũ sit à Domino, Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactũ meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Cũ ergo apertissimè constet non omnes Iudæos fuisse sacerdotes, quamuis fuerint à Deo vocati regnum sacerdotale, conuincitur vt etiam non oporteat Christianos omnes esse sacerdotes, quamuis eos Petrus vocauerit regale sacerdotiũ. Verùm superest vt nos verum illius literæ sensum ostendamus. Iuxta Bedæ sententiam ideo vocati sunt à Petro omnes Christiani sacerdotes, quia vniti sunt Christo qui est rex & sacerdos. Didymus Alexandrinus in expositione, quæ eius nomine super 7. epistolas canonicas fertur, dicit Christianos dici genus electũ, regale sacerdotium, quia eorum pater videlicet Christus est rex, & sacerdos. Nam postquã ostendit Christũ esse regem & sacerdotẽ, hęc verba subiungit: His itaque dispensatis necessarium erat dispersos ab eo qui simul rex & sacerdos est, electum esse genus, & regale simul atque sacerdotale. Patre siquidem eorũ vtrunque habente principatum, necesse est eos tanquã ex rege regale, & tanquam ex sacerdote sacerdotale esse genus. Quapropter gens sancta dicuntur, vocati ab eo qui sanctus est, vt sancti sint. Hæc Didymus. Possent huic literæ aliæ dari interpretationes, sed eas omitto, quoniam expositio Didymi mea sententia reliquas omnes excellit, eò quòd est literæ germanior. Aduersus hunc

Psal. 104

Apo. 5

Exod. 19

Lutheri errorem scripsere Ioannes Eccius in libro de sacrificio missę in Enchiridio cap. 7. & Iodocus Clichthoueus in suo Antiluthero. Ioannes Mensingus scripsit de ecclesiæ Christi sacerdotio libros duos. Ioannes Romberch Kirspensis fecit panegyricum de dignitate & officio sacerdotij euangelici.

Secunda de hac re hæresis docet omnes sacerdotes esse pares, nullúmque esse inter illos discrimen. Huius hæresis author fuit Aerius. eandem postea suscitarunt Valdenses, Marsilius Paduanus, Ioannes Vuitcleff. Sed de hoc errore iam suprà in titulo de episcopis disputauimus. Illo enim loco aduersus hos eosdē hæreticos probauimus episcopum esse simplici sacerdote & dignitate & potestate superiorem.

Aerius. Valdenses Marsilius Paduanus Ioannes Vuitcleff.

Tertia hæresis asserit sacerdotem amittere consecrandi potestatem si peccatum mortale commiserit. Huius hæresis authores (teste Guidone) fuerunt Valdenses, dicentes omnem hominem iustum suæ factionis posse cōsecrare corpus Domini, etiā si laicus ille fuerit. Si autem peccatum mortale commisisset, dicebant illum perdidisse illam potestatem. Primam huius hæresis particulam nunc in principio huius tituli de sacerdotio, expugnauimus. Ibi enim ostendimus nullum hominē laicum posse sacerdotalia munera exercere. Alteram eiusdem hæresis particulam suprà in titulo de potestate prostrauimus. Nam in illo loco conuincimus nullam potestatem siue laicam siue ecclesiasticam amitti per letale crimen, ita vt si sit rex, ait imperator, aut episcopus, aut papa, aut sacerdos, in eodem statu & dignitate maneat peccato quouis non obstante, nisi fortè esset crimen hæreseos, propter quod iuxta aliquorum catholicorum sententiam amittitur dignitas illa aut potestas in cuius collatione non imprimitur character, cuiusmodi est regnum, aut imperium, aut papatus. Nec tamen per tale crimen hæreseos amittitur sacerdotalis potestas, quia character qui in sacerdotij collatione imprimitur, indelebilis est: quapropter sacerdos semel ritè ordinatus qualecunque postea committat crimen, semper erit sacerdos.

Valdenses

Quarta hæresis reprehendit sacerdotū cœlibatum, dicens sacerdotes non debere esse cœlibes, Huius hęresis author primus (quod sciam) est Lutherus, qui ecclesiam irridet eò quòd cogat sacerdotes abstinere ab vxoribus. Nam qui hunc errorem confundunt cum errore Iouiniani, non rectè mihi facere videntur, quoniam etsi Iouinianus æquauerit nuptias virginitati, nunquā tamen

Coelibatus Sacerdotum *Lutherus.*

tamen reprehendit eos qui volebāt cœlibes manere, nec reprehendit sacerdotes carētes vxoribus, quoniam ipsemet Iouinianus (teste Augustino in lib. de hæresi. cap. 82) carere voluit vxore, non propter maius meritum in futura vita habendum, sed vt molestiis nuptiarum careret. Vnde patet minimè inter Lutherum & Iouinianum conuenire de cœlibatu sacerdotū, quanquam de virginitatis merito inter eos conueniat. Aduersus ergo solùm Lutherum sunt nobis arma sumēda. Et primò vt clarius pateat Lutheri temeritas, qui non veretur ecclesiæ matris suæ in qua per baptismum genitus fuit, decreta & ordinationes floccipendere, ostendamus vetustissimam huius rei in ecclesia consuetudinem, eamque non leuem, sed perpeti decreto firmatam. Pro cuius rei intelligentia admonere oportet quòd sacerdotem esse coniugatum, duobus modis intelligi potest. Vno modo, vt is qui prius fuerat matrimonio alligatus, postea consecretur sacerdos, in matrimonio eodem manens. Alio modo, vt prius sacerdos, post susceptum sacerdotium vxorem ducat. Et certè inter hos duos modos latum est discrimen: quoniam in primitiua ecclesia obseruatum est, vt qui vxorem duxerat, promoueretur ad sacerdotium, non tamen requirebatur ab eo qui promouendus erat, vt prius vxorem duxisset. Nam Ioannes euangelista virgo fuit, & beatus Paulus iuxta omnium sacrorū doctorum sententiam fuit etiam virgo: eos tamen cōstat fuisse sacerdotes & episcopos. Non erat ergo necessarium vt vxorem duxisset qui consecrandus erat sacerdos, quamuis id licuisset. Neque obstat illud Pauli in priore epistola ad Timoth. Oportet episcopum esse vnius vxoris virum: quoniam illa Pauli verba sunt per exclusionē accipienda, sic videlicet, vt per illā sentētiam indignus episcopatu intelligatur, qui bigamus fuerit, aut secundam superduxerit vxorem. Oportet ergo vt is qui ad episcopatum erigendus est, nō habuerit vltra vnam vxorē. Et ita illum Pauli locum interpretantur Hierony. Ambrosius, Theophylactus. Hæc ergo consuetudo iuxta quam matrimonio alligatus promouebatur ad sacerdotium, inualuit vsque ad tempora Niceni concilij, in quo (vt fertur) generali decreto statutum est ne aliquis vxorem habens, consecretur sacerdos. Quod statutum cùm ab aliquibus minimè (vt decebat) obseruaretur, Siricius papa, qui parum post prædictum Nicenum concilium ecclesiæ vniuersali præfuit, de hac re illos acerbissimè reprehendit. Decretum Niceni concilij cùm non inueniatur, ideo

1. Tim. 3

hic

hic non eſt inſertum.multa enim illius concilij decreta (teſte Iſidoro)per incuriam, aut fortè Arrianorum malitiam deperdita ſunt. Verba Siricij papæ ſubiungam, quoniam per illa ſatis apertè redarguitur petulantiſsima Lutheranorum libido.Is enim pontifex ſummus in quadam epiſtola ad Cumeriū Tarraconenſem epiſcopum,cap.7.eiuſdem epiſtolę ita ait:Veniamus nunc ad ſacratiſsimos ordines clericorū quos in venerandæ religionis iniuriam ita per veſtras prouincias calcatos atq;
Hier.9 confuſos charitate tua inſinuante reperimus,vt Hieremiæ nobis dicendum ſit voce,Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lachrymarum, & flebo populum hunc die ac nocte?Et infrà crimen illorum narrans ait:Plurimos enim ſacerdotes Chriſti atq; Leuitas poſt longa conſecrationis ſuæ tēpora tam de cōiugibus propriis quàm etiam de turpi coitu ſobolem didicimus procreaſſe,& crimen ſuum hac pręſumptione defendere, quia in veteri teſtamento ſacerdotibus ac miniſtris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi quiſquis ille eſt ſectator libidinum,prçceptórque vitiorum,ſi æſtimat ꝙ in lege Moyſi paſsim ſacris ordinibus a Deo noſtro laxata ſunt fræna luxuriæ, cur eos quibus committebantur ſancta ſanctorum,præmonet dicens, Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum dominus Deus veſter? Cur etiam procul à ſuis domibus anno vicis ſuæ in templo habitare iuſsi ſunt ſacerdotes?Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus poſſent carnale exercere commercium,vt cōſcientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus expleto deſeruitionis ſuæ tempore, vxoris vſus ſolius ſucceſsionis cauſa fuerat relaxatus, quia non ex alia niſi ex tribu Leui quiſquàm ad Dei miniſterium fuerat præceptus admitti. Vnde & dominus Ieſus cū nos ſuo illuſtraſſet aduentu,in euangelio proteſtatur, quia legem venerit adimplere,non ſoluere:& ideo eccleſiam cuius ſponſus eſt ſpecioſus forma,caſtitatis voluit ſplendore radiare, vt in die iudicij cum rurſus aduenerit, ſine macula & ſine ruga eam poſsit (ſicut per
Ephe.5 Apoſtolum inſtituit) reperire. Quarum ſanctionum ſacerdotes omnes atque Leuitę inſolubili lege conſtringimur,vt à die ordinationis noſtrę,ſobrietati ac pudicitię & corda noſtra mācipemus & corpora, dummodo per omnia Deo noſtro in his quæ quotidie offerimus ſacrificiis placeamus.Hucuſq; Siricius papa: qui multa alia de hac re in eadem epiſtola diſſerit. Nec tamen per illa verba videtur nouum condere decretum, vt noua lege

na lege sacerdotes obliget ad cælibatū, sed potius eos esse aliàs obligatos declarat. Post hæc tempora non reperitur quòd aliquis matrimonio alligatus impune fuerit institutus sacerdos manente matrimonij vsu. Cæterùm quod cōsecratus sacerdos post suam consecrationem ducat vxorem, nunquàm ecclesia permisit, nec aliquando impune factum esse reperietur. Vnde apertissimè conuincitur effrænata Lutheranorum audacia, & petulans eorum libido, qui non verentur post sacerdotium receptum noua nuptiarum fœdera inire, cum hoc nunquàm visitatum fuerit in ecclesia, neque huius rei vestigium aliquod reperire possint, imò multis cōciliorum decretis cautum est nequid simile fiat. Nam 26. canon apostolorum sic ait: In nuptiis autē qui ad clerum prouecti sunt, præcepimus vt si voluerint vxores accipiant, sed lectores cantoresque tantummodo. Hæc ibi. Ex quibus verbis apertissimè cōuincitur ab ipsis ecclesiæ primordiis non licuisse diaconis aut presbyteris post susceptos sacros ordines ducere vxores. Concilium Neocæsariense cap. 1. suorū decretorum per hæc verba definit, Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere statuimus. Quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra ecclesiam abiici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet. Hæc cōciliū Neocæsariense. Et quod maximè hanc sententiam confirmat, est, quod Græci, quibus mos est cōiugatos ad sacerdotium promouere, nunquàm permiserunt aliquem post susceptum sacerdotium ducere vxorem. Pro cuius rei probatione duos proferam testes. Innocētius papa huius nominis tertius, in capitulo, Cùm olim, titulo de clericis coniugatis, talia verba refert, Orientalis ecclesia votum continentiæ nō admisit, quoniam orientales in minoribus ordinibus cōtrahunt, & in superioribus vtuntur matrimonio iam contracto. Hæc ibi. In quibus verbis id est aduertendum quod ait: orientales in superioribus ordinibus vti matrimonio iam contracto. vnde cōuincimus illos post susceptos ordines sacros non contrahere matrimonia, quoniā iuxta vulgatam iuristarum regulam, casus exceptus firmat regulam in contrarium. Et Gratianus in volumine decretorum distin. 28. cap. Syracusanæ, prope finem capitis idem refert expressius, dicens, Orientalis ecclesia non suscepit votum castitatis. Hoc tamen indesinenti obseruatione custodit, vt post adeptum sacerdotium, defuncta priori vxore, cum qua sacerdos factus fuerat, si alteram duxerit, deponatur. Hæc Gratianus. Ex quibus conuincitur

Canon apostolorum.

Conciliū Neocæsariense.

Xi coelibatu Sacerdotū

uincitur Lutheranos peiores esse Græcis schismaticis, & ecclesiæ rebellibus, quia Lutherani etsi cum sacris fuerunt initiati, continentiæ votum emiserunt, non verentur tamen post susceptum sacerdotium vxores ducere. At Græcis hæc fuit perpetua religio, vt nunquàm fuerint ausi aliquid simile attētare. Ex his ergo omnibus colligere oportet hæc duo. Vnum est, quod ab ipsis nascentis ecclesiæ primordiis nunquàm licuit alicui post susceptum sacerdotium vxorem ducere. Alterum est, quòd etsi aliquando licuit matrimonio ligatum promoueri ad sacerdotium, iam modo non licet, quoniam decretum est, vt nullus ad sacros ordines suscipiatur nisi prius cōtinentiam vouerit. Nam Gratianus in distinctione illa 28. cap. Ecce ostensum est, citat beati Gregorij decretum sic dicens, Nullum facere subdiaconum pręsumant episcopi nisi qui se castè victurum promiserit: quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. Hæc Gregorius. Neque hoc decretum ecclesia leuiter & sine causa instituit, imò multis vrgentibus causis ita seruandum esse decreuit.
Exo. 12 Nam in lege veteri nullus carnes agni qui in figura corporis & sanguinis Christi immolatus est, comedere permittebatur, nisi renes accinctos haberet. Per illam autem renum cincturam designabatur libidinis refrenatio, quoniam dominus in euangelio castitatem cōmendans, hoc vsus est elogio. Sint lumbi (in-
Luc. 12 quit) vestri præcincti. Et in 1. Reg. legimus quòd cum venisset
1. Re. 21 Dauid ad Achimelech sacerdotem, non prius panes sanctificatos, etiam fame vrgente, recepit, quàm se suósq; mundos à mulieribus testaretur, & hoc non solum ab alienis aut concubinis, sed etiam ab vxoribus propriis. Ita enim sentit beatus Hiero. in commentariis super epist. ad Titum. Ex quo facto sacerdotis Achimelech, idem beatus pater colligit oportere multo magis eum qui sacrum domini corpus sit suscepturus, esse castum & pudicum: quoniam (vt ille ait) tantum interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorū, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Præterea bea-
1. Cor. 7 tus Paulus in priore ad Corinth. epi. admonet matrimonij vinculo ligatos, vt non fraudent se inuicem officio coniugij, nisi forte ad tempus, vt vacent orationi. Per quæ verba satis apertè innuit oportere eos qui orationi vacāt, abstinere ab officio cōiugij. Cū ergo ad sacerdotes nouæ legis pertineat quotidie pro

se &

Cœlibatus Sacerdotum.

se & populo Deum orare, conuincitur apertè iuxta Pauli sententiam, vt quotidie ab officio coniugij abstineant. Et certè ex hoc Pauli loco colligunt Ambrosius & Hieronymus, oportere sacerdotes esse adeo castos, vt ab omni coitu abstineant. Nam beatus Ambro. in expositione prioris epist. beati Pauli ad Timoth. sic ait: Si plebis hominibus orationis causa ad tempus se abstinere præcipit Paulus, vt vacent orationi: quanto magis leuitis ac sacerdotibus, quos die noctúque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo debent esse cæteris, quia actores Dei sunt. Hæc Ambrosius. Et beatus Hiero. in cōmentariis super epist. ad Titum, eandem facit collectionem, sic dicens, Si laicis imperatur vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu, quid de ipso sentiendum est qui quotidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas? Hæc Hieronymus. Ecce iam vides quot sint causæ vrgentes ad statuendum decretum de sacerdotum cœlibatu. Magna est ergo Lutheranorum temeritas, qui aduersus tot patrum sententias, contra tot conciliorum decreta, non verentur post votum continentię quod in sacrorum ordinum susceptione emiserũt, matrimonia contrahere, aliisque vt similiter faciant persuadere. Sed opus est vt respondeamus his quæ nobis obiiciũt Lutherani. Dicunt enim oportere castitatem, sicut omne aliud opus bonum, esse liberam & non coactam: quia non placent Deo coacta seruitia. At ecclesia (vt illi aiunt) cogit sacerdotes ad castitatem, non facit ergo bene illos cogendo. Respondeo. Ecclesia neminem cogit ad castitatem, sed ipsemet qui consecratur sacerdos seipsum obligat ad castitatis obseruationem. Ecclesia autem neminem cogit ad sacerdotij susceptionem. Si ecclesia cogeret absolutè & sine vlla conditione aliquem ad sacerdotium, iustam ille haberet querimoniæ occasionem. Cùm autē neminem illa cogat sacerdotium suscipere, non est ꝙ ob hanc causam quis ecclesiam de tyrannide arguat. Si non tibi placet cœlebs sacerdotium, abstine à sacerdotio & noli fieri sacerdos, quod nosti huiusmodi conditionem sacerdotium annexam habere. Sed volo (inquit Lutheranus quisq;) sacerdos esse & vxorē ducere. Respondeo, hoc nō esse electionis tuæ, aut tui arbitrij, sed solius ecclesiæ quæ quos voluerit potest ad sacerdotiũ promouere si dignos illos inuenerit, & à sacerdotio repellere quos nouerit indignos. Nō facit seipsum homo sacerdotē, sed ecclesia illũ per prælatos episcopos instituit sacerdotē. Ecclesia autē non

Resp. ad obiect. Luther.

nõ vult aliquem ad sacerdotiũ recipere, nisi ille velit cœlibem vitam perpetuò agere, & cætera habeat quæ ad bonum sacerdotem exiguntur. Si placet cõditio, oportet vt promissum serues. Si verò ante susceptum ordinem sacrum, hæc non placet conditio, aliud tibi placens vitæ institutum elige, & noli ordines sacros quibus est castitas annexa recipere. Secundò obiiciũt illud
1. Cor. 7 Pauli: Melius est nubere quàm vri, Cum ergo (vt dicũt) omnes à concupiscentia vrantur, bonum erit nubere vt per nuptias talis carnis adustio tollatur. Respondeo, Non omnis qui à carne tentatur, vritur, sed solum ille qui à carne superatur, alioqui Paulus ipse quum carnis stimulum patiebatur, adustus fuisse dicetur. Qui à carne vincitur, is aduritur. Et de his qui voto alligati non sunt, sed liberam habent sui potestatem, Paulus loquens dicit quòd melius est nubere quàm sic vri, id est, à carne superari. Tertiò obiiciunt, Difficillimũ esse & impossibile castitatem perpetuò seruare, præsertim aliquibus qui vehemẽter à carne impelluntur, & ardentissimos patiuntur carnis ardores. Propter quod Saluator de his qui se propter regnum cœlorum
Mat. 19 castrauerunt, loquens, dixit: Non omnes capiunt verbum hoc, qui potest capere, capiat. Respondeo, difficilem certè rem esse castitatem, sed esse difficilem homini sibiipsi & suis solis viribus relicto: nõ est autem difficilis illi qui à Dei gratia adiuua-
Phil. 3 tur. Omnia (inquit Paulus) possum in eo qui me cõfortat. Hãc autem gratiam nemini facienti quod in se est, Deus negat: sed
1. Cor. 10 omni petenti tribuit. Fidelis est Deus (inquit Paulus) qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum ten-
Mar. 13 tatione prouentum: Et ipse Saluator ait: Quæcunque orantes petitis, accipietis. Si ergo Lutheranus se adeò stimulatum à carne sentit, vt resistere non possit, petat adiutorium à Deo qui seipsum negare vnquàm sciuit facienti quod potest. Si quis indiget sapientia (inquit Iacobus) postulet illam à Deo qui dat omnibus affluenter. Faciat igitur Lutheranus quod Sapiens de
Sap. 8 seipso ait: Et vt sciui (inquit ille) quoniam aliter nõ possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donum, adij Dominum & deprecatus sum illum. Verùm hic admonere oportet lectorẽ ne arbitretur nos ideo inussisse Lutherum & eius sequaces hæreseos nota, quòd nos credamus ex diuina institutione esse necessarium cœlibatum ad sacrorum ordinum susceptionem, quoniam (vt iam proximè docuimus) in primordiis ecclesiæ coniugatos legimus fuisse sacerdotes.

dotes. Nam coniugium non obest ex institutione diuina sacerdotio. Concilium siquidem Gangrense cap. 4. suorum Decretorum sic definit: Si quis discernit presbyterum coniugatum, tanquam occasione nuptiarũ offerre non debeat, & ab eius oblatione ideo se abstineat, anathema sit. Hæc cõcilium Gangrẽse. Ex cuius decreto apertissimè cõstat non esse ex lege diuina necessarium cœlibatum ad sacrorum ordinũ susceptionẽ. Neque nos ob hanc causam Lutherum & eius sequaces notauimus, sed ideo illos de hæresi accusamus, quia contra ecclesiæ statutum de sacerdotum cõtinentia, illi docẽt sacerdotes vt matrimonia contrahant, & ad sic faciendum alliciunt, irridéntque ecclesiã eò quòd tale statuerit decretum, dicúntq; illã in sic statuendo errasse. Ob quam causam omnis qui rectè (vt decet) de ecclesiæ firmitate & certitudine senserit, censebit meritò illos fuisse de hæresi notatos. De hac re aliquid infrà adhuc dicemus, quoniã ea de quibus in titulo de virginitate, & in titulo de votis dissere mus, nonnihil ad hoc negocium spectare videntur. Sunt enim illa huic materiæ valde vicina. *Cõcilium Gãgrense.*

Quinta hæresis docet infimum quęque sacerdotem posse in absentia episcopi exercere munus episcopale. Huius hęresis author est Richardus Armacanus Hibernicus, qui in libro 6. de quæstionibus Armenorum, cap. 6. dicit minores sacerdotes in absentia episcopi exercere posse officia sacramentalia, qualia sunt consecrationes altarium, olei vel chrismatis benedictio, ordinum collatio &c. Hic Armacanus floruit anno domini M. ccclx. sub Carolo 4. imperatore, & Innocentio 6. summo pontifice. Eundem errorẽ tutatus est Ioan. Vuitcleff. Aduersus hunc errorem sæpe iam disputauimus. Nam in tit. de confirmatione, probauimus illud sacramentum à solis episcopis posse conferri, & non ab aliquo minore sacerdote. In tit. de episcopis, cõuicimus tum ex sacris literis, tum ex conciliorum definitionibus, episcopos esse & dignitate & potestate aliis sacerdotibus superiores. At si minores sacerdotes possent omnia quæ episcopi faciunt, & ipsi facere, essent proculdubio illi episcopis pares, neq; esset inter eos vllum discrimen. Sed quoniam in illis locis nihil de ordinũ collatione disputauimus, pro illius rei definitione solum proferam quoddã decretum concilii secundi Hispalensis. Nam quinto capite Decretorũ præfati cõcilii, hæc quæ sequuntur habentur verba: Quinto iudicio ad agnitionem nostri examinis, Agabrensis diaconi relatu deductum est de quibusdam *Armacanus. Ioannes Vuitcleff. Cõcilium Hispalẽse*

ipsius ecclesiæ clericis, quorum dum vnus ad presbyteri, duo ad Leuitarum ministerium sacrarētur, episcopus eorū oculorum dolore detentus fertur manum suam super hos tātum posuisse, & presbyter quidam contra ecclesiasticum ordinē benedictionem dedisse, qui licet propter tantam pręsumptionis audaciam poterat accusatus præsenti iudicio damnari, si adhuc in corpore positus, non fuisset mortis vocatione pręuentus, sed quia iam ille examini diuino relictus, humano iudicio accusari non potest, hi qui supersunt, & ab eo nō consecrationis titulū, sed ignominiæ elogium perceperunt, ne sibi licētiā talis vsurpatio faciat, decreuimus vt à gradu sacerdotalis vel leuitici ordinis quē peruerse adepti sunt, depositi, æquo iudicio abiiciantur. tales enim merito iudicati sunt remouendi, quia prauè inuenti sunt constituti. Hæc concilium Hispalense. Ecce de ordinum collatione concilii definitionem, per quam decernitur eos nō esse ordinatos quibus episcopus manus imposuit, quoniā benedictionem non ab episcopo sed à presbytero receperunt. Post tanti ergo concilii definitionem iniustū esset nos amplius de hac re disputare. Quod si forte lector curiosus plura de hac re nosse cupit, legat Thomam Vualden in lib. de sacramentalibus, titu. 7. quoniam illo loco pręfatus author satis copiose de hac re disputat aduersus Armacanum & Ioannem Vuitcleffum.

SACRAMENTA.

ILle antiquus humani generis hostis, inuidiam humanę gloriæ semel conceptā nunquā deposuit, & ita quæcunque potest semper homini nocere satagit, & illū à cōsecutione æternæ beatitudinis impedire nititur. Quapropter perspiciens dæmon quantum adiutoriū præbeant hominibus sacramēta quæ Deus illis reliquit ad cōsecutionem vitæ æternæ, omni qua potuit via tentauit homines ab illorum perceptione & vsu abducere. Vt autem hoc meliusfaceret, quosdā hęreticos decepit, quos tāquā suæ militię principes institués, per eorū manus alios quos posset subuerteret catholicos & fideles. Fuerunt enim plures hæretici qui sacramenta ecclesiæ omnia negarent, vt Cathari, non inquā illi Cathari qui alio nomine vocantur Nouatiani, sed alii multo illis recentiores, de quibus iam aliàs diximus. Alii fuerūt hęretici qui etsi aliqua admittant sacramenta plura tamen alia negant, prout iam ostēdimus cū de vnoquoq; sacramento in propriis eorū titulis disseruimus. Alii rursum aliqua sacramēta ad-
Cathari.

mittẽtes negãt aliquod eorũ cõferre gratiã suscipiẽti, quãtũlibet ad illius susceptionẽ præparet animã suã. Huius erroris authores sunt Armeni. Istorũ errorẽ tandiu ab ecclesia explosum recepit tutãdum Martinus Lutherus, qui talia de sacramentis verba profert: Hæretica est, sed vsitata sententia, sacramenta nouæ legis dare gratiam illis qui non ponunt obicem. Hæc Lutherus. Quapropter videtur mihi esse Lutherus tanquàm alter Nabuzardam princeps militiæ Nabuchodonosor regis Babylonis, qui muros Hierusalem in circuitu destruxit, & succendit domum Domini, & sustulit omnia vasa aurea & argentea & ærea, in quibus ministrabant sacerdotes in templo Domino. Quid aliud sunt sacramenta, & aliæ ecclesiæ cæremoniæ, quàm vasa quædam in quibus Deo in hac vita ministratur? Vasa inquàm aurea & argentea sunt sacramenta: reliquæ autem omnes ecclesiasticæ cæremoniæ vasa sunt ærea. Quæ omnia cum Lutherus ab ecclesia auferre conatur, apertè demonstrat se esse alterum Nabuzardam, vnum videlicet ex principibus diabolicæ militiæ. Aduersus hanc pestiferam hæresim, etsi de quolibet sacramento sigillatim disputatum sit, tamen hoc impræsentiarũ agendum est, vt ostendamus breuissimè de omnibus sacramentis in genere, ea fore pro sacramentis habenda quæ sancta mater ecclesia velut alia recipit & tuetur. Nam quod ecclesia non potest errare ex Dei adiutorio illi assistente, præsertim in illis in quibus oportet non errare, iam aliâs sæpe ostendimus. Et ex hoc collegimus ecclesiam habere facultatem discernendi diuinas scripturas ab humanis, verúmque earum sensum à falso, Deo illam quotidie illustrante, ne videlicet erret in his, in quibus error fuisset periculosus. At nullibi periculosior fuisset iactura, quàm si falsa pro veris sacramenta, & traditiones hominum, imò figmenta diaboli pro traditionibus Dei ecclesia recepisset, quoniam tunc spem suam ecclesia in fictis ac vanis corporalium rerum signis, prout magi faciunt, tanquàm in Christi sacramentis collocasset. Si ergo ecclesia hanc habet à Deo collatam potestatem, vt verba Dei à verbis hominũ discernat, necessarium est etiã fateri illam etiã hãc habere potestatem à Deo similiter illi collatam, vt traditiones Dei discernat à traditionibus hominũ. Nam aliâs vtrobiq; posset pari ratione vitãdus error oriri. Christus enim suæ ecclesiæ vsq; ad cõsummationem seculi assistens, nõ solũ hoc agit vt ecclesia hoc aut illo modo nõ erret, sed ne erret vllo. At nullibi maiore cum iniuria

Armeni. *Lutherus.* 4. Reg. 26

Christi posset errare, quàm si fiduciam in illo ponendam solo, ponat in signis nulla prorsus fultis gratia, sed omni bono fidei vacuis atque inanibus, quoniam id notissima esset idololatria, quam Deus supra omnia alia vitia abominatur. Colligitur ergo ecclesiã non posse errare in suscipiendis sacramentis fidei, non inquã magis quàm in suscipiendis scripturis diuinis, in quibus discernendis eam non posse errare iam aliàs ostendimus. Quapropter merito decretum est vt quisquis aliter senserit de sacramentis ecclesiæ quàm sancta Romana ecclesia sentit, hęreticus reputetur. Aduersus hanc hæresim strenuè pugnat illustrissimus rex Angliæ vno integro libello quem pro assertione sacramentorum ecclesiæ edidit.

Secundus de hac re error est qui negat in aliquo sacramento imprimi characterẽ. Et huius erroris author est etiã Lutherus. *Lutherus.* Verùm de hoc errore iam satis (vt existimo) suprà disputauimus in tit. de charactere. Non est ergo iustum vt iterum hunc errorem in contentionem reuocemus.

SANCTI.

Nihil est quod intentatũ reliquerit aduersarius noster diabolus, vt nos à vitæ æternæ consecutione impediret. Nã quicquid nos ad illam beatã vitam capessendam iuuare potest à nobis auferre conatur. Qui enim à sacramẽtorum perceptione hominum mentes auocare nitebatur, idem etiam à veneratione sanctorũ homines reuocare molitus est, quoniã videlicet scit nos plurimum illorũ orationibus iuuari. ideo quosdã misit qui in spiritu erroris loquentes mendaciũ, dicerent sanctos non esse ab hominibus honorandos, neque oportere illos orare, vt vel sic homines hic viuentes sanctorũ qui in cœlis sunt defraudarent auxiliis. Huius pestiferæ hæreseos author primus (quod sciam) fuit Eustachius quidam, propter hunc errorem & multos alios in cõcilio Gangrensi dãnatus. *Eustach.* Post hunc in eodem errore successit Vigilãtius Gallus Barchinonẽsis ecclesiæ presbyter, aduersus quem B. Hiero. bis de hac re scripsit. *Vigilantius.* Eundem errorem post multos annos tutati sunt Valdenses, qui omniũ sanctorum festiuitates ab ecclesia auferre conati sunt. *Valdẽses.* Ioan. Vuitcleff cum semper pro valdensium secta pugnauerit, noluit in hac parte ab illis deficere, vt semper sui similis esset. *Ioannes. Vuitcleff.* De Ioanne Huss nõ est opus dicere, cum hic in verba Vuitcleff magis quã in verba Christi iurasse videatur. *Ioannes Huss.* Bohemi vero captiuantes intellectus suos in obsequium Ioan. Huss, hunc inter alios tutantur erro- *Bohemi.*

tur errores. Matinus Lutherus hodie in eadem damnatione persistit. Ioã. Oecolampadius in expositione quã edidit super Esa. prophetam, hunc errorem sæpissimè inculcat. Sanctos esse honorandos apertè docet propheta regius dicens, Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Amicos Dei vocat Apostolos & reliquos sanctos, qui Deum syncero quodam amore diligunt. Nam ipsemet Christus promisit illis vt post hanc transactam vitam in suã reciperet amicitiã, dicens, Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Qui ergo à Dauid honorati esse perhibentur, non est dignum vt à nobis sine vllo honore relinquantur. Præterea ipsamet veritas apud Ioan. ait, Si quis mihi ministrauerit, honorificauit eum pater meus qui in cœlis est. Quid ergo insipientes hæretici garriunt? Nunquid iustum est vt quos Deus pater honorat in cœlis, nos dedignemur honorare? Præsertim cũ honor exhibitus sanctis, exhibeatur Deo qui glorificatur in honore sanctorum. Gloriosus est enim Deus in sanctis suis, ait propheta regius. Rursum ad honorandos sanctos hortatur nos Ecclesiasticus dicens, Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Et postquã aliquas laudes patrum veteris testamenti protulerat, statim subdit, Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habẽtur in laudibus. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrãdi laudes eorum. Si ergo licet eos laudare, licebit etiam eos honorare, quoniam laus quędam honoris species est. Nam per verba laudatoria testamur quam habeamus de illo quem laudamus, existimationem, quemadmodum per genuflexiones, & capitis denudationes testamur eam, quam habemus ad alium venerationem. Accedit ad hæc ipsius vniuersalis ecclesiæ authoritas, quæ dies festos in venerationem sanctorũ quotannis celebrat, & à toto populo Christiano celebrari præcipit. Et vltra hoc pręceptum quod fortè recens est quo ad plurimos dies festos, est vetusta nimis & sine initii memoria, semper obseruata consuetudo, vt in veneratione sanctorum aliqui semper fuerint dies festi celebrati. Nam hoc ipsum testantur sermones antiquorum ecclesiæ doctorum quos in celebritatibus sanctorum, & in illorũ laudem coram populo faciebant. Extant sermones Ambrosii, multò plures Augustini, quos in festiuitatibus sanctorum coram populo prædicarunt, vt eundem populum allicerent ad sanctorum, & imitationem, & venerationem. At si sancti non essent venerãdi, ecclesia illorum festiuitates esse ce-

Lutherus. *Oecolampadius.* *Psal. 138* *Ioan. 12* *Ibidem.* *Psal. 67* *Eccle. 44*

lebrandas nunquam præcepisset, nec Deus ecclesiam suam, cui semper vsque ad consummationem seculi assistit, tandiu errare permisisset. Ostenso ergo qualiter sacris literis consona sit sanctorum veneratio, superest vt ostẽdamus licitum esse, ne dicam meritorium, sanctos orare. Nam hoc etiam hæretici negant, quasi diuinæ clementiæ derogent, quòd qui Christo ministrauerit, hoc honore dignus habeatur, vt pro aliis intercedat.
Gene.20 Abraham orat pro Abimelech qui Sarram illius vxorem acceperat, & exaudita est oratio Abrahã. Et in libro Iob legimus:
Iob.5 Voca si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Quæ quidem verba quamuis illa Eliphat Themanites ad Iob dixerit, non tamen ea Iob reprehendit, sed consilium eius,
Iob.33 velut sanum libenter suscipit: cum tamen aliàs illum de malè ab eo dictis reprehenderit. Ad eundem modum Heliu dixit, Si
Iob.42 fuerit pro eo angelus loquens vnus de millibus, & annunciet hominis æquitatem, miserebitur eius Deus, & dicet, Libera eum, vt non descendat in corruptionem. Inueni in quo ei propitier. Et in eodem libro post descriptam omnem disputationem quam Iob habuit cum amicis suis, in qua illi amici Deum offenderant, statim ponitur præceptũ Dei quo iussit illos ire ad ipsum Iob, vt rogarent illum quatenus pro eis ad Deum orare vellet. Quod cum illi (vt Dominus præceperat) fecissent, Iob pro illis
Luc.7 orans exauditus est. Et centurio qui puerum habebat paralyticum, seniores Iudæorum misit ad Christum vt pro salute pueri deprecarentur, eò quòd se indignum putauit qui hoc impetrare posset à Christo. Cur non etiam nos de nostris meritis diffidentes, ad sanctos recurremus, vt ipsi pro nobis Deum orent, quò facilius nostras petitiones obtineamus? Sed quoniam hæc & alia sunt plurima testimonia sacræ scripturæ, quibus conuincitur iustos viros pro aliis Deum orantes ab eo exaudiri, ad hoc asylum confugere hæretici, vt dicant licere nobis recurrere ad sanctos viros dum hic viuunt, & illos pro nobis hic orantes exaudiri, non autem cum iam ex hac vita decesserint. Sic enim docet Oecolampadius in commentariis super Esaiam. hoc etiam olim teste Hieronymo dixit Vigilantius. Quapropter audiamus quid de illo Hieronymus referat. Sic enim in quodam libro aduersus Vigilantium ait, Dicis in libello tuo, quòd dum viuimus, mutuò orare possumus: postquam autem
Apo.6 mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio, præsertim cum martyres vltionem sui sanguinis obsecrantes impetrare

petrare nequiuerunt. Si apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando de se adhuc debent esse soliciti, quanto magis post victorias, coronas, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcētis millibus armatorum impetrat à domino veniā. Et Stephanus imitator domini sui, & primus martyr in Christo, persecutoribus veniam deprecatur. Et postquàm cum domino esse cœperint, minus valebunt? Paulus Apostolus ducētas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas. Et postquàm resolutus esse cœperit cū Christo, tunc ora clausurus est, & pro iis qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit? melióreque Vigilantius canis viuens, quàm ille Leo mortuus? Rectè hoc de ecclesiaste proponeres, si Paulum in spiritu mortuum confiterer. Hucusq; Hieronymus. Sed præter hæc quæ Hiero. obiicit, sunt alia scripturæ sacræ testimonia multo apertiora ad conuincendum sanctos qui iam vita defuncti sunt, pro nobis orātes exaudiri. Iacob enim propinquus morti, cum benediceret filiū suū Ioseph, ait: Deus in cuius conspectu ambulauerunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea vsque in pręsentem diem, Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoq; patrum meorum, Abraham & Isaac: & crescant in multitudinem super terram. In quibus verbis illud est aduertendum, ꝙ Iacob præcipit inuocari super filios Ioseph nomina patrum iam defunctorum: quoniam etsi mortui sint corpore, & mundo, viuunt tamen coram Deo. Nam vt veritas in euangelio ait: Nō est Deus mortuorum, sed viuorum. Omnes enim viuunt ei. Præterea Moyses pro peccato populi Deum orās sic ait: Quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum &c. Sequitur infrà: Placatúsq; est dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus populum suum. Ecce vides Moysem orantem Deum per merita patrum, videlicet Abraham, Isaac, & Iacob. Si ergo Moysi licet offerre merita patrum, quare ipsimet patres non melius offerre poterunt sua? Si dicas illos iam recepisse præmium bonorū quæ hic egerunt, nec posse amplius mereri, fateor: verùm nos non dicimus sanctos orantes exaudiri ad cumulum meritorum suorū, sed hoc dicimus eos meruisse in via, vt orantes pro nobis in patria exaudirentur. Quapropter cū exaudiuntur, potius cedit illis in præmiū meritorū pr-

Exo. 32
Act. 7
Eccl. 12
Gen. 48
Mat. 22
Exo. 32

,cedentium,quàm in nouum meritum. Etsi eos esse extra tem-
, pus merendi est sufficiens caussa vt non possint pro nobis oran
, tes,nobis prodesse,etiam erit sufficiens caussa vt illorum meri-
, ta prodesse non possint,cũ Moyses illa pro populo orans Deo
, offerebat. Et si merita illorum prodesse potuerunt cùm Moy-
, ses illa offerebat Deo,multo magis prodesse poterunt si illi of-
ferant eadem Deo. Eodem modo etiam orabat Azarias positus
in fornace accẽsa igni, Ne,quęsumus (inquit) tradas nos in per-
Daniel.3 petuum propter nomen tuum,& ne dissipes testamentum tuũ,
neque auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham
dilectum tuum,& Isaac seruum tuum,& Israel sanctum tuum,
quibus locutus es pollicens quòd multiplicares semen eorũ si-
cut stellas cœli,& sicut arenam quæ est in littore maris. Sic autẽ
orans exauditus est,quoniam liberatus est cum sociis suis de for
,nace ardenti. Si merita sanctorum iam defunctorũ nihil pro-
,desse possunt post eorum mortem,frustra Azarias Deum orans
, merita illorum patrum obtulisset Deo. At cùm nõ frustra ora-
,uerit,sed exauditus fuerit,conuincitur merita sanctorũ defun-
,ctorum nobis post eorum mortem posse prodesse, quoniã hoc
, viuentes meruerunt,vt post mortem suam nobis prodesse pos-
Zach.1 sent, Rursum,apud Zachariam prophetam angelus Dei orat
Deum pro populo Iudaico in captiuitate posito dicens, Domi-
ne exercituum vsquequo tu non misereberis Hierusalem,& vr-
bium Iuda quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est.
Hiere.19 Quibus verbis angelus orat Deum pro redemptione populi Iu
daici, ducẽs in recordationẽ Hier. prophetę oraculũ quo ex prę
cepto Dei prædixerat post septuaginta annos in suam patriam
,& libertatem populũ Iudaicum fore reducendum. Ex hoc loco
,Zachariæ prophetæ conuincitur istorũ hęreticorũ impudentia,
,qui dicunt sanctos, qui sunt in cœlo non esse à nobis inuocan-
,dos,quia ipsi iam nõ possunt Deum pro nobis orare. Ideòque
dicunt inanem esse talem inuocationem sanctorum,quę ad ni-
hilum valitura est. Istorum tamen sententiam damnat Zacha-
rias propheta,cùm ait angelũ Domini iam beatũ, orasse Deũ
pro populo Iudaico in captiuitate detento,vt illum Deus a ca-
ptiuitate illa eriperet. Deinde, Onias summus sacerdos Iudæo-
2. Mac. 15 rum post mortem suam apparuit Iudæ Machabæo manus suas
extendens,& orans pro omni populo Iudæorum. In qua visione
alius similiter apparuit eidem Oniæ socius, de quo ad Iudam
Machabæum Onias ait, Hic est fratrum amator, & populi
Israel.

Iſrael. Hic eſt qui multùm orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate, Hieremias propheta Domini. Si ergo ſancti in limbo extra ſtatum meriti, & non adhuc Deo fruentes pro ſuis orabāt, quanto libentius id facient cùm iam Deo fruentur, præſertim quòd pro alio Deum orare eſt opus charitatis? Cùm ergo charitas, iuxta beati Pauli ſententiam, nō excidat, imò perficiatur in patria, conuincitur vt ibidem pro nobis multò feruentius orēt quàm fecerunt dum hic viuerent, aut cùm in limbo fuerūt. Sed hoc teſtimonium ex libro Machabæorum Lutherani contemnunt, propterea quòd librum illum dicunt nō pertinere ad canonem librorum ſacræ ſcripturæ, ſed eſſe mera ſomnia hominis nullam habentis authoritatē. Hoc tamen falſiſsimum eſſe, ſuprà libro primo oſtendimus, vbi probauimus libros Machabæorum eſſe verè canonicos & ſacros. Deinde beatus Ioannes in Apocalypſi vidit quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores qui ceciderunt corā agno, habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorū, quæ ſunt orationes ſanctorū. Et in eadem Apocalypſi iterum vidit angelum ſtantē ante altare, habentem thuribulū aureum, & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorū, de manu angeli coram Deo. Cū autē ex doctrina Saluatoris homines ſancti in gloria ſint æquales angelis Dei: conuincitur, vt ſi angeli pro nobis orant in patria, etiam homines ſancti pro nobis orare poſsint, & exaudiri. Denique diues epulo in tormentis poſitus, orauit pro fratribus ſuis in hac vita exiſtētibus: multò ergo magis credendū eſt, ſanctorum animas in cœlo poſitas quæ ardentiori erga proximos flagrant charitate, orare Deū pro ſalute fratrum in hoc ſeculo manentium. Nam ſi diues ille qui dum viueret, nullam ſalûtis fratrum curam habuit, pro ſalute illorum mortuus intercedit, multò iuſtius eſt credere ſanctos qui dum viuerent pro hominibus orabant, hoc ipſum poſt mortem quando iam Dei viſione fruuntur feruentius facturos. Vereantur ergo hæretici contra tot ſacræ ſcripturæ teſtimonia, ſanctorū gloriæ & honori detrahere, & illorū ſuffragiis viuos homines defraudare. Poſſem etiam ad huius rei confirmationem plura ſacrorū doctorū teſtimonia citare, quæ prudens omitto, ne metas breuitatis promiſſæ excedā. Quod ſi curioſus lector ea videre deſiderat, aſsignabo ei loca vnde illa petere poſsit. Bernardus ſermone 66,

1. Cor. 13

Apoc. 5

Apoc. 7

Luc. 20

super Cant. reprehendit quosdã sui tẽporis hæreticos, qui negabant sanctos esse orandos. Beda in homilia super euangeliũ Matth. de muliere Chananea. Damasce. lib. 4. de fide orthodoxa. cap. 16. Aug. super Ioannem tractatu 84. & super Psal. 120. Cyrillus lib. 6. aduersus Iulianum apostatam. Hieron. in libro contra Vigilantium, Cyprianus ad Cornelium papam scribens petit, vt si quis eorum prior decesserit, pro fratribus & sororibus nostris Deum oret: & est hæc epistola omnium prima. Dionysius Areopagita cap. 7. Ecclesiasticę hierarchię. Post tot apertissima & efficacissima testimonia extant plurima cõciliorum decreta quæ de hac re definiunt. Cõcilium Gangrense, cap. 20. suorum decretorum in hunc modum ait, Si quis per superbiam tanquam perfectum se existimans, conuentus qui per loca & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiã oblationes quæ ibidem celebrantur, spernẽdas esse crediderit, memoriásque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hæc ibi. Sunt etiam alia plurima concilia quæ præcipiunt litanias, hoc est rogationes sanctorum quotannis solenniter in ecclesia fieri, in quibus ad omnes sanctos orationes & preces emittuntur vt Deum pro populo orent. Nam cõcilium Aurelianense cap. 23. suorum Decretorũ sic ait, Rogationes, id est litanias, ante ascensionem Domini placuit celebrari, ita vt præmissum triduanũ ieiunium in dominicæ passionis solennitate soluatur: per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuersa conueniat: quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis vtantur. Hæc concilium. Litanias etiã fieri præcipit concilium Gerũdense cap. 3. Conciliũ Toletanum quintum cap. 1. & concilium Toletanum sextum cap. 2. Concilium Braccharense secundum cap. 9. Verùm hæ rogationes quæ ab his tribus vltimis conciliis celebrari mandantur, aliæ sunt ab illis quas celebrari præcepit concilium Aurelianense: quoniã illæ in vere ante ascensionem Domini fieri mandantur, hæ autẽ in mense decembri celebrari præcipiuntur. De hoc tamen inter omnia illa concilia conuenit, quoniam omnia illa concilia decernunt & mandant vt aliquo tempore rogationes solennes celebrentur. At si sancti non essent orandi, nunquam concilia præcepissent tales litanias celebrari. Si enim ipsi non audiunt orationes nostras, aut orantes pro nobis nunquã exaudiuntur, frustra illos orare præcipimur. Veneremur ergo sanctos quos pater cœlestis sic honorificauit, vt amicitia sua dignos iudicauerit.

Cõcilium Gangrẽse. *Cõcilium Aurelianense.* *Cõcilium Gerũdẽse.* *Cõcilium Toletanũ.* *Cõcilium Braccharense.*

uerit. In nostris necessitatibus ad eos confugiamus, eos orantes, vt pro nobis ad Deum intercessores esse velint. Nec tamen hac fiducia illos orare debemus, vt in illis omnem nostram spem collocemus, tanquam illi potentes sint ad præstandum ea quæ cupimus, quoniam hoc modo solum Deum orare debemus, & in illo solo puppim (vt dicitur) & proram constituere. Sed hoc solùm à sanctis petere & sperare debemus, vt ipsi velint à Deo petere id quod nos assequi optamus. Hoc enim apertè innuit diuinus Psaltes, dicens, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi? Et ne quis deciperetur credens quòd ipsi montes, hoc est sancti, essent auxilium daturi, statim subiunxit, Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Quæ verba exponens beatus Augustinus super psalmos ait, Noli putare quia ipsi montes tibi dabunt auxilium. Accipiunt enim quod dent, non de suo dant. Hæc ille. Propter hoc ecclesia à spiritu sancto edocta, in litaniis siue rogationibus quas celebrat, alio modo orat Deum, & alio modo orat sanctos. Nam Deum orans sic ait, Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Cùm autem aliquem sanctorum orat, non dicit illi, miserere nobis: sed ait, Ora pro nobis. Itaque ecclesia orans, à Deo petit misericordiam, à sanctis autem intercessionem. Argumenta quibus se hæretici tuentur, quoniã ridicula sunt, & nullius roboris, breuitati studens omisi, præsertim quòd ex iis quę diximus, facillimè reiici possunt. Aduersus hanc hæresim disputat Iodocus Clichthoueus vno integro libro quem inscripsit de veneratione sanctorum. Thomas de Vio Caietanus Cardinalis paruum quoddam opusculum de hac re edidit. Albertus Pighius campensis hanc rẽ perdoctè tracta, in libro controuersiarum Ratispone habitarum, controuersia tertiadecima.

Psal. 120

SATISFACTIO.

Lutherus.

VNus ex pestilentissimis Lutheri erroribus est, quo docet nõ esse opus peccatori vlla satisfactione pro peccatis perpetratis, quoniã (vt ille ait) dimissa culpa, omnis etiã pœna quę culpæ debebatur, dimissa manet. Sed contra hunc errorem iam satis suprà disputauimus in titulo de pœnitentia. Illo enim loco ostendimus ex sacris literis, post dimissam à Deo culpam oportere peccatorem pro illa aliquam, aut in hoc mundo, aut in purgatorio pati pœnam. Et ita non est opus vt iterum de hac re disputemus.

SCRIP

SCRIPTVRA SACRA.

Omnibus ferè hæreticis hoc vnum fuit commune, sacris videlicet scripturis detrahere. Nã eas sæpissimè aliter quàm decet, pro libito interpretantur. Et si fortè contra aliquam eorũ assertionem locus aliquis afferatur tam patens, vt interpretationibus eorum quantumlibet tenebrosis minimè valeat eius claritas offuscari, statim librum illum ex canone scripturæ sacræ reiicere conantur, dicẽtes librum illum indignum esse qui
Can.4 in catalogo sacrorum librorum connumeretur. Nam cum scriptura sacra sit mystica quædam turris Dauid, ex qua omnis armatura fortium & catholicorum virorum pendet, ideo hæretici conãtur scripturas sacras minuere, ne arma habeamus quibus eorũ insanas doctrinas prosternere valeamus. Ideo ab aliquibus vnus liber, ab aliis alius reiicitur, prout cuiq; expediens videtur, & suæ assertioni talis libri doctrina repugnat. Hoc tamen loco non est opus aduersus singulas eorum hęreses disputare. Nam cum suprà libro primo cap.2. iam ostenderimus sacrorum librorum catalogum, satis nunc erit solum narrare eas hæreses, quæ ex canone librorum ab ecclesia recepto aliquos reiiciunt libros velut apocryphos, & nullius authoritatis.

Prima ergo hæresis est, quæ totum vetus testamentũ reiicit. *Carpocratis.* Huius hæresis primus author extitit Carpocrates, à quo Carpocratiani siue Carpocratitę hęretici dicti sunt. Post hũc Carpocratem successit in eodẽ errore Cerdon, tempore Iginij papæ & martyris, qui nonus à beato Petro totius ecclesiæ sum- *Cerdon.* mus pontifex fuit. Hoc enim tribuit Cerdoni Augustinus in libro de hæresibus, cap.21. Post Cerdonem hãc eandem tutatus *Seueriani.* est hæresim Seuerus, à quo Seueriani dicti sunt. Hoc enim de Seuero refert Augustinus in eodem libro de hęresibus, cap.24. Eandem hæresim post aliquot annorum curricula suscitauit *Manichæi* Manichæus, sub quo magis innotuit: qua de causa factum est vt à multis credatur Manichæum fuisse primum huius hęresis authorem. Constat tamen Manichæum fuisse ferè ducentis annis posteriorem Cerdone. Post Manichæum eandẽ amplexati *Albanẽses* sunt hæresim Albanẽses. Nam Guido Carmelita in sua summa de hæresibus, Albanensium errores enumerans, hunc inter alios sexto loco collocat. Hi omnes hæretici conuenerunt in vnum aduersus testamentum vetus, illi exprobrantes, quod à malo principio factum fuerit: quapropter malum esse etiam illud dicebant. Aduersus hanc hæresim iam suprà disputauimus in titulo

tulo de lege,hæresi secũda. illo enim loco per testimonia sumpta ex nouo testamento probauimus legẽ esse bonam,& à bono principio procedentem. Et in titulo de Deo, hæresi prima, probauimus ex sacris literis vnum tantum esse Deum, qui sit omnium rerum principium. Non est ergo opus vt amplius aduersus hanc hæresim disputemus.

Secunda hæresis nõ recipit libros Machabæorum. Huius erroris author est Lutherus,dicens libros illos nõ esse canonicos, nec dignos qui sacris libris annumerentur. Hoc autem ideo facit Lutherus, quia doctrina in illis contenta apertisime contra suam doctrinam pugnat. Lutherus enim ait orationes aut alia suffragia quæ à viuẽtibus pro mortuis fiunt,nihil mortuis prodesse. In secundo autem Machabæorum libro laudantur talia suffragia quæ pro mortuis fiunt. Ideo Lutherus suum pertinaciter defendens errorem, hos Machabæorum libros, quia suæ doctrinæ repugnãtes,reiicit. Quòd autem hi libri inter sacros sint connumerandi,testantur beatus Augustinus,Damascenus, Innocentius papa huius nominis primus.demum concilium Carthaginense tertium inter canonicas scripturas hos Machabæorum libros censuit collocandos. Quæ omnia suprà lib.1. cap.2.protulimus. Verùm Lutherus & illius imitatores obiiciunt nobis Hieronymum dicentem tales libros non esse canonicos. Sed reuera aliter Hieronymus sentit quàm ipsi putant. Nam in præfatione in libros Machabæorum Hieronymi verba sunt hæc: Machabęorum libri licet non habeantur in canone Hebræorum,tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminũ annotantur historias. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis constat hos libros esse ab ecclesia in sacrorum numerum coaptatos. Quòd si ecclesia censuit hos libros esse pro diuinis recipiendos,quanuis in canone Hebræorum non habeantur, nullus citra hæresis notam illis repugnare valebit. *Lutherus.*

Tertia hęresis est quæ euangelia sacra reiicit. Nam Cerdon, de quo supra diximus,solum recipiebat euangelium Lucæ,alia tria reiiciẽs. Hoc enim de illo refert Tertullianus in lib.de hęresibus. Cerdonis errorem postea suscepit Marcion, eiusdem Cerdonis discipulus,prout Irenæus testatur lib.1.aduersus hæreses. *Cerdon.* *Marcion.*

Quarta hæresis est, quæ ex omnibus quatuor euangeliis solum recipit euangelium Matthęi,reliqua tria contemnẽs. Hãc hæresim tribuit Philaster Cerintho, in suo libro de hæresibus. *Cerinthus*

Verùm

Verùm Augustinus in cap. 8. sui opusculi de hæresibus, de hoc Cerintho disserens, nunquàm huius hæresis meminit. Irenæus lib. 1. aduersus hæreses cap. 26. tribuit hunc errorem Ebioni, à quo dicti sunt Ebionitæ hæretici. *Ebion*

Quinta hæresis est, quæ Actus Apostolorum nõ recipit, sed illum librum conatur auferre ex catalogo sacrorum librorũ. Hanc hæresim tribuit etiam Philaster Cerintho simul cũ præcedente, cuius nec meminit Augustinus, sicut nec præcedentis. Eusebius Cæsariensis lib. 4. historiæ Ecclesiasticæ refert, Seuerum, à quo Seueriani hæretici dicuntur, non recepisse librum actuum Apostolorum. *Cerinthus* *Seueriani.*

Sexta hæresis est, quæ omnes Pauli Apostoli epistolas docet nullius esse momenti. Huius pestiferæ hæresis primus author fuit Ebion. Hoc enim illi tribuit Irenæus lib. 1. aduersus hæreses cap. 26. Et hoc ideo Ebionem fecisse constat, quia Ebion docebat legem veterem simul cum noua esse obseruandam. Cui doctrinæ cum tam apertè repugnet Paulus in pluribus suis epistolis, ideo Ebion vt suum tutaretur errorem, ad hoc confugit asylum, vt omnes Pauli epistolas reiiceret. Post Ebionem successit in eodem errore Seuerus: quanquàm Augustinus in libro de hæresibus de Seuero faciens sermonem, nunquàm huius erroris meminit. Verùm Eusebius Cæsariensis lib. 4. historiæ Ecclesiasticæ cap. 26. refert Seuerum obtrectasse Paulo, & omnes illius epistolas refutasse. Et hoc idem fecisse Tatianum Encratitarum principem apertè innuit, quanquàm de Tatiano Augustinus disserens, nunquàm hoc illi impingit. Hanc eandem hæresim suscepisse Elcesaitas testatur etiam Eusebius libro 6. Ecclesiasticæ historiæ cap. 27. *Ebion.* *Seuerus.* *Tatianus.* *Elcesaita.*

Septima hæresis non recipit epistolam Iacobi. Huius hæresis author est Martinus Lutherus. Nam licet olim ab aliquibus de illa dubitatum fuerit an esset Iacobi, tunc tamen non erat adhuc aliquid de illa definitum ab ecclesia. At cum modo iam sit ab ecclesia in multis conciliis recepta, non licet iam de illa dubitare. Quapropter Lutherus qui illam contra ecclesiæ definitionem reiicit, meritò hæreticus hac ratione censetur. Quare autem Lutherus hanc Iacobi Apostoli epistolam reiiciat, apertum est. Lutherus enim, vt in titulo de fide relatum est, sentit solam fidem iustificare, eámq; solam esse satis ad vitam æternam assequendam, etiam si opera desint: Iacobus autem in sua Canonica epistola docet fidem sine operibus esse mortuam. *Lutherus.* *Iacobus.*

Quia ergo Lutherus vidit Iacobi epistolam suę repugnare sententiæ, ideo hanc epistolam negat, dicens non esse Iacobi Apostoli, nec dignam Apostolico spiritu. Et certè miror quòd Lutherus tam effrons sit, vt negare audeat epistolam illā esse Iacobi, cum tot illustres viri iique vetustissimi testentur esse Iacobi. Augustinus in libro de meritis, & peccatorum remissionibus, citat testimonium ex hac epistola sub nomine Iacobi. Hieronymus in epistola ad Ctesiphontem disputans cōtra Pelagianos, vtitur testimonio huius epistolæ. Vrbanus papa huius nominis primus, vir martyrio clarus, in epistola de communi vita & oblatione fidelium, citat testimonium ex hac epistola sub nomine Iacobi Apostoli. Et Anacletus papa & martyr, qui (vt ipse in quadam epistola testatur) fuit à beato Petro Apostolo presbyter ordinatus, in epistola de oppressione episcoporum, circa medium citat etiam testimonium ex hac epistola sub nomine Iacobi. Iustius est ergo vt his sanctissimis & vetustissimis testibus credamus, quàm vni Luthero fatuo atque amenti, præsertim cum de hac re extet totius ecclesiæ definitio, quæ illam epistolā sub nomine Iacobi inter canonicas scripturas collocauit.

Octaua hæresis non recipit Ioannis euangelium, nec illius Apocalypsim. Huius hæresis authores dicti sunt Alogiani, eò quod filium Dei negabant esse verbum. Nā logos græcè, idem est quod latinè sermo, siue verbū: hinc Alogiani dicti sunt, tanquā sine verbo. Cùm ergo Euangelium Ioannis apertissimè testetur filium Dei esse verbum, ideo illi negant Ioannem scripsisse euangelium, negant etiam eum scripsisse Apocalypsim. Eusebius Cæsariensis lib. 7. historiæ Ecclesiasticæ refert fuisse aliquos qui Apocalypsim Ioannis reiecerint, dicentes nihil in illa esse Apostolica grauitate dignum, sed librum esse à Cerintho hæretico fictum dicebant. Sed hoc non ita esse, præter ecclesiæ definitionem, quæ maximum est testimonium, plures sacri vetustissimiq; scriptores testātur, qui Apocalypsim tanquàm scripturam sacram, & à beato Ioanne compositā, interpretati sunt. Omitto recentiores, quibus non tanta fides in hac parte debetur. Augustinus interpretatus est Apocalypsim, quam dicit esse Ioannis Apostoli. Dionysius Alexandrinus episcopus, vt testatur Eusebius lib. 7. historiæ Ecclesiasticæ, eādem Apocalypsim interpretatus est sub nomine beati Ioannis, quanquàm dicit illum dubitasse an fuerit Ioannis Apostoli, an alterius Ioannis,

Alogiani.

nis, sancti quidem viri, non tamen Apostoli. Cuiuscunque tamen fuerit, dicit illum fateri scripturam illam esse sacrã, & velut talem ab illo fuisse receptam. Melito Asianus Sardensis episcopus, & Hippolytus, & Irenæus, hi omnes teste Hieronymo in libro de viris illustribus, Apocalypsim Ioãnis sunt interpretati. Sed licet horum virorũ testimonia magnam habeant vim ad hanc rem stabiliendam, multò tamen maioris authoritatis est ipsius ecclesiæ testimonium. Concilium nanque Toletanũ quartum cap. 16. suorum decretorum de hac re ita definit, Apocalypsim librum, multorũ conciliorum authoritas, & synodica sanctorum præsulum Romanorum decreta, Ioannis Euangelistæ esse præscribunt, & inter diuinos libros recipiendã constituerunt. Et quia plurimi sunt qui eius authoritatem non recipiunt, eamq; in ecclesia Dei prædicare cõtemnunt: si quis eum deinceps aut non receperit, aut à pascha vsque ad pentecosten in ecclesia non prædicauerit, excommunicationis sententiam habebit, Hæc concilium Toletanum.

Cõcilium Toletanũ.

Aduersus omnes has hæreses quæ ex catalogo sacrorum librorum aliquem librum auferre conantur, non est opus nunc disputare, quoniam illa quæ suprà in libro primo cap. 2. diximus, sufficiunt ad omnes has hæreses refellendas. Ibi enim adduximus aliqua concilia, videlicet Laodicenum, & Carthaginense tertium, ex quibus constat omnes hos libros quos modò narrauimus fuisse à variis hæreticis reiectos, esse ex canone sacræ scripturæ. Quanta autem sit in hac parte ecclesiæ authoritas, non est nunc opus ostendere, cùm non sit alia res in qua magis ecclesiæ authoritas pateat. Vulgatissimum est illud Augustini, Euangelio non crederẽ, nisi ecclesiæ crederem. Non enim aliunde quis scire valet, seclusa Dei reuelatione, talẽ aut talem scripturam esse euangelium, nisi ab ecclesia dicente nobis illã scripturam esse euangelium. Cùm ergo ecclesia iam nos docuerit, omnes hos quos modò numerauimus libros esse canonicos, & sacros, nõ est quòd aliquis citra hęresim illis repugnare quomodolibet valeat.

August.

SCIENTIA.

Lutherus.

Nihil est quod non temerarit Lutherus: qui non est contentus omnia hominum opera damnare, & de peccato notare, nisi etiam scientias omnes infamasset. Nam dicit scientias omnes speculatiuas, errores esse dicendas. Quis iam ferre poterit hominem tam temerarium & effrontem, qui non solùm ea

quæ

quæ fides docet, negat, sed illa quæ sunt euidenti veritate manifesta, condemnat? Credo firmiter illum nescire quid sit error: quoniã si sciuisset, nequaquã dixisset omnes speculatiuas scientias esse errores. pugnant enim inter se scientia & error: quo fit vt nunquã in vnum coire posśint. Si scientia est, error esse non potest: si error est, scientia immeritò dicitur. Et vt hęc apertiora sint, audiamus August. dicentem quid sit error. Errare (inquit ille in Enchiridio cap. 17.) est approbare falsa pro veris, aut improbare vera pro falsis, aut habere incerta pro certis, aut certa pro incertis. Hæc August. Cùm ergo scientiæ plures speculatiuæ doceant multas veritates euidentisśimas, quomodo dicētur errores? Vera sunt quæ docent & certa & euidentisśime manifesta, sicut sunt illa quę docentur in Arithmetica & Geometria: non sunt ergo illæ de errore notandæ. Sed vt mēdacium suum aliquo colore depingat, dicit propterea scientias omnes censeri ab eo errores, quia procedunt necessariò ex corde malo & nõdum sanato per gratiam. Nã iuxta illum (vt suprà in titulo de operibus, & titulo de peccato docuimus) omnia opera quamlibet bona sunt peccata: & iustus in omni bono opere peccat. Et propter hanc eandem caussam docet omnes scientias speculatiuas esse censendas errores, quia ex corde malo per gratiã nondum plene in hac vita sanato procedunt. Quæ argumentatio si bene colligeret, probaret omnes mechanicas artes, imò & omnes artes liberales, Grammaticam scilicet, Logicam, Rethoricam, esse errores, & mathematicas disciplinas quæ sunt omniũ certisśimæ: sed hoc arguit Paul. qui in ea quæ est ad Romanos epistola ait: Lex peccatum est? Absit: sed peccatũ non cognoui nisi per legem. legem (inquam) vocalem, aut scriptam, aut mentalem. At cum lex doceat nos cognoscere peccatũ, scientia meritò dicetur. Et hanc Paul. negat esse peccatũ. Non ergo omnis scientia dicenda est error, etiam si à pecatore procedat. Pręterea etsi daremus Luthero omnem hominē esse peccato deprauatũ, non propterea cogeremur concedere, omnia quæ ab homine peccatore procedunt, esse peccata & errores: quia non necessario procedunt ab homine secundum id quo malus est: sed possunt ab illo oriri secundum id quo bonus est: puta secundum dona naturæ, secundum quòd ille rationalis est, & capax disciplinæ, per quam virtutem naturalem nil obstat quin homo malus bonam artem inuenire posśit, & veram & certam scientiam intelligere & docere. Nam (iuxta diuinum Dionysium) natu-

August.

Roma. 7

Dionysius

ralia in dęmonibus manserunt integra etiam postquam obdurati sunt in peccato. Non igitur mirum, si in hominibus adhuc viatoribus quālibet peccato deprauatis natura sit capax veritatis, præsertim cum tot sint artes & scientiæ generi humano vtilissimæ à malis hominibus repertæ: quod non nisi impudentissime negari potest, cum tot sint graues authores qui de hac re testentur. Demum hanc peruersam Lutheri doctrinam cū aliis multis illius eiusdem clasis damnauit facultas theologiæ Parisiensis: hoc idem fecit academia Louaniensis. Nec dignum putaui amplius pro hac re digladiari.

SEPVLTVRA.

Valdenses AEneas Sylvius in libro de origine Bohemorum capite 35. errores Valdensium recensens, hūc inter alios miscet, quo illos asserere ait nihil distare quacunque tellure corpora humana sepeliantur, siue locus sit sacer, siue nō. Et certè nescio an hęc assertio, hæresis dici mereatur: quoniam si hoc solum docet, quòd locus nihil faciat ad augendam vel minuendam animæ miseriam, verum est quod ait. Nam hoc ipsum docet Augusti-*August.* nus libro de cura pro mortuis agenda. Et lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 12. eandem astruit sententiam, sic inquiens: Nullo modo *Mat. 10* enim diceret veritas: Nolite timere eos qui occidūt corpus, animam autem nō possunt occidere: si quicquam obesset vitæ futuræ, quicquid inimici de corporibus occisorum facere potuissent. Nisi forte quispiam sic absurdus est, vt contendat eos qui corpus occidunt, non debere timeri ante mortem, ne corpus occidant: & timeri debere post mortem, ne corpus occisum sepeliri non sinant. Falsum est ergo quod ait Christus: Qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant, si habent tāta quæ de cadaueribus faciant. Absit vt falsum sit quod veritas dixit. Et quibusdam interpositis subdit: Proinde ista omnia, id est curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis diuorum solatia sunt, quam subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura preciosa, oberit pio vilis aut nulla. Hæc Augustinus. Et hoc ipsum quod modo dixit funera magis esse viuorum solatia quàm mortuorum subsidia, in libro de cura pro mortuis agenda cap. 7. iterum confirmat, sic inquiens: Et tamen ex illo humani cordis affectu, quo nemo vnquam carnem suam odio habuit, si cognoscant homines aliquid post mortem suam suis corporibus suorumq; defunctorum deesse quod

in sua cuiúsque gente vel patria poscit solennitas sepulturæ, contristantur homines,& quod ad eos post mortem non pertinet, ante mortem suis corporibus timent. ita vt inueniatur in libris Regum Deum per prophetam minari alteri prophetę, qui eius transgressus est verbum, quòd non inferretur cadauer eius in sepulchrum patrum eius. Et post pauca subdit Augustinus, quanti hæc pœna pendenda sit, si secundum euangelium cogitemus, vbi post corpus occisum nihil metuendum esse didicimus, ne membra exanima patiantur, nec pœna dicenda est: si autem humanum erga suam carnem consideremus affectum, potuit inde terreri vel contristari viuus, quod sensurus nō erat mortuus: & hæc pœna erat quoniam dolebat animus id de suo corpore futurum, quamuis cum fieret non doleret. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis aperte satis patet, locum sepulturę nihil prodesse animæ ad gloriam vel miseriam eius augendam vel minuendam. Et hoc idem docet Innocētius papa huius nominis tertius, sic inquiens, Licet non obsit iustis sepultura nulla vel vilis, impiis tamen celebris vel speciosa non prodest. Hæc ille. Itaque si hoc solum Valdenses dixerūt nihil videlicet prodesse corporum sepulturam ad gloriam animæ augendam, vel miseriam inferni minuendam, bene quidem senserunt, neque illorum sententia esset de hæresi notanda. Verùm quoniam absolutè dixerunt nihil prorsus prodesse animæ quod corpus in loco sacro sepeliatur, ideo merito illorum sententia damnatur: quoniam etsi non prosit ad gloriam animæ augendam, aliam tamen habet non contemnendam vtilitatem. Nam viui qui locum sacrum ingrediuntur in quo corpus sepultum est, quoties recolunt vbi sepultum sit amici vel consanguinei corpus, & venit in mentem sanctus aut sancta in cuius honorem ille locus sacratus est, illi sancto aut sanctæ animam dilectam commendant, vt Deum pro illa intercedere dignetur. Nec dubium est tales orationes illis prodesse qui in statu salutis decesserunt, quoniam cum hic viuerent, hoc meruerunt, vt talia sibi post hanc vitam prodesse possent: quamuis & hoc viui facere posint pro illis qui in locis sacris non sunt sepulti: sed non ita recordarentur nisi illos vt ita faciant, admoneat sepultura. Nam cum sepulchra in locis sacris visuntur, defuncti qui illic sepulti sunt, ad memoriam reuocantur: & si ibi sepulti non essent, fortè nulla esset in loco sacro defunctorum memoria. Si autem extra locum sacrum illorum meminisse con-

3. Re. 13

Extra, de sepulturis cap. sacris.

tingat, animus tamen non ſolet ibi tam paratus eſſe vt Deum pro illis precetur. Propter hoc enim ſepulchra monumenta latinè dicuntur, quòd moneant mentem, & viuos admoneant vt illic ſepultorum recordentur. Quod ſi tanta propinquorum & amicorum habeatur obliuio, vt etiam defunctorum ſepulchris inſpectis non meminerint Deũ pro illis orare, eſt adhuc aliud quod manifeſte cadaueribus in locis ſacris ſepulchris prodeſſe poſsit: ſuffragia ſcilicet quæ in vnoquoque ſacro loco ab illius loci miniſtris fieri ſolēt pro illis qui intra ſepta ſuorum cœmeteriorum ſunt ſepulti. Propter hāc cauſam ſicut ſemper religio fuit corpora ſepelire: ita etiam religio fuit quo loco ſepelienda forent, conſiderare, vt ab impiis fideles mortui perinde ac viui diſcernantur. Et hoc non ſolum à Chriſtianis, verum etiam à Iudęis fuit obſeruatum, Nam patriarchę de ſuorum corporum
Gene. 22 ſepultura anxie dum viuerent, curauerunt. Abraham ſiquidem agrum emit ab Ephron Etheo quadringentis ſiclis argenti in ſepulturam Sarræ vxoris ſuæ: in quo Iacob illius nepos ſepeliri
Gene. 50 ſe iuſsit, & Thobias mortuos ſepeliendo Deũ promeruit. Hāc
Thob. 12 ſuorum corporum ſepulturā patriarchæ reliqui & prophetæ cũ curauerunt. Sed & apud ſanctorum cadauera ſepeliri optimũ cenſebant: ſicut de propheta illo Samarię quem filiis ſuis pręcepiſ-
3. Re. 13 ſe regum narrat hiſtoria, Sepelite (inquit) me quum mortuus fuero, in ſepulchro in quo vir Dei ſepultus eſt: iuxta oſſa eius ponite oſſa mea. Quæ res profuit illi: quoniam Ioſias rex cũ tem-
4. Re. 27 pla idolorum euerteret poſt multos annos, & honorem prophetæ ſancto deferret, iuſsit vt alterius prophetæ qui iuxta illum ſepultus erat, oſſa intacta manerent. Et ex triginta argenteis à
Mat. 27 Iuda proditore relatis principes ſacerdotum emerunt agrum figuli in ſepulturam peregrinorum, ne aut inſepulti manerent, aut in prophano loco ſepelirentur. Et de hoc ſatis.

SILENTIVM.

FVerunt quidam hæretici in tantũ ſilentio ſtudentes, vt digitum naribus & labiis ſuis opponentes, ſilentiũ quaſi ſemper exercuerint, non aliæ rei quā taciturnitati ſtudium accommodantes. Qua in re prophetas ſe imitari dicebant, quoniam Dauid propheta ait, Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtiũ circunſtantiæ labiis meis. Hi hæretici Græca voce vocati ſunt Pattalorinchitæ, πάτταλος Græcè, latinè dicitur palus, ῥύγχος
Pattalorinchitæ. eſt naſus. Conſtat ergo ideo dictos eſſe Pattalorinchitas quaſi palum vel digitum in modum pali ſuper narem ponentes. Ex

quo

quo patet hanc vocem in Philastro esse deprauatam propter librariorum ignorantiam: quoniam apud Philastrum vocantur Passalorinchitæ, cum tamen Augustinus vocet eos Pattalorinchitas: reddens hanc vocis etymologiam quā nos proximè descripsimus. Quo autem tempore hęc hęresis cœperit aut quis illius fuerit inuentor, nec Philaster neque Augustinus expresit. Vt autem de eorum assertione dicam, magis mihi videntur hi Pattalorichitæ sequi Pythagoricam vanitatem, quam prophetarum sapientiam & pietatem. Nam illud prophetæ quod ex psalmis citauimus, minime illis suffragatur. Non enim petit propheta in custodiam labiorum suorum murum, sed ostium. Pone (inquit Psalmista) custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis. Non dixit murum, quoniam si petisset murum, omnem videretur loquendi facultatem à se abiecisse. Sed dixit ostium, & non qualecunque, sed circunstātiæ, quod videlicet loco & tempore aperiri valeat. Quibus verbis solam moderatam & temperatam petiuit loquutionem, & non perpetuum silentium: vt videlicet cum tacendum esset taceret: cum oporteret loqui loqueretur. Nam (vt eiusdem prophetæ filius post eū docuit) tempus est loquendi, quemadmodum & tacendi. Et si taciturnitas esset semper commendatione digna, nunquā Esaias deplorasset obseruatum à se silentium, dicens, Væ mihi, quia tacui. Certe aduersus tam vanam superstitionem piget amplius disputare. Huius hæresis nunquam meminit Guido Carmelita in sua summa de hæresibus, cum tamen Augustinus, quem ille in recensendis hæresibus imitatur, illam sexagesimotertio loco inter alias hæreses collocauerit.

Eccle. 3

Esai. 6

SIMONIA.

FVit quædam execranda hæresis, qua creditum est spiritualia Dei dona posse pecunia comparari. Huius hæresis author fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus Apostolorum dicitur quod postquam baptizatus fuerat in Samaria à Philippo diacono videns quia per impositionem manus Apostolorū daretur spiritus sanctus, obtulit Apostolis pecuniā, dicens, Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat spiritum sanctum. Quia ergo hic primus post susceptum baptismum credidit spiritualia esse venalia, ideo peccatum illud & hæresis ab illo nomen accepit, vt à Simone simonia dicatur. In eundem errorem labūtur Græci, qui teste Gui-

Simon magus.

Actu. 8

done Carmelita dicunt licere prælationes ecclesiasticas vendere, & sic ab eorum patriarcha fieri asserit. Eodem notantur errore Armeni. Et hæc prima fuit hæresis quæ post Christi in cœlos ascensionem in ecclesia est orta, quam statim beatus Petrus redarguit dicens, Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia posſideri. Et statim

Act. 8 illum declarauit excommunicatum, & à consortio fidelium eiectum, ideóque subdit illi dicens, Non est enim tibi pars neq; sors in sermone isto, hoc est in sermone fidei. Cor enim tuum non est rectum coram Deo: Pœnitentiam itaq; age ab hac nequitia tua, & roga Deum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te esse. Præterea Giezi famulus prophetæ Helisei fuit à Deo lepra perpetua percussus, quia pecuniam recepit pro be-

4. Reg. 5 neficio sanitatis quod Heliseus contulerat Naamam leproso. Rursum, ipse veritatis magister discipulos suos ad prædicandum mittens, postquam illis dedit potestatem curādi infirmos. sanandi leprosos, eiiciendi dæmonia, statim subiunxit dicens,

Mat. 10 Gratis accepistis, gratis date. Deinde, cùm in omni emptione rerum & venditione, seruanda sit in precio rerum æqualitas, conuincitur vt is qui credit spiritualia Dei dona posse precio comparari, credat etiam pecuniam esse æquè bonam & æquè

Prouer. 8 preciosam sicut spiritualia Dei dona. At Sapiens in prouerbiis contrarium sentit dicens, Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis quàm aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Vnde Tharasius Constantinopolitanus episcopus in quadam epistola ad Adrianum papam sic ait, Tolerabilior est Macedonij, & eorum qui circa ipsum sunt, sancti spiritus impugnatorum hæresis impia. Illi enim creaturam & seruum Dei patris & filij spiritum sanctum delirando fatentur: isti verò eundem spiritum sanctum efficiūt suum seruum. Omnis enim Dominus quod habet, si vult, vendit, siue seruum, siue aliquid aliud eorum quæ possidet. Similiter & qui emit, Dominus eius volens esse quod emerit, per precium pecuniæ illud acquirit. Hæc ille. Quæ verba citantur à Gratiano in volumine decretorum in prima caussa, quæstione etiam prima. cap. eos. Cùm ergo tam graue peccatum sit simonia, per quā tam peruersa de deo habetur opinio, ideo iustissimè multis conciliorū decretis cautū est ne pro alicuius rei spiritua

ritualis collatione aliquod precium recipiatur. Concilium nãque Elibertinum cap. 48. suorũ decretorum sic ait, Emendare placuit, vt hi qui baptizantur (vt fieri solebat) nummos in concham non mittant, ne sacerdos quod gratis accepit, precio distrahere videatur. Hæc ibi. Concilium Toletanũ 11. cap. 8. suorum decretorum sic definit, Quicquid inuisibilis gratiæ collatione tribuitur, nũquã quæstu vel quibuslibet præmiis venũdari penitus debet, dicente Domino, Quod gratis accepistis, gratis date. Et ideo quicunque deinceps in ecclesiastico ordine constitutus, aut pro baptizandis cõsignandisq; fidelibus, aut collocatione chrismatis, vel promotionibus graduum, precia quælibet vel præmia, nisi voluntariè oblata, pro huiusmodi ambitione susceperit, equidẽ si sciente loci episcopo tale quicquã à subditis perpetratur, idem episcopus duobus mensibus excõmunicationi subiaceat, pro eo quòd scienter mala cõtexit, & correptionem necessariam non adhibuit. Sin autem suorum quispiam eodem nesciẽte de supradictis quodcunq; capitulis accipiendũ esse sibi crediderit, si presbyter est, trium mensiũ excommunicatione plectatur: si diaconus, quatuor. Subdiaconus verò vel clericus his cupiditatibus seruiens, & cõpetenti pœna & debita excommunicatione plectendus est. Hæc concilium Toletanũ. Et concilium Bracarense secundum cap. 3. idem decernit esse faciendum. Sed de hac re satis. Contra simoniacos scripsit librum vnum Petrus Damianus ex monacho Benedictino cardinalis & episcopus Hostiensis. Hunc tamen librum fateor me non vidisse, sed testimonio Ioannis Tritemii in libro de ecclesiasticis scriptoribus id asserentis dixi. *Mat. 10*

SPES.

TOt sunt peruersa Lutheri dogmata, vt vix sit res aliqua ad fidem aut mores pertinens, de qua non docuerit impium aliquid Lutherus. Malè quidem sentit de virtute fidei, malè docet de charitate: pessimè etiam docet de spe. Dicit enim spem non procedere ex meritis. Nec mirum quòd hæc doceat: quoniam fieri nequit, vt ex impuro & corrupto fonte puram quis hauriat aquam, aut ex putrida arboris radice bonos colligat fructus. Lutherus autem dixerat omnia nostra opera nil prorsus valere: nam omnia opera nostra dicit esse peccata: ac proinde consequens est vt nullus iam (iuxta illum) operibus fidat, aut propter illa aliquid à Deo consequuturum se speret. Totam enim spem suam Lutherus in fide collocat: & sic (vt aliàs *Lutherus.*

diximus) fidem extollit, vt prorsus operibus detrahat: & ob hãc caussam docet nequaquam spem nostram esse in operibus figẽdam. Quo fit, vt dum nimium fidei tribuat, spem omnino euertat: quoniã loco spei docet præsumptionẽ, cùm homines absq; operibus docet gloriam sperare. Nam etsi opera suapte natura indigna sint quæ tanta mercede quanta est gloria cœlestis, donentur: tamen propter conuentionem quam Deus cum hominibus fecit, qua gloriam bene operantibus se daturũ promisit, iam nostra opera gloria digna censentur. Nam bonus ille paterfamilias conuentionem fecit cum operariis ex denario diurno. Et cùm operarij qui primo mane venerant, sperarent se aliquid amplius accepturos, dixit vni ex illis paterfamilias: Nónne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: Amice non facio tibi iniuriam. Iniuriam quidem se fuisse facturum censet, si iuxta conuentionem denarium nõ dedisset. Propter hanc caussam dixit denariũ esse mercenario debitũ, sic inquiens: Tolle quod tuũ est. Quid tuũ? certè denarium, nam ex illo conuenerat. Propter hanc eandem caussam alibi dicit idem Saluator: Dignus est mercenarius mercede sua. Ex quibus omnibus constat gloriã esse debitam iusto, velut mercedem mercenario. Debitam quidã, quia promissam: quoniam nisi promissa esset, debita non esset. Nunc ergo hoc iacto fundamento, percontari volo Lutherum, quid mercenarius qui in alieno agro desudat, speret. Certũ est illum sperare mercedẽ sui laboris: pro hac enim laborat. Sed quare sperat? Nunquid propter solam Domini in cuius agro laborat, bonitatẽ & misericordiam? Non certè, sed etiam propter suũ laborẽ. Sperat quidẽ in bonitate Domini: quoniam nisi illi credidisset, & in promissis illius confidisset, nunquã in agro illius laborasset. Verùm etsi illius fidem exploratã habeat, & misericordiam & bonitatem agnoscat: scit tamen certò illum mercedem nõ daturum nisi in agro illius laborauerit: & propter hoc dictis Domini fidens, sperat se propter labores suos mercedem accepturum. Ad hunc modum iusti omnes faciunt, qui in bonitate Domini & clementia cõfidunt quòd gloriam illis dabit æternam. verùm quia sciunt quòd tam magnam mercedem non dabit pigris & inertibus, ideo laborare satagunt, vt per labores suos gloriam assequi mereantur. Hinc apud Iob dicitur: Militia est vita hominis super terram, & sicut mercenarij dies eius. Quæ verba pertractans beatus Gregorius in moralibus ait, Sciendũ quoq; quòd

Mat. 20 *Mat. 10* *Iob 7* *Gregorius*

quòd mercenarius solicitè curat inspicere ne vnquam dies vacuus labatur ab opere,& expectatus finis temporis,ne inanis veniat ad remuneratione. In laboris nanque studio cõspicit quid percipere in tempore remunerationis posit. Nam cùm opus crescit,præmij fiducia proficit. Cùm verò opus torpuerit, spes à remuneratione labascit. Vnde & electus quisque vitam suam quasi mercenarij dies pensans,tanto fidentius spe tendit ad pręmium,quanto nunc robustius perdurat ad laboris incrementũ. Qui sit decursus præsentis temporis,pensat. Dies cum operibus numerat, Ne à labore vacua transeant vitæ momenta, formidat. Aduersis gaudet,pasione reficitur, mœrore fouetur: quia subsequentis vitæ præmiis tanto se remunerari largius conspicit,quanto pro amore illius quotidianis se mortibus verius impendit. Hinc nanque est quòd ciues supernæ patriæ, conditori eius,psalmistę vocibus dicũt,Propter te mortificamur tota die. Hinc Paulus ait,Quotidie morior propter gloriam vestrã fratres. Hinc iterum dicit,Ob quam caussam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi,& certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diẽ. Sancti igitur viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot iam remunerationis suæ pignora intra spei cubiculum clausa tenent. Hactenus Gregorius. Ex cuius verbis apertisimè iustorũ spem à meritis suum ortum habere, propterea quòd illorum vita est sicut mercenariorum,qui nõ sperant se suscepturos mercedem, nisi labores præcedãt. Præterea hoc ipsum docet apostolus Paulus in ea quæ est ad Rom. epist. sic inquiens: Non solũ autẽ, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patiẽtiam operatur,patientia autem probationẽ,probatio verò spẽ. Quem locum interpretans Ambrosius ait: Spes, in eo qui probatus videtur,non immeritò dicitur. Dignus enim scietur accepturus remunerationem in regno Dei. Hæc Ambrosius. In quibus verbis apertè docet illam solam meritò dici spem, quæ bonis operibus atq; probatis innititur. Sed apertius hoc docet Anselmus,qui in commento super epistolas Pauli præfatum Pauli locũ interpretans,sic ait,Probatio operatur spẽ,quia vnusquisq; ex eo quòd per tribulationes insuperabilis probatus est,incipit habere spem,id est certitudinem futuræ gloriæ, quæ humanæ rationi vana videtur, sed testimonio virtutis firmatur. Si quis enim nondũ sibi probatus præmiũ sperat, nondum sperat, sed præsumit. Nam tribulationes quibus patientia fidelium pro-

Psal. 43. / *1. Cor. 15* / *2. Tim. 1* / *Rom. 5* / *Ambrosius* / *Anselmus.*

batur,non solùm eas debemus intelligere,quæ extrinsecus acci-
dunt,id est de damnis vel languoribus, vel ex quolibet corpo-
ris cruciatu,sed eas etiam quas intus sibi faciunt aut perferunt,
dum in requie positi semetipsos affligunt & atterunt, obsisten-
do voluptatibus suis,refrenando libidine: & cætera quæ ad bo-
num continentiæ vel abstinentiæ pertinet, faciendo,ex quibus
sine dubio nascitur patientia, quæ probabilis effecta generat
spem. Spes autem est bonorum expectatio futurorũ. Hæc An-
selmus. Quid hic dicet Lutherus contra tam præclara testimo-
nia? Si Ambrosium & Anselmum contemnere non veretur, di-
gnum tamen est vt saltem Paulum vereatur, qui ait, Probatio
autem operatur spẽ. spes ergo nascitur ab operibus bonis,pro-
batis & examinatis. Deinde ipsemet Paulus propter bona ope-
ra quæ multa fecerat,sperat haud dubiè se gloriam accepturũ.
2.Ti.4 Sic enim ait: Ego enim iam delibor,& tẽpus resolutionis meæ
instat. Bonum certamen certaui,cursum consummaui, fidẽ ser-
uaui,in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet
mihi Dominus in illa die iustus iudex:non solũ autẽ mihi, sed
& iis qui diligunt aduentum eius. Si aliquis à beato Paulo in-
terroget,vnde tam certam conceperit spem , vt magna cum fi-
ducia dicat repositam sibi esse coronam iustitiæ , respondebit
inde se certum esse de sua corona,quia bonum certamen certa-
uit,cursum consummauit,fidem seruauit.Nec in hoc solũ spe-
rat,sed etiã in iustitia iudicis,hoc est Dei,qui nemini bene cer-
tanti vnquam coronam meritam denegauit. Accedit ad hæc,
quòd ipsamet scriptura sacra docet nos ex parte in bonis operi-
bus sperare. Nam propheta regius ita ait: Sacrificate sacrificiũ
Psal.4 iustitiæ,& sperate in Domino. Quæ verba exponens Hierony.
super psalmos ita ait:Sacrificium Deo immolate iustitiam ,&
consequenter sperabitis in Domino. Hæc ille. Quibus verbis
propheta apertè docet veram non esse spem quam non præce-
dit sacrificium iustitiæ.Idem etiam docet Paulus in epistola ad
Tit.2 Titum,sic inquiens, Sobriè & piè & iustè viuamus in hoc secu-
lo,expectãtes beatam spem: vt securi possimus futuram beati-
tudinem sperare.hanc enim nomine spei ibi intellexit Paulus.
Prius admonuit sobriè & piè & iustè viuere. Ex quibus constat
veram spem aliqua ex parte ab operibus nasci. Verùm Luthe-
rus quoniam non vult sobriè aut iustè aut piè viuere, vellet spẽ
veram absque his omnibus habere. Rursum spem omnium il-
lorum qui sine meritis sperant , vanam esse sacræ literæ prædi-
cant

cant. Nam in libro Iob legimus quòd ſpes hypocritæ peribit. *Iob 8*
Non ei placebit vecordia ſua,& ſicut tela aranearū fiducia eius.
innitetur ſuper domum ſuam,& non ſtabit:fulciet eam,& non
conſurget. Et in eodem libro iterum: Oculi impiorum deficiēt, *Iob 11*
& effugium peribit ab eis,& ſpes impiorum abominatio anima.
Et Sapiens in prouerbiis ait: Spes impiorum peribit. Et in *Pro. 10*
libro Sapientiæ, Spes impij tanquam lanugo eſt, quæ à vento *Sap. 5*
tollitur: & tanquam ſpuma gracilis, quæ à procella diſpergitur:
& tanquam fumus, qui à vento diffuſus eſt: & tanquam
memoria hoſpitis vnius diei prætereuntis. Et in Eccleſiaſtico, *Eccle. 34*
Vana ſpes & mendacium viro inſenſato. Vana eſt ergo Lutheri
inſenſati ſpes, qui ſine operibus confidit ſe gloriam æternam
aſſequuturum. Demum hæc Lutheri impia & inſana ſententia
reprobata eſt ab vniuerſitate Pariſienſi inter alias illius multas
quas facultas illa damnauit.

STVDIA GENERALIA.

QVemadmodum tyrannnus aliquis qui vi & violentia dominatur in populo, omnia arma quibus populus reſiſtere poſſet tyrannicæ dominationi, ab eo aufert, quò facilius prout libuerit, ſuam exerceat tyrannidem: ſic mihi feciſſe videtur Ioannes Vuitcleff, qui cùm plurimas in populo ſparſiſſet hæreſes: ne per literarum notitiam impię illius doctrinæ reſiſti poſſet à populo, omne literarum ſtudium ab eo auferre tentauit, dicens ſtudia generalia eſſe vana gentilitate in eccleſiam introducta, & tantū prodeſſe eccleſię, quantum prodeſt diabolus. Ex qua ſententia ſatis apertè conuincitur iſtum voluiſſe eneruare potentiam Christianæ religionis, ſublata Chriſtianorum ſcientia. Arma enim militiæ noſtræ (vt ait Paulus) non ſunt carnalia, ſed ſpiritualia. Nec fides noſtra defendenda eſt armis carnalibus, ſed verbis, & rationibus & argumentationibus, præſertim iis quæ ex ſacris literis depromi poſſunt. Paulus enim præparans Epheſios ad ſpiritualem pugnam, ait, In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſsimi extinguere: & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Hæc ſunt arma quibus catholicus pugnat contra hæreticum. Hunc gladium habuerunt in manibus ſuis doctores ſancti & catholici, & per illum fecerunt vindictam in nationibus, increpationes in populis. Vindictam inquam, quia Iudæos & Gentiles, à quibus perſecutionem paſsi

Ioannes Vuitcleff. *1. Cor. 10* *Ephe. 9* *Pſal. 149*

nem pafsi sunt, per virtutē gladij spiritualis, scilicet verbi Dei, occiderunt mundo, & conuerterunt ad fidem: separauerunt à vitiis, & conuerterunt ad virtutes, increpando eorum malè acta.
Heb. 4 Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. At si hæc sunt arma quibus prçliandum est, oportet in illis exerceri, ne forte cum tempus belli aduenerit, miles nunquàm exercitatus, in bello succumbat. Dexterius enim pugnat militiæ assuetus, quàm is qui nūquàm arma sumpsit. Ideo meritò milites hastiludia inter se exercent, vt ibidē discāt qualiter hostes inuadere, & quo pacto illis resistere oporteat. Ad hunc modum oportet esse exercitium armorum spiritualium, esse ludi magistros qui doceant, esse inter discipulos certamina, contentiones, quæstiones, vt sic acutius ex contentione penetrent rectum earum rerum quas discunt intellectum, vt vel sic paratiores & promptiores fiant ad resistendum hostibus, hoc est hæreticis. Cum autem hæc in studiis generalibus melius quàm alibi fiant, conuincitur inde iustum esse, imò necessariū, vt studia generalia & collegia instituantur ad literarum exercitium habendum. Præterea si studia nō essent, nec doctores qui alios docerent, à quo docerentur idiotæ? Nunquid quilibet sufficit sibiipsi, vt nullo egeat doctore? Si hoc concedit Vuitcleff,
Pro. 3 audiat Salomonem contradicentem illi, Ne innitaris (inquit)
Ibidem. prudentiæ tuæ. Et iterum, Ne sis sapiens apud temetipsum. Et
1. Cor. 12 beatus Paulus ait: Nolite esse prudētes apud vosmetipsos. Quæ verba exponens Theophylactus ait: Hoc est, nolite vestræ prudentiæ vel viribus ita confidere, vt existimetis nemine vos indigere consultore, & quæ recta sunt, suggerente. Moyses enim etsi Dei colloquio frueretur, opus tamen habuit quem consuleret socero. Hæc Theophylactus. Dic ergo mihi Vuitcleff, vísne contra Sapientis & Pauli præceptum, vt quisq; innitatur prudentiæ suæ? Si non oportet esse sapientes apud nosmetipsos, oportet ab aliis discere: quapropter necessarium est vt sint doctores, à quibus ij qui nesciunt, discant. At cum hi doctores nō pafsim habeantur, iustum est vt aliqua sint publica loca, vtpúta ciuitates aut oppida aliqua, in quibus sint aliqui parati docere omnem discere volentem: sicut in republica qualibet bene gubernata sunt sua plurimis mercimoniis loca deputata, vt emere volens nō discurrat vagus per oppidum, & incertus quo loco illa vendantur. Discere ergo est bonum & necessariū, prçsertim ignoranti. ergo docere eadem lege erit bonum & necessarium.

ſarium. Nam ſicut quoſdam poſuit Deus in eccleſia ſua Apoſtolos,& quoſdam prophetas,ita etiam poſuit quoſdam doctores.Si vtrunque,videlicet docere & diſcere,bonum eſt, cur ſtudia generalia in quibus docent aliqui, diſcunt alij,mala erunt? Et ſi docẽtes proſunt,quomodo verum erit quod ait Vuitcleff, quòd ſtudia generalia in quibus doctores docent, non magis proſunt eccleſiæ, quàm diabolus? Cæterùm quod ait hæc ſtudia generalia fuiſſe introducta in eccleſiam vana quadam gentilitate,falſum eſt perinde ac reliquum. Nã apud Iudæos olim ante Chriſti aduentum fuerunt doctores,qui vocabantur ſcribæ,& fuerunt qui curam habebant docendi populum,& hi vocabantur Rabbini. Vnde Auguſtinus ſuper Ioannem tract.44. exponens illud Ioannis, Et interrogauerunt eum diſcipuli eius, *Ioan.9* Rabbi, quis peccauit &c. ſic ait: Scitis quia Rabbi magiſter eſt. magiſtrum appellabant, quia diſcere deſiderabãt. quæſtionem quippe domino propoſuerunt tanquàm magiſtro. Hæc Auguſtinus. Ex cuius verbis patet quòd apud Iudæos à Rabbinis diſcebatur tãquàm à magiſtris,quorum munus erat docere. Rurſum, Iudæi admirati de doctrina Chriſti, dicebant, Quomodo *Ioan.7* hic literas ſcit,cum nunquàm didicerit? Et beatus Paulus in poſteriore epiſt. ad Timoth. ait: Tu verò permane in his quæ di- *2.Tim.* diciſti,& credita ſunt tibi, ſciẽs à quo didiceris, & quia ab infantia ſacras literas noſti. Ex quibus duobus locis ſatis apertè conuincitur quòd apud Iudæos ſacrarum literarum intelligentia diſcebatur ab aliquibus, & docebatur ab aliis. Cum ergo tam aperta ſint teſtimonia comprobantia doctrinam & diſciplinã, videamus quid Ioannem Vuitcleff mouerit ad damnandũ ſtudia generalia. Quia in eis (inquit ille) pullulant inuidiæ, comparationes perſonarum & patriæ, & multa alia ſeminaria patris mendacij. Fateor hæc ibi adeſſe, ſicut etiam alibi extra vniuerſitates & ſtudia hæc vitia adſunt: nec tamen iſta oriuntur à ſtudiis, ſed à malitia ipſorum ſtudentium. Nam alioqui, nullus poſſet ſtudere quin illis vitiis macularetur. At cũ multi ſint ſtudentes etiam in generalibus ſtudiis huiuſmodi vitiorum expertes, conuincitur illa vitia nõ proficiſci ab ſtudio, ſed ab ipſis perſonis quæ alibi etiam eiſdem inficerentur vitiis. Non eſt (vt credo) ciuitas aut oppidulum quantumlibet paruum, in quo huiuſmodi vitia, puta inuidiæ, rixæ, cõtentiones, ſuſpiciones, mendacia, non ſæpe contingant. Nunquid fortè damnanda erit omnis vita quæ in congregatione aut aliorum ſocietate habetur, cò

tur, eò quòd semper in qualibet multitudine nascantur? Absit, quoniam talis congregatio sine his vitiis haberi posset. Quòd autem talia habeantur, à malitia aliquorum prouenit: non tamen omnium, quoniam multi sine his vitiis in congregatione viuunt. Non sunt ergo hac occasione damnanda generalia studia, alioqui eadem lege esset damnanda omnis populi congregatio. Accedit ad hæc, quòd iste scholarum & studiorum vsus non est tam recens vt Vuitcleff putat, sed ab ipsis ecclesiæ primordiis incepit. Nam Antiochiæ fuerat ab Apostolis constituta schola ad docendum, in qua erant insignes doctores ad id
Act. 14 munus obeundum. Hoc autem ex lib. Act. Apostolorū conici potest, vt sic dicitur, Erant autem in ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Paulus. Ministrantibus autem illis domino dixit spiritus sanctus, Segregate mihi Paulū & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Ecce opus & officium ad quod ex omnibus Christi discipulis soli quinque sunt electi, qui Antiochiæ doceant: & ex his quinque duo fuerunt ad Apostolatum euecti, videlicet Paulus & Barnabas. Ex quo patet tunc aliud fuisse doctoris officiū, aliud Apostoli. Post hanc Antiochiæ scholam alia fuit erecta Alexandriæ schola, de qua Eusebius Cæsariensis lib. 5. historiæ Ecclesiast. cap. 10. de temporibus Antonini Imperatoris loquens, per hæc verba testatur. Cum per idem tempus scholæ ecclesiasticæ & doctoris officio præesset vir in omni eruditione nobilissimus Pāthenus, ex quo apud eos consuetudo antiquitus tradita vsque in hodiernum permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi scholæ ecclesiasticæ haberi viros duntaxat in scientia & in eruditione probatissimos. Huius ergo officij velut author quidam & dux, vir de quo supra diximus, satis illustris habebatur: quippe qui etiam in philosophis prius, qui Stoici appellātur, nobiliter floruisset. Hæc Eusebius. Post hūc Panthenum dicit idem author successisse in eadem schola Clementem, & post Clementem Origenem, & sic successiue alios narrat doctores qui illi scholæ præfuerunt. Non est ergo tam recens scholarum & studiorum inuentio, vt Ioannes Vuitcleff putat. Sed vt huic finem liti imponamus, videamus quid concilium Constantiense de hac re definiat. Concilium nanque Constantiense sessione octaua damnauit 45. articulos huius Ioannis Vuitcleff, quorum vicesi-

musa

musnonus sub his verbis ibidem ponitur: Vniuersitates, studia & collegia, graduationes & magisteria in eisdẽ, sunt vana gentilitate introducta, & tantum prosunt ecclesiæ sicut diabolus. Hæc ibi. Qui articulus simul cum aliis, vna super omnes lata sententia, ibidem damnatus est.

SVBDITVS.

NVllus est ecclesiæ status quem non momorderit Ioannes Vuitcleff, nulla est potestas cui non detraxerit. Nec contentus est ipse obedientiam & subiectionem suis superioribus denegare, nisi etiam subditis id idem faciendum persuaderet. Neque hoc satis esse putauit, nisi subditos superiores suis prælatis, & vassallos superiores suis dominis faceret. Dicit enim populares homines posse ad libitum suum prælatos & dominos delinquentes corrigere, & ita asserit populum iustè subtrahere decimas à sacerdotibus cum eos peccatores esse cognouerint, & ab aliis dominis subtrahere tributa propter illorum peccata. Qua in re euenisse comperimus quod Paulus de hæreticis ait: Mali homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes. Talis est Vuitcleff, qui vt fauorem populi acquireret, in hunc lapsus est vesanum & pestiferum errorem, quo nullus alius pestilẽtior esse posset. Nihil est enim quod magis posit nocere paci & tranquillitati alicuius reipublicæ, quã si cuilibet populari homini tribuas potestatem corrigẽdi prælatum aut dominum suum. Erit tunc quælibet respublica vmbra quædam aut imago inferni, in quo teste Iob, nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. Qualis quæso esse potest ordo, vbi is qui corrigẽdus est, corrigere vult? & qui corrigere debebat, correctionem patitur? Nullus certè est ordo, imò maximè ordini contrarium est, vt is qui præest, corrigatur ab illo cui præest. Nullus enim tunc esset alio superior si cum eorum aliquis delinquit, se inuicem possent corrigere. O miseranda talis respublica quæ iuxta Vuitcleffi sententiam gubernanda esset. In ea enim omnes rudes homines, idiotæ, scelesti, raptores, adulteri, mẽdaces, prælatos & dominos suos corrigere vellent, & qui peior esset, vehementius dominum & superiorẽ inuaderet, vt ipse à nullo puniretur, sed in sua nequitia impunis maneret. Tunc enim omnia essent confusa. Puer contra senem tumultuaretur, ignobiles surgerent in nobilem, idiotæ contra sapientes, discipuli contra magistrum, filij aduersus parentes. Et ita esset respublica puteus quidam, vel (vt verius dicam)

Ioannes Vuitcleff.

2. Tim. 3

Iob 10

cam) abyssus scādalorum. Quid non faceret populus tali licen
tia donatus? Est enim populus fera quædā & immanissima be-
stia, qua non est alia ferior aut truculētior. Præterea, si licet cui-
libet homini ex plebe dominum delinquentem corrigere: cur
1.Reg.4 Dauid in spelunca existensquam ingressus est Saul vt purgaret
ventrem, non interfecit eundem Saulem, cùm tunc facillimè id
agere potuisset? Nónne Saul rex iam malus erat, & regno à do-
mino Deo priuatus? Nunquid non iam occiderat Abimelech sa
cerdotē, & alios 85. viros vestitos Ephod lineo, propterea quòd
Dauid esurienti panes propositionis dedisset? Nunquid non
ipsummet Dauid sæpissimè occidere tentauerat iniustè, fecis-
setque nisi Dominus seruum suum de manu illius seruasset? Et
tamen cùm hæc omnia notissima essent ipsi Dauid & omni po
pulo, noluit Dauid illū punire cùm posset, sed solū oram chla-
mydis Saul silenter præscidit, nec tamen fortè sine aliqua quā-
uis leui culpa id fecit: quod ex eo conuincitur, quòd postea pœ
nituit ipsum Dauid eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul.
Quo fit vt multò magis pœnituisset eum si personā Saul per-
cussisset. Ideo viris consulentibus illi vt occideret Saul, dixit
Dauid, Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Do-
mino meo Christo domini, vt mittam manum meam in eum,
Iob 34 quia Christus domini est. Rursum, Beatus Gregorius exponens
illud Iob, Qui regnare facit hominem hypocritam, sic ait, Sed
quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorū
est non temerè vitam iudicare regentium. Neque enim frustra
Matth. 21 per semetipsum Dominus æs nummulariorum fudit, & cathe-
dras vendentium columbas euertit, nimirū significans, quia per
magistros quidem vitam iudicat plebium, sed per semetipsum
facta examinat magistrorum. Et aliquibus interiectis, subdit:
Igitur sicut prælatis curandum est ne eorum corda ęstimatione
singularis sapientiæ locus superior extollat, ita subiectis pro-
uidendum est ne sibi rectorum facta displiceant. Si autem ma-
gistrorum vita iure reprehenditur, oportet vt eos subditi etiam
cùm displicent venerentur. Hæc Grægorius. Ex cuius verbis cō
stat non licere subditis de vita pastoris iudicare: minus ergo li-
cebit eis pastoris malam vitam punire. Deinde cùm superius in
titulo de potestate iam probauerimus nullam potestatem nul-
lumq; dominium amitti per peccatum mortale, cōuincitur ex
eo subditis non licere dominos suos delinquentes punire. alio-
qui cū deliquissent, iam potestatem amisissent, propterea quia
peccas

peccãtes subsunt illis ad correctionem quibus ante peccatũ præerant. Demũ ex 45. articulis Ioan. Vuitcleff in cõcilio Cõstantiensi sessione 8. damnatis, decimusseptimus sic ait, Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere. Qui articulus simul cum aliis eiusdem ibidem damnatus est.

SVFFRAGIA DEFVNCTORVM.

NOn satis visum est Luthero viuentibus nocere, nisi etiam defunctis nocuisset. Viuentes enim à veneratione sanctorum auocat, ne videlicet eorum orationibus iuuentur, qui plurimum apud Deum possunt. Defunctos verò viuorum suffragiis fraudat. Itaque & viuorum & defunctorum hostem se esse demonstrat. De sanctorũ veneratione quia iam disputauimus, superest vt pro suffragiis defunctorum aduersus Lutherum pugnemus. Dicit enim Lutherus nihil prodesse defunctis orationes, sacrificia, eleemosynas quæ à viuis pro illis fiunt. Nec tamen huius erroris primus author est Lutherus, quoniam ante eum fuere Valdenses, & Albigenses, qui hunc tutati sunt errorem. Et ante istos eundem errorem docuerunt Græci & Armeni, qui (vt aliàs diximus) negarunt omnino purgatorium, quapropter iuxta eorum sẽtẽtiam oporteret orationes pro defunctis esse inutiles. Primus huius erroris author, quod sciam, fuit Aerius quidam presbyter. Hunc enim errorem illi impingit August. lib. de hæresib. capite 55. Et certè si defuncti tales sunt quales hi hæretici, fateor non oportere sacrificia aut orationes pro illis Deo offerre, quoniam frustra offerũtur talia pro iis qui in inferno sunt. Verùm pro iis, qui sunt in purgationis loco, piũ est & vtile Deum orare, aut alia sacrificia offerre. Nam in purgatorio existentes cum charitatem habeant, per quam Christo capiti coniunguntur, fit vt membra sint corporis ecclesiæ, cuius & membra sunt alii viuentes. Ad hoc natura insitum est, vt vni membro patienti reliqua compatiantur, & se inuicem membra iuuent cum alterutro egent. Cum ergo in purgatorio existentes patiantur, opus est vt viuentes eos iuuent orationibus & sacrificiis. Nam si viuẽtes pro viuis orantes exaudiuntur, cur non etiã cum pro mortuis orant, si illi egent, & tales sunt qui iuuari possunt? Membro siquidem præciso nullum auxilium præstare potest aliud membrum in corpore manens. Membrum tamen quantumlibet lãguidum dum corpori adhæret, ab aliis membris iuuari potest. Et hac de caussa orationes viuentiũ non prosunt existentibus in inferno: quoniam hi sunt membra præcisa:

Lutherus.

Valdẽses. Albigẽses. Græci. Armeni. Aerius.

existentes autem in purgatorio membra sunt corpori coniuncta, & ideo à reliquis mẽbris iuuari possunt. Cùm vidisset Iesus fidem quorundam offerentium illi paralyticum, ait paralytico, Fili, dimittuntur tibi peccata tua, Si fides istorum offerentium tantum profuit paralytico viuenti, cur non fides offerentium sacrificia poterit prodesse defunctis, cum isti sint eiusdem corporis membra coram Deo viuentia? Præterea, Thobias senior filium suum bonis coneiliis erudiens ait, Panem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue. Nisi enim oblationes pro defunctis factæ aliquid illis prodessent, frustra Thobias suasisset filio constituere panem & vinum super sepulturã iusti. Non enim ponuntur illa ad pascenda corpora defunctorum, sed viuentium, pauperum videlicet, & sacerdotum, vt hæc eleemosyna pauperibus oblata, in vtilitatem cedat ipsius defuncti. Rursum in 2. Macha. lib. apertissimum habetur pro suffragiis defunctorum testimoniũ, vbi sic dicitur, Iudas facta collatione duodecim mille drachmas argenti misit Hierosolymã offerri pro peccatis mortuorum in sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanũ orare pro mortuis; sed quia considerabat quòd hi qui cum pietate dormitionẽ acceperant, optimam haberent repositam gratiã: Sancta ergo, inquit, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Hæc ibi. Quibus verbis nihil potuit expressius dici ad hunc errorem prosternendũ. Quapropter videntes hæretici se hoc testimonio vehementissimè vrgeri, ad hoc cõmune illis asylum cõfugiunt, dicentes illum Machabeorum librũ non esse canonicum, neq; esse tantæ authoritatis, vt eius testimonium sufficiat ad aliquam doctrinã refellendam. Verùm de hoc non est opus nunc disputare, quoniam ne passim talem susciperemus laborem, suprà libro primo capite secundo ostendimus catalogũ eorũ librorum qui canonici appellantur, quorum testimonio vti oportet in disputatione quæ de rebus ad fidem spectãtibus fit. In quo catalogo inserti sunt duo libri Machabæorum, qui licet non fuerint ab Hebræis in canone computati, vt B. Hieronymus ait: ecclesia tamen tanquam canonicos recepit illos libros, vt patet ex decretis cõcilii Mileuitani. Cæterùm etsi hi libri canonici nõ essent, neque vllum esset scripturæ sacræ testimonium apertum, efficacissimum esset testimonium pro huius rei cõfirmatione, totius ecclesiæ catholicæ

Mar. 2.
Thob. 4.
2. Machabeo. 12.

vetustissima consuetudo. Vnde beatus August. in libro de cura pro mortuis agenda, cap. 1. sic ait. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, nō parua est vniuersæ ecclesiæ quæ in hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotis quę Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam cōmendatio mortuorum. Hæc Augustinus. Sunt etiam plures alii sacri doctores, sanctitate perinde ac doctrina illustres, qui pro hac re testimonium dicunt. Et (vt recentiores omittam) à beato Gregorio initium sumo, qui libro 4. Dialogorum cap. quinquagesimoquinto, sic ait, Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum solet animas etiam post mortē sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hanc nonnunquam ipsæ defunctorū animæ expetere videātur. Hęc ille. Quod autem dixit, si culpæ post mortem insolubiles non sunt, propter eos qui sunt in inferno dixit, quorum peccata solubilia non sunt, nec vlla possunt iam satisfactione redimi. Theophylactus super Lucam exponens illud Lucæ, Timete eum qui potest corpus & animam mittere in gehennam, sic ait, Vide enim quòd non dixit, metuatis eum qui postquā occiderit, mittit in gehennam, sed habentem potestatē mittendi. Non enim semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehēnam, sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes & distributiones quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam iis qui in grauibus peccatis mortui sunt. Non omnino igitur postquam occiderit, mittit in gehennam, sed potestatem habet mittendi. Ne igitur cessemus per eleemosynas & intercessiones propitium reddere eum, qui potestatem habet mittendi, nō semper potestate hac vtentem, sed & valentem remittere quicquam. Hæc Theophylactus, qui satis apertè suffragia quæ pro defunctis fiunt, commendat, & ad illa facienda suadet. Beatus Chrysostomus homilia sexagesimanona, Bernardo Brixiano interprete, huius rei vetustissimam assignat originem dicens, Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis, defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Hæc Chrysostomus. Ex cuius testimonio constat hanc ab Apostolis manasse institutionem, vt in missæ sacrificio defunctorum fieret commemoratio, vt inde aliquid lucri defuncti cōsequerentur.

August.
Grego.
Theophy.
Luc. 12
Chrysost.

Athanas.

Athanasius in libro de variis quæstionibus ad Antiochum prin„cipem, quæstione tricesimaquarta hoc modo quærit, Quid er„go? Num sentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, „cum super illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operũ „& oblationum? Cui quæstioni per sequentia verba respondet, Si „non aliquo beneficio participarent ex illo, non vtiq; in cura & „exequiis fieret commemoratio. At sicut vitis florescit extra in „agro, & odorem eius sentit in vase vinũ reclusum, sicq; cõflo„rescit etiam ipsum ita intelligimus peccatorum animas parti„cipare aliqua beneficia ab exangui immolatione, & gratifica„tione pro ipsis facta, sicut solus ordinat & præcipit, qui viuorum „& mortuorum potestatem gerit Deus noster. Hæc Athanasius.

Dionysius areopagita.

Et beatus Dionysius Areopagita Pauli Apostoli discipulus libro de Ecclesiastica Hierachia cap. 7. describens cæremonias quæ in defunctorum exequiis suo tempore fiebant, ait, Accedẽs deinde venerandus antistes precem suam super mortuum peragit, postq; precem & ipse præsul eum salutat, & suo deinceps ordine qui astant omnes. Precatur oratio illa diuinam clemen tiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq; in luce statuat, & regione viuorum, in finibus Abrahæ, Isaac, & Iacob, in loco vnde effugit dolor, tristitia, & gemitus. Hæc Dionysius Areopagita. Ex cuius verbis satis constat tempore Apostolorum fuisse seruatum hunc modum orandi pro defunctis. Post hæc illustrium virorum testimonia, vt finem huic cõtentioni imponam, multa diuersorum Conciliorum decreta in medium producam.

Concilia diuersa.

Concilium Carthaginense quartum cap. 95. tale statuit decretum. Qui obla„tiones defunctorum aut negant ecclesiis, aut cum difficultate „reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur. Hęc ibi. Concilium Valense capite 4. suorum decretorum ita deffinit, Qui oblationes defunctorum retinent, & ecclesiis tradere „demorantur, vt infideles sunt ab ecclesia abiiciendi, quia vsque „ad inanitionem fidei peruenire certum est hanc diuinæ pietatis „exacerbationem, quia & fideles de corpore recedentes votorum „plenitudine, & pauperes consolatu alimoniæ & necessaria su„stentatione fraudantur. Hi enim tales quasi egentium necatores, nec credentes iudicium Dei habendi sunt. Vnde & quidam „patrum hoc scriptis suis inseruit congruente sententia, quæ ait, „Amico quippiam rapere furtum est, & ecclesiam fraudare sa„crilegium. Hæc concilium Valense. Et concilium Agathense

capite

capite 4. idem sub eisdem ferè verbis definit. Concilium Toletanum tertium capite 22. hanc ponit definitionem: Qui diuina vocatione ab hac vita recedunt, cum psalmis tantummodo & psallentium vocibus debere ad sepulchra deferri præcipimus. Nam funeris precamen, quod vulgo defunctis cantari solet, omnino prohibemus. Sufficiat autem quòd in spe resurrectionis, Christianorum corporibus famulatus diuinorum impenditur canticorum. Hæc concilium Toletanum tertium. Denique concilium Florentinum, quod pro vnione Græcorum sub Eugenio quarto celebratum est, ita de hac re definit: Item si verè pœnitētes in Dei charitate decesserint antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis & omissis satisfecerint, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuētur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt secundum ecclesiæ instituta. Hæc concilium Florentinum. Possem adhuc plura citare conciliorum decreta, sed hæc sunt satis ad conuincendos hæreticos.

Finis libri Tertiidecimi.

F. ALFONSI DE CASTRO Aduersus hæreses, Liber Quartusdecimus.

TEMPLVM.

NAbuchodonosor rex Babylonis, qui dæmonis figuram gerit, cum Hierosolymam inuasit, nō fuit contentus templum Domini spoliare, & omnia vasa illius preciosa diripere, sed & ipsum templum fœdauit, conspurcauit, imò magna ex parte destruxit, quoniam columnæ templi, & bases, & capitellum, multáque alia ab eo inde sublata sunt. Ad eundem modum fecit Antiochus rex, qui violēta manu templum Domini inuadens, postquam sustulit ab eo altare aureum, candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea,

4. Reg. 25

1. Mac. 1

& velum,& coronas,& ornamentum aureum,quod in facie tēpli erat,& comminuit omnia,non fuit cōtentus hæc omnia sustulisse,sed quò nocentisſimum se ostenderet synagogæ hostē, prohibuit holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo Dei. Eodē modo ille antiquus humani generis hostis,omni qua potuit via facere tētauit. Nam(vt suprà narrauimus) ministros suos, quosdam videlicet hæreticos submisit, qui vasa & alia templi ornamenta, hoc est sacramenta, & omnia sacramentalia, omnésque cæremonias & ritus ab ecclesia auferrent, dicentes ea omnia esse prorsus inutilia, meràsque nugas. Ecce nunc adsunt alij ministri eius, qui templum euertant, prohibeántque, si potuerint, sacrificia & orationes in templo fieri, dicentes templa Dei nullius esse vtilitatis, neque aliquo pacto prodesse in ecclesia Dei. Huius hæresis primus author

Eustach. fuit Eustachius quidam de quo in concilio Gangrensi fit mentio. Hic basilicas martyrum, & templa sub nomine diuorum Deo dedicata contemnebat,& omnes qui ad illa conueniebant ibidem aut sacrificaturi, aut oraturi, reprehendebat. Hunc autem errorem iam diu sepultum, post multa secula suscitarunt

Valdenses Valdenses, qui vt illustres hæretici mundo apparerent, Eustachij errorem multò fusius extenderunt,quoniam ille sola templa quæ in diuorum nomine sunt consecrata, irridebat: hi autem omni templo detraxerunt, dicentes templum Dei latè patentis ipsum mundum esse, & coarctare maiestatem eius, qui ecclesias, monasteria, oratoriáque construunt, tanquam propitior in eis diuina maiestas inueniatur. Hoc enim illis impingit Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum, quāquam Guido nihil tale illis tribuit etiam cùm Valdensium errores recenset. Post Valdenses fuerunt alij hæretici dicti Pseudoapo-

Pseudoapostoli. stoli, qui adhuc maiori cum iniuria de tēplo Dei loquuti sunt, dicentes ecclesiā consecratā non plus valere ad orandū quā stabulum porcorū. Eundē errorem tutati sunt magis vi & armis,

Thabotitæ quā scripturę testimoniis,quidā Bohemi hęretici Thaboritę appellati. Istorū dux & princeps fuit Zischa quidā nobilis genere, erroribus Ioan. Huss infectus,qui copiā perditorū hominū congregās,ecclesias inuasit,spoliauit,euertitq;:Monasteria destruxit,monachósque fugauit,aliaq; similia facinora perpetrauit, Vt autem tutus in facinore esset,& alia cū vellet,securius posset perficere, locum natura munitum elegit, hunc mœnibus cinxit, & vt quisque ex militibus tentoria fixerat, ita ædificare

sibi domos imperauit. Huic loco Thabor indidit nomen, & comites suos fratres Thaboritas appellauit, tanquàm cum tribus Apostolis Saluatoris Christi transfigurationem in monte Thabor vidissent, indéq; suas opiniones mutuati essent, quas fidei veritates appellabant. Hi ergo omnes præfati hæretici concorditer sentientes, templum Dei contemnunt, quanuis vnus plus alio insaniens magis illud vilipendat. Ad hunc autem errorem reuincendū satis est quod Salomon rex ex præcepto Dei ædificauit templū Hierosolymæ. Nā cum Dauid prius illud ædificare cogitasset, reiectus est à domino, velut indignus ad id munus obeundū, eò q́ vir bellator fuerat, & sanguinem fuderat: & hoc onus ædificandi templū transtulit in Salomonē. Si templum Dei nullius esset vtilitatis, nunquàm tantū in eius cōstructione laborasset Salomon, nec tantā auri & argenti materiam in eo expēdisset, nec dominus Deus tēplū illud tot tantisq; priuilegiis decorasset, qualia describuntur lib. 2. Paralipomenon cap. 7. Prȩterea si Dei templū nō magis valeret (vt impij pseudoapostoli asserunt) quàm stabulum porcorū, nunquàm dominus eiecisset vendentes & ementes ab illo. Nā cū in foro vendere & emere liceat, nō autem in templo, satis apertè conuincitur templū Dei esse maiori veneratione dignū quàm forū, ne dicā quàm stabulū. Rursum, Dominus noster Iesus Christus eiiciēs ementes & vendentes de tēplo, ad operis confirmationē citauit pro se testimoniū Esaiæ dicētis, Domus mea, domus orationis vocabitur. Ex quibus verbis satis apertè cōuincitur templū Dei esse locū magis orationi destinatū quàm quēcunq; aliū. Accedit ad hæc, q́ vsus tēplorū nō est recens in ecclesia, sed ab ipsis Apostolis introductus. Nā Eusebius Cæsariensis lib. 2. historiȩ Ecclesiasticæ cap. 17. narrans ea quæ Philo Iudæus de moribus Christianorum scripserat, sic ait: Post hæc descriptis eorum habitaculis, vt se habeat singulorum qualitas & situs, etiam de ecclesiis quæ apud eos sunt, ita dicit, Est autem (inquit) in singulis locis consecrata orationi domus, quæ σεμνεῖον vel μοναστήριον dicitur. σεμνεῖον autem in nostra lingua significare potest honestorum cōuenticulum, in quo secedentes, inquit, honestæ & castæ vitæ mysteria celebrant. Hæc Eusebius Philonem scripsisse narrat. Hic autem Philo (eodem Eusebio teste) fuit tempore Claudij Imperatoris, ad quem à suis legatus est missus, & Romā hac de caussa venit, vbi beatū Petrū vidit. Patet ergo fuisse tempore Apostolorū loca aliqua orationi consecrata, quæ nos

1. Pa. 28

Mat. 21

Esa. 56

Cōcilium Gangrēse. ecclesias appellamus. Demũ concilium Gangrense cap. 5. suorum decretorum ita definit: Si quis docet domum Dei contemptibilem esse debere, & congregationes quæ in ea fiunt anathema sit. Hæc ibi. Nec opus est aduersus tam apertum errorem pluribus agere.

TENTATIO.

Petrus Abailardus INter multos errores quos beatus Bernardus epist. 160. tribuit Petro Abailardo, vnus est quo illum sentire ait, dæmonum in nobis suggestiones contactu fieri lapidum & herbarũ, prout illorum sagax malitia nouit harum rerum vires diuersas diuersis incitandis & incendendis vitiis conuenire. Et certè si Petrus Abailardus non in vniuersum de omni tentatione dæmonis loquatur, sed de aliqua, ita vt non omnes, sed aliquas dæmonum tentationes in nobis virtute lapidum & herbarum fiant, ego nõ putarem hæresim, sed veram doctrinam. Nam certum est multas animæ tentationes à carne propria oriri, quoniã Paulus ait, *Gal. 5* Caro concupiscit aduersus spiritum. Et talis carnis concupiscentia, quædam tentatio est, qua anima ad peccatum impellitur, *Iaco. 1* sicut Iacobus apostolus ait, Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: quoniam nemo est qui carnis impulsionibus non agitetur. Et iuxta variam carnis complexionẽ, variæ sunt hominum à propriis corporibus tentationes. Et dęmon qui vniuscuiusq; corporis qualitates & complexiones optimè nouit, conuenientia adhibet incentiua, quibus caro iuxta *Iob 38* suam qualitatem magis possit incendi. Vnde beatus Gregorius *Gregorius* exponens illud Iob, Diuiditur æstus super terram, hæc ait: Prius enim complexionem vniuscuiusque antiquus aduersarius perspicit, & tunc tentationis laqueos apponit. Alius nanque lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quò ergo occultus aduersarius facilè capiat, vicinas conspersionibus deceptiones parat. Quia enim lętitiæ voluptas iuxta est, lætis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facilè labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit. Quia timidi supplicia formidant, pauentibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conspicit, eos ad quæq; voluerit blandis fauoribus trahit. Singulis igitur hominibus vitiis conueniẽtibus insidiatur. Hæc Gregorius. Cùm ergo dęmon variè hominem tentet iuxta variam (quam optimè noscit) illius complexionẽ: cogimur certè fateri illum posse hominẽ tentare per lapidum aut herbarum contactum. Multæ enim sunt lapidum & herbarum

vitrutes

virtutes,quę hominum complexionibus conueniunt. De smaragdo dicitur & topazione,quòd libidinis ardores mitigēt. Cur etiam non erit alius virtutis contrariæ lapis,qui ardores hominum augeat? Pyropum aiunt cordis mœstitiam prorsus expellere: propter quod poßibile etiam censeo alium esse lapidem, qui contra hunc virtute sua pugnet, ita vt cor hominis mœstitia absorbeat. Nullus autē dubitat dæmonem hæc omnia optimè nosse: quapropter nec ego etiam dubito dęmonem per illarum rerum applicationem & contactum posse aliquando homines tentare, si à Deo permittatur. Præterea multi non contemnendæ authoritatis theologi fatentur dæmonum afflictiones & vexationes posse per rerum sensibilium applicationē mitigari, sicut de Saule legimus,qui cū à dæmone vexaretur, Dauide citharam pulsante leuius ferebat. Hoc concedit Nicolaus de Lyra interpretans illum locum in primo Regū libro. Idem etiā fatetur Richardus de media villa, quodlibeto tertio, quæstione 8. qui tam paruam dicit posse contingere dæmonis afflictionem, tantamq; esse lapidis aut herbæ virtutem, vt non solū mitiget, sed prorsus tollat dæmonis afflictionem. Si lapides & herbæ possunt dæmonis afflictionem impedire, quid obstat vt alij sint contrariæ virtutis lapides aut herbæ, qui dæmonem in affligendis hominibus iuuare poßint? Non est ergo contra catholicam fidem, putare quòd dæmon poßit per contactum lapidum & herbarum homines ad peccatum impellere. Etsi hoc solū sensit Petrus Abailardus, nō erat hac ratione de hæresi notandus. Verùm quia ego credo beatū Bernardum virū doctum perinde ac sanctum, qui non gratis & immeritò Petrum Abailardū de hęresi hoc loco notasset: ideo puto illum de omni dęmonis tentatione fuisse locutū: ita vt nulla sit dæmonis in nobis tentatio, quæ hoc modo nō fiat contactu lapidū aut herbarum. Et si ita sensit Petrus Abailardus, apertißimè errauit. Nā prima dæmonis tentatio nō fuit mediantibus lapidibus & herbis, sed serpente medio, cuius figuram assumpsit, vt per os illius verba formaret, quibus Heuam primam omnium matrem alloquens, persuaderet prohibiti cibi esum. Vt autem Adam tentaret, ipsam Heuam adhibuit, non lapides, non herbas, cognouerat quippe vxorem ad hoc opus potentiorē esse omnibus lapidibus & herbis. Et cùm Sathan appetit tentare Iob, & ad hoc licentiam à Deo petit, nō postulat sibi permitti lapides aut herbas applicare: sed vallum quo Deus vniuersam illius substan-

Marginal notes: 1. Reg. 16 — Gen. 3 — Iob 1

tiam circuncinxerat, auferre: vt liberè posset illum per omnis substantiæ deuastationem tentare. Cùm autē sic parum se proficere videret, licentiam iterum postulat personam illius tangendi & percutiendi. Et percussit illū vlcere pessimo, sperans illum aduersis frangere posse. Deinde cùm Saluatorem nostrū tentauit in deserto, non applicatione herbarum aut lapidū tentauit, sed locutione, vt euangelica narrat historia. Primò enim
Mat. 4 illi dixit, Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant, & reliqua deinceps. Præterea multa alia sunt tentationum genera, quibus
1. Cor. 11 nos à dæmone tentari sacra docet scriptura. Nam aliquando (vt Paulus Apostolus ait) transfigurat se in angelum lucis: quoniā frequenter multos tentat Sathanas ostendens se illis quasi angelum lucis, vt facilius illos decipere valeat. Vnde apostoli in naui perterriti, putabant phantasma esse. Et Petrus apostolus
Mat. 13 dicenti domino: Nolite timere, ego sum: non facilè credens ait, Si tu es, iube me venire ad te super aquas: vt si firmiter posuisset pedem super aquas, sciret verum esse quòd non erat phātasma quod apparebat. At nullus sanæ mentis dicet talem dæmonis trnsfigurationem qua se in angelum lucis transfigurat, fieri cōtactu herbarum aut lapidum. Rursum, Aliqua sunt spiritualia peccata, quæ nullam habent cū carne vicinitatem, & propterea ab illa minime oriri possunt, quæ Paulus vocat spiritualia ne-
Ephe. 5 quitiæ in cœlestibus. Nullus autē est adeo demens, vt dicat tentationem quæ ad huiusmodi peccata solicitat, fieri contactu lapidum aut herbarum: quoniam cùm hæreses sint corporeæ, nullam habent potestatem mouendi spiritum, nisi quatenus cognoscuntur & amantur. Possunt etiam dæmones mouere phantasmata hominū, ita vt quod illis magis placuerit, offerant imaginationi, & sic hominem tentent: quoniam quod magis mouet phātasiam, illud magis vrget vt cognoscatur ab intellectu: quod autem magis cognoscitur, illud vehemētius voluntatem solicitat ad amorem: præsertim si concomitetur carnis delectatio. Et de hac re dicta sufficiant. Nec vidi aliquem qui aduersus hanc hæresim disputauerit: quoniam beatus Bernardus sola illius reuelatione fuit contentus.

TERRA.

Fœlix DE hac re fuit vna hæresis, quæ docuit terram esse Deo coæternam. Huius hæresis author dicitur Fœlix quidem Manichæus, cum quo Beatus Augustinus publicè disputauit. Et de actis cùm hoc Fœlice sunt duo libri editi qui inter opera beati

August

Augustini circunferuntur:& in primo illorum libro de hac hę-resi fit mentio. Aduersus hanc hæresim non est operosum disputare:cùm tam expressa sint scripturæ sacræ testimonia. Nam in *Gen.1* lib. Geneseos dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram. Si Deus in principio terram creauit, non est ergo terra æterna:quia quod creatur, aliquando habuit initium. Et in lib. *Psal.101* Psal. prophetat, Initio tu Domine terram fundasti. Et beatus Paulus apostolus in epistola ad Hebræos eadem prophetæ ver- *Heb.3* ba repetit. Præterea apud Esaiam prophetã Deus ait, Ego feci *Esa.45* terram,& hominem super eam creaui. Et iterum, Hæc dicit Dominus creans cœlos, ipse Deus formans terram,& faciens eam, ipse plastes eius. Non in vacuum creauit eam, sed vt habitetur formauit eam. Si Deus terram fecit, & illam formauit, fieri nõ potest vt sit Deo coæterna:quoniam quod factum est, aliquando habuit initium. Denique aduersus hanc hæresim extat Concilij generalis definitio. Nam concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, de tribus in Deo personis loquens, hęc *Cõcilium Lateranense.* ait: Vnum vniuersorum principium, creator omnium visibiliũ & inuisibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtranque de nihilo cõdidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Hæc concilium. Quæ verba habentur in volumine decretalium, cap.1. de summa trinitate & fide catholica. In quibus verbis illud adnotandum est quod ait, Ab initio temporis omnia creata esse spiritualia & corporalia. Si omnes creaturæ sunt ab initio temporis, ergo etiã terra. Si terra est ab initio temporis, non possibile vt simul sit æterna. Aduersus tam apertam hæresim hæc pauca sufficiunt.

TIMOR DEI.

VNus ex Lutheri erroribus pestiferis est quo docet timorẽ *Lutherus.* Dei seruilem, esse prorsus inutilem, imò etiam noxium: quoniam dicit illũ esse dignũ pœna. De hoc errore suprà satis disputauimus in tit. de cõtritione. Quoniã Lutherus dãnat eam peccatorũ cõtritionẽ, quæ ex odio gehẽnæ oritur: ideo opus fuit tũc de timore seruili disputare. quo loco ex sacrę scripturę testimoniis ostẽdimus timorẽ Dei seruilẽ, esse bonũ,& esse numerãdum inter dona spiritus sancti: quãuis nullus per illũ mereatur, nisi sit simul cũ charitate: quoniã nullũ est opus quod sit præ-

mio dignum, nisi quod ex radice charitatis oritur. Verùm etsi loco illo dictum sit quod ad hunc errorem reuincendum sufficiat, non tamen erit inutile hoc loco aliquid superaddere quò veritas magis elucescat: præsertim cum hic sit titulus aptior, sub quo hæc disputatio fieri debeat. Et primò ostendamus vnde habeat ortum iste timor seruilis, & à quibus caussis generetur, vt ostensa bonitate arboris clarius pateat bonitas fructus: quoniam iuxta Saluatoris nostri sententiam, arbor bona fru-
Mat. 7 ctus bonos facit. Et certè quãtum ego coniicere possum: timor Dei seruilis, cum videlicet quis propter pœnam quam timet, abstinet ab offensa Dei, duas habet origines in ipsomet peccatore. Vna est amor sui, & sui cõmodi: vnde prouenit, vt fugiat incommoda. Ideo enim peccator odit & timet pœnam, quia illa aufert quietem, pacem, delectationem, & integritatem patientis. Altera origo est consideratio omnipotentiæ diuinæ, & eius sapientiæ, & iustitiæ. Considerat enim Deum adeò potentem, quòd nullus illi resistere, aut manus illius euadere potest, tam sapientem, quòd nihil illum latere potest: tam iustum, vt nullis aut precibus aut muneribus possit à iustitia flecti, vt malefactorem non puniat. Cùm ergo peccator odiat pœnam, ad quam infligendam certò credit Deum esse potentem, sapientẽ & iustum, abstinet ab opere peccati, ne talem pœnam patiatur, sic tamen, vt in eo peccandi voluntas etiam auferatur. Talis inquam fuga peccati ad euitandum pœnam, est timor seruilis, quem dicimus esse bonum & vtilem, nisi voluntas peccati (vt
Mat. 18 in titulo de Cõtritione expressimus) sit illi admixta. Hoc enim satis apertè ostendit parabola illa de Rege volente ponere rationem cum seruis suis, quam cum incepisset ponere, oblatus est ei vnus debens decem millia talentorum: qui cum non esset soluendo, iussus est vendi, id est (vt Augustinus interpretatur) tormentis subiici, cum vxore & liberis, hoc est, cum cupiditate & operibus. Quam sententiam cum audisset seruus debitor, horrore & odio pœnæ cui erat iam destinatus, preces ad dominum fudit, illi humiliter supplicãs vt dilationem solutionis illi indulgeret. Nec tamen passus est repulsam, sed dilationẽ petens, suscepit remissionem: quæ rata permãsisset, nisi ipse postmodum meruisset ne talis indulgentia cassaretur propter inhumanitatem quam erga conseruum suum exercuit. Ecce istum seruum, qui non aliter ad dominum suum conuertitur quàm ex odio pœnæ cui viderat se adiudicatum: & sic conuersus exauditur.

auditur. At si ille timor seruilis esset peccatum (vt Lutherus
ait) conuersio ex illo orta etiam esset mala: & si illa mala fuis-
set, nunquàm fuisset exaudita. Præterea Saluator noster suadés
nobis pacem & concordiam, per hunc timorem nos ad illã in-
ducit. Sic enim ait: Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es Mat. 5
in via cum eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tra-
dat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non
exies inde donec reddas nouissimum quadrantem. Rursum, Sa
piens consulit parentibus vt filios suos corrigere & flagellare
non desinant, vt vel sic filij discant abstinere à malo. Qui par- Pro. 13
cit virgæ (inquit ille) odit filium suum: percuties eum virga, &
liberabis animam eius à morte. Et iterum, Stultitia alligata est Pro. 22
in corde pueri: virga disciplinæ effugabit eam. Quid ergo de
charitate patris nostri qui in cœlis est, erga filios suos censebis?
Nónne ille etiam puniet & flagellabit filios suos, vt vel sic di-
scant declinare à malo? Nónne castigat eos quos amat? Amat
autem filios. Omnem ergo filium quẽ diligit, corripit. Sed qua-
re corripit? Certè non ob aliam caussam nisi propter discipli- Heb. 12
nam, vt videlicet discant declinare à malo, & facere bonũ. Hoc
autem ex ipsis Pauli verbis apertissimè colligitur. Nam post-
quàm dixerat Deum flagellare omnem filium quẽ recipit, sta- Heb. 12
tim subiunxit, dicens, In disciplina perseuerate. Tanquàm filiis
nobis offert se Deus. Quis enim filius quem nõ corripit pater?
Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt o-
mnes, ergo adulterini & non filij estis. Vides iam ob quam cau
sam Deus corripiat & flagellet filios suos, quia propter solam
disciplinam. Sunt enim aliqui adeò indisciplinati, vt benigni-
tate & misericordia nunquàm mollescant, imò duriores & pe-
iores fiant. Hos flagellare oportet, vt flagellati discant: quoniã,
vt ait quidam propheta, vexatio dabit intellectum. At si timor Esai. 28
seruilis malus esset, aut operatio ab illo timore procedens esset
mala: Deus nunquàm flagellis cingeret aliquem hac intentio-
ne, vt ex odio flagelli cõuerteretur ad bene operandum. Dein-
de propheta regius ait: Bonum mihi quia humiliasti me, vt di- Psal. 118
scam iustificationes tuas. Dauid testatur se didicisse iustificatio
nes Dei propterea quòd fuerit à Deo humiliatus: & propterea
reddit gratias Deo, quia humiliauerit illũ: eò quòd ex tali hu-
miliatione magnum illi euenerit bonum, videlicet discere Dei
iustificationes. Non est ergo opus aliquod censendum malum
hac sola ratione quòd à timore seruili procedit. Et si opus ab il

lo procedens, non est hac ratione malum dicendum, nec ipse timor erit de malitia notandus: quoniam iuxta Saluatoris sententiam, arbor mala non potest bonos fructus facere. Pro hac re sunt plura sanctorum virorum testimonia: quorum aliqua in medium producere non erit inutile. Beatus Bernardus in libro de præcepto & dispensatione, sic ait: Bonus quidē obedientiæ gradus est, si iuxta magistri nostri sententiam propter metum gehennæ, siue propter professionem sanctam quam professus est quispiam, obedierit, melior tamen cū ex Dei amore obeditur. Hæc Bernardus. Richardus de sancto Victore libro 1. de præparatione animi ad cōtemplationem, cap. 8. dicit timorem gehennæ esse initium sapientiæ. & capite sequente, videlicet 9. de eodē timore loquens, sic ait: Quanto quis vehementius metuit pœnam quam meruit, tanto acerbius plangit culpā quam fecit. Sed sciendum quia quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, saluus erit, secūdum illud, Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Quid tibi videtur? Nónne meritò talis filius Symeon, id est exauditio vocatur? Qui enim verè pœnitet, qui veraciter dolet, absque dubio & absque mora indulgentiam accipiet. Oratio quæ ex corde contrito & humiliato profertur, citius exauditur. Humiliato per timorem, contrito per dolorem. Hæc Richardus. Quibus verbis satis apertè docet timorem seruilem, esse bonum: quoniam asserit illū esse primum gradum ad sapientiam, eiúsque primam prolem dicit esse dolorem de peccato commisso, aut cōtritionem, quam fatetur mereri exauditionem, tantum abest vt illam damnare velit. Beatus Augustinus cum hoc pluribus in locis asserat, expresfius tamen super primam Ioannis Apostoli epistolam, tractatu nono, vbi exponens illum locum Ioannis, Timor non est in charitate, sic ait: Quid ergo dicimus de illo qui cœpit timere diem iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet quare timeret, imò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non est in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta (inquit) charitas foras mittit timorem. Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor domini. Timor quasi locum præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras.

Mat. 7

Psal. 50

foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior ti-
mor. Si autem nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut
videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur: se-
ta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor pri-
mo occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo
intrauit, vt introduceret charitatem. Hucusque Augustinus. Ex
cuius verbis constat quòd etsi timor seruilis non stet cum per-
fecta charitate, stat tamen cum charitate inchoata, & via est ad
charitatem perfectam. Si timor seruilis (vt Lutherus ait) pec-
catum esset, nunquàm pararet locum charitati. Parat autem
locum charitati, non est ergo peccatum. Beatus Basilius in ex-
positione psalmi 33. sic ait: Timor enim Saluatoris qui ad san-
ctitatem deducit, & animæ diuinitus insitus est, qualis existat si
cupis audire, attende. Quando fortè te ad aliquod peccatum
videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi iudi-
cium cogita, in quo iudex in àlto sedens tribunali, circunfusos
vndique populos coràm habebit, astabítque omnis creatura
eius aduentum gloriosum exhorrens rationem gestorum red-
ditura. Deinde qui multa in vita admiserunt, timidi ac tristes
apparebunt, vicinum aspicientes ignem, sæuas flammas respi-
rantes, ob malorum præteritorum impœnitentiam ingemi-
scentes, ob ingentem dolorem & odium ad omne commune
noctis aspectibus æquiparandi. Deinde barathrum & tenebras
inaccessas, ignémque obscurum causticas alioqui vires haben-
tem conspicientes. Inde vermium serpentiúmque innumerabi
lium genus venenosum ac carniuorum nunquàm saturum, in-
tolerabiles dolores morsibus infligens. Postremò omnium du
rissimam pœnam, probrum illud & verecundiam sempiternā.
Hæc tu timebis, hoc demum timore institutus, quodam quasi
freno tuam cohibebis à prauis cōcupiscentiis animam. Talem
itaq; domini timorē nos pater ille se recipit docere, non quidē
eos qui audire negligunt, & ab eo procul absunt in peccata fa-
cilè ruentes, sed qui de salute propria soliciti, ad eius properant
doctrinā: non inquā hospites & peregrinos à fide vtriusq; testa-
menti, sed qui per baptismū & adoptionē Dei sunt facti dome
stici. Propterea inquit venire, hoc est per benefacta mihi vos
reddite propinquos: filij lucis estote, filij per generationē digna
ti. Audite vos qui aures cordis patentes habetis, timorē domini
docebo vos, hunc quē paulò antè vobis descripsi. Hucusq; Ba-
silius. Quibus verbis nil potuit expressius aduersus Lutherum
dici.

dici. Nam cum de timore seruili satis apertè loquatur, dicit illũ nos ad sanctitatem deducere, & esse diuinitus inspiratum, & quem pater cœlestis nos docet. Cũ ergo tot & tam aperta produxerimus aduersus hunc errorem testimonia, non est opus vt amplius de illo disputemus, præsertim cum in titulo de contritione alia multa dicta sint.

Petrus Abailardus. Secũda hæresis de timore Dei, est quam docuit Petrus Abailardus, dicens timorem domini non esse in futuro seculo. Hunc enim inter alios errores illi impingit beatus Bernardus episto. 190. Et certè miror quòd homo alioqui doctus in tantũ támq; apertum errorem lapsus fuerit: cum ad illum reuincendũ tam manifestum sit testimonium prophetę dicentis, Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. *Psal. 28* Quæ verba exponens August. super psalmos, sic ait: Timor domini, non seruilis sed castus, gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, sed separari ab eo quem diligit. Iste est timor castus, non quẽ consummata charitas foras mittit, sed permanens in seculum seculi. *1. Ioan. 4* Hæc Augustinus. Et Saluianus Massiliensis episcopus libr. 3. Anticimenon prope finem sic ait: Quomodo perfecta charitas foras mittit timorem, si timor domini castus permanet in seculum seculi? Est ergo timor seruilis, est & timor castus. Timor seruilis est ne patiaris pœnam, timor castus ne amittas iustitiã. Ergo quod Apostolus dixit, de seruili timore egit. Quod autẽ psalmista loquitur, de casto illo timore quo in æternum domino copulabimur, sentiendum est. Hæc Saluianus. Præterea, de *Iob 26* angelis in cœlo manentibus beatus Iob loquens ait: Columnæ cœli contremiscunt & pauent ad nutum eius. Quòd autem angelos columnarum nomine appellet, testatur beatus Hieronymus, qui in commentariis super librum Iob, hũc locum interpretans ait: Stabilitatem ergo solummodo permanentẽ in natura angelorum, columnarum nomine sentiamus, quia non solum immobiliter in sanctitate perseuerantes sunt, sed etiam æternæ beatitudinis gloria speciosi. Nam de futura immobilite hominum ita ait filius Dei, Qui vicerit, faciam illum colũ- *Apo. 3* nam in templo Dei mei. Hæc Hieronymus. Et beatus Gregorius in moralibus postquàm illa verba Iob interpretatus est de iustis hominibus, ad angelos conuersus, dicit: Quod (sicut superius diximus) de sanctis quoq; angelis nil obstat intelligi: quia ipsæ quoque virtutes cœlestium quæ hunc sine cessatione conspiciunt, in ipsa sua contemplatione contremiscunt. Sed idem

tremor

tremor ne eisdem pœnalis sit, non timoris est, sed admirationis. Hæc Gregorius. Et certè quantũ ego possum conijcere, ex hoc fonte processit error Petri Abailardi quo putauit nõ esse ... iquẽ timorem qui nõ sit pœnalis. Aduertere enim debuisset esse aliquem timorem sine pœna, qui dicitur timor reuerẽtialis, vel, vt verius dicam, nihil est aliud quã ipsa reuerentia. Nam & timoris nomine ipsa reuerentia appellatur sæpissime in sacris literis. In euangelio Lucæ legimus quòd postquam Dominus suscitauit adolescentem filium viduæ, accepit omnes timor, & magnificabant Deũ. Quo loco timor reuerentiã designat. Omnes enim qui adstabant, viso tãto miraculo reueriti sunt Deum, eò quòd talem prophetam misisset in mundum, qui tam miraculosa opera faceret. Hoc autem ex iis quæ sequuntur, facile est conijcere. Nam postquã dixit timorem occupasse omniũ animos, addidit, & magnificabãt Deum. Magnificare autem Deũ magis est effectus reuerẽtię quã pœnalis timoris. Similiter Paulus aposto. in ea quæ est ad Roma. epi. ait Reddite ergo omnibus debita cui tributum, tributũ cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorẽ, honorem. Quæ verba interpretans Theophylactus, sic ait, Nec solũ pecunias debere illis affirmat, quin & timorem, hoc est pudorem & verecundiã, & honoris plurimum principibus exhibendum: ita vt cui debeatur hic honos, honos reddatur. Timor autem duplex est. Altero noxii ex malorum facinorum conscientia corripiuntur: alterum vicissitudine quadam impertiuntur qui mutuo detinentur amore, cuiusmodi timor honor est quidam præcipuus, qualis ille videtur cum inquit, Nihil deest timentibus eum &, Timor domini permanet in seculum seculi. Timor autem hoc loco venerationem quandam prætendit. Hæc Theophylactus. Aliquis est ergo timor omni carens pœna, & hunc dicimus inesse beatis. Quod si bene intellexisset Petrus Abailardus, nunquã negasset timorem Domini esse in futuro seculo.

Luc. 7

Roma. 13

Psal. 33

Psal. 18

TYRANNVS.

De hac re fuit quædam hæresis docens quemlibet tyrannũ posse licite & meritorie occidi per quemcunque vassallũ suum etiam per clanculares insidias, non obstante quocunque fœdere inter eos inito, etiam per iuramentum cõfirmato, & hoc absque sententia aut mandato iudicis cuiuscunque. Huius hæresis author fuit (vt testatur Ioannes Gerson) quidam Ioannes parui. Aduersus hunc errorem multæ patent viæ per quas illũ

expugnare valemus.Primò ex definitione tyrāni. Tyrānus siquidē iuxta eā vocis significationē qua nunc omnes vtuntur,ille dicitur,qui nō iure dominatur in republica,aut vltra iustas dominii sui leges potestatem suā exercet. Quapropter nomē tyranni nō solum conuenit regi aut alteri principi, sed cuicunque alteri aliquod dominium exercenti, si illud tale dominiū illi non cōuenit:aut si conueuit,ad plura se extendit quàm permittat lex sui dominii. Et ita episcopus est tyrannus si per vim & violentiam tenet episcopatum:aut si iure posidet,non tamē secundum iura regit & gubernat,sed exactiones vltra debitum extorquet,aut alia similia exercet quæ episcopo nō licent. Eodē modo papa posset esse tyrānus. Ad eundem modū maritus potest dici tyrannus erga vxorē,si illam non tanquā carnem suā, sed tanquam mancipium quoddā tractauerit. Si ergo quilibet tyrannus potest occidi à subdito suo,ex hoc sequeretur cōfusio totius iustitiæ,quoniā vxor posset occidere maritū suū quū tyrannicè in illā dominatur:possent oues interficere suū pastorē, siue ille esset vnus simplex parochus,siue episcopus siue papa, si istorū aliquis tyrannicè regeret:possent etiā filii interficere parentē suū,si pater legem paternæ dominationis quoquo pacto excederet. Et ita assertio illa viā aperit cuilibet subdito nō solū ad inobedientiam,sed etiam ad inferēdam necē suo superiori,quoniam posset causari illum esse tyrannum. Hoc autem quàm sit perniciosum, non est nunc opus docere, cum sit ipsa luce clarius. Præterea,multò peius est crimen hæreseos quàm tyrannidis. sed non licet cuilibet occidere hæreticum,ergo nec licebit etiam cuilibet occidere tyrannum. Secunda via oppugnare possumus hanc pestiferam hæresim ex ratione insidiarū: quoniam etsi licitum esset tyranum occidere, non tamen per insidias & fraudes & deceptiones. Quamuis enim non teneamur hosti reuelare veritatem omnem,tenemur tamen nunquā illi dicere mendacium:quoniam os quod mentitur,occidit ani-

Sapi. 1 mam. Ideo Deus dedit locum refugii in quē posset tute confugere is qui casu fortuito alium occiderat sine insidiis. De illo ve-

Exo.21 rò qui per insidias occiderit, oppositam tulit legem,dicens, Si quis per industriam occiderit proximū suum,& per insidias,ab altari meo euelles eū vt moriatur. Tertia via patet qua eadem hæresis expugnetur ex ratione fœderis iuramento firmati,qui non obstante tali iuramento asserit licitum esse vassalo inter-ficere tyrānum. Diuinus psaltes ait, Perdes omnes qui loquun-

tur me

tur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Pſal.5
Dominus. Si omnes qui loquuntur mendacium, Deus perdet, quid illum facturum cenſebis de iis qui peierant? Nũquid omnes mentientes perdens, ſaluabit peierantes? Abſit. Nam & periurium mendacium eſt, & non qualecunque, ſed iuramento firmatum. Quod ſi quis dicat iuramentum illud cum tyranno factum non obligare vaſſallum ad eius obſeruationem, obſtant huic reſponſioni plura ſacræ ſcripturæ teſtimonia quibus probatur pactum quodcunque aut fœdus etiam cum hoſtibus factum debere ſeruari. Nam hac ſola de cauſa Iacob turbatus eſt & iratus cõtra Symeonem & Leui filios ſuos, quia violauerant pactum cum Sychimitis initum. Et hac de cauſa cum alios fi- Gene.34
lios moriens benediceret, iſtis maledixit, inquiens, Symeon & Leui fratres vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non Gene.49
veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea, quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Diuidam eos in Iacob, & diſpendam eos in 2.Pa.36
Iſrael. Propter eandem etiam cauſam reprehenditur Sedechias rex Iuda, quia videlicet rebellauit contra Nabuchodonoſor regem Babylonis, cum tamen prius illi feciſſet iuramentum de fidelitate ſeruãda. Beatus Auguſt. lib. 1. de ciui. Dei cap. 15. laudat Marcum Attilium Regulum Conſulem Romanum, quia ne violaret fidem quam iuramento firmatam Carthaginenſibus hoſtibus dederat, mortem elegit, eamq́; pati maluit, quam fidem hoſti præſtitam violare. Accedit ad hæc, quòd ſi liceret rumpere fœdera etiã iuramento ſtabilita, via tũc aperiretur latiſsima ad omnem diffidentiam & omnem controuerſiã patẽs. Nullus enim iam fidet alteri aliquid promittenti, quoniam etſi promiſſa iuramento confirmet, quiſq; iuſte metuere poteſt ne poſtea contra iuramentũ faciat, cum id licite facere poſsit. Nullus etiam erit controuerſiæ finis, ſi nulla eſt obligatio iuramen- Heb.6
ti, quoniã (vt ait Apoſt.) Omnis cõtrouerſiæ finis eſt iuramentum. Alia adhuc patet via, eáque apertiſsima, qua hæc peſtifera hęreſis proſterni poſsit, defectus videlicet poteſtatis in occidẽte vt aliquẽ iuſte occidere poſsit. Quamuis enim aliquis ſit quantumlibet ſceleſtus & criminoſus, qui mille mereatur mortes, non poteſt tamen iuſte ab aliquo occidi niſi ab habẽte poteſtatem & iuriſdictionẽ. Sceleſtiſsimus homo fuit Cain, qui primus ſanguinem humanũ fudit, fratremq́; occidit: qui cum timeret

ne ob sua scelera occideretur à quolibet qui illum inuenisset, dixit illi Deus, Nequaquã ita fiet, sed omnis qui occiderit Caïn, septuplum punietur. Præterea, quẽadmodum regula iuris docet, sententia non à suo iudice lata, nulla est, Et Paul. apost. hũc & similes tyrannicidas apertè reprehẽdit dicens, Quis es tu qui iudicas seruũ alienum? Posset enim ab illo subdito qui occidit tyrannum non expectata sententia iudicis superioris, iustissimè peti, In qua authoritate hoc facis? Quis te cõstituit iudicem super eum? Si potestatem occidendi habes oportet vt illã habeas à Deo: quoniã nullus habet in aliquem potestatem, nisi illa sit desuper data. Omnis enim potestas à Domino Deo est. Ostende ergo vbi Deus dederit subditis hanc potestatem, vt absq; iudicis sententia possint occidere tyrannos. Nos autem facilius ostendemus hoc esse à Deo prohibitum. Nam per præceptum illud, Non occides, iuxta omnium sacrorum doctorũ interpretationem, prohibetur illa hominis occisio quæ propria authoritate & absque iudicis sententia fit. Qui inscio principe (inquit lex) bellum gerit, reus est læsæ maiestatis. Rursum, Rex qui supremam habet authoritatem, nõ potest citra iuris ordinẽ, aliquem non monitum, non vocatum, nõ conuictum interficere: multo ergo minus hoc poterit subditus. At qui per insidias aliquem interficit, contra iuris ordinẽ id facit: non ergo licet subdito per insidias interficere tyrannũ. Deinde, contra naturalem legem est quòd in alicuius controuersiæ definitione aut decisione idem sit pars iudex & testis, quoniam hoc soli Deo conuenit propter summam illius sapientiam & bonitatem. Cùm autem subditus sine superioris iudicis sententia tyrãnum occidit, tunc ipsemet est iudex, pars opposita reo, & testis. Multa sunt ergo propter quæ hæc pestifera assertio reiici meretur. Quapropter conciliũ Constantiense sessione 15. hanc doctrinam velut fidei catholicæ repugnantem damnauit, ita dicens, Præcipua solicitudine volens hæc sacrosancta synodus ad extirpationem errorum & heresum in diuersis mundi partibus inualescentiũ prouidere sicut tenetur, ad hoc collecta est. Nuper accepit quòd nonnullæ assertiones erroneæ in fide, & bonis moribus multipliciter scandalosæ, reipublicæ statum & ordinem subuertere molientes dogmatizatæ sunt, inter quas hæc assertio delata est: Quilibet tyrannus potest debet licite & meritorie occidi per quemcunque vassallum suum & subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes, non obstante

Gene. 4

Roma. 2

Ioan. 19

Roma. 13

Cõcilium Constantiense.

quocun

quocunque præstito iuramento seu confœderatione factis cum eo, non expectata sententia vel mandato iudicis cuiuscunque. Aduersus hūc errorem satagens hæc sancta synodus insurgere, & ipsum funditus tollere, præhabita deliberatione matura, declarat, decernit, definit huiusmodi doctrinam erroneam esse in fide, & in moribus: ipsamq́; tāquā scādalosam, & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria, vias dantem, reprobat, & condemnat. Declarat insuper, decernit, & definit quòd pertinaciter doctrinam hanc perniciosissimam asserentes sunt hæretici, & tanquam tales iuxta canonum sanctiones puniendi. Hucusque concilium Constantiense. Ioannes Gerson testatur fuisse editum in concilio Constantiensi librum quendā aduersus hunc errorem. Sed fateor me illum non vidisse. Monere tamen volui lectorem, vt si forte illum inuenire posse crediderit, diligentiam apponat.

VERECVNDIA.

FVit quædam hæresis docens de nulla re quę nobis est à natura donata, erubescendum esse. Huius hæresis authores *Turrelupini.* fuere Turrelupini, qui ob hanc sententiam more Cynicorum philosophorum omnia verenda publicitus nudata gestabant, & in publico velut iumenta coibant. Et certè hanc hęresim natura ipsa redarguit, à qua insitam habemus quarundam rerum verecundiā. Quapropter partes illæ inferiores corporis humani per quas mares & fœminæ in coitu cōmiscentur, à verecūdia & pudore sortitæ sunt nomen, vt verenda & pudenda dicantur. Præterea sicut virtus parit honorem, & inde gloriam: ita vitiū parit vituperium, & inde verecundiam. At licet partes illæ inferiores corporis humani ex se non magis vitiosę sint quam reliquæ corporis partes, tamen hoc habent vt testimoniū referant illius peccati quod primus homo per inobedientiam commisit. Nam cum Adam post habito præcepto diuino de pomo vetito comedit, reciproca inobedientia punitus est, ita vt in suo corpore suorum membrorū pateretur inobedientiam, quam in membris genitalibus statim expertus est. Hæc autē membrorū inobedientia, velut perpetua quædā punitio in memoriā pristini peccati in nobis omnibus remansit. Cum enim omnes reliquæ corporis partes ad nutū & imperiū voluntatis nostræ moueantur & quiescant, sola mēbra genitalia nutui voluntatis repugnant, & obedire recusant. Si vis leuare manū, leuatur illa. Si vis illā inclinari deorsum, inclinatur eadem: & ad eundem mo-

dum reliquæ omnes corporis partes obediũt volũtati. Sępe tamen cõtingit vt mẽbra genitalia repugnãte volũtate erigantur, & eade aliquãdo remittente deprimantur. Patimur ergo in partibus illis inobedientiã & rebellionẽ in testimonium illius inobedientię quã primus parẽs noster aduersus Deũ exercuit. Si ergo de vitio quolibet iustè erubescimus, oportet vt de illis corporis partibus erubescamus, in quibus & punitio & testimoniũ pristini peccati hucusq; remãsit. Rursum, postquã Adã peccauerat, peccatũ suũ cognoscens, volensq; à facie Domini in paradiso ambulãtis fugere, dixit Deo, Vocẽ tuã Domine audiui in paradiso, & timui, eò ꝙ nudus essem. quo loco cõstat timorẽ capi pro verecũdia, quod patere facile potest ex ea quã reddidit timoris causa. Timui (inquit) eò ꝙ nudus essem. Inde enim erat timor, hoc est verecundia, quia in corpore suo nudo experiebatur iam sui corporis inobedientiam, quæ sui peccati erat testimonium. Hanc etiam Adæ & Heuæ erubescentiam testantur ea perizomata quę illi fecerunt cũ cognouerũt se nudos, vt illas inferiores corporis partes tegerent. Deinde, si de nulla re naturaliter data esset erubescendum, iniustè reprehẽditur Cham filius Noe eò quòd videns patrem inebriatum habentem verenda nudata, nunciauit fratribus suis. immeritò etiã ali fratres, videlicet Sem & Iaphet laudarentur quia verenda patris operuerunt. At cum ob illud facinus fuerit Cham maledictus à patre, & alii filii propterea quòd patrem operuerunt, fuerint à patre benedicti, conuincitur meritò vt aliqua sint de quibus erubescere debeamus, etiam si à natura sint nobis data. Nam ob hãc solam verecundiæ causam Sem & Iaphet videntes patrem nudũ auerterunt facies suas, vt verenda patris nõ viderẽt. Adde quòd pars vestis sacerdotalis qua iuxta præceptum Domini vestiendus erat sacerdos cum intrabat in sancta, erant femoralia in tegumentum earum partium, ex quibus nudatis maxima oritur verecundia. Abeant ergo effrontes Turrelupini, & quos Deus regit, ipsi denudare vereantur.

Gene. 3 *Ibidem.* *Exo. 39*

VINVM.

SEuerus, à quo Seueriani hæretici originem duxerunt, docuit non licere vllo pacto bibere vinum, eò quòd fabulosa quadam vanitate (vt August. ait) dicebat de Satana & terra germinasse vitem. Hunc errorẽ nullus ex his qui de hæresibus scripserunt (quos tamẽ vidisse licuit) tribuit alicui alteri quã huic Seuero. Beatus tamen Hiero. dicit hunc fuisse errorem Tatiani. Nam

Seuerus. *Seueriani.* *Tatianus*

Nam in commentariis super prophetam Amos, interpretans Amos 2.
illum prophetæ locum, Propinabatis Nazareis vinum &c. sic
ait: De hoc loco hæresim suam Tatianus Encratitarũ princeps
struere nititur, vinum afferens non bibendum, cum & lege præ
ceptum sit ne Nazarei bibant vinum, & nunc accusentur à pro-
pheta qui propinent Nazareis vinum. Qui si literam sequuntur
in omnibus, & Iudaicas fabulas ecclesiis ingerunt Christi, ergo
& comam nutrire debent, & vuam passam ac viridem non co-
medere, & super matre & patre mortuis non ingredi. & si fortè
hæc fecerint, & fuerint humana vel fragilitate vel necessitate
superati, radant capita, & irriti sint omnes dies consecrationis
& laboris eorum. Quod si hæc non faciunt, neque possunt mo-
re Iudaicorum cauponum miscere aquam vino, vmbras verita
ti, euangelij gratiæ legis necessitatem, ebrietatem illam intel-
ligant, qua curis secularibus inebriatur & obruitur animæ vi-
gor, & illos prophetis mãdare dicentes, Ne prophetetis, qui li-
uore superati, prohibent eruditos viros doctrinæ proferre ser-
monem. Hucusque Hieronymus. Ex cuius verbis constat Ta-
tianum etiam hanc docuisse hæresim. Augu. tamen, aut Phila-
ster, etiam cum errores Tatiani recenset, nunquàm huius hæ-
resis meminit. Et certè (vt candidè loquar) hæc hæresis non so-
lùm nocet animæ, sicut & quęlibet alia, sed etiam nocet corpo-
ti: quoniam etsi vinum immodicè sumptum multum noceat,
moderatè tamen potatum plurimas corpori præstat vtilitates.
Ideo Sapiens Ecclesiasticus ait: Exultatio animæ & corporis vi Ecc. 31
num moderatè potatum. Sanitas est animæ & corporis sobrius
potus. Præterea, si vinum malum esset ex sua natura, Saluator Ioan. 2
noster non vertisset aquam in vinum: neque initium signorum
illius fuisset vinum ex aqua factum. Et si non liceret bibere vi-
num, idem Saluator non præcepisset ministrantibus in conui-
uio nuptiarum, vt ferrent vinũ Architriclino. Rursum, ipsemet Mat. 26
Saluator cum discipulis cœnans bibit vinum, & potandum de-
dit discipulis suis: & vinum in sanguinem suum mutauit, eósq;
eodem modo facere docuit, dicens, Hoc facite in meam com- Luc. 22
memorationem. Deinde Paulus Apostolus Timothæo scribẽs 1. Tim 5
consulit vt aquam non bibat, sed modico vino vtatur propter
stomachum suum, & frequentes eius infirmitates. Nec opus est
plura citare testimonia, cum hæresis sit tam manifesta. Cæte-
rùm quod Seuerus docuit vinũ non bibendum, quia malum, &
ideo malum, quia dicebat de Satana & terra germinasse vitem:

hoc non est opus nunc oppugnare: quoniam iam suprà in titu-
lo de creatura, ostẽdimus omnes creaturas esse ex se bonas, easq;
omnes esse à Deo, & non ab aliquo alio principio.

VIRGINITAS.

IOuinianus monachus docuit virginitatẽ non esse apud Deũ
maioris meriti quàm coniugium, sed pares dixit esse nuptias
Iouinian. virginitati. Ob cuius doctrinã multæ virgines sacræ prouectæ
ætatis, posthabito voto quod emiserant, nupserunt. Ipse tamen
Iouinianus, quãuis monachatum deposuit, vxorem ducere no-
luit: non quia inde maius apud Deum meritũ se habiturũ spe-
rabat, sed ne nuptiarum pateretur molestias, se continere dice-
bat. Hunc errorem etiã impingit Heluidio Hierony. Quis au-
Heluidius tem istorum prius errorem hunc docuerit, mihi nõ est certum:
hoc tamen constat, vtrunq; eorũ fuisse Hieronymo coæuum, &
Hieronymũ prius scripsisse aduersus Heluidium quã aduersus
Iouinianum: quoniã in 1. lib. cõtra Iouinianum meminit illius
libri quem aduersus Heluidium scripserat. Sed vterlibet istorũ
prior altero hunc errorem docuerit, constat ex verbis Hierony.
nullum istorum fuisse primũ huius hæresis authorem, quia hu-
Basilides. ius hæresis principatũ tribuit Basilidi. In 2. enim libro aduersus
Iouinianum circa finem sic ait Hieronymus, Quadringenti fe-
rè anni sunt quòd Christi prædicatio fulget in mundo, ex quo
innumerabiles hæreses tunicã illius cõsciderunt. Vniuersus pe-
nè error de Chaldæo & Syro & Græco sermone processerat. Ba
silides magister luxuriæ & turpissimorũ complexuum, post tot
annos ita in Iouinianũ quasi in Euphorbũ transformatus est, vt
latina quoq; lingua haberet hæresim suã. Hæc Hieronym. Ex
cuius verbis constat hanc hęresim à Basilide initium sumpsisse.
Augustinus tamen in libro de hæresibus de hoc Basilide disse-
rens, nihil tale illi impingit. Philaster etiã Basilidis errores re-
censens, nunquã huius erroris meminit. Credamus ergo Hiero
nymo tanquã diligentissimo rerũ inquisitori, præsertim cũ alij
nõ contradicant, sed taceant. Pro virginitatis commendatione
efficacissimum testimonium est quod Christus Saluator noster
Mat. 16 ait, Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorũ.
qui potest capere, capiat. Nam cùm dixisset non licere alicui di
mittere vxorẽ suam nisi ob fornicationẽ: discipuli hoc audito
graue admodum existimantes onus matrimonij ob vinculũ il-
lius indissolubile, dixerunt: Si ita est caussa hominis cum vxo-
rè, non expedit nubere. Quibus Christus respondit: Non om-

nes cap

nẽs capiunt verbum istud, sed quibus datũ est. Sed quod est hoc verbum quod non capiunt nisi illi quibus datum est? Certè hoc quod statim subiungit, dicẽs, Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt. Et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus. Et sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnũ cœlorum. qui potest capere, capiat. Ecce verbum quod non omnes capiunt nisi quibus datum est, videlicet castrare seipsum propter regnum cœlorum. Et quia nõ omnes hoc capere possunt, ne videretur aliquem cogere ad id quod assequi non poterat, in cuiusque arbitrio illud reliquit, dicens: Qui potest capere, capiat. Ex istis verbis Christi apertissimè constat virginitatẽ esse prælatam matrimonio. Quis enim non videt multò excellentius esse illud ad quod assequẽdum nõ omnium vires sufficiũt, quàm illud quod tam facilè est vt omnes illud capessere possint? Nullus est cui integra est natura, qui coire non possit. At rarus est qui possit ab omni specie coitus abstinere. Non enim omnes hoc capiunt. Præterea, Apostolus Paulus in priore episto. 1. Cor. 7
ad Corinth. viduitatem præfert nuptiis, & virginitatem præfert ambabus, sic dicens, Quicunq; matrimonio iungit virgine suã, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Quid iam amplius desideramus aduersus Iouinianum? Poterátne fortè expressius aliquid pro virginitatis assertione proferri? Qui non iungit matrimonio virginem (inquit ille) melius facit. Et postea viduam præferens nuptæ ait, Mulier alligata est legi quanto tẽpore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege. Cui autem vult, nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam. Antè tamen quàm hanc sententiam Paulus diceret, plura disseruit per quæ ostendit latam esse inter matrimonium & virginitatem distantiam. Qui sine vxore est (inquit) solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Circunspiciamus bene & perpendamus fideliter virginitatis & matrimonij discrimen. Virgo Domino, maritus vxori placere cupit, & vt vxori placeat, solicitudinẽ gerit de iis rebus quæ in mundo sunt, & ad mundum spectant: & ita diuisus est, quia qui adhæret Deo, vnus spiritus efficitur cum eo. Vbi autem vnitas,

ibi non est diuisio. Virgo igitur non est diuisus, quia soli Deo placere cupiens, vnicũ solũ habet spiritum, & hunc diuinũ. At maritus etiam qui placere cupit vxori, ac Deo, hic diuisus est in duas partes, vnam qua Deo placere optat, si modo optat: & aliã qua cupit placere vxori. Dicat ergo nunc Iouinianus, Nónne melius est placere Deo, quàm placere vxori? Nónne præstantius est adhærere Deo, & effici vnum spiritũ cum eo, quàm diuisum esse in multas solicitudinum partes & miseriarũ? Si placere Deo melius, consequens est vt virginitas sit præstãtior matrimonio. Rursum, Saduceis quærentibus à Saluatore nostro de muliere quæ septem fratribus successiuè nupserat, quem illorum post resurrectionem habitura esset, respondit idẽ Saluator,
Mat. 22 In resurrectione neque nubent neque nubẽtur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlo. Ex quibus verbis constat nuptias esse hominum, continentiam autẽ angelorum proprium munus. Quantum ergo angeli hominibus præstant, tantũ virginitas præponitur matrimonio. Deinde hoc etiam cõuincit multitudo virtutum quas ad sui sustentationem exigit virginitas, vt tanquam altera Hester illis velut suis ancillis innitatur. Oportet enim virginem esse abstemium: quoniam luxuriosa res est vinũ. Exigitur abstinentia cibi: quoniam libidinis ignes, ciborum fomentis increscunt. Summè necessarium est pacisci fœdus cum oculis,
Iob 31 prout se fecisse testatur Iob ne cogitaret quidem de virgine: quoniam, vt ait Ecclesiasticus, speciẽ mulieris multi admirati
Eccle. 9 reprobi facti sunt. Nec minus oportet obserare aures ad turpiloquia: quoniam (vt ait Menander apud Paulum) corrumpunt bonos
1. Cor. 15 mores colloquia mala. Est etiam necessaria oris & labiorum custodia, vt nõ declinet cor illius in verba malitiæ, ne fortè ex leui verbo tuo aliqua vulneretur, & vt par pari referat, illa postea similibus verbis transfigat cor tuum, & blãditiis labiorum suorum protrahat te, & statim sequaris eam quasi bos ductus ad victimã. Plurimas certè passurus est molestias, qui virginitatem intemeratam custodire cupit. Propter quòd meritò virginitas similari solet ebori, quod propter nimiam vetustatem vertitur in colorem rubeum, cùm tamen à natura sit albũ, quia virginitas diu conseruata æquiualet martyrio, & est quasi quædam sanguinis effusio. Denique nunquam potest esse virginitas sola, sed oportet eam velut reginam esse ingenti ancillarum comitatu stipatam. At qualiter fieri posset vt non sit nobilior virginitas, cui multò plures deseruiunt virtutes quàm ma-

trimonio

trimonio? Demum hæc Iouiniani assertio, prout ratio & fidei regula exigebat, totius catholicæ ecclesiæ sententia bis damnata est. Nam Siricius papa, habito Romæ sacerdotum concilio, *Siricius papa.* primus eam damnauit, vt ex epistola eius de condemnatione Iouiniani ad episcopos Africanos, patere potest, in qua sic habetur, Nos sanè nuptiarum vota non aspernantes accepimus, quibus velamine interfuimus, sed virgines Deo deuotas maiore honorificentia muneramus. Facto ergo presbyterio, constitit doctrinæ nostræ, id est Christianæ legi hæc omnia esse contraria: vnde apostolicũ sequuti præceptũ, quia aliter quàm accepimus, annunciabant, omnium nostrorũ tã presbyterorũ, tam diaconorum, quàm etiã totius cleri vnam factã constat esse sententiam, vbi Iouinianus, Ausentius, Genialis, Geminator, Fœlix, Plotinus, Martianus, Ianuarius, & Ingeniosus, qui accẽtores nouæ hæresis & blasphemiæ inuẽti sunt, diuina sententia, & nostro iudicio in perpetuũ damnati extra ecclesiã remanerẽt. Hæc Siricius papa. Et Africani episcopi hanc Siricij recipiẽtes epistolam, conciliũ in plebe Thelensi congregarunt, in quo re (vt decebat) plenè examinata, approbarunt damnationem Iouiniani per Siricium factã, & eidẽ Siricio papæ de hoc negocio rescripserunt. In quorũ epist. hæc habentur verba, Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiã, nullũ castitatis ordinẽ reseruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorũ gradus abrogare meritorũ, & paupertatẽ quandam cœlestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorũ, simulant se isti non donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla virginitatis est gloria? Neq; verò nos negamus sanctificatũ à Christo esse coniugium diuina voce dicente, Erunt ambo in vna carne, & in vno spiritu: sed prius est quod nati sumus, quàm quod effecti, multoq; præstãtius diuini operis ministerium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor, sed melius pia virgo præfertur, dicente Domino, Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hęc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi: illa cõiugabilibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, quo est inuenta posteritas successionis humanæ: sed melior virginitas, per quam regni cœlestis hæreditas acquisita, & cœlestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus euenit. Deniq; speciale

Iouinian. Ausentius. Genialis. Geminator. Fœlix. Plotinus. Martian. Ianuarius. Ingeniosus.

Mat. 19

1. Cor. 7

ciale

ciale sibi donum virginitatis elegit, & integritatis munus exhibuit, atque in se repræsentauit, quod elegit in matre. Et aliquibus interiectis, circa finem epistolæ hæc verba subiunguntur: Itaque Iouinianum, Ausentium, Geminatorem, Fœlicem, Plotinum, Genialem, Martianum, Ianuariū, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos. Hæc concilium Thelense. Qui plura aduersus hanc hæresim desiderauerit, legat primum librum beati Hieronymi è duobus quos aduersus Iouinianum scripsit. Nam ibidem omnes suæ eloquentiæ vires pro virginitatis assertione exercuit: adeóque illam extulit, vt aliquibus (quanuis immeritò) parum æquus videatur fuisse matrimonio. Beatus Augustinus scripsit etiam alium librum pro eiusdem virginitatis assertione, qui inscribitur de sancta virginitate.

VNCTIONIS EXTREMAE SACRAMENTVM.

NOn minus est ab hæreticis conculcatum extremę vnctionis sacramentum quàm reliqua alia. Nam Græci, teste Guidone Carmelita, asserunt hoc sacramentum non prodesse infirmis ad salutem corporis. Valdēses autem (vt testatur Aeneas Syluius libro de origine Bohemorum cap.35.) extremam vnctionem inter ecclesiæ sacramenta non admittunt. Huius tamen erroris non meminit Guido cum errores Valdensium recenset. Hunc errorem impingit Heracleonitis frater Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum, nescio quem secutus: quoniam Augustinus de Heracleonitis loquens, nihil tale illis tribuit. Philaster de eisdem differens, nullam huius erroris facit mentionem. Guido qui Augustinum & Isidorum in enarrandis hæresibus imitatur, nunquàm huius erroris meminit vt eum Heracleonitis impingeret. Omitto quòd bonus homo in suo catalogo confundit Heracleonitas cum Hierachitis hæreticis, credens esse eosdem, solo nomine differentes. Cōstat autem ex Augustino & Isidoro diuersas esse factiones sub altero, & altero principe militantes. Nam de Heracleonitis disserit Augustinus cap.16. libri de hæresibus, dicitque illos sic vocari ab Heracleone eorum principe. At Hierachitarum principem vocat Hieracham, & de his disserit cap.47. Et illa quæ de Heracleonitis catalogus refert, quos ipse putat etiā dici Heraclitas, sumpta sunt ex hoc 47. cap. Augustini, & eisdem verbis quibus ab Augustino referūtur, nisi quòd bonus homo ali-

Græci. *Valdēses.* *Heracleonitæ.*

qua inserit ex suo cerebro, quale est hoc de sacramento extremæ vnctionis, de quo ait illos asserere quòd non fuerit à Deo institutum: cum tamen Augustinus, neque Heracleonitis, neq; Hierachitis quicquam simile impingat. Quapropter mirari non desino quòd Iodocus Clichthouæus vir alioqui doctissimus eodem modo fuerit deceptus, tribuens hunc errorem Heracleonitis, prout catalogus fecerat. Nam in eo libro quem fecit pro assertione veritatum in cōcilio Senonensi definitarum, capitulo de sacramentis ecclesiæ, de sacramento extremæ vnctionis disserens, dicit quòd negare extremam vnctionem esse sacramentum, fuerit error Heracleonitarum. Et tamen idem Iodocus in eodem capite de sacramento baptismi disputans, testatur se in notandis hæreticis imitari eam hæreticorum descriptionem quā Guido Carmelita fecit, de quo Guidone iam diximus quòd nihil tale Heracleonitis impingit. Hūc eundem errorem Iodocus Clichthouæus impingit Ioanni Vuitcleffo, cum tamen in cōcilio Constantiensi, in quo errores illius damnati sunt, non fuerit de hoc errore notatus: sed apud Thomam Valden, qui diligentissimè huius Vuitcleffi errores explorauit, certum huius erroris reperio vestigium. De Luthero tamē certò constat illum reiicere sacramētum extremæ vnctionis: quoniam negat extremam vnctionem esse inter sacramenta computandam. Contra hanc hæresim apertissimum profert testimoniū beatus Iacobus, qui in sua canonica epistola ita inquit, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Ecce huius sacramēti proclamationem ab Apostolo Iacobo factam. Nam ex verbis Apostoli constat in extremæ vnctionis collatione omnia adesse quæ ad sacramentum perfectum exiguntur. Est enim ibi materia, videlicet oleum sacrum quo vngendus est infirmus. Exprimitur etiam forma, sacerdotis videlicet oratio. Effectum autem huius sacramenti expressit dicens, Et si in peccatis fuerit, remittentur ei. Verùm Lutherus videns se hoc testimonio conuinci, illud ita reiicere conatur, vt epistolam illam neget esse Apostoli Iacobi. Et si Apostoli Iacobi esset, dicit non licere apostolo sua authoritate sacramentum instituere, hoc est diuinam promissionem cum adiuncto signo dare, cum hoc solius Christi sit munus proprium. Duobus itaq; modis eneruare conatur illud apo-

Ioannes Vuitcleff.

Lutherus.

Iaco. 5

stoli testimonium. Primò, quod epistola illa non sit Iacobi Apostoli. Deinde, etsi sit apostoli, illi tamen dicit non fuisse facultatem instituendi sacramentum. Horum primum iam satis (vt existimo) supra libr.1.cap.2.confutauimus, cum de canonicis scripturæ libris disputauimus. Illo enim loco ex pluribus conciliorum decretis ostendimus eam Iacobi Apostoli epistolam in catalogo librorum canonicorum esse locatam. Veniamus ergo ad id in quo apertè oppugnat Apostolum, dicens, Et si sit Iacobi Apostoli, illi tamen nō licuit instituere sacramentum. Nō est iam quod miretur aliquis Lutherum conuitiis insectari Pontificem & Cæsarē, quum de tam atroci crimine notet Apostolum, vt sine authoritate & contra fas ausus sit instituere sacramentum. Nullus certè fuit vnquàm tam demens, ac impiæ maledicentiæ, qui diceret Apostolum fuisse tam arrogantem, vt pro sacramento traderet populo quod non esset sacramentum. Cæterùm quod ait Apostolum nō habere potestatem instituendi sacramentum, nos etiam fatemur: quāquàm aliorum sit opinio, quę mihi nunquàm placuit, ecclesiam posse instituere sacramentum. Dicimus ergo apostolum non instituisse sacramentum, sed verbis illis id tradidisse populo quod ipse acceperat à Christo, qui alia mūdo volebat insinuare per Matthæū, alia per Marcum, per Lucam alia, alia rursum per Ioannem. Sunt enim peculiaria quædam cuique euangelistæ, quorum nullus aliorum meminit: de qua re extat canon ab Eusebio Cæsariensi editus. Quid ergo vetat vt quædam etiam nobis innotescere voluerit Christus per Apostolum suum Iacobum, de quibus nec Euangelistæ vllum sint verbum loquuti? Præsertim cū constet multa nobis per Apostolum Paulum insinuasse, quæ omnino ab Euangelistis prætermissa sunt. Hoc autem ita esse, testimonio beati Augustini persuademus, qui lib.2.de visitatione infirmorum, docens infirmum debere confiteri, & eucharistiam sumere, & oleo sancto vngi, ita inquit: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum, Infirmatur quis

August.

Iac.5

„ in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ergo si roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, imò per Apostolum suū dominus. Ipsa videlicet olei sacri delibutio, intelligitur spiritus sancti typica vnctio. Hæc Augustinus. In quibus verbis illud est aduertendum quod ait: imò

imò per Apostolum suum dominus. Quibus verbis satis apertè innuit Apostolum Iacobum fuisse illius sacramenti duntaxat præconem, non autem institutorem. Præterea, Innocentius papa huius nominis primus, in quadam epistola ad Decentium Eugubinum episcopum, capite vltimo sic ait: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris consulere voluit dilectio tua, adiecit etiã filius meus Cœlestinus diaconus in epistola sua esse à tua dilectione positum illud quod in Apostoli Iacobi epistola cõscriptum est, Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & suscitabit illum dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod nõ est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab episcopo confectum, non solũ sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo. Cęterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si episcopus postea dignum ducit aliquẽ à se visitandum, & benedicere, & tangere chrismate sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Hæc Innocentius, vir quidem sanctitate perinde ac scientia illustris. Ex cuius verbis constat nõ esse recentem (vt Lutherus somniat) huius sacramenti institutionem. Innocentius siquidẽ ante mille & centum annos ecclesiæ vniuersali præfuit, qui ex testimonio Iacobi Apostoli docet infirmos oleo sancto debere inungi. Demum, hoc ipsum confirmat ecclesiæ catholicæ definitio, quæ ad hunc vsque diem semper & vbiq; sensit extremam vnctionem esse sacramentum vnum è septem ab ea receptis. Concilium nãq; Florentinum sub Eugenio quarto celebratum, sic ait: Quintum sacramentum est extrema vnctio, cuius materia est oleum oliuæ per episcopum benedictum. Hoc sacramentũ nisi infirmo de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est: In oculis propter visum: in auribus propter auditum: in naribus propter odoratum: in ore propter gustum vel locutionem: in manibus propter tactũ: in pedibus propter gressum: in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramẽti est hæc: Per istam vnctionem & suam piissimam misericordiã indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti

Innocẽtius primus.

Conciliũ Florentinum.

liquisti per visum:& similiter in aliis membris. Minister huius
sacramenti est sacerdos: effectus verò eius est mentis sanatio, &
inquantum animæ expedit, etiam corporis. Hactenus Concilium Florentinum. Quapropter qui aliter sentit, hæreticus meritò censetur.

VOTVM.

Quorundam hæreticorum sententia fuit, nihil esse ex necessitate faciendum, sed omnia debere fieri liberè, propterea quòd propheta dixit, Voluntariè sacrificabo tibi.
Psal.53 Huius hæresis authores dicti sunt Lamperiani, qui hac ratione
Lãperiani ducti, omnia vota damnabant, dicentes ea nihil prodesse, eò quòd necessitatem & coactionem quandam videntur hominibus inferre. Hanc hæresim iam diu sepultam, post multa secu-
Pseudoapostoli. la suscitarunt Pseudoapostoli, dicentes opera illa quæ sine voto fiunt, esse ad maius præmium destinata, quàm illa quæ ex voti
Ioannes Vuitcleff. necessitate fiunt. Eandem hæresim tutatus est Ioan. Vuitcleff. Vltimus huius hæresis propugnator est nunc Martinus Luthe-
Lutherus. rus, dicens vota hodie non valere, nisi ad operum iactantiam & præsumptionem. Aduersus ergo hanc hæresim disputãtes, duo nos oportet ex sacris literis probare. Primum, quòd vota semel emissa sunt opere complenda, & non debent pro cuiusq; arbitrio tolli. Alterum, quòd opus ex voto factum cedit in maius ipsius operantis præmium, quàm si liberè & absque voti necessitate fuisset effectum. Ad prioris partis probationem satis effi-
Nume.30 cax testimoniũ est illud quod in libro Numerorum Dominus ait: Si quis virorum votum Domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum suũ, sed omne quod promisit, implebit. Præterea idem præceptum iterum in libro
Deut.23 Deuteronomij expressius reperitur, vbi sic dicitur, Cùm votum voueris domino Deo tuo, nõ tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatũ. Si nolueris polliceri, absq; peccato eris. Quod autẽ semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo loquutus
Eccle.5 es. Rursum, Sapiens Ecclesiastes ait, Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcunque voueris, redde. Multóque melius est non vouere, quàm post votum promissa nõ reddere. Deinde, per pro-
Baruch 6 phetam Baruch de diis gentium Dominus loquens ait, Neque siquid mali patiuntur ab aliquo, neq; siquid boni, poterunt retribuere

tribuere

tribuere: neque regem cōstituere possunt, neque auferre. Similiter neque dare diuitias possunt, neque malū retribuere. Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirunt. Ex quibus verbis constat quòd Deus requiret ab eo qui votum vouit, si non reddit. Et Propheta regius sæpissime in suis psalmis quos Deo decantabat, votorum meminit, non vt tollenda sint, sed vt opere compleantur & reddantur Deo ea quæ semel promissa sunt. Immola Deo (inquit ille) sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua. Et rursum, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt tibi labia mea. Et iterum, Vouete, & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera. Ecce vides quot sint testimonia ex veteri instrumēto, quæ vota comprobent. Verùm quidā ex istis hęreticis nempe Lutherani, videntes tam aperta testimonia pro votorum assertione, ad hoc asylum confugiunt, vt dicant vota pro certo tempore tenenda posse emitti: non autē illa quibus homines ad perpetuam aliquarum rerum obseruationē se astringunt: quoniam (vt aiunt) per talia vota fiunt homines serui, quos tamen Deus libertate donauit. Et non attendūt miseri quòd seruire Deo, regnare est, & quòd ab hac seruitute Christus non liberauit nos, sed à seruitute peccati: quam libertatem nullus melius tenet, quam is qui Deo seruit. Nam Apost. ait, Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Præterea, qui duxit vxorem, seipsum irretiuit vinculo indissolubili, ita vt viuente vxore non posit ab ea separari, neque aliam superducere. Quid igitur obstat vt in voto perpetuo aliquid simile contingat? Si illa seruitus in quam homo per matrimonium incidit, nō repugnat libertati per Christum donatæ: nec etiam repugnabit libertati Christianæ seruitus illa quæ per votū suscipitur, præsertim quòd per matrimonium vterq; coniugum subditur alteri: per votum autem subditur Deo. Sed iam ipsam quā execrantur votorum perpetuitatē, per scripturas sacras examinemus. Pro qua re audiamus quid in primo Regum libro de Anna Samuelis matre antequam illū concepisset, dicatur. Et Heli sacerdote (inquit historia) sedente super sellam ante postes domus Domini, cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominū flens largiter, & votum vouit dicens, Domine exercituum, si respiciēs videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisq; seruæ tuæ sexum virilem, dabo eum domino omnibus diebus vitæ eius. Ecce vides votum matris de filio consecrādo

Psal. 49

Psal. 55

Psal. 25

Roma. 6

1. Re. 1

Deo in ministeriũ templi omnibus diebus vitæ eius: post quod votum exaudiri meruit: tãtum abest vt votum illius apud Deũ fuerit damnatum. Et si Anna de filio quem adhuc non conceperat, potuit tale votum perpetuum emittere, cur nõ poterit quilibet de seipso aliquid simile vouere? præsertim quòd quilibet habet plus iuris in se, & in suam voluntatem, quam mater quęcunque in filium. Præterea, Beata illa Deipara virgo votum de virginitate perpetuò obseruanda emiserat, quod manifestè testantur illa verba quæ ipsa angelo annuncianti conceptionem
Luc. 1 filii Dei respõdit, dicens, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Illa enim negatio verbo pręsentis temporis adiuncta, non sic accipienda est, vt solum neget actum præsentis temporis, sed vt dicat votum de negatione actus in posterum. Nam alioqui nulla suberat dubitationis causa, & sine occasione quęsiuisse videretur: quoniam vt mulier quæ nunquam antea virum cognouit, in posterum concipiat, non est quid difficile, neque illa duo vel in speciem pugnare inter se videntur. At votum de perpetua virginitate, & concipere, velut ex diametro pugnare vidētur. ideo meritò quęrit, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? hoc est, nunquam me virum cognituram spopondi. Hunc autem esse verum & germanum literæ sensum testantur aliqui doctores sacri. Beatus Bernardus homilia quarta super euangelium, Missus est, sic ait, Non dubitat de facto, sed modum requirit & ordinem. Nec enim quærit an fiet istud, sed quomodo. Quasi dicat, Cùm sciat Dominus meus testis conscientiæ meæ votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei vt fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, vt pariam talem filium: & gaudeo de filio, & doleo de proposito. Fiat tamen voluntas eius. Hæc Bernardus. Et venerabilis Beda in homilia eiusdem euangelii sic ait, Quomodo (inquit Maria) fieri potest vt concipiam pariamq; filium, quæ in castimonia virginitatis vitam consummare disposui? Non autem quasi incredula verbis angeli, quomodo hæc impleri valeant, requirit, sed certè quia oporteret impleri quod & tunc ab angelo audiebat, & prius à propheta dictum legerat: sed quo id ordine implendum sit, interrogat: quia videlicet propheta qui hoc futurum prædixit, quomodo fieri posset, non dixit, sed angelo dicendum reseruauit. Hæc Beda. Et beatus Augustinus libro de sancta virginitate, capite 4.
August. de virgine Deipara loquens sic inquit, Ipsa quoque virginitas eius

eius gratior & acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo quam conseruaret ipse præripuit: sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant verba quę sibi fœtum annuncianti Angelo Maria reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò nō diceret, nisi Deo virginitatem antè vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro quod illa iam vouerat. Hæc Augustinus. Ecce protulimus trium sacrorum doctorum testimonia, ex quibus apertissimè constat virginem Deiparam emisisse votum de perpetua virginitate seruãda. Hoc etiam votum creduntur emisisse Apostoli de paupertate seruanda, quãdo relictis omnibus secuti sunt Christum. Sic enim sentit Augustinus, qui libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite 4. ita inquit, Dixerant enim potentes illi, Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Hoc votum potentissimi vouerant. Sed vnde hoc illis, nisi ab illo de quo dictum est, Dans votum vouenti? Hæc Augustinus. Rursum, hoc ipsum apertissimè comprobatur ex beati Pauli testimonio, qui in priore ad Timotheum epistola sic ait, Adolescentiores viduas deuita. cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est dicere, primam fidem irritam fecerunt? Hoc est, quòd votum quod in viduitate emiserant de continentia seruanda, violauerunt, cum post tale votum emissum nupserunt. Et si Paulus dicit viduas iuniores habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quid dicturus esset de Luthero, Oecolampadio, Conrado Pellicano, Lãberto, Martino Bucero, aliisq; eiusdē farinę hominibus, qui reiecta cuculla quam semel induerunt, contempto voto quod Deo vouerant, tanquam vxor Loth respexerunt retro, vxores ducentes? Hæc autem Apostoli verba quæ nos proxime citauimus, esse ita interpretanda, quemadmodum nos ea sumus interpretati, testatur Concilium quartum Charthaginense, quod in capite vltimo suorum decretorum ita ait, Sicut bonum castitatis præmium, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est, vt si quæ viduæ quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate à viro relictæ se deuouerint domino, & veste laicali abiecta sub testimonio episcopi & ecclesiæ, religioso habitu apparuerunt,

Mat. 19

1. Timo. 5

Concilium Cartaginense.

postea verò ad nuptias seculares transierunt, secundum Aposto
lum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis quam
Domino vouerũt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personę
sine Christianorum commnnione maneant, quæ etiam nec in
conuiuiis cum Christianis communicẽt. nam si adulteræ con-
iuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ quæ
religiositatem mutauerunt, crimine adulterii notabuntur, si
deuotionem quam Deo sponte obtulerunt, libidinosa corru-
perint voluptate, atque ad secundas nuptias transitum fecerint?
Quæ etsi violẽtia irruẽte ab aliquo præreptæ fuerint, ac postea
delectatione libidinis permanere in cõiugium raptori vel vio-
lento viro cõsenserint, damnatione superius cõprehensa teneã-
tur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus, Cùm luxuriatæ fuerint,
nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem
irritam fecerunt. Hucusq; Cõcilium quartum Carthaginense.
Cõcilium Toletanũ. Et Concilium Toletanum quartũ cap. 55. sic inquit: Duo sunt
genera viduarum, seculares, & sanctimoniales. Seculares viduæ
sunt quæ adhoc disponentes nubere, laicalem habitum non
deposuerunt. Sanctimoniales sunt quæ iam mutato habitu se-
culari, sub religioso cultu in cõspectu sacerdotis & ecclesiæ ap-
paruerunt. Hæ si ad nuptias transierint, iuxta Apostolum non
sine damnatione erunt, quia se primùm Deo vouẽtes, postea ca-
stitatis propositum abiecerunt. Hæc Concilium Toletanum
quartum. Ex quorum duorum conciliorum verbis constat hanc
esse Apostoli Pauli sententiam, viduas videlicet quæ perpetuã
castitatem Domino vouerunt, fore damnandas si ad secundas
nuptias transierint. Et certè quòd nuptiæ eorum qui semel se
Domino deuouerunt, sint dãnandę, plurima testantur concilia.
Cõcilium Valentinum. Nam concilium Valentinũ cap. 2. suorum decretorum sic ait,
De puellis verò quę se Deo vouerũt, si ad terrenas nuptias spõte
transierint, id custodiendum esse decreuimus, vt pœnitentes nõ
statim ad pœnitentiam recipiantur, & cum data tamen fuerit,
nisi plenè satisfecerint Deo inquantum ratio poposcerit, eisdẽ
communio differatur. Hæc ibi. Et concilium Auraicense cap.
Cõcilium Auraicense. 27. sic definit, Vt viduitatis seruandæ professione coram episco
po in secretario habita, impositam à presbytero vestem vidua-
lem non esse violandam: eius vero repudiatorem, vel ipsam ta-
lis professionis desertricem meritò esse dãnandam. Et cap. 28.
idem concilium iterum ait, Hi verò qui sunt desertores profes-
sæ castitatis, præuaricatores habendi, & omnibus per pœniten-
tiam

tiam legitimam consulendum. Hæc ibi. Multáq; alia sunt conciliorum decreta huic fauentia proposito, quæ citare omisi, ne nimia prolixitate grauarem lectorem. Verùm quia aliquis fortè ea legere desiderabit, loca solùm lectori designabo vbi illa inuenire possit. Concilium Aurelianense cap. 17. Concilium Elibertinum cap. 13. Concilium Toletanum quartum capitibus quadragesimooctauo & quinquagesimoprimo. Ex his omnibus patet quàm iniustè aliqui votis monasticis conantur inferre calumniam: quoniam si de aliqua re perpetuum votum emitti licet, multò iustius id licebit de illis tribus rebus per quas triplex mundi huius concupiscentia prosternitur, videlicet obedientia, castitate, & paupertate. Nam per obedientiam superbia vitæ edomatur. Per castitatis votum, carnis concupiscentia coercetur. Per votum verò paupertatis, illa insatiabilis concupiscentia oculorum cohibetur. Vnde conuincitur, vt si noxiæ sunt illæ tres mundi concupiscentiæ, salutifera contrà sint tria quæ in monachatu emittuntur vota, quoniam hæc velut quædam antidota sunt aduersus illa tria quæ mundus propinat venena: præsertim quòd hæc tria de quibus sunt monachorum vota, sunt valde à Christo commendata. Nam obedientiam commendauit dicens, Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Non enim potest quis verius seipsum abnegare, quàm cum se totum superioris arbitrio committit, vt non suam iam velit facere voluntatem, sed sui superioris. Castitatem perpetuam extulit dicens, Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum: qui potest capere, capiat. Paupertatem verò commendauit cum dixit, Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me, & habebis thesaurum in cœlo. Cùm ergo tam aperta sint testimonia vota monastica comprobantia, vereantur Lutherani monachi respicere retro ad seculum, cum iam semel manum ad aratrum miserint: & caueant ne illis contingat quemadmodum vxori Loth, quæ de Sodomis exiens, conuersa est in statuam salis, eò quòd retrorsum ad Sodomam vnde exierat respexit. Cùm enim vnus ex discipulis suis dixisset Christo, Dimitte me vt sepeliam patrem meũ: respondit illi Christus, Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quæ verba interpretãs Theophylactus ait: Si autem illis nec patrem sepelire licuit, væ his qui monasticem professi, ad mũdana regrediuntur negocia. Hæc ille. Væ ergo libidi-

Mat. 16

Mat. 19

Ibidem.

Luc. 9

Gen. 19

Mat. 8

noso Luthero, eiúsque complicibus, qui monasticen professi, suæ professionis immemores ad seculum redeuntes, vxores duxerunt. Ex duobus quæ probanda suscepimus aduersus hos hæreticos, iam vnum eorum (vt existimo) absoluimus. Superest iam vt alterum probemus, opus videlicet ex voto factum, esse melioris conditionis, maiorísque apud Deum meriti, quàm si fieret sine voto. Diuinus psaltes suadet nobis vt domino Deo
Psal. 75 aliquid voueamus, dicens, Vouete, & reddite domino Deo vestro omnes qui in circuitu eius affertis munera. At si nullum ex voto accresceret meritum vouenti, malè consuleret propheta vt voueremus: præsertim cum non reddentes, rei fiant eorum, quorum non essent rei si non vouissent: & ita iuxta hæreticorum sententiam, vouens exponeret se per votum periculo peccati si non reddit, & sub nulla spe præmij si reddit. Si ergo ista esset voti conditio, apertè conuincitur malè egisse prophetam cum votum consuluit. Præterea quanto aliquod opus à meliore virtutis radice oritur, tanto melius est. Nam inde est ꝙ opus ex charitate factum sit melius quàm quoduis opus ex alia virtute procedēs quia videlicet charitas à qua procedit, melior est quàm quæuis alia virtus. Non enim aspicit Deus quantum quis offerat, sed ex quanto. Et ideo laudata est vidua illa quæ cum solum duo minuta obtulisset, dicta est obtulisse plus omnibus aliis. Ex quo apertè conuincitur, apud Deum non tam existimari rei oblatæ quantitatem, quàm ipsius offerentis affectum. Cùm ergo opus ex voto factum procedat ex radice obedientiæ, quæ melior est quàm victima: opus autem simile liberè & non ex voto factum, ex illa virtute non oriatur, sequitur vt hoc non sit ita bonum sicut illud. Nam is qui ex voto aliquid facit, obediens facit, & vt obediat facit: ergo cum sic facit, præter meritum quod habet respondens operi, habet etiam meritum ex obedientia: quod meritum alius non habet qui liberè aliquid facit. Rursum, pro hac re sunt plurima sacrorum virorum testimonia. Beatus Hieronymus pertractans illud Hie-
Thre. 3 remiæ in Threnis, Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua, hæc ait: Militum ergo Christi perfectio est exutam mentem habere à cunctis terrenis negociis, & tumultu seculi, iuxta illud Apostoli, Nemo militans Deo,
2. Tim. 2 implicat se negociis secularibus, & cætera: eámque quantum humana imbecillitas sinit, festinat vnire cum Christo: quam quidem speciem conuersationis boni eremitæ, & monachi qui

voto

voto monasticæ disciplinæ obligati sunt, imitari contendunt: sed rara est, & paucissimis dono Dei hæc perfectio concessa. Is enim verè & nō ex parte perfectus, qui & in eremo squallorem solitudinis, & in cœnobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat. Et ideo in vtraque professione per omnia consummationem inuenire difficile est: quia nec anachoreta contemptum ac priuationem materialium rerum, nec cœnobita theoricam ad integrum potest assequi puritatem. Sed tamen quantum superexcellat serenitas tranquillæ vitæ turbulentiam secularis conuersationis, nouit qui hanc expertus est. Hactenus Hieronymus. In quibus verbis multa sunt notatu digna. Primum est, quòd tempore Hieronymi monachi se voto astringebant, quod tamen Erasmus Roterodamus pertinacissimè negat in plerisque suis operibus, præsertim in vita Hieronymi quam idem Erasmus scripsit. At non ita esse, vt Erasmus ait, verba quæ nunc ex Hieronymo citauimus, apertè conuincunt. Secundum est, quòd talis monachorum vita voto obligata est bona, & ad imitationē perfectionis Christianæ. Tertium est, quòd hæc monachorum vita præferenda est vitæ aliorum, qui secularibus miscētur negociis. Et hoc est quod nostro proposito deseruit, quod etiam Erasmus negare nō erubescit. Nec tamen miror: quoniam hoc experientia docente cognouimus, nullum esse acerbiorem & magis infestum hostem aliquorū, quàm qui transfuga & desertor ab illis defecit. Erasmus autem monachatum quē semel vouerat, reiicere non erubuit, & hinc euēnit vt monachis semper detraheret, & illos quoad licuit atrocissimè persequeretur: vt vel hoc argumento aliis persuaderet se bene fecisse cùm monachatus iugum, quod semel susceperat, reiecit. Et tamen Hierony. bonū esse iudicat portare hoc monachatus iugum. Sed, vt apertius Erasmum Roterod. aliósque monasticæ professionis hostes de impudentissimo mendacio conuincam, alium testem multò Hieronymo vetustiorem proferre volo, Diuum videlicet Dionysium Areopagitam Pauli discipulum, qui in libro Ecclesiasticæ hierarchiæ, cap. 6. describens ritum consecrationis professionísque monasticæ, qualis ab Apostolis institutus tunc seruabatur in Ecclesia, sic ait: Porrò purgandorum omnium excelsior & sublimior est ordo, Monachorum sacra dispositio, aut sancta distinctio. Expiatione omni, tota virtute, atque exactissima suarum operationum castitate mundata, &c. Inde diuini duces nostri appellatio-

nibus eos sacris dignati sunt, partim Terapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu & cultu: partim monachos, ab indiuidua & singulari vita vni Deo intenta, appellantes: tanquam quæ sanctis complicationibus, aut conuolutionibus inseparabilium, illos ipsos in diuinam, & Deo gratam vnitatem promoueant. Quapropter & perficientem eis donauit gratiam diuina sanctio: & quadam eos consecratiua inuocatione, dignata est. Deinde formam illius consecratiuæ inuocationis, & monasticæ professionis describens, ait: Stat quidem sacerdos ante sacrum altare, monasticam imprecationem psallens. Ille autem post sacerdotem astat, non vtrunque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti: verùm sacerdoti tantùm astans, mysticam super illum inuocationem persequenti. Qua finita sacerdos ad eum accedens, interrogat primum, an renunciet diuisibilibus omnibus, non solùm conuersatione, sed etiam phantasiis eorundem. Deinde perfectissimam ei vitam exponit. Illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecedere. Vbi verò ille hæc omnia intentè promiserit, consignans eum signo crucis sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans, exutúmq; veste omni, aliam induit. Et cum sanctis aliis qui ipsum astant viris, ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem facit. Hactenus beatus ille Dionysius. In quibus verbis multa notare oportet. Primum est, Monachos tunc professionem per voti promissionem facere. Quòd manifestè ostendit, cùm dixit. Vbi verò ille hæc omnia intentè promiserit. Non solùm ergo tempore Hieronymi, sed multò ante tempore, vtpute in ipsis ecclesiæ primordiis, Monachi se voto Domino obligabant, promittentes rerum diuisibilium, hoc est, rerum terrenarum, quæ à nobis per mortem diuiduntur & separantur, renunciationem. Alterum quod ex Dionysio constat, est monasticam vitam in qua soli Deo vacatur, & curis secularibus renunciatur, esse omnibus aliis excelsiorem & sublimiorem. Beatus Augustinus in epistola ad Armentarium, qui mūdo contempto & relicto votum simul cum vxore voue-

Augustin.

rat, sic ait, Priusquam esses voti reus, liberum fuit quo esses inferior: quamuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris si non feceris quod

ris quod vouisti, qualis mansisses si nihil tale vouisses, minor enim tunc esses, non peior. Modo autem tanto, quod absit, miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse te adiuuabit, qui vota tua expetit. Fœlix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Hæc Augustinus. In quibus verbis multa sunt, si bene lector aduertat, quæ vota commendant. Beatus Gregorius homilia vigesima super Ezechielem sic ait, Hoc inter sacrificium & holocaustum distat, quòd omne holocaustum sacrificium est, sed non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio enim pars pecudis, in holocausto verò totum pecus offerri consueuerat, Vnde & holocaustum latina lingua totum incensum dicitur. Pensemus ergo quid est sacrificium, quid holocaustum. Cùm enim quis suum aliquid Deo vouit, & aliquid non vouit, sacrificium est. Cùm verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. Nam sunt quidam qui adhuc mente in mundo retinentur, sed tamen ex possessis rebus subsidia egentibus ministrant, oppressos defendere festinant. Isti in bonis quæ faciunt, sacrificium offerunt, quia aliquid de actione sua Deo immolant, & aliquid sibimetipsis reseruant. Et sunt quidam hic qui nihil sibimetipsis reseruant, sed sensum, linguam, vitam atque substantiam quam acceperunt, omnipotenti Deo immolant. Quid isti nisi holocaustum Domino offerunt? Imò magis holocaustum fiunt. Israeliticus etenim populus primum sacrificium in Aegypto obtulit: secundum verò in eremo. Qui itaq; adhuc mentem habet in seculo, sed boni iam aliquid operatur, Deo sacrificium obtulit in Aegypto. Qui verò præsens seculum deserit, & agit bona quæ valet, quasi iam Aegypto derelicta sacrificium præbet in eremo: quia repulso strepitu desideriorum carnalium, in mentis suæ quiete atque solitudine Deo immolat quicquid operatur. Quamuis ergo, sicut dictum est, sacrificium sit etiam holocaustum: maius tamen est holocaustum sacrificio: quia mente quæ huius mundi delectatione non premitur, totum in omnipotentis Dei sacrificio incenditur quod habetur. Hucusque Gregorius. In quibus verbis illud est aduertendum quod ait, maius esse holocaustum sacrificio: maiusque fuisse sacrificium eremi, quàm sacrificium Aegypti.

Gregorius

Exod. 12

Exod. 13

Ex quibus verbis constat, monachos qui ex toto negauerunt voluntatem suam, se totos in professione Deo per votum obedientiæ immolantes, fecisse holocaustum. Et ita conuincitur eadem lege eorum votum esse sacrificium eremi, & per consequens melius quàm opus à secularibus libere factum, quoniam illud est sacrificium Aegypti. Beatus Chrysostomus pro voto perpetuæ paupertatis testimonium reddit, qui homilia 11. super epistolam ad Hebræos ita inquit, Sunt sacrificia quæ verè holocaustomata, vt sanctorum martyrum, illic & anima & corpus sunt. Illa enim olfactum magnum bonæ odorationis habent. Potes & tu si volueris tale sacrificium offerre, non vtiq; comburendo corpus, sed alio igne potes, igne scilicet inopiæ voluntariæ, qui est ignis magnæ tribulationis. Cùm enim liceret in deliciis & multis impensis esse, eligis laboriosam & duram vitam: nónne tunc holocaustum fis? id est holocaustum mortificatiuum corporis, corpus crucifigens, & accipiens martyrij huius coronam? Quod enim illic gladius operatur, hic desiderium facit, ne te comburat neque detineat pecuniarum amor, sed comburatur & extinguatur desideriū hoc incompetens igne spiritus, & incidatur cultro gratiæ. Hæc Chrysostomus qui satis apertè ait in professore volūtariæ paupertatis hoc agere eiusdem paupertatis electionem, hoc est votum, quod gladius materialis operatur in carne. hic enim facit martyrē Christi corporaliter in publico, illic autem fit martyr in occulto. Et sicut sine gladio vel aliqua alia re æquiualente non posset esse martyr Christi publicus, ita secluso voto & desiderio paupertatis, quamuis ab inopia sua prematur, non erit tamē martyr priuatus. Accedit ad hæc, quòd omittēs id quod se facturum Deo vouerat, grauius peccat quàm si non vouisset. Sapiens namque ait, Multò melius est nō vouere, quàm post votum promissa nō reddere. Hoc loco certè dicitur melius id quod est minus malum, sicut alibi dicitur, Melius erat ei si natus non fuisset. Non quòd alterum illorum esset bonum, sed quia minus malum esset non nasci, quàm Christum vendidisse. Ita etiam hoc loco intelligendum est, quòd minus malum est (prout malum est omnis bonitatis defectus) non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Sic enim Vrbanus primus huius nominis pontifex in epistola de communi vita & oblatione fidelium ait, Et quicunque vestrum communem vitam susceptam habet, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam

Chrysost. *Eccle.5* *Mat.26* *Vrbanus papa.*

nem suam irritam faciat, sed hoc quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem sed præmium sibi acquirat: quoniam satius est non vouere, quàm votum prout melius potest non perficere. Grauius enim puniuntur qui votum fecerunt, & votũ non perfecerunt: aut fidem perceperũt, & in malis vitam finierunt, quàm illi qui vitam sine voto finierunt, aut sine fide mortui sunt, & tamen bona egerunt opera. Hæc Vrbanus papa & martyr. Ex cuius verbis cõstat tunc temporis fuisse iam homines qui paupertatem vouentes in communitate viuerent, prout nunc monachi faciunt. Constat etiam grauius fore puniendos qui votum fecerunt, & votum non perfecerunt, quàm illos qui vitam sine voto malè finierunt. Si grauius puniuntur qui vota non reddunt, oportet vt etiam largius præmientur cùm reddunt. Alioqui enim non esset Deus pronior ad misericordiam quàm ad punitionem. Demum ne amplius de hac re contendamus, audiamus ecclesiæ definitionem. Concilium Toletanum quartum cap. 49. suorum decretorum sic ait, Clerici qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum qui ad contemplationis desiderium transire nituntur. Hæc concilium Toletanum 4. Ex cuius sententia hoc constat, quòd monachorum vita est perfectior quàm aliorum secularium: quod non aliunde prouenit nisi ex voto quod emiserunt, quod maiorem perfectionem maiúsque meritum illorum operibus tribuit. *Cõcilium Toletanũ.*

VSVRA.

GVido Carmelita in sua summa de hæresibus dicit Græcos sentire, non esse peccatum dare aliquid ad vsuram. Et certè miror quòd homines in sacris literis versati, & qui illis aliquam fidem præbent, in tam apertam hæresim lapsi sint, cõtra quam tot támque manifesta sint sacræ scripturę testimonia. In Exodo enim lex Domini ait, Si pecuniam mutuò dederis pupillo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Et in Leuitico: Si attenuatus fuerit frater tuus, non accipies ab eo vsuras. Et in Deuteronomio, Non fœneraberis fatri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Quod autem dixit, sed alieno, permissio est Iudæis concessa ob eorum nimiam auaritiam: sicut & aliàs permissus est illis libellus repudij ad

Græci. *Exod. 22* *Leuit. 25* *Deut. 2*

dij ad

dij ad duriciam cordis eorum. Non autem permittuntur nisi ea quæ mala sunt. malum est ergo ad vsuras dare etiam alieno. Diuinus psaltes cum prius interrogasset Deum quisnam esset
Psal.14 in tabernaculo illius habitaturus, postea eidem quæstioni ipsemet respondens ait: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentem non accepit. Sunt & alia multa in veteri instrumento pro hac re testimonia, quæ quoniã aper-
Luc.6 tissima sunt, prudens omitto. Ex nouo etiam instrumento apertissimum est illud quod Saluator noster apud Lucam ait: Mutuum date, nihil inde sperantes. Verùm ne aliquis proteruus etiam his auditis testimoniis adhuc catholicæ fidei pertinaciter repugnare conetur, operæprecium erit de hac re ecclesiæ
Conciliũ definitionem in medium producere. Cõcilium Viennense sub
Viennẽse. Clemente papa huius nominis quinto celebratum, talem de vsuris definitionem præbet: Sanè si quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præsumat exercere vsuras non esse peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum, locorum nihilominus ordinariis, & hæreticæ prauitatis inquisitoribus iniungentes, vt contra eos quos de errore huiusmodi diffamatos inuenerint aut suspectos, tanquàm contra diffamatos vel suspectos de hæresi procedere non omittant. Hæc concilium Viennense. Quæ verba habentur in libro Clementinarum decretalium in titulo, de vsuris, capitu. ex graui. Neq; opus est vt aduersus hanc hæresim plura citemus testimonia, aut de hac re amplius disputemus. Nam discutere quid sit vsura, & qualiter committatur, prolixum nimis exigit tractatum, & à nostro instituto nimis alienum: quoniam non de alia re suscepimus disputationem, quàm de hæresibus.

Cùm ergo iam satis (vt opinor) conuicimus esse hæresim asserere licitas esse vsuras, non est quod iuxta promissum nostrum amplius posit à nobis exigi.

HAE sunt, reuerendissime domine, hæreses quæ ab Apostolicis temporibus ad hunc vsque diem ecclesiam vexauerunt. An autem omnes collegerim, me latet, quoniam multæ fuerunt hæreses adeò occultę, vt in paucorum & fortè nullius notitiam venerint. Aliæ rursum quæ etsi multis fuerunt notæ, non tamen fuerunt qui de illis vllam in suis libris facerent memoriam: quapropter necessum est vt sint longo temporis decursu traditæ obliuioni. Hoc tamen fateor, me nullam assertionem in hoc opere omisisse ex iis quas ecclesia proscripsit, cuius memoria apud aliquem scriptorem, ex his quos videre licuit, habeatur. *Peroratio.*

FINIS.

LVGDVNI,
MICHAELIS SYLVII
TYPIS, M. D. LV.

ad ꝓposa de
de iceſt· nu
c· l· iceſte· ĩ
Et nũc· uepere
mẽ ſgenui
q̃ ꝓ caus· ĩng
pena bonoꝝ
de ineſ·
caus· q̃ ſ tam
in ĩpod· qd dicat
Conſortabi·
de ĩp· vii·
ſanc de ĩp·
hoc q̃ ſic dicat
cor calu· e· cũ pon
nec alteoꝝ· iſ ſi
calui ĩp· hoc
ſcdi· ut ſ·
causa